

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.

www.

www.

www.

Ghaemiyeh

.com

.org

.net

.ir

حقوق معلولان ایران

عبدنوری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حقوق معلولان ایران

نویسنده:

علی نوری

ناشر چاپی:

توانمندان

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست.....	۵
حقوق معلولان ایران.....	۱۵
مشخصات کتاب.....	۱۵
اشاره.....	۱۵
فهرست اجمالی.....	۱۹
مقدمه.....	۲۲
فصل اول: تصویب قانون های موردی (۱۳۶۸-۱۳۰۱).....	۲۷
اشاره.....	۲۷
طلیعه.....	۲۹
مبحث ۱: دوره مجلس شورای ملی (۱۳۵۷-۱۳۰۱).....	۳۱
اشاره.....	۳۱
خدمات ضروری و رفاهی با تأسیس هلال احمر (شیر و خورشید سرخ)، مصوب ۱۳۰۱.....	۳۲
حقوق مدنی ناشنوایان(کر و لال)، مصوب ۱۳۰۷.....	۳۵
سربازی معلولین، مصوب ۱۳۲۱.....	۴۱
آموزش حرفه ای، مصوب ۱۳۳۸.....	۴۱
اشاره.....	۴۱
آغاز تعلیمات حرفه ای.....	۴۲
توصیه نامه درباره حرفه آموزی معلولان.....	۴۳
مصوبه ۸ مهر ماه ۱۳۳۸ مجلس شورای ملی.....	۴۴
سی و هشتمین دوره اجلاس کنفرانس بین المللی کار ژنو ۲۲ ژوئن ۱۹۵۵/۱۳۳۳ش.....	۴۴
مذاکرات مجلس شورای ملی.....	۵۸
قانون استخدام مصوب مجلسین، مصوب ۱۳۴۵.....	۶۰
دفتر امور کودکان استثنایی، ۱۳۴۷.....	۶۰
وضعیت حقوقی معلولین در آینه نطق ها.....	۶۲
اشاره.....	۶۲
نطق مرحوم محمد خزائی در ۱۳۴۶.....	۶۳
نطق مرحوم محمد خزائی در ۱۳۴۸.....	۶۶
لایحه قانون تشکیل وزارت رفاه اجتماعی، مصوب ۱۳۵۳.....	۶۹
قانون تأمین اجتماعی، مصوب ۳ تیرماه ۱۳۵۴.....	۶۹
وضعیت آموزش استثنایی، ۱۳۵۶-۱۳۵۷.....	۷۰
اشاره.....	۷۰
مشروح مذاکرات مجلس شورای ملی.....	۷۰
نطق آقای کبیری در ۱۳۵۶.....	۷۸
مبحث ۲: دوره انقلاب اسلامی و مصوبات شورای انقلاب (۱۳۵۷-۱۳۶۰).....	۸۰
اشاره.....	۸۰
آئین نامه استخدامی شهرداری های کشور، مصوب ۱۳۵۷.....	۸۰
.....	۸۱

۸۲	تأسیس سازمان بهزیستی، مصوب ۱۳۵۹
۸۲	اشاره
۸۳	لایحه تشکیل سازمان بهزیستی کشور
۸۵	اصلاحات قانون بهزیستی
۸۶	ساختار سازمان بهزیستی
۹۲	اصلاحات سال های ۷۴ و ۱۳۷۵
۹۲	اشاره
۹۲	قانون معافیت مالیاتی، مصوب ۱۸ تیر ماه ۱۳۷۴
۹۲	تبصره های اصلاحی
۹۵	ارزیابی عملکرد سازمان بهزیستی
۹۵	اشاره
۹۵	زیستن یا بهزیستن
۹۸	سازمان بهزیستی در دو مقطع تاریخی: ۱۳۵۹ و ۱۳۹۴
۱۰۵	اولویت های پژوهشی بهزیستی
۱۱۶	رئیس محترم سازمان بهزیستی و خلیل صفدی کارگزار مملوکیان
۱۲۰	کارنامه همایون هاشمی در مسند ریاست سازمان بهزیستی
۱۲۵	مبحث ۳: دوره جمهوری اسلامی و مصوبات موردی مجلس شورای اسلامی (۱۳۶۰ - ۱۳۶۸)
۱۲۵	اشاره
۱۲۶	قانون معلولیت نمایندگان مجلس، رانندگان و نگهبانان آنها و شورای نگهبان، مصوب ۱۳۶۰
۱۳۰	حقوق از کار افتادگی، مصوب ۱۳۶۱
۱۳۱	قانون اجازة پرداخت حق الزحمه بیماران روانی، مصوب ۱۳۶۵
۱۳۱	قانون مالیات، مصوب ۱۳۶۶
۱۳۲	بازنشستگی معلولین، مصوب ۱۳۶۷
۱۳۵	مسئولیت و وظایف دولت، مصوب ۱۳۶۷
۱۳۵	قانون تشکیلات و وظایف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
۱۳۵	استخدام معلولین، مصوب ۱۳۶۷
۱۳۵	اشاره
۱۳۵	قانون استخدامی مربوط به جهاد سازندگی
۱۳۶	قانون استخدامی وزارت اطلاعات، مصوب ۲۵ تیرماه ۱۳۷۴
۱۳۷	قانون مقررات استخدامی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۲۷ تیرماه ۱۳۷۴
۱۳۸	بازنشستگی از کار، مصوب ۱۳۶۷
۱۳۸	اشاره
۱۳۸	قانون نحوه بازنشستگی جانبازان انقلاب اسلامی ایران و جنگ تحمیلی و معلولین عادی و شاغلین مشاغل سخت و زیان آور، مصوب ۱ آذرماه ۱۳۶۷
۱۴۰	قانون شمول تبصره ۳ قانون نحوه بازنشستگی جانبازان انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی و معلولین عادی و شاغلین مشاغل سخت و زیان آور به کارکنان واحدهای صنعتی و تحقیقاتی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، مصوب ۲۰ دی ماه ۱۳۷۱
۱۴۱	نتیجه گیری
۱۴۳	فصل دوم: دوره توسعه حقوق آموزشی و مشارکتی (۱۳۶۸ - ۱۳۸۲)
۱۴۳	اشاره

۱۴۵	طلیعه
۱۴۷	مبحث ۱: سازمان آموزش و پرورش استثنایی
۱۴۷	اشاره
۱۴۷	قانون تشکیل سازمان آموزش و پرورش استثنایی، مصوب ۲۱ آذرماه ۱۳۶۹
۱۴۸	مصوب ۲۹/۵/۱۳۷۰ کمیسیون آموزش و پرورش مجلس شورای اسلامی
۱۵۵	اطلاع رسانی درباره ابعاد آموزش استثنایی
۱۵۵	اشاره
۱۶۹	همایش حقوق کودکان استثنایی
۱۷۲	مبحث ۲: مناسب سازی
۱۷۲	اشاره
۱۷۲	ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای تردد معلولین، مصوب ۱۳۶۸
۱۸۲	مناسب سازی شهری تهران برای جانبازان و معلولین، مصوب ۸۴
۱۸۶	مبحث ۳: قوانین موردی در این دوره
۱۸۶	قانون ورود خودرو و پلاک معلولیت، مصوب ۱۳۷۰
۱۸۶	بیمه معلولین، مصوب ۱۳۷۴
۱۸۸	مبحث ۴: برنامه توسعه و معلولین
۱۸۸	برنامه توسعه و معلولین، مصوب ۱۳۷۳
۱۸۹	قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۷ فروردین ماه ۱۳۷۹
۱۸۹	آیین نامه اجرایی بند «ج» ماده (۱۹۲) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۲۶ بهمن ماه ۱۳۷۹
۱۹۱	قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۱ شهریورماه ۱۳۸۳
۱۹۲	مبحث ۵: الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک، ۱۳۷۳
۱۹۲	اشاره
۱۹۲	ایران و کنوانسیون حقوق کودک
۱۹۴	همایش حقوق کودکان استثنایی در ایران
۲۱۲	نتیجه گیری
۲۱۴	فصل سوم: دوره شفافیت و توسعه حقوق عمومی شهروندی معلولین (۱۳۸۳-۱۳۹۱)
۲۱۴	اشاره
۲۱۶	طلیعه
۲۲۰	مبحث ۱: زمینه ها و علل
۲۲۴	مبحث ۲: تدوین و تصویب قانون جامع ۸۳
۲۳۰	مبحث ۳: اجرای قانون جامع
۲۳۰	اشاره
۲۳۰	آیین نامه اجرائی ماده (۲)
۲۳۲	اصلاح آیین نامه اجرائی ماده (۲)
۲۳۶	دستورالعمل اجرایی ماده ۶
۲۴۵	آیین نامه اجرائی ماده (۸)
۲۴۶	آیین نامه اجرائی تبصره (۴) ماده (۹)
۲۴۷	آیین نامه اجرائی ماده (۱۰)

۲۴۹	آیین نامه اجرایی ماده(۱۳)
۲۵۱	آیین نامه اجرایی ماده (۱۴)
۲۵۲	آیین نامه های تصویب نشده
۲۵۲	دستگاه های مرتبط با مواد قانون جامع به تفکیک هر ماده
۲۵۴	اقدامات انجام یافته
۲۵۹	مبحث ۴: کمیسیون و فراکسیون معلولین و معلولیت
۲۵۹	اشاره
۲۶۰	فراکسیون حمایت از معلولین
۲۶۰	اشاره
۲۶۲	اتاق فکر
۲۶۲	اساسنامه فراکسیون
۲۶۳	الحاق به کنوانسیون جهانی حمایت از معلولین
۲۶۳	کارنامه و عملکرد
۲۶۴	ارتباطات هماهنگی و هم افزایی
۲۶۶	برنامه توسعه
۲۶۷	استخدام معلولین در شغل پرستاری
۲۶۸	اهتمام به امور ورزشی، اقتصادی و مدنی معلولین
۲۷۰	مبحث ۵: نظریات دولت
۲۷۰	اشاره
۲۷۰	نظریات وزارت آموزش و پرورش در مورد قانون ۸۳
۲۷۱	نظریات وزارت کشور در مورد قانون ۸۳
۲۷۱	نظریات سازمان بهزیستی کشور در مورد قانون ۸۳
۲۷۲	مستندات قانونی مرتبط در قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، مصوب ۱۳۸۳
۲۷۴	مبحث ۶: طرح های زمینه ساز قانون یا معرفی کارآیی قانون
۲۷۴	اشاره
۲۷۴	نمایشگاه توانمندی ها
۲۸۰	کمیته پیگیری، اجرا و بهینه سازی قانون حمایت از معلولان
۲۸۰	اشاره
۲۸۰	نامه انجمن های فعال معلولان به رئیس مجلس
۲۸۱	طرح تعاون و همکاری مشترک
۲۸۳	انجمن نخبگان معلول
۲۸۳	سال عدالت و تکریم معلولان
۲۸۴	کارگروه جمع آوری آراء برای برنامه پنجم توسعه
۲۸۶	مبحث ۷: نقد و بررسی: ردیه و دفاعیه
۲۸۶	اشاره
۲۸۷	اجرای قانون
۲۸۷	اشاره
۲۸۷	دیدگاه موسی قربانی

۲۸۸	دیدگاه محمدرضا صابری
۲۸۸	دیدگاه انوشیروان محسنی بندپی
۲۸۹	دیدگاه حسن فاتحی
۲۹۱	آمار معلولین و پوشش دادن بهزیستی
۲۹۱	اشتغال و استخدام
۲۹۹	مسکن
۳۰۰	مناسب سازی
۳۰۳	شرایط مطلوب و ایده آل
۳۰۳	اعتبارات مالی و بودجه
۳۰۵	تبعیض و برابرسازی فرصت ها
۳۰۸	مبحث ۸: یک تجربه حقوقی: عدم اجرای سه درصد و شکایت به دیوان عدالت اداری
۳۰۸	اشاره
۳۰۸	عدم استخدام معلولان در آموزش و پرورش
۳۰۹	رأی دیوان عدالت اداری
۳۱۱	دیدگاه مجید انتظامی
۳۱۲	تضییع حقوق معلولان در آموزش و پرورش و عدم اجرای سهمیه استخدامی
۳۱۴	مبحث ۹: برنامه توسعه
۳۱۴	اشاره
۳۱۶	جایگاه معلولیت در برنامه ششم توسعه
۳۲۰	موارد پیشنهادی دبیرخانه پیگیری بیمه تأمین اجتماعی معلولان
۳۲۷	مبحث ۱۰: کارآیی دستگاه اجرایی
۳۲۷	اشاره
۳۲۷	داوری حسن فاتحی
۳۲۸	نقد و بررسی
۳۳۱	مبحث ۱۱: الحاق به کنوانسیون حمایت از معلولین
۳۳۱	اشاره
۳۳۲	محتوای کنوانسیون و الحاقیه آن
۳۳۶	دیدگاه دولت جمهوری اسلامی ایران
۳۳۹	ترجمه و انتشار در ایران
۳۴۰	تصویب کنوانسیون حقوق معلولین
۳۴۱	دولت های عضو کنوانسیون حاضر
۳۴۳	متن مواد کنوانسیون
۳۴۷	پروتکل الحاقی کنوانسیون
۳۷۰	قانون تصویب کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت
۳۷۱	ملاحظات و بررسی های تصویب کنوانسیون توسط مجلس شورای اسلامی
۳۷۴	انتشار متن کنوانسیون در ایران
۳۷۴	دیدگاه دکتر محمد کمالی
۳۷۶	بررسی و دیدگاه ها درباره کنوانسیون

۳۷۷	تعهدات جمهوری اسلامی ایران
۳۷۸	حق آموزش افراد دارای معلولیت
۳۸۳	مشارکت فرهنگی اجتماعی
۳۸۶	حق آزادی و دسترسی به اطلاعات
۳۸۷	حق زندگی
۳۸۸	تساوی در برابر قانون
۳۸۸	دسترسی به عدالت
۳۸۹	نفی شکنجه و مجازات بی رحمانه و تحقیر
۳۹۰	حق آزادی تغییر محل زندگی و ملیت
۳۹۰	حق توانمندسازی و توان بخشی
۳۹۱	حق کار و اشتغال
۳۹۳	مناسب سازی جهت دسترس پذیر شدن اماکن
۳۹۸	مبحث ۱۲: سرنوشت «قانون ۸۳»
۳۹۸	اشاره
۴۰۲	تصویب قوانین موردی
۴۰۲	افزایش معلولین تحت پوشش بهزیستی
۴۰۲	کارنامه فعالیت های حقوقی
۴۰۵	مبحث ۱۳: همایش حقوق معلولین، ۱۳۸۴
۴۰۵	اشاره
۴۱۱	قطعه نامه همایش حمایت از حقوق معلولین سال ۱۳۸۴
۴۱۳	نتیجه گیری
۴۱۷	فصل چهارم: دوره جنبش حقوق گرای معلولین (۱۳۹۰-۱۳۹۴)
۴۱۷	اشاره
۴۱۹	طلیعه
۴۲۱	مبحث ۱: تلاش برای تدوین قانون جدید
۴۲۱	اشاره
۴۲۱	بررسی ناکارآمدی قانون ۸۳
۴۲۵	مبحث ۲: لایحه حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت
۴۲۵	اشاره
۴۲۶	متن لایحه حقوق شهروندی
۴۴۵	مقایسه قانون ۸۳ و لایحه حقوق شهروندی
۴۴۵	نشست بررسی لایحه حقوق شهروندی
۴۵۰	مبحث ۳: پیش نویس ۳۶ ماده ای
۴۵۰	اشاره
۴۵۰	متن پیش نویس لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان (۳۶ ماده ای)
۴۶۱	تجزیه و تحلیل پیش نویس
۴۷۵	مبحث ۴: لایحه جامع حمایت از حقوق معلولین
۴۷۵	اشاره

۴۷۶	متن لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان (۶۳ ماده ای)
۴۸۷	متن لایحه مصوب در دولت
۴۸۷	اشاره
۴۸۷	متن لایحه ۳۹ ماده ای
۴۹۸	تفاوت های متن ۶۳ ماده ای و لایحه ۳۹ ماده ای
۵۰۴	لایحه ۲۵ ماده ای
۵۱۰	استثنائات ایفا شده
۵۱۲	متن ۲۸ ماده ای مصوب دولت
۵۲۰	مبحث ۵: سیر رخدادهای حقوقی از نگاه مسئولین
۵۲۰	اشاره
۵۲۱	سیر حوادث در آینه اخبار
۵۲۱	اشاره
۵۲۱	اتمام تدوین لایحه پیش نویس ۳۶ ماده ای در سازمان بهزیستی - ۳۰ مرداد ۹۱
۵۲۱	اتمام اصلاح لایحه حمایت از حقوق معلولین در دولت - ۴ اردیبهشت ۹۴
۵۲۲	طرح برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت در هیات دولت - ۱۰ خرداد ۹۴
۵۲۲	تصویب برنامه جامع حمایت از حقوق معلولان - ۱۱ خرداد ۹۴
۵۲۸	جزئیات لایحه اصلاحی دولت برای حمایت از حقوق معلولان - ۲۰ خرداد ۹۴
۵۲۹	تاریخ مصرف دار شدن قانون معلولان - ۲۵ خرداد ۹۴
۵۳۱	علنی شدن برنامه جامع حمایت از معلولان - ۲۷ خرداد ۹۴
۵۳۱	عجولانه بودن انتشار لایحه ۶۶ ماده ای - ۳ تیرماه ۹۴
۵۳۲	مثله شدن قانون جامع حمایت از حقوق معلولان - ۹ تیرماه ۹۴
۵۳۳	دفاع کارشناس حقوق معلولان از لایحه دولت - ۱۳ تیرماه ۹۴
۵۳۴	انتقادات انجمن دفاع از حقوق معلولان - ۱۵ تیرماه ۹۴
۵۳۵	ارسال لایحه حمایت از حقوق معلولان با امضا رئیس جمهور به مجلس - ۱۹ تیرماه ۹۴
۵۳۶	مشکلات قانون دارای معلولیت - ۲۹ تیرماه ۹۴
۵۳۷	عدم تحقق وعده وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی - ۱۰ مرداد ۹۴
۵۳۹	تحلیل ها و نقدها
۵۳۹	اشاره
۵۳۹	مشکلات قانون پیشین و چشم انداز قانون جدید - ۳۰ مرداد ۹۱
۵۴۱	وضعیت ایده آل جامعه معلولین - ۳۰ مرداد ۹۱
۵۴۳	تأخیر در اصلاح قانون جامع حمایت از معلولان - ۲۶ دی ماه ۹۲
۵۴۴	تقدیم قانون حمایت از حقوق معلولان به مجلس - ۱۰ آذر ۹۳
۵۴۶	کالبدشکافی برنامه جامع حمایت از حقوق معلولان - ۷ مرداد ۹۴
۵۵۶	مبحث ۶: نقش مردم و سمن ها
۵۵۶	اشاره
۵۵۶	الف: فعالیت های تشکل های ویژه معلولین
۵۵۶	دفتر فرهنگ معلولین
۵۵۶	اشاره

۵۵۶	ملاحظات دربارہ پیش نویس قانون جامع حمایت از حقوق معلولان (۳۶ ماده ای) -
۵۶۷	ملاحظات دربارہ لایحہ جامع حمایت از حقوق معلولان (۶۳ ماده ای) -
۵۶۹	حقوق شهروندی معلولین -
۵۷۲	جامعہ معلولین ایران -
۵۷۲	اشارہ -
۵۷۵	قانون جامع حمایت از معلولین و ارزیابی نهادهای مدنی -
۵۷۸	وضعیت اجتماعی و اقتصادی حقوق معلولین -
۵۷۹	انجمن جوانان روشن بین اصفهان -
۵۷۹	اشارہ -
۵۸۰	طرح پیش نویس شورای عالی معلولین کشور -
۵۸۸	شبکہ تشکلهای نابینایان و کم بینایان کشور (چاوش) -
۵۸۸	اشارہ -
۵۸۸	بیانیه حمایت از تصویب لایحہ حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت -
۵۹۰	ب: فعالیت های جمعی و مشترک معلولین -
۵۹۰	اشارہ -
۵۹۰	نخستین نشست هم اندیشی تشکل های مردمی - اسفند ۱۳۹۲، تهران -
۵۹۳	دومین مجمع هم اندیشی - آبان ماه ۱۳۹۳، تهران -
۵۹۷	سومین نشست مجمع هم اندیشی - ۵ و ۶ خردادماه ۱۳۹۴، قزوین -
۵۹۷	اشارہ -
۵۹۷	گزارش کانون معلولین توانا -
۶۰۰	گزارش گروه اعزامی دفتر فرهنگ معلولین -
۶۰۷	دیدگاه انجمن علمی و آفرینش های هنری معلولان ایران -
۶۰۸	تشکل ها و شخصیت های شرکت کننده -
۶۱۲	ج: اظهار نظر افراد و نخبگان -
۶۱۲	اشارہ -
۶۱۲	درس ها و عبرت آموزی از تحقق قانون جامع حمایت از معلولان - ۲۶ دی ماه ۹۲ -
۶۱۴	حق مشارکت معلولان در زندگی سیاسی و عمومی - تیرماه ۹۲ -
۶۱۸	نامه سرگشاده به ریاست سازمان بهزیستی دکتر همایون هاشمی - مهرماه ۹۳ -
۶۲۲	مشکلات معلولین - اردیبهشت ۹۴ -
۶۲۴	سیر برنامه جامع از اصلاح تا تدوین - مرداد ۹۴ -
۶۳۰	ایرادات لایحہ جامع حمایت از حقوق معلولان - مهر ۹۴ -
۶۳۶	د: فعالیت های مشترک مردمی -
۶۳۶	نشست کمیسیون حقوق بشر - ۳۰ بهمن ۱۳۹۲ -
۶۴۶	ه: فعالیت های پژوهشی، انتشاراتی و رسانه ای -
۶۴۶	اشارہ -
۶۴۶	۱- پایان نامه نگاری -
۶۴۷	۲- تحقیق و تألیف کتاب -
۶۴۸	۳- نشریات ویژه معلولین -

۶۵۰	۴- سایت ها، وبلاگ ها و شبکه های موبایلی
۶۵۱	مبحث ۷: فعالیت های اجتماعی نمایندگان مجلس
۶۵۱	اشاره
۶۵۱	نمایشگاه مددجویان و معلولان- ۱۷ اردیبهشت ۹۱
۶۵۲	بازدید فراکسیون حمایت از حقوق معلولان از شیرخوارگاه آمنه - ۱۸ مرداد ۹۱
۶۵۲	ضرورت تغییر نگرش مسئولان به مشکلات معلولان- ۵ شهریور ۹۱
۶۵۳	موانع بیمه معلولان- ۶ شهریور ۹۱
۶۵۳	اجرای قوانین حمایتی ناشنوایان- ۸ مهر ۹۱
۶۵۴	نمایشگاه دستاوردهای ورزشی معلولین- ۲۱ آبان ۹۱
۶۵۵	کمک به مراکز نگهداری معلولین- ۱۳ آبان ۹۱
۶۵۵	بیانیه فراکسیون حمایت از حقوق معلولان- ۱۳ آذر ۹۱
۶۵۶	دو هزار معلول فارغ التحصیل آماده استخدام- ۴ دی ۹۱
۶۵۷	کاندیدا و نماینده شدن معلولان
۶۵۷	امکان نمایندگی نابینایان و اهتمام به حقوق آنان- ۱۴ مهر ۹۲
۶۵۷	مخالفت با کاندیدا شدن نابینایان برای مجلس شورای اسلامی- ۱۳ آذر ۹۲
۶۶۲	حضور نابینایان در رقابت های انتخاباتی مجلس- ۱۹ فروردین ۹۴
۶۶۳	توهین به معلولان- ۲۳ مهر ۹۴
۶۶۴	رفتار تبعیض آمیز نمایندگان- ۲۴ مهر ۹۴
۶۶۵	نمایشگاه معلولان به مناسبت هفته معلولین- ۱۷ آذر ۹۲
۶۶۵	توجه رانندگان به نابینایان در معابر- ۲۷ فروردین ۹۳
۶۶۶	تولید تجهیزات معلولان در داخل- ۲۴ خرداد ۹۳
۶۶۷	معافیت گمرکی خودرو جهت استفاده معلولان- ۱۱ شهریور ۹۳
۶۶۷	معضلات اجتماعی برای نابینایان- ۲۳ شهریور ۹۳
۶۶۸	نمایشگاه ناشنوایان، نابینایان و آلزایمر- ۱۶ مهر ۹۳
۶۶۸	اختصاص بانه به معلولان توسط بانک صادرات- ۲۲ دی ۹۳
۶۶۹	بازدید از مراکز نگهداری معلولان- ۱۳ اسفند ۹۲
۶۶۹	برگزاری مراسم روز جهانی سندروم داون در مجلس- ۲۴ اسفند ۹۳
۶۷۰	محل توقف وسیله نقلیه معلولان در خیابان مردم- ۱۷ فروردین ۹۴
۶۷۰	بازدید از مرکز معلولان ذهنی دخترانه ورد آورد- ۲۴ فروردین ۹۴
۶۷۱	اجرای تنها ۳۰ درصد قوانین حوزه معلولان- ۱ اردیبهشت ۹۴
۶۷۴	کمبود اعتبار و اجرا نشدن قانون بازنشستگی- ۱۹ اردیبهشت ۹۴
۶۷۵	بازدید اعضای کمیسیون اجتماعی مجلس از سازمان بهزیستی- ۲۷ اردیبهشت ۹۴
۶۷۶	تحول در سازمان بهزیستی- ۱۱ خرداد ۹۴
۶۷۸	بازدید رئیس فراکسیون حمایت از معلولان از مرکز نگهداری معلولین نمونه- ۱۶ خرداد ۹۴
۶۷۹	مبحث ۸: نقش و جایگاه شهرداری
۶۷۹	اشاره
۶۸۰	شورای راهبردی معلولان
۶۸۱	کانون معلولان محله

۶۸۶	بخشنامه شهرداری تهران در احقاق حقوق شهروندی معلولین
۶۸۷	پایان
۶۹۱	منابع و مأخذ
۶۹۸	ضمائم
۶۹۸	اشاره
۷۰۰	کتابشناسی حقوق معلولین
۷۰۰	اشاره
۷۰۰	الف: کتاب های فارسی
۷۰۲	ب: کتاب های عربی
۷۰۴	ج: کتاب های انگلیسی
۷۱۱	تصاویر نشست ها
۷۳۱	فهرست تفصیلی
۷۴۹	درباره مرکز

سرشناسه: نوری، علی، ۱۳۶۳ -

عنوان و نام پدیدآور: حقوق معلولان ایران / علی نوری ؛ با همکاری دفتر فرهنگ معلولین.

مشخصات نشر: قم: صبح صادق، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۶۴۰ ص.: مصور.

شابک: ۳۰۰۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۶۰۰-۵۷۲۴-۹۵-۰۹۷۸-۶۰۰-۷۲۲۱-۱۸-۱

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۵۹۹ - ۶۰۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.

یادداشت: عنوان پشت جلد به انگلیسی: DISABILITY RIGHTS IN IRAN

موضوع: معلولان -- وضع حقوقی و قوانین -- ایران

موضوع: معلولان -- حقوق مدنی

شناسه افزوده: دفتر فرهنگ معلولین

رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ ح۷ ن۹ / ۱۵۳۲KMH

رده بندی دیویی: ۵۵۰۱۳/۳۴۶

شماره کتابشناسی ملی: ۳۹۵۸۸۰۳

دفتر فرهنگ معلولین:

قم، بلوار محمدامین، خیابان گلستان، کوچه ۱۱، پلاک ۴ تلفن: ۰۲۵-۳۲۹۱۳۴۵۲ فکس: ۰۲۵-۳۲۹۱۳۵۵۲

همراه: ۰۹۱۲۵۵۲۰۷۶۵ www.HandicapCenter.com

, info@handicapcenter.com

حقوق معلولان ایران

علی نوری

ص: ۳

فصل اول: تصویب قانون های موردی (۱۳۰۱-۱۳۶۸) ۱۱

طلیعه. ۱۳

مبحث ۱: دوره مجلس شورای ملی (۱۳۰۱-۱۳۵۷). ۱۵

مبحث ۲: دوره انقلاب اسلامی و مصوبات شورای انقلاب (۱۳۵۷-۱۳۶۰). ۵۷

مبحث ۳: دوره جمهوری اسلامی و مصوبات موردی مجلس شورای اسلامی (۱۳۶۰-۱۳۶۸). ۹۵

نتیجه گیری... ۱۱۱

فصل دوم: دوره توسعه حقوق آموزشی و مشارکتی (۱۳۶۸-۱۳۸۳) ۱۱۳

طلیعه. ۱۱۵

مبحث ۱: سازمان آموزش و پرورش استثنایی... ۱۱۷

مبحث ۲: مناسب سازی... ۱۳۵

مبحث ۳: قوانین موردی در این دوره ۱۴۵

مبحث ۴: برنامه توسعه و معلولین... ۱۴۷

مبحث ۵: الحاق به کنوانسیون حقوق کودک، ۱۳۷۳. ۱۵۱

نتیجه گیری... ۱۶۷

فصل سوم: دوره شفافیت و توسعه حقوق عمومی شهروندی معلولین (۱۳۸۳-۱۳۹۱) ۱۶۹

طلیعه. ۱۷۱

مبحث ۱: زمینه ها و علل... ۱۷۵

مبحث ۲: تدوین و تصویب قانون جامع ۸۳. ۱۷۹

مبحث ۳: اجرای قانون جامع.. ۱۸۵

مبحث ۴: کمیسیون و فراکسیون معلولین و معلولیت.... ۲۰۷

مبحث ۵: نظریات دولت.... ۲۱۷

مبحث ۶: طرح های زمینه ساز قانون یا معرف کارآیی قانون.. ۲۲۱

مبحث ۷: نقد و بررسی: ردیه و دفاعیه. ۲۳۱

مبحث ۸: یک تجربه حقوقی: عدم اجرای سه درصد و شکایت به دیوان عدالت اداری... ۲۵۳

مبحث ۹: برنامه توسعه. ۲۵۹

مبحث ۱۰: کارآیی دستگاه اجرایی... ۲۶۹

مبحث ۱۱: الحاق به کنوانسیون حمایت از معلولین... ۲۷۳

مبحث ۱۲: سرنوشت «قانون ۸۳» ۳۳۳

ص: ۵

مبحث ۱۳: همایش حقوق معلولین، ۱۳۸۴. ۳۳۹

نتیجه گیری... ۳۴۳

فصل چهارم: دوره جنبش حقوق گرای معلولین (۱۳۹۰-۱۳۹۴) ۳۴۷

طلیعه. ۳۴۹

مبحث ۱: تلاش برای تدوین قانون جدید... ۳۵۱

مبحث ۲: لایحه حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت... ۳۵۵

مبحث ۳: پیش نویس ۳۶ ماده ای... ۳۷۹

مبحث ۴: لایحه جامع حمایت از حقوق معلولین... ۴۰۱

مبحث ۵: سیر رخدادهای حقوقی از نگاه مسئولین... ۴۳۷

مبحث ۶: نقش مردم و سمن ها ۴۷۳

مبحث ۷: فعالیت های اجتماعی نمایندگان مجلس... ۵۶۱

مبحث ۸: نقش و جایگاه شهرداری... ۵۸۹

پایان.. ۵۹۷

منابع و مأخذ. ۵۹۹

ضمائم. ۶۰۳

کتابشناسی حقوق معلولین... ۶۰۵

تصاویر نشست ها ۶۱۱

فهرست تفصیلی... ۶۳۱

ص: ۶

معلولین ایران اعم از ناشنوا، نابینا، فاقد حس حرکتی و فاقد قدرت ذهنی، متأسفانه تاریخ مدون ندارند. با اینکه به لحاظ مردم‌شناختی، جمعیت قابل توجه دارند و به لحاظ مشارکت در تحولات اجتماعی و تأثیر در سرنوشت جامعه، جایگاه خاص داشته‌اند. در مقایسه با بسیاری از طبقات اجتماعی مانند ادباء و شعراء تعداد معلولین بیشتر بوده و هست؛ چندین کتاب با عنوان تاریخ ادبیات ایران منتشر شده و تحولات ادبی را به تفصیل یادآور شده‌اند اما نسبت به معلولیت‌شناسی و معلولیت‌پژوهی و بررسی تاریخ تحولات این جامعه، دریغ از یک اثر. وقتی معلولین را با بسیاری از دیگر اقشار بسنجیم، همین نتیجه حاصل می‌شود. ولی نمی‌دانم به چه دلیل تحولات تاریخی معلولین در ابعاد فرهنگی، اجتماعی، حقوقی، دینی و مذهبی و غیره تدوین نشده است.

با اینکه نهادهای مقننه در ایران پس از مشروطیت کارشان آغاز شد؛ اما قانون‌گذاری برای موضوعات معلولیتی دیر شروع شد. اولین قانون مصوب در ۱۳۰۱ش بوده است، مهم‌تر از متن مواد مصوب، حواشی، موافقت و مخالفت‌ها و تحلیل‌هایی بوده که توسط چهره‌ها بیان می‌شده است. اما تاکنون شخص یا مرکزی به جمع‌آوری این اطلاعات و تدوین کتاب یا مقاله نپرداخته است.

مشکل به همینجا ختم نمی‌شود و فقدان تاریخ پیامدهای بسیار دارد. گفته شده جامعه‌ای که تاریخ ندارد، هویت ندارد و آینده هم ندارد، زیرا گذشته چراغ راه آینده است؛ بر اساس تجارب گذشته، مشکلات حال گشوده خواهد شد و آینده بهتر ساخته می‌شود.

اهمیت تدوین تاریخ برای ابعاد جامعه و فرهنگ معلولین توسط دفتر فرهنگ معلولین و مؤسسه معلولین فرهیخته کارشناسی و بررسی شد و تصمیم گرفته شد، مجموعه آثاری درباره تحولات تاریخی حقوق، جامعه، فرهنگ و اقتصاد معلولین تألیف شود. اولین دفتر از این مجموعه به حقوق معلولین ایران اختصاص می‌یابد و کتاب حاضر با عنوان حقوق معلولان ایران به روش تاریخی تقدیم می‌شود. از اینرو، اثر حاضر مجموعه قوانین نیست؛ یک اثر آکادمیک و نظریه‌پردازی صرف هم نیست بلکه شامل قوانین همراه با دیدگاه‌ها و تحلیل‌های متنوع نخبگان هر دوره و ملاحظات نویسنده است که به ترتیب تاریخی تنظیم و سامان دهی شده است. از دیگر سو نشان‌دهنده سیر تثبیت حقوق معلولین در ایران است.

هدف اصلی این کتاب اثبات دامنه حقوق معلولان ایران از طریق معرفی قوانین آنها و دیدگاه های متفکران درباره این قوانین است. قوانینی که توسط نهادهای مقننه مطرح و بررسی و تصویب شده یا در شرف تصویب است. در پنج مرحله زیر بررسی و تجزیه و تحلیل می گردد:

۱- متن قانون

۲- پیشینه و تحولات سابق

۳- اقتضانات موجود اجتماعی و فرهنگی

۴- آیین نامه اجرایی

۵- حواشی شامل مخالفت و موافقت، فضا سازی و اخبار درباره

برای نمونه قانون تأسیس سازمان بهزیستی که توسط شورای انقلاب در سال ۱۳۵۹ تصویب شده موادی و تبصره هایی دارد که اصطلاحاً به آن متن قانون بهزیستی می گویند.

پیشینه معلولین در دوران حاکمیت خاندان پهلوی و نیز تلاش های سازمان های مردم نهاد معلومیتی و غیره موجب تصویب قوانین شده اما به دلیل مشکلات این قوانین و نیز اقتضاناتی که انقلاب مثل توقع معلولین از بهتر شدن شرایطشان در سال ۵۸ و ۵۹ وجود داشت منجر به تصویب قانون بهزیستی شد. اما این قانون حتماً موافق و مخالف داشته و اخباری پیرامون آن منتشر شده است. نیز این قانون برای اجراء تصویب شده و لزوماً نیاز به روش اجرایی دارد. شیوه عملیاتی آن در آیین نامه این قانون آمده است.

بنابراین، شیوه این کتاب اینگونه است که هر قانون در پنج محور بررسی و تجزیه و تحلیل می شود. مگر اینکه اطلاعات یکی از این زمینه ها در دسترس نباشد. مطالب این کتاب در چهار فصل تنظیم و سیر تحولات تاریخی حقوق معلولان ایران را در چهار مرحله بررسی کرده است:

الف: دوره تصویب قوانین موردی (۱۳۰۱ تا ۱۳۶۸)

ب: دوره تصویب قوانین آموزشی و مناسب سازی (۱۳۶۸-۱۳۸۳)

ج: دوره تصویب و اجراء نخستین قانون جامع (۱۳۸۳ تا ۱۳۹۱)

این دوره به نام شفافیت و توسعه حقوق شهروندی معلولان نام گذاری شده است.

د: دوره جنبش فراگیر حقوق گرای معلولین (۱۳۹۰ تا کنون)

ذیل هر فصل قوانین و رخدادهای مرتبط به هر قانون به ترتیب تاریخی مطرح خواهد شد. هر قانون در ظرف زمانی و شرایط خاص اجتماعی، فرهنگی و تاریخی ویژه مطرح و به تصویب می رسد. برخی از این شرایط و ویژگی ها در قالب تحلیل و اخبار بیان شده است؛ البته برخی هم هرگز مطرح نشده است زیرا اطلاعات آن قابل دسترسی نبوده است.

ده سال اخیر در تاریخ معلولین ایران، مقطع سرنوشت ساز و مهم بوده است. زیرا در سال ۱۳۸۳ نخستین مجموعه قوانین ویژه معلولین در مجلس شورای اسلامی تصویب شد و برای اجرا به دولت ابلاغ گردید و در ۱۳۹۴ لایحه جامع حمایت از حقوق معلولین توسط کمیسیون اجتماعی دولت، نهایی و به هیأت دولت ارائه شد، و پس از تصویب دولت، بندهایی از آن جهت تصویب به مجلس رفت.

از اینرو معلولین برای اولین بار صاحب قانون جامع شدند. اگر این دهه را دوره قانون گرای معلولین بنامیم، مناسب است زیرا جنبش قانون گرای و حقوق خواهی آنان منجر به انجام دو مجموعه

قانونی مهم شد. برخلاف برخی که فعالیت های اخیر مرتبط به معلولین را «جنبش اجتماعی» می خوانند و جوهره آن را در قالب دموکراسی خواهی تحلیل می کنند، به نظر می رسد تلاش های تشکل های معلولیتی و آحاد معلولین در پی یافتن شرایط معیشتی و زندگی بهتر در چارچوب ضوابط متعارف و مقبول که از آن به قانون تعبیر می شود، است.

نخستین قانون مستقل و عمومی معلولین ایران در سال ۱۳۸۳ با تلاش های مشترک دولت هشتم و مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید. مجلس شورای ملی و شورای انقلاب در دهه های قبل قوانینی برای معلولین تصویب کرده اند ولی همه آنها عمومیت و شمول نسبت به ابعاد مختلف جامعه هدف را ندارد و فقط به یک بُعد معلولین می پردازد یا ضمن دیگر موضوعات بوده است. به عنوان مثال به هنگام بررسی مسائل بهزیستی و تشکیل سازمان بهزیستی در سال ۱۳۵۸ در چند بند هم مسائل معلولین تصویب شده؛ یا وقتی می خواستند بندهایی درباره بازنشستگی تصویب کنند، از معلولین هم یاد شده و بازنشستگی معلولین هم تصویب شده است. قوانین متضمن معلولین از سال ۱۳۲۲ تاکنون بسیار است، اما قوانین ویژه معلولین ایران، فقط عبارت اند از: «قانون جامع حمایت از معلولین مصوب ۱۳۸۳» و «قانون الحاق به کنوانسیون حمایت از معلولین در ۱۳۸۷» و «لایحه جامع حمایت از معلولین مصوب دولت جمهوری اسلامی در ۱۳۹۴».

مهم تر اینکه تاکنون پژوهش جامع و علمی درباره تقنین، حقوق و قوانین معلولین ایران انجام و عرضه نشده است. کتاب حقوق معلولین در قوانین ایران نوشته سید احمد باختر و کتاب مرجع حقوق معلولین نوشته حسین زهرایی و سید محمدرضا تابان هر کدام بخش هایی از تاریخ قانون گذاری معلولین را در بردارند. غیر از این دو اثر، دفتر فرهنگ معلولین سه اثر درباره حقوق معلولین منتشر کرد که عبارت بودند از: حقوق فرهنگی معلولین، قانون گذاری برای معلولین و کارنامه مجلس شورای اسلامی. همچنین سازمان بهزیستی چند کتابچه به نام های قانون جامع حمایت از معلولان مصوب ۸۳؛ پیمان نامه حمایت از افراد دارای معلولیت؛ پیمان نامه حمایت از کودکان معلول منتشر کرده است. این آثار بهزیستی صرفاً مجموعه قوانین و بدون توضیح و تحلیل بود. به همین دلیل درصدد برآمدیم کتابی جامع درباره حقوق معلولین بر اساس قوانین مصوب در ایران تدوین کنیم.

معمولاً تمام نهادها و سازمان ها مجموعه قوانین خود را منتشر کرده اند. چون انتشار مجموعه قوانین مرتبط به یک موضوع، راه را برای تحقیقات باز کرده و پژوهشگران می توانند از منظرهای مختلف به بررسی جوانب حقوقی معلولین بپردازند و کتاب، مقاله و گزارش تألیف نمایند. اما نهادهای دولتی و تشکل های مردمی معلولین اقدام به مجموعه سازی از قوانین معلولین نکرده اند. مهم تر اینکه تحلیل ها و بررسی های قوانین هم جمع آوری و تدوین نشده است.

کتاب حاضر تلاش جدیدی برای جمع آوری قوانین و شناسایی تحلیلی ها و گزارش های درباره همچنین فعالیت های منجر به تهیه متن و تصویب لایحه جامع (که از سال ۱۳۹۱ شروع شد) است. به ویژه تلاش هایی که پس از شکل گیری مجمع هم اندیشی و همفکری مضاعف تشکل های مردمی معلولین و شروع نشست های معلولین نخبه انجام شد، در این کتاب گزارش و بررسی خواهد شد. اما فعالیت های متأخر، مسبق به تلاش های متنوع در هفتاد سال اخیر بود، از اینرو در هر حادثه حقوقی باید سوابق را هم گزارش بدهیم.

اسناد و مدارک برای مجموعه حاضر و نیز تدوین آن حدود چهار سال، از ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۴، طول کشید. در این مدت هر جا احتمال می‌دادم، سند، مقاله، کتاب، پایان نامه و عکس مرتبط به حقوق معلولین هست، مراجعه و به جمع آوری می‌پرداختیم. متأسفانه در طول تاریخ و به ویژه در دوره معاصر شخص و مرکزی به فکر جمع آوری اسناد و مدارک مرتبط به معلولین نبوده است. گویا معلولین از حافظه تاریخ پاک شده و اطلاعات آنان مغفول مانده است. بنابراین نوشتن تاریخ تحولات معلولین ایران بسیار دشوار است. به خصوص در موضوعاتی مثل حقوق معلولین که تخصصی تر است و این مبحث زیربنای بسیاری از تحلیل‌ها و تحقیقات می‌تواند باشد.

از آقای محمد نوری مدیر دفتر فرهنگ معلولین که همواره با بذل مساعی خود پشتیبان توسعه فرهنگ سازی معلولین بوده‌اند و با ویراستاری علمی این کتاب بر غنای آن افزوده‌اند تشکر می‌شود. همچنین از آقایان دکتر ناصر قربان‌نیا دانشیار و مدیر گروه حقوق دانشگاه مفید و دکتر رحیم نوبهار استادیار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی که بذل محبت فرموده و با نظرات تخصصی و راهگشا در ارتقای کیفی این اثر همکاری داشتند، صمیمانه تشکر می‌شود.

بر ما فرض است از پشتیبانی‌های جناب حجه الاسلام والمسلمین سید جواد شهرستانی نماینده تام‌الاختیار آیت‌الله العظمی سید علی سیستانی تشکر کنیم.

از همه متخصصان امور معلولین و کارشناسان حقوق و دیگر علاقه‌مندان اینگونه موضوعات استدعا داریم، نقد و اصلاحات خود درباره این کتاب را عرضه و ما را در گسترش تحقیقات حقوقی معلولین یاری فرمایند.

علی نوری

آبان ۱۳۹۴

ص: ۱۰

فصل اول: تصویب قانون های موردی (۱۳۰۱-۱۳۶۸)

اشاره

مبحث ۱: دوره مجلس شورای ملی (۱۳۰۱ تا ۱۳۵۷)

مبحث ۲: دوره انقلاب اسلامی و مصوبات شورای انقلاب (۱۳۵۷ تا ۱۳۵۹)

مبحث ۳: دوره جمهوری اسلامی و مصوبات مجلس شورای اسلامی (۱۳۶۰ تا ۱۳۶۸)

ص: ۱۱

نخستین آموزشگاه معلولین به نام آموزشگاه کریستوفل در سال ۱۲۹۹ ش در تبریز گشایش یافت. مدرسه دیگری در سال ۱۳۰۳ در تبریز توسط جبار باغچه بان دایر شد. در سال ۱۳۳۹، نخستین مرکز آموزشی کودکان کم توان ذهنی در تبریز، در سال ۱۳۴۴ آغاز آموزش تکلم در آموزش ناشنوایان توسط محمود پاکزاد، در سال ۱۳۴۷ آموزشگاه کودکان معلول جسمی و حرکتی در تهران و در همین سال دفتر آموزش کودکان استثنایی در وزارت آموزش و پرورش راه اندازی شد. (۱)

بنابراین با آغاز سده چهاردهم شمسی، کارهای آموزشی و تربیتی معلولین در شهرهای مختلف ایران به تدریج راه اندازی شده است. اما خبری از قانون و قانون گذاری توسط مرکز اصلی قانون گذاری یعنی مجلس شورای ملی نیست. اولین بار که مجلس شورای ملی به امور معلولین ورود کرد، البته بر اساس اسناد و مدارک در دسترس، سال ۱۳۰۱ با تأسیس جمعیت شیر و خورشید سرخ و ایجاد نهادی برای رسیدگی به معلولین است. و برای نخستین بار، در سال ۱۳۳۸ درباره آموزش حرفه ای معلولین مباحثی در مجلس شورای ملی مطرح شده است. یعنی دستگاه قانون گذاری رسمی یکصد و پانزده سال بعد از تأسیس اولین مجلس شورای ملی یا عدالت خانه (۱۷ شعبان ۱۳۲۴ق) (۲) به امور عمومی معلولین و نود و هشت سال بعد از تأسیس به مسائل آموزش و پرورش معلولین ورود نموده است. البته با جستجوی فراوان سند دیگری نیافتیم که نشان دهنده اهتمام دستگاه قانون گذاری پیش از تاریخ های فوق باشد.

متأسفانه هم منابع و آرشیوهای مهم اسناد و مدارک در زمینه معلولین ضعیف است و هم پژوهش های اجرا و منتشر شده ناقص می باشند. قبلاً دو کتاب مهم در زمینه حقوق معلولین با موضوع جمع آوری قوانین و تحلیل آنها منتشر شده است: حقوق معلولین در قوانین ایران نوشته سید احمد باختر و کتاب مرجع حقوق معلولین نوشته حسین زهرایی و سید محمدرضا تابان، هر دو کتاب با اینکه مدعی جامعیت اند، ولی قوانین قبل از ۱۳۴۵ را ندارند و اساساً اشاره ای نکرده اند. هر دو کتاب قانون استخدام معلولین در سال ۱۳۴۵ و قانون تأمین اجتماعی سال ۱۳۵۴ را به عنوان اولین قوانین مصوب برای معلولین در ایران معرفی کرده اند. (۳) کتاب دیگری توسط دفتر فرهنگ معلولین با عنوان قانون گذاری برای معلولین منتشر شد که قوانین را از سال ۱۳۲۲ شناسایی و معرفی کرده است. (۴)

در این بخش کوشش شده اولین قوانین مصوب شناسایی شود و تا سال ۱۳۶۸ هم قوانین مرتبط به معلولین معرفی گردد. اگر مبدأ تصویب قانون معلولین را در ۱۳۰۱ بدانیم تا ۱۳۶۸ یعنی زمان تصویب نخستین مجموعه قوانین ویژه معلولین، حدود شصت و هفت سال دستگاه های قانون گذاری

ص: ۱۳

۱- سایت اطلاع رسانی وزارت آموزش و پرورش.

۲- دانشنامه دانش گستر، ج ۳، ص ۲۳۰.

۳- حقوق معلولین در قوانین ایران، ص ۵۸ و ۹۰؛ کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۱۸۷ و ۲۰۰.

۴- قانون گذاری برای معلولین، دفتر فرهنگ معلولین، ص ۷-۸.

فقط قوانین منفرد و موردی و متضمن تصویب می کرده اند. یعنی هر زمان به بخشی از مشکلات جامعه معلولین توجه کرده و قانونی در این باره تصویب می کردند. مطالعه قوانین این دوره بسیار جالب و مشتمل بر نکات بسیار سودمند است. برای شناخت جامعه و فرهنگ معلولین ایران، بررسی این دوره از لحاظ قانون گذاری اهمیت فوق العاده دارد. این فصل جنبه هایی از این دوره را تجزیه و تحلیل خواهد کرد.

اما نخستین مجموعه قوانین ویژه معلولین به نام قانون مناسب سازی در سال ۱۳۶۸ و نخستین قانون عمومی و جامع معلولان ایران در سال ۱۳۸۳ به کوشش دولت وقت به ریاست سید محمد خاتمی به تصویب رسید که خود این هم ماجرای طولانی دارد و در فصل های بعد به آنها می پردازیم.

مجلس شورای ملی و سپس دولت پادشاهی پهلوی تا سال ۱۳۵۷ مسئول قانون گذاری بودند اما به دلیل تحولات انقلاب اسلامی در ایران بسیاری از اسناد یا از بین رفته و یا از دسترس خارج شده است. با پیروزی انقلاب اسلامی در ایران در بهمن ۱۳۵۷ تا شروع به کار مجلس شورای اسلامی در اردیبهشت ۱۳۵۹، شورای انقلاب متصدی قانون گذاری بود. قانون سازمان بهزیستی توسط شورای انقلاب تصویب شد. از اینرو قوانین مصوب معلولین را به ترتیب تاریخی معرفی و بررسی خواهیم کرد. البته هدف خط مشی این کتاب، خط مشی این کتاب بررسی همه جانبه ی حقوقی نیست بلکه به شیوه تاریخی، اجتماعی و تا حدی فرهنگی و به اختصار جنبه هایی از هر قانون بررسی می گردد. ضروری است پژوهشگران رشته های مختلف، هر کدام از منظر تخصصی خود، به تجزیه و تحلیل قوانین معلولین پردازند. زیرا تا وقتی گذشته تجزیه و تحلیل و ارزیابی نگردد، رسیدن به اهداف آینده هم مشکل خواهد شد.

اما این فصل را «تصویب قوانین موردی» نام گذاری کردیم؛ موردی به معنای منفرد و غیر جمعی و غیرمجموعه ای است. گاهی قانون گذار یک دسته از قوانین را برای موضوعی تصویب می کند. برای نمونه در سال ۱۳۶۸، مجموعه قوانین مناسب سازی و در سال ۱۳۸۳، ۱۶ قانون برای معلولین با عنوان قانون جامع حمایت از معلولان تصویب شد. این گونه قوانین را مجموعی یا ویژه یا مجموعه ای نامیده ایم. اما گاه در چند قانون، یک ماده هم به معلولین اختصاص یافته است. مثلاً در قوانین مالیات، یک یا دو ماده معافیت مالیاتی برای معلولین تصویب شده است، این گونه قوانین را موردی می نامیم.

دستگاه مقنن در تاریخ ایران به طور رسمی از زمان ناصرالدین شاه قاجار کارش آغاز شد. از سال ۱۲۷۶ق، شاه ۲۵ نفر را انتخاب می کرد. اینان «مجلس مصلحت خانه» یا «مشورت خانه عامه دولتی» را تشکیل می دادند. ریاست آن بر عهده عیسی خان اعتمادالدوله بود. این مجلس هر روز تشکیل می شد و اعضاء درباره امور مملکت بحث می کردند. هر کس می توانست طرحی عرضه کند و پس از بحث و شور تصویب یا رد می شد. در صورت تصویب برای اجرا به شورای دولت (جمع ۸ نفره وزیران) می رفت. این مجلس تا ۱۲۷۸ق دوام داشت و بعدها به نام های دارالشورای دولتی و مشورت خانه نامیده شده است.

مذاکرات و طرح های مصوب این نهاد، ثبت نشده، از اینرو نمی دانیم درباره معلولین و مشکلات آنان هم بحثی و تصویبی داشته بودند یا نه؟(۱)

یکی از خواسته های مهم مشروطه خواهان، تأسیس عدالت خانه یا مجلس شورا بود. بالاخره با فرمان مظفردالدین شاه در ۲۴ جمادی الثانی ۱۳۲۴ق این مجلس تأسیس شد و در ۱۸ شعبان ۱۳۲۴ق با حضور شاه و شخصیت ها و نمایندگان، نخستین جلسه آن دایر گردید. تا سال ۱۳۵۴، بیست و چهار دوره این مجلس برپا شد. مجالس اول صنفی بود و از هر گروه و طبقه و قشر اجتماعی یک یا چند نماینده حضور داشتند. اما نمی دانیم آیا از معلولین هم نماینده بوده یا نه؟ ولی بعید است چون هیچ خبری در این مورد در دست نیست.(۲)

مهم این است با تأسیس مجلس، اندیشه دموکراسی رشد یافت؛ برای اولین بار مفاهیمی مثل حقوق انسان، بهداشت عمومی، ضرورت قانون و وظایف دولت در ایجاد رفاه به میان آمد.(۳) این مفاهیم در حقوق معلولین مؤثر بوده است.

تلاش کردیم مصوبات یا طرح ها و لوایح معلولیتی که به مجلس شورای ملی رسیده را جمع آوری کنیم. اما به دلیل فقدان برنامه ها و ابزارهای پیشرفته در این حوزه، باید به مطالعه همه اسناد و مدارک می پرداختیم. این شیوه نیاز به بودجه و هم نیروی کارآمد داشت. اما هر مقدار توانایی و امکانات داشتیم مطالعه شد. بالاخره یافتیم که نخستین مصوبه در سال ۱۳۰۱ش و مربوط به تأسیس شیر و خورشید سرخ بوده است. در مجموع، قانون معلولین در مجلس شورای اسلامی تصویب شده است. همه این قوانین به ترتیب تاریخی مرتب و منظم در ادامه خواهد آمد.

اما علت پرداختن به گذشته و توجیه زحمات فراوان برای جستجو در تاریخ حقوقی معلولین این است که بدون گذشته، حال را نمی توان شناخت و برای آینده هم نمی توان برنامه ریزی داشت. پژوهشگران مسائل معلولین باید نگاهی به تجارب قانون گذاری گذشته داشته باشند. بررسی

ص: ۱۵

۱- . دائرالمعارف فارسی، مصاحب، ص ۲۶۶۰؛ دانشنامه دانش گستر، ج ۱۵، ص ۲۲۲-۲۲۳.

۲- . همان؛ تاریخ مشروطه ایران، کسروی، ج ۱، ص ۳۲۰-۳۲۵.

۳- . رسائل مشروطیت، به کوشش غلامحسین زرگری نژاد، ص ۶۳۰-۶۴۰؛ فکر دموکراسی اجتماعی، فریدون آدمیت، ص ۱۲۴-۱۲۵.

رخدادهای حقوقی سال های اخیر ریشه در تحولات حقوق معلولین در گذشته دارد. هرچند مراکز متصدی امور معلولین کم لطفی کرده، اسناد و مدارک تاریخی را جمع آوری و نگهداری نکرده اند. اما همین اندازه که داریم غنیمت است و در این کتاب مورد توجه قرار گرفته است.

معلولان به عنوان یک قشر وسیع از جامعه دارای تعاملات خاص با آحاد جامعه و دیگر اقشار اجتماع اند. تعاملات و ارتباطات در درون جامعه خودشان و نیز با دیگر جوامع بشری اقتضای قوانینی را می نماید. زیرا هر جا تجمع انسانی شکل گیرد، نیاز به قوانین قطعی است، به همین دلیل قانون را از نیازهای مابعدالاجتماع دانسته اند.

جامعه معلولین ایران به دلیل برخورداری از ظرفیت های فکری و استعداد های بالایی فرهنگی زودتر از بعضی جوامع منطقه خواهان نظام حقوقی شدند. خواستار قانون و تقنین شدند و دستگاه های قانون گذاری را واداشت تا در جهت تصویب قوانین فعال شوند.

مناسب است پژوهشگران بر اساس اسناد و مدارک موجود، سیر قانون گذاری در ایران و جهان اسلام را بررسی کرده تا معلوم شود ضعف ها و قوت ها در کجا است. در دوره های سابق، معلولین یا حداقل نایبانیان در مجلس شورا نماینده داشتند ولی در دوره متأخر و بعد از گذشت چهار یا پنج دهه، مجدداً از ضرورت نمایندگی معلولین در مجلس یاد می شود. با مرور گذشته می خواهیم قوت ها و ضعف ها را بشناسیم، قوت ها را اجرایی و برجسته کنیم و از ضعف ها فاصله بگیریم.

همه این نکات به ما می گوید، پرداختن به تاریخ تقنین و فعالیت های حقوقی در عرصه معلولین ضروری و لازم است، به ویژه اینکه در این زمینه پژوهش های جدی کمتر انجام شده است.

خدمات ضروری و رفاهی با تأسیس هلال احمر (شیر و خورشید سرخ)، مصوب ۱۳۰۱

بخشی از خدمات دهی به معلولین در کشورها توسط جمعیت های صلیب سرخ و در جهان عرب توسط جمعیت های هلال احمر اجرا می شود. در ایران هم ابتدا جمعیت شیر و خورشید تأسیس شد و پس از انقلاب اسلامی ایران، نام آن به جمعیت هلال احمر تغییر یافت.

دولت عثمانی در سال ۱۸۷۶ میلادی به جای استفاده از نشان صلیب سرخ از معکوس رنگ های پرچم خود یعنی هلال احمر در زمینه سفید برای جمعیت ملی خود استفاده کرد که بعدها بسیاری از کشورهای اسلامی آن را به عنوان نشان جمعیت ملی خود بکار بردند. جایگاه جمعیت هلال احمر از نظر عرف بین المللی بسیار حائز اهمیت است. صلیب سرخ و هلال احمر بین المللی، بزرگترین شبکه بشردوستانه غیر سیاسی و امدادسانی جهان محسوب می شوند. (۱)

صلیب سرخ عنوان سازمان بین المللی است که با هدف تخفیف آلام انسانی و حفظ و پیشرفت بهداشت عمومی و پیشگیری از انواع معلولیت ها بر طبق موافقت نامه ژنو در سال ۱۸۶۴ میلادی و در نتیجه تلاش ژن هنری دونان سوئیس تشکیل شد.

در سال ۱۹۶۳، در ۸۸ کشور جهان جمعیت های ملی صلیب سرخ پدید آمد و همچنین دو گروه بین المللی دیگر نیز در مرکزشان در ژنو دایر بود. یکی کمیته بین المللی صلیب سرخ که در سال

ص: ۱۶

۱۸۶۳ تأسیس شد و مرکب از ۲۵ تن از بزرگان سوئیس بود که هنگام جنگ به عنوان میانجی های بی طرف خدمت می کردند و دیگری اتحادیه جمعیت های صلیب سرخ که در سال ۱۹۱۹ تأسیس شد و هدفش کمک های متقابل و همکاری و توسعه فعالیت های مربوطه در زمان صلح بود.

فعالیت های صلیب سرخ بین المللی از پایان جنگ جهانی دوم توسعه فراوانی یافت. کمیته بین المللی صلیب سرخ (ICRC) که مقر آن در ژنو قرار دارد، سازمانی است بی طرف، بی غرض و مستقل که وظیفه منحصرأ بشردوستانه آن عبارت است از: حفاظت از زندگی و کرامت قربانیان جنگ و نیز خشونت داخلی و یاری رسانی به آنها. فعالیت های کمیته بین المللی بر پایه مقررات حقوق بشردوستانه استوار است و در موارد سیاسی، دینی و عقیدتی بی طرف است. (۱)

دولت ایران در سال ۱۳۰۱ جمعیت ملی خود را تأسیس کرد، ولی به جای استفاده از نشان صلیب سرخ و یا هلال احمر علامت شیر و خورشید سرخ را به عنوان نشان جمعیت خود انتخاب کرد. (۲)

علامت شیر و خورشید در کنفرانس ژنو در سال ۱۹۲۹ به عنوان نشان سوم مورد حمایت بین المللی، به تصویب رسید. از آن پس ۳ نشان صلیب سرخ، هلال احمر و شیر و خورشید سرخ به عنوان نشانه ای رسمی و بین المللی شناخته شد و نهایتاً در متن کنوانسیون های چهارگانه ژنو مصوب ۱۹۴۹ به عنوان نشانه ۳ گانه بین المللی که تحت حمایت حقوق بین الملل بشر دوستانه قرار دارد به تصویب رسید.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و در سال ۱۳۵۹ دولت ایران با ارسال نامه ای به دولت سوئیس به عنوان امین و نگاهدارنده قراردادهای چهارگانه ژنو، اعلام کرد که استفاده از شیر و خورشید سرخ را به حالت تعلیق درآورده و به جای آن از نشان هلال احمر استفاده خواهد کرد. از آن پس جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران به جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران تغییر نام یافت. (۳)

با تشکیل شیر و خورشید و آغاز فعالیت های آن مثل رسیدگی به زلزله و سیل زدگان، گسترش بهداشت و توسعه واکنش های ضد فلج، سازمان وسیعی شکل گرفت. حدس قوی هست که تأسیس و فعالیت های شیر و خورشید هم توسط نهادهای مقنن تصویب شده است.

در اساسنامه جمعیت هلال احمر ماده ۳ اینگونه آمده است:

وظایف جمعیت در سطح کشور و خارج از کشور بدین قرار است: کمک به امر توانبخشی و ارائه خدمات اجتماعی در جهت تسکین آلام آوارگان، پناهندگان، مرضی و معلولین و ایجاد حس تعاون و تفاهم و دوستی و نیکوکاری بین مردم.

این بند صریحاً مأموریت و وظیفه هلال احمر را خدمات اجتماعی و توانبخشی به معلولین و ایجاد حس تعاون و تفاهم و دوستی بین آنها می داند. زیرا معلولین مصداقی از مردم می باشند. (۴)

ص: ۱۷

۱- . www.icrc.org

۲- . عصر پهلوی، تهران، انتشارات اطلاعات، ۱۳۴۶، ص ۳۶.

۳- . دائرة المعارف فارسی، مصاحب، ص ۱۵۷۷.

۴- . حقوق معلولین در قوانین ایران، ص ۵۹.

در دوره پهلوی اول، بسیاری از نهادهای مهم شکل گرفت و تأسیس شد. درست است که اراده رضاشاه در شکل‌گیری آنها مؤثر بوده ولی به نظر می‌رسد دو نهاد مهم یعنی مجلس شورای ملی و هیئت دولت در سامان‌دهی به این تشکیلات مؤثر بوده است.

نهادهای مرتبط به امور معلولین مثل آموزش و پرورش معلولین، امور پزشکی و پیشگیری معلولین، سفیر خورشید، پزشکی و درمان در این دوره برای اولین بار شکل گرفتند و بنیان‌گذاری شدند. بررسی مسائل قانونی و حقوقی این نهادها، بخشی از تاریخ حقوق معلولین است. از اینرو با تفحص و جستجو در فعالیت‌های مجلس و دولت بین سال‌های ۱۳۰۱ تا ۱۳۵۷ می‌توان به سرنخ‌ها و مطالب سودمندی رسید.

گزارش مرحوم علی اکبر دهخدا (۱۲۵۷-۱۳۳۴ش) درباره شیر و خورشید سرخ:

شیر و خورشید سرخ: سازمانی خیریه در ایران قبل از انقلاب اسلامی، وابسته به صلیب سرخ جهانی که بجای علامت صلیب نشان شیر و خورشید ایران را برگزیده بود. شیر و خورشید سرخ ایران که بر طبق مقررات بین‌المللی مربوط به مؤسسات صلیب احمر و هلال احمر جهانی بوجود آمده بیش از چهل سال است که در ایران مصدر فعالیت و خدمات خیرخواهانه است. هر چند قبول مقررات ژنو و پیوستگی کشور ایران به مقررات مذکور در تاریخی قدیم تر از سال ۱۳۰۲ش که در آن رسماً شیر و خورشید سرخ ایران تشکیل شد و به فعالیت پرداخت انجام پذیرفت، ولی این جمعیت پیش از تاریخ مذکور نام و نشانی نداشت، در این سال به همت خیرخواهان و نوع پروران نخستین هیئت مدیره شیر و خورشید سرخ ایران بر طبق اساسنامه مصوب به وجود آمد و رضاشاه که در آن تاریخ ریاست وزراء را داشت ریاست افتخاری این هیئت را قبول کرد، و بدین ترتیب دوران خدمتگزاری جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران را می‌توان به دو قسمت تقسیم نمود: نخست دوره هیجده ساله پیش از شهریور ۱۳۲۰ش در این دوره فعالیت شیر و خورشید سرخ ایران بیشتر منحصر به امور امدادی و رسیدگی به حال آسیب دیدگان از حوادث و سوانح گوناگون بود، تأسیسات درمانی مفیدی نیز بوجود آورد که اهم آن بیمارستان‌های شیر و خورشید سرخ تبریز، اردبیل، ماکو، خوی، بوکان، سلدوز در نقاط مختلف آذربایجان و پرورشگاه شیر و خورشید سرخ مشهد و اصفهان بود. دوره دوم بعد از شهریورماه ۱۳۲۰ش تا قبل از انقلاب است که شیر و خورشید سرخ انجام وظیفه می‌کرد. در این دوره جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران توانست دایره فعالیت خود را توسعه دهد و نه تنها در رشته‌های چهارگانه مربوط به خدمات صلیب سرخ و هلال احمر جهانی بلکه در دیگر رشته‌های خدمات خیریه و اجتماعی نیز توفیق خدمت‌گزاری حاصل کند. شیر و خورشید سرخ ایران نزدیک به ۳۰۰ مؤسسه مختلف خیریه و درمانی را در سراسر کشور در ۱۲۳ شعبه خود اداره می‌کرد و گذشته از فعالیت‌های درمانی و خیریه و امدادی در امور تربیتی و اجتماعی نیز گام‌هایی برداشت. هیئت‌های مرکزی شیر و خورشید سرخ در شهرستان‌ها و اعضا و رؤسای بخش‌های مختلف جمعیت در تمام نقاط و حتی خدمت‌گزاران مسوول جمعیت در همه قسمت‌ها اداره امور این مؤسسه خیریه را به رایگان انجام می‌دادند. تربیت پرستار یکی دیگر از اهم وظایف جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران بود و در سرلوحه برنامه اقدامات شیر و خورشید سرخ یک آموزشگاه پرستاری در تهران و دو آموزشگاه پرستاری دیگر در شهرستان اصفهان و

شیراز به وجود آورده و اداره می کرد. ایجاد مراکز انتقال خون فوری نیز یکی دیگر از وظایف اصلی شیر و خورشید سرخ ایران بود که در مرکز و شهرستانها ایجاد شد و به تدریج توسعه و تکمیل یافت و جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران توانست احتیاجات بیماران را به خون به طور رایگان در همه بیمارستان ها رفع کند. غیر از اینها نظر به احتیاج مبرمی که بود شیر و خورشید سرخ ایران در نقاط مختلف از بیمارستان های امدادی و زایشگاه ها، اندرزگاه ها، پرورشگاه های کودکان، درمانگاه ها، مراکز مبارزه با سرطان و سل، آسایشگاه معلولین و غیره نزدیک به ۳۰۰ مؤسسه مختلف را بوجود آورده و آنها را مستقیماً از اعتبارات خود اداره می کرد. (از فرهنگ فارسی معین). وزارت بهداشتی در شهرهایی که دانشگاه (دانشکده پزشکی) وجود نداشت بیمارستان ها و درمانگاه های بسیاری را به شیر و خورشید سرخ واگذار کرد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، نام این سازمان به هلال احمر تغییر یافته است. (۱)

حقوق مدنی ناشنوایان (کر و لال)، مصوب ۱۳۰۷

نخستین قانونی که برای معلولین ناشنوا سراغ داریم مربوط به سال ۱۳۰۷ است. به موجب ماده ۹۵۶ قانون مدنی، اهلیت برای دارا بودن حقوق، با تولد انسان شروع و با مرگ او تمام می شود. طبق ماده ۹۵۷ قانون مدنی، حمل از حقوق مدنی برخوردار می گردد، مشروط بر اینکه زنده متولد شود. همچنین، به موجب ماده ۹۵۸ قانون مدنی، هر انسانی از حقوق مدنی، برخوردار خواهد بود؛ ولی هیچ کس نمی تواند حقوق خود را اجرا کند؛ مگر اینکه برای این امر اهلیت قانونی داشته باشد.

براساس قانون مدنی مصوب ۱۳۰۷، اشخاص محجور، یعنی صغار، اشخاص غیر رشید و مجانین، از مصرف در اموال و حقوق مالی خود، ممنوع هستند و به مستفاد از مجموعه مواد مذکور، مسلم است که ناشنوایان هم از کلیه حقوق مدنی متمتع هستند و هم اهلیت اجرای حقوق خود را دارند؛ از جمله از حقوق مدنی زیر برخوردارند:

انواع علاقه به املاک و اموال، حق انعقاد قرارداد خصوصی، حق انواع عقود و معاملات و ایقاعات، حق وراثت، حق انتخاب همسر و ازدواج، حق ولایت و حضانت، حق داشتن حساب بانکی، حق امضا و ثبت سند رسمی.

استفاده از زبان اشاره: به موجب ماده ۶۴ قانون ثبت اسناد رسمی، استفاده از زبان اشاره در کشور ما، به عنوان یک وسیله ارتباطی با ناشنوایان پذیرفته شده و عمل مستمر دستگاههای دولتی نیز، به معنای تأیید عرفی زبان اشاره در کشور ماست.

طبق ماده ۶۴ مذکور، در صورتی که طرفین معامله و یا یکی از آنها، کور، کر، گنگ و یا بی سواد باشد، علاوه بر معرفی یکی از اشخاص مزبور، باید همراه خود یک نفر از معتمدین خود را حاضر نماید. معتمد مزبور، در مورد اشخاص کر و گنگ باید از جمله اشخاصی باشد که بتواند با کمک اشاره، مطلب را بفهماند.

ص: ۱۹

در تاریخ قانونگذاری ایران، برای اولین بار، مواد ۱۹۲ و ۱۹۴ قانون مدنی اشاره را به عنوان وسیله تفهیم و تفاهم، به رسمیت شناخته شده است. این مواد، جزء قانون مدنی، در ۱۳۰۷ در مجلس قانونگذاری وقت، به تصویب رسید.

متن مواد ۱۹۲ و ۱۹۴ و ۶۴: متن برخی از قوانین ناشنویان که چند دهه مورد استفاده حقوقدانان و پژوهشگران بوده اینگونه است:

ماده ۱۹۲ قانون مدنی: «در مواردی که برای طرفین یا یکی از آنها تلفظ ممکن نباشد اشاره که مبین قصد و رضا باشد کافی خواهد بود.»

ماده ۱۹۴ قانون مدنی: «الفاظ و اشارات و اعمال دیگر که متعاملین به وسیله آن انشاء معامله می نمایند باید موافق باشد بنحوی که احد طرفین همان عقدی را قبول که طرف دیگر قصد انشاء او را داشته است و الا معامله باطل خواهد بود.» و بعد از مواد یاد شده به موجب ماده ۶۴ قانون ثبت اسناد و املاک مصوب ۱۳۱۰ در تنظیم و ثبت اسناد، اشاره به عنوان وسیله تفهیم و تفاهم مورد قبول و تأکید قرار گرفت.

ماده ۶۴ یاد شده که تاکنون به قوت خود باقی است، به این شرح است: «در صورتی که طرفین معامله و یا یکی از آنها کور یا کر و گنگ، بی سواد باشند علاوه بر معرفی هر یک از اشخاص مزبور باید به معیت خود، یک نفر از معتمدین خود را حاضر نماید. که در موقع قرائت ثبت و امضاء حضور بهم رسانند مگر اینکه بین معرفین کسی باشد که طرف اعتبار آنان است. معتمد مزبور در مورد اشخاص کر و گنگ باید از جمله اشخاصی باشد که بتواند به آنها به اشاره مطلب را بفهماند.»

مجلس شورای ملی در مهر ۱۳۳۸ قانون آموزش حرفه ای معلولان و اشتغال آنان را به تصویب رساند. در مرداد ۱۳۵۳ تشکیل وزارت رفاه اجتماعی، در همان مجلس، مورد تأکید قرار گرفت و قانون تأمین خدمات توان بخشی برای معلولان جسمی، روانی و اجتماعی، تصویب شد.

پس از انقلاب اسلامی، مجلس شورای اسلامی در ۱۳۶۴ تأسیس سازمان بهزیستی را تصویب کرد. وظیفه اصلی این سازمان رسیدگی به معلولان از جمله ناشنویان بود.

این مجلس، قوانین بسیاری در حمایت از حقوق همه معلولان از جمله ناشنویان به تصویب رساند. برای نمونه، در ماده نهم قانون اشتغال، تمامی شرکتهای تعاونی، معلولان را از پرداخت مالیات بر درآمد، معاف اعلام کرد.

یکی از اقدامات دستگاه قانونگذاری، این بود که قانون الحاق ایران به نهادهای بین المللی معلولان و ناشنویان را تصویب کرد. برای نمونه، در اسفند ۱۳۷۲ الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنفرانس حقوق کودک را مجاز شمرد. این اجازه، متضمن حمایت بین المللی از حقوق کودکان ناشنوا بود.

با توجه به بند چهاردهم اصل سوم و اصول نوزدهم و بیستم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ناشنویان مانند سایر افراد ملت، در برابر قانون برابر هستند؛ در حمایت قانون قرار دارند؛ از حقوق مساوی برخوردارند و هیچ یک از اصول قانون اساسی، ناشنویان را از حقوق اساسی مقرر برای سایر افراد ملت، محروم نکرده است؛ اما در سه مورد از حقوق اساسی ناشنویان، خواهیم دید که تا چه اندازه بدانها عمل می شود.

از آنجا که ناشنوایی، مانع آموزش اطفال ناشنوا به طریق عادی است، برای تأمین امکان آموزش کودکان ناشنوا و ایجاد فرصت برابر و استفاده آنها از حق آموزش، ماده واحده قانون عادی تشکیل سازمان آموزش و پرورش استثنایی مصوب بیست و یکم آذر ۱۳۶۹ مجلس شورای اسلامی «با توجه به اهمیت ویژگیهای توان بخشی، تعلیم و تربیت کودکان و دانش آموزان استثنایی اعم از نابینایان، نیمه بینایان، ناشنوایان، نیمه شنوایان...» قانونگذار، تأسیس سازمان آموزش و پرورش استثنایی را مقرر داشته و اساسنامه این سازمان، در ۲۹ مرداد ۱۳۷۰ به تصویب کمیسیون آموزش و پرورش مجلس شورای اسلامی رسیده است و با توجه به مجموع مقررات تدوین شده، آموزش ویژه کودکان ناشنوا در مدرسه ها و یا در کلاسهای مخصوص ناشنوها در مدرسه های عادی حق مسلم کودکان ناشنواست.

با وجود اینکه چند سال است تعداد قابل توجهی از جوانان ناشنوا به مؤسسات آموزش عالی راه یافته و دانش آموخته شده اند و یا به تحقیق در این مؤسسات اشتغال دارند، با توجه به سختیها و رنجهای این قبیل دانشجویان در رقابت ورودی با دانشجویان شنوا و نیز، در دوره آموزش عالی، جا دارد برای تأمین فرصت عملی آموزش آنان در برابری با دانشجویان شنوا، در ورود به مؤسسات آموزش عالی برای داوطلبان ناشنوایان سهمیه ای مقرر گردد؛ و برای برخورداری از این سهمیه، رقابت ورودی بین ناشنوایان باشد. افزون بر این، آموزش دانشجویان ناشنوا، در کلاسهای خاص و یا یک مؤسسه خاص یا قسمت خاصی از مؤسسات موجود، متمرکز شود که مشکل ارتباطی آنها در بهره گیری از دروسهای استادان با استفاده از تعداد کمی رابط زبان اشاره برطرف شود.

حق اشتغال و استخدام: تبصره یکم قانون مصوب سوم بهمن ۱۳۶۰ دولت را ملزم می کند که برای استخدام ده درصد از پرسنل مورد نیاز خود، از بین جانبازان انقلاب اسلامی و بستگان شهدا، اقدام کند. برای تأمین برابری عملی فرصت اشتغال معلولان، از جمله ناشنوایان، با سایر افراد ملت، از این ده درصد، سه درصد به معلولان اختصاص داده شده است. در مورد اجرای این قانون، هیچ اطلاع و آماری منتشر نشده است و به نظر می رسد آیین نامه اجرایی این قانون، محتاج به تجدیدنظر باشد. برای تأمین فرصت اشتغال ناشنوایان در بخش خصوصی نیز، هیچ تمهیدی وجود ندارد.

حق تشکیل جمعیت: ناشنوایان، با تشکیل کانونهای خاص خود، در نقاط مختلف کشور از حق تشکیل سازمان، موضوع اصل بیست و ششم قانون اساسی، برخوردارند.

حق انتخاب شدن به نمایندگی شورای اسلامی: به موجب بند ششم ماده بیست قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی، مصوب هفتم آذر ۱۳۷۸ نابینایی و ناشنوایی و ناگویایی مانع ثبت نام برای انتخابات مجلس شورای اسلامی است. در حالی که اگر نابینا یا ناشنوایی، واجد سایر شرایط مورد اعتماد اکثریت رأی دهندگان یک حوزه انتخابیه باشد، نابینا با کمک یک منشی و ناشنوا با کمک یک رابط زبان اشاره خواهد توانست وظایف نمایندگی خود را انجام دهد و اگر با وجود این، امکان انجام وظیفه نمایندگی آنها برای انتخاب کنندگان رضایت بخش نباشد، به آنها رأی نخواهند داد.

بنابراین، نباید این حق اساسی ناشنوایان و نابینایان را نادیده گرفت؛ زیرا به موجب شرط سوم ماده بیست و هفتم قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی، انتخاب کنندگان باید عاقل باشند.

حق استخدام رابط و مترجم: استفاده از مترجم زبان اشاره در مواردی که شاکی یا متهم ناشنوا باشد، در مراجع انتظامی و قضایی به عنوان یک اصل مقبول و معمول است.

با توجه به اهمیت صورت تحقیقات تنظیمی از سوی مأموران تحقیق (انتظامی یا قضایی)، و نیز، صورت جلسات دادرسی دادگاهها و مشکل ناشنوایان در درک و اظهار مطالب، و به همین سبب، احتمال تنظیم اسناد مزبور بر مبنای سوء تفاهم و اشتباه، تقاضای جامعه ناشنوایان از مسئولان مربوط، اتخاذ تدبیرهایی است که تحقیقات از ناشنوایان، به عنوان متهم یا متشاکی، با حضور و امضای رابط و مترجم باشد. به طور کلی، تنظیم هیچ یک از اسناد مزبور با امضا یا اثر انگشت یک ناشنوا، بدون حضور و دخالت و امضای مترجم قابل قبول نباشد تا آن سند معتبر باشد و هیچ ناشنوایی، از روی ناتوانی، سندی را به ضرر خود امضا نکند.

قوانین عام: قوه مقننه ایران، مصوباتی برای معلولان داشته که ناشنوایان را نیز در برمی گیرد. برای آشنایی با این قوانین، برخی از آنها مطرح می شود. نمایندگان مجلس شورای اسلامی، طرح فوریتی تأمین حقوق معلولان و ایجاد تسهیلات لازم را در نشست علنی خود بررسی کرده، مصوبه فوق را به عنوان ماده ۲ این طرح تصویب کردند.

بر اساس این مصوبه، وزارتخانه ها، سازمانها، مؤسسات، شرکتهای دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی موظف اند برای دسترس و بهره مندی معلولان، ساختمانها، اماکن عمومی، ورزشی و تفریحی، معابر و وسایل خدماتی موجود را در چارچوب بودجه های مصوب سالانه خود، مناسب سازی کنند.

شهرداریها نیز موظف اند از صدور پروانه احداث و یا پایان کار برای آن تعداد از ساختمانها و اماکن و معابری که ضوابط تخصصی مربوط به معلولان را رعایت نکرده اند، خودداری کنند.

بر اساس این مصوبه، سازمان بهزیستی مجاز است بر امر مناسب سازی ساختمانها و اماکن دولتی و عمومی دستگاههای یاد شده، نظارت و گزارش اقدامات آنها را درخواست کند.

آیین نامه اجرایی این ماده، ظرف سه ماه، به طور مشترک توسط وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان بهزیستی کشور و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

بر اساس ماده ۳ این طرح، سازمان بهزیستی، موظف شد اقدامات ذیل را برای رفاه حال معلولان، انجام دهد: تأمین خدمات توان بخشی، حمایتی، آموزشی و حرفه آموزی مورد نیاز معلولان با مشارکت خانواده ها، گسترش مراکز خاص نگهداری، آموزشی و توان بخشی معلولان واجد شرایط با همکاری بخش غیردولتی و پرداخت تسهیلات اعتباری و یارانه به آنها.

نمایندگان مجلس در ماده ۴ طرح، تصویب کردند که معلولان می توانند در استفاده از امکانات ورزشی، تفریحی، فرهنگی و وسایل حمل و نقل دولتی (مترو، هواپیما، قطار) از تسهیلات نیم بها بهره مند شوند.

طبق این مصوبه، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان تربیت بدنی و شهرداریها موظف اند کتابخانه، اماکن ورزشی، پارک و اماکن تفریحی خود را به نحوی احداث و تجهیز کنند که امکان بهره مندی معلولان فراهم شود.

نمایندگان مجلس در مصوبه دیگری تصریح کردند که افراد تحت سرپرستی معلولان، با معرفی سازمان بهزیستی کشور، تحت پوشش بیمه خدمات درمانی و خود معلولان، تحت پوشش بیمه خدمات درمانی و بیمه مکمل درمانی قرار می گیرند.

بر اساس مصوبه نمایندگان در ماده ۷ این طرح، یکی از فرزندان والدینی که خود ناتوان و معلول بوده (هر دو یا یکی از آنها معلول باشد) و یا حداقل دو نفر از فرزندان آنها ناتوان و معلول باشند، از انجام خدمت وظیفه عمومی معاف می شود.

همچنین، همسرانی که زن ناتوان و معلول خود را سرپرستی می کنند، مادامی که سرپرستی همسر ناتوان و معلول خود را بر عهده داشته باشند، از انجام خدمت وظیفه عمومی معاف می شوند.

در ماده ۸ این طرح، نیز دولت موظف شد برای ایجاد فرصتهای شغلی برای افراد معلول، حداقل سه درصد از مجوزهای استخدامی (رسمی، پیمانی، کارگری) دستگاههای دولتی و عمومی را، اعم از وزارتخانه ها، سازمانها، مؤسسات، شرکتها و نهادهای عمومی و انقلابی و دیگر دستگاههایی که از بودجه عمومی کشور استفاده می کنند به افراد معلول واجد شرایط اختصاص دهد.

همچنین حق بیمه سهم کارفرما، توسط سازمان بهزیستی کشور تأمین و به کارفرمایانی که افراد معلول را به کار می گیرند، پرداخت می شود.

پرداخت تسهیلات اعتباری خود اشتغالی (وجوه اداره شده) به افراد معلول، به میزان مشخص شده در قوانین بودجه سالانه و پرداخت تسهیلات اعتباری (وجوه اداره شده) برای احداث واحدهای تولیدی و خدماتی اشتغالزا، به شرکتها و مؤسساتی که بیش از شصت درصد سهام و سرمایه آن متعلق به افراد معلول است، از دیگر وظایف دولت است.

بر اساس این مصوبه، حداقل شصت درصد از پستهای سازمانی تلفنچی (اپراتور تلفن) دستگاهها، شرکتهای دولتی و نهادهای عمومی، به نابینایان، کم بینایان و معلولان جسمی - حرکتی اختصاص می یابد.

همچنین شصت درصد از پستهای سازمانی متصدی دفتری و ماشین نویسی دستگاهها، شرکتها و نهادهای عمومی به معلولان جسمی - حرکتی اختصاص می یابد.

طبق این مصوبه، کلیه وزارتخانه ها، سازمانها، مؤسسات و شرکتهای دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی، مجازند تا سقف مجوزهای استخدامی سالانه خود، نابینایان و ناشنوایان و معلولان ضایعات نخاعی واجد شرایط را، رأساً به صورت موردی و بدون برگزاری آزمون استخدامی، به کار گیرند.

سازمان مدیریت و برنامه ریزی نیز موظف است سه درصد از مجوزهای استخدامی سالانه وزارتخانه ها، سازمانها، مؤسسات دولتی، شرکتها و نهادهای عمومی و انقلابی را کسر و در اختیار سازمان بهزیستی کشور قرار دهد تا نسبت به برگزاری آزمون استخدامی برای معلولان واجد شرایط با همکاری این سازمان، اقدام نماید و معلولین واجد شرایط پذیرفته شده را حسب مورد، به دستگاه مربوط معرفی کند.

نمایندگان مجلس در ماده ۹ این طرح تصویب کردند: معلولان نیازمند واجد شرایط، در سنین مختلف می توانند با معرفی سازمان بهزیستی، از آموزش رایگان در واحدهای آموزشی تابعه وزارتخانه های آموزش و پرورش، علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دیگر دستگاههای دولتی و نیز دانشگاه آزاد اسلامی بهره مند شوند.

همچنین بر اساس ماده ۱۰ این طرح، وزارت مسکن و شهرسازی، بانک مسکن و بنیاد انقلاب اسلامی موظفند حداقل ده درصد از واحدهای مسکونی احداثی، استیجاری و ارزان قیمت خود را به معلولان نیازمند فاقد مسکن اختصاص دهد و با معرفی سازمان بهزیستی کشور، به آنان واگذار نماید.

بر اساس این مصوبه، سازمان ملی زمین و مسکن موظف شد زمین مورد نیاز برای احداث واحدهای مسکونی افراد معلول فاقد مسکن را به نرخ کارشناسی تأمین و در اختیار این افراد و یا تعاونیها و مؤسسات خیریه ای که برای آنان مسکن احداث می کنند، قرار دهند.

بر اساس این مصوبه، معلولان از پرداخت هزینه های صدور پروانه ساختمانی، آماده سازی زمین و عوارض نوسازی معاف می شوند.

بر اساس ماده ۱۳ نیز، سیستم بانکی کشور موظف است از منابع قرض الحسنه خود، تسهیلات اعتباری قرض الحسنه را با بازپرداخت ده ساله، برای خرید اتومبیل مورد نیاز معلولان جسمی، حرکتی و ضایعات نخاعی قرار دهد.

طبق ماده ۱۴ سازمان صدا و سیما موظف است حداقل دو ساعت از برنامه های خود را در هر هفته و در زمان مناسب، به برنامه های سازمان بهزیستی کشور و آشنایی مردم با توانمندی های معلولان اختصاص دهد.

بر اساس مصوبه نمایندگان در ماده ۱۵، سازمان بهزیستی کشور موظف است با ایجاد سازوکار مناسب، نسبت به قیومیت افراد معلول، اقدام کند.

دادگاهها موظف اند در نصب یا عزل قیم معلولان، صرفاً از طریق سازمان بهزیستی، عمل و مبادرت به صدور حکم کنند.

به موجب ماده ۱۶ در این طرح، مودیان مالیاتی می توانند از طریق سازمان بهزیستی کشور و با نظارت این سازمان، برای احداث مراکز توان بخشی، درمانی، حرفه آموزی و مسکن مورد نیاز معلولان اقدام کنند.

گواهی هزینه مودیان مالیاتی در موارد فوق، که به تأیید سازمان بهزیستی کشور رسیده باشد، به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی آنها منظور می شود.

نمایندگان مجلس شورای اسلامی در ماده ۱۸ نیز، منابع مالی اجرای این قانون را تصویب کردند.

آقای مهدی کروبی، رئیس مجلس شورای اسلامی، در پایان تصویب این طرح گفت: «این مصوبه، خدمت کوچکی به معلولان است».

وی از اداره قوانین مجلس شورای اسلامی خواست که سریع تر برای ارسال این مصوبه به شورای نگهبان اقدام کند.

همچنین، نمایندگان مجلس شورای اسلامی در این نشست، طرح الحاق یک تبصره به ماده ۵۸ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران را تصویب کردند.

بر اساس این مصوبه که به عنوان تبصره ۳ ماده ۵۸ قانون برنامه سوم توسعه تصویب شد، هیئت امنای صرفه جویی ارزی، در معالجه بیماران، از شمول این ماده مستثنا است.

طبق ماده ۵۸ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی، از ۱۳۷۹ کلیه تخفیف ها، ترجیحات و معافیت های مالیاتی و حقوق گمرکی کلیه دستگاه ها،

مؤسسات، نهادهای انقلابی و عمومی غیردولتی، جز در مورد بخشهای فرهنگی، به غیر از معافیت های برقرار شده بر اساس کنوانسیون های بین المللی تجاری و واردات کاغذ برای تهیه کتابهای درسی آموزش و پرورش، لغو می شود. (۱)

سربازی معلولین، مصوب ۱۳۲۱

تصویب قانون برای متکفلین گویا اولین قانونی است که توسط مجلس شورای ملی برای معلولین مصوب شد. جنگ جهانی دوم بین آلمان، ایتالیا و ژاپن از یک طرف و انگلستان، فرانسه، آمریکا، چین و چند کشور دیگر از طرف دیگر هفت سال طول کشید و دامنه آن به ایران هم رسید. رضاشاه در سال ۱۳۲۰ ایران را ترک کرد و محمدعلی فروغی نخست وزیر شد. مجلس و دولت ایران برای سامان دهی به ارتش مصوباتی داشتند. گویا طبق قانون همه حتی معلولین باید به سربازی می رفتند. ولی قانونی در مجلس مطرح شده بود که معلولین معاف شوند. با تقاضای عده ای از معلولین، مجلس تصویب قانون را جلو انداخت. متن تقاضای معلولین که در نشریات آن زمان منتشر شده اینگونه است:

تقاضای متکفلین: ما مشتی سربازان و وظیفه متکفل و معلول تا به کی بایستی منتظر تصویب قانون جدید باشیم آیا مدت طولانی که این قانون در شش ماه قبل در مجلس شورای ملی ماند و بالاخره منجر به پس گرفتن آن گردید کم بود آیا انتظار دارید که ما در ایام عید نوروز هم به دیدار زن و فرزند بدبخت خود نائل بشویم و با یک دست فلج و یک چشم کور باز هم به خدمت و بدبختی خود ادامه دهیم آخر کی به یاد ما خواهید افتاد و چه وقت در فکر ما خواهید بود در انتظار تصویب قانون و ختم بلا تکلیفی باشیم. (۲)

خبر تصویب قانون سربازی معلولین اینگونه است:

تصویب قانون برای متکفلین: در ششم بهمن ماه ۱۳۲۱ در جلسه مجلس شورای ملی به ریاست آقای اسفندیار، طرح نظام وظیفه افراد معلول مطرح شد. آنگاه گزارش آن در ۲۸ بهمن ماه در روزنامه ایران منتشر شد که گویای اهمیت این موضوع در آن دوره است.

آموزش حرفه ای، مصوب ۱۳۲۸

اشاره

مکتب خانه های قدیم فقط به روش خاصی آموزش مطالب داشتند و خالی از حرفه آموزی و آموزش مهارت ها مثل قالی بافی، حصیربافی و زرگری بودند. بچه ها معمولاً این حرفه ها و مهارت ها را از استاد مربوطه یاد می گرفتند. یعنی در حرفه آموزی شیوه استاد و شاگردی حکمفرما بود و در مکتب خانه فقط کتاب و آموزش مطالب بود.

ص: ۲۵

۱- دانشنامه ناشنویان، محمد نوری، ج ۲، ص ۵۶۴-۵۶۸.

۲- روزنامه ایران، ش ۷۰۸۷، بهمن ۱۳۲۱؛ قانون گذاری برای معلولین، دفتر فرهنگ معلولین، ص ۷-۸.

اما با تأسیس مدارس جدید از سال ۱۲۹۹ش در ایران در کنار آموزش مطالب علمی، کم و بیش حرفه آموزی هم بود. البته اوائل زیاد نبود و به تدریج زیاد شد. نخستین مدرسه به سال ۱۲۹۹ آموزشگاه کریستوفل در تبریز برای آموزش نابینایان آغاز به کار کرد و این آموزشگاه نخستین مدرسه معلولین محسوب می شود. پس از آن در سال ۱۳۰۳ آغاز آموزش ناشنوایان در تبریز توسط جبار باغچه بان بود و در سال ۱۳۳۹ نخستین مرکز آموزشی کودکان کم توان ذهنی در تبریز تأسیس شد و پس از این، ده ها مدرسه در شهرهای مختلف ایران دایر شد. البته از سال ۱۳۳۸ مدارس تخصصی حرفه آموزی برای معلولین مصوب شد و از این تاریخ مدارس سه دسته شدند یک دسته صرفاً دانش محور، یک گروه حرفه محور بودند و دسته سوم به هر دو می پرداختند. تا اینکه در سال ۱۳۴۷ دفتر امور کودکان استثنایی تأسیس شد و مدارس معلولین را ملزم کرد تا در کنار دروس نظری، حرفه آموزی هم داشته باشند. بعداً در قوانین سال ۱۳۴۷ در همین فصل، به قانون مدارس استثنایی می پردازیم. اما اینجا قانون آموزش حرفه ای ۱۳۳۸ را بررسی می کنیم. اکنون نخست به تاریخ آموزش حرفه ای در ایران می پردازم، سپس متن قانون ۱۳۳۸ را می آورم.

آغاز تعلیمات حرفه ای

با شروع دوره تجددگرایی و شروع صنعتی شدن، به ویژه با روی کار آمدن حکومت پهلوی، کارخانه های پارچه بافی، کفش سازی، و ده ها کارخانه و کارگاه دیگر در زمینه های مختلف شروع به کار کردند. همه اینها نیاز به نیروی کار ورزیده و ماهر و مجرب داشتند. به همین دلیل مدارس برای آموزش حرفه دایر شد و نوجوانان و جوانان را جذب و انواع حرفه ها و مهارت ها را به آنها یاد می دادند.

اولیاء امور کشور و وزارت معارف متوجه شدند به کمک استادان داخلی نمی توان همه نیازها را پاسخ گفت. از این رو از اروپا به ویژه آلمان استاد دعوت کردند. دانش آموزانی که دارای گواهینامه ششم ابتدایی بودند در مدارس حرفه ای و صنعتی پذیرفته می شدند، شعبه های تحصیلی این مدارس سابقاً شامل: فلز کاری، نجاری، رنگرزی و برق بود و دوره تحصیل آن نیز ۶ سال معین شد ولی در سال های بعد یک دوره سه ساله نیز بر آن اضافه گردید که فارغ التحصیلان آن به درجه مهندسی نایل می شدند. در سال ۱۳۳۳ش دوازده دبیرستان حرفه ای با تعداد ۱۲۰۰ نفر دانش آموز در ایران وجود داشت، علاوه بر تحصیلات عالی حرفه ای بعضی دبیرستان های مخصوص در کشور تأسیس شد که دوره اول آن تابع تعلیمات متوسطه عمومی و در دوره دوم آن مدت سه سال یکی از رشته های کشاورزی یا حرفه ای یا بازرگانی یا رشته های هنری تعلیم داده می شد. آمار اینگونه دبیرستان ها در آخر مهرماه ۱۳۳۹ از این قرار است:

(۱) کشاورزی ۶۵۵ نفر

(۲) حرفه ای ۳۵۱۸ نفر (۳) بازرگانی ۲۶۴ نفر (۴) هنری ۷۴۸ نفر.

برای پیشرفت زیادتری در فعالیت های فنی و حرفه ای، سازمان برنامه مبلغ معتناهی برای کارگاه ماشین ابزارسازی و جوشکاری، ریخته گری، نساجی، معماری و ساختمان ۹۶ کارگاه حرفه ای در دبستان ها و مبلغ قابل توجهی برای طرح های ساختمانی دیگر مانند ایجاد کارگاه های خودکار در هنرستان صنعتی تهران و تبریز و تکمیل ساختمان آموزشگاه حرفه ای کانون کار و آموزش (تهران) به مصرف رساندند.

ص: ۲۶

در ایران دو نوع مدارس حرفه ای غیر کشاورزی وجود داشت: ۱- آموزشگاه هایی که دارای دوره اول است که تعداد آن ۱۲ آموزشگاه با ۲۲۰۰ نفر دانش آموز بودند. ۲- هنرستان ها که دارای دوره دوم بودند. هنرستان پسرانه ۱۰ باب با ۳۰۰۰ نفر دانش آموز و هنرستان دخترانه ۷ باب با ۶۶۰ دانش آموز بود. پنج دبیرستان حرفه ای نیز وجود دارد که دارای دوره اول و دوم بود.

تنها مؤسسه ای که معلم برای مدارس حرفه ای تهیه می نمود. هنرسرای عالی فنی (انستیتو تکنولوژی) در تهران بود.

علاوه بر این مدارس وزارت فرهنگ برای آشنایی معلمان رشته های حرفه ای و فنی به اصول فنی و آخرین روش های آن همه ساله هنگام تعطیلات تابستانی کلاس هایی در تهران و مراکز استان زیر نظر متخصصین ایرانی و خارجی تشکیل می دهد که در پیشرفت کار مربیان بسیار مؤثر است.

غیر از مدارس مذکور که دولتی هستند هم اکنون عده ای از متخصصین فنی با تحصیل امتیاز از وزارت فرهنگ آموزشگاه هایی در رشته های خیاطی، آشپزی، گلدوزی، خانه داری دایر کرده اند و همه ساله عده ای از دوشیزگان و بانوان در آن تحصیل می کردند.

رشته های تحصیلی در هنرستان های پسرانه: فلز کاری، برق، ساختمان، مکانیک اتومبیل، رنگرزی و در هنرستان های دخترانه: خیاطی، آشپزی، آرایش، تند نویسی، عکاسی، خانه داری و تزئین منزل بود.

در سال تحصیلی ۳۸-۱۳۳۹ در سراسر ایران ۶۴ باب مدارس حرفه ای با ۸۳۶۸ دانش آموز دایر بود، و به تحصیلات فنی و حرفه ای اشتغال داشتند.

نیز آموزش کشاورزی دایر شد و برای این منظور وزارت فرهنگ مدارس کشاورزی در اکثر شهرستان های ایران دایر کرد.

در ۱۳۱۵ش در دانشکده فلاحتی کرج از طرف وزارت فرهنگ دانشجویانی به منظور تعلیم در مدارس متوسطه کشاورزی و روستایی تربیت می شدند و همه ساله در حدود ۱۰ تن فارغ التحصیل از آن دانشکده بیرون می آمدند که بعدها به سمت آموزگار در مدارس ابتدایی روستایی تدریس می کردند.

اولین دانشسرای کشاورزی در مهرماه سال ۱۳۲۶ در شهر ساری تأسیس گردید سپس به تدریج در شهرهای شیراز، رضائیه، اهواز، مشهد، کرمانشاه، ورامین (پلشت)، اصفهان، بروجرد، تبریز، کرمان و بلوچستان مدارس کشاورزی ایجاد گردید.

برنامه دانشسرای کشاورزی شامل دو قسمت عملی و نظری است که در اردیبهشت ماه ۱۳۲۸ش به تصویب شورای عالی فرهنگ رسیده و در سال ۱۳۳۵ش در آن تجدید نظر شده است. (۱)

توصیه نامه درباره حرفه آموزشی معلولان

کنفرانس بین المللی کار در سال ۱۹۵۵م/۱۳۳۳ش در سی و هشتمین نشست به آموزش حرفه و فنون به معلولان پرداخته و مجموعه پیشنهاداتی را مطرح می کند. این پیشنهادات به نام «توصیه نامه بین المللی ۹۹» مشهور شده است.

ص: ۲۷

این توصیه نامه در مجلس سنا به تاریخ اسفندماه ۱۳۳۷ مورد بررسی قرار می گیرد و رأی به قبول آن می دهند. آنگاه به صورت لایحه از مجلس سنا، در مجلس شورای ملی در سال ۱۳۳۸ بررسی و در قالب یک ماده واحده قبولی آن، قانونی می شود. سیر این وقایع ذیلاً گزارش می شود. اما ماهیت واقعی این مصوبه، مجموعه پیشنهادات و توصیه ها است. از این رو تأثیر همه جانبه نداشت. اساساً در ایران به عنوان قانون تلقی نمی شود هر چند گاه آن را قانون می نامند.

مصوبه ۸ مهر ماه ۱۳۳۸ مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی قبول و اجرای اصول پیشنهادی توصیه نامه بین المللی شماره ۹۹ در خصوص تجدید تربیت آموزش حرفه ای معلولین را در قالب ماده واحده و یک تبصره اجازه داده است.

ماده واحده - قبول اجرای اصول پیشنهادی توصیه نامه بین المللی شماره ۹۹ راجع به تجدید تربیت و آموزش حرفه ای معلولین که مشتمل بر ده قسمت (۴۲ بند) است تصویب می شود.

تبصره - وزارتخانه های فرهنگ - صنایع و معادن - بهداری و کار موظفند آیین نامه های اجرایی این قانون را با توجه به اصول پیشنهادی توصیه نامه مذکور و اوضاع و احوال کشور تهیه و پس از تصویب هیأت وزیران به موقع اجرا گذارند.

قانون فوق که مشتمل بر ماده واحده و یک تبصره و متن توصیه نامه ضمیمه است پس از تصویب مجلس سنا در جلسه پنجشنبه هشتم مهر ماه یک هزار و سیصد و سی و هشت به تصویب مجلس شورای ملی رسید. رییس مجلس شورای ملی - رضا حکمت

بنابراین قانون بالا در جلسه ۶ اسفندماه ۱۳۳۷ به تصویب مجلس سنا رسیده است. سپس پس از چند جلسه شور در مجلس شورای ملی در ۸ مهرماه ۱۳۳۸ به تصویب رسید.

توصیه نامه مربوط به تجدید تربیت و آموزش حرفه ای معلولین (۱)

سی و هشتمین دوره اجلاس کنفرانس بین المللی کار ژنو ۲۲ ژوئن ۱۹۵۵/۱۳۳۳ش

کنفرانس عمومی سازمان بین المللی کار بنا به دعوت هیأت مدیره دفتر بین المللی کار سی و هشتمین دوره اجلاس خود را در تاریخ اول ژوئن ۱۹۵۵ در ژنو منعقد ساخته و پس از اتخاذ تصمیم به پذیرش برخی پیشنهادات در اطراف تجدید آموزش حرفه ای اشخاص معلول چهارمین فقره دستور جلسه و تصمیم بر این که پیشنهادات مزبور باید به صورت یک توصیه نامه درآید.

در این روز ۲۲ ژوئن سال ۱۹۵۵ توصیه نامه ذیل را که ممکن است آن را توصیه نامه تجدید آموزش حرفه ای (معلولین) ۱۹۵۵ خواند مورد پذیرش قرار داد از آن جایی که تجدید پرورش و آموزش این گونه اشخاص از نظر بازگرداندن آنها به کامل ترین حد امکان سودمندی جسمی - عقلی و معنوی - اجتماعی - حرفه ای و اقتصادی که توانایی و استعداد بازگشت به آن را داشته باشند.

و نظر به این که برای رفع نیازمندی های استخدامی اشخاص معلول و بهترین نحوه استفاده از منابع نیروی انسانی ضرورت دارد که قدرت و نیروی کار کردن اشخاص معلول به وسیله اختلاط و

ص: ۲۸

۱- این متن که گزارش تصویب نامه در کنفرانس ژنو است در واقع ضمیمه مصوبه مجلس شورای ملی است. و روی سایت مرکز پژوهش های مجلس بعد از مصوبه آمده است.

ترکیب یک طریقه مستمر و هماهنگ پزشکی معرفت النفسی - اجتماعی - فرهنگی - حرفه ای - راهنمایی آموزش حرفه ای و دواير کاربایی توسعه یابد اقدامات ذیل را توصیه می کند.

یکم: تعریفات

۱ - از نظر مقاصد این توصیه نامه:

الف - اصطلاح «تجدید آموزش حرفه ای» عبارت است از آن قسمت از تدابیر مستمر و هماهنگ آموزش و پرورش مجدد که مستلزم می گردد ایجاد امور حرفه ای را مانند راهنمایی حرفه ای - آموزش حرفه ای و کاربایی انتخابی که به منظور امکان تهیه و حفظ شغل مناسبی برای اشخاص معلول طرح گردیده است.

ب - اصطلاح «شخص معلول» مفهومش فردی است که امکان تهیه و حفظ شغل مناسب برای وی در نتیجه علت ها و نواقص جسمی و عقلی به میزان قابل توجهی تقلیل یافته باشد.

دوم: حدود تجدید آموزش حرفه ای

۲ - وسایل تجدید آموزش حرفه ای بایستی برای کلیه اشخاص معلول صرف نظر از علت اصلی و کیفیت معلولیت و سن آنها فراهم گردد مشروط به آن که بتوان آنها را برای شغل مناسبی که امکان به دست آوردن و حفظ آن را داشته باشند آماده ساخت.

سوم: اصول و تدابیر مربوط به راهنمایی و آموزش حرفه ای و اشتغال معلولان

۳ - به منظور تأسیس یا توسعه دواير تخصصی راهنمایی حرفه ای جهت اشخاص معلول که نیازمند استعانت در طریق انتخاب یا تعویض مشاغل خود می باشند باید هر گونه اقدام لازم و قابل اجرا به عمل آید.

۴ - تدابیر مربوط به هدایت حرفه ای باید تا جایی که از نظر اوضاع و احوال ملی قابل لازم اجرا بوده و در موارد انفرادی هم مقتضی باشد شامل کارهای ذیل گردد:

الف - مصاحبه و مذاکره با یک نفر مشاور هدایت حرفه ای.

ب - بررسی سوابق تجارب حرفه و کار.

ج - بررسی سوابق تحصیلی یا سوابق دیگر مربوط به تعلیمات حرفه ای.

د - معاینه پزشکی از جهات هدایت حرفه ای.

ه - آزمایش های مقتضی مربوط به استعداد و توانایی و در صورت لزوم آزمایش های دیگر روحی.

و - بررسی وضع و حالات شخصی و خانوادگی.

ز - تعیین استعدادها و امکان توسعه توانایی و ظرفیت به وسیله تجارت و آزمایش های مخصوص کار و وسایل دیگر.

ح - آزمایش های فنی حرفه ای شفاهی یا نوع دیگر در کلیه مواردی که ضروری باشد.

ط - تعیین ظرفیت و توانایی جسمی متناسب با ضروریات استخدامی و امکان بهبود آن ظرفیت ها.

ی - تهیه اطلاعات در خصوص فرصت های استخدامی و آموزش مربوط به معلومات حرفه ای توانایی جسمی استعدادها - مزایا و تجارت شخصی مورد نظر و همچنین مربوط به احتیاجات بازار مشاغل.

ص: ۲۹

- ۵- اصول تدابیر و طریقه های آموزش حرفه ای که به طور کلی در مورد آموزش حرفه ای اشخاص غیر معلول به کار برده می شود باید تا آن جا که شرایط طبی و فرهنگی اجازه دهد نسبت به اشخاص معلول هم اجرا گردد.
- ۶- تعلیمات حرفه ای اشخاص معلول باید تا حدی که امکان پذیر باشد آنها را برای یک فعالیت اقتصادی که می توانند در انجام آن از اطلاعات و معلومات حرفه ای و استعدادهای خود در زمینه مشاغل آتی استفاده کنند آماده سازند.
- ۶/۱- برای این منظورها تعلیمات حرفه ای مزبور باید به طریق ذیل صورت گیرد:
- الف - تطبیق حرفه انتخابی پس از مشاوره با مشاغلی که معلولیت حداقل تأثیر را در انجام کار داشته باشد و یا این که آن مشاغل عامل تشدید معلولیت نباشند.
- ب - در صورت امکان و اقتضاء تعلیمات حرفه ای باید در کارگاه هایی که شخص معلول قبلاً در آن کارها یا خدمات متناسب به آن اشتغال داشته صورت بگیرد.
- ج - تعلیمات حرفه ای باید ادامه یابد تا این که شخص معلول مهارت لازم را برای کار عادی و بر پایه مساوی با کارگران غیر معلول (در صورتی که قادر به انجام آن باشد) فرا گیرد.
- ۷- آموزش حرفه ای اشخاص معلول در صورت امکان باید به اتفاق اشخاص غیر معلول و تحت شرایط مساوی انجام گیرد.
- ۸- جهت آموزش حرفه ای اشخاص معلول که مخصوصاً به دلیل کیفیت و شدت معلولیت شان آنها را نمی توان به اتفاق اشخاص غیر معلول تحت تعلیم قرار داد باید تدابیر و وسایل مخصوص اتخاذ نمود.
- ۸/۱- در صورت اقتضاء این تدابیر باید ضمن تدابیر دیگر شامل قسمت های زیر باشد:
- الف - آموزشگاه ها و مراکز تعلیمات حرفه ای و آموزشگاه های حرفه ای شبانه روزی و غیره.
- ب - دوره های کوتاه مدت و طولی المدت آموزش حرفه ای برای مشاغل معین و مشخص.
- ج - دوره های تکمیلی جهت اشخاص معلول.
- ۹- به منظور تشویق کارفرمایان به مبادرت به تعلیمات حرفه ای اشخاص معلول اقداماتی باید صورت گیرد و این اقدامات باید در صورت اقتضاء متضمن کمکهای مالی - فنی - پزشکی و حرفه ای باشد.
- ۱۰- جهت پیشرفت ترتیبات مخصوص در زمینه اشتغال معلول باید اقداماتی صورت گیرد.
- ۱۰/۱- ترتیبات مزبور باید اشتغال مؤثر کارگران معلول را به وسایل زیر تأمین کند:
- الف - ثبت نام تقاضاکنندگان مشاغل.
- ب - ثبت مشخصات حرفه ای و سوابق و تمایلات.
- ج - مصاحبه با آنها برای انتخاب شغل.
- د - در صورت ضرورت تعیین قدرت و توانایی جسمی و حرفه ای ایشان.

ه - تشویق کارفرمایان به اعلام پست های ضروری به منظور تشریح استعداد اشخاص معلول و تأمین کار برای آنها.

و - تماس کارفرمایان در موارد ضروری به منظور تشریح استعداد اشخاص معلول و تأمین کار برای آنها.

ز - کمک به معلولین جهت حصول راهنمایی حرفه ای آموزش حرفه ای و هر گونه خدمات پزشکی و اجتماعی که مورد ضرورت قرار گیرد.

ص: ۳۰

۱۱ - اقدامات زیر به منظور نظارت امور فوق الذکر انجام گیرد:

الف - تعیین این که برقرار کردن در یک شغل یا توسل به تشکیلات آموزش و تجدید آموزش حرفه ای رضایت بخش بوده یا خیر. همچنین تعیین ارزش اصول و تدابیر مربوطه به روش مشاورات حرفه ای.

ب - تا حدود امکان رفع مشکلاتی که مانع از استقرار رضایت بخشی معلول در مشاغل آنها می شود.

چهارم: سازمان اداری

۱۲ - دواير آموزش و تجدید آموزش حرفه ای بایستی به منزله یک برنامه مستمر و هماهنگ از طرف مقامات صلاحیت دار تشکیل و توسعه یابد و تا جایی که عملی باشد از دواير موجود راهنمایی حرفه ای - آموزش حرفه ای و کاریابی استفاده گردد.

۱۳ - مقام یا مقامات صلاحیت دار باید اطمینان حاصل نمایند که برای انجام امور تجدید آموزش و تربیت اشخاص معلول و نظارت و تعقیب امور مزبور کارمندی با معلومات کافی و مقتضی وجود داشته باشد.

۱۴ - توسعه و پیشرفت امور تجدید تربیت آموزش حرفه ای بایستی به موازات توسعه دواير عمومی راهنمایی حرفه ای - آموزش حرفه ای و کاریابی صورت گیرد.

۱۵ - دواير تجدید آموزش حرفه ای باید به نحوی تشکیل و توسعه یابد که برای اشخاص معلول فرصت هایی جهت آمادگی برای خدمت و به دست آوردن و حفظ شغل مناسب در هر زمینه ای که باشد به وسیله خودشان فراهم آید.

۱۶ - مسئولیت اداری سازمان عمومی و توسعه دواير تجدید آموزش و تربیت حرفه ای باید به نحو زیر محول گردد:

الف - به یک مقام یا.

ب - مشترکاً به مقاماتی که مشمول فعالیت های مختلف برنامه می باشد در حالی که به یکی از این مقامات باید مسئولیت مقدماتی ایجاد هماهنگی محول شود.

۱۷ - مقام یا مقامات صلاحیتدار موظفند کلیه اقدامات لازم و شایسته را به منظور انجام همکاری و هماهنگی بین هیئت های عمومی و خصوصی متصدی فعالیت های تجدید آموزش و تربیت حرفه ای معمول دارند.

۱۷/۱ - این اقدامات در صورت اقتضا باید شامل مسائل زیر باشد:

الف - تعیین مسئولیت ها و تعهدات هیئت های عمومی و خصوصی.

ب - مساعدت فنی به هیئت های مخصوص که به طور مؤثر در فعالیت های مربوط به تجدید آموزش حرفه ای شرکت می جویند.

ج - مشاورات فنی با هیئت های مخصوص.

۱۸ - دواير تجدید آموزش و تربیت حرفه ای باید با استعانت کمیسیون های مشاورتی ممتاز متشکل برای سراسر کشور و در صورت اقتضا برای یک منطقه یا یک محل تأسیس و توسعه یابد.

۱۸/۱ - این کمیته ها بایستی در موارد مقتضی شامل اعضای باشد که از میان:

الف - مقامات و هیئت های که مستقیماً در امر تجدید آموزش حرفه ای مداخله دارند.

ب - سازمان های کارفرمایان و کارگران.

ص: ۳۱

ج - اشخاصی که به دلیل معلومات و ارتباطشان با امر تجدید آموزش و تربیت حرفه ای واجد صلاحیت خدمت باشند.

د - سازمان های اشخاص معلول.

برگزیده شده باشند.

۱۸/۲- کمیته های مورد بحث مسئول مشاوراتی به نحو ذیل می باشند:

الف - در خصوص توسعه و پیشرفت تدابیر و روش و برنامه های مربوط به تجدید آموزش و تربیت حرفه ای برای سرتاسر کشور.

ب - در خصوص اجرای ترتیبات و تدابیر متخذه ملی و انطباق آنها با شرایط منطقه ای و محلی و هماهنگ ساختنشان با فعالیت های منطقه ای و محلی در آن حدود.

۱۹ - تحقیقات و بررسی ها به منظور تعیین ارزش و نتایج و پیشرفت کار دوایر تجدید آموزش و تربیت حرفه ای معلولین باید مورد ترغیب و تشویق قرار گیرد مخصوصاً از طرف مقامات صلاحیت دار.

۱۹/۱- این گونه تحقیقات و بررسی ها بایستی شامل مطالعات مستمر و مخصوص دربارہ اشتغال معلولین باشد.

۱۹/۲- تحقیقات باید همچنین مشتمل باشد بر کارهای علمی در زمینه فنون و تدابیر مختلف که ممکن است در امر تجدید آموزش حرفه ای نقشی را بازی کنند.

پنجم: اقدامات و تدابیر به منظور استفاده اشخاص معلول از دوایر تجدید آموزش و تربیت حرفه ای

۲۰ - اقدام لازم باید به عمل آید تا این که اشخاص معلول بتوانند از کلیه وسایل موجود تجدید آموزش و تربیت حرفه ای استفاده کنند و همچنین برای این که اطمینان حاصل شود که یک مقامی مسئول است شخصاً به هر فرد معلول معاضدت کند تا بتواند حداکثر آموزش مجدد حرفه ای را فرا گیرد.

۲۱ - این اقدامات باید متضمن امور ذیل باشد:

الف - جمع آوری و پخش اطلاعات در خصوص امکان استفاده از دوایر تجدید آموزش و تربیت حرفه ای و نتایجی که این دوایر برای اشخاص معلول در بر خواهند داشت.

ب - اعطای کمک های مالی کافی و مقتضی به اشخاص معلول.

۲۲ - این گونه کمک مالی باید در هر مرحله از جریان تجدید آموزش حرفه ای صورت گرفته و برای معلولین تسهیلاتی فراهم آورد که بتوانند خود را برای شغل مناسب و حفظ آن شغل به طور مؤثر و همچنین کارگران آماده و مهیا سازند.

۲۲/۱ - کمک مالی باید شامل مؤسسات مجانی تجدید آموزش و تربیت حرفه ای کمک هزینه زندگی هزینه های ضروری ایاب و ذهاب که طی دوران تربیت حرفه ای لزوم پیدا کند و اعطای وام ها یا اعطای پول یا تهیه آلات و ابزار و تجهیزات و همچنین اعضای عاریتی و هر گونه ادوات لازم دیگر باشد.

۲۳ - اشخاص معلول باید بدون از دست دادن مزایای مربوط به بیمه های اجتماعی که به عناوین مختلف تعلق می گیرد امکان استفاده از کلیه وسایل آموزشی و تجدید آموزش داشته باشند.

۲۴ - معلولین ساکن مناطقی که در آن جا امکان یافتن شغل و یا تهیه وسایل آمادگی به انجام کار انجام محدود می باشد.

ص: ۳۲

باید از کلیه تسهیلات از جمله مسکن و غذا جهت آماده ساختن خود به اشتغال کاری بهره مند گردند و در صورت تمایل بایستی بتوانند به مناطقی که امکان بیشتری از لحاظ اشتغال به کار وجود دارد اعزام گردند.

۲۵ - اشخاص معلول (از جمله کسانی که مدد معاش معلولیت دریافت می کنند) در صورتی که کارشان مساوی کار اشخاص غیر معلول باشد نباید به عنوان معلول بودن از نقطه نظر دستمزد و سایر شرایط استخدام مورد تبعیض قرار گیرند.

ششم: اشتراک مساعی میان هیئت های مسئول معالجات پزشکی و مسئولین امور تجدید آموزش و تربیت حرفه ای

۲۶ - میان سازمانهایی که مسئول مواظبت های پزشکی می باشند و مسئولین تجدید آموزش و تربیت حرفه ای اشخاص معلول باید همکاری بسیار نزدیک و حداکثر هماهنگی در فعالیت های موجود داشته باشند.

۲۶/۲ - وجود این همکاری و هماهنگی در فعالیت های مربوط باید به منظورهای زیر باشد:

الف - تأمین معالجات پزشکی و در صورت ضرورت تهیه ادوات و اسباب های عارضی مناسب به منظور تسهیل و پیشرفت قابلیت اشتغال آتی اشخاص معلول ذی علاقه.

ب - استعانت در تعیین اشخاص معلول که نیازمند و متناسب برای تجدید آموزش حرفه ای هستند.

ج - مجاهدت در راه آغاز تجدید آموزش و ترتیب حرفه ای در اولین و مناسب ترین وهله.

د - برقرار ساختن مشاوره پزشکی در موارد ضروری در کلیه مراحل تجدید آموزش و تربیت حرفه ای.

ه - تعیین ظرفیت و میزان توانایی کار.

۲۷ - امر تجدید آموزش حرفه ای در موارد کلی و مشروط به مشاوره پزشکی بایستی در حین معالجات پزشکی آغاز شود.

هفتم: تدابیر مربوط به توسعه فرصت های استخدامی برای اشخاص معلول

۲۸ - به منظور ایجاد حداکثر فرصت ها و امکانات برای اشخاص معلول جهت تهیه و حفظ مشاغل مناسب اقداماتی باید با همکاری نزدیک سازمان های کارفرمایان و کارگران انجام گیرد.

۲۹ - این اقدامات باید بر پایه اصول و مبادی زیر صورت گیرد:

الف - برای اشخاص معلول باید فرصت هایی مساوی با آن چه به اشخاص غیر معلول داده می شود ایجاد گردد تا بتوانند مشاغلی را که در صلاحیت آنها است انجام دهند.

ب - برای اشخاص معلول باید کاملاً مقدر و میسر باشد که کار مناسبی را از طرف کارفرمایانی که خودشان انتخاب می کنند قبول نمایند.

ج - پیوسته باید توانایی و ظرفیت کار معلولین مورد ابرام و تأیید قرار گیرد نه آن که عکس آن مورد تأیید واقع شود.

۳۰ - اقدامات مذکور باید شامل کارهای ذیل نیز باشد:

الف - انجام بررسی هایی به منظور تجزیه و تحلیل و نشان دادن ظرفیت و توانایی کار اشخاص معلول.

ب - تبلیغات دامنه دار و مستمر و مؤثر با اشاره مخصوص به:

اول - قیاس بین معلولین و اشخاص سالم که به کار مساوی و متشابه اشتغال دارند از نظر تعیین گردش کار - میزان تولید - وقوع حوادث غیبت ها و ثبات و پایداری در کار.

دوم - طریقه انتخاب کارکنان بر اساس احتیاجات مشخص و معین.

سوم - طریقه اصلاح و بهبودی شرایط کار متضمن تعدیل و اصلاح ماشین آلات و تجهیزات از نظر تسهیل اشتغال کارگران معلول.

ج - اتخاذ وسایل به منظور آن که تعهدات افزایش یافته کارفرمایان در خصوص بیمه حوادث کار و خسارت کارگران از میان برود.

د - تشویق کارفرمایان به انتقال کارگرانی که توانایی و استعداد کار آنها در نتیجه تقلیل استعداد جسمی تغییر یافته باشد به مشاغل مناسب دیگری در داخل مؤسسات خودشان.

۳۱ - در مواردی که اوضاع و احوال ملی اقتضاء کند و با روش و سیاست ملی هم مطابقت داشته باشد.

استخدام اشخاص معلول باید به وسایل ذیل انجام پذیرد:

الف - استخدام چند درصد اشخاص معلول تحت ترتیبات و قراردایی که مانع از بیکاری کارگران غیر معلول نشود.

ب - محفوظ نگاه داشتن بعضی مشاغل معین برای اشخاص معلول.

ج - اتخاذ ترتیباتی به این منظور که برای اشخاصی که شدیداً معلول هستند فرصت های استخدامی یا رجحان بعضی مشاغل مناسب حال آنها فراهم گردد.

د - تشویق ایجاد و تسهیل فعالیت شرکت های تعاونی یا مؤسسات متشابه دیگر که به وسیله یا از طرف اشخاص معلول اداره می شوند.

هشتم: مشاغل مورد حمایت

۳۲ - مقام یا مقامات صلاحیت دار موظفند با اشتراک مساعی سازمان های خصوصی اقدامات مقتضی را برای ایجاد و پیشرفت تسهیلات آموزش حرفه ای و استخدام اشخاص معلول که نمی توان آنها را جهت مشاغل عادی رقابت آمیز آماده ساخت تحت شرایط استحقاقی معمول دارند.

۳۲/۱ - این گونه تسهیلات باید مشتمل باشد به تأسیس کارگاه های حمایت شده و تدابیر مخصوص برای آن عده از اشخاص معلول که به علل جسمانی - روحی یا در اثر مشکلات و جغرافیایی نمی توانند به طور منظم به حمل کار مسافرت و بازگشت کنند.

۳۳ - کارگاه های مورد حمایت باید تحت نظارت مؤثر پزشکی و حرفه ای نه تنها کار مفید و ثمربخشی برای معلولین تهیه کنند بلکه فرصت ها و امکاناتی نیز برای تجدید آموزش حرفه ای و پیشرفت ارتقاء و در صورت امکان انتقال آنها را به مشاغل عادی فراهم سازند.

۳۴ - برای کارگران معلول که عازم بازگشت به موطن خود هستند باید برنامه های مخصوص تحت نظارت مؤثر پزشکی و حرفه ای به منظور تهیه کار مفید و ثمربخش در کشور خودشان تنظیم گردد.

۳۵ - در مواردی که مزد و شرایط کارگران به طور کلی از طریق مقررات قانونی تعیین گردیده این مقررات بایستی درباره معلولینی که به مشاغل مورد حمایت اشتغال دارند اجرا گردد.

نهم: مقررات مخصوص برای کودکان و جوانان معلول

۳۶- دواير تجديد آموزش و تربيت حرفه ای کودکان و جوانان معلول که هنگام تحصيل آنها فرا رسیده بايستی با همکاری نزديک بين مقامات مسئول آموزش و پرورش و مقامات مسئول تجديد آموزش حرفه ای تأسيس و توسعه يابد.

۳۷- برنامه های فرهنگی بايد با توجه به مسائل مخصوص کودکان و نوجوانان معلول و نیازمندی آنها به امکانات مشابه به امکانات کودکان و جوانان غير معلول و به منظور تعليمات عمومی و حرفه ای متناسب با سن توانایی و استعداد و علاقه آنها تنظيم گردد.

۳۸- هدف و مقاصد اصلی دواير تجديد آموزش و تربيت حرفه ای کودکان و جوانان معلول بايد در حدود امکان ناظر به موانع حرفه ای و روحی ناشی از معلولیت آنها و ايجاد هر گونه فرصت ها و امکاناتی برای آماده ساختن و پذيرفته شدن آنها در مشاغل مناسب باشد استفاده از اين فرصتها بايستی مستلزم همکاری بين دواير پزشکی اجتماعی و فرهنگی و همچنين اولياء یا سرپرستان و مسئولين کودکان و جوانان معلول باشد.

۳۹- امر آموزش و پرورش راهنمایی حرفه ای - تربيت حرفه ای و استخدام کودکان و اشخاص معلول بايستی به موازات تشکيلات عمومی دوايری که برای کودکان و جوانان غير معلول استقرار یافته پيش برود و همچنين امور آموزش مزبور در صورت امکان و در موارد مقتضی بايد تحت همان شرایط و به معیت کودکان و جوانان غير معلول انجام گیرد.

۳۹/۱- برای اين گونه کودکان و جوانان معلول که معلولیت آنها مانع از شرکتشان در دواير مورد بحث شرایط متساوی و به معیت کودکان و جوانان غير معلول می شود تدابير و مقررات مخصوص بايد در نظر گرفته شود.

۳۹/۲- اين تدابير و مقررات بايد به خصوص شامل آموزش تربیتی و حرفه ای و تخصصی مریان باشد.

۴۰- اقداماتی نیز بايد به منظور تأمین مسائل ذیل در مورد کودکان و جوانانی که در نتیجه آزمایش های پزشکی و واجد بودن معلولیت ها و محدودیت هایی به طور کلی برای کار غير متناسب می باشند صورت گیرد.

الف - معالجات طبی جهت مرتفع ساختن یا تقلیل و بهبودی معلولیت ها و محدودیت ها در اولین وهله امکان.

ب - تشويق به دخول در دبستان و هدایت به سوی مشاغل مناسب و مطابق دلخواه آنان در حدود ظرفیت و توانایی آنها و همچنين فراهم آوردن امکاناتی برای تربيت حرفه ای در راه تحصيل آن مشاغل.

ج - مساعدت مالی و در صورت لزوم تعليم و تربيت و آموزش حرفه ای طی دوران معالجه پزشکی.

دهم: اجرای اصول و مبادی تجديد آموزش و تربيت حرفه ای

۴۱- تدابير و وسایل مربوط به تجديد آموزش حرفه ای بايستی با احتیاجات مخصوص و اوضاع و احوالی هر کشور مطابقت داشته و در زمینه همين احتیاجات و شرایط و طبق اصول و مبادی مندرج در اين توصيه نامه به طور تدریجی توسعه و پيشرفت حاصل کند.

۴۱/۱- هدف های اصلی اين توسعه تدریجی به منظورهای زیر است:

الف - تعیین و توسعه قابلیت و استعداد حرفه ای اشخاص معلول.

ب - ایجاد امکانات استخدامی مناسب به حداکثر امکان.

ج - مرتفع ساختن هر گونه تبعیض در زمینه آموزش استخدام علیه اشخاص معلول از نظر معلولیت آنها.

۴۲ - توسعه و پیشرفت تدریجی دواير تجديد آموزش حرفه ای بایستی در موارد مقتضی به استعانت دفتر بین المللی کار صورت گیرد.

الف - در صورت امکان به وسیله کمک های مشاورتی فنی.

ب - به وسیله تبادل مبسوط تجارب بین المللی حاصله در کشورهای مختلف.

ج - به وسیله اقسام دیگر اشتراك مساعی بین المللی در طریق تأسیس و توسعه دواير و اموری که با احتیاجات و شرایط هر کشور مطابقت داشته و ضمناً شامل تربیت کارمندان مورد نیاز نیز باشد.

مراتب فوق متن معتبر توصیه نامه ای است که در سی و هشتمین دوره اجلاس کنفرانس عمومی سازمان بین المللی کار منعقد در ژنو که در تاریخ ۲۳ ژوئن ۱۹۵۵ پایان یافته مورد پذیرش قرار گرفته است.

نظر به مراتب بالا در روز ۱۹ ژوئیه ۱۹۵۵ امضاء گردید. رییس کنفرانس - ف - کاجیالالدینی. مدیر کل دفتر بین المللی کار - داوید مورس.

پاراف رئیس مجلس: متن توصیه نامه فوق مشتمل بر ده قسمت (۴۲ بند) ضمیمه قانون مربوط به اجازه قبول و اجرای اصول پیشنهادی توصیه نامه بین المللی شماره ۹۹ راجع به تجدید تربیت و آموزش حرفه ای معلولین بوده و صحیح است. رییس مجلس شورای ملی - رضا حکمت(۱)

مذاکرات مجلس شورای ملی

پس از تصویب توصیه نامه ۴۲ ماده ای در مجلس سنا به تاریخ ۶ اسفند ۱۳۳۷ یعنی حدود چهار سال پس از تصویب در کنفرانس بین المللی کار ژنو در ژوئن ۱۹۵۵/م ۱۳۳۳ش، این مصوبه به صورت لایحه از سنا به مجلس شورای ملی آمد. این مصوبه شامل ماده ماده و یک تبصره است.

این لایحه (مصوبه مجلس سنا) نخست در کمیسیون های امور خارجه، فرهنگ، بهداری و امور اجتماعی و کار مطرح و درباره آن بحث شد. پس از رأی این کمیسیون ها و تصویب آنها، به تاریخ ۸ مهر ماه ۱۳۳۸ در صحن علنی مجلس مطرح و تصویب شد.(۲)

رئیس مجلس، آقای رضا حکمت لایحه را اینگونه قرائت کرد:

لایحه ای که از سنا آمده راجع به قبول توصیه نامه بین المللی مربوط به آموزش حرفه ای معلولین برای شور دوم مطرح است قرائت می شود: گزارش از کمیسیون امور خارجه مجلس شورای ملی. کمیسیون امور خارجه در جلسه ۲۴ فروردین ماه ۱۳۳۸ لایحه ارسالی از مجلس سنا راجع به اجازه قبول و اجرا پیشنهادی توصیه نامه بین المللی شماره ۹۹ در خصوص تجدید تربیت آموزش حرفه ای معلولین را با حضور نماینده دولت مورد رسیدگی قرار داده و ماده واحده و تبصره و توصیه نامه شماره ۹۹ ضمیمه را تصویب و اینک گزارش آن را به مجلس شورای ملی تقدیم می دارد. ماده واحده قبول

ص: ۳۶

۱- سایت مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.

۲- سایت مرکز پژوهش های مجلس تصویب آن را هشتم مهر ماه ۱۳۳۸ ثبت کرده است. اما بعضی منابع تصویب آن در خرداد ۱۳۳۸ دانسته است (قانون گذاری برای معلولین، ص ۷).

اجرای اصول پیشنهادی توصیه نامه بین‌المللی شماره ۹۹ راجع به تجدید تربیت و آموزش حرفه‌ای معلولین که مشتمل بر دو قسمت ۴۲ بند است تصویب می‌شود. تبصره: وزارتخانه‌های فرهنگ صنایع و معادن بهداشتی و کار موظف اند آیین‌نامه‌های اجرایی این قانون را با توجه به اصول پیشنهادی توصیه نامه مذکور و اوضاع و احوال کشور تهیه و پس از تصویب هیئت وزیران به موقع اجرا گذارند.

مخبر کمیسیون امور خارجه مرآت اسفندیاری گزارش از کمیسیون فرهنگ به مجلس شورای ملی.

کمیسیون فرهنگ در جلسه ۱۸ اردیبهشت ماه ۱۳۳۸ لایحه ارسالی از مجلس سنا راجع به اجازه قبول و اجرا پیشنهادی توصیه نامه بین‌المللی شماره ۹۹ در خصوص تجدید تربیت آموزش حرفه‌ای معلولین را با حضور آقای وزیر کار مطرح و خبر کمیسیون امور خارجه را عیناً تأیید و تصویب نمود و اینک گزارش آن را به مجلس شورای ملی تقدیم می‌دارد. مخبر کمیسیون فرهنگ مهندس جفودی.

گزارش از کمیسیون بهداشتی به مجلس شورای ملی: کمیسیون بهداشتی در جلسه ۲۸ اردیبهشت ماه ۱۳۳۸ لایحه ارسالی از مجلس سنا راجع به اجازه قبول و اجرا پیشنهادی توصیه نامه بین‌المللی شماره ۹۹ در خصوص تجدید تربیت آموزش حرفه‌ای معلولین را با حضور آقایان وزیر کار و معاون وزارت بهداشتی مورد رسیدگی قرار داده. و خبر کمیسیون امور خارجه را تأیید و اینک گزارش آن را تقدیم می‌دارد. مخبر کمیسیون بهداشتی دکتر سعید حکمت.

گزارش از کمیسیون امور اجتماعی و کار به مجلس شورای ملی: کمیسیون امور اجتماعی و کار در جلسه ۵ اردیبهشت ماه ۱۳۳۸ لایحه ارسالی از مجلس سنا راجع به اجازه قبول و اجرا پیشنهادی توصیه نامه بین‌المللی شماره ۹۹ در خصوص تجدید تربیت آموزش حرفه‌ای معلولین را با حضور آقای وزیر کار مورد رسیدگی قرار داده و خبر کمیسیون امور خارجه را تأیید می‌نمایند.

رئیس: کلیات مطرح است، کسی در ورقه ثبت نام نکرده مخالفی نیست اظهاری نشد رأی می‌گیریم به ورود در ماده واحده آقایانی که موافق اند قیام فرمایند. اکثر برخاستند، تصویب شد. ماده واحده مطرح است چون کسی اجازه صحبت نخواست است رأی گرفته می‌شود. به ماده واحده آقایانی که موافق اند قیام کنند، اکثر برخاستند تصویب شد. کلیات آخر مطرح است کسی اجازه نخواست رأی نهایی گرفته می‌شود آقایانی که موافق اند قیام فرمایند، اکثر برخاستند تصویب شد به دولت ابلاغ می‌شود. (۱)

این رأی گیری به تاریخ ۸ مهرماه ۱۳۳۸ (بنابر برخی منابع خرداد ۱۳۳۸) بوده است.

نتیجه گیری

در جریان بررسی و شور مجالس سنا و شورای ملی در سال‌های ۱۳۳۷ و ۱۳۳۸ و تصویب آنها، مجموعه‌ای از پیشنهادات تصویب شد و چند وزارتخانه ملزم به اجرای این پیشنهادات شدند. اما این «توصیه نامه» هیچ‌گاه جدی گرفته نشد و در سال‌های بعد ردپا و تأثیری از آن مشاهده نمی‌شود.

در مجالس بعدی یا در قوانین بعد، اشاره به این «توصیه نامه» نشده است. با اینکه این پیشنهادات از نظر محتوایی بسیار مهم هستند و اگر جدی گرفته می‌شد می‌توانست تأثیر ژرف و اساسی ایجاد نماید.

ص: ۳۷

یکی از قوانین موردی که به تصویب مجلس شورای ملی و مجلس سنا در سال ۱۳۵۱ رسید، اثبات حق ارث معلولین است. در ماده ۸۶ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵ آمده است کسی که استخدام ادارات دولتی می شود، پس از فوت، کسانی می توانند وارث حقوق و مزایای او باشند. چند گروه را می شمارد از جمله شوهر خانم استخدام شده، اگر علیل (معلول) و از کار افتاده و تحت کفالت عیال خود باشد و نیز فرزندان نوادگان علیل (معلول) یا ناقص العضو که مادام العمر قادر به انجام کار نباشند، این افراد هم از حقوق و مزایای شخص استخدامی بهره مند می شوند. (۱)

لازم به ذکر است قانون استخدام کشوری در ۱۳۴۵ به تصویب رسید. چند بار اصلاح شد. در اصلاح ۲۴ اسفند ۱۳۵۱، ماده ۸۶ اینگونه اصلاح شده است. در واقع نکات فوق مربوط به اصلاحیه سال ۱۳۵۱ است. بر اساس این اصلاحیه که در کمیسیون ویژه مجلسین به تصویب رسید معلولین مثل افراد عادی می توانند وارث حقوق مالی باشند.

دفتر امور کودکان استثنایی، ۱۳۴۷

در مقاطع ۱۳۴۷ و ۱۳۶۹ دو تصمیم مهم برای افراد استثنایی و دارای معلولیت اتخاذ شد. در سال ۴۷ «دفتر امور کودکان استثنایی» (۲) تصویب، قانونی و تأسیس شد. در مشروح مذاکرات مجلس در سال ۵۶، از «اداره کل آموزش و پرورش کودکان استثنایی» نام می برند و گفته شده این اداره چند سالی است فعال است. بالاخره در سال ۶۹، «سازمان آموزش و پرورش استثنایی» تصویب و تأسیس شد. چون اینها دو عنوان دارد، از این رو دو مقطع آورده ایم. اما گزارش ثمینه باغچه بان درباره دفتر امور کودکان استثنایی اینگونه است:

«دفتر امور کودکان استثنایی پس از تأسیس خود در سال ۱۳۴۷ش، در نقاط مختلف کشور برای آموزش و رسیدگی به امور افراد استثنایی، مراکز و کلاس های ویژه ایجاد کرد. در این مراکز یا دبستان ها گروه های مختلف دانش آموزان استثنایی (نابینا، ناشنوا، عقب مانده ذهنی) در کلاس های جداگانه تعلیم می دیدند.» (۳)

فعالیت های مختلف غیردولتی در عرصه آموزش و پرورش ناشنویان را کسانی چون جبار باغچه بان و گلپیدی آغاز کرده و زمینه های لازم برای توجه مدیریت کلان آموزشی و فرهنگی ایران را به مسائل آموزشی معلولان، البته با تأخیر بسیار فراهم آورده بودند. اگر اولین اقدام برای گشایش آموزشگاه کریستوفل در تبریز به سال ۱۲۹۹ش مبنای باشد یا مدرسه ناشنویان به دست باغچه بان در ۱۳۰۵ مبنای باشد؛ از طرف دیگر اولین اقدام وزارت دولت در آموزش و پرورش را سال ۱۳۴۷ بدانیم، بین این دو

ص: ۳۸

- ۱- حقوق معلولین در قوانین ایران، سید احمد باختر، ص ۹۰؛ سایت مرکز پژوهش های مجلس، سامانه قوانین، قانون استخدام کشوری، مصوب ۳۱ خرداد ۱۳۴۵.
- ۲- برخی منابع نامش را «دفتر کودکان و دانش آموزان استثنایی» نامیده اند (سایت کتابخانه مجلس شورای اسلامی، مشروح مذاکرات ۵ اردیبهشت ۱۳۵۷).
- ۳- بهره ناشنویان، ص ۶۱.

رخداد، ۴۲ یا ۴۸ سال فاصله است، یعنی دولت و وزارت فرهنگ یا آموزش و پرورش بیش از چهار دهه تأخیر داشته است. بالاخره آموزش و پرورش در سال ۱۳۴۷ پس از جلسات متعدد و کارشناسی و بحث های فراوان، ایجاد دفتر مستقلی برای سامان دهی امور دانش آموزان استثنایی را تصویب کرد و «دفتر امور کودکان استثنایی»، تأسیس شد. این دفتر، مسئولیت آموزش کودکان ناشنوا، نابینا و ذهنی و حرکتی را پذیرفت و اقدام به برپایی کلاس برای آنان در مدارس عادی و ایجاد مراکز مستقل آموزشی کرد. به دلیل اینکه در آن زمان جاهایی چون مدارس باغچه بان و مجتمع آموزشی نیمروز از سال ها پیش فعالیت داشتند و غیر از حضور فیزیکی، تجارب ارزنده ای هم به دست آورده بودند، این دفتر بر سر سفره آماده حاضر شد و به سرعت به مقاصد خود دست یافت و توانست فعالیت خود را به یکصد نقطه ایران گسترش دهد.^(۱)

اینکه دفتر امور کودکان استثنایی تا چه سالی ادامه یافت و تبدیل به «اداره کل آموزش و پرورش کودکان استثنایی» شد؟ جوابش را نمی دانیم^(۲) و به رغم جستجوی فراوان پاسخ آن یافت نشد. اما می دانیم در سال ۱۳۶۹ تبدیل به سازمان شد.

گزارش ثمینه باغچه بان درباره روش این دفتر و توسعه آن اینگونه است:

«دفتر امور کودکان استثنایی با پذیرش اصل هم آموزی یا اختلاط کلاس های ویژه ای نیز برای آموزش کودکان استثنایی از جمله ناشنوایان در مدارس عادی تأسیس کرده است. در این کلاس ها کودکانی که سن آنها بین شش تا دوازده سال پذیرفته می شوند و دفتر امور کودکان استثنایی کوشیده است که تا حد امکان این کلاس ها مجهز به گوشی های فردی باشد. در اجرای این برنامه نکاتی چند وجود دارد که لازم است برای تضمین موفقیت این برنامه در نظر گرفته شود و نتیجه کار این کلاس ها به طور منظم ارزشیابی گردد.

شک نیست که تفاوت سنی و اختلاف میزان شنوایی شاگردانی که در اینگونه تک کلاس ها گنجانده می شوند مانع بزرگی در راه پیشرفت تحصیلی این شاگردان ایجاد می کند.

همچنین پراکندگی این مراکز و کلاس ها در نقاط مختلف کشور ایجاب می کند که در برنامه ی تربیت معلم این کلاس ها تکیه بیشتری بر روی کارآموزان بشود. زیرا به راستی سرکشی به این کلاس ها که در سطح کشور پراکنده هستند و ارزشیابی کار آموزگاران تازه کار و راهنمایی های به موقع آنها کار آسانی نیست. از جهتی نیز رفع نیازمندی های فنی این کلاس ها از قبیل تعمیر گوشی های گروهی کلاس ها و دیگر وسایل الکترونیکی نیازمند رسیدگی دائمی است. زیرا در غیر این صورت در مدت کوتاهی کلیه این وسایل در اثر مشکلات فنی بسیار کوچک غیرقابل استفاده خواهد بود و این سرمایه گذاری بی ثمر خواهد ماند. طبق آخرین گزارش دفتر امور کودکان استثنایی با آغاز سال تحصیلی ۱۳۵۴ در نود نقطه کشور به خدمات دهی می پرداخت:

ص: ۳۹

۱- دانشنامه ناشنوایان، ص ۶۱۵-۶۱۶.

۲- در مشروح مذاکرات مجلس در تاریخ ۵ اردیبهشت ۵۷ از اداره کل یاد شده است. سایت کتابخانه مجلس.

تهران، اندیمشک، اراک، آباء، اردبیل، اهواز، آبادان، الیگودرز، اصفهان، آمل، استهبان، بیرجند، بجنورد، بندر ماه شهر، بهشهر، انزلی (نام سابق بندر پهلوی)، بم، بابل، بندرعباس، بروجرد، بافت، تبریز، تویسرکان، تربت حیدریه، جهرم، چالوس، خمین، خوی، خرم آباد، دزفول، داراب، ری، رضاییه، رامسر، رشت، زنجان، زاهدان، زابل، سرپل ذهاب، سبزوار، سمنان، شمیران، شیراز، شاهرود، فسا، قم، قوچان، قزوین، کاشان، کرمانشاه، کازرون، کرج، گرمسار، گلپایگان، گرگان، گنبد کاووس، لنگرود، لاهیجان، مراغه، ملایر، مشهد، نطنز، نوشهر، نیشابور، ورامین، همدان، یزد، مهاباد» (۱).

دفتر امور کودکان استثنایی دامنه و قلمرو آن رسیدگی به همه مدارسی بود که دانش آموز استثنایی داشتند، اعم از دوره ابتدایی یا متوسطه. از این رو تا سنین ۱۸ سالگی را شامل می شد و پس از رفتن به دانشگاه از نظارت این دفتر خارج می گردید.

نکته مهم این است که این دفتر در وزارت آموزش و پرورش مستقر بود و در واقع یک دفتر دولتی بود. از این رو گاه بین مراکز آموزشی خصوصی که سوابق بیشتر و تجارب افزون تر داشتند و این دفتر تنش هایی وجود داشت چنان که در گزارش ثمینه هم مشاهده می شود.

بهرحال این دفتر نخستین نهاد مصوب و قانونی دولتی است که به امور دانش آموزان معلول می پرداخت. داوری درباره عملکرد و کارنامه آن، نیاز به اطلاعات وسیع دارد؛ متأسفانه چنین اطلاعاتی در دسترس نیست و اگر خانم ثمینه همین اطلاعات را جمع آوری نمی کرد، اکنون هیچ شناختی از این دفتر نداشتیم.

اول این مقاله گفته شد آموزش و پرورش، دو اقدام مهم در دو مقطع داشته است، از این رو بخشی از تاریخ آموزش استثنایی در سال ۶۹ خواهد آمد. علاقه مندان می توانند مباحث را در آنجا پیگیری کنند.

وضعیت حقوقی معلولین در آینه نطق ها

اشاره

نمایندگان مجلس معمولاً در نطق ها در صحن علنی مجلس یا در مصاحبه ها و اظهارنظرهای دیگر نخست به طرح مشکل می پردازند و پس از اطلاع رسانی و آماده شدن اذهان، راه کار قانونی به یکی از روش های متعارف عرضه کرده و پس از شور و بررسی به رأی گیری می پردازند. در طول عمر مجلس شورای ملی چند نماینده در نطق و رایزنی ها به تمهید مقدمات می پرداختند. هدفشان آماده سازی اذهان و کلای مجلس و سپس مدیران دولتی و وزرا بود. یکی از نمایندگان بسیار فعال، دکتر محمد خزائی (۱۲۹۲-۱۳۵۳ش)، نماینده مردم اراک بود. او نابینای مطلق بود ولی دارای دانش اسلامی و حقوقی کافی بود. وی در نطق های خود به تشریح وضعیت معلولین می پرداخت. نکاتی که او در سخنرانی خود می گفت بعداً تبدیل به لایحه و طرح و مواد قانونی می گشت. از میان سخنان او دو سخنرانی مهم تر است. یکی در سال ۱۳۴۶، دوره ۲۲، جلسه ۱۱ مجلس ایراد شده است. از متن سخنرانی او می توان به وضع عمومی معلولین در آن دوره پی برد:

ص: ۴۰

بنام خداوند قادر عالم سمیع بصیر و با اجازه مقام ریاست و همکاران گرامی می خواهم به مناسبت هفته روشندان که امروز دومین روز آن است مطالبی درباره علت وجودی هفته روشندان گفتگو کنم و کمی همکاران گرامی را با وضع روحی و زندگی این طبقه مستعد و محروم که حرمان آنها قابل تدارک است و در تدارک آن مخصوصاً چشم امید به همکاران من و مقامات حزبی و دولت بیدار هویدا دوخته اند بیان کنم. پیش از ورود در گفتگو باید سپاس روشندان را به پیشگاه تقدیم دارم.

اکنون می پردازم به وضع روشندان. عرض کردم این ها طبقه ای هستند مستعد بنا بر قانون روانشناسی هرگاه خداوند حسی را از کسی بگیرد حس های دیگر را جانشین آن قرار می دهد و این مطلب در روانشناسی مسلم شده و از پیش هم گویندگان ما به آن توجه داشته اند.

خدا گر ز حکمت ببندد دری/ ز رحمت گشاید در دیگری

حافظه و هوش به معنای عالم اتلیجانس که عبارت از تطبیق با محیط باشد برای نابینایان حاصل است لامسه جای بینائی را تا حد زیادی می گیرد منتهی عرض کردم نابینایان محروم و فراموش شده بودند زیرا حالات نفسانی آنها را کسی درک نمی کرد البته ما می دانیم در کشور ما پدر شعر، رودکی نابینا بود و باز می دانیم ابوالعلاء معری فیلسوف بزرگ عالم اسلام نابینا بود از جانب دیگر می دانیم در هندوستان و یونان شعر و ادب با نابینایان شروع شده اما این ها دارندگان استعدادها و ویژه بودند ولی سابق بطور عموم توجهی به نابینایان نمی شد. فراموش نمی کنم بیست و چند سال پیش که اولین بار که وزیر فرهنگ ایران به دعوت یونسکو به پاریس می رفت به ایشان یادآور شدم که درباره باسواد کردن نابینایان آنجا گفتگویی داشته باشند ایشان گفتند که ما هنوز برای بینایان کشور فکری نکرده ایم تا چه برسد به نابینایان البته این ایراد وارد بود و همان جا گفتم که نابینا را باید کمک کرد تا آن حد که در ردیف بینایان قرار گیرد و از آنجا باید او را به حال خود بگذارید. حرمان این ها قابل تدارک است لامسه جانشین بینائی است از قدیم نابینایان با خط برجسته تعلیم می شدند و اولین بار از طرف روحانیون مسیحی مدرسه ای برای تعلیم نابینایان گشوده شد و ناچارم تأسف خود را از این قسمت اظهار دارم با اینکه قرآن مجید ما رهبری می کند به اصول تجدد و می فرماید: و بشر عبادی اللذین یستمعون القول و یتبعون احسنه- به جای آنکه روحانیان ما در این کار پیش قدم شده باشند هنوز هم غافل مانده اند و این کار به دست مسیحیان انجام یافته و باز خوب است که باز جنبه روحانیت دارد مدرسه دیگری در زمان سن لویی تشکیل شد بهرحال دوران تاریخی نهضت نابینایان طولانی است اما از وقتی که ویلی برای فرانسوی نقاط شش گانه را جانشین حروف کرد نابینایان می توانند با توجه مخصوص به آن نقاط بنویسند و بخوانند و بعد می توانند آن مطالب را با ماشین تحریر معمولی روی کاغذ بیاورند. مهارت انگشتان آنها آنان را برای کار و حرفه آماده ساخته، نابینایان می توانند تلفنچی های رازدار و زبردستی باشند، می توانند ماساژور باشند و ماساژهای طبی و ورزشی و زیبایی انجام بدهند، می توانند مترجمان و منشیان زبردست و رازدار و مطلع باشند و همچنین تمام کارهایی که با دست انجام می شود برای آنها مقدور است. تنها رنگ ها را تشخیص نمی دهند که آن هم با اصول طبقه بندی برای آنها گرچه ابداع رنگ ریزی و رنگ سازی میسر نیست ولی رنگ های پیش بینی شده را می توانند بکار برند، تنها اعمالی که رابطه مستقیم با چشم داشته باشد و لامسه نتواند کمک کند از عهده آنها بیرون

است، مانند رانندگی و خلبانی و بقیه کارها را خود مستقلاً می‌توانند انجام بدهند یا با کمک بینایان برای آنها تحقق پذیر است من از همکاران عزیزم دعوت می‌کنم که به آموزشگاه نابینایان خردسال در وقت فرصت تشریف بیاورند و از نزدیک کارهای آنها را ببینند، بیاید با هم همدستی کنیم و این‌ها را آموزش بدهیم، به آنها کار یاد بدهیم و آنها را بکار بگماریم تا آنها از زندگی شرافتمندانه بهره‌ور شوند تا هم اتمام حجتی بر بینایان شده باشد و هم این طبقه مستعد محروم نماند. بنده درباره نابینایان برنامه‌های ذیل را به عرض می‌رسانم، اول شورای نوتوانی لایحه آن از مجلس شورای ملی گذشته و اکنون در سنا است این لایحه هرچه زودتر تصویب و به مورد اجرا گذاشته شود با این توجه که سازمان نابینایان حسابش از حساب معلولان دیگر جدا باشد زیرا معلولان دیگر را باید اجتماع نگهداری کند و مخارجشان را پردازد در صورتی که نابینا به آن قدر کمک احتیاج دارد که در ردیف بینایان قرار بگیرد و به زودی بتواند گذشته از آنکه زندگی خود را اداره می‌کند برای دیگران هم مفید باشد مطلب دوم بیمه نابینایان است، این نابینایان در طی راه‌ها و در گذر خیابان‌ها همیشه ممکن است دچار حادثه بشوند ایاب و ذهاب و مخصوصاً وسایط نقلیه برای آنها مزاحم است و جان آنها را در خطر می‌افکند. برای نابینایان بیمه ایاب و ذهاب برقرار بشود. سوم آموزش آنها است البته وزارت آموزش و پرورش برای کودکان استثنائی برنامه‌ای دارد که پس از تصویب از شورای عالی آموزش و پرورش به تدریج عملی خواهد کرد اما اکنون باید نابینایان بزرگسال را دریابید. در مرکز هر استان همان طوری که سازمان مبارزه با بی‌سوادی برای باسواد کردن بینایان فعالیت دارد چون نابینایان هم جزو قاطبه ملت هستند این‌ها هم مشمول حیف است که عده‌ای محروم بمانند از این فیض و طبق تعریفی که برای مبارزه با بی‌سوادی شده باید افراد برای کار آماده شوند بنابراین حرفه‌های خاص نابینایان جزو این برنامه باید گذاشته بشود. چهارم کارآموزی است بایستی به آنها حرفه‌ای یاد بدهیم و جداً هم سعی بکنیم آنها را بکار گماریم و وظیفه مساوی بخواهیم منتهی در حقوق پرداختی تا حدی جانب آنها را رعایت کنیم تا وضعیتشان سامان بگیرد باید از نابینایان آمارگیری به عمل آید و متأسفانه آمار دقیق در دست نداریم. طبق آمار که سازمان بهداشت بین‌المللی داده است از هر ده هزار نفر ۷۵ نفر نابیناست که اگر با این حساب ما خواسته باشیم رسیدگی کنیم جمعیت نابینایان ایران از ۱۵۰/۰۰۰ نفر در می‌گذرد منتهی تعریف نابینایی در نزد ملل مختلف است حداکثر حد محدود شمول نابینایی را اگر در نظر بگیریم حدود ۸۰/۰۰۰ نفر نابینا در ایران داریم. خواهشمندم هنگامی که در یک محیط فعال قرار گرفته‌اید چند دقیقه چشم خود را بر هم بگذارید ببینید قلب شما دچار چه تأسفی خواهد شد. خوشبختانه محیط فعال کشور ما همه افراد را به صرف انرژی و فعالیت وادار کرده حیف است که نابینایان ما وارد کار و فعالیت نباشند باید یک معاینه طبی در سراسر کشور از نابینایان به عمل آید زیرا بعضی از نابینایان ممکن است به آسانی قابل علاج باشند. مطلب دیگر عبارت است از برخورداری نابینایان از مزایایی که در کشورهای متمدن برای آنها قائل هستند هم چنین بایستی متخصصانی به خارج فرستاده شود اما متخصصانی که به موضوع نابینائی علاقه مند باشند و وارد در کار باشند و بشود از خدمتشان استفاده کرد بایستی سازمان بهداری در مقام پیشگیری از نابینایی برآید و علتش را جستجو کند. خوشبختانه در نتیجه رعایت بهداشت روز به روز از آمار کودکان نابینا کم می‌شود ولی صنعتی شدن خود به خود مستلزم این است که عده‌ای نابینای بزرگسال پیدا شود که آنها را باید با

محیط کار خودشان مطابقت بدهند اگر این اقدامات عملی بشود که البته خیلی زیاد هم مخارج صرف شدنی ندارد البته مخارج ساختمان و امثال این ها چیزی هست که در مملکت باقی می ماند من مطمئن هستم به زودی نایبانیان بکار خواهند پرداخت و دیگر شما متأثر نخواهید شد و نایبانی را مشغول گدائی نخواهید دید و آن وقت هم برای بینایان هم حدودی قائل بشوید من از همه همکاران عزیز درخواست می کنم در این کار کمک فرمایید چون بحث من و کار من همیشه راجع به فراموش شدگان است. بحث دیگر من راجع به شهر فراموش شده اراک است اراک حوزه انتخابیه بنده است اراک مولد امیر کبیر قائم مقام و ادیب الممالک فراهانی است فرهنگ ایران به اراکی ها مدیون است، کشاورزی ایران مدیون صمصام الملک اراکی است وقتی که اوضاعی چنین دارد نمی بایست دچار فراموشی بشود مردمی بودند که حتی روحیه خود را از دست داده بودند بهداری اراک باید تقویت بشود متأسفانه هنوز در اراک بیمارستان کاملاً مجهزی وجود ندارد مدت ها چشم پزشک نداشته است چشم پزشکی هم که آمده در شرف فرار و آمدن به تهران است. دندان پزشک ندارد سازمان شیر و خورشید آنجا در حال رکود است و هیچ سازمان خیریه دیگری هم در آنجا نیست به این قسمت ها توجه بکنید من از همکاران عزیزم خواهشمندم که با من کمال مساعدت را داشته باشند هر جا که عنوان شهرها مطرح است شهر اراک را به خاطر بیاورید و هر جا طبقات اجتماعی مطرح است طبقه فراموش شده نایبانیان را در نظر داشته باشید و هر کجا که شئون مملکتی مورد بحث است فرهنگ را که بهترین قوای دفاعی و قدرت سازنده کشور است در نظر داشته باشید و معلمان را مورد توجه و عنایت قرار دهید بنده چون فعلاً در مرحله کارآموزی هستم سخن دراز نمی کنم می خواستم درباره انقلاب اداری و مدارس ملی هم گفتگو بکنم به موقع دیگری واگذار می کنم همچنین راجع به مسائل دیگر، درباره فرهنگ و اجتماع حرف های زیادی دارم که آن را بعد از دوره کارآموزی مطرح خواهم کرد در اینجا از اینکه بذل لطف فرمودید و به عرایض بنده گوش فرا دادید تشکر می کنم همچنین از روزنامه های کیهان و اطلاعات و فرمان که درباره روشندان مطالب بسیار خوبی نوشته اند و منادی و نشان دهنده تقاضاهای نایبانیان هستند کمال تشکر را دارم و در آخر خواهشمندم هر کجا اقدامی برای شهرها و دهات می شود دست بنده را بگیرید و با خودتان همراه ببرید. (۱)

مرحوم خزائلی از دو دانشکده حقوق و ادبیات دانشگاه تهران، دکتر دریافت کرده و کاملاً مسلط بر مباحث و مسائل حقوقی و نیز ظرایف نطق و آرایه های کلامی برای مؤثر شدن سخن بود. از اینرو نطق های او در مجلس مؤثر بود و توانست در آن شرایط یعنی دهه چهل و پنجاه، فضا را به نفع معلولین تغییر دهد، فرهنگ سازی نماید و به مردم و مدیران دولتی، واقعیت های جامعه معلولین را معرفی کند. به همین دلیل در این دوره، قوانین مؤثر و کارآمدی برای معلولین در مجلس تصویب شد. اما نکات حقوقی که در این سخنرانی مطرح کرده عبارت اند از:

۱- نایبانیان استعداد لازم برای مشارکت در امور مختلف اجتماعی را دارند و نداشتن یک حس (بینایی) مانع نیست چون لامسه جایگزین آن می شود.

ص: ۴۳

۲- روحانیت مسیحی زمینه های ورود ناینیان به عرصه های اجتماعی را فراهم کرده ولی روحانیون مسلمان هنوز اقدامی نداشته اند.

۳- ناینیان می توانند شغل های مطلوب و آبرومند داشته باشند. اگر به آنها آموزش داده شود توانایی یادگیری را دارند و در توسعه و پیشرفت جامعه مؤثر باشند.

۴- سوادآموزی و مهارت افزایی و توانبخشی و حرفه آموزی و کارآموزی روشندان قانونی شود و مراکزی موظف به اجرا شوند.

۵- بهداری باید ملزم به اجرای طرح های پیشگیری شود.

دکتر خزائلی غیر از نکات مثبت، یک نکته را همواره تکرار می کند که درست نیست. او می گوید وضع ناینیان از دیگر معلولین جدا است. معلولین نمی توانند در جامعه مشارکت داشته و مؤثر باشند ولی ناینیان می توانند.

به نظر می رسد همه معلولین توانایی ها و استعدادهایی دارند و نیاز به کارآموزی و حرفه آموزی دارند و منفک کردن یک قشر درست نیست.

نطق مرحوم محمد خزائلی در ۱۳۴۸

دکتر محمد خزائلی در مجلس شورای ملی در دوره ۲۲، جلسه ۱۵۷ (۶ آذر ۱۳۴۸) در صحن علنی سخنرانی دیگری داشت و به بیان وضعیت ناینیان و معلولین پرداخت. متن سخنرانی او را ذیلاً می آوریم:

بنام خدای بزرگ جهان آفرین و با اجازه مقام معظم ریاست و همکاران بسیار گرامی چند دقیقه ای مزاحم اوقات شریفان می شوم امروز روز وصل میان رویداد مقدس اسلامی است. دیروز سبط اکبر امام مجتبی مظهر صلح و صفا متولد شدند و در آن شب بنا به اشهر روایات قرآن مجید کتاب آسمانی اسلام بر قلب پیغمبر اکرم نازل شد و تقارن دارد این دو رویداد با روز پایان هفته روشندان که به امر شاهنشاه ۳ سال است جریان دارد. موقع را مغتنم می شمارم و هر سه رویداد تبریک عرض می کنم و توفیق همه ملت را در پیروزی از نیات مقدس خواستارم وقتی که بنده در سفر سیلان بودم از جانبی همه جا می دیدم که راجع به تدابیر رهبر عظیم الشأن ما گفتگو می داشتند و از جهت دیگر وقتی که کنفرانس جهانی و بین المللی ناینیان گشایش می یافت شخصی به نام دکتر ایزابل گرانت که خزانه دار این اتحادیه بود وقتی که خواست راجع به ناینیانی که راهنمای ناینیان هستند صحبت کند اول از ایران شروع کرد و از اینکه بنده در مجلس ایران هستم ابراز خوشوقتی بسیار کرد و در عین حال البته باید گفت در وضع حاضر این خصوصیت به ایران تعلق دارد و در تاریخ گذشته در آمریکا سناتور روشندلی داشته اند و در فنلاند نماینده ای بوده است ولی در وضع حاضر افتخار نصیب بنده شده است. همه جا از آبادانی ایران سخن در میان بود و واقعاً ایرانی ها و پارسی ها اشتیاق داشتند که به ایران سفر کنند چه خوب است که تسهیلاتی برای آن مردم و مردم ایرانی که خواسته باشند سفر به این گونه نقاط بکنند فراهم بشود تا ایرانیان بهتر قدر کشور خود و فعالیت ها و تلاش ها را بدانند البته واقعاً شرکت هوایمایی ملی گاهی این گونه تسهیلات را فراهم می کند و ما هم بهره مند بودیم و چهار بلیط افتخاری در اختیار ما قرار گرفت و من تشکر می کنم. تیمسار خادمی و امروز از جانب دیگر یک خصوصیت دیگری دارد در آمریکا روز شکرانه است من هم سپاس می دانم در مرحله اول سپاس قلبی

خودم را تقدیم می دارم به مقام ریاست که امروز افتخار خواهند داد و به آموزشگاه نایبانیان تشریف فرما خواهند شد و مسلماً همکاران محترم که در مکتب ایران دوستی پرورش یافته اند حتماً از مقام ریاست پیروی خواهند فرمود و اگر امروز هم گرفتاری داشته باشند بعد از ظهر هر روز می توانند آنجا سرکشی کنند و توفدی نمایند. همچنین از وزارت اطلاعات و دستگاه تلویزیون و رادیو که همکاری تام و تمام کردند بسیار متشکرم، از ارباب مطبوعات که مقالاتی نقل کردند و آنچه رویداد این هفته بود کاملاً شرح دادند به سهم خود بسیار سپاسگزارم، این تشویقی است که می شود هفته روشنلان برای این برقرار شده که اولاً ما روشنلان را به جامعه بشناسانیم و برای اینکه خواست روشنلان این است که جامعه بفهمد که در آنها چه استعدادهایی نهفته است و از چه استعدادهایی برخوردارند دیگر اینکه باید در این هفته ما موجبات تشویق روشنلان را فراهم کنیم و مشکلات آنان را مورد مطالعه قرار دهیم خاصیت سوم این هفته هم در این است که بدانیم ظرف سه سال در ایران و جهان چه تحولاتی در امور نایبانیان به وجود آمده است البته جهان امسال روبرو شد از طرفی به اینکه در کره ماه بالاخره پا گذاشته شد و پای انسان به این کره ای که فقط از نظر زیبایی در شعرها وارد بود مورد تحقیقات قرار گیرد در جهان روشنلان هم یک رویداد بزرگ اتفاق افتاد که کمتر از این عمل نبود برای اینکه از ۲۵ کشور البته نمایندگان روشنلان برجسته هم دور هم توانستند جمع بشوند و با هم توانستند تصمیماتی اتخاذ کنند و به خودشان و به هم سرنوشتان خود بیندیشند و واقعاً توفیقی بسیار عظیم است و باید به عرض عموم برسانم روشنلان مردم عادی و طبیعی هستند نمی خواهم عاطفه همکاران عزیز را برانگیزم ولی بدانید آنها همان دردهایی که دیگران دارند آنها هم دارند مثل دیگر مردم تغذیه می کنند و شادی ها آنها را شاد و خندان می سازد استعدادهای نهفته ای دارند دلشان می خواهد بروز دهند موفقیت آنها را شاد می کند و وقتی مورد بی اعتنائی جامعه قرار بگیرند و استعدادهایشان مورد توجه نباشد افسرده و متأثر می شوند ما به فرمان الهی و وصف الهی تأسی باید بجوییم و همان طوری که خداوند خودش را شاکر می داند و به موجب آنچه که سپاسگزاری موجب مزید نعمت است بنده هم در مقابل این سپاسگزاری ها مزید نعمت می خواهم برای روشنلان اول اینکه این روشنلان احتیاج به سوادآموزی دارند و باید تعلیمات اجباری شامل کودکان آنها و بیکار با بی سوادی شامل بزرگان آنها بشود. سواد حرفه ای باید به آنها یاد داده شود دیروز هم من با مشاور یونسکو در این خصوص صحبت کردم و قانعش کردم که این موضوع را در پاریس مورد مذاکره قرار بدهند این ها برای ایاب و ذهاب وسیله ندارند و برای اینکه خودشان را برسانند به یک مرکز آموزشی در زحمت هستند تا دو سال پیش سه هزار بلیط در اختیار ۷۰-۸۰ نفر روشنلان قرار گذاشته می شد اولین اصلاحی که در شرکت واحد انجام شد این بلیط ها قطع کردند در حالی که باید به آنها واقعاً کمک شود و بلیط مجانی در اختیارشان گذارده شود باید این ها بیمه حوادث راه بشوند که بنده ضمن تقدیم لایحه بیمه این قسمت را عرض کردم ولی مورد توجه واقع نشد پول زیادی هم احتیاج ندارد با سیصد چهارصد هزار تومان این بیمه حوادث راه برای نایبانیان انجام می شود و امیدوارم در لایحه بیمه های اجتماعی منظور بشود نایبانیان و مسئله آنها یک مسئله اقتصادی است فرض بفرمائید که انشاء الله در آتیه نزدیکی کشاورزی مکانیزه شد آیا ما احتیاج به کشاورزی دستی نداریم و آیا می شود گل کاری را با اصول مکانیزاسیون انجام داد مسلماً نه. این امور را نایبانیان می توانند انجام دهند بنابراین ما باید از استعدادهای این ها استفاده

کنیم صنایع سبک مسلماً آینده نزدیک باید به دست نایبانیان انجام شود و خوب هم انجام می شود این را از حالا باید پرورش بدهیم و این حرف را باید به ایشان بیاموزیم تا در ظرف چهار سال بتوانیم مورد استفاده قرار دهیم بنابراین چون یک برنامه اقتصادی است بنده خواهش می کنم وزارت امور خارجه برای گنجانیدن این برنامه اقتصادی در برنامه همکاری های منطقه ای اقداماتی بفرمایند و این را لازم دانسته بودند برای پیشگیری از نایبانیی باید اقدامات پیشگیری انجام بشود تا معلوم شود چه نایبانیی سهل العلاجند و برای معالجه آنها اقدام شود و وزارت اطلاعات باید برنامه ای از رادیو و تلویزیون در اختیار آنها بگذارد تا نه به طور مستقیم بلکه بطور غیرمستقیم ما بتوانیم استعداد های نایبانیان و احتیاجات آنها را مورد مطالعه قرار بدهیم و در اختیار وزارت اطلاعات بگذاریم و این برنامه را اجرا بکنیم و احتیاجات آنها را به جامعه معرفی بکنیم که به مشکلات نایبانیان برسند و بالاتر از همه رفع تبعیضاتی که به واسطه نایبانیی وجود دارد بشود البته خود بنده هم موقعی که می خواستم در مسابقات دانشجویی شرکت کنم به علت نایبانیی مانع شدند یک نفر امسال در قسمت دانشسرای عالی موفق شد چون نایبنا بود آن راه ندادند به علت اینکه آئین نامه دانشسرای عالی نایبانیان را منع کرده و محروم می دارد یک دوشیزه ای که الان آموزگار است بنام خانم صفاری که استعداد زیادی دارد چند سال پیش شرکت کرد و دوم شد ولی به او اجازه ندادند و حالا سنش از ۲۵ گذشته و در کنکور طبق مقررات جدید در قسمت های دیگر او را نمی پذیرند و این تبعیض هم تبعیض سنی در کنکور به عقیده من امر خوبی نیست و منافات دارد با اینکه هر کس به تناسب استعداد خودش بهره ور بشود تبعیض سن یا تبعیض به علت دیگر نباید مانع کار باشد. من در خاتمه امیدوارم به حمایت نمایندگان عزیز به هر حزبی که تعلق دارند مسلماً اصلی از اصول مرام نامه آنها کمک به معلولین است طرح هایی بدهند راجع به استخدام نایبانیان، راجع به صرف بودجه درباره نایبانیان، می دانید که من به کشور خودم، دولت خودم علاقه مند هستم و راضی نیستم که یک شاهی از پول مملکت به هدر برود من متعهد می شوم هر دیناری که خرج نایبانیان می شود سه ساله ده برابرش عاید مملکت بشود توفیق همه را از خداوند خواهانم از اینکه به عرایض بنده توجه فرمودید تشکر می کنم. (۱)

دکتر محمد خزائلی به دلیل اینکه خودش نایبنا بود و مدیریت آموزشگاه نایبانیان را بر عهده داشت و از نزدیک با آنها سر و کار داشت، از اینرو مسلط به مسائل و مشکلات آنان بود. این نطق او گویا است که واقف جامعه و فرهنگ معلولین است. نکاتی که در این نطق گفته عبارت اند از:

۱- حضور یک نایبنا در پارلمان مورد توجه جهان بوده است.

۲- از لحن او پیداست که حقوق معلولین مورد توجه مقامات دولتی قرار گرفته و همگان اهتمام به حل مشکلات آنها دارند.

برای اینکه اهمیت دکتر محمد خزائلی (۱۲۹۲-۱۳۵۳ش) معلوم شود چند سطر درباره او می نویسم. زیرا او اولین حقوقدان نایبنا و اولین قانونگذار نایبنا و اولین نماینده مجلس نایبنا است. البته باید او را آخرین نماینده قانونگذار هم بدانیم. البته پس از او ده ها حقوقدان نایبنا به دنیا آمدند. از منظر فعالیت های او، خزائلی را باید سلسله جنبان و مبتکر حقوق معلولین در ایران بدانیم، همان

ص: ۴۶

۱- قانون گذاری برای معلولین، ص ۱۹-۲۴.

طور که باغچه بان و گلپیدی را پدر و مبتکر آموزش و پرورش ناشنویان می دانیم، خزائلی هم نخستین حقوقدانی بود که علاوه بر اینکه با مبانی دینی و اسلامی آشنایی داشت، دانش حقوق را تا سطح عالی فرا گرفته بود؛ همچنین چند دوره نماینده مجلس شورای ملی بود و تجربه لازم برای قانون گذاری معلولین را پیدا کرده بود.

او در اراک متولد شد و در بیست ماهگی به دلیل آبله، کاملاً نابینا گردید. با جدیت و تلاش مدارج علمی را طی کرد. سه لیسانس در سه رشته ادبیات، حقوق و منقول و معقول دریافت کرد. نیز دو دکترای حقوق و ادبیات گرفت. به زبان های فارسی، عربی، آلمانی، فرانسه و انگلیسی تسلط داشت. (۱)

در واقع با تلاش های او بود که قوانین رفاه، اشتغال، کارآموزی، آموزش و پرورش و توانبخشی معلولین به ثمر نشست و تصویب شد.

لایحه قانون تشکیل وزارت رفاه اجتماعی، مصوب ۱۳۵۳

مجلس شورای ملی، دوره ۲۳، جلسه ۱۷۶، فروردین ۱۳۵۳، این لایحه را تصویب کرد که یکی از موارد آن مربوط به معلولین است:

ماده ۱: به منظور فراهم آوردن و گسترش خدمات رفاهی و همچنین ایجاد هماهنگی و نظام مطلوب و اعمال نظارت و راهنمایی نسبت به این قبیل فعالیت ها وزارت رفاه اجتماعی برای انجام وظائف زیر تشکیل می گردد:

الف. تأمین بیمه درمانی همگانی.

ب. فراهم نمودن تأمین های اجتماعی از قبیل بیمه های اجتماعی و اعطای انواع کمک ها به افراد و خانواده های نیازمند و ایجاد و گسترش صندوق های حمایت و برقراری مستمری ها به استثنای صندوق های بازنشستگی کل کشور و مؤسسات و شرکت های دولتی.

ج. تأمین خدمات رفاهی برای کلیه گروه های سنی و خانواده ها از طریق ایجاد و تعمیم مراکز رفاه خانواده، مهدهای کودک، خانه ها و باشگاه های جوانان و پیران.

د. تأمین خدمات توان بخشی نسبت به معلولین جسمی و روانی و اجتماعی. (۲)

قانون تأمین اجتماعی، مصوب ۳ تیرماه ۱۳۵۴

ماده ۵۶- به منظور توانبخشی، ترمیم و تجدید فعالیت بیمه شدگان آسیب دیده که قدرت کار اولیه خود را از داده اند سازمان تأمین خدمات درمانی برای اشتغال آنها به کارهای مناسب دیگر طبق

ص: ۴۷

۱- دانشوران روشندل، ناصر باقری، ص ۶۸؛ سخنوران نابینا، علی اکبر مشیر سلیمی، تهران، فریدون علمی، ۱۳۴۴، ص ۴۶۰-۴۶۲؛ نامداران اراک، حسن صدیق، به کوشش محمدرضا محتاط، اراک، ۱۳۷۲، ص ۷۱.

۲- قانون گذاری برای معلولین، ص ۱۰.

آیین نامه هایی که از طرف شورای فنی سازمان مذکور پیشنهاد و به تصویب شورای عالی سازمان خواهد رسید از طریق مؤسسات حرفه ای معلولین اقدام خواهد نمود. (۱)

این قانون موارد بسیار دارد و نخستین قانون تأمین اجتماعی برای اقشار مختلف است. البته فقط در یک ماده قانونی یعنی ماده ۵۶ به معلولین پرداخته است. و ضرورت توانبخشی افرادی که آسیب دیده و معلول شده اند و نیز بیمه شدن آنها و اشتغال آنها مورد توجه قرار داده است. هر چند باید موارد دیگری به ابعاد دیگری از معلولین اختصاص می یافت.

وضعیت آموزش استثنایی، ۱۳۵۶-۱۳۵۷

اشاره

از مباحث نمایندگان مجلس شورای ملی در سال ۵۶ و ۵۷ یعنی چند ماه پیش از گسترش انقلاب و پیروزی مردم در بهمن ۱۳۵۷ می توان فهمید، آنان نسبت به عملکرد دولت در زمینه آموزش افراد دارای معلولیت و دانش آموزان استثنایی معترض هستند. درست است که مباحث و پرسش و پاسخ های دولت و مجلس به قانون جدید منجر نشد، اما لازم است مذاکرات آن دوره را گزارش دهیم تا در تاریخ معلولان درج و تثبیت گردد و وضعیت دانش آموزان استثنایی این مقطع برای پژوهشگران روشن و معلوم باشد.

مشروح مذاکرات مجلس شورای ملی

مجلس به ریاست عبدالله ریاضی، دوره ۲۴، جلسه ۱۳۴، یکشنبه ۱۳ آذرماه ۱۳۵۶ تشکیل جلسه داد. از جمله مباحث این جلسه سؤال یکی از نمایندگان به نام دکتر مرتضی مشیر از وزارتخانه های بهداری و بهزیستی و آموزش و پرورش در زمینه کودکان عقب افتاده و استثنایی است.

پس از قرائت مسئولان، رئیس مجلس گفت این سؤال به دولت ابلاغ می شود. چندماه مجلس درگیر بودجه سنواتی بود، نیز مدتی آقای مشیر به مسافرت رفته بود و بالاخره در سه شنبه ۵ اردیبهشت ۱۳۵۷، نوبت به طرح سؤال و پاسخ می رسد و پس از قرائت سؤال، نماینده دولت یعنی خانم کوب معارفی معاون وزیر بهداری و بهزیستی پشت تریبون رفته و می گوید:

با کسب اجازه از مقام معظم ریاست به عرض نمایندگان محترم می رساند در جلسه مورخ ۱۳/۹/۲۵۳۶ جناب آقای دکتر سید مرتضی مشیر نماینده محترم فسا سؤالی راجع به کودکان عقب افتاده و استثنایی تقدیم مقام محترم ریاست محترم مجلس نمودند که طبق مقررات به موقع، برای پاسخگویی اعلام آمادگی گردید ولی به دلیل مسافرت جناب آقای دکتر مشیر و سپس طرح بودجه کل کشور در مجلس شورای ملی، پاسخ دادن به سؤال مذکور به این جلسه موکول گردید.

چون سؤال مورد بحث در دو قسمت می باشد لازم می دانم قبلاً برای روشن شدن موضوع هر دو مورد را قرائت نمایم.

۱- آیا از کودکان عقب افتاده و استثنایی آماری در دست دارند؟ و چنانچه جواب مثبت باشد عده آنها بالغ بر چند نفر بوده و از لحاظ درجات هوشی در چه شرایطی بسر می برند؟

ص: ۴۸

۱- حقوق معلولین در قوانین ایران، سید احمد باختر، ص ۵۸؛ روزنامه رسمی مورخ ۴ تیرماه ۱۳۵۴؛ سایت دادگستری استان تهران، قانون تأمین اجتماعی.

۲- با توجه به این که در آمریکا پیشرفته ترین کشور دنیا قریب شش میلیون نفر کودکان عقب افتاده و استثنایی وجود دارد و مسلماً تعداد کودکان استثنایی کشور ما رقم بسیار چشم گیری را تشکیل می دهد، مشخص فرمایند دولت برای تعلیم و تربیت و حفظ تندرستی این گروه کثیر چه اقدامی تا کنون انجام داده و برای آینده چه برنامه ای در پیش دارند؟

اینک اینجانب از طرف جنابان آقایان وزیران بهداری و بهزیستی و آموزش و پرورش پاسخ این سؤالات را که با همکاری مسئولین مربوط وزارت آموزش و پرورش تهیه شده است به عرض می رسانم:

آنچه به عنوان عقب ماندگی ذهنی در هر اجتماعی مورد قبول قرار گرفته موضوعی است قراردادی به این معنی که دو تا سه درصد کودکانی را که از لحاظ هوشی در پایین ترین درجه قرار دارند عقب افتاده ذهن محسوب می کنند. با این نحوه احتساب که مورد تأیید تمام مراجع علمی بین المللی است و در کشور ما هم صادق است طبعاً تعداد کثیری از کودکان کشور ما نیز در این چهار چوب قرار می گیرند.

ولی آنچه از لحاظ برنامه ریزی مورد احتیاج است تعیین میزان معلولیتی است که کمبود هوش برای هر کودک ممکن است به وجود آورد زیرا در برنامه ریزی تدابیری اتخاذ می شود که کودک عقب افتاده بتواند تا حد ممکن این معلولیت را جبران کند و یا حداقل و حد اکثر خود کفایی را در فرد عقب افتاده تأمین نماید.

کودکان عقب افتاده را از لحاظ درجات عقب افتادگی و ضرایب هوشی به سه دسته تقسیم می کنند.

۱- عقب افتاده هایی هستند که با حداقل کمک های آموزشی می توانند یک زندگی عادی در بزرگ سالی داشته باشند این افراد را عقب افتادگان مرزی و آموزش پذیر می نامند که خوشبختانه اکثریت قریب به اتفاق کودکان در این گروه قرار دارند و وزارت آموزش و پرورش مسئولیت اصلی برای تربیت این گروه را به عهده دارد.

۲- گروه تعلیم پذیر که قریب ۵ تا ۱۰ درصد مجموع عقب افتادگی ذهنی را تشکیل می دهند و مسئولیت مشترک تعلیم آنان به عهده وزارت آموزش و پرورش و انجمن ملی حمایت کودکان و وزارت بهداری و بهزیستی (انجمن توانبخشی) می باشد.

۳- قریب ۱ تا ۲ درصد از مجموع عقب افتادگان دارای چنان معلولیتی از لحاظ هوشی هستند که احتیاج بر مراقبت و نگهداری دائم دارند و این گروه از طریق گروه های ویژه بهزیستی وزارت بهداری و بهزیستی تحت پوشش قرار می گیرند.

اقداماتی که از طرف دولت و بخش خصوصی در زمینه حمایت از انواع کودکان عقب افتاده به عمل می آید به شرح زیر است:

۱. وزارت آموزش و پرورش

این وزارت از هشت سال قبل اقدام به تأسیس و تقویت مدارس خاصی برای کودکان استثنایی تعلیم پذیر نموده است به طوری که در حال حاضر در ۱۱۴ نقطه کشور حدود ۸۵۰۰ نفر کودک استثنایی که از این عده ۳۵۰۰ نفر عقب مانده ذهنی و بقیه نابینا و ناشنوا هستند تحت تعلیم

(۱۰۴۸) نفر معلم دیپلمه که دوره تخصصی لازم را دیده اند به تحصیل اشتغال دارند. علاوه بر این در سال تحصیلی جاری طرح هایی به این شرح:

۱ - ساختمان (۸) مرکز آموزش استثنایی در شهرهای کرج، کاشان، بروجرد، ملایر، شاهی، شهرری و شیراز (دو مرکز)

۲ - ساختمان یک مجتمع در سلطنت آباد تهران

۳ - تربیت ۱۹۸ معلم برای سراسر کشور

۴ - اعزام ۱۹ نفر از معلمان برجسته استثنایی برای کار آموزی به ایالات متحده آمریکا

۵ - تشکیل یک دوره کوتاه مدت تابستانی برای باز آموزی معلمان شاغل

۶ - تشکیل سمینارهایی برای پدران و مادران کودکان استثنایی

۷ - تشکیل اردوی دانش آموزان ممتاز استثنایی در دست اجرا است

ضمناً همه ساله از طریق مدیران مناطق آموزشی سراسر کشور آمار کودکان استثنایی با ذکر نوع معلولیت، سن، سایر مشخصات جمع آوری و با توجه به تعداد داوطلب و نوع نیاز، سهمیه مناسبی برای حوزه های مختلف منظور می گردد و به آنها اجازه داده می شود کلاس مورد لزوم را حداقل با (۶) و حتی در بعضی مواقع با (۴) نفر داوطلب تشکیل دهند.

در مورد تربیت معلمان کودکان استثنایی و باز آموزی معلمان شاغل اقداماتی به این شرح صورت می گیرد.

۱ - همه ساله از بین معلمان دیپلمه داوطلب گروهی که شرایط لازم را داشته باشند انتخاب و جهت کارآموزی یک ساله به مرکز تربیت معلم کودکان استثنایی معرفی می گردند و بعداً بر حسب تخصصی که کسب نموده اند در کلاس های مربوط به تدریس اشتغال می ورزند.

۲ - همه ساله معلمان شاغل سراسر کشور به مدت یک هفته دعوت می شوند که در اردوی آموزشی را مسر شرکت نموده و طی مدت مذکور آخرین اطلاعات و دست آورد های علمی در زمینه آموزش کودکان استثنایی در اختیار آنها گذاشته می شود.

به منظور توسعه مدارس مربوط به آموزش کودکان استثنایی در سطوح ابتدایی، راهنمایی متوسطه، حرفه ایی، طرح هایی به این شرح برای توسعه تعلیمات کودکان استثنایی در طول برنامه ششم در نظر گرفته شده است:

۱ - تربیت عده ای کمک معلم از فارغ التحصیلان دوره راهنمایی تحصیلی.

۲ - افزایش دوره تربیت معلم کودکان استثنایی از یک سال به دو سال.

۳ - تربیت دبیر دانش آموزان استثنایی برای دوره راهنمایی تحصیلی.

۴ - تربیت دبیر فنی برای دانش آموزان استثنایی مشغول به تحصیل در هنرستان و دبیرستان.

۵ - تشکیل کلاس های کارآموزی تابستانی برای معلمانی که دوره یک ساله را گذرانده اند به طوری که بعد از گذراندن چند دوره موفق به اخذ فوق دیپلم تخصصی شوند.

۶ - ایجاد چند مرکز شبانه روزی در نقاط مختلف کشور بر حسب نیاز به خصوص بندرعباس.

۷ - تهیه وسایل خاص آموزش کودکان استثنایی.

۸- تهیه فضاهای آموزشی مناسب و تهیه تجهیزات لازم.

ص: ۵۰

انجمن توانبخشی وزارت بهداری و بهزیستی در زمینه نگهداری کودکان تعلیم پذیر و آموزش کادر فنی برای تعلیم اینگونه کودکان دارای برنامه های گسترده ای است که از آن جمله مرکز از گل می باشد با گنجایش ۲۰۰ کودک، صد تخت شبانه روزی و ۱۰۰ تخت روزانه از کودکان نگهداری می شود. این گونه اطفال در منزل به سر برده و روزانه برای آموزش به این مرکز می آیند.

مرکز روان پزشکی جردن نیز دارای تعدادی کلاس روزانه بوده و همچنین در ارزشیابی کودکان مختلف از لحاظ میزان هوشی برنامه گسترده ای دارد.

از هر دو مرکز مذکور برای آموزش ضمن خدمات مربیان، کمک مربیان و دیگر پرسنل فنی برای گسترش برنامه ها در سایر شهرها و استان ها استفاده می شود. همچنین در این مراکز به تربیت مربیان و کمک مربیان پرداخته می شود.

لازم به یاد آوری است گروهی از اطفال عقب افتاده که فقط قابل نگهداری هستند و هیچ نوع تعلیمی در جهت خود کفایی نمی توان به آنان داد در ممالک غربی یک مشکل عظیم اجتماعی به شمار می روند زیرا بایستی در آسایشگاه ها از آنها نگهداری شود ولی خوشبختانه در ایران که هنوز خانواده ها رشته الفت را نسبت به حتی بیمار ترین و یا معلول ترین عضو خانواده حفظ کرده اند اغلب این کودکان را با کمک مختصر از طرف افراد حرفه ای و افراد خیر، در نزد خود نگهداری می نمایند.

۳. انجمن حمایت کودکان

طبق آماري که از انجمن ملی حمایت کودکان به وزارت بهداری و بهزیستی واصل شده انجمن مذکور بر مرکز و سرای کودکان در تهران و ۱۶ مرکز در شهرستان ها دارد که کودکان عقب افتاده را با توجه به ضرایب هوشی آنها و جنس و سن در این مراکز تحت آموزش روانی قرار داده و یا به آنها حرفه و فن می آموزند که در نتیجه برای زندگی عادی آماده می شوند. ظرفیت این مراکز جمعاً به ۱۹۰۰ نفر می رسد. انجمن مذکور در سرای دیگری به نام سرای مهر از ۱۵۰ نفر کودکان عقب افتاده که دچار عقب افتادگی ذهنی و جسمی بسیار عمیق هستند نگهداری می کند که سال گذشته بر پا شد و به نگهداری چنین کودکانی دور از خانواده اولویت خاص داده شد، علی هذا مرکز آبان متعلق به انجمن واقع در خزانه فرح آباد نیز به نگهداری کودکان عقب مانده ذهنی عمیق اختصاص داده شد که در حال حاضر ۴۰ کودک از این نوع در این محل نگهداری می شوند و قریباً ظرفیت آن به یکصد نفر خواهد رسید.

۶۶ نفر از دختران عقب مانده ذهنی از درجه اول یعنی آموزش پذیر دیگر در سرای اردیبهشت مشغول فراگیری آموزش های کلاسیک در حدود درس ابتدایی و تعلیم و حرفه از قبیل قالبیافی و خیاطی و بافندگی و غیره می باشند.

علاوه بر مراکز و سراهای نگهداری کودک، انجمن به وسیله مدد کاران اجتماعی و پرداخت مبالغی کمک هزینه تا حدود ۳۰۰ تومان در ماه به بعضی خانواده هایی که کودکان عقب افتاده دارند برای نگهداری و آموزش فرزندان شان یاری می دهند.

البته در هیچ کشوری دولت به تنهایی نمی تواند مسئولیت ارائه تمام خدمات را به کودکان عقب افتاده به عهده داشته باشد و بخش خصوصی سهم عظیمی در این مسئولیت مهم به عهده دارد کما این که در ایران نیز چندین مؤسسه مهم به عهده دارد کما اینکه در ایران نیز چندین مؤسسه خصوصی منجمله انجمن حمایت معلولین در تهران، مؤسسه اسلامی در شیراز آسایشگاه آرسن در رشت، تعدادی از این کودکان را نگهداری می نمایند. به طور مثال انجمن حمایت معلولین که نامش برده شد از ۲۵۰ طفل معلول نگهداری می نماید.

در خاتمه به استحضار می رساند. از طرف سازمان بهداشت جهانی دکتر (باش) برای چند سال در ایران مطالعاتی انجام داد که شامل بررسی هوشی کودکان در روستاهای قاسم آباد و قلندری فارس و چند روستا در خوزستان و گروهی از عشایر قشقایی و شهر شیراز بود.

مطالعات ایشان را انجمن توانبخشی وزارت بهداشتی و بهزیستی دنبال کرده و برنامه پژوهش سراسر کشور در این زمینه در حال اجرا می باشد که چنانچه مورد نظر نمایندگان محترم باشد در آینده بعد از تکمیل، خدمت شان ارائه خواهد شد.

نطق آقای مرتضی مشیر: پس از گزارش نماینده دولت، آقای دکتر مشیر به نطق می پردازد و می گوید:

همکاران محترم موضوع فرزندان عقب افتاده یا کودکان استثنایی امریست جهانی که متأسفانه همه کشورهای دنیا اعم از متری، در حال توسعه و یا عقب مانده از گرفتاری های به آن در امان نیستند تا آنجا که در امریکای شمالی پیشرفته ترین کشور جهان تعداد کودکان عقب افتاده اش متجاوز از ۶ میلیون نفر می باشد و اگر تصور شود که در کشور ما هم حداقل به همان نسبت کودکان عقب افتاده و استثنایی وجود دارد عده آنها متجاوز از یک میلیون نفر خواهد بود و چنانچه آمارگیری دقیقی به عمل آید شاید از این تعداد هم خیلی زیادتر باشد و بدبختانه اکثریت خانواده ها و یا فامیل ها از این حیث دچار نگرانی و ناراحتی هستند. به طور کلی این بچه ها یا بر اثر نقص عضوی از قبیل نابینایی و یا کرولالی و یا فلج مغزی و یا ناراحتی قلبی و یا به واسطه من گلسیم و غیره میزان هوش و استعدادشان با افراد سالم و طبیعی یکسان نیست و این گروه بندهایی که شده و احتمالاً با پیشرفت علوم و فنون جدید این طبقه بندی قابل تغییر خواهد بود که می توان گفت در حال حاضر کودکان استثنایی که عقب ماندگی ذهنی و یا ذهنی و جسمی دارند به چهار گروه تقسیم شده اند:

گروه اول - عقب ماندگان ذهنی عمیق که این عده متأسفانه درجه هوش شان بسیار کم بوده و احتیاج دارند در تمام عمر در مؤسسات شبانه روزی تحت مراقبت قرار گیرند.

گروه دوم - عقب ماندگانی هستند که درجه هوشی آنها بین ۳۰ تا ۵۵ بوده و در اصطلاح روانشناسی این طبقه کودکان تربیت پذیر هستند که تا درجاتی می توانند خواندن و نوشتن را تا حد رفع احتیاج فرا گیرند.

گروه سوم - شامل عقب ماندگانی است که دارای درجه هوشی بین ۵۵ تا ۷۵ هستند و این عده آموزش پذیر بوده و تا حد زیادی می توانند در دوره دبستان کاملاً و مقداری هم تحصیلات دبیرستانی بنمایند و وظیفه وزارت بهداشتی و درمانی درباره این گروه بسیار حساس و دقیق می باشد.

گروه چهارم - گروه خط‌المرزی است که درجه هوشی آنها بین ۷۵ تا ۸۵ بوده و با امعان نظر و توجه مخصوص این گروه قادر خواهند بود نظیر افراد عادی تا پایان دوره دبیرستان تحصیل کنند و احتمالاً در آینده نیز موجبات ادامه تحصیل شان در دانشگاه‌های عمومی و با اختصاصی فراهم گردد.

توجه و مراقبت به امر این کودکان برای همه کشورها مشکل بزرگی را تشکیل می‌دهد و در این راه با مجاهدت و تربیت متخصصین و صرف هزینه‌های سنگین بعضی از ممالک پیشرفت‌هایشان چشم‌گیر بوده و در چند ساله اخیر ۱۵ کشوری که از نظر حق تقدم دارای موفقیت‌های شایان توجهی بوده‌اند به ترتیب عبارتند از:

۱- کشور سوئد در درجه اول ۲- کشور دانمارک در درجه دوم ۳- امریکای شمالی در درجه سوم ۴- اسرائیل در درجه چهارم ۵- کشور کانادا در درجه پنجم ۶- کشور هلند در درجه ششم ۷- کشور چکسلواکی در درجه هفتم ۸- کشور فرانسه در درجه هشتم ۹- شور فنلاند در درجه نهم ۱۰- کشور نیوزیلند در درجه دهم ۱۱- کشور مجارستان در درجه یازدهم ۱۲- کشور ایتالیا در درجه دوازدهم ۱۳- کشور انگلستان در درجه سیزدهم ۱۴- کشور شیلی در درجه چهاردهم ۱۵- کشورهای اتحاد جماهیر شوروی در درجه پانزدهم ضمناً با وجودی که به وضع کودکان استثنایی ژاپن توجه مخصوصی معمول می‌گردد معذالک نامش جزو لیست پانزده کشور یاد شده نیست و همین‌طور کشور آلمان و بلژیک و خیلی از ممالک اروپایی و امریکایی دیگر.

اما در ایران نخستین گام در چند سال قبل به همت والای علیاحضرت شهبانو با تشکیل انجمن حمایت کودکان برداشته شد و اینک چند مرکز مدرن وقت شان مصروف بهبود وضع اینگونه کودکان است.

سپس وزارت آموزش و پرورش با تشکیل اداره کل آموزش کودکان استثنایی تعدادی مدارس مختص این عده کودک در تهران و تعدادی خیلی کم در شهرستان تأسیس نموده که به هیچ وجه کافی نبوده و باید در توسعه و تکمیل و رفع نقایص موجوده به خصوص تربیت کادر متخصص و کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌های اختصاصی اقدام‌های بسیار جدی و مؤثر معمول دارند تا این مؤسسات بتوانند جوابگوی تمام احتیاجات این قبیل کودکان معصوم در همه طبقات اعم از غنی و فقیر وجود دارد بوده باشد.

و اما به موازات اقدامات وزارت آموزش و پرورش وزارت بهداشتی و بهزیستی هم قدم‌های مقدماتی جهت تعلیم و تربیت و توانبخشی این افراد انجام داده که در مرحله مقدماتی است و تدریجاً منتها با سرعت باید تکمیل شود مثلاً حجم مؤسسه از گل که ظاهراً به خواص تخصیص داده شده و جوابگوی ۱۰/۱ متقاضیان هم نمی‌باشد حتماً باید در شمال و جنوب و غرب و مرکز شهر با حجم و سיעتری مشابه آن با کادر متخصص و اعتبار کافی ایجاد گردد و در همین زمان از فکر شهرها و نقاط دور افتاده مملکت نیز غافل نبود.

شاید اعتباری که برای آموزش و پرورش کودکان استثنایی اختصاص داده شده رقم ناچیزی را تشکیل دهد ولی واقعاً لازم است که این مسئله مورد تجدید نظر قرار گیرد و توجه بفرمایید که دولت آمریکا در چند سال قبل کمکی که برای هر نفر از این اطفال منظور داشته بود در غالب ایالات متجاوز از سه هزار دلار در سال بوده است.

بهرحال قصد ایجاب ارشاد است نه ایراد و خوشحالم که شخص وزیر بهداشتی و بهزیستی در این امر تخصص دارند، لذا انجام چند امر را از لحاظ وزارتخانه های آموزش و پرورش - بهداشتی و بهزیستی و کار و امور اجتماعی توصیه می کنم.

اولاً - مسئله آموزش و تفهیم دائم این مطلب است که با داشتن اولاد کمتر و تربیت بهتر خانواده ها در آسایش بیشتری بسر خواهند برد بنابراین وظیفه دولت که در این باره تبلیغات مفید و مؤثر به عمل آورد.

ثانیاً - توصیه به افراد است که در ازدواج با اقارب نزدیک اجتناب ورزند زیرا بیشتر کودکان معلول و یا عقب افتاده ثمره این قبیل ازدواج های نامیمون می باشند و برای صیانت اجتماع اقتضا دارد به استناد نظرات علمی این مسئله را در سمینارها مطرح و به اطلاع عموم افراد رسانید.

ثالثاً - حاملگی خانم ها در سنین بالای چهل سالگی اغلب موجب تولد کودکان معلول و عقب افتاده می شود و اگر خانواده ها در این موضوع اطلاعاتی داشته باشند مسلماً از جنین و توالد و تناسلی که جز تحمل شکنجه روحی و جسمی ثمره ای ندارد جلوگیری خواهند کرد.

رابعاً - پس از طی آخرین مرحله تحصیلی ایجاب می نماید وزارتخانه های بهداشتی - آموزش و پرورش و کار و رفاه اجتماعی، کارگاه ها و مؤسسات حرفه ای مخصوصی برای این گروه در نظر بگیرند تا همان طور که در ممالک پیشرفته دیگر مرسوم است خانواده ها شاهد و ناظر باشند که فرزندان عقب افتاده معصوم شان با فراگیری دانش های لازمه و خدمت در مؤسسات یا د شده بتوانند به زندگانی خود ادامه دهند.

شنیده ام در انگلستان برای رفاه خانواده هایی که کودکان معلول و یا عقب افتاده دارند امتیازاتی در نظر گرفته شده مثلاً از تخفیف های مخصوص فروشگاه ها امکانات رفاهی و مقرری ماهیانه استفاده می کنند و به این ترتیب خانواده ها از وجود طفل خود کمتر احساس نارضایتی می نماید و بعضاً بر اثر برخورداری از این امتیازات دارای رضایت خاطر کامل هستند.

در خاتمه پیشنهاد می نماید علاوه بر بودجه دولتی همه مؤسسات خیریه مملکت به خصوص سازمان شاهنشاهی و خدمات اجتماعی و سازمان شیر و خورشید سرخ موافقت نمایند قسمتی از اعتبارات خود را با قبول سرپرستی برای تعلیم و تربیت و تندرستی و اشتغال بکار اینگونه کودکان عقب افتاده و معلول اختصاص دهند و یقیناً چنین کمکی عامل بسیار مؤثری در بهبود وضع این طبقه خواهد بود. اخیراً انجمنی به نام حمایت از کودکان عقب مانده ذهنی و اطفال استثنایی در تهران تشکیل شده که اینجانب هم افتخار عضویت آن را دارم و عده ای پیشنهاد کرده اند که بنیاد خیریه ای در جهت رفاه این جماعت کثیر تشکیل گردد و من یقین دارم نیکوکاران کثیری از هم وطنان ما که خداوند آنها را از مال و نعمت دنیایی بی نیاز ساخته است به این بنیاد نیکوکاری کمک های مؤثری خواهند نمود و بدین وسیله بنیاد در شرف تأسیس موصوف بتواند با کمک خانواده ها از این افراد تا پایان عمر حمایت و حراست نماید در پایان جهت رسیدگی بیشتر و بررسی به آمارهای اعلام شده وزارت بهداشتی و بهزیستی تقاضا دارد موضوع را در کمیسیون رسیدگی به سؤالات احاله فرمایند تا دقیقاً مطالعات لازمه انجام و گزارش امر به مقام محترم ریاست و مجلس شورای ملی تقدیم گردد. (۱)

ص: ۵۴

آقای کبیری نماینده دیگری بود که در نطق ها و اقدامات خود به معلولین می پرداخت. او در فروردین ۱۳۵۶ (دوره ۲۴، جلسه ۸۱) درباره معلولین ذهنی اظهار نظر کرد و گفت:

در مورد معلولین و عقب ماندگان جسمی نیز مراکز درمان فوق العاده کم است اگر امروز یک طفل عقب افتاده به بیمارستان شفا یحیایان مراجعه کند ماه ها طول می کشد تا برای او جایی تدارک گردد. گویا یگانه بیمارستان منحصر به فرد این کشور است. اطفال عقب افتاده که به بیمارستان شفا یحیایان فرستاده شده اند کمتر نتیجه گرفته اند. (۱)

ملاحظات: وضعیت معلولان در سال های قبل از انقلاب اسلامی و در دوره سیطره حکومت پهلوی هم زیر ذره بین و مداقه بوده است. از مشروح مذاکرات پیدا است که «اداره کل آموزش و پرورش استثنایی» تأسیس شده بوده و فعالیت داشته ولی مکفی نبوده است.

سابقه آموزش استثنایی دولتی به ۱۳۴۷ باز می گردد. در آن زمان دفتری در وزارت آموزش و پرورش به نام «دفتر امور کودکان استثنایی» تأسیس شده بود و تمامی امور مربوطه را در سراسر کشور زیر نظر گرفته بود. بین ۱۳۴۷ تا ۱۳۵۶ یعنی حدود ده سال تحولات بسیاری در سطح جامعه و فرهنگ به وقوع پیوسته است. اما دقیقاً معلوم نیست اداره کل آموزش و پرورش استثنایی در چه سالی شکل گرفته و کارش را شروع کرده است. نیز نمی دانیم توسط چه نهاد قانون گذاری، تصویب و قانون آن چه بوده است؟ اما در سال ۱۳۶۹ سازمان آموزش و پرورش استثنایی تصویب و تأسیس شد و تحولات جدیدی را رقم زد. بعداً به این سازمان می پردازیم.

ص: ۵۵

تظاهرات، اعتراضات و اعتصابات علیه رژیم پهلوی و دولت محمدرضا شاه در نیمه دوم سال ۱۳۵۷ گسترش یافت و در ۲۲ بهمن ماه عمر پهلوی به پایان رسید و جمهوری اسلامی علناً و رسماً اعلام شد.

اعضای شورای انقلاب توسط آیت الله امام خمینی در آذر ماه ۱۳۵۷ تعیین و کارشان را شروع کردند. با تعطیلی مجلس شورای ملی و دیگر نهادهای مقنن و اجرایی، این شورا به جای آنها می نشست. بعداً با تشکیل دولت موقت مرحوم بازرگان، شورا فقط نقش مقننه و مشورتی برای دولت داشت. (۱) در مجموع حدود یک سال و نیم، این شورا سرکار بود و در این مدت توانست برای معلولین کارهایی انجام دهد با اینکه در آن شرایط انقلابی، اولویت ها چیزهای دیگر مانند تأمین مایحتاج اولیه مردم بود. یکی از کارهای مهم این شورا تصویب قانون بهزیستی کشور بود. این قانون در ۲۴ تیرماه ۱۳۵۹ در شورای انقلاب تصویب نهایی شد. با توجه به اینکه آخرین جلسه شورای انقلاب پنجشنبه شب ۲۶ تیرماه ۱۳۵۹ به ریاست مهندس بازرگان بوده (۲)، معلوم می شود قانون بهزیستی از آخرین قوانین مصوب در شورای انقلاب است. (۳)

سازمان بهزیستی مهم ترین و اصلی ترین، نهاد رسیدگی کننده به امور معلولین است و در تعیین سرنوشت این قشر نقش اساسی داشته و دارد. از اینرو مصوبه شورای انقلاب و محتوای آن در این بخش بررسی می شود. غیر از تصویب بهزیستی در شورای انقلاب، یک قانون موردی هم در این شورا به شرح زیر تصویب شده است. بهرحال دومین نهاد قانون گذاری پس از مجلس شورای ملی، شورای انقلاب است که چند مورد قانون برای معلولین تصویب کرد.

آیین نامه استخدامی شهرداری های کشور، مصوب ۱۳۵۷

قانون استخدامی کشوری قبلاً تصویب شده بود، شورای انقلاب در آبان ماه ۱۳۵۸ بنا بر ضرورت ها، ماده ۵۳ از آیین نامه استخدامی شهرداری های کشور را به صورت زیر اصلاح و تصویب کرد. تاریخ دقیق تصویب این ماده، ۱۲ آبان ماه ۱۳۵۸ است.

ماده ۵۳- در صورتی که مستخدم بازنشسته و یا از کار افتاده فوت شود حقوق وظیفه بازماندگان او با رعایت شرایط زیر برقرار می شود:

الف - عیال دائمی متوفی تا زمانی که شوهر اختیار نکرده است و در صورتی که متوفی دارای چند عیال باشد این سهم به تساوی بین آنان تقسیم خواهد شد.

ب - شوهر در صورتی که علیل و از کار افتاده و تحت کفالت عیال متوفی خود بوده باشد.

ص: ۵۷

۱- دانشنامه دانش گستر، ج ۱۰، ص ۶۲۳-۶۲۴.

۲- همان، ج ۱۰، ص ۶۲۴.

۳- کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۱۰۱؛ سایت بهزیستی کشور.

پ - فرزندان متوفی تا پایان بیست سالگی و در صورت ادامه تحصیل در مؤسسات رسمی عالی آموزشی تا پایان بیست و پنج سالگی (در مورد دختران مشروط بر اینکه شوهر هم نداشته باشند).

ت - فرزندان علیل یا ناقص العضو مستخدم متوفی که از کارافتاده باشند مادام العمر.

ث - والدین متوفی مشروط بر اینکه تحت تکفل متوفی بوده و سن پدر ۶۰ سال تمام و سن مادر ۵۵ سال تمام یا بیشتر باشد و یا از کارافتاده باشند.

ج - نوادگانی که پدرشان فوت شده و در کفالت مستخدم متوفی بوده اند با دارا بودن شرایط بندهای پ و ت. (۱)

با تصویب این قانون، شوهران، فرزندان و نوه های دارای معلولیت به حداقل حقوق خود، یعنی دریافت حقوق ماهانه بازنشستگی همسر یا پدر یا پدربزرگ متوفی رسیدند.

لایحه ادغام آموزشگاه رضا پهلوی (علوی)، اسفند ۱۳۵۸

دولت لایحه ای به شورای انقلاب در سال ۱۳۵۸ داد و خواستار ادغام آموزشگاه نایبانیان رضا پهلوی در وزارت آموزش و پرورش شد. نیز کارکنان و کارمندان این آموزشگاه تابع قانون استخدام کشوری قرار گیرند.

شورای انقلاب به تاریخ ۲۲ اسفند ماه ۱۳۵۸ ماده ای به شرح زیر تصویب کرد:

ماده واحده: از تاریخ تصویب این لایحه قانونی آموزشگاه نایبانیان علوی (رضا پهلوی سابق) در وزارت آموزش و پرورش ادغام شده و مفاد لایحه قانونی تعیین تکلیف کارکنان دستگاه های اجرایی مستثنی شده از قانون استخدام کشوری مصوب ۸/۸/۱۳۵۸ نیز درباره کارکنان این آموزشگاه مجری خواهد بود. (۲)

اما تاریخ این آموزشگاه به سال ۱۳۴۳ باز می گردد که به ریاست فرح پهلوی تأسیس شد. کلاس های این آموزشگاه برای جوانان نایبانیان علاقه مند بنیاد شده است و به موازات سایر واحدهای وزارت آموزش و پرورش، هدف آن گسترش آموزش بین جوانان و اجرای برنامه هایی در جهت پرورش شخصیت آنهاست.

آموزشگاه زیر سرپرستی هیئت مدیره و مدیرعامل و معاونین اداری و مالی و شبانه روزی است. فعالیت ها شمار دانش آموزان در آغاز از هفتاد تن بیشتر نبود و این دانش آموزان در کلاس های دبستان و اول دبیرستان پراکنده بودند و برخی در شبانه روزی آموزشگاه زندگی می کردند. بیشتر این دانش آموزان از استان های گوناگون کشور به وسیله خانواده شان، شهرداری ها، باشگاه لاینز و مردم انسان دوست معرفی شده بودند.

در سال ۱۳۴۴ پروژه ای برای گسترش فعالیت آموزشگاه و پذیرش نایبانیان دختر به سازمان داده شد که از تاریخ آذر ماه ۱۳۴۵ به اجرا درآمد و دختران نایبانیان از سرتاسر کشور در آموزشگاه نایبانیان رضا پهلوی پذیرفته شدند و خوابگاه دختران و اداره سرپرستی در آموزشگاه گشوده شد.

ص: ۵۸

۱- حقوق معلولین در قوانین ایران، ص ۱۷۰.

۲- سایت مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.

دانش آموزشی که دبستان و دبیرستان را به پایان می رساندند می توانستند در کلاس های کوتاه مدت حرفه ای شرکت کنند. کادر آموزشی آموزشگاه با وزارت آموزش و پرورش همکاری می کرد.

- کلاس تمرین ماساژ برای دانش آموزان دوره دبیرستان.

- کلاس ماشین نویسی برای دانش آموزان دوره دبیرستان.

- کلاس حصیر بافی، توربافی، جاروبافی، زنبیل بافی، کاموبافی، پارچه بافی، برس سازی و درودگری و فلزکاری.

با گسترش سیستم آموزشی ناینایان در سال های دهه پنجاه و استفاده از خط بریل، در کلاس های مدرسه ها، دانشگاه ها، اداره ها، کارگاه ها، و هر جایی که در آن جنب و جوش زندگی بود بر روی ناینایان باز بود و آنها نیز مانند ناینایان به سهم خود در سازندگی اجتماع سهم بودند.

آموزشگاه رضا پهلوی کوشش می کند تا زیر بنای محکمی برای رشد شخصیت ناینایان فراهم ساخته و کاستی های عاطفی آنها را پر کند. (۱)

تأسیس سازمان بهزیستی، مصوب ۱۳۵۹

اشاره

سازمان بهزیستی کشور از مهم ترین نهادهای حمایتی دولتی برای سامان دهی به امور معلولین جامعه است. شورای انقلاب و دولت موقت مهندس بازرگان با ادغام چند نهاد حمایتی موجود، سازمان عریض و طویل بهزیستی را ایجاد کردند. پیشنهاد دهنده اصلی دکتر محمدعلی فیاض بخش بود که در جریان هفت تیر و در انفجار حزب جمهوری به شهادت رسید. این سازمان از ابتدا مخالفانی داشت. دلایل مخالفان عمدتاً در چند نکته است: ۱- این سازمان با کپی برداری از کشورهای سوسیالیستی شکل گرفته و هدفش افزایش اقتدار و اختیارات دولت در همه شئون جامعه است. ۲- این سازمان مجموعه ای ناهماهنگ با مأموریت های متنوع و گسترده است که تجمیع آنها در یک سازمان کار دشواری است. ۳- سپردن معلولین به این سازمان موجب مغفول ماندن آنان می شود چون دیگر بخش های سازمان جذابیت دارد و با پرداختن به بخش های جذاب، از معلولین به عنوان قشر فقیر، غفلت می شود. ۴- برای امور اساسی و زیربنایی معلولین مثل فرهنگ سازی، طرح و برنامه و مدیریت خاصی در سازمان پیش بینی نشده است.

اما کسانی هم همواره از سازمان بهزیستی و عملکرد آن دفاع کرده اند. بالاخره ارزیابی و بررسی و داوری درباره عملکرد این سازمان در عرصه معلولین نیاز به زمانی واسع و اطلاعات کامل دارد. اما خدمات بهزیستی در تمامی شهرها و حتی روستاهای ایران بی نظیر بوده است. این سازمان، با استناد بر دو اصل از قانون اساسی مشروعیت یافت.

مجلس خبرگان قانون اساسی در ۲۸ مرداد ۱۳۵۸ کارش را شروع و در ۲۴ آبان ۱۳۵۸ با تصویب ۱۷۵ اصل قانون اساسی به پایان برد. بعداً شورای بازنگری قانون اساسی در اردیبهشت ۱۳۶۸ تشکیل شد و طی ۴۱ جلسه به تغییر و اصلاح برخی اصول پرداخت و در ششم مرداد ۱۳۶۸ با رأی

ص: ۵۹

اکثریت مردم رسمیت یافت. (۱) در هیچکدام از اصول قانون اساسی کلمه معلول، علیل، نابینا، ناشنوا و امثال اینها نیامده است. اما در اصل ۲۱ و ۲۹ قانون اساسی چنین آمده است:

اصل بیست و یکم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: دولت موظف است حقوق زن را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد:

۱. ایجاد زمینه های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او.

۲. حمایت مادران، بالخصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند، و حمایت از کودکان بی سرپرست.

۳. ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده.

۴. ایجاد بیمه خاص بیوه گان و زنان سالخورده و بی سرپرست.

۵. اعطای قیمومت فرزندان به مادران شایسته در جهت غبطه آنها در صورت نبودن ولی شرعی.

اصل بیست و نهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، ازکارافتادگی، بی سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح و نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت های پزشکی به صورت بیمه و غیره حقی است همگانی. دولت مکلف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایت های مالی فوق را برای یک یک افراد کشور تأمین کند.

بر اساس این دو اصل سازمان بهزیستی پیشنهاد و شکل گرفت. هیچ کجای این دو اصل از معلول و معلولیت و واژگان مترادف صحبت نشده است. اما در اصل ۲۹ دو واژه «از کار افتادگی» و «حوادث و سوانح» آمده که می توان به معلولین تعمیم داد. به عبارت دیگر معلولین مصداق از کار افتادگان و نیز مصداق کسانی هستند که بر اثر حادثه ای مثل تصادف یا سوانحی مثل قطع دست با ماشین نجاری به هنگام کار معلولیت پیدا کرده اند. به همین دلیل معلولین جزء سازمان بهزیستی قلمداد شدند. در اصل ۲۹ تصریح شده، خدمات بهداشتی، درمانی، مراقبت پزشکی، بیمه و غیره حقی همگانی برای این گروه ها از جمله معلولین است و دولت موظف است از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصله از مشارکت مردم، خدمات و حمایت های مالی فوق را برای یک یک افراد کشور تأمین کند.

در این اصل فقط به درمان و بهداشت اشاره شد و دیگر وظایف با کلمه «و غیره» آمده است، از اینرو اموری مثل آموزش و پرورش، پیشگیری و توانبخشی را می توان مصداق «و غیره» دانست. به این روش، انواع نیازهای معلولین را به عنوان حقوق مشروع آنها دانست. دولت هم موظف است از طریق سازمان بهزیستی این امور را اجرا نماید.

لایحه تشکیل سازمان بهزیستی کشور توسط وزارت بهداشتی آماده و توسط وزیر بهداشتی به تاریخ ۲۴ خرداد ۱۳۵۹ جهت تصویب به شورای انقلاب تقدیم شد. شورا با تغییراتی به تاریخ ۲۴ تیرماه ۱۳۵۹ آن را تصویب نمود. (۲) پس از این سیر تصویب مفصل تر گزارش می شود.

لایحه تشکیل سازمان بهزیستی کشور

ص: ۶۰

۱- دانشنامه دانش گستر، ج ۱۰، ص ۶۲۴ و ج ۱۵، ص ۲۲۰.

۲- روزنامه رسمی شماره ۱۰۳۱۴-۲/۵/۱۳۵۹؛ کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۱۰۴ و ۱۱۰؛ سایت مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.

این لایحه در وزارت بهداشتی کارشناسی و تدوین شد و به تاریخ ۲۴ خرداد ۱۳۵۹ توسط وزیر به شورای انقلاب جهت تصویب نهایی ارسال گردید. گویا این وزارتخانه درصدد توسعه منابع مالی و دامنه اداری خود بوده است. اما سرنوشت این لایحه به گونه دیگر رقم خورد و سازمان بهزیستی مستقل و زیر نظر نخست وزیر و بعداً رئیس جمهور شد. یعنی کلاً از وزارت بهداشتی جدا شد. (۱) پس از استقلال بهزیستی از بهداشتی، مجدداً بهداشتی تلاش کرد تا بخشی از وظایف بهزیستی را بگیرد. برای نمونه مجلس شورای اسلامی در ۳ خرداد ۱۳۶۷ تصویب کرد:

ماده ۱- وظایف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی عبارت اند از:

- تأمین و ارائه خدمات لازم به معلولین جسمی، ذهنی و اجتماعی قابل توانبخشی در حدود امکانات.

- تشویق و ترغیب افراد خیر و مؤسسات خصوصی جهت اقدامات حمایتی برای کودکان در سنین قبل از دبستان و سالمندان و خانواده ها و افراد بی سرپرست و نیازمند و معلولین جسمی و ذهنی و اجتماعی غیرقابل توانبخشی و ارائه این خدمات در موارد ضروری توسط مؤسسات دولتی و نظارت بر این اقدامات. (۲)

اما لایحه ای که برای تصویب سازمان بهزیستی توسط وزارت بهداشتی با امضای مرحوم فیاض بخش تقدیم شورای انقلاب شده بود، اینگونه تصویب شد:

ماده واحده - در جهت تحقق مفاد اصول ۲۱ و ۲۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و به منظور تأمین موجبات برنامه ریزی، هماهنگی، نظارت و ارزشیابی و تهیه هنجارها و استانداردهای خدماتی و توسعه دامنه اجرای برنامه های بهزیستی در زمینه حمایت خانواده های بی سرپرست و نیازمند و ارائه خدمات مختلف به کودکان و تدارک امکانات پیشگیری و درمانی و توانبخشی حرفه ای و اجتماعی معلولین جسمی و روانی و تجدید تربیت منحرفین اجتماعی و حمایت و نگهداری از کودکان و اطفال بی سرپرست و معلولین غیرقابل توانبخشی و سالمندان نیازمند و آموزش نیروی انسانی خدمات بهزیستی و توانبخشی و تأمین موجبات تشویق، جلب مشارکت و فعالیت های گروه های داوطلب و مؤسسات غیردولتی، سازمان بهزیستی کشور تشکیل می شود.

تبصره ۱- سازمان هایی که با تصویب این قانون در سازمان بهزیستی کشور با کلیه کارکنان، تجهیزات، دیون و تعهدات ادغام می شوند عبارت اند از:

معاونت امور بهزیستی و کلیه واحدها و وظایف و فعالیت های موضوع این ماده واحده مربوط به بهزیستی و وزارت بهداشتی و سازمان های منطقه ای بهداشتی و بهزیستی و مؤسسات ادغام شده و وابسته به آن، کمیته امداد امام، بنیاد شهید، سازمان تربیتی شهرداری تهران.

تبصره ۲- رئیس سازمان بهزیستی کشور، مشاور وزیر است. (۳)

لازم به تذکر است:

ص: ۶۱

۱- روزنامه رسمی شماره ۱۰۳۱۴، مورخ دوم مرداد ۱۳۵۹؛ کتاب مرجع حقوق معلولین ایران، ص ۱۱۰-۱۱۱.

۲- روزنامه رسمی شماره ۱۲۶۲۰، ۶/۴/۶۷؛ حقوق معلولین در قوانین ایران، ص ۵۹.

۳- همان.

۱- در این لایحه، فقط یک جا به معلول اشاره شده و تصریح به معلول جسمی و روانی شده است و سازمان بهزیستی را موظف به توانبخشی حرفه ای و اجتماعی معلولین جسمی و روانی می داند.

۲- احتمالاً منظور از معلول جسمی، سه دسته از معلولین یعنی نابینایان، ناشنوایان و معلولین حرکتی است. اما بهتر است تصریح می شد.

۳- هم اکنون تعبیر معلول روانی، مرسوم و متداول نیست و معلول ذهنی به کار می برند.

۴- چهار سازمان را موظف به ادغام در بهزیستی کرده است: بهزیستی به عنوان قسمتی از وزارت بهداشت، کمیته امداد (تأسیس در ۱۳۵۷)، بنیاد شهید (تأسیس در ۱۳۵۸) (۱)، سازمان تربیتی شهرداری تهران. هیچکدام از این نهادها تخصص در امور معلولین ندارند و بهتر بود تشکل های مردمی را به عضویت در می آورند. سمن هایی مثل کانون ناشنوایان ایران، انجمن نابینایان ایران، تا آن زمان چند دهه سابقه فعالیت داشتند. اگر به کمک فرا خوانده می شدند، کفه ترازوی سازمان به نفع امور معلولین سنگین تر می شد.

خلاصه از ابتدای تأسیس و شکل گیری سازمان بهزیستی، نهادهای غیرمعلولیتی پر نقش تر بودند و تقریباً هیچ نهاد معلولیتی در آن دوره حضور نداشت.

۵- اساساً در جریان تشکیل سازمان بهزیستی هیچ سخنی از تشکل های مردمی نیست و تمامی تلاش به سمت دولتی کردن امور است.

اصلاحات قانون بهزیستی

لایحه ای که توسط مرحوم فیاض بخش به عنوان وزیر بهداشتی در خرداد ۱۳۵۹ به شورای انقلاب رفت، در ۲۴ تیرماه همان سال تصویب شد. اما این قانون بعداً، بارها اصلاح شد، به طوری که از اصل لایحه اولیه چیزی باقی نماند. اگر بخواهیم همه اصطلاحات از سال ۵۹ تاکنون را معرفی و تحلیل کنیم، خود نیاز به یک کتاب مستقل دارد. اما لازم است مواردی از اصلاحات مهم و مرتبط به معلولین را معرفی نمایم.

۱- چند ماه پس از تصویب لایحه تشکیل سازمان بهزیستی، اولین اصلاح که بسیار مهم هم هست، در اولین سال حیات مجلس شورای اسلامی انجام شد. مجلس، بهزیستی را از وزارت بهداشتی جدا کرد و به عنوان یک سازمان مستقل با ریاست مستقل، زیر نخست وزیری برد. رئیس سازمان توسط نخست وزیر تعیین می شد و سمت مشاور هم داشت و در هیئت دولت هم شرکت می کرد. یعنی سازمان بهزیستی هم پایه وزارت و وزیر بهداشتی گردید. مجلس شورای اسلامی به تاریخ ۱۰ اسفند ماه ۱۳۵۹ این قانون را تصویب کرد.

۲- ادغام واحدهای تربیتی شهرداری سراسر کشور در سازمان بهزیستی مصوب ۶ مرداد ۱۳۷۳ مجلس شورای اسلامی. (۲)

۳. مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۷۵ اصلاحات بسیار در قانون بهزیستی داشت. موارد مرتبط به معلولین اینگونه است:

ص: ۶۲

۱- دانشنامه جهان اسلام، ج ۴، ص ۴۳۱-۴۳۳.

۲- سایت سازمان بهزیستی کشور.

- به منظور جلب مشارکت های مردمی، شورایی از اشخاص حقیقی و حقوقی تأسیس می شود. ترکیب اعضاء شامل کسانی مثل وزیر بهداشت، وزیر کشور یا معاون، نماینده دبیرخانه ائمه جمعه و جماعات، شهرداری تهران و رئیس سازمان اوقاف است ولی سخنی از معلولین، نماینده معلولین یا نخبگان معلول یا تشکل های معلولیتی نیامده است. (۱)

- ذیل وظایف شورای مشارکت های مردمی آمده است: جلب کمک های مادی و معنوی به منظور حل مشکلات اقشار محروم و معلول و ایتم است. (۲)

- مؤسسات دولتی و غیردولتی موظف اند ۲ تا ۵ درصد از کارکنان خود را از معلولین استخدام کنند. (۳)

- کارگاه ها و مؤسساتی که معلولین را استخدام کنند از پرداخت حق بیمه معاف هستند. (۴)

- مراکز ارتوپدی و دست و پاسازی جمعیت هلال احمر و مرکز توانبخشی شفای یحییان به بهزیستی ضمیمه می گردد. (۵)

- کمک های مردمی برای ایجاد فرصت های شغلی معلولین هزینه می شود. (۶)

۴- مهم ترین اصلاحات قانون بهزیستی در سال ۱۳۸۳ و در قانون جامع حمایت از معلولان و سال ۱۳۹۴ و لایحه جامع حقوق معلولین اتفاق افتاد. این دو قانون و لایحه در فصل های بعد به تفصیل بررسی خواهد شد. از اینرو از تجربه و تحلیل آنها در اینجا صرف نظر می شود.

بالاخره به برکت پیشنهاد شهید فیاض بخش و تصویب شورای انقلاب سازمانی شکل گرفت که در عرصه معلولین مؤثر بوده و هم اکنون دارای کارنامه ای حجیم و فعالیت های گسترده است.

ساختار سازمان بهزیستی

چگونگی شکل گیری و تأسیس سازمان در سال ۱۳۵۹ توسط وزارت بهداری و شورای انقلاب گزارش شد. سپس در طول حدود چهار دهه تاکنون اصلاحات و تغییرات فراوان پذیرفته و به شکل کنونی به دست ما رسیده است. در اینجا نمی خواهیم خود سازمان بهزیستی را بررسی کنیم بلکه هدفمان مطالعه حقوق معلولین و قوانین ویژه معلولین در ارتباط با سازمان بهزیستی است. یعنی می خواهیم بدانیم این سازمان در ارتباط با حقوق معلولین چه جایگاه و چه وظایفی داشته و دارد؟ ابتدای تأسیس چه وظایفی داشت، پس از اعمال اصلاحات تا ۱۳۸۳ چه وظایفی پیدا کرد و پس از تصویب قانون جامع حمایت از معلولان چگونه شد و نیز در سال ۱۳۹۴ با تصویب لایحه جامع معلولین چه وضعیتی پیدا کرده است؟

بررسی از سال ۱۳۸۳ به بعد را در فصول بعد پی می گیریم؛ اما تحولات سازمان تا سال ۱۳۸۳ در ارتباط با معلولین از نظر شکل گیری سازمان، بررسی و گزارش شد. اکنون می پردازیم به ساختار سازمان بهزیستی و حقوق معلولین.

ص: ۶۳

۱- سایت سازمان بهزیستی کشور؛ کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۱۱۱-۱۱۴.

۲- همان؛ کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۱۱۳.

۳- همان، ص ۱۱۵.

۴- همان.

۵- همان، ص ۱۲۳.

۶- همان، ص ۱۲۹.

رئیس سازمان بهزیستی هم اکنون توسط رئیس جمهور انتخاب می شود. پنج معاونت دارد: امور توانبخشی، فرهنگی و امور اجتماعی، توسعه مدیریت و منابع، توسعه پیشگیری و درمان اعتیاد، فناوری اطلاعات، ارتباطات و تحول اداری. البته دو معاونت آخر یعنی توسعه پیشگیری و فناوری اطلاعات به نام مرکز می باشند نه معاونت.

ذیل معاونت توانبخشی سه دفتر امور مراکز توانبخشی، توانمندسازی معلولین، امور توانبخشی روزانه و توان پزشکی هست همانطور که از عنوان آنها پیدا است یکی از آنها ویژه معلولین و دو دفتر دیگر شامل امور معلولین و غیرمعلولین است.

ذیل مرکز توسعه پیشگیری و درمان اعتیاد که در اعداد معاونت ها چیده شده است، این موارد را نام برده اند: پیشگیری از آسیب ها، پیشگیری از اعتیاد، پیشگیری از معلولیت ها، مشاوره و راهنمایی، ایدز. (۱)

بنابراین معلولیت را در کنار اعتیاد، ایدز و آسیب ها شمرده اند. این نگاه که معلولیت آسیب دیدگی و نوعی عوارض اجتماعی ناشی از علل و عوامل منفی است در این ساختار مشاهده می شود. با اینکه در بسیاری از کشورها معلولین را به عنوان یک قشر از اقشار جامعه نام برده اند. مثل پزشکان، معلمان، مهندسان، کارگران، بازنشسته ها، بیکاران و ده ها قشر دیگر، یکی هم معلولین اند. اینان ذاتاً شر و منفی نیستند بلکه توانایی ها دارند و نیز توانمندی هایی هم ندارند. درست مثل یک پزشک که توانمندی هایی دارد و ناتوانایی ها؛ کارهایی را می تواند انجام دهد و کارهایی را نمی تواند.

وقتی معلولین را جزئی از جامعه و مثل دیگر مردم دانستیم، آن وقت راحت تر و با نگاه مثبت به آنها نگاه می کنیم و برای آنها برنامه ریزی خواهیم داشت. تفاوت نگاه منفی و نگاه مثبت در چند نکته زیر است:

۱- اگر گروهی را منفی بدانیم مجبور هستیم آنها را به حاشیه برانیم؛ یا بین آنها و جامعه مرز بکشیم و آنها را در جامعه مشارکت ندهیم. ولی وقتی مثبت بدانیم، آنها مثل دیگران در سازندگی جامعه شرکت پیدا می کنند و با آحاد جامعه تعامل و تعاطی خواهند داشت.

۲- در نگاه منفی، معلولین، توانایی خاصی ندارند بلکه مثل ایدزی ها، سرطانی ها ناتوان محض اند و باید تا مرگ تحت مراقبت باشند. اما در نگاه مثبت، معلولین مثل معلمین استعدادهایی قابل توجه دارند و می توانند در سازندگی جامعه کمک کنند، می توانند خانواده تشکیل دهند. البته ناتوانی هایی دارند که باید از طریق توانبخشی یا ابزار آلات یا جایگزینی دیگر اعضا، جبران شود.

خلاصه اینکه به نظر می رسد چارت تشکیلاتی سازمان بهزیستی به عنوان اولین و مبنایی ترین نگرش به معلولین، باید اصلاح شود. به همین دلیل با اینکه این سازمان برای معلولین کارها و تلاش های بسیار دارد و اگر کارنامه ماهانه و سالانه اش منتشر شود همگان این سازمان و رئیس آن را تحسین می کنند، ولی مشکلاتی هست که موجب ثمر ندادن بسیاری از فعالیت های آن می شود.

پیشنهاد این است که ریاست محترم و جدید سازمان بهزیستی جناب دکتر محسنی بندپی که همگان در کارایی و دلسوزی و فضائل اخلاقی ایشان اذعان دارند با کمک کارشناسان معلولیتی فکری برای کارآمدتر کردن سازمان در حوزه معلولین بنمایند. روش های مدرنی تجربه شده که هزینه بری کمتر دارد و زودتر جواب می دهد. ولی در گام نخست باید چارت سازمان اندکی تغییر کند.

ص: ۶۴

تا وقتی امور معلولین در کنار امور معتادین و ایدز باشد، مشکل می توان استعدادهای معلولین را به شکوفایی رساند.

بنابراین اولین حق معلولین این است که آنگونه که هستند نه کمتر و نه بیشتر، آنها را شناخته و در مورد آنها داوری کنند و از آنها انتظار داشته باشند. باید توجه کنیم معلولین همواره تاریخ ساز بوده اند، معلولین در دوره رسول اکرم(ص) مهم ترین مشاغل اجتماعی- فرهنگی را بر عهده داشته اند؛ معلولین در قرآن یک سوره به نام اعمی دارند و در شأن و حقوق آنان خداوند اظهار نظر کرده است؛ حضرت علی(ع) و دیگر ائمه درباره آنها تأییدیه دارند و آنها را انسان های مطلوبی دانسته اند؛ و بالاخره هزاران قاری، حافظ قرآن کریم، مفسر کتاب، کارشناس علوم حدیث، ادیب، شاعر، فقیه و متکلم از معلولین برخاسته اند. با این وصف معلول، بیمار و معتاد و گدا نیست، انسان شریفی است که حسی را فاقد است ولی حواس دیگر او قوی تر از انسان های عادی است. البته نمی گویم در معلولین آدم بد و شرور نیست، اکنون درباره جامعه معلولین داوری می کنیم و کلیت این جامعه خوب و کارنامه مطلوب داشته است، به طوری که بعضی از انبیاء الهی معلولیت هایی مانند نابینایی در حضرت یعقوب داشته اند. (1)

مأموریت ها و وظایف

در سایت سازمان بهزیستی این مأموریت ها و وظایف برای سازمان پیش بینی شده است: البته کل وظایف و مأموریت های سازمان حدود چهل عنوان است، ولی موارد مرتبط به معلولین عبارت اند از:

- حمایت و توانبخشی نابینایان

- حمایت و توانبخشی ناشنوایان

- حمایت و توانبخشی معلولان ذهنی

- حمایت و توانبخشی معلولان جسمی حرکتی و ضایعه نخاعی

- حمایت و توانبخشی بیماران روانی مزمن

- کمک به تأمین جهیزیه مورد نیاز ایتام، معلولان و آسیب دیدگان نیازمند

- حمایت و نگهداری از معلولان غیر قابل توانبخشی

- تحت پوشش قرار دادن نیازمندان از نظر بیمه خدمات درمانی

- ساخت اندام های مصنوعی و کفش طبی مورد نیاز معلولان از طریق مراکز فنی و ارتوپدی سازمان

- پیشگیری از معلولیت های مختلف از طریق اجرای برنامه ها و طرح های مختلف در کشور

- تربیت نیروهای انسانی تخصصی مورد نیاز جامعه در زمینه های توانبخشی، بهداشتی، درمانی، اجتماعی از طریق دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی سازمان

- آموزش ویژه معلولان نظیر ناشنوایان، معلولان ذهنی، آموزش خط بریل و جهت یابی به نابینایان

- آموزش مهارت های زندگی ویژه معلولان

- ارزیابی و راهنمایی شغل معلولان جهت آموزش و اشتغال مناسب

- برنامه های فرهنگی و فوق برنامه معلولین و افراد تحت پوشش (۲)

ص: ۶۵

-
- ۱- . نکت الهمیان، صفدی، ص ۳. صفدی معتقد است یعقوب، اسحاق و شعیب دوره ای از عمرشان را نابینا بوده اند (همان).
 - ۲- . سایت سازمان بهزیستی کشور.

مجموعاً از چهل سرعنوان، پانزده سرفصل اختصاص به معلولین دارد و این حجم از مأموریت‌ها قابل قبول است. یعنی گویای اهمیت عملی سازمان به معلولین است. اما با تجزیه و تحلیل این سرفصل‌ها به نکاتی می‌رسیم. این نکات ذیلاً تقدیم می‌گردد. از نظر حقوقی سازمان موظف به تأمین همه مایحتاج و نیازمندی‌های معلولین است به گونه‌ای که زندگی آبرومندانه داشته باشند اما در جایی در اسناد و مدارک بهزیستی به تساوی اشاره ندارد. در کنوانسیون‌های بین‌المللی تصریح شده که معلول و غیرمعلول از نظر حقوق اجتماعی تفاوتی ندارند و هیچ‌گونه تبعیضی بین آنها پذیرفتنی نیست. اما در اسناد و مدارک بهزیستی که تماماً در سایت اینترنتی هم منتشر شده این نکته را ندیدم اما نکات دیگر که با تحلیل سرفصل‌های فوق می‌یابیم عبارت‌اند از:

۱- نقش مردم در وظایف و در چارت سازمان پررنگ نیست. موارد بسیاری هست که مردم می‌توانند، تقبل مسئولیت نموده و مشکلات را ریشه‌ای حل کنند.

۲- نقش معلولین و سمن‌های معلولیتی هم پررنگ نیست.

۳- به آموزش خط بریل و جهت‌یابی اشاره شده ولی به آموزش‌های دیگر مثل آموزش کامپیوتر و اینترنت، آموزش زبان اشاره و ده‌ها نوع آموزش دیگر اشاره نشده است.

از بین همه این آموزش‌ها، آموزش زبان اشاره برای ناشنوایان فوق‌العاده مهم است.

۴- اشتغال و مشاغل و چگونگی تأمین شغل معلولین به اجمال آمده است با اینکه می‌توانستند با معرفی انواع مشاغل و شرایط دست‌یابی به آنها زمینه‌ها را هموارتر نمایند. معلولین استعداد لازم برای انواع مشاغل فرهنگی، علمی، خدمات‌دهی، کشاورزی، صنعتی و اجتماعی دارند. اما چون اینها را نمی‌شناسند، روش دستیابی به آنها را هم نمی‌دانند و همواره مشکل اشتغال بوده است.

۵- روش‌های نوین رسیدگی و حمایت و توانبخشی در وظایف و مأموریت‌های اعلام شده در سایت بهزیستی مورد توجه قرار نگرفته است. برای نمونه در کشورهای پیشرفته مثل ژاپن، از معلولین نابینا که معمولاً حافظه خوبی دارند در جاهایی مثل خدمات بورس استفاده می‌کنند. چون زودتر از کامپیوتر به کاربر اطلاعات می‌دهند. در آلمان برای کشف سرطان از نابینایان فراوان استفاده می‌کنند زیرا حس لامسه آنها قوی‌تر است و بسیار ارزان‌تر از اسکن برداری و شیوه‌های معمول پزشکی، سرطان را کشف می‌کنند.

از جمله حقوق معلولین است که تنها سازمان دولتی حامی آنها یعنی بهزیستی، در فضای چند دهه قبل نماند و بر اساس پیشرفت‌های روز، طرح‌ها و روش‌های روزآمد بدهد، اما متأسفانه این بخش چندین سال است به همین صورت و بدون تغییر مانده است.

۶- احادیث ماثوری داریم که حضرت می‌فرماید به جای کمک مادی به نیازمند به او وسیله کار بدهید. زیرا دائماً بی‌نیاز خواهد شد ولی پول و کمک مادی چند روزه تمام شده و نیازمندی می‌ماند.

اما امروزه باید گفت به معلولین باید اطلاعات داد، اگر اطلاعات مناسب و روزآمد به آنها داده شود، آنان همه نیازهای خود را تأمین خواهد کرد. معلولی که استعداد ورزشی دارد اگر به او اطلاع دهیم که فلان تیم ورزشی در فلان کشور معلولین را جذب می‌کند او با یک ارتباط و تماس می‌تواند به شغل مورد نظرش برسد.

تمامی نیازها را می توان از طریق اطلاع رسانی مناسب مرتفع کرد؛ آن هم با حداقل امکانات و بودجه. بهرحال حق اطلاع یابی از حقوق مسلم و حتمی معلولین است و بهزیستی باید این حق را به عنوان وظایف خودش بشناسد و رسمیت ببخشد.

۷- فرهنگ رسانی و سازندگی فرهنگی معلولین، خانواده معلولین، عموم مردم، مسئولین دولتی و سمن ها از جمله حقوقی است که تاکنون متصدی و مسئول نداشته است. یعنی نهادهای کلان دولتی، آن را جزء وظایف خود ندانسته اند. با اینکه زیربنایی ترین و مهم ترین نیاز همگانی است. صدها نکته و مسئله فرهنگی شامل آداب و رسوم، نکات تربیتی، مسائل اخلاقی، وظایف طرفین در تعاملات اجتماعی، احکام شرعی و بالاخره مسائل قابل مراعات در روابط مردم با هم هست که باید در فرهنگ سازی و فرهنگ رسانی تعلیم داده شود. اما متأسفانه همگان از مسئولین دولتی تا معلولین تا مردم از آنها غفلت دارند و نسبت به آنها ناآگاه اند.

بهزیستی اگر این وظیفه را بر عهده گیرد و در معاونت فرهنگی با جلب طرح ها و نظریات و راه کارها اقدامات اساسی را شروع کند، در امور معلولین انقلابی ایجاد خواهد شد. برای نمونه سعدی در بوستان و گلستان چندین حکایت آموزنده در مورد معلولین دارد، هیچکدام را جامعه ما نمی داند، یک کتاب تصویری احکام برای ناشنوایان تاکنون تدوین و منتشر نشده است و ده ها کمبود دیگر.

امکانات و آمادگی

ممکن است فکر شود سازمان بهزیستی امکانات لازم برای اینگونه امور را ندارد. اینجا امکاناتی که در سایت بهزیستی فهرست شده را می آورم. در این سایت چهل سرفصل از امکانات بهزیستی فهرست شده که از بین آنها هشت مورد مرتبط به معلولین است. اینها عبارت اند از:

- حدود ۱۶۰۰ واحد توانبخشی ارائه دهنده خدمات به معلولین، سالمندان و بیماران روانی مزمن

- امکان خدمات درمانی به بیماران روانی مزمن در ۱۰۳ مرکز درمانی و توانبخشی بهزیستی

- ۱۲۵ مرکز مشاوره پزشکی ژنتیک برای پیشگیری از معلولیت های ناشی از اختلالات ژنتیکی

- بیش از ۴۵۰ مجتمع خدمات بهزیستی که ارائه دهنده خدمات اجتماعی در سطح کشور است

- بیش از ۱۵۰۰ مجتمع روستایی که غالباً از محل مشارکت های مردمی احداث شده اند

- تعداد ۳۷ مرکز درمان بیماران روانی مزمن

- تعداد ۲۴۰ مرکز توانبخشی (انجمن ثبت شده (NGO))

از نظر نیروی انسانی هم، آمار شاغلان در بهزیستی نشانگر نکات سودمندی است:

حجم کل نیروی انسانی بهزیستی ۰۴۳/۲۶ نفر

تعداد ۱۴۰۷۷ نفر نیروی رسمی و ۸۲۲ نفر پیمانی و ۷۷۳۹ نفر رسمی کارگری، ۶۰۶ طرحی، ۲۵۹۳ قراردادی (پیمانکاری) و ۱۵۶ نیروی سرباز که از این تعداد ۶۱۱ نفر دارای مدرک تحصیلی دکتری، ۷۱۱ نفر فوق لیسانس، ۵۶۲۸ نفر لیسانس می باشند شایان ذکر است که نیروی انسانی با مدرک تحصیلی فوق دیپلم نیز تعداد ۷۳۶ نفر و تعداد ۱۸۳۵۶ نفر دیپلم و پایین تر را تشکیل می دهند

ص: ۶۷

که به لحاظ پایدار بودن جایگاه شغلی و بهره‌گیری از تخصص و تجارب آنان می‌تواند از جمله امکانات و قابلیت‌های این سازمان محسوب شود. (۱)

سازمانی با این گسترش، قطعاً امور معلولین را می‌تواند به سرعت و با کیفیت سامان دهد. اما نیاز به مدیران مناسب و دلسوز و طرح‌های بلندمدت و کوتاه مدت دارد. البته نمی‌خواهم بگویم بهزیستی هیچ کاری نمی‌کند بلکه هم‌اکنون فعال‌ترین سازمان در عرصه معلولین است. اما وقتی آن را نسبت به اهداف آرمانی می‌سنجیم، به نقدهایی می‌رسیم.

اصلاحات سال‌های ۷۴ و ۱۳۷۵

اشاره

حجم زیادی از تغییرات و تکمیل‌های این دوره در قانون بهزیستی در سال‌های ۱۳۷۴ و ۱۳۷۵ اتفاق افتاد. اهم آنها به این شرح است:

قانون معافیت مالیاتی، مصوب ۱۸ تیر ماه ۱۳۷۴

به پیشنهاد سازمان بهزیستی و طبق قانون مصوب تیرماه ۷۴ تمامی مؤسسات خصوصی شاغل در امور مربوط به حمایت و توانبخشی معلولان و ارائه خدمات به عقب‌ماندگان ذهنی و همچنین انجام خدمات در شبانه‌روزی‌ها و مهدهای کودک از مالیات معاف می‌باشند.

ماده واحده - کلیه مؤسسات خصوصی که با مجوز سازمان بهزیستی کشور امور مربوط به حمایت و توانبخشی معلولان و ارائه خدمات به عقب‌ماندگان ذهنی و انجام خدمات در مراکز روزانه و شبانه‌روزی‌ها نگهداری معلولین و کودکان بی‌سرپرست را به عهده دارند و همچنین مهدهای کودک از پرداخت مالیات بر درآمد معاف می‌باشند مشروط بر این که سازمان مذکور بر درآمد و هزینه آن‌ها نظارت داشته و مؤسسات فوق حداقل ده درصد از مددجویان خود را بدون دریافت هرگونه دستمزد به افراد معرفی شده از طرف سازمان بهزیستی اختصاص دهند.

قانون فوق مشتمل بر ماده واحده در جلسه علنی روز یکشنبه هجدهم تیرماه یک هزار و سیصد و هفتاد و چهار مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۲۱/۴/۱۳۷۴ به تأیید شورای نگهبان رسیده است. (رئیس مجلس شورای اسلامی - علی‌اکبر ناطق‌نوری) (۲)

تبصره‌های اصلاحی

تبصره ۱-۴، اصلاحی ۹ بهمن ماه ۱۳۷۵- امور اجرایی بهزیستی در هر استان به عهده مدیر کل بهزیستی استان می‌باشد که توسط رئیس سازمان بهزیستی کشور منصوب می‌گردد.

تبصره ۲-۴، اصلاحی ۹ بهمن ماه ۱۳۷۵- به منظور جلب کمک‌های اشخاص حقیقی و حقوقی به سازمان بهزیستی کشور شورایی بنام شورای مرکزی مشارکت‌های مردمی با بهزیستی در ستاد مرکزی سازمان و شورای مشارکت‌های مردمی با بهزیستی در مراکز استان‌ها و شهرستان‌ها به شرح زیر تشکیل می‌گردد:

الف - ترکیب اعضای شورای مرکزی مشارکت‌های مردمی با بهزیستی عبارت‌اند از:

ص: ۶۸

۲- روزنامه رسمی، شماره ۱۴۶۸۱، ۱۱/۵/۱۳۷۴؛ حقوق معلولین در ایران، ص ۴۰.

۱- وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به عنوان رئیس شورا؛ ۲- وزیر کشور یا معاون وی؛ ۳- رئیس سازمان بهزیستی کشور به عنوان دبیر شورا؛ ۴- نماینده دبیرخانه ائمه جمعه و جماعات؛ ۵- شهردار تهران؛ ۶- رئیس سازمان اوقاف و امور خیریه؛ ۷- پنج نفر از معتمدین محلی به انتخاب رئیس سازمان.

- مسئولیت هماهنگی و سیاست گذاری و نظارت بر امور شوراهای استان و شهرستان با شورای مرکزی مشارکت های مردمی با بهزیستی خواهد بود.

ب - ترکیب اعضای شورای مشارکت های مردمی با بهزیستی استان عبارت اند از:

۱- استاندار؛ ۲- امام جمعه مرکز استان؛ ۳- شهردار؛ ۴- مدیر کل بهزیستی استان؛ ۵- مدیر کل اوقاف و امور خیریه؛ ۶- رئیس دانشگاه علوم پزشکی مرکز استان؛ ۷- پنج نفر از معتمدین محلی به انتخاب مدیر کل بهزیستی استان.

ج - ترکیب اعضای شورای مشارکت های مردمی با بهزیستی شهرستان عبارت اند از:

۱- امام جمعه مرکز شهرستان؛ ۲- فرماندار؛ ۳- رئیس اداره بهزیستی شهرستان؛ ۴- رئیس شبکه بهداشت و درمان شهرستان؛ ۵- رئیس اداره اوقاف و امور خیریه؛ ۶- شهردار مرکز شهرستان؛ ۷- پنج نفر از معتمدین محلی به انتخاب رئیس بهزیستی شهرستان استاندار، رئیس شورای مرکز استان و فرماندار رئیس شورای مرکز شهرستان و مدیر کل بهزیستی استان و رئیس بهزیستی شهرستان دبیر شورا در استان و شهرستان خواهند بود.

وظایف شورای مشارکتهای مردمی با بهزیستی به شرح زیر است:

۱- جلب کمک های مادی و معنوی اشخاص حقیقی و حقوقی به منظور حل مسائل و مشکلات اقشار محروم و معلول و ایتام.

۲- نظارت بر نحوه مصرف وجوه خاص اهدایی به سازمان بهزیستی.

تبصره ۱۰، اصلاحی ۹/بهمن ماه/۱۳۷۵ - کلیه مؤسسات دولتی و غیردولتی که بیش از پنجاه نفر در آنها به کار مشغول اند مکلف اند طبق آئین نامه ای که از طرف سازمان بهزیستی کشور تهیه و به تصویب سازمان بهزیستی کشور می رسد، نسبتی بین ۲ تا ۵ درصد کارکنان خود را از میان معلولین توانبخشی شده که قادر به انجام کارهای مورد نیاز این قبیل مؤسسات باشند استخدام کنند.

مؤسسات غیردولتی که به هر علتی مفاد این تبصره را رعایت نمایند، مکلف اند بابت هر مورد مبلغ معینی را که به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید به سازمان بهزیستی کشور بپردازند.

تا در جهت ایجاد فرصت های شغلی برای معلولین تحت پوشش هزینه گردد.

کارگاه ها و مؤسساتی که معلولین را استخدام می کنند از پرداخت حق بیمه سهم کارفرما معاف هستند.

حق بیمه سهم کارفرما از محل بودجه عمومی که سالانه در قانون بودجه کل کشور منظور خواهد شد پرداخت می گردد (مشابه مقررات قانون معافیت حق بیمه سهم کارفرمایی که تا پنج نفر کارگر دارند).

تبصره ۱۶، الحاقی ۹ بهمن ماه ۱۳۷۵- سازمان بهزیستی کشور می تواند در جهت پیشگیری، تشخیص و جلوگیری از شدت معلولیت ها طبق ضوابط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مراکز توانبخشی پزشکی را در چهارچوب تشکیلات موجود سازمان ایجاد نماید.

نتیجه گیری: سازمان بهزیستی با تصویب شورای انقلاب کارش را در سال ۱۳۵۹ آغاز کرد. اکنون حدود ۳۵ سال از عمرش می گذرد. از منظر حقوق بشر، خدمات بسیاری داشته که از مصادیق حقوق بشر است. در جهان متعارف است هر نهادی خدمات انسان دوستانه داشته باشد، مطلوب تر و مقبول تر است و در سراسر جهان بیشتر به آن توجه می شود. اما صرف فعالیت عملی در جهت حقوق انسانی اقشاری مانند معلولین کافی نیست و لازم است این فعالیت ها ضبط و ثبت گردد؛ به جهان گزارش شود؛ تا نسل های آینده و پژوهشگران کنونی در جریان قرار گیرند و تجارب و دستاوردها منتقل گردد.

سازمان بهزیستی تا کنون ۳۶ دوره مسابقات قرآنی برای نابینایان برگزار کرده است. یعنی اولین و قدیمی ترین سازمانی است که به خواست دینی روشنندان اهتمام داشته و برای افزایش توانمندی های قرآنی آنها اقدام کرده است. اما متأسفانه گزارش درباره این مسابقات بسیار اندک است. با اینکه حداقل با ده جلد کتاب گزارشی و تصویری می توانستیم این تجربه را به جهان معرفی کنیم و به زبان های مختلف این جنبه حقوق بشری سازمان را در تاریخ ماندگار سازیم.

سازمان بهزیستی در دوره هر رئیس رویکرد و خط مشی کلانی داشته است. از اینرو فعالیت های کلی سازمان در دوره آقای هاشمی نسبت به دوره های قبل تفاوت هایی داشت. امید است دوره جدید مدیریت و ریاست آقای محسنی بندپی، خط مشی دیگری با خاستگاه های ضروری جدید حاکم گردد.

ارزیابی عملکرد سازمان بهزیستی

اشاره

پس از بررسی قانون بهزیستی و تحولات حقوقی این سازمان می پردازم به دیدگاه های درباره سازمان و نقد و ارزیابی هایی که در این باره منتشر شده است.

زیستن یا بهزیستن

زیستن یا بهزیستن (۱)

آنچه بدین قلم تقدیم حضور مخاطبان گرامی می گردد تحلیلی گذرا و در عین حال مبتنی بر آمارهایی است که منصفانه به دنبال تجزیه و تحلیل لایه های پنهان از رسالت سازمان بهزیستی است. سازمانی که نامش امید بخش ولیکن عملکرد آن با انتظارات مددجویانش فاصله عمیقی دارد. شهروندانی که بهزیستن را در بهزیستی جستجو می کنند.

بر اساس قوانین کشور ایران، مهمترین نهاد دولتی در جهت سامان دهی طیف آسیب پذیر جامعه، سازمان بهزیستی است. صرف نظر از این که تاکنون این سازمان تا چه میزان در جهت حمایت از اقشار آسیب پذیر جامعه موفق بوده است، بهزیستی از چندین جهت وظایف و مسئولیت های سنگینی را عهده دار است. از سویی مسئولیت تأمین رفاه خیل عظیمی از معلولان - متأسفانه موازی با محرومان - به این سازمان محول شده است و از سویی دیگر وظیفه سر و سامان دادن به وضعیت بسیاری از زنان و کودکان محروم جامعه نیز در حیطه مسئولیت های سازمان بهزیستی جای می گیرد و در همین راستا بسیاری از فعالان و کارشناسان اجتماعی بر این باورند که به دلیل پیچیدگی و علمی بودن فرآیند حمایت از گروه های آسیب پذیر جامعه، همچنین تعدد مراجعان و از همه مهمتر بودجه های ناکافی

ص: ۷۰

تخصیص یافته به این سازمان، قطعاً اداره این نهاد عریض و طویل، مدیریتی تخصصی می‌طلبد و اگر مدیری در بهزیستی بتواند با توجه به مشکلات ذکر شده، به واقع معضلات عمده اجتماعی کشور را تشخیص و سپس مرهمی اساسی برای آن بیابد، بی‌گمان نباید در قدرت مدیریت وی شک کرد.

شاید وقتی سازمان بهزیستی در سال ۱۳۵۹ در جهت تحقق مفاد اصول سوم، بیست و یکم و بیست و نهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تأسیس می‌گردید کمتر کسی باور داشت که شاخص‌های رفاه اجتماعی در ایران پس از انقلاب دستخوش تحولات آنچنانی گردد به نحوی که طیف وسیعی از جامعه از آموزش، بهداشت، درمان، تغذیه، مسکن، اشتغال و... محروم گردند. پس می‌توان دریافت که آنچه ما امروز از آن به عنوان بهزیستی یاد می‌کنیم با آرمان‌های بنیانگذاران آن من جمله شهید محمدعلی فیاض بخش فاصله آنچنانی دارد و اگر رفاه اجتماعی را به عنوان پاسخی مستقیم به نیازهای اولیه انسان تعریف کنیم باید اذعان کنیم که تلاش‌های سازمان بهزیستی در ابعاد کمی و کیفی در مقام مقایسه با عمق آسیب‌های اجتماعی ایران، پاسخگوی نیازهای جامعه کنونی نبوده، نیست و نخواهد بود.

در نگاهی کلی به وظایف سازمان بهزیستی، این نهاد حمایتی با بیش از ۲۶ هزار کارمند و مددکار که بالغ بر ۱۸ هزار نفر از آنان دارای تحصیلات دیپلم و پایین‌تر هستند، موظف به انجام بیش از ۴۵ وظیفه ریز و درشت از جمله نگهداری از سالمندان، ارائه مشاوره‌های ژنتیک، اعطای فرزندخواندگی، توان بخشی مبتنی بر جامعه (CBR)، پیشگیری و ترک اعتیاد، پیشگیری از تنبلی چشم و اطمینان از سلامت شنوایی کودکان، تأمین بیمه مکمل درمان معلولان، ارائه خدمات به کودکان بی سرپرست یا بد سرپرست، اداره اورژانس اجتماعی، خدمات مشاوره قبل از ازدواج، خدمات مشاوره هنگام طلاق، نظارت بر عملکرد انواع مهدکودک‌ها، تشکیل ستاد ازدواج و تجهیزیه، توسعه و نظارت بر مؤسسات و مراکز غیردولتی، تأمین مسکن مددجویان و معلولان و... است که تحلیل و نقد عملکرد بهزیستی را به امری دشوار تبدیل نموده است زیرا جمعیت هدف این سازمان طیف گسترده‌ای را شامل می‌شود و هر فعال اجتماعی بنا برحوزه‌ای که در آن کار می‌کند از همان زاویه به عملکرد بهزیستی نظر دارد اما به طور کلی بسیاری از آگاهان اجتماعی در ایران بر این امر متفق‌القولند که خدمات ارائه شده در این سازمان به هیچ وجه متناسب با شدت آسیب‌های اجتماعی در ایران نیست.

بر اساس آمارهای غیر رسمی منتشر شده از سوی تشکل‌های غیردولتی فعال در حوزه معلولان، دست کم ۱۰ درصد از جمعیت ایران را معلولان تشکیل می‌دهند که ۳ میلیون نفر دارای معلولیت‌های شدید بوده و طبق آمار سازمان بهزیستی نزدیک به ۶۵۰ هزار نفر از این افراد تحت حمایت این سازمان قرار دارند که این آمار بیانگر آن است که درصد قابل توجهی از معلولان ایرانی از هیچ‌گونه حمایت دولتی برخوردار نیستند. همچنین، آن دسته از معلولانی هم که تحت پوشش بهزیستی هستند و یا در این سازمان پرونده دارند، بهزیستی در توانمندسازی کامل آنان ناکام بوده است زیرا متأسفانه قوانین حمایتی پیرامون معلولان در ایران به سختی و با کندی اجرا می‌شود و همواره مستمری بهزیستی به تناسب تورم اقتصادی کشور بسیار ناچیز و حتی ذکر مبلغ آن خجالت‌آور است!

در حوزه اجتماعی نیز اوضاع بهتر از این نیست و طبق آمار سازمان بهزیستی از نزدیک به یک میلیون و ۶۰۰ هزار زن سرپرست خانوار که در ایران زندگی می‌کنند، بهزیستی فقط تاکنون توانسته

کتر از ۳۰ درصد از آنان را حمایت کند و این در حالی است که بسیاری از تشکل های فعال در حوزه حقوق زنان این آمار بهزیستی را قبول ندارند و جمعیت زنان سرپرست خانوار و نیازمند حمایت را بیش از ۵ میلیون نفر تخمین می زنند.

وضعیت حمایت از سالمندان نیز چنگی به دل نمی زند و بهزیستی عنوان می کند که نزدیک به ۲۱۵ هزار سالمند نیازمند به حمایت در کشور وجود دارد که این سازمان در بهترین حالت تاکنون توانسته نزدیک به ۶۵ هزار سالمند را مورد حمایت قرار دهد.

موضوع مهم مددکاری در سازمان بهزیستی نیز از دیگر نقاط قابل تأمل در این سازمان است به نحوی که مطابق استانداردهای جهانی، به ازای هر ۱۵ فرد دارای معلولیت باید حداقل یک مددکار وجود داشته باشد و حتی در برخی از کشورهای توسعه یافته این میزان به یک مددکار برای هر معلول نیز می رسد. اما در ایران در خوشبینانه ترین حالت به ازای هر ۴۰۰ مددجو تنها یک مددکار وجود دارد که بی گمان آن مددکار نیز به هیچ وجه توانی برای رفع مشکلات عدیده مددجویانش نخواهد داشت.

اگر کمی هم از آمار و ارقام فاصله بگیریم، باز هم می توان به نقاط ضعف فراوان دیگری در مجموعه بهزیستی اشاره کرد که انتخاب مدیران سیاسی و غیر تخصصی برای این سازمان حمایتی، اجرای ناقص قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، عدم نظارت بر عملکرد شهرداری ها در دسترس پذیری و ایمن سازی اماکن و معابر عمومی، ضعف چشمگیر در آموزش تحصیلی و مشاوره ای کودکان و نوجوانان معلول و خانواده های آنان، عدم توانایی در تأمین بیمه مکمل درمانی مددجویان، عدم وجود دستور العملهای حمایتی اجرایی یکسان در استان ها، عدم پرداخت هزینه نگهداری معلولان ذهنی به خانواده ها، بی برنامهگی در صدور کارت معلولیت، بی نظمی در اعطای سهام عدالت، ضعف چشمگیر در توزیع ناعادلانه امتیاز معافیت گمرکی واردات خودروی معلولان و... اشاره نمود.

در ایران سؤالاتی که ذهن هر فعال اجتماعی آگاه و صاحب نظر را به خود مشغول می کند قرار گرفتن معلولان در کنار محرومین جامعه و پرداخت مستمری در حد نیازمندان به برخی از آنان است - کاری که کمیته امداد امام خمینی هم می تواند متولی انجام آن باشد - در حالی که معنای واقعی حقوق اجتماعی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه با آنچه مسئولان ما از قانون اساسی کشورمان استنباط نموده اند کاملاً متفاوت است و به نظر می رسد معلولان مطالبات مهمتری دارند و بیش از آنکه به مستمری ناچیز بهزیستی چشم دوخته باشند به عنوان یک شهروند درجه یک، خواهان تحقق حقوق اجتماعی خود منطبق با قانون اساسی کشورشان هستند و نه کمک مالی و اعانه دولتی!

این در حالی است که متأسفانه هم در جامعه ایران و هم در میان اغلب معلولان این باور غلط وجود دارد که فرد دارای معلولیت می بایست در فلاکت محض باشد تا به وضعیت وی رسیدگی شود!

در هر حال، اگر چه در پیکره سازمان بهزیستی مدیران، کارکنان و مددکاران خوش قلب، دلسوز و انسان دوست بسیاری می توان یافت لیکن برنامه های سازمان با بودجه و اعتبارات محدود تخصیصی به این سازمان هیچ تناسبی با گستردگی وظایف آن ندارد و همانگونه که اشاره شد به دلیل گستردگی وظایف، نقد کامل عملکرد این سازمان نیز بسیار طولانی و خارج از حوصله خواهد بود اما شاید با نگاهی عمیق تر به زندگی معلولانی که با وجود داشتن تخصص بیکار هستند، زنان سرپرست خانواری

که بر اثر فقر شدید در معرض تهدیدند، کودکان کار با آینده ای مبهم، نوزادان نامشروعی که به بهایی اندک خرید و فروش می شوند، متکدیانی که توان تهیه نان شب خویش را هم ندارند، اعتیاد جوانان به مواد مخدر و شدت آسیب های اجتماعی که بی هیچ نقابی در سطح شهرها رخ می نمایند، به راحتی می توان دریافت که بهزیستی اگر کاری هم برای این گروه های محروم انجام داده تا چه حد ناکافی و ناکامل است و شاید رفع نسبی آسیب های اجتماعی بی شمار در ایران نیاز به تحولی اساسی در عملکرد این سازمان داشته و راه کاری تازه جهت برون رفت از چالش های جامعه هدف سازمان بهزیستی می طلبد.

و نتیجه آنکه: زنده بودن یا زندگی کردن، زیستن یا بهزیستن، آری بهزیستن را باید در بهزیستی جستجو کرد.(۱)

سازمان بهزیستی در دو مقطع تاریخی: ۱۳۵۹ و ۱۳۹۴

اولین مصاحبه از نخستین رئیس بهزیستی و مقایسه آن با وضعیت کنونی(۲)

مرحوم فیاض بخش (شهید در انفجار حزب جمهوری اسلامی) به عنوان وزیر بهداری در ۲۴ خرداد ۱۳۵۹، لایحه تأسیس سازمان بهزیستی را برای شورای انقلاب ارسال کرد. این شورا در ۲۴ تیرماه ۵۹ آن را تصویب کرد و بدین ترتیب سازمان بهزیستی متولد شد. ۱۲ روز بعد یعنی مرداد ماه ۵۹، مرحوم فیاض بخش با خبرنگاران گفتگو کرده و درباره این سازمان، خط مشی و اهداف آن، چشم اندازهای آینده مطالب مهمی گفته است. این مصاحبه در ۷ مرداد منتشر شده است. پژوهشگران و نویسندگان برای تدوین تاریخ معلولین و نیز تألیف تاریخ سازمان بهزیستی به عنوان مهم ترین سازمان متولی امور معلولین نیاز مبرم به این مصاحبه دارند. همچنین دانشجویانی که در موضوعات حقوقی، تاریخی و اجتماعی پایان نامه و مقاله می نویسند، از مطالب این مصاحبه باید استفاده کنند. از این رو متن آن را عیناً می آوریم. در واقع این مصاحبه سنگ بنای سازمان است و تولد سازمان با این مصاحبه آغاز شده است. به همین دلیل نخست متن آن را به صورت عکس می آوریم، سپس به تجزیه و تحلیل آن می پردازیم.

نگاهی به مصاحبه

از نظر تاریخی، اطلاعات مهمی در این مصاحبه آمده است. شخصی که این سخنان را گفته، بنیانگذار سازمان بهزیستی در ایران است و شرایطی که سازمان ایجاد شده، مقطع مهمی در تاریخ اسلام و ایران یعنی چند ماه پس از پیروزی انقلاب است. لذا ضروری است، به مطالب و قسمت های مهم این مصاحبه، توجه شود. فیاض بخش نخست به اهداف و خط مشی بهزیستی می پردازد و می گوید:

هدف از ایجاد این سازمان یک کاسه کردن کارها و برنامه های تعداد زیادی از سازمان ها، تشکیلات و ادارات مختلف عام المنفعه و خیریه در سطح کشور است. در جامعه امروزی ما افراد و گروه های

ص: ۷۳

۱- سایت کانون معلولین توانا، ۲۷ مرداد ۱۳۹۴.

۲- نوشته مریم قاسمی و الهه قاسمی، مجله توان نامه، ش ۱، تابستان ۱۳۹۴.

نیازمندی هستند که برای سرویس دادن به آن‌ها لازم بود یک سازمان و تشکیلات مستقل و جداگانه ای با بودجه و امکانات کافی ایجاد شود.

فیاض بخش به زیاد شدن انواع آسیب‌مندان اجتماعی، افزایش آمار معلولین و دیگر اقشار آسیب‌مند می‌پردازد و می‌گوید: خانواده‌های بی‌سرپرست، کودکان یتیم، معلولین جسمی مثل نابینایان و ناشنوایان و عقب‌افتادگان ذهنی، تعداد آن‌ها بعد از انقلاب به مراتب بیشتر شده است. اما او منحرفین اجتماعی مثل روسپیان، ولگردان، متکدیان و معتادین را رو به کاهش می‌داند و می‌گوید: با مبارزه‌ای که در این راه شروع شده تعداد آن‌ها روز به روز کمتر می‌شود. شش گروه دیگر یعنی سالمندان بی‌سرپرست، بیماران غیر قابل‌علاج، اقلیج‌ها، معاودین و در راه ماندگان را هم به آنان اضافه می‌کند.

لازم به ذکر است در این دوره صدها هزار پناه‌جو و مهاجر یا معاود از افغانستان و عراق به ایران آمده بودند و سیل مهاجران رو به افزایش بود.

او درباره معلولین و مهارت‌آموزی به آنان می‌گوید: معلولان باید به نحوی یاری شوند که بتوانند به مرور خودکفا بشوند یعنی بچه معلولی که نابینا است ولی از سایر جهات سالم است حرفه و فنی را بیاموزد تا بتواند زندگی خود را اداره کند تا کلّ بر اجتماع نباشد یا بچه‌های عقب‌افتاده ذهنی می‌توانند بعضی از کارها را یاد بگیرند به طور خلاصه این نیازهای جامعه باعث شد تا این سازمان ملی - مردمی به وجود آید.

فیاض بخش آمار اقشار آسیب‌مند جامعه را در سال ۱۳۵۹ یعنی ۳۵ سال قبل اینگونه اعلام کرده است: حدود ۴ میلیون نفر معلول و محروم در کشور ما وجود دارند که این سازمان می‌تواند به یاری آن‌ها بشتابد و باید گفت بعد از وزارت آموزش و پرورش، سازمان بهزیستی دومین سازمان از نظر تعداد، سرویس‌گیرنده است.

در ادامه کارهای اصلی سازمان را اینگونه تحلیل می‌کند: کار اصلی سازمان بهزیستی شامل سه قسمت می‌باشد: یکی نگاهداری از افراد فوق‌یکی حرفه‌آموزی یا توان‌بخشی، و بالاخره آموزش مربیانی مخصوص که باید به این افراد سرویس بدهند.

فیاض بخش به سیاست‌تجمع‌مراکز پس از انقلاب اشاره می‌کند و از آن دفاع کرده و می‌گوید سازمان‌های پراکنده را جمع‌آوری و متمرکز کردیم. اما اکنون بعد از گذشت ۳۵ سال شاید به این نتیجه برسیم که اگر سازمان‌ها و تشکل‌ها پراکنده بودند و بین آن‌ها رقابت سالم بود، شاید مشکلات بهتر سامان داده می‌شد. بالاخره وقتی همه قدرت و امکانات و پول یک‌جا جمع می‌شود، فساد انگیزی آن‌ها زیاد است او درباره تمرکز می‌گوید: پیش از انقلاب حدود ۱۳ تا ۱۴ سازمان مختلف این کار را انجام می‌داند مثل سازمان نابینایان و ناشنوایان، سازمان ملی رفاه خانواده، یا سازمان زنان و سازمان شاهنشاهی با همه عرض و طولش که قسمتی از آن فقط سازمان اعانه ملی بود که آن همه پول از طریق فروش بلیط بخت‌آزمایی بابت این کار از مردم می‌گرفت، انجمن ملی حمایت کودکان و سازمان بهزیستی و آموزشی فرح. ایشان به نقد این سازمان‌ها پرداخته و می‌گوید: که معمولاً هر کدام از آن‌ها به یکی از درباریان وابستگی داشتند و کار آن‌ها بسیار سمبلیک و روبرنایی بود و هدف آن‌ها فقط این بود که بگویند ما مشغول انجام کار خیری هستیم. و بودجه‌های بسیار سنگینی برای این

کارها در اختیار داشتند ولی بازده کار آن ها بسیار پایین و حتی در مواردی صفر بود؛ به طور مثال انجمن های نامبرده حدود ۹۶۷ واحد و مؤسسه و مدرسه را شامل می شدند تعداد کارمندان آن ها حدود ۱۳ هزار نفر و بودجه آن ها حدود ۱۶ میلیارد تومان در سال ۱۳۵۷ بوده است.

آقای فیاض بخش بودجه سازمان های متکفل امور آسیب مندان را ۱۶ میلیارد تومان اعلام کرده و آقای محسنی رئیس جدید سازمان بهزیستی بودجه مصوب در سال ۱۳۹۳ را ۱۶۰۰ میلیارد تومان و بودجه های مردمی را هم همین اندازه یعنی حداقل بودجه سازمان در سال های اخیر ۳۲۰۰ میلیارد تومان، اعلام کرده است. یعنی طی ۳۵ سال، بودجه سازمان ۲۰۰ برابر شده است.

دکتر فیاض بخش در قسمت دیگری از سخنانش درباره ساختار اداری بهزیستی و نداشتن بوروکراسی و قید و بندهای اداری گفت: بر اساس تصویب شورای انقلاب در رأس سازمان بهزیستی وزیر مشاور قرار دارد و این سازمان به عنوان یک ارگان دولتی مردمی و یک نهاد انقلابی در اکثر موارد از قید و بند بسیاری از مقررات دست و پا گیر اداری آزاد می باشد و اصول آن با تمام وزارتخانه ها متفاوت است و سازمان بهزیستی خوشبختانه تابع مقررات مالی و استخدامی موجود در کشور نیست؛ به طور مثال، اگر تشخیص بدهیم یک فرد در سطح دیپلم می تواند در کار آموزشی و یاری به معلولین موفقیت لازم را داشته باشد می توانیم خارج از ضوابط موجود استخدامی و مالی بدون در نظر گرفتن مدرک تحصیلی حقوق خوبی به او پردازیم. از سویی برخی از واحدهای ما یا خودشان در آمد دارند یا از اعاناتی که از سوی مردم داده می شود بهره مند هستند لذا مقرر شد که اعانات و درآمدهای هر واحد سازمان بدون واريز به خزانه دولت مستقیماً در امر بهبود وضع همان واحد به کار گرفته شود.

فیاض بخش می گوید قرار شده همه کارها شورایی و جمعی اداره شود: همه کارها و تصمیم گیری ها به صورت شورایی اداره شود. این شوراها از شش نفر که به ترتیب عبارت اند از: امام جمعه استان یا منطقه معتمد محل، استاندار، نماینده شهرداری، نماینده بهداری و بالاخره سرپرست بهزیستی ناحیه تشکیل می شود و کلیه امور هر منطقه یا استان به صورتی کاملاً غیر متمرکز و خودکفا انجام خواهد گرفت و رابط هر منطقه با مرکز فقط مسئول بهزیستی منطقه می باشد و سازمان مرکزی نیز فقط نقش راهنما و ارائه کننده برنامه ها و طرح ها را خواهد داشت و بقیه امور زیر نظر و با مسئولیت شوراهای منطقه انجام می گیرد.

نیز او درباره تعداد کارمندان گفت: امروز حدود ۱۲ تا ۱۳ هزار نفر پرسنل این سازمان در وزارتخانه ها و سازمان های مختلف به طور پراکنده به کار مشغول هستند؛ مثل مهندس، کارشناس، مربی و غیره و حتی در برخی از واحدهای وابسته به سازمان بهزیستی با تراکم پرسنل روبه رو هستیم مثلاً در یکی از واحدها حدود ۱۲۰ کارمند وجود دارد در حالی که تعداد معلولین این آسایشگاه حدود ۵۰ نفر می باشند.

پس می توان گفت که در حال حاضر سازمان بهزیستی به هیچ وجه احتیاج به استخدام پرسنل جدید ندارد. اما بر اساس آمار عرضه شده در سایت سازمان بهزیستی، پرسنل این سازمان از ۱۳ هزار به ۲۷ هزار نفر شده اند. یعنی سخن مرحوم فیاض بخش که گفته نیاز به استخدام نیروی جدید نداریم نادیده گرفته شده و این سازمان بیش از دو برابر نیرو استخدام کرده است.

خبرنگاری روش سازمان بهزیستی را نقد کرده و این شیوه را دارای پیامدهای منفی در سال های بعد می داند. او می گوید: با توجه به اینکه به طور کلی افراد مددگیر (هنوز اصطلاح مددجو فراگیر نشده بود لذا خبرنگار و وزیر واژه مددگیر به کار می برد) در اجتماع کسانی می باشند که به دلیل نقص های جسمی و روحی گرفتار این بلایا شده اند و از سویی ترحم به این افراد و دادن کمک های علنی همراه با تبلیغات خواه و ناخواه از نظر روانی آن ها را دچار عقده و کمپلکس هایی خواهد کرد به ویژه آنکه هدف سازمان بهزیستی آن است که در نهایت از وجود این افراد به صورت مثبت و سازنده ای در اجتماع بهره بگیرد و به اصطلاح از سربار شدن آن ها بر جامعه جلوگیری کند. آیا در این زمینه فکری شده که این دسته از افراد جامعه ما دچار عقده خود کم بینی و لطمات و ضایعات روحی غیرقابل جبرانی نشوند.

فیاض بخش درباره اشتغال و توان بخشی معلولین از طریق کار می گوید: در یکی از مواد این لایحه تصریح شده است که کلیه کارگاه ها و سازمان های دولتی و خصوصی که بیشتر ۵۰ نفر پرسنل دارند موظفند بین ۲ تا ۵ درصد پرسنل خود را از میان معلولین حرفه آموزی شده استخدام کنند و اگر این کار را نکردند باید یک مقدار پولی را به صندوق تعاونی سازمان بهزیستی بپردازند. در میان مددگیران ما افرادی با تخصص های بسیار خوب و بالا وجود دارند و وزارت کار موظف است که از وجود آن ها در بازار کار استفاده کند ما معلولینی داریم که حتی رانندگی تراکتور را به خوبی انجام می دهند یا تلقیح مصنوعی دام می کنند یا امور برقی و عکاسی را آموخته اند تلفنچی و یا ماشین نویس های بسیار ماهری هستند یا در امور کشاورزی فعالیت می کنند و همانطور که گفتم هدف سازمان بهزیستی و دولت آن است که این افراد به صورت افرادی کاملاً کارآمد و خودکفا تحویل جامعه شوند و تمام زمینه ها نیز در این مورد پیش بینی و فراهم شده است. به طور مثال سازمان در بسیاری از نقاط دارای مرغداری، گاوداری و کارگاه های مختلف فنی و کشاورزی مخصوص به خود می باشد. از سویی کمک هایی که از سوی مردم می شود به طور مستقیم نیست که اثرات منفی داشته باشد بلکه کمک های مردم از طریق شوراهای بهزیستی منطقه انجام می گیرد و به طور کلی این دسته از افراد از امکاناتی استفاده می کنند که بر اساس قانون اساسی جزو حقوق آن هاست و به همین جهت نباید در آن ها عقده ای به وجود آید چون همانطور که در قانون اساسی برای افراد سالم حقوقی در نظر گرفته شده برای این دسته از افراد نیز حقوقی پیش بینی شده است.

استدلال آقای وزیر این است که چون حقوق معلولان و دیگر آسیب مندان در قانون مشخص است پس در آینده مشکلی پیش نمی آید. اما تاریخ و حقایق تاریخی، نتایج دیگری را نشان می دهد.

به هر حال در این مصاحبه نکات مهمی درج شده است. لازم است کارشناسان امور معلولین و آسیب های اجتماعی، مدیران سازمان بهزیستی یک بار آن را با دقت مطالعه کنند و با واقعیت های موجود بسنجند. سپس بررسی کنند چه اندازه از تحلیل ها و دیدگاه های مندرج در این مصاحبه عملی و اجرایی شده و چند درصد عملیاتی نشده و به موانع برخورد کرده است.

مقایسه با وضعیت کنونی

پس از مشاهده تحلیل های اولین رئیس و معمار و بنیانگذار سازمان بهزیستی، لازم است به تحلیل های مسئولین و رئیس سازمان بهزیستی در این دوره هم توجه کنیم.

آقای دکتر محسنی بندپی رئیس جدید سازمان بهزیستی اعلام کرده، در حال حاضر (۲۱ تیرماه ۹۴)، ۵ میلیون نفر از جمعیت کشور تحت پوشش سازمان بهزیستی قرار دارند. (۱) این آمار با سخنان آقای فیاض بخش مقایسه گردد که در سال ۵۹ که جمعیت ایران حدود ۲۷ میلیون نفر بود می گفت، ۴ میلیون نفر آسیب مندانند و باید تحت خدمات بهزیستی قرار بگیرند. نیز می گفت با همین بودجه ۱۶ میلیارد تومانی و پرسنل ۱۲ هزار نفری، ۴ میلیون نفر را زیر چتر خدمات آورده و سامان دهی می کنیم و مشکلات آنان را مرتفع می کنیم. ولی هم اکنون جمعیت ایران حدود سه برابر شده، آمار معلولین بنا بر قول معاون بخشی سازمان بهزیستی در ۱۸ مرداد ۹۳، ۱۱ میلیون نفر می باشند، پرسنل ۲۷ هزار شده (سایت سازمان بهزیستی) و سی و پنج سال هم از مصاحبه آقای فیاض بخش گذشته و بودجه دولتی و مصوب سازمان ۱۶۰۰ میلیارد تومان شده و به همین اندازه بودجه های دیگر دریافت می کند. یعنی بودجه حدود ۳۲۰۰ میلیارد تومان و ۲۰۰ برابر شده و ۵ میلیون نفر را پوشش می دهد. کارشناسان می توانند وضعیت این دوره را با سال ۵۹ مقایسه، اطلاعات فیاض بخش را با اطلاعات جدید مقایسه کنند و بر اساس شاخص های مختلف و شیوه های علمی نتیجه گیری کرده و با ترسیم منحنی های مختلف سیر حرکت و تحولات سازمان را معرفی کنند.

کارشناسان می توانند مشخص کنند، با افزایش ۲۰۰ برابری بودجه پرسنل و دو برابر شدن پرسنل، کارآیی سازمان آیا عقب رفته یا پیشرفت داشته است؟ ۱۱ میلیون معلول و نیز در قشرهای دختران فراری، معتادین، زنان بیوه و غیره نسبت به آمار ۵۹ که کل آسیب مندان را پنج میلیون می دانست، چه وضعیتی داریم؟ به عبارت دیگر طی ۳۵ سال سازمان توانسته یک میلیون بر آمار پایه بیفزاید و پنج میلیون تحت پوشش داشته باشد، البته مشکلات این پنج میلیون هم تا بیش از پنجاه درصد مرتفع نشده است.

برخی از آمارهای که در دو سال اخیر توسط مسئولین بهزیستی بیان شده را می آورم تا واقعیت ها بیشتر معلوم گردد:

۱- یحیی سخنگویی معاون توان بخشی سازمان بهزیستی (۸ تیرماه ۹۲)

* ۲ میلیون و ۹۰۰ هزار معلول در سامانه بانک اطلاعاتی بهزیستی کشور به ثبت رسیده اند.

* یک هزار و هشتصد مرکز زیر پوشش بهزیستی برای خدمات به معلولان فعال است.

* چهار درصد از جمعیت کشور معلول هستند. (۲)

ملاحظه:

در سال ۵۹ آقای فیاض بخش از فعالیت هزار مؤسسه برای خدمات رسانی به اقشار آسیب مند، خبر می داد و آقای سخنگویی از ۱۸۰۰ مرکز، یعنی مراکز نسبت به بودجه و معلولین، افزایش چشمگیر نداشته اند.

۲- یحیی سخنگویی معاون توان بخشی سازمان (۱۸ مرداد ۹۳)

* آمار معلولیت در کشور طی دو سال اخیر از ۱۰ به ۱۵ درصد افزایش یافته است.

ص: ۷۷

۱- . خبر آنلاین، ۲۱ تیرماه ۹۴.

۲- . خبرگزاری دانا، ۸ تیرماه ۹۲.

* بیش از ۱۱ میلیون نفر از جمعیت ایران معلول هستند که سه درصد دارای معلولیت بسیار شدید می باشند.

* اگر امکانات سازمان ده برابر شود همچنان قادر به تأمین نیازها نیستیم.

* بیش از ۱۸۰۰ مرکز خدمات رسانی و توان بخشی در کشور وجود دارد. (۱)

۳- علی ربیعی وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی ۱۲ آذرماه ۹۳

* آمار معلولان ایران به ۱۰ میلیون نفر می رسد.

* سه میلیون معلول شدید داریم.

* آمار معلولیت ها از ۱۰ به ۱۵ درصد افزایش یافته است.

* سالانه ۶۰ هزار تن در اثر حوادث، بیماری های ژنتیکی، زایمان غلط، اقدامات نامناسب بهداشتی به آمار معلولان افزوده می شود.

* تعداد معلولان زیر ۲۵ سال در ایران، ۵۰۰ تا ۷۰۰ هزار نفر حدس زده می شوند.

* معلولان بزرگ ترین اقلیت جهان می باشند. (۲)

۴- انوشیروان محسنی بندپی رئیس سازمان بهزیستی ۲۱ تیر ۹۴

* هشت درصد از جمعیت کشور را سالمندان تشکیل می دهند

* سالانه ۴۰ هزار معلول شدید به معلولان کشور افزوده می شود.

* در حال حاضر ۵ میلیون نفر از جمعیت کشور تحت پوشش سازمان بهزیستی است.

* از پنج میلیون نفر تحت پوشش یک میلیون و ۱۰۰ هزار نفر معلول هستند.

* بودجه سازمان از بودجه عمومی در سطح ملی، ۱۶۰۰ میلیارد تومان است. (۳)

۵- محسنی بندپی رئیس سازمان ۱۹ شهریور ۹۴

* یک میلیون و دویست هزار نفر طی ۸ ماه گذشته تحت پوشش بهزیستی قرار گرفته اند.

* هنوز ۸۰۰ هزار نفر در نوبت هستند. (۴)

خلاصه ای از اظهارات مدیران ارشد بهزیستی را در پنج محور و به صورت آماری آورده ایم تا واقعیت ها معلوم شود و مردم بدانند در چه شرایطی می باشند.

البته سازمان بهزیستی از نظر فعالیت، بسیار فعال و پرکار است و توانسته گام های بلندی بردارد ولی حجم مشکلات بسیار زیاد است. از طرف دیگر نواقصی در ساختار سازمان هست که به رغم تلاش های بسیار، نتیجه های کمتری مشاهده می شود.

آنچه در اینجا آوردیم، صرفاً گزارش است و درصدد داوری نیستیم. زیرا ما کارشناس این رشته نمی باشیم بلکه صرفاً به عنوان اطلاع رسانی، خواستیم دیدگاه ها را نقل کنیم. اما لازم است کارشناسان به بررسی دقیق سیر تحولات سازمان بپردازند. اگر مسیر درست است و هیچ وقت اشتباه

۱- . سایت تحلیلی خبری عصر ایران، ۱۸ مرداد ۱۳۹۳.

۲- . ایران، ۱۲ آذر ۹۳.

۳- . خبر آنلاین، ۲۱ تیرماه ۹۴.

۴- . خبرگزاری مهر، ۱۹ شهریور ۹۴.

نموده و الآن هم درست است، به مردم اعلام شود. ولی اگر سیر اقدامات مشکل داشته و هنوز اشکالاتی وجود دارد، مدیران و مسئولین زودتر به درمان و رفع مشکلات بپردازند.

طبیعی است هر شخص نظر سطحی به این آمارها بیندازد و آمارها را کنار هم بگذارد، در ذهنش پرسش هایی ایجاد می شود. برای متقاعد کردن مردم، لازم است سازمان به پاسخگویی بپردازد. اگر خطایی بوده و هست، صادقانه با مردم در میان گذاشته شود و اگر سیر حوادث صحیح بوده، با استدلال به مردم توضیح داده شود.

ممکن است گفته شود کدام آمارها دغدغه آفرین است، به نمونه هایی صرفاً اشاره می کنم:

۱- اگر بودجه ای دویست برابر شده باشد، باید آمار افراد تحت پوشش هم دویست برابر بشود. اگر گفته شود تورم و گران شدن خدمات و کالا مؤثر است، حداقل باید ۲۰ برابر شده باشد یعنی هشتاد میلیون را باید تحت پوشش و رسیدگی می کردند. به عبارت دیگر یعنی کل جمعیت ایران را باید بتوانند رسیدگی کنند و در ایران هیچ فقیر، بیکار و غیره نباید باشد؟

۲- چطور در سال ۵۹ با ۱۶ میلیارد تومان می خواستند، چهار میلیون آسیب مند اجتماعی را سامان دهی کنند و معتقد بودند شدنی است و الآن بنابر اظهار مسئولین با ده برابر شدن امکانات کنونی هم نمی توان، مشکلات را سامان دهی کرد؟ اگر در آن زمان اشتباه می کردند باید اعلام شود و اگر این زمان اشتباه می کنند باید استدلال ها گفته شود؟

۳- هنوز مشکلات عادی و اولیه معلولان و دیگر اقشار آسیب پذیر مثل اسکان و اشتغال معلولان مرتفع نشده است؟ چرا و موانع چیست؟

۴- مرحوم فیاض صادقانه با مردم سخن گفت و مردم هم صادقانه از او حمایت می کردند. آیا امروز هم معلولین می توانند شفاف و صادقانه با مردم سخن گفته و مشکلات را در میان بگذارند، قطعاً مردم هم حمایت می کنند؟ اما چرا مسئولین با مردم چنین تعاملی ندارند؟

همه این پرسش ها نافی خدمات و تلاش های حجیم بهزیستی نیست. (۱)

اولویت های پژوهشی بهزیستی

اولویت های پژوهشی بهزیستی (۲)

(۱) فهرستی روی وب سایت بهزیستی با عنوان «اولویت های پژوهشی بهزیستی» هست. منظور فهرستی از موضوعاتی است که به نظر کارشناسان سازمان نیاز به پژوهش دارد و سازمان با کارشناسان و پژوهشگران برای انجام آنها قرارداد منعقد می کند.

این فهرست از نگاه ها و زوایای مختلف قابل بررسی و تجزیه و تحلیل است. البته بررسی ابعاد آن سودمند است ولی اکنون وقت و مجال رسیدگی به همه ابعاد آن نیست. با برخی از افراد فعال در حوزه معلولین که سابقه پژوهش در این حوزه را نیز دارند، این موضوعات را بررسی کردیم. مواردی درباره این فهرست به نظرمان رسید که در ادامه بیان می شود.

ص: ۷۹

۱- . مجله توان نامه، ش ۱، تابستان ۱۳۹۴.

۲- . نوشته اباذر نصرافهانی، مجله توان نامه، ش ۱، تابستان ۱۳۹۴.

۱- تمامی عناوین اعلام شده در این فهرست، ۱۱۷ عنوان است. ۳۲ عنوان از آنها مرتبط به معلولین و مددجویان است.

۲- هیچ عنوانی از این عناوین درباره دستورات معصومین (ع) و آموزه های قرآنی نیست. با اینکه در سخنان معصومین (ع)، بحث ها و نکاتی درباره معلولین، افراد آسیب دیده اجتماعی و جامعه های هدف سازمان هست. برای نمونه در روایتی از امام موسی کاظم (ع) هست:

عونك للضعيف افضل من الصدقه (تحف العقول، ص ۴۳۷)

یعنی مدد و کمک به مددجویان بهتر از پرداخت مال به آنها است.

این روایت بر توان بخشی تأکید کرده و آن را نوعی پیشگیری دانسته است. به طوری که اگر با اقدامات و طرح های آموزشی به افراد شناخت، آگاهی، عقاید صحیح و روحیه بدهیم، آنان در مقابل بسیاری از آسیب های اجتماعی تقویت شده و اساساً آنچنان سامان می یابند که نوبت به رسیدگی های مالی نمی رسد. یعنی آحاد جامعه آسیب مند نمی شوند و بنابراین نوبت به صرف بخشی از هزینه های عمومی کشور برای رفع نابسامانی ها نمی رسد. تصور فرمایید یک روایت پنج کلمه ای بار معنایی عمیقی دارد و بسیاری از اهداف سازمان را پوشش می دهد.

به دلیل اینکه مردم ایران مسلمان هستند، پیام معصومین (ع) را زودتر قبول می کنند و به راحتی می توان خط مشی و اهداف سازمان را از طریق آموزه های دینی به مردم القاء کرد و مردم با پذیرش آنها، نوعی مصونیت در مقابل آسیب ها پیدا می کنند.

آیا در ۱۱۷ طرح پژوهشی که اولویت دارترین پژوهش های مورد نظر سازمان است، هیچ طرحی با گرایش دینی و مذهبی نمی بایست مطرح و معرفی شود؟

با اینکه اگر یک کتاب کوچک با چند روایت و چند آیه در تیراژ وسیع در اختیار مردم قرار گیرد، تأثیر اجتماعی و فرهنگی آن و به تبع تأثیر اقتصادی و عملی آن بسیار بیشتر از ده ها اقدام دیگر است.

از یکی دوستانی که نظرات را جویا شدیم می گفت فقط یک کارت به اندازه A۴ دیده که یکی از مؤسسات معلولین منتشر کرده و روایتی از امام حسین (ع) درباره معلولین را با خط زیبا درج کرده بودند، در یک جمع بودم هر کس این کارت و این روایت را می دید تحت تأثیر قرار می گرفت. سازمان بهزیستی با صرف یک میلیون تومان می تواند هر سال چند حدیث را در قطعه های مختلف منتشر کند.

۳- بسیاری از سرفصل های اعلام شده در این فهرست، مربوط به توان بخشی است. یعنی احتمالاً سه چهارم آن توان بخشی است. به اجماع همه روانشناسان، روح و بُعد غیرجسمانی آدمی تفوق و برتری بر جسم انسان دارد. اگر توان بخشی را منحصر به جسم کنیم و فقط درصد توان دار و توانمندسازی جسم و بدن باشیم، و از روح و روان غفلت نماییم؛ نتیجه آن قطعاً مطلوب نیست. زیرا انسانی با جسم سالم و توانمند اگر روحیه و باورهای درست نداشته باشد، به تدریج جسمش هم آسیب مند خواهند شد. اساساً آدم بدون روحیه و بدون افکار و اعتقادات صحیح، در توان بخشی جسمش هم مشکل خواهد داشت. بنابراین در توان بخشی اولویت با روان و روح است و باید به طرح هایی اولویت داد که این بُعد آدمی را سامان دهد.

۴- در این فهرست حتی تحقیقات مربوطه به روح و روان با گرایش غیر دینی هم ملاحظه نمی شود. برای نمونه اینگونه موضوعات در این فهرست نیست:

- بررسی نقش و تأثیر عبادت و تلاوت قرآن در کاهش آلام افراد دارای ضایعات نخاعی حاد.

من عیناً مشاهده کردم فردی که به سرطان مبتلا بود و دردهای شدیدی داشت، با نماز خواندن آرام می گرفت.

- بررسی تأثیر باورهای دینی در قبول تأثیرات فیزیوتراپی.

- بررسی وضعیت آماری آسیب های اجتماعی در خانواده های متدین.

یعنی تحقیقات میدانی، موردی و آماری در زمینه تأثیر فاکتورهای روحی و روانی، اعتقادی و اخلاقی در این فهرست نیست.

پرسش این است، سازمان بهزیستی و معاونت توان بخشی برای اینکه تدبیر و برنامه ریزی درست و صحیح داشته باشد، لزوماً باید از «جامعه های هدف» اطلاعات داشته باشد، این جوامع چون مسلمان هستند و تحت تأثیر متغیرهای دینی و اخلاقی می باشند، سازمان ضرورتاً باید از این متغیرها هم آمار و اطلاعات داشته باشد و پس از تجزیه و تحلیل اطلاعات به برنامه ریزی پردازد.

به عبارت دیگر بررسی جنبه های جسمانی معلولیت و قشرهای آسیب دیده، نشانگر همه واقعیت ها نیست و برنامه ریزی بر اساس اینگونه داده ها گمراه کننده است. به همین دلیل به رغم تلاش ها و فعالیت های بسیار گسترده سازمان و صرف هزینه های بسیار، آسیب های اجتماعی کم نمی شود بلکه روز به روز زیادتیر هم می شود.

۵- به نظر می رسد تنها راه موفقیت سازمان هایی مثل بهزیستی در کشورهای مذهبی مثل ایران، اجرا و اعمال تدابیر و طرح های جامع و دو بُعدی است. باید بپذیریم که دو دسته متغیر در فرآیند رخدادهای اجتماعی تأثیر دارند. یک دسته متغیرهایی مربوط به جسم آدمی و دوم متغیرهایی مربوط به روح و روان، فکر و باورهای انسان. پرداختن به یکی و غفلت از دیگری موجب ناکارایی و عدم موفقیت طرح ها است. اگر این تحلیل پذیرفته شود، لاجرم باید ریاست جدید سازمان بهزیستی که اذعان به ضرورت تغییرات هم دارد، نباید راه را به اشتباه برود، بلکه به صراحت باید نیمی از بودجه و امکانات سازمان را در اختیار طرح های غیرجسمانی بگذارد؛ کارشناسان و متخصصین از جنس دیگر را دعوت کند و به آنها مجال و حتی مسئولیت بدهد. منظورم این نیست که تعدادی از فارغ التحصیلان رشته روانشناسی یا طلاب علوم دینی را به سازمان آورده و چند اتاق به آنها داده شود. بلکه منظورم این است که افرادی که در زمینه آسیب های اجتماعی یا معلولین کار فکری و پژوهشی کرده و از منظرهای غیر پزشکی و غیر جسمانی به این جوامع پرداخته اند و چندین سال تحقیق کرده و تحلیل نوشته اند، از دانش و تجربه آنها برای تحول در سازمان استفاده شود.

۲) اکنون فهرست اولویت های پژوهشی که روی سایت بهزیستی است عیناً می آورم؛ سپس با تجزیه و تحلیل آنها، سؤالاتی مطرح می کنم.

۱- بررسی مقایسه ای فرسودگی شغلی مشاوران حضوری و تلفنی (۱۴۸۰)

۲- بررسی سهم حوادث در ایجاد معلولیت در معلولین تحت پوشش سازمان به تفکیک نوع حادثه، نوع و شدت معلولیت و استان

۳- بررسی علل اختلالات شنوایی در کودکان پیش دبستانی در کشور

۴- بررسی شیوع آمبلیوپی در افراد ۲۰-۳۰ سال در کشور

۵- بررسی شیوع بیماری های ایکس لینک در افراد تحت پوشش طرح غربالگری مشاوره ژنتیک در بین دختران ۱۵ تا ۲۵ سال

۶- بررسی علل معلولیت در کودکان زیر ۱۴ سال تحت پوشش سازمان

۷- بررسی شیوع و بروز و عوامل مؤثر بر مصرف مواد در زنان

۸- موانع و مشکلات ارائه خدمات کودکان مادر معتاد

۹- مقایسه اثربخشی درمان اجتماع محور و گروه های خودیار

۱۰- بررسی اثربخشی مراکز توانمندسازی و جامعه پذیری (R.R.C) بهبود یافته های اعتیاد در پیشگیری از عود

۱۱- تحلیل وضعیت مشارکت مردم در برنامه های کاهش بار اعتیاد

۱۲- مقایسه میزان سرمایه اجتماعی در محله های تحت پوشش برنامه اجتماع محور با سایر محلات

۱۳- تعیین شاخص های سلامت روانی اجتماعی کودکان و نوجوانان

۱۴- ارزشیابی برنامه آموزش زندگی خانواده

۱۵- بررسی وضعیت کودکان خیابانی و رفتارهای پرخطر

۱۶- مطالعه آینده نگر درباره وضعیت ایدز در کشور و تدوین استراتژی ها و مدل های پیشگیری در جمعیت هدف سازمان

۱۷- بررسی و ارزیابی شبکه حمایتی جامعه نگر از خانواده های مبتلایان به ایدز

۱۸- تحلیل وضعیت تزریق مواد در کشور

۱۹- مطالعه تطبیقی نظام پیشگیری از HIV/AIDS در ایران و جهان

۲۰- نیازسنجی جامعه هدف CBR بر اساس مؤلفه های ماتریس CBR

۲۱- بررسی روند کار کمیسیون پزشکی تشخیص نوع و شدت معلولیت بر اساس ICF

۲۲- بررسی اثر عضویت در گروه های خود ديار در توانمندسازی معلولین تحت پوشش برنامه CBR

۲۳- بررسی تأثیر برنامه های توانمندسازی بر کیفیت زندگی افراد معلول ضایعه نخاعی

۲۴- بررسی کیفیت زندگی افراد معلول شناسایی شده در توان بخشی مبتنی بر جامعه قبل و بعد از اجرای برنامه

۲۵- تحلیل اثربخشی برنامه آموزش مهارت های زندگی در برنامه CBR

۲۶- بررسی اثربخشی آموزش در خانواده افراد معلول در مناطق روستایی تحت پوشش برنامه CBR بر عملکرد فردی آنان

- ۲۷- بررسی تأثیر برنامه CBR بر وضعیت آموزش و تحصیل معلولان بر اساس ماتریس CBR
- ۲۸- بررسی اثربخشی آموزش افراد معلول در مناطق روستایی تحت پوشش برنامه CBR بر عملکرد آنان
- ۲۹- بررسی تأثیر آموزش برنامه شیوه زندگی سالم بر ارتقای فعالیت های معلولین استان
- ۳۰- ارزیابی میزان رضایت مندی معلولین جسمی حرکتی از کیفیت وسایل کمک توان بخشی ارائه شده
- ۳۱- بررسی اثربخشی برنامه تربیت شنیداری بر کیفیت زندگی کودکان پس از استفاده از کاشت حلزون و سمعک
- ۳۲- بررسی الگوهای مدیریت مراکز روزانه توان بخشی در سطح جهان
- ۳۳- بررسی و مطالعه منزلت اجتماعی افراد مقیم مراکز
- ۳۴- بررسی اثربخشی خدمات توان بخشی،مراقبتی درمانی در مراکز شبانه روزی بیماران روانی مزمن
- ۳۵- بررسی نقش مراکز شبانه روزی بیماران روانی مزمن بر «ارتقاء سلامت خانواده گروه هدف»

- ۳۶- تأثیر نحوه ارائه خدمات روانی اجتماعی (سایکوسوشیال) در مراکز شبانه روزی بیماران روانی مزمن بر مدت زمان اقامت گروه هدف در مرکز
- ۳۷- بررسی اثرات روانشناختی خدمات توان بخشی مراقبتی در منزل بر سطح بهداشت و سلامت روان خانواده
- ۳۸- میزان رضایت مندی بیماران ضایعه نخاعی از ویزیت دوره ای تیم سیار خصوصی در بخش های مختلف پزشکی، توانپزشکی، روانشناسی و مددکاری
- ۳۹- بررسی اثربخشی ارایه خدمات به سالمندان، معلولین جسمی حرکتی ذهنی و روان در طرح توان بخشی مبتنی بر خانواده در استان
- ۴۰- بررسی نقش طرح مراقبین بر سلامت روانی مراقبین و خانواده های معلولین تحت پوشش طرح
- ۴۱- بررسی تأثیر اصول مراقبت صحیح و توان بخشی در استقلال افراد معلول
- ۴۲- محاسبه قیمت تمام شده خدمات مراکز توان بخشی غیر دولتی مراکز ارائه خدمت در منزل
- ۴۳- بررسی میزان تأثیر خدمات تیم های سیار مراقبت در منزل بیماران روانی در روند درمان و توانمندسازی بیماران روانی مزمن
- ۴۴- تهیه نسخه فارسی Minimum data set (MDS) for nursing home resident and care screening
- ۴۵- بررسی تأثیر برنامه مراقبت در منزل بر سلامت روانی بیماران روانی مزمن مراکز توان بخشی
- ۴۶- بررسی اثربخشی طرح مراقبین بر سازگاری زناشویی خانواده های معلولین
- ۴۷- بررسی تأثیر برنامه بازگشت به اجتماع (CRP) در ترخیص بیماران روانی مزمن مقیم در مراکز توان بخشی
- ۴۸- بررسی نقش پیگیری درمان و توان بخشی در منزل بیماران روانی مزمن در تلفیق اجتماعی گروه هدف
- ۴۹- بررسی کیفیت خدمات تخصصی مراکز غیردولتی آموزشی و توان بخشی روزانه و شبانه روزی و ویزیت در منزل
- ۵۰- بررسی مقایسه ای اثربخشی و کارایی توان بخشی در مراکز بهزیستی (شبانه روزی، روزانه و مراقبتی - ویزیت در منزل)
- ۵۱- بررسی اثربخشی واگذاری خدمات به مراکز غیردولتی
- ۵۲- بررسی آگاهی، نگرش و عملکرد خانواده های دارای فرزند معلول ذهنی در مواجهه با آن
- ۵۳- بررسی تأثیر آموزش خود مراقبتی بر استقلال سالمندان مبتلا به سکته مغزی
- ۵۴- بررسی تأثیر بسته های آموزشی در کاهش آثار زخم بستر در توان خواهان ضایعه نخاعی
- ۵۵- بررسی اثربخشی آموزش خانواده بر کیفیت زندگی خانواده های دارای بیماران روانی مزمن
- ۵۶- بررسی سطح سلامت روانی والدین دارای کودکان معلول
- ۵۷- بررسی میزان دسترسی افراد معلول به شبکه حمل و نقل عمومی در کلان شهرها
- ۵۸- تعیین میزان اثربخشی طرحواره درمانی در توانمندی سازی افراد در معرض آسیب و آسیب دیده اجتماعی

۵۹- بررسی عوامل محافظت کننده و علل عود کننده مجدد رفتار پرخطر دختران و زنان آسیب دیده اجتماعی

۶۰- بررسی اثربخشی مراکز اقامتی میان مدت درمان اعتیاد

۶۱- بررسی آسیب های اجتماعی (طلاق - فرار دختران - ارتباط نامشروع) در روستاها

۶۲- بررسی عوامل گرایش به مواد روانگردان در دانش آموزان مناطق آموزش و پرورش

۶۳- بررسی راه های افزایش انگیزه و علاقه مردم در زمینه پیشگیری از آسیب های اجتماعی

۶۴- طراحی مدل اجرایی (فرهنگی، اجتماعی) پیشگیری از بروز آسیب های اجتماعی (اعتیاد، پرخاشگری، کودکان کار، گسست نسلی، آسیب های نوپدید اجتماعی و) در جامعه کار و تولید

۶۵- بررسی عوامل شیوع کودک آزاری ونحوه برخورد قانونی با عاملان اجرای آن درمهدکودک ها

ص: ۸۳

۶۶- شناسایی عوامل روانی - اجتماعی کودکان کار و خیابانی

۶۷- شناسایی عوامل روانی - اجتماعی مؤثر در همسرآزاری و ارائه الگوی مداخله

۶۸- شناسایی عوامل روانی - اجتماعی مؤثر در خودکشی زنان

۶۹- شناسایی عوامل روانی - اجتماعی مؤثر در فرار دختران

۷۰- شناسایی عوامل مؤثر بر افزایش کارایی نیروهای انسانی

۷۱- بررسی رابطه بین آموزش ضمن خدمت و فرهنگ سازمانی با عملکرد کارکنان

۷۲- بررسی نقش نظارتی کمیسیون ماده ۲۶ بر بهبود عملکرد مراکز غیردولتی

۷۳- بررسی رضایت مندی گروه های هدف از واگذاری وظایف سازمان به بخش غیر دولتی

۷۴- بررسی عملکرد مراکز و مؤسسات غیر دولتی قبل و بعد از اجرای سیاست های تشویقی توسط سازمان

۷۵- بررسی میزان اثرگذاری خصوصی سازی در بهبود عملکرد خدمت رسانی به گروه های هدف سازمان

۷۶- بررسی میزان کاهش تصدی گری دولت در راستای واگذاری خدمات به بخش غیر دولتی (در حیطه وظایف سازمان بهزیستی)

۷۷- بررسی میزان نظارت سازمان بر مراکز واگذار شده به بخش غیر دولتی

۷۸- بررسی عوامل مؤثر بر خلاقیت کودکان در مهدهای کودک

۷۹- بررسی تأثیر حضور همزمان کودکان معلول و سالم در مهدهای کودک

۸۰- بررسی سطح اضطراب امتحان فرزندان شبانه روزی های بهزیستی استان تهران

۸۱- بررسی شیوه های ایجاد استقلال اقتصادی، اجتماعی در فرزندان شبانه روزی بهزیستی

۸۲- مقایسه کارآمدی روانشناسی مثبت بر کاهش اضطراب کودکان

۸۳- بررسی شیوه های علمی جهت افزایش خلاقیت کودکان در مهد کودک استان

۸۴- بررسی تأثیر هنرهای دیداری بر آموزش راهبردهای رویارویی به کودکان آزار دیده

۸۵- بررسی و مقایسه رشد اجتماعی کودکان ۳ تا ۵ سال که در مهد کودک از خدمات مهد استفاده می کنند با کودکان نگهداری شده در منزل

۸۶- بررسی مقایسه محیط های نگهدارنده کودکان بی سرپرست و یا بد سرپرست (خانه های کودکان و خانواده ها) و تأثیر آن بر رفتارهای کودکان

۸۷- بررسی نقش عوامل فرهنگی اجتماعی مؤثر در بروز خشونت شوهران علیه همسران

۸۸- بررسی عوامل خانوادگی مؤثر بر افت تحصیلی دانش آموزان تحت پوشش بهزیستی

- ۸۹- مقایسه نگرش های سنتی در تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان و نگرش های جدید و علمی
- ۹۰- استقلال و تأمین نسبی اقتصادی، اشتغال، بیمه های اجتماعی (راه کارهای توانمندسازی زنان)
- ۹۱- بررسی میزان اثربخشی مداخلات مرکز مداخله در بحران در افراد اقدام کننده به خودکشی (هرمزگان)
- ۹۲- بررسی تأثیر ارائه خدمات حمایتی و رفاهی به گروه های آسیب دیده
- ۹۳- مقایسه سطح عزت نفس خانواده های توانمند شده با خانواده های تحت پوشش سازمان
- ۹۴- بررسی تأثیر ادامه تحصیل فرزندان خانواده های تحت پوشش (در مقاطع مختلف آموزش عالی) بر توانمندسازی خانواده
- ۹۵- بررسی رابطه بین وضعیت تحصیلی زنان سرپرست خانوار با طول مدت توانمندسازی آنها
- ۹۶- بررسی عوامل بازدارنده شکوفایی خلاقیت در بین مددجویان سازمان و ارائه راه کارهای مناسب برای حل موانع
- ۹۷- بررسی عوامل مؤثر در عدم توانمندسازی آسیب دیدگان اجتماعی

۹۸- پژوهش و ارزشیابی برنامه های اجتماع محور

۹۹- بررسی تأثیر آموزش های زندگی خانواده و مهارت های زندگی بر کاهش آسیب های اجتماعی

۱۰۰- بررسی میزان اثربخشی فعالیت های پایگاه های خدمات اجتماعی در کاهش آسیب های اجتماعی (هرمزگان)

۱۰۱- بررسی نقش مذهب و الگوی زندگی اسلامی - ایرانی در کاهش آمار طلاق در زوجین در معرض طلاق

۱۰۲- بررسی خصوصیات روانشناختی تماس گیرندگان با صدای مشاور

۱۰۳- سنجش میزان گرایش مددجویان به برنامه های توانمندسازی (تسهیلات، برنامه های اشتغال)

۱۰۴- بررسی علل موفقیت یا عدم موفقیت طرح های اشتغال زایی مددجویان

۱۰۵- بررسی وضعیت اشتغال مددجویان (با تکیه بر جذب نیروی انسانی و سرمایه گذاری در امور اشتغال)

۱۰۶- سنجش میزان اثربخشی گروه های همیار در اشتغال پایدار

۱۰۷- بررسی و مقایسه وضعیت استخدام و اشتغال معلولان تحت پوشش سازمان بهزیستی در بخش های دولتی و غیردولتی

۱۰۸- بررسی و تعیین الگوهای اشتغال و کارآفرینی برای معلولان و ارائه راهبردهای اجرایی در سطح استان ها (با تکیه به دو گروه دارای مهارت آماده به کار و گروه بدون مهارت)

۱۰۹- بررسی نقش منابع دولتی و غیر دولتی در تأمین مسکن معلولین و مددجویان

۱۱۰- بررسی و مقایسه مسائل اجتماعی و فرهنگی مددجویان ساکن در مسکن های بهزیستی در مناطق شهری و روستایی

۱۱۱- بررسی و تعیین عوامل مؤثر بر ترغیب مردم به مشارکت های نقدی و غیر نقدی برای کمک به جامعه هدف سازمان بهزیستی

۱۱۲- بررسی و تعیین مسائل، مشکلات و موانع ازدواج معلولین (شامل گروه های جسمی - حرکتی، نابینایان، ناشنویان، معلولین ذهنی و ...) و ارائه راه کارهای لازم جهت تسهیل در ازدواج ایشان

۱۱۳- بررسی و تعیین مسائل، مشکلات و موانع ازدواج جامعه هدف سازمان (غیر معلولین مانند سالمندان، زنان سرپرست خانوار، فرزندان شبه خانواده و ...) و ارائه راه کارهای لازم جهت تسهیل در ازدواج ایشان

۱۱۴- بررسی شیوه های گوناگون جلب و جذب مشارکت های مردمی در استان های کشور (با تکیه بر الگوهای فرهنگی)

۱۱۵- بررسی و مقایسه تأثیرگذاری گروه های مختلف حامی (ورزشکاران، هنرمندان و ...) در ارتقاء مشارکت های مردمی سازمان بهزیستی

۱۱۶- شناخت ظرفیت های موجود در جامعه به منظور حمایت از کسب و کار گروه های هدف

۱۱۷- جهت بهره برداری در پایان نامه های دانشجویی - بررسی عوامل تعیین کننده تقاضای مسکن برای جمعیت تحت پوشش بهزیستی.

این ۱۱۷ عنوان پژوهشی هم اکنون روی سایت سازمان است و من از آنجا اخذ کردم. همانطور که در مقدمه آمد، این لیست مورد مطالعه برخی افراد فعال و پژوهشگران حوزه معلولین به ویژه محققانی که در زمینه مسائل فرهنگی معلولین دارای آثاری هستند قرار گرفت. این عزیزان نظرات و

سؤالاتی درباره این فهرست داشتند که برآیند نظراتشان در قالب پرسش های زیر مطرح می شود:

۱. از ۱۱۷ عنوان پژوهش مندرج، چند تحقیق واگذار شده و کدامیک نهایی و تألیف و عرضه شده است؟

ص: ۸۵

۲. تحقیقات که نهایی شده و به نتیجه رسیده، شامل چه نکات مهم و چه دستورالعمل‌ها و توصیه‌هایی است؟

۳. اساساً چرا تحقیقات سازمان منتشر نمی‌شود؟

۴. آیا سازمان بهزیستی تا کنون از پژوهشگران کمک خواسته تا خود تحقیقات سازمان را موضوع قرار داده و به نقادی آنها بپردازند؟

۵. فهرست ۱۱۷ عنوانی سازمان بهزیستی نشانگر ساختار و چارچوب این سازمان است؛ نشانگر دغدغه‌ها، طرز فکر و شیوه تفکر افراد شاغل در پست‌های بالای سازمان است. بنابراین اگر ثابت شد نواقصی در این فهرست هست و بخش‌هایی از جامعه در این فهرست نیامده، لاجرم سازمان باید در ساختار و در طرز فکر و شیوه عمل مدیران ارشد خود هم تجدیدنظر کند.

اساساً خود مدیران باید در کارها و رفتارهای خود تجدیدنظر کنند و مدیری که یک دهه در پستی فعالیت می‌کند، وقتی ثابت شود که «جامعه هدف» آن مدیریت نه تنها بهتر نشده، بدتر هم شده، خود این مدیر باید یا استعفا بدهد و یا حداقل در کارهایش تجدیدنظر کند.

۳) سازمان بهزیستی از نهادهای برون آمده از انقلاب اسلامی ایران است. از نخستین نهادهایی است که مثل سپاه پاسداران در شورای انقلاب تصویب شد. از بدو تأسیس در سال ۱۳۵۹ تا کنون یعنی در طی ۳۵ سال خدمات بی نظیر فراوان داشته؛ اما نتوانستند به رفع و ریشه‌کنی مشکلات فائق آیند. چرایی آن را خود سازمان باید پاسخگو باشد. کسانی امثال اینجانب اگر حرف و نکته‌ای می‌نویسیم چون پژوهشگر هستیم و رسالتی داریم و از سر دلسوزی حرف‌های مردم را منتقل می‌کنیم.

البته نقدها به معنای مخالفت با سازمان نیست بلکه نخبگان و فرهیختگان و پژوهشگران حوزه معلولین هدفشان بهبود عملکرد و کارآیی سازمان بهزیستی در حل معضلات اجتماعی است. همانطور که مدیران سازمان هم بر این هدف تأکید داشته‌اند. (۱)

رئیس محترم سازمان بهزیستی و خلیل صفدی کارگزار مملوکیان

رئیس محترم سازمان بهزیستی و خلیل صفدی کارگزار مملوکیان (۲)

آذرماه ۱۳۹۳ آقای دکتر همایون هاشمی رئیس وقت سازمان بهزیستی همراه با دکتر سلیقه رئیس بهزیستی استان قم و معاونان بهزیستی استان قم و بهزیستی مرکز برای بازدید از دفتر فرهنگ معلولین تشریف آوردند. کارها را مشاهده فرمودند و خوشحال و خشنود شدند. این ملاقات نکاتی دارد که گزارش آنها خالی از لطف نیست. اما فقط در این مقال یک مطلب را می‌خواهم گزارش دهم. این مطلب درباره معرفی معلولین است. صفدی در سده ۷ و ۸ از کسانی است که بیشترین اهتمام را برای معرفی معلولین داشته است. حالا می‌خواهم او را با رئیس سازمان بهزیستی در چارچوب معرفی معلولین مقایسه کنم.

به هنگام بازدید دکتر هاشمی در حضور خبرنگاران فراوان، اینجانب ضمن توضیح فعالیت‌های دفتر فرهنگ معلولین، گفتم، پروژه‌ای را دو سال است شروع کرده‌ایم و می‌خواهیم روشندان حافظ

ص: ۸۶

۱- . مجله توان نامه، ش ۱، تابستان ۱۳۹۴.

۲- . نوشته محمد نوری، مجله توان نامه، تابستان ۱۳۹۴.

قرآن، قاری قرآن و دیگر معلولین که برجستگی خاصی دارند یا هنرآفرینی دارند یا در حرفه ای تبحر دارند در قالب یک جلد کتاب معرفی کنیم. خوبی این کار اینست که مردم با فعالیت های این قشر آشنا می شوند و تبعات فراوان دارد از جمله زمینه برای اشتغال آنان فراهم می شود. نیز این اطلاع رسانی ضروری هم ندارد. اما مدیران بهزیستی با ما همکاری نمی کنند. دکتر هاشمی گفت، کاری خوب است و حتماً به مدیران می گویم همکاری کنند.

پس از آن چند بار تماس گرفتیم ولی مثل سابق همکاری نکردند و هنوز این پروژه مانده است.

لازم است توجه رئیس محترم جدید سازمان بهزیستی آقای دکتر انوشیروان محسنی و نیز توجه دکتر هاشمی به عنوان معاون وزیر رفاه و دیگر مدیران بهزیستی را به حادثه ای که در سده ۷ و ۸ قمری در جهان اسلام اتفاق افتاد جلب کنم. این حادثه مثل همین پروژه ای است که دفتر فرهنگ معلولین می خواهد اجرا کند؛ یعنی معرفی معلولین نخبه و اطلاع رسانی در این زمینه.

ریاست محترم سازمان بهزیستی، اگر صلاح الدین خلیل صفدی (۶۹۶-۷۶۴ق) در سال ۷۵۰ق پروژه معرفی معلولین را به اتمام رسانده باشد یعنی ۶۸۶ سال قبل ضرورت معرفی معلولین را درک کرده و اقدام به این پروژه نموده و یک جلد کتاب زیبا در این باره تألیف و عرضه کرده است. الآن در دنیای مدرن، با وجود اینترنت و انواع وسایل ارتباطی و انتشاراتی، همان ضرورت های سابق برای اجرای این پروژه موجود است. یعنی تفاوتی بین این زمان و قرون گذشته نیست و همواره اطلاع رسانی برای معلولین ضرورت داشته است.

برای اینکه نسبت به کار صفدی مطلع شویم، ابتدا درباره خودش و بعداً درباره کارش توضیح می دهم:

صلاح الدین خلیل بن ایبک بن عبدالله صفدی (۶۹۶-۷۶۴ق/۱۲۹۶-۱۳۶۳م)، ادیب، مورخ در معرفی و بازسازی اخلاقی و بهسازی اجتماعی روشندان نابینا در عصر خودش بسیار کوشا بوده است. او در شهر صفد از بلاد فلسطین متولد شد. به همین دلیل به صفدی نامیده و مشهور شد. در دمشق به تحصیل پرداخت و در فن طراحی و نقاشی مهارت پیدا کرد؛ اما این رشته او را راضی نمی کرد و به مطالعه زندگی نامه نخبگان و شخصیت ها روی آورد؛ شخصیت شناسی، پژوهش و تألیف در این حوزه را تا آخر ادامه داد. (الاعلام، زرکلی، جلد ۲، ص ۳۱۵، «نابینایان»، یعما، ش ۳۰۴، ص ۵۸۳-۵۸۵) تا دویست تألیف برای او شمرده اند. اما اغلب به کتاب های نکت الهمیان و الوافی بالوفیات او را می شناسند. کتاب الوافی حجیم ترین کتاب در زمینه شخصیت شناسی و ۲۹ جلد است.

صفدی سال ها در دولت مملوکیان کارگزار بود و تولیت دیوان الانشاء صفد، مصر و حلب را بر عهده داشت. چند سال هم مدیریت بیت المال دمشق را بر عهده داشت. (الاعلام، ص ۳۱۵)

مورخین، دانشمندان بسیار او را تکریم کرده و درباره خصلت ها و اخلاق نیکوی صفدی نوشته اند (نک-: مقدمه مصطفی عطا بر نکت الهمیان و نکت العمیان، ص ۴-۵). صفدی تحولاتی در شیوه شخصیت شناسی و زندگی نامه نگاری به وجود آورد. از یک نظر برای اولین بار به جامعه معلولین توجه کرد و جایگاه اخلاق و معنویت را در این جامعه بررسی نمود. گویا در بُن ذهن او این نکته بوده که معلولین از جمله اقشار مؤثر در تحولات جامعه اند، فرهنگ معلولین هم به مثابه خرده فرهنگ

تأثیرگذار در تاریخ جامعه اسلامی بوده است. پس از بررسی و تجزیه و تحلیل فرهنگ و جامعه معلولین، به عاملی می‌رسد که به عنوان متغیر اساسی و درجه یک عمل کرده است. این عامل همان اخلاق معلولین و معنویت موجود در فرهنگ آنان است. امروزه در تحقیقات روان‌شناسی و بررسی‌های موردی و میدانی همین نکته اثبات شده است. در جوامعی مثل آلمان که به اخلاق معلولین اهتمام داشته‌اند، جامعه تأثیرگذاری پدید آمده که در فرایندهای رشد و توسعه دخالت داشته است.

اطلاع‌رسانی درباره نابینایان: صفدی پس از چند تحقیق، کتاب نکت‌الهمیان فی نکت‌العمیان را نوشت. این عنوان به معنای پر کردن کیسه از نکته‌هایی درباره نابینایان است. همیان یعنی کیسه و خزینه، نکت یعنی پرکردن، نکت یعنی نکته‌ها و اطلاعات و عمیان جمع اعمی یعنی نابینایان است. به زبان امروزی معنای عنوان این کتاب، اطلاع‌رسانی پر دامنه درباره نابینایان است. صفدی کتاب دیگری درباره نابینایان نوشت و آن را الشعور بالعمور یعنی نابینا شناسی نامید. عُور جمع اعور به معنی یک چشم است. و امروزه در شمار کم بینایان شدید طبقه بندی می‌شوند. صفدی هدفش را شناخت موفقیت‌ها، خلق و خوی نابینایان و معرفی آنان به مردم می‌داند. نخست به کتاب نکت‌الهمیان فی نکت‌العمیان می‌پردازم.

صفدی اطلاعات سیصد نابینای فرهیخته را در این کتاب جمع‌آوری کرده است. نیز ده مقدمه درباره مسائل مهم این قشر در ابتدای کتاب نوشته است. این بحث‌ها و اطلاعات برای اولین بار در یک کتاب مستقل جمع‌آوری و آمده است و در تاریخ مسبق به سابقه نیست. در واقع این اثر یک فرهنگ نامه یا دانشنامه ویژه نابینایی و نابینایان است که برای اولین بار در تاریخ جوامع منتشر شده است. ترتیب اسامی نابینایان بر اساس الفبای نام، درست مثل کتب مرجع در این دوره تنظیم شده است.

صفدی در مقدمه علت تألیف این اثر را اینگونه می‌نویسد: روزی کتاب‌المعارف ابن قتیبه را مطالعه می‌کردم. دیدم در پایان فصلی را به نابیناها اختصاص داده و آنها را معرفی کرده است. پی‌گیر شدم، متوجه شدم ابن جوزی در کتاب تلخیص از چند تن نابینا نام برده است.

افرادی را که ابن قتیبه و ابن جوزی نام برده بودند از نظر تعداد اندک بودند ولی پیامبران مثل یعقوب، شعیب و یعقوب، صحابه و تابعین در بین آنها حضور داشتند. اینان رهبری جامعه خودشان را بر عهده داشتند و از نظر اخلاقی در اوج بودند.

با پیدا شدن این ذهنیت برای صفدی او شروع به مطالعه بیشتر و پیدا کردن شخصیت‌های نابینای بیشتر، این کتاب را تألیف می‌کند. هدف صفدی این است که نشان دهد نابینایان از نظر روانی و روحی پست نبوده بلکه دارای فضائل و اخلاقیات نیک فراوان هستند؛ در همه جوامع آنان برخوردار از محاسن و منش رفتار انسانی عالی هستند. اغلب انسان‌های موفق، تلاشگر، خدوم و فعال از این قشر می‌باشند؛ بسیاری از آنان، شاعران با احساسات پاک انسانی می‌باشند. به همین دلایل صفدی جذب آنان شد و این اثر را تألیف کرد.

چند نکته از کتاب: صفدی در مقدمه می‌نویسد: روزی در جلسه‌ای با گروهی از فضلا نشستیم بودم؛ سخن از محاسن و کرامت نابینایان به میان آمد؛ برخی از بزرگان جلسه به من توصیه کردند کتابی ویژه نابینایان تألیف کنم و درباره آنها اطلاع‌رسانی نمایم و خوبی‌ها و محسنات آنها را به گوش

مردم برسانم. این سخن مرا به فکر فرو برد و پس از بررسی، تصمیم جدی گرفتم که کتابی درباره آنها بنویسیم.

صَفَدی در آخر مقدمه چند نکته را متذکر شده است، اینجانب از مدیران و رئیس محترم سازمان بهزیستی و دیگر نهادهای مرتبط به امور معلولین می خواهم به این نکات توجه فرمایند. در هفت سده قبل دیدگاه های بسیار پیشرفته و عالمانه درباره معلولین وجود داشته است. صفدی می نویسد: تا کنون نابینایی ندیده ام مگر اینکه دارای ذکاوت و هوش و ابتکار بوده است و نابینای باهوش معمولی یا کم، بسیار اندک است. در ادامه فهرست بلندی از نابینایان نویسنده و شاعر و دارای هوش های عالی می شمارد. اما علت اینکه ذهن نابینایان اینگونه است چیست؟ صفدی در پاسخ می نویسد: چون قدرت عقلانی و ذهنی آنها مصروف دیدنی ها نمی شود و متمرکز می شود. به همین دلیل ما به عنوان افراد سالم وقتی نام کسی یا موضوعی را فراموش می کنیم، چشمان خود را بسته و فکر می کنیم تا به خاطرمان بیاید.

سپس صفدی خاطراتی از نابینایانی در مصر یا شامات نقل می کند: در مصر، نابینایی بود که نامش را فراموش کرده ام. کتاب هندسه اقلیدس را برای طلاب می خواند و اشکال آن را با شمع رسم می کرد.

در قلیجیه نابینایی به نام ممدود اعمی بود، سوزن را نخ می کرد و به لباس کوک می زد جوری که کوک ها کاملاً یک اندازه بود. نابینای دیگری به نام نجم کبوتر باز بود. کبوترهای خود را به هوا می فرستاد تا کبوترهای غریب را همراه خود پایین بیاورند. از نوع پرواز آنها تشخیص می داد کدام خودی و کدام غریب است. نابینایی به نام علاءالدین بن قیران بود. او در شطرنج تبحر ویژه داشت. ضمن بازی شعر می خواند و سخن می گفت. نیز وسط بازی به بیت الخلاء می رفت و پس از بازگشت، وضعیت چینش مهره ها را به درستی می دانست.

آخرین حکایت صفدی در مقدمه اینست که: در صَفَد نابینایی معروف به شمس بود. از چاه آب می کشید و به مردم می داد و به خانه ها می برد. از عصا هم استفاده نمی کرد. روزی او را دیدم که دست همسرش را گرفته و به سوی حمام عین الزیتون می رفتند.

در مسیر، سر بالایی و در کنار آن دره ای بود. او در حالی که دست زنش را فشار می داد به او می گفت مواظب باش در گودال سقوط نکنی (ص ۸۴-۸۶).

پشت این حکایات نکات فراوان نهفته است و گویای هوش سرشار و محاسن اخلاقی این قشر می باشد.

در پایان

رئیس محترم بهزیستی کل کشور جناب آقای محسنی از محضر حضرتعالی استدعا دارم به طرح های زیربنایی و اساسی بپردازید؛ پروژه هایی که در تاریخ ماندگار است و در همه دوران مؤثر است مثل صَفَدی که کارش در تاریخ ماندگار است.

اما استدلال برخی مدیران بهزیستی اگر صحیح باشد، کار صَفَدی هم باید نکوهیده و ناپسند باشد. در حالیکه همه کارش را تأیید می کنند. این استدلال هایی مثل چاپ زندگی نامه معلولان و نابینایان موجب آبروریزی است یا موجب وهن است یا اخبار و اطلاعاتی به بیرون می رود و دشمنان از درون جامعه ما آگاه می شوند، اگر درست باشد پس صَفَدی و دیگر مورخینی که زندگی نامه

ص: ۸۹

شخصیت ها را می نویسند باید نکوهش می شدند. برعکس انتشار زندگی نامه معلولان نشانگر قوت های آنان است و علاوه بر فرهنگ سازی و آشنایی جامعه با آنان موجب اطلاع رسانی و آشنا شدن شرکت ها، نهادها و دیگر افراد خواهان نیروی کار با آنها شده و در نتیجه به اشتغال و اقتصاد و معیشت آنان کمک می کند. (۱)

کارنامه همایون هاشمی در مسند ریاست سازمان بهزیستی

کارنامه همایون هاشمی در مسند ریاست سازمان بهزیستی (۲)

پس از گذشت ۳ سال و ۸ ماه، در اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۴ شاهد تغییر در ریاست سازمان بهزیستی کشور بودیم.

«دکتر همایون هاشمی»، رئیس سازمان بهزیستی کشور با تمام نکات مثبت و منفی که در کارنامه ی چند ساله خود به جا گذاشت، در دو ماه گذشته، دوره خدمت رسانی خود را در این سازمان به پایان رساند و میز ریاست این سازمان را به «دکتر محسنی بندپی» واگذار کرد.

وی که به اعتقاد بسیاری از افراد دارای معلولیت در دوره ریاستش، تنها به رصد کردن مسائل معلولان پرداخت و انجام کارهای عمیق از او کمتر دیده شد، حالا از جایگاه ریاست سازمان کناره گرفته و امروز شاید روزی است که بتوان فعالیت های چندساله وی را مورد ارزیابی قرار داد.

«طرح آفتاب» یکی از طرح هایی بود که دکتر هاشمی در مدت فعالیت خود اهتمام ویژه ای به اجرای آن داشت و طی آن همراه برخی از مدیران سازمان به شهرهای مختلف سفر کرده و با گردآوردن افراد دارای معلولیت در پارک ها، به برگزاری مسابقات طناب کشی، شطرنج و... بین معلولان می پرداخت و البته ناگفته نماند که در این بین برخی هم موفق می شدند خود را به ریاست سازمان نزدیک کرده و مشکلات و درخواست های خود را با وی در میان بگذارند.

شاید امروز وقت آن رسیده که پرسیم آیا اینگونه رفتارها در شأن و منزلت افراد دارای معلولیت بوده یا نه و چگونه مدیر ارشد تنها سازمان حامی و متولی افراد دارای معلولیت در کشور به اجرای طرح های سطحی این چنینی تن می دهد و به جای جلب نگرش احترام برانگیز جامعه نسبت به معلولان، ۲۵ میلیارد ریال اعتبار را صرف ترویج نگاه های ترحم برانگیز به معلولان می کرد.

وقتی که افراد دارای معلولیت در تأمین هزینه های دارو و درمان خود مانده اند و هنگامی که خود سازمان بهزیستی در پرداخت مستمری های ناچیز معلولان با کمبود اعتبار مواجه است و سازمان بهزیستی برای تنها ۱۰ هزار تومان افزایش با چالش جدی روبه رو می شود و هنوز نتوانسته رافع مشکلات افراد دارای معلولیت های شدید و یا خانواده های دارای چند عضو معلول شود قطعاً تخصیص هزینه های میلیاردی برای اجرای طرح آفتاب حتی اگر بهانه اش تقویت روحیه و توان بخشی نیز باشد، تصمیم نادرستی است. هر چند که تا مشکلات زیربنایی چون مسائل درمانی، معیشتی، بیکاری و... حل نشوند، توان بخشی صحیح حتی با صرف میلیاردها اعتبار نیز جاری نخواهد شد.

ص: ۹۰

۱- . مجله توان نامه، تابستان ۱۳۹۴.

۲- . نوشته رقیه بابایی، پیک توانا، ش ۵۹، ص ۸-۹.

اتفاق مهم و قابل تأمل دیگری که در دوره ریاست دکتر هاشمی رخ داد، خروج چند هزار مددجو از زیر چتر حمایتی سازمان بهزیستی بود. هزاران فرد دارای معلولیت در شهرهای مختلف به بهانه سنجش افزایش یا کاهش درصد معلولیت به کمیسیون پزشکی بهزیستی فراخوانده شدند و به تشخیص این کمیسیون ها با کاهش میزان معلولیت و به عبارتی نزدیک شدن به تندرستی! مواجه شده و از چرخه ی حمایت خارج شدند و پرداخت همان مستمری ماهانه چهل و چند هزار تومانی شان نیز قطع شد و جالب آنکه سازمان، هزینه کمیسیون را نیز از خود این افراد دریافت کرد.

همچنین در پیگیری قانون جامع حمایت از معلولان که طی ۷ ماه، مورد بازنگری قرار گرفته بود، کمتر شاهد پیگیری های مدون و برنامه ریزی شده مدیر ارشد سازمان برای تصویب این اصلاحیه بودیم.

«سهیل معینی» مدیرعامل انجمن باور، به پیک توانا گفت: سازمان بهزیستی بیشتر از یک سازمان توان بخشی است و یک سازمان اجتماعی حمایتی است و نباید تابع نوسانات باشد و از سیاست های دولت تأثیر بگیرد در حالیکه تأثیر می گیرد و وقتی این سازمان تحت تأثیر سیاست های کلی دولت باشد پس در ارائه خدمات نیز دچار نوسان خواهد شد.

وی در تبیین عملکرد دکتر هاشمی ادامه داد: این سازمان در دوره ریاست دکتر هاشمی صرف نظر از مشکلاتی که در مدیریت درون سازمانی، ساختار، نیروها و ... داشت به شدت از دولت های نهم و دهم تبعیت می کرد یا آن سیاست ها را پیش می برد و در مسائل اجتماعی از توانمندسازی گرفته تا خروج گروه هدف از چرخه حمایت، بسیار سطحی و بدون ریشه عمل می کرد و طرح هایی مانند طرح آفتاب در سطح بسیار پایین به توزیع پول می پرداختند.

رئیس هیئت مدیره انجمن باور رویکرد تبلیغاتی را از دیگر اشکالات وارد به عملکرد سازمان بهزیستی در سال های گذشته دانست و اضافه کرد: یکی از اقدامات آزار دهنده این دوره آرام کردن مطبوعات با دادن آمارهای غیر واقعی بود و مدیران قبلی سازمان در مصاحبه کردن گوی سبقت را ربوده بودند و در آن دوره سازمان کمتر به انجام کارهای تخصصی پرداخت.

این فعال اجتماعی عدم تدوین سیاست های درازمدت، ریشه ای و ساختاری در بحث گروه هدف را از دیگر نقاط ضعف بهزیستی در دوره قبل اعلام کرد و تصریح کرد: متأسفانه این سیاست ها تدوین نمی شدند در حالیکه از تدوین آنها صحبت می شد و ریشه واقعی نداشتند.

سهیل معینی طرح تبدیل توان بخشی مبتنی بر جامعه به توان بخشی مبتنی بر خانواده را غیرعلمی و غیرقابل دفاع دانست و افزود: در دوره ریاست دکتر همایون هاشمی این شعار داده شد در حالی که چنین چیزی در دنیا وجود خارجی ندارد.

معینی با بیان اینکه سازمان هایی مانند بهزیستی هر چه بیشتر در حیطه ی حمایتی فرو بروند کمتر به کار توانمندسازی می رسند و بیشتر سیاسی می شوند گفت: اگر سیاست های ریشه ای این سازمان به سامان نرسند این سازمان همچنان در معرض خطر خواهد بود.

«دکتر محمد کمالی» در ارزیابی عملکرد رئیس سابق سازمان بهزیستی کشور به پیک توانا گفت: دکتر هاشمی در اندازه ای که می توانست زحمت کشید اما در بررسی عملکرد ایشان قاعدتاً نیاز به یک بررسی جامع است و باید ببینیم که وی چه امکاناتی در اختیار داشته و با آن امکانات چه کارهایی را انجام داده است.

کمالی که دو دوره معاون توان بخشی بهزیستی بوده ادامه داد: در گزارش های موجود از عملکرد دکتر هاشمی می توان به عملکردهای پر حجمی از خدمات در زمینه مسکن، اجتماعی، توان بخشی و پیشگیری اشاره کرد اما انتقاداتی هم وجود دارد که به راهبردهای استراتژیکی که باید در برنامه ها جای می گرفت برمی گردد.

کمالی تصریح کرد: من از اینکه چه امکاناتی در اختیار کادر قبلی سازمان بهزیستی قرار داشته اطلاع دقیقی ندارم اما طبق اطلاعاتی که درادور از جامعه ی هدف دارم می توانم بگویم متأسفانه جامعه هدف چه در حوزه توان بخشی و چه در حوزه اجتماعی با تأمین نیازهای خود هنوز فاصله زیادی دارد.

وی با بیان اینکه سیستم های نظام اطلاعات آمار سازمان بهزیستی در حوزه جمعیت هدف هنوز روشن نیستند و هنوز فهم گروه های هدف از اعتبارات سازمان آنگونه که باید تبیین نشده افزود: اگرچه موضوع بیمه ها، توزیع لوازم کمک توان بخشی، سپردن کودکان بی سرپرست به خانواده ها و استفاده از مشارکت جامعه در دوره ریاست دکتر هاشمی پیشرفت هایی کرد اما به نظر می رسد که همه این موارد می توانستند بهتر از این اتفاق بیافتند.

کمالی با اشاره به اینکه طرح آفتاب در سازمان بهزیستی طرح جدیدی بود اما سابقه آن در دولت دهم و یازدهم وجود داشت گفت: اعتقاد من این است که وقتی یک مسئول رده بالا شخصاً بیاید و شروع به پرونده دیدن کند این بدان معنی است که من اعتمادی به زیرمجموعه ام ندارم و خودم باید جای آنها عمل کنم.

وی با تأکید بر اینکه من از ابتدا با اجرای طرح آفتاب مخالف بودم گفت: ما در استان ها و شهرستان ها مجموعه هایی را داریم که بر اساس پروتکل های مشخصی نسبت به تأمین هزینه جامعه هدف اقدام می کنند؛ بنابراین اگر شخصی بدون بررسی کامل و خارج از آیین نامه و شیوه نامه ها شروع به تأمین هزینه های موردی کند علاوه بر بی اعتنائی به مجموعه های استانی، موجب می شود تا جامعه هدف به جای آنکه دنبال حل مشکلاتشان در استان خود باشند پشت درهای بهزیستی کشور صف بکشند و در نتیجه ما شاهد بروز برخی تخلفات از جمله فروش وقت ملاقات با مدیران رده بالای سازمان به قیمت های کلان باشیم.

کمالی خاطر نشان کرد: ما زمانی می توانیم به شکل صحیح به جامعه ی هدف رسیدگی کنیم که همه موارد در سیستم و سطح بندی ارائه خدماتمان تعریف شده باشد و همچنین ما نیازمند این نیستیم که مجموعه هایی بیایند و دست به کارهای خارق العاده و خاص بزنند چرا که این کارهای خارق العاده به عدالت نزدیک نیستند و از آن فاصله دارند.

این کارشناس حوزه معلولان ادامه داد: ما باید آنچه می توانیم برای جامعه هدف انجام دهیم را در یک پروسه و فرآیند مشخص و به صورت سطح بندی شده در سیستم اعمال کنیم و به این ترتیب مثلاً اگر بخواهیم به یک فرد روستایی دارای معلولیت خدمتی ارائه دهیم باید در محل زندگی او این خدمت را بدهیم نه اینکه او به زحمت افتاده و نزد ما بیاید و البته این روند باید سیستمی داشته باشد که در خدمات بیمه ای، توان بخشی و تمام برنامه ها شفاف شود و اینگونه نباشد که فردی بخواهد برای ما نامه ای بنویسد یا از جای دوری به دیدن ما بیاید و ما بخواهیم از سر لطف به او کمکی بکنیم.

دکتر کمالی با بیان این مطلب که من تصور نمی‌کنم مدیریت دکتر هاشمی به سمت منفی بودن بوده باشد تصریح کرد:

در دوره ریاست دکتر هاشمی انتظار می‌رفت که پیشرفت بیشتری ببینیم و در اجرای برنامه‌های کلان برای جامعه‌ی هدف وضعیت بهتری را شاهد باشیم چرا که از توان موجود می‌شد بهره‌بهتری گرفت.

«دکتر علی صابری»، عضو شورای شهر تهران با بیان اینکه شعار زدگی و انجام امور موردی از نقاط ضعف بارز در عملکرد دکتر هاشمی است گفت: البته در برخی موارد چاره‌ای هم نیست و جامعه هدف با مراجعه پی‌در پی می‌شود سازمان از پرداختن به امور اساسی باز بماند و نتواند برنامه‌ریزی و آینده‌نگری کند و بنابراین نتیجه‌ی عالی هم دیده نمی‌شود.

این وکیل پرونده خون‌های آلوده مصاحبه‌های بیش از حد مدیران دوره‌ی قبلی سازمان بهزیستی را از دیگر اشکالات وارد به عملکرد آن‌ها دانست و تصریح کرد: متأسفانه مدیران قبلی این سازمان به جای اینکه روی کارهای اصلی و اساسی وقت بگذارند به دادن مصاحبه‌های بی‌شمار می‌پرداختند و بدیهی است این امر فرصتی برای انجام کارهای پایه‌ای نمی‌گذارد.

صابری همچنین گفت: نتیجه مصاحبه‌های زیاد و پی‌در پی به جا ماندن صحبت‌های ضد و نقیض است و به طور مثال من به عنوان یک فرد دارای معلولیت و نماینده مردم تهران در شورای شهر از صحبت‌های مدیران قبلی بالاخره متوجه نشدم بودجه توان بخشی سازمان بهزیستی برای امسال چقدر تعیین شده است.

وی افزود: مسائلی که در بالا ذکر شد جلوه مثبتی از عملکرد این سازمان نمایش نمی‌دهد و از آنجا که ما با فرد خاصی مشکل نداریم پس اگر این اشکالات رفع نشوند، هر کس دیگری هم که برای مدیریت این سازمان انتخاب شود با کمی نوسان، همین روند را ادامه خواهد داد.

عضو شورای شهر تهران انتخاب مدیران خارج از بدنه سازمان را از دیگر اشکالات وارد به عملکرد دکتر هاشمی دانست و گفت: «طرح آفتاب» در دوره ریاست دکتر هاشمی به زندگی روزمره افراد پول تزریق می‌کرد و به حل مشکلات موردی آنها می‌پرداخت و اگرچه برخی افراد به این پول نیاز داشتند ولی این روش، راه کار خوبی نبود.

صابری، طرح آفتاب را مصداق بارز شعار زدگی در دوره ریاست دکتر هاشمی دانست و تصریح کرد: این طرح به ارائه آمارهای پراکنده دامن می‌زد و روی عدد و رقم‌های ناصحیح تمرکز داشت در حالی که اگر اعتبار این طرح در حوزه توان بخشی وارد می‌شد می‌توانست بسیار مؤثرتر باشد. (۱)

ص: ۹۳

سومین دوره از تصویب قوانین موردی با تأسیس مجلس شورای اسلامی آغاز می شود و تا تصویب اولین قانون مجموعی و اختصاصی معلولین در سال ۱۳۶۸ تداوم می یابد. با تصویب قانون مناسب سازی در امور معلولین از نظر حقوقی و قانونی وارد مرحله جدید می شود. اما زمینه های تصویب قانون جامع ۸۳ را باید در فعالیت های مجلس پیش از سال ۶۸ جستجو کرد. فعالیت ها و اقدامات مجلس شرایط اجتماعی و فرهنگی را برای تصویب قانون مناسب سازی آماده کرد. از اینرو لازم است به دوره ۶۰ تا ۶۸ هم توجه شود. با این دوره، دوران «فقط قوانین موردی» به عبارت دیگر اهتمام جزیره ای به حقوق معلولین به پایان می رسد. پس از این دستگاه های قانون گذار به معلولین به عنوان «جامعه هدف» می نگرند و برای آن قانون تصویب می کنند و همانطور که قانون موردی برای آنها دارند، قوانین ویژه و مجموعی هم تصویب می نمایند. همانگونه که پس از سال ۱۳۸۳ معلولین به عنوان یک هویت، یک جامعه با ابعاد متنوع در نظر گرفته شدند. تکامل معلولین از افراد مندرج در جامعه دیگر تا جامعه مستقل و دارای تشخیص در سال ۱۳۶۸ اتفاق افتاد و تکامل معلولین از قطعه های پراکنده که هر زمان، قطعه ای نیاز حقوقی و قانونی داشت و دستگاه های مقتته به آن اهتمام نموده و با تصویب یک یا چند ماده قانون، مشکل آن را درمان می نمودند، به جامعه ای با هویت جمعی و خواستگاه های عمومی و همگانی و نیازهای حقوقی عام در سال ۸۳ اتفاق افتاد. این مراحل، تحولات ژرف و مهمی را در تاریخ معلولین ایران رقم زده است.

تلاش می کنم قوانین مصوب این دوره را هم به ترتیب تاریخی بررسی کنم. اما قبل از ورود به قوانین، لازم است شرایط و اوضاع آن دوره مرور شود. مجلس شورای اسلامی در اردیبهشت ۱۳۵۹ کارش را آغاز کرد. البته چند ماه را به اعتبارنامه ها و آیین نامه ها و تعیین مدیریت های داخلی گذراند. در همین زمان و تا تیرماه ۵۹ شورای انقلاب هم مشغول تصویب قوانین بود. برای نمونه تصویب قانون تشکیل سازمان بهزیستی در همین زمان یعنی در زمانی که مجلس شورای اسلامی وجود داشت، توسط شورای انقلاب تصویب شد. سید ابوالحسن بنی صدر (متولد ۱۳۱۲) تا خرداد ۱۳۶۰ ریاست جمهوری را بر عهده داشت و مرحوم محمدعلی رجایی (۱۳۱۲-۱۳۶۰) نخست وزیر او بود.

پس از عزل بنی صدر از ریاست جمهوری و برگزاری انتخابات، در ۱۱ مرداد ۱۳۶۰، مرحوم محمدعلی رجایی به ریاست جمهوری رسید ولی فقط ۲۹ روز رئیس جمهور بود و در ۸ شهریور ۱۳۶۰ همراه با نخست وزیرش یعنی محمدجواد باهنر با بمب کارگذاری شده توسط سازمان مجاهدین (منافقین) خلق به شهادت رسید. در دوره نخست وزیری او، عراق جنگ همه جانبه و گسترده ای علیه ایران آغاز کرد. همه این نکات گویای اینست که جمهوری نوپای اسلامی که در آغاز راهش تلاش کرده بود، سازمان بهزیستی تأسیس کند و به مشکلات معلولین پایان دهد، مشکلات فراوان جدید به سراغش آمد. در حملات تروریستی گروه های معاند، شهدا و مجروحین و معلولین فراوان پیدا شد. نیز

با آغاز جنگ تحمیلی، بمباران شهرها و روستاهای مرزی با تانک و توپ و هلی کوپتر، هزاران شهید و معلول جدید بود که نیاز مبرم به رسیدگی داشت. از اینرو اولویت از معلولین عادی به معلولین جنگی منتقل شد. با این حال مجلس شورای اسلامی و دولت جمهوری اسلامی در این مدت با تصویب موردی قوانین، زمینه‌های مساعدت و رسیدگی به معلولین را فراهم آوردند. دقیقاً به همین دلیل بود که تصویب قانون ویژه معلولین تا سال ۶۸ و تصویب قانون جامع معلولین تا سال ۱۳۸۳ طول کشید. قطعاً اگر مشکلات مزبور نبود، در سال ۱۳۶۰ یا نزدیک به آن قانون ویژه یا جامع معلولین تصویب و گام‌های بلندی برای آنان برداشته می‌شد.

این دوره مراکز قانون‌گذاری متنوع و متعدد شده‌اند. غیر از مجلس شورای اسلامی و هیئت دولت، شورای شهر، سازمان برنامه و بودجه، شورای عالی برنامه ریزی، شورای عالی قضائی، شورای عالی اداری و شورای عالی شهرسازی هم به تصویب مقررات و قوانین متناسب با اداره خودشان می‌پرداختند. اینک به اهم قوانین این دوره برای معلولین می‌پردازیم. این قوانین به ترتیب تاریخ معرفی می‌شوند. ذیل هر قانون، اصلاحیه‌ها، مکمل‌ها و توضیحات آن می‌آید. این موارد هم به ترتیب تاریخ می‌آیند.

قانون معلولیت نمایندگان مجلس، رانندگان و نگهبانان آنها و شورای نگهبان، مصوب ۱۳۶۰

مجلس شورای ملی در ۲ آذرماه ۱۳۶۰ قانونی برای نمایندگان مجلس تصویب کرد. بر اساس این قانون نمایندگان و افراد تحت تکفل آنان، به هنگام بروز حوادث و سوانح و معلول شدن، مشمول حقوق وظیفه و مستمری می‌شدند.^(۱)

قانونی در ۲ آبان ماه ۱۳۶۱ برای رانندگان و محافظان تصویب کردند، به طوری که اگر آنان معلول یا شهید می‌شدند از حقوق مستمری و وظیفه برخوردار بودند.^(۲) در ۱۹ تیرماه ۱۳۶۲، قانون دیگری تصویب کردند و اعضای شورای نگهبان را مشمول همان قانون دانستند. در واقع آن قانون را به شورای نگهبان تعمیم دادند.^(۳) این قانون در ادامه می‌آید.

در متن هر سه قانون کلمه معلول آمده است. یعنی نمایندگان مجلس، اعضای شورای نگهبان، محافظان و رانندگان آنها اگر بر اثر تصادف یا واژگونی خودرو یا هر دلیل دیگر آسیب دیده و معلولیت پیدا کنند، خود و عائله تحت تکفل آنها حقوق مستمری دریافت می‌کنند. یک نکته مهم این است که، متن قانون ۱۳۶۰ که موضوع آن نمایندگان هستند، در سایت مجلس و در منابع نیامده است. از متن تعمیم قانون به شورای نگهبان متوجه می‌شویم که پیش از این قانونی هم برای نمایندگان تصویب شده است.

قانون برقراری حقوق وظیفه و مستمری برای محافظین و رانندگانی که به درجه رفیع شهادت نایل می‌شوند یا در راه انجام وظیفه فوت یا معلول شوند، مصوب ۲ آبان ماه ۱۳۶۱

ص: ۹۶

۱- کتاب مرجع حقوق ایران، ص ۱۷۸؛ سایت مجلس شورای اسلامی.

۲- حقوق معلولان در قوانین ایران، ص ۴۹-۵۰؛ کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۱۷۸-۱۷۹.

۳- همان؛ حقوق معلولین در قوانین ایران، ص ۴۸.

ماده واحده - هر گاه محافظین و رانندگان نمایندگان مجلس شورای اسلامی به درجه رفیع شهادت برسند و یا در راه انجام وظیفه فوت نمایند و یا معلول شوند به نحوی که قادر به انجام کار نباشند به شرطی که مشمول مقررات استخدام کشوری و یا قانون تأمین اجتماعی و یا نیروهای مسلح جمهوری اسلامی نبوده باشند تا آخرین حقوق قبل از وقوع حادثه به شخص معلول و یا به عائله تحت تکفل آنها از محل صرفه جویی در هزینه های جاری اعتبارات مجلس شورای اسلامی و جرائم غیبت و تأخیر نمایندگان پرداخت می شود.

تبصره ۱ - عائله تحت تکفل که حقوق مستمری صرف هزینه زندگی آنها می شود از لحاظ این قانون عبارتند از:

الف - زوجه دائمی تا زمانی که شوهر اختیار نکرده باشد.

ب - فرزندان و نوادگان ذکور (به شرط آنکه پدرشان فوت شده و تحت تکفل قانونی باشند) تا سن هجده سالگی تمام. مگر این که به موجب مدارک مثبت در یکی از دانشگاه ها یا مؤسسات آموزشی رسمی عالی مشغول تحصیل باشند، در این صورت حقوق وظیفه آنان تا پایان بیست و پنج سالگی پرداخت می شود.

پ - فرزندان و نوادگان اناث (به شرط آنکه پدرشان فوت نموده و تحت تکفل قانونی باشند) تا سن هجده سالگی تمام و به شرط آنکه همسر اختیار نکرده باشند.

افراد این طبقه اگر به موجب مدارک مثبت در یکی از دانشگاه ها و مؤسسات آموزشی رسمی عالی مشغول تحصیل باشند و شوهر اختیار نکرده باشند حقوق وظیفه آنان تا پایان بیست و پنج سالگی پرداخت می شود.

ت - فرزندان و نوادگان (به شرط آنکه پدرشان فوت نموده و تحت تکفل قانونی باشند) علیل و ناقص العضو که قادر به انجام کار نباشند.

ث - پدر و مادر و سایر بستگان تحت تکفل.

تبصره ۲ - مرجع تشخیص موارد مشمول این قانون کمیسیون پنج نفره مذکور در قانون حقوق و مستمری نمایندگان مجلس شورای اسلامی و عائله تحت تکفل آنان در مقابل حوادث و سوانح طبیعی یا ناشی از مسئولیتهای خطیر نمایندگی است.

قانون فوق مشتمل بر ماده واحده و دو تبصره در جلسه روز یکشنبه دوم آبان ماه یک هزار و سیصد و شصت و یک مجلس شورای اسلامی تصویب و به تأیید شورای نگهبان رسیده است.

سه قانون مزبور به قانون مستمری مجلس شورای اسلامی شهرت دارند، تصریح دارد که هر کدام از نمایندگان، شورای نگهبان یا محافظین و رانندگان آنان حین انجام وظیفه، معلول شوند، خود و خانواده و تحت تکفل ها، مستمری و حقوق مالی موظفی خواهند داشت. بسیاری این پرسش را مطرح می کنند که اگر راننده یک شهردار یا استاندار یا وزیر یا هر مسئول دیگر اگر هنگام مأموریت آسیب دیده و معلول شود چرا نباید مثل راننده نماینده مجلس حقوق مستمری و موظفی داشته باشد؟ چرا قانون شغل و مسئولیت این گروه را خطیر و سخت دانسته است؟

بعضی می گویند شغل نمایندگی اتفاقاً از بسیاری از مشاغل دیگر آسان تر است. مگر اینکه سال های نخست انقلاب را منظور کنیم که نمایندگان تهدید جانی می شدند.

قانون شمول قانون برقراری حقوق وظیفه و مستمری نمایندگان مجلس و عائله تحت تکفل آنان: در مقابل حوادث و سوانح ناشی از مسئولیت های خطیر نمایندگی و اصلاحیه های بعدی به اعضای شورای نگهبان، مصوب ۱۹ تیرماه ۱۳۶۲

ماده واحده- اعضای شورای نگهبان در مقابل حوادث و سوانح و همچنین عائله تحت تکفلشان مشمول مقررات قانون برقراری حقوق وظیفه و مستمری نمایندگان مجلس و عائله تحت تکفل آنان در مقابل حوادث و سوانح ناشی از مسئولیت های خطیر نمایندگی مصوب ۲/۹/۱۳۶۰ مجلس شورای اسلامی و اصلاحیه های بعدی آن می باشند.

تبصره - تعیین موارد فوت، تعیین حقوق وظیفه و مستمری و همچنین تعیین عائله تحت تکفل قانونی عضو شورای نگهبان و سهام آنها به عهده شورای محترم نگهبان می باشد.

قانون فوق مشتمل بر ماده واحده و یک تبصره در جلسه روز یکشنبه نوزدهم تیرماه یک هزار و سیصد و شصت و دو مجلس شورای اسلامی تصویب و به تأیید شورای نگهبان رسیده است. (۱)

مهم تر اینکه قانونی به نام «حقوق وظیفه و مستمری نمایندگان در مقابل حوادث و سوانح» در همه منابع تاریخ ۱۹/۴/۱۳۶۵ دارد. غیر از این قانون هیچ قانون دیگری هم برای حقوق مستمری و وظیفه اینان درج نشده است. احتمالاً تاریخ ۱۹/۴/۱۳۶۵ که ذیل این قانون آمده اشتباه است و تاریخ درست آن، ۲/۹/۱۳۶۰ است.

قانون مربوط به نمایندگان چند اصلاح به شرح زیر دارد:

ماده ۱ (اصلاحی ۲۷/۱۰/۱۳۷۱) - هر گاه نماینده ای در دوره نمایندگی خود به درجه رفیع شهادت برسد و یا در راه انجام وظیفه فوت نموده و یا معلول شود، به نحوی که قادر به انجام وظایف نمایندگی نباشد، مقرری ماهانه ای که برابر حقوق مبناء و افزایش سنواتی نمایندگی است، به عنوان حقوق وظیفه به عائله تحت تکفل قانونی وی و یا خود نماینده حسب مورد پرداخت می شود. نمایندگان شهید از کلیه مزایای مندرج در قانون نظام هماهنگ پرداخت کارکنان دولت که در مورد شهدا وضع شده است استفاده خواهند کرد.

تبصره ۱ - اگر فوت نماینده پس از دوران نمایندگی ناشی از معلولیت دوران مزبور باشد از مزایای این قانون بهره مند خواهد شد.

تبصره ۲ - هر گاه نماینده ای از کارکنان دولت، سازمان ها و مؤسسات وابسته به دولت، شهرداری ها و به طور کلی هر مؤسسه ای باشد که به موجب مقررات مربوط می تواند از حقوق مستمری و وظیفه استفاده نماید، مستمری بگیران او به انتخاب خود می توانند فقط از یکی از دو حقوق (دولتی یا مجلس) استفاده نمایند. در صورت اختلاف نظر مستمری بگیران تشخیص و تصمیم به عهده کمیسیون ماده (۴) این قانون خواهد بود.

تبصره ۳ (الحاقی ۸/۱۰/۱۳۸۱) - میزان حقوق وظیفه و مستمری نمایندگان مجلس شورای اسلامی که از کارکنان دولت نبوده و در زمان نمایندگی فوت نموده و یا می نمایند مطابق مستخدمین رسمی مشمول ماده (۸۳) قانون استخدام کشوری مصوب ۳۱/۳/۱۳۴۵ تعیین و پرداخت خواهد شد.

ص: ۹۸

تبصره ۴ (الحاقی ۸/۱۰/۱۳۸۱) - چنانچه نمایندگان مذکور در تبصره (۳) تابع قانون تأمین اجتماعی مصوب ۳/۴/۱۳۵۴ باشند و حقوق وظیفه و مستمری آنان کمتر از میزان حقوق وظیفه و مستمری موضوع تبصره (۳) باشد، مابه التفاوت تا سقف مبلغ مزبور به آنان پرداخت خواهد شد.

تبصره ۵ (الحاقی ۲۷/۱۰/۱۳۷۱) - اعتبار لازم جهت اجرای این قانون در سال ۱۳۷۱ از محل صرفه جویی مجلس شورای اسلامی تأمین خواهد شد و در سال های بعد در صورت وجود اعتبار لازم الاجرا است.

ماده ۲ - عائله تحت تکفل از لحاظ این قانون عبارتند از:

الف - زوجه دائمی نماینده تا زمانی که شوهر اختیار نکرده باشد.

ب - فرزندان و نوادگان ذکور (به شرط آنکه پدرشان فوت شده و تحت تکفل نماینده باشند) تا سن هیجده سالگی تمام، مگر این که به موجب مدارک مثبت در یکی از دانشگاه ها یا مؤسسات آموزش رسمی عالی مشغول تحصیل باشند در این صورت حقوق وظیفه آنان تا پایان بیست و پنج سالگی پرداخت می شود.

ج - فرزندان و نوادگان اناث (به شرط آنکه پدرشان فوت نموده و تحت تکفل قانونی نماینده باشند) به شرط آن که همسر اختیار نکرده باشند.

د - فرزندان و نوادگان (به شرط آنکه پدرشان فوت نموده و تحت تکفل قانونی باشند) علی و ناقص العضو که قادر به انجام کار نباشند.

ه - پدر و مادر به شرط آنکه تحت تکفل قانونی باشند.

ماده ۳ - حقوق وظیفه به تساوی بین عائله تحت تکفل قانونی تقسیم می شود.

ماده ۴ - تعیین حقوق وظیفه و مستمری و همچنین تعیین عائله تحت تکفل قانونی نماینده و سهم هر یک از آنها به عهده کمیسیون پنج نفری متشکل از نمایندگان هیئت رئیسه، کمیسیونهای قضایی، بهداری، دیوان محاسبات و امور اداری و استخدامی مجلس می باشد.

ماده ۵ - برقراری حقوق وظیفه و مستمری موکول به احراز نیاز مادی نماینده یا عائله تحت تکفل او می باشد. تشخیص این موضوع در صلاحیت کمیسیون مذکور در ماده (۴) است.

ماده ۶ - کلیه نمایندگان که از آغاز رسمیت مجلس شورای اسلامی تا تاریخ تصویب این قانون به عللی شهید شده و یا در راه انجام وظیفه فوت نموده و یا معلول گردیده اند نیز مشمول مقررات این قانون خواهند بود.

قانون فوق مشتمل بر شش ماده و دو تبصره در جلسه روز پنجشنبه نوزدهم تیر ماه یک هزار و سیصد و شصت و پنج مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۲۵/۴/۱۳۶۵ به تأیید شورای نگهبان رسیده است.

این متن از کتاب حقوق معلولان در قوانین ایران (ص ۴۵ تا ۴۷) اخذ شد و عجیب اینکه با متن مندرج در کتاب مرجع حقوق معلولین (ص ۱۷۵ تا ۱۷۶) چند اختلاف فاحش دارد. از جمله ماده ۱ که در اینجا اصلاحی ۲۷/۱۰/۷۱ معرفی شده، در آنجا ۲۵/۴/۶۵ شناخته شده است.

قانونی با ۱۴ ماده و ذیل برخی مواد، چند تبصره در سال ۶۱ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. تیر قانون اینگونه است: «قانون برقراری حقوق وظیفه از کار افتادگی و وظیفه عائله تحت تکفل جانبازان و شهداء انقلاب اسلامی ایران و جنگ تحمیلی و پرداخت حقوق و مزایای مجروحین جنگ تحمیلی و انقلاب اسلامی» همانطور که در عنوان قانون مشخص است، واژه معلولین یا معادل آن نیامده است و به نظر می رسد مقنن درصدد تصویب مجموعه قوانینی برای جانبازان و شهداء بوده است. البته در متن برخی مواد واژه معلول استفاده شده است. مثل ماده ۱ که چنین است:

ماده ۱- آن عده از مستخدمین رسمی یا ثابت و نیز کارکنان تمام وقت وزارتخانه ها و مؤسسات و شرکت های دولتی از جمله سازمان های دولتی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر نام است و مستخدمین شهرداری ها که برای حفظ دستاوردهای انقلاب اسلامی ایران و یا به سبب شرکت یا همکاری در عملیات نظامی دفاع از تمامیت و استقلال کشور جمهوری اسلامی ایران معلول و از کار افتاده شناخته می شوند و یا به درجه شهادت نائل می گردند، با رعایت مقررات مربوط به خود مشمول احکام مربوط به از کارافتادگی و فوت به سبب انجام وظیفه شناخته شده و حقوق وظیفه آنان یا عائله تحت تکفل آنان عبارت خواهد بود از مجموع حقوق وظیفه ای که بر این اساس حسب مقررات مربوط تعیین می شود به اضافه حقوق پایه یک گروه یک جدول حقوق موضوع ماده ۳۲ قانون استخدام کشوری که از صندوق بازنشستگی کشوری یا صندوق بازنشستگی و وظیفه مربوط حسب مورد پرداخت خواهد شد. (۱)

نیز در موارد ۳ و ۴ و ۷ واژه معلول آمده است. (۲) اما متن این مواد تصریح دارد که منظور کسانی است که در جریان انقلاب و جنگ تحمیلی علیل شده اند. به تدریج واژه معلول برای اینان استفاده نشد و به جای آن واژه جانباز متداول و متعارف گردید. با اینکه در سال های نخست انقلاب، کاربرد واژه معلول برای آسیب دیدگان جنگ متداول بود. در اواخر دهه هفتاد واژه های معلول جنگی در مقابل معلول عادی متداول شد و بالاخره در دهه اخیر واژه جانباز برای آسیب دیدگان جنگ و معلول برای آسیب دیدگان حوادث معمولی متداول شده است. بنابراین واژه معلول در متون حقوقی در سال های اول انقلاب را نمی توان تسری و تعمیم به عموم معلولین داد و باید فقط به معلولین جنگ معنی کرد. در واقع در قوانینی مثل قانون ۱۳۶۱ اراده قانون گذار فقط به جانبازان انقلاب و جنگ تعلق می گرفته و معلولین دیگر را عمداً یا سهواً نام نبرده اند. با اینکه در آن شرایط ایران، معلولین عادی شامل نابینا، ناشنوا، آسیب دیدگان جسمی و حرکتی و ذهنی فراوان بودند و نیاز به قانون داشتند. می توان قانون گذار را در آن شرایط یعنی ابتدای جنگ تحمیلی و مشکلات فراوان ناشی از جنگ را درک کرد که مهم ترین مسأله برای آنان حفظ کشور و حراست از کیان کشور بود.

ص: ۱۰۰

۱- سایت مجلس شورای اسلامی، کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۱۷۱.

۲- کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۱۷۱ تا ۱۷۵.

معلولین ذهنی در سال ۱۳۶۵ مورد توجه قوه مقننه قرار گرفته و قانونی در یک ماده و سه تبصره برای تشویق آنان به کار و نیز تأمین مخارج زندگی خود و خانواده شان تصویب شد.

این قانون مربوط به معلولین ذهنی (روانی) که در کارگاه های حرفه ای و مشاغل تولیدی کار می کنند و تولیدات قابل فروش دارند، است. تولیدات اینگونه بیماران به فروش می رسد و درآمد حاصله به عنوان حق الزحمه به خودشان یا خانواده آنها داده می شود.

این قانون در ۱۸ آبان ماه ۱۳۶۵ تصویب و پس از تأیید شورای نگهبان، با امضای رئیس مجلس، هاشمی رفسنجانی ابلاغ شد. (۱) هدف مجلس شورای ملی اشتغال و کاریابی برای معلولین روانی است. ادارات بهداری در شهرها موظف شدند کارگاه هایی برای این قشر تأسیس کنند و آنان را به کار بگیرند.

دستگاه مقننه آیین نامه دقیق و جامعی هم برای این منظور تدوین و تصویب و ابلاغ کرد.

هزینه نگهداری و مراقبت از معلولین روانی ذهنی زیاد است. با این روش چند هدف تأمین می شود. بخشی از هزینه های معلولین، از این طریق تأمین می شود، نیز نگهداری آنها آسان تر می گردد. زیرا بیکاری و عدم مشغولیت، موجب استرس و تشدید بیماری روانی آنها می گردد و با این شیوه آلام آنان کاهش می یابد.

لازم به یادآوری است چنین قوانینی در گذشته کم نبوده است ولی به محض آمدن مدیر بعدی یا دولت یا وزیر بعدی، این قانون را بی سر و صدا تعدیل و قانون دیگری مطرح کرده و تجربه دیگری را از صفر آغاز نموده اند. در این مورد، اگر این قانون به نتیجه می رسید، تاکنون بسیاری از معلولین روانی به سر و سامان رسیده بودند.

قانون مالیات، مصوب ۱۳۶۶

در این دوره چند قانون سودمند برای مالیات معلولین تصویب شد. قانون مالیات ها در اسفند ۱۳۶۶ در مجلس شورای اسلامی به شور گذاشته شد و تصویب شد. در سال ۱۳۷۴ ماده واحده ای برای معافیت مالیاتی تمامی مؤسسات خصوصی شاغل در امور معلولین در مجلس بررسی و تصویب شد. متن این قانون اینگونه است:

قانون معافیت مالی کلیه مؤسسات خصوصی شاغل در امور مربوط به حمایت و توان بخشی معلولان و ارائه خدمات به عقب ماندگان ذهنی، مصوب ۱۸ تیرماه ۱۳۷۴

ماده واحده- کلیه مؤسسات خصوصی که با مجوز سازمان بهزیستی کشور امور مربوط به حمایت و توان بخشی معلولان و ارائه خدمات به عقب ماندگان ذهنی و انجام خدمات در مراکز روزانه و شبانه روزی ها نگهداری معلولین و کودکان بی سرپرست را به عهده دارند و همچنین مهدهای کودک از پرداخت مالیات بر درآمد معاف می باشند مشروط بر این که سازمان مذکور بر درآمد و هزینه آن ها نظارت داشته و مؤسسات فوق حداقل ده درصد از مددجویان خود را بدون دریافت هر گونه دستمزد به افراد معرفی شده از طرف سازمان بهزیستی اختصاص دهند.

ص: ۱۰۱

قانون فوق مشتمل بر ماده واحده در جلسه روز یکشنبه هجدهم تیر ماه یک هزار و سیصد و هفتاد و چهار مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۲۱/۴/۱۳۷۴ به تأیید شورای نگهبان رسیده است؛ رئیس مجلس شورای اسلامی - علی اکبر ناطق نوری (۱)

در بهمن ۱۳۸۰، مکمل و اصلاحیه دیگری برای مالیات معلولین مطرح شد. معلولین نیازمند معالجه و توان بخشی می توانند از مالیات خودشان یا مالیات افرادی که معلول تخت تکفل او است، هزینه های ضروری درمان و توان بخشی را بپردازند. (۲)

مراکز نگهداری معلولین ذهنی و حرکتی از پرداخت مالیات بر درآمد در سال ۱۳۸۰ معاف شدند.

ماده ۱۳۴ اصلاحی ۲۷/۱۱/۱۳۸۰ قانون مالیات ها

درآمد حاصل از تعلیم و تربیت مدارس غیرانتفاعی اعم از ابتدایی، راهنمایی، متوسطه، فنی و حرفه ای، دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی غیرانتفاعی و درآمد مؤسسات نگهداری معلولین ذهنی و حرکتی بابت نگهداری اشخاص مذکور که حسب مورد دارای پروانه فعالیت از مراجع ذی ربط هستند همچنین درآمد باشگاه ها و مؤسسات ورزشی دارای مجوز از سازمان تربیت بدنی حاصل از فعالیت های منحصراً ورزشی از پرداخت مالیات معاف است. آیین نامه اجرایی این ماده به پیشنهاد وزارت امور اقتصادی و دارایی به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

شورای اسلامی شهر تهران هم طی مصوبه ای در بهمن ماه ۱۳۸۲، معلولین را از پرداخت عوارض شهرداری برای صدور پروانه ساخت برای یکبار معاف کرد. (۳)

مالیات تجربه سودمندی در جهان برای اصلاح امور معلولین بوده است. زیرا معافیت مالیاتی جذابیت فوق العاده دارد و موجب می شود تا افراد پول دار و امکانات دار جذب پروژه های معلولین گردند.

بازنشستگی معلولین، مصوب ۱۳۶۷

اولین قانونی که جانبازان در کنار معلولین عادی نام برده شده اند، مربوط به سال ۶۷ است. این قانون شامل ماده واحده و چهار تبصره است. چند اصلاحیه در سال های بعد دارد و در مجموع قانون مفصلی شده است. متن آن اینگونه است:

قانون نحوه بازنشستگی جانبازان انقلاب اسلامی ایران و جنگ تحمیلی و معلولین عادی و شاغلین مشاغل سخت و زیان آور، مصوب ۱ آذرماه ۱۳۶۷

ماده واحده- کلیه وزارتخانه ها، شرکت ها، مؤسسات دولتی، شهرداری ها، بانک ها، مؤسسات و شرکت ها و سازمان هایی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر نام است می توانند مستخدمین معلول (اعم از جانبازان انقلاب اسلامی ایران و جنگ تحمیلی، معلولین حوادث ناشی از کار، بیماران ناشی از شرایط خاص کار و معلولین عادی) رسمی یا ثابت یا دارای عناوین مشابه خود را به شرط داشتن حداقل بیست سال تمام سابقه خدمت بر اساس درخواست کتبی آنان و تصویب شورای امور اداری و

ص: ۱۰۲

۱- روزنامه رسمی، ش ۱۴۶۸۱، ۱۱/۵/۱۳۷۴؛ حقوق معلولان در قوانین ایران، ص ۴۰.

۲- حقوق معلولان در قوانین ایران، ص ۶۱-۶۲.

۳- حقوق معلولان در قوانین ایران، ص ۱۹۲-۱۹۳؛ روزنامه رسمی، ش ۱۷۶۹، ۱۴/۱۱/۱۳۸۲.

استخدامی کشور با افزودن سنوات خدمت ارفاقی که مدت آن ذیلاً بر حسب نوع و درجه معلولیت و یا بیماری مشخص گردیده است، به مدت خدمات آنان بدون پرداخت کسور فقط از لحاظ احتساب حقوق بازنشستگی بازنشسته نمایند.

خدمت زائد بر سی سال این افراد قابل محاسبه نبوده و در تعیین حقوق بازنشستگی آنان آخرین حقوق قبل از بازنشستگی مبنای محاسبه قرار می گیرد.

۱- در مورد جانبازان انقلاب اسلامی ایران و جنگ تحمیلی در درجات بین ۲۰٪ تا ۴۰٪ نقص عضو یا اعضاء یا کاهش توانایی ها برای انجام کار حداقل سه و حداکثر شش سال و درجات بین ۴۰٪ تا آستانه از کارافتادگی کامل حداقل شش و حداکثر ده سال به تناسب درجات فوق به جمع سنوات خدمت مستخدم افزوده می شود. ملاک ارفاق از نظر درجه معلولیت بالاترین میزان معلولیت از آغاز تا زمان بازنشستگی است.

۲- در مورد معلولیت های مربوط به حوادث ناشی از کار و یا بیماریهای ناشی از شرایط خاص کار در درجات بین ۲۰٪ تا ۴۰٪ نقص عضو یا اعضاء و یا کاهش توانایی ها برای انجام کار حداقل دو و حداکثر پنج سال و درجات بین ۴۰٪ تا آستانه از کارافتادگی کامل حداقل پنج و حداکثر هشت سال به تناسب درجات فوق به جمع سنوات خدمت مستخدم افزوده می شود.

۳- در مورد معلولین عادی که به دلایل غیر ناشی از کار معلول شده اند در درجات بین ۲۰٪ تا ۴۰٪ نقص عضو یا اعضاء یا کاهش توانایی ها برای انجام کار حداقل دو و حداکثر سه و در درجات بین ۴۰٪ تا آستانه از کارافتادگی کامل حداقل سه و حداکثر شش سال به تناسب درجات فوق به سوابق خدمت مستخدم اضافه می شود.

تبصره ۱ - تشخیص درجه معلولیت جانبازان انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی به عهده کمیسیون پزشکی بنیاد شهید و تشخیص نوع معلولیت و درجات نقص عضو یا اعضاء و یا کاهش توانایی برای انجام کار در مورد افراد مشمول این قانون به عهده کمیسیون پزشکی معتمد متشکل از حداقل سه نفر از افراد متخصص بر حسب نوع معلولیت و یا بیماری با معرفی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی خواهد بود و تعیین مدت سنوات ارفاقی بر اساس موارد فوق الذکر با شورای امور اداری و استخدامی کشور می باشد.

تبصره ۲ - مستخدمینی که به استناد ماده (۷۹) قانون استخدام کشوری (۱) و مقررات مشابه آن در قوانین دستگاه های مذکور در این لایحه از کارافتاده می شوند، حداقل سه سال به سنوات خدمت آنان بدون پرداخت کسور از لحاظ بازنشستگی اضافه خواهد شد و در صورتی که با ارفاق مذکور، خدمت این قبیل افراد از پانزده سال کمتر شود مدت خدمت آنان پانزده سال منظور خواهد شد.

ص: ۱۰۳

۱- ماده ۷۹ قانون استخدام کشوری- هر گاه مستخدم رسمی علیل یا به علت حادثه ای ناقص شود به نحوی که از کار کردن باز بماند حقوق وظیفه ای برابر با یک سی ام متوسط حقوق و تفاوت تطبیق حقوق و فوق العاده شغل ضربدر سنوات خدمت دریافت خواهد کرد. مشروط بر اینکه از متوسط حقوق او تجاوز نکند. تبصره ۱- در صورتی که سنوات خدمت مستخدم موضوع این ماده از پانزده سال کمتر باشد مدت خدمت او پانزده سال منظور خواهد گردید. تبصره ۲- در صورتی که مستخدم مذکور در این ماده فوت شود نصف حقوق وظیفه او با رعایت شرایط قانونی به وراثت وی تعلق می گیرد.

تبصره ۳ - شاغلین مشاغل سخت و زیان آور که وظایف مربوط به شغل آنان باعث بروز ناراحتی های جسمی و روحی می گردد، می توانند با داشتن حداقل بیست سال سابقه خدمت بر اساس درخواست کتبی خود با حداکثر پنج سال ارفاق بازنشسته شوند.

تبصره ۴ - آیین نامه اجرایی ماده فوق ظرف ۳ ماه با پیشنهاد سازمان امور اداری و استخدامی با همکاری بنیاد شهید و سازمان بهزیستی تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

قانون فوق مشتمل بر ماده واحده و چهار تبصره در جلسه علنی روز سه شنبه اول آذر ماه یک هزار و سیصد و شصت و هفت مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۹/۹/۱۳۶۷ به تأیید شورای نگهبان رسیده است. (۱)

آیین نامه اجرایی آن نیز در تاریخ ۲۸/۵/۱۳۶۸ طی مصوبات هیات وزیران و با امضای نخست وزیر وقت میرحسین موسوی تصویب شد.

این قانون که ویژه جانبازان است ولی قانون گذار آن را به معلولین عادی هم تعمیم داده، چند اصلاحیه هم داشته است:

- در سال ۱۳۷۷ مجلس، همین قانون را به شاغلان مشاغل سخت و زیان آور کلیه نیروهای نظامی و انتظامی، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و سازمان های وابسته به آنها تسری و تعمیم داد و آنان هم از حقوق و مزایای جانبازان جنگ بهره مند شدند. (۲) هیئت دولت آیین نامه اجرایی این قانون را تصویب کرد و با امضای آقای حسن حبیبی معاون اول رئیس جمهور به تاریخ ۱۳۷۹ ابلاغ گردید. (۳)

- در سال ۱۳۸۳، مجلس شورای اسلامی، دو تبصره الحاقی و اصلاحی به آن افزود. آزادگان را به آن افزود و برخی شرایط مربوط به جانبازان را تغییر داد. اما از معلولین نامی برده نشد و شرایط آنها تفاوت نکرد. (۴)

- آیین نامه دیگری در ۱۳۸۵ در هیئت دولت تصویب و با امضاء پرویز داودی معاون اول رئیس جمهور ابلاغ شد. (۵) در سال ۱۳۸۷ همین قانون به شاغلین بنیاد شهید و امور ایثارگران هم تعمیم و تسری یافت. (۶)

نکته حقوقی مهم این است که تمامی ایرانیانی که به هر دلیل آسیب مند شده و معلولیت پیدا کرده اند فرزندان این مرز و بوم اند. تفاوت بین کسی که در کارخانه های اسلحه سازی آسیب می بیند و راننده ای که در جاده خودروی او دچار تصادف می شود نیست. از اینرو باید تمامی معلولین یک نظام حقوقی داشته باشند و تبعیض ها مرتفع گردد.

ص: ۱۰۴

۱- حقوق معلولان در قوانین ایران، ص ۳۰-۳۲؛ کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۲۲۸-۲۲۹؛ سایت مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، بخش قوانین و مقررات.

۲- روزنامه رسمی، شماره ۱۵۵۹۰، ۱۵ شهریور ۱۳۷۷؛ کتاب مرجع حقوق ایران، ص ۲۳۶.

۳- کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۲۱۷-۲۱۹.

۴- حقوق معلولان در قوانین ایران، ص ۲۳.

۵- همان، ص ۲۲۲-۲۲۵.

۶- کتاب مرجع حقوق ایران، ص ۲۳۶؛ سایت مجلس شورای اسلامی

نهاد قانون گذار در این دوره وظایف دولت را نسبت به معلولین توسعه داد. به طوری که دولت جمهوری اسلامی در زمینه های متعدد نسبت به معلولین تعهد دارد. به هنگام بررسی قانون هر وزارتخانه یا تأسیس وزارتخانه های جدید، قانونی هم برای معلولین تصویب کرد. وقتی قانون تشکیلات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی را بررسی کرد، وظایف این وزارتخانه را برای معلولین گسترش داد.

قانون تشکیلات و وظایف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

ماده ۱- وظایف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی عبارت اند از:

۹- تأمین و ارائه خدمات لازم به معلولین جسمی، ذهنی و اجتماعی قابل توان بخشی در حدود امکانات.

۱۰- تشویق و ترغیب افراد خیر و مؤسسات خصوصی جهت اقدامات حمایتی برای کودکان در سنین قبل از دبستان و سالمندان و خانواده ها و افراد بی سرپرست و نیازمند و معلولین جسمی، ذهنی و اجتماعی غیر قابل توان بخشی و ارائه این خدمات در موارد ضروری توسط مؤسسات دولتی و نظارت بر این اقدامات. (۱)

تاریخ اجتماعی و فرهنگی معلولان در ایران گویا این واقعیت است که هر چه جلوتر آمده ایم، توجه و عنایت به امور معلولین افزایش یافته است. بدین معنا که نهادهای دولتی متوجه اهمیت معلولین شده اند؛ نیز تلقی عموم مردم عوض شده و دیدگاه مثبت تر به معلولین پیدا کرده اند.

علل و عوامل گسترش رویکردهای اجتماعی به معلولین متنوع و زیاد است. اما مهم ترین آنها تلاش ها و ابراز وجود خود معلولین است. آنان با طی مدارج علمی، با رسیدن به مرتبه های عالی در پست های مختلف اجتماعی همراه با اطلاع رسانی توجهات را به خود جلب کردند.

استخدام معلولین، مصوب ۱۳۶۷

اشاره

یکی از حقوق مهم معلولین استخدام آنان در ادارات دولتی یا مراکز خصوصی است. هنوز وضعیت استخدامی معلولین مطلوب نیست. زیرا هرگاه قانونی تصویب شده بیشتر روی کاغذ مانده و عمل به آن کمتر دیده شده است. اینجا به قوانین موردی استخدام معلولین که در سال های مختلف از ۱۳۶۰ تا ۱۳۸۳ تصویب شده اشاره می شود.

قانون استخدامی مربوط به جهاد سازندگی

قانون استخدامی مربوط به جهاد سازندگی در سال ۱۳۶۷ تصویب شد، که اینگونه است:

از قانون مقررات مالی، اداری، استخدامی و تشکیلاتی وزارت جهاد سازندگی، مصوب ۲۳ فرودین ماه ۱۳۶۷

ماده ۶۶- هر گاه عضو جهاد به علت بیماری و یا حادثه غیر ناشی از کار معلول و یا ناقص گردد به نحوی که به تأیید پزشک یا پزشکان معتمد جهاد نتواند ادامه خدمت دهد حقوق وی به طریق زیر محاسبه و پرداخت خواهد شد:

حق عائله مندی + ۵۰٪ حق نوع کار با (احتساب افزایش سنواتی) $\times \frac{30}{100}$ سابقه کار فرد.

ص: ۱۰۵

تبصره ۱ - در صورتی که سابقه کار عضو موضوع این ماده از ۱۵ سال کمتر باشد مدت خدمت او ۱۵ سال منظور خواهد شد.

تبصره ۲ - در صورتی که معلولیت موضوع ماده (۶۶) به گونه ای باشد که عضو بتواند متصدی شغل دیگری در جهاد شود حقوق وی بر مبنای شغل جدید محاسبه و پرداخت خواهد شد و در هر حال مبلغ پرداختی به وی از مقرری موضوع این ماده کمتر نخواهد بود.

ماده ۶۷ - در صورتی که عضو به علت حوادث ناشی از کار و یا بیماری حرفه ای معلول شود به نحوی که از کار کردن باز بماند حقوق ماهیانه وی به طریق زیر محاسبه و پرداخت می شود.

۸۰٪ معدل حق نوع کار سه سال آخر خدمت با احتساب افزایش سنواتی + حق عائله مندی.

تبصره ۱ - چنانچه معلولیت فرد در رابطه با جبهه های جنگ باشد برابر آخرین پرداختی ماهیانه به وی پرداخت خواهد شد.

تبصره ۲ - در صورتی که معلولیت موضوع ماده ۶۷ به گونه ای باشد که عضو بتواند متصدی شغل دیگری در جهاد شود حقوق وی بر مبنای شغل جدید محاسبه و پرداخت خواهد شد و چنانچه مبلغ پرداختی کمتر از حقوق و مزایای سابق آن باشد، مابه التفاوت به عنوان تفاوت تطبیق پرداخت خواهد شد و تا زمانی که مابه التفاوت پرداخت می شود هر گونه افزایش پرداختی از مبلغ مابه التفاوت کسر خواهد شد.

ماده ۶۸ - در صورتی که عضو جهاد فوت شود حقوق وظیفه بازماندگان وی با توجه به شرایط ذیل به تساوی بین آنان تقسیم می گردد:

الف- همسر دائمی و فرزندان و نوادگان اناث متوفی تا زمانی که شغل و یا شوهر اختیار نکرده باشند.

ب- شوهر، در صورتی که علیل و از کار افتاده و تحت تکفل همسر متوفای خود بوده باشد.

ج- پسران متوفی تا پایان بیست سالگی و در صورت ادامه تحصیل در مؤسسات آموزش عالی رسمی حداکثر تا پایان بیست و پنج سالگی.

د- فرزندان علیل یا ناقص العضو متوفی که از کار افتاده (مادام العمر) باشند.

ه-- والدین متوفی مشروط بر این که تحت تکفل متوفی بوده باشند. (۱)

قانون دیگر مربوط به وزارت اطلاعات و استخدام معلولین در این وزارتخانه است. این قانون مصوب ۱۳۷۴ است. فقط موادی که تصریح به حقوق معلولین دارد می آورم.

قانون استخدامی وزارت اطلاعات، مصوب ۲۵ تیرماه ۱۳۷۴

ماده ۳۴- وزارتخانه موظف است کلیه مستخدمین خود را در قبال حوادثی که منجر به شهادت، فوت، بیماری، جانبازی و معلولیت، همچنین دیه شود. برابر قوانین و مقررات رأساً بیمه نماید.

ماده ۹۱- میزان حقوق وظیفه یا مستمری کسانی که طبق این قانون، هنگام انجام وظیفه یا به سبب آن معلول یا فوت می شوند، معادل آخرین حقوق و فوق العاده شغل و مزایای مستمری آنان تعیین و پرداخت می شود.

ص: ۱۰۶

تبصره - حقوق وظیفه معلولان فوت شده، موضوع این ماده در صورتی که بنا به تشخیص مرجع پیش بینی شده در ماده (۶۸) این قانون، فوت ناشی از معلولیت باشد، معادل آخرین حقوق وظیفه به مستمری بگیران آنان پرداخت می شود و در صورتی که فوت ناشی از معلولیت نباشد، معادل چهار پنجم آخرین حقوق وظیفه خواهد بود.

ماده ۹۲ - میزان حقوق وظیفه مستخدمی که طبق تشخیص مرجع پیش بینی شده در ماده (۶۸) این قانون، علیل یا به علت حادثه ای ناشی از کار، معلول شود، به گونه ای که از کار کردن باز بماند، معادل یک سی ام متوسط حقوق و فوق العاده شغل و مزایای مستمر سه سال اشتغال آخر خدمت ضربدر سنوات خدمت خواهد بود.

ماده ۹۷ - حقوق وظیفه و مستمری جانبازان و خانواده شهدا توسط وزارتخانه پرداخت می شود و از مزایا و امکانات رفاهی مانند سایر جانبازان و خانواده شهدای کشور برخوردار خواهند بود.

ماده ۹۸ - جهت هزینه کفن و دفن مستخدمین، اعم از شاغل، بازنشسته، جانباز و معلول که شهید یا فوت شوند، مبلغی معادل سه ماه حقوق و مزایا مشروط بر این که از پانصد هزار (۵۰۰/۰۰۰) ریال کمتر نباشد، پرداخت خواهد شد.

ماده ۱۰۲ - در صورتی که میزان صدمه های وارد شده به جانبازان و معلولان، هنگام انجام وظیفه یا به سبب آن در حدی باشد که به تأیید کمیسیون پزشکی وزارتخانه در انجام کارهای روزانه محتاج کمک و یاری عمل دیگران باشند (و در آسایشگاه جانبازان نگهداری نشوند) ماهانه بر حسب مورد و متناسب با میزان از کار افتادگی از حقوق نگهداری معادل حداقل ده درصد (۱۰٪) و حداکثر بیست درصد (۲۰٪) دریافتی مقرر خود، استفاده خواهند نمود. (۱)

قانون استخدام معلولین در نیروی انتظامی در سال ۱۳۷۴ تصویب شد و اهم مواد آن اینگونه است:

قانون مقررات استخدامی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۲۷ تیرماه ۱۳۷۴

ماده ۱۰۲ - خدمت پرسنل در نیروی انتظامی به یکی از صور زیر پایان می یابد:

الف - شهادت؛ ب - جانباز شدن؛ ج - بازنشستگی؛ د - بازخریدی؛ ه - انتقال؛ و - معلولیت؛ ز - فوت؛ ح - استعفاء؛ ط - معافیت از خدمت؛ ی - اخراج.

ماده ۱۷۱ - پرسنل وظیفه دوره احتیاط و ذخیره که قبل از خدمت از کارمندان دولت بوده اند در صورت شهادت، جانباز شدن، فوت و یا معلولیت حقوق مستمری و وظیفه آنان برابر مقررات این قانون بر مبنای آخرین حقوق دریافتی از سازمان مربوط و از بودجه همان سازمان پرداخت خواهد شد و چنانچه حقوق آنان در سازمان مربوطه کمتر از حقوق پرسنل کادر ثابت همپراز آنان باشد حقوق مستمری و وظیفه آنان بر مبنای حقوق پرسنل کادر ثابت همپراز محاسبه شده و مابه التفاوت آن از اعتباری که بدین جهت همه ساله در بودجه نیروی انتظامی منظور می شود، پرداخت خواهد شد.

ماده ۱۷۲ - هرگاه سابقه خدمت جانبازان موضوع ماده ۱۶۷ و معلولینی که از حقوق وظیفه استفاده می نمایند کمتر از ۲۰ سال باشد حقوق وظیفه مقرر را از بودجه نیروی انتظامی دریافت نموده و سالانه از مبلغی معادل افزایش حقوق پایه مربوط استفاده خواهند کرد و کسور بازنشستگی

ص: ۱۰۷

به صندوق مربوط واریز و پس از رسیدن به ۲۰ سال خدمت، از مبلغی معادل آخرین حقوق دریافتی از صندوق بازنشستگی نیروی انتظامی برخوردار خواهند شد.

ماده ۱۷۹ (اصلاحی ۵/۳/۱۳۸۳) - به وراث کلیه پرسنل اعم از شاغل، بازنشسته و وظیفه، جانباز، معلول که شهید یا فوت می شوند معادل مبلغ پیش بینی شده در قانون پرداخت پاداش پایان خدمت و بخشی از هزینه های ضروری به کارکنان دولت - مصوب ۲۶/۲/۱۳۷۵ با اصلاحات بعدی - هزینه کفن و دفن پرداخت می شود.

ماده ۱۸۳ - در صورتی که میزان صدمات وارده به جانبازان و معلولین حین انجام وظیفه یا به سبب آن در حدی باشد که به تأیید کمیسیون عالی پزشکی نیروی انتظامی در انجام کارهای روزانه زندگی محتاج کمک و معاضدت عملی دیگران باشند. در صورتی که در آسایشگاه جانبازان نگهداری نشوند بر حسب مورد و متناسب با میزان از کارافتادگی از حقوق نگهداری که حداقل آن ۱۵۰ و حداکثر آن ۳۰۰ برابر ضریب ریالی می باشد استفاده خواهند کرد.

ماده ۱۸۶ - جانبازان، معلولین، بازنشستگان، مستمری بگیران و عائله تحت تکفل پرسنل شاغل و بازنشسته، وظیفه بگیر و مستمری بگیران زیر پوشش سازمان تأمین خدمات درمانی خواهند بود.

هر یک از ادارات و نهادهای دولتی قانون استخدامی ویژه خود را دارند. در بسیاری از این قوانین به حقوق استخدامی معلولین اشاره شده است. ولی بیشتر آنها مشابه و مکرراند و نیازی به آوردن همه آنها نیست. مهم عمل به قانون است. بسیاری از افرادی که سالم استخدام شده اند ولی بر اثر سانحه ای معلولیت پیدا کرده اند، به بهانه های مختلف آنها را طرد و اخراج می کنند یا پست اداری متناسب با شئون او نمی دهند. همچنین معلولینی که از ابتدا می خواهند استخدام شوند، وضعیتی نابسامان تر دارند.

اگر قانون گذار تدابیر تضمینی و ضمانت های قانونی برای استخدام معلولین پیش بینی و تصویب می کرد، تا حدی مسأله بهتر می شد. مثلاً نهادهایی که از استخدام معلولین ممانعت می نمایند، درصدی از بودجه آنها کاهش یابد.

بازنشستگی از کار، مصوب ۱۳۶۷

اشاره

صاحبان حرف و مشاغل و مدیران نهادها معمولاً علاقه دارند، معلولان را با حداقل امتیاز و مزایا بازنشسته کنند. اما خوشبختانه قانون گذاران قوانین خوبی برای بازنشستگی معلولین تصویب کرده اند. در سال ۱۳۶۷ ماده واحده ای با چند تبصره به این صورت تصویب شد:

قانون نحوه بازنشستگی جانبازان انقلاب اسلامی ایران و جنگ تحمیلی و معلولین عادی و شاغلین مشاغل سخت و زیان آور، مصوب ۱ آذرماه ۱۳۶۷

ماده واحده - کلیه وزارتخانه ها، شرکت ها، مؤسسات دولتی، شهرداری ها، بانک ها، مؤسسات و شرکت ها و سازمان هایی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر نام است می توانند مستخدمین معلول (اعم از جانبازان انقلاب اسلامی ایران و جنگ تحمیلی، معلولین حوادث ناشی از کار، بیماران ناشی از شرایط خاص کار و معلولین عادی) رسمی یا ثابت یا دارای عناوین مشابه خود را به شرط داشتن

حداقل بیست سال تمام سابقه خدمت بر اساس درخواست کتبی آنان و تصویب شورای امور اداری و استخدامی کشور با افزودن سنوات خدمت ارفاقی که مدت آن ذیلاً بر حسب نوع و درجه معلولیت و یا بیماری مشخص گردیده است، به مدت خدمات آنان بدون پرداخت کسور و فقط از لحاظ احتساب حقوق بازنشستگی بازنشسته نمایند.

خدمت زاید بر سی سال این افراد قابل محاسبه نبوده و در تعیین حقوق بازنشستگی آنان آخرین حقوق قبل از بازنشستگی مبنای محاسبه قرار می گیرد.

۱- در مورد جانبازان انقلاب اسلامی ایران و جنگ تحمیلی در درجات بین ۲۰٪ تا ۴۰٪ نقص عضو یا اعضاء یا کاهش توانایی ها برای انجام کار حداقل سه و حداکثر شش سال و درجات بین ۴۰٪ تا آستانه از کارافتادگی کامل حداقل شش و حداکثر ده سال به تناسب درجات فوق به جمع سنوات خدمت مستخدمین افزوده می شود. ملاک ارفاق از نظر درجه معلولیت بالاترین میزان معلولیت از آغاز تا زمان بازنشستگی است.

۲- در مورد معلولیت های مربوط به حوادث ناشی از کار و یا بیماری های ناشی از شرایط خاص کار در درجات بین ۲۰٪ تا ۴۰٪ نقص عضو یا اعضاء یا کاهش توانایی ها برای انجام کار حداقل دو و حداکثر پنج سال و درجات بین ۴۰٪ تا آستانه از کارافتادگی کامل حداقل پنج و حداکثر هشت سال به تناوب درجات فوق به جمع سنوات خدمت مستخدم افزوده می شود.

۳- در مورد معلولین عادی که به دلایل غیر ناشی از کار معلول شده اند در درجات بین ۲۰٪ تا ۴۰٪ نقص عضو یا اعضاء یا کاهش توانایی ها برای انجام کار حداقل دو و حداکثر سه و در درجات بین ۴۰٪ تا آستانه از کارافتادگی کامل حداقل سه و حداکثر شش سال به تناسب درجات فوق به سوابق خدمت مستخدم اضافه می شود.

تبصره ۱ - تشخیص درجه معلولیت جانبازان انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی به عهده کمیسیون پزشکی بنیاد شهید و تشخیص نوع معلولیت و درجات نقص عضو یا اعضاء یا کاهش توانایی برای انجام کار در مورد افراد مشمول این قانون به عهده کمیسیون پزشکی معتمد متشکل از حداقل سه نفر از افراد متخصص بر حسب نوع معلولیت و یا بیماری با معرفی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی خواهد بود و تعیین مدت سنوات ارفاقی بر اساس موارد فوق الذکر با شورای امور اداری و استخدامی کشور می باشد.

تبصره ۲ - مستخدمینی که به استناد ماده (۷۹) قانون استخدام کشوری و مقررات مشابه آن در قوانین دستگاه های مذکور در این لایحه از کار افتاده می شوند، حداقل سه سال به سنوات خدمت آنان بدون پرداخت کسور از لحاظ بازنشستگی اضافه خواهد شد و در صورتی که با ارفاق مذکور، خدمت این قبیل افراد از پانزده سال کمتر شود مدت خدمت آنان پانزده سال منظور خواهد شد.

تبصره ۳ - شاغلین مشاغل سخت و زیان آور که وظایف مربوط به شغل آنان باعث بروز ناراحتی های جسمی و روحی می گردد، می توانند با داشتن حداقل بیست سال سابقه خدمت بر اساس درخواست کتبی خود با حداکثر پنج سال ارفاق بازنشسته شوند.

تبصره ۴ - آیین نامه اجرایی ماده فوق ظرف ۳ ماه با پیشنهاد سازمان امور اداری و استخدامی با همکاری بنیاد شهید و سازمان بهزیستی تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

تبصره ۵ (الحاقی ۲۱/۲/۱۳۸۳) - جانبازان و آزادگان کارگر مشمول قانون کار و تأمین اجتماعی با لحاظ تبصره (۲) ماده (۲) قانون اصلاح مقررات بازنشستگی و وظیفه قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳/۱۲/۱۳۶۸ مشمول این قانون خواهند بود و مشمول حداقل شرط سنی پنجاه سال با داشتن سی سال سابقه کار نمی باشند.

تبصره ۶ (الحاقی ۲۱/۲/۱۳۸۳) - پرداخت هزینه های ناشی از اصلاح این قانون اعم از حق بیمه و مستمری قابل پرداخت تا احراز شرایط بازنشستگی و حق بیمه سنوات ارفاقی طبق مقررات در دستگاه های دولتی به عهده دستگاه مربوط و در دستگاه های غیردولتی از جمله دستگاه های مشمول قانون کار به عهده دولت است که با اعلام آن توسط سازمان تأمین اجتماعی اعتبار مربوط طی ردیف جداگانه ای همه ساله در بودجه کل کشور پیش بینی و به حساب سازمان یاد شده پرداخت خواهد شد.

آیین نامه اجرایی این قانون توسط سازمان تأمین اجتماعی با همکاری بنیاد شهید و امور ایثارگران تهیه و به تصویب هیئت وزیران می رسد.

قانون فوق مشتمل بر ماده واحده و چهار تبصره در جلسه علنی روز سه شنبه اول آذرماه یک هزار و سیصد و شصت و هفت مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۹/۹/۱۳۶۷ به تأیید شورای نگهبان رسیده است. (۱)

قانون دیگری به صورت زیر تصویب شد. بر اساس این قانون، نحوه بازنشستگی مصرح در قانون پیش شامل کارکنان واحدهایی از وزارت دفاع هم می شود.

قانون شمول تبصره ۳ قانون نحوه بازنشستگی جانبازان انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی و معلولین عادی و شاغلین مشاغل سخت و زیان آور به کارکنان واحدهای صنعتی و تحقیقاتی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، مصوب ۲۰ دی ماه ۱۳۷۱

ماده واحده - از تاریخ تصویب این قانون کارکنان واحدهای صنعتی و تحقیقاتی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح که در مشاغل سخت و زیان آور خدمت می کنند و پرستاران نیروهای مسلح و وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح مشمول مقررات تبصره ۳ قانون نحوه بازنشستگی جانبازان انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی و معلولین عادی و شاغلین مشاغل سخت و زیان آور مصوب ۱/۹/۱۳۶۷ مجلس شورای اسلامی، می گردند.

تبصره - آیین نامه اجرایی این قانون ظرف مدت ۳ ماه توسط وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

قانون فوق مشتمل بر ماده واحده و یک تبصره در جلسه روز یکشنبه مورخ بیستم دی ماه یک هزار و سیصد و هفتاد و یک مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۶/۱۲/۱۳۷۱ به تأیید شورای نگهبان رسیده است. رئیس مجلس شورای اسلامی - علی اکبر ناطق نوری (۲)

ص: ۱۱۰

۱- حقوق معلولان در قوانین ایران، ص ۳۰-۳۲.

۲- روزنامه رسمی، شماره ۱۳۹۹۷-۱۰/۱/۱۳۷۲؛ حقوق معلولان در قوانین ایران، ص ۵۳.

قانون دیگری مثل همین قانون برای تعمیم و تسری قانون ۶۷ به کلیه نیروهای نظامی و انتظامی در سال ۱۳۷۷ در مجلس شورای اسلامی تصویب شد. (۱)

نتیجه گیری

سومین دوره از اهتمام موردی به حقوق معلولین سال های ۱۳۶۰ تا ۱۳۶۸ است. در این سال ها، مجموعه قانون های جامع ویژه معلولین مطرح ولی تصویب نشد، اما جریان حق طلبی و جنبش حقوق خواهی معلولین در ایران چندین گام پیشرفت داشت و قوانین موردی در این دوره تصویب شد که جامعه و معلولین را کاملاً متحول کرد. ویژگی های این دوره به لحاظ حقوقی عبارت اند از:

۱- نگرش همه جانبه و جامع به امور معلولین و طرح حقوق معلولین در هر زمینه و تصویب قانون برای امور مختلف.

۲- تصویب قوانین متنوع و متعدد از آموزش تا خودرو و پلاک خودرو از استخدام تا بازنشستگی و غیره.

۳- به لحاظ کثرت و کمیت، تعداد قوانین این دوره نسبت به کل دو دوره قبل چند برابر بیشتر است.

۴- قوانین پایه و زیر بنایی مثل قوانین استخدامی، مالیات و اشتغال در این دوره بیشتر از دوره های قبل است.

این ویژگی ها سبب شد تا جریان حقوق گرایی در جامعه معلولین تثبیت تر گردد و زمینه ها برای حرکت تاریخی و سرنوشت ساز در دوره بعد یعنی طرح و تصویب قانون جامع حمایت از معلولان هموار گردد.

لازم به ذکر است هدف این کتاب عرضه مجموعه قوانین معلولین نیست. البته هر چه بتوانیم قوانین را بیشتر معرفی می کنیم ولی هدف اصلی تبیین سیر حقوق معلولین در ایران است. از اینرو قوانین تکراری یا قوانینی که در راستای این هدف نیست ذکر نشده است.

ص: ۱۱۱

فصل دوم: دوره توسعه حقوق آموزشی و مشارکتی (۱۳۶۸-۱۳۸۳)

اشاره

مبحث ۱: تأسیس سازمان آموزش و پرورش استثنایی

مبحث ۲: مناسب سازی

مبحث ۳: قوانین موردی در این دوره

مبحث ۴: برنامه توسعه و معلولین

مبحث ۵: الحاق به کنوانسیون حقوق کودک

ص: ۱۱۳

از ۱۳۰۱ به عنوان سال توجه و اهتمام دستگاه های قانون گذار به معلولین تا ۱۳۶۸ به عنوان سال نخستین تصویب قوانین مجموعی برای معلولین، حدود شصت و هفت سال است. در این سال ها تمامی قوانین معلولیتی موردی و متضمن است. یعنی قوانینی است که در ضمن قوانین دیگر مثل قانون کار، قانون استخدام و قانون آموزش و پرورش برای افراد دارای معلولیت تصویب شده است.

اما در سال ۱۳۶۸ با تصویب «قانون مناسب سازی»، اولین مجموعه قوانین ویژه معلولین تصویب شد. در مناسب سازی، جامعه هدف، معلولین هستند و مجموعه ۷۵ ماده قانونی در چهار فصل تصویب شد. این قانون توسط شورای عالی معماری و شهرسازی ایران در ۸ خرداد ۱۳۶۸ تصویب شد. بعد از آن مجلس شورای اسلامی هم برای مناسب سازی مصوباتی داشته است.

قانون مجموعی و ویژه معلولین دیگر، قانون تأسیس مدارس استثنایی کشور است. البته در این دوره چند قانون موردی هم تصویب شده است. یک قانون موردی مهم در این دوره، اختصاص بندهایی به معلولین در قانون توسعه ملی است. به همین دلیل، قوانین توسعه ای مرتبط به معلولین را در یک مبحث مستقل آوردم.

نکته مهم این است که در این دوره ۱۵ ساله یعنی تا سال ۱۳۸۳، دو قانون مهم مجموعی برای معلولین تصویب شد ولی ماهیت این دو قانون (مناسب سازی و آموزش و پرورش استثنایی) عدم شمولیت آن ها به همه جوانب و ابعاد زندگی معلولین است و فقط به یک جنبه مثل آموزش و آسان سازی تردد معلولین اختصاص می یابد. در سال ۱۳۸۳ قانونی تصویب شد که ماهیت فراگیر و عمومی داشت و به همه ابعاد زندگی معلولین اختصاص دارد.

از سال ۱۲۹۹ مدارس در ایران تأسیس شده بود که به امور کودکان و دانش آموزان دارای شرایط استثنایی می پرداختند. مدارس باغچه بان و گلبدی از جمله آنها است. تا اینکه در سال ۱۳۴۷ وزارت آموزش و پرورش برای هماهنگی در امور کودکان استثنایی، «دفتر امور کودکان استثنایی» را گشود. این دفتر را در تحولات حقوقی فصل نخست گزارش نمودم.

نمایندگان مجلس در سال ۵۶ و ۵۷ به نقادی وضعیت دانش آموزان استثنایی پرداختند و شرایط به سمت تحولات پیش می رفت. اما جو انقلابی در ایران، پرداختن به استثنایی ها را به سال ۶۹ موکول کرد. در این سال مجلس به تأسیس سازمان پرداخت و گام های اساسی برداشت. این مبحث گزارشی مبسوط و تفصیلی از ابعاد این سازمان و شرایط شکل گیری و دیگر مسائل حقوقی آن است.

قانون تشکیل سازمان آموزش و پرورش استثنایی، مصوب ۲۱ آذرماه ۱۳۶۹

ماده واحده- با توجه به اهمیت و ویژگی های توان بخشی تعلیم و تربیت کودکان و دانش آموزان استثنایی اعم از نابینایان، کم بینایان، ناشنوایان، کم شنوایان، عقب ماندگان ذهنی و ناسازگاران عاطفی، معلولین حسی حرکتی و چند معلولیتی به موجب این قانون مؤسسه دولتی بنام (سازمان آموزش و پرورش استثنایی) وابسته به وزارت آموزش و پرورش تشکیل می شود.

تبصره ۱- این سازمان از شمول قانون نحوه تعدیل نیروی انسانی دستگاه های دولتی مستثنی و دارای ردیف اعتباری خاص می باشد.

تبصره ۲- کلیه مؤسسات و واحدهای آموزشی تابع وزارت آموزش و پرورش که به این نوع تعلیم و تربیت اشتغال دارند و یا برای فعالیت سازمان مناسب تشخیص داده می شوند، طبق اساسنامه سازمان به این سازمان منتقل می گردند.

تبصره ۳- وزارت آموزش و پرورش موظف است اساسنامه مشتمل بر اهداف، وظایف، شورا، تشکیلات و منابع مالی سازمان و همچنین امتیازات لازم جهت جذب و نگهداری نیروهای تخصصی مورد نیاز (نظیر فوق العاده شغل و ساعات تدریس متناسب با صعوبت شغل) را ظرف دو ماه تهیه و جهت تصویب به کمیسیون آموزش و پرورش مجلس شورای اسلامی تقدیم کند.

تبصره ۴- ۵۰٪ از بودجه سازمان هر ساله خارج از قانون محاسبات منظور خواهد شد. دولت موظف است در مدت پنج سال اول تأسیس سازمان به منظور ایجاد امکانات کافی تسهیلات ارزی لازم را در اختیار سازمان قرار دهد.

تبصره ۵- پنج سال خدمت دولتی رضایت بخش در سازمان از هر نظر از جمله بازنشستگی شش سال محسوب می گردد.

تبصره ۶- از تاریخ تصویب این قانون کلیه مؤسساتی که تحت عنوان آموزش و پرورش استثنایی در وزارت آموزش و پرورش و سایر وزارتخانه ها فعالیت دارند، زیر پوشش این سازمان قرار گرفته و کلیه اموال منقول و غیر منقول و پرسنل و امکانات و تجهیزات آنها به این سازمان منتقل می گردد. (۱)

یادداشت پایانی این قانون اینگونه است: قانون فوق مشتمل بر ماده واحده و شش تبصره در جلسه علنی روز چهارشنبه مورخ بیست و یکم آذرماه ۱۳۶۹ مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۵ بهمن ماه ۱۳۶۹ به تأیید شورای نگهبان رسیده است. رئیس مجلس شورای اسلامی - مهدی کروبی

پس از تصویب قانون تأسیس سازمان، اساسنامه آن هم در مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۷۰ به تصویب رسید و کارش را آغاز کرد. این اساسنامه شامل کلیات، ارکان و مقررات است.

اساسنامه سازمان آموزش و پرورش استثنایی

مصوب ۲۹/۵/۱۳۷۰ کمیسیون آموزش و پرورش مجلس شورای اسلامی

فصل اول - کلیات

ماده ۱- در اجرای تبصره (۳) ماده واحده قانون تشکیل سازمان آموزش و پرورش استثنایی مصوب ۲۱/۹/۱۳۶۹ مجلس شورای اسلامی، سازمان آموزش و پرورش استثنایی که در این قانون به اختصار «سازمان» نامیده می شود بر اساس مقررات این اساسنامه اداره می گردد.

ماده ۲- اهداف سازمان به شرح زیر می باشند:

۱- طراحی سیستم آموزشی، پرورشی، و توان بخشی به نحوی که ناتوانی های ذهنی و جسمی کودکان و دانش آموزان استثنایی جبران گردد و اینگونه کودکان و دانش آموزان بتوانند پس از گذراندن مراحل تحصیلی خود موقعیت اجتماعی و اقتصادی مناسب شرایط خویش را به دست آورند.

۲- تغییر و اصلاح مداوم آموزش و پرورش استثنایی با توجه به روشهای نوین آموزش و پرورش استثنایی در جهان و نیازهایی که اینگونه کودکان و دانش آموزان در ارتباط با شرایط خاص جامعه دارند.

۳- آموزش و پرورش گروه های مختلف کودکان و دانش آموزان استثنایی با توجه به نیازهای خاص هر گروه در سطوح قبل از دبستان، ابتدایی، راهنمایی و متوسطه و با تأکید خاص بر آموزش حرفه ای و تلاش برای تحت پوشش قرار دادن کلیه این گونه کودکان و دانش آموزان.

۴- کمک به پیشگیری از بروز ناتوانی های جسمی و ذهنی، قبل از تولد، هنگام تولد و بعد از تولد از طریق بالا بردن سطح آگاهی عمومی در زمینه عوامل بروز معلولیت ها و خصوصیات کودکان استثنایی.

ماده ۳- سازمان در جهت تحقق اهداف مذکور در ماده (۲) وظایف زیر را به عهده دارد:

۱- تهیه مجموعه ای از مقیاس ها و معیارهای سنجش توانایی ها و استعداد های کودکان و دانش آموزان استثنایی.

۲- اجرای طرح های شناسایی و گزینش کودکان و دانش آموزان استثنایی کشور.

۳- تهیه و تنظیم برنامه های مربوط به آموزش و پرورش ویژه برای گروه های مختلف کودکان و دانش آموزان استثنایی.

۴- تهیه و تنظیم طرح های توسعه کمی و کیفی آموزش و پرورش کودکان و دانش آموزان استثنایی.

۱- . سایت مجلس شورای اسلامی؛ حقوق معلولان در قوانین ایران، ص ۳۸-۳۹؛ کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۱۵۵-۱۵۶.

۵- تهیه کتب درسی و برنامه آموزشی و درسی خاص متناسب با توانایی های ذهنی و جسمی گروه های مختلف کودکان و دانش آموزان استثنایی.

۶- تهیه و اجرای طرح های پژوهشی در زمینه آموزش و پرورش گروه های مختلف کودکان و دانش آموزان استثنایی.

۷- برقراری ارتباط مداوم با مؤسسات داخلی و سازمان های بین المللی ذیربط به منظور کسب تازه ترین اطلاعات مربوط به آموزش گروه های مختلف کودکان و دانش آموزان استثنایی و بهره برداری از آخرین پژوهش های علمی جهان در تهیه برنامه های آموزشی و پرورشی.

۸- برنامه ریزی های لازم در جهت آموزش حرفه ای دانش آموزان استثنایی متناسب با توانایی های ذهنی و جسمی آنان و تأمین وسایل فنی، حرفه ای و توان بخشی لازم برای مراکز آموزشی از طریق واحدهای ذیربط به منظور اشتغال.

۹- تأمین و تربیت نیروی انسانی مورد نیاز سازمان و تنظیم و اجرای برنامه های لازم برای آموزش ضمن خدمت نیروی انسانی شاغل در سازمان و مراکز وابسته به آن با همکاری و هماهنگی معاونت آموزش و پرورش در امور تأمین و تربیت نیروی انسانی.

۱۰- ارزشیابی کار معلمان و مربیان کودکان و دانش آموزان استثنایی و همچنین مسئولان مراکز و آموزشگاه ها و آموزش و راهنمایی آنان در جهت حل مشکلات و مسائل مربوط به آموزش و پرورش استثنایی.

۱۱- ایجاد امکانات لازم در جهت طراحی، تولید، تهیه و توزیع وسایل کمک آموزشی.

۱۲- فراهم نمودن زمینه های لازم جهت تألیف و ترجمه و نشر کتب سودمند و سایر امکانات برای پدران، مادران و معلمان کودکان استثنایی.

۱۳- جلب کمک های مادی و معنوی مردم، سازمان ها، مؤسسات و انجمن های توان بخشی برای بهبود وضع آموزش و پرورش کودکان و دانش آموزان استثنایی.

۱۴- برنامه ریزی و تعیین ضوابط مربوط به نحوه مشارکت بخش خصوصی در آموزش و پرورش استثنایی و ترغیب آنان به این امر و اعمال نظارت لازم بر فعالیت آنان.

۱۵- هماهنگی، همکاری و ارتباط با دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی داخل به منظور سوق دادن تحقیقات آنان به سمت نیازهای سازمان و استفاده هر چه بیشتر از اساتید و دانشجویان رشته های مرتبط با کودکان استثنایی.

۱۶- تهیه طرح های تأمین، تکمیل، توسعه و تجهیز مراکز آموزش و پرورش استثنایی کشور از طریق مطالعه، بررسی و استفاده از تجربیات سایر کشورها در اینگونه مراکز.

فصل دوم - ارکان

ماده ۴- سازمان دارای ارکان زیر می باشد:

۱- شورای سازمان.

۲- رئیس سازمان.

ماده ۵- اعضای شورای سازمان عبارتند از:

۱- وزیر آموزش و پرورش که ریاست شورا را بر عهده دارد.

۲- وزیر یا یکی از معاونان وزارت کار و امور اجتماعی.

۳- رئیس سازمان بهزیستی کشور.

۴- رئیس یا یکی از معاونان بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی.

۵- معاونان وزارت آموزش و پرورش در امور آموزشی، پژوهشی، فنی و حرفه ای و پرورشی و تأمین و تربیت نیروی انسانی.

۶- رئیس سازمان که سمت دبیری شورا را عهده دار است.

۷- دو نفر از متخصصان امور کودکان استثنایی.

۸- یک نفر از معلمان صاحب نظر و با تجربه در امور کودکان استثنایی.

۹- دو نفر از معتمدین علاقه مند به امور کودکان استثنایی. «اولویت با والدینی است که فرزندان استثنایی دارند».

۱۰- یک نفر از معلولین صاحب نظر در امور کودکان استثنایی با معرفی سازمان بهزیستی کشور با اولویت خواهران.

۱۱- یک نفر از اعضاء کمیسیون آموزش و پرورش به انتخاب کمیسیون آموزش و پرورش.

تبصره ۱ - اعضاء مذکور در بندهای (۷) و (۸) و (۹) برای مدت چهار سال توسط وزیر آموزش و پرورش انتخاب و با حکم وی منصوب می شوند. یک نفر از متخصصان موضوع بند (۷) به پیشنهاد وزیر فرهنگ و آموزش عالی و اعضاء مذکور در بند (۹) به پیشنهاد رئیس سازمان بهزیستی خواهد بود.

تبصره ۲ - نحوه تشکیل و اداره جلسات شورا بر اساس آیین نامه ای خواهد بود که به تصویب شورا می رسد.

ماده ۶- شورای سازمان دارای وظایف زیر می باشد:

۱- تعیین خط مشی های کلی سازمان و نظارت بر تحقق اهداف سازمان.

۲- تصویب مقررات خاص استخدامی سازمان که توسط رئیس سازمان و با هماهنگی سازمان امور اداری و استخدامی کشور تهیه می گردد.

۳- تصویب ضوابط مربوط به اجرای تبصره (۵) ماده واحده قانون تشکیل سازمان که توسط رئیس سازمان پیشنهاد می گردد.

۴- تصویب برنامه و بودجه سالانه سازمان.

۵- تصویب ضوابط و دستورالعمل های اجرایی سازمان که توسط رئیس و اعضاء سازمان پیشنهاد می گردد.

ماده ۷- رئیس سازمان که توسط وزیر آموزش و پرورش منصوب می گردد بالاترین مقام اداری و اجرایی سازمان اجرای مصوبات شورای سازمان دارای هر گونه حقوق و اختیارات قانونی می باشد.

ماده ۸- اهم وظایف و اختیارات رئیس سازمان به شرح زیر می باشد: ۱- اداره امور سازمان.

۲- امور استخدامی، عزل، نصب، ارتقاء و آموزش کارکنان و صدور دستور پرداخت ها.

۳- اجرای مصوبات شورای سازمان.

۴- نمایندگی سازمان در مراجع قضایی و اداری در کلیه مراحل، با حق تعیین وکیل یا وکیل با حق توکیل.

ص: ۱۲۰

۵- ارائه گزارش فعالیت و عملکرد به شورای سازمان.

۶- ارائه آیین نامه های اجرایی و طرح ها و پیشنهادهای لازم برای نیل به اهداف سازمان، به شورای سازمان جهت تصویب.

۷- پیشنهاد امتیازات لازم برای جذب و نگهداری معلمان، مربیان و مدیران آموزشگاه ها و سایر نیروهای تحت نظر سازمان، به شورای سازمان جهت تصویب.

تبصره - رئیس سازمان می تواند قسمتی از اختیارات خود را به هر یک از رؤسای قسمت های سازمان به تشخیص خود، تفویض نماید.

فصل سوم - سایر مقررات

ماده ۹- اعتبارات مورد نظر سازمان همه ساله در ردیف خاصی به عنوان کمک در بودجه کل کشور منظور می گردد.

تبصره - اعتبارات مورد نیاز سازمان در سال اول از محل ردیف و اعتبارات مربوط به آموزش و پرورش و توان بخشی کودکان استثنایی وزارت آموزش و پرورش و سازمان بهزیستی کشور و سایر دستگاه ها تأمین می شود و در سال های بعد مانند سایر سازمان های دولتی، در قانون بودجه پیش بینی می گردد.

ماده ۱۰- به سازمان اجازه داده می شود کتب، نشریات و خدمات سازمان را طبق ضوابطی که به پیشنهاد سازمان به تصویب هیئت وزیران می رسد به فروش رسانده و درآمد حاصل را به درآمد عمومی کشور واریز نماید. معادل وجوه واریزی به خزانه از محل اعتباری که به همین منظور در قانون بودجه کل کشور هر سال منظور می شود در اختیار سازمان قرار خواهد گرفت تا در جهت تحقق اهداف و انجام وظایف سازمان هزینه گردد.

ماده ۱۱- درآمد حاصل از هدایا و کمکهای مردمی، بانک ها، شهرداری ها و دستگاه های اجرایی و ارگان ها و مؤسسات خیریه، از جمله منابع مالی سازمان می باشد.

ماده ۱۲- با تصویب این اساسنامه کلیه اموال، وسایل و تجهیزات موجود همراه با نیروی انسانی مربوط به آموزش و پرورش و توان بخشی افراد استثنایی که در اختیار وزارت آموزش و پرورش است به تشخیص این سازمان به سازمان منتقل می گردد.

ماده ۱۳- کلیه مؤسسات، واحدها، مراکز و قسمت های مربوط به آموزش و پرورش سایر دستگاه ها همراه با نیروی انسانی و کلیه اموال منقول و غیر منقول، وسائل، امکانات و تجهیزات موجود آنها به پیشنهاد وزیر آموزش و پرورش و تصویب هیئت وزیران به سازمان منتقل می گردد.

ماده ۱۴ - مواردی که در این اساسنامه پیش بینی نشده است طبق قوانین و مقررات جاری کشور عمل خواهد شد.

اساسنامه فوق مشتمل بر چهارده ماده و چهار تبصره که تصویب آن بر اساس تبصره ۳ ماده واحده قانون تشکیل سازمان آموزش و پرورش استثنایی مصوب ۲۱/۹/۱۳۶۹ به کمیسیون آموزش و پرورش

ص: ۱۲۱

محول گردیده بود در جلسه مورخ ۲۹/۵/۱۳۷۰ کمیسیون تصویب و در تاریخ ۲۴/۶/۱۳۷۰ به تأیید شورای نگهبان رسیده است. رئیس مجلس شورای اسلامی - مهدی کروبی (۱)

اطلاع رسانی درباره ابعاد آموزش استثنایی

اشاره

اطلاع رسانی درباره ابعاد آموزش استثنایی (۲)

آموزش استثنایی در جهان

ریشه های تاریخی آموزش و پرورش استثنایی را به گونه ای که امروز مطرح است، می توان اوایل سال های ۱۸۰۰ میلادی در میان تلاش های تنی چند از پزشکان محقق یافت. از ایتارد، پزشک اندیشمند فرانسوی که پزشکی حاذق و صاحب نظر در بیماری های گوش و تعلیم و تربیت کودکان ناشنوا بود می توان به عنوان یکی از پیشگامان آموزش و پرورش استثنایی نام برد. از جمله معروف ترین کارهای ایتارد، تلاش وی در تربیت ویکتور، کودک ۱۰ ساله ای است که در یکی از جنگل های فرانسه پیدا شد. وی با زندگی اجتماعی آشنایی نداشت و آثاری از رشد زبان در او مشهود نبود.

ادوارد سگن، شاگرد ایتارد که سال ۱۸۴۸ به آمریکا مهاجرت کرد از اولین کسانی است که با روش ابداعی خود سعی در تعلیم و تربیت کودکان عقب مانده ذهنی داشت. در کنار تلاش های ایتارد و سگن، زحمات چشمگیر خانم ماریا مونته سوری قابل توجه است. وی تحت تأثیر عمیق فعالیت ها و روش های سگن، به عنوان مربی کودکان عقب مانده ذهنی و حامی آموزش و پرورش پیش دبستانی برای همه کودکان شهرت یافت. به دنبال کوشش های قابل ملاحظه ایتارد، سگن و مونته سوری، این پیشگامان نهضت تعلیم و تربیت استثنایی، شاهد تلاش های گسترده دیگر محققان و متخصصان در کشورهای مختلف جهان و تأسیس مراکز، مدارس و کلاس های ویژه برای کودکان استثنایی هستیم، به گونه ای که امروز همه کشورهای جهان به آموزش و پرورش استثنایی به عنوان یک ضرورت فرهنگی و اجتماعی می نگرند و بخش قابل توجهی از امکانات آموزش و پرورش عمومی آنها به کودکان و دانش آموزان استثنایی اختصاص می یابد. (۳)

آموزش استثنایی در ایران

اولین مدرسه ناشنویان در تهران توسط مرحوم جبار باغچه بان و نخستین مدرسه ویژه نابینایان در تبریز به وسیله یک کشیش آلمانی به نام کریستوفل تأسیس و به دنبال آن در چند شهر دیگر مدارس مشابهی از سوی افراد خیر و آگاه بنیاد نهاده شد. در این مورد می توان از تأسیس مدرسه شبانه روزی نابینایان در تهران در سال ۱۳۲۸ و چندین مدرسه استثنایی دیگر همچون ابابصیر، خزائلی و غیره نام برد. در سال ۱۳۴۷ دفتری به نام دفتر آموزش کودکان و دانش آموزان استثنایی در وزارت آموزش و پرورش ایجاد شد. در واقع مسئولیت این دفتر، شناخت و جایگزینی مطلوب و آموزش و پرورش کلیه

ص: ۱۲۲

۱- سایت مجلس شورای اسلامی؛ حقوق معلولان در قوانین ایران، ص ۱۷۵-۱۷۰؛ کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۱۵۷-۱۶۲.

۲- سایت سازمان آموزش و پرورش استثنایی.

۳- همان؛ کودکان استثنایی، نوشته کافمن و هالاها.

کودکانی است که به علت تفاوت های قابل ملاحظه ذهنی، جسمی و عاطفی قادر به استفاده از برنامه های عادی آموزش و پرورش نیستند.

در پی آغاز فعالیت این دفتر، مراکز و مدارس متعددی در نقاط مختلف کشور برای تعلیم و تربیت کودکان استثنایی شروع به کار کردند.

مطابق گزارش های رسمی وزارت آموزش و پرورش، ۱۰ سال پس از تأسیس این دفتر، یعنی در سال ۱۳۵۷ حدود ۸۰۰۰ دانش آموز استثنایی تحت پوشش دفتر مزبور مشغول تحصیل بودند.

به طور خلاصه سرفصل های تحولات آموزش استثنایی در ایران این گونه است:

سال ۱۲۹۹: آغاز آموزش نابینایان در تبریز با تأسیس آموزشگاه کریستوفل

سال ۱۳۰۳: آغاز آموزش ناشنوایان در تبریز توسط جبار باغچه بان و شروع کار تحقیقی و آزمایشی با ناشنوایان توسط ذبیح بهروز

سال ۱۳۳۹: تأسیس نخستین مرکز آموزشی کودکان کم توان ذهنی در تبریز

سال ۱۳۴۴: آغاز شیوه تکلم در آموزش ناشنوایان توسط محمود پاکزاد

سال ۱۳۴۷: شروع به کار آموزش کودکان معلول جسمی- حرکتی با ۱۳ دانش آموز در تهران و تأسیس دفتر آموزش کودکان استثنایی

۱۳۵۵: راه اندازی نخستین کلاس خاص دانش آموزان ناسازگار با ۷ دانش آموز در تهران

۱۳۶۴: شناسایی و پذیرش ۷۵ کودک چند معلولیتی در مجموعه ناشنوایان باغچه بان در تهران

سال ۱۳۷۰: تأسیس سازمان آموزش و پرورش استثنایی

سال ۱۳۷۱: راه اندازی گروه آموزشی دانش آموزان با اختلالات یادگیری و تأسیس ادارات آموزش و پرورش استثنایی استان ها

سال ۱۳۷۵: تصویب اجرای طرح سنجش کودکان بدو ورود به دبستان توسط سازمان برای شناسایی کودکان استثنایی

سال ۱۳۸۶: آغاز اجرای آزمایشی طرح آموزش فراگیر در ۱۷ استان

سال ۱۳۹۰: اجرای قطعی آیین نامه آموزش و پرورش تلفیقی- فراگیر کودکان و دانش آموزان استثنایی

وظایف اساسی سازمان

پانزده وظیفه برای این سازمان در نظر گرفته اند که عبارت اند از:

۱- تهیه مجموعه ای از مقیاس ها و معیارهای سنجش توانایی ها و استعداد های کودکان و دانش آموزان استثنایی

۲- اجرای طرح های شناسایی و گزینش کودکان و دانش آموزان استثنایی

۳- تهیه و تنظیم برنامه های مربوط به آموزش و پرورش ویژه برای گروه های مختلف کودکان و دانش آموزان استثنایی

۴- تهیه و تنظیم طرح های توسعه کمی و کیفی آموزش و پرورش کودکان و دانش آموزان استثنایی

۵- تهیه کتب درسی و برنامه آموزشی و درسی خاص متناسب با توانایی های ذهنی و جسمی گروه های مختلف کودکان و دانش آموزان استثنایی

۶- تهیه و اجرای طرح های پژوهشی در زمینه آموزش و پرورش گروه های مختلف کودکان و دانش آموزان استثنایی

۷- برقراری ارتباط مداوم با مؤسسه های داخلی و سازمان های بین المللی مرتبط به منظور کسب تازه ترین اطلاعات مربوط به آموزش گروه های مختلف کودکان و دانش آموزان استثنایی و بهره برداری از آخرین پژوهش های علمی جهان در تهیه برنامه های آموزشی و پرورشی

۸- برنامه ریزی های لازم در جهت آموزش حرفه ای دانش آموزان استثنایی متناسب با توانایی های ذهنی و جسمی آنان و تأمین وسایل فنی، حرفه ای و توانبخشی لازم برای مراکز آموزشی از طریق واحد های ذی ربط به منظور اشتغال

۹- تأمین و تربیت نیروی انسانی مورد نیاز سازمان و تنظیم و اجرای برنامه های لازم برای آموزش ضمن خدمت نیروی انسانی شاغل در سازمان و مراکز وابسته به آن با همکاری و هماهنگی معاونت وزارت آموزش و پرورش در امور تأمین و تربیت نیروی انسانی

۱۰- ارزشیابی کار معلمان و مربیان کودکان و دانش آموزان استثنایی و همچنین مسئولان مراکز و آموزشگاه ها و آموزش و راهنمایی آنان در جهت حل مشکلات و مسائل مربوط به آموزش و پرورش استثنایی

۱۱- ایجاد امکانات لازم جهت طراحی، تهیه و توزیع وسایل کمک آموزشی

۱۲- فراهم نمودن زمینه های لازم جهت تألیف و ترجمه و نشر کتب سودمند و سایر امکانات برای پدران، مادران و معلمان کودکان استثنایی

۱۳- جلب کمک های مادی و معنوی مردم، سازمان ها، مؤسسه ها و انجمن های توانبخشی برای بهبود وضع آموزش و پرورش کودکان و دانش آموزان استثنایی

۱۴- برنامه ریزی و تعیین ضوابط مربوط به نحوه مشارکت بخش خصوصی در آموزش و پرورش استثنایی و ترغیب آنان به این امر و اعمال نظارت لازم بر فعالیت آنان

۱۵- هماهنگی، همکاری و ارتباط با دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی داخل به منظور سوق دادن تحقیقات آنان به سمت نیازهای سازمان و استفاده هر چه بیشتر از اساتید و دانشجویان رشته های مرتبط با کودکان استثنایی.

اهداف سازمان

۱- طراحی سیستم آموزشی، پرورشی، و توانبخشی به نحوی که ناتوانی های ذهنی و جسمی کودکان و دانش آموزان استثنایی جبران گردد و آن گونه کودکان و دانش آموزان بتوانند پس از گذراندن مراحل تحصیلی خود موقعیت اجتماعی و اقتصادی مناسب شرایط خویش را به دست آورند.

۲- تغییر و اصلاح مداوم آموزش و پرورش استثنایی با توجه به روش های نوین آموزش و پرورش استثنایی در جهان و نیازهایی که آن گونه کودکان و دانش آموزان در ارتباط با شرایط خاص جامعه دارند.

۳- آموزش و پرورش گروه های مختلف کودکان و دانش آموزان استثنایی با توجه به نیازهای خاص هر گروه در سطوح قبل از دبستان، ابتدایی، راهنمایی و متوسطه و با تأکید خاص بر آموزش حرفه ای و تلاش برای تحت پوشش قرار دادن کلیه این گونه کودکان و دانش آموزان.

۴- کمک به پیشگیری از بروز ناتوانی های جسمی و ذهنی، قبل از تولد، هنگام تولد و بعد از تولد از طریق بالا بردن سطح آگاهی عمومی در زمینه عوامل بروز معلولیت ها و خصوصیات کودکان استثنایی.

تشکیلات سازمان

سازمان دارای ارکان زیر می باشد:

الف) شورای سازمان

ب) رییس سازمان

طبق ماده ۵ اساسنامه سازمان آموزش و پرورش استثنایی اعضای شورای سازمان عبارتند از:

۱- وزیر آموزش و پرورش (رییس شورا)

۲- وزیر کار و امور اجتماعی یا یکی از معاونان

۳- رییس سازمان بهزیستی

۴- رییس یا یکی از معاونان بنیاد مستضعفان و جانبازان

۵- معاونان وزارت آموزش و پرورش

۶- رییس سازمان (دبیر شورا)

۷- دو نفر از متخصصان امور کودکان استثنایی

۸- یک نفر معلم با تجربه و صاحب نظر

۹- دو نفر معتمد علاقه مند به امور کودکان استثنایی (ترجیحاً والدین کودکان استثنایی)

۱۰- یک نفر از معلولان صاحب نظر

۱۱- یک نفر از اعضای کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی

معاونت ها و مدیریت ها

وظایف حوزه ریاست

- اجرای مصوبات شورای سازمان آموزش و پرورش استثنایی.

- بررسی و پیگیری عزل و نصب رؤسای ادارات آموزش و پرورش استان ها.

- ارائه گزارش فعالیت ها و عملکرد سازمان استثنایی به شورای سازمان.

- نظارت بر برنامه های جذب کمک های مردمی و مؤسسات و سایر ارگان ها.

- مشارکت در بازنگری و اصلاح قوانین و مقررات موجود و ارائه آیین نامه اجرایی و طرح ها و پیشنهادهای لازم برای نیل به اهداف سازمان جهت تصویب در شورا

نظارت بر طرح های سیستم های مکانیزه مورد نیاز واحدهای مختلف سازمان آموزش و پرورش استثنایی.

وظایف روابط عمومی و امور بین الملل

- برقراری ارتباط مستمر با رسانه های گروهی به منظور اجرای سیاست های انتشاراتی سازمان آموزش و پرورش استثنایی و همکاری با مؤسسات وابسته به سازمان ملل و مجامع علمی کشورهای خارجی به منظور استفاده از کمک های تخصصی و علمی آنان در مورد دانش آموزان و کودکان استثنایی با هماهنگی و همکاری مدیریت های تخصصی.

ص: ۱۲۵

- اجرای طرح های اطلاعاتی و انتشاراتی و همچنین اجرای برنامه های بازدید از فعالیت ها و پیشرفت های سازمان آموزش و پرورش استثنایی جهت آگاهی افکار عمومی.
- انتشار نشریه های خبری، اطلاعاتی و تخصصی طبق مقررات و ضوابط مربوط.
- اقدام به تهیه و ترجمه مقالات و نشریاتی که مربوط به کودکان و دانش آموزان استثنایی می باشد به منظور آشنایی آنان با روش ها و سیستم جدید آموزش استثنایی.
- برگزاری مصاحبه، تشکیل سمینارها، کنفرانس، بازدیدها، نمایشگاه ها و سایر تبلیغات مورد نیاز بر حسب اهداف سازمان.
- تهیه و تنظیم طرح های مربوط به قراردادهای بورسیه ها، برنامه های مبادلات فرهنگی ایران با کشورهای خارج و نظارت بر حسن اجرای آنها.
- مطالعه و همکاری با مجامع علمی معتبر جهان در جهت پیشبرد اهداف آموزش و پرورش استثنایی.
- نظارت بر فعالیت ها و عملکرد انجمن های اولیا و مربیان.
- نظارت مستمر بر فعالیت های مدارس غیرانتفاعی.
- انجام مطالعات در خصوص دستیابی به راهکارهای مفید جهت ترویج فرهنگ مشارکت.
- طراحی، برنامه ریزی و هدایت همایش ها و انجمن های تخصصی، المپیادها و مسابقه های علمی دانش آموزی در سطح داخلی و بین المللی مربوط به آموزش و پرورش کودکان استثنایی.
- اهتمام در جهت تهیه و تنظیم مقالات علمی، و تخصصی جهت چاپ در نشریات تخصصی.
- وظایف معاونت برنامه ریزی آموزشی و توانبخشی
- تهیه و تنظیم طرح ها و برنامه های آموزشی و توانبخشی برای کودکان و دانش آموزان استثنایی.
- ایجاد هماهنگی و نظارت بر انجام فعالیت های آموزشی و توانبخشی گروه های مختلف کودکان و دانش آموزان استثنایی.
- نظارت و همکاری در تألیف، ترجمه و نشر کتب آموزشی و کمک آموزشی برای کودکان و دانش آموزان استثنایی، معلمان و والدین این گروه از کودکان و دانش آموزان.
- همکاری با مؤسساتی که در امور آموزشی و توانبخشی کودکان و دانش آموزان استثنایی فعالیت دارند.
- بررسی و مطالعه نظام های مختلف آموزش و پرورش کودکان و دانش آموزان استثنایی در جهان به منظور انجام تغییرات ضروری و مناسب در برنامه های آموزشی و توانبخشی مورد نظر جهت نیل به اهداف مطلوب سازمان.
- تهیه برنامه های ارزشیابی به منظور بررسی شیوه های آموزشی و پیشرفت تحصیلی به منظور ارائه راه حل های مناسب جهت رفع مشکلات و نارسایی ها.
- تهیه و تنظیم طرح ها و برنامه های مناسب در زمینه تطبیق برنامه های آموزشی و حرفه آموزی کودکان و دانش آموزان استثنایی با نیازهای مربوط و تسهیل پذیرش آنها در جامعه.

- اهتمام و همکاری در تدوین و تنظیم آئین نامه های مربوط به امور آموزشی و توانبخشی کودکان و دانش آموزان استثنایی.

- بررسی و مطالعه شیوه های نوین توانبخشی و مشاوره کودکان و دانش آموزان استثنایی در جهان به منظور انجام تغییرات ضروری و مناسب در برنامه های مورد نظر جهت نیل به اهداف سازمان.

ص: ۱۲۶

- همکاری و نظارت بر طراحی و اجرای برنامه ها و فعالیت های آموزشی به منظور ارتقا سطح دانش و مهارت معلمان، مربیان و کارکنان سازمان.
 - نظارت بر نحوه اجرای برنامه های سالانه مدیریت ها و واحدهای تحت پوشش و ایجاد هماهنگی بین فعالیت های آنها.
 - پیش بینی و همکاری در برنامه ریزی دوره های آموزشی کوتاه مدت و گردهمایی های علمی- تخصصی با هدف دانش افزایی مربیان، معلمان و خانواده های دانش آموزان و کودکان استثنایی و ارائه پیشنهاد به اداره کل توسعه مدیریت و پشتیبانی جهت برگزاری دوره های مذکور.
 - برنامه ریزی به منظور بررسی، هماهنگ سازی در متون درسی و آموزشی گروه های مختلف استثنایی.
- وظایف مدیریت آموزشی
- همکاری و کمک به پیشبرد امور و برنامه های سازمان تحت نظر معاون برنامه ریزی آموزشی و توانبخشی
 - پژوهش در زمینه آموزش و پرورش کودکان و دانش آموزان استثنایی.
 - نظارت و همکاری در تألیف، ترجمه کتب و نشریات تدوین شده در زمینه آموزشی گروه های مختلف کودکان و دانش آموزان استثنایی به منظور پیشبرد اهداف سازمان.
 - تهیه و تنظیم طرح های توسعه آموزش و پرورش دانش آموزان استثنایی و برنامه ریزی خاص آنها.
 - ایجاد ارتباط با خانواده کودکان و دانش آموزان استثنایی به منظور راهنمایی آنها در آموزش و پرورش فرزندانشان.
 - تهیه و تنظیم طرح های آشناسازی دانش آموزان استثنایی با حرفه های کار و دانش متناسب با توانایی ها و محدودیت های جسمی و ذهنی آنها.
 - ارزشیابی از برنامه های آموزشی کودکان و دانش آموزان استثنایی در گروه های مختلف عملکرد مسئولان استانی و ارائه راهنمایی های لازم جهت حل مشکلات و مسائل احتمالی آنان.
 - تعیین اولویت ها در برنامه های کارآموزی دانش آموزان رشته های کار و دانش و فنی و حرفه ای به منظور جهت دادن استعداد های آنان به سوی حرف و مشاغل مورد نیاز کشور در ارتباط با امکانات موجود بر اساس خط مشی کلی سازمان.
 - برقراری ارتباط با بخش های مختلف صنعت، کشاورزی و خدمات اعم از دولتی و غیردولتی به منظور استفاده از امکانات آنان برای کارآموزی دانش آموزان تحت پوشش.
 - انجام مطالعات و پژوهش های لازم در زمینه محتوای روش های مختلف کارآموزی های ضمن تحصیل دانش آموزان استثنایی و استفاده از دانش و تجربیات دیگر کشورهای جهان به منظور بالا نگه داشتن سطح آموزش علمی آنان.
 - مطالعه و همکاری به منظور تنظیم آیین نامه و شیوه های جدید ارزشیابی و مسابقات علمی.
 - برقراری ارتباط با مؤسسات و سازمان های آموزشی ملی و بین المللی در زمینه آموزش گروه های مختلف کودکان و دانش آموزان استثنایی به منظور کسب تازه ترین اطلاعات و تجارب و

هماهنگی برنامه های گروه های فوق الذکر با آخرین تحولات و روش های علمی جهان از طریق مدیریت حوزه ریاست، روابط عمومی و بین الملل.

وظایف مدیریت توانبخشی

- همکاری و کمک به پیشبرد امور و برنامه های سازمان تحت نظر معاون برنامه ریزی آموزشی و توانبخشی.
 - انجام کارهای تخصصی، مطالعاتی و برنامه ریزی در زمینه های مختلف توانبخشی، مشاوره و مددکاری پیشنهاد تهیه وسایل مربوط به توانبخشی با توجه به نیاز کودکان و دانش آموزان استثنایی بر حسب ضرورت و اولویت.
 - همکاری در امور آموزشی با مراکز آموزش عالی در زمینه توانبخشی، مشاوره و مددکاری.
 - مطالعه مستمر در زمینه های مختلف روش های توانبخشی، مشاوره و مددکاری به منظور پیشبرد اهداف سازمان.
 - همکاری با سایر مؤسسات در امور توانبخشی، مشاوره و مددکاری کودکان و دانش آموزان استثنایی.
 - نظارت بر تهیه و تنظیم آیین نامه ها و بخشنامه های مربوط به توانبخشی، مشاوره و مددکاری.
 - نظارت دقیق بر حسن اجرای طرح ها و برنامه های مربوط به توانبخشی، مشاوره و مددکاری.
 - تعیین نمودن خط مشی کلی توانبخشی جهت ارتقاء کیفی وضعیت برنامه های توانبخشی گروه های مختلف.
 - نظارت بر عملکرد ادارات آموزش و پرورش استثنایی استان ها در خصوص امور توانبخشی، مشاوره و مددکاری و ارائه راهنمایی های لازم در این زمینه و اهتمام در رفع مشکلات و تنگناهای احتمالی.
 - بررسی و تعیین نیازهای مراکز آموزشی استان ها به نیروهای توانبخشی، مشاوره و مددکاری و ارائه آن به مسئولین ذی ربط جهت برنامه ریزی و تأمین نیروی مورد نظر با توجه به ضوابط و درجه بندی پست های سازمانی واحدهای آموزشی ویژه دانش آموزان استثنایی.
 - نظارت بر تهیه و خرید تجهیزات واحدهای توانبخشی در مراکز آموزشی استان ها.
 - همکاری با مدیر آموزشی سازمان در جهت پیشبرد برنامه های مشترک در معاونت آموزشی و توانبخشی.
 - نظارت بر هزینه کردها و اعتبارات ابلاغی برنامه تأمین کمک سرانه توانبخشی.
- وظایف معاونت تشخیص، پیشگیری، پرورشی و تربیت بدنی
- ایجاد هماهنگی، نظارت و همکاری بر اجرای هدف های تشخیص، پیشگیری، پرورشی و تربیت بدنی کودکان و دانش آموزان استثنایی.
 - اقدامات لازم جهت تهیه و هنجاریابی آزمون های غربالگری و تشخیصی برای گروه های مختلف کودکان و دانش آموزان استثنایی.
 - اهتمام در اجرای طرح های شناسایی و گزینش کودکان و دانش آموزان استثنایی کشور.

همکاری با سایر مؤسساتی که به نحوی از انحا در امور پیشگیری، فرهنگی و تربیت بدنی کودکان و دانش آموزان استثنایی فعالیت دارند.

- همکاری در تألیف، ترجمه و نشر کتب و نشریات سودمند و مفید برای پدران، مادران و معلمان کودکان و دانش آموزان استثنایی.

- نظارت بر تهیه و بکارگیری آزمون های لازم برای سنجش و ارزیابی استعداد های تحصیلی.

- اهتمام و همکاری در تدوین و تنظیم آیین نامه های مربوط به تشخیص، پیشگیری، سنجش و امور پرورشی و تربیت بدنی کودکان و دانش آموزان استثنایی.

- طراحی، ایجاد هماهنگی و اجرای برنامه های فرهنگی، هنری، ورزشی و اردویی برای دانش آموزان، معلمان، مربیان و سایر دست اندرکاران حوزه آموزش و پرورش استثنایی.

- اهتمام در تشخیص مسائل و مشکلات موجود در اجرای برنامه های پیشگیری، سنجش و امور پرورشی و تربیت بدنی کودکان و دانش آموزان استثنایی و تجزیه و تحلیل آن به منظور اتخاذ تصمیم مناسب جهت پیشگیری از معلولیت ها.

- اهتمام در بالا بردن سلامت جسمانی و روانی افراد جامعه با همکاری وزارتخانه ها و سازمان های مربوط.

- نظارت بر تهیه و تدوین مقررات و ضوابط معلولیت زدایی و ارائه برنامه های میان مدت و بلند مدت در جهت اهداف سازمان.

- پیش بینی و برنامه ریزی دوره های آموزشی کوتاه مدت برای دانش افزایی معلمان، مربیان استثنایی و ارائه پیشنهاد به اداره کل توسعه مدیریت و پشتیبانی جهت برگراری.

وظایف مدیریت تشخیص و پیشگیری

- برنامه ریزی جهت بالا بردن سطح کارآیی واحدها از طریق استاندارد کردن تست های قابل قبول.

- تهیه طرح ها و پیشنهادات در زمینه چگونگی ارائه خدمات مربوط به منظور جلوگیری از به وجود آمدن معلولیت ها در سطح جامعه.

- تهیه برنامه های آموزشی و ارشادی به منظور آگاه ساختن افراد جامعه نسبت به عوامل مثبت و منفی عارضی، آسیب های اجتماعی که بر اثر عدم رعایت بهداشت و پیشگیری ژنتیکی در جامعه ایجاد می شود.

- جمع آوری اطلاعات و طبقه بندی و تجزیه و تحلیل آن به منظور اتخاذ تصمیم مناسب جهت پیشگیری از معلولیت ها.

- برنامه ریزی و نظارت بر شیوه اجرای آزمون های غربالگری و تشخیصی و دایر نگه داشتن واحدهای مربوط برای پاسخگویی به نیازها.

- ارزیابی مستمر و مداوم از فعالیت های انجام شده جهت رفع نارسایی ها و مشکلات احتمالی و برنامه ریزی جدید در این مورد.

- تهیه و تدوین مقررات و ضوابط معلولیت زدایی و ارائه برنامه های میان مدت و بلند مدت در جهت اهداف سازمان.

- نظارت بر حسن اجرای برنامه های مصوب مربوط بر اساس دستورالعمل ها و آیین نامه های صادره.

- تهیه برنامه های لازم جهت تحکیم مبانی دینی و فضایل اخلاقی و رشد اجتماعی دانش آموزان استثنایی و آشنا ساختن آنان با فرهنگ غنی اسلام از طرق مختلف.
 - مطالعه و تحقیق و تهیه برنامه های پرورشی و تربیت بدنی دانش آموزان در زمینه فعالیت های فردی، گروهی و اجتماعی.
 - تهیه طرح ها و برنامه های لازم در زمینه برگزاری و اجرای اردوهای تربیتی، برگزاری مسابقات پرورشی و ورزشی بین دانش آموزان استثنایی در سطوح مختلف و صدور دستورالعمل های مربوطه.
 - تهیه طرح و برنامه های اجرایی مربوط به فعالیت های گروهی دانش آموزان و نظارت در تشکیل و نحوه فعالیت های آنها جهت رشد اجتماعی دانش آموزان استثنایی.
 - تهیه طرح ها و برنامه های لازم در مورد انتخاب بهترین آثار فرهنگی، تربیتی و هنری دانش آموزان استثنایی جهت شرکت در نمایشگاه های مختلف.
 - اهتمام در توسعه و تعمیم فعالیت های پرورشی و تربیت بدنی در آموزشگاه ها.
 - ایجاد زمینه های همکاری با نهادها و سازمان های مختلف جهت رشد و تعالی اخلاقی، علمی، اجتماعی و ورزشی دانش آموزان استثنایی.
 - تهیه و اجرای طرح های لازم به منظور رشد و توسعه جنبه های اخلاقی، اجتماعی و ورزشی همکاران و آشنایی آنها با موضوعات مربوطه.
 - پیش بینی و برنامه ریزی دوره ها، گردهمایی آموزشی های کوتاه مدت برای دانش افزایی مربیان پرورشی و تربیت بدنی و کارشناسان استان ها.
 - برآورد و پیش بینی نیروی انسانی و تجهیزات مورد نیاز تربیت بدنی و فرهنگی برای دوره های مختلف تحصیلی برای سراسر کشور.
- وظایف اداره کل توسعه مدیریت و پشتیبانی
- ایجاد هماهنگی و نظارت بر فعالیت های امور اداری، مالی و پشتیبانی سازمان با توجه به اختیارات تفویض شده.
 - نظارت بر تهیه و تنظیم طرح ها و برنامه های مناسب در زمینه استخدام، ارتقاء گروه، انفصال، تعلیق، بازنشستگی و آموزش کارکنان سازمان آموزش و پرورش استثنایی.
 - نظارت بر تهیه و تنظیم طرح ها و برنامه های مناسب در جهت جذب و نگهداری نیروی انسانی متخصص مورد نیاز با هماهنگی و همکاری واحدهای ذی ربط.
 - بررسی وضعیت نیروی انسانی در همه بخش های سازمان و تهیه برنامه تأمین نیروی انسانی به تناسب اهداف برنامه ریزی آموزشی و اجرایی.
 - اهتمام در اخذ مجوز ردیف استخدامی از معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس جمهور با توجه به نیاز واحدهای سازمان آموزش و پرورش استثنایی.
 - اهتمام در شناخت مشکلات اجرایی برنامه های آموزش ضمن خدمت در سطوح مختلف و استخدام و ارائه راه حل های مناسب برای مشکلات و معضلات مربوطه.

- همکاری با کمیته ها و سمینارهای علمی، پژوهشی، تحقیقاتی، تربیتی، آموزشی و توانبخشی سازمان آموزش و پرورش استثنایی.

- نظارت بر حسن اجرای ارزشیابی پرسنل سازمان.

- اقدام به تأمین اعتبار از خزانه داری کل بر اساس بودجه مصوب در قالب موارد و برنامه های بودجه جاری و اعتبارات طرح های عمرانی و تجهیزاتی و درآمدهای اختصاصی سازمان و هماهنگی با سایر واحدهای ذی ربط.

- نظارت بر تهیه و تنظیم بودجه جاری و عمرانی سازمان و انجام اقدامات لازم در جهت تصویب آن با همکاری واحدهای ذی ربط.

- نظارت بر تهیه و تنظیم طرح ها و برنامه های مناسب در زمینه تدارکات، توسعه و تجهیز مراکز آموزشی تحت پوشش سازمان ذی ربط.

گروه های هفت گانه دانش آموزان استثنایی

از نظر آموزشی به فردی دانش آموز استثنایی اطلاق می شود که از نظر شناختی، هوشی، جسمی (حسی، حرکتی)، عاطفی و یا اجتماعی، تفاوت قابل ملاحظه ای با افراد همسن خود داشته و این تفاوت به حدی باشد که برخورداری آنان از آموزش و پرورش، مستلزم تغییراتی (متناسب با ویژگی های این دانش آموزان) در برنامه ها، محتوا، روش ها، مواد و فضای آموزشی عادی و ارائه خدمات آموزشی و توانبخشی ویژه به آنان باشد. در کشور ما، این مهم بر عهده سازمان آموزش و پرورش استثنایی بوده که متولی امر آموزش، پرورش و توانبخشی دانش آموزان استثنایی است. این دانش آموزان به هفت گروه تقسیم می شوند:

۱- گروه دانش آموزان کم توان ذهنی

کم توان ذهنی به فردی اطلاق می شود که عملکرد هوشی او به طور معنی دار یا قابل ملاحظه ای پایین تر از میانگین (۹۰-۱۱۰) باشد و با مشکلاتی در رفتار سازشی توأم بوده و در دوران رشد یعنی تا قبل از ۱۸ سالگی پدیدار شده باشد. مهارت های سازشی نیز شامل مهارت هایی است که فقدان آنها در زندگی مشکلاتی را به وجود می آورد. این مهارت های اجتماعی، خود هدایتی و اوقات فراغت است.

۲- گروه دانش آموزان دارای اختلالات شنوایی

این گروه از دانش آموزان شامل دانش آموزان ناشنوا و دانش آموزان نیمه شنوا می باشد. دانش آموز ناشنوا به فردی اطلاق می شود که با میزان باقیمانده شنوایی خود علیرغم استفاده از وسایل کمک آموزشی شنوایی نتواند گفتار دیگران را از طریق حس شنوایی بشنود، لذا از فراگیری زبان پیرامون خود از طریق حس شنوایی محروم است. دانش آموز نیمه شنوا به فردی گفته می شود که با میزان باقیمانده شنوایی او حتی با استفاده از وسایل کمک آموزشی و بهره گیری از راهنمایی آموزشی برای دریافت مطالب شنیداری و گفتاری، کافی نبوده است. در حال حاضر بسیاری از دانش آموزان ناشنوا به ویژه کم شنوا، در کنار دانش آموزان دیگر در مدارس عادی درس می خوانند.

۳- گروه دانش آموزان دارای اختلالات بینایی

بر اساس تعریف قانونی، نابینایی عبارت است از میزان دیدی که در چشم برتر بیش از ۲۰ درصد دید ندارد و قابل اصلاح نیست. در این گروه افرادی نیز هستند که کم بینا نامیده می شوند. افراد کم بینا، کسانی هستند که می توانند با کمک متخصص بینایی از باقیمانده بینایی خود استفاده کنند. این کمک ها شامل مواردی از قبیل استفاده از کتاب هایی با حروف چاپی درشت و بکارگیری نورپردازی ویژه ای برای افزایش فرصت های بینایی می شود. دانش آموزان نابینا و بعضی از دانش آموزان نیمه بینا از کتاب هایی استفاده می کنند که نوشتار آن به شکل بریل یعنی خطوط برجسته است. تعداد زیادی از دانش آموزان نابینا در مدارس عادی درس می خوانند.

۴- گروه دانش آموزان جسمی - حرکتی

در این گروه دانش آموزانی قرار دارند که مهم ترین مشخصه آنها ناتوانی جسمی است. این ناتوانی ممکن است مادرزادی بوده و یا بعدها در اثر حوادث اتفاق افتاده باشد. این کودکان به دلیل اینکه توان حرکت بسیار ضعیفی دارند، از تجهیزاتی مانند ویلچر، واکر و یا عصا استفاده کنند. بسیاری از این افراد از هوش طبیعی و عادی برخوردارند و با مناسب سازی شرایط محیطی می توانند در مدارس عادی تحصیل کرده و علیرغم معلولیت جسمی، تعامل خوبی با سایر دانش آموزان دارند.

۵- گروه دانش آموزان دارای اختلالات یادگیری

این گروه شامل دانش آموزانی است که نارسایی هایی در فرایند ادراکی، توجه، حافظه، دقت و... دارند که بر مهارت های تحصیلی (خواندن، نوشتن و ریاضی) تأثیر می گذارد. این گروه معمولاً دچار مشکلات حسی نبوده و از نظر بهره هوشی در دامنه بهنجار قرار دارند.

۶- گروه دانش آموزان دارای اختلال هیجانی و رفتاری

دانش آموزان دارای اختلالات هیجانی و رفتاری مشکلات زیادی در ارتباط با دوستان و همسالان خود، والدین و معلمان دارند. در تکالیف درسی مشکل دارند. گاهی در نشان دادن رفتارها اغراق می کنند و یا در عملکرد تحصیلی و اجتماعی نارسایی نشان می دهند. این دانش آموزان قوانین مدرسه را زیر پا گذاشته و برای خود و سایر افراد مشکلات زیادی را ایجاد می کنند. از نظر تحصیلی نیز، عملکرد بسیار ضعیفی دارند و بسیاری از آنها در دوران دبیرستان ترک تحصیل می کنند.

۷- گروه دانش آموزان چند معلولیتی

دانش آموزان چند معلولیتی، دانش آموزانی هستند که همزمان از دو یا چند معلولیت رنج می برند. از جمله این وضعیت ها، ناشنوایی - نابینایی است که نوعی نارسایی حسی دوگانه است. همچنین چند معلولیتی می تواند به صورت کم توانی ذهنی همراه با فلج مغزی، جلوه گر شود که این وضعیت نیز مشکلات زیادی برای فرد ایجاد می کند.

همایش حقوق کودکان استثنایی

دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، همایشی در ۲۷ و ۲۸ دی ماه ۱۳۷۹ به نام «همایش حقوق کودکان استثنایی در ایران» برگزار کرد. هدف شناخت قوت های حقوقی بچه های ۷ تا ۱۸ سال در فرهنگ ایرانی و اسلامی و نیز در قوانین بین الملل بود.

استادان در رشته های مختلف به ایراد مقاله پرداختند و تلاش شد ابعاد حقوقی آنان بررسی و مشکلات حقوقی اینان شناسایی و حلای شود.

این همایش تأثیر سودمندی در گسترش حقوق دانش آموزان استثنایی داشت، نیز در برطرف کردن موانع و مشکلات مؤثر بود. (۱)

در پایان: تاریخ آموزش و پرورش ناشنوایان و نابینایان به حدود یکصد سال قبل باز می گردد. نخستین آموزشگاه در تبریز در ۱۲۹۹ ق دایر شد. کسانی مثل باغچه بان و گلیدی عمرشان را بر سر آموزش این گروه نهادند. بنابراین سازمان آموزش و پرورش استثنایی ایران باید انبوهی از تجارب و دستاوردهای یکصد ساله را همراه داشته باشد.

بیست و پنج سال از تأسیس این سازمان می گذارد؛ یعنی ربع یک قرن یعنی عمر مفید یک نسل. آیا ارزیابی جامعی از اقدامات و تلاش های این سازمان انجام یافته است. برای اینکه ارزیابی و تلقی دقیقی از کارهای این سازمان پیدا کنم به سراغ تعدادی از کارشناسان ناشنوایان رفتم. اینان در شورای مرکز کانون ناشنوایان ایران به عنوان قدیمی ترین تشکل در زمینه ناشنوایان، می باشند. آنان داوری منفی نسبت به عملکرد سازمان در آموزش ناشنوایان داشتند. البته کارشناسان نابینایان تلقی و داوری بهتری دارند. تجزیه و تحلیل داوری ها درباره سازمان خود مقوله مبسوطی است و نیاز به وقت واسع دارد.

ص: ۱۳۳

۱- خلاصه سخنرانی ها و مقالات همایش حقوق کودکان استثنایی در ایران، ص ۴-۹.

نابینایان، ناشنوایان و معلولین حرکتی نیاز مبرم به مناسب سازی دارند. حضور معلولین در جامعه با تردد آنان در خیابان ها، کوچه ها و محیط شهری و فضاهای عمومی تلازم دارد. اگر این مکان ها آماده و مناسب برای حرکت معلولین نباشد و موانع سد راه آنان باشد، نه تنها تحرک و تردد آنان کم خواهد شد بلکه دچار آسیب دیدگی خواهند شد. آسیب هایی که گاه منجر به مرگ یا بیماری های مهلک مثل قطع دست و پا، ضایعات نخاعی و ده ها مشکل دیگر. از اینرو از حقوق اولیه و اساسی معلولین، مناسب سازی معابر و شوارع و مکان های عمومی در شهرها است.

در سال ۱۳۶۸ شورای عالی شهرسازی و معماری، قوانین و مقررات مناسب سازی را تدوین و تصویب کرد. پس از آن مجلس شورای اسلامی، شوراهای شهر و شهرداری ها هم در مطالعات کارشناسی، و در تدوین و تصویب قانون و مقررات و نیز در اجرا با جدیت عمل کرده اند. برخی از قوانین و مقررات و طرح های مهم را معرفی می کنم.

مصوبه زیر شامل کلیات (توضیحات یا مقدمه)؛ و متن اصلی شامل چهار فصل با این سرفصل ها است: پیاده رو، پل ارتباطی، توقفگاه، ایستگاه، ورودی ساختمان، راهرو، بازشو، پله، سطح شیب دار، آسانسور، فضای بهداشتی، دیگر اماکن عمومی، مجتمع مسکونی، توصیه ها.

ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای تردد معلولین، مصوب ۱۳۶۸

شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در جلسه مورخ ۸/۳/۶۸ پیشنهاد وزارت مسکن و شهرسازی در ارتباط با رفع موانع شهرسازی و معماری در عبور و مرور، دسترسی به اماکن و فضاها و تجهیزات عمومی شهری به منظور تأمین امکانات شرکت افراد دارای معلولیت های گوناگون جسمی در زندگی روزمره جامعه را به شرح زیر تصویب نمود:

۱- از این تاریخ در کلیه طرح های آتی و در دست تهیه شهرسازی، شهرک سازی و مجتمع های مسکونی و ساختمانی سراسر کشور اعم از اینکه توسط دستگاه های دولتی و وابسته به دولت و شهرداری ها و یا بخش خصوصی تهیه گردند، رعایت ضوابط موضوع فصل اول مجموعه پیوست که شامل ضوابط برنامه ریزی و طراحی برای تسهیل حرکت معلولین سطح شهر می باشد الزامی بوده و کلیه مراجع مسئول تهیه، بررسی و تصویب و اجرای طرح های توسعه شهری، شهرک سازی و مجتمع های ساختمانی و مسکونی موظفند در مراحل مختلف تصویب و صدور پروانه و نظارت ضوابط مذکور را رعایت نمایند.

۲- به منظور رفع موانع شهری موجود لازم است که اصلاحات موضوع فصل دوم فوراً و تا قبل از تهیه و یا تجدید نظر در طرح های توسعه شهری به منظور نزدیک تر کردن شرایط موجود به استاندارد توسط مراجع مسئول عمران شهری با توجه به اولویت هر یک به اجرا در آید.

۳- رعایت ضوابط فصل سوم در طراحی کلیه ساختمان های موضوع فصل مذکور برای تهیه کنندگان طرح های فوق الذکر الزامی است و مراجع مسئول صدور پروانه و نظارت ساختمانی موظف به اجرای صحیح و دقیق آن هستند.

کلیه ساختمان های عمومی موضوع این آیین نامه به خصوص ادارات دولتی موجود باید تدریجاً با شرایط این آیین نامه تطبیق داده شوند. تشخیص میزان تطبیق این ضوابط و زمان لازم برای اعمال آن به عهده کمیسیونی مرکب از نمایندگان سازمان بهزیستی بنیاد جانبازان و وزارت مسکن و شهرسازی خواهد بود. وزارت مسکن و شهرسازی موظف است تضمین قانونی اعمال این ضوابط را از مراجع ذیربط کسب نماید.

۴- اعمال ضوابط و مقررات فصل چهارم فعلاً اختیاری بوده ولی بر حسب تشخیص کمیسیون موضوع بند ۳ و با استفاده از تضمین قانونی که کسب خواهد شد الزام آور خواهد گردید.

۵- وزارت مسکن و شهرسازی موظف است حداکثر هر ۵ سال یک بار با جلب نظر سازمان بهزیستی و بنیاد جانبازان ضوابط و مقررات موضوع این مصوبه را مورد بازنگری و تطبیق با شرایط و امکانات جدید قرار داده و برای تصویب به شورای عالی شهرسازی و معماری پیشنهاد نماید.

فصل اول: ضوابط مطلوب طراحی فضای شهری

۱-۱ پیاده رو

۱-۱-۱ حداقل عرض مفید پیاده رو ۱۲۰ سانتیمتر باشد.

۱-۱-۲ رعایت حداقل ۱۲۰ سانتیمتر فاصله از دیوار برای هر نوع مانعی که به هر علت نصب آن در پیاده رو برنامه ریزی می گردد اجباری است.

۱-۱-۳ ایجاد جدول یا اختلاف سطح بین پیاده رو و سواره الزامی است.

۱-۱-۴ ایجاد جدول به ارتفاع حداقل ۵ سانتیمتر بین پیاده رو، باغچه یا جوی کنار پیاده رو الزامی است.

۱-۱-۵ پوشش کف پیاده رو باید از مصالح سخت و غیرلغزنده باشد.

۱-۲ پل های ارتباطی بین پیاده رو و سواره رو

۱-۲-۱ پیش بینی پل های ارتباطی بین پیاده رو و سواره رو و حداکثر در هر ۵۰۰ متر فاصله الزامی است.

۱-۲-۲ اتصال پل های ارتباطی و پیاده رو باید بدون اختلاف سطح باشد، در صورت وجود اختلاف سطح، رعایت ضوابط ذکر شده در فصل سطح شیب دار الزامی است.

۱-۲-۳ حداقل عرض پل های ارتباطی که در امتداد مسیر پیاده رو نصب می شوند، برابر عرض پیاده رو باشد. حداقل عرض پل های ارتباطی عمود بر مسیر پیاده رو ۱۵۰ سانتیمتر باشد.

۱-۲-۴ محل ارتباط پیاده رو و سواره رو باید دارای علائم حسی قابل تشخیص برای نابینایان باشد.

۱-۲-۵ ساختن پل یا سطح لغزنده ممنوع است.

۱-۳ محل عبور عابر پیاده در سواره رو:

۱-۳-۱ ایجاد خط کشی عابر پیاده در سواره رو در کلیه تقاطع ها و حداکثر در هر ۵۰۰ متر الزامی است.

۱-۳-۲ ایجاد خط کشی عابر پیاده در محل تردد معلولان و در مکان های خاص آنها الزامی است.

۱-۳-۳ ساختن پل های ارتباطی بین پیاده رو و سواره رو در امتداد خط کشی الزامی است.

۱-۴ توقف گاه

ص: ۱۳۶

۱-۴-۱ برای توقف وسیله نقلیه به منظور پیاده و سوار شدن معلولان از وسیله نقلیه در خیابان های اصلی شهر ایجاد خلیج (پیشرفتگی سواره رو در پیاده رو) به عمق حداقل ۶۰/۳ متر و به طور حداقل ۱۲ متر با ارتباط مناسب با پیاده رو الزامی است.

۱-۴-۲- اختصاص دو پارکینگ ویژه معلولان با نصب علامت مخصوص در کنار خیابان اصلی و در ۵۰۰ فاصله الزامی است.

۱-۴-۳- در توقف گاه های عمومی اختصاص ۳ درصد فضای توقف گاه به معلولان جسمی حرکتی الزامی است.

۱-۵- تجهیزات شهری ایستگاه ها

۱-۵-۱- پایانه های اتوبوس رانی درون شهری، مراکز شهری، و نزدیک ساختمان های عمومی پرتردد، احداث محل انتظار ایستگاه اتوبوس به عرض حداقل ۱۴۰ سانتیمتر و هم سطح با کف اتوبوس الزامی است.

۱-۵-۱-۱- شرایط دسترسی به محل انتظار مسافر در ایستگاه های اتوبوس شهری مطابق شرایط اتصال پیاده رو به سواره رو باشد.

۱-۵-۱-۲- در ایستگاه های قابل استفاده برای معلولان، پیش بینی سرپناه، حفاظ و نیمکت با ارتفاع ۴۵ سانتیمتر از کف الزامی است.

فصل دوم: مناسب سازی معابر

۱-۲- پیاده روهای موجود

۱-۲-۱- با استفاده از امکانات، حداقل عرض پیاده روهای باریک به ۹۰ سانتیمتر رسانیده شود.

۱-۲-۲- موانعی که به هر علت در پیاده رو قرار داشته و یا نصف گردیده و از حداقل عرض مفید ۹۰ سانتیمتر می کاهند (مانند مانع عبور وسائط نقلیه، باجه تلفن، صندوق پست، دکه، تیر برق...) باید جابه جا گردند.

۱-۲-۳- محل خط کشی عابر پیاده

۱-۲-۳-۱- محل عبور عابر پیاده در سواره روها باید اصلاح، تسطیح و به صورت خط کشی با حداقل عرض ۱۵۰ سانتیمتر و قابل دسترسی به پیاده روها شود.

۱-۲-۳-۲- وجود پل های ارتباطی در امتداد کلیه خط کشی های عابر پیاده الزامی است.

۱-۲-۳-۳- جزیره وسط خیابان در محل خط کشی عابر پیاده باید قابل عبور صندلی چرخ دار شود.

۱-۲-۴- توقف گاه ها

۱-۲-۴-۱- در توقف گاه های عمومی موجود باید حداقل ۲ درصد فضای توقفگاه در نزدیکترین فاصله به ورودی و خروجی و دسترسی مناسب به پیاده رو برای توقف اتومبیل معلولان جسمی حرکتی اختصاص یابد. این عمل در وضع موجود از طریق تبدیل فضای سه محل توقف اتومبیل معلول جسمی حرکتی امکان پذیر است.

فصل سوم: ضوابط کلی طراحی ساختمان های عمومی

تعریف:

ص: ۱۳۷

منظور از اماکن عمومی در این آیین نامه، آن دسته از ساختمان هایی هستند که یکی از انواع خدمات عمومی را در اختیار افراد جامعه قرار می دهند.

۳-۱- ورودیها

۳-۱-۱ ورودی اصلی باید برای استفاده معلولان نیز در نظر گرفته شود، و به سواره رو یا پارکینگ ساختمان دسترسی مناسب داشته باشد.

۳-۱-۲ ورودی ساختمان حتی الامکان هم سطح پیاده رو باشد.

۳-۱-۳ پیاده رو منتهی به ورودی معلولان باید با علایم حسی مشخص شود.

۳-۱-۴ حداقل عمل فضای جلو ورودی ۱۴۰ سانتیمتر است.

۳-۱-۵ وجود سایه بان به عرض حداقل ۱۴۰ سانتیمتر بر روی فضای جلو ورودی الزامی است.

۳-۱-۶ حداقل عرض بازوها در ورودی ساختمان ۱۶۰ سانتیمتر باشد.

۳-۲ راهرو

۳-۲-۱ حداقل عرض راهرو ۱۴۰ سانتیمتر است.

۳-۲-۲ کف راهروها باید غیرلغزنده باشد و از نصف کف پوشها با پرز بلند نیز خودداری شود.

۳-۲-۳ در صورت وجود اختلاف سطح در کف راهرو باید ارتباط با سطح شیب دار به صورت مناسبی تأمین گردد.

۳-۳ بازوها (درو پنجره)

۳-۳-۱ حداقل عرض مفید هر لنگه در برای عبور صندلی چرخدار ۸۲ سانتیمتر باشد.

۳-۳-۲ در مورد درهایی که به خارج باز می شوند تأمین دید کافی الزامی است.

۳-۳-۳ حداکثر ارتفاع دید از کف تمام شده ۱۰۰ سانتیمتر باشد.

۳-۳-۴ درها باید دارای پاخور به ارتفاع ۲۰ سانتیمتر باشند.

۳-۳-۵ در صورت استفاده از درهای چرخان، گردشی، کشویی، پیش بینی یک در معمولی به عرض مفید حداقل ۸۰ سانتیمتر در جوار آن ها برای استفاده معلولان الزامی است.

۳-۳-۶ کلیه درها باید به سهولت باز و بسته شوند.

۳-۳-۷ دستگیره درها باید از نوع اهرمی بوده و فاصله داخلی بین آنها و سطح در ۵/۳ تا ۷ سانتیمتر باشد.

۴-۳- پله

۴-۳-۱ وجود علائم حسی در کف؛ قبل از ورود به قفسه پله برای هشدار به نابینایان الزامی است.

۳-۴-۲ عرض کف پله ۳۰ سانتیمتر و حداکثر ارتفاع آن ۱۷ سانتیمتر باشد.

۳-۴-۳ حداقل عرض پله ۱۲۰ سانتیمتر باشد.

۳-۴-۴ نصب دست انداز در طرفین پله الزامی است.

۳-۴-۵ ارتفاع دست انداز از کف پله برای کودکان ۶۰ سانتیمتر و برای بزرگسالان ۸۵ سانتیمتر باشد.

۳-۵ سطح شیب دار

۳-۵-۱ حداقل عرض سطح شیب دار ۱۲۰ سانتیمتر باشد.

۳-۵-۲ برای سطوح شیب دار تا ۳ متر طول حداکثر شیب ۸ درصد با عرض ۱۲۰ سانتیمتر باشد.

ص: ۱۳۸

۳-۳-۵ در سطوح شیب دار بیش از سه متر طول (تا حد مجاز ۹ متر) در ازای هر متر افزایش طول ۵ سانتیمتر به عرض مفید آن اضافه و ۵ درصد از شیب آن کاسته شود.

۳-۳-۶-آسانسور

۳-۶-۱ در ساختمان های عمومی که برای دسترسی به طبقات از آسانسور استفاده می شود وجود حداقل یک آسانسور قابل استفاده برای معلولان روی صندلی چرخ دار الزامی است.

۳-۶-۲ آسانسور باید هم سطح ورودی و یا در دسترس بلا مانع صندلی چرخ دار قرار گیرد.

۳-۶-۳ حداقل فضای انتظار در جلو آسانسور در هر طبقه 150×150 سانتیمتر مربع باشد.

۳-۶-۴ آسانسور قابل استفاده برای معلولان باید مشخصات زیر را داشته باشد:

۳-۶-۴-۱ عرض مفید ۸۰ سانتیمتر؛

۳-۶-۴-۲ مجهز به دو در کشویی با چشم الکترونیکی؛

۳-۶-۴-۳ ابعاد مفید اتاقک آسانسور 140×110 سانتیمتر؛

۳-۷-فضاهای بهداشتی

۳-۷-۱ در قسمت هایی از ساختمان های عمومی که معلولان تردد می نمایند تعبیه سرویس بهداشتی مخصوص آنان الزامی است.

۳-۷-۲ حداقل اندازه سرویس بهداشتی 150×170 سانتیمتر مربع باشد و قابلیت گردش صندلی چرخ دار در این فضا الزامی است.

۳-۷-۳ در سرویس بهداشتی باید به بیرون باز شود و گشودن آن در مواقع اضطراری از بیرون امکان پذیر باشد.

۳-۷-۴ نصب کاسه مستراح به ارتفاع ۴۵ سانتیمتر از کف الزامی است.

۳-۷-۵ نصب دستگیره های کمکی افقی در طرفین کاسه مستراح به ارتفاع ۷۰ سانتیمتر از کف و ۲۰ سانتیمتر جلوتر از لبه جلویی کاسه الزامی است.

۳-۷-۶ نصب دستگیره های کمکی عمودی با فاصله ۳۰ سانتیمتر از جلو کاسه و ۴۰ سانتیمتر بالاتر از نشیمن مستراح به روی دیوار مجاور اجباری است. دامنه نوسان میله های عمودی ۸۰ تا ۱۲۰ سانتیمتر باشد.

۳-۷-۷ نصب دستگیره اضافی بر روی قسمت داخلی در به ارتفاع ۸۰ سانتیمتر از کف و ۲۵ سانتیمتر فاصله از محور لولا الزامی است.

۳-۸-۱ کلیه اماکن؛ فضاهای شهری و قسمت های از ساختمان های عمومی که برای استفاده معلولان طراحی و تجهیز گردیده اند باید به وسیله علامت ویژه معلولان مشخص گردند.

۳-۹ ساختمان هایی که بخش هایی از آن مورد استفاده عمومی قرار می گیرد و باید برای معلولان نیز قابل استفاده باشند؛ به قرار زیر است:

دانشگاه ها و مراکز فرهنگی

بیمارستان ها و درمانگاه ها

مسجد و مصلى

آسايشگاه ها

ص: ۱۳۹

مراکز ورزشی

راه آهن فرودگاه ترمینال مترو

بخش اورژانس کلیه فضاهای درمانی

مراکز خدماتی اداری مانند بانک و مؤسسات مالی و پست و تلگراف و تلفن

مؤسسات دولتی

۱-۳ در سایر ساختمان های عمومی رعایت موارد زیر الزامی است:

۱-۱۰-۳ در مراکز آموزشی غیردانشگاهی باید طبقه همکف یا ده درصد سطح زیربنا؛ برای معلولان مناسب باشد.

۱-۱۰-۲ کلیه هتل ها تا ظرفیت ۲۵ اتاق باید یک اتاق قابل دسترسی و استفاده با سرویس های بهداشتی مناسب برای معلولان داشته باشد. در ازای هر ۲۵ اتاق اضافه پیش بینی یک اتاق مناسب دیگر برای معلولان ضروری است. این اتاق ها باید به طور یکنواخت در بین اتاق های معمولی هتل توزیع گردند.

۱-۱۰-۳ کلیه مسافرخانه ها و مهمان سراها تا ظرفیت ۳۰ تخت باید یک تخت و یک سرویس بهداشتی مناسب برای استفاده معلولان داشته باشند؛ در ازای هر ۳۰ تخت دیگر با سرویس بهداشتی مناسب برای معلولان اضافه شود.

۱-۱۰-۴ کلیه ساختمان های اداری دولتی که بیش از ۲۰ نفر کارمند و حداقل ۴۰۰ مترمربع مساحت داشته باشند برای اشتغال معلولان قابل استفاده باشد.

۱-۱۰-۵ کلیه پروانه ساختمانی تجاری و همچنین کلیه واحدهای بیش از ۱۰۰ متر مربع باید برای معلولان جسمی قابل دسترسی و استفاده باشد.

۳-۱۱ مجتمع های مسکونی

۱-۱۱-۳ در ساختمان های مسکونی که تعبیه آسانسور اجباری است؛ باید یک آسانسور مناسب برای معلولان نصب شده باشد.

۱-۱۱-۲ کلیه مجتمع های با بیش از ۱۰۰۰ متر مربع سطح و بیش از ۱۰ واحد مسکونی باید ارتباط های عمودی و افقی و فضاهای عمومی قابل استفاده برای معلولان جسمی حرکتی باشند.

فصل چهارم

ضوابط توصیه ای مناسب سازی محیط شهر برای معلولان

۴-۱ کاشت گیاهانی که ریختن میوه های آنها در اطراف پیاده رو ایجاد لغزندگی نماید ممنوع است.

۴-۲ چراغ راهنمایی که در کنترل شخص معلول باشد باید در دو طرف محل عبور نصب گردد.

۴-۳ ایجاد زمان کافی برای عبور ایمن معلولان از محل خط کشی عابر پیاده الزامی است.

۴-۴ وسایل نقلیه عمومی باید به بالا برهای مکانیکی برای دستیابی معلولان به داخل آنها مجهز گردد.

۴-۵ در صورتی که ارتفاع سکوی مسافربری هم سطح کف وسیله نقلیه عمومی باشد باید یک سکوی فلزی مکانیکی بین ایستگاه و اتوبوس برای هدایت معلولان به داخل اتوبوس تعبیه گردد.

ص: ۱۴۰

۴-۶ مشخص کردن قسمت به خصوصی از اتومبیل و دیگر وسایل نقلیه با کمترین فاصله از درهای ورود و خروج برای استفاده معلولان الزامی است. این محل ها باید بدون صندلی و مجهز به کمربند؛ دستگیره؛ بست های دیگر برای ثابت نگاه داشتن صندلی چرخ دار در برابر حرکت های ناگهانی باشد.

۴-۷ لازم است که تابلوها با زمینه مشکی و حروف سفید تهیه گردند.

۴-۸ برای نابینایان می باید توضیحات با خط «بریل» در گوشه چپ بالای تابلو نوشته و در این حالت حداکثر ارتفاع تابلو برای افراد ایستاده ۱۲۲ سانتیمتر باشد (این مساله در مورد تابلوهای نصب شده به دیوار است) ارائه علائم تنها به صورت تصویری مجاز نیست.

میله ها و نرده های راهنما در نقاط حساس خطرناک باید دارای علائم حسی باشند تا نابینایان را آگاه نماید. (۱)

لازم به تذکر است مقررات و ضوابط مزبور تلخیص شده و کسانی که درصدد مطالعه تمامی آنها باشند به منابع مراجعه نمایند.

مناسب سازی شهری تهران برای جانبازان و معلولین، مصوب ۸۴

شوراهای شهرهای کوچک و بزرگ، به دستور وزارت کشور، مناسب سازی را در دستور کار خود قرار داده اند. مصوباتی گذرانده و در اختیار شهرداران قرار داده اند. برای نمونه شورای شهر تهران به تاریخ ۱۳۸۴ این مصوبات را دارد:

مناسب سازی فضاهای شهری برای جانبازان و معلولین جسمی و حرکتی

(از مصوبات شورای اسلامی شهر تهران)

تاریخ تصویب ۱۴/۰۴/۱۳۸۴

تاریخ ابلاغ ۲۲/۰۴/۱۳۸۴

ماده واحده: برخوردار بودن از حقوق مدنی متناسب با شأن انسانی کم توانان جسمی و حرکتی و جانبازان محترم انقلاب اسلامی برای تحرک و دسترسی ایمن به خدمات، فضاها و تأسیسات عمومی شهرها با هدف برقراری و اعطای استقلال نسبی، فردی و اجتماعی به این گروه های ویژه، بایستی در ردیف وظایف مسلم حاکمیت و شهروندان و به ویژه متولیان مدیریت شهری قرار گیرد.

به منظور اجرایی نمودن مفاد قانون جامع حمایت از حقوق معلولان مصوب مجلس شورای اسلامی به تاریخ ۶/۳/۸۳ و با استناد به مصوبه ضوابط ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری به تاریخ ۸/۳/۶۸ برای افراد معلول جسمی و حرکتی و آئین نامه اجرایی بند (ج) ماده یکصد و نود و سوم (۱۹۳) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و در اجرای مفاد ماده پنجاه و پنجم (۵۵) قانون شهرداری، شهرداری تهران موظف است از تاریخ ابلاغ این مصوبه حداکثر ظرف مدت دو سال نسبت به انجام موارد ذیل اقدامات لازم را معمول نماید.

الف) آماده سازی و مناسب سازی معابر عمومی و نصب نشانه ها و علائم فیزیکی لازم با اولویت میادین و معابر اصلی و نزدیک به تقاطع ها.

ص: ۱۴۱

ب) تجهیز چراغ های راهنمایی معابر به علائم صوتی و نیز برجسته نمودن سطح پیاده روهای نزدیک به تقاطع ها برای استفاده از نابینایان.

ج) انجام تمهیدات لازم در توقف گاه های عمومی با هدف در نظر گرفتن محل های ویژه برای توقف وسایل نقلیه معلولین.

د) رعایت کلیه ضوابط مندرج در آیین نامه اجرایی بند (ج) ماده یکصد و نود و سوم (۱۹۳) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در ساختمان ها و اماکن عمومی و خصوصی و نیز بخش های توسعه شهری و معابر عمومی و و اعمال کنترل های لازم وفق آیین نامه مذکور در صدور هر گونه مجوز ساخت و ساز و گواهی پایان کار.

ه) اطلاع رسانی و فرهنگ سازی مناسب از طریق هماهنگی با سایر دستگاه های اجرایی ذی ربط به ویژه سازمان بهزیستی و از طریق دستورالعمل مشخص.

و) تأمین تسهیلات و خدمات ویژه برای کم توانان جسمی و حرکتی و جانبازان در امر رفت و آمد از طریق شرکت واحد اتوبوس رانی تهران و حومه (مترو) و سازمان تاکسیرانی.

تبصره ۱: شهرداری تهران بنا به مسئولیت های مقرر در قانون شهرداری و خصوصاً مفاده ماده پنجاه و پنجم قانون مذکور مسئولیت هماهنگی و پیگیری اجرایی نمودن مفاد این مصوبه را عهده دار است و مکلف است با تشکیل ستادی متشکل از نمایندگان بخش های ذیل نسبت به پیگیری موضوعات و تصمیمات متخذ و اعمال نظارت بر حسن انجام وظایف و مفاد این مصوبه و تصمیمات متخذ اقدام نماید.

۱- معاون فنی و عمرانی شهرداری تهران و یا نماینده تام الاختیار به عنوان دبیر ستاد.

۲- معاون شهرسازی و معماری شهرداری تهران و یا نماینده تام الاختیار.

۳- معاون خدمات شهری شهرداری تهران و یا نماینده تام الاختیار.

۴- معاون حمل و نقل و ترافیک شهرداری تهران و یا نماینده تام الاختیار.

۵- معاون فرهنگی، اجتماعی شهرداری تهران و یا نماینده تام الاختیار.

۶- مدیر عامل سازمان زیباسازی شهر تهران و یا نماینده تام الاختیار.

۷- یک نماینده به انتخاب و معرفی شورای اسلامی شهر تهران ستاد مزبور.

موظف است به منظور ایجاد هماهنگی های لازم حسب مورد از سایر دستگاه های اجرایی ذی ربط به ویژه سازمان های بنیاد شهید و امور ایثارگران، بهزیستی (استان تهران) و مدارس استثنایی کشور وابسته به وزارت آموزش و پرورش جهت شرکت در جلسات دعوت به عمل آورد.

تبصره ۲: شهرداری تهران موظف است ظرف مدت یک ماه پس از ابلاغ این مصوبه نسبت به تشکیل ستاد مناسب سازی فضاهای شهری برای معلولین جسمی و حرکتی با حضور کلیه حوزه های اجرایی مرتبط اقدام و گزارش پیشرفت کار را هر سه ماه یک بار جهت اطلاع به شورای اسلامی شهر تهران ارائه نماید.

تبصره ۳: شهرداری تهران و کلیه دستگاه های اجرایی که بنا به دلایلی ناچار به تخریب وضعیت و فضاهای مناسب سازی شده جهت تردد کم توانان جسمی و حرکتی و جانبازان در معابر عمومی و

اصلی و سایر معابر می گردند می بایست نسبت به اصلاح مجدد و ایجاد شرایط اولیه و مناسب در معابر مذکور تحت نظارت ستاد اجرایی اقدام نمایند.

تبصره ۴: شهرداری تهران مکلف است همه ساله به هنگام تصویب بودجه شهرداری ردیف اعتباری خاص مناسب سازی فضای شهری را برای جانبازان و معلولین جسمی، حرکتی در قالب برنامه ها و طرح های مشخص پیش بینی و پایدار نماید. (۱)

نیز شورای شهر و شهرداری تبریز اقدامات و فعالیت های خود را در این زمینه منتشر کرده است. (۲) با اینکه حجم اقدامات و فعالیت ها در شهرها زیاد بوده ولی تاکنون اقدامی برای ضبط و ثبت تجارب، اسناد و مدارک و تجزیه و تحلیل آنها نشده است. تجربه نشان داده که حرکت هایی نتیجه بخش است که ضبط مکتوب گردد و به نسل های آتی منتقل گردد. در غیر این صورت نسل های بعد مجدداً کار را از صفر شروع می کنند و موجب هدر رفتن اموال و امکانات بسیار می گردد.

برخی جراید اقدامات مطلوبی داشته اند و برخی از اسناد و مدارک و گزارش ها را جمع آوری و نیز بررسی کرده اند. از باب نمونه مجله توان نامه ویژه نامه ای با عنوان فرهنگ مناسب سازی به تاریخ شهریور و مهر ۱۳۹۲ منتشر کرد.

ص: ۱۴۳

۱- کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۲۴۱-۲۴۴.

۲- توان نامه، شماره ۴ تا ۶، فروردین تا شهریور ۱۳۹۳، ص ۳۰۲-۳۰۶.

قانون ورود خودرو و پلاک معلولین، مصوب ۱۳۷۰

مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۷۰ قانونی تصویب کرد و ورود خودرو خارجی را ممنوع اعلام کرد مگر در مواردی که در قانون به عنوان استثنا آمده است. یکی از این استثناها معلولین است که به این صورت آمده است:

وزارت صنایع سنگین مجاز است خودروهای سواری مورد نیاز برای بررسی امکان ساخت و همچنین خودروهای مخصوص جانبازان و معلولان که امکان ساخت آنها در داخل کشور نمی باشد را رأساً وارد نماید. یا بر اساس ضوابطی که به تصویب هیئت وزیران می رسد اجازه ورود آنها را صادر نماید.^(۱) در قانون دیگری سازمان بهزیستی موظف شد به معلولین معرفی نامه برای دریافت پلاک معلولیت خودرو بدهد و معلولین با مراجعه به نیروهای انتظامی پلاک ویژه دریافت کنند.^(۲)

بیمه معلولین، مصوب ۱۳۷۴

یکی از ضرورت های اساسی برای زندگی بیمه است. امروزه بدون بیمه، زندگی ممتنع شده و کسانی که بیمه ندارند، به هنگام بروز بیماری یا ایجاد حادثه، آسیب های جانکاه و ضررهای غیرقابل جبران متحمل می شوند. از اینرو معلولین و سمن های معلولیتی از دهه های پیش خواستار اجرای بیمه معلولین بوده اند. قانون گذاران هم در چند قانون بیمه معلولین را تصویب نموده اند. از جمله این قانون:

آیین نامه چگونگی تشخیص و تعیین افراد نیازمند موضوع تبصره یک ماده (۱۴) قانون بیمه همگانی خدمات درمانی کشور، مصوب ۱۳۷۴

ماده ۱- در اجرای قانون بیمه همگانی خدمات درمانی کشور و در چهارچوب تعاریف موضوع بند (۴) ماده (۱) قانون یاد شده، افراد و خانواده هایی که به لحاظ موقعیت اقتصادی و اجتماعی و عدم استطاعت مالی، فاقد پوشش بیمه ای خدمات درمانی هستند، در شمول گروه های و افراد تحت حمایت برنامه بیمه اقشار نیازمند قرار گرفته و مشمول استفاده از تسهیلات و امکانات منظور شده در برنامه یاد شده خواهند بود.

افراد مزبور عبارتند از:

الف- از کارافتادگان و معلولان نیازمند که توانایی مالی اداره زندگی خود را ندارند و افراد تحت تکفل آنها.

ص: ۱۴۵

۱- سایت مجلس شورای اسلامی؛ حقوق معلولان در قوانین ایران، ص ۴۳-۴۴؛ کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۲۴۰.

۲- کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۲۴۱.

ب- زنان و کودکان بی سرپرست و نیازمند موضوع قانون تأمین زنان و کودکان بی سرپرست، مصوب ۱۳۷۱.

پ- خانواده های زندانیان نیازمند، در مدت زندانی بودن سرپرست خانواده.

ت- آسیب دیدگان ناشی از حوادث طبیعی و غیر طبیعی که امکانات اولیه زندگی خود یا وسایل اشتغال خود را از دست داده اند تا زمانی که امکانات اولیه یا وسایل اشتغال خود را به دست آورند.

ث- عایله نیازمند تحت تکفل سربازانی که در آمدی برای اداره زندگی ندارند، در مدت سربازی و حداکثر تا پایان سال ۱۳۷۴. [\(۱\)](#)

ص: ۱۴۶

۱- . روزنامه رسمی، شماره ۱۴۶۹۴-۲۸/۳/۱۳۷۴؛ سایت مجلس شورای اسلامی.

پیش از مشروطیت، همه دخل و خرج ها و همه تصمیم ها و اقدامات برای عمران و آبادانی کشور در اختیار پادشاه و در شهرها در اختیار حاکم بود. امور ضابطه مند و دارای مقررات نبود و هر گونه میل و اراده ملوکانه تعلق می گرفت، اجرایی می شد. اما پس از نهضت مشروطیت و تأسیس عدالت خانه یا مجلس شورای ملی و شکل گیری نهادهای مدنی، کشور دارای نظام مالی و مقررات دخل و خرج شد. بودجه تنظیم شد و نظامی برای بودجه پدیدار گشت. از سال ۱۳۲۵ش برنامه عمران ملی (بعدها به شورای عالی برنامه تغییر نام یافت) شکل گرفت و از ۱۳۲۷ش سازمان برنامه و بودجه شکل گرفت. یکی از کارهای این سازمان تدوین خط مشی برای عمران و توسعه کشور بود و تلاش شد این خط مشی در قالب برنامه های ابتدا ۷ ساله و بعداً ۵ ساله اجرایی شود. اولین برنامه از ۱۳۲۷ تا ۱۳۳۴ اجرا شد. مجدداً پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران سازمان خط مشی عمران و توسعه را اندکی تغییر داد و اولین برنامه در ۱۳۶۲ در هیئت دولت تصویب شد ولی به دلیل شروع جنگ و مسائل جنگ آغاز نشد. از آبان ۱۳۶۷ با تصویب برنامه اول توسعه مجدداً امور عمرانی و آبادانی بر اساس برنامه و تدبیر آغاز شد. تا اینکه دوره ریاست جمهوری محمود احمدی نژاد پیش آمد. ایشان این سازمان را منحل کرد و اساس برنامه ریزی و برنامه های توسعه را کنار گذاشت. مجدداً با انتخاب حسن روحانی به ریاست جمهوری، سازمان ابقاء و احیاء شد و برنامه ریزی توسعه مجدداً آغاز شد.^(۱)

معلولین به عنوان بخشی از جامعه در توسعه و عمران ملی می توانند مشارکت داشته باشند و در زمینه های مختلف نقش ایفاء کنند. برنامه توسعه دوم تا چهارم بین سال های ۱۳۷۳ تا ۱۳۷۹ اجرایی شد. پس از برنامه چهارم، دولت محمود احمدی نژاد همه این امور را ملغا و تعطیل کرد. در هر برنامه مواردی که به معلولین مرتبط است گزارش می شود.

قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۲۰ آذرماه ۱۳۷۳

۱- تلاش در جهت تحقق عدالت اجتماعی از طریق:

۵- تعمیم، گسترش و بهبود نظام تأمین اجتماعی به وسیله تأمین منابع از محل بودجه عمومی به منظور پرداخت مستمری به اقشار نیازمند، زنان و کودکان بی سرپرست و معلولین توسعه بیمه های اجتماعی و قرار دادن همه اقشار مردم تحت پوشش بیمه خدمات درمانی تا آخر برنامه دوم و پرداخت سهم سرانه دولت مطابق ضوابط قانون بیمه خدمات درمانی.

از جمله سیاست های کلی این برنامه، اشتغال معلولین است:

ص: ۱۴۷

۱- . خاطرات، ابوالحسن ابتهاج، تهران، ۱۳۷۱، ج ۱، ص ۳۱۰-۳۱۵؛ درآمدی بر برنامه ریزی، ابراهیم رزاقی، تهران، ۱۳۶۷، ص ۱۳۵-۱۴۰؛ دانشنامه جهان اسلام، ج ۳، ص ۲۱۴-۲۱۷؛ سازمان برنامه و بودجه، تهران، ۱۳۷۴، ج ۳- .

قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۷ فروردین ماه ۱۳۷۹

بخش اول - حوزه های فرابخشی

فصل پنجم - نظام تأمین اجتماعی و یارانه ها

ماده ۳۶ - در اجرای اصل بیست و نهم (۲۹) قانون اساسی و به منظور توسعه عدالت اجتماعی، نظام تأمین اجتماعی با هدف حمایت از اقشار مختلف جامعه در برابر رویدادهای اقتصادی، اجتماعی و طبیعی و پیامدهای آن از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کار افتادگی، بی سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح و ناتوانی های جسمی، ذهنی، روانی و نیاز به خدمات بهداشتی درمانی و مراقبت های پزشکی به صورت بیمه ای و غیر آن (حمایتی و امدادی) حقی است همگانی و دولت مکلف است طبق قوانین، از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایت های مالی فوق را برای یکایک افراد کشور تأمین کند.

ماده ۳۸ - حمایت های بخش غیر بیمه ای پیشگیری، توان بخشی و حمایتی برای نیازمندان، علاوه بر خدمات ویژه ای که در برنامه های بخش اشتغال، مسکن و آموزش برای گروه های نیازمند در نظر گرفته می شود مشتمل بر موارد ذیل است:

۱- پیشگیری از بروز آسیب های اجتماعی و معلولیت های جسمی و روانی برای آحاد جامعه.

۲- پرداخت سرانه بیمه درمان در چارچوب نظام بیمه همگانی خدمات درمانی.

۳- فراهم آوردن تسهیلات لازم برای نگهداری افرادی که نیاز به سرپرستی و یا نگهداری دارند و فراهم آوردن زمینه بازتوانی و خود اتکایی آنان.^(۲)

فصل بیست و پنجم - بهداشت و درمان

ماده ۱۹۳ - به منظور ارتقاء سطح کیفی و کمی خدمات توان بخشی و دسترسی آحاد مردم به این خدمات با هدف تساوی فرصت ها و مشارکت معلولین در جامعه، مناسب سازی اماکن عمومی (خصوصی و دولتی) در طول برنامه سوم صورت می گیرد و همچنین در طول برنامه سوم آسایشگاه هایی برای بستری جانبازان زن اختصاص یافته و استفاده از آمبولانس برای جانبازان بالای هفتاد درصد (۷۰٪) قطع نخاع و اعصاب و روان و شیمیایی به صورت رایگان منظور می گردد.^(۳)

آیین نامه اجرایی بند «ج» ماده (۱۹۳) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۲۶ بهمن ماه ۱۳۷۹

ص: ۱۴۸

۱- حقوق معلولان در قوانین ایران، ص ۷۳.

۲- همان، ص ۷۴-۷۵.

۳- همان، ص ۷۷.

هیأت وزیران در جلسه مورخ ۲۶/۱۱/۱۳۷۹ بنا به پیشنهاد مشترک وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان بهزیستی کشور و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، موضوع نامه شماره ۱۵۷۵/۳۱۹-۶۶۷۶/۱۰۵ مورخ ۵/۱۰/۱۳۷۹ سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و به استناد بند (ج) ماده (۱۹۳) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - مصوب ۱۳۷۹- آیین نامه اجرایی بند یاد شده را به شرح زیر تصویب نمود:

ماده ۱- تمام دستگاه های اجرایی دولتی و سازمان های غیر دولتی و مالکان ساختمان های با مصرف عمومی مکلفند قسمت های مورد استفاده عمومی اماکن و ساختمان های (خصوصی و دولتی) خود را براساس ضوابط مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری، حداکثر ظرف یک سال، برای افراد دارای معلولیت که از صندلی چرخ دار استفاده می کنند، مناسب سازی نمایند.

تبصره ۱- منظور از اماکن عمومی وزارتخانه ها، مؤسسات و شرکت های دولتی، فرودگاه ها، دانشگاه ها، ترمینال ها، مراکز تجاری، رستوران ها، پارک ها و معابر و به طور کلی دیگر مکان هایی است که مورد استفاده عمومی قرار می گیرند.

ماده ۲- تمام دستگاه های اجرایی دولتی و سازمان های غیر دولتی مکلف اند حداکثر ظرف دو سال، نسبت به مناسب سازی محیط داخلی اماکن عمومی خود برای دسترسی معلولان به خدمات مرتبط با آنها اقدام نمایند.

ماده ۳- شهرداری ها موظف اند ظرف دو سال، نسبت به آماده سازی و مناسب سازی معابر عمومی با اولویت معابر اصلی و نزدیک به تقاطع ها برای تردد معلولان اقدام نمایند.

ماده ۴- شهرداری ها موظف اند ظرف دو سال، نسبت به تجهیز چراغ های راهنمایی معابر به علائم صوتی و نیز برجسته نمودن سطوح پیاده روهای نزدیک تقاطع ها برای استفاده نابینایان، اقدام نمایند.

ماده ۵- شهرداری ها موظف اند در توقف گاه های عمومی، تمهیدات لازم را برای در نظر گرفتن محل های ویژه، برای توقف وسیله نقلیه معلولان پیش بینی و فراهم نمایند.

ماده ۶- شرکت مخابرات ایران موظف می باشد حداکثر ظرف یک سال، نسبت به نصب تلفن های قابل دسترسی برای معلولان و ناشنویان در ساختمان ها و اماکن و معابر عمومی اقدام نمایند.

ماده ۷- شرکت ها و سازمان های تاکسی رانی و اتوبوس رانی وابسته به شهرداری ها و راه آهن شهری تهران (مترو) موظفند ظرف دو سال نسبت به تأمین خدمات ویژه برای افراد دارای معلولیت اقدام نمایند.

ماده ۸- سازمان هواپیمایی کشوری و شرکت راه آهن جمهوری اسلامی ایران موظفند تمهیدات لازم را برای استفاده معلولان از جملگی خدمات خود فراهم نمایند.

ماده ۹- دستگاه های اجرایی دولتی و سازمان های غیر دولتی، در تمام ساخت و سازهای اماکن عمومی (خصوصی و دولتی) شامل شهرهای جدید، معابر عمومی و ... که بعد از تصویب این آیین نامه آغاز خواهد شد، موظف به رعایت ضوابط مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در این زمینه خواهند بود.

ماده ۱۱- صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران موظف است نسبت به تولید و پخش برنامه های تبلیغی برای ارتقای آگاهی عمومی در زمینه مناسب سازی اماکن عمومی برای افراد معلول اقدام نماید.

ماده ۱۲- اعتبارات لازم برای اجرای مفاد این آیین نامه، از محل اعتبارات مصوب دستگاه های اجرای ذی ربط تأمین و پرداخت خواهد شد.

ماده ۱۳- گزارش مربوط به حسن اجرای مفاد آیین نامه در ساختمان ها و اماکن مرتبط با شهرداری ها و مؤسسات عمومی غیر دولتی و اماکن و معابر عمومی، توسط وزارت کشور و گزارش مربوط به حسن اجرای مفاد آیین نامه در دستگاه های اجرایی و نهادهای انقلاب اسلامی توسط وزارت مسکن و شهرسازی هر شش ماه یک بار تهیه و به کمیسیون امور اجتماعی هیئت دولت ارائه خواهد شد. (۱)

قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۱ شهریورماه ۱۳۸۳

بخش اول- رشد اقتصاد ملی دانایی محور در تعامل با اقتصاد جهانی

فصل اول- بسترسازی برای رشد سریع اقتصادی

ماده ۳۰- دولت موظف است به منظور هویت بخشی به سیمای شهر و روستا، استحکام بخشی ساخت و سازها، دستیابی به توسعه پایدار و بهبود محیط زندگی در شهرها و روستاها، اقدام های ذیل را در بخش های عمران شهری و روستایی و مسکن به عمل آورد:

الف) هویت بخشی به سیما و کالبد شهرها، حفظ و گسترش فرهنگ معماری و شهرسازی و سامان دهی ارائه خدمات شهری از طریق:

۱- تهیه و تدوین قانون جامع شهرسازی و معماری کشور تا پایان سال اول برنامه چهارم.

۲- مناسب سازی فضاهای شهری و روستایی برای جانبازان و معلولین جسمی حرکتی و اعمال این ضوابط در اماکن و ساختمان های عمومی و دولتی تا پایان برنامه چهارم.

بخش سوم - توسعه سلامت، امنیت انسانی و عدالت اجتماعی

فصل هشتم: ارتقای امنیت انسانی و عدالت اجتماعی

ماده ۱۰۱- دولت موظف است برنامه ملی توسعه کار شایسته را به عنوان گفتمان جدید عرصه کار و توسعه، بر اساس راهبرد «سه جانبه گرایی» که متضمن عزت نفس، برابری فرصتها، آزادی و امنیت نیروی کار، همراه با صیانت لازم باشد و مشتمل بر محورهای ذیل تهیه تا پایان سال اول برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران تقدیم مجلس شورای اسلامی بنماید.

گسترش حمایت های اجتماعی (تأمین اجتماعی، بیمه بیکاری، ایجاد، توسعه و تقویت ساز و کارهای جبرانی، حمایت های اجتماعی از شاغلین بازار کار غیر رسمی، توان بخشی معلولین و برابری فرصت ها برای زنان و مردان و توانمندسازی زنان از طریق دستیابی به فرصت های شغلی مناسب). (۲)

ص: ۱۵۰

۱- حقوق معلولان در قوانین ایران، ص ۱۴۸-۱۵۰.

۲- همان، ص ۷۸-۷۹.

مجلس شورای اسلامی در نیمه دوم سال ۱۳۷۲ درباره الحاق و انضمام کشور جمهوری اسلامی ایران به «کنوانسیون حقوق کودک» به شور و بحث پرداخت. پس از تصویب قانون، شورای نگهبان قبول نکرد و مجدداً به کمیسیون مربوطه ارجاع شد. بالاخره بحث و بررسی‌ها تا سال ۱۳۷۳ طول کشید و بالاخره الحاق به صورت مشروط پذیرفته شد. اصل ۲۳ کنوانسیون حقوق کودک درباره کودکان دارای معلولیت است. از این رو این قانون همواره مورد توجه و استناد تشکل‌های معلولین بوده است.

اینجا نخست به سیر تصویب قانون الحاق می‌پردازم سپس تبعات و آثار آن بررسی می‌شود.

ایران و کنوانسیون حقوق کودک

ایران و کنوانسیون حقوق کودک (۱)

جمهوری اسلامی ایران نیز از جمله کشورهایی است که کنوانسیون حقوق کودک را در ۵ سپتامبر ۱۹۹۰ امضا و در آگوست ۱۹۹۴ (اسفند ماه ۱۳۷۲) (۲) تصویب کرده است. دولت جمهوری اسلامی ایران در هنگام امضای کنوانسیون به این شرح، اعلام حق شرط نموده است: «جمهوری اسلامی ایران نسبت به مواد و مقرراتی که مغایر با شریعت اسلامی باشد حق شرط می‌نماید و این حق را برای خود محفوظ می‌دارد که هنگام تصویب، چنین حق شرطی را اعلان نماید.»

با توجه به این که طبق اصل هفتاد و هفتم قانون اساسی، عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، قراردادها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس برسد، مجلس شورای اسلامی طی ماده واحده‌ای، الحاق به کنوانسیون را با همین قید کلی ملزم نبودن به موارد مغایر با موازین اسلامی و قوانین داخلی تصویب نمود. متن ماده واحده چنین بود: «کنوانسیون حقوق کودک، مشتمل بر یک مقدمه و ۵۴ ماده به شرح پیوست، تصویب و اجازه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به آن داده می‌شود مشروط بر آنکه مفاد آن در هر مورد و در هر زمان که در تعارض با قوانین داخلی و موازین اسلامی باشد، لازم‌الرعایه نباشد.»

ولی با این وجود، شورای نگهبان در نظریه شماره ۵۷۶۰ - ۴/۱۱/۱۳۷۲ خود به مجلس، موارد مخالفت کنوانسیون با موازین شرع را مشخصاً اعلام داشته است؛ موارد مشخص شورای نگهبان عبارت بودند از: بند ۱ ماده ۱۲ (آزادی عقیده) بند ۱ ماده ۱۳ (آزادی بیان) بنده ۲ ماده ۱۳ (محدودیت‌ها نسبت به حق مذکور) بند ۱ ماده ۱۴ (آزادی فکر و عقیده و مذهب) بند ۳ ماده ۱۴ (محدودیت‌ها نسبت به حق مذکور) بند ۲ ماده ۱۵ (محدودیت نسبت به حق آزادی تشکیل اجتماعات و شرکت در آنها) بند ۱ ماده ۱۶ (منع دخالت در امور شخصی و خانوادگی) بند ۱ قسمت ۱ ماده ۲۹ (جهت‌گیری آموزش کودک).

ص: ۱۵۱

۱- بخشی از مقاله بابک پورقهرمانی درج شده در فصلنامه رواق اندیشه، ش ۲۸.

۲- برخی منابع تصویب را ۱۳۷۳ نوشته‌اند. ولی به نظر می‌رسد از زمان طرح در مجلس تا تصویب نهایی بیش از یک سال طول کشید.

مجلس شورای اسلامی، پس از دریافت نظر شورای نگهبان، به جای این که موارد مشخص شورای نگهبان را تأمین کند، با اصلاح یک عبارت کوچکی در متن ماده واحده (عبارت «باشد و یا» را بعد از کلمه «اسلامی» و قبل از کلمه «قرار گیرد» اضافه کرد) اکتفا کرد و آن را تصویب نمود و در واقع با این عبارت، شورای نگهبان یک حق تحفظ کلی را پذیرفت و مصوبه مجلس را تأیید کرد؛ بدین صورت که «و... مشروط بر این که مفاد آن در هر مورد و در هر زمان در تعارض با قوانین داخلی و موازین اسلامی باشد و یا قرار گیرد، از طرف دولت جمهوری اسلامی ایران لازم الرعایه نباشد.» مفهوم شرط یاد شده، این است که دولت جمهوری اسلامی ایران با پیوستن به کنوانسیون، در صدد بر نمی آید که قوانین خود را با مقررات کنوانسیون وفق دهد و آن را اصلاح کند، بلکه قوانین خود را اجرا می کند و در آینده نیز قوانینی را که مناسب بداند وضع و اجرا می کند و به هر صورت، هر جا مقررات کنوانسیون با قوانین داخلی فعلی یا قوانین مصوب بعدی مغایر تشخیص داده شد، این مقررات برای دولت جمهوری اسلامی ایران لازم الرعایه نیست و همین امر است که مورد اعتراض بسیاری از کشورها قرار گرفته و این شرط کلی را غیر قابل قبول و غیر منطبق با کنوانسیون می دانند.

البته برخی در این مورد معتقدند که دولت ایران با گنجاندن چنین شرطی، در حقیقت قبول و اعتراف کرده است که بین قوانین داخلی و مفاد کنوانسیون، مغایرت اساسی وجود نداشته و نباید داشته باشد و فقط در موارد جزئی، قوانین داخلی و موازین اسلامی ارجح است و استدلال خلاف آن نقض غرض خواهد بود.

این خلاصه ای از موقعیت جمهوری اسلامی ایران نسبت به کنوانسیون حقوق کودک بود. ولی لازم به ذکر است که تصویب کنوانسیون حقوق کودک در ایران، بدین معنی نیست که سابقاً در ایران حقوق کودک رعایت نمی شد، بلکه قوانین و مقرراتی قبل از تصویب کنوانسیون مذکور وجود داشت که در جهت حمایت از حقوق کودک، تصویب و اجرا می شده است.

البته قوانینی (بعد از تصویب کنوانسیون) در ایران به تصویب رسیده است که گامی مهم و مؤثر در جهت حمایت از حقوق کودک می باشد، از جمله، پیش بینی آیین دادرسی خاص ویژه اطفال بزهکار زیر ۱۸ سال در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب سال ۱۳۷۸، تجدیدنظر در قانون مدنی در مورد سن نکاح مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام ۱۳۸۱ (اصلاحیه ماده ۱۰۴۱ ق م)، تجدیدنظر در ماده ۱۱۶۹ ق. م در مورد حضانت اطفال، مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام (آذر ماه ۱۳۸۲ مبتنی بر این که سن حضانت، اعم از پسر و دختر، تا سن هفت سالگی با مادر است) و قانون مهم دیگر، «قانون حمایت کودکان و نوجوانان» مصوب ۲۹/۵/۱۳۸۱ می باشد که از نه ماده تشکیل شده است. طبق ماده یک آن، اشخاص کمتر از ۱۸ سال شمسی تمام، از حمایت های قانونی این قانون بهره مند می شوند. در این قانون، هر گونه اذیت و آزار کودکان و نوجوانان که سلامت جسم یا روان آنان را به مخاطره بیندازد، ممنوع شده است. طبق ماده ۳ این قانون، هر گونه خرید و فروش و بهره کشی و به کارگیری کودکان به منظور ارتکاب اعمال خلاف، از قبیل قاچاق، ممنوع و مرتکب علاوه بر جبران خسارت، به مجازات مقرر محکوم خواهد شد. طبق ماده ۴، هر گونه صدمه و اذیت و آزار و شکنجه جسمی و روحی کودکان و نادیده گرفتن عمدی سلامت و بهداشت روانی و جسمی و ممانعت از تحصیل آنان ممنوع شده است و در ضمن، کودک آزاری، از جمله جرائم عمومی محسوب می شود و

نیاز به شاکتی خصوصی ندارد (ماده ۵ قانون) و اشخاص و مؤسسات و مراکزی هم که به نحوی، مسؤولیت نگاهداری و سرپرستی کودکان را بر عهده دارند، مکلفند به محض مشاهده کودک آزاری، به مقامات صالح قضایی جهت پیگرد، اطلاع بدهند.

همانگونه که ملاحظه شد، بیشتر مواد کنوانسیون حقوق کودک، در این قانون بیان شده و این حاکی از حساسیت قانونگذار نسبت به قضیه می باشد که قابل تحسین است.

همایش حقوق کودکان استثنایی در ایران

همایش حقوق کودکان استثنایی در ایران (۱)

دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، در ۲۷ و ۲۸ دی ماه ۱۳۷۹ همایشی به نام «حقوق کودکان استثنایی در ایران» برپا کرد و به مقوله پیوست و الحاق ایران به کنوانسیون حقوق کودک و آثار آن پرداخت. ساختار علمی و اجرایی این همایش اینگونه بود:

کمیته علمی:

دبیر علمی همایش: جناب آقای داورمنش

اعضاء کمیته به ترتیب حروف الفبا:

جناب آقای دکتر حبیب آقابخشی

سرکار خانم نرگس ادیب

جناب آقای دکتر حسین سازمند

سرکار خانم دکتر یگانه صالح پور

سرکار خانم دکتر سیما فردوسی

جناب آقای دکتر فرهادی

سرکار خانم لیلی مشیری

جناب آقای ابوالقاسم نجفی

جناب آقای دکتر غلامعلی افروز

جناب آقای ستار اعتمادی

سرکار خانم فاطمه شعاعی

جناب آقای دکتر اصلان ضرابی

سرکار خانم فروغ فیوضات

جناب آقای دکتر مجتبی فتحعلی

جناب آقای دکتر میرخانی

کمیته اجرایی:

دبیر اجرایی همایش: سرکار خانم شعاعی

اعضاء کمیته به ترتیب حروف الفبا:

جناب آقای آرش آزما

سرکار خانم نرگس ادیب

ص: ۱۵۳

۱- با تشکر از آقای محمدرضا دشتی که کتاب سخنرانی ها و مقالات این همایش را در اختیار این جانب قرار داد. اساساً ایشان انسانی نیکوکار و دلسوز و خدوم می باشد و زبان و عملش همواره برای مساعدت به امور نیک در تکاپو است.

سرکار خانم منیر الفت مهر

سرکار خانم زهره باقریان زاده

جناب آقای حیدر حسینی

جناب آقای عباس داورمنش

سرکار خانم فاطمه سعیدی

سرکار خانم دکتر یگانه صالح پور

جناب آقای ابوالفضل عباسی

سرکار خانم شیرین غیوری

سرکار خانم ملودی ملکانی

جناب آقای احمد آملی

سرکار خانم فخری احمدی مهر

جناب آقای اکبر باقریان

سرکار خانم مهری پاکدل

سرکار خانم محبوبه خورشیدی

جناب آقای محمدرضا دشتی

سرکار خانم منصوره شهدادی

سرکار خانم مریم عزت الله زاده

جناب آقای جلیل غفوریان

سید حسین قدیمی ذاکر

سرکار خانم افسانه ناظمی (۱)

خط مشی و اهداف:

مطابق تخمین های آماری حدود ۱۲ درصد کودکان سنین مدرسه (۷ تا ۱۸ سال) را افرادی با مشخصات و نیازهای ویژه تشکیل می دهند. افرادی که جهت به بالفعل در آوردن توانایی های بالقوه خود نیازمند امکاناتی خاص بوده به این جهت به عنوان «کودکان استثنایی» تلقی می گردند. افرادی با کم توانی ذهنی، نقیصه های حرکتی، اختلالات خاص یادگیری، مشکلات بینایی یا شنوایی، مشکلات گفتاری، ناسازگاری، بیماری های صعب العلاج و نیز همچنین تیزهوشان.

آیا در جامعه اسلامی ما توجه کافی به آنها می شود؟ آیا به حقوق و نیازهای اجتماعی زیستی آنها توجه لازم به انجام می رسد؟ آیا در قوانین جاری اعم از قوانین مدنی و کیفری داوری مناسب و متناسب به ویژگی استثنائنگی در آنها به انجام می رسد؟

روند حرکت در عرصه ارائه خدمات به این عزیزان در کشور ما خصوصاً از بعد از انقلاب اسلامی روندی شکوهمند و پراج بوده و همواره سمت گیری عرضه خدمات به این دسته از عزیزان در جامعه اسلامی ما به موازات کنوانسیون های بین المللی حقوق اینگونه کودکان بوده. اما آیا به همه ابعاد توجه شده و آیا حرکت های به انجام رسیده صحیح و مکفی بوده است؟

ص: ۱۵۴

۱- . همایش حقوق کودکان استثنایی در ایران، ص ۴-۵.

بدیهی است که همگامی این عزیزان در درجه اول به عنوان انسان هایی در کنار سایر انسان ها مسائل حقوقی عامه را شامل حال آنان نموده و بعد در قدم دوم زمینه های استشناکننده نیز ویژگی های خاص حقوقی را مطرح می دارد. محدوده قبول تعهدات و مسئولیت پذیری ها، قوانین کیفری و جزایی، قوانین مدنی و نگاه پرمهر شریعت اسلام از یک سو، و محدوده حقوق و قوانین اجتماعی، حق معلولیت، حق بازتوانی و بهبود، حق حضانت وارث و پشتوانه تداوم تأمین اجتماعی اقتصادی و استراتژیک زندگی سالم خصوصاً از بعد از فوت والدین و سایر متولیان نسبی و سببی، همه اینها جای بحث و بررسی دارد و همه این ها جای اعلان و عرصه به جامعه، مردم و خانواده ها را دارد.

اهداف برگزاری این همایش:

- تلاقی افکار و بیان نقطه نظرات محققین، مسئولان و کارگزاران به منظور رسیدن به نتایج در زمینه حقوق کودکان استثنایی.

- بررسی و تعمق در جهت رسیدن به راه کارهای مناسب در راستای حقوق کودکان استثنایی.

- اشاعه زمینه های حقوقی کودکان استثنایی در جامعه.

- گوشزد نمودن ابعاد حقوقی کودکان استثنایی به دولتمردان و قانونگذاران جامعه.

- ایجاد زمینه های تحقیقاتی پیرامون حقوق کودکان استثنایی در سطح جامعه.

عناوین مورد بحث:

- بررسی و تعمق پیرامون راه کارها و قوانین موجود مرتبط با افراد استثنایی در ایران و مقایسه عملکردی آن با مفاد کنوانسیون های بین المللی مرتبط

- نگاهی به مسائل حقوقی کودکان استثنایی در برخی از سایر جوامع

- تحلیل قوانین مدنی مرتبط با افراد استثنایی در ایران

- تحلیل زمینه ها و مسائل شرعی مرتبط با افراد استثنایی در مکتب مهرپرور اسلام

- تحلیل قوانین مربوط به نظام تأمین اجتماعی مرتبط با افراد استثنایی در ایران

- ملاحظات پیرامون زمینه های هتک و سوء استفاده از حریم افراد استثنایی و طرق مقابله قانونی با آنها

مخاطبین: جامعه، خانواده ها، قانونگذاران، مسئولان دولتی، حقوق دانان، محققین، مصلحین، مصلحین اجتماعی، متخصصین. (۱)

نگاهی به حقوق افراد دارای معلولیت

پس از خیرمقدم آقای عباس داورمنش دبیر علمی همایش، دکتر محمد کمالی معاون توانبخشی سازمان بهزیستی سخنرانی خود را با عنوان مزبور آغاز کرد. خلاصه مقاله او چنین است:

معلولیت پدیده ای است که از سالیان بسیار طولانی همراه با بشر بوده است و برخورد جوامع با آن متفاوت و یک روند تاریخی رو به رشد و جایگزینی عقل و تدبیر به جای خشونت و محو و نابودی داشته است، هرچند هنوز هم در بسیاری جوامع این تغییر و تحول به صورت مشخص و کلی رخ نداده است، لیکن به نظر می رسد حرکت جوامع بدین سمت و سو قرار گرفته است.

۱- . همایش حقوق کودکان استثنایی در ایران، ص ۶-۷.

آنچه دنیای امروز، در موضوع حقوق افراد دارای معلولیت بیان می کند مجموعه نظراتی است که از حدود ۵۸ سال پیش از آغاز، لیکن به طور جدی در ۳۰ سال اخیر مطرح شده است، مقاله حاضر نگاهی به این دوران خواهد داشت و به موضوع معلولیت از زاویه حقوق مدنی افراد دارای معلولیت و نه صرفاً یک موضوع بهداشتی یا رفاهی خواهد نگرست.

حمایت از حقوق انسانی وظیفه دولت ها در هم جوامع و برای همه شهروندان است. افراد دارای ناتوانی و معلولیت باید حقوق مشابهی برای زندگی همچون شهروندان داشته باشند و نباید هیچ استثنایی وجود داشته باشد لیکن توجه ویژه ای به موارد زیر لازم است.

- دسترسی به خدمات بهداشتی

- توانمندسازی و ایجاد فرصت های مساوی برای کسب درآمد

- ایاب و ذهاب و مناسب سازی اماکن عمومی

- زندگی فرهنگی، اجتماعی و آموزش - مسکن، اطلاعات

- مشارکت سیاسی

دیدگاه تداخل اجتماعی افراد دارای ناتوانی و معلولیت امروزه به یک ایده استثنایی در جهان تبدیل گردیده است به صورتی که شعار «یک جامعه برای همه» در برنامه های مجمع عمومی سازمان ملل متحد قرار گرفته است. با این همه، کمبود آگاهی های عمومی و وجود نگرش منفی نسبت به معلولیت و ناتوانی هنوز هم از عمده ترین مشکلات برای دستیابی به حقوق انسانی افراد دارای ناتوانی در همه جوامع قلمداد می شود.

در این میان نگاه ما به آینده چگونه خواهد بود. تصویر آینده ای روشن از بهبود وضعیت معلولان در جامعه و یا ادامه وضعیت موجود، بدیهی است تدوین و تصویب قوانین جدید، آگاه سازی جامعه و تغییر نگرش افراد و تلاش بی وقفه افراد دارای معلولیت، نمای روشن از آینده را ترسیم خواهد کرد. (۱)

حمایت های قانونی از کودکان استثنایی

عنوان سخنرانی خانم میمنت چوبک وکیل پایه یک دادگستری است.

کودکان آینده سازان جهانند. از این روست که موضوع حقوق کودک و دفاع از حقوق آنان همواره مورد توجه بوده است. در قرآن کریم آیه هایی وجود دارد که مربوط به کودکان و سفهاست و تکالیف والدین و اجتماع را نسبت به آنان بیان می فرماید. از جمله آیات ۵ و ۶ از سوره نساء، آیه ۲۸۲ از سوره بقره، آیه ۱۵۲ از سوره انعام و آیه ۳۴ از سوره اسراء، علاوه بر آیات قرآنی، احادیث و روایات فراوانی نیز در مورد آنها ملاحظه شده است. قانون مدنی ایران که نشأت گرفته از فقه شیعه می باشد در کتاب دهم که در تاریخ ۱۳۱۴ به تصویب رسیده است به امور محجورین و قیومت پرداخته است و ضمن مشخص نمودن اشخاص محجور یعنی کسانی که قادر به تصرف در اموال و حقوق مالی خود نیستند موضوع ماده ۱۳۰۷ این قانون، در بخش های دیگر وظایف و تکالیف پدر، جد پدری وصی و در صورت فقدان آنان وظایف و تکالیف قیم را در خصوص اداره امور مالی و حقوق غیرمالی آنان بیان می دارد. از آنجایی

ص: ۱۵۶

که محجورین خود قادر به دفاع از حقوق خود نیستند بخشی از قانون مدنی نیز در خصوص وظایف و اختیارات مدعی العموم از لحاظ حمایت های قانونی از محجورین می باشد که برای حفظ نظم اجتماع و حقوق محجورین وظایف و تکالیف در خور توجهی دارد. قانون امور حسبی یکی دیگر از قوانینی است که حمایت های قانونی را در مورد این افراد مورد توجه قرار داده است. این قانون در سال ۱۳۱۹ به تصویب رسیده و باب دوم را به قیومیت اختصاص داده است.

دولت ایران یکی از کشورهایی است که به کنوانسیون حقوق کودک ملحق شده و در سال ۱۳۷۲ این کنوانسیون به تصویب مجلس محترم شورای اسلامی رسیده و هم اکنون جزء قانون داخلی ایران محسوب و مفاد آن قابلیت اجرا پیدا نموده و چون ماده ۲۳ این کنوانسیون به کودکانی که از لحاظ جسمی و ذهنی دارای معلولیت می باشند پرداخته است مشاهده می شود که حمایت از این کودکان از جهات مختلف مورد توجه مسئولین نظام قرار گرفته است. (۱)

کودک و معلول و ضرورت تحول نگرش در جامعه

سخنرانی سرکار خانم دکتر طلعت کاویان پور رئیس انجمن مرکزی اولیاء و مربیان کودکان و نوجوانان استثنایی است.

مطالعه و بررسی زندگی معلولین از دیرباز، این چشم انداز نه چندان زیبا را پیش روی می گستراند که بین تکامل اجتماعی و وضع اجتماعی معلولین هیچ گونه توازن منطقی وجود نداشته است. این واقعیت، نشان دهنده کندی آهنگ رشد عدالت اجتماعی و بلوغ فکری انسان ها در نظام های تاریخی - اجتماعی است.

با توجه به بافت اجتماعی - فرهنگی جامعه رو به رشد ما و شرایط مناسبی که از حیث تاریخی - اجتماعی پدید آمده است، نگارنده برای ایجاد تحول نگرش در جامعه نسبت به معلول، راه کارها و پیشنهادهایی کارساز را مطرح می سازد. باشد که در آینده ای نه چندان دور در دستور کار مسئولان امور و به ویژه انجمن های غیردولتی که برای معلولین تلاش خستگی ناپذیر دارند، قرار گیرد:

۱- هر گونه تغییر نگرش جامعه نسبت به معلول ضرورتاً بر اساس آگاهی و شناخت اعضای جامعه می تواند صورت گیرد. این آگاهی و شناخت را به صورت پیشنهادها و راه کارهای علمی سودمند می توان به مسئولین و مدیران مهدکودک ها، دبستان ها، راهنمایی ها و دبیرستان ها ارسال داشت و از آنان خواهش کرد تا در این کار مهم فرهنگی همکاری و نقش داشته باشند و در محیط آموزشی خود آن راه کارهای پیشنهادی را به نحو مطلوبی به اجرا درآورند.

۲- تعریف معلولیت به زبان ساده، چگونه معلولیت به وجود می آید، راه های پیشگیری از آن را می توان در سطوح مختلف آموزشی برای دانش آموزان مطرح نمود و ضمناً این آگاهی را به آنها داد که در جامعه ما هستند کسانی که به نوعی معلول هستند و ما باید نسبت به آنها نگاهی انسانی و برخوردی طبیعی و عادی داشته باشیم.

ص: ۱۵۷

- ۳- تهیه بروشور (تاشوهای) ساده که آگاهی های لازم را درباره انواع معلولیت ها و راه های پیشگیری از آن به خانواده های جوان ندارند، بدهد.
- ۴- برگزاری همایش ها و سخنرانی هایی به زبان ساده، کوتاه متناسب با مخاطبین جامعه درباره معلول و معلولیت و به کارگیری مضامین شاعرانه انسان دوستی از ادبیات فارسی.
- ۵- یاری گرفتن از رسانه های گروهی، تلویزیون، رادیو، جراید و نشریات، کامپیوتر و اینترنت. زیرا نقش این رسانه ها آگاهی دهنده، روشنگر و تصویر کننده روحیات و توانمندی های معلولین در ابعاد مختلف علمی و فرهنگی می تواند باشد.
- ۶- ایجاد کلاس های آموزش خانواده در مدارس استثنایی و انجمن های غیردولتی که برای معلولین زحمت می کشند.
- ۷- برگزاری نمایشگاه توانمندی های معلولین و ایجاد نمایشگاه های دائمی از حاصل کارهای ذوقی و هنری آنان.
- ۸- توانبخشی جامعه نگر مطلوب ترین شکل از مناسبات فرد معلول با جامعه و دستگاه های اجرایی است. در این نظام صرفاً به فرد معلول و نگهداری او تکیه و نگریده نمی شود. بلکه جامعه و خانواده نیز در محور مدیریت دستگاه های اجرایی و با همیاری سازمان های غیردولتی NGO نقش مؤثری در برنامه ریزی های ارائه شده ایفا می کنند که در نهایت نگرش آحاد جامعه را نسبت به معلول متحول می سازد.
- ۹- اهمیت بخشیدن به ورزش کودکان و نوجوانان معلول در سطح مدارس و جامعه و گسترش انجمن های ورزشی و آموزش آنها در سطح قهرمانی و حضورشان در میدان های ورزشی.
- امروزه شرایط تاریخی - اجتماعی جهان معاصر، نگرش خرافی را نسبت به معلولین متحول ساخته است. امروزه معلولین در سراسر جهان، مثل همه افراد جامعه، جایگاه خود را دارند. بی آنکه به آنان به دیده ترحم و تحقیر یا تمسخر نگریده شود. دیگر زمان آن فرا رسیده است که معلول در مرکز قرار گیرد و سازمان هایی که به نحوی در امور معلولین دخالت دارند، در پیرامون این مرکز قرار گیرند. کاستی های اساسنامه های سازمان های غیردولتی معلولین، حتی ساختار آموزشی برنامه های درسی و توانبخشی دانش آموزان معلول می باید از سوی کارشناسان بازننگری و بازنویسی شود. قوانین مربوط به معلول نیز باید از سوی حقوق دانان مجرب، بازننگری گردد. شورای عالی معلولین متشکل از آسانی که با معلول سر و کار دارند و یا خود معلول هستند (معلولین هوشمند) تشکیل شود. (۱)
- تحلیل قوانین مرتبط با افراد استثنایی در ایران با توجه به کنوانسیون حقوق کودک
- مقاله آقای علی اکبر جمالی کارشناس امور برنامه ریزی معلولین است.
- کودکان آسیب پذیرترین قشر اجتماع هستند و در زمانی در معرض همه گونه خطرات اجتماعی قرار دارند. در کشورهای مختلف برای حفظ و صیانت کودکان از بهره کشی های ظالمانه، قوانین و مقرراتی که خاص و ویژه این کودکان است، توسط قانونگذاران وضع شده است.

ص: ۱۵۸

در ایران تا قبل از سال ۱۳۳۸ مقررات خاصی در مورد دادرسی اطفال و نوجوانان در سیستم قضایی ایران وجود نداشت، هرچند که در قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴ برای اطفال مجازات های خاصی که متناسب با سن آنها بود، پیش بینی شده بود.

در سال ۱۳۳۸ قانون مربوط به تشکیل دادگاه بزهکار به تصویب رسید و بر اساس این قانون مقرر شد که به کلیه جرائم اطفال زیر ۸ سال (از ۶ سال تمام تا ۱۸ سال تمام) در این دادگاه رسیدگی شود و محل خاصی برای نگهداری این کودکان ایجاد و با عنوان «کانون اصلاح و تربیت» نامیده شود.

مجلس شورای اسلامی در ۱/۲/۷۲ پیمان نامه حقوق کودک را که توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد تصویب شده بود، مورد قبول و تصویب قرار داد. البته با حفظ حق شرط یا رزرو در قانون آئین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب کیفری مصوب سال ۷۸ که آخرین قانون جزایی ایران می باشد. در فصل پنجم تحت عنوان «ترتیب رسیدگی به جرائم اطفال» از ماده ۲۱۹ الی ۲۳۱ آئین رسیدگی به جرائم اطفال را پیش بینی نموده است.

پیمان نامه حقوق کودک

همانگونه که ذکر شد مجلس شورای اسلامی در اسفند ماه سال ۷۲ پیمان نامه حقوق کودک را که از مصوبات مجمع عمومی سازمان ملل متحد بود به تصویب رساند. با تصویب این معاهده مسئولیت دولت جمهوری اسلامی ایران در ارتباط با حقوق کودک در جهان مورد توجه قرار می گیرد.

الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون حقوق کودک که در خرداد ماه ۷۳ صورت گرفت و ایران حق تحفظ خود را نسبت به مواردی که کنوانسیون با قوانین داخلی و موازین شریعت اسلامی در تعارض باشد، تصریح نموده است. ماده ۲۳ کنوانسیون حقوق کودک به مسئله کودکان معلول توجه دارد که بیشتر مورد بحث ما می باشد.

در ایران سازمان بهزیستی مسئول ارائه خدمات خاص بهزیستی و توانبخشی به کودکان می باشد و در این زمینه باید حداکثر تلاش را برای ارائه و گسترش و افزایش خدمات و تجهیزات به عمل آورد.

سازمان در حال حاضر با پرداخت سوبسید به بخش خصوصی سعی در ایجاد توازن و تعادل بین عرضه و تقاضا در این باره می نماید، هم اکنون ضمن اینکه خانواده هایی که دارای کودکان معلول می باشند بر اساس آئین نامه کمک های مالی تحت پوشش قرار می دهد به وسیله مراکز خاصی بنا به نیازی که کودکان معلول و خانواده های دارای معلول دارند خدمات لازم اعم از ارائه وسایل توانبخشی و توان پزشکی عرضه می دارد و هم با ارائه خدمات فنی حرفه ای و کاریابی و طرح تدوین قوانین و مقررات نظیر تخصیص سهم برای معلولین و طرح حمایت از اشتغال معلولین که شامل معلولین زیر ۱۸ سال نیز هست زمینه های ورود آنها را به اجتماع فراهم از طرفی آموزش به کودکان نابینا و ناشنوا و ارائه خدمات مناسب با شرایط آنان از مراکز خانواده و نهایتاً عامه مردم می گردد و زیست طبیعی و شایسته ای را برای آنان مهیا می سازد.

خدمات مشاوره ای و مددکاری از طریق ارتباط مستقیم و یا تلفنی برای رفع مشکلات و معضلات کودکان و بهبود سیستم های تربیتی و مشاوره ژنتیکی برای پیشگیری از معلولیت ها بخش دیگر فعالیت های این سازمان است.

تعریف کودک در کنوانسیون:

کودک فردی است که به سن ۱۸ سال تمام نرسیده است. در قوانین ما سن بلوغ مبنای مسئولیت کیفری و تکلیف شرعی است. این سن برای دختران ۹ سال تمام و برای پسران ۱۵ سال تمام است. در قوانین مختلف دیگر معیار سن متفاوت است.

حفظ حقوق کودکان در قوانین ایران:

قانون مدنی ایران در ماده ۱۱۶۸ نگهداری اطفال را هم حق و هم تکلیف والدین بر شمرده است. هرگاه مصلحت کودک ایجاب کند و سلامت و تربیت او به خطر افتد دادگاه می تواند نگاهداری از طفل را به دیگری بسپارد. خارج کردن طفل از کشور بدون رضایت والدین یا اجازه دادگاه ممنوع است.

ماده ۱۱۷۳ قانون مدنی اعلام می نماید: «هرگاه در اثر عدم مواظبت یا انحطاط اخلاقی پدر یا مادری که طفل تحت حضانت اوست، صحت جسمانی و یا تربیت اخلاقی طفل در معرض خطر باشد، محکمه می تواند به تقاضای اقربای طفل یا به تقاضای قیم او یا به تقاضای مدعی العموم هر تصمیمی را که برای حضانت طفل مقتضی بداند اتخاذ کند.»

در قوانین مربوط به سازمان بهزیستی کشور وظایف حمایتی از کودکان استثنایی به عهده سازمان مذکور محول شده است.

با توجه به اهمیت مسئله یاری رسانی به کودکان استثنایی در کشور ما چندین فاکتور منفی وجود دارد که باید با توان در رفع آنها کوشش شود.

مسئله نخست کمبود امکانات مادی برای کمک رسانی به کودکان استثنایی و تحت پوشش قرار دادن خانواده هایی است که دارای چنین کودکانی هستند. سازمان بهزیستی با همه توان خود تاکنون نتوانسته است به استانداردهای جهانی نزدیک شود.

نکته دوم: نبود مراکز مدرن و پیشرفته در شهرهای کشور است. صرف کمک رسانی مادی به این کودکان بدون وجود مراکز کارآمد و استفاده از دانش آموختگان متخصص، مشکل این کودکان را پاسخ نمی دهد.

نکته سوم: کمبود مراکز مشاوره و راهنمایی برای خانواده هایی است که فرزند معلول دارند.

نکته چهارم: عدم هماهنگی سازمان های مسئول به نهادهای بین المللی بخصوص یونسف و صندوق کمک به کودکان سازمان ملل متحد می باشد.

نکته پنجم: تقویت بنیه مالی مراکز تعلیم و تربیت کودکان استثنایی وابسته با آموزش و پرورش می باشد که به این مهم باید توجه شود. (۱)

تحلیل قوانین مرتبط با افراد استثنایی در ایران

مقاله سرکار خانم صالحی قاضی دادگستری - مستشار اداره کل تحقیقات و پژوهش های قوه قضاییه است.

ص: ۱۶۰

برای حمایت از اطفال و اشخاص ناتوان و معلول ذهنی و جسمی به طور کلی جهت پر نمودن خلأها و چالش های قانونی باید توجه خاص مبذول داشت و راهبردها و راهکردهایی اندیشید هر چند حقوق کودکان معلول ذهنی از حقوق سایر کودکان جدا نیست لیکن به لحاظ ویژگی های رشد عقلانی و جسمانی قانون حقوق و امتیازات خاصی را برای ایشان در نظر گرفته که باید مدنظر قرار گیرد. بنا علی هذا با عنایت به اینکه قانون تشکیل دادگاه اطفال بزهکار مصوب ۱۳۳۸ عملاً منسوخ است و سن تمیز در قانون مجازات اسلامی مشخص نشده و تشخیص آن بر عهده دادگاه می باشد و ضابطه ای هم برای آن در نظر گرفته نشده و نهایتاً منتج به برخوردهای سلیقه ای گردیده است و از طرفی آیین دادرسی جدید التصویب کفایت نمی کند بنابراین معتقدم نظر بر اینکه جرائمی که علیه اشخاص محجور و اطفال صغیر به وقوع می پیوندند یا آنان مرتکب جرائمی می گردند که از نظر شرایط با جرایم نسبت به کبار و اشخاص رشید تفاوت دارد و با توجه به الحاق ایران در سال ۱۳۷۲ به کنوانسیون حقوق کودک برای حمایت هر چه بیشتر از این افراد حداقل یک فصل در قانون مجازات اسلامی به آن تخصیص یابد.

در قوانین ما مواد متعددی به محجورین تخصیص داده شده است و آنچه در این مقاله مورد نظر است حق مسلم معلولین از برخورداری از کلیه حقوق مصرحه در قوانین می باشد ولی به لحاظ وضعیت خاص آنان باید دقت نظر بیشتری معمول و قوانین حمایتی مبسوط تری در جهت حفظ غبطه آنان تدوین گردد به هر تقدیر به طور اجمال در مورد مواد ذی ربط توضیح داده خواهد شد:

طبق ماده ۹۵۸ قانون مدنی «هر انسان متمتع از حقوق مدنی خواهد بود لیکن هیچ کس نمی تواند حقوق خود را اجرا نماید مگر اینکه برای این امر اهلیت داشته باشد» کسی اهلیت قانونی برای اجرای حقوق مدنی دارد که محجور از تصرف در اموال و حقوق مالی خود نباشد وفق ماده ۱۲۰۷ قانون مدنی «اشخاص ذیل محجور و از تصرف در اموال و حقوق مالی خود ممنوع هستند: ۱- صغار ۲- اشخاص غیر رشید ۳- مجانین. و آنچه مورد بحث ما می باشد بند ۲ و ۳ این ماده است.»

بند «۲» قانون مدنی در ماده ۱۲۰۸ غیر رشید را تعریف می گوید «غیر رشید کسی است که تصرفات او در اموال و حقوق مالی خود عقلایی نباشد» غیر رشید کسی است که به سن بلوغ شرعی رسیده ولی با داشتن عقل دارای شعور لازم و قوه دماغی کافی برای اداره امور دارایی و حفظ منافع خود را در اجتماع نمی باشد و غیر رشید را سفیه نیز می نامند.

افعال غیر رشید به اعتبار آثار بر دو قسم است: افعال قضایی - افعال مادی.

قسم اول: افعال قضایی - که اعمال ارادی دماغی می باشد که قانون آنها را معتبر شناخته و از آن حمایت می نماید که این افعال نیز به دو دسته تقسیم می شوند: یک- افعالی که موجب تصرف در اموال و حقوق مالی است که به استناد ماده ۱۲۱۴ قانون مدنی «معاملات و تصرفات غیر رشید در اموال نافذ نیست» مگر با اجازه ولی یا قیم او اعم از اینکه این اجازه قبلاً داده شده باشد یا بعداً به استثناء تملکات بلاعوض وی که نافذ است پس غیر رشید در معاملات خود مستقل نیست ولی معاملات وی قابل تنفیذ است ولی صغیر غیر ممیز و مجنون چون نمی توانند قصد انشا معامله را بنمایند هیچگونه افعال قضایی آن صحیح و قابل تنفیذ نیست.

دو - افعالی که موجب تصرف در اموال و حقوق مالی نیست که اینگونه افعال صحیح می باشد زیرا سفیه می تواند کاملاً اراده نماید و مقتضاً و آثار هر عقد و ابقایی را ایجاد کند این است که ذیل ماده ۱۲۱۴ قانون مدنی می گوید: «... مع ذلک تملکات بلاعوض از هر قبیل که باشد بدون اجازه هم نافذ است.» ولی مستنداً به ماده ۱۲۶۳ قانون مدنی اقرار سفیه در امور مالی مؤثر نیست.

قسم دوم - افعال مادی: اعمالی است که شخص به وسیله جوارح خود به جا می آورد که در صورتی که اعمال غیر رشید منجر به ورود خسارت گردد سفیه باید جبران کند مانند شکستن درب و پنجره و تصادف با اتومبیل دیگری در اثر بی مبالاتی زیرا سفیه عاقل است ولی قیم مسئولیت اعمال او را ندارد و فقط نماینده مالی او می باشد. بالعکس در صغیر غیر ممیز و مجنون در صورتی که اولیاء و مستحفظین در نگاهداری آنان قصور و در نتیجه خساراتی به دیگران وارد آید مسئولند و بر حسب ماده ۷ قانون مدنی مسئولیت مدنی مسئول جبران خسارت می باشند و در صورت عدم استطاعت از اموال مجنون زیان وارده جبران خواهد گردید (مستفاد از ماده ۱۲۱۶ قانون مدنی و مواد ۳۰۶ و ۵۰ قانون مجازات اسلامی) ولی مستنداً به ماده ۱۲۱۵ قانون مدنی: هرگاه کسی مالی را به تصرف صغیر غیر ممیز یا مجنون بدهد صغیر یا مجنون مسئول ناقص یا تلف شدن آن مال نخواهد بود.

بند «۳» - مجانین - مجنون کسی است که دارای اختلال اعصاب دماغی است و نمی تواند در اجتماع وضعیت خود را حفظ و از حقوق خود دفاع نماید و باید مورد حمایت قرار گیرد و حمایت او مستنداً به ماده ۱۲۱۷ قانون مدنی و قرار دادن او تحت سرپرستی ولی و قیم است. وفق ماده ۱۲۱۷ قانون مدنی «اداره اموال صغار و مجانین و اشخاص غیر رشید به عهده ولی یا قیم آنان است و به دستور ماده ۱۲۱۱ قانون مدنی «جنون به هر درجه که باشد موجب حجر است» و ماده ۱۲۱۳ قانون مدنی نیز اشعار می دارد: «مجنون دائماً و مطلقاً و مجنون ادواری در حال جنون نمی تواند هیچ تصرفی در اموال و حقوق مالی خود بنماید ولو با اجازه ولی یا قیم خود لیکن اعمال حقوقی مجنون ادواری در حال افاقه نافذ است...»

کلاً سفیه و جنون دو وضعیت روحی هستند که بر انسان عارض می گردند و مرز سفاقت و جنون از نظر علم روانشناسی گروه آموزش پذیر می باشد و به لحاظ عوارض جنبی قضیه و آثاری که بر آن بار است و منجر به محرومیت از حقوقی می گردد نمی توان بدون رسیدگی دادگاه کسی را سفیه یا مجنون و از تصرف در حقوق مالیش محروم نمود و مستنداً به ماده ۷۰ قانون امور حسبی اثر حجر از تاریخ قطعیت حکم مترتب می شود لیکن اگر ثابت شود که علت حجر قبل از تاریخ حکم حجر وجود داشته اثر حجر از تاریخ وجود علت حجر مترتب می شود و فرقی نمی کند که سفیه و جنون متصل به زمان صفر باشد یا در کبارت حادث شده باشد اگر حجر متصل به زمان صفر بوده و ولی قهری در قید حیات باشد مستنداً به ماده ۷۳ قانون امور حسبی پس از جری تشریفات قانونی در اداره سرپرستی و صدور حکم حجر از ناحیه دادگاه ولایت نامه برای پدر صادر و وی مستقلاً به اداره محجور می پردازد و هیچ مرجعی حق دخالت در امور را ندارد و اگر حجر بعد از صغر ایجاد گردد ولی قهرتاً به سمت قیم منصوب و تحت نظر اداره سرپرستی انجام وظیفه می نماید و در صورت فوت ولی قهری ولایت و اداره امور مستنداً به ماده ۷۳ قانون امور حسبی بولی خاص واگذار و حضانت مجنون یا سفیه طبق ماده واحد حق واگذاری حضانت فرزندان به مادران آنان مصوب ۱۳۶۷ حضانت به عهده مادر گذارده

می شود و وفق ماده ۱۱۷۲ قانون مدنی هیچ یک از ابویین حق ندارند در مدتی که حضانت به عهده آنان است از نگهداری او امتناع ورزند. و کلاً در صورت عدم وجود ولی خاص معمولاً مادر به سمت قیم انتخاب و تحت نظر اداره سرپرستی امورات صغیر را اداره می نماید.

گاهی ممکن است چند قیم تعیین گردد یا بر قیم ناظر استصوابی یا استطاعی تعیین شود که در مورد اول کلیه کارها با صواب دید ناظر انجام و در مورد ثانی فقط باید ناظر از جریانات مطلع شود و کلاً وفق ماده ۱۲۳۱ قیم خواهد نمود.

ماده ۹۰ ق امور حسبی: وجوه زائد از احتیاج صغیر را قیم در صورت امکان نباید بدون سود بگذارد و اگر بیش از ۶ ماه بدون سود بگذارد مسئول تأدیه خسارت است و در دعاوی به دستور ماده ۱۲۴۲ قانون مدنی قیم نمی تواند دعوی مربوط به مولی علیه را به صلح خاتمه مگر با تصویب مدعی العموم و در راستای ماده ۸۵ قانون امور حسبی ولی یا قیم می تواند در صورت اقتضا به محجور اجازه اشتغال به کار یا پیشه بدهد و وفق ماده ۸۶ قانون امور حسبی صغیر ممیز یا سفیه می تواند اموال و منافع می تواند اموال و منافع می تواند حاصل شده با اذن ولی یا قیم اداره نماید زیرا عقود و ایفاعات با اراده منعقد و محجور ممیز می تواند اداره نماید و ماده ۸۸ ق امور حسبی اشعار می نماید که در صورتی که پزشک ازدواج مجنون را لازم بداند قیم می تواند با اجازه دادستان برای مجنون ازدواج نماید و هرگاه طلاق زوجه مجنون لازم باشد به پیشنهاد دادستان و تصویب دادگاه قیم طلاق دهد البته این ماده در خصوص مجنون ذکور مصداق دارد زیرا این ازدواج هزینه هایی از قبیل مهریه و نفقه را دربردارد و طبق ماده ۱۲۴۶ قانون مدنی می تواند برای انجام قیومت اجرت مطالبه نماید و نکته قابل توجه دیگر اینکه طبق ماده ۱۲۴۴ قانون مدنی قیم باید سالی یک مرتبه حساب تصدی خود را به مدعی العموم بدهد.

رفع حجر - زمانیکه حکم حجر به استناد ماده ۱۲۲۵ قانون مدنی صادر می گردد. رفع آن نیز با تصویب دادگاه باشد و ماده ۱۰۲ قانون امور حسبی حکایت از این می نماید که رفع حجر باید در دفتر مخصوص ثبت گردد.

مسئولیت جزایی مجانین: با عنایت با اینکه انجام اقدامات مجرمانه مستلزم وجود اراده یعنی رکن معنوی جرم می باشد و معلولین ذهنی به لحاظ اینکه اعمالشان بر مبنای اراده و آگاهانه نیست مستنداً به ماده ۲۳۳ و ۴۹ قانون مجازات اسلامی از مسئولیت کیفری مبری هستند.

آنچه در مقاله حاضر مورد نظر ماست این است که معلولین ذهنی حق برخورداری از تمام حقوق مصرحه در قوانین را داشته و حتی به لحاظ وضعیت خاص آنان باید قوانین حمایتی بیشتری در جهت آنان تدوین گردد و قوانین حمایتی فعلی به شرح ذیل می باشد.

ماده ۱۱۸۰ قانون مدنی: «مجنون و طفل صغیر تحت نظر پدر و جد پدری است و هر یک از اقربای طفل یا دادستان در صورت امتناع و استنکاف ولی می توانند الزام ایشان را به نگهداری از دادگاه بخواهد» و ماده ۶۳۳ قانون مجازات اسلامی نیز برای کسی که طفل یا شخصی را که قادر به محافظت از خود نباشد در محلی رها نماید از ۶ ماه تا ۲ سال حبس در نظر گرفته است و با توجه به ماده ۱۰ قانون اساسی که تأکید در اهمیت خانواده نمود و با عنایت به اینکه بار سنگین نگهداری اینگونه اطفال بر گردن خانواده می باشد و آنان با معضلات نگهداری، آموزش و تعلیم و تربیت و مشکلات مادی مواجه هستند لذا برای بقا و پیشرفت نیاز به مساعدت های ویژه و اقدامات

اجرایی و قانونی و حمایتی دولت دارد و بنا بر اصل ۴۳۳۰ قانون اساسی و ماده ۱ و ۵ تأمین وسایل و امکانات تحصیلی اطفال و نوجوانان آموزش و پرورش رایگان به عنوان یکی از نیازهای اساسی ایرانیان بوده و دولت مکلف است امکانات آموزش را تا سطح دانشگاه در اختیار کودکان قرار دهد و از آنجایی که بخشی از معلولیت ها در دوران بارداری واقع می شود باید توجه خاص به مادران باردار نمود لذا قانونگذار در قانون اساسی، اصل ۲۱ و ۲۹ در جهت حمایت از حقوق مادران باردار در نظر گرفته است:

اصل ۲۱ قانون اساسی، بر لزوم حمایت از مادران به خصوص در دوران بارداری تأکید کرده و اصل ۲۹ حق برخورداری از بیمه، بهداشت، درمان و خدمت های پزشکی را برای آنان مد نظر قرار داده، البته اقداماتی از لحاظ آموزش و توانبخشی برای کودکان معلول ذهنی به عمل آمده و به منظور بالا بردن آگاهی های عمومی و جبران ناتوانی های ذهنی و جسمی کودکان و احراز موقعیت های اجتماعی، اساسنامه سازمان آموزش و پرورش کودکان استثنایی مصوب سال ۱۳۷۲ این سازمان را موظف به شناسایی، گزینش، تهیه و تنظیم برنامه آموزش و پرورش و نیز آموزش حرفه ای، ارتباط با مؤسسات بین المللی جهت کسب اطلاعات، تربیت نیروی انسانی، تألیف و ترجمه کتب آموزشی تولید و توزیع وسایل کمک آموزش و برنامه ریزی جهت مشارکت بخش خصوصی به عمل آورده است که به هیچ وجه کفایت نمی کند و اصل تساوی انسان ها در برابر قانون و عدم تبعیض و محرومیت طبق قانون اساسی نادیده گرفته شده است و ضرورت برنامه ریزی کارشناسانه با بودجه معقول و متعارف در این زمینه الزامی است و جهت بهبود کمی و کیفی حقوق معلولین و عقب ماندگان ذهنی و پیشگیری از این ضایعه پیشنهاد می نمایم که:

۱- جهت پیشگیری از ایجاد فرزندان معلول ذهنی و جسمی اجبار آزمایش سرولوژی متابولیت قبل از ازدواج و در صورت عدم ایمنی تزریق واکسن آبله مرغان و سرخچه به زوجه.

۲- گنجاندن طرق پیشگیری از ایجاد فرزندان معلول ذهنی و جسمی در دروس مدارس از دوران راهنمایی به بعد و آموزش همگانی از طرف وسایل ارتباط جمعی.

۳- وضع قوانین مبنی بر ارائه خدمات خاص به نحو رایگان به اینگونه افراد

۴- تدوین ماده قانونی در جهت تعیین مجازات برای کسانی که به اینگونه افراد تمسخر و تحقیر و توهین می نماید.

۵- ایجاد پلیس قضایی مخصوص محجورین به طور تخصصی.

۶- بالا بردن سن ازدواج (از ۱۸ سال به بالا)

۷- قانون تکلیف اداره بهزیستی در جهت نظارت بر مراکز توانبخشی و قانونمند کردن آن افراد.

۸- قانون سرمایه گذاری خصوصی یا دولتی و ایجاد تسهیلات در آموزش و پرورش معلولین و یکپارچه سازی مدارس عادی و استثنایی.

۹- ایجاد مراکز آموزشی و حرفه ای قابل دسترسی همگان

۱۰- قانون اجبار آزمایش ژنتیکی در سه ماهگی تا در صورت احراز معلولیت اجازه کورتاژ صادر گردد.

۱۱- اصلاح و تکمیل ماده ۵۱ قانون مجازات اسلامی: «ماده ۵۱: جنون در حال ارتکاب جرم به هر درجه که باشد رافع مسئولیت کیفری است» بهتر می بود به جای کلمه جنون از عبارت فقدان شعور به

علت مادرزادی یا عراضی و اختلال تام قوه تمییز یا اراده استفاده می گردد و از طرفی در مورد مجرمانی که در هنگام ارتکاب به اختلال نسبی شعور یا قوه تمییز یا اراده دچار هستند تعیین تکلیف می نمود و به هر تقدیر جهت پر نمودن خلا و چالش قانونی و نقیضه فوق الاشاره معتقد به احیا ماده ۳۶ قانون مجازات عمومی سابق به خصوص مرعی داشتن فراز یک و دو بند «ب» آن ماده با تطبیق آن با قانون تشکیل دادگاه های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳.

۱۲- قانون الزام گذراندن دوران کوتاه مدت آموزش از ناحیه متخصصین اطفال و زنان و مغز و اعصاب جهت چگونگی مواجهه با کودکان کم توان و ناتوان و معلول ذهنی...

۱۳- حمایت شغلی و ایجاد بازار کار و ایجاد آموزشگاهی مختص معلولین جسمی و ذهنی با عنایت به توانمندی و کارایی آنان و تسری ماده ۸۳ قانون کار (البته قانونی مبنی بر استخدام ۳٪ از معلولین موجود است که بیشتر مختص به معلولین جنگی است و به هر حال درصد بسیار پایینی است و کفایت نمی کند).

۱۴- قانون حمایت از فعالیت های پزشکی روستایی امدادی و پیشگیری جهت ممانعت از ایجاد کودکان ناتوان یا کم توان یا عقب مانده نسبی.

۱۵- بالا بردن سن مسئولیت کیفری و قائل شدن حداقل سن برای نقض قانون کیفری به نحوی که زیر این سن کودک فاقد مسئولیت کیفری و وضع مقرراتی در جهت رفتار با اینگونه کودکان بدون توسل به دادرسی های قضایی به شرطی که حقوق بشر و ضمانت های حقوقی کاملاً رعایت گردد.

۱۶- افزایش دستمزد کارکنان و کارشناسان آموزشی و توانبخشی به لحاظ صعوبت کار.

۱۷- تدوین قانون تشدید مجازات علیه اشخاصی که از معلولین ذهنی سوءاستفاده جسمی جنسی بهره کشی و ارتکاب اقدامات مجرمانه توسط این معصومین مبادرت می ورزند.

۱۸- ارائه خدمات درمانی توانبخشی به بیمه گذاران.

۱۹- زیرنویس نمودن برنامه های تلویزیونی جهت برابری فرصت ها برای همه افراد از جهت استفاده از امکانات.

۲۰- ایجاد رشته کارشناسی و تقویت توانبخشی آموزشی و درمانی، آموزش مربیان ورزشی و آگاه و افزایش مهدکودک ها و مدارس موجود برای اینگونه کودکان.

۲۱- روشن نمودن اذهان عمومی و ممنوعیت ازدواج فامیلی به خصوص پسرخاله و دخترخاله، پسرعمو و دخترعمو. پس از آزمایش های معمول ژنتیک و الحاق بند ۵ به ماده ۱۰۴۵ قانون مدنی در این راستا.

۲۲- اتحاد کلینیک مادر و فرزند، اجبار مداخله مادران باردار به این دلیل و اخذ گواهی سلامت.

۲۳- الزام وزارت مسکن به برنامه ریزی هایی در راستای مناسب سازی اماکن عمومی و معابر و رعایت وضعیت معلولین در شهرسازی. (۱)

ص: ۱۶۵

مقاله خانم دکتر فاطمه قاسم زاده مشاور و روانشناس کودک است.

کنوانسیون حقوق کودک به عنوان یک سند بین المللی، پس از ده سال بحث و گفتگو بین کارشناسان رشته های مختلف علوم انسانی در سال ۱۹۸۹ میلادی تدوین شد و با تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۹۰ به مرحله اجرا درآمد. جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۷۳ به صورت مشروط آن را پذیرفته است.

هدف اساسی پیمان نامه حقوق کودک، ایجاد زندگی بهتر برای کودکان و تلاش در راه رشد هم آهنگ و متعادل آنان در زمینه های جنبه های اساسی رشد (رشد جسمی، رشد ذهنی، رشد عاطفی، روانی و رشد اجتماعی) است و برای دستیابی به این هدف، چهار محور اساسی رشد، بقا، حمایت و مشارکت را مورد توجه قرار داده است.

کنوانسیون حقوق کودک بر پایه نیازهای اساسی کودکان و درک ضرورت حمایت از آنان به علت آسیب پذیری آنها و اهمیت سال های حساس کودکی در رشد و پرورش کودکان تدوین شده است. پیمان نامه حمایت از کودکان را در دو بعد اساسی مورد توجه قرار داده است:

الف) حمایت از حقوق تمام کودکان بدون هیچ گونه تبعیض. این نوع حمایت در واقع جنبه پیشگیری دارد و به عنوان یک پیش نیاز برای رشد و سلامت جسمی و روانی کودک مطرح می شود. این حمایت عام را می توان به صورت زیر مورد توجه قرار داد:

۱- حقوق مدنی و آزادی ها: مواد ۷-۸-۱۲ تا ۱۷-۳۷ پیمان نامه

۲- محیط خانواده و مراتب جایگزین: مواد ۵-۹-۱۰-۱۱-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۵-۳۹ پیمان نامه

۳- بهداشت و رفاه بنیادی: مواد ۶-۱۸-۲۳-۲۴-۲۶-۲۷

۴- آموزش و اوقات فراغت و فعالیت های فرهنگی: مواد ۲۸-۲۹-۳۱

ب) حمایت های ویژه: منظور حمایت از کودکانی است که به دلایلی دچار آسیب شده اند و هدف کاهش و رفع مشکلات آنان است. موادی که در پیمان نامه به این کودکان اختصاص یافته به شرح زیر است:

۱- کودکان بزهکار: ۳۷-۳۹-۴۰

۲- کودکان در شرایط اضطرار (کودکان معلول: پناهنده و درگیر جنگ) مواد: ۲۲-۳۸-۳۹

۳- کودکان در شرایط استثمار و بدرفتاری: مواد ۲۹-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-۳۶-۳۹

۴- کودکان در شرایط تبعیض: ماده ۳۰

به این ترتیب در کنوانسیون حقوق کودک، کودکان استثنایی به صورت عام در کنار سایر کودکان و به صورت خاص در بخش حمایت های ویژه مورد توجه قرار گرفته اند.

در راه تحقیق حقوق کودکان، چالش هایی وجود دارد که مهم ترین آنها به شرح زیر است:

۱- موانع اقتصادی (مانند فقر، نبود عدالت اجتماعی و ...)

۲- موانع فرهنگی (مانند باورها، نگرش ها و سنت های نادرست)

۳- موانع قانونی (نبود قانون یا نارسایی قانون در زمینه حمایت از کودکان)

ص: ۱۶۶

مهم ترین راه کارها برای رفع این چالش ها مشارکت است و عواملی که در این مشارکت نقش دارند، به شرح زیر است:

۱- نقش دولت در سطح برنامه ریزی های کلان

۲- نقش خانواده با توجه به اهمیت آن در رشد و پرورش کودکان

۳- نقش سازمان های دولتی مربوط به کودکان

۴- نقش سازمان های غیردولتی مربوط به کودکان

۵- نقش کودکان و نوجوانان به عنوان یکی از محورهای اصلی مشارکت. (۱)

به هر حال در این همایش جنبه های مختلف حقوق کودک به ویژه تعارض یا توازی قوانین موجود با «کنوانسیون حقوق کودک» به خوبی بررسی شده است.

نتیجه گیری

در تاریخ پانزده ساله این دوره یعنی سال های ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۲ سه حادثه مهم حقوقی به وقوع پیوست و مبدأ تحولات جدید در جامعه و فرهنگ معلولین شد:

۱- قانونی برای آموزش و پرورش معلولین تدوین و تصویب شد.

۲- قانونی برای مناسب سازی معلولین تدوین و تصویب شد.

۳- در برنامه توسعه، بندهایی به معلولین اختصاص یافت.

این تحولات حقوقی موجب شد تا مشارکت اجتماعی معلولین تسریع شود و آموزش و پرورش آنان با سرعت و کیفیت افزون تر به پیش رود. تبعیض ها و نابرابری بین آنان و افراد عادی کاهش یافت و زمینه برای زندگی بهتر و رفاه بیشتر هموارتر گردید.

ص: ۱۶۷

اشاره

مبحث ۱: زمینه ها و علل

مبحث ۲: تدوین و تصویب قانون جامع

مبحث ۳: اجرای قانون جامع

مبحث ۴: کمیسیون و فراکسیون معلولین و معلولیت

مبحث ۵: نظریات دولت

مبحث ۶: طرح های زمینه ساز قانون یا معرف کارآیی قانون

مبحث ۷: نقد و بررسی: ردیه و دفاعیه

مبحث ۸: یک تجربه حقوقی: عدم اجرای سه درصد

مبحث ۹: برنامه توسعه

مبحث ۱۰: کارآیی دستگاه اجرایی

مبحث ۱۱: الحاق به کنوانسیون حمایت از معلولین

مبحث ۱۲: سرنوشت «قانون ۸۳»

مبحث ۱۳: همایش حقوق معلولین، ۱۳۸۴

ص: ۱۶۹

سال های آخر دهه هشتاد شمسی تا اوائل دهه آخر این سده، یعنی مشخصاً ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۱، دوره خاصی در تاریخ معلولین ایران است. اما برای اینکه این دوره را مشخص تر نماییم. ابتدای آن را ۱۳۸۳ به عنوان سال تصویب قانون جامع حمایت از معلولان و انتهای آن را ۱۳۹۱ به عنوان الغای قانون جامع و طرح لایحه جامع حمایت از حقوق معلولین در نظر گرفتیم. این سال ها را «دوره شفافیت و توسعه حقوق عمومی شهروندی معلولین ایران» نام نهادیم. زیرا سه حادثه بسیار مهم و بی نظیر در سه مقطع این دوره به وقوع پیوست: یکی تدوین و تصویب «قانون جامع»، دوم «تشکیل فراکسیون حمایت از معلولین در مجلس» و سوم «الحاق به کنوانسیون بین المللی حقوق معلولین» است. غیر از این سه حادثه، رخدادهای دیگری در راستای این سه حادثه شکل گرفت. همه اینها منجر به توجه و آگاهی به حقوق مدنی و شهروندی معلولین ایران در لایحه های مختلف سیاست، اجتماع و فرهنگ شد. نهادهای کلان مانند مجلس شورای اسلامی برای اولین بار «فراکسیون حمایت از معلولین» را تشکیل داد و با برنامه های دائمی به حمایت این قشر پرداخت، دولت، تمامی بخش ها، وزارتخانه ها و ادارات خود را مأمور به پیگیری امور معلولین کرد. قانون به عنوان معیار اقدامات تصویب شده بود و عدم اجرای آن، توجهات را برمی انگیزخت و نهاد یا شخصی که مانع اجرا بود، معرفی و نقد می شد.

لازم به تذکار است از سال ۱۳۶۸ قانون ویژه معلولین به صورت مجموعه ای داشتیم. چون در این سال قانون مناسب سازی معلولین در ۵۷ بند تصویب و ابلاغ شد و در سال ۱۳۶۹ قانون آموزش و پرورش استثنایی تصویب شد. اما تا سال ۸۳ قانونی که شمول و عمومیت داشته باشد، تصویب نشده بود. اولین قانونی که ابعاد مختلف جامعه معلولین را مورد توجه قرار داد، بود. قانون ۸۳ بود.

از سوی دیگر خود معلولین، شکوفا تر شده و با تشکیل سمن ها، راه اندازی نشریات و برپایی جلسات و نمایشگاه ها فعال شده بودند. از طرف دیگر در این دوره شاهد رشد رسانه ها مثل اینترنت و ماهواره بودیم که کوچکترین خبری به سرعت پخش و منتشر می شد.

همچنین خاستگاه های عمومی مردم بین سال های ۷۶ تا ۸۴ یعنی در دولت اصلاحات افزایش چشمگیر یافت، همگان و از جمله معلولین به طرح خواسته های حقوقی و نیازهای اولیه خود می پرداختند. دولت برای پاسخگویی به این نیازها و خواسته ها، برای اولین بار «قانون جامع حمایت از معلولان» را مطرح کرد. چنین قانونی در آن شرایط چند پیامد داشت:

- مطالبات معلولین را به روشنی بیان می کرد و بیان خواسته های آنها را شفاف می نمود.

- سطح خواسته ها از کف تا سقف را معلوم می نمود.

- خط مشی و اهداف تا رسیدن به یک وضعیت مطلوب را نشان می داد.

- ابعاد جامعه معلولین و جنبه های مختلف حقوقی این جامعه معلوم شد.

از اینرو از مجلس خواسته شد این قانون را به صورت طرح در مجلس کارشناسی و نهایی و تصویب کند. بالاخره این قانون تصویب شد و ابلاغ گردید. اما سیر حوادث پس از تصویب این قانون مانع از اجرای کامل آن شد و بالاخره معلولین به خواسته های اصیل و عمومی خود به طور کامل نرسیدند.

این فصل در ۱۰ مبحث به بررسی قانون جامع ۸۳ و سرنوشت آن، الحاق به کنوانسیون و تشکیل فراکسیون می پردازد؛ زیرا سرنوشت نخستین قانون مجموعی و ویژه معلولین مهم است. سیر حوادث از طرح و تصویب قانون ۸۳ تا الغاء و کنار نهادن آن و حواشی آن؛ دوم الحاق جمهوری ایران به پیمان نامه یا کنوانسیون جهانی حقوق معلولین و سوم تشکیل فراکسیون و فعالیت های آن، سه ویژگی محوری این دوره است. بقیه حوادث ناشی از این سه رخداد می باشد.

در پرتو شفافیت حقوقی معلولین، در این دوره به طور گسترده حقوق طبیعی و حقوق اصیل مطرح شد و معلولین متوجه اهمیت نیازهای حقوقی خود، تأثیر اجرای حقوق در زندگی فردی و جمعی شان شدند. نیز همین شفافیت موجب شد دامنه و ابعاد حقوق معلولین تبیین گردد. پیش از این دوره، نیازهای مادی و معنوی معلولین در محور توجهات بود و مجلس درصدد تأمین نیازهای آنان بود. اگر سخنی از حق و حقوق به میان می آمد منظورشان نیاز و تأمین نیاز بود. ولی در این دوره، حق به عنوان یک مقوله ذاتی لایتغیر، حتمی و جزء ذات زندگی فرد و جامعه و از لوازم انسانیت مطرح شد. نیز ابعاد حقوق را به همه شؤون فردی اجتماعی معلولین گسترش دادند. این مباحث در این دوره زمینه های جنبش حقوقی معلولین در دوره بعد را فراهم آورد.

قانون خواهی و اهتمام به حقوق معلولین در این دوره از رویکرد فردی به گرایش اجتماعی، از قوانین انفرادی به حقوق شهروندی تبدیل شد و هویت اجتماعی معلولین در این دوره تثبیت شد.

خانم فاطمه آلیا رئیس فراکسیون درباره پیشرفت های حقوقی معلولین در سال ۱۳۸۷ گفته است: «امسال به عنوان سال عدالت و تکریم معلولین قدم های زیادی برای معلولین برداشته شد. امسال نسبت به سال های گذشته با تلاش های بیشتر مجلس، مردم و دولت اقدامات بیشتری در جهت بهبود وضعیت و حل مشکلات معلولین بوده است. با شروع روز جهانی معلولین، سال معلولین، سال عدالت و تکریم معلولان نام گرفته است.»^(۱)

از اینگونه اظهارنظرها می توان وضعیت معلولین را در ابعاد حقوقی و اجرایی متوجه شد.

کارنمای فعالیت های حقوقی: دهه ۱۳۹۰ دوره ای است که تصویب بیشترین قوانین معلولین را داشته است. سرفصل این قوانین اینگونه است.

الف) قوانین مجموعی^(۲)

- قانون جامع حمایت از معلولان، تصویب ۱۳۸۳

- قانون تشکیل فراکسیون حمایت از معلولین، تصویب ۱۳۸۴

- قانون الحاق به کنوانسیون بین المللی حقوق معلولان، تصویب ۱۳۸۷

ص: ۱۷۲

۱- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۱۳ آذر ۱۳۸۷.

۲- منظور مجموعه ای از قوانین است که اختصاص به جامعه هدف یعنی معلولین دارد و در مقابل قوانین موردی است.

- طرح های غیر مصوب: نمایشگاه دستاوردهای معلولین؛ کمیته پیگیری؛ انجمن نخبگان؛ سال عدالت و تکریم معلولین؛ کارگروه برنامه پنجم توسعه؛ همکاری مشترک. همه این شش طرح در بخش طرح های غیر مصوب آمده است.

ب) قوانین موردی(۱)

اهم این گونه قوانین عبارت اند از: برنامه توسعه؛ ورزش معلولین؛ قانون بودجه سنواتی؛ نظام رفاه اجتماعی.

این چهار دسته از قوانین، درست است که با هدف معلولین تصویب نشده اند و جامعه هدف آنها عام تر است ولی شامل چند ماده و بند درباره معلولین می باشند.

حجم و اهمیت قوانین مجموعی با «جامعه هدف معلولین» در این دوره بیشتر از دیگر دوره ها است. از اینرو این دوره را شفافیت و گسترش حقوق معلولین نام گذاری کردم. یعنی سه قانون ویژه معلولین در این دوره تصویب و اجرایی شده علاوه بر آن ۶ طرح، در مذاکرات مطرح شده ولی طرح یا لایحه ای برای آنها گویا تدوین نشده و در نتیجه مصوب هم نشده، البته اجرا شده است. پس در مجموع نه قانون مطرح شده ولی ۳ قانون مصوب و نهایی شده است.

ص: ۱۷۳

۱- منظور قوانینی است که اختصاص به معلولین دارد ولی در مجموعه قوانین با موضوعات غیر معلولیتی آمده است. مثلاً در مجموعه قوانین برنامه توسعه ملی، یا مجموعه قوانین ورزشی چند قانون هم به معلولین اختصاص دارد.

هر دوره تاریخی بر اثر علل و عواملی تحقق می یابد و رخدادهای تاریخی هم تابع قانون علیت است؛ دوره ای از تاریخ معلولین که حدوداً از ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ جریان یافت هم از این قاعده مستثنی نیست. اما علل و زمینه هایی که این دوره را شکل داد عبارت اند از:

الف) علل و زمینه های عمومی و مربوط به فرآیند کلی دوره

ب) علل و زمینه های مربوط به هر یک از رخدادهای مهم

اینجا به اهم زمینه ها اشاره می کنم:

۱- فضای جامعه در این دوره با طرح مقولاتی مثل جامعه مدنی؛ گفتگو و دیالوگ فرهنگ ها و ملت ها؛ لزوم اصلاحات؛ حقوق مدنی و بشری؛ شأن و کرامت انسان؛ مشارکت همگان در سرنوشت اجتماعی؛ مشروعیت نقد و انتقاد به عنوان یک حق مسلم شهروندی توسط رئیس جمهور و دولت اصلاحات به گونه ای شده بود که معلولین هم به نقد گذشته و حال خود می پرداختند و خواستار اصلاح امور خود شده بودند. آنان می خواستند در ساخت جامعه خودشان مشارکت مستقیم داشته باشند و راضی به دخالت دیگران در امور خود نبودند.

۲- طرح شعار گفتگو با جهان و تعامل مثبت با همه کشورها از جمله غرب، ذهنیت های سابق مطرود بودن غرب و نفی تمامیت غرب و نهادهای غربی را کنار زد و وارد عرصه ای شدیم که باید با نهادهای بین الملل تعامل داشت و از امکانات و تجارب آنها بهره گرفت. به همین دلیل زمینه های الحاق به کنوانسیون فراهم آمد و بعداً با تلاش های مجلس اجرایی شد.

۳- حوادثی مثل جنگ تحمیلی موجب تأخیر طرح حقوق معلولین شده بود. اما پس از پذیرش قطعنامه و اتمام جنگ در سال ۱۳۶۷ جانبازان به سرعت صاحب حقوق شدند و مجلس حقوق آنها را به رسمیت شناخت و تصویب کرد. نیز افشاری مثل زنان و کارگران هم صاحب نظام حقوقی شده بودند، اما معلولین نظام ویژه حقوقی هنوز نداشتند. به همین دلیل خواسته های تشکل های معلولیتی، نخبگان معلول و حتی مجلس و نمایندگان مجلس برای سامان دهی به نظام حقوقی آنان زیاد شده بود و مجلس در سال ۱۳۸۳ قانون جامع را تصویب کرد.

۴- جمعیت معلولین به تبع افزایش آمار جمعیتی کل ایران زیاده شده بود، از طرف دیگر مشکلات و نیازهای معلولین به همین اندازه هم افزایش یافته بود. از اینرو دستگاه های مقننه و اجرایی باید چاره اندیشی می کردند. نماینده بیرجند حسین ابراهیمی در این باره می گوید:

«نگاهی به وضعیت معلولان در کشورهای پیشرفته این واقعیت را آشکار می سازد که در چنین کشورهایی ۹۵ درصد امکانات و شرایط برای معلولان فراهم و قابل استفاده است. این در حالی است که در کشوری مثل ایران با چیزی حدود ۱۰ میلیون معلول معمولی، شدید و خیلی شدید بدون احتساب سالمندان که به سمت نوعی معلولیت می روند، با وجود قوانین و مصوبه های متعدد از سوی مجلس شورای اسلامی هنوز در این زمینه حرکتی وجود نداشت. این انتقادات در سطح کلان شهرها

مطرح می شود که در سطح مراکز استان و شهرستان ها هم با وجود تعداد قابل توجهی معلول، امکانات در حداقل بوده و به هیچ عنوان متناسب با شرایط آنان نیست.

عموم مردم که معمولاً معلولی در خانه دارند و نیز خود معلولین دائماً به نمایندگان بابت کمبودها فشار می آورند. نمایندگان وقتی به مسئولین اجرایی منعکس می کنند، پاسخ آنها فقدان یا ضعف قانون یا کمبود منابع مالی است. به همین دلیل مجلس قانون جامع حمایت از معلولان را در سال ۱۳۸۳ تصویب کرد. جهت گیری نمایندگان در مجلس همواره در راستای تصویب قوانینی برای رفع مشکلات معلولان و ایجاد شرایطی متناسب با وضعیت آنان بوده است اما هنوز تا رسیدن به شرایط ایده آل فاصله زیادی وجود دارد.

چنین محرومیتی برای تمام معلولان در سراسر کشور وجود دارد؛ اما برای معلولان در استان های محروم «محرومیت مضاعف» است. زیرا در شهرهای بزرگی همچون تهران هرچند مشکلات بیشتری برای این قشر وجود دارد ولی امکانات هم هست. اما در شهرهای دور افتاده، مشکلات هست و امکانات هم نیست. آماده سازی امکانات برای رفع احتیاجات اولیه معلولان ضروری است. در این زمینه دولت باید با نگاهی ویژه در خصوص اختصاص اعتبار در جهت حل مشکلات این قشر گام بردارد تا آنها هم بتوانند مانند سایر شهروندان زندگی عادی داشته باشند.» (۱)

۵- پس از جنگ و آغاز برنامه توسعه، حرکت پرشتابی برای صنعتی شدن و گسترش کشاورزی در ایران آغاز شد. اما همه اینها موجب رشد آمار معلولین شد. کارگرانی بر اثر سوانح کار یا مردم عادی در جاده ها و حوادث جاده ای دچار آسیب شده و معلول شده بودند. از اینرو بین سال های ۸۰ تا ۹۰ آمار معلولین از این نگاه هم قابل توجه بود. از اینرو تصویب قانونی برای سامان دهی به مشکلات آنها یک ضرورت بود.

۶- معلولین در دهه های اول سده چهاردهم شمسی، نیاز اصلی شان سوادآموزی بود. نهادها هم وظیفه اصلی خود را با سواد نمودن آنان می دانستند. پس از سواد دار شدن اکثر آنها، نیاز به مدارس دوره متوسطه و سپس دانشگاه پیدا کردند. اما از حدود ۱۳۸۰ به بعد آمار معلولین تحصیل کرده در مقاطع عالی دانشگاهی بسیار زیاد شده بود؛ و نیازهای جدیدتر پیدا کرده بودند. اشتغال، حقوق فرهنگی، حقوق مدنی می خواستند و قانون ۸۳ پاسخی بود به خواسته های آنان.

۷- در دولت اصلاحات تشکل های مردمی گسترش چشمگیر یافت، از جمله معلولین در همه شهرها صاحب تشکل های متعدد شدند. پس از تشکیل سمن، آن ها دور هم نشستند و به تحلیل مشکلات پرداخته، سپس عملاً درخواست رسیدگی به مشکلات خود را داشتند. از اینرو خواسته ها و مطالبات عمومی معلولین افزایش چشمگیر یافت. دولت و مجلس برای پاسخگویی به این مطالبات، قانون ۸۳ را تصویب کردند. پس از دولت اصلاحات، دولت احمدی نژاد آمد. چون این دولت هم با شعار مردم گرایی آمده بود و مدعی رسیدگی به نیازهای مردم بود، از اینرو مطالبات عمومی را گسترش داد. خلاصه اینکه برای پاسخ به مطالبات قانون ۸۳ تصویب شد.

ص: ۱۷۶

۹- در دولت اصلاحات فضای مطبوعاتی گسترش یافت، رسانه های ماهواره ای و اینترنتی و نشریات متعدد منتشر می شد و خواسته ها و مطالبات معلولین را هم منتشر می کردند. از اینرو جو عمومی کشور منتظر اقدامی از سوی مجلس بود.

۱۰- قانون ۸۳ در اواخر عمر مجلس ششم به سرعت تصویب و عرضه شد. نمایندگان مجلس ششم به تحول در لایه های مختلف جامعه اعتقاد داشتند، به ویژه درصدد بودند به گروه های خاص اجتماعی، به اقلیت ها و به اقشار آسیب پذیر اهتمام ویژه داشته باشند. از اینرو قانون ۸۳ یادگار آن مجلس است. در واقع به صورت طرح هم تصویب شد یعنی از طرف خود مجلس بررسی و تدوین و در صحن عمومی تصویب شد.

ص: ۱۷۷

قانون گذار در ۱۶ ماده تلاش کرده تمامی نیازهای حقوقی و قانونی معلولین ذهنی، حرکتی، بینایی و شنوایی را مرتفع نماید. از اینرو به موضوعات متنوع و متعدد پرداخته است. تقریباً همه نیازمندی های قانونی معلولین در این قانون آمده است. به همین دلیل در نام گذاری آن، واژه «جامع» به کار رفته است.

اهمیت این قانون در چند نکته است. از جمله نخستین قانون مجموعی است که با جامعه هدف معلولین تدوین و تصویب شده است. تاکنون هیچ قانون دیگر که مجموعی و عمومی باشد در ایران تصویب نشده است. قانون مناسب سازی یا قانون آموزش و پرورش استثنایی، مجموعی و ویژه معلولین است و در سال ۶۸ و ۶۹ تصویب شده ولی عمومی نیست. لایحه جامع حمایت از معلولین جدید که در جریان است هنوز در مجلس مطرح نشده است. بنابراین قانون ۸۳ افتخار ایران است و اقدام مهمی است که در تاریخ معلولین ایران برای دولت جمهوری اسلامی ایران، افتخار و عزت دارد.

اما تاریخ این قانون مشتمل بر رخدادهایی است که مشروعیت و مقبولیت آن را تأمل برانگیز می کند. این قانون در اواخر عمر مجلس ششم تصویب شد. مجلسی که اکثریت آن اصلاح طلب بودند و معتقد به حقوق شهروندی و اذعان به حقوق اقشار و اقلیت ها مثل معلولین داشتند. اما شورای نگهبان قانون ۸۳ را تأیید نکرد. تا اینکه با پایان مهلت قانون شورای نگهبان، رئیس وقت مجلس مهدی کروبی با استفاده از حق قانونی خود پس از ده روز آن را برای رئیس جمهوری وقت محمد خاتمی جهت اجرا ابلاغ کرد.

رئیس جمهور آن را برای وزارت بهداشت و درمان جهت اجرا فرستاد. عمر دولت محمد خاتمی در همان سال به پایان رسید و دولت محمود احمدی نژاد در ریاست جمهوری مستقر شد. از این به بعد اجرای این قانون با موانع و تنش های فراوان همراه بوده است. گزارش های این رخدادهای را در چند مبحث عرضه می کنم. هدف این است که سیر تحقق حقوق معلولین از لابلای این حوادث معلوم گردد و تجارب سودمندی که می توان از این رخدادهای آموخت، به نسیان سپرده نگردد. از اینرو همه تلاش خود را به کار بستیم، و منابع مختلف مطالعه شد، کوشیدیم تا هر سند و مدرکی در دسترس بود، پیدا کرده و اطلاعات آنها بازخوانی شود تا این تجارب ثبت و در تاریخ حقوقی معلولین ماندگار شود.

این قانون مصوب مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۷ خردادماه ۱۳۸۳ است و شامل ۱۶ ماده می باشد.

قانون حمایت از معلولین مصوب ۱۳۸۳

ماده ۱: دولت موظف است زمینه های لازم را برای تأمین حقوق معلولان، فراهم و حمایت های لازم را از آنها به عمل آورد.

تبصره: منظور از معلول در این قانون به افرادی اطلاق می گردد که به تشخیص کمیسیون پزشکی سازمان بهزیستی بر اثر ضایعه جسمی، ذهنی، روانی یا توأم، اختلال مستمر و قابل توجهی در

سلامت و کارآیی عمومی وی ایجاد گردد، به طوری که موجب کاهش استقلال فرد در زمینه های اجتماعی و اقتصادی شود.

ماده ۲: کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها و مؤسسات و شرکت های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی موظف اند در طراحی، تولید و احداث ساختمان ها و اماکن عمومی و معابر و وسایل خدماتی به نحوی عمل نمایند که امکان دسترسی و بهره مندی از آنها برای معلولان همچون افراد عادی فراهم گردد.

تبصره ۱: وزارتخانه ها، سازمان ها و مؤسسات و شرکت های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی موظف اند جهت دسترسی و بهره مندی معلولان، ساختمانها و اماکن عمومی، ورزشی و تفریحی، معابر و وسایل خدماتی موجود را در چارچوب بودجه های مصوب سالانه خود مناسب سازی نمایند.

تبصره ۲: شهرداری ها موظف اند از صدور پروانه احداث و یا پایان کار برای آن تعداد از ساختمان ها و اماکن عمومی و معابری که استانداردهای تخصصی مربوط به معلولان را رعایت نکرده باشند خودداری نمایند.

تبصره ۳: سازمان بهزیستی کشور مجاز است بر امر مناسب سازی ساختمانها و اماکن دولتی و عمومی دستگاه های مذکور در ماده فوق نظارت و گزارشات اقدامات آنها را درخواست نماید.

تبصره ۴: آیین نامه اجرایی ماده فوق ظرف سه ماه مشترکاً توسط وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان بهزیستی کشور و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

ماده ۳: سازمان بهزیستی کشور موظف است در چارچوب اعتبارات مصوب در قوانین بودجه سالانه اقدامات ذیل را به عمل آورد:

الف. تأمین خدمات توان بخشی، حمایتی، آموزشی و حرفه آموزی مورد نیاز معلولان با مشارکت خانواده های معلولان و همکاری بخش غیردولتی (خصوصی، تعاونی، خیریه) و پرداخت یارانه (کمک هزینه) به مراکز غیردولتی و خانواده ها.

ب. گسترش مراکز خاص نگهداری، آموزشی و توان بخشی معلولان واجد شرایط (معلولان نیازمند، معلولان بی سرپرست، معلولان مجهول الهویه، معلولان با ناهنجاری های رفتاری) با همکاری بخش غیردولتی و پرداخت تسهیلات اعتباری و یارانه (کمک هزینه) به آنها.

ج. تأمین و تحویل وسایل کمک توان بخشی مورد نیاز افراد معلول.

د. گسترش کارگاه های آموزشی، حمایتی و تولیدی معلولان و ارائه خدمات توان بخشی حرفه ای به معلولان جهت توانمند سازی آنان.

تبصره: کارگاههای آموزشی، حمایتی و تولیدی معلولان موضوع ماده فوق از شمول قانون کار مصوب ۲۹/۸/۱۳۶۹ مستثنی خواهد بود.

ماده ۴: معلولان می توانند در استفاده از امکانات ورزشی، تفریحی، فرهنگی و وسایل حمل و نقل دولتی (مترو، هواپیما، قطار) از تسهیلات نیمه بها بهره مند گردند.

تبصره: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان تربیت بدنی و شهرداری ها موظف اند کتابخانه، اماکن ورزشی، پارک و اماکن تفریحی خود را به نحوی احداث و تجهیز نمایند که امکان بهره مندی معلولان فراهم گردد.

ماده ۵: افراد تحت سرپرستی معلولان با معرفی سازمان بهزیستی کشور تحت پوشش بیمه خدمات درمانی و معلولان تحت پوشش بیمه خدمات درمانی و بیمه مکمل درمانی قرار می گیرند.

ماده ۶: یکی از فرزندان اولیایی که خود ناتوان و معلول بوده (هر دو یا یکی از آنها معلول باشد) و یا حداقل دو نفر از فرزندان آنها ناتوان و معلول باشد از انجام خدمت وظیفه عمومی معاف می گردد.

تبصره: همسرانی که زن ناتوان و معلول خود را سرپرستی می نمایند مادامی که سرپرستی همسر ناتوان و معلول را برعهده داشته باشند از انجام خدمت وظیفه عمومی معاف می گردند.

ماده ۷: دولت موظف است جهت ایجاد فرصت های شغلی برای افراد معلول تسهیلات ذیل را فراهم نماید:

الف. اختصاص حداقل سه درصد (۳٪) از مجوزهای استخدامی (رسمی، پیمانی، کارگری) دستگاه های دولتی و عمومی اعم از وزارتخانه ها، سازمان ها، مؤسسات، شرکت ها و نهادهای عمومی و انقلابی و دیگر دستگاه هایی که از بودجه عمومی کشور استفاده می نمایند به افراد معلول واجد شرایط.

ب. تأمین حق بیمه سهم کارفرما توسط سازمان بهزیستی کشور و پرداخت آن به کارفرمایانی که افراد معلول را به کار می گیرند.

ج. پرداخت تسهیلات اعتباری به واحدهای تولیدی، خدماتی، عمرانی و صنفی و کارگاه های تولیدی حمایتی در مقابل اشتغال افراد معلول به میزانی که در قوانین بودجه سالانه مشخص می گردد.

د. پرداخت تسهیلات اعتباری خود اشتغالی (وجوه اداره شده) به افراد معلول به میزانی که در قوانین بودجه سالانه مشخص می گردد.

هـ. پرداخت تسهیلات اعتباری (وجوه اداره شده) جهت احداث واحدهای تولیدی و خدماتی اشتغال زا به شرکت ها و مؤسساتی که بیش از شصت درصد (۶۰٪) سهام و سرمایه آنها متعلق به افراد معلول است.

و. اختصاص حداقل شصت درصد (۶۰٪) از پست های سازمانی تلفنچی (اپراتور تلفن) دستگاه ها، شرکت های دولتی و نهادهای عمومی به افراد نابینا و کم بینا و معلولان جسمی، حرکتی.

ز. اختصاص حداقل شصت درصد (۶۰٪) از پستهای سازمانی متصدی دفتری و ماشین نویسی دستگاه ها، شرکت ها و نهادهای عمومی به معلولین جسمی، حرکتی.

تبصره ۱: کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها، مؤسسات و شرکت های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی مجازند تا سقف مجوزهای استخدامی سالانه خود، افراد نابینا و ناشنوا و معلولین ضایعات نخاعی واجد شرایط را رأساً به صورت موردی و بدون برگزاری آزمون استخدامی به کار گیرند.

تبصره ۲: سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور موظف است سه درصد (۳٪) از مجوزهای استخدامی سالانه وزارتخانه ها، سازمان ها، مؤسسات دولتی، شرکت ها و نهادهای عمومی و انقلابی را کسر و در اختیار سازمان بهزیستی کشور قرار دهد تا نسبت به برگزاری آزمون استخدامی اختصاصی برای معلولین واجد شرایط با همکاری سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور اقدام و معلولین واجد شرایط پذیرفته شده را حسب مورد به دستگاه مربوطه معرفی نماید.

تبصره ۳: سازمان بهزیستی کشور مجاز است در قالب اعتبارات مصوب خود، صندوق فرصت های شغلی معلولان و مددجویان بهزیستی را ایجاد و اساسنامه آن را به تصویب هیئت وزیران برساند.

تبصره ۴: سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور موظف است آموزشهای لازم فنی و حرفه ای را متناسب با بازار کار برای معلولان به صورت رایگان و تلفیقی تأمین نماید.

ماده ۸: معلولان نیازمند واجد شرایط در سنین مختلف می توانند با معرفی سازمان بهزیستی کشور از آموزش رایگان در واحدهای آموزشی تابعه وزارتخانه های آموزش و پرورش، علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دیگر دستگاه های دولتی و نیز دانشگاه آزاد اسلامی، بهره مند گردند.

تبصره: آیین نامه اجرائی این ماده مشترکاً توسط سازمان بهزیستی کشور و وزارتخانه های مذکور و دانشگاه آزاد اسلامی ظرف مدت دو ماه پس از ابلاغ این قانون تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

ماده ۹: وزارت مسکن و شهرسازی، بانک مسکن و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی موظف اند حداقل ده درصد (۱۰٪) از واحدهای مسکونی احداثی استیجاری و ارزان قیمت خود را به معلولان نیازمند فاقد مسکن اختصاص داده و با معرفی سازمان بهزیستی کشور در اختیار آنان قرار دهند.

تبصره ۱: سیستم بانکی کشور مکلف است، تسهیلات اعتباری یارانه دار مورد نیاز احداث و خرید مسکن معلولان را تأمین و به معلولان یا تعاونی های آنها و یا مؤسسات خیریه ای که برای معلولان، مسکن احداث می نمایند پرداخت کند.

تبصره ۲: سازمان ملی زمین و مسکن موظف است زمین مورد نیاز احداث واحدهای مسکونی افراد معلول فاقد مسکن را به نرخ کارشناسی تهیه و در اختیار افراد مذکور و یا تعاونی ها و مؤسسات خیریه ای که برای آنان مسکن احداث می نمایند قرار دهد.

تبصره ۳: معلولان از پرداخت هزینه های صدور پروانه ساختمانی، آماده سازی زمین و عوارض نوسازی معاف می گردند.

تبصره ۴: سازمان بهزیستی کشور موظف است در قالب اعتبارات مصوب خود در قوانین بودجه سالانه و کمک های یارانه ای اشخاص حقیقی و حقوقی نسبت به احداث واحدهای مسکونی برای معلولان و مددجویان اقدام و مالکیت یا بهره برداری آنها را مطابق آیین نامه ای که سازمان بهزیستی کشور با همکاری وزارت مسکن و شهرسازی و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران می رسد به معلولان و مددجویان واجد شرایط واگذار نماید.

ماده ۱۰: میزان کمک هزینه (یارانه) پرداختی سازمان بهزیستی کشور به مراکز غیردولتی (روزانه و شبانه روزی) بابت نگهداری، خدمات توان بخشی و آموزشی و حرفه آموزی معلولان همه ساله با در نظر گرفتن نرخ تمام شده خدمات و تورم سالانه مشترکاً توسط سازمان بهزیستی کشور و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و وزارت بازرگانی تهیه و قبل از خردادماه هر سال به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

ماده ۱۱: مرکز آمار ایران مکلف است در سرشماری های عمومی جمعیت کشور به نحوی برنامه ریزی نماید که جمعیت افراد معلول به تفکیک نوع معلولیت آنها مشخص گردد.

ماده ۱۲: سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران موظف است حداقل دو ساعت از برنامه های خود را در هر هفته در زمان مناسب به برنامه های سازمان بهزیستی کشور و آشنایی مردم با توانمندی های معلولین اختصاص دهد.

ماده ۱۳: سازمان بهزیستی کشور موظف است با ایجاد ساز و کار مناسب، نسبت به قیومیت افراد معلول اقدام نماید، دادگاه ها موظف اند در نصب یا عزل قیوم افراد معلول صرفاً از طریق سازمان مذکور عمل و مبادرت به صدور حکم نمایند.

تبصره ۱: سازمان بهزیستی کشور موظف است جهت دفاع از حقوق افراد معلول، در محاکم قضائی و کیل تعیین نموده و به دادگاه مربوطه معرفی کند.

تبصره ۲: سازمان بهزیستی کشور مجاز است در موارد ضروری جهت جلوگیری از تضییع حقوق معلولان بی سرپرست به نمایندگی از آنها در دادگاهها طرح دعوا و دادخواهی نماید.

تبصره ۳: آیین نامه اجرائی این ماده ظرف مدت سه ماه مشترکاً توسط سازمان بهزیستی کشور و وزارت دادگستری تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

ماده ۱۴: مؤدیان مالیاتی می توانند از طریق سازمان بهزیستی کشور و با نظارت آن جهت احداث مراکز توان بخشی، درمانی و حرفه آموزی و مسکن مورد نیاز افراد معلول اقدام نمایند. گواهی هزینه مؤدیان مالیاتی در موارد فوق که به تأیید سازمان بهزیستی کشور رسیده باشد به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی آنان تلقی می گردد.

تبصره: آیین نامه اجرایی این ماده مشترکاً توسط سازمان بهزیستی کشور و وزارت امور اقتصادی و دارائی ظرف مدت سه ماه پس از ابلاغ قانونی تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

ماده ۱۵: رؤسای سازمان های بهزیستی استان ها مجازند در جلسات شورای برنامه ریزی و توسعه استان و گروه های کاری آن به عنوان عضو شرکت نمایند.

تبصره: به منظور کمک به اشتغال معلولان و مددجویان، رئیس سازمان بهزیستی کشور مجاز است در جلسات شورای عالی اشتغال شرکت نماید.

ماده ۱۶: اعتبار مورد نیاز اجرای این قانون از محل منابع زیر تأمین می گردد:

۱. از محل اعتباراتی که دستگاه ها و نهادها حسب وظایف قانونی در قوانین بودجه سالانه منظور می نمایند.

۲. از محل اعتبارات هزینه ای و تملک سرمایه ای سازمان بهزیستی کشور که تاکنون از محل اعتبارات مذکور خدمات لازم را به معلولان ارائه می داده است.

۳. از محل وجوه واصله از اجرای طرح هدفمند کردن یارانه ها در کشور.

۴. از محل صرفه جوئی در هزینه های دستگاه ها، شرکت های دولتی و نهادهای عمومی که میزان سالانه آن برای هر یک از دستگاه ها و شرکت ها و نهادها را هیئت وزیران مشخص می نماید.

تبصره ۱: آیین نامه اجرائی این ماده توسط سازمان بهزیستی کشور و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

تبصره ۲: آن تعداد و یا بخشی از مواد این قانون که نیاز به اعتبار جدید داشته باشد مادامی که اعتبار لازم از محل منابع مذکور در این ماده تأمین نگردد، اجرا نخواهد شد. (۱)

مکاتبات بین مجلس و دولت: پس از اتمام شور مجلس و تصویب، به شورای نگهبان جهت تأیید رفت. اما شورای نگهبان در مهلت قانونی و مقرر پاسخ نداد. از اینرو بر اساس قانون توسط رئیس مجلس برای رئیس جمهور ارسال شد. نامه رئیس مجلس اینگونه است:

حضرت حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای سید محمد خاتمی

ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران

طرح تأمین حقوق معلولان و ایجاد تسهیلات لازم برای آنها که یک فوریت آن در جلسه علنی روز چهارشنبه مورخ ۱۶ اردیبهشت ۱۳۸۳ مجلس شورای اسلامی با اصلاحاتی در عنوان و متن تصویب شده بود به لحاظ انقضای مهلت مقرر موضوع اصل نود و چهارم (۹۴) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و عدم وصول پاسخ شورای محترم نگهبان، در اجرای اصل یکصد و بیست و سوم (۱۲۳) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به پیوست ارسال می‌گردد. (رئیس مجلس شورای اسلامی - مهدی کروبی) (۲)

رئیس جمهور وقت محمد خاتمی قانون جامع را برای وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی جهت اجرا ارسال کرد. تعجب این است که چرا برای سازمان بهزیستی که متصدی اصلی امور معلولین است ارسال نشده است. اصل نامه سید محمد خاتمی اینگونه است:

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

قانون جامع حمایت از حقوق معلولان که در جلسه علنی روز چهارشنبه مورخ شانزدهم اردیبهشت ماه یک هزار و سیصد و هشتاد و سه مجلس شورای اسلامی تصویب و بدون ارائه نظر از سوی شورای نگهبان در مهلت مقرر در اصل نود و چهارم قانون اساسی طی نامه شماره ۱۶۰۷۸ مورخ ۶/۳/۱۳۸۳ مجلس شورای اسلامی واصل گردیده است، به پیوست جهت اجرا ابلاغ می‌گردد. (رئیس جمهور - سید محمد خاتمی)

متن اصل ۹۴ قانون اساسی اینگونه است:

کلیه مصوبات مجلس شورای اسلامی باید به شورای نگهبان فرستاده شود. شورای نگهبان موظف است آن را حداکثر ظرف ده روز از تاریخ وصول از نظر انطباق بر موازین اسلام، و قانون اساسی مورد بررسی قرار دهد و چنانچه آن را مغایر ببیند برای تجدید نظر به مجلس بازگرداند. در غیر این صورت مصوبه قابل اجرا است.

ص: ۱۸۴

۱- روزنامه رسمی، شماره ۱۷۲۶۴، ۲۰/۳/۱۳۸۳؛ سایت مجلس شورای اسلامی؛ کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۶۸-۷۵؛ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، ص ۹-۱۲.

۲- سایت مجلس شورای اسلامی؛ حقوق معلولین در قوانین ایران، ص ۲۱.

اشاره

معمولاً هر قانونی، روش اجرایی خاص دارد که در آیین نامه آن مشخص می شود. به همین دلیل برای هر قانون، آیین نامه اجرایی هم نوشته می شود. تدوین آیین نامه به اندازه تدوین خود قانون مشکل و صعب است نیز آیین نامه در عمل مشکلات و موانع فراوان ممکن است داشته باشد. بهر حال هر نظام حقوقی و هر مجموعه قوانین، لایه مهم تری به نام آیین نامه دارد. معلولین با شناخت آیین نامه ها، روش اجرا و مسیر تحقق قانون را به دست می آورند. بر این اساس، علل عدم اجرا را خواهند فهمید و می توانند از مسیر خاص خودش، اجرا نشدن قانون را پیگیری کنند.

در واقع معلولین وقتی به حقوقشان می رسند که آیین نامه ها درست اجرا شود. چون اجرای آیین نامه به اجرای قانون منجر می شود. اما اگر آیین نامه ها را درست شناسند مسیر تحقق قانون را هم نمی شناسند.

در مجموع هشت آیین نامه برای قانون جامع تدوین و تصویب شده است. تدوین کنندگان آیین نامه، کارشناسان وزارت خانه ها و سازمان های مختلف بوده اند، نیز تصویب آنها یا در هیأت دولت بوده و یا در شوراهای عالی.

آیین نامه اجرائی ماده (۲)

تاریخ تصویب ۴ خرداد ۱۳۸۴

تهیه شده توسط وزارت مسکن و شهرسازی - سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور وزارت رفاه و تأمین اجتماعی

هیأت وزیران در جلسه مورخ ۴/۳/۱۳۸۴ بنا به پیشنهاد مشترک شماره ۱۰۰.۴۷۷۸ مورخ ۲۵/۹/۱۳۸۳ وزارتخانه های رفاه و تأمین اجتماعی و مسکن و شهرسازی و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و به استناد تبصره (۴) ماده (۲) قانون جامع حمایت از حقوق معلولان - مصوب ۱۳۸۳- آیین نامه اجرایی ماده یاد شده را به شرح زیر تصویب نمود.

ماده ۱: عبارات زیر در این آیین نامه در معانی مشروح زیر به کار می روند:

الف) مناسب سازی:

اصلاح محیط و تدارک وسایل حمل و نقل است به طوری که افراد مع-لول ق-ادر باشن-د تا آزادان-ه و بدون خطر در مح-یط پیرامون خود اع-م از اماکن عمومی، معابر، محیط شهری و بین شهری و ساختمان های عمومی حرکت کنند و از تسهیلات محیطی، اجتماعی، فرهنگی و اقتص-ادی با حفظ است-قلال فردی لازم بهره مند شوند.

ب) دستگاه های مشمول این آیین نامه:

کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها، مؤسسات و شرکت های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی.

پ) ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای معلولان:

ضوابط مصوب مورخ ۶/۱۰/۱۳۷۸ شورای عالی شهرسازی و معماری و اصلاحات بعدی آن برای افراد معلول و ناتوان.

ت) اماکن عمومی:

کلیه وزارتخانه ها، مؤسسات و شرکت های دولتی، اماکن ورزشی، پایانه ها، فرودگاه ها، قطارهای ش-هری و برون شهری، مراکز تجاری، بانک ها و خودپردازها، بوستان ها، معابر عمومی و نظایر آنها.

ماده ۲: شهرداری های سراسر کشور موظف اند از صدور پروانه احداث و پایان کار برای ساختمان ها و اماکن عمومی و معابری که ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای معلولان را رعایت نکرده باشند، خودداری نمایند.

تبصره: کلیه دستگاه ها موظف اند هنگام تن-ظیم بودجه سالانه خود اعتبارات مورد نی-از مناسب سازی را پیش بینی و به سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و دیگر مراجع ذی ربط پیشنهاد نمایند.

ماده ۳: دستگاه ها موظف اند در طی یک برنامه سه ساله از زمان تصویب و ابلاغ این آیین نامه هر سال حداقل ۳۰٪ از ساخ-تمان های عمومی و ابس-ته را برای استفاده م-علولان، ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای معلولان مناسب سازی نمایند.

ماده ۴: شهرداری های سراسر کشور موظف اند جهت مناسب سازی اماکن عمومی اقدامات زیر را انجام دهند.

الف) مناسب سازی معابر عمومی با اولویت معابر اصلی و نزدیک به تقاطع ها و همچنین پارک ها

ب) تجهیز و نصب چراغ ها و علای-م راهنمایی م-ناسب در معابر عم-ومی و برجسته سازی سطوح پیاده روهای نزدیک به تقاطع و همچنین پارک ها.

پ) رفع موانع و تطبیق مقررات صدور پروانه با ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای معلولان.

تبصره: اعتبار لازم برای اجرای این ماده و سایر مواردی که بر عهده شهرداری ها گذاشته شده است از محل اعتبار مربوط تأمین می گردد.

ماده ۵: کلیه شرکت ها و سازمان های حمل و نقل عمومی درون شهری و برون شهری موضوع این آیین نامه موظف اند طی یک برنامه پنج ساله نسبت به مناسب سازی اماکن عمومی خود(ایستگاه ها، بنادر و فرودگاه ها) و وسایل حمل و نقل عمومی مربوط بر اساس ضوابط و مقررات برای معلولان اقدام نمایند.

ماده ۶: شرکت های خودروساز داخلی موظف اند استانداردهای لازم جهت ساخت وسایل نق-لیه عم-ومی به م-نظور اس-تفاده م-علولان و ج-انبازان را رعایت و نسبت به س-اخت خودروهای شخصی متناسب با وضعیت معلولان و بنا به سفارش آنان یا دستگاه های ذی ربط اقدام نمایند.

ماده ۷: سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و بنیاد شهید و امور ایثارگران موظف اند با هماهنگی سازمان بهزیستی کشور نسبت به تولید و پخش برنامه های آموزشی در رسانه های عمومی (ملی و استانی) برای ارتقاء آگاهی عمومی در زمینه مناسب سازی برای افراد دارای معلولیت اقدام نمایند.

ماده ۸: سازمان بهزیستی کشور موظف است به منظور پیگیری و ایجاد هماهنگی های لازم برای مناسب سازی، ستاد هماهنگی و پیگیری مناسب سازی را با ترکیب زیر تشکیل دهد:

۱. وزیر رفاه و تأمین اجتماعی یا معاون ذی ربط او (رئیس).

۲. نماینده ثابت وزارت کشور.

۳. نماینده ثابت وزارت مسکن و شهرسازی.

۴. نماینده ثابت سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور.

۵. نماینده ثابت وزارت راه و ترابری.

۶. نماینده ثابت وزارت صنایع معادن.

۷. نماینده ثابت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

۸. نماینده ثابت سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس کشور.

۹. نماینده ثابت بنیاد شهید و امور ایثارگران.

۱۰. نماینده تشکل های غیر دولتی ایثارگران.

۱۱. نماینده ثابت شورای هماهنگی تشکل های غیر دولتی.

تبصره- ستاد می تواند در صورت ضرورت نسبت به دعوت از سایر سازمان های دولتی و غیردولتی و اشخاص صاحب نظر حسب مورد اقدام نماید.

ماده ۹: نظارت بر اجرای این آیین نامه در سراسر کشور با سازمان بهزیستی کشور بوده و سازمان یاد شده موظف است گزارش نظارتی خود را به هیئت وزیران منعکس نماید. محمدرضا عارف - معاون اول رئیس جمهور

رونوشت به: دفتر مقام معظم رهبری، دفتر رئیس جمهور، دفتر ریاست قوه قضائیه، دفتر معاون اول رئیس جمهور، دفتر معاون حقوقی و امور مجلس رئیس جمهور، دفتر رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام، دیوان محاسبات کشور، دیوان عدالت اداری، اداره کل قوانین مجلس شورای اسلامی، سازمان بازرسی کل کشور، اداره کل حقوقی، اداره کل قوانین و مقررات کشور، کلیه وزارتخانه ها و سازمان ها و مؤسسات دولتی نهادهای انقلاب اسلامی، روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران و دفتر هیئت دولت ابلاغ می شود. (۱)

اصلاح آیین نامه اجرایی ماده (۲)

تاریخ تصویب ۸ خرداد ۱۳۹۱

تدوین کننده: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی؛ وزارت راه و شهرسازی؛ وزارت علوم، تحقیقات و فناوری؛ وزارت آموزش و پرورش؛ وزارت صنعت، معدن و تجارت - وزارت کشور؛ و معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور؛ سازمان صدا و سیما؛ جمهوری اسلامی ایران؛ بنیاد شهید و امور ایثارگران وزیران عضو کمیسیون امور اجتماعی و دولت الکترونیک در جلسه مورخ ۷/۱۲/۱۳۹۰ بنا به پیشنهاد مشترک وزارتخانه های تعاون، کار و رفاه اجتماعی و راه و شهرسازی و

۱- . روزنامه رسمی، شماره ۱۷۵۵۱، مورخ پانزده خرداد ۱۳۸۴؛ حقوق معلولین در قوانین ایران، ص ۲۵-۳۱ و ۱۰۵-۱۰۷؛ کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۷۶-۷۸.

معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور و به استناد تبصره (۴) ماده (۲) قانون جامع حمایت از حقوق معلولان - مصوب ۱۳۸۳ - و با رعایت تصویب نامه شماره ۱۶۴۰۸۲/ت/۳۷۳هـ- مورخ ۲۰/۱۰/۱۳۸۶ تصویب نمودند:

آیین نامه اجرایی ماده (۲) قانون جامع حمایت از حقوق معلولان موضوع تصویب نامه شماره ۱۴۲۷۷/۳۱۹۶۰هـ- مورخ ۹/۳/۱۳۸۴ به شرح زیر اصلاح می شود:

۱- ماده (۲) به شرح زیر اصلاح می شود:

ماده ۲- شهرداری های سراسر کشور موظفند از صدور پروانه احداث و پایان کار برای ساختمان ها و اماکن عمومی و معابر در صورت عدم رعایت استانداردهای تخصصی مربوط به معلولان از جمله عدم مطابقت با نقشه یا ضوابط و مقررات شورای عالی شهرسازی و معماری ایران خودداری نمایند.

۲- در بند «ب» ماده (۴) پس از عبارت «علایم راهنمایی» عبارت «و هشدار دهنده» اضافه می شود.

۳- متن زیر به عنوان تبصره (۱) به ماده (۴) اضافه و عنوان تبصره ماده یادشده به تبصره (۲) اصلاح می شود:

تبصره ۱- مصادیق علایم هشداردهنده توسط ستاد موضوع ماده (۸) تعیین می شود. برای یکسان سازی نظارت بر شاخص ها و استانداردهای مندرج در قانون و آیین نامه های اجرایی ضروری است تا در برنامه نرم افزاری صدور پروانه، چک لیست (سیاهه مقابله) ضوابط معلولین لحاظ گردد. چک لیست (سیاهه مقابله) مذکور توسط وزارت راه و شهرسازی تهیه و توسط وزارت کشور به مراجع صدور پروانه ابلاغ می شود.

۴- متن زیر به عنوان تبصره به ماده (۶) اضافه می شود:

تبصره - وزارت صنعت، معدن و تجارت موظف است گزارش عملکرد این ماده را هر شش ماه یک بار به ستاد ارایه نماید.

۵- ماده (۸) به شرح زیر اصلاح می شود:

ماده ۸ - به منظور پیگیری و ایجاد هماهنگی های لازم برای مناسب سازی، ستاد هماهنگی و پیگیری مناسب سازی که در این آیین نامه به اختصار «ستاد» نامیده می شود، با ترکیب زیر تشکیل می گردد:

۱- وزیر کشور یا معاون ذی ربط (رئیس)

۲- رئیس سازمان بهزیستی کشور (دبیر)

۳- معاون وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی

۴- معاون ذی ربط وزارت راه و شهرسازی

۵- معاون ذی ربط وزارت صنعت، معدن و تجارت

۶- معاون ذی ربط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

۷- معاون ذی ربط وزارت آموزش و پرورش

۸- معاون ذی ربط معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور

۹- معاون ذی ربط سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

۱۰- معاون ذی ربط بنیاد شهید و امور ایثارگران

ص: ۱۸۸

۱۱- نماینده تشکل های غیردولتی ایثارگران

۱۲- نماینده شورای هماهنگی تشکل های غیردولتی معلولان

۱۳- رئیس شورای عالی استان ها

۱۴- رئیس سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور

تبصره ۱- در مراکز استان ها ستاد استانی با ریاست استاندار و با حضور مدیران کل استانی دستگاه های اجرایی موضوع این ماده تشکیل خواهد شد.

تبصره ۲- دستورالعمل چگونگی تشکیل جلسات ستاد (کشوری و استانی) در اولین جلسه ستاد تصویب خواهد شد.

تبصره ۳- ستاد می تواند در صورت ضرورت نسبت به دعوت از سایر سازمان های دولتی و غیردولتی و اشخاص صاحب نظر حسب مورد اقدام نماید.

۶- متن زیر به عنوان ماده (۹) اضافه و عنوان ماده (۹) قبلی به ماده (۱۰) اصلاح می شود:

ماده ۹- وزارت راه و شهرسازی بر حسن اجرای ضوابط معماری و شهرسازی برای افراد معلول جسمی و حرکتی موضوع مصوبه شماره ۳۲۰۰/۳۱۰ مورخ ۶/۱۰/۱۳۷۸ شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در تمامی اماکن عمومی نظارت می کند و با هماهنگی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و بنیاد شهید و امور ایثارگران و سازمان بهزیستی کشور موظف است تمهیدات و اقدامات لازم را برای رفع موانع دسترسی معلولان فراهم نماید.

این تصویب نامه در تاریخ ۱/۳/۱۳۹۱ به تأیید مقام محترم ریاست جمهوری رسیده است. (۱)

دستورالعمل اجرایی ماده ۶

۱- هدف: اجرای ماده ۶ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان

۲- منظور: الف: شناسایی معلولانی که به دلیل عدم کارآیی قادر به اداره امور خود نبوده و نیاز به مراقب دارند. ب: معافیت افراد واجد شرایط قانونی خانواده معلولان. ج: تعیین وظایف هر یک از سازمانهای ذیربط.

۳- اجراء:

الف- قانون:

معلول به کسی اطلاق می گردد که به تشخیص کمیسیون پزشکی سازمان بهزیستی بر اثر ضایعه جسمی، ذهنی، روانی یا توأم، اختلال مستمر و قابل توجهی در سلامت و کارآئی عمومی وی ایجاد گردد، بطوری که موجب کاهش استقلال فرد در زمینه اجتماعی و اقتصادی شود، لذا در راستای ماده ۶ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان به شرح زیر از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می گردد:

(۱) یکی از فرزندان اولیائی که خود معلول بوده (هر دو یا یکی از آنها معلول باشد) و یا حداقل دو نفر از فرزندان آنها معلول باشد از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می گردد.

(۲) همسرانی که زن معلول خود را سرپرستی می نمایند مادامی که سرپرستی همسر معلول را برعهده داشته باشند از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می گردند.

ب- نحوه اجراء:

(۱) معلولیت در شش گروه اصلی زیر تقسیم می گردد:

الف) معلولیت جسمی حرکتی.

ب) معلولیت ذهنی.

ج) معلولیت بینائی.

د) معلولیت شنوائی.

ه- معلولیت گفتاری.

و) معلولیت بیماران روانی مزمن.

(۲) درصد معلولیت در هر گروه براساس درجه بندی رتبه ای بوده و در چهار سطح زیر می باشد:

الف - خفیف ب: متوسط ج: شدید د: خیلی شدید

(۳) نقص عضو و معلولیت به تنهایی موجب معافیت از خدمت نبوده بلکه عدم کارآیی و نیاز به مراقب به دلیل نقص عضو ملاک اصلی معافیت می باشد.

(۴) گروه بندی، درجه بندی و تعیین میزان درصد معلولیت افراد به عهده کمیسیون پزشکی سازمان بهزیستی مستقر در شهرستان های سراسر کشور که مطابق دستورالعمل شماره ۶۶۰۸/۸۰۰/۱۰ مورخ ۲۰/۵/۱۳۸۳ که از افراد زیر تشکیل می گردد، می باشد:

الف) ۱ نفر پزشک متخصص وزارت بهداشت.

ب) ۲ نفر پزشک متخصص سازمان بهزیستی.

ج) ۱ نفر پزشک متخصص سازمان نظام پزشکی کشور.

د) مسئول توان بخشی بهزیستی شهرستان.

ه- ۱ نفر روانشناس.

و) ۱ نفر کارشناس توانبخشی.

تبصره: کمیسیون پزشکی با توجه به مدارک و مستندات و معاینات دقیق گروه، درجه و درصد معلولیت فرد را بشرح فرم پیوست اعلام می نماید.

(۵) تشخیص عدم کارآیی و نیاز به مراقبت و در نهایت معافیت از انجام خدمت دوره ضرورت، برعهده شورای پزشکی حوزه های وظیفه عمومی ناجا می باشد که به موجب قانون وظیفه عمومی در شهرستانها تشکیل می شود.

۶) مصادیق معلولیت که می توانند در شمول مقررات قرار گرفته و با احراز عدم کارایی و نیاز به مراقب از سوی شورای پزشکی حوزه های وظیفه موجب معافیت گردد به شرح زیر اعلام می گردد:

الف) گروه اول: معلولین جسمی حرکتی:

بخش ۱: قطعی اندام:

۱) قطع دو پا از زیر زانو و بالاتر.

۲) قطع یک پا از بالاتر زانو.

ص: ۱۹۰

۳) قطع دو دست از آرنج و بالاتر.

۴) کلیه قطع عضوهایی که از مواد فوق شدیدتر باشند.

بخش ۲: دفورمیتی ها:

الف) انحرافات ستون فقرات شامل:

۱) اسکولیوز شدید و خیلی شدید غیراصلاحی (ساختاری)

۲) کیفوز شدید و خیلی شدید غیراصلاحی (ساختاری)

۳) فیوژنهای شدید و خیلی شدید و وسیع ستون فقرات که منجر به عدم کارایی آن گردد.

ب) دفورمیتی های اندام:

۱) تغییر شکل های شدید و خیلی شدید و هر دو پا.

۲) تغییر شکل های شدید و خیلی شدید هر دو دست.

۳) تغییر شکل های شدید و خیلی شدید کامل یک اندام (فوقانی یا تحتانی)

۴) تغییر شکل های شدیدتر از موارد مذکور.

بخش ۳: شکستگی ها و دررفتگی ها:

۱) شکستگی های شدید و خیلی شدیدی که منجر به عدم کارایی هر دو پا گردد.

۲) شکستگی های شدید و خیلی شدیدی که منجر به عدم کارایی هر دو دست گردد.

۳) شکستگی های شدید و خیلی شدیدی که منجر به اختلال شدید در عملکرد ستون فقرات گردد.

۴) دررفتگی های شدید و خیلی شدید در اندام (فوقانی و یا تحتانی و توأم) که منجر به عدم کارایی حداقل دو عضو گردد.

بخش ۴: اختلالات عضلانی:

کلیه اختلالات و بیماریهای اکتسابی و غیراکتسابی که منجر به عدم کارایی حداقل یک اندام کامل (از اندام فوقانی و تحتانی) گردد.

بخش ۵: اختلالات سیستم اعصاب مرکزی و محیطی:

اختلال سیستم اعصاب مرکزی:

۱) ضایعات مغزی.

۲) اختلالات مخچه ای و پایه های مغزی.

۳ ضایعه نخاعی:

آنسفالیت

اختلالات اکستراپیرامیدال مزمن

هیدروسفالی

میکروسفالی

ماکروسفالی

انواع ضایعات عروقی مغزی

مولتی پیل اسکروزیس (MS)

انواع پلژی ها (منوپلژی، همی پلژی، کوادری پلژی، پاراپلژی)

ص: ۱۹۱

انواع پارزی های شدید و خیلی شدید (همی پارزی، کوادری پارزی، پاراپارزی)

انواع پلی نوریت ها

انواع اختلالات اعصاب محیطی

انواع نورو فیبرو ماتوزها

انواع تومورها

تبصره: کلیه اختلالات فوق مشروط به اینکه حداقل کارآیی یک اندام را بطور کامل مختل نموده و موجب اختلال در عملکرد افراد شود به نحوی که به تشخیص کمیسیون پزشکی نیاز به مراقبت داشته باشد.

(ب) گروه دوم: معلولیت ذهنی:

بخش اول: معلولین ذهنی با بهره هوشی زیر ۵۵.

بخش دوم: معلولین ذهن-ی با بهره هوشی بین ۷۵-۵۵ که دارای معلولیت ه-ای ترکیبی دیگر بوده و یا دارای ناآرامی یا تشنج غیر قابل کنترل یا صرع باشد.

(ج) گروه سوم: معلولیت بینائی:

بخش اول: اختلال در دید و چشم، دید کمتر از ۵٪

بخش دوم: اختلال در میدان بینائی هر دو چشم، میدان بینائی کمتر از ۲۰.

بخش سوم: نابینائی مطلق.

بخش چهارم: تخلیه هر دو چشم.

(د) گروه چهارم: معلولیت شنوائی:

بخش ۱: اختلال شنوائی هر دو گوش از ۵۶ دسی بل به بالا.

بخش ۲: ناشنوائی مطلق.

(ه) گروه پنجم: معلولیت گفتاری:

بخش ۱: اختلال در گفتار، اختلال در تولید آوا و لکنت شدید.

بخش ۲: زبان پریشی.

(و) گروه ششم: معلولیت بیماران روانی مزمن:

کلیه بیماران روانی که به تشخیص کمیسیون پزشکی مزمن شده و به درمان پاسخ نمی دهند.

۷) افرادی که دارای چند معلولیتی باشند، معلولیت بارز آنان مدنظر قرار گرفته و در تعیین درصد معلولیت در یک گروه بالاتر قرار خواهند گرفت.

۸) در مواردی که در این دستورالعمل به آن اشاره مستقیم نشده است در صورتی که موجب عدم کارآئی حداقل یک اندام کامل فوقانی و تحتانی موجب اختلال در عملکرد فرد گردد و به تشخیص کمیسیون پزشکی نیاز به مراقبت داشته باشند مشمول این دستورالعمل قرار خواهد گرفت.

ج: وظایف و مسئولیت ها:

۱- سازمان بهزیستی:

الف) معرفی افراد واجد شرایط جهت دریافت کارت معافیت از انجام خدمت دوره ضرورت به وظیفه عمومی.

ص: ۱۹۲

تبصره - سازمان بهزیستی می تواند مسئولیت معرفی افراد واجد شرایط را به ادارات بهزیستی استان ها تفویض نماید که در این صورت بایستی اسامی و نمونه امضای افراد صاحب امضاء را به معاونت وظیفه عمومی ارسال نماید.

ب) ارسال روگرفت مدارک زیر به وظیفه عمومی همراه با فرم معرفی نامه:

۱- روگرفت رأی کمیسیون پزشکی سازمان بهزیستی مبنی بر تعیین نوع از کارافتادگی و معلولیت فرد.

۲- روگرفت سند ازدواج.

۳- معاونت وظیفه عمومی:

الف) وظیفه عمومی فرم معرفی افراد واجد شرایط جهت دریافت کارت معافیت معلولیت را طراحی و به سازمان بهزیستی ارسال می نماید.

ب) وظیفه عمومی پس از دریافت معرفی نامه نسبت به تشکیل شورای پزشکی اقدام و در صورت واجد شرایط بودن افراد نسبت به صدور کارت معافیت اقدام می نماید.

۳- امور متفرقه:

الف: انتخاب یک نفر جهت استفاده از معافیت برعهده پدر مشمول و در صورت فقدان با مادر و در غیر این صورت سازمان بهزیستی به عنوان قیم نسبت به انتخاب و معرفی مشمول واجد شرایط اقدام می نماید.

ب: کسانی که همسر آنان بعد از ازدواج معلول شده اند در شمول مقررات قرار گرفته و از طریق سازمان بهزیستی با ارائه سند ازدواج رسمی و دائم به وظیفه عمومی و پس از تشکیل شورای پزشکی و احراز نیاز به مراقبت نسبت به صدور کارت معافیت اقدام می شود.

ج: چنانچه زن معلول یا یکی از بستگان وی از طریق سازمان بهزیستی اثبات نمایند که همسرش سرپرستی او را رها نموده است، کارت معافیت صادره ابطال و فرد جهت انجام خدمت دوره ضرورت اعزام خواهد شد.

د: ملاک برخورداری از مقررات فوق وضعیت فرد در زمان احضار قانونی جهت انجام خدمت دوره ضرورت می باشد، لذا کسانی که در زمان غیبت واجد شرایط معافیت شده اند رسیدگی به تقاضای آنان منوط به داشتن عذر موجه بر اساس ضوابط جاری قانون وظیفه عمومی می باشد.

ه- : مقررات اعضا امتیازات ویژه به ایثارگران، قهرمانان ملی، امداد جویان در مورد خانواده های معلولین به قوت خود باقی است و در چارچوب ضوابط ابلاغی اقدام خواهد شد.

و: کسانی که مشغول انجام خدمت دوره ضرورت می باشند پس از معرفی وظیفه عمومی مبنی بر معافیت فرد، سریعاً از خدمت ترخیص خواهند شد.

تبصره - کارکنان وظیفه مجازند به خدمت خود ادامه داده و کارت پایان خدمت دریافت نمایند لیکن آن دسته از کارکنان وظیفه که علاقمند به استفاده از مقررات فوق باشند با هر میزان خدمت انجام داده، کارت معافیت دریافت خواهند نمود.

ز: چنانچه معلولین نیروهای مسلح متقاضی بهره مندی از امتیازات این قانون باشند بایستی از جانب امور ایثارگران رده خدمتی به سازمان بهزیستی معرفی گردند. (۱)

آیین نامه اجرائی ماده (۸)

تاریخ تصویب ۵ مرداد ۱۳۸۴

وزارت آموزش و پرورش - وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی - وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - وزارت رفاه و تأمین اجتماعی و دانشگاه آزاد اسلامی

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۵/۵/۱۳۸۴ بنا به پیشنهاد مشترک شماره ۴۱۶۶/۱۰۰ مورخ ۱۱/۹/۱۳۸۳ وزارتخانه های آموزش و پرورش علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، سازمان بهزیستی کشور و دانشگاه آزاد اسلامی و موضوع نامه شماره ۸۰۰-۱۶۴۴۸/۱۰ مورخ ۲۴/۱۱/۱۳۸۳ سازمان بهزیستی کشور و به استناد تبصره ماده (۸) قانون جامع حمایت از حقوق معلولان - مصوب ۱۳۸۳ - آیین نامه اجرایی ماده (۸) قانون یاد شده را به شرح زیر تصویب نمود:

ماده ۱: در این آیین نامه عبارات به کار رفته در معانی مشروح زیر به کار می روند:

الف) معلول: فردی که شرایط مقرر در ماده (۱) قانون جامع حمایت از معلولان مصوب ۱۳۸۳ را دارا باشد.

ب) قانون: قانون جامع حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۸۳.

پ) معلول نیازمند واجد شرایط: معلولی که نیازمند بودن وی به تأیید واحدهای ذی ربط در سازمان بهزیستی کشور رسیده باشد.

ت) آموزش رایگان: معافیت معلول از پرداخت هزینه های آموزشی مربوط.

ث) آموزش: آموزش در تمام مقاطع مختلف تحصیلی شامل مهد کودک (تا قبل از سن ورود به دبستان) ابتدایی، راهنمایی، متوسطه، پیش دانشگاهی، عالی (دانشگاهی)، تخصصی و تکمیلی و آموزش مهارت های فنی و حرفه ای.

ج) واحدهای آموزشی: واحدهای آموزش - وزارتخ - انه های علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و آموزش و پرورش، سازمان بهزیستی کشور، سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشگاه پیام نور، دانشگاه جامع علمی کاربردی، واحدهای آموزشی سایر وزارتخانه ها، سازمان ها، مؤسسات و شرکت های دولتی.

ماده ۲: کلیه معلولان نیازمند واجد شرایط می توانند از آموزش رایگان در تمام مقاطع تحصیلی و در کلیه واحدهای آموزشی بهره مند گردند.

ماده ۳: شرایط ورود و مدت آموزش معلولان نیازمند واجد شرایط در واحدهای آموزشی برابر ضوابط و مقررات آموزشی حاکم بر واحدهای آموزشی حاکم بر واحدهای آم - وزشی مربوطه خواهد بود

ص: ۱۹۴

و معلولان نیازمند واجد شرایط مجازند فقط از آموزش رایگ-ان برای حداکثر م-دت آموزش-ی تع-یین ش-ده در آیین نامه آموزش-ی واحد آموزشی م-ربوط بهره مند گردند.

ماده ۴: آن عده از معلولان نیازمند واجد شرایط که از بورسیه تحصیلی یا تعهد دبیری با پوشش صد درصد استفاده می نمایند نمی توانند از آموزش رایگان مقرر شده در این آیین نامه بهره مند شوند.

تبصره: آن عده از معلولانی که بخشی از هزینه آموزش یا بورسیه آنها از منابع اعتباری دستگاه های دولتی تأمین می شود فقط می توانند تا سقف کسری هزینه های آموزشی از تسهیلات و مزایای این آیین نامه استفاده نمایند.

ماده ۵: سازمان مدیریت موظف است اعتبار مورد نیاز برای دانشجویان معلول نیازمند که بر اساس م-اده (۵۰) ق-انون برنام-ه-چه-ارم توس-عه اقتصادی، اجتماعی و ف-رهن-گی جمهوری اسلامی ای-ران مص-وب ۱۳۸۳ جذب می ش-وند را پیش بی-نی و پرداخت نمایند.

رونوشت به: دفتر مقام معظم رهبری، دفتر رئیس جمهور، دفتر ریاست قوه قضائیه، دفتر معاون اول رئیس جمهور، دفتر معاون حقوقی و امور مجلس رئیس جمهور، دفتر رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام، دیوان محاسبات کشور، دیوان عدالت اداری، اداره کل قوانین مجلس شورای اسلامی، سازمان بازرسی کل کشور، اداره کل حقوقی، اداره کل قوانین و مقررات کشور، کلیه وزارتخانه ها و سازمان ها و مؤسسات دولتی، نهادهای انقلاب اسلامی، روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران و دفتر هیئت دولت ابلاغ می شود. (۱)

آیین نامه اجرایی تبصره (۴) ماده (۹)

ماده ۱- در این تصویب نامه اصطلاحات زیر در معانی مشروح مربوط به کار می روند:

الف - معلولان: کلیه افرادی که به تشخیص کمیسیون پزشکی سازمان بهزیستی بر اثر ضایعه جسمی، ذهنی، روانی یا توأم، اختلال مستمر و قابل توجهی در سلامت و کارآیی عمومی وی ایجاد گردد به طوری که موجب کاهش استقلال فرد در زمینه های اجتماعی و اقتصادی شود.

ب - مددجویان: کلیه افرادی که تحت پوشش حمایتی سازمان بهزیستی کشور (به جز معلولان) هستند.

ج - قانون: قانون جامع حمایت از حقوق معلولان - مصوب ۱۳۸۳ - .

د - سازمان: سازمان بهزیستی کشور.

ه - معاونت برنامه ریزی: معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور.

ماده ۲- سازمان هر ساله اعتبارات معینی را جهت پیش بینی در لوایح بودجه سالانه به منظور اجرای تبصره (۴) ماده (۹) قانون و تأمین مسکن مورد نیاز مشمولین آیین نامه به معاونت برنامه ریزی پیشنهاد می نماید.

ماده ۳- سازمان مکلف است اعتبارات مصوب قوانین بودجه سالانه را به همراه کلیه کمکهای یارانه ای اشخاص حقیقی و حقوقی که به منظور تأمین مسکن معلولان نیازمند و مددجویان صورت

ص: ۱۹۵

۱- روزنامه رسمی، شماره ۱۷۶۰۳، مورخ سیزده مرداد ۱۳۸۵؛ حقوق معلولین در قوانین ایران، ص ۱۱۶-۱۱۷؛ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، ص ۳۳-۳۷.

می گیرد با رعایت قوانین و مقررات مربوط صرف هزینه احداث واحدهای مسکونی که توسط اشخاص حقیقی و حقوقی برای مشمولین آیین نامه انجام می شود نماید.

ماده ۴- کمک های یارانه ای اشخاص حقیقی و حقوقی جهت احداث واحدهای مسکونی برای مشمولین آیین نامه به استن -اد ماده (۱۴۷) قانون مالیات های مستقیم - مصوب ۱۳۶۶- جزو هزینه های قابل قبول برای تشخیص درآمد مشمول مالیات محسوب خواهد شد.

ماده ۵- سازمان مکلف است پس از احداث واحدهای مسکونی و آماده شدن آن جهت سکونت، مالکیت یا بهره برداری از آنها را به معلولان و مددجویان واجد شرایط واگذار نماید.

ماده ۶- برای احداث واحدهای مسکونی موضوع این آیین نامه، سازمان صرفاً مجاز به قبول کمک های یارانه ای اشخاصی است که کتباً قصد تبرع در کمک خود را اعلام داشته و حق هرگونه ادعای حق و حقوق نسبت به واحدهای احداثی آن را از خود ساقط نموده باشند.

ماده ۷- اولویت ها و شرایط معلولان نیازمند و مددجویان و شرایط و نوع واگذاری جهت استفاده از واحدهای مسکونی موضوع این آیین نامه مطابق ضوابطی خواهد بود که توسط سازمان تهیه و به تصویب کارگروهی متشکل از وزرای رفاه و تأمین اجتماعی، مسکن و شهرسازی و رؤسای سازمان بهزیستی کشور و بنیاد مسکن خواهد رسید.

ماده ۸- اح-دات و ب-هره برداری از واح-دهای م-سکونی م-وض-وع این آیین نامه از پرداخت کلیه هزینه های صدور پروانه ساختمان، آماده سازی زمین و عوارض نوسازی معاف می باشند.

ماده ۹- واگذاری واحدهای مسکونی موضوع این آیین نامه باید از طریق اعلان فراخوان عمومی به مشمولین آیین نامه و پس از انتخاب مشمولین واجد شرایط براساس اولویت ها و شرایط موضوع ماده (۷) توسط هیئتی مرکب از رییس سازمان شهرستان، نماینده سازمان استان و نماینده فرماندار شهرستان صورت گیرد.

ماده ۱۰- واگذاری های موضوع این آیین نامه به صورت بلاعوض و رایگان می باشد.

ماده ۱۱- رییس سازمان مسئول نظارت بر حسن اجرای این آیین نامه می باشد.

این تصویب نامه در تاریخ ۵/۱/۱۳۸۷ به تأیید مقام محترم ریاست جمهوری رسیده است. معاون اول رئیس جمهور - پرویز داودی (۱)

آیین نامه اجرایی ماده (۱۰)

تاریخ تصویب ۲۷ دی ماه ۱۳۸۳

وزارت رفاه و تأمین اجتماعی - وزارت بازرگانی - سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۹/۵/۱۳۸۴ بنا به پیشنهاد مشترک شماره ۳۵۲۰/۱۰۰ مورخ ۳/۳/۱۳۸۴ وزارت بازرگانی، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و سازمان بهزیستی کشور و به استناد ماده (۱۰) قانون جامع حمایت از حقوق معلولان - مصوب ۱۳۸۳ - آیین نامه میزان کمک

ص: ۱۹۶

هزینه (یارانه) قابل پرداخت به مراکز غیردولتی بابت نگهداری، خدمات توانبخشی، آموزشی و حرفه آموزی معلولان را به شرح زیر تصویب نمود:

ماده ۱: عبارات زیر در این آیین نامه در معانی مشروح زیر به کار می روند:

۱. قانون: قانون جامع حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۸۳

۲. مراکز نگهداری، توان بخشی و آموزشی غیر دولتی: مراکز نگهداری و توان بخشی و آموزشی روزانه و شبانه روزی غیر دولتی دارای پروانه فعالیت از سازمان بهزیستی که اشخاص حقیقی، حقوقی، به صورت خصوصی، تعاونی، خیریه یا هیئت امن-ائی اداره می گردند.

۳. ارائه خدمات: شامل مراقبت، نگهداری، خدمات توان بخشی، درمانی، آم-وزشی و حرفه آموزی به صورت روزانه و شبانه روزی مراکز نگهداری، توان بخشی و آموزشی غیر دولت-ی.

۴. افراد مشمول این تصویب نامه: معلولان، سالمندان، بیماران روانی مزمن نیازمند دارای سرپرست که واجد شرایط نگهداری و مراقبت در م-راکز روزانه و شبانه روزی مط-ابق ضوابط سازمان بهزیستی کشور باشند.

ماده ۲: سازمان بهزیستی کشور مکلف است با رعایت قوانین و مقررات از محل اعتباراتی که در قوانین بودجه سالانه کشور منظور می شود. به ازای هر فرد مشمول این تصویب نامه ماهانه مبلغی را به عنوان کمک هزینه به شرح جدول پیوست این تصویب نامه برای ارائه خدمات به مراکز نگهداری، توان بخشی و آموزشی غیر دولتی پرداخت نماید.

تبصره: میزان کمک هزینه پرداختی به هر یک از مراکز نگهداری توان بخشی و آموزشی غیردولتی برای ارائه خدمات مقرر در این آیین نامه به افراد مشمول این تصویب نامه بر اساس درجه بندی مراکز فوق که توسط سازمان بهزیستی کشور انجام شده و می شود، مشخص و پرداخت خواهد شد.

ماده ۳: میزان کمک هزینه قابل پرداخت به مراکز نگهداری، توان بخشی و آموزشی غیر دولتی جهت ارائه خدمات توان بخشی و آموزشی به افراد مجهول الهویه یا فاقد سرپرست مشمول این تصویب نامه تا میزان (۶۰٪) ارقام مندرج در جدول پیوست که تأیید شده به مهر دفتر هیئت دولت است، قابل افزایش می باشد.

ماده ۴: سازمان بهزیستی کشور مجاز است به خانواده هایی که افراد مشمول این تصویب نامه را نگهداری می نمایند ماهانه کمک هزینه ای به میزان (۶۰٪) کمک هزینه قابل پرداخت برای نگهداری و توان بخشی آنها در مراکز شبانه روزی غیر دولتی پرداخت نماید.

ماده ۵: سازمان بهزیستی کشور مجاز است کمک هزینه قابل پرداخت به مراکز نگهداری، توان بخشی و آموزشی غیر دولتی مستقر در استان تهران، مناطق محروم و گرمسیری را تا سقف (۱۰٪) کمک هزینه های تعیین شده در جدول پیوست این تصویب نامه افزایش دهد.

تبصره: نقاط محروم و گرمسیری موضوع این ماده با تأیید سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تعیین می شود.

ماده ۶: سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور موظف است همه ساله اعتبارات لازم را برای پرداخت کمک هزینه به مراکز نگهداری، توان بخشی و آموزشی غیر دولتی و خانواده ها به میزان مبالغ تعیین شده در این تصویب نامه در لوایح بودجه سالانه منظور نمایند.

ماده ۷: رعایت استانداردهای خدماتی، آموزشی، بهداشتی، توان بخشی، تغذیه ای و مراقبتی منظور شده در آیین نامه ها و دستورالعملهای تخصصی صدور پروانه فعالیت مراکز نگهداری، توان بخشی و آموزشی غیر دولتی و شرایط و ضوابط تعیین شده در این آیین نامه از سوی مراکز نگهداری، توان بخشی و آموزش-ی غیر دولتی دریافت کننده یاران-ال-زامی اس-ت.

تبصره: سازمان بهزیستی کشور موظف است بر رعایت استانداردهای تعیین شده در ماده فوق توسط مراکز غیردولتی دریافت کننده یارانه، نظارت نماید.

ماده ۸: مراکز-نگه-داری، توان بخشی و آموزش-ی غی-ر دولتی که اداره آن-ها بر اس-اس تبصره (۲۴) قانون بودجه سال ۱۳۸۰ کل کشور و ماده (۸۸) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت - مصوب ۱۳۸۰- به بخش غیر دولتی واگذار شده یا می شود در صورت تمایل و تطبیق-وضعیت خود با مفاد این تصویب نامه مجازند از تسهیلات و مزایای مندرج در این تصویب نامه بهره مند و یارانه لازم را به میزان تعیین شده در این تصویب نامه از سازمان بهزیستی کش-ور دریافت نمایند. معاون اول رئیس جمهور

رونوشت به: دفتر مقام معظم رهبری، دفتر رئیس جمهور، دفتر ریاست قوه قضائیه، دفتر معاون اول رئیس جمهور، دفتر معاون حقوقی و امور مجلس رئیس جمهور، دفتر رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام، دیوان محاسبات کشور، دیوان عدالت اداری، اداره کل قوانین مجلس شورای اسلامی، سازمان بازرسی کل کشور، اداره کل حقوقی، اداره کل قوانین و مقررات کشور، وزارت دادگستری، وزارت امور اقتصادی و دارایی روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، دبیرخانه شورای اطلاع رسانی دولت و دفتر هیئت دولت ابلاغ می شود. (۱)

آیین نامه اجرایی ماده (۱۳)

تاریخ تصویب ۲۷ دی ماه ۱۳۸۳

وزارت دادگستری- سازمان بهزیستی کشور

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۲۷/۱۰/۱۳۸۳ بنا به پیشنهاد مشترک وزارت دادگستری و سازمان بهزیستی کشور موضوع نامه شماره ۵۵۲۱/۰۲/۱۱۱ مورخ ۱۲/۱۰/۱۳۸۳ وزارت دادگستری و به استناد تبصره (۳) ماده (۱۳) قانون جامع حمایت از حقوق معلولان - مصوب ۱۳۸۳ - آیین نامه اجرایی قانون یاد شده را به شرح زیر تصویب نمود:

ماده ۱: کلیه دادگاه ها موظف اند صرفاً با معرفی و اعلام سازمان بهزیستی کشور جهت نصب و عزل قیم برای افراد معلول اقدام نمایند.

ماده ۲: تشخیص معلولیت افراد موضوع ق-انون جام-ع حمایت از حق-وق معل-ولان به منظور نص-ب قی-م، با کمیسیون پزشکی سازمان بهزیستی کشور خواهد بود.

ماده ۳: مراقبت، نگهداری و توانمندسازی معلولان و همچنین نمایندگی قانونی آنها در کلیه امور مربوط به اموال و حقوق مالی تا زمان نصب قیم توسط دادگاه، با سازمان بهزیستی کشور خواهد بود.

ص: ۱۹۸

ماده ۴: در موارد فوریت و ضرورت مانند فوریت های پزشکی - کی که دست - رسی به قیّم مق - دور نیست و ن - یز در مواردی که اساساً قیّم نصب نش - ده اس - ت، مسئول - ین بهزیستی - ی در سراسر کش - ور و همچنی - ن کارکنان بهزیستی به تشخیص رئیس سازمان یا رئیس اداره، با اختیارات و مسئولیت های قانونی قیّم عمل خواهند نمود.

ماده ۵: سازمان بهزیستی کشور مکلف است اجرت قیّم موضوع این آیین نامه را از محل اموال اعتباراتی که در بودجه سالیانه پیش بینی می شود، پرداخت نماید.

تبصره - اجرت قیّم آن عده از معلولینی که توانایی مالی دارن - د با تشخی - ص دادگاه از مح - ل اموال معلولین پرداخت خواهد شد.

ماده ۶: چنانکه قیّم به تکالیف قانونی خود مانند ارائه صورتحساب زمان تصدی به دادستان عمل نکند سازمان بهزیستی کشور موظف است مراتب را جهت عزل قیّم به دادگاه صالح اعلام نماید

ماده ۷: سازمان بهزیستی کشور موظف است نسبت به ارائه مشاوره حقوقی به کلیه معلولان کشور و تعیین و کیل برای دفاع از حقوق افراد معلول در محاکم قضایی اقدام و به دادگاه مربوط معرفی نماید.

تبصره: سازمان بهزیستی کشور مجاز است در موارد ضروری جهت جلوگیری از تضییع حقوق معلولان بی سرپرست به نمایندگی از آن ها در دادگاه ها و دادرها طرح دعوی و دادخواهی نماید.

ماده ۸: سازمان بهزیستی کشور علاوه بر استفاده از وکلای دادگستری و مش - اوران حقوقی موضوع ماده (۱۸۷) قانون برنامه - سوم توسعه - اقتصادی، اجتماعی و فرهن - گ - ی جمهوری اسلامی ایران - مصوب ۱۳۷۹ - برای طرح هر گونه دع - وی یا دف - اع و تعق - یب دعاوی مربوط به معلولین می تواند از کارشناسان اداره حقوقی یا کارمندان رسمی خود با رعایت شرایط مقرر در ماده (۳۲) قانون آیین دادرس - ی دادگاه های عم - ومی و اتق - لاب در امور مدنی - مصوب ۱۳۷۹ - به عنوان نماینده حقوقی استفاده نماید.

تبصره ۱: کانون های وکلای دادگستری در سراسر کشور و نیز مرکز امور مشاوران حقوقی، وکلا - و کارشناسان قوه قضاییه موظفند حسب درخواست سازمان بهزیستی کشور و ادارات تابعه آن در سراسر کشور نسبت به تعیین و کیل معاضدتی مورد نیاز افراد معلول اقدام نمایند.

تبصره ۲: سازمان بهزیستی کشور مکلف است در صورتی که معلولین به واسطه عدم کفایت دارایی قادر به تأدیه هزینه دادرسی نباشند، دادخواست اعسار از پرداخت هزینه دادرسی به دادگاه تقدیم نماید و دادگاه در صدور حکم مبانی نظرات سازمان را تا حد امکان مورد توجه قرار خواهد داد.

ماده ۹: قیّم یا معلول که متقاضی حمایت قضایی می باشند باید درخواست کتبی خود را با ذکر دلایل به سازمان بهزیستی کشور تسلیم نمایند.

تبصره: مرجع تشخیص ضرورت حمایت قضایی و حقوقی از معلولین، بالاترین مقام سازمان، مدیران کل ادارات بهزیستی استان ها و رؤسای ادارات بهزیستی شهرستان های سراسر کشور خواهند بود. معاون اول رئیس جمهور

رونوشت به: دفتر مقام معظم رهبری، دفتر رئیس جمهور، دفتر ریاست قوه قضائیه، دفتر معاون اول رئیس جمهور، دفتر معاون حقوقی و امور مجلس رئیس جمهور، دفتر رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام، دیوان

محاسبات کشور، دیوان عدالت اداری، اداره کل قوانین مجلس شورای اسلامی، سازمان بازرسی کل کشور، اداره کل حقوقی، اداره کل قوانین و مقررات کشور، کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها و مؤسسات دولتی، نهادهای انقلاب اسلامی، روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، دبیرخانه شورای عالی اطلاع رسانی دولت و دفتر هیئت دولت ابلاغ می شود. (۱)

آیین نامه اجرائی ماده (۱۴)

تاریخ تصویب: ۳۱/۲/۱۳۸۵

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - وزارت رفاه و تأمین اجتماعی - وزارت امور اقتصادی و دارایی

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۳۱/۲/۱۳۸۵ بنا به پیشنهاد مشترک وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان بهزیستی کشور و به استناد تبصره ماده (۱۴) قانون جامع حمایت از حقوق معلولان - مصوب ۱۳۸۳- آیین نامه اجرایی ماده یاد شده را به شرح زیر تصویب نمود:

ماده ۱ - صد در صد (۱۰۰٪) کمک ها و مشارکت های نقدی و بلاعوض کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی به سازمان بهزیستی کشور که جهت احداث مراکز توان بخشی، درمانی و حرفه آموزی و تأمین مسکن متناسب با نیاز افراد معلول پرداخت می گردد به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی عملکرد سال پرداخت منبعی که مؤدی انتخاب می نماید تلقی می گردد

ماده ۲ - پذیرش هزینه قابل قبول مالیاتی موضوع ماده (۱) این آیین نامه صرف نظر از نحوه تشخیص (علی الرأس و یا رسیدگی به دفاتر قانونی) قابل کسر از درآمد مشمول مالیات کلیه منابع بر درآمد خواهد بود.

ماده ۳ - مشارکت غیر نقدی شامل اموال اعم از منقول و غیر منقول است که باید توسط کارشناسان رسمی دادگستری تقویم گردد.

ماده ۴ - ادارات کل بهزیستی استان مکلف اند صورت جلسه دریافت کمک های غیر نقدی اعم از منقول و غیر منقول را که به تأیید مدیرکل و ذی حساب رسید است، ظرف یک هفته در اختیار کمک کننده قرار دهند.

تبصره - صورت جلسه موضوع این ماده به عنوان گواهی سازمان بهزیستی کشور محسوب و به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی تلقی می شود

ماده ۵ - ملاک برخورداری از تسهیلات این آیین نامه ارائه گواهی از اداره کل بهزیستی استان ذی ربط با رعایت قانون های مالیات های مستقیم مصوب ۱۳۶۶ و اصلاحات بعدی آن می باشد. پرویز داودی

رونوشت به: دفتر مقام معظم رهبری، دفتر رئیس جمهور، دفتر ریاست قوه قضائیه، دفتر معاون اول رئیس جمهور، دفتر معاون حقوقی و امور مجلس رئیس جمهور، دفتر رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام، دیوان محاسبات کشور، دیوان عدالت اداری، اداره کل قوانین مجلس شورای اسلامی، سازمان بازرسی

ص: ۲۰۰

کل کشور، اداره کل حقوقی، اداره کل قوانین و مقررات کشور، کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها و مؤسسات دولتی، نهادهای انقلاب اسلامی، روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، دبیرخانه شورای عالی اطلاع رسانی دولت و دفتر هیئت دولت ابلاغ می شود. (۱)

آیین نامه های تصویب نشده

سازمان بهزیستی در کتابی که درباره قانون ۸۳ منتشر کرد یک قسمت هم به آیین نامه های غیرمصوب اختصاص داده است. ذیلاً این موارد نقل می شود:

شرح آیین نامه هایی که هنوز به تصویب هیأت وزیران نرسیده است:

۱- ماده ۷، تبصره ۳

آیین نامه مذکور توسط سازمان بهزیستی کشور تهیه و به دفتر وزیر رفاه نیز ارسال گردیده و در حال حاضر جهت تأیید نهایی به هیأت دولت ارسال شده است.

۲- ماده ۹، تبصره ۴

از نمایندگان وزارت مسکن و شهرسازی و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور دعوت به عمل آمده تا متن آیین نامه مذکور تهیه و مراحل بعدی پیگیری شود.

۴- ماده ۱۶، تبصره ۱

آیین نامه مذکور تهیه شده و به سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور ارسال گردیده است.

لازم به ذکر است که آیین نامه های فوق الذکر توسط معاونت امور توانبخشی و معاونت هماهنگی امور اشتغال در حال پیگیری می باشد.

دستگاه های مرتبط با مواد قانون جامع به تفکیک هر ماده

ماده ۱: مجموعه دولت (هیئت وزیران - کلیه وزارتخانه ها)

ماده ۲: کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها و مؤسسات و شرکت های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی

ماده ۳: کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها، مؤسسات و شرکت های دولتی و نهادهای عمومی و انقلاب اسلامی

ماده ۴: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان تربیت بدنی و شهرداری ها

ماده ۵: سازمان های بیمه خدمات درمانی و بهزیستی کشور

ماده ۶: سازمان نظام وظیفه

ماده ۷: مجموعه دولت / هیئت وزیران، کلیه وزارتخانه، سازمانها، مؤسسات، شرکت ها و نهادهای عمومی و انقلابی

ماده ۸: وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دانشگاه آزاد اسلامی

۱- روزنامه رسمی، شماره ۱۷۸۵۳، مورخ بیست و چهار خرداد ۱۳۸۵؛ حقوق معلولین در قوانین ایران، ص ۱۲۱-۱۲۲؛ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، ص ۵۲-۵۴.

ماده ۹: وزارت مسکن و شهرسازی، بانک مسکن و سیستم بانکی کشور بنیاد مسکن، شهرداری ها، سازمان ملی زمین و مسکن.

ماده ۱۰: سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، وزارت بازرگانی، سازمان بهزیستی کشور، هیئت وزیران

ماده ۱۱: مرکز آمار ایران

ماده ۱۲: سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران و سازمان بهزیستی کشور

ماده ۱۳: وزارت دادگستری، سازمان بهزیستی کشور، هیئت وزیران، دادگاه ها و محاکم قضایی

ماده ۱۴: وزارت امور اقتصادی و دارایی، سازمان بهزیستی کشور، هیئت وزیران مؤدیان مالیاتی اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی

ماده ۱۵: سازمان بهزیستی کشور و ادارات تابعه، استانداری ها و فرمانداری ها

ماده ۱۶: سازمان مدیریت و برنامه ریزی، سازمان بهزیستی کشور، هیئت وزیران. (۱)

اقدامات انجام یافته

سازمان بهزیستی در کتابی که درباره قانون ۸۳، در سال ۸۶ منتشر کرد، کارهای انجام یافته تا سال ۸۶ را به شرح زیر گزارش کرده است.

اقدامات کلی در خصوص قانون جامع حمایت از حقوق معلولان (مصوب ۱۶/۲/۸۳ مجلس شورای اسلامی) تا مورخه ۳۰/۹/۸۵

- تدوین شیوه نامه ها و آیین نامه های اجرایی مواد ۲، ۸، ۱۰، ۱۳، ۹، ۱۴ و ۱۶ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان با همکاری دستگاه های ذیربط، که آیین نامه های اجرایی مواد ۲، ۸، ۱۰، ۱۳ و ۱۴ طی سال های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۵ به تصویب هیئت دولت رسیده و اجرا می شود.

- پیش نویس آیین نامه اجرایی ماده ۹ در کمیسیون اجتماعی هیئت دولت در حال بررسی بوده و پیش نویس آیین نامه اجرایی ماده ۱۶ نیز به سازمان مدیریت و برنامه ریزی جهت بررسی و اعلام نظر ارسال شده است.

جهت نظارت بر انجام امور فوق دبیرخانه کمیته اجرایی پیگیری مصوبات و جلسات مرتبط با مفاد قانون در معاونت امور توانبخشی سازمان بهزیستی تشکیل و فعالیت می نماید. شایان ذکر است اجرای دیگر مواد این قانون ۱۶ ماده ای نیاز به تصویب آیین نامه اجرایی در هیأت وزیران ندارد که در ادامه به اقدامات صورت گرفته در خصوص مفاد هر ماده و مشکلات مربوطه اشاره می شود.

اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۱

هماهنگی و تشکیل کمیسیون های پزشکی سازمان با حضور پزشکان متخصص در مراکز بهزیستی کلیه استان ها و شهرستان ها به منظور تشخیص و تعیین شدت و نوع معلولیت افراد و صدور کارت شناسایی جهت معلولان و ایجاد بانک اطلاعاتی برای آنها که تقریباً در تمام استان ها اقدامات چشمگیری در این خصوص انجام شده است و طی سال های ۸۴ و تا ابتدای زمستان

ص: ۲۰۲

۸۵ جمعاً بیش از ۴۳۹۰۰۰ پرونده در ۲۱۶۷۰ جلسه کمیسیون ها در سراسر کشور بررسی تخصصی و جامع شده و نسبت به صدور کارت شناسایی معلولان اقدام شده است. همچنین کمیسیون کشوری مربوطه (کمیسیون عالی) نیز در حوزه معاونت امور توانبخشی فعال می باشد.

اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۲

تشکیل ستاد هماهنگی و پیگیری مناسب سازی کشور (در تهران با هماهنگی وزارت رفاه و تأمین اجتماعی، در استان ها با نظارت استاندار و در شهرستان ها با نظارت فرماندار تشکیل شده است) که اجرای ماده ۲ و تبصره های مربوطه در قانون جامع حمایت از حقوق معلولان را دنبال نموده و گزارشات مربوطه را به مراجع ذی صلاح منعکس می نماید.

از جمله نتایج پیگیری مصوبات این ستاد می توان به اقدام برای عقد تفاهم نامه با ۳ وزارتخانه برای شروع عملیات مناسب سازی ساختمان های در اختیار در سراسر کشور و راه اندازی ۲۱ دستگاه آسانسور در ۵ ایستگاه مترو صادقیه، خیام، ترمینال جنوب، امام خمینی (ره) و خزانه توسط شرکت قطار شهری تهران اشاره کرد.

ضمناً طی مصوبه شماره ۷۴۲۷۷ / ت / ۳۱۹۶۰ هـ - مورخ ۹/۳/۸۴ هیئت دولت، آیین نامه اجرایی این ماده به کلیه دستگاه ها در استان ها جهت اجرا ابلاغ شده است.

همچنین اولین گزارش این سازمان در خصوص وضع موجود مناسب سازی در کشور به تفکیک هر دستگاه در هر استان و میزان پیشرفت امر مناسب سازی در کلیه استان ها آماده شده است.

اقدامات سازمان در خصوص ماده ۳

تأمین خدمات توانبخشی، حمایتی، آموزشی و حرفه آموزی مورد نیاز معلولان با مشارکت خانواده های معلولان و همکاری بخش غیردولتی با پرداخت یارانه (کمک هزینه) به مراکز غیردولتی و خانواده ها که در حال حاضر قریب به ۴۶۳۰۰ نفر معلول (اعم از سالمندان - بیماران روانی مزمن، معلولین ذهنی، جسمی حرکتی و حسی) در ۹۴۹ مرکز،

ساماندهی شده اند؛ یارانه پرداختی ۴۴ میلیارد تومان می باشد. تعداد ۸۵۵/۱۶۷ نفر نیز در خانواده ها با پرداخت ۲۱ میلیارد تومان یارانه نگهداری می شوند.

تأمین وسایل کمک توانبخشی معلولین با اعتباری بالغ بر ۴ میلیارد تومان در سال ۸۵ انجام شده است. موضوع کارگاه های حمایتی در کمیته ای مرکب از کارشناسان و صاحب نظران توانبخشی در دست بررسی و اقدام می باشد.

اقدام جهت انعقاد تفاهم نامه با سازمان میراث فرهنگی و گردشگری جهت بهره مندی معلولان از تسهیلات ویژه گردشگری و تفریحی و وزارت دادگستری برای ارائه خدمات بهتر قضایی به معلولان.

انعقاد تفاهم نامه با چند فدراسیون ورزشی به منظور بهره مندی معلولان از امکانات فدراسیون های مربوطه.

اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۴

با پیگیری های انجام شده شرکت هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران «هما» طی نامه شماره ۶۳۹/م/ب به مفاد ماده ۴ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان عمل کرده که در این رابطه معلولان تحت پوشش سازمان بهزیستی با ارائه معرفی نامه بهزیستی استان ها یا ارائه کارت

شناسایی ویژه معلولان از خدمات نیم بها بلیت پروازهای داخلی و خارجی هما استفاده می نمایند. مذاکره در این خصوص با چند شرکت هواپیمایی دیگر نیز انجام شده و شرکت هواپیمایی ایران ایر تور نیز از ابتدای سال ۸۶ اقدام به ارائه تسهیلات نیم بهاء می نماید. همچنین شرکت قطار شهری تهران و حومه نیز تسهیلات نیم بها ارائه می نماید.

نیم شدن بلیت سینماها در ایام هفته بجز روزهای تعطیل با هماهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز بررسی شده و بزودی عملی خواهد شد.

اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۵

با پیگیری های به عمل آمده و عقد تفاهم نامه ای جامع با سازمان بیمه خدمات درمانی، از ابتدای سال ۸۵ (علاوه بر معلولانی که در سال های گذشته از خدمات بیمه ای بهره مند بوده اند) بیش از ۳۰۰ هزار نفر معلول با اعتباری بالغ بر ۱۴۴۰۰۰ میلیون ریال برای استفاده از تسهیلات بیمه درمانی پذیرش شده اند و تعداد ۹۰۰ نفر معلول ضایعه نخاعی نیز با اعتباری بالغ بر ۴۵۰۰ میلیون ریال از تسهیلات بیمه مکمل درمان بهره مند بوده اند. مذاکره و پیگیری از طریق شورای عالی بیمه برای برقراری شمول بیم های خدمات توانبخشی معلولان نیز توسط سازمان انجام شده و مکاتبات لازم صورت گرفته است.

اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۶

با پیگیری انجام شده و طی نامه شماره ۲۰۱/۲۰۵/م/۴/ن مورخ ۲۲/۱/۸۵ ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران آیین نامه اجرایی این ماده به تمام ادارات نظام وظیفه و بهزیستی ابلاغ شده و اجرا می گردد و تاکنون با تشکیل ۲۱۱۵ جلسه در کمیسیون های مربوطه، ۶۳۰۰ مشمول با استفاده از این ماده از انجام خدمت سربازی معاف شده اند.

اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۷

پیگیری و مذاکرات مکرر و نهایتاً ابلاغ دستورالعمل شماره ۱۷۷۷۸/۱۸۰۶ مورخ ۲۵/۴/۸۵ از سوی سازمان مدیریت و برنامه یزی کشور به کلیه دستگاه ها در خصوص اجرای کامل تبصره ۲ این ماده (اختصاص ۳ درصد مجوزهای استخدامی به معلولان از طریق بهزیستی) و منظم شدن اجرای آن در وزارتخانه ها و دستگاه ها.

تشکیل کمیته اختصاص ۳ درصد از مجوزهای استخدامی دستگاه ها جهت اشتغال معلولان در ستاد اشتغال سازمان و نیز پیگیری موضوع در ستاد اشتغال استان ها.

ایجاد بانک اطلاعات معلولان جویای کار دارای مدرک فوق دیپلم به بالا در ستاد فوق الذکر جهت پیگیری اشتغال ایشان.

با هماهنگی سازمان مدیریت و برنامه یزی کشور طی سال ۱۳۸۵ بیش از ۳۶۲ نفر از معلولان در سازمان ها و ارگان های دولتی با استفاده از سهمیه ۳ درصد استخدام و بکار گرفته شده اند در صورتی که طی دو سال گذشته از این طریق تنها ۱۷۳ معلول استخدام شده بودند.

انعقاد قرارداد با سازمان فنی حرف های جهت آموزش معلولان.

اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۸

با تأمین کامل هزینه تحصیل سالانه کلیه دانشجویان معلول در سراسر کشور توسط سازمان بهزیستی، موضوع ماده مذکور (آموزش رایگان) بطور کامل رعایت و اجرا می شود. در حال حاضر

سالانه شهریه دانشگاه بیش از ۸۶۰۰ نفر دانشجوی معلول در هر ترم و در مقاطع مختلف تحصیلی توسط این سازمان تأمین و پرداخت می شود.

طرح هایی نیز در جهت کیفی سازی تحصیل معلولان در دانشگاه ها در دست بررسی است که همکاری بیشتر وزارتخانه های مربوطه و دانشگاه آزاد اسلامی را می طلبد.

اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۹

در برخی استان ها وزارت مسکن و شهرسازی و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی ۱۰ درصد از واحدهای مسکونی تولیدی خود را بر اساس معرفی نامه سازمان بهزیستی به معلولان واگذار نموده اند ولی با توجه به اینکه هنوز آیین نامه پیشنهادی سازمان بهزیستی به تصویب نرسیده است، موانع پیشماری در جهت دستیابی معلولان به مسکن ارزان قیمت وجود دارد و اجرای کامل قانون اختصاص ۱۰ درصد واحدهای مسکونی وزارت مسکن به معلولان نیز دائماً مورد پیگیری این سازمان بوده و می باشد.

سازمان بهزیستی همه ساله با کمک افراد خیر و نیکوکار و با توجه به اعتبارات ابلاغی در جهت ساخت مسکن معلولان اقدام می نماید که برای سال ۸۵ حدود ۹۰۰۰ واحد مسکونی در نظر گرفته شده بود که ۱۳۰۰ واحد تحویل معلولان شده است، ۳۸۶۸ واحد در مراحل ساخت و تکمیل است و ساخت ۵۰۰۰ واحد با همکاری بنیاد مسکن انقلاب اسلامی نیز شروع شده است.

موضوع معافیت معلولان از پرداخت هزینه های صدور پروانه ساختمانی، آماده سازی و عوارض نوسازی تقریباً رعایت می گردد و با پیگیری های سازمان، اخیراً شهرداری تهران نیز (از ابتدای بهمن ۸۵) شهرداری های ۲۲ منطقه شهر تهران را ملزم به رعایت این ماده قانونی نموده است.

اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۱۰

با توجه به مشکلات عدیده مراکز غیردولتی در تأمین هزینه های مراکز و پایین بودن سطح یارانه پرداختی، در جهت افزایش و تعیین یارانه مراکز، موضوع در سال گذشته و با تصویب هیأت وزیران اقدام شد و سطح یارانه پرداختی به مراکز پس از آنکه پنج سال بدون تغییر مانده بود، افزایش یافت. امسال نیز موضوع طی نامه های شماره ۱۱-۱۲۸۸/۸۰۰ مورخ ۳۱/۴/۸۵ و ۱۱-۱۸۱۲/۸۰۰ مورخ ۱۱-۱۱/۱۱/۸۵ به وزارت رفاه و تأمین اجتماعی و طی نامه شماره ۱۱۹۰/۸۴۰ مورخ ۱۳/۳/۸۵ به سازمان مدیریت و برنامه یزی و نهایتاً طی نامه شماره ۱۰۰/ص/۷۴۱۱ مورخ ۹/۱۲/۸۵ وزارت رفاه و تأمین اجتماعی به کمیسیون اجتماعی هیأت دولت ارسال و موضوع در نوبت تصویب هیأت وزیران قرار گرفته است.

اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۱۱

مرکز آمار ایران در سرشماری سال ۸۵ در جهت اجرای مفاد ماده ۱۱ با سازمان بهزیستی همکاری داشته و نظر سازمان در پرسشنامه ملی لحاظ شده است.

اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۱۲

سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی در جهت تولید برنامه های مرتبط با توانمندی های معلولان اقداماتی را انجام داده ولی کافی نبوده است، لذا تمهیداتی از سوی روابط عمومی سازمان اندیشیده شده که ان شاء... با حمایت های مالی و معنوی از فیلم سازان و تولیدکنندگان سریال های تلویزیونی، شاهد تحول در برنامه های مرتبط با توانمندی های معلولان خواهیم بود.

ص: ۲۰۵

علی ایحال طی سال ۸۵ تا حال حاضر سازمان بهزیستی برای نخستین بار، با همکاری سازمان صدا و سیما اقدام به تهیه و پخش بیش از ۷۰۰ ساعت برنامه زنده و غیرزنده از شبکه سیما نموده است. در همین راستا چند جشنواره نیز به مناسبت هفته بهزیستی و روز جهانی معلولان و ... برگزار شده و تعداد زیادی از وزراء و مدیران عالی رتبه کشور طی این جشنواره ها با معلولان عزیز در منازل ایشان دیدار کرده اند که از طریق صدا و سیما منعکس شده است. برنامه هایی نیز برای توسعه فعالیت شبکه های صدا و سیما در این زمینه در دست بررسی و هماهنگی است.

اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۱۳

در خصوص قیومیت افراد معلول با هماهنگی سازمان بهزیستی و وزارت دادگستری مصوبه شماره ۵۹۵۶/ت/۳۲۰۸۶ مورخ ۵/۱۱/۸۳ هیئت وزیران جهت اجرا به مراجع ذی ربط ابلاغ شده و اجرا می شود. همچنین در جهت تعمیق و گسترش خدمات مربوطه جهت معلولان بر اساس این ماده، تفاهم نامه ای با وزارت دادگستری تهیه شده و در دست اقدام است.

اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۱۴

با پیگیری های صورت گرفته، آیین نامه این ماده در خرداد سال ۸۵ توسط هیأت وزیران تصویب شده و در حال حاضر ادارات کل اقتصادی و دارایی در سراسر کشور مفاد ماده ۱۴ قانون را رعایت می نمایند ولی لازم است اطلاع رسانی بیشتری انجام گردد و وزارت امور اقتصادی و دارایی تشویقات بیشتری برای مودیان مالیاتی مربوطه در نظر گیرد. برنامه های تبلیغاتی در این خصوص توسط سازمان در دست بررسی و اقدام است.

اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۱۵

برابر پیگیری صورت گرفته و با ابلاغ موضوع از طریق وزیر کشور، روسای سازمان های بهزیستی استان ها از ابتدای سال جاری در جلسات شورای برنامه ریزی و توسعه استانی شرکت می نمایند.

اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۱۶

ضمانت اصلی اجرایی مواد قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، این ماده می باشد که علی رغم پیگیری های مجدانه این سازمان، آیین نامه پیشنهادی هنوز به تصویب نرسیده است. لذا سازمان بهزیستی راینی های متعددی با وزارت رفاه و تأمین اجتماعی و سازمان مدیریت و برنامه ریزی انجام داده اما هنوز به سقف اعتبارات مورد نظر قانون دست نیافته ایم. (اعتبار پیش بینی شده جهت اجرای قانون در سال ۸۵ مبلغ ۶۰۰ میلیارد تومان بوده که تاکنون ۴۲ میلیارد تومان آن محقق شده است). همچنین طرح هایی از سوی این سازمان برای تأمین اعتبار لازم در اجرای این قانون تهیه شده که عناوین آن در انتهای این نامه ذکر شده است. قدر مسلم آنکه تا این ما ده اجرا نشود، اجرای کامل ۱۵ ماده فوق الذکر عملی نخواهد بود. (۱)

ص: ۲۰۶

امور معلولین در مجلس شورای اسلامی در یک کمیسیون پیگیری نمی شود و به اقتضای نوع آن، در کمیسیون اجتماعی، کمیسیون فرهنگی، کمیسیون پزشکی و غیره پیگیری می گردد. امور معلولین هم متنوع و گسترده است. اما بسیاری از امور معلولین مربوط به کمیسیون اجتماعی مجلس است. دو دهه اخیر، این کمیسیون با وزرای تعاون، کار و رفاه اجتماعی، صنایع و معادن، راه و ترابری جلساتی برگزار می کرد و به بررسی امور معلولین می پرداخت. (۱) خانم فاطمه آلیا (۲) معتقد است اینکه اکثر یا همه کمیسیون ها به امور معلولین می پردازند، یک حسن است ولی باید فعال تر با امور معلولین برخورد کنند. در مجلس باید همه کمیسیون ها رسیدگی به حقوق معلولان را مورد توجه قرار دهند، این موضوع خاص فراکسیون حمایت از حقوق معلولان و کمیسیون اجتماعی نیست، اگر بحث تأمین مسکن و مناسب سازی مطرح است کمیسیون عمران وظیفه دارد، اگر بحث ادامه تحصیل است کمیسیون آموزش و تحقیقات باید پیگیر باشد، اگر بحث تأمین اعتبارات است کمیسیون برنامه و بودجه باید تمام تلاش خود را به کار گیرد، اگر حقوق برابر سیاسی برای معلولان مطرح است کمیسیون امنیت ملی و شوراها وظیفه ایجاد زمینه های لازم برای تحقق آن را دارند، بنابراین چون معلولان قشر عزیزی از این جامعه هستند در تمام کمیسیون های مجلس باید به آنها توجه شود، در قانون بودجه هم لازم است همه کمیسیون ها به بودجه معلولین ورود داشته باشند. (۳)

از طرف دیگر چون امور معلولین زیاد است، فراکسیون حمایت از حقوق معلولین تأسیس شد و به طور ویژه امور معلولین را پیگیری می کند. خانم آلیا این رخداد را هم افتخار می داند.

افتخار پارلمان ما تشکیل فراکسیون حمایت از حقوق معلولان برای اولین بار در پارلمان های دنیا در مجلس هفتم و در سال ۱۳۸۴ است، تشکیل این فراکسیون، مجلس و نمایندگان را نسبت به حقوق، نیازها و مشکلات معلولان و خانواده ها آنها حساس کرده است. (۴)

اما به نظر می رسد اگر ریاست مجلس، کمیسیون ویژه ای برای امور معلولین ایجاد کند، مطلوب تر است. زیرا اولاً نمایندگانی که تخصص در امور معلولین دارند تجمع پیدا می کنند، بهتر به امور معلولین رسیدگی می شود. دوم اینکه همه مسائل یک جا جمع می شود و از پراکنده کاری موجود جلوگیری می شود. سوم اینکه معلولین و تشکل های معلولیتی هم می دانند به کجا و به کدام نماینده مراجعه کنند.

ص: ۲۰۷

۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۱۴ آذر ۱۳۸۸.

۲- . نماینده مردم تهران و رئیس فراکسیون حمایت از معلولان مجلس شورای اسلامی.

۳- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۳ خرداد ۱۳۹۰.

۴- . همان.

از نظر کثرت و تعداد، آمار معلولین زیاد است، از نظر اهمیت و کیفیت، دارای پایگاه‌های بالای اجتماعی هستند و در جامعه مؤثر و صاحب نفوذ می‌باشند. بالاخره از هر جهت حساب کنیم، رسیدگی به آنان به روش متمرکز بهتر از رسیدگی به روش پراکنده است.

فراکسیون حمایت از معلولین

اشاره

مجلس‌های قانون‌گذاری یا نهادهایی که جمعی تصمیم می‌گیرند، اعضا را به چند کمیسیون تقسیم می‌کنند. کمیسیون‌ها وظایف خاصی دارند. اما نمایندگان می‌توانند گروه‌هایی خارج از شرح وظایف متداول تشکیل دهند و به پیگیری مسأله‌ای خاص و مهم بپردازند. این تشکل را فراکسیون می‌نامند. برای اولین بار فراکسیون حمایت از معلولین توسط برخی از نمایندگان مجلس شورای اسلامی از سال ۱۳۸۴ و در مجلس هفتم تشکیل شد. این فراکسیون در شفاف‌شدن حقوق و کلاً امور معلولین بسیار مؤثر بوده است.

کتاب‌های فرهنگ‌نامه‌ای و لغت‌نامه‌های فرهنگ معین فراکسیون را به معنای مجموعه اعضا هم فکر در یک زمینه دانسته‌اند. اما گویا هنوز معادلی در فرهنگستان زبان و ادب فارسی برای آن تصویب نشده است. جمعی که تشکیل می‌شود خارج از ساختار اداری ولی در چارچوب خط مشی و ضوابط یک سازمان مثل مجلس کار می‌کنند. اما اینکه مجلس شورای اسلامی تلاش کرد فراکسیون معلولین را تصویب کند، تجربه جدیدی است. (۱)

یکی از خدمات مجلس شورای اسلامی، تصویب و تأسیس فراکسیون ویژه معلولیت و معلولین است. این فراکسیون در چند سالی که از عمرش می‌گذرد، خدمات سودمندی داشته است. اولین جلسه فراگیر فراکسیون حمایت از معلولین در آبان ۱۳۸۶ با حضور وزیر رفاه (۲)، رئیس سازمان بهزیستی (۳)، نماینده‌ای از سازمان‌های غیردولتی خاص محرومان و تعدادی از روسای کمیسیون‌های تخصصی مجلس برگزار شد.

در روز نخست کاری، اعضای هیئت رئیسه مشخص گردید. فاطمه آلیا به عنوان رئیس، عشرت شایق به عنوان نایب رئیس، علی ریاض به عنوان دبیر و فاطمه رهبر به عنوان سخنگو و هاجر تحریری به عنوان منشی انتخاب شدند.

در جلسه مذکور، موضوعات تخصیص بودجه مشخص برای اجرای قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، استخدام سه درصد سهمیه معلولان در دستگاه‌ها و مسکن دائمی برای معلولان، مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

هدف و خط‌مشی فراکسیون، توجه خاص به خواسته‌های معلولین و توجه به مشکلات، پیگیری قوانین و حقوق آنها، تذکر نسبت به کم‌کاری‌ها، ممانعت از اشتباهات معرفی شده است.

فراکسیون اولویت را در این دوره به اجرای قانون جامع می‌داد و نیز معتقد بود تخصیص بودجه لازم و مشخص برای اجرای قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، مسکن معلولان، مناسب‌سازی اماکن

ص: ۲۰۸

۱- فرهنگ معین، فراکسیون.

۲- عبدالرضا مصری

۳- ابوالحسن فقیه

عمومی، آموزش های مورد نیاز معلولان، بیمه خدمات درمانی و عملیاتی شدن نیم بها کردن هزینه حمل و نقل معلولان و اجرای ۳ درصد استخدامی از مسائل ضروری معلولین است.

بر اساس آمار این فراکسیون در حال حاضر ۴/۲ درصد از جمعیت کشور را معلولان جسمی، ذهنی و حرکتی تشکیل می دهند که جمعیتی بالغ بر دو میلیون و ۸۰۰ هزار نفر هستند اما فقط ۵۱/۸ درصد از معلولان شناسایی شده زیر پوشش بهزیستی قرار گرفته اند و بقیه در نوبت دریافت خدمات هستند. (۱)

فراکسیون حمایت از معلولان برای رفع مشکلات معلولین جلسات بحث و گفتگو با حضور مسئولین سازمان مدیریت، سازمان بهزیستی و نمایندگان از سازمان های غیردولتی و مردم نهاد و دیگر مسئولین دولتی یا مردمی برگزار می کند. این نشست ها، تدبیر مؤثری بود. زیرا با گفتگو و مذاکره ابعاد مشکلات بررسی می شود و افراد به دیدگاه های یکدیگر آگاه می شوند و جریان امور شفافیت پیدا می کند.

مسئولین فراکسیون از جمله فاطمه آلیا یکی از اهداف کوتاه مدت فراکسیون را تصویب نهایی طرح دو فوریتی است که دو فوریت آن در مجلس تصویب شده است. بر اساس این طرح ۵۰۰ هزار معلول منتظر نوبت و ۱۰۰ هزار زن سرپرست خانوار، زیر پوشش سازمان بهزیستی در می آمد و از خدمات حمایتی استفاده می کردند.

دیگر نگرانی فراکسیون، اجرای کامل قانون جامع حمایت از معلولان بود، مناسب سازی خیابان ها و اماکن عمومی، اشتغال و تحصیلات از نیازهای مهم معلولان بود و در قانون جامع حمایت از معلولان منظور شده است. اما چون در لایحه بودجه سالانه، سرفصل بودجه ای برای آن تصویب نشده بود، دولت می گفت نمی توانیم قانون جامع را اجرا کنیم.

اعلام تشکیل این فراکسیون امید زیادی را برای این قشر ایجاد کرد. گویا مجلس شورای اسلامی در ایران، اولین دپارتمان در دنیا بود که فراکسیون حمایت از معلولان تشکیل داده است.

یکی از تدبیرهای فراکسیون برای توسعه اشتغال معلولین، تأکید بر خرید نهادها و سازمان ها و حتی مردم عادی از شرکت های معلولان بود. (۲) به این شیوه توانستند، ده ها نهاد تولیدی را توسط معلولین سرپا نگه دارند.

عشرت شایق، نماینده مردم تبریز در مجلس شورای اسلامی و دیگر مسئولین فراکسیون با طرح مشکلات در جلسات فراکسیون اطلاع رسانی کردند. آنان بارها گفتند: خدمات دهی به معلولان کشور متناسب با تعداد و نیازهای متعدد این قشر نبوده است؛ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان با اینکه در سال ۸۳ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده، اما اجرای این قانون به دلیل عدم تصویب و ابلاغ آیین نامه های اجرایی و تأمین نشدن اعتبارات مورد نیاز از روند مناسبی برخوردار نبوده و مددجویان معلول از حمایت های پیش بینی شده این قانون کمتر بهره مند شده اند؛ بر اساس این قانون دولت موظف به ارائه خدمات آموزشی، توان بخشی و درمانی مؤثر به معلولان بوده و باید اماکن

ص: ۲۰۹

۱- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۲ آبان ۱۳۸۶ و ۲۳ آذر ۱۳۸۶.

۲- همان، ۳ بهمن ۱۳۸۶.

عمومی، ورزشی و تفریحی را برای استفاده آنان مناسب سازی نماید که اقدامات صورت گرفته رضایت بخش نمی باشد.

حداقل ۱۰ درصد از واحدهای مسکونی احداث شده توسط وزارت مسکن و شهرسازی باید به معلولان نیازمند واگذار شود که تاکنون گزارشی از سوی دستگاه های اجرایی در خصوص اقدامات انجام یافته ارائه نگردیده است. اینگونه نقدها، وضعیت را شفاف کرده و همگان به مشکلات پی می برند. نیز مدیران دولتی، بر تحرک و تلاش خود می افزودند. معلولان نیز یاد می گرفتند پیگیر امور خود باشند. (۱)

یکی از کارهای فراکسیون حمایت از معلولان پیگیری اجرای این قانون و نظارت بر عملکرد دستگاه های اجرایی در خدمت رسانی به معلولان بوده است. این نظارت ها در این دوره، امور معلولین را در جهت مطلوبیت سوق داد.

اتاق فکر

فراکسیون حمایت از معلولان سه نقش مهم بر عهده گرفته است. البته این فراکسیون نخستین تجربه در نوع خودش می باشد و پیش از این چنین شکل و نهادی نداشته ایم. از اینرو ساختار و وظایف آن در طول زمان و با آزمون و خطا به دست آمده است.

این فراکسیون در شرایطی شکل گرفت که دولت نهم برخی از عملکردهای مجلس را قبول نمی کرد و ساز استقلال داشت و مجلس نظارت خود را بر مجریان امور گسترش داد و نسبت به اجرای مصوبات تذکر می داد. از جمله نسبت به مصوبات معلولیتی هم مذاقه و نظارت داشت ولی چون امور معلولین بین کمیسیون ها پخش بود، از اینرو این فراکسیون تشکیل شد تا نظارت بر مصوبات را پیگیری نماید. غیر از نظارت، تأمین نیازهای حقوقی و قانونی معلولین و کمک برای رفع نواقص قانونی آنان و بالاخره کارشناسی امور معلولین با ایجاد اتاق فکر، در این فراکسیون اجرا می شد. بنابراین نظارت، قانون گذاری و کارشناسی و تفکر سه وظیفه مهم این فراکسیون است.

به نظر می رسد فراکسیون توانست اتاق فکر و هسته ای از کارشناسان معلولین دایر کند و مشکلات پیچیده این قشر را حلایی نماید. هسته کارشناسی مشکلات معلولین با کمک و مشارکت مدیران مجرب دولتی به ویژه از سازمان بهزیستی، نمایندگان مجلس، استادان دانشگاه، مدیران سمن های معلولین و دیگر متخصصین مردمی شکل گرفته و عمل کرده است. نکته مهم و قابل توجه این است که مذاکرات و مباحثات در جلسات کارشناسی و فکری را نمی دانیم ضبط و ثبت شده است؟ چرا مسئولین فراکسیون و ریاست مجلس این گونه دیالوگ های فکری را منتشر نمی کند؟ مسلماً انتشار این گونه اسناد، بررسی و پژوهش را در امور معلولین توسعه می دهد.

اساسنامه فراکسیون

نشست فراکسیون حمایت از معلولان مجلس شورای اسلامی برای تعیین اعضا هیئت رئیسه در سال ۱۳۸۷ در ۱۶ تیرماه برگزار شد. نیز در این جلسه پیش نویس اساسنامه مطرح گردید و مقرر شد پس از انتخاب هیئت رئیسه این اساسنامه مورد بررسی دقیق اعضا قرار گیرد.

در ادامه این نشست، انتخابات هیئت رئیسه فراکسیون برگزار شد. در نتیجه، انتخابات شکور احمد نژاد و سید کاظم دلخوش با ۱۹ رأی، فاطمه آلیا با ۱۸ رأی، تیره خوان با ۱۷ رأی، فاطمه رهبر،

ص: ۲۱۰

سید کاظم موسوی با ۱۵ رأی، ریحانی با ۱۴ رأی، انوشیروان محسنی با ۱۳ رأی، جعفری با ۱۲ رأی، زهره الهیان و جهانبخش امینی با ۱۱ رأی به عنوان یازده عضو هیئت رئیسه فراکسیون حمایت از معلولین انتخاب شدند.

در این جلسه رؤسای کمیسیون‌هایی که به طور مستقیم با کمک رسانی به عزیزان معلول در ارتباط هستند از قبیل کمیسیون اجتماعی، آموزشی و تحقیقات، بهداشت و درمان به این فراکسیون دعوت شدند. (۱)

الحاق به کنوانسیون جهانی حمایت از معلولین

از جمله فعالیت‌های مؤثر این فراکسیون، الحاق ایران به این کنوانسیون بود. از اینرو برای بردن آن به صحن علنی، برنامه ریزی شد.

بالاخره با هماهنگی‌های به عمل آمده و تلاش‌های انجام شده در راستای ماده ۱۰۲ آئین نامه داخلی مجلس تصویب لایحه الحاق به کنوانسیون جهانی حمایت از افراد دارای معلولیت در اولویت قرار گرفت و با تصویب در کمیسیون‌های اصلی و فرعی، در دستور کار صحن مجلس شورای اسلامی قرار گرفت.

نام این فراکسیون بعداً به فراکسیون حمایت از معلولان و پیشگیری از معلولیت‌ها و گویا از ۱۳۸۹ به بعد نامش به فراکسیون معلولین و جانبازان تغییر یافت. (۲)

کارنامه و عملکرد

خلاصه گزارش عملکرد این فراکسیون تقدیم می‌شود تا قوت‌ها و ضعف‌های این نهاد معلوم گردد و سوابق و اسناد آن در تاریخ ثبت گردد. اعضای فراکسیون از نمایندگان داوطلب و علاقمند به موضوع خدمت‌رسانی به معلولان تشکیل شد. از اینرو چون زور و جبری در کار نبود و کاملاً با عشق و علاقه کار می‌کردند، بازدهی آن بالا بود. فراکسیون از سال ۱۳۸۴- دوره هفتم مجلس شورای اسلامی - فعالیت خود را آغاز نموده و در دوره‌های هشتم و نهم با عضوگیری و انتخابات و تشکیل جلسات تداوم یافته است.

خط مشی آن با توجه به دیدگاه اسلام و جهت‌گیری انقلاب اسلامی و اصول مختلف قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به ویژه اصول سوم، بیست و هشتم، بیست و نهم و سی و یکم که بر ایجاد امکانات عادلانه، رفع تبعیضات ناروا، تأمین خدمات و حمایت‌های مورد نیاز در زمینه‌های اشتغال، مسکن، آموزش، فرهنگ تأکید می‌کنند، پی‌ریزی و تدوین شده است.

این فراکسیون با تمرکز بر توانمندی‌ها و نیازها و مطالبات گروه هدف که در تمامی حوزه‌های انتخابیه به نمایندگان محترم مراجعه می‌نمایند تلاش نموده است با توجه به سیاست‌های کلی نظام، قوانین بالا دستی و برنامه‌های توسعه در جهت پیشگیری از معلولیت‌ها و توانمندسازی معلولان محترم در حوزه ارتقای این امر قوانین متعددی را به تصویب برساند، همچنین به منظور تسهیل و رفع موانع خدمت‌رسانی به گروه هدف توسط دستگاه‌های اجرایی همواره تعامل مناسبی با وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سازمان بهزیستی کشور داشته است. اهم اقدامات و عملکرد این فراکسیون به شرح ذیل می‌باشد:

ص: ۲۱۱

۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۱۶ تیر ۱۳۸۷.

۲- . همان، ۴ خرداد ۱۳۸۹.

الف: قانون گذاری: این فراکسیون در شش مورد زیر تلاش نمود تا حقوق معلولین تأمین گردد:

۱. تلاش برای افزایش اعتبارات مربوط به معلولان در قوانین بودجه سالانه که توفیقاتی به همراه داشته است.

۲. تصویب قانون الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون جهانی حمایت از حقوق معلولان (۲۰۰۷).

۳. پیگیری پیشنهادات واصله از سازمان های مردم نهاد در حوزه های وضع و اصلاح قوانین مختلف.

۴. همکاری سه جانبه مجلس، دولت و سازمان های مردم نهاد در مورد لایحه بازنگری قانون حمایت از حقوق معلولان و تدوین اصلاحیه قانون جهت ارائه و تصویب در مجلس شورای اسلامی.

۵. ارائه پیش نویس طرح الحاق یک تبصره به ماده ۲۶ قانون تخلفات رانندگی در مورد تردد نابینایان.

۶. ارائه طرح اصلاح قانون انتخابات در صحن علنی به منظور رفع مانع نابینایان برای نامزدی در انتخابات.

ب: نظارت: در شرایطی که ساز و کار نظارتی کارآمدی قابل توجه نداشته باشد، بناچار مجلس باید به وظیفه نظارتی خود، عمل کند. فراکسیون در پنج شاخه زیر به اعمال نظارت پرداخته است:

۱. تذکرات متعدد کتبی و شفاهی به دستگاه های اجرایی کشور در خصوص اعمال و پیگیری اجرای ۳٪ سهمیه استخدام معلولان محترم.

۲. پیگیری جهت تسهیل تردد معلولین در مراجعات اداری و حضوری به مجلس شورای اسلامی.

۳. ایفای وظیفه نظارت قانونی بر دستگاه های اجرایی از جمله تذکر، سوال.

۴. پیگیری رفع نواقص برجسته نگاری اسکناس ها جهت استفاده نابینایان محترم.

۵. پیگیری مسایل و حقوق معلولان در طرح هدفمندی یارانه ها.

پیگیری نقض قوانین، مواردی که معلولین به عنوان نقض قانون اطلاع به فراکسیون دادند، فراکسیون به پیگیری می پرداخت. اما سازمان بهزیستی اصلی ترین نهاد برای نظارت و پیگیری موارد نقض قانون است. (۱)

ارتباطات هماهنگی و هم افزایی

رفع و حل مشکلات معلولین در گرو تعاملات گروه های مختلف است. فراکسیون با جلسات، نشست ها، هم اندیشی ها، مذاکرات، مکاتبات و طرق دیگر تلاش کرده ارتباطات بین نهادها و افراد متصدی امور معلولین را گسترش دهد. این تلاش ها به توسعه حقوق معلولین منجر شده است. وظایف فراکسیون را در این حوزه عبارت است از:

۱. برقراری ارتباط و تلاش در جهت رسیدگی به مشکلات سازمان های مردم نهاد معلولین سراسر کشور در زمینه های مختلف.

۲. برگزاری نمایشگاه دستاوردهای معلولان محترم در حوزه های مختلف علمی، هنری ورزشی و غیره همزمان با روز جهانی معلولان.

۳. مکاتبات با نمایندگان محترم حوزه های انتخابیه مختلف در خصوص رفع مشکلات سازمان های مردم نهاد معلولین حوزه مربوطه که درخواست های خود را به فراکسیون ارائه نموده بودند.

۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۰.

۴. بازدید از انجمن نایبانیان ایران.

۵. بازدید از مراکز توانبخشی رادمهر و شفق شهرستان شهریار.

۶. درخواست و دریافت گزارش فعالیت اعضای فراکسیون حمایت از حقوق معلولان.

۷. برگزاری جلسات مستمر با مسئولین ذی ربط دستگاه‌های اجرایی و سازمان‌های مردم‌نهاد ذی ربط.

با توجه به تلاش‌های صورت گرفته توسط نمایندگان محترم و به طور خاص اعضای فراکسیون حمایت از حقوق معلولین و پیشگیری از معلولیت امید است این تلاش‌ها، تداوم یابد. با ارتقا سطح فرهنگ عمومی کشور، نگاه عمومی به معلولین محترم و جایگاه ایشان در جامعه تصحیح شود. نیز امید هست گام‌های مؤثر در جهت حمایت از حقوق معلولین و پیشگیری از معلولیت‌ها را در همه سطوح به ویژه در عرصه قانون‌گذاری به سرانجام برسد.

بالاخره این فراکسیون، تجربه‌ای موفق و کارآمد بوده و معلولین امید دارند این تجربه مداوم پیدا کند و بهتر از گذشته بتوانند امور معلولین را به سرانجام برسانند.

فراکسیون معلولان کمک کار خوبی برای کمیسیون مرتبط به امور معلولین بوده است. به عبارت دیگر فراکسیون جای خالی کمیسیون معلولین را در مجلس پر کرده است. کمیسیون اجتماعی مجلس هم وظایف متنوع و گسترده دارد و توانایی رسیدگی به همه آنها را ندارد. یکی از وظایف این کمیسیون، رسیدگی به امور معلولین است.

از اینرو مجلس به تجربه جدید دست زد و فراکسیون حمایت از معلولین را با رأی نمایندگان قانون‌مند نمود و ضوابطی برای آن تعیین کرد. با این اقدام فراکسیون، شتر مرغ شده؛ نه کمیسیون با اختیارات کامل و قانونی است و نه مثل دیگر فراکسیون‌ها فقط به امور جناحی و حاشیه‌ای می‌پردازد بلکه در بسیاری از موارد مثل کمیسیون‌ها عمل می‌کند.

بهر حال کمک خوبی برای مجلس و کمیسیون اجتماعی بوده است. در مواردی اقدامات رسمی از موضع مجلس داشته است. مثلاً با وزرا نامه‌نگاری کرده و در چارچوب حمایت حقوقی از معلولین، مواردی را تذکر می‌دهد یا توضیح می‌خواهد و غیره.

عملکرد فراکسیون به گونه‌ای است که در تاریخ حقوق معلولین ایران، یک نقطه عطف محسوب می‌شود. زیرا این فراکسیون توانست حقوق معلولین را ارتقا دهد و جامعه پذیر کند. حقوق مددجویان را به مدیران دولتی معرفی و آنان را توجیه کند تا در این راه تلاش کنند. معلولین را نسبت به حقوقشان آگاه تر نموده و آن‌ها را تهییج نمود تا چشم به دست دیگران نداشته و خودشان تلاش کنند.

برنامه توسعه

کشورهای توسعه یافته و نیز کشورهای در حال توسعه، از معلولین به عنوان یک سرمایه ملی و یک فرصت برای پیشرفت و توسعه ملی استفاده کرده‌اند. برای اولین بار فراکسیون در صدد برآمد معلولین را در پروسه توسعه ملی فعال کند. از اینرو، در برنامه پنجم توسعه به آنان مسئولیت و مشارکت داده شد. برای این منظور فراکسیون جلسه‌ای با حضور مقامات مسئول برای پیشگیری از معلولیت‌ها و اهتمام به جایگاه معلولین در برنامه پنجم توسعه در خرداد ۱۳۸۹ تشکیل

داد. در این جلسه بازنگری قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، دریافت پیشنهادها در این مورد و همچنین جایگاه حقوقی معلولان در لایحه برنامه پنجم توسعه مورد بررسی قرار گرفت. (۱)

خانم فاطمه آلیا رئیس فراکسیون حمایت از معلولان، از تشکیل کارگروهی به منظور تدوین پیشنهادهای مربوط به معلولان برای لحاظ در برنامه پنجم توسعه خبر داد. وی با اشاره به نشست اخیر فراکسیون حمایت از معلولان اظهار داشت: با توجه به در دستور کار بودن برنامه پنجم توسعه، در این نشست که با حضور اعضای فراکسیون و دبیران سازمانهای مردم نهاد مربوط به معلولان و جمعی از کارشناسان دستگاههای اجرایی و همین طور رئیس جدید سازمان بهزیستی برگزار شد، جایگاه معلولان و اجرای قوانین مربوطه در برنامه پنجم مورد بحث و بررسی قرار گرفت. متعاقب این نشست، کارگروهی با رویکرد شورای حقوقی با عضویت نمایندگان از سازمانهای مردم نهاد مربوط به معلولین، کارشناسان مرکز پژوهشها و اداره قوانین مجلس تشکیل گردید که طی هفته جاری و آینده با تدوین پیشنهادهای اخذ شده از حاضرین در جلسه فراکسیون، مجموعه ای از پیشنهادهای را برای لحاظ در برنامه پنجم توسعه آماده کنند.

همچنین قرار است اسفندیاری رئیس سازمان بهزیستی جلساتی را برای جمع آوری و تدوین پیشنهادهای برگزار کنند که در نهایت مجموعه این پیشنهادهای به کمیسیونهای تخصصی و کمیسیون تلفیق برنامه پنجم توسعه ارائه خواهد شد. (۲)

استخدام معلولین در شغل پرستاری

قبلاً تلقی عمومی این بود که معلولین توان اجرای چند شغل محدود و انگشت شمار دارند. تلفن چی و فروش بلیط اتوبوس شهری را بهترین شغل برای آنان می دانستند. اما وقتی معلولین مدارج علمی را طی کردند و با تلاش و کوشش وافر به مشاغل مثل استادی دانشگاه، دبیری دبیرستانها، وکالت، نمایندگی مردم در شورای شهر رسیدند، همگان متوجه استعداد و ظرفیت های آنان شدند. سند زیر نشان می دهد که معلولین در آزمون پرستاری رتبه آورده اند ولی مسئولین از پذیرش آنان امتناع دارند.

رئیس فراکسیون حمایت از حقوق معلولان نامه ای به وزیر بهداشت نوشت که متن آن اینگونه است:

خواهر ارجمند سرکار خانم دکتر وحید دستجردی

وزیر محترم بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

نظر به برگزاری آزمون استخدامی در تاریخ ششم اسفندماه جاری به منظور جذب تعداد بیست و سه هزار پرستار، موارد ذیل جهت اطلاع و اقدام به موقع و مؤثر به استحضار می رساند همان گونه که در ملاقات حضوری چندی قبل نیز یادآوری شد، وفق قانون جامع حمایت از حقوق معلولان تخصیص سه درصد سهمیه به معلولان واجد شرایط استخدام جزو حقوق قانونی این قشر تلاشگر و خواهان مشارکت در پیشرفت کشور است. بنابراین جذب حدود ۶۹۰ نفر در آزمون استخدامی مورد انتظار است.

ص: ۲۱۴

۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۳ خرداد ۱۳۸۹.

۲- . همان، ۸ خرداد ۱۳۸۹.

از آنجایی که شماری از انواع معلولیت‌ها اشکال و مانعی برای بخشی از فعالیت‌های مرتبط با شغل شریف پرستاری نیست، بنابراین ضروری است از هم‌اکنون با بهره‌گیری از ظرفیت و توان و مسئولیت سازمان بهزیستی کشور به معلولان محترم واجد شرایط اطلاع‌رسانی شود تا فرصت شرکت در آزمون و برخورداری از حق قانونی آنان فوت نشود.

اگر چه تجربه برگزاری آزمون‌های استخدامی وزارت آموزش و پرورش و نوع نگرش بعضی از مسئولان محترم آن وزارت نسبت به جذب معلولان محترم برای آنان ایجاد دغدغه نموده است. امید می‌رود در سایه تدبیر و برنامه‌ریزی سرکار عالی آزمون استخدامی آتی، آزمون‌های توجیه آن وزارت محترم به حقوق قانونی معلولان عزیز باشند. (۱)

این نامه نشانگر این است که فراکسیون به وظیفه نظارتی خود عمل کرده و خواهان توضیح از مدیران ارشد درباره مشکلات است.

اهتمام به امور ورزشی، اقتصادی و مدنی معلولین

فراکسیون حمایت از معلولان به تدریج دامنه فعالیت‌های خود را گسترش داد و در حوزه‌های مختلف به پشتیبانی فکری و عملی معلولین پرداخت. اینجا نمونه‌هایی را گزارش می‌کنم.

فراکسیون از ورزشکاران معلول مدال آور بازی‌های آسیایی گوانجو تقدیر نمود و با تدبیر مؤثری، آنها را مورد تفقد و حمایت قرار داد. برنامه‌ریزی فراکسیون حمایت از معلولان برای تقدیر از ورزشکاران معلول مدال آور بازی‌های آسیایی گوانجو به دلیل عملکرد خوب این ورزشکاران در بازی‌های آسیایی صورت گرفت. (۲) ورزش معلولان به خصوص معلولان ضایعه نخاعی مهم است و نیاز به امکانات دارد. چون تحرک‌ها برای آنها نوعی درمان است و اگر انجام ندهند، روز به روز مشکلاتشان افزایش پیدا می‌کند. در واقع در این زمینه‌ها سرمایه‌گذاری می‌شود تا از هزینه‌های درمان و معالجه آنها کاسته شود. (۳)

این فراکسیون مهم‌ترین خواسته‌اش در مورد لایحه بودجه سال ۹۰ را افزایش مستمری معلولان عنوان کرد. در لایحه بودجه پیشنهادی دولت به طور کلی مواردی در نظر گرفته شده که قابل توجه نیز هست. زمانی که بودجه به مجلس ارائه می‌شود پیشنهادهای نمایندگان در کمیسیون تلفیق بررسی می‌شود. فراکسیون در رابطه با معلولان پیشنهادهایی داد تا توسط کمیسیون تخصصی معتبرتر به صحن برود. چون این شیوه، شانس رأی‌آوری بیشتر دارد.

فراکسیون حمایت از معلولان هم برای افزایش مستمری مددجویان تحت پوشش سازمان بهزیستی و هم برای خرید تجهیزات مورد نیاز طیف مختلف معلولان اعم از نابینایان و ناشنوایان که البته بخشی از آنها در مصوبات دولت لحاظ شده است، برخی پیشنهادهای را از سوی کمیسیون اجتماعی به کمیسیون تلفیق ارائه کرده است.

ص: ۲۱۵

۱- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۶ بهمن ۱۳۸۹.

۲- همان، ۱۳ دی ۱۳۸۹.

۳- همان، ۲۰ فروردین ۱۳۹۰.

مسکن معلولان به عنوان یکی از مهم ترین نیازهای این قشر جامعه است که خوشبختانه دولت به مسئله مسکن معلولان توجه خوبی داشته است و قرار است سالانه یکصد هزار مسکن به معلولان داده شود.

به نظر می رسد نیازهای زیر بنایی مثل مسکن و اشتغال اهمیت بسیار دارد و پیگیری فراکسیون در این گونه امور موجب تثبیت حقوق معلولین شده است.

در پایان یاد آور می شوم: نام فراکسیون در ابتدای تأسیس یعنی در سال ۱۳۸۴ در مجلس هفتم فراکسیون حمایت از معلولین یا فراکسیون حمایت از حقوق معلولین بود. پس از آن چند بار تغییر یافت و اکنون اسم آن فراکسیون حمایت از معلولین و پیشگیری از معلولیت است.

پس از جستجوی فراوان مصوبات مجلس به هنگام شکل گیری این فراکسیون را نیافتم نیز مذاکرات نمایندگان یافت نشد. حدس این است که در کمیسیون اجتماعی یا در اتاق ریاست تصویب فراکسیون نهایی شده و به آن رأی داده اند و به صحن علنی و عمومی مجلس نیاورده اند.

ص: ۲۱۶

قوه مجریه برای اولین بار پس از تصویب قانون جامع حمایت از معلولان در سال ۱۳۸۳، موظف به اصلاح امور معلولین می شود. تا این تاریخ قانون جامعی که به ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی مثل اشتغال، آموزش، ورزش و غیره معلولین پردازد وجود نداشت و دولت ها به سلیقه و بر اساس سیاست های خود به امور معلولین می پرداختند اما از اینجا، دولت در همه مسائل و امور معلولین باید پاسخگو باشد و مجلس نیز بر نحوه اجرای دولت نظارت می نماید. این قانون در ماه های آخر عمر دولت هشتم (محمد خاتمی) عرضه و تصویب شد و این دولت مجال زیاد برای تأمل در اجرای این قانون پیدا نکرد. اما دولت نهم و دولت دهم (محمود احمدی نژاد) به مذاقه و تأمل پرداخت و از وزارتخانه ها و سازمان ها درخواست کرد نظر بدهند. تأملات و بررسی های دولت نهم بیش از یک سال طول کشید ولی هر وزارتخانه و سازمانی در محدوده کاری خودش، قانون ۸۳ را تجزیه و تحلیل کرد و اشکالات آن را نوشت و برای نهاد ریاست جمهوری و کمیته ویژه ارسال کرد. با رسیدن نظرات به ریاست جمهوری زمزمه های اصلاح قانون برخاست و به فکر افتادند لایحه اصلاحیه قانون ۸۳ را بنویسند و به مجلس بفرستند.

اینجا نظرات وزارت آموزش و پرورش، وزارت کشور و سازمان بهزیستی را می آوریم. چون به دیگر نظرات دسترسی نداشتیم.

نظریات وزارت آموزش و پرورش در مورد قانون ۸۳

۱- قانون جامع حقوق معلولان- مصوب ۱۳۸۳- قانون مناسبی بود لکن مفاد آن ضمانت اجرایی نداشت بنابراین در اصلاحیه و لایحه جدید بیشتر باید به اجرای مفاد و آیین نامه آن پرداخته شود.

۲- سازمان بهزیستی به عنوان متولی امور معلولان در نظر گرفته شده است و وظایف سایر نهادها در ارتباط با معلولان پر رنگ نیست از طرف دیگر در هر بندی که وظیفه خاصی برای سازمان بهزیستی در نظر گرفته شده است، کارگروهی اعتبارات مورد نظر را محاسبه و در سر جمع اعتبارات این سازمان لحاظ نموده لکن در وظایفی که برای سایر نهادها تعریف شده است اعتبارات آن مشخص نیست.

ماده ۳ قسمت الف- آموزش کارکنان به صورت تبصره بند (الف) ذکر شود.

ماده ۳- قسمت ب: خط آخر به صورت در تشکیل این سامانه به شهرداری ها، اعتبارات لازم را کمک نماید اصلاح شود.

ماده ۴- قسمت ب ج: کلمه زیربط غلط است (ذی ربط)

ماده ۴ تبصره بند د: با توجه به خود بند د در تبصره و نیز عبارت سازمان آموزش و پرورش استثنایی اضافه شود.

ماه ۴ بند ه- : وزارت آموزش و پرورش به عنوان نهاد همکاری کننده در نظر گرفته شود.

ماده ۷ بند الف: مراکز آموزش پیش دبستانی تحت نظارت آموزش و پرورش برای دانش آموزان آموزش پذیر می باشد و کودکان تربیت پذیر و حمایت پذیر می توانند تحت پوشش سازمان بهزیستی باشند که بهتر است این دو مقوله در بند الف از یکدیگر تفکیک شود.

ماده ۷ بند ب: امکان آموزش حرفه ای به معلولین شدید وجود ندارد.

ماده ۷ بند د: در بخش فرهنگی (آخرین بند ماده ۶) ذکر شود.

ماده ۱۷- بعد از عبارت سازمان بهزیستی نام سازمان آموزش و پرورش استثنایی به عنوان مشاوره دهنده برای نظام جامع آموزش مهارت های فنی و حرفه ای کارآموزان دارای معلولیت ذکر شود.

ماده ۲۱ بند الف: سازمان آموزش فنی و حرفه ای به عنوان سازمان همکار صدا و سیما در کنار سایر سازمان ها ذکر شود. (۱)

نظریات وزارت کشور در مورد قانون ۸۳

در ابتدای تبصره ذیل بند (د) ماده (۲) این جمله اضافه شود: نظارت بر حسن اجرای ضوابط شورای عالی شهرسازی و معماری درباره مناسب سازی فضاها و اماکن برای معلولان بر عهده وزارت راه و شهرسازی می باشد.

۲- متن ذیل به عنوان بند (د) به ماده (۱۳) اضافه و عناوین بندهای بعدی اصلاح شود:

وزارت صنعت، معدن و تجارت تسهیلات لازم در خصوص راه اندازی خط تولید وسایل نقلیه ویژه معلولان را در حد لازم مورد نظر قرار داده و سهمی از تولید کارخانجات خودرو سازی را در این باره جهت تأمین نیاز معلولان تخصیص دهد.

۳- متن ذیل به بند (ج) ماده (۸) اضافه شود:

وزارت آموزش و پرورش مراکز آموزش عالی و مراکز آموزشی فنی و حرفه ای موظف هستند که توسعه علوم و فنون، مهارت ها و تکنولوژی های مربوط به مناسب سازی محیط ها، فضاها و اماکن برای معلولان را در برنامه ریزی ها و فعالیت های خود منظور نمایند. (۲)

نظریات سازمان بهزیستی کشور در مورد قانون ۸۳

نگاهی به مشکلات اجرایی قانون مذکور گویای این واقعیت است که بازبینی و اصلاح محتوای قانون، اصلی ترین گام در مسیر تحقق مفاد آن خواهد بود. حوزه معاونت امور توان بخشی سازمان بهزیستی کشور نیز با درج این واقعیت، طی سال گذشته تلاش نمود تا با همکاری تشکل های غیر دولتی معلولان، نسبت به تهیه پیش نویس مواد اصلاحی قانون اقدام نماید. در همین راستا جلسات متعددی تشکیل گردید و طی آن، کارشناسان توان بخشی و نمایندگان برخی تشکل های فعال در این زمینه، نکته نظرات خود را مطرح و پیشنهاداتی را در جهت رفع موانع اجرایی قانون ارائه نمودند که ما حاصل این تلاش ها، پیش نویس اصلاحیه قانون جامع حمایت از حقوق معلولان تهیه گردید.

ص: ۲۱۸

۱- سایت کانون معلولین توانا، ۱۳ بهمن ۹۲.

۲- همان.

ضرورت تکمیل پیش نویس تهیه شده و اخذ نقطه نظرات کارشناسان سایر دستگاه های اجرایی ایجاب می نمود، اقدامات و هماهنگی هایی نیز در سطح معاونت محترم رفاه و تأمین اجتماعی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی صورت پذیرد. لذا جلساتی در دفتر توانمندسازی و حمایتی وزارتخانه مذکور تشکیل که طی این نشست ها نمایندگان برخی تشکل های فعال به ویژه انجمن باور، کارشناسان دفتر توانمندسازی معلولین سازمان بهزیستی کشور و معاونت پژوهشی مجلس شورای اسلامی، صاحب نظرات حوزه های مختلف شهرداری، وزارت مسکن و شهرسازی، بیمه، سلامت و بهداشت، معاونت راهبردی ریاست جمهوری و سایر دستگاه های اجرایی به طرح دیدگاه های خود در خصوص نحوه اصلاح قانون پرداختند. که ما حاصل آن تهیه و تدوین پیش نویس نهایی قانون جامع حمایت از حقوق معلولان می باشد، امید است با حمایت های رئیس جمهور محترم و اعضای هیئت دولت، شرایط لازم جهت تصویب لایحه اصلاحیه قانون فراهم گردد. ضمناً در بازبینی و اصلاح مواد مورد بحث، نکات مهمی مد نظر قرار گرفته است که اهم آن ها عبارت اند از:

۱- تأکید به این واقعیت که تشخیص و طبقه بندی معلولان بایستی بر اساس طبقه بندی بین المللی و با تکیه بر معیارهای علمی روز صورت پذیرد تا خدمت رسانی به گروه های هدف بر طبق نیازها و قابلیت های آنان انجام شود.

۲- پیش بینی یک اهرم نظارت قوی در قالب شورای عالی معلولان که ریاست آن بر عهده رئیس جمهور محترم می باشد آن نظارت بر حسن اجرای قانون مذکور است.

۳- تأکید بر ایجاد ردیف های اعتباری مختص به قانون جامع حمایت از حقوق معلولان در دستگاه های اجرایی.

۴- تشریح دقیق وظایف دستگاه های اجرایی در قبال افراد دارای معلولیت و میزان مشارکت آن ها در اجرای بی کم و کاست قانون مزبور.

۵- رفع ابهامات قانون فعلی در بسیاری از بخش ها به ویژه در زمینه اشتغال، بیمه، سلامت و بهداشت و ایجاد امکانات دسترسی برای گروه های مختلف معلول.

بدیهی است سازمان بهزیستی کشور بر اساس اهداف و وظایف فراروی انجام هر گونه اقدامی در جهت تسهیل اجرای قانون مذکور و احیای کامل حقوق افراد معلول را در دستور کار خود قرار می دهد.

مستندات قانونی مرتبط در قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، مصوب ۱۳۸۳

مستندات قانونی مرتبط در قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، مصوب ۱۳۸۳(۱)

ماده ۱- دولت موظف است زمینه های لازم را برای تأمین حقوق معلولان، فراهم و حمایت های لازم را از آن ها به عمل آورد.

تبصره- منظور از معلول در این قانون به افرادی اطلاق می گردد که به تشخیص کمیسیون پزشکی سازمان بهزیستی بر اثر ضایعه جسمی، ذهنی، روانی یا توأم؛ اختلاف مستمر و قابل توجهی در سلامت و کارآیی عمومی وی ایجاد گردد. به طوری که موجب کاهش استقلال فرد در زمینه های اجتماعی و اقتصادی شود.

ص: ۲۱۹

۱- منظور موادی از قانون ۸۳ است که به وظایف بهزیستی پرداخته است.

ماده ۲- کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها و مؤسسات و شرکت های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی موظفند در طراحی، تولید و احداث ساختمان ها و اماکن عمومی و معابر و وسایل خدماتی به نحوی عمل نمایند که امکان دسترسی و بهره مندی از آن ها برای معلولان همچون افراد عادی فراهم گردد.

تبصره ۱- وزارتخانه ها، سازمان ها و مؤسسات و شرکت های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی موظفند جهت دسترسی و بهره مندی معلولان، ساختمان ها و اماکن عمومی، ورزشی و تفریحی، معابر و وسایل خدماتی موجود را در چارچوب بودجه های مصوب سالانه خود مناسب سازی نمایند.

تبصره ۲- شهرداری ها موظفند از صدور پروانه احداث و یا پایان کار برای آن تعداد از ساختمان ها و اماکن عمومی و معابری که استانداردهای تخصصی مربوط به معلولان را رعایت نکرده باشند خودداری نمایند.

تبصره ۳- سازمان بهزیستی کشور مجاز است بر امر مناسب سازی ساختمان ها و اماکن دولتی و عمومی دستگاه های مذکور در ماده فوق نظارت و گزارشات اقدامات آن ها را درخواست نماید.

تبصره ۴- آیین نامه اجرایی ماده فوق ظرف سه ماه مشترکاً توسط وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان بهزیستی کشور و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

ماده ۳- سازمان بهزیستی کشور موظف است در چارچوب اعتبارات مصوب در قوانین بودجه سالانه اقدامات ذیل را به عمل آورد:

الف- تأمین خدمات توان بخشی، حمایتی، آموزشی و حرفه آموزی مورد نیاز معلولان با مشارکت خانواده های معلولان و همکاری بخش غیردولتی (خصوصی، تعاونی، خیریه) و پرداخت یارانه (کمک هزینه) به مراکز غیردولتی و خانواده ها.

ب- گسترش مراکز خاص نگهداری، آموزشی و توان بخشی معلولان واجد شرایط (معلولان نیازمند، معلولان بی سرپرست، معلولان مجهول الهویه، معلولان با ناهنجاری های رفتاری) با همکاری بخش غیردولتی و پرداخت تسهیلات اعتباری و یارانه (کمک هزینه) به آن ها.

ج- تأمین و تحویل وسایل کمک توان بخشی مورد نیاز افراد معلول.

د- گسترش کارگاه های آموزشی، حمایتی و تولیدی معلولان و ارائه خدمات توان بخشی حرفه ای به معلولان جهت توانمندسازی آنان. (۱)

ملاحظه: میراث دولت نهم و دولت دهم در مورد قانون معلولین و قانون ۸۳ بسیار کم حجم است. مقایسه این دولت با دولت حسن روحانی از نظر کمیت دیدگاه ها و نظریات عرضه شده، قابل قیاس نیست و از طرف دولت یازدهم، تحلیل ها و بررسی های متعدد و متنوع منتشر شده است.

ص: ۲۲۰

در این دوره چند روش ابتکاری جدید برای رساندن پیام معلولین به لایه های مختلف جامعه و توجیه مدیران دولتی و زمینه سازی برای تصویب و اجرای حقوق معلولان اجرا شد. این روش ها عبارت اند: برگزاری نمایشگاه، تشکیل کمیته پیگیری، طرح تعاون و همکاری مشترک، انجمن نخبگان، سال تکریم و عدالت و کارگروه مشورتی. اکنون به توضیح این راه کارها می پردازم. این ها مقدمه چینی برای تدوین و تصویب قانون یا مؤخر از قانون و به منظور معرفی کارآیی قانون می باشند. از اینرو خود این عناوین قانون مصوب ندارد؛ البته اگر می داشت بهتر بود.

نمایشگاه توانمندی ها

هفت سال از تصویب و اجرای «قانون جامع حمایت از معلولان»، برای اینکه نتایج و پیامدهای این قانون در ایران عیناً نشان داده شود، نمایشگاهی در حیاط مجلس شورای اسلامی در میدان بهارستان برپا شد.

این نمایشگاه با نام «نمایشگاه فرهنگی، هنری، علمی، ورزشی، ادبی، صنعتی و فناوری معلولان ایران» از دوشنبه ۱۵ آبان ۱۳۸۹ به مدت ۴ روز برپا شد. مبتکر اصلی آن «فراکسیون حمایت از معلولان» بود ولی دولت به ویژه سازمان بهزیستی و تشکل های معلولیتی هم در اجرای آن سهم مؤثر داشتند.

این نمایشگاه پاسخ به کسانی است که قانون جامع را فاقد تأثیر مثبت و بدون سودمندی و پیامد مطلوب می دانستند و با زبان رسا می گوید: این کارنامه قانون جامع بعد از هفت سال است.

این نمایشگاه نخستین تجربه بود و تاکنون چنین نمایشگاهی با این ابعاد نداشته ایم. پیام این نمایشگاه این است که اگر به حقوق واقعی معلولین توجه شود، استعدادهای آنان به عینیت رسیده و می توانند مهم ترین کارها را به انجام رسانند. حقوق خواهی در مقابل ترحم قرار دارد.

آنچه در کشور ما بر نگرش جامعه نسبت به معلولیت تأثیر اساسی داشته است، نگرش ترحم آمیز و توأم با احساسات انسان دوستانه و آمیخته با باورهای اعتقادی مردمی است که ناخواسته سیر تکاملی و واقع گرایانه جامعه را دستخوش تغییرات آنچنانی نموده و باعث شده اند تا همواره انسان های معلول به عنوان افرادی ضعیف و ناتوان مورد دلسوزی قرار گیرند و ناخودآگاه از رشد و پویایی فکری باز مانند که حاصل این باور نادرست، انزوای پنهان معلولان و عدم حضور اجتماعی آنان در جامعه است که علاوه بر لطمات روحی به ایشان، بهداشت روانی خانواده را نیز شدیداً به مخاطره انداخته است.

پیام دیگر نمایشگاه این است که معلولین نیز مانند دیگر شهروندان می توانند از فرصت های اجتماعی برابر بهره مند گردند. البته دستیابی به این مهم مستلزم یک تحول اجتماعی است و اولین قدم در تحقق آن، حضور فعال و مؤثر فرد فرد معلولان در جامعه است. حضوری که جامعه را با توانمندی ها و نیازمندی های این افراد آشنا نماید. مدیریت فراکسیون در آستانه برپایی این نمایشگاه تأکید داشت:

«فراکسیون حمایت از حقوق معلولان مجلس شورای اسلامی» مصمم است تا ضمن تغییر زاویه نگاه مسئولان علی الخصوص نمایندگان ملت و مدیران دست اندرکار مجلس، نسبت به واقعیت های تلخ و شیرین زندگی معلولان، آنان را به مشارکت در قانون گذاری، برنامه ریزی و پیگیری اجرای قوانین برای رفاه حال این قشر معزز، دعوت نماید تا در سایه حضور پربرکت «سازمان های مردم نهاد معلولان کشور» با حرکت های فرهنگی، ضمن قدردانی از تلاش قانون گذاران در خانه ملت، آنان را به نظارت بیشتر و دقیق تر در اجرای قوانین دعوت نماید. (۱)

برگزاری «نمایشگاه فرهنگی، هنری، علمی، ورزشی، ادبی، صنعتی و فناوری معلولان ایران» همزمان با هفته معلولان در سال ۸۹ برگزار شد. اکنون گزارشی از بخش های این نمایشگاه تقدیم می گردد.

الف. چشم انداز: معطوف نمودن توجه نمایندگان منتخب ملت و مدیران کل اجرایی مجلس شورای اسلامی به توانمندی های هنری، علمی، ادبی، فنی، ورزشی، و... معلولان

ب. اهداف نمایشگاه عبارت بود از:

- گرامیداشت روز جهانی معلولین

- تغییر نگرش نمایندگان منتخب ملت نسبت به معلولیت

- ایجاد بانک اطلاعاتی از همکاری خاص نمایندگان با فراکسیون

- ایجاد نمونه عملی از همت مضاعف معلولان به جهت تمرکز رسانه های غربی بر حقوق بشر در ایران

- جلب نظر مساعد نمایندگان ملت در تصویب قوانین جدید

- تشویق و ترغیب نمایندگان بر نظارت دقیق تر بر اجرای قوانین در کشور

ج. محورهای نمایشگاه:

۱. مسکن معلولان

یکی از معضلاتی که معلولین با آن مواجه اند عدم توان خرید مسکن مناسب سازی شده است. این نمایشگاه به دنبال انعکاس این مشکل و فعالیت هایی که تشکل ها و تعاونی های معلولین در این زمینه انجام داده اند.

۲. اشتغال معلولان

معضل اشتغال در تمام جوامع وجود دارد و معلولین نیز از این امر مستثنی نیستند و با معضلات بسیاری مواجه هستند اما انجمن معلولان در ایران ساکت نشسته اند و در زمینه های مختلف اقدام به ایجاد اشتغال برای معلولین نموده اند این نمایشگاه به دنبال انعکاس توانمندی معلولان در ایران بود.

۳. معرفی نخبگان معلول

معلولان با تمام محدودیت هایی که داشته اند دست از تلاش برنداشته و در عرصه های مختلف علمی، هنری، و فرهنگی موفقیت هایی را کسب کرده اند. این قسمت به معرفی نخبگان معلول به نمایندگان و دیگر اقشار مردم است.

۴. مناسب سازی اماکن عمومی برای معلولان

۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۲ آبان ۱۳۸۹.

مناسب سازی می کوشد با هدف ایجاد تساوی فرصت ها و رعایت حقوق افراد معلول به منظور مشارکت آنان در کلیه امور جامعه، حضور معلولان جامعه را در اذهان طراحان شهری جهت ایجاد فضایی مناسب به مرحله تعیین برساند. تغییر ساختارهای موجود برای تسهیل استفاده معلولین، بیش از حد پرهزینه است. با این حال، اگر نیازهای معلولین در مرحله برنامه ریزی و طراحی در نظر گرفته شود، این هزینه را می توان پس انداز کرد. این نمایشگاه به دنبال بررسی این مشکل و موانع موجود بر سر راه مناسب سازی معلولان بود.

۵. معرفی انتشارات معلولین

در این قسمت کتاب ها و مجلات و فصلنامه هایی که در مورد معلولین به چاپ رسیده است به نمایش گذاشته شد و همچنین آثار و انتشارات معلولین نیز در این زمینه، نمایش داده شد.

۶. معرفی صنایع دستی برگزیده معلولان

در این قسمت از نمایشگاه توانمندی های معلولین در عرصه صنایع دستی به نمایش گذاشته شد و حمایت هایی که مسئولین می توانند در این زمینه داشته باشند، بررسی شد.

۷. آثار خوشنویسی و نقاشی معلولین

در این قسمت نیز آثار معلولان هنرمند خطاط و نقاش به نمایش گذاشته شد.

۸. معرفی دستاوردهای ورزشی معلولان

در این بخش از نمایشگاه سعی شد تا توانمندی های معلولان ایران را در عرصه ورزش به نمایش گذاشته و ورزشکاران خوب ایران را به نمایندگان جامعه معرفی کرد.

۹. پیشرفت های پزشکی و تجهیزات توان بخشی معلولان

در این قسمت نمایشگاه سعی شد تولیدات ایرانی معلولان در عرصه تولیدات کمک توان بخشی تجهیزات پزشکی معرفی شد.

۱۰. تولیدات بصری در زمینه معلولان

در این بخش تلاش شد تا آثار ساخته شده در حوزه فیلم و سریال معلولان در نمایشگاه به نمایش گذاشته شود و نمایندگان را بیشتر با مسائل و مشکلات معلولین آشنا کند.

۱۱. اختراعات و اکتشافات معلولان و برای معلولان

معلولان در عرصه های مختلف شکوفای بسیاری داشتند. در این نمایشگاه، اختراعات معلولین و یا برای معلولین را به نمایش گذاشته شد.

۱۲. معرفی هنرمندان معلول

در این قسمت از نمایشگاه سعی شد هنرمندان مطرح در عرصه هنر (موسیقی و آواز و غیره) به نمایندگان معرفی شوند.

۱۳. گزارش عملکرد مکتوب و تصویری تشکل های موفق معلولان در ایران

در ایران تشکل های معلولین یکی از فعال ترین تشکل های ایران می باشند که در عرصه های مختلفی توانمندی های بالایی دارند. در این نمایشگاه

تلاش شد تا توانمندی ها و فعالیت های مختلف تمام تشکل های معلولان در کشور را به صورت تصویری و مکتوب نمایش داده شود.

۱۴. انعکاس نقایص سرشماری و آمار معلولان

ص: ۲۲۳

در این قسمت نمایشگاه به تحلیل آمار در حوزه معلولان پرداخته و نمونه‌هایی از معلولیت‌ها را ارائه داده و به بررسی مشکل آمار معلولان اشاره نمود.

۱۵. معرفی آثار فرهنگی برگزیده معلولان

در این قسمت از نمایشگاه تلاش شد تا موفقیت‌ها و فعالیت‌های فرهنگی که در عرصه معلولان وجود دارد (اردوها، مراسمات، جشنواره‌ها و غیره) را به جامعه معرفی کند.

۱۶. ازدواج موفق معلولان

مسئله ازدواج برای معلولان دارای ابعاد خاصی است که نیاز به بررسی و توجه ویژه مسئولان دارد. در این بخش از نمایشگاه به دنبال انعکاس ازدواج‌های موفق معلولان با معلولان و یا افراد تندرست با معلول است. این قسمت از نمایشگاه می‌تواند یکی از بخش‌های جذاب نمایشگاه باشد.

۱۷. انعکاس نمونه‌هایی از ناکامی‌های معلولان

در پایان نمایشگاه سعی نمود تا چالش‌ها و موانع موجود بر سر راه معلولان را به نمایندگان گوشزد کند و از آنها قول بگیرد در حل مشکلات معلولان همراه آنان باشند.

درباره این نمایشگاه ملاحظات و نکات چندی را می‌توان مطرح کرد:

۱- معلولین ایران از نظر بهره‌هوشی و استعداد از بسیاری از کشورها و نیز از کشورهای منطقه بالاتر هستند. این نکته را می‌توان در این نمایشگاه دید. اما متأسفانه در این زمینه اطلاع‌رسانی نبوده یا بسیار کم بوده است.

کسانی که این نمایشگاه را دایر کردند، باید پروژه را به اتمام می‌رساندند و با ایجاد سایت اینترنتی و نیز با تألیف یک جلد کتاب، تمام اسناد و مدارک، تمامی عکس‌های کالاهای در معرض نمایش و تلقی و دیدگاه مردم و مسئولین را در این کتاب می‌آوردند. به عبارت دیگر استفاده از نمایشگاه را دائمی می‌نمودند. شش روز نمایشگاه بود و کسانی دیدند و بعد از مدتی هم خاطره آن از اذهان محو می‌گردد. تنها راه تداوم این نمایشگاه تألیف کتابی درباره آن و نیز راه اندازی سایتی درباره کارنامه معلولین است.

۲- اطلاع‌رسانی درباره کارنامه و فعالیت‌های معلولین نخبه در ایران بسیار اندک است. به همین دلیل شور و شوق در معلولین کاهش یافته است. در کشورهایی، اگر یک معلول یک اثر هنری کوچک خلق کند، ده‌ها بار او را در صدا و سیمای ملی خودشان نشان می‌دهند، رسانه‌ها به مصاحبه با او می‌پردازند، از والدین، دوستان و نزدیکان او خاطره می‌گیرند و پخش می‌کنند. زندگی او را به عنوان قهرمان ملی به چند زبان پخش می‌کنند. اما در ایران صدا و سیما از نمایشگاهی که نشانگر خلاقیت بخشی از جامعه معلولین است، فقط چند ثانیه و شاید یک دقیقه مطلب پخش می‌کند. معلولین سرمایه‌های این کشوراند و لازم است معرفی آنان به جهان، موجب افزایش اعتبار و حیثیت ایران می‌شود.

۳- تأسیس بانک اطلاعات برای معلولین نخبه نیاز فوری است. این بانک زندگی‌نامه و شخصیت آنان را معرفی می‌کند، آثار و تولیدات آنها را به جهان می‌شناساند و زمینه‌های افزایش بهره‌وری آنان را فراهم می‌آورد.

۴- برپایی همایش‌هایی درباره بخش‌های این نمایشگاه هم ضروری بوده است. مثلاً دانشکده هنر دانشگاه تهران بایست، تولیدات هنری عرضه شده را در همایشی بررسی و نقادی می‌کرد. خانه

کتاب، با دعوت استادان، در همایش یک روزه، کتب عرضه شده را نقادی می کرد. این شیوه به ارتقای تولید می انجامد.

۵- تأسیس موزه معلولین برای بهترین آثار و خلاقیت ها ضرورت دیگر است.

۶- تأسیس بازارچه تولیدات معلولین در فرودگاه ها، ترمینال های مسافری و در مراکز متروی تهران هم یک ضرورت است.

همه اینها مهم و می توانستند در همان سال ها اجرا شوند. اگر چنین اقداماتی اجرایی می شد، تأثیر این نمایشگاه مضاعف می گردید. حقوق معلولین ایجاب می کند مسئولین و مدیران به موارد مزبور توجه داشته باشند. نایب رئیس مجلس حجت الاسلام ابوترابی به هنگام بازدید از نمایشگاه به سخنرانی پرداخت. چند تن از نمایندگان مجلس و رؤسای چند کمیسیون و چند مدیر ارشد دولتی حضور داشتند، ایشان تحت تأثیر این نمایشگاه قرار گرفته بود و گفت ما باید از معلولین حمایت کنیم (۱). اما این سخنرانی با چند مطلب کلی و تکراری به پایان رسید. اگر ایشان از کارشناسان کمک می گرفت و سخنرانی مهم و مؤثر با بیان موارد مزبور ایراد می کرد، مدیران را راهنمایی می کرد، پروژه های ضروری را به آنها یادآور می شد و راهنمایی های لازم را می فرمود.

کمیته پیگیری، اجرا و بهینه سازی قانون حمایت از معلولان

اشاره

تشکل های معلولیتی در این دوره فعال تر شدند. برخی از آنها که در بهزیستی پرونده عضویت داشتند کمیته ای تشکیل دادند. این تشکل به نام «کمیته پیگیری» مشهور شده است. البته نام اصلی آن اینگونه است. کمیته پیگیری، اجرا و بهینه سازی قانون جامع حمایت از معلولان.

این کمیته در بهزیستی مستقر است و با تشکیل جلسات بحث و بررسی درباره مشکلات معلولین، نظریات کارشناسی و راه کارهای خود را مکتوب به بهزیستی ابلاغ می کرد. البته در کارشان مشکلاتی بود که موجب کندی و بعد تعطیلی شد.

از جمله اقدامات نیک آنها نامه ای جهت تشکر از نمایندگان و ریاست مجلس شورای اسلامی برای تصویب الحاق ایران به کنوانسیون حمایت از معلولان بود. متن این نامه همراه با توضیحاتی ذیلاً می آید.

اما متأسفانه مثل دیگر اقدامات تجارب این کمیته هم جایی مکتوب نشده؛ حتی اسامی سمن های عضو این کمیته هم معلوم نیست. از ریاست محترم بهزیستی تقاضای عاجزانه داریم، این گونه اقدامات را سرمایه های ملی بدانند و در ضبط و ثبت اسناد آنها دستور لازم را بفرمایند. به راحتی یک جلد کتاب در این باره می توانستند منتشر کنند.

نامه انجمن های فعال معلولان به رئیس مجلس

انجمن های عضو کمیته پیگیری، اجرا و بهینه سازی قانون جامع حمایت از معلولان، در نامه ای از علی لاریجانی رئیس مجلس شورای اسلامی و نمایندگان مجلس، برای تصویب الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون حقوق انسانی افراد دارای معلولیت تشکر و قدردانی کردند.

ص: ۲۲۵

در این نامه چنین آمده است: بی گمان در تاریخ پرفراز و نشیب ملت سرفرازمان روزهایی است که تجلی به ثمر نشستن آرمان های ملی، دینی و تاریخی ملت قهرمان ایران عزیز است. روزهایی همچون ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ سالروز پیروی با شکوه انقلاب اسلامی ایران، ۱۲ فروردین ۱۳۵۸ سالروز تأسیس رسمی جمهوری اسلامی ایران با مهر تأیید ملت تاریخ ساز ایران و سوم خرداد ۱۳۶۱ سالروز بازگشت خرمشهر مقاوم به دامن ایران اسلامی. در تقویم شکل گیری هویت گروه های مختلف اجتماعی نیز روزهای است که یادآور حصول موفقیت های عظیم تاریخی و سرنوشت ساز است.

چهارشنبه ۱۳ آذر ۱۳۸۷ روز تصویب الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون حقوق انسانی افراد دارای معلولیت یکی و بلکه مهم ترین روز در تاریخ فعالیت های جامعه افراد دارای معلولیت ایران و سازمان های مردم نهاد است، سرآغاز فصلی نوین در ایجاد فرصت های برابر و متناسب با شأن انسانی و شهروندی میلیون ها انسان دارای معلولیت در گستره ایران عزیز می باشد.

آنگاه ضمن تأکید بر فعالیت های پیگیر و مستمر افراد معلول و سازمان های مردم نهاد در تحقق این امر آمده است: قطعاً این پیروزی به جز همراهی دلسوزانه و احساس مسئولیت قابل تقدیر نمایندگان مجلس شورای اسلامی میسر نمی شد. لذا به نیابت از جامعه معلولان کشور و سازمان های فعال، قدردانی خود را از همگامی اعضا خانه ملت با آرمان خواهی جامعه معلولان ایران و حسن انجام وظیفه نمایندگان محترم ملت نسبت به یکی از پرمشکل ترین اقلیت های اجتماعی ابراز می کنیم و به ویژه از زحمات و پیگیری های فراکسیون اجتماعی و تلاش های دلسوزانه کارشناسان مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی سپاسگزاریم و از ریاست محترم مجلس نیز به خاطر هدایت مدبرانه نشست مربوطه مجلس منتج به اخذ آراء قاطع اعضا خانه ملت به نفع الحاق، تشکر ویژه به عمل می آوریم. قطعاً هر بهروزی و سعادت مندی که در پرتو تحقق مفاد این کنوانسیون در زندگی میلیون ها معلول ایرانی رخ دهد سهمی در سعادت مندی شما نمایندگان دلسوز ملت خواهد داشت.

در پایان ضمن قدرشناسی مجدد از نقش سرنوشت ساز مجلس شورای اسلامی ایران در تحقق این پیروزی آینده ساز برای معلولان کشور انتظار داریم اعضا محترم خانه ملت با تصویب قوانین پایین دست و اجرایی برای تبدیل حقوق مورد تأیید افراد معلول مندرج در کنوانسیون به دستاوردهای ملموس برای افراد معلول و تحقق عملی فرصت های برابر این گروه اقدام شایسته خود را در تصویب کنوانسیون تکمیل کرده و موجب شوید طعم شیرین الحاق جمهوری اسلامی به کنوانسیون در کام افراد معلول کشور حس شود. (۱)

طرح تعاون و همکاری مشترک

در این دوره شاهد نشست های مشترک، جلسات با حضور متصدیان از نهادهای مختلف و بالا-خره همکاری بین دستگاه های قانون گذاری و اجرایی مردمی هستیم. به همین دلیل اقدامات مؤثر و طرح های سودمندی اجرا شد.

ص: ۲۲۶

امور معلولین چند بعدی و پیچیده است، نیاز به هماهنگی و اشتراک مساعی همه دستگاه ها هست تا یک مسأله و مشکل گره گشایی گردد. به ویژه دعوت معلولین و تشکل های معلولیتی به همکاری، علاوه بر اینکه به نوعی تکریم آنها است، موجب تسریع امور و سرعت در حل مشکلات است. برای نمونه، برخی از نشست ها و همکاری گزارش می شود:

اعضا فراکسیون حمایت از معلولان مجلس، روز جهانی معلول با دبیران سازمانهای مردم نهاد معلولین نشست مشترکی برگزار کردند. در این نشست که ظهر یکشنبه یازدهم آذرماه برگزار شد، «فاطمه آلیا» عضو فراکسیون حمایت از معلولین مجلس شورای اسلامی با اشاره به عمر سه ماهه این فراکسیون، معلولیت را یک ناتوانی جزئی جسمی دانست که خداوند از روی حکمت برای آدمی مقدر کرده است در حالیکه درهای بسیاری از نبوغ و هوش را برای شخص معلول گشوده است؛ از اینرو معلولین توانایی بسیاری از کارها را دارند. او با اشاره به خواست نهادهای مردمی برای برداشتن محدودیت های معلولین در کاندیداتوری مجلس شورای اسلامی، کاندیدا شدن معلولین را امری مطلوب دانست؛ چون آنان توانایی به انجام رساندن این وظیفه را دارند. اما هم اکنون برای کاندیدا شدن معلولین منع قانونی وجود دارد. باید تلاش کرد ابتدا قانون اصلاح شود. (۱)

یکی از خواسته های معلولین از قدیم، داشتن نشست با مسئولین و مدیران و تشکل های معلولین است. اگر این خواسته به صورت قانون مصوب می شد، کارآیی آن مضاعف می گردید. مثلاً رئیس بهزیستی ملزم می شد که هر ماه و یا هر دو ماه یک جلسه با تشکل های معلولین داشته باشد. نیز معاونان او ملزم می شوند.

البته مانع و مشکل که همیشه وجود داشته، دستور مذاکرات این جلسات است. تلقی عمومی این است که معلولین جلسه را برای مساعدت مالی می خواهند و مهم ترین خواسته آنان، دریافت کمک مالی است. از طرف دیگر مسئولین بهزیستی هم بر اساس این تلقی، جلسات با معلولین را مدیریت کرده اند.

آقای حسن کامران نماینده مردم اصفهان در فراکسیون معلولان اعلام کرده بود که وقتی آقای فقیه رئیس بهزیستی بود در اتاقش به روی معلولین بسته بود و هیچ به آنها توجهی نمی کرد و از رئیس جدید آقای اسفندیاری خواست به معلولین توجه نماید. (۲) اسفندیاری مدیر جدید سازمان کل بهزیستی کشور با حضور در فراکسیون معلولان و جانبازان اعلام کرد در جلسه تشکل های معلولین شرکت کرده و نظرات مدیران انجمن ها و سمن ها را شنیده است و قول داد برای بهبود وضع جامعه معلولان و جانبازان در آینده ای نزدیک جلسه ای در بهزیستی برگزار خواهد کرد تا نمایندگان و مدیران انجمن ها مشکلات و مسائل خود را در این زمینه به مسئولان ارائه دهند. (۳)

گاه این نشست ها در سطح بالا و با حضور ریاست جمهوری بوده است. فراکسیون همراه با جمعی از معلولان و سازمان ها، نهادها و تشکل ها با رئیس جمهور ملاقات داشت. برگزاری همایش کاربردی

ص: ۲۲۷

۱- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۱۱ آذر ۱۳۸۶.

۲- همان، ۴ خرداد ۱۳۸۹.

۳- همان.

تشکل های مردمی و نهادها (NGOها) دارای معلولیت ذهنی نیز در سالن آمفی تئاتر بهزیستی روز یکشنبه ۱۰ آذر تشکیل شده است. (۱)

انجمن نخبگان معلول

معلولین در طول تاریخ در همه دوره ها درخشیده اند؛ اما در عصر ظهور اسلام به دلیل حمایت رسول خدا (ص) و قرآن از حقوق و کرامت و حیثیت معلولین بیشتر درخشش داشته اند. جاحظ در سده چهارم قمری و صفدی در سده هفتم قمری، کتاب هایی درباره معلولین نوشتند و آنان را معرفی کردند.

کتاب صفدی به نام نکت الهمیان فی نکت العمیان چند بار منتشر شده، او در جای جای کتابش به نبوغ و خلاقیت های معلولین اشاره کرده است. (۲)

اما گاه بعضی افراد القاء کرده اند که معلولین، آدم های منزوی، متکدی و عقب مانده هستند. اگر چنین افراد نادر در جامعه معلولین پیدا شود، خیلی کم اند و نسبت به کل قابل توجه نمی باشند.

فراکسیون مجلس و رئیس آن خانم آلیا در سال ۱۳۹۰، طرحی برای معرفی معلولین نخبه معرفی کردند. خانم آلیا در مصاحبه با ایسنا از این طرح گفته و ابعاد آن را معرفی کرده است. (۳) به نظر ایشان، معلولانی که موفق به کسب افتخارات شده و کشور را سربلند کرده اند، کم نبوده اند. معلولین در زمینه های مختلف تلاش کرده، اختراعات خوبی داشته و اختراعات سودمندی را به تولید رسانده اند. (۴)

خانم آلیا از چهره های خدوم معلولین و انسانی شریف است و در عرصه رشد و ارتقای این قشر فراوان کوشیده است. ذهن خلاق و مبتکر دارد. این طرح ابتکاری او هم، یک ضرورت است، اما لازم است به چند نکته توجه شود:

قبل از هر اقدامی لازم است مقدمه چینی و تمهید مقدمات شود. اطلاعات معلولین نخبه گردآوری و در بانک اطلاعات ذخیره گردد.

سال عدالت و تکریم معلولان

تصویب قانون ۸۳ و فعال شدن دستگاه های اجرایی، بعد از سال ۱۳۸۳، موجب شور و نشاط در جامعه معلولین شد. آنان باور کردند که می توانند بدون تبعیض و در فضایی با فرصت های مساوی و برابر با افراد عادی زندگی کنند.

فراکسیون حمایت از معلولان برای اطلاع رسانی و رسانه ای کردن اخبار فعالیت ها؛ سال ۱۳۸۹ را سال تکریم و عدالت معلولان نامید.

فاطمه آلیا رئیس فراکسیون، برنامه های سال عدالت و تکریم معلولین را اعلام کرد. قدم های زیادی برای معلولین برداشته شد و همه دستگاه ها امسال نسبت به سال های گذشته قدم های بیشتری در

ص: ۲۲۸

۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۴ آذرماه ۱۳۸۷.

۲- . نکت الهمیان فی نکت العمیان، به کوشش احمد زکی، ص ۴-۶.

۳- . خبرگزاری ایسنا، ۲۶ بهمن ۱۳۹۰.

۴- . همان.

جهت بهبود وضعیت و حل مشکلات معلولین برداشته اند، نیز با شروع روز جهانی معلولین، سال ۱۳۸۹ سال عدالت و تکریم معلولان نام گرفته است. الحاق ایران به کنوانسیون جهانی و تأثیر آن در حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت با پیگیری های به عمل آمده در دولت به تصویب رسید و تقدیم مجلس شد.

این لایحه همچنین با توجه به در پیش بودن روز جهانی معلولین و بر اساس ماده ۱۰۲ آیین نامه داخلی با بیش از ۱۸۰ امضاء از طرف نمایندگان در اولویت قرار گرفت و در صحن علنی مجلس مطرح شد. (۱)

از طرف دیگر در سال ۱۳۸۹، جایگاه معلولان در برنامه توسعه بررسی و تثبیت شد. در بودجه این سال سرفصل های بیشتری به معلولین اختصاص می یافت. اقدام مهم دیگر تشکیل کارگروهی با رویکرد شورای حقوقی در این سال بود نمایندگانی از سازمان های مردم نهاد مربوط به معلولین، کارشناسان مرکز پژوهش ها، اداره قوانین مجلس و فراکسیون در این کارگروه عضویت دارند. هدف این است که پیشنهادات مختلف اخذ و در برنامه توسعه پنجم آورده شود. (۲)

از طرف دیگر تلاش های بسیار برای افزایش میزان تحصیلات معلولان با توجه به پیشرفت های تکنولوژی نوین انجام یافته است.

در سال های دور معلولان امکان ادامه تحصیل نداشتند و به همین علت بیشتر در شغل اپراتوری و برخی شغل های محدود به کار گرفته می شدند، اما پس از تصویب قانون جامع حمایت از حقوق معلولان و سرمایه گذاری نظام جمهوری اسلامی برای ادامه تحصیل معلولان میزان تحصیلات این قشر از شهروندان بالا- و در برخی موارد دکترا و فوق لیسانس است به همین دلیل نهادها درصدد تعریف فضا و حوزه های اشتغال متناسب با تحصیلات، توانمندی ها و مهارت های معلولان برآمده اند. (۳)

همه اینها موجب شد که از زحمات و تلاش های خود معلولین تشکر و قدردانی شود، دوم اینکه از مدیران اجرایی مثل مدیران سازمان بهزیستی هم تشکر شود؛ سوم تلاش های مجلس هم معرفی و از آنها هم قدردانی گردد. مهم تر اینکه فعالیت های بسیاری که در سراسر ایران اجرا می شود به جهان معرفی شود. از اینرو سال ۱۳۸۹ به عنوان «سال عدالت و تکریم معلولان» از طرف فراکسیون حمایت از معلولان مجلس نام گذاری شد.

کارگروه جمع آوری آراء برای برنامه پنجم توسعه

برنامه های توسعه از سال ۱۳۲۷ توسط سازمان برنامه و بودجه آغاز شد و به رغم چند سال تعطیلی، برنامه پنجم در ۱۳۸۹ تدوین و نهایی شد ولی دولت محمود احمدی نژاد از اساس آن را ملغی و ابطال کرد و سازمان برنامه و بودجه را هم تعطیل نمود.

ص: ۲۲۹

۱- . خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۳ خرداد ۱۳۸۹.

۲- . همان، ۸ خرداد ۱۳۸۹.

۳- . خبرگزاری ایسنا، ۲۶ خرداد ۱۳۸۹.

برای اولین بار تلاش‌های بسیاری برای گنجاندن معلولین در بخش‌های مختلف برنامه توسعه انجام گرفت. فراکسیون حمایت از معلولین، نشست‌های متعدد و مشترک برای جمع‌آوری و تدوین آراء برپا کرد تا بتواند از ظرفیت‌های مختلف برنامه به نفع معلولین استفاده کند. یکی از اقدامات ابتکاری تشکیل کارگروه با حضور نمایندگان مجلس، نمایندگان سازمان‌های مردم‌نهاد، کارشناسان مرکز پژوهش‌ها، اداره قوانین مجلس و فراکسیون در سال ۱۳۸۹ بود. هدف اصلی آنها، ایجاد یک پایگاه مشورتی و شورای حقوقی بود و می‌خواستند طرح‌ها و آراء مختلف را جمع‌آوری و تدوین کنند و به متصدیان برنامه پنجم توسعه بدهند. اگر این تدابیر اجرایی می‌شد جایگاه معلولین در قسمت‌های مختلف ارتقاء می‌یافت. اما به دستور رئیس‌جمهور وقت، هر آنچه هم تدوین شده بود خمیر شد. (۱)

خلاصه: این شش طرح عملی و اجرایی شد. حداقل برای یک بار عملیاتی شد. ولی تبدیل به سامانه قانون‌مند نگردید. اگر مجلس برای اینها طرح آماده می‌کرد و مصوب می‌شد، امور معلولین بهتر و دقیق‌تر عملیاتی می‌شد. اساساً نمایندگان یا فراکسیون معلولین یا کمیسیون اجتماعی درصدد تدوین و تصویب قانون برای این طرح‌ها نبودند. به نظر می‌رسد همه این طرح‌ها مهم و سودمند و مؤثر هستند و اگر قانونی شوند تأثیر آنها مضاعف می‌گردد.

ص: ۲۳۰

پس از تصویب قانون ۸۳ و ابلاغ برای اجرا، نقدها شروع شد؛ به طوری که با گذشت زمان انتقادات گسترش یافت. چند سال بعد یعنی در نیمه دوم دهه نود، انتقادات اوج گرفت و منجر به کنار گذاشتن این قانون و تدوین قانون جدید گردید. این مبحث درصدد گزارش اهم این انتقادات به صورت دسته بندی شده است. چند نظر عمومی درباره مشکلات معلولین هست. عده ای فقدان یا ضعف قانون را علت اصلی مشکلات می دانند. معمولاً مدیران اجرایی چنین دیدگاهی دارند. معمولاً در ایران پس از انقلاب، رویه ای مرسوم و جا افتاده شده است، هر دولتی می آید اقدامات و کارها و قوانین دولت قبل را تخطئه می کند و هر دولت می خواهد خودش بنای جدید ایجاد نماید و کل بنای سابق را رها هم نمی کند بلکه تخریب می کند. هستی خود را در تخریب و نابودی دیگران می بیند. تاکنون هیچ دولتی نیامده و بگوید رویه و ساختار فکری و ضوابط کلی سابق را قبول دارم و همان را ادامه می دهم. این نوع رفتار، محل و مضر به حقوق معلولین است. زیرا هر رئیس جمهور حدود یک سال طول می کشد که تیم خودش را مستقر کند و با آمدن تیم جدید، بودجه فراوان نیاز است تا ضوابط جدید را بنویسند و ابلاغ کنند و بودجه هایی که قبلاً صرف شده، همه را کنار می گذارند. این بودجه ها می توانست برای بهبود زندگی معلولین مصرف شود و این زمان ها می توانست در راه ساختن زندگی بهتر معلولین به کار گرفته شود.

اما مجلس نظر دولت دال بر اینکه قانون ضعف و مشکل دارد را قبول ندارد و مجلسی ها بارها اعلام کرده اند که بهترین قانون در سال ۱۳۸۳ برای معلولین تصویب شده و مدیران توان اجرای آن را نداشته یا تجربه و تخصص لازم را ندارند. (۱) همچنین نمایندگان گفته اند: دولت و مدیران دولتی انگیزه لازم برای اجرای قانون را ندارند. (۲)

نظر عمومی هم هست. طرفداران این نظر معتقداند: معلولین با تلاش و کوشش می توانند پیشرفت کنند و دولت و مجلس را وادار کنند تا به آنان اهتمام نمایند. وقتی نایبانی مدارج علمی را طی کرد و بهترین وکیل یا بهترین پزشک شود. همگان مجبوراند او را محترم شمرده و به نیازهای او توجه نمایند. (۳) این دیدگاه انسان محور است. اما نظریه اول قانون محور و نظریه دوم مدیریت محور است. نظریه چهارمی هم می توان عرضه کرد و بین سه دیدگاه مزبور جمع کرد و به هر سه فاکتور مزبور بها داد.

ص: ۲۳۱

۱- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۲۷ مهر ۱۳۸۹.

۲- همان.

۳- تشکل هایی مانند دفتر فرهنگ معلولین (قم)؛ کانون معلولین توانا (قزوین)؛ و مجتمع رعد (تهران) چنین نظری دارند. هر چند فاکتورهای قانون و مدیریت را هم مؤثر می دانند ولی انسان را محور همه تحولات می دانند (نمایندگان این تشکل ها در نشست سماوات در کاشان، این دیدگاه را بیان کردند).

در بین انتقادات به «قانون ۸۳»، گاه گفته شد که این قانون توسط شورای نگهبان تأیید نشده پس مشروعیت ندارد. این سخن کاملاً غلط است. زیرا در قانون آمده که اگر پس از تصویب مجلس، طی ده روز شورای نگهبان نظر نداد، دولت می تواند آن را اجرا کند. پس چنین قانونی بر اساس خود قانون مشروع است و مشکل حقوقی ندارد.

نمایندگان، کارشناسان، مدیران و معلولین در این دوره، این موارد را به عنوان مشکل حوزه معلولین معرفی کردند: ایاب و ذهاب، درمان، بیمه، مسکن، ازدواج، اشتغال، استخدام، عمل به قانون؛^(۱) معافیت سربازی، پرداخت مستمری، هزینه تحصیلی، مساعدت برای خرید امکانات تحصیل، بانک اشتغال،^(۲) مناسب سازی، بودجه و سرفصل بودجه در بودجه سالانه.^(۳)

اجرای قانون

اشاره

دو نظریه مهم در زمینه مشکلات معلولین در این دوره وجود داشت. در اواخر دهه ۱۳۹۰ و در سال های ۱۳۸۸ به بعد به رقم تصویب قانونی جامع و مؤثر در سال ۱۳۸۳، هنوز مشکلات معلولین به قوت خود باقی بود. از اینرو دو دیدگاه در این سال ها شکل گرفت: یک نظر علت اصلی مشکلات معلولین را ضعف قانون می داند. نظر دیگر می گوید قانون مشکلی ندارد و عدم اجرای قانون ریشه مشکلات معلولین است. یعنی نمایندگان توپ را به زمین مجریه و دولت توپ را به زمین مجلسی ها می اندازد.

دیدگاه موسی قربانی

ایشان به عنوان نماینده قاینات، عدم اجرا را مشکل می داند و چنین اظهار نظر کرده است:

«در حالی که قانون جامع حمایت از حقوق معلولان در سال ۸۳ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده و در بندهای مختلف آن به قوانینی برای رفع مشکلات معلولان اشاره شده است اما شواهد حاکی است که تاکنون اقدام چشمگیری برای اجرایی شدن آن به انجام نرسیده است.

او در پاسخ به این که قوانین مصوب مجلس تا چه اندازه مدافع حقوق معلولان بوده و آیا باید قوانین دیگری در این باره به تصویب مجلس برسد یا خیر می گوید: در این حوزه تمام قوانین مدافع حقوق معلولان از جمله بهسازی فضای شهری، اختصاص سهمیه برای استخدام در ادارات دولتی و ... در مجلس مصوب شده و از این نظر ضعف قانونی از ناحیه مجلس وجود ندارد.»^(۴)

نهایتاً آقای قربانی می گوید: «مجلس باید در کنار هر قانونی که تصویب می کند ضمانت اجرایی آن را هم فکر کند. اگر قوانین وضع و تصویب شود و مدیران اراده ای برای اجرا نداشته باشند، مشکلات تداوم می یابد.»^(۵)

ص: ۲۳۲

۱- نماینده مردم اهر، مسعود ریحان، خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۱۰ مرداد ۱۳۸۹.

۲- رامین حبیبی، خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۱۰ مرداد ۱۳۸۹.

۳- فاطمه آلیا، خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۳ بهمن ۱۳۸۶.

۴- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۲۷ مهر ۱۳۸۹.

۵- همان.

ایشان به عنوان نماینده مردم نهبندان و سربیشه، نظر آقای قربانی را تأیید می کند و می گوید: «اگر چه قوانین مجلس قوانین کاملی است. اما اجرایی نشدن آن توسط دولت همچنان مشکلات را برگرداند این قشر باقی گذاشته است.»^(۱) به نظر صابری نمایندگان ابزارهای بازدارنده در اختیار ندارند. او در این باره می گوید: «نهایت ابزاری که می توانیم استفاده کنیم، تذکر و پس از آن سؤال است. هر روز داریم تذکر می دهیم. جمع تذکرات در این سال ها بسیار شده است و تأثیری هم ندارد. چون مدیر اگر نخواهد اجرا کند، هر کاری بکنیم، اجرا نمی کند و باید فکر دیگری شود.»^(۲)

دیدگاه انوشیروان محسنی بندپی

یک نکته جالب این است که دکتر انوشیروان محسنی بندپی روزی در مجلس بود و به عنوان نایب رئیس اول کمیسیون بهداشت و درمان در مجلس فعالیت داشت. اکنون او ساکن در مهم ترین نهاد اجرایی معلولین یعنی رئیس سازمان بهزیستی است. به همین دلیل معلولین دقیقاً نظرات، افکار، فعالیت و عملکرد ایشان را زیر نظر دارند. روزی که در مجلس بود در گفتگویی با خبرگزاری مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۸۹ گفته بود: «بی توجهی دستگاه های اجرایی به معلولان، دلیل اصلی مشکلات معلولین است. رویه نادرست مدیران در عدم اجرای قانون یا دور زدن قانون یا اعمال سلیقه ای آن پیامدهای خطرناک برای کشور دارد. از جمله موجب دلسردی معلولین از حضور و مشارکت در جامعه می شود.»^(۳)

آقای محسنی بندپی با اشاره به نامه فاطمه آلیا به وزیر بهداشت و حمایت از حقوق معلولان در آزمون استخدامی پرستاران، اظهار کرد: «معلولان بسیاری هستند که نتوانسته اند با این روند در اجتماع حضور یابند و فعالیت کنند؛ افرادی تحصیل کرده و صاحب اندیشه که گاه از ناتوانی جسمی رنج می برند. متأسفانه دستگاه های اجرایی در اجرای قوانینی که بر آنها مکلف شده است همکاری لازم را با مجلس ندارند.»^(۴)

لازم به ذکر است آقای محسنی نزدیک به یک سال است ریاست سازمان بهزیستی را بر عهده گرفته است. تلقی همگان درباره عملکرد ایشان تاکنون مثبت است و ایشان را در خور تقدیر می دانند. از تجارب گذشته می توان درس گرفت و خوشنامی بر جای گذاشت. امید است آقای محسنی تا آخر دوره مسئولیتشان همچنان نزد معلولین خوشنام و خدوم باقی بمانند و به حقوق معلولین توجه و اهتمام داشته باشند. تنها خواسته مددجویان از ایشان این است که مثل برخی مدیران بی اعتنا به قانون نباشند و سخنان و توصیه های خود، به هنگامی که در جایگاه نماینده مجلس بودند را همواره مرور فرمایند.

خانم فاطمه آلیا با بیان اینکه هیچ دستگاهی اراده و عزم این را ندارد که حق و حقوق معلولان را نقض کند، از معلولان خواست موارد نقض قانون را به مجلس یا سازمان بهزیستی اطلاع دهند.

ص: ۲۳۳

۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۲۷ مهر ۱۳۸۹.

۲- . همان.

۳- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۹ بهمن ۱۳۸۹.

۴- . همان.

معلولان اقشار گسترده ای از جامعه هستند؛ همه به نوعی در معرض معلولیت قرار دارند و این اتفاقی است که هر لحظه ممکن است حادث شود.

ممکن است یکی از اعضا خانواده مدیری که اهتمام به اجرای حقوق معلولین ندارد در معرض آسیب قرار گیرد و دچار معلولیت شود. از اینرو خواهش و تمناى عموم معلولین و نمایندگان مجلس اینست که مدیران و رؤسای ارشد نظام به حق و حقوق معلولین توجه کنند. بودجه های آنان را جای دیگر صرف نشود و حقوق این قشر بی پناه تضييع نگردد. بر اساس متون دینی قطعاً اینگونه کارها، عواقب سوء و پیامدهای منفی دارد و قطعاً به عنوان غضب اموال و تضييع حق الناس گریبان آن ها را خواهد گرفت.

دیدگاه حسن فاتحی

یکی از نویسندگان به نام حسن فاتحی درباره علل و عوامل اجرا نشدن قانون ۸۳ به پنج متغیر اشاره می کند. او نقد و انتقادهای جدی و اساسی به نظام اجرایی قانون دارد و می نویسد:

«یکی از قوانین مصوب مجلس قانون جامع حقوق معلولین در ۱۶ ماده اجرایی می باشد که به دلایل زیر اجرا نشده و از عدالت رفتاری و عملی خبری نیست:

۱. انگیزه و شناخت کافی نسبت به درک مشکلات معلولین از سوی مدیران مرتبط با معلولین وجود ندارد و به عبارتی خود متولیان معلولین و در رأس آنها سازمان بهزیستی از ناقضین اصلی حقوق شهروندی معلولین می باشند و ریشه این معضل بزرگ نیز به سوء مدیریت ها و فرصت طلبی های برخی مدیران اجرایی مربوط می شود.

در تبصره واحده ماده یک قانون حمایت از حقوق معلولین تأکید شده است: معلول به فردی در این قانون اطلاق می شود که به تشخیص کمیسیون پزشکی سازمان بهزیستی بر اثر ضایعه جسمی، ذهنی و روانی یا توأم اختلال مستمر در سلامت و کارایی عمومی وی ایجاد گردد به طوری که موجب کاهش استقلال فرد در زمینه های اجتماعی و اقتصادی شود.

کدام مدیر ارشد و کدام مدیرکل در تنها سازمان متعلق به معلولین با این رویکرد به معلولین می نگرند؟ اگر همین نگرش قانونی مصوب در تعامل با معلولین مورد تمکین واقعی مدیران قرار گیرد بسیاری از فشارها و نگرانی های روزمره زندگی از دوش معلولین برداشته می شود ولی واقعیت این است نگرش مدیران اجرایی به معلولین نگرشی فنی و قانونی نیست و حتی در خود سازمان بهزیستی انتظاری فراتر از کارکرد افراد سالم از معلولین وجود دارد و این در صورتی است که افراد سالم در همان موقعیت شغلی کارایی به مراتب پایین تر از معلولین و آن هم از روی عمد و قصور دارند و علت اصلی این فرافکنی سوء مدیریت ها به وجود معلولین در محیط کاری ناشی از بی توجهی جدی به تبصره قانونی مذکور می باشد.

۲. سازمان بهزیستی به عنوان تنها متولی معلولین از ضعف های ساختاری مدیریتی و اجرایی حاد برخوردار می باشد یعنی هم مدیران آن توان درک روحیات و مشکلات معلولین را ندارند و اندک مدیران مسئول و خدوم نیز به حاشیه رانده می شوند و هم معاونت ها و کارشناسی های سازمان بهزیستی طوری چیدمان مدیریتی پیدا کرده اند که اندک توجهی به خود معلولین توانمند در حل مشکلات و ارائه راهکارها را ندارند و به عبارتی معلولین منتقد توانمند که از توان بالای تحلیل مشکلات

برخوردارند در سیستمی نادرست یا منزوی می شوند و یا از زندگی می افتند و با انواع برچسب‌ها و فشارهای تصنعی روبرو می شوند و دلیل اصلی این تناقض رفتاری مدیران نیز حاکمیت روابط و باند گرایی به جای نظریه شایسته سالاری می باشد.

در این معضل بزرگ مدیریتی آن قدر بهزیستی ناتوان است که حتی مدیرکل‌های برخی استان‌ها برای خود یک حکومت بزرگی درست کرده‌اند و تا مهره ذی نفوذی آنها در مجلس و یا استانداری‌ها وجود دارد همان مدیرکل‌ها نیز ترس بازخواست قانونی از مراجع بالا را ندارند و با این جزایر مستقل مدیریتی چگونه می شود انتظار داشت که قوانین مصوب مجلس در مورد معلولین اجرا شود؟

۳. به علت فقدان اطلاع رسانی‌ها و نیز نبود جلسات و همایش‌های بزرگ با حضور حداقل مدیران استانی در مراکز استان‌ها اکثر مدیران اجرایی سایر ادارات و ارگان‌ها نگرشی سنتی توأم با سلاقی خاص خودشان نسبت به معلولین دارند یعنی یا دید ترحمی دارند و یا دید تنفیری و علت این نقص‌ها نیز باز به قصور متولیان مستقیم معلولین در سازمان بهزیستی مربوط می شود یعنی آنها آن قدر در مشکلات داخلی و جاری خودشان مانور می دهند که راه حل‌های خارج از سازمانی را نیز فراموش می کنند.

۴. به نظر می رسد تنها وجود قوانین نمی تواند راهکار واقعی مشکلات معلولین باشد بلکه تا مجریان قانون شعور و معرفت انجام وظیفه پیدا نکرده باشند قوانین شکل اجرایی به خود نخواهند گرفت و متأسفانه سیستم مدیریتی کلان نیز خواه ناخواه تبلیغ را به جای خدمت و هیاو را به جای تکریم اشتباه گرفته است و دوست دارد بدین شکل از تعهد عملی قوانین شانه خالی کند.

۵. تشکلات غیردولتی معلولین نیز تا زمانی که زیر نظر سازمان بهزیستی از حداقل شرایط برای طرح دغدغه‌ها و راهکارهای خود محروم باشند توان ابراز وجود نخواهند داشت و نخواهند توانست در اجرای عملی قوانین مؤثر گردند بنابراین باید تدبیری اندیشیده شود که حداقل نخبگان معلول در مدیریت‌های اجرایی مرتبط با معلولین فرصت طرح نظر و دخالت عملی داشته باشند. و به رویه استفاده ابزاری از معلول باید خاتمه داده شود و به جای آن از توانمندی و طرح‌های خلاق آنها در جهت حل معضلات خودشان بهره جسته شود.»^(۱)

بالاخره و به هر دلیل بسیاری از بندهای قانون ۸۳ اجرایی نشد و انتقادات فراوانی مطرح شد ولی گویا گوش شنوایی نبود تا اینکه از سال ۱۳۸۹ دولت و مجلس به این نتیجه رسیدند، قانون ۸۳ را کنار گذاشته و قانون جدیدی در دولت تدوین و عرضه شود. اما این دغدغه هست که اگر قانون جدید با صرف بودجه فراوان و امکان زیاد تدوین و تصویب شود، مجدداً چه تضمینی هست که اجرا خواهد شد. مگر این که در قانون جدید، ضمانت‌ها، تضمین‌ها و ضامن‌های مستحکم و بازدارنده و کارآمد درج شود. به طوری که هیچ کس جرأت تخلف نداشته باشد. لازم به تذکار است ضمانت‌های حقوقی هر مقدار قوی باشد، باز راه گریزی برای آن پیدا می کنند. و لازم است ضمانت‌های اخلاقی و شرعی و نیز توجیه‌های معرفتی و تربیتی هم به آن افزوده شود. مدیری که نسبت به پیامدهای عدم اجرای

ص: ۲۳۵

قانون معرفت دارد قطعاً کمتر تخلف می کند. همچنین ضمانت هایی مثل نظارت مردمی و دیده بانی مطبوعات هم لازم است قانونی شود.

آمار معلولین و پوشش دادن بهزیستی

هنوز جنبه های آماری معلولین روشن و معلوم نیست. گاه سازمان بهزیستی با تکیه بر نداشتن آمار جامع، از پذیرش معلولین طفره رفته است. مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۸۶ طرح دو فوریتی مطرح کرد که ۵۰۰ هزار معلول منتظر نوبت توسط سازمان بهزیستی پذیرش شوند.^(۱) در همین راستا عسرت شایق، نماینده مردم تبریز در جلسه فراکسیون تأکید کرد که: «اقدامات صورت گرفته برای خدمات دهی به معلولان کشور متناسب با تعداد و نیازهای متعدد این قشر نبوده است.»^(۲)

حسین ابراهیمی نماینده بیرجند معتقد است در ایران حدود ۱۰ میلیون معلول هست و این حجم معلول، نیاز به تدبیرهای جدی دارد:

«در کشوری مثل ایران با چیزی حدود ۱۰ میلیون معلول معمولی، شدید و خیلی شدید بدون احتساب سالمندان که به سمت نوعی معلولیت می روند با وجود قوانین و مصوبه های متعدد از سوی مجلس شورای اسلامی هنوز در این زمینه حرکت قابل توجهی صورت نگرفته است.

این انتقادات در سطح کلان شهرها مطرح می شود که در سطح مراکز استان و شهرستان ها هم با وجود تعداد قابل توجهی معلول، امکانات در حداقل بوده و به هیچ عنوان متناسب با شرایط آنان نیست. ۲۳ مهر؛ روز جهانی عصای سفید روزنامه ی آوای خراسان جنوبی را بر آن داشت تا نحوه تصویب قوانین حامی معلولان در مجلس و چگونگی اجرایی شدن آن را در سطح استان خراسان جنوبی را از سه تن از نمایندگان آن جویا شود. نتیجه این بررسی مطلوب نبود.»^(۳)

اشتغال و استخدام

مجلس شورای اسلامی در سال های ۱۳۸۵ به بعد کارگروه اشتغال و سرمایه گذاری ایجاد کرد تا به روش تخصصی و ویژه به مشکلات این حوزه از جمله مسائل معلولین رسیدگی کند. یکی از اعضای این گروه، به نام مسعود ریحان نماینده اهر معتقد است:

«باید نگاه جامعه به معلولان بیشتر یک نگاه علمی و کارشناسی بوده و ساز و کاری تبیین شود که زمینه های فعالیت های اجتماعی معلولان بیش از پیش فراهم شود. معلولیت مانعی برای کار و زندگی نبوده و در بعضی مواقع معلولین کارهایی انجام و منشاء خدمات ارزنده برای کشور شده اند که حتی افراد سالم نتوانسته اند آن کار را انجام دهند و با عزم و اراده خود و با وجود برخی ناملایمات در جامعه بر مشکلات فائق آمده اند که این افراد بهترین الگو و سرمشق برای معلولان ما هستند. معلولین مشکلات عدیده در حوزه اشتغال دارند و لازم است حداقل قانون سه درصد استخدام ادارات و نهادها

ص: ۲۳۶

۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۳ بهمن ۱۳۸۶.

۲- . همان.

۳- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۲۷ مهر ۱۳۸۹.

عملی شود. اگر توجه جدی به معلولان شود و برنامه‌ریزی مناسبی در این خصوص صورت گیرد قطعاً این افراد می‌توانند به نحو شایسته‌ای منشاء خدمات ارزنده برای رشد و شکوفایی در عرصه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و علمی در کشور باشند.

باید زمینه‌ای فراهم کنیم تا با کمک دولت و مجلس در جهت تأمین نیازهای عمومی معلولان خصوصاً اشتغال، مسکن، ازدواج، ایاب و ذهاب و درمان گام‌های عملی برداریم که در این خصوص نمایندگان مجلس از طرح‌هایی که به نفع معلولان و در جهت حل مشکلات عمومی آنها باشد، حمایت می‌کنند. (۱)

در مورد اشتغال و استخدام، ماده ۷ در قانون جامع ۱۳۸۳ چنین می‌گوید:

ماده هفت- دولت موظف است جهت ایجاد فرصت‌های شغلی برای افراد معلول تسهیلات ذیل را فراهم نماید:

الف- اختصاص حداقل سه درصد (۳٪) از مجوزهای استخدامی (رسمی، پیمانی، کارگری) دستگاه‌های دولتی و عمومی اعم از وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مؤسسات، شرکت‌ها و نهادهای عمومی و انقلابی و دیگر دستگاه‌هایی که از بودجه عمومی کشور استفاده می‌نمایند به افراد معلول واجد شرایط.

ب- تأمین حق بیمه سهم کارفرما توسط سازمان بهزیستی کشور و پرداخت آن به کارفرمایانی که افراد معلول را به کار می‌گیرند.

ج- پرداخت تسهیلات اعتباری به واحدهای تولیدی، خدماتی، عمرانی، و صنفی و کارگاه‌های تولیدی حمایتی در مقابل اشتغال افراد معلول به میزانی که در قوانین بودجه سالانه مشخص می‌گردد.

د- پرداخت تسهیلات اعتباری خود اشتغالی (وجوه اداره شده) به افراد معلول به میزانی که در قوانین بودجه سالانه مشخص می‌گردد.

ه- پرداخت تسهیلات اعتباری (وجوه اداره شده) جهت احداث واحدهای تولیدی و خدماتی اشتغال‌زا به شرکت‌های و مؤسساتی که بیش از شصت درصد (۶۰٪) سهام و سرمایه آنها متعلق به افراد معلول است.

و- اختصاص حداقل شصت درصد (۶۰٪) از پست‌های سازمانی تلفنچی (اپراتور تلفن) دستگاه‌ها، شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی به افراد نابینا و کم‌بینا و معلولان جسمی - حرکتی.

ز- اختصاص حداقل شصت درصد (۶۰٪) از پست‌های سازمانی متصدی دفتری و ماشین‌نویسی دستگاه‌ها، شرکت‌ها و نهادهای عمومی به معلولین جسمی - حرکتی.

تبصره ۱: کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی مجازند تا سقف مجوزهای استخدامی سالانه خود، افراد نابینا و ناشنوا و معلولین ضایعات نخاعی واجد شرایط را رأساً به صورت موردی و بدون برگزاری آزمون استخدامی به کار گیرند.

تبصره ۲: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور موظف است سه درصد (۳٪) از مجوزهای استخدامی سالانه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مؤسسات دولتی، شرکت‌ها و نهادهای عمومی و انقلابی را

ص: ۲۳۷

کسر و در اختیار سازمان بهزیستی کشور قرار دهد تا نسبت به برگزاری آزمون استخدامی اختصاصی برای معلولین واجد شرایط با همکاری سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور اقدام و معلولین واجد شرایط پذیرفته شده را حسب مورد به دستگاه مربوطه معرفی نماید.

تبصره ۳: سازمان بهزیستی کشور مجاز است در قالب اعتبارات مصوب خود، صندوق فرصت های شغلی معلولان و مددجویان بهزیستی را ایجاد و اساسنامه آن را به تصویب هیئت وزیران برساند.

تبصره ۴: سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور موظف است آموزش های لازم فنی و حرفه ای را متناسب با بازار کار برای معلولان به صورت رایگان و تلفیقی تأمین نماید. (۱)

متن قانون در این باره جامع و صریح است و مشخص نیست با چه توجیهی برخی مدیران می گفتند در این زمینه قانون ضعف دارد.

محمدرضا صابری نماینده نهبندان هم معتقد است قانون مشکلی ندارد. او به وجود قانون جذب سه درصد استخدامی ها در ادارات و نهادهای دولتی از بین معلولان اشاره می کند و می گوید: «با وجود چنین قانونی اما شاهد عدم اجرای آن از سوی نهادهای دولتی هستیم. با این که به کارگیری این افراد در واحد های مربوطه موفقیت آمیز بوده به طور مثال در بخش اپراتور که در مواردی دیده شده این افراد چندین هزار شماره تلفن را حفظ هستند ولی باز شاهدیم که استخدامی از بین این افراد صورت نمی گیرد.»

او همچنین به عدم اجرای این قانون در سطح استان خراسان جنوبی اشاره کرده و می گوید: «در استخدامی که حدود یک ماه پیش از سوی استانداری به انجام رسید متأسفانه شاهد بودیم که سه درصد مذکور لحاظ نشد.»

او درباره شیوه پیگیری نمایندگان برای اجرایی کردن این قانون می گوید: «اگرچه ما تذکرات شفاهی خود را به مسئولان استانی انتقال دادیم ولی به نظر می رسد در حد همین تذکرات شفاهی باقی مانده و نتیجه ای در بر نداشته باشد. در این زمینه دولت باید پیگیری و توجه لازم را برای اجرایی کردن قوانین مصوب مجلس داشته باشد. بخشی از مشکلات استخدامی و اشتغال معلولین در نامه رئیس فراکسیون به وزیر بهداشت و درمان آمده است.» (۲)

دکتر انوشیروان محسنی بندپی به عنوان معاون کمیسیون پزشکی مجلس درباره استخدام معلولین دیدگاه مهمی دارد:

او در رابطه با توجه به وضعیت استخدامی معلولان در بسیاری از موارد با وزرا به بحث و گفتگو پرداخت. در آخر معتقد شد: «برخی در دستگاه های اجرایی دیدگاه کوتاه بینانه دارند و نمی خواهند معلولان به حقوق خود برسند.» او از راز مهمی پرده بر می دارد و می گوید: «به نظر می رسد که دستگاه های دولتی بر این باور هستند که می توانند این بودجه را صرف افرادی دیگر کنند. در صورتی که استفاده از توانمندی های معلولان در پیشبرد اهداف سازندگی در کشور را نباید نادیده انگاشت. نظر نمایندگان نسبت به استخدام معلولان، معلولان ذهنی نیست، بلکه معلولانی هستند که مشکلات

ص: ۲۳۸

۱- کنوانسیون بین المللی و قانون جامع حمایت از حقوق معلولین، تهران، سازمان بهزیستی، ۱۳۸۶، ص ۷۵-۷۷.

۲- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۲۷ مهر ۱۳۸۹.

جسمی دارند اما از اندیشه های نو و روحیه تلاش برای ارائه خدمت برخوردار هستند. بهر حال قانون حمایت از معلولان تاکنون در دولت نهم و دهم اجرایی نشده است.»^(۱)

تاکنون همه پژوهشگران و نویسندگان دنبال علت بی توجهی مجریان به معلولان می گشتند و اکنون با سخن آقای محسنی معلوم می شود مشکل در کجا است. مشکل اینست که مدیران اجرایی در دولت معتقد بودند صرف بودجه استخدام و اشتغال معلولین برای آنها سودمند نیست و باید این بودجه را برای اقشار دیگر مصرف کرد.

البته پس از اظهارات متعدد در زمینه اجرا نشدن حقوق و قوانین معلولین توسط دستگاه های اجرایی و ایجاد جو اجتماعی، سازمان بهزیستی در سایت خود اظهار نظر کرد و نوشت:

«اشتغال یکی از مهم ترین دغدغه های معلولان است، این قانون باعث رفع دغدغه های معلولان می شود و باید مسئولان نیز برای رفع مشکل اشتغال معلولان اقدام کنند، ایجاد اشتغال باید در اولویت باشد چرا که این مسئله تأثیر مستقیمی بر روی روحیه و اعتماد به نفس آنها دارد، بنابراین سرمایه گذاری اصلی باید بر روی اشتغال باشد.

سازمان بهزیستی نیز برنامه هایی را برای اشتغال معلولان در نظر گرفته است، در این مورد تفاهم نامه ای بین وزارت تعاون و سازمان بهزیستی برای ایجاد تعاونی های فراگیر اشتغال معلولان انجام شده است، ان شاء الله این تعاونی ها اگر فعال شوند تا حدودی دغدغه اشتغال این عزیزان پاسخ داده می شود، وزارتخانه های رفاه، تعاون و کار نیز برای توانمند سازی هرچه بیشتر توانایی های معلولان فعالیت خود را آغاز کرده اند؛ در کنار این ها بحث استخدام معلولان در آزمون استخدامی آموزش و پرورش است که تلاش شده در این آزمون نیز به سهمیه های معلولان توجه کافی شود.»^(۲)

همچنین فراکسیون حمایت از حقوق معلولین پا پیش نهاد و جلساتی بین مدیران اجرایی و نمایندگان گذاشت تا دیدگاه ها و افکار و رویه ها را به هم نزدیک کند.

خانم آلیا رئیس فراکسیون، پیشرفت در کارهای کارشناسی قانون بازنشستگی و کاهش ساعت کاری معلولان را مهم دانست. یکی از مطالبات معلولان رسیدگی به قانون بازنشستگی و کاهش ساعت کاری آنها است که کارهای کارشناسی آن انجام شده و منتظر مشخص شدن محل تأمین اعتبار آن است. این قانون چیزی شبیه به قانون اشتغال و بازنشستگی جانبازان است و همچنین ساعت کار آنها با توجه به نوع معلولیت در مورد افرادی که استخدام رسمی هستند و از نظر جسمی توان کار تمام وقت را ندارند مشخص می شود. وی همچنین از حضور مسئولان بهزیستی و کارشناسان مراکز پژوهشی در جلسه فراکسیون حمایت از حقوق معلولان خبر داد.^(۳)

چند ماه بعد معلولینی در آزمون استخدامی آموزش و پرورش شرکت کردند ولی آنها را کنار زدند و موجب منازعات جدید بین مدیران اجرایی و مجلس شد. خانم آلیا با اشاره به پیگیری ماده قانونی استخدام سه درصد در آزمون استخدامی آموزش و پرورش، عنوان کرد: «مکاتبات انجام شده با کل

ص: ۲۳۹

۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۲۷ مهر ۱۳۸۹.

۲- . سایت سازمان بهزیستی کشور، آبان ۱۳۸۹.

۳- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۱۶ خرداد ۱۳۹۰.

کشور نشان می دهد آمار قابل توجهی از معلولان در آزمون استخدامی آموزش و پرورش شرکت و حد نصاب قبولی را کسب کرده اند اما فقط به دلیل معلولیت پذیرفته نشده اند؛ اگرچه بررسی ها نشان می دهد معلولیت آن هیچ مغایرتی با اشتغال در آموزش و پرورش ندارد لذا با کمک معاونت بهزیستی و معاونت سرمایه های انسانی ریاست جمهوری به دنبال مطالبه معلولان شرکت کننده در آزمون هستیم.»

وی با اعلام این خبر که معاونت سرمایه های انسانی ریاست جمهوری با بررسی مدارک ارسال شده به فراکسیون حمایت از حقوق معلولان در خصوص آزمون آموزش و پرورش حق را به معلولان داده است، گفت: «از سازمان بهزیستی درخواست کردیم مدارک افرادی که در آزمون استخدامی آموزش و پرورش شرکت کرده اند را از واحدهایش در کل کشور جمع آوری کند تا بتوانیم پیگیر حق و حقوق آنها باشیم.»^(۱)

در مورد استخدام معلولین حق التدریسی هم مشکلاتی بوده که خانم آلیا توضیح می دهد:

«تغییر رویکرد آموزش و پرورش در پذیرش نیرو توجه به قانون مصوب مجلس در مورد استخدام معلمان حق التدریس است، اگرچه بهتر بود پیش از فراخوان عمومی این تصمیم اتخاذ می شد، اما حقوق معلولان دارای سابقه حق التدریسی در صورت مواجه شدن با مشکل قابل پیگیری است.»

درباره پذیرش معلولانی که در آزمون نخست آموزش و پرورش پذیرفته شده اند، تصریح کرد: «اعمال تغییر در شرایط پذیرش آزمون مرحله دوم استخدام آموزش و پرورش نگرانی هایی در میان پذیرفته شدگان آزمون نخست اعم از معلول و غیر معلول به وجود آورده است. این موضوع دو جنبه دارد که به واسطه آن هم معلولان و هم غیر معلولان مراجعاتی داشته اند، بخش نخست این که برای آزمون استخدامی وزارت آموزش و پرورش یک فراخوان عمومی اعلام و افراد علاقه مند به تعلیم و تربیت در آزمون شرکت و در مرحله نخست پذیرفته شدند، اما برای مرحله دوم تصمیمات جدیدی بر اساس قانون استخدام معلمان حق التدریس اتخاذ شد که مطابق با آن هر ساله باید به تناسب مجموعه بازنشستگانی که از چرخه آموزش و پرورش خارج و به افتخار بازنشستگی نایل می شوند، نیروهای حق التدریس جذب آموزش و پرورش شوند.»^(۲)

با تأکید بر این قانون وضعیت جدیدی در نحوه پذیرش نیروهای آموزش و پرورش در آزمون دوم پیش آمد به این صورت که وزارت آموزش و پرورش اعلام کرد فقط پذیرفته شدگانی که سابقه حق التدریس دارند جذب می شوند، بنابراین عده زیادی از گردونه پذیرش خارج شده و این سؤال را مطرح می کنند که اگر از ابتدا این تصمیم اتخاذ و اعلام می شد ما سرمایه گذاری مادی و معنوی برای این آزمون انجام نمی دادیم.

اما در مورد معلولان، بر اساس قانون جامع حمایت از معلولان ۳ درصد از سهمیه استخدامی دستگاه های دولتی باید به معلولان تخصیص داده شود، وقتی صحبت از جامعه معلولان می کنیم، منظور یک طیف متنوع و مختلف است که گاهی تنها ناراحتی های کوچک در دست یا پا دارند.

ص: ۲۴۰

۱- . خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، ۱۲ آذر ۱۳۹۰.

۲- . همان.

این گونه معلولان به خوبی می توانند تکلم و تدریس کنند، از جامعه عظیم معلولان فقط درصد اندکی معلولان ذهنی هستند که نمی توانند در استخدام ها به این شکل سهم داشته باشند البته برای این دسته از معلولان برنامه های جداگانه ای در نظر گرفته شده تا در صورتی که قابل آموزش هستند آموزش های فنی و حرفه ای به آنها ارائه شود.

این طیف عظیم معلولیت های اندکی دارند که مانع اشتغال آنها در آموزش و پرورش نیست، برخی می توانند در سمت های اداری مورد نیاز آموزش و پرورش استخدام شوند، اما متأسفانه به طور کلی دستگاه های دولتی در زمانی که استخدام دارند معمولاً با توجهاتی به این معلولان کم لطفی می کنند. اگر در بین این معلولان کسی سابقه حق التدریس دارد، اما به این بهانه که معلولیت دارد، جذب نشده قابل پیگیری است.

بر اساس برخی اخبار رسیده از شهرستان ها زمانی که معلولان پذیرفته شده در آزمون نخست به مراکز مربوطه مراجعه می کنند، به جای این که به آنها توضیح دهند که شما سابقه حق التدریسی ندارید، ظاهراً برخی کج سلیقگی کرده و بحث قانونی مجلس را مطرح نکردند، بلکه گفتند دلیل عدم پذیرش شما نوع معلولیتان است اما این معلولان توجیه نشده و به دنبال جواب قانع کننده می گردند.

صرف نظر از اشکالی که پیش آمد یعنی نخست فراخوان عمومی شد، ولی پس از آن تصمیم گرفته شد، فقط کسانی که سابقه حق التدریس دارند، پذیرفته شوند اگر معلولانی سابقه حق التدریس دارند به تعبیر بهتر شرایطی که در پایگاه آموزش و پرورش آمده را دارند، ولی به صرف معلولیت نمی توانند در مرحله دوم شرکت کنند قابل پیگیری است و قطعاً خود مجموعه وزارتخانه هم از حق این عزیزان دفاع خواهد کرد.

علاوه بر آموزش و پرورش گویا قرار است وزارت بهداشت نیز نیرو استخدام کند، در این مقوله دیگر بحث داشتن سابقه حق التدریس مطرح نیست، اما انتظار داریم حتماً ۳ درصد سهمیه استخدام معلولان مورد توجه قرار گیرد.

خانم آلیا در ادامه با اشاره به این که تنها شغلی که نابینایان می توانند انجام دهند اپراتوری و تلفنچی بودن است عنوان کرد: به کارگیری نابینایان در اپراتوری، قانون مصوب مجلس است مبنی بر اینکه ۶۰ درصد مشاغل اپراتوری و تلفنچی باید به نابینایان تخصیص داده شود، البته بهتر این است که بیشتر از ۶۰ درصد به این معلولان نابینا تعلق گیرد، اما قانون حداقل را در نظر گرفته اگر چه به این حداقل هم توجه نمی شود.

تمام وزارتخانه ها و دستگاه های دولتی به قانون اختصاص ۳ درصد از سهمیه استخدام معلولان توجه کنند؛ چرا که درصد بسیار بالایی از معلولان توانمندی های فوق العاده ای دارند که می توانند مؤثر باشند. (۱)

برخی از سخنان خانم آلیا از نظر حقوقی و نیز از نظر واقعیت های اجتماعی و فرهنگی اشکال دارد. او می گوید نابینایان فقط می توانند شغل اپراتوری داشته باشند. اولاً در قانون شغل نابینایان محدود نشده، بلکه قانون می گوید این شغل را هم به خوبی می توانند انجام دهند همان طور که

ص: ۲۴۱

مشاغل دیگر را هم می توانند اجرا کنند. هم اکنون نایبایی هست که استاد دانشگاه تهران می باشد و ۵ دوره استاد برتر و نمونه شده و رئیس جمهور به او تقدیرنامه داده است. نیز معلم هایی که سال ها تدریس داشته و موفق بوده اند.

علی عباس پور تهرانی فرد، رئیس کمیسیون آموزش و تحقیقات معتقد است به دلیل اثرات سوء که ممکن است معلولیت در شخصیت و روان بعضی از معلولان داشته باشد بهتر است از معلولان در شغل معلمی استفاده نشود و می توان از این نیروها در امور دفترداری و کارهای اداری آموزش و پرورش استفاده کرد.

او درباره استدلال های آموزش و پرورش در امتناع از استخدام برخی معلولان در این وزارتخانه گفت: «در مورد این مسئله نظرات مختلفی وجود دارد و نمی توان یک حکم کلی داد چرا که در تأیید صلاحیت معلولان برای استخدام در شغل مدیریتی دو جنبه جسمی و روانی معلولان مورد توجه است. ممکن است معلولیت در شخصیت و روان بعضی از معلولان اثرات سوء داشته باشد و بعضی از این افراد از نظر روحی کمبودهایی داشته باشند که تأثیر مستقیم هم بر دانش آموز داشته باشد.

شرایط تدریس در مدرسه و ارتباط با دانش آموزان با شرایط تدریس در دانشگاه و ارتباط با دانشجو متفاوت است و نمی شود حکم کرد که هرگونه معلولیت باعث توانمندی های فرد معلول می شود و این معلولیت می تواند هم اثرات مثبت و هم اثرات منفی داشته باشد. باید دید معلولیت این شخص معلول چقدر در توان اداره کلاس و ارتباط با دانش آموز تأثیر دارد آیا تأثیرش مثبت است یا منفی؟» (۱)

معلوم نیست آقای عباس پور بر اساس چه دلیل و مدرک و سندی چنین داوری می کند و قاطعانه می گوید معلولین نابینا برای معلمی مناسب نیستند. آیا معلم هایی که نابینا هستند و سال ها در این کار بوده و موفق هم بوده اند، ایشان از نزدیک دیده و کار آنها را مشاهده کرده است. نایبایی در آموزش و پرورش اصفهان داریم به نام یدالله قرب علی دبیر زبان انگلیسی است، بسیار موفق هم بوده است. حتی پس از بازنشستگی مجدداً دعوت به کار شد. دکتر حسن رضایی نابینا و استاد دانشگاه تهران، چند بار استاد نمونه شده است.

سخنان آقای عباس پور، سخنان صحابه پیامبر(ص) در مدینه را به یاد می آورد. آنان به پیامبر می گفتند چرا عبدالله بن ام مکتوم نابینا را به عنوان مؤذن صبح تعیین کرده ای؟ او از پله ها نمی تواند به بام برود و اذان بگوید آن هم در صبح تاریک، چون سپیده را نمی بیند، زمان را نمی تواند تشخیص بدهد و مردم کارش را قبول نمی کنند. پیامبر(ص) حرف های آنان را شنید و گفت او صلاحیت این کار را دارد. در کشورهای غربی و پیشرفته تجربه شده که دانش آموزان از معلمین معلول بهتر حرف شنوی دارند و او را بهتر دوست دارند و با او در کلاس بهتر همکاری می کنند.

رئیس فراکسیون، خانم آلیا در نامه رسمی به وزیر بهداشتی خواستار اجرایی شدن، قانون سه درصد شد. ولی وزیر حتی جواب ایشان را نداد. زیرا به نظر می رسد دلیل و جواب منطقی نداشت. اما اینگونه برخوردها که موجب حق سوزی حقوق معلولین است در تاریخ می ماند.

ص: ۲۴۲

رئیس فراكسیون، از وزیر بهداشت و درمان خواست تا ۳ درصد مربوط به سهمیه معلولان در آزمون استخدامی پرستاری اعمال شود و همچنین بر ضرورت افزایش مستمری این قشر در لایحه بودجه سال ۹۰ تأکید کرد. خانم فاطمه آلیا، با بیان اینکه هنوز پاسخی از سوی وزارت بهداشت در خصوص نامه ای که به این وزارتخانه برای آزمون استخدامی فرستادم، دریافت نکردم افزود: «در قانون جامع حمایت از حقوق معلولان آمده است که هر نوع استخدام دولتی که صورت می گیرد، سه درصد باید به معلولان اختصاص پیدا کند.

حدود سه سال قبل در یک جلسه حضوری نیز موضوع استخدام معلولان را با وزیر بهداشت و درمان مطرح کردم و خواستم در مورد آزمون پرستاری سهمیه معلولان در نظر گرفته شود.

وی دلیل برگزاری آزمون استخدامی پرستاران را برای تثبیت شغل افرادی که در مراکز درمانی در حال فعالیت هستند عنوان کرد و گفت: اینکه می گوئیم معلول در واقع آنها افرادی هستند که یک ناتوانی کوچک جسمی و یا ناراحتی دارند که به شغلشان لطمه ای نخواهد زد، چون طیف معلولان بسیار وسیع است.

حدود ۲ هفته قبل نیز به صورت مکتوب در این رابطه با وزیر بهداشت صحبت کردم و رونوشت این نامه را نیز به معاونت نیروی انسانی ریاست جمهوری و همچنین کمیسیون بهداشت مجلس ارسال کردم تا همه در این رابطه نظارت داشته باشند.

بی توجهی که در آزمون استخدامی آموزش و پرورش در مورد معلولان و سهمیه سه درصدی صورت گرفت، در مورد آزمون پرستاری صورت نگیرد.

از آنجایی که شماری از انواع معلولیت ها اشکال و مانعی برای بخشی از فعالیت های مرتبط با شغل شریف پرستاری نیست، لذا ضروری است از هم اکنون با بهره گیری از ظرفیت و توان و مسئولیت سازمان بهزیستی کشور به معلولان واجد شرایط اطلاع رسانی شود تا فرصت شرکت در آزمون و برخورداری از حق قانونی آنان فوت نشود.

اگرچه تجربه برگزاری آزمون استخدامی وزارت آموزش و پرورش و نوع نگرش بعضی از مسئولان آن وزارت نسبت به جذب معلولان برای آنان ایجاد دغدغه کرده است. امید می رود در سایه تدبیر و برنامه ریزی سرکار عالی آزمون استخدام آتی، آزمونی برای توجه آن وزارت به حقوق قانونی معلولان عزیز باشد. (۱)

عمر دولت و مدیران اجرایی سه دولت گذشت. همچنان بحث استخدام ۳ درصد باقی است، همچنان معلولین بی نصیب پشت در استخدام و اشتغال مانده اند. بسیاری از آنها عمر مفیدشان رو به اتمام است و دیگر تاب و توانی برای استخدام ندارند. بیش از ده سال این موضوع هر روز نقل محافل بوده است. اما رئیس جمهور جدید در سال اول دستور داد سریع قانون معلولین نهایی شود و وزیر رفاه هم متصدی استخدام شده است. البته هنوز خبری نیست. سخن معلولین به مسئولین و مدیران این دولت این است که دولت های قبل مقاومت کردند و قانون استخدام را اجرا نکردند، حقوق معلولین را نادیده گرفته و بودجه ویژه آنها را صرف کارهای دیگر کردند.

ص: ۲۴۳

خانم آلیا گفت: «یک نکته مهم و اساسی در ایجاد نشاط در زندگی معلولان را اشتغال و تمام مسئولان در مجلس و دولت بر آن صحنه گذاشته اند. اگرچه همه مسئولان ایجاد اشتغال برای معلولان را تأیید می کنند اما متأسفانه یک سیاست گذاری با ثبات و مداوم برای این امر صورت نگرفت، لذا در ماده ۷ قانون جامع حمایت از معلولان ۳ درصد از سهمیه استخدامی را به معلولان اختصاص دادیم، اما متأسفانه با اتفاقات و تحولاتی که در سال های اخیر به دلیل کوچک سازی دولت و ادغام وزارتخانه ها ایجاد شد به طور طبیعی استخدام ها کاهش یافت و این ماده از قانون را تحت الشعاع قرار داد، بنابراین قوانین مذکور نیازمند بازنگری است.»^(۱)

ایشان عدم اجرای قانون استخدام و اشتغال را کوچک شدن بدنه دولت می شمارد. یعنی مجریان دولتی اینگونه استدلال می کنند. اما در عمل برعکس دیده شده بسیاری از ادارات و سازمان ها و وزارتخانه ها در دولت محمود احمدی نژاد فربه تر شدند و هزاران نیروی جدید گرفتند. اما به معلولین که می رسند، می گویند می خواهیم دولت را کوچک کنیم.

مسکن

مسکن از نیازهای جدی معلولین است. به ندرت صاحب مسکن هستند آن هایی هم که دارند، خانواده کمک کرده اند. در دولت محمد خاتمی قرار شد، وزارت مسکن و شهرسازی طرحی برای مسکن دار شدن معلولین اجرا کند و در دولت محمود احمدی نژاد، قرار شد مسکن مهر این وظیفه را اجرا نماید. حال یکی از نمایندگان بعد از گذشت چند سال و عدم عمل به قول و قرارها می گوید:

«حداقل ۱۰ درصد از واحدهای مسکونی احداث شده توسط وزارت مسکن و شهرسازی باید به معلولان نیازمند واگذار می شد که تاکنون گزارشی از سوی دستگاه های اجرایی در خصوص اقدامات انجام یافته ارائه نگردیده است، و یکی از کارهای فراکسیون حمایت از معلولان پیگیری اجرای این قانون و نظارت بر عملکرد دستگاه های اجرایی در خدمت رسانی به معلولان می باشد.»^(۲)

متن قانون جامع ۱۳۸۳ در این باره چنین است:

ماده نه: وزارت مسکن و شهرسازی، بانک مسکن و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی موظفند حداقل ده درصد (۱۰٪) از واحدهای مسکونی احداثی استیجاری و ارزان قیمت خود را به معلولان نیازمند فاقد مسکن اختصاص داده و با معرفی سازمان بهزیستی کشور در اختیار آنان قرار دهند.

تبصره ۱: سیستم بانکی کشور مکلف است، تسهیلات اعتباری یارانه دار مورد نیاز احداث و خرید مسکن معلولان را تأمین و به معلولان یا تعاونی های آنها و یا مؤسسات خیریه ای که برای معلولان، مسکن احداث می نمایند پرداخت کند.

تبصره ۲: سازمان ملی زمین و مسکن موظف است زمین مورد نیاز احداث واحدهای مسکونی افراد معلول فاقد مسکن را به نرخ کارشناسی تهیه و در اختیار افراد مذکور و یا تعاونی ها و مؤسسات خیریه ای که برای آنان مسکن احداث می نمایند قرار دهد.

ص: ۲۴۴

۱- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، آبان ماه ۱۳۸۹.

۲- خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، ۲۶ بهمن ۱۳۸۶.

تبصره ۳: معلولان از پرداخت هزینه های صدور پروانه ساختمانی، آماده سازی زمین و عوارض نوسازی معاف می گردند.

تبصره ۴: سازمان بهزیستی کشور موظف است در قالب اعتبارات مصوب خود در قوانین بودجه سالانه و کمک های یارانه ای اشخاص حقیقی و حقوقی نسبت به احداث واحدهای مسکونی برای معلولان و مددجویان اقدام و مالکیت و یا بهره برداری آن ها را مطابق آیین نامه ای که سازمان بهزیستی کشور با همکاری وزارت مسکن و شهرسازی و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران می رسد به معلولان و مددجویان واجد شرایط واگذار نماید. (۱)

همانطور که از متن قانون پیداست بسیار صراحت دارد و در چند تبصره ابعاد این معضل را گشوده است.

برای مسکن به عنوان دیگر دغدغه معلولان اخیراً همکاری هایی میان وزارت رفاه و وزارت مسکن انجام شده است و یکصد هزار واحد مسکونی برای معلولان در نظر گرفته شده است تا زمینه هرچه راحت تر زندگی کردن آنها فراهم شود، وزارت تعاون نیز در خصوص ایجاد تعاونی های معلولان برای تهیه مسکن توافقاتی داشته اند. (۲)

متأسفانه آمار و ارقام بودجه های مصرف شده در بخش مسکن معلولین و کسانی که خانه دار شده اند و دیگر جوانب آن در دولت های محمد خاتمی و محمود احمدی نژاد در اختیار نیست تا بتوان ارزیابی درست و واقعی داشت.

مناسب سازی

دومین ماده در قانون ۸۳، مناسب سازی است. زیرا مقدمه برای بسیاری از امور و حقوق معلولین است. متن ماده ۲ اینگونه است:

ماده دو: کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها و مؤسسات و شرکت های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی موظف اند در طراحی، تولید و احداث ساختمان ها و اماکن عمومی و معابر و وسایل خدماتی به نحوی عمل نمایند که امکان دسترسی و بهره مندی از آنها برای معلولان همچون افراد عادی فراهم گردد.

تبصره ۱: وزارتخانه ها، سازمان ها و مؤسسات و شرکت های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی موظف اند جهت دسترسی و بهره مندی معلولان، ساختمان ها و اماکن عمومی، ورزشی و تفریحی، معابر و وسایل خدماتی موجود را در چهارچوب بودجه های مصوب سالانه خود مناسب سازی نمایند.

تبصره ۲: شهرداری ها موظفند از صدور پروانه احداث و یا پایان کار برای آن تعداد از ساختمان ها و اماکن عمومی و معابری که استاندارهای تخصصی مربوط به معلولین را رعایت نکرده باشند خودداری نمایند.

تبصره ۳: سازمان بهزیستی کشور مجاز است بر امر مناسب سازی ساختمان ها و اماکن دولتی و عمومی دستگاه های مذکور در ماده فوق نظارت و گزارشات اقدامات آنها را درخواست نماید.

ص: ۲۴۵

۱- کنوانسیون بین المللی و قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، تهران، سازمان بهزیستی، ۱۳۷۶، ص ۷۸-۷۹.

۲- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۱۹ اردیبهشت ۱۳۹۰.

تبصره ۴: آیین نامه اجرایی ماده فوق ظرف سه ماه مشترکاً توسط وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان بهزیستی کشور و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.^(۱)

اما داوری برخی نمایندگان این گونه است:

«بر اساس این قانون دولت موظف به ارائه خدمات آموزشی، توان بخشی و درمانی مؤثر به معلولان بوده و باید اماکن عمومی، ورزشی و تفریحی را برای استفاده ی آنان مناسب سازی نماید که اقدامات صورت گرفته رضایت بخش نمی باشد.»^(۲)

خانم آلیا رئیس فراکسیون معلولین، مناسب سازی معابر برای معلولان را یکی از مفاد بسیار مهم این قانون برشمرد و تأکید کرد: «مناسب سازی موضوع بسیار مهمی است اما متأسفانه تنها حدود ۳۰ درصد عملیاتی شده است، البته مناسب سازی معابر در شهرستان های مختلف و حتی مناطق مختلف شهر تهران متفاوت است، به نحوی که در بعضی مناطق مناسب سازی بیشتر مورد توجه قرار گرفته و در برخی مناطق دیگر توجه چندانی به آن نشده است، لذا از مهندس چمران که علاوه بر رئیس شورای اسلامی شهر تهران، ریاست شورای عالی استان ها را هم بر عهده دارند دعوت کردیم تا در جلسات فراکسیون حضور یابند، خوشبختانه مهندس چمران هم به این موضوع علاقه مند است و به دنبال تحقق این ماده از قانون در تهران و استان های دیگر کشور است.

شهرداری های کل کشور باید به مناسب سازی معابر توجه کنند و تحقق این امر هم تکریم معلولان و هم یک ضرورت برای جامعه است؛ چراکه سالمندان و حتی افراد سالم در معابر ناهموار و دارای مانع با زمین خوردن به آمار معلولان اضافه می شوند، این مبحث مهمی است که مورد خطاب آن شهرداری ها هستند، مناسب سازی ساختمان ها هم باید مورد توجه قرار گیرد، بر اساس این قانون در ساختمان های دولتی و نهادهای عمومی مناسب سازی باید مورد توجه قرار گیرد.»^(۳)

فرهنگ مناسب سازی مهم تر از خود آن است. در کشورهای پیشرفته، رسانه ها موظف اند به ترویج فرهنگ مناسب سازی بپردازند. در کشور ما، مردم مسلمان هستند و در فرهنگ اسلامی، روایات فراوانی در این زمینه داریم. در روایات هست اگر کسی سنگی را از جلوی پای عابری بردارد چقدر ثواب برای او منظور می شود. اگر وعظ و مبلغ ها یک سال، به این مسئله بپردازند بسیاری از مسائل مرتفع می شود.

دکتر شکور اکبرنژاد به رقم اینکه پزشک متخصص است و می تواند مثل بقیه پزشکان زندگی عادی داشته باشد ولی حدود دو دهه است خودش و زندگی اش را وقف مناسب سازی کرده است. دیدگاه های علمی و کاربردی سودمندی هم در این زمینه دارد. او به عنوان نماینده مردم تبریز اسکو و آذرشهر، معتقد است قانون حمایت از معلولین که به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده، هیچ گاه عملی نشده و به هیچ وجه هیچکدام از نهادهای مسئول به آن توجه نکرده اند. ایشان می گوید:

ص: ۲۴۶

۱- کنوانسیون بین المللی و قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، تهران، سازمان بهزیستی، ۱۳۷۶، ص ۷۲-۷۳.

۲- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۳ بهمن ۱۳۸۶.

۳- خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، ۱۲ آذر ۱۳۹۰.

«در بخشی از قانون حمایت معلولین آمده است که نهادهای مربوط باید به موضوع مناسب سازی معابر و راه ها ویژه معلولین توجه کنند اما متأسفانه حتی در مجلس شورای اسلامی نیز این موضوع مغفول مانده است. رئیس مجلس شورای اسلامی از کمیسیون عمران مجلس خواست که این موضوع را پیگیری کند.

با وجود گذشت حدود ۸ سال از تصویب قانون جامع حمایت از حقوق معلولین که در ماده ۲ این قانون موضوع مناسب سازی را با اهمیت فوق العاده ای مورد تأکید قرار داده و ارگان ها و سازمان های دولتی، شهرداری ها را موظف به مناسب سازی ساختمان های اداری، عمومی و معابر شهری نموده که افراد دارای معلولیت قادر باشند همانند دیگر اقشار جامعه در این اماکن و معابر تردد نمایند.

ولی متأسفانه مسئولین مجلس شورای اسلامی و نمایندگان محترم خودشان به این قانون در بخش مناسب سازی احترام نگذاشته و عمل نکرده اند به طوری که نه تنها موانع معماری موجود در ورودیهای شرقی و بعضی نقاط دیگر مجلس بعد از هشت سال هنوز برطرف نشده، مشکلات دیگری هم بر آن افزوده شده و در ورودی ها افراد دارای معلولیت باید وسایل کمکی توان بخشی مانند دست و پای مصنوعی، و سایر اندام های مصنوعی را که متصل کردن آنها به بدن و باز کردن آنها زحمات و مشکلات زیادی برای این افراد دارد، که از بدن خود جدا کنند و بعد از کنترل مجدداً مورد استفاده قرار دهند، در صورتی که با روش های مدرن و الکترونیکی در دنیا این مسائل حل شده لذا مجلس و دستگاه های حفاظتی باید در این زمینه هم مناسب سازی شوند، حتی لازم است که به نیروهای انسانی هم آموزش لازم در خصوص برخورد با معلولین و جانبازان داده شود و مناسب سازی فرهنگی شکل هم بگیرد و عندالزوم خدمات ویژه در اختیار این عزیزان گذاشته شود.»^(۱)

نیز آقای علی اصغر اکبرزاده رئیس جامعه معلولان استان آذربایجان شرقی گفته است: «ریاست محترم مجلس نسبت به مناسب سازی دستور قاطع برای رفع اشکال صادر فرمایند، بدیهی است که باید خانه ملت از هر حیث در راستای رعایت حقوق مراجعه کنندگان به ویژه افراد دارای معلولیت نمونه و فراتر از استانداردهای جهانی مناسب سازی باشد و باید مناسب سازی را در کلیه ابعاد رعایت نماید.

امروزه یکی از معیارهای جامعه سالم برخوردار بودن از حقوق مدنی متناسب با شأن انسانی گروه های آسیب پذیر همچون معلولین، سالمندان و افراد کم توان برای تحرک و دسترسی ایمن به خدمات، فضاها و تأسیسات عمومی شهرها می باشد. لذا در راستای تأمین امکان مشارکت و حضور گسترده افراد دارای معلولیت های جسمی و حرکتی در زندگی شهری و بهره مندی از تجارب علمی و عملی اندیشمندان و سازمان های مؤثر برای نیل به اهداف مدنظر، برای داشتن شهری امن و بدون موانع فیزیکی جهت حضور جانبازان، معلولین جسمی و حرکتی و افراد کم توان باید اقدامات مؤثر به عمل آورد.»^(۲)

ص: ۲۴۷

۱- پایگاه اینترنتی انجمن ندای معلولین، ۱۰ تیر ۱۳۹۰.

۲- همان.

مناسب سازی از حقوقی است که منشاء و مبدأ و مقدمه حقوق دیگر معلولین است. اگر مناسب سازی نباشد، تردد امکان پذیر نیست، رفتن به سرکار هم ممتنع می شود و بالاخره بسیاری از حقوق معلولین عملاً ملغی می گردد.

شرایط مطلوب و ایده آل

مفاهیمی مثل زندگی ایده آل نسبی است اما حداقل هایی باید موجود باشد تا بتوان گفت زندگی تاچه حد ایده آل است. حسین ابراهیمی نماینده مجلس معتقد است، هنوز معلولین به شرایط ایده آل زندگی نرسیده اند و با زندگی مطلوب فاصله زیاد دارند.^(۱) این مطلب را در مهر ۱۳۸۹ بیان کرده است. یعنی حدود شش سال از اجرای قانون ۸۳ می گذشت. به نظر ایشان، قوانین مشکلی ندارد و مجلس قوانین بسیار در راستای ایجاد زندگی مطلوب برای معلولین تصویب کرده است. اما مشکل در جای دیگر یعنی در اجرا است.^(۲)

آقای قربانی نماینده دیگر مجلس معتقد است بودجه به اندازه کافی برای حل مشکلات معلولین هست، سازمان بهزیستی امکانات لازم را دارد، قانون هم هست، پس علت مشکلات اینها نیست. متن نظر ایشان این گونه است:

«از نظر اعتبارات؛ نیز بهزیستی به عنوان متولی اصلی رسیدگی به امور این قشر، دارای امکانات کافی است و مشکلی از این جهت برای خدمت به معلولان وجود ندارد.»

با این که در اکثر موارد به وجود قوانین کامل در مجلس برای حمایت از معلولان اشاره می شود اما تداوم مشکلات این قشر می رساند که تصویب قوانین به تنهایی راه به جایی نبرده و بهبودی در شرایط این قشر از جامعه ایجاد نکرده است.^(۳)

این نمایندگان می خواهند بگویند مشکل اجرایی وجود دارد و مدیران نمی توانند مشکلات را رفع کنند.

خانم فاطمه آلیا، رئیس فراکسیون حمایت از حقوق معلولان در مجلس ضمن گرامیداشت روز جهانی معلولان گفت: «این هفته اقتضا می کند، تمام تلاش و توجه به حقوق معلولان باشد و با عنایت به شعار زندگی بهتر برای همه باید توجه همه نهادها، ارگان ها، دولت و مجلس را به وضعیت معلولان در کشور معطوف کنیم، اگرچه قدم های بسیار خوبی در این راستا برداشته شده است، اما هنوز هم تا رسیدن به وضع مطلوب فاصله داریم.»^(۴)

اعتبارات مالی و بودجه

گاه فقدان یا کمبود اعتبارات مالی و بودجه مانع اجرای قانون و نرسیدن معلولین به حقوقشان است. اما خانم عشرت شایق نماینده تبریز معتقد است. مجلس قانون کارآمدی در سال ۸۳ تصویب

ص: ۲۴۸

۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۲۷ مهر ۱۳۸۹.

۲- . همان.

۳- . همان.

۴- . خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، ۱۲ آذر ۱۳۹۰.

کرد؛ پس از این نوبت دولت است که لایحه بودجه کارآمد عرضه کنند. در واقع نباید به بهانه عدم بودجه و اعتبار، قانون را تعطیل کرد. سخن او اینگونه است:

«قانون جامع حمایت از حقوق معلولان در سال ۸۳ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است، اما اجرای این قانون به دلیل عدم تصویب و ابلاغ آیین نامه های اجرایی و تأمین نشدن اعتبارات مورد نیاز از روند مناسبی برخوردار نبوده و مددجویان معلول از حمایت های پیش بینی شده ی این قانون کمتر بهره مند شده اند.»^(۱)

مرکز پژوهش های مجلس طی اظهار نظری ضمن اعلام این مطلب که ورود مجلس به حوزه تفصیلی ارقام بودجه و دخالت در تخصیص و توزیع اعتبار بین دستگاه های اجرایی به مصلحت مجلس نیست، خواستار رد طرح اصلاح قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور به منظور تأمین وسایل کمک توان بخشی مورد نیاز جانبازان و معلولین شد.

در مقدمه توجیه طرح، از یک سو مشکلات جانبازان و معلولان جهت تأمین وسایل کمک توان بخشی از قبیل ویلچر، عصا، سمعک، دستگاه های به دید و برجسته نگار، کامپیوتر ویژه نابینایان و مواردی از این قبیل و از سوی دیگر فقدان اعتبار کافی در اختیار دستگاه هایی مانند سازمان بهزیستی، بنیاد شهید و امور ایثارگران و جمعیت هلال احمر کشور دلیل ارائه طرح عنوان شده است.

به موجب این طرح مبلغ ۸۰۰ میلیارد ریال از جزء ۵ ردیف ۵۲۰۰۰۰۰ قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کسر و در قالب جزء جدیدی ذیل ردیف مزبور به موارد فوق اختصاص می یافت.

مرکز پژوهش های مجلس با رد طرح فوق پیشنهاد کرد: کلیات طرح رد شود و نمایندگان مجلس شورای اسلامی از طریق ابزارهای نظارتی خود دولت را ملزم به اجرای دقیق قانون و رفع مشکلات معلولان و جانبازان کنند.^(۲)

رئیس فراکسیون معلولان مجلس خانم آلیا ضمن انتقاد از برخی بی توجهی ها به جامعه معلولان کشور گفت: «اگر چه هم اکنون در فصل بودجه قرار داریم و باید در خصوص بودجه معلولان چانه زنی کنیم اما متأسفانه در موارد متعدد عدم خدمت رسانی مطلوب به جامعه معلولان کشور ارتباطی با بودجه و اعتبارات ندارد.»^(۳)

ایشان صریحاً مشکلات معلولین و عدم اجرای حقوق معلولین را، ناشی از فقدان بودجه نمی داند و کسانی که می گویند اعتبار نداریم پس قانون را اجرا نمی کنیم را رد می کند.

ماده ۳ قانون ۸۳ می گوید سازمان بهزیستی موظف است در چارچوب اعتبارات مصوب در قوانین بودجه سالانه اقدامات ذیل را به عمل آورد.^(۴)

قید «چارچوب اعتبارات مصوب در قوانین بودجه» بسیار مهم است و بهانه ای به دست مدیران اجرایی شده است. آنان هر قانونی را بخواهند اجرا نکنند، استدلال و دلیل آن را همین ماده قانونی

ص: ۲۴۹

۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۳ بهمن ۱۳۸۶.

۲- . خبرگزاری فارس، ۴ شهریور ۱۳۸۹؛ روزنامه دنیای اقتصاد، شماره ۲۱۶۳.

۳- . خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، ۲۶ بهمن ۱۳۹۰.

۴- . کنوانسیون بین المللی و قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، تهران، سازمان بهزیستی، ۱۳۷۶، ص ۷۳.

می دانند و می گویند در چارچوب اعتبارات مصوب نیست. نمایندگان بسیار تلاش کردند این بند را به گونه ای اصلاح کنند ولی امکان پذیر نشد.

تبعیض و برابری فرصت ها

اساس قانون ۸۳ بر برابری فرصت ها است. البته در این قانون ماده ای در این باره نداریم ولی تمامی مواد به گونه ای است که نتیجه آن مساوات بین افراد دارای معلولیت و افراد عادی برقرار می شود. اما در متن کنوانسیون بین المللی که جمهوری اسلامی هم پذیرفته، یک فصل در باب تبعیض و تساوی هست:

ماده (۵) تساوی و عدم تبعیض:

۱. دولت های عضو اذعان دارند که تمام افراد در برابر قانون مساوی هستند و بدون هیچ گونه تبعیض استحقاق دارند که به طور مساوی توسط قانون حمایت و از آن بهره مند شوند.

۲. دولت های عضو می بایست تمام تبعیض های مبتنی بر معلولیت را ممنوع کنند و ضامن حمایت قانونی و مساوی از معلولین در مقابل تمام تبعیض ها باشند.

۳. برای پیشبرد برابری و حذف تبعیض ها، دولت های عضو می بایست تمام اقدامات لازم را اتخاذ نمایند تا اطمینان حاصل شود؛ انطباق موجه فراهم گردیده است.

۴. اقدامات ویژه ای که برای تسریع یا رسیدن به تساوی عملی برای معلولین مطابق مبانی کنوانسیون حاضر لازم است؛ نباید تبعیض شناخته شود. (۱)

مهدی سنایی از نمایندگان مجلس شورای اسلامی در این باره می گوید:

«قانون جامع حمایت از حقوق معلولان در ۱۶ اردیبهشت ماه ۱۳۸۳ در ۱۶ ماده با هدف احقاق حقوق شهروندی معلولان و برابری فرصت ها به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. طبق این قانون، کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها و مؤسسات و شرکت های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی موظف هستند.» (۲)

او یکی از تبعیض ها را عدم رعایت حقوق معلولین در استخدام آموزش و پرورش می داند. در پی آزمون استخدامی آموزش و پرورش و عدم پذیرش معلولان در این آزمون، مهدی سنایی نماینده نهایند در گفتگو با نشریه هگمتانه نسبت به این موضوع انتقاد کرد و گفت: «چندی پیش در آزمون استخدامی آموزش و پرورش شاهد آن بودیم که هیچ معلولی در پایان آزمون و اعلام نتایج به عنوان استخدام در سازمان آموزش و پرورش پذیرفته نشد. درحالی که طبق قانون می باشد معلولان ۳ درصد از استخدام را به خود اختصاص دهند، اما بعد از برگزاری این آزمون عملاً حتی از ۳ درصد هم خبری نبود و هیچ معلولی به استخدام آموزش و پرورش در نیامد.» (۳)

ص: ۲۵۰

۱- کنوانسیون بین المللی و قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، تهران، سازمان بهزیستی، ۱۳۷۶، ص ۲۲.

۲- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۱۹ اردیبهشت ۱۳۹۰.

۳- همان.

اهمّ نقدهایی که تا کنون درباره قانون ۸۳ بیان شده ذیل هشت سرفصل گزارش شد. اما این نقدها به این معنا نیست که این قانون کلاً و از اساس درست نبوده و هیچ تأثیر و کارآیی نداشته است. این قانون از قوانین معلولین تمامی کشورهای منطقه پیشرفته تر است. نیز بندهای آن که اجرایی شد، تحولات ژرفی در زندگی معلولین ایران ایجاد کرده است.

انصافاً بعضی مواد این قانون مورد توجه قرار گرفته است؛ از جمله تحصیل معلولان به نحوی که در صورت قبولی در دانشگاه ها سازمان بهزیستی در جریان قرار می گیرد و طبق قراردادی که با دانشگاه ها دارد هزینه تحصیل معلولان را پرداخت می کند، این قدم بسیار مثبت و خوبی است، چراکه حتی در کنوانسیون حمایت از حقوق معلولان هم در این حد به تحصیلات معلولان پرداخته نشده و آن را تا سوم راهنمایی ذکر می کند، در حالی که در کشور ما معلولان تا هر مقطعی که تمایل دارند می توانند ادامه تحصیل دهند. بسیاری از معلولین که به مدارج عالی علمی رسیدند و توانستند مقاطع فوق لیسانس و دکترا را طی کنند از همین قانون بهره مند بودند.

از اینرو انصاف است، فقط مذمومات و بدی های قانون را بزرگ نکنیم؛ بلکه محسنات قانون را هم بیان کنیم.

در سال ۱۳۸۹ مثل سنوات گذشته، معلولین در آزمون استخدامی آموزش و پرورش در شهرهای مختلف شرکت کردند. ولی وقتی نتایج آمد معلوم شد در بسیاری از جاها معلولین کلاً حذف شده یا اکثراً حذف شده اند.

تشکل های معلولین و مجلس شورای اسلامی معتقد بودند بر اساس قانون ۸۳ باید ۳ درصد از استخدام ها از معلولین باشد. ولی آموزش و پرورش به قوانینی استناد می کرد که شرط متصدیان تعلیم و تربیت را سلامت می دانست. نزاع بالا گرفت، حتی در شهرها اعتراضات عمومی شکل گرفت و بالاخره پای دیوان عدالت اداری به وسط کشیده شد. دیوان هم رأی به نفع معلولین داد. این تجربه که دارای ابعاد پیچیده حقوقی است و به راحتی قابل فهم نیست، در تاریخ حقوقی معلولین اهمیت خاص دارد و قابل مطالعه است. از اینرو برخی اسناد و مدارک در این زمینه را می آورم تا ثبت آن در تاریخ حقوق معلولین محرز گردد.

عدم استخدام معلولان در آموزش و پرورش

در شانزدهم مرداد ۸۹ سهیل معینی مدیرعامل انجمن باور و حامی معلولین به انتقاد از وزارت آموزش و پرورش پرداخت. زیرا سهمیه ۳ درصدی استخدام معلولان را اجرا نکرده و به وظیفه خود عمل نکرده است. او تأکید کرد: اخیراً مسئولان امر گزینش به استناد بند عدم داشتن سلامت کامل، از مصاحبه افراد معلولی که در مرحله اول آزمون کتبی پذیرفته شده خودداری کردند.

این روزها از شهرهای مختلف اعتراضاتی از سوی معلولان منعکس شده است و انجمن ها نیز اعتراض دارند که چرا وزارت آموزش و پرورش که مکلف و موظف به اجرای سهمیه ۳ درصدی استخدام معلولان است، به این قانون عمل نمی کند.

به گفته رئیس انجمن باور ظاهراً آموزش و پرورش به استناد قانون مدیریت خدمات اداری خود را موظف به اجرای سهمیه ۳ درصدی استخدام معلولان نمی داند این در حالی است که این استناد معیوبی است چرا که براساس قانون تنظیم بخشی از مقدمات استخدام دولتی و همچنین الحاقیه ای در سال ۸۴، بر اختصاص سهمیه ۲۰ درصدی اشتغال به ایثارگران و ۳ درصدی معلولان تأکید شده است، حتی قانون فوق براساس تصمیم مجلس و با توجه به اتمام قانون پنج ساله چهارم یک سال دیگر تمدید شده است. او با اعلام اینکه آموزش و پرورش با کدام مجوز و شرع از استخدام معلولان خودداری کرده است گفت: ده ها سال است که آموزش و پرورش عرصه ورود معلولان و نابینایان است پس به چه دلیل باید از جذب معلولان خودداری شود؟ (۱)

با افزایش و تداوم منازعات درباره عدم استخدام ۳ درصد معلولین در آموزش و پرورش، مدیرکل حقوقی وزارت آموزش و پرورش به دیوان عدالت اداری شکایت کرد. موضوع شکایت او، نظرخواهی از دیوان در زمینه تعارض قوانین استخدام ۳ درصد معلولین و لزوم سلامت افراد استخدامی و تعارض آراء صادره توسط قضاات دیوان بود. یعنی علیه شخصی یا نهادی شکایت نکرد بلکه خواستار نظر دیوان در زمینه تعارض قوانین شده بود. متون شکوائیه مدیر کل دفتر حقوقی وزارت آموزش و پرورش اینگونه است:

همانگونه که مستحضرید طبق تبصره ۲ ذیل ماده ۷ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور (معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس جمهور) موظف است ۳ درصد از مجوزهای استخدامی سالانه وزارتخانه ها، سازمان ها، مؤسسات دولتی، شرکت ها و نهادهای عمومی و انقلابی را کسر و در اختیار سازمان بهزیستی قرار دهد تا نسبت به برگزاری آزمون استخدامی برای معلولان واجد شرایط با همکاری سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور اقدام و معلولان واجد شرایط پذیرفته شده را حسب مورد به دستگاه مربوطه معرفی کند. لذا در این زمینه تکلیف متوجه سازمان مدیریت می باشد صرف نظر از آن به موجب بند (ز) ماده ۴۲ قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶ داشتن سلامت جسمانی و روانی و توانایی برای انجام کار یکی از شرایط استخدام بویژه در شغل معلمی که به عنوان الگوی شخصیتی در محیط آموزشی و جامعه مطرح می باشد عنوان شده است و این در حالی است که بنا بر تبصره ذیل ماده یک قانون جامع حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۸۳ فرد معلول از شرط سلامت برخوردار نیست. مضافاً این که در قانون گزینش مصوب ۱۳۷۴ نیز توانایی انجام کار تأکید شده است که در حال حاضر قانون گزینش به استناد تبصره ۴ ماده ۴۲ قانون مدیریت خدمات کشوری تنفیذ و به قوت خود باقی است. از طرفی بر اساس ماده ۱۲۷ قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶ که کلیه قوانین و مقررات عام و خاص مغایر (به جز قانون بازنشستگی پیش از موعد کارکنان دولت مصوب ۵/۶/۱۳۸۶) ملغی شده است.

بی تردید با تصویب قانون مدیریت خدمات کشوری بند الف ماده ۷ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۸۳ (اختصاص حداقل ۳٪ از مجوزهای استخدامی دستگاه های دولتی به معلولان) نسخ شده است. لیکن اخیراً آراء متناقضی از شعبات ۴ و ۲۳ دیوان عدالت اداری در مورد «اعمال ۳ درصد سهمیه معلولان در آزمون استخدامی وزارت آموزش و پرورش موضوع بند الف ماده ۷ قانون جامع حمایت از معلولان» صادر شده است که ضمن تقدیم آراء مورد اشاره، مستدعی است مقرر فرمایند در اجرای ماده ۴۳ قانون دیوان عدالت اداری موضوع در هیأت عمومی دیوان عدالت اداری مطرح و نسبت به صدور رأی وحدت رویه اقدام و نتیجه به این وزارت نیز اعلام شود.

گردش کار پرونده ها و مشروح آراء به قرار زیر است:

الف: شعبه ۲۳ دیوان عدالت اداری در رسیدگی به پرونده شماره ۸۹۰۹۹۸۰۹۰۰۰۸۵۵۹ موضوع شکایت آقای طاهر محمودی به طرفیت وزارت آموزش و پرورش کردستان و به خواسته الزام خوانده مبنی بر احقاق حقوق قانونی و استخدام در آموزش و پرورش بر طبق قانون ۳٪ سهمیه قانونی (قانون حمایت از حقوق معلولان) به موجب دادنامه شماره ۹۰۰۹۹۷۰۹۰۲۳۰۰۰۹۱-۳۰/۱/۱۳۹۰، مفاداً به شرح آینده به صدور رأی مبادرت کرده است:

با توجه به این که آقای طاهر محمودی در دادخواست علیه وزارت آموزش و پرورش کردستان تقاضای الزام خوانده مبنی بر احقاق حقوق قانونی و استخدام در آموزش و پرورش بر طبق قانون سه درصد سهمیه قانونی (قانون حمایت از حقوق معلولان) را مطرح کرده است و مدعی است در آزمون سال ۱۳۸۹ شرکت کرده است و جزء پذیرفته شدگان تا سه برابر ظرفیت مرحله اول آزمون شده است و با انجام مصاحبه و تکمیل فرم درخواست و مدارک مورد نیاز جهت معاینه و مصاحبه به چشم پزشک ارجاع کردند. کارشناس با طرح یک سؤال به این که این خودکار را می بینی؟ نسبت به اینجانب که نابینا هستم اظهار نظر منفی کرد و با درخواست استخدام مخالفت شد تقاضای رسیدگی دارم. خواننده در لایحه ای اعلام داشته است: طبق اظهار شخص شاکی تصریح به نابینا بودن دارد و واجد شرایط عمومی استخدام نیست و استدلال شاکی به قانون حمایت از حقوق معلولان با توجه به ماده ۱۲۷ قانون مدیریت خدمات کشوری که قانون مغایر را لغو کرده است، منتفی و مردود است. با عنایت به مراتب مذکور و ملاحظه شرح شکایت و اسناد و مدارک ابرازی و لایحه دفاعیه و ضمایم علی الخصوص آیین نامه اجرایی بند «ز» ماده ۴۲ قانون مدیریت خدمات کشوری شکایت را فاقد وجاهت قانونی تشخیص، رأی به رد آن صادر و اعلام می شود. رأی دیوان قطعی است.

ب: شعبه ۴ دیوان عدالت اداری در رسیدگی به پرونده شماره ۸۹۰۹۹۸۰۹۰۰۱۰۷۷۰ موضوع شکایت آقای احسان خرم آبادی به طرفیت وزارت آموزش و پرورش کردستان و به خواسته لحاظ نمودن ۳ درصد از مجوزهای استخدامی در آزمون وزارت آموزش و پرورش در سال ۱۳۸۹ به معلولین واجد شرایط به موجب دادنامه شماره ۸۹۰۹۹۷۰۹۰۰۴۰۱۲۷۱ - ۲۲/۱۰/۱۳۸۹ مفاداً به شرح آینده به صدور رأی مبادرت کرده است:

در خصوص شکایت آقای احسان خرم آبادی به طرفیت آموزش و پرورش به خواسته لحاظ نمودن سه درصد سهمیه معلولان در آزمون استخدامی وزارت آموزش و پرورش در سال ۱۳۸۹ با توجه به مفاد دادخواست و مستندات ارائه شده من جمله فتوایی نامه شماره ۸۳۵/۵/۲۵ - ۶/۵/۱۳۸۹ سازمان بهزیستی استان کردستان که دلالت بر معلولیت شاکی دارد و با عنایت به مفاد لایحه دفاعیه اداره کل آموزش و پرورش استان کردستان به شماره ۱۰۳۰/۴۰۳۵۹/۶۴۱ - ۱۳/۷/۱۳۷۹ نظر به این که دستگاه مشتکی عنه حسب بند الف ماده ۷ قانون جامع حمایت از معلولان مکلف به اختصاص سه درصد سهمیه معلولان در مجوزهای استخدامی است و ماده ۴۲ قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۵/۸/۱۳۸۴ نیز در تأیید سهمیه ۳ درصد واجد شرایط معلولان تدوین شده است و ماده اخیرالذکر نیز توسط بند الف ماده ۹ قانون بودجه سال ۱۳۸۹ در سال ۱۳۸۹ تنفیذ شده است و از طرفی آزمون استخدامی نیز در سال ۱۳۸۹ برگزار شده است، لذا با توجه به مراتب فوق شکایت شاکی در حد لحاظ نمودن ۳ درصد سهمیه معلولان و اخذ مجوزهای استخدامی وارد تشخیص و مستنداً به مواد ۷ و ۲۲ قانون دیوان عدالت اداری به وارد دانستن شکایت به شرح اخیرالذکر حکم صادر و اعلام می شود. رأی دیوان قطعی است.

هیأت عمومی دیوان عدالت اداری در تاریخ ۲۶ تیر ۹۱ با حضور رؤسا، مستشاران و دادرسان شعب دیوان تشکیل شد. پس از بحث و بررسی، با اکثریت آراء به شرح آینده به صدور رأی مبادرت می کند.

رأی هیأت عمومی

اولاً: تعارض در مدلول آراء مذکور در گردش کار محرز است.

ص: ۲۵۵

ثانیاً: موضوع تابع استدلال به کار رفته در رأی شماره ۲۵-۲۴ مورخ ۲۸/۱/۱۳۹۱ هیأت عمومی دیوان عدالت اداری است و رأی شعبه چهارم دیوان به شماره دادنامه ۴۰۱۲۷۱/۱۳۸۹-۸۹۰۹۹۷۰۹۰۰۴۰۲۲/۱۰/۱۳۸۹ صحیح و موافق مقررات است. این رأی به استناد بند ۲ ماده ۱۹ و ماده ۴۳ قانون دیوان عدالت اداری برای شعب دیوان و سایر مراجع اداری مربوط در موارد مشابه لازم الاتباع است.

هیأت عمومی دیوان عدالت اداری، معاون قضایی دیوان عدالت اداری، علی مبشری (۱)

دیدگاه مجید انتظامی

مجید انتظامی عضو هیئت مدیره جامعه معلولان ایران در مورد استخدام سه درصد معلولین در وزارت آموزش و پرورش، آقای حاجی بابایی وزیر آموزش و پرورش را مقصر می داند و می گوید:

رأی اصلاحی دیوان عدالت اداری درباره استخدام معلولان در آموزش و پرورش صادر شده است. این دیوان یک بار دیگر بر الزام آموزش و پرورش به استخدام افراد دارای معلولیت تأکید کرد اما اتفاقی که عملاً در ۱۰ سال گذشته افتاده، بی توجهی و شانه خالی کردن دستگاه های دولتی و وزارتخانه ها از زیر بار استخدام سه درصدی معلولان بوده که باید مسئولان مربوطه پاسخگوی این مسأله باشند.

در سال ۸۹ حاجی بابایی وزیر آموزش و پرورش محمود احمدی نژاد با استخدام معلولانی که در آزمون استخدامی وزارت آموزش و پرورش نمره قبولی دریافت کرده بودند، مخالفت کرد. همین امر با واکنش افراد دارای معلولیت و به خصوص معلمان معلول مواجه شد و به شکایت از این وزارتخانه به دیوان عدالت اداری انجامید. او تأکید می کند: دیوان عدالت اداری هم حق را به معلولان داد و در آرای متعدد خود بر الزام آموزش و پرورش نسبت به اعمال سهمیه معلولان در آزمون استخدامی تأکید کرد اما داستان به همین جا ختم نشد و مدیرکل دفتر حقوقی، املاک و حمایت قضایی معاونت حقوقی و امور مجلس وزارت آموزش و پرورش در تیرماه ۹۱ طی دادخواستی که بی شباهت به فرار رو به جلو برای توجیه اشتباه این وزارتخانه نبود، یک بار دیگر نسبت به رأی صادره اعتراض کرد که دیوان عدالت اداری نیز در روز ۲۵ خرداد ۹۳ با ابلاغ رأی اصلاحی، مجدداً بر دادنامه قبلی تأکید کرد.

طبق بند الف ماده «۷» قانون ۱۶ ماده ای حقوق معلولان، اختصاص حداقل ۳ درصد از مجوزهای استخدامی دستگاه های دولتی و عمومی اعم از وزارتخانه ها، شرکت ها، موسسات، نهادهای عمومی و انقلابی و دیگر دستگاه هایی که از بودجه عمومی کشور استفاده می کنند به افراد معلول واجد شرایط، وظیفه ای قانونی است، یادآور می شود: «در هیچ کجای این بند هم لفظ «می تواند»، «در صورت امکان» یا عباراتی از این دست که متضمن «اختیاری» بودن موضوع برای دستگاه ها باشد، نیامده و به نظر می رسد قانونگذار در مقام بیان، دستگاه ها را «مکلف» کرده است. بنابراین استخدام ۳ درصد جزء حقوق قانونی معلولان محسوب می شود و هیچ دستگاهی نمی تواند و نباید از زیر بار این وظیفه، شانه خالی کند. (۲)

ص: ۲۵۶

۱- سایت دیوان عدالت اداری، ۲۶ تیرماه ۹۱؛ سایت روزنامه رسمی، ۲۶ تیرماه ۹۱.

۲- سایت روزنامه فرهیختگان، ۱ اردیبهشت ۹۴.

علی همت محمودنژاد رئیس انجمن حمایت از حقوق معلولان، خواستار جلوگیری از تضمین حقوق معلولان در وزارت آموزش و پرورش شد و گفت: سهمیه ۳ درصدی استخدام معلولان اجرایی نمی شود. بر اساس قانون جامع حمایت از حقوق معلولان باید ۳ درصد از استخدام های دستگاه ها و نهادهای دولتی به معلولان اختصاص پیدا کند اما این در حالی است که این قانون از سوی برخی از دستگاه ها اجرایی نمی شود.

با توجه به اینکه ۵ هزار نفر در ردیف استخدام جدید آموزش و پرورش قرار دارند بنابراین باید طبق قانون ۳ درصد استخدام معلولان ۱۵۰ نفر از این تعداد در اختیار سازمان بهزیستی قرار گرفته تا از میان معلولان، افراد دارای شرایط لازم را انتخاب و به وزارت آموزش و پرورش معرفی کنند.

متأسفانه در دولت قبل وزیر آموزش و پرورش وقت به هیچ عنوان حاضر نشد تا سهمیه ۳ درصدی معلولان را از بین ۴۰ هزار نفر مستخدم این وزارتخانه اجرایی کند. به گفته محمودنژاد، از ۴۰ هزار نفر باید ۱۲۰۰ نفر معلول طبق سهمیه در آموزش و پرورش استخدام می شدند اما متأسفانه این افراد پس از قبولی در آزمون این وزارتخانه به دلیل معلولیت پذیرش نشدند.

او عضو سازمان جهانی معلولان هم هست و از رئیس سازمان بهزیستی خواست با توجه به نرخ بیکاری ۴ برابری معلولان نسبت به جامعه عادی (۴۰ درصد)، نسبت به تحقق این موضوع و سهمیه ۳ درصدی اشتغال معلولان اقدام مساعد به عمل آورد. هنوز شکایت سازمان های مردم نهاد و بسیاری از معلولان در استخدام قبلی وزارت آموزش و پرورش و تضمین حقوق معلولان در دیوان عدالت اداری مطرح است. بر اساس قانون جامع حمایت از حقوق معلولان ۳ درصد استخدام های قراردادی، پیمانی و رسمی باید در اختیار معلولان قرار گیرد که متأسفانه تاکنون اجرایی نشده است.

وی درخواست کرد تا از میان ۵ هزار سهمیه استخدام آموزش و پرورش قبل از مشخص کردن سهمیه های استانی، ۱۵۰ نفر سهمیه معلولان را جدا کرده و در اختیار بهزیستی قرار دهند.

عضو سازمان جهانی معلولان گفت: با تغییر دولت و وزیر رفاه، معلولان هنوز از وعده وزیر سابق رفاه در حضور رئیس جمهور مبنی بر استخدام ۲ هزار نابینا از دستگاه های وابسته به وزارت رفاه را برای خود محفوظ می دانند. نیز وی تأکید کرد آموزش و پرورش دولت یازدهم همان رویه دولت احمدی نژاد را ادامه داده و از استخدام سه درصد معلولان ممانعت می نماید.^(۱)

ملاحظه: دیوان عدالت اداری در سه نوبت بر قانونی بودن استخدام سه درصد معلولین در آموزش و پرورش تأکید کرده و این قانون را درست و بدون معارض دانسته ولی باز وزارت آموزش و پرورش از استخدام معلولین پرهیز دارد. رأی نخست دیوان عدالت اداری و نظریات چند تن از کارشناسان معلولین را آوردیم تا ابعاد قضیه مشخص شود.

ص: ۲۵۷

در سال ۱۳۲۵ش، هیئت پنجاه نفری از نخبگان و مدیران تشکیل شد تا «برنامه عمران ملی» را تدبیر و اجرا کنند بعداً این هیئت را شورای عالی برنامه نام گذاری کردند. این شورا در سال ۱۳۲۸، دستورالعملی به نام برنامه اول عمرانی عرضه کرد. مجلس شورای ملی هم آن را تصویب نمود. مجلس سازمان برنامه و بودجه را نیز جهت اجرای این برنامه تصویب کرد. این نخستین برنامه برای آبادانی و عمران همگانی ایران بود. (۱) شش برنامه توسعه قبل از پیروزی انقلاب در ایران مطرح و پنج برنامه اجرا شد. پس از پیروزی انقلاب، از سال ۱۳۶۲ برنامه توسعه اول آغاز شد. دولت های سازندگی و اصلاحات خود را متعهد به اجرای برنامه می دانستند اما دولت محمود احمدی نژاد از اساس با برنامه و بودجه و برنامه توسعه مخالف بود. از اینرو سازمان را تعطیل و برنامه توسعه هم کامل ملغی شد.

فراکسیون و دیگر نهادهای درگیر امور معلولین با تلاش بسیار، برای معلولین جایگاهی در برنامه توسعه پیش بینی کرده بودند. اینجا به گردآوری و ضبط دستاوردهای فکری و نظری آن دوره می پردازیم تا در تاریخ بماند.

فراکسیون معلولان مجلس شورای اسلامی با حضور مقامات مسئول برای پیشگیری از معلولیتها و اهتمام به جایگاه معلولین در برنامه پنجم توسعه در خرداد ۱۳۸۹ تشکیل شد. در این جلسه بازننگری قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، دریافت پیشنهادها در این مورد و همچنین جایگاه حقوقی معلولان در لایحه برنامه پنجم توسعه مورد بررسی قرار گرفت. (۲)

خانم فاطمه آلیا رئیس فراکسیون حمایت از معلولان، از تشکیل کارگروهی به منظور تدوین پیشنهادهای مربوط به معلولان برای لحاظ در برنامه پنجم توسعه خبر داد. وی با اشاره به نشست اخیر فراکسیون حمایت از معلولان اظهار داشت: «با توجه به در دستور کار بودن برنامه پنجم توسعه، در این نشست که با حضور اعضای فراکسیون و دبیران سازمانهای مردم نهاد مربوط به معلولان و جمعی از کارشناسان دستگاههای اجرایی و همین طور رئیس جدید سازمان بهزیستی برگزار شد، جایگاه معلولان و اجرای قوانین مربوطه در برنامه پنجم مورد بحث و بررسی قرار گرفت. متعاقب این نشست، کارگروهی با رویکرد شورای حقوقی با عضویت نمایندگان از سازمانهای مردم نهاد مربوط به معلولین، کارشناسان مرکز پژوهشها و اداره قوانین مجلس تشکیل گردید که طی هفته جاری و آینده با تدوین پیشنهادهای اخذ شده از حاضرین در جلسه فراکسیون، مجموعه‌ای از پیشنهادها را برای لحاظ در برنامه پنجم توسعه آماده کنند.

ص: ۲۵۹

۱- درآمدی بر برنامه ریزی اقتصادی، ف. ک. توفیق، بی جا، ۱۳۵۹، ص ۱۶-۱۷؛ سازمان برنامه و بودجه، تهران، ۱۳۷۴، ص ۸.

۲- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۳ خرداد ۱۳۸۹.

همچنین قرار است اسفندیاری رئیس سازمان بهزیستی جلساتی را برای جمع آوری و تدوین پیشنهادهای برگزار کند. در نهایت مجموعه این پیشنهادهای به کمیسیون های تخصصی و کمیسیون تلفیق برنامه پنجم توسعه ارائه خواهد شد.» (۱)

در جلسه چهارم خرداد ۱۳۸۹ فراکسیون معلولان و جانبازان پیشنهادهای لازم جهت حمایت از معلولان در برنامه پنجم توسعه مطرح و مورد بررسی قرار گرفت. این فراکسیون با حضور اسفندیاری رئیس جدید سازمان کل بهزیستی کشور، فاطمه آلیا رئیس فراکسیون معلولان و جانبازان، کاظم دلخوش، شهریاری، حسن کامران، موسوی، محبوب و جمعی از رؤسای انجمن های معلولان و جانبازان برگزار شد.

کاظم دلخوش عضو کمیسیون اقتصادی مجلس در این جلسه با بیان اینکه بررسی برنامه پنجم توسعه در دستور کار مجلس شورای اسلامی قرار دارد، گفت: «باید تلاش کرد در برنامه هدفمند کردن یارانه ها و قانون اصل ۴۴ رویکرد جدیدی به مسائل معلولان داشت و بهزیستی و اعضای فراکسیون معلولان قوی تر از گذشته در این حوزه ورود کند. برای طرح دو فوریتی حمایت از معلولان که در دستور کار این فراکسیون است، باید از تجارب کشورهای دیگر الگو بگیریم. به ویژه اینکه کشورهای پیشرفته در این حوزه چه حق و حقوقی برای جامعه معلول خود در نظر گرفته اند، حتماً باید بررسی شود. برای نوشتن برنامه پنجم توسعه قوانینی که کارآمد و به روز نیست را باید شناسایی و بازنگری کنیم. دولت و بهزیستی طرح اصلاحی خود را جهت اصلاح و کارآمدی موارد ذکر شده در برنامه چهارم توسعه به مجلس ارائه کنند.»

شهریاری نماینده دیگر مجلس از مشکلات برنامه چهارم توسعه و ورود آنها به برنامه پنجم اظهار نگرانی کرد: «در برنامه چهارم توسعه پس از تصویب قوانین در جهت تسهیل حال جامعه معلولان و نوشتن آیین نامه ها، منابع مالی ذکر نمی شد. عدم اعلام منابع مالی عاملی شد تا مصوبات مجلس اجرایی نشود.»

حسن کامران از اعضای فراکسیون معلولان و جانبازان با بیان اینکه در مدیریت قبلی سازمان کل بهزیستی کشور بر روی معلولان و جانبازان بسته بود، اظهار امیدواری کرد که در دفتر مدیر جدید این سازمان به روی جامعه و مشکلات معلولان بسته نباشد و با تکریم معلولین می توان آنها را در برنامه توسعه هم، جایگاه داد.

آقای موسوی توضیح داد: «در سازمان کل بهزیستی اتاق مدیریت در طبقه نهم قرار دارد. و برای ارتباط نزدیک مدیریت با بدنه جامعه معلولان لازم است اتاق مدیریت به طبقه اول آورده شود تا مراجعه کنندگان راحت تر مسائل و مشکلات خود را به گوش مسئولان این سازمان برسانند. چون جامعه معلولان نیاز به محبت بیشتر دارند. در این خصوص نیاز است بیشتر از گذشته به وضع موجود فکر کنیم. اگر مسئولین به معلولین اعتماد داشته باشند، آن ها کارآیی مطلوبی خواهند داشت. بهزیستی و کمیته امداد امام خمینی نباید در انجام وظایف خود تداخل داشته باشند و درست نیست معلولان را مانند توپ بین خود پاس دهند.»

ص: ۲۶۰

محبوب نماینده مردم تهران با اشاره به درخواست پرداخت وام بلاعوض به معلولان گفت: «در گذشته برای خود اشتغالی به این معلولان وام‌هایی داده شد که متأسفانه این پول در جای دیگری خرج شد. لازم است از حق تحقیق و تفحص مجلس برای مشخص شدن این موضوع بهره‌گیری تا این مشکل هرچه زودتر برطرف شود.»^(۱)

مذاکرات اعضای جلسه هیئت رسیدگی به نظرات و جمع‌آوری آراء برای درج در برنامه توسعه را آوردم تا فضای جلسه و دغدغه‌های آنان معلوم شود. در سخنان آنان طرح مشخص علمی که جایگاه‌های معلولین در توسعه ملی را تبیین کند را نمی‌بینیم. با اینکه مباحث جدی در این زمینه مطرح است.

یک نکته مهم این است که کسی از تجارب تاریخی خودمان نمی‌گوید. تجربه‌گیری و اخذ تجارب از کشورهای پیشرفته را مطرح می‌کنند که خوب است ولی مهم‌تر اینکه معلولین در ساخت تمدن و مدنیت در قرون نخست اسلامی، بسیار کوشا بودند، رودکی، رازی و ده‌ها پزشک، ادیب و نخبه نابینا، ناشنوا و غیره در تاریخ اسلام ظهور کردند و سرنوشت تمدن اسلامی را رقم زدند. خوب است از این تجارب هم بهره‌گیری شود، اروپا با اخذ تجارب مسلمانان به پیشرفت رسید.

حتی نابینایان در قرن پنجم و ششم قرآن را به خط برجسته می‌خواندند. یعنی قبل از لویی بریل فرانسوی، مسلمانان در آمد خط برجسته را اختراع کرده بودند.^(۲)

جایگاه معلولیت در برنامه ششم توسعه

وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در آذرماه ۹۳ نشست علمی جایگاه معلولیت در برنامه ششم توسعه را برگزار کرد. در این نشست دکتر محمد کمالی دانشیار دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی ایران پیرامون جایگاه معلولیت در برنامه ششم توسعه سخنرانی کرد. او از وضعیت معلولین ایران، تحلیلی عرضه کرد که قابل توجه است. از اینرو به درج دیدگاه‌های او می‌پردازم.

هم‌اکنون بیش از یک میلیارد فرد دارای ناتوانی در جهان وجود دارند که ۳ نفر از هر ۴ نفر در کشورهای در حال توسعه هستند. تنها ۱ تا ۲ درصد کودکان دارای معلولیت به آموزش دسترسی دارند و در کشورهای در حال توسعه نیز تنها ۲ درصد افراد دارای معلولیت به توانبخشی دسترسی دارند. افراد دارای ناتوانی / معلولیت به عنوان گروهی اقلیت دیده می‌شوند، اگرچه آنها بزرگ‌ترین گروه اقلیت در جهان هستند که دو سوم آنها در کشورهای در حال توسعه زندگی می‌کنند. تا قبل از سال ۱۹۸۰ به معلولیت ناتوان در اداره خود و وظایف خانوادگی، ناتوان در مراقبت از خود ناتوان در کسب حرفه و انجام فعالیت‌های اجتماعی و دارای مشکل در فعالیت‌های روزمره زندگی گفته می‌شد. اما تعریف درست ناتوانی عبارت است از فقدان نوعی یا یکی از توانایی‌ها و دارای انواع توانایی‌های دیگر. یعنی ناتوانی مطلق نداریم. حتی کسی که ضایعه نخاعی است و از ناحیه گردن به پایین فلج است، اما می‌تواند فکر کند. کارشناسان بر اساس مدل‌های مختلف، ناتوانی و معلولیت را تحلیل می‌کنند. مثل

ص: ۲۶۱

۱- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۴ خرداد ۱۳۸۹.

۲- نکت‌الهمیان فی نکت‌العمیان، صفدی، ص ۲۰۴.

مدل اخلاقی، مدل تراژدی شخصی، مدل پزشکی و مدل اجتماعی. اما در تعریف معلولیت بعد از سال ۱۹۸۰ میلادی ناتوانی به عنوان هر گونه کاهش یا فقدان توانایی (به دنبال یک اختلال) برای انجام فعالیت ها به شیوه طبیعی است. در حالی که معلولیت ناکارآمدی اجتماعی به دنبال یک اختلال یا ناتوانی است.

آمارهای جهانی در زمینه ناتوانی و معلولیت اینگونه اند: تا سال ۲۰۱۰ سازمان ملل متحد و سازمان جهانی بهداشت حدود ۱۰ درصد از جمعیت جوامع را دارای نوعی از ناتوانی و معلولیت محسوب می کردند. این بیان در سال ۲۰۱۱ در پیام دبیرکل سازمان ملل متحد به مناسبت روز جهانی معلولان به ۱۵ درصد و بیش از یک میلیارد نفر افزایش یافت.

تجزیه و تحلیل داده های بروز شده مطالعه بار جهانی بیماری در سال ۲۰۰۴ تخمین زد که ۱۵.۳٪ از جمعیت جهان (حدود ۹۷۸ میلیون نفر از جمعیت تخمینی ۶.۴ میلیارد نفری در سال ۲۰۰۴) ناتوانی متوسط یا شدید داشته اند، در حالی که ۲.۹٪ یا حدود ۱۸۵ میلیون نفر ناتوانی شدید را تجربه کرده اند.

اما آمارهای ناتوانی و معلولیت در ایران اینگونه است: در سرشماری سال ۱۳۸۵ بار دیگر واحد اندازه گیری به فرد دارای ناتوانی و معلولیت تغییر پیدا می کند و از سوی دیگر در مورد معلولیت های ذهنی هم جامعه مورد پرسش قرار می گیرد.

در این سال شاهد تغییر گسترده ای در ارقام سرشماری هستیم. جمعیت کل کشور در این سال به رقم ۷۰ میلیون و ۴۹۵ هزار و ۷۸۲ نفر بالغ می گردد. علاوه بر اینکه از ناشنوایی به طور مطلق سؤال می شود از اختلال های گفتار و صدا نیز پرسش به عمل می آید که مجموع اختلال های شنیداری را به رقم ۲۴۴ هزار و ۲۵۱ نفر می رساند. نابینایان با تغییر کمی همچون سرشماری های گذشته بالغ بر ۹۴ هزار و ۲۳۱ نفر می باشند. تعداد افراد با معلولیت جسمی به ۶۲۳ هزار و ۶۷۲ نفر افزایش می یابد و پرسش از اختلال ذهنی تعداد ۲۹۵ هزار و ۲۱۸ نفر را شامل می سازد.

بر این اساس جمعیت افراد دارای ناتوانی و معلولیت حدود ۱۰۱ هزار و ۲۲۲ نفر به دست می آید. در نتیجه می توان گفت میزان شیوع ناتوانی و معلولیت در سرشماری ۱۳۸۵ بالغ بر ۱.۴۳ درصد بوده است.

بر اساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ بار دیگر شاهد تغییر واحد اندازه گیری به خانوار هستیم. از ۲۱ میلیون و ۱۸۵ هزار و ۶۴۷ خانوار کشور، ۹۱۹ هزار و ۱۶۳ خانوار اعلام نموده اند که دارای عضو با معلولیت بوده اند. بنابراین آمار، نسبت خانوارهای دارای عضو دارای معلولیت به کل خانوارهای کشور، برابر ۴.۳ درصد است. به عبارت دیگر در بین هر ۱۰۰ خانوار ساکن ایران، حدود ۵ خانوار دارای عضو دارای معلولیت وجود داشته است. در حیطه آمارهای ثبتی هم عمدتاً آمارهای ارائه شده از سوی سازمان های ارائه دهنده خدمات مطرح شده اند. هر چند این آمارها با توجه به نوع خدمات غیرفعال - تعیین شده بر اساس مراجعه افراد - و امکان همپوشانی نمی توانند بیانگر درستی از آمار افراد دارای ناتوانی/معلولیت باشند. در حال حاضر، عمده خدمات توانبخشی در کشور توسط سازمان بهزیستی کشور ارائه می گردد. بر اساس آخرین آمار، جمعیتی بیش از ۱۲۵۰ هزار نفر از افراد دارای ناتوانی/معلولیت تحت پوشش این خدمات هستند. همچنین خدمات توانبخشی در وزارت

تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور، بنیاد شهید و امور ایثارگران، جمعیت هلال احمر، کمیته امداد امام خمینی و نیز بخش غیردولتی به جامعه ارائه می گردد.

در قانون برنامه چهارم توسعه ۱۳۸۳-۱۳۷۹ ماده ۹۷ بند ط بر تداوم اجرای طرح ساماندهی و توانبخشی سالمندان با پوشش حداقل بیست و پنج درصد (۲۵٪) جمعیت هدف تأکید شده بود. و در ماده ۱۰۱ بند ج نیز گسترش حمایت های اجتماعی (تأمین اجتماعی، بیمه بیکاری، ایجاد، توسعه و تقویت ساز و کارهای جبرانی، حمایت های اجتماعی از شاغلین بازار کار غیر رسمی، توانبخشی معلولین و برابری فرصت ها برای زنان و مردان و توانمندسازی زنان از طریق دستیابی به فرصت های شغلی مناسب). مورد تأکید قرار گرفته بود. اما در ماده ۱۳۳ نیز معافیت از پرداخت کلیه هزینه های ثبتی خانه های بنیاد مسکن تصریح شده بود.

اما در قانون برنامه پنجم توسعه ۱۳۸۹-۱۳۸۴ و در ماده ۲۰ معافیت دانشجویان از پرداخت شهریه دانشگاه های غیر دولتی، حمایتی و توانمندسازی و نیز در ماده ۳۹ به منظور توانمندسازی افراد و گروه های نیازمند به ویژه زنان سرپرست خانوار و معلولان نیازمند با تأکید بر برنامه های اجتماع محور و خانواده محور، با استفاده از منابع بودجه عمومی دولت و کمک های مردمی و طراحی نظام سطحبندی خدمات حمایتی و توانمندسازی متناسب با شرایط بومی، منطقهای و گروه های هدف حداکثر تا پایان سال اول برنامه و فراهم نمودن ظرفیتهای لازم برای استقرار نظام مذکور در طول برنامه تأکید شده بود.

همچنین اجرای برنامه های توانمندسازی حداقل سالانه ده درصد (۱۰٪) خانوارهای تحت پوشش دستگاه های حمایتی به استثناء سالمندان و معلولین ذهنی، توانمندشده و خروج آنان از پوشش حمایت های مستقیم و نیز تأمین حق سرانه بیمه اجتماعی زنان سرپرست خانوار نیازمند، افراد بیسرپرست و معلولین نیازمند در طول سال های اجرای برنامه، معافیت افراد تحت پوشش سازمان ها و نهادهای حمایتی از پرداخت هزینه های صدور پروانه ساختمانی، عوارض شهرداری و هزینه های انشعاب آب، فاضلاب، برق و گاز برای کلیه واحدهای مسکونی اختصاص یافته به آنها فقط برای یک بار تأکید شده است در ماده ۱۶۹ نیز شورای عالی شهرسازی و معماری موظف است به منظور تدوین و ترویج الگوهای معماری و شهرسازی اسلامی - ایرانی از دیگر موارد قانون برنامه پنجم توسعه در این خصوص بود.

همچنین در این برنامه بر تهیه تدوین طرح های مناسب سازی ساختمان ها و فضاهای شهری و روستایی برای معلولین جسمی و حرکتی تأکید شده بود. علاوه بر این شهرداری ها و دهیاری ها موظفند بر اساس ضوابط و طرح های موضوع این بند نسبت به مناسب سازی معابر و فضاهای عمومی شهری و روستایی اقدام نمایند.

ماده ۴ قانون - مصوب ۲۱ اردیبهشت ۱۳۸۳ مجلس شورای اسلامی - اهداف حوزه حمایتی و توانبخشی را بیان می کند. از مجموع ۱۳ بند ذکر شده تنها ۴ بند به طور مستقیم با توانبخشی و افراد دارای ناتوانی/معلولیت مرتبط است. هر چند باید پذیرفت سایر بندها نیز برای تحقق اهداف منظور شده در آن چهار بند بسیار حیاتی و ضروری است.

در بندهای «ه»، «ی»، «ک» و «ل» به طور مشخص از رسیدگی به وضعیت معیشتی با اولویت افرادی که به دلایل جسمی و روانی قادر به کار نیستند، لزوم تأمین خدمات پیشگیرانه از بروز و تشدید معلولیتی و پوشش توانبخشی، فراهم نمودن امکانات برای بهبود وضع جسمی، ذهنی، اجتماعی و اقتصادی معلولان و پوشش توانبخشی، فراهم نمودن امکانات برای بهبود وضع جسمی، ذهنی، اجتماعی و اقتصادی معلولان و در انتها آماده سازی محیط اجتماعی و فضای فیزیکی متناسب با ویژگی ها و توانایی های معلولان، نام برده شده است.

وی در خصوص قانون جامع حقوق معلولان مصوب سال ۱۳۸۳ نیز گفت: در سال ۱۳۸۳، همچنین قانون جامع حمایت از حقوق افراد دارای ناتوانی/معلولیت به تصویب می رسد. این اولین قانون اختصاصی در حیطه افراد دارای ناتوانی/معلولیت و به ویژه در موضوع حقوق آنان است که ایران را به دسته کشورهای محدودی، ۴۵ کشور، برد که دارای قانون خاص برای افراد دارای ناتوانی/معلولیت خود هستند. این قانون ۱۶ ماده با هدف رعایت حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت و برابری فرصت ها برای آنان در ایران تصویب شد. در ماده یک قانون آمده است: «دولت موظف است زمینه های لازم را برای تأمین حقوق افراد دارای ناتوانی/معلولیت، فراهم و حمایت های لازم را از آنها به عمل آورد.

تصویب کنوانسیون جهانی حمایت از حقوق افراد دارای ناتوانی/معلولیت یکی از مهمترین قوانین مصوب در کشور در حیطه حقوق افراد دارای ناتوانی/معلولیت است. بعد از پیوستن ایران به کنوانسیون حقوق کودک امضاء و تصویب آن، کنوانسیون جهانی حمایت از حقوق افراد دارای ناتوانی/معلولیت برای جامعه افراد دارای ناتوانی و معلولیت ایرانی بسیار با اهمیت تلقی می شود. با تصویب مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳ آذر ۸۷، دولت ایران متعهد شد در تمام شئون و قوانین جامعه حقوق افراد دارای ناتوانی/معلولیت را مانند افراد عادی رعایت کند و تبعیضی علیه آنها اعمال نشود. همچنین در تبصره یک آن مراجع ملی را مشخص می نماید: «وزارت رفاه و تأمین اجتماعی (سازمان بهزیستی کشور) و بنیاد شهید و امور ایشارگران به عنوان مراجع ملی موضوع ماده ۳۳ کنوانسیون تعیین می گردند تا با هماهنگی یکدیگر نسبت به اجراء مفاد کنوانسیون اقدام نمایند.»

توانبخشی باید در جهت هویت بخشی به افراد صورت گیرد و همه بپذیرند که چنین کاری لازم است زیرا افراد دارای ناتوانی و معلولیت هم باید مثل افراد عادی و غیر ناتوان زندگی خود را تأمین کنند و اشتغال داشته باشند. نیازهای افراد دارای ناتوانی/معلولیت، برقراری فرصت های مساوی در همه زمینه ها، قانون کنوانسیون و جامع حقوق معلولان، ارائه خدمات برای ارتقای کیفیت زندگی، برنامه های توانبخشی مبتنی بر جامعه، توسعه برنامه های اشتغال، توسعه مشارکت های مردمی و توسعه نهادهای غیر دولتی به عنوان محورهای کلی برای برنامه ششم در نظر گرفته شده است. (۱)

ص: ۲۶۴

اشاره: جامعه معلولین استان مرکزی (اراک) مجموعه پیشنهادهای خود را در ۱۷ بند تنظیم کرده و به صورت زیر روی وب سایت خودش به تاریخ دی ماه ۱۳۹۳ منتشر کرده است. جامعه معلولین استان مرکزی جهت پیگیری امور بیمه معلولین تشکلی به نام دبیرخانه پیگیری بیمه تأمین اجتماعی معلولان کشور راه اندازی کرده است.

۱- تأسیس صندوق جهانی حمایت از معلولان (مانند دیگر صندوق ها از جمله یونیسف، یونسکو و...)

* این صندوق می تواند عضویت تمامی کشورها بخصوص کشورهای عضو OPEC را به صورت آزاد بپذیرد. یا در شرایطی خاص تر، منحصر به کشورهای اسلامی، کشورهای آسیایی و یا کشورهای نفت خیز منطقه خاورمیانه باشد.

* با تدوین آیین نامه، ضمن مشخص نمودن دستورالعمل های اجرایی، شرایط عضویت، مبلغ ورودیه اولیه، پرداخت حق عضویت سالیانه با رقمی مشخص شده جهت حمایت از NGOهایی که در جهت حمایت از معلولان سراسر دنیا فعالیت می کنند، تعیین گردد.

* عضویت ایران در این صندوق با تأیید مجلس شورای اسلامی و به عنوان پیشنهاد دهنده طرح.

* هدف از تأسیس این صندوق، کمک به اجرایی شدن قانون دفاع از حقوق معلولین، بسترسازی های مشترک جهانی در ارتقای سطح کمی، کیفی و رفاهی زندگی معلولان و نیز تأمین منابع مالی صندوق ویژه بازنشستگی معلولان می باشد.

۲- تشکیل شورای عالی معلولان

* با حضور نمایندگان معلولان و با هدف رسیدگی و حل و فصل مسائل مربوط به آنان در سطح کلان کشور (اشتغال و بیمه، مسکن، مناسب سازی، برابرسازی فرصت ها، بهبود شرایط و قوانین)

۳- تسریع در تصویب لایحه بازنگری دفاع از حقوق معلولان

* لحاظ نظرات و پیشنهادات دبیرخانه ستاد پیگیری قوانین بیمه تأمین اجتماعی معلولان کشور در این قانون و نیز مشخص نمودن ضمانت های اجرایی و تخصیص بودجه کامل جهت اجرای این قانون.

۴- ایجاد زمینه های اشتغال پایدار و کارآفرینی

* با توجه به توانمندی های معلولان در انجام کارهای مبتنی بر توانبخشی و وجود طرح های کارشناسی شده در زمینه اشتغال در این انجمن، هدف از این کار، رفع مشکلات اقتصادی و ارتقای سطح کیفی زندگی آنها می باشد.

* تشکیل و تشویق تعاونی های مخصوص معلولان با هدف تولید و عرضه خدمات توسط افراد آموزش دیده با هدف حمایت از اشتغال معلولان در بخش تعاونی.

* اعمال حمایت های تشویقی از کارفرمایان و کارآفرینان معلول.

۵- پیگیری و اصلاح قوانین بازنشستگی معلولان در بخش دولتی و غیر دولتی (شاغلین مشمول قانون کار، تأمین اجتماعی و بخش غیردولتی (حرف و مشاغل آزاد)

* شرایط بازنشستگی معلولان شدید و خیلی شدید: کلیه معلولان شدید و خیلی شدید شاغل در دستگاه های دولتی و غیر دولتی (کارکنان مشمول قانون کار و تأمین اجتماعی (حرف و مشاغل آزاد و

مشاغل خانگی از جمله قالی بافی) بدون شرط سنی جزو قوانین بیمه ای مشاغل سخت و زیان آور محسوب گردند و با ۱۵ سال سابقه خدمت با پرداخت حق بیمه با افزودن ۱۵ سال سنوات خدمت ارفاقی تا پوشش ۳۰ سال خدمت بدون سقف سنی با لزوم ضمانت پرداخت سنوات از بودجه عمومی کشور (از محل وجوه اداره شده دولت).

* شرایط بازنشستگی معلولان خفیف و متوسط: معلولان با درجه معلولیت خفیف و متوسط و نیز شاغل در دستگاه های دولتی و غیردولتی (کارکنان مشمول قانون کار و تأمین اجتماعی (حرف و مشاغل آزاد و مشاغل خانگی از جمله قالی بافی) بدون در نظر گرفتن شرایط سنی با ۲۰ سال سابقه خدمت با پرداخت حق بیمه با افزودن ۱۰ سال سنوات از بودجه عمومی کشور (از محل وجوه اداره شده توسط دولت).

تبصره: با توجه به اینکه در اصلاحیه قانون جامع حمایت از حقوق معلولان نقش قوه قضاییه و دیوان محاسبات در پیگیری و رسیدگی به تخلفات عدم اجرای قانون دیده نشده در زمینه بازنشستگی معلولان اعمال گردد.

* منابع تأمین اعتبار مربوط به طرح پیشنهادی مشاغل سخت و زیان آور معلولان:

۱- بودجه عمومی کشور

۲- منابع داخلی سازمان بهزیستی کشور

۳- پیش بینی در لایحه بودجه سنواتی.

۴- تأمین منابع از محل اصلاح نظام یارانه ها: تعدیل تعداد افرادی که یارانه دریافت می کنند و نیز خانواده هایی که از دریافت یارانه انصراف می دهند (از درآمد حاصل از هدفمندی یارانه ها).

۵- تأمین منابع از محل وجوه اداره شده توسط دولت.

۶- تأمین منابع از محل اجرای طرح جامع حمایت از معلولین در اصلاحیه قانون جامع.

* تمام افراد دارای معلولیت بالای ۱۸ سال که تا کنون بیمه نشده اند، با حداقل تعرفه تا زمان اشتغال، تحت پوشش بیمه تأمین اجتماعی قرار بگیرند.

۶- تهیه مسکن مناسب با کمترین هزینه برای معلولان

* با ارائه راه کارهای اساسی جهت تأمین سرپناه (مسکن) مناسب معلول با در نظر گرفتن مستمری ماهیانه از بهزیستی با مبلغ ناچیز و بازپرداخت وام مسکن مهر، می توان آنها را از مشکل بزرگ بی سرپناهی نجات داد.

۷- اداره سازمان بهزیستی زیر نظر نهاد ریاست جمهوری

* به علت گستردگی و تنوع خدمات سازمان بهزیستی به اقشار مختلف، کم توجهی این سازمان متوجه افراد زیرمجموعه حوزه توانبخشی گردیده است. بنابراین پیشنهاد می گردد جهت تسریع در تحقق آرمان های معلولان، این سازمان و یا حوزه توانبخشی زیر نظر نهاد ریاست جمهوری اداره شود.

۸- حضور افراد دارای معلولیت در رأس سازمان بهزیستی

* انتصاب یک فرد معلول و درآشنا به عنوان متولی و رئیس سازمان بهزیستی کشور.

۹- افزایش مبلغ مستمری دریافتی معلولان شدید و خیلی شدید تحت پوشش سازمان بهزیستی

* تمامی معلولان شدید و خیلی شدید از حداقل مستمری ماهیانه برابر با ۳۰٪ حقوق پایه اداره کار تا زمان بهره مندی از خدمات بازنشستگی پیش از موعد و خانواده های آنان با کسانی که مسئولیت نگهداری از معلول را بر عهده دارند (از جمله کارکنان مراکز نگهداری، توانبخشی و اجتماعی و ...)، از قوانین بیمه مشاغل سخت و زیان آور بهره مند گردند.

۱۰- تشکیل صندوق بیمه تکمیلی طلایی

* ای صندوق ویژه معلولان و خانواده های آنان جهت بهره مندی تمام افراد دارای معلولیت از خدماتی شامل تهیه لوازم توانبخشی، انجام خدمات فیزیوتراپی، کاردرمانی و ... می باشد.

* با توجه به محدودیت منابع بهداشتی، تأمین منابع مالی این صندوق توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی صورت پذیرد.

۱۱- اعمال تغییرات اساسی در آیین نامه استخدام افراد دارای معلولیت

* با در نظر گرفتن اجرایی نشدن ماده ۷ قانون دفاع از حقوق معلولین (۳/۳) استخدام معلولین) و با توجه به اصل ۴۴ قانون اساسی (خصوصی سازی) پیشنهاد می گردد تدابیری در این راستا اندیشیده شود:

الف) استخدام بدون آزمون معلولان در ارگان ها و سازمان های دولتی (مانند فرزندان و اعضای خانواده شهدا و جانبازان عزیز انقلاب اسلامی).

ب) با توجه به بالا بودن هزینه های زندگی معلولان نسبت به سایر اقشار جامعه، بخشودگی مالیاتی حقوق بگیران و کارمندان معلول دولتی و غیر دولتی و نیز کم کردن ساعت کاری آنان (همچون جانبازان عزیز انقلاب اسلامی).

پ) حذف سقف سنی برای معلولان جهت اشتغال

ت) اشتغال و توسعه مشاغل (مشاغل خانگی)

ث) ایجاد و توسعه بازار فروش محصولات خانگی

ج) تأسیس کارگاه های تولیدی و بسته بندی

چ) تشکیل صندوق فرصت های شغلی

۱۲- بخشودگی های گمرکی

* بخشودگی گمرکی واردات وسایل توانبخشی برای هر فرد معلول از جمله خودروی مناسب سازی شده، انواع ویلچرهای برقی، تخت، پروتز و ...

۱۳- ایجاد تدابیر و تلاش در جهت اجرایی شدن ماده ۴ قانون دفاع از حقوق معلولان.

* ماده ۴: معلولان می توانند در استفاده از امکانات ورزشی، تفریحی، فرهنگی و وسایل حمل و نقل دولتی (مترو، هواپیما، قطار) از تسهیلات نیم بهاء بهره مند گردند.

۱۴- اجرای کامل مفاد کنوانسیون بین المللی معلولان

* ایران رسماً به این کنوانسیون پیوسته است.

۱۵- رایگان نمودن صددرصدی تحصیلات دانشجویان معلول در تمامی مقاطع

* به منظور بهره مندی تعداد بیشتری از معلولان از ادامه تحصیل در مقاطع عالی و نیز حضور معلولان تحصیل کرده در مقاطع بالاتر جهت حضور پررنگ تر در دانشگاه ها و سایر اداره ها و ارگان ها به عنوان کارشناس با فعالیت در حوزه های مربوط به معلولیت.

۱۶- تأمین هزینه های نگهداری و درمانی

* پرداخت صددرصدی هزینه نگهداری از معلول (معلولان) خیلی شدید نیازمند نگهداری و مراقبت ویژه، به خانواده های آن ها (همچون خانواده های جانبازان عزیز انقلاب اسلامی)

* دستورالعملی که برای معلولان ضایعه نخاعی جهت دریافت حق پرستاری برای آن ها منظور می گردد، اصلاح شود. علاوه بر معلولان ضایعه نخاعی، می بایست معلولان دارای معلولیت با ریشه ژنتیکی پیش رونده که به مرور زمان بر شدت معلولیت آن ها افزوده می شود نیز شامل دریافت حق پرستاری گردند.

۱۷- برنامه های حمایتی

* حمایت از ازدواج معلولان و کمک به آن ها در تحقق این امر مهم، جهت پیشگیری از معلولیت، تمامی محضرهای عقد و ازدواج موظف و مکلف گردند نتایج آزمایش های ژنتیکی افرادی که قصد ازدواج دارند را از آن آزمایشگاه استعلام نمایند.

* حمایت از ورزش معلولان و گسترش آن، حمایت از ورزشکاران حرفه ای معلول.

اشاره

تدبیری مثل تصویب «فراکسیون حمایت از معلولین»، کارآیی دستگاه مقننه در عرصه معلولین را گسترش و افزایش داد. نیز با تدبیرهایی کارآیی دولت به عنوان دستگاه مجری هم افزایش یافت. مهم ترین نهاد مجری دولتی، سازمان بهزیستی است. با افزایش آگاهی و توانمندی های سازمان یعنی قانون، بودجه و مدیریت، توانایی های سازمان و فعالیت های آن گسترش چشمگیر در سال های هشتاد تاکنون داشته است. البته وضعیت ایده آل نیست ولی نسبت به قبل بهتر است.

مدیران دولتی معمولاً ناکارآمدی یا ضعف مدیریتی خود را به گردن کمبود یا نبود بودجه و امکانات می اندازند. اما در این دوره سازمان بهزیستی و دستگاه اجرایی بودجه کافی داشت، قانون هم داشتند فقط باید مدیریت خود را ارتقا داده و از مدیران شایسته و مجرب و کارآمد استفاده می کردند. اما مدیریت دولتی در این دوره غیر از تمشیت روزانه امور عادی معلولین، ابتکار برجسته و نوآوری های چشمگیر نداشت. به عنوان مثال نمایشگاه معلولین که در بهارستان برگزار شد، اگر مجلس و فراکسیون حمایت از معلولین و تشکل های معلولیتی نبودند، این نمایشگاه هم شکل نمی گرفت.

با مرور رخدادهای تاریخ معلولین در این دوره، مجلس را از نظر ابتکارات و فعالیت ها باید نمره عالی بدهیم ولی دستگاه های اجرایی نمره متوسط به پایین می گیرند.

بهرحال کارنامه همگان در تاریخ ثبت می شود و نسل های بعد، با مرور و مطالعه کارنامه ها داوری خواهند کرد. لذا اگر امروز قضاوت نکنیم بعداً دیگران درباره ما حکم می نمایند.

به نظر می رسد شرایط ویژه ای که در دهه نود به وجود آمده بود، ظرفیت و آمادگی اقدامات بزرگ اجرایی را داشت. دولت می توانست گام های بلندی بردارد.

داوری حسن فاتحی

ایشان درباره دستگاه اجرایی حقوق معلولین نکاتی گفته که در فضای رسانه ها بازتاب هایی داشته است. ابتدا سخنان ایشان را نقل می کنیم و در ادامه به بررسی آن می پردازیم:

۱. انگیزه و شناخت کافی نسبت به درک مشکلات معلولین از سوی مدیران مرتبط با معلولین وجود ندارد و به عبارتی خود متولیان معلولین و در رأس آنها سازمان بهزیستی از ناقضین اصلی حقوق شهروندی معلولین می باشند و ریشه این معضل بزرگ نیز به سوء مدیریت ها و فرصت طلبی های برخی مدیران اجرایی مربوط می شود.

در تبصره واحده ماده یک قانون حمایت از حقوق معلولین تأکید شده است: معلول به فردی در این قانون اطلاق می شود که به تشخیص کمیسیون پزشکی سازمان بهزیستی بر اثر ضایعه جسمی، ذهنی و روانی یا توأم اختلال مستمر در سلامت و کارایی عمومی وی ایجاد گردد به طوری که موجب کاهش استقلال فرد در زمینه های اجتماعی و اقتصادی شود.

کدام مدیر ارشد و کدام مدیر کل در تنها سازمان متعلق به معلولین با این رویکرد به معلولین می نگرند؟ اگر همین نگرش قانونی مصوب در تعامل با معلولین مورد تمکین واقعی مدیران قرار گیرد

بسیاری از فشارها و نگرانی های روزمره زندگی از دوش معلولین برداشته می شود ولی واقعیت این است نگرش مدیران اجرایی به معلولین نگرشی فنی و قانونی نیست و حتی در خود سازمان بهزیستی انتظاری فراتر از کارکرد افراد سالم از معلولین وجود دارد و این در صورتی است که افراد سالم در همان موقعیت شغلی کارایی به مراتب پایین تر از معلولین و آن هم از روی عمد و قصور دارند و علت اصلی این فرافکنی سوء مدیریت ها به وجود معلولین در محیط کاری ناشی از بی توجهی جدی به تبصره قانونی مذکور می باشد.

۲. سازمان بهزیستی به عنوان تنها متولی معلولین از ضعف های ساختاری مدیریتی و اجرایی حاد برخوردار می باشد یعنی هم مدیران آن توان درک روحیات و مشکلات معلولین را ندارند و اندک مدیران مسئول و خدوم نیز به حاشیه رانده می شوند و هم معاونت ها و کارشناسی های سازمان بهزیستی طوری چیدمان مدیریتی پیدا کرده اند که اندک توجهی به خود معلولین توانمند در حل مشکلات و ارائه راهکارها را ندارند و به عبارتی معلولین منتقد توانمند که از توان بالای تحلیل مشکلات برخوردارند در سیستمی نادرست یا منزوی می شوند و یا از زندگی می افتند و با انواع برچسب ها و فشارهای تصنعی روبرو می شوند و دلیل اصلی این تناقض رفتاری مدیران نیز حاکمیت روابط و باند گرایی به جای نظریه شایسته سالاری می باشد.

۳. به علت فقدان اطلاع رسانی ها و نیز نبود جلسات و همایش های بزرگ با حضور حداقل مدیران استانی در مراکز استان ها اکثر مدیران اجرایی سایر ادارات و ارگان ها نگرشی سنتی توأم با سلیق خاص خودشان نسبت به معلولین دارند یعنی یا دید ترحمی دارند و یا دید تنفیری و علت این نقص ها نیز باز به قصور متولیان مستقیم معلولین در سازمان بهزیستی مربوط می شود یعنی آنها آن قدر در مشکلات داخلی و جاری خودشان مانور می دهند که راه حل های خارج از سازمانی را نیز فراموش می کنند.

۴. به نظر می رسد تنها وجود قوانین نمی تواند راهکار واقعی مشکلات معلولین باشد بلکه تا مجریان قانون همت و معرفت انجام وظیفه پیدا نکرده باشند قوانین شکل اجرایی به خود نخواهند گرفت و متأسفانه سیستم مدیریتی کلان نیز خواه ناخواه تبلیغ را به جای خدمت و هیاو را به جای تکریم اشتباه گرفته است و دوست دارد بدین شکل از تعهد عملی قوانین شانه خالی کند. (۱)

نقد و بررسی

این نقد را ناصح و دلسوزی به نام حسن فاتحی در سایت تابناک نوشت. اما کلی گویی و نادیده گرفتن خدمات سازمان بهزیستی هم صحیح نیست. این سازمان در دهه نود اقدامات و فعالیت های سودمند و کارگشایی برای معلولین در زمینه های پزشکی، بیمه، اهداء عصا و ویلچر و عینک و سمعک و غیره داشته است. لازم بود آقای فاتحی از فعالیت های مثبت و سودمند هم چند جمله می نوشت. البته اگر از منظر طرح های ابتکاری و تدبیرهای زیر بنایی بنگریم، بله بهزیستی در آن دوره کارنامه چشمگیر نداشت.

به نظر می رسد، اگر سازمان بهزیستی اطلاع رسانی به هنگام و جامع داشت؛ اگر هر سال در زمینه کارهایش چند جلد کتاب راهنما، یا کارنامه راهنما و مرجع منتشر می کرد، نویسندگان هم با مراجعه به

ص: ۲۷۰

این مأخذ‌ها، قضاوت صحیح ابراز می‌کردند. بارها از ریاست بهزیستی خواهش و تمنا کرده ایم که حق مردم و حق معلولین است که از فعالیت‌های بهزیستی بدانند و لازم است بهزیستی کارنامه فعالیت‌هایش را بیشتر و منظم‌تر منتشر کند.

ص: ۲۷۱

ملحق شدن ایران به این پیمان نامه به صورت لایحه، نخست در سال ۱۳۸۷ در هیئت دولت تصویب شد سپس به مجلس رفت و مجلس هم به آن رأی داد.^(۱) در مجلس به دلیل ضرورت ها از جمله در پیش بودن روز جهانی معلولین و بر اساس ماده ۱۰۲ آیین نامه داخلی با بیش از ۱۸۰ امضاء از طرف نمایندگان در اولویت قرار گرفت و در صحن علنی مجلس مطرح شد و روز چهارشنبه ۱۳ آذر ۱۳۸۷ با رأی نمایندگان به تصویب رسید. شورای نگهبان ۴ دی ماه ۸۷ آن را تأیید کرد و همین روز طی نامه ای ریاست مجلس علی لاریجانی به رئیس جمهور وقت محمود احمدی نژاد ابلاغ کرد.^(۲) در برخی از منابع و کتاب ها، در تاریخ تصویب و الحاق به کنوانسیون اختلاف هایی هست ولی بر اساس منابع دست اول تاریخ های فوق درست است.

خانم فاطمه آلیا درباره لایحه الحاق ایران به کنوانسیون جهانی حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت می گوید: « این لایحه با پیگیری هایی به عمل آمده در دولت به تصویب رسید و تقدیم مجلس شد. امروز در حضور بیش از ۱۰۰ نفر از اقشار مختلف معلولین که در مجلس حضور داشتند لایحه الحاق ایران به کنوانسیون جهانی معلولین با ۱۸۰ رأی نمایندگان به تصویب رسید.»^(۳)

این لایحه در وزارت رفاه و تأمین اجتماعی و سازمان بهزیستی بررسی و نهایی شده است. البته برخی از دستگاه های دیگر هم همکاری داشته اند. الحاق ایران به این کنوانسیون به معنای این است که مواد آن را پذیرفته و ملزم به اجرای آن است. از اینرو معلولین می توانند از مدیران دولتی اجرای آن را در زمینه های مسکن، مناسب سازی، تحصیلات، اشتغال، ورزش و غیره مطالبه کنند.

کنوانسیون در واقع یک میثاق و تعهد است و هر دولت آن را بپذیرد و به آن ملحق شود به معنای این است که متعهد به اجرای آن است. لذا تعهد آور و الزام آور است.

قبل از الحاق ایران به این کنوانسیون، سازمان بهزیستی متن آن را ترجمه و به صورت کتاب در سال ۱۳۸۶ (توجه کنید یک سال قبل از طرح در مجلس) همراه با قانون ۸۳ منتشر کرد؛^(۴)

تا عموم مردم و به ویژه معلولین از متن آن مطلع شوند. این کتاب با مقدمه های کاظم نظم ده (معاون امور توان بخشی سازمان بهزیستی) و کیوان دواتگران (مدیرکل دفتر امور توان بخشی معلولان جسمی حرکتی و حسی) منتشر شد. متن کنوانسیون توسط آریا همدانچی به فارسی برگردان و توسط محمدرضا دشتی ویرایش شد. با توجه به تاریخ چاپ کتاب بهزیستی که شامل متن کنوانسیون و قانون ۸۳ است و در سال ۱۳۸۶ منتشر شده، معلوم می شود کنوانسیون پس از تصویب در مجمع

ص: ۲۷۳

- ۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۲ خرداد ۱۳۸۹.
- ۲- . سایت مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، بخش قوانین و مقررات.
- ۳- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۳ آذر ۱۳۸۹.
- ۴- . کنوانسیون بین المللی و قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، نشر آرویح، ۱۳۸۶.

عمومی سازمان ملل، در سازمان بهزیستی و دستگاه‌های اجرایی ایران ترجمه و بررسی شده و جهت اطلاع رسانی متن آن را منتشر کرده‌اند. با اینکه هنوز در مجلس تصویب نشده بود.

لازم به ذکر است این کنوانسیون، ضمیمه‌ای هم دارد که به نام «پروتکل الحاقی کنوانسیون حقوق معلولین» شناخته می‌شود و به اندازه خود کنوانسیون اهمیت دارد. (۱)

تصویب الحاق به کنوانسیون در مجلس شورای اسلامی به صورت لایحه بوده و نخست دولت تصویب کرده و سپس به مجلس فرستاده است. تصویب مجلس اسنادی دارد که بسیار مهم است و بعداً به آن‌ها می‌پردازیم. یعنی مجلس بر اساس ماده واحده کنوانسیون را تصویب کرد. در واقع رأی مجلس به ماده واحده بوده است. این موضوع در مجلس هفتم به ریاست علی لاریجانی تصویب شد. نکته دوم اینکه مجلس تا حدی مشروط به کنوانسیون رأی داد و تصریح کرد به مواد کنوانسیون که مخالف مبانی و ضوابط شریعت و فرهنگ ایرانی باشند، رأی نمی‌دهد. بعداً بیشتر به تحلیل و بررسی رأی مجلس می‌پردازم.

محتوای کنوانسیون و الحاقیه آن

متن کنوانسیون در واقع قانون نامه یا میثاق حقوقی معلولان جهان است. همه دغدغه‌ها و نیازهای حقوقی معلولان از ملت‌ها و کشورهای مختلف منظور شده است. دارای پنجاه ماده است. هر ماده به گونه‌ای تنظیم شده که یک سرفصل را پوشش می‌دهد. لذا پنجاه ماده، پنجاه سرفصل دارد. این‌ها عبارت‌اند از:

ماده (۱) هدف

ماده (۲) در اهداف کنوانسیون حاضر

ماده (۳) مبانی عمومی

ماده (۴) تعهدات کلی

ماده (۵) تساوی و عدم تبعیض

ماده (۶) زنان معلول

ماده (۷) کودکان معلول

ماده (۸) ارتقای آگاهی‌ها

ماده (۹) در دسترس بودن

ماده (۱۰) حق زندگی

ماده (۱۱) وضعیت‌های خطرناک و فوریت‌های انسانی

ماده (۱۲) به رسمیت شناختن تساوی در برابر قانون

ماده (۱۳) دسترسی به عدالت

ماده (۱۴) آزادی و امنیت فردی

ماده (۱۵) رهایی از شکنجه یا رفتار و مجازات های بی رحمانه غیرانسانی یا تحقیرکننده

ص: ۲۷۴

۱- این الحاقیه در کتاب کنوانسیون بین المللی، ص ۶۱-۶۸ آمده است.

ماده ۱۶) رهایی از بهره‌کشی، خشونت و سوء استفاده

ماده ۱۷) دفاع از موجودیت فردی

ماده ۱۸) آزادی تغییر محل زندگی و ملیت

ماده ۱۹) زندگی مستقل و شرکت در اجتماع

ماده ۲۰) تحرک شخصی

ماده ۲۱) آزادی ابراز عقیده و بیان دسترسی به اطلاعات

ماده ۲۲) احترام به حریم خصوصی

ماده ۲۳) احترام به خانه و خانواده

ماده ۲۴) تحصیلات

ماده ۲۵) سلامتی

ماده ۲۶) توانمندسازی و توان بخشی

ماده ۲۷) کار و اشتغال

ماده ۲۸) استانداردهای مناسب زندگی و حمایت‌های اجتماعی

ماده ۲۹) مشارکت در زندگی سیاسی و اجتماعی

ماده ۳۰) مشارکت در زندگی فرهنگی، تفریحی

ماده ۳۱) آمار و جمع‌آوری اطلاعات

ماده ۳۲) همکاری‌های بین‌المللی

ماده ۳۳) اجرای ملی و نظارت

ماده ۳۴) کمیته حقوق معلولان

ماده ۳۵) گزارش دولت‌های عضو

ماده ۳۶) رسیدگی به گزارش‌ها

ماده ۳۷) همکاری دولت‌های عضو و کمیته

ماده ۳۸) همکاری کمیته با سایر ارگان‌ها

ماده (۳۹) گزارش های کمیته

ماده (۴۰) کنفرانس دولت های عضو

ماده (۴۱) سپردن

ماده (۴۲) امضاء

ماده (۴۳) موافقت با پذیرش

ماده (۴۴) سازمان ائتلاف منطقه ای

ماده (۴۵) اجرا

ماده (۴۶) قید و شرط

ماده (۴۷) اصلاحیه ها

ماده (۴۸) خروج

ماده (۴۹) قالب در دسترس

ماده (۵۰) متون اصلی

ص: ۲۷۵

موضع رسمی جمهوری اسلامی ایران نسبت به کنوانسیون مهم است. زیرا مسئولین و شخصیت های نظام جمهوری اسلامی دیدگاه واحد و یکسان نسبت به اینگونه اسناد و متون بین المللی ندارند. در مورد این کنوانسیون، نظر مجلس مشروط است و به طور مطلق آن را نپذیرفته است. اما دولت و قوه قضائیه آیا مثل مجلس فکر می کنند یا نظر دیگر دارند؟ در این باره سند رسمی غیر از مقدمه ای که دو تن از مدیران ارشد سازمان بهزیستی نوشته اند، یافت نشد. از اینرو این متن را موضع رسمی دولت می توان تلقی کرد. کاظم نظم ده مدیر امور توان بخشی سازمان می نویسد:

اختلافات مذهبی، دینی و قومی در کنوانسیون نیامده و فقط بر اشتراکات ملل و اقوام و پیروان ادیان تأکید شده است. این اشتراکات که علی القاعده ایران هم جزئی از آن است، عبارت اند از:

«اعتقاد به اصل برابری فرصت های اجتماعی برای تمامی افراد، نوعی تفکر جهان شمول است که مبنای بسیاری از تحولات عصر حاضر بوده است. امروزه سازمان ملل متحد به عنوان مرکز ثقل فعالیت های مجامع بین المللی، نقش حائز اهمیتی را در توسعه اصول حقوق بشر، رفع تبعیض علیه گروه های مختلف اجتماعی و برابری فرصت ها برای تمامی جوامع ایفا می نماید که تصویب قطعنامه ها و کنوانسیون های جهانی در خصوص زنان، کودکان، کارگران مهاجر و گروه های مختلف معلول، نمایانگر واقعی بخشی از این تلاش ها است.

پس از پایان جنگ جهانی دوم و افزایش روز افزون تعداد افراد آسیب دیده و معلول و به تبع آن، وسعت یافتن دایره مسائل رفاهی و اجتماعی آنان، سازمان ملل متحد تلاش نمود تا با تکیه بر عزم دولت ها در بهبود وضعیت زندگی معلولان، قوانین و آیین نامه هایی را جهت تشریح حقوق فردی و اجتماعی آنان و ملزم ساختن کشورها به رعایت حقوق این افراد وضع نماید. تصویب برنامه اقدام جهانی برای افراد معلول و آیین نامه های متعدد با محوریت برابری فرصت های اجتماعی برای این گروه، بخشی از تلاش های ارزنده ای است که طی دهه های اخیر از سوی این سازمان صورت گرفته است تا ندای عدالت خواهی معلولان به گوش تمامی سرمداران جهان نواخته شود.

تلاش اخیر سازمان ملل جهت تصویب کنوانسیون جهانی حقوق معلولان را حقیقتاً می توان برگ سبز دیگری در دفتر افتخارات آن برشمرد که سند حاصل از این تلاش از ۳۰ مارس ۲۰۰۷ در مقر این سازمان در اختیار کشورهای مختلف قرار داده شده است تا با امضای آن، به عضویت کنوانسیون مزبور درآمده، به تعهدات خود در قبال افراد معلول، جامع عمل ببوشانند. کنوانسیون حاضر که برابری مشارکت سازمان های غیردولتی فعال در امور معلولان در سطح دنیاست، در نگاهی فراتر از قوانین موجود، مصرانه بر رفع تبعیض های اجتماعی و تحقق آرمان های حقوق بشر برای گروه های مختلف معلول تأکید می ورزد.

در کشور ما نیز به ویژه پس از پیروزی انقلاب، توجه به افراد محروم و آسیب پذیر به عنوان یک ارزش اجتماعی و دینی مطرح گردید. با تشکیل سازمان بهزیستی کشور و قرار گرفتن افراد معلول به عنوان یکی از گروه های هدف این سازمان، چگونگی تحقق خواسته های آنان در سطح جامعه به صورت یک

پرسش اساسی در نظر مسئولان امر مطرح گردید. از این پس سازمان کوشید تا از خلال رایزنی با مراجع قانون گذار و مدیران اجرایی، زمینه تصویب قوانین و آیین نامه هایی را جهت حمایت از حقوق افراد معلول فراهم آورد که مصوبه مجلس شورای اسلامی در خصوص سهمیه سه درصد اشتغال معلولان در نهادها و مؤسسات دولتی و نیز مصوبه وزارت مسکن و شهرسازی در خصوص مناسب سازی اماکن دولتی برای افراد معلول، نتیجه بخشی از این تلاش ها بوده است. اما خلاً قانونی کماکان پا برجا بود و مانع جلب توجه مسئولان و عموم افراد جامعه نسبت به معلولان و خواسته های بر حق آنان می گردید که این مسأله در نهایت موجب شد تا سازمان بهزیستی با مشارکت فعال تشکل های غیردولتی معلولان، پیش نویس طرح جامع حمایت از حقوق افراد معلول را تهیه و آن را به مجلس ششم تقدیم نماید.

فرجام امیدبخش تلاش های انجام شده، تصویب قانون ۱۶ ماده ای حمایت از حقوق معلولان در اردیبهشت ۱۳۸۳ بود که حقیقتاً جان تازه ای را در کالبد نظام توان بخشی معلولان دمید. قانون مزبور که بر حق مسلم افراد دارای معلولیت در استفاده برابر و مؤثر از امکانات رفاهی، فرهنگی، بهداشتی و آموزشی و نیز رفع تبعیض علیه آنان در زمینه اشتغال و مسکن تأکید می ورزد، زمینه ساز تشریک مساعی تمامی ارگان ها جهت رفع تبعیض های فراروی این گروه خواهد بود.

هر چند تا کنون تلاش های بسیاری از سوی سازمان جهت جلب مشارکت وزارتخانه ها و سازمان های ذی ربط به منظور اجرایی شدن این قانون صورت گرفته است لیکن تحقق این امر تا کنون بنا به دلایل گوناگون چنان که باید، محقق نگردیده است که امید می رود در آینده نزدیک شاهد آن باشیم.

تصویب کنوانسیون جهانی حقوق معلولان تحت شرایطی صورت گرفته است که اقدامات اثربخش برای تحقق خواسته های افراد معلول داخل کشور، مجدانه در حال پیگیری است. این همزمانی را می بایستی به فال نیک گرفت چرا که زمینه ساز عضویت فعال کشورمان در این کنوانسیون خواهد بود که خود در افزایش سطح آگاهی مسئولان و عموم افراد جامعه نسبت به حقوق افراد معلول و تحقق خواسته های بر حق آنان مؤثر می باشد. تدوین مجموعه ای مشتمل بر قانون جامع حمایت از حقوق معلولان و کنوانسیون جهانی حقوق افراد معلول و انتشار آن به زبان های فارسی و انگلیسی نیز در راستای تحقق هدف فوق صورت می پذیرد. به عبارت دیگر مجموعه حاضر به دنبال آن است تا با متمرکز ساختن توجه متخصصان امور معلولان، قانون گذاران و مدیران اجرایی بر مسائل فراروی افراد معلول، سمت و سوی نگاه آنان را به چگونگی حل این مسائل معطوف سازد. بدون شک این امر از طریق بررسی قوانین موجود، مقایسه و تحلیل آن ها و اتخاذ راه کارهای اجرایی مؤثر، محقق خواهد گشت.»(۱)

معاون امور توان بخشی سازمان بهزیستی، کاظم نظم ده در این نوشته نکات مهمی آورده است. از جمله دغدغه های ایرانیان برای قانون مند سازی فعالیت های معلولین با تلاش های بین المللی در این

ص: ۲۷۷

زمینه و تصویب کنوانسیون حقوق معلولان در سازمان ملل همزمان و هم دوره است. یعنی درایت مسئولین و مدیران ایرانی و زمان سنجی آنان مورد تأکید قرار گرفته است.

کیوان دواتگران مدیرکل دفتر امور توان بخشی معلولان جسمی حرکتی و حسی در پیشگفتار دیگر بر کتاب کنوانسیون بین المللی حقوق معلولان، تأکید می کند:

«معلولین ایران می خواهند از حقوق و آزادی های فردی برابر با سایر افراد برخوردار باشند و به ویژه در تصمیم گیری های مربوط به خود، فعالانه مشارکت نمایند.

شک نیست که تحقق اصل مشارکت و برابری فرصت ها برای افراد معلول، منوط به وضع قوانینی است که متضمن خواسته های متعارف آنان و تشریح وظایف جامعه در خصوص چگونگی تأمین این خواسته ها می باشد. حرکت مجامع بین المللی به ویژه سازمان ملل متحد در مسیر حمایت از افراد معلول با رویکرد قانون مدارانه در طول سه دهه گذشته، به تدوین اسناد حقوقی مهمی منجر گردیده که جایگاه قانونی و اجتماعی معلولان را در نظر رؤسای تمامی کشورهای دنیا تبیین می نماید. تصویب کنوانسیون جهانی حقوق معلولان، مهم ترین اقدام در این راستا به شمار می رود. این کنوانسیون که حاصل تلاش مشترک کارشناسان سازمان ملل و سازمان های غیر دولتی فعال در امور معلولان می باشد، ضمن نگاهی جامع به مسائل رفاهی، آموزشی، شغلی و معیشتی معلولان، تلاش دارد تا با نگاهی انسان گرایانه، جایگاه فرد دارای معلولیت را در نظام های حقوق بشر تشریح نموده و به خواسته های مسلم آنان به عنوان انسان های برخوردار از آزادی و حق انتخاب، تأکید نماید.

در کشور ما نیز تقریباً از اواسط دهه ۷۰، ضرورت ایجاد پشتوانه حقوقی جهت حمایت از حضور و مشارکت اجتماعی معلولان به طور جدی در بحث های مشترک میان مسئولان و کارشناسان سازمان بهزیستی و تشکل های مربوطه مطرح گردید. حاصل نهایی چندین ماه تلاش، تهیه پیش نویس طرح حمایت از حقوق افراد معلول بود که سرانجام در آخرین روزهای فعالیت مجلس ششم به صورت قانون جامع حمایت از حقوق افراد معلول به تصویب نمایندگان رسید. این قانون ۱۶ ماده ای که به واقع سند افتخار ملی و نشانی از هویت اسلامی جامعه ماست، گویای انتظارات برحق افراد معلول در استفاده بهینه از خدمات عمومی و رفاهی، امکانات فرهنگی، آموزشی و فرصت های شغلی می باشد. قانون مزبور هرچند به لحاظ ضمانت اجرایی و پشتوانه های اعتباری با چالش هایی مواجه می باشد، در حال حاضر مهم ترین سند حقوقی است که بر اساس چارچوب های آن می توان در راستای تبیین و تثبیت جایگاه قانونی و اجتماعی گروه های معلول جامعه حرکت نمود.

بررسی اجمالی کنوانسیون جهانی حقوق معلولان و قانون جامع حمایت از حقوق افراد معلول، توجه ما را به نکات مهمی جلب می کند:

نخست این که جوهره اصلی هر دو مصوبه، بر اصل برابری فرصت های اجتماعی برای افراد دارای معلولیت استوار است و این نشان می دهد که دنیای کنونی با وجود پیشرفت های عظیم علمی و صنعتی، کماکان با چالشی عمیق در تأمین حقوق افراد معلول مواجه است که حل آن نیز نه تنها نیازمند عزم ملی بلکه مستلزم ارتباط تنگاتنگ میان تمامی کشورها جهت تبادل نظر و اتخاذ سیاست های مشترک در حل مسائل موجود است. گو این که دغدغه های مشترک اکثر جوامع مانند متناسب سازی امکانات و خدمات، توسعه امکانات شغلی و برنامه های آموزشی و آگاه سازی جامعه در

خصوص مسائل معلولان، ضرورت تشریک مساعی میان آن‌ها را به ویژه برای کمک به کشورهای در حال توسعه تبیین می‌نماید.

دوم آن که کنوانسیون جهانی حقوق معلولان به رغم تأکید بر مسائل رفاهی و معیشتی معلولان، از خلال نگاهی انسان‌گرایانه، محور توجه خود را بر نیازهای سطح بالاتر این افراد بنا نهاده است. چنان که در بخش‌های اعظمی از کنوانسیون، موضوعاتی از قبیل آزادی‌های مشروع افراد معلول (آزادی در ابراز عقیده، انتخاب محل زندگی و دامنه تحرک اجتماعی)، توجه به تفاوت‌های فردی آنان، حمایت همه‌جانبه از زنان و کودکان معلول و توسعه تحقیقات و تکنولوژی مرتبط با این گروه مورد بحث قرار گرفته است. ارائه خدمات ضروری در وضعیت‌های بحرانی به افراد معلول و تلاش جهت جلوگیری از رفتارهای خشونت‌آمیز و بهره‌کشی از این اشخاص نیز از دیگر موضوعات مورد تأکید در کنوانسیون است که به توسعه امنیت اجتماعی برای افراد معلول می‌انجامد. پس در می‌یابیم که تلاش جهت تحقق خواسته‌های افراد معلول، تنها در گام‌های نخست به تأمین امکانات رفاهی و معیشتی محدود می‌گردد، در حالی که گام‌های بعدی می‌بایستی در حیطه نیازهای سطح بالاتر یعنی تأمین امنیت، احترام و آزادی برای افراد معلول برداشته شود.

نکته آخر این که تلاش ما برای پیوستن به کنوانسیون جهانی حقوق معلولان بدون شک نه تنها بر عزم ملی ما در پیگیری اجرای قانون جامع حمایت از حقوق معلولان می‌افزاید بلکه شرایط مناسبی را جهت استفاده از امکانات و تجارب سایر کشورهای دنیا در اجرای قوانین مرتبط برایمان فراهم می‌آورد. تحت چنین شرایطی است که می‌توانیم چشم‌اندازهای امیدبخشی را در زندگی آتی افراد معلول کشور جستجو کنیم. ناگفته پیداست که تحقق این مهم، صرفاً با وضع قوانین یا امضای کنوانسیون‌های جهانی امکان‌پذیر نخواهد بود بلکه نیل به این هدف، در سایه هم‌فکری و تشریک مساعی متخصصان امور معلولان و مدیران اجرایی کشور محقق خواهد شد.^(۱)

نکات مزبور به عنوان مواضع دولت جمهوری اسلامی ایران، ارزش حقوقی دارد. پژوهشگران رشته حقوق و حقوق دانان می‌توانند با استناد بر این آراء، به اثبات یا رد موارد حقوقی بپردازند.

ترجمه و انتشار در ایران

خبر تصویب کنوانسیون بین‌المللی حقوق معلولان در ۲۰۰۶م/۱۳۸۵ش وقتی به مردم، نخبگان و پژوهشگران رسید، همگان منتظر بودند متن آن را زودتر مشاهده کنند. یکی از اقدامات نیک سازمان بهزیستی این بود که قبل از الحاق ایران به این کنوانسیون (۱۳ آذر ۱۳۸۷) آن را ترجمه و به صورت کتاب در ۱۳۸۶ منتشر کرد. یعنی یک سال قبل از ملحق شدن و تصویب الحاق در مجلس، آن را منتشر کرد. احتمالاً پس از تصویب در مجمع عمومی سازمان ملل، سازمان بهزیستی روی آن کار کرده است.

متن کنوانسیون در سال‌های اخیر چندبار ترجمه شده است. سید محمدرضا تابان آن را ترجمه و در کتاب مرجع حقوق معلولین صفحه ۱۵ تا ۵۱ آورده است. ترجمه دیگری گویا توسط هیئت

ص: ۲۷۹

حقوقی مجمع هم اندیشی اجرا شده است. ترجمه تابان همراه با معادل اصلاحات در پاورقی ها است. نیز متن انگلیسی آن در همین کتاب آمده است. آریا همدان چی هم آن را ترجمه و با ویرایش محمدرضا دشتی در کتاب کنوانسیون بین المللی حقوق معلولان آمده است. (۱) نام انگلیسی این کنوانسیون این گونه است:

Convention on the Rights of Persons with Disabilities

این متن مهم ترین سند بین المللی است که از حقوق معلولین حمایت می کند، متأسفانه آحاد معلولان ایران از متن آن کمتر اطلاع دارند. لذا لازم است نشریات و رسانه های معلولیتی نیز معلمین و استادان و مبلغین در هر شرایط درباره آن توجیه و اطلاع رسانی کنند.

تصویب کنوانسیون حقوق معلولین

این میثاق نامه در مجمع عمومی سازمان ملل متحد به تاریخ ۱۳ دسامبر ۲۰۰۶/م ۲۲ آذرماه ۱۳۸۵ش تصویب شد.

سپس مجمع عمومی سازمان ملل متحد، قطعنامه ۱۶۸۶/۵۶ مورخ ۱۹ دسامبر ۲۰۰۱ را منتشر کرد. در آن تصمیم گرفته شده بود که برای بررسی یک کنوانسیون جامع و فراگیر به منظور ارتقاء و حمایت از حقوق و کرامت افراد معلول بر اساس توجه جامع نگر به فعالیت های انجام شده در توسعه اجتماعی، حقوق انسانی و منع تبعیض ها و در نظر گرفتن توصیه های کمیسیون حقوق بشر و کمیسیون توسعه اجتماعی، یک کمیته ویژه که حضور در آن برای تمام دولت های عضو و ناظران سازمان ملل آزاد باشد؛ تشکیل شود.

کمیته ویژه تدوین متن کنوانسیون بلافاصله در ۲۰۰۱/م ۱۳۸۰ش تشکیل شد. ظاهراً نوشتن کنوانسیون چهار سال طول کشید و در ۲۰۰۵/م ۱۳۸۴ش قطعنامه ای صادر کرد و اطلاع رسانی نمود: این قطعنامه به شماره ۶۰/۲۳۲ به تاریخ ۲۳ دسامبر ۲۰۰۵ بوده و در آن بر این نکات تأکید شده است:

با استقبال از همکاری های بین دولت ها و سازمان های غیردولتی و نهادهای ملی حقوق بشر و کمیته ویژه.

۱. مراتب قدردانی خود را از کمیته ویژه برای تهیه پیش نویس جامع کنوانسیون حقوق معلولین و پیش نویس پروتکل الحاقی کنوانسیون اعلام می دارد.

۲. کنوانسیون حقوق معلولین و پروتکل الحاقی، ضمیمه شده به قطعنامه حاضر را که از تاریخ ۳۰ مارس ۲۰۰۷ در مقر سازمان ملل متحد در نیویورک برای امضاء مفتوح خواهد بود؛ مصوب می نماید.

۳. دولت ها را مصرانه فرا می خواند تا امضاء و تصویب کنوانسیون و پروتکل الحاقی را با توجه خاص در نظر گیرند و امیدوار است که دولت ها آن را در اسرع وقت اجرایی کنند.

ص: ۲۸۰

۴. از دبیرکل می خواهد که بعد از اجرایی شدن کنوانسیون، کارکنان و تسهیلات لازم برای اجرای مؤثر امور کنفرانس دولت های عضو و کمیته بر اساس کنوانسیون و پروتکل الحاقی و اطلاع رسانی در مورد کنوانسیون و پروتکل الحاقی را تدارک ببیند.

۵. همچنین از دبیرکل می خواهد که به طور پیشرونده استانداردها و دستورالعمل های دسترسی به تسهیلات و خدمات سازمان ملل را با در نظر گرفتن مفاد کنوانسیون به خصوص هنگام تقبل بازسازی ها اعمال نماید.

۶. از آژانس ها و نهادهای سازمان ملل می خواهد و سازمانهای بین المللی و غیردولتی را دعوت می نماید تا در اطلاع رسانی درباره کنوانسیون و پروتکل الحاقی و درک بهتر آن تلاش نمایند.

۷. از دبیرکل می خواهد که در شصت و دومین جلسه مجمع، گزارشی از وضعیت کنوانسیون حاضر و پروتکل الحاقی و اجرای قطعنامه حاضر کنوانسیون حقوق معلولین، تسلیم نماید.

دولت های عضو کنوانسیون حاضر

در مقدمه کنوانسیون به ضوابط دولت های عضو اشاره می کند و می نویسد:

الف) با یادآوری اصول اعلام شده در منشور سازمان ملل که کرامت و ارزش ذاتی و حقوق لاینفک مساوی همه اعضاء جامعه بشری را به عنوان پایه آزادی، عدالت و صلح در جهان به رسمیت شناخته است.

ب) با به رسمیت شناختن اینکه سازمان ملل در اعلامیه جهانی حقوق بشر و کنوانسیون جهانی حقوق بشر موافقت و اعلام نموده است که همه انسان ها بدون هیچ گونه تفاوتی حق برخورداری از همه حقوق و آزادی های مشخص شده در آن را دارند.

پ) با تأکید بر جهانی بودن، غیر قابل تقسیم بودن و مستقل بودن تمام حقوق انسانی و آزادی های پایه، همچنین نیاز معلولین به تضمین برخورداری بدون تبعیض از تمام این حقوق و آزادی ها.

ت) با یادآوری معاهده جهانی حقوق اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، معاهده بین المللی حقوق مدنی و سیاسی، کنوانسیون بین المللی حذف تمام تبعیض های نژادی، کنوانسیون بین المللی حذف تمام انواع تبعیض ها بر علیه زنان، کنوانسیون منع شکنجه و سایر رفتارها و تنبیه های بی رحمانه، غیرانسانی یا تحقیرکننده، کنوانسیون حقوق کودک، کنوانسیون بین المللی دفاع از حقوق کارگران مهاجر و خانواده آنها.

ث) با تصدیق این مطلب که معلولیت یک مفهوم استنتاجی است که از تعامل بین افراد دارای نقص، با موانع فکری و محیطی ناشی می شود و از مشارکت مؤثر و کامل آنها مساوی با دیگران جلوگیری می کند.

ج) با تصدیق اهمیت اصول و سیاست های راهبردی در «حرکت جهانی برای معلولین» و در «قوانین استاندارد، یکسان سازی فرصت ها برای افراد معلول» و تأثیر آن بر توسعه و ارزیابی سیاست ها، طرح ها، برنامه ها و حرکت ها در سطوح ملی، منطق های و بین المللی برای پیشبرد فرصت های مساوی برای معلولین.

چ) با تأکید بر اهمیت باورهای مربوط به موضوع معلولیت به عنوان جزئی لاینفک از استراتژی های وابسته به توسعه پایدار.

ح) با تصدیق اینکه تبعیض در مورد هر انسان بر اساس معلولیت، تزییع ارزش و کرامت ذاتی اوست.

خ) با تصدیق متفاوت بودن معلولین.

د) با تصدیق نیاز به ارتقاء و حمایت از حقوق انسانی همه معلولین از جمله کسانی که مراقبت های ویژه بیشتری نیاز دارند.

ذ) با نگرانی از اینکه با وجود این اسناد و اقدامات مختلف، معلولین همچنان در مشارکت اجتماعی به عنوان اعضای مساوی، با موانعی مواجه می شوند و حقوق انسانی آنها در تمام نقاط دنیا تزییع می شود.

ر) با تأیید اهمیت همکاری بین المللی برای بهبود وضعیت تمام معلولین در همه کشورها به خصوص در کشورهای در حال توسعه.

ز) با تأکید بر اهمیت به رسمیت شناختن مشارکت فعلی و بالقوه معلولین در رفاه همگانی و نیز با توجه به مختلف بودن جوامع آنان و اینکه ارتقای برخورداری کامل معلولین از حقوق انسانی و آزادی های پایه و مشارکت کامل ایشان عامل افزایش حس تعلق و پیشرفت های بارز در توسعه انسانی، اجتماعی و اقتصادی و فقرزدایی می شود.

ژ) با تأکید بر اهمیت استقلال و عدم وابستگی افراد معلول که شامل «آزادی انتخاب» نیز می شود.

س) با در نظر داشتن اینکه معلولین می بایست فرصت مشارکت فعالانه در روند تصمیم گیری در سیاست ها و برنامه ها به خصوص راهبردهای مستقیم مربوط به خودشان را داشته باشد.

ش) با نگرانی از شرایط مشکلی که معلولین با آن مواجه هستند و این شرایط موجب می شود که آنها به اشکال مختلف و شدید با تبعیض بر اساس نژاد، رنگ، جنس، زبان، مذهب، عقاید سیاسی و سایر ملاحظات ملی، گروهی، بومی، اصالت های اجتماعی، امکانات، تولد، سن و موارد دیگر مواجه شوند.

ص) با تأکید بر اینکه زنان و دختران معلول اغلب در معرض خطر بیشتری در خشونت های داخل یا خارج خانه ای، جراحت، سوء استفاده، غفلت، بی تفاوتی، بدرفتاری و بهره کشی و تحقیر هستند.

ض) با تأکید بر اینکه کودکان معلول می بایست از تمام حقوق انسانی و آزادی های پایه مساوی با سایر کودکان برخوردار باشند و با یادآوری الزاماتی که می بایست توسط دولت های عضو به همین منظور بر اساس کنوانسیون حقوق کودک اتخاذ گردد.

ط) با تأکید بر نیاز به الحاق ملاحظات وابسته به جنسیت در تمام تلاش ها برای پیشبرد برخورداری کامل از حقوق انسانی و آزادی های پایه برای معلولین.

ظ) با برجسته نمودن این واقعیت که اکثر معلولین در شرایط فقر به سر می برند و در این راستا، با تأکید بر نیاز مبرم در رسیدگی به تأثیر منفی فقر بر افراد معلول.

ع) و با خاطر نشان کردن اینکه شرایط صلح و امنیت مبنی بر احترام که اهداف و اصول آن در منشور آمده است و نظارت بر اسناد حقوق انسانی قابل اجرا برای دفاع از حقوق معلولین به خصوص در درگیری های نظامی و اشغالگری توسط نیروهای خارجی ضروری است.

غ) با تأکید بر اهمیت دسترسی به محیط فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و دسترسی به بهداشت و تحصیل و دسترسی به اطلاعات و ارتباطات که فرد معلول را قادر می‌سازد تا به طور کامل از تمام حقوق انسانی و آزادی‌های پایه بهره‌مند شود.

ف) با آگاهی از اینکه هر فرد نسبت به سایر افراد جامعه تکالیفی دارد و موظف است حداکثر تلاش خود را در جهت ارتقاء و نظارت حقوقی که در سند بین‌المللی حقوق بشر به رسمیت شناخته شده است، بنماید.

ق) با قبول اینکه خانواده واحد اصلی و طبیعی جامعه محسوب شده و مستحق محافظت توسط اجتماع و دولت است و اینکه افراد معلول و اعضای خانواده آنها می‌بایست حمایت و مساعدت لازم را دریافت کنند تا بتوانند در روند برخورداری کامل معلولین از حقوق مساوی سهیم باشند.

ک) با اذعان به اینکه یک کنوانسیون بین‌المللی کامل و جامع برای پیشبرد و دفاع از حقوق انسانی و حرمت افراد معلول سهم عمده‌ای برای رسیدگی به مشکلات اجتماعی شدید معلولین و توسعه حضور آنان در محیط‌های مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و با فرصت‌های مساوی چه در کشورهای توسعه یافته و چه در حال توسعه خواهد داشت. موافقت خود را به شرح ذیل اعلام می‌کند.

متن مواد کنوانسیون

پس از مقدمه که بیانگر ضوابط است، نوبت به متن کنوانسیون می‌رسد. پنجاه ماده آن به این شرح می‌باشد:

ماده (۱) هدف:

هدف از این کنوانسیون پیشبرد، حمایت و حصول اطمینان از برخورداری مساوی همه معلولین از حقوق انسانی، آزادی‌های پایه و افزایش احترام به حرمت ذاتی آنها است.

افراد معلول آن دسته از افرادی هستند که دارای نقایص طولانی مدت فیزیکی، ذهنی یا حسی می‌باشند و در تعامل با موانع مختلف ممکن است از نظر مشارکت کامل و مؤثر بر اساس اصول مساوی با دیگران دچار تأخیر شوند.

ماده (۲) در اهداف کنوانسیون حاضر:

ارتباطات شامل زبان گفتاری و اشاره، نمایش متن، بریل، ارتباطات لامسه‌ای، حروف درشت، ارتباطات نوشتاری، شنیداری، چند رسانه‌ای قابل دسترس، زبان ساده، خواننده متن، روش‌های تقویت‌کننده و جایگزین، روش‌ها و وسایل ارتباطات شامل اطلاعات و تکنولوژی ارتباطات در دسترس، است.

«تبعیض بر اساس معلولیت» یعنی قائل شدن هرگونه استثناء یا محدودیت بر اساس معلولیت که به اختلال یا خنثی نمودن رسمیت برخورداری یا احقاق حقوق و آزادی‌های پایه در زمینه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی یا هر زمینه دیگری منجر شود و آن تمام اشکال شامل نفی «انطباق موجه» را در بر می‌گیرد.

ص: ۲۸۳

زبان شامل زبان گفتاری، زبان اشاره و سایر زبان های غیر گفتاری است.

«انطباق موجه» به معنی تغییرات و اصلاحات مناسب و ضروری است که تحمیل کننده بار نامتناسب و سنگین نبوده و در صورت نیاز، در مواردی خاص برای حصول اطمینان از برخورداری معلولین از حقوق مساوی با دیگران و احقاق آن و آزادی های پایه به کار می رود.

«طراحی جامع» و «طراحی یکپارچه» به معنی طراحی تولیدات، محیط ها، برنامه ها و سرویس هایی است که به وسیله همه مردم تا بالاترین حد ممکن قابل استفاده بوده و نیازی به تطابق یا طراحی اختصاصی ندارد.

«طراحی جامع» و «طراحی یکپارچه» نمی بایست وسایل کمکی برای گروه خاصی از معلولین را نادیده بگیرد.

ماده (۳) مبانی عمومی: مبانی کنوانسیون حاضر شامل:

الف) احترام به حرمت ذاتی، استقلال فردی، شامل آزادی در انتخاب و عدم وابستگی.

ب) عدم تبعیض.

پ) مشارکت مؤثر و کامل و تلفیق در جامعه.

ت) احترام قائل شدن برای تفاوت های معلولین و قبول معلولیت به عنوان جزئی از تفاوت های انسانی و بشری.

ث) مساوی سازی فرصت ها.

ج) دسترسی.

چ) تساوی مردان و زنان.

ح) احترام به ظرفیتهای کودکان معلول و احترام به حق کودکان معلول برای حفظ هویت آنها.

ماده (۴) تعهدات کلی:

۱. دولت های عضو متعهد می شوند که از به رسمیت شناختن حقوق انسانی و آزادی های پایه برای معلولین بدون هیچ گونه تبعیض مبتنی بر معلولیت، اطمینان حاصل نموده و آن را توسعه دهند.

به این منظور دولت های عضو متعهد می شوند:

الف) برای پایه گذاری تمام حقوق به رسمیت شناخته شده در این کنوانسیون تمام اقدامات قانون گذاری و مدیریتی و سایر اقدامات مناسب را مصوب نمایند.

ب) اقدامات مناسب شامل قانون گذاری برای تعدیل یا منسوخ کردن قوانین، آیین نامه ها، رسوم و اعمال تبعیض آمیز بر علیه معلولان است.

پ) در تمام خط مشی ها و برنامه ها، حمایت و گسترش حقوق انسانی معلولین را در نظر گیرند.

ت) از تمام اعمال و اقدامات مغایر با کنوانسیون اجتناب کنند و اطمینان حاصل نمایند که صاحب منصبان اجتماعی و مؤسسه ها مطابق با کنوانسیون فعلی عمل می نمایند.

ث) تمام اقدامات مناسب را برای حذف تبعیض های مبتنی بر معلولیت که توسط هر فرد، سازمان یا بخش خصوصی انجام می شود به عمل آورند.

ج) تحقیقات و ارتقای وسایل، سرویس ها، تجهیزات و تسهیلات را که طبق ماده ۲ این کنوانسیون به حداقل انطباق و کمترین هزینه لازم برای برطرف نمودن احتیاجات معلولین نیاز داشته باشند برای

ص: ۲۸۴

بهبود دسترسی و استفاده از آنها و ارتقای طراحی جامع در توسعه استانداردها و خط مشی ها اتخاذ نموده یا توسعه دهند.

چ) توسعه تحقیقات و بالا بردن سطح دسترسی و استفاده از تکنولوژی های جدید شامل تکنولوژی های اطلاعات و ارتباطات، وسایل کمک حرکتی، تکنولوژی های کمکی مناسب با معلولیت و ارجحیت دادن به تکنولوژی های قابل تهیه و ارزان را اتخاذ نموده یا ارتقاء دهند.

ح) تدارک اطلاعات قابل دسترس برای معلولین درباره وسایل کمک حرکتی و تکنولوژی های کمکی شامل تکنولوژی های جدید و سایر انواع تسهیلات کمکی و سرویس های حمایتی.

خ) ارتقای سطح آموزشی متخصصین و کارکنانی که با معلولین کار می کنند؛ به منظور کمک بیشتر برای به رسمیت شناختن حقوق موجود این کنوانسیون و خدماتی که توسط این حقوق تضمین شده است.

۲. هر دولت عضو می بایست با حداکثر منابع موجود و در دسترس اقداماتی را در صورت نیاز به شکل همکاری های بین المللی به منظور شناسایی کامل این حقوق بدون تعصب درباره تعهدات کنوانسیون با توجه به حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و با هدف دستیابی سریع این حقوق بر اساس قوانین بین المللی قابل اجرا اتخاذ نماید.

۳. دولت های عضو در توسعه و استقرار قانون گذاری و خط مشی ها برای اجرای این کنوانسیون و در روند تصمیم گیری های مرتبط با معلولین، می بایست با معلولین مشاوره نموده و به طور تنگاتنگ و فعالانه افراد معلول از جمله کودکان معلول را از طریق سازمان های نماینده آنها شرکت دهند.

۴. هیچ چیز در کنوانسیون فعلی نمی بایست قوانینی را که راهگشای به رسمیت شناختن حقوق معلولین بوده و ممکن است در قوانین یک کشور یا قوانین بین المللی لازم الاجراء برای آن کشور لحاظ شده باشد؛ تحت تاثیر قرار دهد. نباید هیچ محدودیت و ابطالی در مورد حقوق انسانی پایه به رسمیت شناخته شده یا موجود در دولت های عضو کنوانسیون حاضر، کنوانسیون ها، آیین نامه ها، قوانین پیش نویس با این عنوان که کنوانسیون فعلی آن حقوق را به رسمیت نمی شناسد یا اهمیت کمتری برای آنها قائل است، اعمال گردد.

۵. قوانین کنوانسیون فعلی می بایست به تمام دولت های فدرال بدون هیچ استثنایی تعمیم یابد.

ماده ۵) تساوی و عدم تبعیض:

۱. دولت های عضو اذعان دارند که تمام افراد در برابر قانون مساوی هستند و بدون هیچ گونه تبعیض استحقاق دارند که به طور مساوی توسط قانون حمایت و از آن بهره مند شوند.

۲. دولت های عضو می بایست تمام تبعیض های مبتنی بر معلولیت را ممنوع کنند و ضامن حمایت قانونی و مساوی از معلولین در مقابل تمام تبعیض ها باشند.

۳. برای پیشبرد برابری و حذف تبعیض ها، دولت های عضو می بایست تمام اقدامات لازم را اتخاذ نمایند تا اطمینان حاصل شود؛ انطباق موجه فراهم گردیده است.

۴. اقدامات ویژه ای که برای تسریع یا رسیدن به تساوی عملی برای معلولین مطابق مبانی کنوانسیون حاضر لازم است؛ نباید تبعیض شناخته شود.

ماده ۶) زنان معلول:

۱. دولت های عضو تصدیق می کنند که زنان و دختران دارای معلولیت در معرض تبعیض های مختلفی هستند و از این نظر باید اقداماتی برای حصول اطمینان از برخورداری کامل آنان از تمام حقوق و آزادی های پایه اتخاذ گردد.

۲. دولت های عضو می بایست تمام اقدامات لازم برای دستیابی به توسعه کامل برای پیشرفت و توانمند سازی زنان به منظور تضمین احقاق حقوق انسانی و برخورداری آنان از آزادی های پایه تنظیم شده در این کنوانسیون را به عمل آورند.

ماده ۷) کودکان معلول:

۱. دولت های عضو می بایست تمام اقدامات لازم برای اطمینان از برخورداری کامل کودکان معلول از حقوق انسانی و آزادی های پایه را به صورت مساوی با سایر کودکان اتخاذ نمایند.

۲. در تمام اقدامات مرتبط با کودکان، منافع عالی کودک از با اهمیت ترین ملاحظات است.

۳. دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل نمایند که کودکان معلول دارای حق ابراز عقیده آزادانه در تمام موضوعات مربوط به خود می باشند و باید به عقیده آنها بر اساس سن و بلوغشان، مساوی با سایر کودکان توجه کرد و مطابق با معلولیت و ملاحظات سنی کمک لازم برای شناسایی آن حق به عمل آید.

ماده ۸) ارتقای آگاهی ها:

۱. دولت های عضو متعهد به اقدامات فوری، مؤثر و مناسب در موارد زیر می شوند:

الف) افزایش آگاهی ها در میان جامعه، شامل افزایش سطح آگاهی خانواده ها درباره معلولین و افزایش احترام به حقوق و حرمت آنها.

ب) مبارزه با رفتارهای کلیشه ای، مضر و تعصبات در مورد معلولین در تمام زمینه های زندگی از جمله آنهایی که بر پایه جنس و سن می باشند.

پ) افزایش آگاهی از ظرفیت ها و مشارکت های افراد معلول.

۲. اقدامات مورد نظر شامل موارد زیر است:

الف) آغاز نمودن و حفظ چالش آگاهی های اجتماعی، برنامه ریزی شده برای:

الف-۱) افزایش احترام به حقوق افراد معلول.

الف-۲) ارتقاء برداشت های مثبت از معلولین و افزایش آگاهی های اجتماعی.

الف-۳) ارتقاء درک مهارت ها، شایستگی ها، توانایی ها و مشارکت معلولین در کار و بازار کار.

ب) ارتقای سیستم آموزشی در تمام سطوح از جمله در سنین پایین و کودکی و تفکر احترام به حقوق معلولین.

پ) تشویق تمام سازمان های رسانه ای برای به تصویر کشیدن معلولین به شکلی که با اهداف این کنوانسیون همخوانی داشته باشد.

ت) ارتقای برنامه های آموزشی درباره معلولین و حقوق آنها.

ماده ۹) در دسترس بودن:

۱. برای توانمند سازی معلولین به داشتن یک زندگی مستقل و مشارکت کامل آنها در تمام جنبه های زندگی، دولت های عضو می بایست اقدامات مناسب را برای حصول اطمینان از دسترسی

ص: ۲۸۶

معلولین مساوی با سایر افراد به محیط های پزشکی، حمل و نقل، اطلاعات و ارتباطات، شامل تکنولوژی و سیستم های ارتباطی و نیز دسترسی آنان به سایر تسهیلات و سرویس های عمومی و آزاد، هم در مناطق روستایی هم در مناطق شهری به عمل آورند.

این اقدامات شامل شناسایی و حذف موانع و سدهای موجود در راه رسیدن به دسترسی ها، می بایست در موارد ذیل اجرا شود.

الف) ساختمان ها، راه ها، حمل و نقل و سایر تسهیلات داخل و خارج خانه ای شامل مدارس، منازل، تسهیلات پزشکی و محل کار.

ب) اطلاعات، ارتباطات و سایر سرویس ها شامل سرویس های الکترونیک و سرویس های اضطراری.

۲. دولتهای عضو همچنین می بایست اقدامات مناسب را در موارد زیر اتخاذ نمایند.

الف) توسعه، ترویج و نظارت بر استقرار حداقل استانداردها و خط مشی ها برای دسترسی به تسهیلات و سرویس های همگانی و آزاد.

ب) اطمینان از اینکه نهادهایی که تسهیلات و سرویس های همگانی و آزاد ارائه می دهند؛ تمام ابعاد دسترسی معلولین را مد نظر دارند.

پ) آموزش اصول دسترسی افراد معلول برای سرمایه گذاران.

ت) تهیه علایم عمومی در ساختمانها به خط بریل و علایمی که آسان خوانده شوند و قابل درک باشند.

ث) تهیه فرم هایی از کم کهای حضوری و رابطین شامل راهنما، گوینده و رابط حرفه ای زبان اشاره برای تسهیل نمودن دسترسی به ساختمان ها و سایر مکان هایی که استفاده از آنها برای عموم آزاد است.

ج) ارتقاء سایر اشکال مساعدت و حمایت افراد معلول برای حصول اطمینان از دسترسی آنان به اطلاعات.

چ) توسعه دسترسی افراد معلول به اطلاعات در دسترس و تکنولوژی ها و سرویس های ارتباطی.

ح) ارتقاء طراحی، توسعه، تولید و پخش اطلاعات در دسترس و تکنولوژی ها و سرویس های ارتباطی در یک مرحله ابتدایی به صورتی که این تکنولوژی و سیستم ها با حداقل هزینه قابل دسترسی باشد.

ماده ۱۰) حق زندگی: دولت های عضو اذعان دارند که هر انسانی حق مادرزادی حیات دارد و باید تمام اقدامات لازم برای اطمینان از بهره مندی کامل افراد معلول از حقوق مساوی با دیگران به عمل آید.

ماده ۱۱) وضعیت های خطرناک و فوریت های انسانی: دولت های عضو می بایست مطابق با تعهدات خود در قوانین بین المللی شامل قوانین بشر دوستانه بین المللی، قوانین بین المللی حقوق بشر، تمام اقدامات لازم را برای اطمینان از دفاع و امنیت افراد معلول در هنگام خطر شامل درگیری های نظامی، فوری تها و حوادث طبیعی به کار ببندند.

ماده ۱۲) به رسمیت شناختن تساوی در برابر قانون:

۱. دولت های عضو اذعان دارند که افراد معلول حق دارند در همه جا در برابر قانون به رسمیت شناخته شوند.

۲. دولت های عضو می بایست حق برخورداری معلولین از صلاحیت های قانونی مساوی با سایر افراد در تمام جنبه های زندگی را به رسمیت بشناسند.

۳. دولت های عضو می بایست اقداماتی را به کار برند تا دسترسی معلولین به حمایتی که ممکن است در حین احقاق صلاحیت های قانونی مورد نیاز باشد؛ فراهم آید.

دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل نمایند که تمام اقدامات مرتبط با احقاق صلاحیت های قانونی برای فراهم کردن حمایت مناسب و مؤثر در پیشگیری از سوء استفاده، مطابق قوانین بین المللی بشری فراهم گردیده است. در این گونه حمایت ها می بایست اطمینان حاصل شود که در اقدامات مرتبط با احقاق صلاحیت های قانونی به حقوق فرد، خواسته ها و ارجحیت های وی احترام گذاشته شده است و عاری از هر گونه تعرض به منافع یا تأثیرات ناروا است؛ شایسته و مناسب با محیط فرد است و در کمترین زمان ممکن اقدام می نمایند و به طور مرتب مورد بازبینی یک مسئول یا مقام لایق قضایی مستقل و بیطرف قرار می گیرند. این حمایت ها می بایست مناسب سطوحی باشد که در آن اقدامات، حقوق و منافع فرد تحت تأثیر قرار می گیرد.

۴. بر اساس این ماده دولت های عضو می بایست تمام اقدامات مناسب و مؤثر را برای حصول اطمینان از حقوق مساوی فرد در مالکیت یا توارث اموال و برای کنترل امور مالی فرد و داشتن دسترسی مساوی به وام های بانکی، رهن و سایر انواع اعتبارات مالی اتخاذ نمایند و می بایست اطمینان حاصل نمایند که افراد معلول به اجبار از دارایی های خود محروم نشده اند.

ماده (۱۳) دسترسی به عدالت:

۱. دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل نمایند که دسترسی مؤثر معلولین به عدالت، مساوی با سایرین از جمله تأمین انطباق مناسب با سن، برای تسهیل نقش مؤثر آنها به عنوان شرکت کننده های مستقیم و غیرمستقیم مثل شهود در تمام مراحل قانونی مانند بازرسی ها و سایر مراحل مقدماتی به عمل آمده است.

۲. برای کمک به اطمینان از اینکه افراد معلول به عدالت دسترسی مؤثر دارند؛ دولت های عضو می بایست آموزشهای لازم را برای مجریان عدالت مثل پلیس و کارکنان زندان ها ارتقاء دهند.

ماده (۱۴) آزادی و امنیت فردی:

۱. دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل نمایند که افراد معلول مساوی با دیگران:

الف) از حق آزادی و امنیت فردی برخوردارند.

ب) به طور غیر قانونی و اجباری از آزادی خود محروم نشده اند و هرگونه محرومیت از آزادی، مطابق با قانون بوده و هیچ گاه نباید وجود معلولیت، محرومیت از آزادی تلقی گردد.

۲. دولتهای عضو می بایست اطمینان حاصل نمایند در صورتی که افراد معلول در روند دادرسی از آزادی خود محروم شده اند، آنها مساوی با دیگران مستحق تضمین هایی مبتنی بر قانون بین المللی حقوق بشر هستند و می بایست مطابق با اهداف و اصول این کنوانسیون از جمله موارد انطباق موجه با آنان رفتار شود.

ماده (۱۵) رهایی از شکنجه یا رفتار و مجازات های بی رحمانه، غیرانسانی یا تحقیر کننده:

۱. هیچ کس نباید مورد شکنجه، رفتار یا مجازات های بیرحمانه، غیرانسانی یا تحقیر کننده قرار گیرد. به طور اختصاصی هیچ کس نباید بدون رضایت آزادانه اش تحت مطالعات علمی و پزشکی قرار گیرد.

۲. دولت های عضو می بایست تمام اقدامات مؤثر و قانونی، مدیریتی، قضایی و سایر اقدامات لازم را برای حفظ افراد معلول مساوی با دیگران از شکنجه، رفتار و مجازات های بی رحمانه، غیرانسانی یا تحقیرکننده به عمل آورند.

ماده (۱۶) رهایی از بهره کشی، خشونت و سوء استفاده:

۱. دولت های عضو می بایست اقدامات مناسب قانونی، مدیریتی، اجتماعی، تحصیلی و سایر اقدامات لازم را برای حفاظت افراد معلول چه در داخل و چه در خارج از خانه، در برابر تمام انواع بهره کشی، خشونت و سوء استفاده های وابسته به جنسیت اتخاذ نمایند.

۲. دولت های عضو همچنین می بایست تمام اقدامات مؤثر برای پیشگیری از تمامی انواع بهره کشی، خشونت و سوء استفاده در کنار حصول اطمینان از اشکال مناسب، مساعدت های وابسته به جنسیت و سن و نیز حمایت از معلولین و خانواده ها و مراقبین آنها شامل ملزومات اطلاعاتی و آموزش های مبتنی بر چگونگی پیشگیری، تشخیص و گزارش دهی بهره کشی، خشونت و سوء استفاده را اتخاذ نمایند.

دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل نمایند که سرویس های حمایتی به سن و جنسیت و نوع معلولیت ها حساسیت لازم را دارند.

۳. برای جلوگیری از وقوع هر نوع بهره کشی، خشونت و سوء استفاده؛ دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل کنند که تمام تسهیلات و برنامه های طراحی شده برای ارائه خدمات به افراد معلول به طور مؤثری توسط مقامهای مستقل نظارت می شوند.

۴. دولت های عضو می بایست تمام اقدامات مناسب برای پیشرفت بهبودی فیزیکی، درکی و روان شناختی، توان بخشی و حضور مجدد اجتماعی افراد معلول قربانی بهره کشی، خشونت و سوء استفاده را از طریق سرویس های حمایتی فراهم کنند. این درمان و حضور مجدد اجتماعی می بایست در محلی انجام شود که سلامت، بهزیستی و احترام به نفس و حرمت استقلال معلول را پرورش داده و نیازهای خاص وابسته به سن و جنس را در نظر قرار می دهد.

۵. دولت های عضو می بایست قانون گذاری و سیاست گذاری های مؤثر شامل: قانون گذاری، سیاست گذاری ها با محوریت زنان و کودکان را انجام دهند تا اطمینان حاصل شود که عوامل بهره کشی، خشونت و سوء استفاده از معلولین شناسایی، بازپرسی و در صورت لزوم محاکمه می شوند.

ماده (۱۷) دفاع از موجودیت فردی: هر فرد معلولی حق دارد که مساوی با دیگران به موجودیت فردی، جسمی و ذهنی اش احترام گذاشته شود.

ماده (۱۸) آزادی تغییر محل زندگی و ملیت:

۱. دولت های عضو می بایست حق معلولین را در آزادی تغییر محل زندگی و آزادی انتخاب اقامت و ملیت، مساوی با دیگران به رسمیت شناخته و اطمینان حاصل نماید که افراد معلول:

الف) دارای حق کسب یا تغییر ملیت هستند و از ملیت خود به اجبار یا به علت معلولیت محروم نشده اند.

ب) به علت معلولیت از توانایی ایشان برای دریافت مالکیت و استفاده از مدارک ملیتی خود و سایر مدارک شناسایی یا استفاده از پروسه های مهاجرت که ممکن است برای تسهیل احقاق حق آنها در آزادی تغییر محل لازم باشد، محروم نشده اند.

پ) آزاد هستند که هر کشوری از جمله کشور خودشان را ترک کنند.

ت) به اجبار یا به علت معلولیت از حق خود برای ورود به کشورشان محروم نشده اند.

۲. کودکان معلول می بایست بلافاصله بعد از تولد ثبت گردند و می بایست از زمان تولد حق داشتن اسم و حق برخورداری از یک ملیت را داشته باشند و تا جایی که ممکن است حق شناخت والدین و نگهداری توسط آنها را داشته باشند.

ماده ۱۹) زندگی مستقل و شرکت در اجتماع: دولت های عضو این کنوانسیون حق مساوی همه معلولین برای زندگی در اجتماع با انتخاب های مساوی با سایر افراد را به رسمیت بشناسند و می بایست اقدامات مؤثر و مناسب برای تسهیل برخورداری کامل افراد معلول از این حق و پیوستن و مشارکت کامل آنها در اجتماع را با حصول اطمینان از موارد زیر به عمل آورند:

الف) افراد معلول مساوی با سایرین دارای فرصت انتخاب محل اقامت هستند و انتخاب می کنند که کجا و با چه کسی زندگی کنند و مجبور به زندگی در یک چیدمان خاص نیستند.

ب) افراد معلول به یک سری سرویس های داخل خانه ای، اقامتی و اجتماعی شامل مساعدت های شخصی لازم برای حمایت از زندگی و حضور در اجتماع و پیشگیری از انزوا و انفکاک از جامعه دسترسی دارند.

پ) سرویس های اجتماعی و تسهیلات عامه مردم برای افراد معلول مساوی و در دسترس بوده و پاسخگوی نیاز آنها است.

ماده ۲۰) تحرک شخصی: دولت های عضو می بایست اقدامات مؤثر زیر را برای حصول اطمینان از حداکثر تحرک مستقل معلولین به عمل آورند:

الف) تسهیل تحرک فردی معلول بر مبنای روش و زمانی که خودش انتخاب می کند و با هزینه که قابل پرداخت است.

ب) تسهیل دسترسی فرد معلول به وسایل کمک حرکتی با کیفیت، لوازم و تکنولوژی های کمکی و انواع مساعدت های حضوری و واسطه ای به وسیله در دسترس در آوردن آنها با هزینه قابل پرداخت.

پ) آموزش در مهارت های حرکتی برای افراد معلول و کارکنان و متخصصینی که با معلولین کار می کنند.

ت) تشویق نهادهای تولید کننده وسایل کمک حرکتی و تکنولوژی های کمکی به توجه نمودن به تمام جنبه های حرکتی معلولین.

ماده ۲۱) آزادی ابراز عقیده و بیان و دسترسی به اطلاعات: دولت های عضو می بایست تمام اقدامات لازم را به عمل آورند تا اطمینان حاصل شود که افراد معلول می توانند حق آزادی بیان و ابراز عقیده شامل جستجو، دریافت و تبادل اطلاعات و نظرات، مساوی با دیگران و از طریق زبان های اشاره، بریل، ارتباطات تقویت شده و جایگزین و راه و روش های در دسترس و انواع ارتباطات شامل موارد زیر را به انتخاب خود کسب نمایند:

الف) قرار دادن اطلاعات در نظر گرفته شده برای عموم جامعه به صورت قابل دسترس در اختیار معلولین با معلولیت های مختلف در زمان مناسب و بدون هیچ گونه هزینه اضافی.

ب) پذیرش و تسهیل استفاده از زبان اشاره، بریل، ارتباطات تقویت شده، جایگزین وسایر موارد، اشکال و انواع ارتباطاتی که در تعاملات اداری توسط افراد معلول انتخاب می شود.

پ) تأکید نمودن به نهادهای خصوصی که سرویس های لازم را برای عموم جامعه از طریق مواردی چون اینترنت تدارک می بینند به تهیه اطلاعات و سرویس های در دسترس و قابل استفاده برای معلولین.

ت) تشویق رسانه ها شامل تهیه کنندگان اطلاعات اینترنتی برای ارائه سرویسهای قابل دسترس برای معلول.

ث) به رسمیت شناختن و ترویج زبان اشاره.

ماده ۲۲) احترام به حریم خصوصی:

۱. در امور شخصی، فامیلی، خانگی، مراودات و سایر موارد ارتباطی هیچ فرد معلولی بدون توجه به محل اقامت و چیدمان زندگی که ممکن است داشته باشد نباید به اجبار و بر خلاف قانون دخالت کرد یا به شرافت و اعتبار وی به صورت غیرقانونی تعدی کرد.

۲. دولت های عضو می بایست از محرمانه بودن اطلاعات شخصی، بهداشتی، توان بخشی فرد معلول مساوی با دیگران حمایت کنند.

ماده ۲۳) احترام به خانه و خانواده:

۱. دولت های عضو می بایست اقدامات مناسب و مؤثر برای حذف تبعیض علیه معلولین در تمامی موضوعات مربوط به ازدواج، خانواده، مراقبت از فرزندان و روابط را مساوی با سایر افراد به عمل آورند تا اطمینان حاصل شود که:

الف) حقوق تمام افراد معلول در سن ازدواج که تمایل دارند آزادانه و با توافق طرفین ازدواج کرده و تشکیل خانواده دهند؛ به رسمیت شناخته شده است.

ب) حقوق افراد معلول برای انتخاب آزادانه بر تعداد و فاصله گذاری بین فرزندان و دسترسی به اطلاعات وابسته به سن، آموزش باروری و تنظیم خانواده و موارد لازم برای قادر نمودن آنها برای احقاق این حقوق تدارک دیده شده است.

پ) افراد معلول از جمله کودکان می بایست باروری خود را به صورت مشابه با دیگران حفظ نمایند.

۲. دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل نمایند در حقوق و مسئولیت های افراد معلول در مورد قیومیت، سرپرستی، تولیت و فرزند خواندگی و مؤسسات در جایی که این مفاهیم در قانون گذاری ملی وجود دارد؛ در تمام موارد منافع عالیه کودک ارجح است.

دولت های عضو می بایست مساعدت مناسب را برای افراد معلول در مورد مسئولیت بزرگ کردن کودکان به عمل آورند.

۳. دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل نمایند که کودکان معلول از نظر احترام به زندگی خانوادگی شان دارای حقوق مساوی با دیگران هستند.

به منظور به رسمیت شناختن این حقوق و پیشگیری از پنهان سازی، رهاسازی، بی توجهی و جدا سازی کودکان معلول دولت های عضو می بایست متعهد شوند که اطلاعات، خدمات و حمایت های سریع و جامع برای کودکان معلول و خانواده آنان را فراهم کنند.

۴. دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل نمایند که نباید کودک برخلاف میل والدینش از آنان جدا شود. مگر آنکه مقامات واجد شرایط مطابق با قوانین و روندهای قابل اجرا حکم دهند که این جدایی برای منافع کودک لازم است. در هیچ موردی نباید کودک از والدینش (یکی یا هر دوی آنها) بر اساس معلولیتش جدا شود.

۵. دولت های عضو می بایست تعهد نمایند چنانچه خانواده به سببی قادر به نگهداری از کودک معلول نباشد هر تلاشی را برای تأمین مراقبت جایگزین توسط فامیل های دور به عمل آورد و هر گاه این مسئله با شکست مواجه شود در یک مجموعه خانوادگی در جامعه این امر را انجام دهد.
ماده (۲۴) تحصیلات:

۱. دولت های عضو حق معلولین را برای تحصیل به رسمیت می شناسند و به منظور شناسایی این حق بدون تبعیض و بر اساس فرصت های مساوی می بایست اطمینان حاصل نمایند که یک سیستم تحصیلی فراگیر در تمام سطوح یادگیری مادام العمر برای موارد زیر سازمان دهی شده است:

الف) توسعه کامل ظرفیت ها و احساس کرامت و حرمت نفس و استحکام احترام به حقوق، آزادی های پایه و اختلافات انسانی.

ب) ارتقاء، شخصیت، استعداد، خلاقیت و همچنین توانایی های ذهنی و جسمی معلولین و به حداکثر رساندن ظرفیت های آنان.

پ) قادر ساختن معلولین به مشارکت مؤثر در یک اجتماع آزاد.

۲. برای شناسایی این حق دولت ها می بایست اطمینان حاصل نمایند که:

الف) افراد معلول در سیستم آموزش عمومی به علت معلولیت کنار گذاشته نشده اند و کودکان معلول از تحصیلات ابتدایی و راهنمایی اختیاری و اجباری به علت معلولیت شان محروم نشده اند.

ب) افراد معلول باید در جامع های که زندگی می کنند به تحصیل فراگیر با کیفیت و رایگان در سطوح اولیه و راهنمایی و مساوی با دیگران دسترسی داشته باشند.

پ) انطباق موجه در نیازهای فرد تدارک دیده شده است.

ت) افراد معلول در سیستم تحصیلی عمومی حمایت لازم را برای سهولت تحصیلی مؤثر کسب نمایند.

ث) اقدامات حمایت فردی و مؤثر در محیط هایی که توسعه اجتماعی و آکادمیک را به حداکثر می رساند موافق با هدف تلفیق کامل تدارک دیده شود.

۳. دولت های عضو می بایست افراد معلول را قادر سازند که مهارت های پیشرفت در زندگی و پیشرفت اجتماعی را یاد بگیرند تا در مشارکت کامل و مساوی آنها در امر تحصیل و به عنوان اعضای جامعه تسهیل گردد. دولت های عضو برای این منظور می بایست اقدامات مناسب شامل موارد زیر را به عمل آورند:

الف) تسهیل نمودن یادگیری خط بریل، الفبای جایگزین، فرم های تقویت شده، اشکال و انواع ارتباطات، مهارت های جهت یابی و تحرک، تسهیل نمودن حمایت همسان و انتقال تجربه.

ب) تسهیل نمودن یادگیری زبان اشاره و ارتقای هویت جمعیت ناشنوایان.

پ) حصول اطمینان از گسترش تحصیل افراد به خصوص تحصیل کودکان نابینا، ناشنوا و نابینا ناشنوا به بیشتر زبان ها، روش ها و اشکال مناسب ارتباطی برای فرد و در محیط هایی که پیشرفت آکادمیک و اجتماعی فرد را به حداکثر می رساند.

۴. برای کمک نمودن به حصول اطمینان از این حق دولت های عضو می بایست اقدامات مناسب را برای استخدام معلمان، شامل معلمان معلول واجد شرایط در زمینه زبان اشاره و بریل و نیز برای آموزش افراد حرفه ای و کارکنان در تمام مراحل آموزشی به عمل آورند.

این آموزش ها می بایست با آگاهی در زمینه معلولیت، راه و روش ها و وسایل ارتباطی تقویت کننده و جایگزین، سبک ها و محتویات آموزشی برای حمایت افراد معلول همراه باشد.

۵. دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل نمایند که افراد معلول به تحصیلات متوسطه، آموزش حرفه ای آموزش بالغین و آموزش مادام العمر بدون هیچ گونه تبعیض و مساوی با دیگران، دسترسی دارند.

برای دستیابی به این منظور دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل کنند که «انطباق موجه» برای معلولین فراهم شده است.

ماده ۲۵) سلامتی: دولت های عضو حق افراد معلول را برای برخورداری از بالاترین استانداردهای ممکن در زمینه بهداشت، بدون تبعیض قائل شدن بر اساس معلولیت؛ به رسمیت می شناسند. دولت های عضو می بایست تمام اقدامات لازم را برای حصول اطمینان از دسترسی معلولین به خدمات بهداشتی با رعایت تفاوت های جنسی، شامل توان بخشی مرتبط با بهداشت اتخاذ نمایند. به طور اختصاصی دولت های عضو می بایست:

الف) برای افراد معلول مراقبت ها و خدمات بهداشتی با وسعت، کیفیت و استانداردهای رایگان یا قابل پرداخت مساوی با آنچه برای سایرین تدارک دیده شده است به خصوص در زمینه های بهداشتی و باروری و برنامه های جامعه نگر مهیا کنند.

ب) آن دسته از خدمات بهداشتی که برای معلولین به خصوص به علت معلولیت شان مورد نیاز است شامل تشخیص و مداخله مناسب و سرویس های طراحی شده برای کم کردن یا پیشگیری از معلولیت بیشتر در کودکان و افراد مسن تر را تدارک ببیند.

پ) این خدمات بهداشتی را تا جایی که ممکن است در نزدیکی محل خود معلولین از جمله در مناطق روستایی فراهم کنند.

ت) از افراد حرفه ای فعال در زمینه بهداشت بخواهند که برای معلولین، مراقبتی با کیفیت و مشابه سایر افراد بر اساس موافقت آگاهانه و آزادانه از جمله به وسیله افزایش آگاهی ها در زمینه حقوق، حرمت و استقلال انسانی و بر اساس نیازهای افراد معلول از طریق آموزش و ترویج استانداردهای اخلاقی در جامعه و در بخش مراقبت بهداشتی خصوصی فراهم کنند.

ث) از تبعیض بر علیه افراد معلول در زمینه بیمه های بهداشتی و بیمه های عمر که می بایست منصفانه و قابل قبول تدارک دیده شوند؛ در جایی که این بیمه ها توسط قوانین ملی مجاز شناخته شده است جلوگیری کنند.

ج) از منع تبعیض آمیز مراقبت های بهداشتی، سرویس های بهداشتی یا غذا و مایعات بر اساس معلولیت جلوگیری کنند.

ماده ۲۶) توانمند سازی و توان بخشی:

۱. دولت های عضو می بایست اقدامات مؤثر و مناسب را از طریق حمایت های همسان برای قادر ساختن معلولین به دستیابی و حفظ حداکثر استقلال، توانایی فیزیکی، ذهنی، اجتماعی و شغلی و یکپارچگی و مشارکت کامل در تمام جنبه های زندگی به عمل آورند. به این منظور دولت های عضو می بایست سرویس های توانمند سازی و توان بخشی جامعی را به خصوص در زمینه های بهداشتی، اشتغال، تحصیل و خدمات اجتماعی سازمان دهی و تقویت کنند؛ به طوری که:

الف) در ابتدایی ترین مرحله ممکن و بر اساس ارزیابی های چند گانه از نیازها و توانایی های فردی شروع شود.

ب) از مشارکت و پیوستن فرد به جامعه در تمام زمینه های اجتماعی حمایت کنند و تا حد امکان نزدیک به اجتماع خود آنها از جمله در مناطق روستایی و در دسترس معلولین باشد.

۲. دولت های عضو می بایست آموز شهای اولیه و مداوم را برای کارکنان و افراد حرفه ای فعال در سرویس های توانمندسازی و توان بخشی توسعه و ارتقاء دهند.

۳. دولت های عضو می بایست دسترسی و دانش استفاده از وسایل و تکنولوژی های کمکی طراحی شده برای معلولین را با توجه به ارتباط آنها به توانمند سازی و توان بخشی ارتقاء دهند.

ماده ۲۷) کار و اشتغال:

۱. دولت های عضو حق افراد معلول برای کارکردن را مساوی با سایر افراد به رسمیت می شناسند و این حق شامل برخورداری از فرصت تأمین زندگی با کار آزادانه در بازار، کار انتخاب شده و محیط کاری که باز، یکپارچه و قابل دسترس برای افراد معلول است.

دولت های عضو می بایست حق کار را از جمله حق کاری افرادی که در هنگام کار دچار معلولیت شده اند با اتخاذ مراحل خاص از طریق قانونگزاری به رسمیت شناخته و از آن حمایت کنند.

الف) تبعیض بر اساس معلولیت را در تمام موارد مربوط به انواع اشتغال شامل شرایط کارگزینی، استخدام، اشتغال، تداوم شغل، ارتقای شغلی و شرایط ایمنی و بهداشتی کار ممنوع کنند.

ب) از حقوق افراد معلول مساوی با سایرین در شرایط عادلانه و مطلوب کاری شامل فرصت های مساوی، مزد مساوی برای کار مساوی و شرایط کاری امن و بهداشتی از جمله پیشگیری از سانحه و رسیدگی به شکایات حمایت کنند.

پ) اطمینان حاصل نمایند که افراد معلول قادرند که حقوق کاری و صنفی خود را مساوی با سایرین وصول کنند.

ت) افراد معلول را قادر سازند که دسترسی مؤثر به برنامه های راهنمایی و فنی عمومی و حرفه ای سرویس های کاریابی و آموزش های حرفه ای و مداوم داشته باشند.

ث) فرصت های استخدام و ارتقای شغلی را برای معلولین در بازار کار افزایش دهند و به یافتن شغل، حفظ و نگهداری از آن و بازگشت به کار افراد معلول کمک نماید.

ج) فرصت های خود اشتغالی، تأسیس شرکت ها، توسعه تعاونی ها و افتتاح مشاغل آزاد را توسعه بخشند.

چ) افراد معلول در بخش دولتی استخدام شوند.

ح) استخدام افراد معلول در بخش خصوصی را از طریق سیاستگذاری ها و اقدامات مناسب که ممکن است شامل برنامه هایی برای حرکت مؤید، مشوق و سایر تلاش ها باشد؛ توسعه دهند.

خ)طمینان حاصل نمایند که «انطباق موجه» برای فرد معلول در محیط کاری به عمل آمده است.

د) فراگیری تجربه کاری در بازار کار آزاد را توسط معلولین توسعه دهند.

ذ) برنامه های توان بخشی شغلی حرف های، حفاظت کار و بازگشت به کار را برای معلولین ارتقاء دهند.

۲. دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل نمایند که معلولین در بردگی و بیگاری نگه داشته نشده اند، از کار اجباری و الزامی محافظت می شوند.

ماده ۲۸) استانداردهای مناسب زندگی و حمایت های اجتماعی:

۱. دولت های عضو حق معلولین را برای داشتن یک زندگی مناسب و استاندارد برای خود و خانواده شان شامل غذا، پوشاک، مسکن و تقویت مداوم شرایط زندگی به رسمیت می شناسند و می بایست برای حمایت قانونی و رسمیت یافتن این حقوق بدون تبعیض بر اساس معلولیت تدابیر مناسبی اتخاذ کنند.

۲. دولت های عضو حق معلولین را برای حمایت اجتماعی و برخورداری از آن حق، بدون تبعیض بر پایه معلولیت به رسمیت شناخته و می بایست اقدامات مناسبی را برای حمایت و ارتقاء این حقوق به شرح ذیل اتخاذ نمایند:

الف) حصول اطمینان از دسترسی مساوی افراد معلول به سرویس های آب بهداشتی و وسایل و سایر کمک های مناسب و قابل وصول مربوط به نیازهای معلولیت.

ب) حصول اطمینان از دسترسی معلولین به خصوص زنان و دختران و سالمندان معلول به برنامه های حمایت اجتماعی و فقرزدایی.

پ) حصول اطمینان از دسترسی معلولین و خانواده های آنها که در شرایط فقر زندگی می کنند به کمک های دولتی در هزینه های مرتبط با معلولیت شامل کمک های آموزشی، مشاوره ای و مالی مناسب و مراقبت دوره نقاهت.

ت) حصول اطمینان از دسترسی افراد به برنامه های اسکان دولتی.

ث) حصول اطمینان از دسترسی افراد معلول به مزایا و برنامه های بازنشستگی.

ماده ۲۹) مشارکت در زندگی سیاسی و اجتماعی: دولت های عضو می بایست حقوق سیاسی و فرصت برخورداری از آن را مساوی با دیگران تضمین نموده و تعهد نمایند که:

الف) به وسیله موارد ذیل اطمینان حاصل نمایند که افراد معلول به شکلی مؤثر و کامل در زندگی سیاسی و اجتماعی به طور مستقیم یا از طریق نمایندگانشان که آزادانه انتخاب شده اند؛ شرکت می کنند که این مسئله علاوه بر داشتن حق و فرصت رأی دادن و انتخاب شدن شامل موارد ذیل است:

(I) حصول اطمینان از اینکه روند رأی گیری، تسهیلات و مفاد آن مناسب، در دسترس و برای درک و استفاده آسان است.

(II) حفاظت از حق معلولین تا بتوانند با رأی های مخفی در انتخابات و در فراندوم های عمومی بدون ترس شرکت کنند و از انتخابات حمایت کرده و به صورت مؤثری دفتر انتخاباتی داشته باشند و تمام عملکردهای اجتماعی را در سطح حکومتی از طریق تسهیل استفاده از تکنولوژی های جدید و کمکی در مکان های مناسب انجام دهند.

(III) ابراز عقیده آزادانه معلولین را به عنوان رأی دهندگان تضمین کنند و به این منظور در جایی که لازم است به درخواست ایشان اجازه کمک به آنها از طریق فردی که توسط خودشان تعیین شده است؛ داده شود.

ب) فعالان محیطی را که در آن افراد معلول بتوانند امور اجتماعی را بدون تبعیض و مساوی با دیگران به طور مؤثر و کامل هدایت کنند؛ توسعه بخشند و آنها را به مشارکت در امور اجتماعی به شرح ذیل ترغیب کنند:

(I) مشارکت در سازمان ها و انجمن های غیردولتی مرتبط با زندگی اجتماعی، سیاسی کشور و مشارکت در فعالیت ها و سازمان دهی جناح های سیاسی کشور.

(II) تشکیل و پیوستن به سازمان های معلولین برای اینکه نماینده آنها در سطح بین المللی، ملی، منطقه ای و محلی باشد.

ماده ۳۰) مشارکت در زندگی فرهنگی، تفریحی و ورزشی:

۱. دولت های عضو حق معلولین را برای شرکت در زندگی فرهنگی مساوی با دیگران به رسمیت می شناسند و می بایست تمام اقدامات لازم را اتخاذ نمایند تا اطمینان حاصل شود که معلولین:

الف) از دسترسی به محصولات فرهنگی قابل وصول برخوردار باشند.

ب) از دسترسی به برنامه های تلویزیونی، فیلم، تئاتر و سایر فعالیت های فرهنگی قابل وصول برخوردار باشند.

پ) از دسترسی به مکان های ارائه خدمات و اجراهای فرهنگی مثل تئاتر، موزه، سینما، کتابخانه و خدمات توریستی برخوردار بوده و تا جایی که امکان دارد از دسترسی به مکان های تاریخی و محل هایی که از نظر ملی دارای اهمیت هستند؛ بهره مند شوند.

۲. دولت های عضو می بایست تمام اقدامات مناسب را اتخاذ کنند تا افراد معلول قادر شوند فرصت توسعه و استفاده از خلاقیت، ظرفیت های هنری و ذهنی خود را نه تنها برای سود خود بلکه برای غنی سازی جامعه داشته باشند.

۳. دولت های عضو می بایست تمام مراحل مناسب را منطبق با قوانین بین المللی اتخاذ نمایند تا اطمینان حاصل نمایند که قوانین حفاظت کننده مالکیت های معنوی به یک مانع غیرمنطقی یا تبعیض آمیز، در دسترسی معلولین به منابع فرهنگی تبدیل نشده باشند.

۴. معلولین می بایست مساوی با دیگران مستحق شناسایی و حمایت برنامه های خاص فرهنگی و هویت زبانی شان شامل زبان اشاره و فرهنگ ناشنویان باشند.

۵. نظر به قادر سازی افراد معلول به شرکت مساوی با سایر افراد در فعالیت های تفریحی و ورزشی؛ دولت های عضو می بایست اقدامات مناسبی را شامل موارد زیر اتخاذ نمایند:

الف) تشویق و ارتقای حضور معلولین در کامل ترین حد ممکن در جریان فعالیت های ورزشی در همه سطوح.

ب) حصول اطمینان از اینکه افراد معلول دارای فرصت سازمان دهی، توسعه و مشارکت در فعالیت های ورزشی، تفریحی مختص معلولین بوده و به این منظور آنها را به مربیگری، تمرین و تلاش مناسب، مساوی با دیگران تشویق نماید.

پ) اطمینان حاصل نمایند که افراد معلول به حوزه های ورزشی، تفریحی و گردشگری دسترسی دارند.

ت) اطمینان حاصل نمایند که افراد معلول به مشارکت در بازی ها، فعالیت های تفریحی و ورزشی از جمله فعالیت های موجود در سیستم مدرسه دسترسی دارند.

ث) اطمینان حاصل نمایند که افراد معلول به خدمات سازمان های تفریحی، گردشگری و ورزشی دسترسی دارند.

ماده (۳۱) آمار و جمع آوری اطلاعات:

۱. دولت های عضو متعهد می شوند که اطلاعات مناسب شامل اطلاعات آماری و تحقیقاتی را برای طبقه بندی و بنیان گذاری سیاست های لازم برای اجرای این کنوانسیون جمع آوری کنند و روند جمع آوری و حفظ اطلاعات می بایست:

الف) موافق با حفاظت قانونی شامل قوانین حفظ اطلاعات برای حصول اطمینان از رازداری و احترام به حریم خصوصی افراد معلول باشد.

ب) موافق با هنجارهای پذیرفته شده بین المللی برای حفاظت از حقوق بشر و آزادی های پایه و اصول اخلاقی آمار باشد.

۲. جمع آوری اطلاعات منطبق با این ماده می بایست در سطحی وسیع و مناسب برای کمک به ارزیابی تعهدات دولت های عضو در رابطه با کنوانسیون حاضر و برای شناسایی و رسیدگی به موانعی که افراد معلول در راه دستیابی حقوق خود با آن مواجه می شوند؛ به کار برود.

۳. دولت های عضو می بایست مسئولیت انتشار این آمار و حصول اطمینان از دسترسی معلولین و سایرین به آن را بپذیرند.

ماده (۳۲) همکاری های بین المللی:

۱. دولت های عضو اهمیت همکاری های بین المللی و ارتقای آن را در حمایت از تلاش های ملی برای شناسایی مقاصد و اهداف کنوانسیون حاضر به رسمیت شناخته و اقدامات مناسب و مؤثری را در این مورد بین دولت ها و در صورت نیاز با مشارکت سازمان های مرتبط بین المللی و منطق های و جوامع مدنی به خصوص سازمان های معلولین اتخاذ خواهند کرد. این اقدامات می تواند شامل موارد ذیل باشد:

الف) حصول اطمینان از همکاری های بین المللی شامل برنامه های توسعه بین المللی یکپارچه و در دسترس برای افراد معلول.

ب) تسهیل و حمایت از ظرفیت سازی شامل تبادل و تقسیم اطلاعات، تجربیات، برنامه های آموزشی و اجرای بهینه.

پ) تسهیل همکاری در تحقیقات و دسترسی به دانش علمی و فنی.

ت) تدارک کمک های فنی و اقتصادی مناسب شامل تسهیل دسترسی به تبادل تکنولوژی کمکی در دسترس از طریق انتقال تکنولوژی.

۲. مفاد این ماده بدون تعصب به تعهدات هر کدام از دولت ها برای عمل به تعهدات اشاره شده در این کنوانسیون است.

ماده (۳۳) اجرای ملی و نظارت:

۱. دولت های عضو هماهنگ با سیستم های سازمانی شان می بایست یک یا چند هسته مرکزی را در دولت برای موضوعات مربوط به استقرار کنوانسیون حاضر مشخص کرده و به تأسیس یا تأمین یک مکانیسم هماهنگ کننده در دولت برای تسهیل اقدامات مرتبط با بخش ها و در سطوح مختلف توجه لازم را داشته باشند.

۲. دولت های عضو می بایست بر حسب نیاز هماهنگ با سیستم های مدیریتی قانونی شان در داخل دولت یک چارچوب شامل یک یا چند مکانیسم مستقل برای پیشبرد، حمایت و نظارت استقرار کنوانسیون حاضر، تأسیس، تأمین، تقویت و حفظ کنند. در هنگام طراحی چنین مکانیسمی دولت های عضو می بایست اصول مربوط به وضعیت و عملکرد مؤسسات ملی برای حمایت و توسعه حقوق انسانی را در نظر گیرند.

۳. جامعه مدنی به خصوص افراد معلول و سازمان های نماینده آنها می بایست به طور کامل در روند نظارتی دخالت و حضور داشته باشند.

ماده (۳۴) کمیته حقوق معلولین:

۱. می بایست یک کمیته حقوق معلولین (در اینجا کمیته نامیده می شود) با وظایفی که ذکر گردیده تشکیل شود.

۲. کمیته می بایست در زمان اجرایی شدن این کنوانسیون دارای ۱۲ نفر از خبرگان باشد. بعد از تصویب یا پیوستن ۶۰ کشور اعضای کمیته می بایست با ۶ نفر افزایش به حداکثر ۱۸ نفر برسد.

۳. اعضای کمیته می بایست از ظرفیت های فردی لازم برخوردار بوده و دارای وضعیت اخلاقی بالا و در زمینه های مختلف کنوانسیون حاضر توانا و مجرب باشند. از دولت های عضو دعوت به عمل می آید تا هنگام اعلام نامزدی کاندیداها به مفاد تدوین شده در ماده ۳/۴ این کنوانسیون توجه ویژه مبذول دارند.

۴. اعضای کمیته می بایست توسط دولت های عضو و با در نظر گرفتن ملاحظات لازم به پراکندگی جغرافیایی منصفانه آنها، نمایندگی اشکال مختلف مدنی و سیستم های قانونی، اصل تعادل جنسیتی و مشارکت معلولین خبره انتخاب گردند.

۵. اعضای کمیته می بایست توسط رأی های مخفی و از میان یک لیست نامزد شده توسط دولت های عضو در گردهمایی دولت های عضو که توسط دبیر کل سازمان ملل تشکیل می شود؛ انتخاب شوند. در جلساتی که حداقل با دو سوم دولت های عضو تشکیل شده است افراد انتخاب شده

برای کمیته می بایست کسانی باشند که بیشترین رأی را آورده اند و اکثریت قاطع رأی نمایندگان حاضر دولت ها در رأی گیری را کسب کرده باشند.

۶. انتخابات اولیه می بایست تا ۶ ماه بعد از تاریخ اجرایی شدن کنوانسیون حاضر انجام شود. حداقل ۴ ماه قبل از هر انتخابات مجمع عمومی می بایست نامه ای به دولت های عضو نوشته و از آنها درخواست کند که نامزدهای خود را در عرض ۲ ماه معرفی نمایند. دبیر کل در اقدام بعدی می بایست فهرستی از تمام نامزدها به ترتیب حروف الفبا تهیه کند به صورتی که نمایانگر دولت هایی باشد که آنها نامزد کرده اند و سپس می بایست آن را به دولت های عضو کنوانسیون حاضر تسلیم نماید.

۷. اعضای کمیته ها می بایست برای یک دوره ۴ ساله انتخاب گردند. آنها می بایست امکان یک بار انتخاب شدن مجدد را داشته باشند؛ با این حال زمان خدمت ۶ نفر از اعضای منتخب در انتخابات اول پس از دو سال به پایان می رسد و بلافاصله بعد از انتخابات اول، اسامی این ۶ نفر باید به وسیله رئیس در پایان گردهمایی که در بند ۵ این ماده اشاره شده است؛ با قرعه کشی انتخاب گردد.

۸. انتخاب ۶ نفر عضو بعدی کمیته می بایست در موقعیت انتخابات معمولی و مطابق با مفاد این ماده انجام شود.

۹. اگر یکی از اعضای کمیته فوت شود یا استعفا دهد یا به هر دلیل اعلام کند که دیگر قادر به انجام وظایف خود نیست؛ دولت عضوی که او را نامزد کرده است می بایست فرد خبره دیگری که واجد شرایط بوده و صلاحیت لازم مربوط به مفاد این ماده را دارد؛ برای خدمت در زمان باقی مانده تعیین کند.

۱۰. کمیته می بایست قوانین مربوط به روند کار خود را تبیین کند.

۱۱. دبیر کل سازمان ملل می بایست کارکنان و تسهیلات لازم برای اجرای مؤثر عملکردهای کمیته تحت عنوان کنوانسیون حاضر را تدارک ببیند.

۱۲. با تصویب مجمع عمومی اعضای کمیته تحت عنوان این کنوانسیون می بایست حقوقی را مطابق با شرایطی که می تواند توسط مجمع عمومی تضمین شود از منابع سازمان ملل با توجه به اهمیت مسئولیت های کمیته دریافت نماید.

۱۳. اعضای کمیته می بایست مستحق دریافت تسهیلات، امتیازات و مصونیت خبرگان مأمور در سازمان ملل باشند. چنانچه در بخش های کنوانسیون امتیازات و مصونیت های سازمان ملل مشخص گردیده است.

ماده (۳۵) گزارش های دولت های عضو:

۱. هر دولت عضو میبایست از طریق کمک مجمع عمومی سازمان ملل گزارش جامعی از اقداماتی که در زمینه تلاش ها برای انجام تعهدات خود تحت عنوان کنوانسیون حاضر و نیز پیشرفت به دست آمده در ارتباط با آن را ۲ سال بعد از اجرایی شدن کنوانسیون حاضر به کمیته تسلیم کند.

۲. بعد از آن دولت های عضو می بایست حداقل ۴ سال یک بار و نیز هر زمان که کمیته درخواست کند؛ گزارش های بعدی را تسلیم کنند.

۳. کمیته می بایست درباره راهنمایی مورد نیاز برای محتوای گزارش ها تصمیم گیری کند.

۴. نیازی نیست دولت عضو که یک گزارش اولیه جامع را به کمیته ارائه کرده است؛ در گزارش های بعدی خود، اطلاعات قبلی را بیاورد. دولت های عضو دعوت می شوند تا در هنگام ارائه گزارش ها به

کمیته، روند آزاد و شفاف را اتخاذ نموده و ملاحظات ویژه ای را به مفاد ماده ۳/۴ کنوانسیون حاضر به عمل آورند.

۵. گزارش ها می تواند نشانگر عوامل و مشکلاتی باشد که میزان عمل به تعهدات طرح شده در کنوانسیون حاضر را تحت تأثیر قرار دهد.

ماده ۳۶) رسیدگی به گزارش ها:

۱. هر گزارش می بایست مورد توجه کمیته قرار گرفته و پیشنهادها و توصیه های عمومی مناسب درباره گزارش در نظر گرفته شود و به دولت عضو مربوطه ارجاع شود.

دولت عضو می تواند با هر اطلاعاتی که برای کمیته انتخاب کرده است؛ پاسخگو باشد و کمیته می تواند اطلاعات بیشتری را در مورد اجرای کنوانسیون حاضر از دولت عضو درخواست نماید.

۲. اگر دولت عضو به وضوح در تسلیم گزارش تأخیر داشته باشد؛ کمیته می تواند نیاز به بررسی اجرای کنوانسیون در آن دولت عضو را بر اساس اطلاعات صحیح در دسترس کمیته، به آن دولت عضو اعلام کند.

چنانچه با گذشت ۳ ماه پس از اعلام، گزارش مربوطه تسلیم نگردد؛ کمیته می بایست دولت عضو مورد نظر را به شرکت در بررسی دعوت نماید. اگر دولت عضو به تسلیم نمودن گزارش مربوطه پاسخ دهد مفاد بند ۱ این ماده اجرا خواهد شد.

۳. دبیر کل سازمان ملل می بایست این گزارش ها را در دسترس تمام دولت های عضو قرار دهد.

۴. دولت های عضو می بایست گزارش های خود را در سطحی وسیع در دسترس مردم کشورشان قرار دهند و دسترسی پیشنهادها و توصیه های عمومی مربوط به این گزارش ها را تسهیل نماید.

۵. کمیته می بایست در صورت صلاحدید گزارش های دولت های عضو را به آژانس های تخصصی، صندوق ها و برنامه ها و سایر ارگان های ذیصلاح سازمان ملل جهت طرح یک درخواست و اظهار نیاز به توصیه یا کمک فنی موجود در آن مطابق با ملاحظات توصیه های کمیته ارجاع دهد.

ماده ۳۷) همکاری دولت های عضو و کمیته:

۱. هر دولت عضو می بایست با کمیته همکاری نموده و اعضای آن را در تحقق بخشیدن به تعهداتشان یاری نماید.

۲. در همکاری با دولت های عضو کمیته می بایست به راه و روش های افزایش ظرفیتهای ملی برای اجرای این کنوانسیون از طریق همکاری های بین المللی توجه ویژه ای داشته باشد.

ماده ۳۸) همکاری کمیته با سایر ارگان ها: برای تقویت اجرای مؤثر این کنوانسیون و همچنین تشویق همکاری های بین المللی طرح شده در کنوانسیون حاضر:

الف) آژانس های تخصصی و سایر ارگان های سازمان ملل باید مجاز باشند تا در جایی که در محدوده تعهداتشان قرار می گیرد؛

در ملاحظات مربوط به اجرای مفاد کنوانسیون حاضر شوند.

کمیته می تواند از آژانس های تخصصی و سایر ارگانهای واجد شرایط در صورت صلاحدید برای آماده کردن توصیه های تخصصی در زمینه اجرای کنوانسیون در مواردی که در چارچوب تعهدات مرتبط با آنان قرار می گیرد دعوت کند. کمیته می تواند از آژانس های تخصصی و سایر ارگان های

سازمان ملل دعوت کند که گزارش هایی را درباره اجرای کنوانسیون در محدوده فعالیت هایشان تسلیم نماید.

ب) و اگر آن نقض کننده تعهدات باشد کمیته می تواند در صورت نیاز با سایر ارگان های بنیان گذاری شده توسط معاهدات بین المللی حقوق بشر با هدف اطمینان از استمرار در ارائه گزارش خط مشی های مربوطه پیشنهادها و توصیه های کلی و جلوگیری از دوگانگی و تداخل در اجرای عملکردشان مشورت کنند.

ماده (۳۹) گزارش های کمیته: کمیته می بایست هر دو سال یک بار به مجمع عمومی سازمان ملل و شورای اقتصادی اجتماعی در مورد فعالیت هایش گزارش داده و پیشنهادها و توصیه های عمومی را بر اساس ارزیابی گزارش ها و اطلاعات دریافتی از طرح های دولتی ارائه دهد. این پیشنهادها و توصیه های عمومی می بایست در گزارش کمیته همراه توضیحات احتمالی از دولت های عضو منظور شده باشد.

ماده (۴۰) کنفرانس دولت های عضو:

۱. دولت های عضو می بایست به طور منظم در «کنفرانس دولت های عضو» برای بررسی هر موضوع مرتبط با اجرای کنوانسیون حضور داشته باشند.

۲. تا ۶ ماه بعد از اجرایی شدن کنوانسیون حاضر، کنفرانس دولت های عضو می بایست توسط مجمع عمومی سازمان ملل تشکیل شود، گردهمایی بعدی می بایست هر دو سال یک بار یا بر اساس تصمیم کنفرانس دولت های عضو یا دبیر کل مجمع عمومی سازمان ملل تشکیل شود.

ماده (۴۱) سپردن: دبیر کل سازمان ملل می بایست سپرده دار کنوانسیون حاضر باشد.

ماده (۴۲) امضا: کنوانسیون حاضر می بایست برای امضا توسط تمام دولت های عضو و سازمان های ائتلافی منطقه ای در دفتر مرکزی سازمان ملل در نیویورک از تاریخ (۳۰/ مارس / ۲۰۷۷) مفتوح باشد.

ماده (۴۳) موافقت با پذیرش: کنوانسیون حاضر می بایست توسط دولت ها و سازمان های ائتلافی منطقه ای امضا کننده، موضوع تصویب و تأیید رسمی قرار گیرد.

این کنوانسیون می بایست برای پیوستن هر دولت یا سازمان های ائتلاف منطبق های که کنوانسیون را امضا نکرده است؛ مفتوح باشد.

ماده (۴۴) سازمان ائتلاف منطبق های:

۱. سازمان ائتلاف منطبق های به معنی سازمانی است که توسط دولت های مستقل یک منطقه مشخص، بنیان گذاری شده است و دولت های عضو آن اختیار لازم مربوط به موضوعات این کنوانسیون را به آن سازمان داده اند. این سازمان ها می بایست گستردگی اختیاراتشان را با توجه به موضوع های مرتبط با این کنوانسیون در اسناد تأییدیه رسمی یا عضویت خود اعلام کنند. متعاقباً آنها باید سپرده دار را از هر تغییر عمده در محدوده اختیاراتشان آگاه کنند.

۲. در این کنوانسیون اشاره به دولت های عضو شامل این سازمان ها در محدوده اختیاراتشان نیز است.

۳. نباید در اهداف مورد نظر در ماده ۴۵ پاراگراف ۱ و ماده ۴۷ پاراگراف ۲ و ۳ هیچ سند سپرده شده توسط یک سازمان ائتلاف منطق های شمارش گردد.

۴. سازمان های ائتلاف منطق های در موضوع هایی که در محدوده اختیار آنها قرار می گیرد، می توانند از حق داشتن رأی در کنفرانس دولت های عضو با همان تعداد رأی دولت های عضوشان که طرف های این کنوانسیون هستند؛ برخوردار باشند. اگر هر کدام از دولت های عضو بخواهد حق رأی داشته باشد، سازمان مربوطه نمی تواند حق برخورداری از رأی آن کشور را داشته باشد و بالعکس.

ماده (۴۵) اجرا:

۱. کنوانسیون حاضر می بایست در روز سی ام بعد از سپردن بیستین سند تصویب یا الحاق، اجرایی شود.

۲. بعد از سپردن بیستین سند مربوطه، برای هر کدام از تصویب نامه ها، تأیید رسمی یا الحاق کشورها و سازمان های ائتلاف منطقه ای کنوانسیون می بایست در روز سی ام بعد از تحویل سند ایشان، اجرایی شود.

ماده (۴۶) قید و شرط:

۱. قید و شرط هایی که با اهداف و مقصود این کنوانسیون ناسازگار باشد؛ نمی بایست مجاز شناخته شوند.

۲. قید و شرط ها در هر زمان می تواند پس گرفته شوند.

ماده (۴۷) اصلاحیه ها:

۱. هر دولت عضو می تواند اصلاحی های در مورد کنوانسیون حاضر پیشنهاد دهد و آن را به دبیر کل سازمان ملل متحد تسلیم کند. دبیر کل سازمان می بایست آن را برای دولت های عضو به انضمام درخواستی مبنی بر اینکه آیا آنها از کنفرانس دولت های عضو به منظور تصمیم گیری درباره اصلاحیه پیشنهادی حمایت می کنند یا نه؟ ارسال کند.

در صورتی که تا ۴ ماه بعد از ارسال، حداقل یک سوم دولت های عضو از چنین کنفرانسی حمایت کنند. دبیر کل می بایست، زیر نظر سازمان ملل متحد چنین کنفرانسی را تشکیل دهد. هر اصلاحی های که توسط دو سوم دولت های عضو حاضر تصویب شود؛ می بایست توسط دبیر کل به مجمع عمومی و بعد از آن به منظور تصویب برای تمام دولت های عضو فرستاده شود.

۲. تمام اصلاحیه های تأیید شده مطابق بند ۱ می بایست در سی امین روز بعد از اینکه تعداد سندهای سپرده شده به دو سوم تعداد دولت های عضو در زمان تصویب اصلاحیه رسید اجرایی شود. بعد از آن، اصلاحیه برای هر کدام از دولت های عضو در سی امین روز بعد از دریافت سند مربوطه اجرایی می شود؛ یک اصلاحیه می بایست فقط برای آن دول ت های عضو که آن را قبول کرد هاند؛ تعهد آور باشد.

۳. اگر در کنفرانس دول ت های عضو با توافق عام چنین تصمیمی گرفته شود که یک اصلاحیه مطابق با بند ۱ مورد قبول و تصویب قرار گرفته شود به صورتی که منحصراً به مواد ۳۴، ۳۸، ۳۹، ۴۰ مربوط باشد؛ برای تمام دولت های عضو، در سی امین روز بعد از اینکه تعداد اسناد سپرده شده به دو سوم تعداد دولت های عضو در زمان تصویب اصلاحیه رسید، اجرایی خواهد شد.

ص: ۳۰۲

ماده (۴۸) خروج: هر دولت عضو می تواند با اعلام کتبی به دبیر کل سازمان ملل از کنوانسیون حاضر خارج شود. خروج از معاهده یکسال بعد از تاریخ دریافت اعلام کتبی از طرف دبیر کل جاری خواهد شد.

ماده (۴۹) قالب در دسترس: متن کنوانسیون حاضر می بایست به صورتی آسان در دسترس قرار گیرد.

ماده (۵۰): متون عربی، چینی، انگلیسی، فرانسوی، روسی و اسپانیایی کنوانسیون حاضر ارزش واحد خواهند داشت. در مقام گواهی نمایندگان تام الاختیار ذیل حسب الامر دولت های متبوع کنوانسیون حاضر را امضا کرده اند. (۱)

پروتکل الحاقی کنوانسیون

کنوانسیون و پروتکل الحاقی یک متن واحد هستند و دولت هایی که ملحق به کنوانسیون می شوند حتماً باید پروتکل الحاقی را هم امضا کنند. (۲) این الحاقیه، ماده ۱۸ دارد و در واقع آیین نامه اجرای کنوانسیون است. شامل روش اجرا و ضوابط عضویت، خروج از عضویت، تذکرات، بازبینی کشورهای عضو و دیگر مباحث است. تاریخ تصویب این پروتکل الحاقی مشخص نیست که آیا همزمان با متن کنوانسیون این پروتکل هم آماده و عرضه شد یا مدتی بعد از آن بوده است. نکته دیگر این که مؤلفین پروتکل و کشورهای که در آن نقش داشته اند هم معلوم نیست.

متن پروتکل الحاقی کنوانسیون بین المللی حقوق معلولان (۳): دولت های عضو این پروتکل توافق می کنند که:

ماده (۱):

۱- هر دولت عضو این پروتکل (دولت عضو) صلاحیت کمیته حقوق معلولان (کمیته) را برای دریافت و بررسی مکاتبه های افراد یا از طرف افراد یا گروه هایی که در آن حوزه ادعا می کنند که توسط دولت های عضو مربوطه قربانی تضييع مفاد کنوانسیون شده اند؛ به رسمیت می شناسد.

۲- هیچ مکاتبه ای در مورد دولتی که عضو پروتکل حاضر نمی باشد؛ نمی بایست دریافت شود.

ماده (۲): کمیته می بایست مکاتبات زیر را «غیر قابل قبول» در نظر گیرد:

الف) مکاتبه بی نام.

ب) مکاتبه مبتنی بر سوء استفاده از حق تسلیم چنین مکاتبه هایی بوده یا مغایر با مفاد کنوانسیون حاضر باشد.

پ) موضوع مشابهی که قبلاً توسط کمیته بررسی شده باشد؛ یا در روند تحقیق بین المللی دیگری در حال بررسی باشد.

ص: ۳۰۳

۱- کنوانسیون بین المللی و قانون جامع، ص ۸ به بعد.

۲- کنوانسیون بین المللی و قانون جامع، ص ۱۲.

۳- همان، ص ۶۱-۶۸.

ت) تمام راه حل های محلی در دسترس مورد بحث قرار نگرفته است. این مورد نباید در جایی که اقدام به حل مشکل بدون دلیل طولانی شده یا بعید می باشد که به حل مؤثر مشکل ختم شود به عنوان قاعده قرار گیرد.

ث) اگر آشکارا بی اساس بوده یا به صورت مؤثر تأیید نشده باشد.

ج) حقایق موضوع مکاتبه قبل از اجرایی شدن کنوانسیون حاضر اتفاق افتاده باشد؛ مگر آن که آن حقایق تا تاریخ فوق ادامه یافته باشد.

ماده (۳): با توجه به مفاد ماده ۲ پروتکل حاضر، کمیته می بایست هر مکاتبه تسلیم شده را به صورت محرمانه به اطلاع دولت عضو برساند، در عرض ۶ ماه دولت دریافت کننده نامه می بایست به کمیته، توضیح و گزارش کتبی که روشنگر موضوع و راه حل آن - در صورت اعمال گردیدن توسط دولت مربوطه باشد - تسلیم نماید.

ماده (۴):

۱- در هر زمان بعد از دریافت یک مکاتبه و قبل از رسیدن به تعیین صحت آن، کمیته می تواند درخواستی را برای توجه فوری به اقدامات موقتی که ممکن است برای جلوگیری از خسارت جبران ناپذیر به قربانی یا قربانیان خشونت مورد ادعا لازم باشد، به دولت عضو ارسال نماید.

۲- اجرای بند ۱ این ماده توسط کمیته به معنی تشخیص صحت و سقم مکاتبه نمی باشد.

ماده (۵): کمیته می بایست هنگام بررسی مکاتبات مربوط به این پروتکل جلسات خود را پشت درب های بسته انجام داده و بعد از بررسی نامه کمیته می بایست پیشنهادها و توصیه های احتمالی را به دولت عضو و به نویسنده نامه ارسال نماید.

ماده (۶):

۱- اگر کمیته اطلاعات موثقی را مبنی بر تضييع ناگوار یا برنامه ریزی شده حقوق اعلام شده در کنوانسیون توسط یکی از دولت های عضو دریافت کند، کمیته می بایست دولت عضو را به بررسی اطلاعات و به همان منظور تسلیم نمودن اظهار نظرهای مربوط به اطلاعات ذکر شده؛ دعوت کند.

۲- ضمن در نظر گرفتن هر توضیحی که ممکن است توسط دولت عضو مربوطه تسلیم شود و همین طور هر اطلاعات موثق، کمیته می تواند یک یا چند عضو را برای هدایت یک تحقیق و گزارش فوری به کمیته تعیین کند. در صورت داشتن مجوز، با رضایت دولت عضو گروه تحقیق می تواند از منطقه بازدید کند.

۳- بعد از بررسی یافته های این تحقیق کمیته می بایست این یافته ها را به همراه توضیحات و توصیه های مربوطه برای دولت عضو ارسال نماید.

دولت عضو مربوطه می بایست در عرض ۶ ماه بعد از دریافت چنین یافته ها، توضیحات و توصیه هایی از کمیته، اظهار نظرهای خود را به کمیته تسلیم نماید.

۴- این تحقیق می بایست محرمانه بوده و همکاری دولت عضو باید در تمام مراحل دنبال گردد.

ماده (۷):

ص: ۳۰۴

۱- کمیته می تواند دولت عضو مربوطه را دعوت نماید که در گزارش خود مطابق ماده ۳۵ کنوانسیون، جزئیات اقدامات اتخاذ شده در پاسخ به یک تحقیق انجام شده مطابق با ماده ۶ پروتکل حاضر را الحاق نماید.

۲- کمیته در صورت نیاز می تواند، بعد از پایان دوره ۶ ماهه که در ماده ۶/۴ به آن اشاره شده است؛ از دولت عضو مربوطه بخواهد، گزارش اقدامات اتخاذ شده در پاسخ به چنین تحقیقی را ارائه نماید.

ماده (۸): هر دولت عضو می تواند در زمان امضا یا تصویب پروتکل یا پیوست آن اعلام نماید که صلاحیت کمیته پیش بینی شده در ماده ۶ و ۷ را به رسمیت نمی شناسد.

ماده (۹): دبیر کل سازمان ملل متحد می بایست سپرده دار پروتکل حاضر باشد.

ماده (۱۰): پروتکل حاضر می بایست برای امضا توسط دولت ها و سازمان های ائتلاف منطقه ای امضا کننده کنوانسیون در دفتر مرکزی سازمان ملل در نیویورک از تاریخ ۳۰ / مارس / ۲۰۰۷ مفتوح باشد.

ماده (۱۱): این پروتکل می بایست مورد تأیید رسمی سازمان های ائتلاف منطقه ای امضا کننده این پروتکل که به صورت رسمی کنوانسیون را تصویب یا تأیید کرده اند؛ قرار گیرد.

این پروتکل می بایست برای تصویب توسط هر دولت یا سازمان ائتلاف منطقه ای که کنوانسیون را به طور رسمی تصویب، تأیید یا موافقت کرده و پروتکل حاضر را امضاء نکرده است؛ مفتوح باشد.

ماده (۱۲):

۱- منظور از سازمان های ائتلاف منطقه ای سازمان هایی است که توسط دولت های یک منطقه مشخص تشکیل شده و در رابطه با موضوعات طرح شده در این کنوانسیون و این پروتکل اختیار لازم از طرف دولت های عضو به آنها تنفیذ شده است.

این سازمان ها می بایست در اسناد رسمی، تأییدیه یا توافق نامه های خود حدود اختیاراتشان را در رابطه با موضوعات طرح شده در کنوانسیون و پروتکل اعلام کنند. متعاقباً آنها می بایست هر گونه تغییر در محدوده اختیاراتشان را به سپرده گذار اطلاع دهند.

۲- در این پروتکل اشاره به دولت های عضو شامل این سازمان ها در حدود اختیاراتشان نیز می شود.

۳- در مورد اهداف ماده ۱۳ بند ۱ ماده ۱۵ بند ۲ هیچ سند سپرده شده توسط سازمان های ائتلاف منطقه ای نباید منظور شود.

۴- سازمان های ائتلاف منطقه ای در محدوده اختیاراتشان می توانند؛ در جلسات دولت های عضو حق رأی داشته باشند و تعداد رأی آنها مساوی تعداد رأی دولت های عضوشان که طرف های این پروتکل هستند؛ می باشند. اگر هر کدام از دولت های عضو بخواهد حق رأی داشته باشند، سازمان مربوطه نمی تواند حق برخورداری از رأی آن کشور را داشته باشند و بالعکس.

ماده (۱۳):

۱- پیرو اجرای کنوانسیون پروتکل حاضر می بایست در سی امین روز بعد از سپردن دهمین سند تصویب یا عضویت اجرایی شود.

ص: ۳۰۵

۲- برای دولت ها یا سازمان های ائتلاف منطقه ای که بعد از سپردن دهمین سند مربوطه پروتکل را تصویب یا به طور رسمی تأیید و مورد پذیرش قرار می دهند، پروتکل می بایست در سی امین روز بعد از سپردن سند ایشان اجرایی گردد.

ماده (۱۴):

۱- قید و شرط هایی که با هدف پروتکل حاضر همخوانی نداشته باشد؛ نمی بایست مجاز شناخته شوند.

۲- قید و شرط ها در هر زمان می توانند پس گرفته شوند.

ماده (۱۵):

۱- هر دولت عضو می تواند الحاقیه ای را به پروتکل حاضر پیشنهاد داده و آن را به دبیر کل سازمان ملل متحد تسلیم نماید. دبیر کل می بایست هر الحاقیه پیشنهادی را به انضمام درخواستی - مبنی بر اینکه آیا آن ها از گردهمایی دولت های عضو برای بررسی و تصمیم گیری در مورد آن پیشنهاد حمایت می کنند یا خیر؟ - برای دولت های عضو ارسال نماید.

در صورتی که در عرض ۴ ماه بعد از تاریخ چنین مکاتبه ای حداقل یک سوم دولت های عضو با چنین گردهمایی موافقت نمایند، دبیر کل می بایست این گردهمایی را با حمایت سازمان ملل برگزار نماید.

هر الحاقیه ای که توسط دو سوم دولت های عضو حاضر و رأی دهنده تصویب شود؛ می بایست توسط دبیر کل برای تصویب به مجمع عمومی و بعد از آن برای پذیرش برای تمام دولت های عضو فرستاده شود.

الحاقیه تصویب یا تأیید شده، مطابق پاراگراف ۱، می بایست در سی امین روز بعد از اینکه تعداد سندهای سپرده شده، به دو سوم تعداد دولت های عضو در زمان تصویب الحاقیه رسید؛ اجرایی شود.

بعد از آن می بایست الحاقیه برای هر دولت عضو در سی امین روز از سپردن سند موافقت، اجرایی شود. یک الحاقیه فقط برای دولت های عضو که آن را پذیرفته، تعهد آور است.

ماده (۱۶): هر دولت عضو می تواند با اعلام کتبی به دبیر کل سازمان ملل از پروتکل خارج شود. خروج از پروتکل یکسال بعد از دریافت اعلام کتبی به دبیر کل جاری می گردد.

ماده (۱۷): متن پروتکل حاضر می بایست به صورت آسان در دسترس قرار گیرد.

ماده (۱۸): متون عربی، چینی، انگلیسی، فرانسوی، روسی و اسپانیایی پروتکل حاضر ارزش واحد خواهند داشت.

در مقام گواهی منصوبین تام الاختیار زیر حسب الامر دولت های متبوع پروتکل حاضر را امضا کرده اند.

قانون تصویب کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت

متن اصلی کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت در ۲۲ آذرماه ۱۳۸۵/۱۳ دسامبر ۲۰۰۶ در مجمع عمومی سازمان ملل تصویب شد و مجلس شورای اسلامی در ۱۳ آذرماه ۱۳۸۷ تصویب کرد و در ۴ دی ماه ۱۳۸۷ به تأیید شورای نگهبان رسید. یعنی فاصله بین تصویب در مجلس و تأیید شورای نگهبان، بیش از بیست روز است. بین تصویب متن اصلی در سازمان ملل و تصویب مجلس شورای اسلامی دو سال فاصله است. البته پیش از تصویب مجلس، هیئت دولت آن را بررسی و آن را مصوب و

به صورت لایحه به مجلس فرستاد. گویا ارسال به مجلس، به تاریخ ۶ مهرماه ۱۳۸۷ بر اساس نامه زیر بوده است. سرعت دولت و مجلس در تصویب این قانون اولاً- درخواست های عموم و فشار افکار عمومی و دوم پی گیری های فراکسیون حمایت از معلولین بوده است. نامه زیر، پس از تصویب توسط رئیس مجلس علی لاریجانی به رئیس جمهور محمود احمدی نژاد ابلاغ می شود.

جناب آقای دکتر محمود احمدی نژاد

رئیس محترم جمهوری اسلامی ایران

عطف به نامه شماره ۱۱۲۱۳۲/۳۸۷۸۵ مورخ ۶/۷/۱۳۸۷ در اجراء اصل یکصد و بیست و سوم (۱۲۳) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران قانون تصویب کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت که با عنوان لایحه به مجلس شورای اسلامی تقدیم گردیده بود، با تصویب در جلسه علنی روز چهارشنبه مورخ ۱۳/۹/۱۳۸۷ و تأیید شورای محترم نگهبان به پیوست ابلاغ می گردد. علی لاریجانی

متن قانون تصویب کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت: مجلس شورای اسلامی این قانون را در یک ماده و دو تبصره تصویب کرد:

ماده واحده- کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت مورخ ۲۲/۹/۱۳۸۵ هجری شمسی برابر با ۱۳ دسامبر ۲۰۰۶ میلادی مشتمل بر پنجاه ماده به شرح پیوست تصویب می گردد و به دولت جمهوری اسلامی ایران اجازه تودیع اسناد تصویب آن با رعایت تبصره های زیر داده می شود:

تبصره ۱- وزارت رفاه و تأمین اجتماعی (سازمان بهزیستی کشور) و بنیاد شهید و امور ایثارگران به عنوان مراجع ملی موضوع ماده (۳۳) کنوانسیون تعیین می گردند تا با هماهنگی یکدیگر نسبت به اجراء مفاد کنوانسیون اقدام نمایند.

تبصره ۲- باتوجه به ماده (۴۶) کنوانسیون، جمهوری اسلامی ایران خود را ملتزم به رعایت آن دسته از مفاد کنوانسیون که مغایر با موازین حقوقی جاری خود باشد نمی داند.

پس از متن ماده واحده و دو تبصره با بسمله شروع می کند. پس از بسمله، مقدمه کنوانسیون و در ادامه پنجاه ماده کنوانسیون را آورده است. و در آخر و پس از ماده ۵۰ چنین آمده است:

قانون فوق مشتمل بر ماده واحده منضم به متن کنوانسیون شامل مقدمه و پنجاه ماده در جلسه علنی روز چهارشنبه مورخ سیزدهم آذرماه یک هزار و سیصد و هشتاد و هفت مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۴/۱۰/۱۳۸۷ به تأیید شورای نگهبان رسید. (۱) علی لاریجانی

ملاحظات و بررسی های تصویب کنوانسیون توسط مجلس شورای اسلامی

چند نکته مهم، قابل طرح است که در محتوای حقوقی این مصوبه مؤثر می باشد:

۱- عنوان و تیتري که مجلس برای این مصوبه برگزیده چنین است: «قانون تصویب کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت»

ص: ۳۰۷

۱- . سایت مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، بخش قوانین و مقررات.

واژه «تصویب کنوانسیون حقوق» نه «تصویب الحاق به کنوانسیون» به کار برده است. احتمالاً مجلس الحاق و پیوستن را قبول نداشته است و عضویت جمهوری اسلامی ایران در یک نهاد حقوقی وابسته به سازمان ملل برای نمایندگان مجلس هفتم خوشایند نبوده است. اما در عموم و در افواه مردم، «الحاق و تصویب الحاق یا ملحق شدن» هست.

۲- «کلمه قانون تصویب» استفاده شده است. یعنی برای جمهوری اسلامی ایران قانونی که در مجلس تصویب شده و در شورای نگهبانی تأیید شده مهم است. این قانون شامل ماده واحده و دو تبصره است. به عبارت دیگر مجلس به این قانون رأی داده است نه به اصل کنوانسیون و نه به الحاق به کنوانسیون.

۳- قانون تصویب کنوانسیون شامل ماده واحده و دو تبصره است. در ماده واحده، کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت خیلی مجمل و اجمالاً معرفی شده است. تبصره یکم، وزارت رفاه و تأمین اجتماعی و در پراکنش سازمان بهزیستی کشور و بنیاد شهید و امور ایثارگران را مراجع ملی ایران برای هماهنگی با مدیریت کنوانسیون در سازمان ملل و اجرای داخلی آن معرفی کرده است. در ادامه آمده این دو نهاد ملی با هماهنگی یکدیگر نسبت به اجرای مفاد کنوانسیون اقدام می نمایند.

اولاً چرا سازمان بهزیستی با او عطف ذکر نشده و آوردن آن در پراکنش ابهام آفرین است. دوم اینکه صریحاً سخن از اجرای کنوانسیون به میان نیاورده و با قیود «با هماهنگی یکدیگر» نسبت به اجرای مفاد کنوانسیون اقدام می نمایند، از قطعیت اجرا کاسته است. سوم اینکه ذیل ماده ۳۳، سه بند آمده است، بند اول خواستار معرفی نهادهای دولتی از داخل کشور برای استقرار سیستمی جهت اجرای کنوانسیون می پردازد؛ بند دوم ایجاد چند مکانیسم توسط دولت برای پیشبرد، اجرا و نظارت بر پیشرفت کنوانسیون است؛ بند سوم جامعه مدنی به خصوص معلولین و تشکل های معلولین باید ناظر بر اجرا و پیشرفت کنوانسیون باشند.

در نامه آقای علی لاریجانی از بند سوم خبری نیست و آن را مسکوت گذاشته است. یعنی دو بند اول که برای دولت عضو کنوانسیون تعیین تکلیف کرده، اجمالاً دو یا سه سازمان ملی به عنوان مرجع معرفی می کند ولی وقتی به جامعه مدنی و معلولین از جنس مردم می رسد مسکوت می گذارد. برای روشن شدن اهمیت این موضوع متن ماده ۳۳ را از کنوانسیون می آورم:

ماده (۳۳) اجرای ملی و نظارت: ۱- دولت های عضو هماهنگ با سیستم های سازمانی اشان می بایست یک یا چند هسته مرکزی را در دولت برای موضوعات مربوط به استقرار کنوانسیون حاضر مشخص کرده و به تأسیس یا تأمین یک مکانیسم هماهنگ کننده در دولت برای تسهیل اقدامات مرتبط با بخش ها و در سطوح مختلف توجه لازم را داشته باشند. ۲- دولت های عضو می بایست بر حسب نیاز هماهنگ با سیستم های مدیریتی قانونی اشان در داخل دولت یک چارچوب شامل یک یا چند مکانیسم مستقل برای پیشبرد، حمایت و نظارت استقرار کنوانسیون حاضر، تأسیس، تأمین، تقویت و حفظ کنند. در هنگام طراحی چنین مکانیسمی دولت های عضو می بایست اصول مربوط به وضعیت و عملکرد مؤسسات ملی برای حمایت و توسعه حقوق انسانی را در نظر گیرند. ۳- جامعه

مدنی به خصوص افراد معلول و سازمان های نماینده آنها می بایست به طور کامل در روند نظارتی دخالت و حضور داشته باشند.^(۱)

۴- در تبصره ۲ چنین آمده است:

با توجه به ماده ۴۶ کنوانسیون، جمهوری اسلامی ایران خود را ملتزم به رعایت آن دسته از مفاد کنوانسیون که مغایر با موازین حقوقی جاری خود باشد نمی داند.^(۲)

این به معنای مشروط و معلق شدن کل کنوانسیون است. هر ماده ای که مورد اعتراض قرار گیرد مسئولین در پاسخ خواهند گفت چون با قانون بودجه سالیانه یا با قانون اساسی یا با ماده قانونی دیگر مخالف و مغایر است.

در صورتی که معمولاً قوانین مرجع و بین المللی اصل هستند و بقیه قوانین معارض و مغایر با آنها باید به نفع قانون اصل، اصلاح یا کنار گذاشته شود. و گرنه اجرای کنوانسیون در جهان معنا پیدا نمی کند. نکته مهم دیگر اینکه کمیته تدوین کنوانسیون، دغدغه ها و ضوابط ملی و اعتقادی همه کشورهای عضو سازمان ملل را لحاظ کرده و به گونه ای ماده ها را تدوین کرده که با هیچ کدام از فرهنگ ها تعارض نداشته باشد. به عبارت دیگر فقط مشترکات ملل را آورده اند.

اما ماده ۴۶ که در تبصره ۲ آمده چنین است:

ماده ۴۶ قید و شرط: ۱- قید و شرط هایی که با اهداف و مقصود این کنوانسیون ناسازگار باشد نمی بایست مجاز شناخته شود. ۲- قید و شرط ها در هر زمان می تواند پس گرفته شود.^(۳)

مفاد هیچ یک از این دو بند، مطلبی که در تبصره ۲ مصوبه مجلس شورای اسلامی آمده را نمی فهماند. بلکه برعکس شرط و قیدی مثل مطلبی که در تبصره ۲ آمده چون با کنوانسیون ناسازگار است، مجاز شمرده نمی شود.

۴- از پروتکل الحاقی به کنوانسیون هم در جریان تصویب کنوانسیون در مجلس خبری نیست.

۵- کنوانسیون حمایت از حقوق معلولین توسط افرادی خبره و آشنای به حقوق معلولین و نیازهای معلولین در جهان تدوین شده است. نکاتی در این کنوانسیون هست که اگر بخشی از آنها هم در ایران اجرایی شود تحولی مطلوب در همه شؤون معلولین است.

لازم است معلولین، تشکل های معلولین نسبت به کنوانسیون و اجرای آن حساس باشند، اخبار آن را دائماً رصد کنند و در صورت عدم اجرا پیگیر باشند.

۶- وزارت رفاه، سازمان بهزیستی و بنیاد شهید که اسم آنها در قانون کنوانسیون آمده، تا کنون هیچ اطلاع و گزارشی از اجرای این کنوانسیون نداده اند و معلولین و مردم را در جریان اقدامات خود نگذاشته اند؟ آیا مسکوت آن را رها کرده اند؟ آیا شورا و کمیته ای را مأمور برای پیگیری و اجرا کرده اند؟ واقعاً مسئولین تشکل ها و پژوهشگران چیزی نمی دانند.

ص: ۳۰۹

۱- کنوانسیون بین المللی و قانون جامع حمایت از حقوق معلولین، تهران، سازمان بهزیستی، ۱۳۸۶، ص ۴۶.

۲- سایت مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، بخش قوانین و مقررات.

۳- کنوانسیون بین المللی و قانون جامع حمایت از حقوق معلولین، تهران، سازمان بهزیستی، ۱۳۸۶، ص ۵۸.

۷- در جلسات هماهنگی تعدادی از تشکل های معلولین که به مجمع هم اندیشی مشهور است، لازم است برای کنوانسیون و اجرای مفاد آن فکری شود. زیرا اساسی ترین و مهم ترین قانون معلولین که روی آن تکیه است و ضمانت های بین المللی دارد، همین کنوانسیون است. قانون ۸۳ به رقم اهمیت و مشروعیت آن ولی در عمل با مشکلات فراوان مواجه شد. حدود یک دهه معلولین معطل آن بودند و در آخر هم بسیاری از مشکلات آنان مرتفع نگردید. اما برای اجرای کنوانسیون نمی توان بهانه آورد.

برخی کشورهای اسلامی متن کنوانسیون را با ضوابط شریعت و مبانی فقه اسلامی سنجیده اند و بر شیوه مطالعه تطبیقی به این نتیجه رسیده اند که مشکل فقهی و شرعی ندارد و همه مواد آن با اسلام تطابق دارد.

انتشار متن کنوانسیون در ایران

سازمان ملل متحد کنوانسیون را اصلی ترین سند برای رفع مشکلات معلولین در کشورها می داند. از اینرو آن را به زبان های مختلف ترجمه و در سایه ها و مدل های مختلف منتشر کرده است. از نشر آن برای کودکان، به صورت متن درسی و غیره نیز حمایت می کند. در ایران تا کنون دو کتاب برای آن منتشر شده است:

۱- پیمان نامه بین المللی حقوق افراد دارای معلولیت به زبانی کودکان، بنیاد ویکتور پی ندا یونیسف، ترجمه پریسا افتخار، ارزیابی نهایی ترجمه کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران، قم، آیین احمد(ص)، ۱۳۸۷؛ چاپ دوم بهار ۱۳۸۸.

۲- کنوانسیون بین المللی و قانون جامع حمایت از حقوق معلولین، به کوشش معاونت امور توان بخشی سازمان بهزیستی، تهران، آرویح و سازمان بهزیستی، ۱۳۸۶.

چند مقاله در این زمینه منتشر شده ولی پایان نامه مطلوب در این زمینه مشاهده نشده است و پژوهش در این موضوع گسترش چشم گیر نداشته است. با اینکه برخی کشورها کتب، مقالات و پایان نامه های بسیار در این باره منتشر کرده اند. بهر حال کنوانسیون آنگونه که شأن آن است در ایران مورد استقبال قرار نگرفته است. با اینکه لازم بود نشست ها، کنفرانس ها و همایش ها درباره آن برپا می شد. در رشته حقوق به عنوان متن درسی قرار می گرفت. حتی در حوزه های علمی توسط علما با فقه اسلامی بررسی تطبیقی شود.

دیدگاه دکتر محمد کمالی

دکتر کمالی عضو هیئت علمی دانشکده توان بخشی دانشگاه تهران و هیئت امنای انجمن باور در مقدمه کتاب پیمان نامه بین المللی حقوق افراد دارای معلولیت به زبان کودکان درباره سابقه، ویژگی ها و نشر کنوانسیون مطالب سودمندی نوشته است:

«توجه به حقوق افراد دارای ناتوانی (معلولان) در سازمان ملل متحد هرچند سابقه نسبتاً طولانی دارد و می توان در اسناد و اعلامیه ها ردپایی از آن را سراغ گرفت، اما توجه اساسی به این موضوع از سال

۱۹۸۰ میلادی آغاز شد. تصویب سال ۱۹۸۱ به عنوان سال جهانی معلولان، اولین حرکت جدی سازمان ملل برای جلب توجه کشورها به موضوع زندگی جمعیت عظیم معلولان کشورهای عضو است.

علیرغم تلاش های دو دهه بعد، وضعیت زندگی افراد دارای ناتوانی تغییر چندانی در جوامع نکرده و تصویب قوانین داخلی نیز راهگشا نبوده است؛ چه اغلب به صورت موردی و چه در بین متون قوانین دیگر، راه کاری برای تأمین حقوق معلولان فراهم نمی شود. در بین ۱۹۱ کشور جهان تنها کمتر از ۵۰ کشور دارای قانون یا قوانینی هستند که در آن به حقوق معلولان اشاره شده است؛ در حالی که در آن کشورها نیز قوانین موجود به صورت کامل اجرا نمی شوند.

بنابراین معلولان، خانواده های آنان و نیز سازمان های غیردولتی و از سوی دیگر برخی متخصصین و نیز دولت ها، به هیچ عنوان از این اقدامات رضایت حاصل نکرده و تلاش خود را برای تصویب کنوانسیون جهانی در زمینه حقوق معلولان دو چندان کردند. علیرغم اینکه دو بار تقاضا برای تصویب کنوانسیون در مجمع عمومی سازمان ملل متحد رد شد اما در سال ۲۰۰۱ پیشنهاد مکزیکی برای تصویب چنین کنوانسیونی به تصویب رسید و مجمع عمومی، کمیته ای مرکزی را برای بررسی و تصویب آن تعیین کرد. این کمیته از آن سال به بعد، ۸ نشست مهم کاری و صدها ساعت مذاکره فشرده را به انجام رساند تا در نهایت در جلسه هشتم خود در دسامبر ۲۰۰۶ متن نهایی را مصوب کرد.

کنوانسیون حقوق معلولان از ویژگی های منحصر به فردی برخوردار است که از آن جمله می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- این اولین کنوانسیون سازمان ملل متحد در هزاره سوم و قرن بیست و یکم است. در ۶ کنوانسیون قبلی تنها در یک ماده (کنوانسیون جهانی حقوق کودک) به معلولان اشاره شده بود، در حالی که اینک یک کنوانسیون به تنهایی در این زمینه نگاشته شده است.

- متن کنوانسیون بسیار جامع و فراگیر است و شامل کلیه گروه های مختلف دارای ناتوانی و معلولیت می شود.

- این اولین کنوانسیونی است که افراد ذینفع و سازمان های غیر دولتی معلولان، در نوشتن آن سهیم بوده اند.

- این اولین کنوانسیونی است که در تاریخ سازمان ملل، در اولین روز گشوده شدن برای امضاء، ۸۴ کشور آن را امضاء کرده اند و برای اولین بار سازمان های ائتلاف منطقه ای نیز حق امضای آن را پیدا کرده اند که در این زمینه می توان به امضای «جامعه اروپا» اشاره کرد.

تمام این ویژگی ها می تواند دلایل مهمی در اهمیت و ضرورت مصوب ساختن چنین پیمانی باشد. به نظر می رسد جامعه جهانی در آغاز قرن بیست و یکم بیش از گذشته به موضوع حضور جمعیت بیش از ۶۵۰ میلیونی معلولان می اندیشد و تنها راه ایفاء حقوق این بزرگترین گروه اقلیت همه جوامع را اجرای کنوانسیون جهانی دانسته است تا همگان با رعایت آن، برای حضور بیشتر معلولان در صحنه های جوامع و ایفای نقش در توسعه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی کشور خود گام بردارند.

هنوز افراد دارای ناتوانی در جوامع مختلف، از وجود برچسب ها و انگ های مختلف و نابرابری در رسیدن به فرصت ها رنج می برند؛ و این نه تنها در فرصت های اقتصادی که در فرصت های آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی نیز وجود دارد. هنوز هم نگاه ترحم آمیز و صدقه ای بر نهادهای

خدمت‌رسانی به معلولان حاکم است و بزرگترین نیاز جامعه معلولان، به رسمیت شناخته شدن آنان به عنوان شهروندان درجه یک است تا از همه آن حقوقی که سایرین در جامعه بهره می‌برند، برخوردار شوند.

این امر، بر لزوم تغییر نگرش مردم و دست‌اندرکاران امور مختلف جامعه در مورد افراد دارای ناتوانی بار دیگر تأکید می‌کند. این را شاید بتوان روح حاکم بر کنوانسیون حقوق معلولان دانست. در سایه اجرای این کنوانسیون، امید می‌رود تا با تضمین‌های ملی و بین‌المللی، راه برای ایفای نقش مثبت، سازنده و شهروندی کامل از سوی معلولان در جوامع فراهم شود و محرومیت‌های تاریخی این قشر با سرعت بیشتری کاهش یابد.

در این میان آموزش و آگاه‌سازی مردم و افراد دارای ناتوانی نسبت به آنچه در کنوانسیون مطرح شده است ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. متأسفانه شاید بتوان یکی از دلایل مورد غفلت واقع شدن و نادیده گرفتن افراد دارای ناتوانی از سوی افراد عادی در جوامع را ناشی از فقدان آگاهی این افراد از حقوق خود و نیز قوانین و مقررات جامعه دانست. اینکه که جامعه جهانی بدین گونه نسبت به حقوق افراد دارای ناتوانی واکنش نشان داده است و دولت جمهوری اسلامی هم می‌رود تا با تصویب آن در مجلس شورای اسلامی زمینه تحقق و اجرای آن را فراهم سازد، لزوم انجام فعالیت‌های جدی برای آشنا نمودن افراد دارای ناتوانی و خانواده‌های آنان و نیز افراد جامعه با محتوای کنوانسیون آشکارتر می‌شود.

آموزش‌ها در زمینه‌های مختلف آن‌گاه کارسازترند که از دوران کودکی شروع شوند. اما در جوامع در حال توسعه به طور معمول کودکان در مراحل آموزش به طور جدی مد نظر قرار نمی‌گیرند و این امر به ویژه در موضوعاتی مانند کنوانسیون که بحثی در حیطه بزرگسالان محسوب می‌شود، بیشتر به چشم می‌خورد. لازم است همه اقشار حتی کودکان نسبت به معلولیت و حقوق معلولان اطلاعات پیداکنند»^(۱).

بررسی و دیدگاه‌ها درباره کنوانسیون

در زمینه کنوانسیون اطلاع‌رسانی چندان نشده است. با اینکه در پروتکل الحاقی تصریح شده که اگر معلولین و شهروندان از عدم اجرا یا اجرای بد کشور خبری دارند، ارسال به دبیر کل سازمان ملل یا دبیر مجمع عمومی سازمان ملل کنند، رسیدگی می‌شود. بهر حال این تعهدنامه با سرنوشت معلولین پیوند ذاتی دارد. تشکل‌های معلولین و خود آنان باید با مسئولین این کنوانسیون همکاری جدی داشته باشند. چون اطلاع‌رسانی اندک بوده، تحقیقات درباره کنوانسیون هم اندک بوده است.

البته در سال‌های اخیر ایران نیز چون بسیاری از کشورها شاهد تحولاتی در خصوص حمایت از حقوق معلولان و پژوهش در این باره بوده است. در مقدمه یکی از این تحقیقات مؤلف می‌نویسد: «در سال ۱۳۸۳ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان در ایران تصویب گردید و در سال ۱۳۸۷ ایران از طریق الحاق، به کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت پیوست. این تحولات توسط پژوهشگر یک

ص: ۳۱۲

۱- مقدمه پیمان نامه بین‌المللی حقوق افراد دارای معلولیت به زبان کودکان، به قلم محمد کمالی، ص ۲-۳.

ضرورت است. این نوشتار با توجه به این ضرورت به بررسی تعهدات جمهوری اسلامی ایران در خصوص حقوق فرهنگی معلولان از دو منظر حقوق بین‌المللی و حقوق داخلی و با توجه خاص به دو سند مهم فوق و با رویکرد تطبیقی بین این دو سند، می‌پردازد. در تحقیق حاضر حق آموزش، حق شرکت در حیات فرهنگی جامعه و حق دسترسی به اطلاعات برای افراد دارای معلولیت مورد مطالعه قرار گرفته است. در نهایت، این نتیجه حاصل می‌گردد که در خصوص حق بر آموزش، قانون جامع حقوق ممتاز و نسبتاً جامعی را و بعضاً حقوق بیشتری را برای معلولان در مقایسه با کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت پیش بینی نموده است. با این وجود، فقدان یا ضعف مقررات قانون داخلی در جهت هماهنگی با مندرجات کنوانسیون در خصوص حق شرکت در حیات فرهنگی جامعه و حق دسترسی به اطلاعات افراد دارای معلولیت مشهود است. هرچند سازمان بهزیستی و نهادهای ذی ربط تلاش‌هایی برای تحقق بخشیدن به حقوق فوق انجام داده اند.» (۱)

کنوانسیون بر احترام به کرامت و شأن ذاتی، حق مشارکت آزادانه در زندگی فرهنگی جامعه، لزوم برابری، ضرورت آموزش معلولین، عدالت، امنیت، سلامتی و دیگر نیازهای ضروری انسان تأکید می‌کند.

امروزه تلاش‌های بسیاری صورت می‌گیرد که معلولان مانند دیگر گروه‌های اجتماعی از حقوق خود بهره‌مند شوند. این گروه از جمعیت در کشور حق دارند که مانند دیگر شهروندان در محیطی فارغ از تبعیض زندگی کنند و از تمامی حقوق اختصاص یافته به بشر از جمله حقوق فرهنگی مندرج در کنوانسیون بین‌المللی حمایت از معلولان بهره‌مند گردند.

تعهدات جمهوری اسلامی ایران

تعهدات ایران در خصوص حقوق اساسی معلولان در دو حوزه حقوق داخلی و بین‌المللی قابل بررسی است. در حوزه داخلی قوانین، مصوبات و آیین‌نامه‌های ذی ربط خصوصاً قانون اساسی و قانون جامع حمایت از حقوق معلولان (مصوب مجلس شورای اسلامی، ۱۶ اردیبهشت ۱۳۸۳) و آیین‌نامه‌های اجرایی این قانون (مصوب هیئت وزیران) مورد توجه قرار گرفته است. در حوزه بین‌المللی، کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت (نیویورک، ۱۳ دسامبر ۲۰۰۶م) جامع‌ترین سند در خصوص حقوق معلولان به حساب می‌آید و تصویب آن نقطه عطفی در تاریخ تمدن انسانی در گذار از «نگاه ترحم محورانه» به «رویکرد حق مدارانه» در خصوص معلولان به شمار می‌آید. تصویب کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت نقطه اوج اقدامات و فعالیت‌های متعدد سازمان‌های ملی و بین‌المللی دولتی و غیردولتی در راستای حمایت از حقوق معلولان به شمار می‌آید. علاوه بر کنوانسیون فوق، دیگر اسناد بین‌المللی که حقوق فرهنگی را به طور عام، بدون توجه به قشر خاص، مورد توجه قرار داده‌اند از جمله میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، ۱۹۶۶ و

ص: ۳۱۳

۱- سید احمد طباطبایی، سعید نوری نشاط، حقوق فرهنگی معلولین، با ویرایش محمد نوری، دفتر فرهنگ معلولین، ۱۳۹۰، مقدمه.

کنوانسیون حقوق کودک، ۱۹۸۹ مورد توجه قرار گرفته است. حائز اهمیت می باشد که جمهوری اسلامی ایران عضو تمامی معاهدات فوق می باشد. (۱)

تعریف معلول: کنوانسیون معلول را اینگونه معرفی کرده است: معلول به فردی گفته می شود که دارای نقایص طولانی مدت فیزیکی، ذهنی یا حسی باشد. بطوری که نتوانند با همنوعان و دیگر انسان ها ارتباط و تعامل صحیح داشته باشند چنین انسانی دارای حقوق اساسی و برابر با دیگران است. (۲)

مفاهیم اصلی این تعریف عبارت اند از: «افراد دارای معلولیت»؛ «حقوق اساسی و برابر»؛ نقص طولانی مدت است. معلولیت ممکن است شکل های مختلف داشته باشد، ولی مهم این است که فرد را از زندگی روزمره خود باز می دارد. تبصره ماده یک قانون جامع حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۸۳ نیز افراد دارای معلولیت را به شرح زیر تعریف می نماید:

منظور از معلول در این قانون به افرادی اطلاق می گردد که به تشخیص کمیسیون پزشکی سازمان بهزیستی بر اثر ضایعه جسمی، ذهنی، روانی یا توأم، اختلال مستمر و قابل توجهی در سلامت و کارایی عمومی وی ایجاد گردد، به طوری که موجب کاهش استقلال فرد در زمینه های اجتماعی و اقتصادی شود.

با مقایسه تعاریف مندرج در کنوانسیون و قانون جامع روشن می گردد که تفاوت عمده ای بین آنها وجود ندارد. در قانون جامع مقام صلاحیت دار برای احراز معلولیت کمیسیون پزشکی سازمان بهزیستی تأمین گردیده است.

«حقوق معلولین» مجموعه گسترده ای از حقوق را در بر می گیرد و با یک مرور گذرا بر مفاد اسناد بین المللی موجود، به ویژه میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روشن می گردد که حق آموزش، حق مشارکت اجتماعی، حق استفاده از منابع اطلاعاتی و دسترسی به اطلاعات، حق زندگی، حق آزادی و امنیت فردی، حق دفاع از هویت و موجودیت خود، حق تعیین محل زندگی، حق داشتن همسر و خانواده، حق کار و اشتغال، حق داشتن مسکن و سکونت اهمیت بسیار در زندگی انسان دارد. (۳)

بعضی این حقوق را به حقوق سیاسی، حقوق اجتماعی و حقوق فرهنگی تقسیم کرده اند و حقوق فرهنگی را عبارت می دانند از حق آموزش، حق شرکت در زندگی فرهنگی و حق دسترسی به اطلاعات. (۴)

حق آموزش افراد دارای معلولیت

آموزش و پرورش افراد دارای معلولیت از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است، زیرا این بخش از حیات فرهنگی آنان نقش بسیار مهمی در توانمند شدن، اشتغال و کشف استعداد و توانایی های آنان

ص: ۳۱۴

۱- حقوق فرهنگی معلولین، ص ۷-۸.

۲- کنوانسیون ماده ۱؛ کنوانسیون بین المللی حقوق معلولان، ص ۱۷.

۳- کنوانسیون بین المللی حقوق معلولان، ص ۲۶-۵۲.

۴- حقوق فرهنگی معلولین، ص ۱۴.

دارد. در واقع هدف مهم آموزش و پرورش مسلط کردن فرد بر محیط پیرامونش است. این مهم از طریق حق دسترسی به تحصیل بدون تبعیض، بهره مندی رایگان از تحصیل، رفتار با شئون انسانی با کودکان معلول در دوران تحصیل، تعهد نسبت به رشد و آمادگی آنان در جهت بازگشت به جامعه برای یک زندگی مسئولانه مقدور می گردد.

بر اساس یکی از رویکردهای نوین در توان بخشی معلولان تحت عنوان «توان بخشی اجتماع محور»، آموزش در کنار سلامت، اشتغال، برخورداری از استانداردهای مناسب زندگی و حمایت اجتماعی از اصول اولیه و اساسی در توانمندسازی این افراد می باشند. اهمیت آموزش در توانمندسازی این افراد به اندازه ای است که متخصصان توان بخشی مبتنی بر جامعه، راه برون رفت معلولان از فقر را سه چیز می دانند: آموزش، آموزش و آموزش.

آموزش ابزار قدرتمندی برای ارتقای توانمندسازی معلولان است. چنانکه ریفیکن و پریدمور (۲۰۰۱) اظهار می دارند که اطلاعات (آموزش) قدرت است. کسانی که اطلاعات ندارند، فاقد قدرت و حق انتخاب در خصوص بهبود شرایط زندگی خود هستند و نمی توانند اتفاقات پیرامون خود را کنترل کنند. از طریق برنامه‌های آموزشی رسمی و غیر رسمی معلولان می توانند دانش و مهارت های لازم را برای انجام عملکردها، وظایف یا برخی از فعالیت‌های اقتصادی مؤثر در رشد و توسعه فردی و اجتماعی به دست آورند. در واقع، تحقق بسیاری از حقوق معلولان از جمله اشتغال و دیگر حقوق فرهنگی (مانند مشارکت در زندگی فرهنگی و دسترسی به اطلاعات) در گرو تحقق امر آموزش می باشد.

تعهدات بین المللی ایران در زمینه حق آموزش برای معلولان فقط محدود به کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت (۱) نمی شود و حقوقی نیز در میثاق بین المللی حقوق فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی و نیز کنوانسیون حقوق کودکان آمده است و ایران نیز عضو این دو معاهده و متعهد به آنها می باشد. هر چند در این دو سند بین المللی اشاره ای به طور خاص به معلولان نشده است، ولی بهرحال با اطلاقی که دارند شامل حال معلولان نیز می شود. ماده ۱۳ میثاق بین المللی حقوق فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی (۲) به حق تمامی افراد به آموزش و پرورش تصریح دارد.

بند دوم ماده ۱۳ میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مجموعه ای از تعهدات را در خصوص حق بر آموزش برای دولت ها قائل می شود: اجباری بودن آموزش و پرورش ابتدایی، رایگان بودن آموزش و پرورش ابتدایی، تعمیم آموزش و پرورش فنی و حرفه ای، به تساوی قرار گرفتن

ص: ۳۱۵

۱- کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت مصوب ۱۳ دسامبر ۲۰۰۶ میلادی مشتمل بر پنجاه ماده، دولت های عضو خود را متعهد کرده است که تحقق کلیه حقوق بشر و آزادی های بنیادین را برای تمامی افراد دارای معلولیت بدون هر گونه تبعیض بر مبنای معلولیت تضمین و ارتقا دهند. مجلس شورای اسلامی، به دولت جمهوری اسلامی ایران اجازه تودیع اسناد تصویب این کنوانسیون را با رعایت تبصره‌های زیر داد: تبصره ۱. وزارت رفاه و تأمین اجتماعی (سازمان بهزیستی کشور) و بنیاد شهید و امور ایثارگران به عنوان مرجع ملی موضوع ماده (۳۳) کنوانسیون تعیین می گردند تا با هماهنگی یکدیگر نسبت به اجرای مفاد کنوانسیون اقدام نمایند. تبصره ۲. با توجه به ماده (۴۶) کنوانسیون، جمهوری اسلامی ایران خود را ملتزم به رعایت آن دسته از مفاد کنوانسیون که مغایر با موازین حقوقی جاری خود باشد، نمی داند (نقل از حقوق فرهنگی معلولین، ص ۱۶).

۲- میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی پیرو قطع نامه (XXI)A ۲۲۰۰ مورخ ۱۶ دسامبر ۱۹۶۶ در مجمع عمومی سازمان ملل متحد به تصویب رسید و در سوم سپتامبر ۱۹۷۶ قدرت اجرایی یافت. نماینده مختار دولت ایران در تاریخ ۱۵ فروردین ۱۳۴۷ (۴ آوریل ۱۹۶۸) این میثاق را در نیویورک امضا کرد و چند سال بعد، مطابق ماده واحده مجلس شورای اسلامی ملی در ۱۴ آذر ۱۳۵۱ و با تصویب آن توسط مجلس سنا در تاریخ ۱۴ اردیبهشت ۱۳۵۴ به این میثاق ملحق گردید (نقل از حقوق فرهنگی معلولین، ص ۱۷).

آموزش در دسترس عموم، تشویق و تشدید آموزش برای کسانی که فاقد آموزش و پرورش ابتدایی بوده اند، یا آن را تکمیل نکرده اند، توسعه شبکه مدارس در کلیه مدارج، بهبود شرایط مادی معلمان.

ماده ۲ کنوانسیون حقوق کودک نیز کشورهای عضو را متعهد می سازد تا حقوق مندرج در این کنوانسیون را برای تمامی کودکان بدون هیچ گونه تبعیضی از جهات مختلف از جمله عدم توانایی تضمین نمایند. هدف از درج عبارت عدم توانایی تأکید بر حق آموزش معلولان می باشد. ماده ۲۸ این کنوانسیون نیز با ادبیات مشابه میثاق حقوق اقتصادی، به آموزش و پرورش اجباری و رایگان کودکان تأکید دارد. علاوه بر ماده فوق، ماده ۲۳ کنوانسیون حقوق کودک^(۱) نیز حاوی تعهداتی صریح در خصوص کودکان معلول است. بند سه این ماده کشورهای عضو را به برنامه ریزی لازم برای دسترسی مؤثر کودکان معلول به آموزش و پرورش و تعلیم و تربیت متعهد می سازد.^(۲)

افزون بر تعهدات مندرج در اسناد فوق، تعهدات تفضیلی ایران در خصوص حق آموزش افراد دارای معلولیت را باید در کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت یافت. ماده ۲۴ کنوانسیون به موضوع آموزش می پردازد. ابتدای این ماده، دولت های عضو را متوجه مسئله تحقق این حق، بدون تبعیض و بر مبنای فرصت برابر نموده است و بیان کرده است که دولت عضو باید بتواند نظام آموزشی فراگیری را در تمامی سطوح و به صورت آموزش مادام العمر برای معلولان تضمین کند و البته بندهایی را به عنوان اجزای اصلی این نظام آموزشی مطرح کرده است و از جمله به توسعه کامل توانایی های انسان و حس منزلت و خود ارزشی و تحکیم احترام به حقوق بشر، آزادی های بنیادین و تنوع انسانی و توسعه شخصیت، استعداد و خلاقیت توأم با توانایی های جسمی و ذهنی افراد دارای معلولیت تا نهایت توانمندی های آنها و توانمند ساختن افراد دارای معلولیت جهت مشارکت مؤثر آنان در جامعه آزاد اشاره کرده است. کنوانسیون در ذیل این ماده چهار بند مهم آورده اند و از دولت های عضو خواسته اند که تضمین کنند که این موارد محقق می شود.

بند اول به جزییات نظام آموزش همگانی پرداخته است، بند دوم به آموزش و مهارت های زندگی اجتماعی اشاره کرده است، بند سوم به آموزش معلمان ویژه معلولان و ابزارها و تجهیزات مورد نیاز این معلمان پرداخته است و بند چهارم به موضوع مختلف آموزش عالی و آموزش فنی و حرفه ای توجه کرده است. در واقع، این چهار بند، جوانب مختلف آموزش را برای معلولان را پوشش داده است و نگاهی جامع به تحقق حق بر آموزش برای افراد دارای معلولیت دارد. در اینجا قصد نداریم که وارد جزییات موضوع شویم، ولی لازم به ذکر است که ماده ۲۴ ماده ای جامع در موضوع آموزش می باشد. باید دقت شود که ماده ۲۴ آموزش را تنها محدود به دوره ابتدایی نمی داند و رابطه ای بین آموزش و زندگی فرد معلول و حدود توانایی هایش ایجاد می کند و به ابزارها، وسایل و روش ها توجه دارد.

ص: ۳۱۶

۱- کنوانسیون حقوق کودک مشتمل بر یک مقدمه و ۵۴ ماده مصوب نوامبر ۱۹۸۹ است. در تاریخ اول اسفند ۱۳۷۲، جمهوری اسلامی ایران مطابق ماده واحده مجلس شورای اسلامی به این کنوانسیون پیوست و در هنگام الحاق حق شرطی را برای خود قایل شد، بدین مضمون که «مفاد این کنوانسیون در هر مورد و در هر زمان در تعارض با قوانین داخلی و موازین اسلامی باشد و یا قرار گیرد، از طرف دولت جمهوری اسلامی ایران لازم الرعایه نباشد» (نقل از حقوق فرهنگی معلولین، ص ۱۸).

۲- اصل ۵ اعلامیه حقوق کودک (مصوب مجمع عمومی ۲۰ نوامبر ۱۹۵۹) مقرر می دارد: «کودکی از لحاظ بدنی، فکری یا اجتماعی معلول است، باید تحت توجه خاص، آموزش و مراقبت لازم متناسب با وضع خاص وی قرار گیرد» (نقل از حقوق فرهنگی معلولین، ص ۱۸).

در حقوق داخلی ایران نیز حق آموزش برای همه افراد از جمله معلولان مورد توجه قرار گرفته است. اصل سسی‌ام قانون اساسی بیان می‌دارد که دولت موظف است وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد. در این اصل، همه ملت صاحبان حق دسترسی به آموزش و پرورش تلقی شده‌اند و هیچ گونه قید خاصی برای محدود کردن افراد آورده نشده است. با در نظر گرفتن روح قانون اساسی و اصل برابری همه در پیشگاه قانون (اصول ۱۹ و ۲۰)، معلولان نباید با مانعی در بهره‌مندی از حقوق فرهنگی خود به ویژه حق بهره‌مندی از آموزش و پرورش روبرو شوند و قوانین عادی باید به گونه‌ای تسهیل‌کننده‌ای تحقق این حقوق باشند. این اصول فراگیر، تمام محدودیت‌های نامعقول را از پیش پای ملت در برخورداری از حقوق و آزادی‌ها، برداشته و راه را برای هر گونه توجیه تبعیض آمیزی بسته است و لذا هیچ محدودیت قانونی برای آموزش و پرورش از نظر سن، جنس، مرام، مسلک و یا عقیده دینی یا مذهبی وجود ندارد.

تصویب قانون جامع حمایت از معلولان گام مثبت و مهمی در جهت تحقق بخشیدن به حقوق معلولان به شمار می‌آید. مطابق ماده اول این قانون، دولت موظف است، زمینه‌های لازم را برای تأمین حقوق معلولان، فراهم و حمایت‌های لازم را از آنها به عمل آورد. از جمله حمایت‌های مورد نظر این قانون حمایت‌های آموزشی می‌باشد. ماده هشت قانون جامع بیان می‌دارد:

معلولان نیازمند واجد شرایط در سنین مختلف می‌توانند با معرفی سازمان بهزیستی کشور از آموزش رایگان در واحدهای آموزشی تابعه وزارتخانه آموزش و پرورش، علوم تحقیقات و فن آوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دیگر دستگاه‌های دولتی و نیز دانشگاه آزاد اسلامی بهره‌مند گردند. (۱)

ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده هشت مصوب هیئت وزیران (۲) مفاهیم موجود در ماده هشت را به شرح زیر تبیین نموده است:

«معلول نیازمند واجد شرایط» معلولی است که نیازمند بودن وی به تأیید واحدهای ذی ربط در سازمان بهزیستی کشور رسیده باشد (بند پ)

منظور از آموزش رایگان، معافیت معلول از پرداخت هزینه‌های آموزشی مربوط می‌باشد. «آموزش» تمام مقاطع مختلف تحصیلی شامل مهد کودک (تا قبل از سن ورود به دبستان) ابتدایی، راهنمایی، متوسطه، پیش‌دانشگاهی، عالی (دانشگاهی)، تخصصی و تکمیلی و آموزش مهارت‌های فنی و حرفه‌ای را شامل می‌گردد. (بندهای ت و ث).

ص: ۳۱۷

۱- در گزارش اقدامات کلی انجام شده در خصوص قانون جامع حمایت از حقوق معلولان تا مورخه ۳۰/۹/۸۵ آمده است: با تأمین کلیه هزینه تحصیل سالانه کلیه دانشجویان معلول در سراسر کشور توسط سازمان بهزیستی، موضوع ماده مذکور (آموزش رایگان) به طور کامل رعایت و اجرا می‌شود. در حال حاضر سالانه شهریه دانشگاه بیش از ۸۶۰۰ نفر دانشجوی معلول در هر ترم و در مقاطع مختلف تحصیلی توسط این سازمان تأمین و پرداخت می‌شود. طرح‌هایی نیز در جهت کیفی‌سازی تحصیل معلولان در دانشگاه‌ها در دست بررسی است که همکاری بیشتر وزارتخانه‌های مربوطه و دانشگاه آزاد اسلامی را می‌طلبد. (سایت سازمان بهزیستی کشور)

۲- بر اساس تبصره ماده هشت، آیین‌نامه اجرایی این ماده مشترکاً توسط سازمان بهزیستی کشور و وزارتخانه‌های آموزش و پرورش علوم، تحقیقات و فن آوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، سازمان بهزیستی کشور و دانشگاه آزاد اسلامی تهیه و در جلسه مورخ ۵/۵/۱۳۸۴ به تصویب هیأت وزیران رسید.

«واحدهای آموزشی» تحت شمول آموزش رایگان شامل کل واحدهای آموزشی وزارتخانه علوم، تحقیقات و فن آوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و آموزش و پرورش، سازمان بهزیستی کشور، سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشگاه پیام نور، دانشگاه جامع علمی کاربردی، واحدهای آموزشی سایر وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی می‌گردد. (بند ج ماده ۱ آیین نامه اجرایی ماده هشت).

با دقت در تعاریف فوق روشن می‌گردد که در مقایسه با افراد عادی، معلولان هم در بهره‌گیری از آموزش رایگان و هم در خصوص نوع واحدهای آموزشی از حقوق بیشتری برخوردارند. (۱) در جهت تحکیم امر آموزش، ماده پنج آیین‌نامه اجرایی ماده هشت اجرایی سازمان مدیریت را موظف می‌سازد تا اعتبار مورد نیاز برای دانشجویان معلول نیازمند که بر اساس ماده (۵۰) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۳- جذب می‌شوند را پیش‌بینی و پرداخت نمایند.

در ارتباط با آموزش‌های لازم برای اشتغال تبصره ۴ ماده ۵ آیین‌نامه مقرر می‌دارد: «سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور موظف است، آموزش‌های لازم فنی و حرفه‌ای را متناسب با بازار کار برای معلولان به صورت رایگان و تلفیقی تأمین نماید». ماده ۱۰ نیز موضوع کمک هزینه برای آموزش و حرفه آموزی معلولان را مطرح می‌کند و بیان می‌دارد که میزان کمک هزینه (یارانه) پرداختی سازمان بهزیستی کشور به مراکز غیر دولتی (روزانه و شبانه) بابت نگهداری، خدمات توان بخشی و آموزشی و حرفه آموزی معلولان همه ساله مشترکاً توسط سازمان بهزیستی کشور و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و وزارت بازرگانی تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید. (۲) نکته مثبت و ابتکاری قانون جامع، طرح مسئله مشارکت خانواده معلولان و همکاری بخش غیر دولتی اعم از خصوصی، تعاونی و مؤسسات خیریه برای ارائه خدمات حمایتی، آموزشی و حرفه‌آموزی معلولان است.

علاوه بر قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، آیین‌نامه آموزش و پرورش تلفیقی- فراگیر کودکان و دانش‌آموزان با نیازهای ویژه (۳) نیز دارای اهمیت فوق‌العاده‌ای است. در مقدمه این آیین‌نامه آمده است که ممکن است دانش‌آموزان یک مدرسه همانند افراد اجتماع در رنگ پوست، نژاد، زبان و خصوصیات جسمی یا توانایی ذهنی متفاوت باشند، اما این تفاوت‌ها نباید موجب کنار گذاشته شدن آنها از برنامه‌های آموزشی شود. مطابق تبصره یک ماده این آیین‌نامه، دانش‌آموزان گروه‌های آسیب‌دیده بینایی، آسیب‌دیده شنوایی، آسیب‌دیده جسمی- حرکتی، دارای هوش

ص: ۳۱۸

۱- بر اساس ماده سه این آیین‌نامه شرایط ورود و مدت آموزش معلولان نیازمند واجد شرایط در واحدهای آموزشی برابر ضوابط و مقررات آموزشی حاکم بر واحدهای آموزشی مربوطه خواهد بود و مزیتی در مقایسه با افراد عادی نخواهند داشت.

۲- هیأت وزیران در جلسه مورخ ۹/۵/۱۳۸۴، آیین‌نامه میزان کمک هزینه (یارانه) قابل پرداخت به مراکز غیر دولتی بابت نگهداری، خدمات توانبخشی، آموزشی و حرفه‌آموزی معلولان را (آیین‌نامه اجرایی ماده (۱۰) قانون جامع حمایت از معلولان) تصویب نمود. بر اساس ماده ۲ این آیین‌نامه سازمان بهزیستی کشور مکلف است، با رعایت قوانین و مقررات از محل اعتباراتی که در قوانین بودجه سالانه کشور منظور می‌شود. به ازای هر فرد مشمول این تصویب نامه ماهانه مبلغی را به عنوان کمک هزینه بشرح جدول پیوست این تصویب نامه برای ارائه خدمات به مراکز نگهداری، توانبخشی و آموزشی غیر دولتی پرداخت نماید.

۳- مصوبه هفتصد و سی و پنجمین جلسه شورای آموزش و پرورش مورخ ۱۳/۴/۱۳۸۵.

مرزی (دیرآموز)، دانش آموزان با مشکلات ویژه یادگیری، مشکلات رفتاری-هیجانی (خفیف تا متوسط) که توسط پایگاه سنجش سازمان آموزش و پرورش استثنایی شناسایی می‌شوند، تحت پوشش این روش قرار می‌گیرند.

با تطبیق تعهدات داخلی و بین‌المللی ایران در خصوص حقوق آموزشی معلولان، این نتیجه حاصل می‌شود که قانون جامع و آیین‌نامه‌های اجرایی آن با آنکه چند سال قبل از الحاق به کنوانسیون معلولان به تصویب رسیده‌اند؛ قسمت اعظم مندرجات کنوانسیون در خصوص آموزش را پوشش می‌دهد. حتی در برخی موارد حقوق بیشتری را در نظر گرفته است. به طور مثال، کنوانسیون آموزش رایگان را فقط برای مقاطع ابتدایی و متوسطه الزامی ساخته، ولی بر اساس قانون جامع، همان گونه که اشاره گردید، آموزش رایگان شامل مهدکودک، پیش‌دانشگاهی، عالی (دانشگاهی)، تخصصی و تکمیلی و آموزش مهارت‌های فنی و حرفه‌ای نیز می‌شود.

با این وجود، در قوانین و مقررات جمهوری اسلامی ایران مواردی هست که مسکوت مانده است. از جمله می‌توان به بندهای الف تا پ بند ۳ ماده ۲۴ کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت اشاره کرد که به موضوع تسهیل آموزش خط بریل و خط‌های جایگزین، تسهیل در یادگیری زبان اشاره، تضمین ارائه آموزش به کودکان نابینا، ناشنوا یا نابینا-ناشنوا با استفاده از مناسبت زبان‌ها و شیوه‌ها است. هرچند این موارد توسط بهزیستی و مراکز وابسته به آن پیگیری می‌شود. بنابراین، ضرورت دارد که قوانین و مقررات خاصی که تضمین‌کننده پایداری و تداوم آموزش‌های فوق باشند، وضع شوند. (۱)

برخی از جنبه‌های آموزش معلولین ایرانی، وضع حادث‌تر است. آموزش زبان اشاره برای ناشنوایان در قوانین جاری ایران در هیچ ماده‌ای نیامده است. همین مسأله موجب پیامدهای ناگوار در حیات فرهنگی و اجتماعی ناشنوایان شده است.

مشارکت فرهنگی اجتماعی

معلولین بر اساس کنوانسیون حق دارند از هنر و سینما بهره‌مند شوند، تولیدات فرهنگی مثل موسیقی را از رسانه‌ها گوش دهند، برای فراگیری فن نویسندگی اقدام کنند و کتاب و مقاله بنویسند. این حق جنبه‌های بسیار متنوع دارد.

در ماده ۳۰ کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت، مشارکت معلولان در زندگی فرهنگی مطرح شده است. این ماده شامل پنج بند است که چهار بند آن درباره حیات فرهنگی معلولان است.

۱. دولت‌های عضو حق معلولان را برای شرکت در زندگی فرهنگی مساوی با دیگران به رسمیت می‌شناسند و می‌بایست تمام اقدامات لازم را اتخاذ نمایند تا اطمینان حاصل شود که معلولان:

الف) از دسترسی به محصولات فرهنگی قابل وصول برخوردار باشند،

ب) از دسترسی به برنامه‌های تلویزیونی، فیلم، تئاتر و سایر فعالیت‌های فرهنگی قابل وصول برخوردار باشند،

ص: ۳۱۹

۱- حقوق فرهنگی معلولین، ص ۱۴-۲۷. به دلیل جامعیت مطلب، بدون دخل و تصرف از این منبع نقل گردید.

پ) از دسترسی به مکان‌های ارائه خدمات و اجراهای فرهنگی مثل تئاتر، موزه، سینما، کتابخانه و خدمات توریستی برخوردار بوده و تا جایی که امکان دارد از دسترسی به مکان‌های تاریخی و محل‌هایی که از نظر ملی دارای اهمیت هستند؛ بهره‌مند شوند.

۲. دولت‌های عضو می‌بایست تمام اقدامات مناسب را اتخاذ کنند تا افراد معلول قادر شوند، فرصت توسعه و استفاده از خلاقیت، ظرفیت‌های هنری و ذهنی خود را نه تنها برای سود خود، بلکه برای غنی‌سازی جامعه داشته باشند.

۳. دولت‌های عضو می‌بایست تمام مراحل مناسب را منطبق با قوانین بین‌المللی اتخاذ نمایند تا اطمینان حاصل نمایند که قوانین حفاظت‌کننده مالکیت‌های معنوی به یک مانع غیر منطقی یا تبعیض‌آمیز، در دسترسی معلولان به منابع فرهنگی تبدیل نشده باشند.

۴. معلولان می‌بایست مساوی با دیگران مستحق شناسایی و حمایت برنامه‌های خاص فرهنگی و هویت‌زبان‌شان شامل زبان اشاره و فرهنگ ناشنویان باشند. (۱)

موضوع مشارکت فرهنگی مردم، به اشکال مختلف، در قوانین و مقررات داخلی ایران بیان شده است و ساز و کارهای مختلفی برای تقویت این مشارکت فراهم گردیده است، اما به طور اخص در مورد معلولان و در جهت عملیاتی نمودن مفاد ماده ۳۰ کنوانسیون اقدام قانونی چشم‌گیری صورت نگرفته است. (۲) به طور مثال، بند ۱۹ اصول سیاست فرهنگی کشور مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی (۲۰/۵/۱۳۷۱) به موضوع مشارکت مردم در زندگی فرهنگی اشاره دارد و وظیفه گسترش زمینه مشارکت و مباشرت مردم در امور فرهنگی، هنری، علمی و اجتماعی و همچنین حمایت از فعالیت‌ها و اقدامات غیر دولتی به منظور همگانی شدن فرهنگ و توسعه امور فرهنگی با نظارت دولت، را به عنوان یکی از وظایف فرهنگی نهادهای دولتی مطرح می‌سازد. شورای فرهنگی عمومی کشور، (۳) نیز که به منظور سیاست‌گذاری، هدایت و نظارت فرهنگ عمومی کشور، زیر نظر شورای عالی انقلاب فرهنگی تشکیل شده است، به تشویق مشارکت مردم در امور فرهنگی پرداخته است. با این وجود، نهادهای فوق در برنامه‌های خود به طور مستقیم به موضوع معلولان نپرداخته‌اند. (۴)

به رغم اهمیت فرهنگ و فرهنگ‌سازی برای معلولین و نیاز مبرم این قشر به امور فرهنگی، تلاش خاصی از سوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان بهزیستی در این زمینه مشاهده نشده است. کارهای جزئی و روزمره دارند ولی امور تداوم دار و کلان نیست.

در قانون جامع حمایت از حقوق معلولان به طور تفصیلی و کامل مشارکت معلولان در حیات فرهنگی اجتماع طرح نشده است. در این قانون فقط در بند ب ماده سه موضوع گسترش مراکز خاص نگهداری، آموزشی و توان بخشی معلولان واجد شرایط با همکاری بخش غیر دولتی و پرداخت تسهیلات اعتباری و یارانه به آنها مطرح است و در ماده چهارم نیز بیان می‌دارد که معلولان می‌توانند

ص: ۳۲۰

۱- کنوانسیون بین‌المللی حقوق معلولان، ص ۴۵-۴۶.

۲- حقوق فرهنگی معلولین، ص ۲۹.

۳- آیین‌نامه شورای فرهنگ عمومی کشور در ۵ ماده و ۲۵ بند و دو تبصره در جلسات مورخ ۲۳/۲/۷۶ و ۶/۳/۷۶ و ۲۰/۳/۷۶ شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب رسیده است. (به نقل از کتاب حقوق فرهنگی معلولین، ص ۳۰)

۴- حقوق فرهنگی معلولین، ص ۳۰.

در استفاده از امکانات ورزشی، تفریحی، فرهنگی و وسایل حمل و نقل دولتی (مترو، هواپیما، قطار) از تسهیلات نیم بها بهره مند گردند. (۱) همچنین در ذیل این ماده، تبصره‌ای گنجانده شده است که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان تربیت بدنی و شهرداری‌ها را موظف کرده است که کتابخانه، اماکن ورزشی، پارک و اماکن تفریحی خود را به نحوی احداث و تجهیز نمایند که امکان بهره‌مندی معلولان فراهم گردد. هر چند این موارد تا حدودی می‌تواند تسهیل کننده مشارکت معلولان در حیات فرهنگی اجتماع باشد، اما برای تحقق مفاد کنوانسیون معلولان کافی نمی‌باشد. در قانون جامع از موضوع حق بر تشکل و نیز حق مشارکت اشخاص دارای معلولیت در تمامی تصمیم‌گیری‌ها و رایزنی‌ها که بر زندگی آنها اثرگذار است، سخنی گفته نشده است. در حالی که این موضوع می‌تواند تأثیر به‌سزایی در میزان مشارکت فرهنگی معلولان داشته باشد.

نهادهای عمومی و دولتی بسیاری نیز در چارچوب بخش نامه‌ها و یا ضوابط خود تسهیل کننده تشکیل گروه‌ها، مراکز، یا شرکت‌های فرهنگی هستند، سازمان بهزیستی می‌تواند با صدور مجوز برای مراکز خاص معلولان مشارکت بیشتر آنها را در حیات فرهنگی تقویت نماید. در این خصوص، بنیاد شهید هم می‌تواند تسهیل کننده تشکیل گروه‌های خاص جانبازان باشد.

لازم است، اشاره‌ای نیز به نقش سازمان‌های غیر دولتی تحت عنوان کانون‌ها و انجمن‌های فرهنگی شود که در بسیاری از موارد، می‌توانند زمینه‌ساز تحقق حق شرکت مردم در حیات فرهنگی باشند. به طور مثال، سازمان‌های افراد کم توان بعد از سازمان بین‌المللی معلولان در سال ۱۹۸۱ در سراسر دنیا تشکیل شدند، اما در کشور جمهوری اسلامی ایران از سابقه کمتری برخوردارند. در این خصوص، معلولان نیز تاکنون تشکل‌هایی را ایجاد نموده‌اند؛ اما در بعد فرهنگی تلاش کمتری در جهت تأسیس انجمن یا مؤسسه فرهنگی شده است. در این خصوص دولت باید با مشوق‌ها و مساعدت‌های لازم به این فعالیت‌ها رونق بخشد. (۲)

در ایران تشکل‌های فراوانی در همه شهرها برای معلولین یا توسط خود معلولین شکل گرفته است. این تشکل‌ها رویکردهای آموزشی، خیریه‌ای و خدمات‌رسانی، پژوهشی و تألیف و تولید مجله و کتاب و توانبخشی و مهارت‌افزایی دارند. به دلیل هزینه‌بری زیاد و مشقت‌هایی که در فرهنگ سازی هست، مراکز به ندرت مبادرت به این کار می‌نمایند. اگر به تولید کتاب و نشریه هم رو می‌آورند، اغلب به منظور انتشار مجلات عمومی یا کتب آموزشی و درسی یا کمک‌درسی است. اما نهادی که صرفاً برای گسترش آگاهی‌های معلولین و ایجاد بانک جامع اطلاعات معلولین به صورت رایگان و با انتشار عمومی بر روی اینترنت تلاش می‌کند، فقط دفتر فرهنگ معلولین است. این مرکز هم به دلیل

ص: ۳۲۱

- ۱- بر اساس گزارش اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۴ قانون جامع: معلولان تحت پوشش سازمان بهزیستی با ارایه معرفی‌نامه بهزیستی استانها یا ارایه کارت شناسایی ویژه معلولان از خدمات نیم‌بها بلیت پروازهای داخلی و خارجی «هما» استفاده می‌نمایند. مذاکره در این خصوص با چند شرکت هواپیمایی دیگر نیز انجام شده و شرکت هواپیمایی ایران ایر تور نیز از ابتدای سال ۸۶ اقدام به ارایه تسهیلات نیم‌بها می‌نماید. همچنین شرکت قطار شهری تهران و حومه نیز تسهیلات نیم‌بها ارایه می‌نماید. نیم‌بها شدن بلیط سینماها در ایام هفته به جز روزهای تعطیل با هماهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز بررسی شده و به زودی عملی خواهد شد. بر اساس این گزارش، همچنین اقدام جهت انعقاد تفاهم‌نامه یا سازمان میراث فرهنگی و گردشگری جهت بهره‌مندی معلولان از تسهیلات ویژه گردشگری و تفریحی صورت گرفته است. (سایت سازمان بهزیستی کشور)
- ۲- حقوق فرهنگی معلولین، ص ۲۷-۳۵.

محدودیت در منابع مالی و نداشتن بودجه کافی و مکفی، به سختی پروژه هایش را اجرا می کند و گاه نشریه اش یک سال تأخیر دارد.

حق آزادی و دسترسی به اطلاعات

ماده ۲۱ کنوانسیون با عنوان «آزادی ابراز عقیده و بیان و دسترسی به اطلاعات» به بیان حق دیگر معلولین می پردازد. با توجه به ویژگی عصر جدید که عصر اطلاعات نامیده می شود، حق دسترسی به اطلاعات و جریان آزاد اطلاعات از اهمیت مضاعفی برخوردار می باشد. در اسناد بین المللی به این بخش از حقوق فرهنگی نیز تأکید شده است.

دولت های عضو تمامی تدابیر مناسب را اتخاذ خواهند نمود تا تضمین نمایند افراد دارای معلولیت می توانند حق آزادی بیان و عقیده، از جمله آزادی جست و جو، دریافت و سهیم شدن در اطلاعات و عقاید را بر مبنای برابر با سایرین و از طریق تمامی اشکال ارتباطی به انتخاب خود و به گونه ای که در ماده (۲) این کنوانسیون تعریف شده است، از جمله از راه های زیر اعمال نمایند:

الف) ارائه اطلاعات در نظر گرفته شده برای عموم مردم به افراد دارای معلولیت در اشکال و فن آوری های قابل دسترس و متناسب با انواع معلولیت، به موقع و بدون هزینه اضافی؛

ب) پذیرش و تسهیل استفاده از زبان اشاره، بریل، روش های ارتباطی تقویت شده و جایگزین و سایر شیوه ها، روش ها و اشکال ارتباطی قابل دسترس افراد دارای معلولیت به انتخاب خودشان در تعاملات رسمی؛

پ) ملزم ساختن نهادهای خصوصی که ارائه کننده خدمات به عموم مردم از جمله از طریق اینترنت می باشند، جهت ارائه اطلاعات و خدمات در اشکال مفید و قابل دسترس برای افراد دارای معلولیت؛

ت) ترغیب رسانه های همگانی از جمله ارائه کنندگان اطلاعات از طریق اینترنت جهت قابل دسترس نمودن خدمات خود برای افراد دارای معلولیت؛
ث) شناسایی و ترویج استفاده از زبان های اشاره.

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به مفهوم آزادی بیان، به عنوان یک حق فردی، به صراحت اشاره نشده است. با این وجود، اصل ۲۴ قانون اساسی مقرر می دارد: «نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند، مگر آنکه مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشند. تفصیل آن را قانون معین می کند.» اصل ۱۷۵ قانون اساسی نیز به موضوع آزادی بیان در صدا و سیما این گونه می پردازد: «در صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، آزادی بیان و نشر افکار با رعایت موازین اسلامی و مصالح کشور باید تأمین گردد.» در قانون اساسی بر جستجو، جمع آوری، انتقال، انتشار و دریافت آزادانه اطلاعات اشاره نشده است.

در قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، موضوع دسترسی افراد دارای معلولیت به اطلاعات طرح نشده است. با مطالعه دقیق تعهدات کشورها در خصوص دسترسی به اطلاعات بر اساس کنوانسیون معلولان روشن می گردد که ساز و کارهای قانونی و اجرایی متعددی باید برای تحقق این

تعهدات ایجاد گردد. همانگونه که در بخش بعدی توضیح داده خواهد شد، قانون جامع مقررات کامل و تفصیلی را برای مناسب سازی محیط‌های فیزیکی برای معلولان پیش بینی نموده است. اما در خصوص مناسب‌سازی محیط‌های مجازی و فرهنگی مقررات کافی وجود ندارد به طور مثال، تسهیل استفاده از زبان اشاره، بریل و روش‌های ارتباطی دیگر و ترغیب رسانه‌های همگانی از جمله ارائه کنندگان اطلاعات از طریق اینترنت به اینکه خدماتشان برای افراد دارای معلولیت قابل دسترس باشد؛ در قانون جامع درج نگردیده است. ماده ۴ (بند ۱-ب) کنوانسیون معلولان، کشورهای عضو را متعهد می‌سازد تا برای پایه‌گذاری تمام حقوق به رسمیت شناخته شده در این کنوانسیون تمام اقدامات قانون‌گذاری و مدیریتی و سایر اقدامات مناسب را مصوب نمایند.

هرچند هدف اصلی حق دسترسی به اطلاعات ارتقای سطح آگاهی عمومی خود معلولان می‌باشد، حقیقت این است که یکی از علل ناکامی‌های موجود در دستیابی افراد معلول به منزلی شایسته و خدمات مورد نیاز، فقدان آگاهی آنان، خانواده‌هایشان و نیز عموم مردم در خصوص توانمندی‌ها از یکسو و نیازهای آنان از سوی دیگر می‌باشد. به عبارت دیگر، شاه‌کلید حل بسیاری از مشکلاتی که هم‌اکنون جامعه معلولان دچار آن است، افزایش سطح آگاهی عمومی است. (۱)

ماده ۱۲ قانون جامع بیان می‌دارد که «سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران موظف است که حداقل دو ساعت از برنامه‌ها را در هفته در زمان مناسب به برنامه‌های سازمان بهزیستی کشور و آشنایی مردم با توانمندی‌های معلولان اختصاص دهد.» اگرچه اجرای این ماده مفید می‌باشد، اما به تنهایی نمی‌تواند جوابگوی نیازهای موجود در خصوص افزایش آگاهی معلولان و عموم مردم در مسائل مرتبط به معلولان باشد و نیاز به ابتکارات و تنوع روش‌ها دارد. (۲)

حق زندگی

ماده ۱۰ به این مسأله پرداخته و می‌گوید: دولت‌های عضو اذعان دارند که هر انسانی حق مادرزادی حیات دارد و باید تمام اقدامات لازم برای اطمینان از بهره‌مندی کامل افراد معلول از حقوق مساوی با دیگران به عمل آید. (۳)

برای دستیابی معلولین به زندگی مطلوب در ماده ۱۱ چنین آمده است:

ص: ۳۲۳

۱- حقوق فرهنگی معلولین، ص ۳۵-۴۰.

۲- در گزارش اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۱۲ آمده است: سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی در جهت تولید برنامه‌های مرتبط با توانمندی‌های معلولان اقداماتی را انجام داده، ولی کافی نبوده است، لذا تمهیداتی از سوی روابط عمومی سازمان اندیشیده شده که انشاءالله با حمایت‌های مالی و معنوی از فیلم‌سازان و تولیدکنندگان سریال‌های تلویزیونی، شاهد تحول در برنامه‌های مرتبط با توانمندی‌های معلولان خواهیم بود. با وجود این، طی سال ۸۵ تا حال حاضر سازمان بهزیستی برای نخستین بار، با همکاری سازمان صدا و سیما اقدام به تهیه و پخش بیش از ۷۰۰ ساعت برنامه زنده و غیر زنده از شبکه سیما نموده است. در همین راستا، چند جشنواره نیز به مناسبت هفته بهزیستی و روز جهانی معلولان و... برگزار شده و تعداد زیادی از وزرا و مدیران عالی رتبه کشور طی این جشنواره‌ها با معلولان عزیز در منازل ایشان دیدار کرده‌اند که از طریق صدا و سیما منعکس شده است. برنامه‌هایی نیز برای توسعه فعالیت شبکه‌های صدا و سیما در این زمینه در دست بررسی و هماهنگی است. (سایت سازمان بهزیستی کشور)

۳- کنوانسیون بین‌المللی حقوق معلولان، ص ۲۶.

دولت های عضو باید مطابق با تعهدات خود در قوانین بین المللی شامل قوانین بشر دوستانه بین المللی، قوانین بین المللی حقوق بشر، تمام اقدامات لازم را برای اطمینان از دفاع و امنیت افراد معلول در هنگام خطر شامل درگیری های نظامی، فوریت ها و حوادث طبیعی به کار ببندند. (۱)

تساوی در برابر قانون

نویسندگان متن کنوانسیون به عدم برابری فقدان مساوات معلولین و افراد عادی حساسیت خاص دارند و در جاهایی از متن کنوانسیون به نفی تبعیض پرداخته اند. البته دین اسلام هم به عدالت، اعتدال و مساوات اهتمام ویژه دارد. کنوانسیون در ماده ۱۲ به نفی تبعیض پرداخته است:

۱- دولت های عضو اذعان دارند که افراد معلول حق دارند در همه جا در برابر قانون به رسمیت شناخته شوند.

۲- دولت های عضو می بایست حق برخورداری معلولین از صلاحیت های قانونی مساوی با سایر افراد در تمام جنبه های زندگی را به رسمیت بشناسند.

۳- دولت های عضو می بایست اقداماتی را به کار برند تا دسترسی معلولین به حمایتی که ممکن است در حین احقاق صلاحیت های قانونی مورد نیاز باشد؛ فراهم آید.

۴- دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل نمایند که تمام اقدامات مرتبط با احقاق صلاحیت های قانونی برای فراهم کردن حمایت مناسب و مؤثر در پیشگیری از سوء استفاده، مطابق قوانین بین المللی بشری فراهم گردیده است. در این گونه حمایت ها می بایست اطمینان حاصل شود که در اقدامات مرتبط با احقاق صلاحیت های قانونی به حقوق فرد، خواسته ها و ارجحیت های وی احترام گذاشته شده است و عاری از هر گونه تعرض به منافع یا تاثیرات ناروا می باشد؛ شایسته و مناسب با محیط فرد است و در کمترین زمان ممکن اقدام می نمایند و به طور مرتب مورد بازبینی یک مسئول یا مقام لایق قضایی مستقل و بی طرف قرار می گیرند. این حمایت ها می بایست مناسب سطوحی باشد که در آن اقدامات، حقوق و منافع فرد تحت تاثیر قرار می گیرد.

۵- بر اساس این ماده دولت های عضو می بایست تمام اقدامات مناسب و مؤثر را برای حصول اطمینان از حقوق مساوی فرد در مالکیت یا توارث اموال و برای کنترل امور مالی فرد و داشتن دسترسی مساوی به وام های بانکی، رهن و سایر انواع اعتبارات مالی اتخاذ نمایند و می بایست اطمینان حاصل نمایند که افراد معلول به اجبار از دارایی های خود محروم نشده اند. (۲)

دسترسی به عدالت

ماده ۱۳ درباره عدالت است و در دو بند نکات سودمند آورده است:

۱- دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل نمایند که دسترسی مؤثر معلولین به عدالت، مساوی با سایرین از جمله تأمین انطباق مناسب با سن، برای تسهیل نقش مؤثر آنها به عنوان شرکت

ص: ۳۲۴

۱- . کنوانسیون بین المللی حقوق معلولان، ص ۲۶.

۲- . همان، ص ۲۷-۲۸.

کننده های مستقیم و غیر مستقیم مثل شهود در تمام مراحل قانونی مانند بازرسی ها و سایر مراحل مقدماتی به عمل آمده است.

۲- برای کمک به اطمینان از اینکه افراد معلول به عدالت دسترسی مؤثر دارند؛ دولت های عضو می بایست آموزش های لازم را برای مجریان عدالت مثل پلیس و کارکنان زندان ها ارتقا دهند. (۱)

نفی شکنجه و مجازات بی رحمانه و تحقیر

در ماده ۱۵ دولت عضو موظف شده شرایطی فراهم آورد که معلولین اذیت و آزار و تحقیر نشوند.

۱- هیچ کس نباید مورد شکنجه، رفتار یا مجازات های بیرحمانه، غیر انسانی یا تحقیر کننده قرار گیرد. به طور اختصاصی هیچ کس نباید بدون رضایت آزادانه اش تحت مطالعات علمی و پزشکی قرار گیرد.

۲- دولت های عضو می بایست تمام اقدامات مؤثر و قانونی، مدیریتی، قضایی و سایر اقدامات لازم را برای حفظ افراد معلول مساوی با دیگران از شکنجه، رفتار و مجازات های بی رحمانه، غیر انسانی یا تحقیر کننده به عمل آورند.

و در ماده ۱۶ خشونت و سوء استفاده از معلولین نفی شده است:

۱- دولت های عضو می بایست اقدامات مناسب قانونی، مدیریتی، اجتماعی، تحصیلی و سایر اقدامات لازم را برای حفاظت افراد معلول چه در داخل و چه در خارج از خانه، در برابر تمام انواع بهره کشی، خشونت و سوء استفاده های وابسته به جنسیت اتخاذ نمایند.

۲- دولت های عضو همچنین می بایست تمام اقدامات مؤثر برای پیشگیری از تمامی انواع بهره کشی، خشونت و سوء استفاده در کنار حصول اطمینان از اشکال مناسب، مساعدت های وابسته به جنسیت و سن و نیز حمایت از معلولین و خانواده ها و مراقبین آنها شامل ملزومات اطلاعاتی و آموزش های مبتنی بر چگونگی پیشگیری، تشخیص و گزارش دهی بهره کشی، خشونت و سوء استفاده را اتخاذ نمایند.

دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل نمایند که سرویس های حمایتی به سن و جنسیت و نوع معلولیت ها حساسیت لازم را دارند.

۳- برای جلوگیری از وقوع هر نوع بهره کشی، خشونت و سوء استفاده؛ دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل کنند که تمام تسهیلات و برنامه های طراحی شده برای ارائه خدمات به افراد معلول به طور مؤثری توسط مقام های مستقل نظارت می شوند.

۴- دولت های عضو می بایست تمام اقدامات مناسب برای پیشرفت بهبودی فیزیکی، درکی و روان شناختی، توان بخشی و حضور مجدد اجتماعی افراد معلول قربانی بهره کشی، خشونت و سوء استفاده را از طریق سرویس های حمایتی فراهم کنند. این درمان و حضور مجدد اجتماعی می بایست در محلی انجام شود که سلامت، بهزیستی و احترام به نفس و حرمت استقلال معلول را پرورش داده و نیازهای خاص وابسته به سن و جنس را در نظر قرار می دهد.

ص: ۳۲۵

۱- . کنوانسیون بین المللی حقوق معلولان، ص ۲۸.

۵- دولت های عضو می بایست قانون گذاری و سیاست گذاری های مؤثر شامل: قانون گذاری، سیاست گذاری ها با محوریت زنان و کودکان را انجام دهند تا اطمینان حاصل شود که عوامل بهره کشی، خشونت و سوء استفاده از معلولین شناسایی، بازپرسی و در صورت لزوم محاکمه می شوند. هر فرد معلولی حق دارد که مساوی با دیگران به موجودیت فردی، جسمی و ذهنی اش احترام گذاشته شود. (۱)

حق آزادی تغییر محل زندگی و ملیت

در ماده ۱۸ تأکید شده که نمی توان معلولین را به سکونت در جایی اجبار کرد.

۱- دولت های عضو می بایست حق معلولین را در آزادی تغییر محل زندگی و آزادی انتخاب اقامت و ملیت، مساوی با دیگران به رسمیت شناخته و اطمینان حاصل نماید که افراد معلول:

الف) دارای حق کسب یا تغییر ملیت هستند و از ملیت خود به اجبار یا به علت معلولیت محروم نشده اند.

ب) به علت معلولیت از توانایی ایشان برای دریافت مالکیت و استفاده از مدارک ملیتی خود و سایر مدارک شناسایی یا استفاده از پروسه های مهاجرت که ممکن است برای تسهیل احقاق حق آنها در آزادی تغییر محل لازم باشد، محروم نشده اند.

پ) آزاد هستند که هر کشوری از جمله کشور خودشان را ترک کنند.

ت) به اجبار یا به علت معلولیت از حق خود برای ورود به کشورشان محروم نشده اند.

۲- کودکان معلول می بایست بلافاصله بعد از تولد ثبت گردند و می بایست از زمان تولد حق داشتن اسم و حق برخورداری از یک ملیت را داشته باشند و تا جایی که ممکن است حق شناخت والدین و نگهداری توسط آنها را داشته باشند. (۲)

حق توانمندسازی و توان بخشی

معلولین حق دارند از امکاناتی بهره مند شوند تا توان بخشی آنها تضمین گردد. این نکته در ماده ۲۶ آمده است.

۱- دولت های عضو می بایست اقدامات مؤثر و مناسب را از طریق حمایت های همسان برای قادر ساختن معلولین به دستیابی و حفظ حداکثر استقلال، توانایی فیزیکی، ذهنی، اجتماعی و شغلی و یکپارچگی و مشارکت کامل در تمام جنبه های زندگی به عمل آورند. به این منظور دولت های عضو می بایست سرویس های توانمندسازی و توان بخشی جامعی را به خصوص در زمینه های بهداشتی، اشتغال، تحصیل و خدمات اجتماعی سازماندهی و تقویت کنند؛ به طوری که:

الف) در ابتدایی ترین مرحله ممکن و بر اساس ارزیابی های چندگانه از نیازها و توانایی های فردی شروع شود.

ص: ۳۲۶

۱- کنوانسیون بین المللی حقوق معلولان، ص ۲۹-۳۱.

۲- همان، ص ۳۱.

ب) از مشارکت و پیوستن فرد به جامعه در تمام زمینه های اجتماعی حمایت کنند و تا حد امکان نزدیک به اجتماع خود آنها - از جمله در مناطق روستایی - و در دسترس معلولین باشد.

۲- دولت های عضو می بایست آموزش های اولیه و مداوم را برای کارکنان و افراد حرفه ای فعال در سرویس های توانمندسازی و توان بخشی توسعه و ارتقا دهند.

۳- دولت های عضو می بایست دسترسی و دانش استفاده از وسایل و تکنولوژی های کمکی طراحی شده برای معلولین را با توجه به ارتباط آنها به توانمندسازی و توان بخشی ارتقا دهند. (۱)

حق کار و اشتغال

در ماده ۲۷ تأمین کار و اشتغال معلولین را حق مسلم آنها دانسته است:

۱- دولت های عضو حق افراد معلول برای کارکردن را مساوی با سایر افراد به رسمیت می شناسند و این حق شامل برخورداری از فرصت تأمین زندگی با کار آزادانه در بازار، کار انتخاب شده و محیط کاری که باز، یکپارچه و قابل دسترس برای افراد معلول می باشد.

دولت های عضو می بایست حق کار را - از جمله حق کاری افرادی که در هنگام کار دچار معلولیت شده اند - با اتخاذ مراحل خاص از طریق قانون گذاری به رسمیت شناخته و از آن حمایت کنند.

الف) تبعیض بر اساس معلولیت را در تمام موارد مربوط به انواع اشتغال شامل شرایط کارگزینی، استخدام، اشتغال، تداوم شغل، ارتقای شغلی و شرایط ایمنی و بهداشتی کار ممنوع کنند.

ب) از حقوق افراد معلول مساوی با سایرین در شرایط عادلانه و مطلوب کاری شامل فرصت های مساوی، مزد مساوی برای کار مساوی و شرایط کاری امن و بهداشتی از جمله پیشگیری از سانحه و رسیدگی به شکایات حمایت کنند.

پ) اطمینان حاصل نمایند که افراد معلول قادرند که حقوق کاری و صنفی خود را مساوی با سایرین وصول کنند.

ت) افراد معلول را قادر سازند که دسترسی مؤثر به برنامه های راهنمایی و فنی عمومی و حرفه ای سرویس های کاریابی و آموزش های حرفه ای و مداوم داشته باشند

ث) فرصت های استخدام و ارتقای شغلی را برای معلولین در بازار کار افزایش دهند و به یافتن شغل، حفظ و نگهداری از آن و بازگشت به کار افراد معلول کمک نماید.

ج) فرصت های خود اشتغالی، تأسیس شرکت ها، توسعه تعاونی ها و افتتاح مشاغل آزاد را توسعه بخشند.

چ) افراد معلول در بخش دولتی استخدام شوند.

ح) استخدام افراد معلول در بخش خصوصی را از طریق سیاست گذاری ها و اقدامات مناسب که ممکن است شامل برنامه هایی برای حرکت مؤید، مشوق و سایر تلاش ها باشد؛ توسعه دهند.

خ) اطمینان حاصل نمایند که «انطباق موجه» برای فرد معلول در محیط کاری به عمل آمده است.

د) فراگیری تجربه کاری در بازار کار آزاد را توسط معلولین توسعه دهند.

١- . كنوانسيون بين المللى حقوق معلولان، ص ٤٠-٤١.

ذ) برنامه های توان بخشی شغلی حرفه ای، حفاظت کار و بازگشت به کار را برای معلولین ارتقا دهند.

۲- دولت های عضو می بایست اطمینان حاصل نمایند که معلولین در بردگی و بیگاری نگه داشته نشده اند، از کار اجباری و الزامی محافظت می شوند. (۱)

مناسب سازی جهت دسترسی پذیر شدن اماکن

ماده ۹ به تفصیل به مشکل مناسب سازی پرداخته است. اینگونه شروع می کند: برای توانمندسازی معلولان به داشتن یک زندگی مستقل و مشارکت کامل آنها در تمام جنبه های زندگی، دولت های عضو باید اقدامات مناسب را برای دسترسی معلولان به محیط های پزشکی، حمل و نقل، اطلاعات و ارتباطات، سرویس های عمومی به عمل آورند. (۲)

در مباحث فوق حقوق ماهوی فرهنگی معلولان مورد مطالعه قرار گرفت. بحث اساسی دیگری وجود دارد و آن مناسب سازی محیط های مجازی، فیزیکی، فرهنگی و محیط های اجتماعی برای تسهیل و امکان پذیر نمودن بهره مندی معلولان از حقوق خود بالأخص حقوق فرهنگی می باشد. به طور مثال، بر اساس قانون جامع حق تحصیل رایگان معلولان در واحدهای آموزشی به رسمیت شناخته شده است. اما اگر امکان دسترسی فرد معلول به این واحدها از جهت تأمین وسیله نقلیه مناسب، از جهت محیط فیزیکی و یا وسایل آموزشی مناسب فراهم نباشد، حق فوق غیر قابل استیفا خواهد بود.

ماده ۹ تعهدات، کشورهای عضو را در خصوص مناسب سازی محیط های فیزیکی، آموزشی و اجتماعی برای معلولان بیان می نماید: برای توانمندسازی معلولان به داشتن یک زندگی مستقل و مشارکت کامل آنها در تمام جنبه های زندگی، دولت های عضو می بایست اقدامات مناسب را برای حصول اطمینان از دسترسی معلولان، مانند سایر افراد، به محیط های پزشکی، حمل و نقل، اطلاعات و ارتباطات، شامل تکنولوژی، و سیستم های ارتباطی و نیز دسترسی آنان به سایر تسهیلات و سرویس های عمومی و آزاد، هم در مناطق روستایی هم در مناطق شهری به عمل آورند.

این ماده سپس به بیان جزییات مناسب سازی ساختمان ها، راه ها، حمل و نقل و تسهیل دسترسی معلولان به اطلاعات و ارتباطات (از جمله سرویس های الکترونیک) و دیگر امر مربوط به مناسب سازی می پردازد. ماده ۲۰ کنوانسیون نیز به ارائه خدمات لازم در جهت تسهیل تحرک شخصی معلولان اشاره دارد.

در حقوق داخلی این امر مورد توجه قرار گرفته است. در سند چشم انداز بیست ساله کشور به برخورداری از سلامت، رفاه، تأمین اجتماعی، فرصت های برابر و بهره مندی از محیط زیست مطلوب برای ملت ایران اشاره شده است. با توجه به شرایط خاص جسمی و محدودیت در توانایی های معلولان، ضرورت دارد تا مناسب سازی محیط برای بهره مندی معلولان از حقوق اجتماعی و فرهنگی خود انجام گیرد. مناسب سازی در قوانین و آیین نامه های اجرایی مصوب دولت مورد توجه خاص قرار

ص: ۳۲۸

۱- کنوانسیون بین المللی حقوق معلولان، ص ۴۰-۴۳.

۲- همان، ص ۲۴-۲۵.

گرفته است. ماده ۳۰ (بند ۲ بخش الف) قانون برنامه چهارم توسعه دولت را برای مناسب‌سازی فضاهای شهری و روستایی برای جانبازان و معلولان جسمی حرکتی موظف می‌سازد و اعمال این ضوابط را در اماکن و ساختمان‌های عمومی و دولتی ضروری می‌داند. ماده ۲ قانون جامع مقرر می‌دارد: کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی موظف‌اند در طراحی، تولید و احداث ساختمان‌ها و اماکن عمومی و معابر و وسایل خدماتی به نحوی عمل نمایند که امکان دسترسی و بهره‌مندی از آنها برای معلولان همچون افراد عادی فراهم گردد.

تبصره ۱: وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی موظف‌اند جهت دسترسی و بهره‌مندی معلولان، ساختمان‌ها و اماکن عمومی، ورزشی و تفریحی، معابر و وسایل خدماتی موجود را در چارچوب بودجه‌های مصوب سالانه خود مناسب‌سازی نمایند. (۱)

ماده یک آیین‌نامه اجرایی ماده ۲ قانون جامع، (۲) مناسب‌سازی را چنین تعریف می‌نماید: «مناسب‌سازی»: اصلاح محیط و تدارک وسایل حمل و نقل است، به طوری که افراد معلول قادر باشند آزادانه و بدون خطر در محیط پیرامون خود اعم از اماکن عمومی، معابر، محیط شهری و بین شهری و ساختمان‌های عمومی حرکت کنند و از تسهیلات محیطی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با حفظ استقلال فردی لازم بهره‌مند شوند. بر اساس همین ماده اماکن عمومی شامل کلیه وزارتخانه‌ها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی، اماکن ورزشی، پایانه‌ها، فرودگاه‌ها، قطارهای شهری و برون شهری، مراکز تجاری، بانک‌ها و خودپردازها، بوستان‌ها، معابر عمومی و نظایر آنها می‌گردد.

ماده چهار آیین‌نامه، شهرداری‌های سراسر کشور را موظف می‌سازد که مناسب‌سازی معابر عمومی را با اولویت معابر اصلی و نزدیک به تقاطع‌ها و همچنین پارک‌ها را به انجام می‌رسانند و به تجهیز و نصب چراغ‌ها و علائم راهنمایی مناسب در معابر عمومی و برجسته‌سازی سطوح پیاده روی نزدیک به تقاطع و همچنین پارک‌ها مبادرت نمایند.

ماده پنج آیین‌نامه به امر حمل و نقل مناسب توجه داشته و کلیه شرکت‌ها و سازمان‌های حمل و نقل عمومی درون شهری و برون شهری موضوع این آیین‌نامه را موظف می‌سازد تا طی یک برنامه پنج ساله نسبت به مناسب‌سازی اماکن عمومی خود (ایستگاه‌ها، بندرها و فرودگاه‌ها) و وسایل حمل و نقل عمومی مربوط بر اساس ضوابط و مقررات برای معلولان اقدام نمایند. ماده شش شرکت‌های خودروسازی داخلی را متعهد می‌نماید تا استانداردهای لازم جهت ساخت وسایل نقلیه عمومی به

ص: ۳۲۹

۱-۱. اقدامات انجام شده در خصوص ماده ۲ تشکیل ستاد هماهنگی و پیگیری مناسب‌سازی کشور (در تهران با هماهنگی وزارت رفاه و تأمین اجتماعی، در استان‌ها با نظارت استاندار و در شهرستان‌ها با نظارت فرماندار تشکیل شده است) که اجرای ماده ۲ و تبصره‌های مربوطه در قانون جامع حمایت از حقوق معلولان را دنبال نموده و گزارشات مربوط را به مراجع ذیصلاح منعکس می‌نماید. از جمله نتایج پیگیری مصوبات این ستاد می‌توان به اقدام برای عقد تفاهم‌نامه با سه وزارتخانه برای شروع عملیات مناسب‌سازی ساختمان‌های در اختیار در سراسر کشور و راه‌اندازی ۲۱ ایستگاه آسانسور در ۵ ایستگاه مترو صادقیه، خیام، ترمینال جنوب، امام خمینی و خزانه توسط شرکت قطار شهری تهران اشاره کرد. (سایت سازمان بهزیستی کشور). نیز نک- : توان‌نامه، ش ۲.

۲- بر اساس تبصره ۴ ماده ۲: آیین‌نامه اجرایی مناسب‌سازی مشترک توسط وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و وزارتخانه رفاه و تأمین اجتماعی تهیه و در جلسه مورخه ۴/۳/۱۳۸۴ به تصویب هیأت وزیران رسید.

منظور استفاده معلولان و جانبازان را رعایت و نسبت به ساخت خودروهایی شخصی متناسب با وضعیت معلولان و بنا به سفارش آنان یا دستگاه‌های ذی ربط اقدام نمایند.

در جهت اشاعه فرهنگ مناسب سازی، ماده هفت آیین نامه فوق، سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و بنیاد شهید و امور ایثارگران را ملزم می‌سازد تا با هماهنگی سازمان بهزیستی کشور نسبت به تولید و پخش برنامه‌های آموزشی در رسانه‌های عمومی (ملی و استانی) برای ارتقای فرهنگ عمومی در زمینه مناسب سازی برای افراد دارای معلولیت اقدام نمایند. (۱)

در خصوص موضوع مناسب سازی برای تسهیل فرآیند آموزش، تبصره سوم ماده یک آیین نامه آموزش و پرورش تلفیقی فراگیر کودکان و دانش آموزان با نیازهای ویژه نیز بیان می‌دارد که وزارت آموزش و پرورش موظف است با تدوین استانداردها و شاخص‌های مورد نیاز نسبت به ایمنی و مناسب سازی فضاهای مدرسه و کلاس‌ها و برگزاری جلسات آموزش جبرانی و استمرار خدمات سلامت و توان بخشی و رفاهی برای حضور دانش آموزان دارای نیازهای ویژه با همکاری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان بهزیستی اقدام نماید.

هدف از اجرای این روش، گسترش عدالت آموزشی و تأمین فرصت‌ها و امکانات مناسب پرورشی و آموزشی برای دانش آموزان با نیازهای ویژه به منظور نیل آنان به کفایت‌های فردی و اجتماعی و همچنین شناخت متقابل دانش آموزان عادی و دانش آموزان دارای نیازهای ویژه و ایجاد زمینه تعامل صحیح بین آنان به منظور فراهم نمودن زمینه پذیرش تفاوت‌ها در افراد جامعه است (بند یک و دوم ماده ۲ آیین نامه)

برخی از نویسندگان معتقدند که مقررات حمایتی تحسین برانگیز می‌باشد، ولی بین «قانون گذاری» و «اجرا» تفاوت قائل شده‌اند. در خصوص مناسب سازی، می‌توان نتیجه گرفت که قوانین و آیین نامه‌های کافی وجود دارد، ولی باید در یک مطالعه مستقل تحقیق نمود که تا چه اندازه این مقررات عملی شده‌اند. با توجه به شواهد و نگاه اولیه فرض بر این می‌باشد که تلاش‌های بسیاری لازم است تا مناسب سازی مقرر در حقوق ایران جامه عمل بپوشد. (۲)

نتیجه: اسناد بین‌المللی از جمله کنوانسیون بین‌المللی حقوق معلولان و اعلامیه جهانی حقوق بشر ناتوانایی‌های جسمی و یا روحی معلولان را معرفی کرده‌اند، سپس روش تحقق حقوق آنان را آورده‌اند. مشکلات و چالش‌هایی همراه بود و برای رفع این موانع نیاز به راه کارهای قانونی و اجرایی ویژه بود. در ایران قانون گذاران، قانون جامع حمایت از معلولان را در سال ۱۳۸۳ به تصویب رساندند و در سال ۱۳۸۷ ایران به کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت ملحق گردید. این رخدادها زمینه ساز تحولات بزرگی در این کشور در عرصه معلولین بوده است.

ص: ۳۳۰

۱- نظارت بر اجرای این آیین نامه در سراسر کشور با سازمان بهزیستی کشور بوده و سازمان یاد شده موظف است که گزارش نظارتی خود را به هیأت وزیران منعکس نماید (ماده ۹ آیین نامه اجرایی ماده ۲).

۲- حقوق فرهنگی معلولین، ص ۴۶-۴۷.

از تحقیق و تطبیق تعهدات ایران تحت اسناد فوق این نتیجه حاصل می گردد که از میان حقوق فرهنگی اختصاص یافته به معلولان، حقوقی مثل آموزش و آزادی نقش کلیدی تر و اساسی تر دارند. در واقع، تحقق بسیاری از حقوق معلولان در گرو اینها می باشد. اگر آموزش معلولان به نحو احسن و به طور کامل انجام شود، بستر مناسبی برای تحقق حق اشتغال و دیگر حقوق فراهم خواهد شد. مقررات مندرج در قانون جامع و کنوانسیون حقوق معلولان در خصوص آموزش مناسب و پیشرفته می باشد و در مواردی از قبیل گستره آموزش رایگان، قانون جامع حقوق بیشتری را در مقایسه با کنوانسیون برای معلولان مقرر داشته ولی در برخی موارد، ساکت است؛ به طور مثال، در خصوص مشارکت در زندگی فرهنگی و دسترسی به اطلاعات، کنوانسیون مقررات تفصیلی و جامعی را دارا می باشد؛ اما قانون جامع و آیین نامه های مربوطه ساز و کارهای لازم را برای اجرایی نمودن مفاد کنوانسیون پیش بینی نکرده است. رفع این مشکل می تواند از طریق اصلاح قانون معلولین در ایران و رعایت همه جنبه ها در قانون جدیدی که در حال تصویب در مجلس است، امکان پذیر باشد.

ایجاد تسهیلات لازم (مناسب سازی) در محیط های فیزیکی و مجازی برای معلولان موضوعی دیگر می باشد. اهمیت مناسب سازی برای بهره مندی معلولان از حقوق خود کمتر از خود حقوق نمی باشد. مقررات نسبتاً جامعی در خصوص مناسب سازی محیط های فیزیکی عمومی و فرهنگی از جمله آماده سازی مکان ها و ساختمان ها و وسایل نقلیه وجود دارد و تلاش ها باید در خصوص اجرای این مقررات متمرکز شود. در خصوص مناسب سازی های محیط های مجازی در کنوانسیون حقوق معلولان مقررات متعددی درج گردیده است. تسهیل استفاده از زبان اشاره، بریل و ترغیب رسانه های همگانی از جمله ارائه کنندگان اطلاعات از طریق اینترنت به اینکه خدماتشان برای افراد دارای معلولیت، خصوصاً برای نابینایان و یا ناشنوایان قابل دسترس باشد، از جمله این مقررات می باشد. با این وجود، در قانون جامع و آیین نامه های مربوط موارد فوق در خصوص مناسب سازی های محیط های مجازی آموزشی و فرهنگی پیش بینی نگردیده است؛ هر چند سازمان بهزیستی و نهادهای ذی ربط تلاش هایی را در این زمینه انجام داده اند.

باور عمومی مردم کشور نسبت به معلولان بیشتر نشأت گرفته از دیدگاه ترحم به معلولان است که سال هاست در سراسر جهان حاکم است و تلاش کمتری در جهت توانمندسازی ایشان انجام می گیرد. دولت باید فعالیت همه جانبه ای را برای ترویج رویکرد توانمندسازی، به عنوان یک اقدام زمینه ساز در خصوص تحقق حقوق فرهنگی معلولان به کار ببندد و این نکته که معلولان هم مانند سایر شهروندان در فضای بدون تبعیض باید از حقوق خود بهره مند شوند، جای خود را در فرهنگ و ادبیات و نظام آموزشی و فرهنگی کشور باز کند. (۱)

ص: ۳۳۱

قانون جامع حمایت از معلولان مصوب ۱۶ اردیبهشت ۱۳۸۳ (به اختصار قانون ۸۳) هر چند نخستین قانون جامع و ویژه بود و موجب شور و شوق در جامعه شد و این جامعه را در ابعاد مختلف رشد و ارتقاء داد، اما نواقصی هم داشت. هرچه جلوتر آمدیم، نواقص بیشتر خودش را نشان داد. بطوری که در سال های آخر دهه نود مثلاً سال های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۱ زمزمه های اصلاح و تکمیل و یا تعویض به گوش می رسید. فاطمه آلیا نماینده تهران و رئیس فراکسیون معلولین در گفتگویی چنین اظهار نظر کرد:

«قانون جامع حمایت از نظر محتوا و هم از نظر اجرایی مشکلات زیادی دارد و بازنگری این قانون قطعی است. اما هر کس نمی تواند به بهانه ناقص بودن آن را نقض کند. اما اینکه مسئولان اجرایی اظهار می کنند، این قانون را اجرا نمی کنند چون پول و اعتباری ندارند درست نیست چون باید اعتبارات را وضع کنند.

بله بسیاری از اهداف و نیازهای گروه هدف که همان معلولان هستند در این قانون تأمین نشده است، و نیاز به بازنگری و اصلاح دارد. ولی همین مقدار هم قابل اجراست.

فراکسیون در برنامه پنجم و بودجه سالانه برخی موارد را مطرح کرد؛ که برخی با موافقت و برخی با مخالف روبرو شد؛ اما تلاش ها در این بخش به نتیجه نرسید و ما از دولت خواستیم تا لایحه اصلاحی را به مجلس ارائه دهد.»^(۱)

از تابستان و به ویژه نیمه دوم سال ۱۳۹۰، قانون ۸۳ قفل شد. چون دولت و دستگاه اجرایی همواره ادله ای مثل نداشتن بودجه، عدم مشروعیت این قانون و غیره را مطرح می کردند. استدلال مجلس این بود که درست است این قانون نواقصی دارد ولی برای اکنون کافی است. تا اینکه مجلس به دولت پیشنهاد داد تا طرح اصلاحی بیاورد. از این زمان دولت به فکر نوشتن اصلاحیه افتاد و به تدریج اصلاحیه نویسی به لایحه نویسی منجر شد. یعنی درصدد برآمدند قانون ۸۳ را کنار گذاشته و قانون جدیدی بنویسند. کار تدوین قانون در دولت احمدی نژاد آغاز شد و میراث آن به دولت حسن روحانی رسید. این قانون بالاخره در سال ۱۳۹۴ در هیأت دولت مصوب شد و بخشی از آن هم به مجلس برای تصویب رفت. گزارش لایحه ۹۴ در فصل بعد می آید. اما اینجا خوب است به برخی اظهارنظرها توجه شود. البته به منظور ثبت این تجربه تاریخی، اظهارنظرها و آراء مهم را اینجا می آوریم.

خانم عشرت شایق نماینده مردم تبریز، معلولان را از نیازمندترین افراد مددجو دانست و با اشاره به آمارها و پژوهش های صورت گرفته توسط دستگاه های مسئول، آمار آنان را رو به ازدیاد دانست و قانون ۸۳ را مکفی ندانست:

ص: ۳۳۳

«با این که این قانون یکی از مهم ترین قوانین حمایتی کشور بوده و می تواند پاسخگوی نیازهای ضروری معلولین باشد اما کافی نبودن اعتبارات اختصاص یافته به دستگاه های مسئول باعث شده تا بخش عمده ای از آن اجرایی نشود. ملزم بودن دستگاه های حمایتی به تأمین تغذیه سالم و کافی، تضمین خدمات بهداشتی، درمانی و توان بخشی رایگان همچنین تأمین مسکن ارزان قیمت برای مددجویان از جمله موارد مطرح در قانون مذکور است.

کثرت مددجویان و تنوع نیازهای آنان ایجاب می کند که تمام نهادها و دستگاه های اجرایی کشور خود را ملزم به ارائه خدمات به افراد نیازمند بدانند و به هر طریق سازمان های حمایتی اعم از دولتی و مردمی را در امر خدمت رسانی یاری دهند. البته قانون هم مهم است و باید ظرفیت های لازم را داشته باشد.»(۱)

خانم آلیا در مورد ورزش معلولین قانون را نیازمند اصلاح می داند و می گوید:

«متأسفانه در ورزش معلولان غفلت کرده ایم، وزیر ورزش تعهد سازمان تربیت بدنی به مدال آوران پارالمپیک گوانجو را محقق کند، همچنین رسانه ها باید سرفصل مهمی در مورد ورزش معلولان باز کنند. بی توجهی به ورزش معلولان به ویژه ضایعه نخاعی ها زخم بستر آنها را به دنبال دارد.

جامعه معلولین شاهد حوادث فرهنگی، ورزشی، تقنینی، اجتماعی و اقتصادی فراوانی در دو دهه اخیر بوده است. این حوادث توجه به اهتمام مجلس محترم شورای اسلامی را جلب نموده و سرانجام آن، تصمیم گیری جدید یا تصویب قانون جدید یا اصلاح قوانین گذشته بوده است.»(۲)

خانم فاطمه آلیا ضمن ابراز نارضایتی از عدم اجرای برخی مفاد قانون حمایت از حقوق معلولان، تصریح کرد: «تصویب قانون حمایت از حقوق معلولان در سال ۸۳ قدم بسیار بزرگی در راستای توجه به معلولان است اما زمانی که این قانون برای تأیید به شورای نگهبان رفت، شورا فرصت بررسی کامل این قانون را نداشت و قانون آنجا ماند.

طبق قانون اگر ده روز از ارسال مصوبه ای بگذرد و شورای نگهبان نظر خود را در مورد مصوبه مجلس ارائه نکند آن قانون تأیید شده تلقی می شود این مصوبه مجلس تأیید شده تلقی و تبدیل به قانون شد اما بخش هایی از آن نیازمند شفاف سازی است. همچنین تبصره ۲ ماده ۱۶ حمایت از حقوق معلولان اجرای این قانون را مشروط به در اختیار داشتن بودجه می کند.»(۳)

ایشان با اشاره به عدم شفافیت تخصیص اعتبارات در این قانون اظهار کرد: «در تبصره ۲ ماده ۱۶ این قانون آمده مفاد در نظر گرفته شده در این قانون در صورت تأمین بودجه اجرا خواهد شد همین کلمه در هر صورت فضا را تا حدودی شرطی می کند، به همین دلیل است که از این ماده هم برداشت مثبت می شود و هم برداشت منفی، برداشت مثبت از تبصره ۲ ماده ۱۶ می شود اختصاص بودجه و اجرای تمام مفاد قانون است و متأسفانه برداشت منفی باعث می شود از طرف دستگاه های اجرایی اعلام شود در صورت در اختیار داشتن بودجه این قانون را اجرا می کنیم.

ص: ۳۳۴

۱- خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، ۲۲ اسفند ۱۳۹۰.

۲- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۵ آذر ۱۳۹۰.

۳- خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، ۱۲ آذر ۱۳۹۰.

تبصره ۲ ماده ۱۶ قانون حمایت از حقوق معلولان نیازمند شفاف سازی است و از رئیس جدید سازمان بهزیستی درخواست کرده ایم تا با کمک کارشناسان این سازمان یک بار دیگر قانون مذکور را با توجه به مقتضیات زمان و تغییرات ایجاد شده و با توجه به نوع نیازمندی های معلولان بررسی و خلأهای موجود را به مجلس اعلام کنند تا مجلس هم این قانون بازنگری و تکمیل کند.»(۱)

«برای نمونه مواردی که نیازمند بازنگری است عبارت اند از:

بحث تحصیل معلولان در این قانون مورد توجه قرار گرفته است، اما در دستگاه های اجرایی در اختصاص ۳ درصد از سهمیه استخدامی به معلولان کوتاهی می شود. عدم پذیرش معلولانی که حدنصاب قبولی آزمون استخدام آموزش و پرورش را کسب کرده اند در حال پیگیری است.

انصافاً بعضی مواد این قانون مورد توجه قرار گرفته است از جمله تحصیل معلولان به نحوی که در صورت قبولی در دانشگاه ها سازمان بهزیستی در جریان قرار می گیرد و طبق قراردادی که با دانشگاه ها دارد هزینه تحصیل معلولان را پرداخت می کند، این قدم بسیار مثبت و خوبی است، چراکه حتی در کنوانسیون حمایت از حقوق معلولان هم در این حد به تحصیلات معلولان پرداخته نشده و آن را تا سوم راهنمایی ذکر می کند، در حالی که در کشور ما معلولان تا هر مقطعی که تمایل دارند می توانند ادامه تحصیل دهند. همین قانون موجب شد که معلولان هم اکنون به مدارج عالی برسند. اما مواردی از قانون هم نقصان دارد. متأسفانه ماده اختصاص ۳ درصد از سهمیه استخدامی به معلولین موردی است که باید بازنگری شود و ضمانت اجرایی در قانون منظور شود.

نماینده مردم اراک، مرحوم دکتر محمد خزائی چند دوره نماینده مجلس بود. نابینای مطلق بود ولی این معلولیت مانع از کارش نبود. فعال ترین نماینده بود. علاوه بر نمایندگی آموزشگاه داشت، تدریس می کرد و چند زبان می دانست. هیئت های ایرانی هر جا در دنیا می رفتند به خزائی افتخار می کردند و موجب حیثیت و آبرو برای ایران شده بود. از اینرو باید منع قانونی برای حضور معلولین در مجلس را برداریم. اوایل انقلاب هم چنین قیدی در قانون نداشتیم اما پس از مدتی عدم حضور نابینایان به دلیل این که به تنهایی قادر به انجام فعالیت های نمایندگی نیستند در قانون قید شد البته شاید در آن زمان تجهیزات به اندازه امروز نبود ولی امروزه در کشور خودمان تجهیزات پیشرفته ای در اختیار نابینایان قرار می گیرد و آنها به راحتی می توانند وظایف نمایندگی را انجام دهند، البته متأسفانه دو فوریت و یک فوریت این طرح به تصویب نرسید اما در روند بررسی قرار دارد و هفته گذشته به کمیسیون شوراها ارجاع شد که امیدواریم در اولین فرصت به تصویب برسد و یک قید اولویت طبق ماده ۱۰۲ آیین نامه داخلی مجلس برای آن در نظر بگیریم و بتوانیم آن را به سرعت تصویب کنیم تا در انتخابات مجلس نهم نابینایان بتوانند نامزد انتخابات مجلس شوند.

نابینایان با مدارک کارشناسی ارشد و دکترا در سمت های وکیل دادگستری، استاد دانشگاه، معلم و پژوهشگر حضور دارند. امیدوار است، مجلس بتواند با تصویب این قانون این محرومیت را برطرف کند

ص: ۳۳۵

تا ناینیان هم از حقوق برابر سیاسی برخوردار باشند، از آن گذشته هم اکنون فناوری ها به سمتی می رود که می توان با صحبت کردن و حتی گاهی با حرکت سر از این تجهیزات استفاده کرد، هم چنین امیدوار است، در سال های آینده همه معلولان به بهترین تجهیزات و فناوری های روز تجهیز شوند.»^(۱)

نمایندگانی که در فراکسیون عضویت داشتند، نیز مدیران دولتی از سال ۸۹ و مخصوصاً ۹۰ بر ضعف های قانون ۸۳ تأکید کردند و پیشنهاد تدوین قانون جدید در اواخر دولت محمود احمدی نژاد تأیید شد ولی عمر این دولت برای ارائه به مجلس و تصویب کفاف نداد.

خانم فاطمه آلیا با تأکید بر ضرورت در اختیار داشتن آمار دقیق معلولان در سطح کشور تصریح کرد: «از رئیس مرکز آمار درخواست کردیم در سرشماری اخیر اطلاعات معلولان با ذکر نوع معلولیت به صورت دقیق دریافت شود؛ چراکه متأسفانه آمار درستی از تعداد معلولان، نوع معلولیت و شرایط آنها برای تخصیص بودجه و تدوین برنامه های مورد نیاز در اختیار نداشتیم و هر زمان بحث بودجه پیش می آید آمارهای متفاوتی از تعداد معلولان توسط سازمان بهزیستی و مرکز پژوهش های مجلس و خود مرکز آمار ارائه می شد اما خوشبختانه در سرشماری اخیر با تلاش دکتر عادل آذر رئیس مرکز آمار قدم بزرگی برداشته شد تا آمار صحیحی در مورد معلولان در کل کشور داشته باشیم. بهرحال قانون ۸۳ مبتنی بر اطلاعات دقیق آماری نیست. لازم است نخست آمارگیری دقیق شود بعداً قانون کنونی را بسنجیم و اگر معلوم شد از آمارها فاصله دارد به قانون جدید رو آوردیم.»^(۲)

کم کم در بحث ها از لایحه ای که باید دولت تدوین کند و پس از تصویب جایگزین قانون ۸۳ گردد، سخن به میان آمد. خانم آلیا گفت: «بودجه تأمین تجهیزات مورد نیاز معلولان باید در لایحه پیشنهادی دولت مورد توجه قرار گیرد.»^(۳)

«شعار امسال روز جهانی معلولان که از امروز آغاز و در کشور ما معمولاً یک هفته برگزار می شود زندگی بهتر برای همه است، به نحوی که معلولان یک زندگی عادی مانند سایر اقشار جامعه داشته باشند، اگر ناراحتی جسمی حرکتی از ناحیه دست و پا دارند با تأمین پروتز، ویلچرها و اگرهای مناسب، اگر معلولیت آنها کم شنوایی و ناشنوایی است با کاشت حلزون و استفاده از سمعک تا حدودی بهبود یابد، و در مورد ناینیان هم با استفاده از فناوری های جدیدی که در کشور خودمان هم تولید می شود می توان محرومیت ناینیایی را پوشش داد. اما قانون باید همه این موارد را پوشش دهد.

افتخار پارلمان ایران تشکیل فراکسیون حمایت از حقوق معلولان برای اولین بار در پارلمان های دنیا است. معلولان باید از حقوق برابر سیاسی برخوردار باشند. نامزدی ناینیان در مجلس برای تحقق حقوق برابر سیاسی اهمیت دارد. اگر در مجلس نهم نماینده ای از ناینیان داشته باشیم، در دنیا می توانیم بگوییم که حامی این قشر هستیم.»^(۴)

ص: ۳۳۶

۱- . خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، ۱۲ آذر ۱۳۹۰.

۲- . همان.

۳- . همان.

۴- . همان.

در این دوره سه قانون ویژه معلولین تصویب شد: قانون جامع حمایت از حقوق معلولان (۱۳۸۳)؛ قانون فراکسیون حمایت از معلولین (مهر ۱۳۸۶)؛ الحاق به کنوانسیون (آذر ۱۳۸۷). این سه قانون، مجموعه و ویژه معلولین است. اما بین سال های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰، قوانین موردی هم برای معلولین تصویب شده است.

افزایش معلولین تحت پوشش بهزیستی

قانون افزایش معلولان و زنان سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی کشور در مجلس شورای اسلامی نهایی شد و پس از تأیید شورای نگهبان به قوه مجریه ابلاغ شد. این قانون در تیرماه ۱۳۸۷ در شورای نگهبان تأیید و به قوه مجریه رفت. ماده واحده این قانون این گونه است:

ماده واحده - به منظور گسترش پوشش خدمات توان بخشی و حمایتی از یکصد هزار نفر از معلولان و سی هزار نفر از زنان سرپرست خانوار دولت مجاز است با جابه جایی اعتبارات از محل صرفه جویی حداکثر تا مبلغ سیصد میلیارد ریال در اختیار سازمان بهزیستی کشور قرار دهد.

قانون فوق مشتمل بر ماده واحده در جلسه علنی روز چهارشنبه مورخ پنجم تیرماه یک هزار و سیصد و هشتاد و هفت مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۲/۴/۱۳۸۷ به تأیید شورای نگهبان رسید.

کارنمای فعالیت های حقوقی

دهه ۱۳۹۰ دوره ای است که تصویب بیشترین حجم قوانین معلولین را داشته است. سرفصل این قوانین اینگونه است.

الف) قوانین مجموعی (۱)

- قانون جامع حمایت از معلولان، تصویب ۱۳۸۳

- قانون تشکیل فراکسیون حمایت از معلولین، تصویب ۱۳۸۶

- قانون الحاق به کنوانسیون بین المللی حقوق معلولان، تصویب ۱۳۸۷

- طرح های غیر مصوب: نمایشگاه دستاوردهای معلولین؛ کمیته پیگیری؛ انجمن نخبگان؛ سال عدالت و تکریم معلولین؛ کارگروه برنامه پنجم توسعه؛ همکاری مشترک.

همه این شش طرح در بخش طرح های غیر مصوب آمده است.

ب) قوانین موردی (۲)

اهم این گونه قوانین عبارت اند از: برنامه توسعه؛ ورزش معلولین؛ قانون بودجه سنواتی؛ نظام رفاه اجتماعی.

این چهار دسته از قوانین، درست است که با هدف معلولین تصویب نشده اند و جامعه هدف آنها عام تر است ولی شامل چند ماده و بند درباره معلولین می باشند.

ص: ۳۳۷

۲- منظور قوانینی است که اختصاص به معلولین دارد ولی در مجموعه قوانین ویژه موضوع غیر معلولیتی آمده است. مثلاً در مجموعه قوانین برنامه توسعه ملی، با مجموعه قوانین ورزشی، چند قانون هم به معلولین اختصاص دارد.

حجم و اهمیت قوانین مجموعی با «جامعه هدف معلولین» در این دوره بیشتر از دیگر دوره ها است. از اینرو این دوره را شفافیت و گسترش حقوق معلولین نام گذاری کردم. یعنی سه قانون ویژه معلولین در این دوره تصویب و اجرایی شده علاوه بر آن ۶ طرح، در مذاکرات مطرح شده ولی طرح یا لایحه ای برای آنها گویا تدوین نشده و در نتیجه مصوب هم نشده، البته اجرا شده است. پس در مجموع نه قانون مطرح شده ولی ۳ قانون مصوب و نهایی شده است.

شش قانون موردی هم برای معلولین تصویب شده است. لازم است به شیوه قانون سنجی (Lawmetrix) کتابی درباره قوانین معلولین این دوره نوشته شود. البته جوانب دیگر این قوانین هم قابل بحث است. ولی اکنون که مشغول آمار و ارقام قوانین این دوره هستیم متذکر می شوم که قانون سنجی قوانین این دوره مهم و لازم است.

ص: ۳۳۸

اشاره

یک سال پس از تصویب «قانون جامع حمایت از معلولان» همایشی به نام «همایش حمایت از حقوق معلولین» در تهران برگزار شد. این همایش توسط «جمعیت حمایت از معلولین» وابسته به «مؤسسه خیریه حمایت سبز پارسیان» در ۱۲ آذر ماه ۱۳۸۴ برپا شد.

این همایش جهت فرهنگ سازی، بستر سازی و گسترش قانون مزبور برگزار شد و تأثیرات آن قابل توجه است. برای شناخت بیشتر از این همایش، گزارشی تقدیم می گردد:

برگزارکنندگان: مؤسسه خیریه حمایت سبز پارسیان، تشکلی بود که توسط بعضی از معلولان و دانشگاهی ها مانند محمدرضا دشتی، محمد کمالی و عباس داورمنش تأسیس شده بود. این مؤسسه شاخه ای به نام جمعیت حمایت از حقوق معلولین داشت که به کارهای حقوقی مثل همین همایش می پرداخت. اما افرادی که در برپایی این همایش مشارکت داشتند عبارت اند از:

رئیس همایش:

دکتر سیاوش قره بگلو سجادی

دبیر کمیته علمی:

دکتر عباس داورمنش

دبیر کمیته اجرایی:

علی اکبر داوودی

دبیر جمعیت حمایت از معلولین:

محمدرضا دشتی

اعضاء کمیته علمی:

دکتر سیاوش قره بگلو سجادی

دکتر عباس داورمنش

دکتر اصلان ضرابی

استاد زین العابدین مهرنیا

دکتر سیروس بهنام

دکتر محمد کمالی

دکتر مجتبی مقل الحسینی

علیرضا پویا

سرکار خانم دکتر لادن گوران سوادکوهی

سرکار خانم دکتر مینا آروانه

سرکار خانم زهران نژاد بهرام

دکتر آریا همدانچی

دکتر سعید منصوری

حسین اردستانی

ص: ۳۳۹

اهداف جمعیت حمایت از حقوق معلولین وابسته به مؤسسه خیریه حمایت سبز:

- شناساندن معلولیت به جامعه
- تغییر نگرش مسئولین و جامعه نسبت به معلولیت
- حمایت حقوقی و مدنی، رفع تبعیض و به دست آوردن جایگاه واقعی افراد معلول و احقاق حقوق مدنی و رفع مشکلات حقوقی
- یک سویه و هماهنگ کردن خدمات متفرقه که در جامعه به صورت پراکنده جهت حمایت از این افراد انجام می گیرد.
- ایجاد یک متولی خاص بر برآوردن حقوق مدنی معلولین
- فراهم نمودن امنیت اجتماعی در محیط زندگی کار و دفاع از حقوق مدنی آنها
- ایجاد بخش های نگهداری جهت راهنمایی و حل مشکلات اجتماعی، خانوادگی و اقتصادی آنها
- تلاش برای ایجاد ثبات کاری معلولین
- تلاش در جهت فعال سازی اجتماعی معلولین
- جمع آوری و ایجاد قوانین مورد تأیید در مورد حقوق مدنی معلولین و سعی در جهت به اجرا درآوردن آنها در سطح ملی
- بررسی و انعکاس چگونگی پیشرفت برخی کشورها در جهت حل مسائل حقوقی معلولین
- انجام فعالیت در جهت شناساندن حقوق اجتماعی و فردی معلولین به ارگان های مرتبط و تلاش در جهت رفع تبعیض و احقاق حقوق مدنی آنان در سطح ملی. (۲)

سخنرانی دکتر قره بگلو سجادی رئیس همایش حقوق معلولین و مدیر عامل مؤسسه حمایت سبز پارسیان

امروز نیز همچون سال های قبل روز جهانی معلولین را در حالی برگزار می کنیم که نگاه نگران معلولین ایرانی در افق تنهایی خویش منتظر برق کشتی سبزی است که او را از جزیره سکون و انزوای خود به دیار فعالیت و جوش و خروش راهنمایی کند. کشتی سبزی که باید به دستان من و تو هموطن ایرانی ساخته و پرداخته شود.

در این روز گرامی و عزیز، واقعاً نمی دانم برای صورت معصوم معلول ایرانی، نگاه های ترحم آمیز اطرافیان تنفرآمیزتر است؟ یا بندها، ماده ها و تبصره های مسطور شده در کتاب قطور قوانین که در پستوی پیچ در پیچ اتاق های سازمان های متولی «بایگانی شده» در حال خاک خوردن هستند؟

امروز معلول ایرانی که به دنبال حقی است که خداوند به هر انسانی اعطاء کرده است. که آن هم یک زندگی با شرافت و بدون دغدغه است.

آیا کار، تحصیل، ازدواج جزوی لاینفک از یک زندگی با شرافت نیست؟

امروز معلول ایرانی به میل خود به انزوا کشیده نشده است که بخواهد فقط به میل خود از آن خارج شود. بلکه جامعه و برخوردهای نامناسب او را مجبور به عزلت نشینی کرده است و جامعه نیز باید شرایط و بستری مناسب را با در نظر گرفتن یکسان سازی و اولویت بندی ایجاد کند تا او را از انزوا خارج شود. و این شرایط نباید به عنوان یک لطف و ترحم باشد بلکه به عنوان پیش نیازی که مدت ها پیش از وی سلب گردیده است، به وی بازگردانیده شود.

در اینجا مجدداً با کمال افتخار اعلام می کنم که برنامه ریزی، اجرا، هماهنگی این گردهمایی به دست توانمند معلولین و جانبازان عزیز انجام گردیده است.

تا به همگان ثابت کنند که اگر فرصت و امکانات مناسب، نه حتی بیشتر از سایرین در اختیار آنان قرار داده شود. آنها قادرند کارهای بزرگی را انجام دهند که در این رویداد باشکوه ملاحظه می فرمایید.

همت والای این عزیزان، ما را بر آن داشت تا در گردهمایی شرکت کنیم که هدف آن نه فقط بزرگداشت ظاهری معلولین و اهداء جوایز و قدردانی از آنان باشد.

بلکه به حول و قوه الهی به گشایش درها و بهبود شرایط مدنی برای آنان که با مشارکت و همکاری تک تک شما عزیزان فراهم می شود، چشم دوخته ایم.

مؤسسه حمایت سبز پارسیان در راستای اهداف بشر دوستانه و با پیروی از اصول برجسته حقوق انسانی و پاس داشتن وظایف اجتماعی بر خود فرض داشت که این روز را به امید ایجاد بستر مناسب جهت بهبود فضای فعالیت برای این بخش جامعه گرامی بدارد.

اطلاع رسانی صحیح مهم ترین و والاترین پیام این نشست است هر چند که شاید حتی خود معلولین نیز از حقوق خود آگاهی چندانی نداشته باشند. ولی ما موظف به انجام آن هستیم.

اگرچه هم اکنون مسئولین و شخصیت های علمی و پژوهشی زیادی در تلاش هستند که این امر را برآورده کنند. ولی ما به دنبال روزی هستیم که همه مسئولین و نه فقط تعدادی از آنها به این بزرگترین اقلیت غیرقومی هر جامعه توجهی خاص داشته باشند.

با امید خداوند منان این گردهمایی آغازی خواهد بود بر حرکتی نو و جدید که در جامعه توسط انسان هایی والا و وارسته، مسئولین دلسوز، معلولین توانمند و افرادی با ایمان پایه ریزی خواهد شد.

جمعیت حمایت از حقوق معلولین وابسته به مؤسسه خیریه حمایت سبز پارسیان پیوستن شما عزیزان را به این مسیر سبز و روحانی گرامی می دارد. و امید دارد در نائل شدن به اهداف همایش به شرح ذیل یاریگری همیشگی باشیم:

- شناساندن معلولیت به جامعه

- تغییر نگرش مسئولین و جامعه نسبت به معلولیت

- حمایت حقوقی و مدنی، رفع تبعیض و به دست آوردن جایگاه واقعی افراد معلول و احقاق حقوق مدنی و رفع مشکلات حقوقی

- یکسویه و هماهنگ کردن خدمات متفرقه که در جامعه به صورت پراکنده جهت حمایت از این افراد انجام می گیرد.

- ایجاد یک متولی خاص بر برآوردن حقوق مدنی معلولین

- فراهم نمودن امنیت اجتماعی در محیط زندگی کار و دفاع از حقوق مدنی آنها

- ایجاد بخش های نگهداری جهت راهنمایی و حل مشکلات اجتماعی، خانوادگی و اقتصادی آنها

- تلاش برای ایجاد ثبات کاری معلولین

- تلاش در جهت فعال سازی اجتماعی معلولین

- جمع آوری و ایجاد قوانین مورد تأیید در مورد حقوق مدنی معلولین و سعی در جهت اجرا در آوردن آنها در سطح ملی

- بررسی و انعکاس چگونگی پیشرفت برخی کشورها در جهت حل مسائل حقوقی معلولین

- انجام فعالیت در جهت شناساندن حقوق اجتماعی و فردی معلولین به ارگان های مرتبط و تلاش در جهت رفع تبعیض و احقاق حقوق مدنی آنان در سطح ملی.

باشد که روزهای آتی را با نگاهی نو آغاز کنیم و در ساخت هر سازه ای بدانیم که شاید معلولی از آن عبور می کند. و در هر بند قانونی که مصوب می کنیم بدانیم که گروه بزرگی از هموعان ما در انتظار هستند و در هر فعالیتی که انجام می دهیم باور کنیم که آموزش شرط نخست پیشگیری است. (۱)

دیگر سخنرانان: غیر از سخنرانی آقای سجادی که خلاصه آن عرضه شد، دیگر سخنرانان عبارت بودند از:

آیت الله هاشمی رفسنجانی؛ دکتر عباس داورمنش؛ محمدرضا دشتی؛ دکتر ضرابی؛ دکتر محمد کمالی؛ خانم دکتر رحیمی؛ دکتر پویا؛ آقای اردستانی؛ دکتر رحیمی؛ آقای شاه وردی؛ آقای مهرنیا؛ خانم سوسن نخجوان؛ آقای رضا درجزینی.

قطعنامه همایش حمایت از حقوق معلولین سال ۱۳۸۴

۱. همایش بر این عقیده است که عزیزان معلول و جانباز همانند سایر مردم حق سهمی از درآمد های خالص و ناخالص کشور را دارا می باشند و می باید سرانه و حق معلولیت به طور عادلانه و از محل اعتبارات جاری به آنان تعلق بگیرد و در جهت رفع نیازهای مالی آنها کمتر متکی و متصل به صدقه و انفاق آن هم به طور مستقیم باشیم.

۲. همایش بر افزایش توجه بیشتر و تدوین و تصویب قوانینی مبتنی بر رعایت حقوق ویژه عزیزان معلول و جانباز با هدف ایجاد برابری فرصتی همانند با سایر افراد جامعه را در دستور کار دولت محترم خدمتگزار و مجلس محترم شورای اسلامی درخواست می نمایند.

۳. همایش به در نظر گرفتن اولویت در توجه به عزیزان معلول و جانباز در همه ابعاد رفاهی تحصیلی، شغلی و زیستی تأکید ورزیده و انتظار دارد قوانین مصوب مربوط به آنان از ضمانت اجرایی محکم و لازم الاجرا برخوردار باشد یعنی تا ضمانت اجرایی نداشته باشد واقعا همه آنها حرف است.

۴. با توجه به اضطراب آینده نگر خانواده های این گونه افراد همایش بر لزوم توجه و ایجاد راه حلی در جهت قرار گرفتن زیر چتر بیمه ای و نظام تأمین اجتماعی تأکید دارد.

۵. همایش بر این عقیده است تا راه کارهای حقوق افراد معلول و جانباز کشور باید منطبق بر شرایط فرهنگ بومی و ساختاری نظام کشور باشد.

۱- خلاصه مقالات و سخنرانی‌ها همایش حقوق معلولین، ص ۲۳-۲۶.

۶. همایش اعتقاد دارد که در راه کارهای حقوقی مربوط افراد معلول و جانباز باید پاسخگویی نیاز همه افراد معلول و جانباز کشور باشد و نه معلولین و جانبازان پایتخت کشور

۷. نظر به اهمیت اشتغال در کسب منزلت فردی و اجتماعی همایش بر لزوم گسترش زمینه های شغلی برای افراد معلول و جانباز تأکید دارد.

۸. انتظار می رود ارگان های ذی ربط دولتی نظام معظم جمهوری اسلامی ایران با حمایت و نظارت هرچه قوی تر نسبت به مراکز عرضه خدمات توانبخشی و ایجاد راه کارهای مناسب و عملی به بهبود و گسترش امکانات توانبخشی برای کلیه افراد معلول و جانباز اهتمام ورزد.

۹. همایش بر لزوم انجام برنامه های جامع در راستای اصلاح و نگرش جامعه که رسالت عمده رسانه هایی چون صدا و سیما و جراید است تأکید عمیق می ورزد.

۱۰. نظارت بر رعایت وضعیت عزیزان معلول و جانباز در ساخت و بهسازی اماکن و معابر عمومی که از وظایف شهرداری ها و وزارت مسکن و شهرسازی است می بایست جدی و لازم الاجرا تلقی گردد. (۱)

نتیجه گیری

در این دوره اطلاعات داد و ستد شد و همگان واقعیت هایی را شنیدند و دیدند که سابقه نداشت. زیرا از یک سو معلولین برای اولین بار با مجموعه ای از قوانین (قانون جامع و کنوانسیون) مواجه شدند که اذعان و اعتراف به بایسته ها و ضرورت هایی داشت و از سوی دیگر گروهی به نام فراکسیون حمایت از معلولین به پیگیری امور معلولین می پرداخت، افشاگری می کرد، کم کاری یا نواقص کارهای مدیران را رسانه ای می کرد، سمن های معلولیتی را به وسط میدان مشارکت می آورد و از آنان کار می طلبید. جلسات رو در رو با نشانیدن مدیران ارشد دولتی و تشکل های معلولین و نخبگان معلول سر یک میز تشکیل می داد و آنان را به دیالوگ رو در رو فرا می خواند.

تشکیل فراکسیون حمایت از حقوق معلولان، یکی از دستاوردهای بزرگ، در هفتمین دوره مجلس بوده است. زیرا با تشکیل این فراکسیون فضایی به وجود آمد که معلولان برای حضور اجتماعی نشاط پیدا کردند. به تعبیر بهتر با تشکیل این فراکسیون و حمایت هایش نوعی تحول فرهنگی ایجاد شد، به نحوی که خیلی از خانواده های دارای فرزند معلول دیگر آنها را در انزوا از جامعه نگه نمی دارند. معلولیت را ننگ نمی دانند بلکه به خدمات معلولین در طول تاریخ، به رودکی ها، به جابر انصاری ها و به ابن ام مکتوم ها افتخار می نمایند. تشویق همگانی و عمومی برای حضور معلولان در عرصه های مختلف اجتماعی یک قدم مثبت فرهنگی و یک سرمایه است. اما معلولان به دنبال این حضور نیاز به ملزوماتی دارند که ایجاد آنها نیازمند توجه بیشتر مسئولان است.

افزایش میزان تحصیلات معلولان؛ اهتمام معلولین به پیشرفت های تکنولوژی فناوری های نوین، در این دوره بسیار گسترش یافت. به طوری که هم اکنون کمترین نابینایی پیدا می شود که با کامپیوتر و برنامه های ویژه آن آشنا نباشد و استفاده نکند. متأسفانه در سال های دور معلولان امکان ادامه

ص: ۳۴۳

تحصیل نداشتند و به همین علت بیشتر در شغل اپراتوری و برخی شغل های محدود به کار گرفته می شدند، اما پس از تصویب قانون جامع حمایت از حقوق معلولان و سرمایه گذاری نظام جمهوری اسلامی برای ادامه تحصیل معلولان میزان تحصیلات این قشر از شهروندان بالا و در برخی موارد دکترا و فوق لیسانس است. به همین دلیل باید فضا و حوزه های اشتغال متناسب با تحصیلات، توانمندی ها و مهارت های معلولان را آماده و مهیا کرد. انجمن نخبگان معلول باید جدی گرفته شود. البته در این دوره طرح آن ریخته شد. زیرا نخبگان بسیاری در میان معلولان هست که دولت می تواند در زمینه های مختلف از آنها استفاده کند. در این دوره برخی معلولان موفق به کسب افتخارات بسیاری برای کشور شده اند و هم اکنون در میان معلولان کسانی هستند که در زمینه تأمین تجهیزات مورد نیاز معلولان قدم های بسیار خوبی برداشته اند که باید مورد حمایت قرار گیرند تا تولیدات و اختراعات آنها به تولید انبوه برسد.

معلولین در رشته های ورزشی، علوم قرآنی و حدیثی، شعر و ادبیات و سایر رشته ها رشد و ارتقای مطلوبی در این دوره داشتند.

مهم ترین وظیفه سازمان بهزیستی یا فراکسیون مجلس این است که این تجارب را رها نکنند. با تعویض رئیس جمهور، همه اینها تعطیل نشود، با عوض شدن مدیریت ها، کلاً راه عوض نشود، بلکه این راهی که شروع شده، تداوم یابد. برای این منظور دولت و مجلس باید تجارب این دوره را تماماً گردآوری کنند و اسناد و مدارک، صحبت ها و نظرات، اقدامات و خلاصه هر آنچه مربوط به معلولین است که در سال های حدود ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ بوده، جمع آوری و به صورت یک جلد کتاب، یا یک لوح فشرده یا بر روی وب سایتی منتشر نمایند.

خانم فاطمه آلیا در صحبتی به تاریخ ۲۶ بهمن ۱۳۹۰ قول داد(۱)، به زودی مجموعه ای مدون منتشر می شود. هم اکنون چهار سال از آن تاریخ گذشته و چیزی ندیده ایم. الآن هم دیر نیست و می توان مجموعه ای آماده و منتشر کرد.

این دوره با مباحث قانون ۸۳ آغاز شد ولی در جامعه زمینه هایی وجود داشت که این قانون به سرعت جواب داد. تجربه این دوره گویای این است که قانون تأثیرات آشکار و پنهان در لایه های جامعه دارد و می فهماند:

تقنین و قوانین معلولین زمینه ساز رشد و ترقی جامعه معلولین است. به رغم تلاش های مجلس شورای ملی و بعداً مجلس شورای اسلامی برای تکمیل قوانین معلولین و پر کردن خلأهای قانونی در ایران، هنوز مشکلات فراوانی در عرصه قوانین است. مشکلات معلولین در زمینه های اشتغال، ازدواج، رفاه عمومی و ده ها معضل دیگر مرهون فقدان قوانین جامع و رهگشا است.

به منظور کارشناسی مسائل و مشکلات حقوقی جامعه معلولین درصدد برآمدیم، نخست فعالیت های پیشین را شناسایی و ارزیابی کنیم. سپس به عرضه راه کارهای حقوقی اقدام نماییم. از این رو این فصل فعالیت های مجلس شورای اسلامی را به عنوان اصلی ترین نهاد قانون گذاری در ایران معرفی می نماید.

ص: ۳۴۴

نتیجه عینی این دوره را می توان در صعود تیم های ورزشی معلولین در رقابت های بین المللی دید. افتخارات کسب شده توسط معلولان و جانبازان در مسابقات ورزشی سال ۱۳۸۹ در گوانجو و اینکه معلولین توانستند با کمترین امکانات بیشترین مدال ها را برای کشور به دست آورند، گویای این است که برنامه ها و تدبیرهای حقوقی و اجرایی نتیجه بخش بوده است. نشاط و شادابی معلولین در ورزش توجه همه جهانیان را جلب کرد و به موفقیت های مطلوبی رسیدند و هنوز معلولین در رشته های ورزشی پر تلاش و با نشاط هستند. با اینکه فدراسیون معلولان و جانبازان قول داده بود تسهیلاتی برای ازدواج و تأمین مسکن برای مدال آوران پارالمپیک گوانجو تقدیم آنان کند اما در مورد برخی از مدال آوران این وعده هنوز عملیاتی نشده است. (۱)

بازتاب جهانی پیشرفت های حقوقی معلولین در ایران، قابل توجه بوده است. قوانین مربوط به معلولان در گزارش حقوق بشر در ژنو تحسین و تشویق اکثر کشورها را به دنبال داشت. همه کمیسیون های مجلس باید رسیدگی به حقوق معلولان را مورد توجه قرار دهند، چون موجب ارتقای جایگاه ایران در مجامع جهانی است. خبر اقدامات مجلس و دولت در ایران به همه دنیا رسیده و همه می دانند اینجا چه خبر است و در نشست ها ایران را تشویق می کنند.

تقویت سازمان بهزیستی و سازمان های مردم نهاد مربوط به معلولان و رفع کمبودها و ضعف ها کارنامه خوبی در زمینه رسیدگی به معلولان به همراه داشته است. گزارش حقوق بشر در ژنو در سال ۱۳۹۰ در زمینه معلولان، ایران را مورد تحسین و تشویق قرار داده است. اکثر کشورها از ایران درخواست کرده اند که از تجربیات جمهوری اسلامی ایران استفاده کنند. (۲)

کارنامه مثبت و قابل توجه ایران در دهه اخیر در زمینه معلولین به ویژه تصویب قانون ۱۳۸۳، موجب کسب حیثیت مضاعف برای ایران شده است. البته جهان از همه فعالیت ها و تلاش های داخل ایران خبر ندارد. مطلوب است رسانه ملی یعنی صدا و سیما اهمیت این مسأله را بیشتر متوجه شده و با همکاری سازمان بهزیستی به روش های مختلف فعالیت های معلولین را برجسته و اطلاع رسانی نماید.

ص: ۳۴۵

۱- خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، ۱۲ آذر ۱۳۹۰.

۲- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، آذر ۱۳۹۰.

اشاره

مبحث ۱: تلاش برای تدوين قانون جديد

مبحث ۲: لايحه حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت

مبحث ۳: پيش نویس ۳۶ ماده ای

مبحث ۴: لايحه جامع حمایت از حقوق معلولين

مبحث ۵: سير رخدادهای حقوقی از نگاه مسئولین

مبحث ۶: نقش مردم و سمن ها

مبحث ۷: فعالیت های اجتماعی نمایندگان مجلس

مبحث ۸: نقش و جایگاه شهرداری

ص: ۳۴۷

تاریخ حقوق معلولین ایران با رخدادهای تقنینی و قانون گذاری در سال ۱۳۰۱ آغاز شده است و تاکنون به رغم فراز و نشیب ها و افت و خیزها تداوم داشته است.

به دلیل کمی مستندات و منابع، تدوین تاریخ تقنین حقوق معلولین مشکلات خاص خود را دارد. تحولات حقوقی در جامعه معلولان ایران را می توان به روش های دیگر هم تدوین کرد؛ مانند محور قرار دادن منابع حقوقی و تحلیل تحولات حقوقی بر مبنای کتابشناسی آثار حقوقی؛ روش دیگر محور قرار دادن شخصیت های معلولین و خواسته های حقوقی آنان و تدوین تاریخ حقوق معلولین بر مبنای تحولات موجود در این حوزه.

اما این کتاب با محور قرار دادن تقنین ها و قوانین ویژه معلولین تألیف شده است. رخدادهای تقنینی مهم را محور قرار می دهد و به ترتیب تاریخی به آن ها می پردازد. مهم ترین مشکل و مانع در شیوه اتخاذ شده، کمبود منابع است. مجلس شورای اسلامی و دستگاه های دیگر که در قانون گذاری مشارکت داشته اند، کارنامه های خود را موضوعی مکتوب و منتشر نکرده اند و به ندرت کتابی در این زمینه منتشر شده است.

از سال ۱۳۰۱ تا حوالی سال ۱۳۶۸، تقنین قوانین معلولین، یک سیر خاص و یکنواخت داشت. در این دوره که هفت دهه طول کشید، ایران شاهد تحولات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی ژرف بوده است. تحولاتی که اهم آن ها انقلاب اسلامی؛ انقلاب سفید؛ تغییر رژیم پهلوی؛ سرکار آمدن نظام جمهوری اسلامی؛ تغییر قانون اساسی و جنگ تحمیلی عراق است. اما در عرصه حقوق و قوانین معلولین، فقط قانون گذاری های موردی بوده، که به اقتضای نیازها و شرایط جریان داشته است. هر چند پس از انقلاب ۱۳۵۷، با تأسیس سازمان بهزیستی، گام های بلندتر برای جامعه معلولین برداشته شد ولی در عرصه حقوق و قانون آنان، طرح و لایحه های مهم و زیر بنایی مواردی مصوب شد که در فصول پیش گزارش شد.

از سال ۶۸ تا تصویب قانون ۸۳ دوره دوم تاریخ معلولین ایران رقم خورد. در این دوره چند قانون مناسب سازی و قانون آموزش و پرورش استثنایی مصوب شد. هر کدام از اینها منشأ تحولات و بروز تغییرات شده است.

دوره سوم از تصویب قانون ۸۳ تا الغای این قانون و تدوین قانون جدید مشهور به قانون ۳۶ ماده ای یا لایحه ۶۳ ماده ای تداوم داشت. مجلس ششم و دولت محمد خاتمی با شعارهای رسیدگی به اقشار آسیب پذیر و طرح جامعه مدنی و مشارکت مردم در سرنوشت اجتماعی، به این نتیجه رسیدند قدمی برای معلولین بردارند. فضا به گونه ای بود که گفته می شد پیش از انقلاب مشکلات بعضی از اقشار جامعه مرتفع شد، پس از انقلاب ۵۷ هم اقشاری به رفاه و خواستگاه های خود رسیدند، اما برای معلولین در هر دو دوره، اقدامات زیر بنایی و گسترده نشده است. فشار افکار عمومی بر مسئولین زیاد بود. نتیجه این شد که مجلس شورای اسلامی طرح قانون جامع حمایت از معلولان را تدوین و در سال ۸۳ تصویب کرد. با تدوین و تصویب این قانون عصر جدیدی در تاریخ معلولین آغاز شد. هر چند

سرنوشت خود قانون ۸۳ ابر بود ولی منشاء تحولات بسیار به ویژه موجب گسترش حقوق معلولین و شفاف شدن وظایف و مبادی مشکلات شد. بالاخره دوره سوم تاریخ حقوقی معلولین رقم خورد. این دوره را در فصل سوم به تفصیل گزارش داده و تحلیل کردیم. البته قله ها و حوادث مهم و اساسی مطرح شد و از همه حوادث کوچک صرف نظر کرده و فقط به اهم آن ها پرداختیم.

دوره چهارم از حدود سال ۹۰ شروع شده و تا کنون تداوم دارد. این دوره مرتب بر دوره های پیش است و از دستاوردهای تحولات سابق بهره می برد. البته این چهار دوره بر اساس تحولات حقوقی و قانونی معلولین معرفی شده است. اما تاریخ تحولات معلولین ایران به لحاظ فرهنگی، به لحاظ اجتماعی و از نگاه آموزش و پرورش، دوره بندی دیگری دارد. بهر حال این دوره زمینه ساز پیدایش و ورود تشکل های غیر دولتی ویژه معلولین به عرصه حقوق خواهی شد. حدوداً از سال ۱۳۹۰ شاهد برپایی نشست ها، همایش ها، میزگردها، تألیف مقاله و کتاب برای اصلاح و کارآمدسازی حقوق معلولین ایران هستیم. برخی این دوره یعنی سال های ۱۳۹۰ به بعد را «جنبش اجتماعی معلولین» نامیده اند. این اصطلاح را اولین بار آقای سهیل معینی مؤلف و پژوهشگر حوزه معلولین به کار برد. (۱) اما به نظر می رسد بهتر است نام این دوره را «جنبش حقوقی معلولین» نامید. بعداً درباره دلیل و استدلال بحث خواهیم کرد.

آقای معینی جوهریه تحولات این سال ها را «دمکراسی» تعریف می کند. یعنی با تلاش های مردم، معلولین، دولت و مجلس، بستری فراهم آمد که مقولاتی مثل برابری خواهی، مشارکت اجتماعی، اهتمام به سرنوشت خود و هم نوعان و نفی تبعیض برجسته تر و فراگیرتر شد. اما در نقد سهیل معینی می توان گفت، واژه جنبش بار عملی دارد و با اقدام عملی عمومی همراه است، در حالی که همه مفاهیم مزبور رویکرد حقوقی دارند. از اینرو بهتر است این دوره را جنبش حقوقی بنامیم.

محتوای این فصل بررسی فعالیت های حقوقی و تقنینی در مجلس شورای اسلامی، در هیئت دولت و در جامعه معلولین و سمن های آن ها است.

با اینکه از نظر زمانی، دوره چهارم حدود چهار سال تداوم داشته ولی حجم فعالیت ها و اقدامات، نشست ها و بیانات و تحلیل ها بیشتر است. به همین دلیل اصرار داریم تعبیر جنبش را به کار ببریم. مطالب این فصل در پنج مبحث تنظیم خواهد شد. هر مبحث به بخشی از تحولات این دوره می پردازد.

لازم است درباره منابع این فصل متذکر شوم که بیشتر مأخذ غیر کتابخانه ای است و از سایت های اینترنتی اخذ شده است. زیرا هنوز کتاب، مقاله، پایان نامه درباره بسیاری از حوادث حقوقی جدید تألیف و عرضه نشده است. در بسیاری از موارد، کتاب حاضر نخستین اثر و مأخذ کتابخانه ای است و پژوهشگران آتی از این کتاب به عنوان مأخذ استفاده خواهند کرد.

ص: ۳۵۰

برای اولین بار در تاریخ معلولین ایران، قانونی در سال ۱۳۸۳ تصویب شد. این قانون به نام «قانون جامع حمایت از معلولان» منشأ تحولات اجتماعی و حقوقی در جامعه معلولین شد. با اینکه بعد از تصویب همواره با مشکلاتی همراه بود. به طوری که چند سال بعد از تصویب و مشخصاً از سال ۱۳۸۸ زمزمه های تغییر، اصلاح آن یا تدوین قانون جدید و کنار نهادن قانون ۸۳ به گوش می رسید. در سال های آخر دهه نود، دولت به این نتیجه رسید قانون جدید تدوین کند. وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مأمور تدوین شد. رئیس جمهور وقت دوره اش به اتمام رسید و دکتر حسن روحانی انتخاب شد. وزارت رفاه بر تلاش های خود افزود و قانونی در ۳۳ ماده به عنوان پیش نویس برای طرح در دولت آماده و منتشر کرد. اما وزیر و کارشناسان به آن راضی نشدند و کمیته ای برای تکمیل آن تعیین شد و چندی بعد متن ۶۳ ماده ای به عنوان متن نهایی برای طرح در هیئت دولت عرضه شد. در سال ۹۴ دولت اعلام کرد بخشی از این قانون را در هیات دولت تصویب کرده و به بخشی دیگر را به صورت لایحه به مجلس فرستاده است.

بررسی ناکارآمدی قانون ۸۳

دلیل و عواملی که موجب شد، قانون ۸۳ را کنار گذاشته و قانون جدید تألیف شود در جلسات مختلف و توسط کارشناسان تجزیه و تحلیل شده است. از جمله این جلسات، نشستی بود که با حضور علی همت محمودنژاد (عضو اصلی هیئت مدیره سازمان جهانی معلولان و مدیرعامل انجمن دفاع از حقوق معلولین ایران)، مهدیه نجفی زاده (معاون مجتمع آموزشی نیکوکاری رعد) و محمدرضا دشتی (کارشناس روابط عمومی و مسئول کارآفرینی اجتماعی مؤسسه رعد) برگزار شد تا به نمایندگی از جامعه معلولان، حرف ها، مشکلات و مسائل مهم حقوقی و اجتماعی معلولین در چارچوب نقادی قانون ۸۳ رسیدگی شود.

علی همت محمودنژاد به مناسب سازی و پیاده روها و تردد با وسایط شخصی یا عمومی پرداخته و می گوید: «همانطور که در ماده ۲ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان آمده، الان بزرگترین مشکل معلولان دسترسی است. وقتی یک فرد نتواند وارد دانشگاه شود یا از امکاناتی مانند کتابخانه، فرهنگسرا، سینما و پارک استفاده کند هیچ گاه نمی تواند توانایی های خودش را نشان دهد. هنوز پله های مترو و اتوبوس ها برای معلولان مناسب سازی نشده اند. البته پلاک ویژه معلولان برای خودروی معلولان طراحی و پیگیری شد، مسئولان هم با آن موافقت کردند و به نتیجه رسید. این پلاک کمک می کند در طرح های ترافیک و زوج و فرد حضور پیدا کنیم. اما اداره راهنمایی و رانندگی هنوز در مورد مسائل معلولیتی جدی نیست. مثلاً اگر کسی در جایگاه ویژه معلولین توقف کند پلیس او را به ندرت جریمه می کند. چون در قبض جریمه کدی برای این مورد تعبیه نشده است. شهردار ایتالیا فقط به خاطر یک دقیقه پارک در جایگاه ویژه معلولان از کار برکنار شد و این خبر خیلی مهمی در رسانه ها بود. بلیت هواپیما بر اساس ماده ۴ قانون جامع حمایت از حقوق

معلولان باید نیم بها باشد، در این قانون گفته نشده که سفر خارجی باشد یا داخلی و گفته نشده که شرکت خصوصی باشد یا دولتی اما بلیت هواپیما تا سال گذشته برای معلولان تنها از دو شرکت دولتی نیم بها بود و حالا همان دو شرکت هم بلیت نیم بها نمی دهند و می گویند بیایید اینجا و اگر هواپیما صندلی خالی داشت به شما بلیت نیم بها می دهیم. حتی یک شرکت خصوصی در بلیت هواپیمایش نوشته از سوار کردن معلولان معذوریم» (۱)

خانم نجفی زاده به تشکل های معلولین پرداخته و قلمرو فعالیت آن ها، تأثیر آن ها در زندگی معلولین، تعامل آن ها با دستگاه های اجرایی را تبیین کرده و می گوید: «جایگاه فعالیت این تشکل ها در قانون معلوم نیست و ابعاد فعالیت آن ها در قانون ۸۳ تبیین نشده است.» (۲)

محمد رضا دشتی نیز خاطر نشان کرد: «وضعیت شغلی معلولین و اشتغال معلولین در قانون ۸۳ روشن شده است. هاو کینگ شخصیت مهم و نابغه معلول انگلیسی است و شهرت جهانی دارد. در ایران هم شخصی داریم که در سطح هاو کینگ است. خانم بهاره هنرپرور در دوران لیسانس با آقای هاو کینگ آشنا می شود و با او مکاتبه می کنند. ایشان به خانم هنرپرور می گوید من هم این مشکلات را دارم و بروید در همین رشته تحصیلی من درس بخوانید، خانم هنرپرور هم این رشته را تا مقطع دکترا ادامه می دهد. اما با مشکلات فراوان، چون سه بار در دوره فوق لیسانس ایشان را به دلیل معلولیت رد کردند. آقای هاشمی در دانشگاه آزاد دستور داد، برگشت و توانست دوره فوق لیسانس و دکترا را طی کند. ایشان الآن در آفریقا مشغول کار و پژوهش است. چون در ایران کار برایش نیست. یعنی فردی که افتخار ایران است باید برود در آفریقا کار کند؟ با اینکه قانون ۸۳ خوب اشتغال را حل کرده ولی در اجرا موانع بسیار زیاد است.

مبحث دیگر درباره ورزشکاران معلول است و تبعیض فاحشی بین قهرمانان پارالمپیک و المپیک وجود دارد. علی القاعده نباید بین معلول و غیر معلول در ورزش قهرمانی تفاوت باشد. اما متأسفانه میزان جایزه ورزشکاران المپیک ده برابر ورزشکاران پارالمپیک است.

قانون جامع حمایت از معلولین در ۱۶ ماده در سال ۸۳ در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید. دولت آقای احمدی نژاد اجرای آن را کنسل کرد و در دولت چند بار مورد بازنگری قرار گرفت. بیش از یک سال و نیم است که اداره حقوقی وزارت رفاه، سازمان بهزیستی و کارشناسان و نمایندگان NGOها درباره آن نظر داده اند و ایرادهای مربوط به آن را گرفته اند و الآن در کمیسیون اجتماعی دولت است و امید است زودتر تکلیف آن روشن گردد. اما قبلاً که قانون ۸۳ اجرا می شد، موادی از آن را مجریان، اجرا نمی کردند. در بحث اشتغال معلولان، این قانون سه درصد استخدام ها را برای معلولان می داند اولاً سه درصد بسیار کم است و حتماً باید این درصد زیاد شود چون وقتی به مناطق می رسد عملاً سهمی به معلولان نمی رسد. دوم اینکه از واژه هایی نامأنوس و مخالف با کنوانسیون حقوق جهانی معلولان استفاده می کنند و شرط صحت جسمانی کامل را پیش می کشند.

ص: ۳۵۲

۱- خبرگزاری خبر آنلاین، ۱۰ اسفند ۱۳۹۳.

۲- همان.

از مقایسه بین وضعیت معلولان ایران و سایر کشورها می توان فهمید در کشورمان آیین دادرسی خاص ویژه معلولین نداریم در حالی که اگر آن را داشته باشیم هنگامی که قاضی بخواهد برای معلولی که جرمی را مرتکب شده حکم صادر کند می تواند بسیاری از موارد و شرایط را در نظر بگیرد یا وقتی علیه کسی که معلول است جرمی را مرتکب شوند باید تشدید مجازات در نظر گرفته شود. در انگلستان و بسیاری از کشورها افرادی که علیه معلولین جرمی را مرتکب می شوند با ۴۰ درصد تشدید مجازات مواجه می شوند. هنوز در ایران بانک جامع اطلاعاتی راجع به معلولان نداریم. از اینرو در مورد معلولین زندانی، اطلاعاتی نداریم. لازم به ذکر است، شرایط زندان برای معلولان بسیار سخت تر از شرایطی است که افراد عادی می توانند در آنجا تحمل کنند و در بسیاری از کشورها تسهیلاتی برای آن ها در نظر می گیرند. در کشور سوئد هر معلول یک شخص حمایتگر دارد. نیز رشته ای به نام حمایت معلولین در دانشگاه های سوئد تدریس می شود. مهم این است که در قانون ۸۳، به دادرسی، به شرایط زندان و به بسیاری از موارد دیگر پرداخته نشده است. می توان این موارد را به کنوانسیون ارجاع داد. مثلاً در متن قانون نوشت، هر موردی در این قانون ذکر نشده بر اساس کنوانسیون و میثاق های بین المللی عمل شود.»^(۱)

خلاصه نظر بسیاری از کارشناسان این است که قانون جامع مصوب ۸۳ اگر در همین حدّ هم عملی و اجرایی می شد خوب بود ولی، همواره از اجرای آن طفره می رفتند. الآن هم چند سال است آن را کنار گذاشته و مشغول تدوین قانون جدید هستند. امید است قانون جدید هر چه زودتر تصویب و ضمانت های اجرایی در آن لحاظ شود.

ص: ۳۵۳

۱- . خبرگزاری خبر آنلاین، ۱۰ اسفند ۱۳۹۳.

اشاره

متنی شامل ماده و با عنوان «لایحه حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت (توسعه و اصلاح قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، مصوب ۸۳» به تاریخ ۱۳ بهمن ماه ۱۳۹۲ از سایت کانون معلولین توانا قزوین اخذ شد. عکس صفحه نخست این متن اینگونه است:

پس از صفحه فوق، ماده آمده است. اما چند نکته مهم وجود دارد. این نکات برای پژوهشگران تاریخ حقوق معلولین ایران اهمیت دارد:

۱- در قسمت تاریخ پیشنهاد، ۷/۲/۹۲ درج شده است. یعنی این متن در دولت دهم و حدود ۲ ماه مانده با اتمام دولت دهم نهایی و پیشنهاد شده است.

ص: ۳۵۵

۲- این متن روی سر برگ های دفتر هیئت دولت و به عنوان گزارش کمیته تخصصی آمده است. مشخص است کمیته تخصصی در هیئت دولت هم مستقر بوده و در زمینه حقوق معلولین کار می کرده و این متن حاصل کار آنها است. اما آنها چه کسانی هستند و اسامی آنها، اطلاعاتی درج نشده است.

۳- برخی قرائن و شواهد در متن مثل استفاده از واژه حقوق شهروندی هست که انتساب این متن به دولت دهم (محمود احمدی نژاد) را تضعیف و انتساب آن به دولت یازدهم (حسن روحانی) را تقویت می کند. مخصوصاً عنوان (تیترا) و ماده یک دارای واژه های نزدیک به ادبیات آقای روحانی است.

۴- تاریخ انتشار آن (بهمن ۹۲) نشان می دهد که در زمان دولت یازدهم منتشر شده است.

۵- جمع این نکات نشان می دهد این متن در اواخر دولت محمود احمدی نژاد آماده شده ولی فرصت تقدیم به مجلس را نداشته و دولت حسن روحانی با ویرایش برخی جاهای آن در نیمه دوم سال ۹۲ منتشر کرده و در اختیار کارشناسان برای نظرخواهی گذاشته است. البته این گزارش صرفاً یک احتمال است. چون به اسناد دولتی دسترسی ندارم و نمی دانم پشت پرده چه خبر است.

اکنون نخست متن ۲۴ ماده ای را می آوردم و سپس آن را با قانون ۸۳ مقایسه می کنم و در ادامه نشستی که در سال ۹۲ برای بررسی همین متن منعقد شد را گزارش می کنم.

متن لایحه حقوق شهروندی

این لایحه در ۲۴ ماده به شرح زیر منتشر شده است:

گزارش کمیته تخصصی

پیشنهاد دهنده: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

کمیسیون مرتبط: امور اجتماعی و دولت الکترونیک

تاریخ پیشنهاد: ۰۷/۰۲/۱۳۹۲

عنوان پیشنهاد: لایحه حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت (توسعه و اصلاح قانون جامع حمایت از حقوق معلولان- مصوب ۱۳۸۳-)

خلاصه پیشنهاد و دلایل توجیهی:

۱- طبق اعلام وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، تصویب و اجرای قانون جامع حمایت از حقوق معلولان- مصوب ۱۳۸۳- علی رغم بهبود نسبی و قابل ملاحظه در آسایش و آرامش گروه هدف و ارتقای سطح خدمات حمایتی و توان بخشی افراد دارای معلولیت، نتوانسته انتظارات و توقعات میلیون ها نفر از شهروندان معلول را برآورده سازد و موانع عمده فراروی آنان را رفع نماید.

۲- وزارت یاد شده با اعلام اهدافی به شرح زیر پیش نویس لایحه مورد نظر را برای طی مراحل تصویب ارائه نموده است:

- تغییر ماهیت حقوقی قانون از طرح به لایحه

- حذف موارد بازدارنده اجرای مطلوب قانون از متن قانون

- پیش بینی نهاد عالی نظارتی

- تطبیق مفاد قانون با تحولات اداری کشور

- توسعه مفاد قانون به نیازهای مغفول مانده افراد معلول در قانون جامع

- تدقیق برخی مفاد تفسیر برانگیز قانون جامع

- استفاده از ظرفیت های جدید در بهبود سطح زندگی افراد معلول

- تعمیم مسئولیت بهبود زندگی افراد معلول از یک دستگاه به همه سازمان ها و دستگاه های ذی ربط

ماده ۱

دولت جمهوری اسلامی ایران، در راستای تحقق بندهای «۳»، «۷»، «۹» و «۱۲»، اصل سوم، اصل بیست و نهم و بندهای «۱» و «۲» اصل چهل و سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مفاد قانون جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت مصوب ۱۳۸۳ مجلس شورای اسلامی، مفاد پیمان نامه جهانی حقوق افراد دارای معلولیت مصوب ۱۳۸۷ مجلس شورای اسلامی و تحقق سند چشم انداز توسعه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، مفاد این قانون را با هدف تصریح، تضمین و تحقق حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت، برابری فرصت ها در همه عرصه های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی فراروی شهروندان دارای معلولیت و ممانعت از اعمال هر گونه تبعیض علیه حقوق، کرامت انسانی و شأن شهروندی این افراد ناشی از معلولیت آنان، به تصویب می رساند.

تبصره ۱- فرد دارای معلولیت کسی است که بر اساس طبقه بندی های بین المللی انواع معلولیت با تأیید کمیسیون تخصصی پزشکی - توان بخشی تشخیص نوع و تعیین شدت معلولیت سازمان بهزیستی کشور در اثر اختلال و آسیب جسمی، حسی، ذهنی، روانی و یا توأم با محدودیت قابل توجه و مستمر در فعالیت های روزمره زندگی و مشارکت اجتماعی مواجه است.

تبصره ۲- نظر به ضرورت مشخص شدن نوع و شدت معلولیت شهروندان هدف این قانون، به منظور برخورداری از حقوق مندرج در مواد بعدی و سایر قوانین و مقررات معطوف به شهروندان دارای معلولیت و سطح بندی خدمات به آنان در مواد مقرر، سازمان بهزیستی کشور مکلف است کارت هوشمند معلولیت، افراد دارای معلولیت را با مکانیسم مندرج در آیین نامه اجرایی این تبصره صادر نماید. تا زمان صدور کارت هوشمند، کارت های صادره قبلی توسط سازمان بهزیستی کشور کماکان معتبر است. آیین نامه اجرایی چگونگی تعیین نوع و شدت معلولیت شهروندان هدف این قانون و صدور کارت هوشمند معلولیت آنان، حداکثر سه ماه پس از تصویب و ابلاغ این قانون، توسط سازمان بهزیستی کشور تدوین و به تأیید وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی خواهد رسید.

(منطبق با ماده ۱ قانون جامع با اصلاحات)

ماده ۲- مناسب سازی و دسترس پذیری:

تحقق مشارکت کامل شهروندان دارای معلولیت در همه فعالیت ها و امور اجتماعی، مستلزم مناسب سازی همه معابر، ساختمان ها و اماکن دارای کاربری عمومی جهت دسترسی و کاربری این شهروندان است. در راستای تحقق این حق اساسی شهروندان دارای معلولیت و منطبق با اجرای احکام سند چشم انداز توسعه همه جانبه جمهوری اسلامی ایران، دولت مکلف است ضمن تحقق

ص: ۳۵۷

کامل امر مناسب سازی و دسترس پذیری محیط های شهری و روستایی برای شهروندان دارای معلولیت تا افق ۱۴۰۴، بر انجام اقدامات زیر نظارت کند.

الف- قوای سه گانه و مؤسسات و شرکت های وابسته به آن ها، دستگاه های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری و بخش غیردولتی با کاربری عمومی مکلفند ضمن رعایت کلیه ضوابط و استانداردهای دسترس پذیری ساختمان ها و تأسیسات برای افراد دارای معلولیت در طرح های آتی و در دست تهیه خود و ممانعت از احداث اماکن جدید و فاقد دسترس پذیری برای افراد دارای معلولیت، ساختمان ها و تأسیسات فعلی تحت پوشش خود را بر اساس برنامه ریزی و هدف گذاری معین و با پیش بینی بودجه مشخص سالانه تا افق ۱۴۰۴ جهت دسترسی کاربران دارای معلولیت مناسب سازی نمایند.

ب- شهرداری ها مکلفند از صدور پروانه احداث، بازسازی، و یا پایان کار برای ساختمان ها و اماکن با کاربری عمومی و معابری که استانداردهای لازم بر اساس ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری را برای افراد دارای معلولیت رعایت نکرده باشند، خودداری نمایند.

ج- کلیه دستگاه های متولی صدور مجوز، مکلفند رعایت ضوابط و استانداردهای مناسب سازی را در شرایط و الزامات صدور مجوز لحاظ نمایند.

د- به منظور سیاست گذاری، برنامه ریزی اجرایی، نظارت بر امر خطیر مناسب سازی و ایجاد بانک جامع اطلاعات مناسب سازی در کشور، ستاد هماهنگی مناسب سازی کشور به ریاست وزیر کشور و با شرح وظایف و ساختار متناسب مندرج در آیین نامه جدید اجرایی ماده ۲ قانون جامع مصوب خردادماه ۱۳۹۱ هیئت وزیران تشکیل می شود. ستاد مذکور گزارش عملکرد ملی در عرصه مناسب سازی را سالانه به شورای عالی امور معلولان و مجلس شورای اسلامی ارائه می دهد.

تبصره- نحوه نظارت و پیگیری مربوط به مناسب سازی در آیین نامه اجرایی که توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی با همکاری سازمان بهزیستی کشور، وزارت کشور، وزارت راه و شهرسازی و معلولیت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید، مشخص خواهد شد.

(منطبق با ماده ۲ قانون جامع با اصلاحات و اضافات، منطبق با ماده ۹ پیمان نامه جهانی حقوق افراد دارای معلولیت)

ماده ۳- تردد و تحرک:

امکان بهره مندی افراد دارای معلولیت از وسایل نقلیه به ویژه سامانه های حمل و نقل عمومی همسان با سایر آحاد جامعه، حق شهروندی افراد دارای معلولیت است. دولت جمهوری اسلامی ایران به منظور تحقق استیفای افراد دارای معلولیت از این حق شهروندی، از انجام اقدامات زیر حمایت و پشتیبانی به عمل می آورد:

الف- دسترس پذیری کلیه سامانه های حمل و نقل عمومی درون شهری و برون شهری تا افق ۱۴۰۴ و منطبق با استانداردهای بین المللی دسترس پذیری سامانه های حمل و نقل عمومی برای افراد دارای معلولیت شامل مناسب سازی کلیه پایانه ها، ایستگاه ها و تأسیسات سامانه های حمل و

نقل عمومی و امکان بهره مندی شهروندان دارای معلولیت از ناوگان های حمل و نقل عمومی زمینی، دریایی و هوایی.

سامانه های مذکور مکلفند کارکنان خود را جهت همیاری علمی و صحیح با مسافرین دارای معلولیت آموزش دهند.

ب- به منظور ممانعت از تضییع حق شهروندی افراد دارای معلولیت های شدید و خیلی شدید، جهت مشارکت اجتماعی در همه عرصه ها و برخورداری از کلیه خدمات، همسان با سایر آحاد جامعه، به دلیل عدم امکان استفاده از سامانه های حمل و نقل عمومی موجود از یک سو و زمانبر بودن تکمیل روند دسترس پذیری سامانه های حمل و نقل عمومی از سوی دیگر، شهرداری های کشور متناسب با امکانات خود اقدام به تشکیل سامانه های حمل و نقل ویژه شهروندان دارای معلولیت می نمایند. دولت مکلف است در تشکیل این سامانه ها به شهرداری های فاقد اعتبارات لازم، کمک نماید.

ج- استفاده شهروندان دارای معلولیت های شدید و خیلی شدید از سامانه های حمل و نقل ریلی و اتوبوس رانی درون شهری رایگان و استفاده این افراد از سامانه های برون شهری ریلی، هوایی و دریایی نیم بهاء است.

تبصره- چگونگی جبران هزینه های استفاده افراد دارای معلولیت های شدید و خیلی شدید از امتیازات این بند در آیین نامه اجرایی مصوب کارگروه متشکل از نمایندگان وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزارت کشور، وزارت راه و شهرسازی، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری، حداکثر سه ماه پس از ابلاغ این قانون مشخص می شود.

د- به منظور تسهیل استفاده شهروندان دارای معلولیت از خودروهای شخصی مناسب سازی شده جهت تردد مستقل، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است با پیش بینی اعتبارات لازم، افراد دارای معلولیت را جهت تملک خودروهای مناسب سازی شده مورد نیاز از طریق اعطای کمک های بلاعوض، وام های قرض الحسنه و کم بهره یاری نماید.

(ماده جدید الحاقی تکمیلی ماده ۴ قانون جامع، منطبق با مواد ۹ و ۲۰ پیمان نامه جهانی حقوق افراد دارای معلولیت)

ماده ۴- مراقبت های بهداشتی و خدمات توان بخشی:

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران دسترسی به مراقبت های بهداشتی و خدمات درمانی را حق اساسی کلیه ایرانیان شناخته است. در راستای برخورداری شهروندان دارای معلولیت از این حق و رفع نیاز این شهروندان به خدمات و وسایل توان بخشی در جهت بازتوانی و تأمین سلامت آنان اقدامات و حمایت های زیر صورت می پذیرد:

الف- کلیه افراد دارای معلولیت فاقد پوشش بیمه های پایه ای سلامت و ناتوان از پرداخت حق بیمه های مذکور و افراد تحت تکفل آنان تحت پوشش بیمه های پایه ای سلامت قرار می گیرند. هم چنین افراد دارای معلولیت نامبرده جهت دسترسی به خدمات درمانی، توان بخشی و مشاوره ای لازم جهت جبران پیامدهای معلولیت آنان تحت پوشش بیمه های تکمیلی نیز قرار می گیرند.

تبصره- در صورت عدم شمول ارائه خدمات توان بخشی و مشاوره مورد نیاز افراد دارای معلولیت توسط بیمه های پایه ای و تکمیلی سلامت، دولت مکلف است دسترسی این افراد را به خدمات مذکور بدون تحمیل هزینه های اضافی تأمین نماید.

ب- سازمان بهزیستی کشور مکلف است با حفظ رویکرد محوری کمک به مراقبت و نگهداری از افراد دارای معلولیت در بطن خانواده ها و ارائه حمایت های لازم به این خانواده ها، خدمات مراقبتی و نگهداری از افراد دارای معلولیت به ویژه افراد دارای معلولیت های شدید و خیلی شدید را از طریق مراکز وابسته به خود یا حمایت از مراکز بخش غیردولتی (خصوصی، تعاونی، خیریه و تشکل های مردم نهاد) تأمین نماید. اعتبارات مورد نیاز تأمین این خدمات از جمله یارانه پرداختی به مراکز غیردولتی سالانه بر اساس گزارش کارگروه تخصصی زی ربط و با احتساب هزینه تمام شده خدمات، پیش بینی و توسط دولت در بودجه سالانه سازمان بهزیستی منظور می شود.

ج- دسترسی به خدمات توان بخشی (پزشکی، اجتماعی و حرفه ای) از مهم ترین نیازها و حقوق شهروندان دارای معلولیت است. در جهت رفع این نیاز، سازمان بهزیستی کشور مکلف است با استفاده از ظرفیت مراکز تخصصی خود یا حمایت از ظرفیت های مراکز بخش غیردولتی، دسترسی افراد دارای معلولیت را به خدمات مذکور تأمین نماید. اعتبارات مورد نیاز تأمین این خدمات از جمله یارانه پرداختی به مراکز غیردولتی سالانه بر اساس گزارش کارگروه تخصصی زی ربط و با احتساب هزینه تمام شده خدمات، پیش بینی و توسط دولت در بودجه سالانه سازمان بهزیستی منظور می شود.

د- گسترش کارگاه های آموزشی، حمایتی و تولیدی افراد دارای معلولیت و ارائه خدمات توان بخشی حرفه ای برای آنان جهت توانمندسازی جامعه هدف با همکاری سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور، سازمان فنی و حرفه ای کشور و تشکل های غیردولتی افراد دارای معلولیت.

تبصره- شیوه کار کارگاه های توان بخشی حرفه ای افراد دارای معلولیت و حقوق شاغلین به کار در این کارگاه ها در آیین نامه اجرایی تشکیل کارگاه های حمایتی توسط کارگروه تخصصی این امر متشکل از کارشناسان وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، سازمان بهزیستی کشور حداکثر ظرف مدت سه ماه پس از تصویب این قانون، تدوین و به تأیید هیئت وزیران خواهد رسید.

ز- دسترسی به وسایل توان بخشی، بخش انفکاک ناپذیر از بازتوانی افراد دارای معلولیت و جبران پیامدهای منفی ناشی از معلولیت آنان است. به منظور رفع این نیاز شهروندان دارای معلولیت، سازمان بهزیستی کشور مکلف است وسایل توان بخشی مورد نیاز این شهروندان را با اولویت استفاده از وسایل توان بخشی استاندارد تولید داخلی و در صورت عدم وجود یا تکافوی تولیدات استاندارد داخلی، از منابع خارجی تأمین نماید. این تأمین باید متناسب با توان مالی افراد دارای معلولیت با تحمیل حداقل هزینه و در صورت فقدان توان مالی به صورت رایگان صورت پذیرد. اعتبارات مورد نیاز این بخش سالانه متناسب با نیاز گروه هدف توسط دولت در بودجه سازمان بهزیستی کشور منظور می شود.

و- دسترسی به وسایل و فن آوری های کمکی تسهیل کننده زندگی روزانه افراد دارای معلولیت از حقوق مسلم آن هاست. در پاسخ به این حقوق سازمان بهزیستی مکلف است وسایل و فن آوری های

کمکی مذکور را رأساً یا با حمایت از بخش خصوصی یا تشکل های مردم نهاد با بهای مناسب و منطبق با توان خرید مصرف کنندگان، در اختیار آنان قرار دهد.

ه-- به منظور پیشگیری از بروز معلولیت های اجتناب پذیر، سازمان بهزیستی کشور مکلف است با همکاری سایر دستگاه ها از جمله وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی نسبت به تدوین و اجرای برنامه های پیشگیری و کاهش بروز پدیده معلولیت اقدام نماید.

(ماده جدید الحاقی منطبق با مواد ۳، ۵ و ۱۰ قانون جامع، منطبق با مفاد مواد ۲۵ و ۲۶ پیمان نامه جهانی حقوق افراد دارای معلولیت)

ماده ۵- دسترسی به امکانات ورزشی:

امکان اشتغال به فعالیت های ورزشی از مهم ترین ابزار بازتوانی و ارتقاء سطح سلامت و ضریب نشاط فردی و جمعی افراد دارای معلولیت است. به منظور پاسخ به این نیاز اساسی افراد دارای معلولیت اقدامات زیر صورت می پذیرد:

الف- وزارت ورزش و جوانان، شهرداری های کشور و سایر سازمان ها، دستگاه های اجرایی دولتی، نهادهای عمومی و مؤسسات بخش غیردولتی احداث کننده اماکن ورزشی ممکنند، منطبق با ماده ۲ این قانون و در رعایت حق شهروندان دارای معلولیت برای دسترسی برابر به امکانات ورزشی، اماکن، تأسیسات و تجهیزات ورزشی خود را جهت دسترسی این افراد و با رعایت استانداردهای مربوطه، مناسب سازی نمایند.

ب- وزارت ورزش و جوانان به عنوان دستگاه مادر، سیاست گذار در زمینه تربیت بدنی، مکلف است با هماهنگی معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری سهم عادلانه و متناسب شهروندان دارای معلولیت را از بودجه ملی ورزش اختصاص داده و با اولویت فراگیر اماکن و تأسیسات ورزشی جهت اشتغال به ورزش افراد دارای معلولیت در کنار سایر شهروندان، نسبت به توسعه مراکز و تأسیسات ورزشی اختصاصی فعالیت های ورزشی افراد دارای معلولیت و حمایت خاص از مسابقات و جشنواره های ورزشی آنان اقدام نماید.

ج- با توجه به اهمیت مضاعف ورزش در تأمین سلامت و توان بخشی افراد دارای معلولیت، استفاده این افراد از اماکن ورزشی دولتی و نهادهای عمومی رایگان و استفاده آنان از اماکن ورزشی بخش غیردولتی نیم بهاء است.

تبصره: ساز و کار چگونگی استفاده نیم بهاء افراد دارای معلولیت از اماکن ورزشی بخش غیردولتی در آیین نامه اجرایی این بند با شرکت نمایندگان وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزارت ورزش و جوانان، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری حداکثر سه ماه پس از تصویب و ابلاغ این قانون مشخص خواهد شد.

د- به منظور تربیت نیروی انسانی متخصص در امر ورزش افراد دارای معلولیت، وزارت علوم تحقیقات و فن آوری مکلف است گرایش ها و دروس تخصصی ورزش افراد دارای معلولیت را پیش بینی و تدوین نماید.

(ماده جدید الحاقی مکمل مفاد ماده ۴ قانون جامع، منطبق با ماده ۳۰ پیمان نامه جهانی حقوق افراد دارای معلولیت)

اشتغال به فعالیت های خلاقانه فرهنگی و هنری از مهم ترین ابزارهای شکوفایی استعدادهای معنوی همه آحاد جامعه به ویژه شهروندان دارای معلولیت جهت غلبه بر محدودیت های ناشی از معلولیت این افراد از یک سو و ایجاد تصویر مثبت از توان مندی های این افراد در ذهن جامعه از سوی دیگر است. به منظور ایجاد بستر مناسب شکوفایی استعدادهای فرهنگی و هنری افراد دارای معلولیت و دسترسی برابر آنان به منابع اطلاعاتی به عنوان پیش شرط لازم تحقق مشارکت آنان در عرصه های تولیدات و فعالیت های فرهنگی اقدامات زیر صورت می پذیرد:

الف- کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها، دستگاه های اجرایی و مؤسسات دولتی یا وابسته به نهادهای عمومی و نیز مؤسسات بخش غیردولتی فعال در عرصه خدمات فرهنگی و هنری مکلفند ضمن رعایت الزامات ماده ۲ این قانون مبنی بر دسترس پذیری اماکن فرهنگی خود برای افراد دارای معلولیت، با ارائه تسهیلات زمینه بهره مندی شهروندان دارای معلولیت را از برنامه های خود در کنار سایر آحاد جامعه، فراهم آورند.

ب- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان تبلیغات اسلامی و سایر سازمان ها و مؤسسات دولتی فعال در عرصه امور فرهنگی و هنری هم چنین سازمان ها و مؤسسات فرهنگی وابسته به شهرداری های کشور مکلفند با لحاظ حقوق و نیازهای فرهنگی شهروندان دارای معلولیت در همراهی با سازمان بهزیستی و تشکل های مردم نهاد افراد دارای معلولیت از فعالیت ها، رویدادها و جشنواره های فرهنگی و هنری افراد دارای معلولیت حمایت به عمل آورند.

ج- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کشور مکلف است با لحاظ حق شهروندی افراد معلول جهت گردشگری و بازدید از اماکن تاریخی و گردشگری کشور، ضمن تحقق و نظارت بر مناسب سازی اماکن تحت پوشش برای دسترسی افراد معلول، با پیش بینی منابع مورد نیاز، به توسعه تورهای گردشگری حمایتی، برای افراد معلول اقدام نماید و بازدید این افراد از اماکن فرهنگی و هنری، مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی نیم بهاء خواهد بود.

تبصره- ساز و کار چگونگی استفاده نیم بهاء افراد دارای معلولیت از اماکن فرهنگی و هنری بخش غیردولتی در جلسه ای با شرکت نمایندگان وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری حداکثر سه ماه پس از تصویب و ابلاغ این قانون مشخص خواهد شد.

ز- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به عنوان دستگاه مادر در امور نشر کتاب و مطبوعات، مکلف است با لحاظ حق اساسی شهروندان معلول برای دسترسی به کتب و نشریات، به طور سالانه بودجه مورد نیاز تولید و انتشار کتب و نشریات بریل، گویا درشت نما و قالب های الکترونیکی، جهت شهروندان نابینا و کم بینا و چاپ و انتشار کتب و نشریات تخصصی حوزه افراد دارای معلولیت را پیش بینی و تخصیص دهد. هم چنین وزارتخانه مذکور موظف است با توجه به انتشار روز افزون کتب و نشریات الکترونیک، ضمن رعایت حقوق مالکیت معنوی ناشرین، با اتخاذ تدابیر مشوقانه، ناشرین را به در دسترس نهادن نسخ الکترونیکی آثار خود ترغیب نماید.

و- به منظور رعایت حق شهروندی افراد دارای معلولیت های حسی برای دسترسی برابر به اطلاعات منتشر شده در عرصه عمومی جهت آگاهی جامعه، منابع نشر این اطلاعات مکلفند داده های مذکور را حداقل در یکی از اشکال بریل، گویا یا قالب های الکترونیکی در دسترس افراد دارای معلولیت های حسی قرار دهند.

ه-- با توجه به انتشار روزافزون اطلاعات عمومی در فضاهای مجازی و توسعه خدمات الکترونیکی در این عرصه از یک سو و حق برابر شهروندان نابینا و کم بینا برای دسترسی اطلاعات و خدمات الکترونیکی در فضاهای مجازی، وزارت ارتباطات و فن آوری اطلاعات مکلف است استانداردهای دسترس پذیری به دیدارگاه های مجازی را برای فن آوری های کمکی نابینایان و کم بینایان تدوین و بر رعایت آن از سوی کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها، نهادهای عمومی و انقلابی و مؤسسات غیردولتی ارائه دهنده خدمات عمومی نظارت نماید.

(ماده جدید الحاقی مکمل ماده ۴ قانون جامع، منطبق با ماده ۳۰ پیمان نامه جهانی حقوق افراد دارای معلولیت)

ماده ۷- آموزش و پرورش کودکان و نوجوانان دارای معلولیت:

کودکان و نوجوانان دارای معلولیت از آسیب پذیرترین گروه ها در میان شهروندان دارای معلولیت محسوب می شوند که رفع نیازهای آنان در عرصه های آموزشی، پرورشی، توان بخشی، مراقبت های بهداشتی و دسترسی به امکانات لازم مستلزم توجه خاص دولت و تخصیص منابع کافی است.

به منظور بهره مندی کودکان و نوجوانان دارای معلولیت از حقوق انسانی و شهروندی خود، منطبق با مفاد پیمان نامه جهانی حقوق کودک مصوب ۱۳۷۲ مجلس شورای اسلامی حمایت های زیر از این گروه به عمل می آید:

الف- امکان آموزش برابر و بدون تبعیض کودکان دارای معلولیت آموزش پذیر در مراکز آموزش پیش دبستانی در کنار همسالان فاقد معلولیت خود و نیز امکان آموزش کودکان دارای معلولیت های شدید و حاد یادگیری، کم توانی ذهنی و معلولیت های چندگانه در مراکز خاص آموزش پیش دبستانی تحت پوشش سازمان بهزیستی یا بخش غیردولتی با حمایت این سازمان.

تبصره- سازمان بهزیستی مکلف است با پرداخت کمک هزینه و یارانه، فقدان یا عدم تکافوی توان مالی والدین را جهت پرداخت هزینه های آموزش کودکان دارای معلولیت را در مراکز آموزش پیش دبستانی جبران نماید. میزان یارانه مذکور هر سال توسط کارگروهی متشکل از کارشناسان سازمان بهزیستی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری تعیین و اعتبارات مورد نیاز آن در بودجه سالانه سازمان بهزیستی منظور می شود.

ب- امکان آموزش رایگان کودکان و نوجوانان دارای معلولیت از مقطع آموزش ابتدایی تا متوسطه، هنرستان و کار و دانش با اولویت رویکرد آموزش فراگیر مبتنی بر تحصیل دانش آموزان دارای معلولیت در مدارس عادی در کنار دانش آموزان فاقد معلولیت و هم چنین امکان آموزش رایگان دانش آموزان دارای معلولیت های بسیار شدید و حاد یادگیری، کم توانی ذهنی، یا معلولیت های چندگانه و ناهنجاری های شدید رفتاری در مراکز خاص آموزشی و حرفه آموزی، وزارت آموزش و پرورش مکلف است منطبق با الزامات ماده ۲ این قانون کلیه مدارس و مراکز آموزشی تحت پوشش خود و محل

تحصیل دانش آموزان دارای معلولیت و تأسیسات ورزشی و پرورشی وابسته را به همراه وسایل نقلیه سرویس های تردد دانش آموزان مذکور را مناسب سازی نماید.

سازمان آموزش و پرورش استثنایی مکلف است کلیه پشتیبانی های تخصصی از دانش آموزان دارای معلولیت را هم چون تأمین معلمین رابط، وسایل کمک آموزشی متناسب با معلولیت هر دانش آموز و تأمین منابع آموزشی قابل دسترس و استفاده دانش آموزان دارای معلولیت حسی را به عمل آورد.

ج- سازمان بهزیستی مکلف است خدمات و وسایل توان بخشی مورد نیاز کودکان دارای معلولیت را از بدو تولد توأم با معلولیت یا بلافاصله پس از بروز معلولیت کودک، در اختیار آنان قرار دهد.

د- وزارت آموزش و پرورش، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، سازمان تبلیغات اسلامی، سازمان و مؤسسات وابسته به شهرداری ها و سایر مؤسسات فعال در عرصه فعالیت های فرهنگی کودکان و نوجوانان مکلفند ضمن ایجاد فرصت های برابر بهره مندی کودکان و نوجوانان دارای معلولیت از خدمات و برنامه های پرورشی و فرهنگی خود، از تولید منابع آموزشی فوق برنامه، بازی های فکری، کتب و نشریات ویژه کودکان و نوجوانان در اشکال قابل دسترس برای کودکان و نوجوانان دارای معلولیت های حسی و هم چنین محصولات فرهنگی منطبق با نیازهای ویژه کودکان و نوجوانان دارای معلولیت حمایت به عمل آورند.

(ماده جدید الحاقی منطبق با ماده ۷ پیمان نامه جهانی حقوق افراد دارای معلولیت، منطبق با مفاد پیمان نامه جهانی حقوق کودک)

ماده ۸- فرصت های برابر در آموزش عالی:

دولت جمهوری اسلامی ایران با هدف ایجاد فرصت های برابر جهت کسب تخصص و نیل به مدارج عالی تحصیلی و علمی توسط شهروندان دارای معلولیت، کسب شرایط و الزامات اشتغال پایدار توسط افراد دارای معلولیت در خور شأن انسانی آنان و بهره مندی جامعه از توان مندی های علمی و تخصصی افراد دارای معلولیت در عرصه های علمی و پژوهشی کشور حمایت های زیر را از امکان تحصیل شهروندان دارای معلولیت در مراکز آموزش عالی به عمل می آورد.

الف- تحصیل رایگان افراد دارای معلولیت در دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی کشور از طریق پرداخت شهریه دانشجویان دارای معلولیت از سوی دولت به دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی دریافت کننده شهریه.

تبصره- چگونگی پرداخت شهریه دانشجویان دارای معلولیت توسط آیین نامه اجرایی این امر مصوب کارگروه تخصصی متشکل از نمایندگان وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزارت علوم تحقیقات و فن آوری، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، نمایندگان دانشگاه ها و مراکز آموزشی غیردولتی و معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری به گونه ای تعیین شود که دانشجویان دارای معلولیت در روند اداری پرداخت شهریه شده و متضمن رعایت کرامت و احترام دانشجویان مذکور باشد.

ب- تأمین وسایل کمک آموزشی مورد نیاز دانشجویان دارای معلولیت و تأمین منابع و مواد آموزشی دانشجویان دارای معلولیت های حسی در اشکال قابل استفاده این دانشجویان با تخصیص اعتبارات لازم از سوی دولت.

ج- مناسب سازی ساختمان ها، تأسیسات و تجهیزات آموزشی، پژوهشی و رفاهی دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی جهت دسترسی دانشجویان دارای معلولیت و تکمیل این روند تا افق ۱۴۰۴ منطبق با الزامات ماده ۲ این قانون تا زمان تحقق مطلوب روند مناسب سازی و دسترس پذیری، دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی محل تحصیل دانشجویان دارای معلولیت مکلفند حداکثر تسهیلات و همیاری های لازم را جهت آموزش و پژوهش های دانشجویان دارای معلولیت، ارائه نمایند.

د- وزارتخانه های متولی امر آموزش عالی مکلفند حداکثر سه ماه پس از تصویب و ابلاغ این قانون دستورالعمل ارائه حمایت های جبرانی به دانشجویان دارای معلولیت را شامل ساماندهی چگونگی برگزاری امتحانات و آزمون ها، برخورداری آنان از دستیاران تحقیقاتی و پژوهشی (استفاده از کار دانشجویی)، چگونگی تأمین وسایل کمک آموزشی و مواد آموزشی قابل استفاده دانشجویان دارای معلولیت حسی و چگونگی استفاده از امتیازات و تسهیلات رفاهی توسط دانشجویان دارای معلولیت را تدوین و به کلیه دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی ابلاغ نمایند.

ه- وزارتخانه های متولی امر آموزش عالی، دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی و پژوهشکده های کشور مکلفند ضمن نظارت بر جذب بدون تبعیض متخصصین دارای معلولیت در هیئت های علمی و پژوهشی با اعطای بورس های تحصیلی و مطالعاتی داخلی و خارج از کشور از ارتقاء سطح علمی افراد دارای معلولیت حمایت به عمل آورند.

(منطبق با ماده ۸ قانون جامع با اصلاحات، منطبق با مفاد ماده ۲۴ پیمان نامه جهانی حقوق افراد دارای معلولیت)

ماده ۹- حق برخورداری از مسکن:

وزارت راه و شهرسازی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و کلیه سازمان ها و شرکت های تابعه و هم چنین سایر نهادهای دخیل در ایجاد مسکن های حمایتی و ارزان قیمت و مناسب سازی شده موظفند سالانه حداقل ۱۰٪ از واحدهای مسکونی احداثی در قالب کلیه طرح های خود را با معرفی سازمان بهزیستی کشور به افراد دارای معلولیت نیازمند فاقد مسکن اختصاص دهند.

تبصره ۱- سیستم بانکی کشور مکلف است تسهیلات اعتباری بلندمدت یارانه دار با نرخ سود ۴٪ را جهت احداث و خرید مسکن مورد نیاز افراد دارای معلولیت تأمین و به افراد دارای معلولیت تحت پوشش و یا تعاونی ها و مؤسسات خیریه مورد تأیید سازمان بهزیستی کشور اختصاص دهد. معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری اعتبار مورد نیاز جهت پرداخت مابه التفاوت نرخ سود یارانه ای ۴٪ و نرخ سود مصوب سیستم بانکی را بر اساس مطالبه سالانه بانک مرکزی در قانون بودجه سالانه منظور خواهد نمود.

تبصره ۲- سازمان ملی زمین و مسکن موظف است زمین مورد نیاز احداث واحدهای مسکونی افراد دارای معلولیت فاقد مسکن را به صورت اجاره بلندمدت (۹۹ ساله) تهیه و در اختیار افراد مذکور و یا تعاونی ها و مؤسسات خیریه ای که برای آنان مسکن احداث می نمایند، قرار دهد.

تبصره ۳- افراد دارای معلولیت از پرداخت هزینه های صدور پروانه ساختمانی، آماده سازی زمین، عوارض نوسازی و هم چنین حق انشعابات آب، برق، گاز و دفع فاضلاب برای یک بار معاف می باشند. اعتبار مورد نیاز جهت اجرای این تبصره از محل منابع داخلی دستگاه های مرتبط تأمین می گردد.

تبصره ۴- معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری موظف است هر ساله بنا بر پیش بینی سازمان بهزیستی کشور اعتبار مورد نیاز جهت کمک به افراد دارای معلولیت را در احداث و یا خرید و مناسب سازی واحدهای مسکونی مورد نیاز آن ها، تأمین نماید.

(منطبق با ماده ۹ قانون جامع با اصلاحات، منطبق با ماده ۲۸ پیمان نامه جهانی حقوق افراد دارای معلولیت)

ماده ۱۰- حق تأمین اجتماعی:

برخورداری از تأمین اجتماعی پایدار و حداقل سطح معیشت از مهم ترین درخواست ها و حقوق اجتماعی شهروندان دارای معلولیت فاقد شغل و درآمد ثابت به ویژه افراد دارای معلولیت های بسیار شدید ناتوان از انجام کار است.

دولت جمهوری اسلامی ایران با شناسایی این حق اساسی اجتماعی، ضمن تأکید بر اعمال بیشترین اهتمام خود جهت تأمین سطح زندگی مناسب برای شهروندان دارای معلولیت و متضمن کرامت انسانی این شهروندان با تخصیص حداکثر منابع مالی و غیرمالی ممکن، مستمری (حق معیشت) شهروندان دارای معلولیت های بسیار شدید و شدید فاقد شغل و درآمد را به ترتیب ۸۰ و ۶۰ درصد حداقل دستمزد سالانه منطبق با قانون کار تعیین و اعتبارات لازم را در بودجه سالانه خود منظور می نماید.

(ماده جدید الحاقی منطبق با ماده ۲۸ پیمان نامه جهانی حقوق افراد دارای معلولیت)

ماده ۱۱- تخفیفات مالیاتی:

به منظور جذب سرمایه های بخش غیردولتی در روند ایجاد زیر ساخت های رفاهی، آموزشی، توان بخشی برای افراد دارای معلولیت و ارتقاء سطح زندگی شاغلین دارای معلولیت و خانواده های دارای فرزند معلول حمایت های مالیاتی زیر در نظر گرفته می شود:

٪۱۰۰ هزینه های اشخاص حقیقی و حقوقی در جهت احداث و تجهیز و توسعه و مناسب سازی کلیه مراکز توان بخشی، نگهداری و مراقبتی، حرفه آموزی، آموزشی، کارآفرینی، رفاهی و مسکن مورد نیاز افراد دارای معلولیت که مجوز فعالیت از سازمان بهزیستی کشور را کسب نموده با گواهی سازمان مذکور به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی خواهد بود.

تبصره ۱- به منظور کمک دولت برای جبران هزینه های ناشی از معلولیت، افراد دارای معلولیت شاغل، ٪۱۰۰ حقوق و مزایا یا دستمزد افراد دارای معلولیت خیلی شدید و ٪۸۰ حقوق و مزایا یا دستمزد افراد دارای معلولیت شدید و ٪۶۰ حقوق و مزایا یا دستمزد افراد دارای معلولیت متوسط تا میزان و سقف سالانه مقرر توسط کارگروه تصریح شده در آیین نامه اجرایی این ماده از پرداخت مالیات معاف می باشند. ٪۵۰ حقوق و مزایا یا دستمزد یکی از اولیاء افراد دارای معلولیت خیلی شدید و شدید مادامی که مسئولیت پرداخت هزینه های مترتب بر معلولیت فرد بر عهده اولیاست از پرداخت مالیات

ص: ۳۶۶

معاف خواهند بود. گواهی تأیید نوع و شدت معلولیت افراد مشمول این ماده از سوی کمیسیون پزشکی تشخیص نوع و شدت معلولیت سازمان بهزیستی ارائه خواهد شد.

تبصره ۲- معافیت مالیاتی افراد دارای معلولیت دارای مشاغل آزاد بر اساس درآمد سالانه، از یک تا چند منبع، عیناً مشابه شاغلین مشمول تبصره ۱ این ماده خواهد بود.

تبصره ۳- آیین نامه اجرایی این ماده توسط سازمان بهزیستی کشور و وزارت امور اقتصادی و دارایی ظرف سه ماه از لازم الاجرا شدن قانون تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

(منطبق با ماده ۱۴ قانون جامع با اصلاحات و اضافات)

ماده ۱۲- تحکیم بنیاد خانواده های دارای نیازهای ویژه:

به منظور ارتقاء سطح زندگی افراد دارای معلولیت، کمک مؤثر به خانواده های دارای فرزند معلول و تحکیم بنیاد خانواده های زوج های دارای معلولیت، خدمات حمایتی زیر ارائه می شود:

الف- بانوان کارمند دارای معلولیت، بانوان کارمند همسر فرد دارای معلولیت و یا واجد فرزند دارای معلولیت، به شرط نگهداری وی در منزل، از مقررات مربوط به قانون خدمت نیمه وقت بانوان و اصلاحات بعدی آن با استفاده از حقوق و مزایای کامل بهره مند خواهند شد و در صورتی که فرزند دارای معلولیت فاقد مادر باشد، پدر یا سرپرست قانونی وی به شرط نگهداری فرد دارای معلولیت در منزل، با یک چهارم کسر ساعات کار هفتگی از حقوق و مزایای کامل استفاده خواهد نمود.

ب- کمک به تشکیل خانواده زوج های دارای معلولیت، از طریق پرداخت تسهیلات ویژه ازدواج، اولویت در دریافت مسکن تملکی با دریافت کمک هزینه اجاره مسکن، ارائه خدمات مددکاری، مشاوره ای و پرستاری به زوج های مذکور .

ج- به منظور حمایت از زندگی افراد دارای معلولیت در چارچوب کانون های گرم خانواده و جبران هزینه های معنوی و مادی تحمیلی به خانواده ها، ناشی از پیامدهای معلولیت این افراد، دولت کمک هزینه ی جبرانی را با عنوان حق پرستاری یا مددکاری به سرپرست خانواده های دارای فرزند معلول، همسران این افراد و یا قیم افراد دارای معلولیت با تصریح قانون پرداخت می نماید. میزان این کمک متناسب با نوع و شدت معلولیت فرد، تعداد افراد دارای معلولیت در هر خانواده و میزان هزینه زندگی خانوار و خط فقر، هر سال توسط کار گروه تخصصی مربوطه که بر اساس آیین نامه اجرایی این ماده تشکیل می شود، تعیین و توسط دولت در بودجه سالانه کشور منظور می شود.

د- کلیه دستگاه های موضوع ماده ۱۶ این قانون مکلفند ساعات کار روزانه شاغلین دارای معلولیت های خیلی شدید و شدید را، که حضور تمام وقت آنان در محل کار موجب کاهش شاخص های سلامت این افراد می شود، حداکثر دو ساعت در روز کاهش دهند.

تبصره- آیین نامه اجرایی این ماده توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، سازمان بهزیستی کشور و معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری، ظرف مدت سه ماه تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

(ماده جدید الحاقی منطبق با مواد ۷ و ۲۲ پیمان نامه جهانی حقوق افراد دارای معلولیت)

مواد ۱۳ الی ۱۸، مواد جدید الحاقی منطبق با مفاد پیش نویس لایحه قانون توسعه کارآفرینی و اشتغال معلولین، جایگزین ماده ۷ قانون جامع است.

کارفرمایانی که افراد دارای معلولیت جویای کار را در مراکز کسب و کار خود استخدام کنند با رعایت شرایط زیر از یارانه حقوق و دستمزد افراد دارای معلولیت شاغل استفاده خواهند کرد:

الف- مدت قرارداد استخدامی کارفرما با فرد دارای معلولیت شاغل حداقل یک سال باشد.

ب- حقوق و دستمزد فرد دارای معلولیت شاغل بر اساس مصوبات شورای عالی کار و سایر قوانین و مقررات مربوط به طور کامل از سوی کارفرما پرداخت شود.

ج- سایر مزایای قانونی تصریح شده در قانون کار (مزایای رفاهی کارگران) به معلول شاغل اختصاص داده شود.

تبصره ۱- منظور از فرد دارای معلولیت جویای کار در این قانون عبارت است از افراد دارای معلولیتی که دارای توانایی انجام کار باشند و مهارت ها و آموزش های لازم برای اشتغال را کسب نموده باشند.

تبصره ۲- منظور از یارانه حقوق و دستمزد عبارت است از: پرداخت حداکثر ۵۰٪ حقوق و دستمزد ماهانه فرد دارای معلولیت شاغل با توجه به میزان معلولیتش (خیلی شدید- شدید- متوسط- خفیف) از محل برنامه اعتباراتی که ذیل ردیف وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در قوانین بودجه سنواتی درج می گردد. به کارفرمایی که فرد دارای معلولیت را استخدام کرده است، پرداخت خواهد شد.

تبصره ۳- یارانه حقوق و دستمزد برای هر فرد دارای معلولیت شاغل در بخش مزدگیری غیردولتی تا پنج سال قابل پرداخت می باشد.

تبصره ۴- کارفرمایانی که در مراکز کسب و کار خود، افراد دارای معلولیت جویای کار را استخدام نمایند، مشروط بر آنکه مدت قرارداد استخدامی آنان با فرد دارای معلولیت شاغل حداقل یکسال باشد - با توجه به تعداد افراد دارای معلولیتی که استخدام کرده اند - از مشوق های مالیاتی برخوردار و از پرداخت حق بیمه سهم کارفرمایی در قبال افراد دارای معلولیت جذب شده معافند. همچنین افراد دارای معلولیتی که به صورت خوداشتغالی یا در کارگاه های اشتغال خانگی مشغول به کار می باشند حسب مورد از پرداخت حق بیمه سهم کارفرما یا خویش فرما معاف می شوند. حق بیمه سهم کارفرمایی یا خویش فرمایی اینگونه افراد توسط دولت تأمین و پرداخت خواهد شد.

تبصره ۵- آیین نامه اجرایی این ماده توسط وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی با هماهنگی سازمان تأمین اجتماعی و سازمان بهزیستی کشور و وزارت امور اقتصادی و دارایی تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

کارفرمایان مراکز کارآفرینی و اشتغال افراد دارای معلولیت، همچنین آموزشگاه هایی که اختصاصاً آموزش های فنی و حرفه ای یا آموزش های کارآفرینی و توسعه مهارت های کسب و کار یا سایر آموزش های منجر به اشتغال را صرفاً به افراد دارای معلولیت ارائه می دهند، با تأیید وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی از پرداخت مالیات و عوارض سالانه شهرداری معاف می باشند.

دولت مکلف است به منظور ایجاد اشتغال پایدار برای افراد دارای معلولیت قادر به کار و خروج این افراد از چتر سازمان های حمایت اجتماعی، بخشی از بودجه سالانه ایجاد اشتغال را در کشور متناسب با سهم جمعیتی افراد دارای معلولیت دارای توانمندی اشتغال و سرانه سرمایه و فناوری مورد نیاز اشتغال برای این افراد تخصیص دهد. وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی به عنوان دبیر شورای عالی امور شهروندان دارای معلولیت کشور، مکلف است گزارش عملکرد سالانه دولت را در این بخش به این شورا ارائه دهد.

ماده ۱۶

کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها و دستگاه های اجرایی، مؤسسات و شرکت های دولتی و ملی شده تحت پوشش و یا مدیریت دولتی اهم از اینکه دارای قوانین و مقررات خاص باشند و یا نباشند، قوه قضائیه اعم از کادر قضایی و اداری و سازمان ها و مؤسسات وابسته و تابعه آنها، قوه مقننه و مؤسسات وابسته، نهاد ریاست جمهوری، سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران (سازمان های وابسته و تابعه) نیروهای مسلح جمهوری اسلامی (کارمندی، نظامی و انتظامی)، نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی و نهادهای انقلاب اسلامی و شرکت های تحت پوشش وابسته یا تابعه آنها و کلیه سازمان ها و شرکت های جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران، شهرداری ها و شرکت های تحت پوشش آنان و نیز مؤسسات و شرکت هایی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر نام است از قبیل سازمان تأمین اجتماعی، شرکت ملی نفت ایران، شرکت ملی گاز ایران، شرکت ملی صنایع پتروشیمی، سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران، سازمان صنایع ملی ایران، شرکت های هواپیمایی، سازمان انرژی اتمی، اعضای هیئت علمی و کادر اداری دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی کشور، مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای نگهبان، مکلفند حداقل ۵٪ مجوزهای استخدام نیروی انسانی خود را (رسمی، پیمانی، قراردادی) در اختیار افراد دارای معلولیت واجد شرایط و دارای توانمندی کار در پست های مشمول مجوزهای مذکور با افزودن ۵ سال به سقف شرط سنی استخدام قرار دهند و معاونت های برنامه ریزی و نظارت راهبردی، توسعه منابع و سرمایه انسانی ریاست جمهوری موظفند تمهیدات و ساز و کارهای قانونی اجرای این حکم را فراهم نمایند. حکم مذکور بر اطلاق یا عموم کلیه احکام و مقررات که در قوانین بعدی بر نسخ یا تغییر یا اصلاح آن تصریح نشده معتبر خواهد بود.

تبصره ۱- شرکت های دولتی قابل واگذاری در چارچوب قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مکلفند حداقل ۵٪ نیروی انسانی مورد نیاز خود را از افراد دارای معلولیت جویای کار تأمین نمایند و این امر در قراردادهای واگذاری این شرکت ها تصریح می شود. با اجرای این تکلیف شرکت های مذکور از تسهیلات مقرر در تبصره چهار ماده ۱۳ این قانون برخوردار می شوند.

تبصره ۲- دستگاه های اجرایی موضوع ماده ۵ قانون مدیریت خدمات کشوری مکلفند تنها از شرکت ها و مؤسساتی در بخش تعاونی و خصوصی خرید خدمت نمایند که ۳٪ از کارکنان خود را از میان افراد دارای معلولیت جذب نموده باشند.

ماده ۱۷

سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور مکلف است رأساً یا با جلب مشارکت بخش غیردولتی، اقدام به تأسیس و توسعه آموزشگاه ها و مراکز آموزش مهارت های فنی و حرفه ای افراد دارای معلولیت نموده و ضمن ارائه کلیه پشتیبانی های حقوقی، تخصصی و فنی، تأمین تجهیزات تخصصی مهارت آموزی

ص: ۳۶۹

متناسب با شرایط کارآموزان دارای معلولیت، یارانه آموزش این افراد را در بودجه سنواتی خود منظور و پرداخت نماید. همچنین این سازمان مکلف است به منظور تأمین کیفیت و بازدهی مطلوب آموزش های فنی و حرفه ای افراد دارای معلولیت، با اخذ مشاوره های تخصصی سازمان بهزیستی استانداردها و نظام نامه جامع آموزش مهارت های فنی و حرفه ای کارآموزان دارای معلولیت را تدوین و به مراکز موضوع این ماده ابلاغ نماید.

ماده ۱۸

وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است در راستای ایجاد بستر مناسب کارآفرینی برای افراد دارای معلولیت و حفظ ایمنی این افراد حین کار، خدمات زیر را با همکاری سازمان های ذی ربط ارائه دهد:

الف- ایجاد مراکز کاریابی، خدمات کارآفرینی و مشاوره های شغلی ویژه افراد دارای معلولیت در مراکز استان ها و شهرستان ها.

ب- ایجاد بانک اطلاعات جامع کارآفرینی و اشتغال افراد دارای معلولیت و مددجویان.

ج- طراحی، تدوین و تنظیم آیین نامه های حفاظت، ایمنی و بهداشت کار ویژه شاغلین دارای معلولیت با همکاری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و بنیاد شهید و امور ایثارگران.

ماده ۱۹- بازنشستگی پیش از موعد:

نظر به فرسایش مضاعف توان جسمی، روحی یا توأمان افراد دارای معلولیت به ویژه معلولیت های خیلی شدید و شدید در مقایسه با افراد غیرمعمول دارای سابقه کار مشابه و کاهش شاخص های سلامت افراد دارای معلولیت ناشی از این فرسودگی، دولت حق بازنشستگی پیش از موعد را برای افراد دارای معلولیت و متناسب با شدت معلولیت آنان به شرح زیر قائل می شود:

کلیه افراد دارای معلولیت شاغل در دستگاه های موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری و بخش غیردولتی می توانند به شرط داشتن حداقل پانزده سال سابقه خدمت و یا پرداخت حق بیمه، بر اساس درخواست کتبی آنان و تصویب صندوق بازنشستگی یا سازمان بهزیستی کشور حسب مورد بدون شرط سنی، با افزودن سنوات خدمت ارفاقی، به مدت خدمات آنان، بدون پرداخت کسور و فقط از لحاظ احتساب حقوق بازنشستگی، بازنشسته شوند.

خدمت زائد بر سی سال این افراد قابل محاسبه نبوده و در تعیین حقوق بازنشستگی آنان، آخرین حقوق قبل از بازنشستگی مبنای محاسبه قرار گرفته و متناسب با مجموع سنوات خدمت یا پرداخت حق بیمه و سنوات ارفاقی خواهد بود.

تبصره ۱- میزان سنوات خدمت ارفاقی موضوع ماده فوق برای افراد دارای معلولیت خفیف، متوسط شدید و خیلی شدید به ترتیب ۲، ۴، ۷ و ۱۰ سال خواهد بود که توسط سازمان بهزیستی کشور تعیین و جهت اجرا به دستگاه یا صندوق مربوطه ابلاغ می گردد.

تبصره ۲- آیین نامه اجرایی این ماده حداکثر ظرف مدت سه ماه از تصویب آن توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، سازمان بهزیستی کشور، سازمان تأمین اجتماعی، صندوق بازنشستگی کشور و معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

(ماده جدید الحاقی)

ماده ۲۰- معافیت از خدمت نظام وظیفه عمومی برای همیاری افراد دارای معلولیت

ص: ۳۷۰

یکی از فرزندان اولیایی که خود دارای معلولیت بوده (هر دو یا یکی از آنها دارای معلولیت باشد) و حداقل دو نفر از فرزندان آنها دارای معلولیت باشد از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می گردد.

تبصره- مشمولانی که با معلولان اناث دارای معلولیت جسمی - حرکتی ازدواج کنند به صورت موقت از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می شوند و پس از گذشت ده سال از استمرار ازدواج آنها، معافیت موقت به معافیت دائم تبدیل می شود.

(منطبق با ماده ۶ قانون جامع)

ماده ۲۱- فرهنگ سازی و افزایش آگاهی های عمومی:

به منظور ترویج نگرش صحیح نسبت به افراد دارای معلولیت و افزایش آگاهی های عمومی جهت تعامل سازنده با شهروندان دارای معلولیت و فرهنگ سازی عمومی جهت آشنایی جامعه با حقوق این شهروندان اقدامات زیر صورت می پذیرد:

الف- سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران مکلف است حداقل پنج ساعت از برنامه های شبکه های صدا و سیما خود را در سطح ملی و انسانی هر هفته در زمان مناسب و با موضوع افراد دارای معلولیت به طرح مشکلات این گروه، اقدامات صورت پذیرفته و سازمان های ذی ربط (سازمان بهزیستی کشور، سازمان آموزش و پرورش استثنایی، تشکل های مرتبط با امور افراد دارای معلولیت، بنیاد شهید و امور ایثارگران)، ترویج نگرش صحیح اجتماعی در خصوص معلولیت و افراد دارای معلولیت، آموزش های پیشگیرانه از بروز معلولیت و برقراری ارتباط میان این گروه با مسئولین اختصاص دهد. هزینه های تولید و پخش اینگونه برنامه ها و همچنین تیزرها، فیلم های آموزشی و پوشش رویدادهای تخصصی فرهنگی، ورزشی و اجتماعی مربوط به شهروندان دارای معلولیت از محل اعتبارات صدا و سیما پیش بینی و تخصیص خواهد یافت.

تبصره ۱- سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران مکلف است به منظور حفظ شأن و رعایت کرامت انسانی و شهروندی افراد دارای معلولیت نسبت به تدوین دستورالعمل جامع برنامه سازی در این خصوص با همکاری کارشناسان سازمان بهزیستی کشور، اساتید دانشگاه و کارشناسان سازمان های مردم نهاد افراد دارای معلولیت اقدام نماید.

تبصره ۲- به منظور تحقق حقوق شهروندان دارای معلولیت های حسی (نابینایان، ناشنویان) در بهره گیری از تولیدات شبکه ها مختلف سیما، رسانه ملی مکلف است نسبت به زیرنویسی فیلم ها و برنامه های شبکه های مختلف آن رسانه، استفاده از رابط ناشنویان و نیز پخش توصیف شنیداری فیلم ها جهت افراد نابینا اقدام نماید.

ب- وزارت آموزش و پرورش مکلف است جهت آشنایی دانش آموزان با حقوق و توانمندی های افراد دارای معلولیت دروسی را با محتوای آموزش حقوق شهروندان دارای معلولیت، سمبل های انواع معلولیت و نشانه های شهری مربوط به افراد معلول متناسب با مقاطع تحصیلی دانش آموزان پیش بینی و در نظام آموزش عمومی قرار دهد.

ج- کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها، دستگاه های اجرایی، مؤسسات و شرکت های ارائه دهنده خدمات عمومی مکلفند بسته به موضوع فعالیت خود، شیوه ارائه صحیح خدمات به شهروندان دارای معلولیت

را با رعایت حقوق آنان، با کسب نظر و مشاوره سازمان بهزیستی و تشکل های مردم نهاد دارای معلولیت، به کارکنان خود و با پیش بینی بودجه لازم، آموزش دهند.

د- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان تبلیغات اسلامی، شهرداری های کشور و سایر سازمان ها و نهادهای دارنده سالن های نمایش فیلم، مکلفند بدون اخذ هزینه، امکان نمایش تیزرهای آموزشی در خصوص حقوق افراد دارای معلولیت و چگونگی تعامل با این افراد را فراهم آورند.

(منطبق با ماده ۱۲ قانون جامع با اصلاحات و اضافات، منطبق با ماده ۸ پیمان نامه جهانی حقوق افراد دارای معلولیت)

ماده ۲۲- معلولیت و داده های آماری:

مرکز آمار ایران مکلف است با اخذ معیارها و شاخص های تخصصی سازمان بهزیستی کشور در سرشماری های عمومی نفوس و مسکن به نحوی برنامه ریزی نماید که جمعیت افراد دارای معلولیت به تفکیک نوع معلولیت مشخص گردد. آمار و اطلاعات تخصصی استخراج شده جهت برنامه ریزی های لازم در مدیریت امور افراد دارای معلولیت در اختیار سازمان های ذی ربط قرار می گیرد.

(منطبق با ماده ۱۱ قانون جامع، منطبق با ماده ۲۱ پیمان نامه جهانی حقوق افراد دارای معلولیت)

ماده ۲۳- دسترسی به عدالت قضایی:

به منظور ممانعت از اعمال هرگونه تبعیض علیه حقوق شهروندان دارای معلولیت به واسطه معلولیت آنان، استفاده از ظرفیت های قضایی جهت پیگیری حقوق تضییع شده افراد دارای معلولیت و حراست از حقوق افراد دارای معلولیت های ذهنی و روانی که شخصاً قادر به دفاع از خود نیستند اقدامات زیر صورت می پذیرد:

الف- مراجع قضایی مکلفند هنگام نصب قیّم برای افراد کم توان ذهنی و مبتلایان به بیماری های روانی مزمن نظر سازمان بهزیستی را اخذ کند. در مواردی که فرد واجد شرایطی از افراد طبقه اول محجور، برای پذیرش قیمیت وجود نداشته باشد یا این سمت را نپذیرد دادگاه مکلف است سازمان بهزیستی را به عنوان قیّم تعیین کند.

ب- سازمان بهزیستی کشور مکلف است در پرونده هایی که در اعمال و اجرای این قانون و نیز قانون تصویب کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت و مقررات دیگر، حقوق جمعی افراد دارای معلولیت تضییع شده است با رعایت ماده ۳۲ آیین دادرسی مدنی اقامه دعوی نموده و موضوع را تا حصول نتیجه پیگیری کند. سازمان های مردم نهاد افراد دارای معلولیت نیز حسب مورد محق در اقامه دعوی و پیگیری چنین دعاوی خواهند بود.

ج- واحدها و کارشناسان حقوقی سازمان بهزیستی کشور مکلفند حسب درخواست شخص دارای معلولیت یا در مواقع مقتضی قیّم قانونی فرد دارای معلولیت در پرونده هایی که حق فرد معلول به دلیل معلولیت، مورد تبعیض قرار گرفته یا چنین ادعایی مطرح است، در دادگاه مربوطه شرکت نموده و به عنوان نماینده فرد دارای معلولیت با رعایت ماده ۳۲ آیین دادرسی مدنی محسوب شود.

تبصره ۱- اداره معاضدت کانون وکلای دادگستری و نیز مرکز مشاوره قوه قضاییه مکلفند علاوه بر الزامات مندرج در قوانین موضوعه، موارد استفاده افراد دارای معلولیت از وکیل معاضدتی را به کلیه

پرونده های مطروحه این گونه افراد در مراجع قضایی یا شبه قضایی تعمیم دهند. سازمان بهزیستی کشور تفاهم نامه مربوط را ظرف سه ماه تهیه و به امضاء مراجع پیش گفته می رساند.

تبصره ۲- قوه قضائیه مکلف است خدمات قضایی و مشاوره ای ناظر به ایثارگران را درباره تمامی افراد دارای معلولیت اجرا کند.

(منطبق با ماده ۱۳ قانون جامع با اصلاحات و اضافات، منطبق با مفاد مواد ۱۲ و ۱۳ پیمان نامه جهانی حقوق افراد دارای معلولیت)

ماده ۲۴- نهاد عالی نظارت بر حسن اجرای قانون:

در راستای تحقق مفاد این قانون و پیمان نامه حقوق افراد دارای معلولیت که با تصویب مجلس شورای اسلامی از اعتبار قوانین داخلی کشور برخوردار شده است و نیز به منظور تحقق سیاست گذاری ها و برنامه ریزی های کلان در امور افراد دارای معلولیت، انجام هماهنگی های ضروری میان بخشی در امر بهبود سطح و کیفیت زندگی شهروندان دارای معلولیت و با هدف نهایی اعمال نظارت عالی بر حسن اجرای کلیه قوانین معطوف به افراد دارای معلولیت یا اثرگذار بر زندگی آنان، شورای عالی امور شهروندان دارای معلولیت کشور با ترکیب زیر تشکیل می شود:

- رئیس جمهور (رئیس شورا)

- وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی (دبیر شورا)

- رئیس سازمان بهزیستی کشور (نماینده سازمان تخصصی متولی امور افراد دارای معلولیت)

- وزیر راه و شهرسازی، وزیر آموزش و پرورش، وزیر علوم، تحقیقات و فناوری، وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزیر صنعت، معدن و تجارت و وزیر کشور و سایر وزراء و مسئولان مدعو متناسب با موضوع کار شورا حسب مورد

- رئیس فراکسیون حمایت از حقوق معلولان مجلس شورای اسلامی

- رؤسای کمیسیون های ذی ربط مجلس شورای اسلامی بر حسب موضوع

- رئیس سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

- معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور

- نماینده تام الاختیار رئیس قوه قضائیه

- رئیس بنیاد شهید و امور ایثارگران

- پنج نفر از نمایندگان افراد دارای معلولیت کشور به انتخاب شبکه های ملی تشکل های مردم نهاد بر حسب گروه های اصلی افراد دارای معلولیت کشور (نایب نمایان، ناشنوایان، افراد دارای معلولیت جسمی - حرکتی، افراد کم توان ذهنی و مبتلایان به اختلالات روانی مزمن که تا زمان ایجاد شبکه های مذکور، انجمن های ذی ربط عهده دار این وظیفه خواهند بود)

- سه نفر از کارشناسان برجسته امور افراد دارای معلولیت کشور با معرفی وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی

(ماده جدید الحاقی)

لایحه حقوق شهروندی نسبت به قانون ۸۳، هشت ماده بیشتر دارد و ماده اول آن گویای این است که بعد از قانون ۸۳ تدوین عرضه شده است. یعنی اولین متن حقوقی جامع و عمومی بعد از قانون ۸۳ برای معلولین است. به عبارت دیگر اولین اصلاحات مدون بر مبنای قانون ۸۳ است.

تفاوت هایی بین این لایحه و قانون ۸۳ مشهود است. از جمله متن مواد این لایحه مفصل و طولانی است و تلاش کرده به اجمال ردّ نشود و در هر مورد همه ابعاد را توضیح دهد. دوم اینکه اضافات و ویرایش ها یا جابجایی ها در پرانتز توضیح داده شده است.

احتمالاً می توان گفت: این قانون ترکیب و تلفیقی از دیدگاه های حقوقی دولت دهم و دولت یازدهم است.

نشست بررسی لایحه حقوق شهروندی

تاریخ دقیق عرضه و نشر متن لایحه حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت مشخص نیست و روی متن هم قرینه خاصی ندارد. ما به تاریخ بهمن ماه ۱۳۹۲ از اینترنت اخذ کرده ایم ولی چه زمانی روی سایت قرار گرفته مشخص نیست.

اما به کوشش کانون معلولین توانا قزوین نشست یک روزه در تاریخ ۲۴ اسفندماه ۱۳۹۲ به منظور بررسی همین لایحه در تهران برگزار شد. عنوان این همایش چنین است: «نشست هم اندیشی سازمان های مردم نهاد معلولان: لایحه حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت».

زیربنایی ترین و اساسی ترین اقدام برای معلولین در همه کشورها تدوین و تصویب قوانین مصوب و مورد نیاز است. نهادهای متصدی امور معلولین مانند سازمان بهزیستی و نیز برخی کمیسیون ها و جمعیت های مدافع حقوق معلولین در مجلس شورای اسلامی باید چنین نشست هایی را برگزار کنند و با دعوت تشکل های معلولین به بررسی قانون معلولین و هم اندیشی با آنان پردازند ولی کمتر به این امر مبادرت داشته اند. کانون معلولین توانا تشکلی در قزوین به ریاست سید محمد موسوی از شخصیت های فعال در عرصه معلولین و مدیریت محمد رضا هادی پور، پیش قدم شده و اقدام به دعوت از تشکل های ویژه معلولین و تعامل فکری داشته اند. گزارشی از این همایش در پایگاه اینترنتی کانون توانا منتشر شده است که خلاصه آن تقدیم می گردد: ...

گزارشی از مذاکرات جلسه: بیش از ۱۵ تشکل حمایت از معلولان روز پنج شنبه، به همت کانون معلولین توانا دور هم جمع شدند تا ضمن بررسی لایحه حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت، در روند تصویب قانون جامع حمایت از معلولان اثرگذار باشند.

سید محمد موسوی، رئیس هیات مدیره ی کانون معلولین توانا در این نشست ضمن تشکر از تشکل هایی که احساس مسئولیت کرده و دعوت کانون معلولین را برای شرکت در این نشست پذیرفته اند، کانون معلولین توانا را در این حرکت خادم و میزبان تشکل ها دانست و گفت: ما یک درد مشترک داریم و وظیفه داریم با حرکت های عاقلانه در بهبود وضعیت معلولان اثرگذار باشیم.

در بحث هدفمندی یارانه حق معلولان نیز به ویژه در بحث بنزین مطرح شد و معلولان بارها برای مطالبه این حق به بهزیستی مراجعه کردند و در نهایت همه گروه ها سهمیه خود را گرفتند اما برای معلولان هیچ فکری نشد. معلولان باید به حقوق خود آگاه باشند و این گروه باید در هر روز کاری مجلس حاضر باشند و جایگاه خود را در قوانین ببینند.

برخی مسئولان هنوز با واقعیت های زندگی معلولان آشنایی ندارند و ما باید برای آشنایی مسئولان به ویژه نمایندگان محترم مجلس با مسائل معلولان دور هم جمع شده و حرکت های اجتماعی انجام دهیم. من امروز از طرف خودم، شرکت گروه بهداشتی فیروز و کانون معلولین توانا بار مالی و میزبانی این حرکت را به عهده می گیرم و اگر دوستانی مانند آقای معینی و صابری در بحث کارشناسی این حرکت را تقویت می کنند، من هم می خواهم در این زمینه موثر باشم.

این فعال حوزه معلولان با اشاره به اینکه معلولان شدید و دارای زخم بستر ریسان ما هستند و اگر لاستیک ویلچر معلولی پنچر شود او با مستماری اندک خود چگونه قادر به رفع این مشکل خواهد بود تاکید کرد: قلب مسئولان با ماست پس ما هم باید با دادن برنامه و آشنا کردن آن ها با مسائل معلولان آن ها را یاری دهیم.

موسوی همچنین ایجاد یک کمیته حقوقی از تشکل ها باشد را از اهداف این نشست دانسته و گفت: در این کمیته تلفیقی تشکل های غایب نیز باید به مشارکت گرفت.

سهیل معینی مدیر عامل انجمن باور نیز در این نشست ضمن تشکر از تلاش کانون معلولین توانا در برگزاری این نشست کانون معلولین را از فعال ترین تشکل ها در بحث حقوق افراد دارای معلولیت دانست و گفت: کانون معلولین با اینکه در قزوین مستقر است و دسترسی کمتری به امکانات موجود در پایتخت دارد اما به جرات می توان گفت از بسیاری از تشکل های مستقر در تهران فعال تر است.

ما از تمام تشکل ها این انتظار را داریم که تصور نکنند به علت دور بودن از تهران نمی توانند موثر باشند چرا که مشکلات معلولان ملی است و کانون معلولین توانا با وجود فاصله ای که با تهران دارد همواره توانسته در این راستا فعال باشد.

در دهه هفتاد شاهد رشد کمی تشکل های محلی، شهرستانی و استانی بودیم اما به مرور مشاهده شد که ایجاد این تشکل ها رشد چشمگیری در بهبود شرایط زندگی معلولان نداشته و این نکته که حقوق افراد دارای معلولیت جنبه قانونی ندارد به عنوان یک خلاء احساس شد.

در ادامه فعالیت تشکل ها ضرورت برجسته کردن این حقوق حس شد و به این منظور کمیته ای در سال ۸۷ تشکیل شد که پیش نویس اولیه ی حقوق افراد دارای معلولیت را تهیه کرد و سازمان بهزیستی هم از سال ۸۱ در این موضوع ورود کرد و با رایزنی های انجام شده و نشست های صورت گرفته با نمایندگان مجلس، سرانجام قانون جامع حمایت از معلولان در سال ۸۳ به تصویب رسید.

اگر چه بند ۱۶ قانون یاد شده تحقق اعمال این قانون را به داشتن اعتبار منوط کرده اما بزرگترین دستاورد قانون جامع این است که ما برای پیگیری حقوق خود مبنای قانونی پیدا کردیم.

صرف نظر از اینکه وضعیت اجرایی قانون جامع به چه شکل است اما بر اساس این قانون بیش از ۲۰ هزار دانشجوی معلول در سراسر کشور توانستند وارد دانشگاه شوند و امروز کمتر مسئولی است که به ضرورت مناسب سازی فضاها برای دسترسی معلولان اعتقاد نداشته باشد.

هر فرد معلولی که قادر به کار باشد اما دولت نتواند به او کار بدهد، حق برخورداری از تامین اجتماعی را دارد و این حق در قانون یاد شده برجسته شده و دولت مکلف شده حداقل حقوق بیکاری را که به سایرین می دهد به معلولان جویای کار نیز بدهد.

این فعال حقوق معلولان پرداخت بیمه ی سهم کارفرما، داشتن قانون جداگانه برای کودکان و نوجوانان معلول، معافیت مالیاتی، پرداخت حق مددکاری و ... را از دیگر دستاوردهای قانون جامع دانست و گفت: در این قانون تلاش بر این بوده که تمامی مشکلات و مسائل پیش روی معلولان دیده شود.

تشکل ها باید در عین مستقل بودن با هم هماهنگ بوده و تعریف دقیقی از شبکه های ملی داشته باشند و همچنین تشکیل شبکه معلولان کشور باید هدف همه ما باشد.

دکتر علی صابری عضو شورای شهر تهران در این نشست با تاکید بر این که تشکل ها باید در اقدامات بزرگ و ملی با هم همسو و هماهنگ باشند گفت: ما باید به هر قانون تصویب شده ای که به طور مستقیم و غیرمستقیم به معلولان ربط دارد به صورت ملی نگاه کرده و تخصصی برخورد کنیم.

اینکه ما در تمام قوانین معلولان را فراتر ببینیم خوب است اما این انتظار که هر روز قانون جدیدی برای معلولان تصویب بشود درست نیست.

وی با اعلام این مطلب که تشکل ها باید برای قانون جامع حمایت از معلولان انرژی بگذارند گفت: در مسائل حقوقی حرکت ها باید تکاملی بوده و حرکت های ما باید منسجم باشد تا رسانه ها نیز در برخورد با تشکل ها ادبیات قوی تری پیدا کنند.

او که عضو هیات مدیره کانون وکلای دادگستری مرکز هم هست در ادامه گفت: در دفتر شورای شهر به روی طرح ها، فکرها و نظرات همه باز است و ما می توانیم تشکل های شهر تهران و معلولانی که تمایل دارند را از تصمیمات شورای شهر مطلع سازیم.

محمود کاری، رئیس انجمن ندای معلولان با بیان اینکه اقدام کانون توانا در برگزاری این نشست نقطه عطفی است و تشکل ها باید با برنامه ریزی فعالیت کنند گفت: مایه افتخار ماست که آقای موسوی به عنوان یک سرمایه گذار در کارخانه خود معلولان را استخدام کرده و سایر سرمایه داران هم باید بدانند که معلولان توانمند هستند.

محمد رضا دشتی از رعد مرکز از زحمات کانون توانا تشکر کرد و گفت: آنچه مسلم است این است که با پیگیری و تلاش تشکل ها لایحه حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت به نتیجه خواهد رسید.

رحمان دلاوری مدیرعامل جامعه معلولین و عضو شورای شهر دلیجان، توجه به توسعه دانش زندگی معلولان را از مواردی قابل توجه دانست و گفت: در جامعه ما آموزش هایی برای کسانی که تازه معلول می شوند وجود ندارد و ما در تنظیم این لایحه بهتر است از کشورهای دیگر الگوبرداری کرده و همچنین دولت را متقاعد کنیم که از معلولان به عنوان نیروهای خلاق و ایده پرداز استفاده کند.

مهدی قنبری موحد، مدیرعامل و رئیس هیات مدیره جامعه معلولین زنجان، ضمن تشکر از مسئولان جلسه، راه اندازی کلینیک های درمانی را از ضروریات معلولان اعلام کرد.

حامد عابدین زاده از انجمن ناشنوایان که خودش نیز از ناشنوایان است، تربیت رابط ناشنوایان در سازمان های دولتی و استخدام این رابط ها را در همه مراکز برای برقراری ارتباط ناشنوایان و احقاق حقوق آن ها لازم دانست.

البرزکوهی از انجمن معلولین ضایعات نخاعی ایران از تلاش های کانون توانا و سیدمحمد موسوی تشکر کرد و گفت: قانون جامع قانون بسیار خوبی است و برای تصویب این لایحه باید تلاش کرد.

کسانی که می خواهند وارد این برنامه بشوند باید تقاضای مشخصی داشته و گروهی برای پیگیری خواسته ها داشته باشند.

در پایان یک تیم ۷ نفره متشکل از نمایندگان تشکل های حاضر در جلسه به منظور انجام مقدمات و تعیین زمان و نحوه برگزاری نشست های بعدی تشکیل شد.

گفتنی است این تشکل ها از گیلان، مازندران، اصفهان، قزوین، زنجان، ساری، دلیجان، کاشان، تهران و ... خود را برای شرکت در اولین جلسه هم اندیشی تشکل ها که در هتل هویزه تهران برگزار شد رسانده بودند.^(۱)

ص: ۳۷۷

۱- مجله توان نامه، ش ۳ و ۲، ص ۱۲۶-۱۲۹.

اولین قانون مجموعی معلولین (مجموعه ای از قوانین درباره ابعاد مختلف جامعه و آحاد معلولین) در سال ۱۳۸۳ در مجلس شورای اسلامی تصویب شد و در همین سال ریاست جمهوری برای اجرا ابلاغ کرد. با تعویض دولت و آمدن رئیس جمهور جدید، اجرای آن در عمل با اختلال و موانعی مواجه شد. اما به طور نیم بند اجرا می شد تا اینکه در سال های ۸۹ و ۹۰ ناکارآمدی آن و لزوم تدوین قانون جدید بیش از پیش مطرح شد و دولت تصمیم به تدوین قانون جدید گرفت. متنی در دولت دهم تدوین شد ولی نتوانستیم آن را پیدا کنیم. گویا دولت یازدهم متن آماده شده دولت سابق را بعضی اصلاحات در ۲۴ ماده آماده می کند و درصدد بر می آید تقدیم مجلس کند. این متن را در مبحث قبل آوردیم. اما تصمیم دولت عوض شده و تصمیم می گیرد، بیشتر بر روی محتوا کار شود. پیش نویس ۳۶ ماده ای آماده و بعد اصلاحات دیگر بر روی متن اعمال می شود.

با انتخابات ریاست جمهوری و انتخاب حسن روحانی و شکل گیری دولت جدید، افکار عمومی از ابتدای دولت جدید خواستار تعیین تکلیف نسبت به قانون معلولین بودند. بالاخره پیش نویس لایحه ای به نام لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان به عنوان محصول مطالعات و بررسی های تیم تدوین قانون جدید منتشر شد. این پیش نویس به نام های «لایحه پیش نویس»؛ «قانون ۳۶ ماده ای»؛ «قانون ۹۴» مشهور شده است. اینجا نخست متن ۳۶ ماده؛ و سپس بررسی و تجزیه و تحلیل مواد عرضه می شود. یک نکته مهم این است که پیش نویس ۳۶ ماده ای به صورت لایحه در دولت تدوین شد به قصد اینکه به مجلس شورای اسلامی تقدیم و پس از تصویب اجرایی شود. اما در دولت با مخالفت هایی مواجه و تیم کارشناسان طرح بازنویسی آن را دادند. چند ماه کار مطالعاتی شد و متن جدید در ۶۳ ماده تدوین شد. پس از این، نخبگان و کارشناسان به قانون ۶۳ ماده ای می پرداختند و متن ۳۶ ماده ای از دستور کار کلاً حذف شد. چون بررسی ها مشترک است و هر دو متن ۳۶ و ۶۳ ماده ای را هدف قرار داده ایم، از اینرو نظرات نخبگان و تشکل های معلولین درباره هر دو را بعد از متن ۶۳ ماده ای و در مبحث چهارم آورده ام.

متن پیش نویس لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان (۳۶ ماده ای)

ماده ۱- به منظور تضمین و تحقق حقوق افراد دارای معلولیت، برابرسازی فرصت ها در همه عرصه های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی فراروی شهروندان دارای معلولیت و حفظ کرامت انسانی و شأن شهروندی این افراد، دولت موظف است بر اساس این قانون، حمایت های لازم را از آنها به عمل آورد.

تبصره ۱- فرد دارای معلولیت کسی است که بر اساس طبقه بندی های بین المللی انواع معلولیت با تأیید کمیسیون پزشکی - توان بخشی تشخیص نوع و تعیین شدت معلولیت سازمان بهزیستی کشور با محدودیت قابل توجه و مستمر در فعالیت های روزمره زندگی و مشارکت اجتماعی مواجه است.

تبصره ۲- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی (سازمان بهزیستی کشور) مکلف است کارت هوشمند معلولیت افراد دارای معلولیت را صادر نماید.

تبصره ۳- آیین نامه اجرایی چگونگی تعیین نوع و شدت معلولیت و صدور کارت هوشمند معلولیت آنان، حداکثر سه ماه پس از تصویب این قانون؛ توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی ابلاغ خواهد شد.

ماده ۲- قوه قضاییه و واحدهای تابعه و وابسته و دستگاه های اجرایی موضوع ماده (۲۲۲) قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران مکلف اند تا سال ۱۴۰۴ به منظور مناسب سازی فضاهای اداری، کلیه ضوابط و استانداردهای دسترس پذیری ساختمان ها و تأسیسات برای افراد دارای معلولیت در ساختمان های موجود و نیز طرح های آتی و در دست تهیه خود برای افراد دارای معلولیت را رعایت نمایند.

ماده ۳- شهرداری ها مکلف اند از صدور پروانه احداث، بازسازی و یا پایان کار برای ساختمان ها و اماکن عمومی از جمله مجتمع های تجاری، اداری، درمانی و آموزشی که استانداردهای لازم بر اساس ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری را برای افراد دارای معلولیت رعایت نکرده باشند، خودداری نمایند.

تبصره ۱- شهرداری ها مکلف اند در احداث معابر عمومی و بازسازی آن ها مناسب سازی نمایند.

تبصره ۲- دستگاه های متولی صدور مجوز مکلف اند رعایت ضوابط و استانداردهای مناسب سازی را در شرایط و الزامات صدور مجوز لحاظ نمایند.

تبصره ۳- به منظور سیاست گذاری، برنامه ریزی اجرایی، نظارت بر امر مناسب سازی و ایجاد بانک جامع اطلاعات مناسب سازی در کشور، ستاد هماهنگی مناسب سازی کشور به ریاست وزیر کشور ایجاد می شود. ترکیب اعضا و شرح وظایف ستاد یاد شده و نحوه نظارت و پیگیری مناسب سازی طبق آیین نامه ای است که بنا به پیشنهاد وزارت کشور ظرف سه ماه پس از ابلاغ این قانون به تصویب هیئت وزیران می رسد.

ماده ۳- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی موظف است پوشش بیمه سلامت افراد دارای معلولیت را به گونه ای تأمین نماید که شامل خدمات توان بخشی - پزشکی مورد نیاز افراد یاد شده نیز بشود.

تبصره ۱- سازمان بهزیستی کشور مکلف است با حفظ رویکرد محوری کمک به مراقبت و نگهداری از افراد دارای معلولیت در بطن خانواده ها و ارائه حمایت های لازم به این خانواده ها، خدمات مراقبتی و نگهداری از افراد دارای معلولیت به ویژه افراد دارای معلولیت های شدید و خیلی شدید با نیاز خاص را از طریق مراکز وابسته به خود یا حمایت از مراکز بخش غیردولتی (خصوصی، تعاونی، خیریه و تشکل های مردم نهاد) تأمین نماید. اعتبارات مورد نیاز تأمین این خدمات از جمله یارانه پرداختی به مراکز غیردولتی سالانه با احتساب هزینه تمام شده خدمات، پیش بینی و توسط دولت در بودجه سالانه سازمان بهزیستی کشور منظور می شود.

تبصره ۲- سازمان بهزیستی کشور مکلف است وسایل و تجهیزات توان بخشی مورد نیاز و نیز وسایل و فناوری های کمکی تسهیل کننده زندگی روزانه افراد دارای معلولیت را با اولویت استفاده از وسایل

توان بخشی استاندارد تولید داخلی و در صورت عدم وجود یا تکافوی تولیدات استاندارد داخلی، از تولیدات خارجی تأمین نماید.

ماده ۴- سازمان بهزیستی کشور مکلف است با استفاده از ظرفیت مراکز تخصصی خود یا از طریق حمایت از ظرفیت های بخش غیردولتی، دسترسی افراد دارای معلولیت و بیماران روانی مزمن را به خدمات (توان بخشی، آموزشی، پزشکی، اجتماعی و حرفه ای) مذکور تأمین نماید. اعتبارات مورد نیاز تأمین این خدمات از جمله یارانه پرداختی به مراکز غیردولتی سالانه با احتساب هزینه تمام شده خدمات و متناسب با نرخ تورم پیش بینی و توسط دولت در بودجه سالانه سازمان بهزیستی کشور منظور می شود.

تبصره ۲- سازمان بهزیستی کشور موظف است با همکاری سازمان آموزش فنی و حرفه ای و تشکل های غیردولتی مربوط نسبت به گسترش کارگاه های آموزشی، حمایتی و تولیدی افراد دارای معلولیت و ارائه خدمات توان بخشی حرفه ای برای آنان اقدام نماید.

ماده ۵- به منظور پیشگیری از بروز معلولیت های اجتناب پذیر وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلف است با همکاری سازمان بهزیستی کشور نسبت به تدوین و اجرای برنامه های پیشگیری و کاهش بروز پدیده معلولیت اقدام نماید.

ماده ۶- الف: دولت و شهرداری های سراسر کشور موظف اند نسبت به مناسب سازی و دسترس پذیری کلیه سامانه های حمل و نقل عمومی درون شهری و برون شهری منطبق با استانداردهای بین المللی برای افراد دارای معلولیت شامل مناسب سازی کلیه پایانه ها، ایستگاه ها و تأسیسات سامانه های حمل و نقل عمومی و امکان بهره مندی شهروندان دارای معلولیت از ناوگان حمل و نقل عمومی زمینی، دریایی و هوایی تا سال ۱۴۰۴ اقدام نمایند و کارکنان خود را جهت همیاری علمی و صحیح با مسافین دارای معلولیت آموزش دهند.

تبصره ۱- شهرداری های کشور موظف اند اقدام به ایجاد سامانه های حمل و نقل ویژه شهروندان دارای معلولیت نمایند. دولت مکلف است در ایجاد این سامانه ها به شهرداری های فاقد اعتبارات لازم، کمک نماید.

تبصره ۲- استفاده شهروندان دارای معلولیت های شدید و خیلی شدید از سامانه های حمل و نقل ریلی و اتوبوس رانی درون شهری رایگان و استفاده این افراد از سامانه های برون شهری ریلی، هوایی و دریایی نیم بهاء است.

ب: به منظور تسهیل استفاده افراد دارای معلولیت از خودروهای شخصی مناسب سازی شده، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است منابع مالی لازم را برای مناسب سازی خودروی افراد دارای معلولیت از طریق اعطای کمک های بلاعوض، وام های قرض الحسنه و کم بهره تأمین نماید.

ماده ۷- دستگاه های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری موظف اند اماکن ورزشی، فرهنگی و هنری خود را جهت دسترسی برابر افراد دارای معلولیت با رعایت استانداردهای مربوط مناسب سازی و همچنین از فعالیت ها و جشنواره های فرهنگی و هنری افراد دارای معلولیت حمایت نمایند.

ماده ۸- معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور موظف است با هماهنگی وزارتخانه های ورزش و جوانان و فرهنگ و ارشاد اسلامی، سهم عادلانه و متناسب افراد دارای معلولیت و جبران هزینه بخش غیردولتی ارائه دهنده خدمات ورزشی به آنان را از بودجه ورزش و امور فرهنگی و هنری کشور اختصاص دهد و با اولویت طراحی فراگیر اماکن و تأسیسات ورزشی در کنار سایر شهروندان، نسبت به توسعه مراکز و تأسیسات ورزشی اختصاصی فعالیت های ورزشی و حمایت خاص از مسابقات و جشنواره های ورزشی آنان اقدام نماید.

ماده ۹- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری مکلف است با پیش بینی منابع مالی مورد نیاز نسبت به تدوین و ابلاغ سیاست های حمایتی و اجرایی توسعه تورهای گردشگری برای افراد دارای معلولیت اقدام نماید.

ماده ۱۰- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است از محل اعتبارات مصوب، سهم سالانه بودجه مورد نیاز تولید و انتشار کتب و نشریات بریل، گویا، درشت نما و قالب های الکترونیکی جهت افراد نابینا و کم بینا و چاپ و انتشار کتب و نشریات تخصصی مورد نیاز افراد دارای معلولیت را تخصیص دهد. همچنین وزارت مذکور موظف است با توجه به انتشار روزافزون کتب و نشریات الکترونیک، ضمن رعایت حقوق مالکیت معنوی ناشرین، با اتخاذ تدابیر تشویقی، ناشرین را به در دسترس نهادن نسخ الکترونیکی آثار خود ترغیب نماید.

تبصره ۱- منابع نشر این اطلاعات مکلف اند داده های مذکور را حداقل در یکی از اشکال بریل، گویا یا قالب های الکترونیکی در دسترس افراد دارای معلولیت های حسی قرار دهند.

تبصره ۲- وزارت یاد شده مکلف است با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی با پیش بینی اعتبار لازم به منظور استفاده ناشنوایان و کم شنوایان نسبت به تجهیز نیمی از سالن های سینماهای کشور به فناوری های کمکی مورد نیاز و نیز زیرنویس فیلم های سینمایی اقدام نماید.

تبصره ۳- وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مکلف است استانداردهای دسترس پذیری به دیدارگاه های مجازی را برای فناوری های کمکی نابینایان و کم بینایان تدوین و بر رعایت آن از سوی دستگاه های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری نظارت نماید.

ماده ۱۱- یکی از فرزندان اولیائی که خود دارای معلولیت بوده (هر دو یا یکی از آن ها دارای معلولیت باشد) و یا حداقل دو نفر از فرزندان آن ها دارای معلولیت باشد از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می گردد.

تبصره - مشمولانی که با معلولان انانث دارای معلولیت جسمی - حرکتی ازدواج کنند به صورت موقت از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می شوند و پس از گذشت ده سال از استمرار ازدواج آن ها معافیت موقت به معافیت دائم تبدیل می شود.

ماده ۱۲- کارفرمایان بخش غیردولتی که افراد دارای معلولیت جویای کار را در مراکز کسب و کار خود استخدام کنند با رعایت شرایط زیر از یارانه حقوق و دستمزد افراد دارای معلولیت شاغل استفاده خواهند کرد:

الف- مدت قرارداد استخدامی کارفرما با فرد دارای معلولیت شاغل حداقل یک سال باشد.

ب- حقوق و دستمزد فرد دارای معلولیت شاغل بر اساس مصوبات شورای عالی کار و سایر قوانین و مقررات مربوط به طور کامل از سوی کارفرما پرداخت شود.

ج- سایر مزایای قانونی تصریح شده در قانون کار (مزایای رفاهی کارگران) به معلول شاغل اختصاص داده شود.

تبصره ۱- منظور از فرد دارای معلولیت جویای کار در این قانون عبارت است از افراد دارای معلولیتی که دارای توانایی انجام کار باشند و مهارت‌ها و آموزش‌های لازم برای اشتغال را کسب نموده باشند.

تبصره ۲- منظور از یارانه حقوق و دستمزد عبارت است از پرداخت حداکثر ۵۰٪ حقوق و دستمزد ماهانه فرد دارای معلولیت شاغل با توجه به نوع معلولیت از محل برنامه اعتباراتی که ذیل ردیف وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در قوانین بودجه سنواتی درج می‌گردد.

تبصره ۳- یارانه حقوق و دستمزد برای هر فرد دارای معلولیت شاغل در بخش مزدگیری غیردولتی تا پنج سال قابل پرداخت است.

تبصره ۴- آیین نامه اجرایی این ماده ظرف سه ماه پس از تصویب این قانون توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

ماده ۱۳- کارفرمایی که در مراکز کسب و کار خود، افراد دارای معلولیت جویای کار را استخدام نمایند، مشروط بر آن که مدت قرارداد استخدامی آنان با فرد دارای معلولیت شاغل حداقل یک سال باشد- با توجه به تعداد افراد دارای معلولیتی که استخدام کرده‌اند، از مشوق‌های مالیاتی برخوردار و از پرداخت حق بیمه سهم کارفرمایی در قبال افراد دارای معلولیت جذب شده معاف‌اند، هم‌چنین افراد دارای معلولیتی که به صورت خوداشتغالی یا در کارگاه‌های اشتغال خانگی مشغول به کار می‌باشند حسب مورد از پرداخت حق بیمه سهم کارفرما یا خویش فرما معاف می‌شوند. حق بیمه سهم کارفرمایی یا خویش فرمایی این گونه افراد توسط دولت تأمین و پرداخت خواهد شد.

تبصره ۲- آیین نامه اجرایی این ماده توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

ماده ۱۴- کارفرمایی که افراد دارای معلولیت جویای کار را در مراکز کسب و کار خود به کارگیری نمایند از سرانه وام خوداشتغالی بر اساس سیاست‌های هزینه‌ای شورای عالی اشتغال بهره‌مند خواهند شد.

تبصره - کارفرمایان می‌توانند تنها از یکی از امتیازات موضوع مواد (۱۲)، (۱۳) و (۱۴) حسب مورد و با توجه به نیاز خود استفاده نمایند.

ماده ۱۵- کلیه دستگاه‌های موضوع ماده (۲۲۲) قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه و ماده (۱۱۷) قانون مدیریت خدمات کشوری مکلف‌اند حداقل پنج درصد مجوزهای استخدام نیروی انسانی خود را (رسمی، پیمانی، قراردادی و سایر عناوین مشابه) به افراد دارای معلولیت واجد شرایط و دارای توانمندی کار در پست‌های مشمول مجوزهای مذکور با افزودن پنج سال به سقف شرط سنی استخدام اختصاص دهند.

تبصره ۱- واگذاری شرکت‌های دولتی مشمول قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی علاوه بر رعایت احکام مندرج در قانون مزبور منوط به پیش‌بینی جذب حداقل پنج درصد

نیروی انسانی مورد نیاز از افراد دارای معلولیت جویای کار در قرارداد واگذاری شرکت است. با اجرای این تکلیف شرکت های مذکور از تسهیلات مقرر در ماده (۱۳) این قانون برخوردار خواهند شد.

تبصره ۲- دستگاه های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری مکلف اند در شرایط مشابه از شرکت ها و مؤسسات بخش تعاونی و خصوصی خرید خدمت نمایند که حداقل سه درصد از کارکنان خود را از میان افراد دارای معلولیت جذب نموده باشند.

ماده ۱۶- سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور مکلف است رأساً یا با جلب مشارکت بخش غیردولتی، اقدام به پذیرش کارآموزان دارای معلولیت نموده و از طریق مناسب سازی و توسعه مراکز موجود و با تأسیس آموزشگاه ها و مراکز آموزش مهارت های فنی و حرفه ای افراد دارای معلولیت اقدام نموده و ضمن ارائه حمایت های لازم و تأمین تجهیزات تخصصی مهارت آموزی متناسب با شرایط کارآموزان دارای معلولیت، یارانه آموزش این افراد را در بودجه سنواتی خود منظور و پرداخت نماید. هم چنین این سازمان مکلف است به منظور تأمین کیفیت و بازدهی مطلوب آموزش های فنی و حرفه ای افراد دارای معلولیت، با اخذ مشاوره های تخصصی سازمان بهزیستی و سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور استانداردها و نظام نامه جامع آموزش مهارت های فنی و حرفه ای کارآموزان دارای معلولیت را تدوین و به مراکز موضوع این ماده ابلاغ نماید.

ماده ۱۷- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است در راستای ایجاد بستر مناسب کارآفرینی برای افراد دارای معلولیت و حفظ ایمنی این افراد حین کار، خدمات زیر را با همکاری سازمان های ذی ربط ارائه دهد:

الف - صدور مجوز ایجاد مراکز کاریابی، خدمات کارآفرینی و مشاوره های شغلی ویژه افراد دارای معلولیت در مراکز استان ها و شهرستان ها.

ب - ایجاد بانک اطلاعات جامع کارآفرینی و اشتغال افراد دارای معلولیت و مددجویان.

ج - طراحی، تدوین و تنظیم آیین نامه های حفاظت، ایمنی و بهداشت کار ویژه شاغلین دارای معلولیت با همکاری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و بنیاد شهید و امور ایثارگران.

ماده ۱۸- تحصیل افراد دارای معلولیت در دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی کشور از طریق پرداخت شهریه توسط دولت و به صورت رایگان خواهد بود.

تبصره ۱- آیین نامه اجرایی این ماده توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دانشگاه آزاد اسلامی و معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور تهیه و به تصویب هیئت وزیران می رسد.

تبصره ۲- وسایل کمک آموزشی مورد نیاز دانشجویان دارای معلولیت و تأمین منابع و مواد آموزشی دانشجویان دارای معلولیت های حسی در اشکال قابل استفاده این دانشجویان با تخصیص اعتبارات لازم از سوی دولت تأمین خواهد شد.

تبصره ۳- تا زمان تحقق مطلوب روند مناسب سازی و دسترس پذیری ساختمان ها، تأسیسات و تجهیزات آموزشی و پژوهشی، دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی مکلف اند حداکثر تسهیلات و همیاری های لازم را جهت آموزش و پژوهش های دانشجویان دارای معلولیت، ارائه نمایند.

تبصره ۴- وزارتخانه های متولی امر آموزش عالی مکلف اند حداکثر سه ماه پس از تصویب و ابلاغ این قانون دستورالعمل ارائه حمایت های جبرانی به دانشجویان دارای معلولیت را شامل ساماندهی چگونگی برگزاری امتحانات و آزمون ها، برخورداری آنان از دستیاران تحقیقاتی و پژوهشی (استفاده از کار دانشجویی)، چگونگی تأمین وسایل کمک آموزشی و مواد آموزشی قابل استفاده دانشجویان دارای معلولیت حسی و چگونگی استفاده از امتیازات و تسهیلات رفاهی توسط دانشجویان دارای معلولیت را تدوین و به کلیه دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی ابلاغ نمایند.

تبصره ۵- وزارتخانه های متولی امر آموزش عالی، دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی و پژوهشکده های کشور مکلف اند ضمن نظارت بر جذب بدون تبعیض متخصصین دارای معلولیت در هیئت های علمی و پژوهشی با اعطای بورس های تحصیلی و مطالعاتی داخلی و خارج از کشور از ارتقاء سطح علمی افراد دارای معلولیت حمایت به عمل آورند.

ماده ۱۹- وزارت راه و شهرسازی و سایر نهادهای دخیل در ایجاد مسکن های حمایتی و ارزان قیمت و مناسب سازی شده موظف اند سالانه حداقل ۱۰٪ از واحدهای مسکونی احداثی در قالب کلیه طرح های خود را با معرفی سازمان بهزیستی کشور به افراد دارای معلولیت نیازمند فاقد مسکن (با اولویت زوج های دارای معلولیت) اختصاص دهند.

تبصره ۱- سیستم بانکی کشور مکلف است تسهیلات اعتباری بلندمدت مسکن حمایتی موضوع این ماده را با نرخ سود ۴٪ تأمین و به افراد دارای معلولیت تحت پوشش و یا تعاونی ها و مؤسسات خیریه مورد تأیید سازمان بهزیستی کشور اختصاص دهد.

معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری اعتبار مورد نیاز جهت پرداخت مابه التفاوت نرخ سود یارانه ای ۴٪ و نرخ سود مصوب سیستم بانکی را بر اساس مطالبه سالانه بانک مرکزی در قانون بودجه سالانه منظور خواهد نمود.

تبصره ۲- سازمان ملی زمین و مسکن موظف است زمین مورد نیاز احداث واحدهای مسکونی افراد دارای معلولیت فاقد مسکن را به صورت اجاره بلندمدت (۹۹ ساله) تهیه و در اختیار افراد مذکور و یا تعاونی ها و مؤسسات خیریه ای که برای آنان مسکن احداث می نمایند، قرار دهد.

تبصره ۳- افراد دارای معلولیت از پرداخت هزینه های صدور پروانه ساختمانی، آماده سازی زمین، عوارض نوسازی و هم چنین حق انشعابات آب، برق، گاز و دفع فاضلاب منطبق با الگوی مسکن مصوب شهری یا منطقه برای یک بار معاف می باشند. اعتبار مورد نیاز جهت اجرای این تبصره از محل منابع داخلی دستگاه های مربوط تأمین می گردد.

تبصره ۴- استفاده از تسهیلات موضوع این ماده صرفاً برای یک بار مجاز است.

تبصره ۵- وزارتخانه های تعاون، کار و رفاه اجتماعی و راه و شهرسازی موظف اند اعتبار مورد نیاز موضوع این ماده را هر ساله به معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور پیشنهاد نمایند تا در قوانین بودجه سالانه پیش بینی شود.

ماده ۲۰- مرکز آمار ایران مکلف است با اخذ معیارها و شاخص های تخصصی سازمان بهزیستی کشور در سرشماری های عمومی نفوس و مسکن به نحوی برنامه ریزی نماید که جمعیت افراد دارای

معلولیت به تفکیک نوع معلولیت مشخص گردد. آمار و اطلاعات تخصصی استخراج شده جهت برنامه ریزی های لازم در مدیریت امور افراد دارای معلولیت در اختیار سازمان های ذی ربط قرار می گیرد.

ماده ۲۱- به منظور ترویج نگرش صحیح نسبت به افراد دارای معلولیت و افزایش آگاهی های عمومی جهت تعامل سازنده با شهروندان دارای معلولیت و فرهنگ سازی عمومی جهت آشنایی جامعه با حقوق این شهروندان، سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران موظف است اقدامات زیر را به عمل آورد.

الف- حداقل پنج ساعت از برنامه های شبکه های صدا و سیما در سطح ملی و استانی هر هفته در زمان مناسب و با موضوع افراد دارای معلولیت به طرح مشکلات این گروه، اقدامات صورت پذیرفته سازمان های ذی ربط (سازمان بهزیستی کشور، سازمان آموزش و پرورش استثنایی، تشکل های مرتبط با امور افراد دارای معلولیت، بنیاد شهید و امور ایثارگران)، ترویج نگرش صحیح اجتماعی در خصوص معلولیت و افراد دارای معلولیت آموزش های پیشگیرانه از بروز معلولیت و برقراری ارتباط میان این گروه با مسئولین اختصاص یابد. هزینه های تولید و پخش این گونه برنامه ها و هم چنین تیزرها، فیلم های آموزشی و پوشش رویدادهای تخصصی فرهنگی، ورزشی و اجتماعی مربوط به شهروندان دارای معلولیت از محل اعتبارات سازمان یاد شده پیش بینی و تخصیص خواهد یافت.

ب- به منظور حفظ شأن و رعایت کرامت انسانی و شهروندی افراد دارای معلولیت نسبت به تدوین دستورالعمل جامع برنامه سازی در این خصوص با همکاری کارشناسان سازمان بهزیستی کشور، اساتید دانشگاه و کارشناسان سازمان های مردم نهاد افراد دارای معلولیت اقدام نماید.

ج- به منظور تحقق حقوق شهروندان دارای معلولیت های حسی (نابینایان، ناشنوایان) در بهره گیری از تولیدات شبکه های مختلف سیما، رسانه ملی مکلف است نسبت به زیرنویسی فیلم ها و برنامه های شبکه های مختلف آن رسانه، استفاده از رابط ناشنوایان و نیز پخش توصیف شنیداری فیلم ها جهت افراد نابینا اقدام نماید.

ماده ۲۲- وزارت آموزش و پرورش مکلف است جهت آشنایی دانش آموزان با حقوق و توانمندی های افراد دارای معلولیت، حقوق شهروندان دارای معلولیت، سبمل های انواع معلولیت و نشانه های شهری مربوط به افراد معلول را در محتوای آموزشی مقاطع تحصیلی دانش آموزان پیش بینی نماید.

ماده ۲۳- دستگاه های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری مکلف اند متناسب با موضوع فعالیت خود، شیوه ارائه صحیح خدمات به شهروندان دارای معلولیت را با رعایت حقوق آنان، با کسب نظر و مشاوره سازمان بهزیستی و تشکل های مردم نهاد افراد دارای معلولیت، به کارکنان خود و با پیش بینی بودجه لازم، آموزش دهند.

ماده ۲۴- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان تبلیغات اسلامی، شهرداری های کشور و سایر سازمان ها و نهادهای دارنده سالن های نمایش فیلم مکلف اند بدون اخذ هزینه، امکان نمایش تیزرهای آموزشی در خصوص حقوق افراد دارای معلولیت و چگونگی تعامل با این افراد را فراهم آورند.

ماده ۲۵- اقدامات قضایی زیر جهت حمایت از افراد دارای معلولیت صورت می گیرد:

الف- مراجع قضایی مکلف اند هنگام نصب قیم برای افراد کم توان ذهنی و مبتلایان به بیماری های روانی مزمن نظر سازمان بهزیستی را اخذ کند. در مواردی که فرد واجد شرایطی برای پذیرش قیمومیت وجود نداشته باشد یا این سمت را نپذیرد دادگاه مکلف است سازمان بهزیستی را به عنوان قیم تعیین کند.

ب- سازمان بهزیستی کشور مکلف است در پرونده هایی که در اعمال و اجرای این قانون و نیز قانون تصویب کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت و مقررات دیگر، حقوق جمعی افراد دارای معلولیت تضييع شده است با رعایت ماده ۳۲ آیین دادرسی مدنی اقامه دعوی نموده و موضوع را تا حصول نتیجه پیگیری کند. سازمان های مردم نهاد افراد دارای معلولیت نیز حسب مورد محق در اقامه دعوی و پیگیری چنین دعاوی خواهند بود.

ج- سازمان بهزیستی کشور مکلف است حسب درخواست فرد دارای معلولیت یا در مواقع مقتضی، قیم قانونی فرد دارای معلولیت در پرونده هایی که حق فرد معلول به دلیل معلولیت (به تشخیص سازمان یادشده)، مورد تعرض قرار گرفته یا چنین ادعایی مطرح است، در دادگاه مربوط شرکت نموده و به عنوان نماینده فرد دارای معلولیت با رعایت ماده ۳۲ قانون آیین دادرسی مدنی محسوب شود.

تبصره ۱- اداره معاضدت کانون و کلاسی دادگستری و نیز مرکز مشاوره قوه قضاییه مکلف اند علاوه بر الزامات مندرج در قوانین موضوعه، موارد استفاده افراد دارای معلولیت از وکیل معاضدتی را به کلیه پرونده های مطروحه این گونه افراد در مراجع قضایی یا شبه قضایی تعمیم دهند. سازمان بهزیستی کشور تفاهم نامه مربوط را ظرف سه ماه تهیه و به امضاء مراجع پیش گفته می رساند.

تبصره ۲- قوه قضاییه مکلف است خدمات قضایی و مشاوره ای ناظر به ایثارگران را درباره تمامی افراد دارای معلولیت اجرا کند.

ماده ۲۶- صد در صد هزینه های اشخاص حقیقی و حقوقی در جهت احداث و تجهیز و توسعه و مناسب سازی کلیه مراکز توان بخشی، نگهداری و مراقبتی، حرفه آموزی، آموزشی، کارآفرینی، رفاهی و مسکن مورد نیاز افراد دارای معلولیت که مجوز فعالیت از سازمان بهزیستی کشور را کسب نموده با گواهی سازمان مذکور به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی خواهد بود.

ماده ۲۷- به منظور کمک دولت برای جبران هزینه های ناشی از معلولیت، افراد دارای معلولیت شاغل، ۱۰۰٪ حقوق و مزایا یا دستمزد افراد دارای معلولیت خیلی شدید و ۸۰٪ حقوق و مزایا یا دستمزد افراد دارای معلولیت شدید و ۶۰٪ حقوق و مزایا یا دستمزد افراد دارای معلولیت متوسط تا میزان و سقف سالانه مقرر از پرداخت مالیات معاف می باشند. ۵۰٪ حقوق و مزایا یا دستمزد یکی از اولیاء افراد دارای معلولیت خیلی شدید و شدید مادامی که مسئولیت پرداخت هزینه های مترتب بر معلولیت فرد بر عهده اولیاست از پرداخت مالیات معاف خواهند بود. گواهی تأیید نوع و شدت معلولیت افراد مشمول این ماده از سوی کمیسیون پزشکی تشخیص نوع و شدت معلولیت سازمان بهزیستی ارائه خواهد شد.

تبصره ۱- معافیت مالیاتی افراد دارای معلولیت دارای مشاغل آزاد بر اساس درآمد سالانه، از یک تا چند منبع، عیناً مشابه شاغلین مشمول این ماده خواهد بود.

تبصره ۲- آیین نامه اجرایی این ماده توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی ظرف سه ماه از لازم الاجرا شدن قانون تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

ماده ۲۸- سازمان بهزیستی کشور با همکاری سازمان آموزش و پرورش استثنایی موظف است امکان دسترسی برابر و بدون تبعیض کودکان زیر شش سال دارای معلولیت آموزش پذیر در مراکز آموزش پیش دبستانی در کنار همسالان فاقد معلولیت و نیز امکان آموزش کودکان زیر شش سال دارای معلولیت های شدید و حاد یادگیری، کم توانی ذهنی و معلولیت های چندگانه را در مراکز خاص آموزش پیش دبستانی تحت پوشش خود یا بخش غیردولتی فراهم نماید.

تبصره - سازمان بهزیستی کشور مکلف است با پرداخت کمک هزینه و یارانه، فقدان یا عدم تکافوی توان مالی والدین را جهت پرداخت هزینه های آموزش کودکان دارای معلولیت را در مراکز آموزش پیش دبستانی جبران نماید. میزان یارانه مذکور هر سال توسط کارگروهی متشکل از کارشناسان سازمان بهزیستی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری تعیین و اعتبارات مورد نیاز آن در بودجه سالانه سازمان بهزیستی منظور می شود.

ماده ۲۹- وزارت آموزش و پرورش موظف است امکان آموزش رایگان کودکان و نوجوانان دارای معلولیت از مقطع آموزش ابتدایی تا متوسطه، هنرستان و کار و دانش با اولویت رویکرد آموزش فراگیر مبتنی بر تحصیل دانش آموزان دارای معلولیت در مدارس عادی در کنار دانش آموزان فاقد معلولیت و هم چنین امکان آموزش رایگان دانش آموزان دارای معلولیت های بسیار شدید و حاد یادگیری، کم توانی ذهنی، یا معلولیت های چندگانه و ناهنجاری های شدید رفتاری در مراکز خاص آموزشی و حرفه آموزی را فراهم و وسایل نقلیه سرویس های تردد دانش آموزان مذکور را مناسب سازی نماید.

ماده ۳۰- سازمان آموزش و پرورش استثنایی مکلف است کلیه پشتیبانی های تخصصی از دانش آموزان دارای معلولیت را هم چون تأمین معلمین رابط، وسایل کمک آموزشی متناسب با معلولیت هر دانش آموز و تأمین منابع آموزشی قابل دسترس و استفاده دانش آموزان دارای معلولیت حسی را به عمل آورد.

ماده ۳۱- سازمان بهزیستی مکلف است خدمات و وسایل توان بخشی مورد نیاز کودکان دارای معلولیت را از بدو تولد توأم با معلولیت یا بلافاصله پس از بروز معلولیت کودک، در اختیار آنان قرار دهد.

ماده ۳۲- وزارت آموزش و پرورش، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، سازمان تبلیغات اسلامی، سازمان و مؤسسات وابسته به شهرداری ها و سایر مؤسسات فعال در عرصه فعالیت های فرهنگی کودکان و نوجوانان مکلف اند ضمن ایجاد فرصت های برابر بهره مندی کودکان و نوجوانان دارای معلولیت از خدمات و برنامه های پرورشی و فرهنگی خود، از تولید منابع آموزشی فوق برنامه، بازی های فکری، کتب و نشریات ویژه کودکان و نوجوانان در اشکال قابل دسترس برای کودکان و نوجوانان دارای معلولیت های حسی و هم چنین محصولات فرهنگی منطبق با نیازهای ویژه کودکان و نوجوانان دارای معلولیت حمایت به عمل آورند.

ماده ۳۳- دولت موظف است با تخصیص منابع مالی لازم، مستمری (حق معیشت) افراد دارای معلولیت های بسیار شدید و شدید فاقد شغل و درآمد را به میزان حداقل دستمزد سالانه منطبق با

قانون کار تعیین و اعتبارات لازم را در بودجه سالانه خود منظور نماید تا از طریق سازمان بهزیستی کشور به افراد دارای معلولیت پرداخت شود.

ماده ۳۴- به منظور ارتقاء سطح زندگی افراد دارای معلولیت، کمک مؤثر به خانواده های دارای فرزند معلول و تحکیم بنیاد خانواده های زوج های دارای معلولیت، خدمات حمایتی زیر ارائه می شود:

الف- بانوان کارمند دارای معلولیت، بانوان کارمند همسر فرد دارای معلولیت و یا واجد فرزند دارای معلولیت، به شرط نگهداری وی در منزل، از مقررات مربوط به قانون خدمت نیمه وقت بانوان و اصلاحات بعدی آن با استفاده از حقوق و مزایای کامل بهره مند خواهند شد و در صورتی که فرزند دارای معلولیت فاقد مادر باشد، پدر یا سرپرست قانونی وی به شرط نگهداری فرد دارای معلولیت در منزل، با یک چهارم کسر ساعات کار هفتگی از حقوق و مزایای کامل استفاده خواهد نمود.

ب- کمک به تشکیل خانواده زوج های دارای معلولیت، ارائه خدمات مددکاری، مشاوره ای و پرستاری به زوج های مذکور

ج- به منظور حمایت از زندگی افراد دارای معلولیت در چارچوب کانون های گرم خانواده و جبران هزینه های معنوی مادی تحمیلی به خانواده ها، ناشی از پیامدهای معلولیت این افراد، دولت کمک هزینه ی جبرانی را با عنوان حق پرستاری یا مددکاری به سرپرست خانواده های دارای فرزند معلول، همسران این افراد و یا قیم افراد دارای معلولیت با تصریح قانون پرداخت می نماید. میزان این کمک متناسب با نوع و شدت معلولیت فرد، تعداد افراد دارای معلولیت در هر خانواده و میزان هزینه زندگی خانوار و خط فقر، هر سال توسط کار گروه تخصصی مربوطه که بر اساس آیین نامه اجرایی این ماده تشکیل می شود، تعیین و توسط دولت در بودجه سالانه کشور منظور می شود.

د- کلیه دستگاه های موضوع ماده (۱۹) این قانون مکلف اند ساعات کار روزانه شاغلین دارای معلولیت های خیلی شدید و شدید را، که حضور تمام وقت آنان در محل کار موجب کاهش شاخص های سلامت این افراد می شود، حداکثر دو ساعت در روز کاهش دهند.

تبصره - اعتبارات مورد نیاز جهت اجرای این ماده توسط سازمان بهزیستی کشور هر ساله به معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور جهت پیش بینی در بودجه سالانه اعلام خواهد شد.

ماده ۳۵- کلیه افراد دارای معلولیت شاغل در دستگاه های موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری و بخش غیردولتی می توانند به شرط داشتن حداقل پانزده سال تمام سابقه خدمت پرداخت حق بیمه، بر اساس درخواست کتبی آنان و تصویب صندوق بازنشستگی یا سازمان بهزیستی کشور حسب مورد، بدون شرط سنی، با افزودن سنوات خدمت ارفاقی، به مدت خدمات آنان، بدون پرداخت کسور و فقط از لحاظ احتساب حقوق بازنشستگی، بازنشسته شوند.

خدمت زائد بر سی سال این افراد قابل محاسبه نبوده و در تعیین حقوق بازنشستگی آنان، آخرین حقوق قبل از بازنشستگی مبنای محاسبه قرار گرفته و متناسب با مجموع سنوات خدمت یا پرداخت حق بیمه و سنوات ارفاقی خواهد بود.

تبصره ۱- میزان سنوات خدمت ارفاقی موضوع ماده فوق برای افراد دارای معلولیت خفیف، متوسط، شدید و خیلی شدید به ترتیب ۲، ۴، ۷ و ۱۰ سال خواهد بود که توسط سازمان بهزیستی کشور تعیین و جهت اجرا به دستگاه یا صندوق مربوطه ابلاغ می گردد.

تبصره ۲- آیین نامه اجرایی این ماده حداکثر ظرف مدت سه ماه از تصویب آن توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، سازمان بهزیستی کشور، سازمان تأمین اجتماعی، صندوق بازنشستگی کشور و معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

ماده ۳۶- در راستای تحقق مفاد این قانون و پیمان نامه حقوق افراد دارای معلولیت که با تصویب مجلس شورای اسلامی از اعتبار قوانین داخلی کشور برخوردار شده است و نیز به منظور تحقق سیاست گذاری ها و برنامه ریزی های کلان در امور افراد دارای معلولیت، انجام هماهنگی های ضروری میان بخشی در امر بهبود سطح و کیفیت زندگی شهروندان دارای معلولیت و با هدف نهایی اعمال نظارت عالی بر حسن اجرای کلیه قوانین معطوف به افراد دارای معلولیت یا اثر گذار بر زندگی آنان، شورای عالی امور شهروندان دارای معلولیت کشور با ترکیب زیر تشکیل می شود:

- رئیس جمهور (رئیس شورا)

- وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی (دبیر شورا)

- رئیس سازمان بهزیستی کشور (نماینده سازمان تخصصی متولی امور افراد دارای معلولیت)

- وزیر راه و شهرسازی، وزیر آموزش و پرورش، وزیر علوم، تحقیقات و فن آوری، وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزیر صنعت، معدن و تجارت و وزیر کشور

- رئیس فراکسیون حمایت از حقوق معلولان مجلس شورای اسلامی

- رؤسای کمیسیون های ذی ربط مجلس شورای اسلامی برحسب موضوع

- رئیس سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

- معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور

- نماینده تام الاختیار رئیس قوه قضاییه

- رئیس بنیاد شهید و امور ایثارگران

- پنج نفر از نمایندگان افراد دارای معلولیت کشور به انتخاب شبکه های ملی تشکل های مردم نهاد برحسب گروه های اصلی افراد دارای معلولیت کشور (نایب نمایان، ناشنوایان، افراد دارای معلولیت جسمی- حرکتی، افراد کم توان ذهنی و مبتلایان به اختلالات روانی مزمن که تا زمان ایجاد شبکه های مذکور، انجمن های ذی ربط عهده دار این وظیفه خواهند بود)

- سه نفر از کارشناسان برجسته امور افراد دارای معلولیت کشور با معرفی وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی (۱)

تجزیه و تحلیل پیش نویس

مذاکرات جلسات کمیسیون اجتماعی دولت مستقر در ریاست جمهوری و جلسات برگزار شده در وزارت رفاه به دست ما نرسیده است. حتماً این مذاکرات ضبط می شود. اما اگر در اختیار

ص: ۳۹۰

برخی از تشکل های معلولین قرار داده است. به نقل از روابط عمومی کانون توانا قزوین، سایت وزارت رفاه مدتی این متن را روی سایت خودش منتشر کرده بود.

پژوهشگران قرار بگیرد به عنوان یک منبع مرجع، تأثیر بسیار در پژوهش های مرتبط به حقوق معلولین خواهد داشت.

گویا مسئول تدوین پیش نویس لایحه، کمیسیون اجتماعی دولت بوده است. اما این کمیسیون کار را تا اندازه ای پیش برده و تحویل وزارت رفاه داده است و متصدی تدوین پیش نویس لایحه، در سال ۹۳ و ۹۴ وزرات رفاه بوده است. (۱)

پس از دستیابی به متن پیش نویس ۳۶ ماده ای، به مطالعه و بررسی آن پرداختیم. حاصل این بررسی ها تقدیم می گردد. (۲)

این بررسی ها در سه قسمت بسترسازی، متن پیش نویس و دیگر ملاحظات دسته بندی شده است. نخست درباره تمهیدات مقدمات و بسترسازی برای تصویب و اجرا نه ملاحظه آمده است. و درباره متن ۱۶ ملاحظه آمده و در بخش دیگر ملاحظات، چهار بند آمده است.

بسترسازی: درباره مقدمات و تمهیدات پیش نویس ملاحظاتی هست که ذیلاً به عرض می رسد. قانون مثل نهالی است و باید در زمین مناسب کاشته شود. اگر شرایط کاشت نهال مطلوب نباشد، رشد و نمو و ثمردهی آن به مخاطره می افتد. کارآیی قانون تابع شرایط و تمهیدات مطلوب است. درباره شرایط و مقدمات و بستر پیش نویس ۳۶ ماده ای ملاحظاتی هست که در نه بند عرض می شود.

۱- ضرورت قانون خوب؛ هیچ شخصی با قانون و کارآیی آن و نیاز جامعه به قانون مخالف نیست، عدم قانون مساوی با آناارشیسم و هرج و مرج است. اما گاه شرایط به گونه ای است که نمی توان انتظار تصویب قانون کارآمد داشت و باید قوانین ناقص را پذیرفت.

شرایط ۳ سال اخیر از جمله مقطع هایی تاریخی است که نمی توانیم قانون جامعی که حلال همه مشکلات معلولین باشد، انتظار داشته باشیم. اگر چنین قانونی تصویب هم بشود، پول و امکاناتش نیست و بدون اجرا رها می شود.

۲- بر اساس نکته فوق لازم است مؤسسات معلولین با دقت و تدبیر، خط مشی چند مرحله ای داشته باشند. یعنی یک خط مشی پنج ساله کارشناسی و تدوین شود. در این خط مشی گفته می شود هر وقت شرایط کشور عادی شد و امکانات کافی وجود داشت، قانون A یعنی قوانین مطلوب و نهایی اجرا خواهد شد.

لذا قانون A را کارشناسی و برای مراجع ذی صلاح ارسال می شود و در صورت نیاز حتی تصویب هم می شود ولی اجرای آن منوط به عادی شدن شرایط می شود.

اما قانونی هم برای حال در نظر گرفته می شود بهر حال یکی از معضلات معلولین در همه دوره ها این است که قوانین پیشنهادی آنها با شرایط موجود تناسب و سازگاری ندارد. لذا باید در نوع قانون یکی ایده آل و نهایی و دوم موقت و مخصوص شرایط حاضر پیشنهاد نمود یا قانون موجود و جاری با افزودن بندهایی مناسب برای زمان کنونی می شود.

ص: ۳۹۱

۱- همه این نکات بر اساس مسموعات در همایش ها به ویژه جلسات مجمع هم اندیشی سمن های معلولین ایران است. اشخاصی مانند سهیل معینی که با دولت در ارتباط است، این نکات را بیان کرده اند. متأسفانه چند سالی می گذرد تا اسناد و مدارک در دسترس قرار گیرد.

۲- بررسی و تحلیل پیش نویس ۳۶ ماده ای، در سایت دفتر فرهنگ معلولین به تاریخ ۲۱ خرداد ۱۳۹۴ درج شده است.

۳- مهم ترین مسئله شناخت زمان حال و ویژگی های آن و چگونگی حل مشکلات معلولین در این شرایط است. شناخت زمانه و شناخت راه های برون رفت از معضلات معلولین و نیز شناخت منابع تا بتوان با تکیه بر آنها برخی مشکلات را مرتفع کرد، به دست آوردن این شناخت ها کاری مشکل و نیاز به کارشناسان رشته های مختلف از حقوق تا جامعه شناسی، تعلیم و تربیت و غیره دارد.

اولاً اقتضائات، طرز فکر، اخلاقیات و ابعاد اجتماعی معلولین باید به خوبی شناخته شود؛ ثانیاً وضعیت بهتر و ایده آل معلولین هم باید شناخته شود و سوم راه های برون رفت از وضعیت نابسامان به وضعیت ایده آل هم بررسی و تحلیل شود. همه این ها نیاز به نخبگان و خبرگانی کارشناس دارد.

پس از این شناخت ها می توان قانونی کارآمد تدوین کرد. قانون باید در ظرف جامعه و شرایط خاص اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی تحقق یابد. اگر به وضعیت حال و شرایط موجود توجه نشود، بهترین قانون ها هم ابتر می ماند. مگر قانون ۱۶ ماده ای سال ۱۳۸۳ نبود، حداقل بندهای مترقی داشت ولی ابتر ماندن آن به دلیل عدم توجه به شرایط بوده است. به نظر می رسد کسانی که پیش نویس ۳۶ ماده ای را تدوین کرده اند شناخت جامعی از جامعه معلولین نداشته اند و این پیش نویس مشکلات جدی دارد که در بندهای بعد توضیح می دهیم.

۴- بخشی از شرایط را می توان ساخت و ایجاد کرد. مثلاً تقنین اولاً نیاز به عزم و اراده عمومی دارد؛ این عزم را می توان در مسئولین متصدی تقنین ایجاد کرد. دوم اینکه تقنین نیاز به بسیج افکار عمومی دارد؛ این را هم می توان ایجاد نمود. برای ایجاد شرایط مطلوب، آحاد معلولین و سمن های معلولین سراسر ایران از شورای هفت نفره و دبیر آن آقای سید محمد موسوی و حداقل از دبیرخانه این شورا (مستقر در کانون معلولین توانا قزوین) (۱) توقع دارند: حداقل در ۲ سال اخیر که شورا تعیین شده و کار را شروع کرده اند، دو اقدام ضروری زیر را جدی گرفته و پیگیری نمایند:

الف) آموزش همگانی معلولین در زمینه قانون جامع. معلولین به عنوان مخاطبان اصلی این قانون، هیچ شناختی از آن ندارند؛ با اینکه ضروری است ساختار این قانون، مواد آن، دغدغه های تدوین کنندگان و دیگر ابعاد آن را بدانند. تا نسبت به حق و حقوق خودشان واقف شوند؛ تا اگر تبعیض یا ظلمی در حقشان هست، آگاه باشند. اگر نسبت به حقوقشان آگاه باشند می توانند از حقشان دفاع کنند و می توانند برای احقاق و استیفای حقوق خود اقدام نمایند. بر اساس پرس و جوی دفتر فرهنگ معلولین فقط یک درصد از معلولین این قانون را مطالعه کرده اند.

هیئت هفت نفره و دبیر شورا به راحتی می توانستند در هر شهر جلساتی برپا کنند مثلاً در هر شهر یک جلسه باشد و فردی برایشان قانون جامع را توضیح دهد یا جزوه ای چاپ شود و گویا و بریل شود و برای مراکز معلولین کشور ارسال شود. نیز خوب بود در مجله پیک توانا که متعلق به کانون توانا قزوین است، متن اصلی قانون و گزارش های بیشتری از آن چاپ می شد. دفتر فرهنگ معلولین دو سال است متن قانون و حواشی آن را روی سایت گذاشته است ولی دیگر مراکز کمتر تلاش کرده اند.

ص: ۳۹۲

۱- . تشکل جدیدی از سال ۱۳۹۲ در سمن های معلولیتی به نام «مجمع هم اندیشی» و «هیئت هفت نفره» شکل گرفته است که حدود ۶۵ مرکز غیر دولتی ویژه معلولین در آن عضو هستند. دبیر آن رئیس هیات مدیره کانون توانا قزوین سید محمد موسوی است.

ب) دومین توقع معلولین از هیئت هفت نفره و دبیر محترم، اطلاع رسانی است. پس از اجلاس نخست در ۲۴ اسفندماه ۱۳۹۲ تاکنون چند صفحه درباره نشست ها، جلسات، اقدامات، تصمیم های شورا یا دبیر یا دبیرخانه اطلاع رسانی شده است؟ حجم اندک و انگشت شمار گزارش ها و متن هایی که بر روی خبرگزاری ها و سایت های معلولین منتشر کرده اند مؤید کم کاری در زمینه اطلاع رسانی فعالیت ها است.

بالاخره قانون جامع برای معلولین است و اینان اگر منفعل و دلسرد باشند، اگر تصویب هم شود، اجرای آن مشکل خواهد داشت.

۵- در زمینه توجیه مسئولین، عموم مردم و معلولین و همراه کردن این سه قشر با قانون جامع، حتماً لازم است چند اقدام مهم و اساسی انجام شود:

الف: تهیه کتاب های کم حجم برای هر سه گروه یعنی برای هر کدام یک کتاب ویژه. البته برخی مطالب این سه کتاب مشترک است ولی بیشتر مطالب متفاوت و ویژه است. این سه کتاب به چند محور مهم می پردازد:

- معرفی معلولین ایران و پیشرفت های آنان در دهه های اخیر. همگان باید بدانند معلولین کلّ و سربار نیستند، متکدی و چیره خوار نیستند بلکه شخصیت های بزرگواری هستند که در طول تاریخ در پیدایش تمدن و مدنیت و توسعه علوم مؤثر بوده اند.

- برای نمونه شخصیت های معلول که استاد دانشگاه هستند، وکیل و در پست های عالی اشتغال دارند باید در این کتب معرفی شوند. نایبای مطلق در دانشگاه تهران در مقام استادی چند بار استاد برتر شده است.

- دیدگاه قرآن کریم و احادیث در دفاع از معلولین بسیار مهم است. سیره رسول خدا(ص) که نایبای مطلق مثل عبدالله ابن ام مکتوم را در عالی ترین پست های اجتماعی و فرهنگی آن زمان منصوب کرد.

- نتیجه گیری در این کتب این است که معلولین در سطوح مختلف به پیشرفت کشور کمک کرده اند ولی چون تبعیض بوده و نتوانسته اند از فرصت های برابر استفاده کنند، نتوانسته اند خدمات مؤثرتر و گسترده تر داشته باشند و قانونی می خواهند تا عدالت را در مورد آنان اجرایی کند.

- نیز در این کتاب ها نمونه هایی از تبعیض ها در مورد معلولین با آمار و اسناد آورده شود و زندگی سخت و مشقت بار اکثریت آنها مطرح شود.

دستور حضرت علی(ع) خطاب به مالک اشتر که به عنوان والی عازم مصر بود بسیار مهم است. حضرت در مورد معلولین سخنان بسیار عالی مطرح فرموده اند. این سخنان را باید به گوش مسئولین این زمان که پیرو حضرت علی(ع) هستند، رساند و آنان را با انواع شیوه های توجیهی، آماده نمود تا قانون جامع را تصویب و اجرایی نمایند.

متأسفانه تاکنون کار جدی در باب آماده کردن و توجیه سه قشر مردم، مسئولین و خود معلولین نشده است. برای نمونه انتشار، کتب راهنما و توجیهی لازم است.

۶- در سال های اخیر و حتی در چند دهه اخیر حرکت های بسیار برای اصلاح امور معلولین برداشته شده ولی تداوم نداشته و مثل صاعقه ای سریع آمده و سریع هم خاموش شده است. مهم ترین وظیفه مسئولین نهادینه کردن و پایدار کردن جریان اصلاح امور معلولین است.

از این رو اولاً تشکل و تشکیلات شبکه ای لازم است؛ دوم تدوین خط مشی بلند مدت، میان مدت و کوتاه مدت است. برنامه و خط مشی گام به گام اجرا می شود و هر سال بخش هایی از آن اجرایی خواهد شد.

پیش نویس ۳۶ ماده ای بخشی از این برنامه و خط مشی است و راه کارهای آلترناتیو و جایگزین نیز باید منظور می شود که اگر پیش نویس تصویب نشد یا اجرا نشد، طرح های بدیل اجرا شود.

۷- بسیج افکار عمومی مهم ترین و کارآمدترین شیوه برای حل مشکلات ملی و عمومی است. در همه جهان و در طول تاریخ معضلات مهم با این شیوه رفع و رجوع شده است. قانون جامع و همه مسائل معلولین هم فقط با این شیوه قابل حل است.

بسیج افکار عمومی یعنی معلولین، مردم و نهادها و حتی دولت و مجلس و دستگاه رهبری و همگان از نظر فکری و ذهنی خواهان و طالب این موضوع باشند. قانون جامع وقتی به سامان می رسد هم در مرحله تصویب و هم در مرحله اجرا که افکار عمومی در این جهت متحد و بسیج شوند.

متأسفانه کار جدی در این زمینه نشده است، رسانه ها در این باب ضعیف عمل می کنند و اقدامات گسترده مشاهده نمی شود. با اینکه می توان نخست رسانه ها را ظرف یک ماه با مصاحبه ها، مقالات و گزارش های متعدد و هماهنگ غنی کرد. نیز مراجع تقلید، روحانیون و وعاظ را توجیه کرد تا در سخنان عمومی و منابر خواهان موضوع باشند، معلمین، استادان دانشگاه و خلاصه همه اقشار نخبه و دارای رهبری اجتماعی را با توجیه، بسیج نمود. پس از بسیج این قشر، خود اینان جامعه را بسیج می کنند.

۸- همگان در همه جلسات به درستی از فرهنگ سازی و ضرورت آن سخن می گویند، بخشی از فرهنگ سازی بسیج افکار عمومی از طریق اطلاع رسانی است. یعنی مهم ترین عامل برای بسیج عمومی، تغذیه علمی و اطلاعات است. مجمع هم اندیشی تشکل های معلولین و هیئت هفت نفره باید با نشر گزارش ها و متون کارشناسی رسانه ها و جامعه را تغذیه و از حرف ها تکراری و پوچ جلوگیری نماید.

برای نمونه عرض می کنم یکی از مسئولین در مرکز یکی از استان های بزرگ کشور درباره معلولین تعبیر گدا و متکدی به کار برده و مدعی شده بود اینان کار آیی ندارند و مؤثر نیستند. وقتی به ایشان عرض شد رسول خدا(ص) در اوج قدرت در مدینه یعنی سال هفتم قمری عبدالله ابن ام مکتوم نابینای مطلق را مؤذن صبح مسجد و جانشین خود در زمان هایی که در شهر حضور نداشت، تعیین کرد و قرآن کریم و خداوند، در پاسخ به کسانی که در جلسه ای به عبدالله کم توجهی (نه بی احترامی) کرده بودند آیات شدید و پر عتابی در سوره عَبَسَ نازل کرد. این مسئول محترم با شنیدن این واقعیت ها از گفته خود متأثر شد. این یک نمونه است و نشان می دهد اگر تشکل ها خوب کار کنند، جو و فضا عوض می شود و خود مسئولین، امور معلولین را پیگیری خواهند کرد. یعنی برخی مسئولین اگر داوری منفی در مورد معلولین داشته اند، حتماً مغرض نیستند، بلکه چون اطلاع کافی ندارند، بعضاً داوری غیرمناسب داشته اند. اینان ذاتاً مؤمن و شریف و دلسوز هستند و می توانند در پروژه های مختلف معلولیتی کمک کنند.

۹- اگر رهبر معظم حضرت آیت الله خامنه ای، ریاست جمهوری، دفتر رهبری، مدیران ارشد نهاد و وزرای مربوطه دائم در جریان اقدامات تشکیلی های معلولین قرار گیرند، در این صورت خودشان هم پیگیر امور می شوند و عامل محرک و پیش برنده خواهند شد. اطلاعات داریم که به ویژه مقام رهبری و دیگر مراجع خواهان اصلاح امور معلولین هستند و این سرمایه مهمی است.

حداقل گزارش همایش ها و جلسات و نسخه ای از ویژه نامه ها و متون کارشناسی در اختیار این مقامات قرار گیرد.

بررسی متن ۳۶ ماده: این متن که گاه به نام قانون جامع و گاه به نام پیش نویس و گاه به نام قانون ۳۶ ماده ای مشهور شده، نسبت به قوانین پیشین پیشرفته تر و منجسم تر است. با این حال درباره متن این قانون ملاحظاتی هست. این ملاحظات در ۱۶ بند عرضه می شود.

این پیش نویس به صورت لایحه به نام «لایحه جامع حمایت از حقوق معلولین» در ۳۶ بند عرضه شده است. یعنی دولت آن را تدوین کرده و به مجلس فرستاده است.

۱- اولین ملاحظه، مربوط به ساختار ۳۶ بندی این قانون است. عناوین هر یک از بندها این گونه است:

ماده ۱ ضرورت برابری فرصت ها

ماده ۲ مناسب سازی اماکن وابسته به قوه قضائیه

ماده ۳ بیمه سلامت

ماده ۴ خدمات پزشکی و توان بخشی و حرفه ای

ماده ۵ پیشگیری

ماده ۶ مناسب سازی توسط دولت و شهرداری ها

ماده ۷ استفاده از اماکن عمومی ورزشی و فرهنگی

ماده ۸ خدمات ورزشی

ماده ۹ گردشگری و تورهای گردشگری

ماده ۱۰ انتشار کتب بریل و گویا و نشریات تخصصی و نسخ الکترونیکی

ماده ۱۱ معافیت سربازی

ماده ۱۲ استخدام و اشتغال

ماده ۱۳ مشوق مالیاتی برای کارفرمایان دارای کارگر معلول

ماده ۱۴ استفاده از وام خوداشتغالی برای کارفرمایان مزبور

ماده ۱۵ استخدام ۵ درصد

ماده ۱۶ آموزش و مهارت افزایی

ماده ۱۷ اشتغال معلولین

ماده ۱۸ تحصیل در دانشگاه

ماده ۱۹ تأمین مسکن

ماده ۲۰ آمارگیری از معلولین

ماده ۲۱ فرهنگ سازی توسط صدا و سیما

ماده ۲۲ آموزش نمادها و سمبل های معلولیتی در آموزش و پرورش

ص: ۳۹۵

ماده ۲۳ آموزش مهارت ها

ماده ۲۴ نمایش تیزرهای آموزش حقوق معلولین در سینماها

ماده ۲۵ اقدامات قضایی مثل تعیین قیم و دادرسی معلولیتی که حقشان تضییع شده

ماده ۲۶ مناسب سازی مراکز آموزشی

ماده ۲۷ معافیت مالیاتی معلولین در حقوق ماهانه

ماده ۲۸ تحصیل برابر

ماده ۲۹ آموزش رایگان

ماده ۳۰ پشتیبانی آموزشی

ماده ۳۱ خدمات توان بخشی کودکان

ماده ۳۲ تأمین نیازهای فکری و فرهنگی با تأمین محصولات فرهنگی و منابع آموزشی

ماده ۳۳ مستمری ماهانه

ماده ۳۴ ارتقای سطح زندگی

ماده ۳۵ بازنشستگی

ماده ۳۶ تشکیل شورای عالی امور شهروندان دارای معلولیت به ریاست رئیس جمهور

با مطالعه این مواد و تجزیه و تحلیل آنها به راحتی نتایج زیر به دست می آید:

- دولت متصدی امور معلولین است و تمامی امور معلولین از طریق دولت حل و فصل می شود.

- تمامی مفاد یا اکثر بندها دارای محتوای مالی است و هزینه های جدیدی را به نظام اداری- مالی دولت تحمیل می کند.

- در این قانون، به تعاونی ها، مردم و خود معلولین نقش اول داده نشده است. بلکه نقش اصلی و اول دولت است و بقیه تابع دولت ایفای مسئولیت می کنند. یعنی اگر دولت از این قانون حذف شود و کنار برود یا به هر دلیل نتواند ایفای مسئولیت نماید، بقیه عوامل و عناصر نقش خود را از دست می دهند.

با اینکه می شد، به خود معلولین و مردم نقش اول را داد و دولت مجری آنان باشد و اگر هم نتوانست مجری باشد، راه کارهای بدیل در نظر گرفته شود.

برای نمونه می توان قوانین این گونه ای داشت:

- جمعی از معلولین می توانند زمین بایری را در اختیار گرفته و زراعت کنند، وزارت کشاورزی باید مالکیت آنها را تثبیت کند و محصول آنها را با قیمت مناسب خرید نماید.

- جمعی از معلولین می توانند واحد تولیدی صنعتی راه اندازی کنند؛ در این صورت وزارت صنایع برای پروانه و مجوز آنها سریعاً اقدام نماید. برای ساخت و بهره برداری وام بدون بهره در اختیارشان بگذارد و فروش محصولات آنها را تا چند ماه بر عهده داشته باشد.

- معلولین در فردی یا گروهی بتوانند فیلم های سینمایی بسازند. وزارت فرهنگ و ارشاد در همه مراحل ساخت فیلم به آنان کمک کند و پس از تولید برای نمایش یا فروش فیلم های با موضوع معلولیت مساعدت نماید.

ص: ۳۹۶

- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است محصولات فرهنگی مثل کتاب معلولین را تا پانصد نسخه خرید نماید.

این موارد بار مالی چندان برای دولت ندارد و موجب اشتغال و سودآوری و حل مشکلات معلولین هم می شود. نیز قوانینی برای عموم مردم مثل موارد زیر تصویب کرد:

- مساجدی که یک اتاق ویژه معلولین تجهیز نمایند تا به راحتی بتوانند عبادت نمایند مثلاً با ویلچر به این اتاق آمده و نماز بخوانند، هر سال، یک ماه از پرداخت هزینه آب و برق معاف هستند. این اتاق ها در مساجد توسط مردم تجهیز خواهد شد.

مستحضر هستید که حضور معلولین در مساجد، پیامدهای مثبت فراوان خواهد داشت، در کاهش بیماری روانی آنها تأثیر دارد، موجب گسترش حضور اجتماعی آنان خواهد و....

- کتابخانه هایی که بخشی را برای معلولین تجهیز کنند، مثلاً چند قفسه کتب بریل مورد نیاز نابینایان تجهیز کنند یا وسایل الکترونیکی مورد نیاز آنها تجهیز کنند یا امکاناتی برای ورود با ویلچر یا پارک ویلچر و استفاده از صندلی چرخ دار فراهم نمایند، وزارت ارشاد بابت تجهیز هر قسمت، ۱۰۰۰ عنوان کتاب رایگان در اختیار این کتابخانه ها قرار دهد. این قسمت با نظارت نهاد کتابخانه های عمومی اجرایی می شود.

- نیکوکارانی که یک واحد ساختمانی از ۵۰ متر تا بیشتر برای امور فرهنگی مثل کتابخانه معلولین اختصاص دهند، سازمان اوقاف موظف است امور حقوقی و تجهیز این مکان ها را با استفاده از معلولین منطقه اجرایی نماید. مثلاً کتابخانه ای تأسیس و در اختیار معلولین منطقه قرار دهد. به این روش که ۵ نفر از معلولین منطقه توسط خودشان به عنوان هیئت امنا و شورای مدیریت انتخاب و طبق آیین نامه مدیریت نمایند.

- دولت موظف است در همه امور معلولین از خودشان استفاده کند. مثلاً معلولین پزشک توسط وزارت بهداشت و درمان توجیه شوند تا در هر منطقه یک واحد کوچک پزشکی و توان بخشی برای معلولین تجهیز و راه اندازی شود. دولت در اعطای مجوز و دیگر امور حقوقی تسریع و مساعدت نماید.

خلاصه اینکه در قانون جامع موارد زیادی دیده نشده و غفلت شده است. کمیته ای سه نفره را می توان مأموریت داد تا این موارد را استخراج و لیست کنند.

۲- همان طور که از عناوین پیدا است، تشنت بین مواد هم سنخ مشاهده می شود مثلاً مناسب سازی در مواد ۲، ۶ و ۲۶ آمده است.

۳- چنین قانونی حتماً نیاز به مقدمه ای مفصل درباره اهمیت معلولین در ساختار جامعه و فرهنگ و معرفی شخصیت های مهم معلولین و نقش بی بدیل معلولین در طول تاریخ و خدمات آنها، نیز درباره ضرورت قانون معلولین دارد. زیرا شناخت درست و واقعی درباره این قشر در جامعه وجود ندارد. حتی مسئولین و وزرا و بزرگان هم شناخت صحیحی از این قشر ندارند.

۴- جایگاهی برای تعاونی، یعنی معلولین که می خواهند کار گروهی انجام دهند یا تعاونی های ترکیبی از معلولین و سالم ها در این قانون مشاهده نمی شود با اینکه بسیار مهم است. با اندک پشتیبانی مالی معلولین در قالب گروه های چند نفره می توانند درآمدهای خوبی داشته باشند و در این قانون این موارد مغفول است.

۵- یک تجربه مهم در کویت، امارات و بحرین در مورد معلولین هست که می توان در قانون جامع هم از آن استفاده کرد.

هیئت امنایی برای معلولین در کویت حدود ۴۰ سال قبل تشکیل شد، اینان سرمایه های وقفی و خیرین را جمع آوری و بانکی تأسیس کردند. قرار شد خیرین پول های خود را در این بانک به مدت ۵ سال نگهداری کنند. بالاخره این بانک با برنامه ریزی های دقیق کارشناسانه شروع به درآمدزایی و قوی شدن کرد و تمامی امور معلولین از تحصیل تا اشتغال و غیره را زیر پوشش گرفت. نتیجه اینکه ظرف یک دهه تقریباً همه مشکلات آنان را رفع کرد. در ایران هم به راحتی می توان چنین تجاربی را اجرایی کرد و در قانون به آنها پرداخت.

۶- مشکل اساسی معلولین چیست؟ قطعاً نه مساعدت مالی و نه مساعدت پزشکی است. بلکه نشناختن استعدادها و توانایی های آنان و عدم تبدیل این استعدادها از قوه به فعلیت و دوم معرفی آنان به مراکز و جوامع از زیربنایی ترین مشکلات است.

خلاصه معضل اصلی معلولین فقدان اطلاع رسانی در مورد توانایی ها و استعدادهای آنان است. معلولی که آموزگار بریل خوبی به زبان کردی است و خط بریل کردی را ابداع کرده اگر به دنیا معرفی شود به کشورهای مختلف دعوت می شود تا به دانش آموزان کرد تبار نابینا بریل کردی یاد بدهد و اگر این اقدام عملی شود، این آموزگار سالانه میلیون ها دلار کسب درآمد خواهد داشت. اما متأسفانه در گوشه یکی از شهرهای کوچک در ایران است و کسی هم او را نمی شناسد. معلولی که تار خوب می نوازد یا نی خوب می نوازد یا قاری یا حافظ قرآن است یا استاد علوم قرآنی است و چند سال استاد نمونه شده است و خلاصه هر کدام استعداد و حرفه ای می دانند، اینان اگر به جهان معرفی شوند و دولت هم موظف باشد، کاریابی، اعزام و اشتغال آنان را تسریع نماید، بسیاری از مشکلات معلولین مرتفع می گردد.

۷- فرهنگ سازی به عنوان یک ضرورت جدی فقط در ماده ۲۱ مطرح شده و صدا و سیما را مسئول فرهنگ سازی معرفی کرده است. با اینکه همه می دانند صدا و سیما در این زمینه نه تنها خوب عمل نکرده بلکه گاهی عملکرد تخریبی داشته است.

لازم است برای فرهنگ سازی بندهای مختلف مطرح می شد و به ابعاد پیچیده آن عنایت می شد.

۸- در باب مشاغل و طبقه بندی مشاغل معلولین، در قانون خلأهای جدی هست. اولاً باید تأکید کرد که معلولین توانایی داشتن مشاغل صنعتی، کشاورزی، خدماتی، فرهنگی و علمی را دارند. هم اکنون در همه این عرصه ها مشغول هستند.

اما دستیابی معلولین به پنج گروه از مشاغل مزبور نیاز به کارشناسی دارد. مهم این است که دولت باید موظف شود در هر بخش، حداقل ۷ درصد از فرصت ها را در اختیار معلولین قرار دهد برای نمونه:

* اگر قرار است دانشجو اعزام شود، ۷ درصد از معلولین اعزام شوند.

* اگر قرار است معلم و استاد به خارج اعزام کنند تا در دانشگاه یا مدارس متعلق به ایران کار کنند، ۷ درصد از معلولین باشد.

* نیز در گزینش استاد، گزینش نمایندگان شورای شهر و مجلس و خبرنگاران، دانشجویان و طلبه، پزشک، مجوز چاپ و نشر، مجوز نشریه و صدها شغل دیگر باید معلولین منظور شوند.

۹- متأسفانه حوزه علمیه قم طلبه معلول نمی گیرد. با رئیس شورای مدیریت صحبت شد ولی مانعی دارند و آن مصوبه شورای عالی است. در مسیحیت معلولین آموزش کوتاهی می بینند و به مدارس، بیمارستان ها و غیره اعزام و به تبلیغ مسیحیت می پردازند. تأثیر بسیار خوبی هم داشته است.

۱۰- اقدامات زیربنایی فرهنگی و اطلاع رسانی مانند بانک های اطلاعات معلولین و رسانه های ویژه معلولین اصلاً در این قانون نیامده است. با اینکه به راحتی می شد وزارت فرهنگ و ارشاد را مسئول کرد و بانک سازی را بر عهده اش گذاشت. همچنین وزارت ارشاد موظف شود تمامی هزینه های نشریات معلولین را پرداخت نماید.

۱۱- در نظام اداری ایران و در دولت جمهوری اسلامی هیچ جایی برای کتاب بریل، کتاب گویا و کتاب الکترونیک و خلاصه کالاهای علمی و فرهنگی معلولیتی و کتب معلولین منظور نشده است. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی باید یک معاونت در تشکیلات خود برای سامان دهی به این منظور ایجاد نماید.

۱۲- وزارت فرهنگ و ارشاد و وزارت علوم موظف شود تا در کنار کتاب سال و کتاب فصل و انواع جشنواره ها و جوایز کتاب یک جشنواره و جایزه برای کتاب و یکی برای پایان نامه و سومی برای مقالات و چهارم برای دیگر کالاها مثل کتاب گویا راه اندازی کند و آثار برتر جایزه بگیرند. اساساً این قانون در این موارد خلأهای جدی دارد.

۱۳/۱۰- قانون جامع بیشتر به امور نابینایان و معلولین حرکتی و ذهنی پرداخته است و به ناشنوایان اندک پرداخته است و این تبعیض و بی عدالتی است: مثلاً زبان اشاره در ایران وضعیت بحرانی دارد ولی به آن اشاره نشده است و هیچ قانونی در مورد آن نیست.

۱۴- بسیاری از کشورها از امکانات موجود در کشورهای اروپا و در امریکا برای بهبود وضعیت امور معلولین خود استفاده می کنند. مثلاً از بورس های تحصیلی، از امکانات دانشگاهی و کتابخانه ای و ده ها مورد دیگر بهره برداری و استفاده می کنند. می توان این گونه امور را تبدیل به قانون کرد.

۱۵- امکانات عمومی مثل اوقاف و مساعدت هایی که سازمان اوقاف می تواند برای معلولین داشته باشد در این قانون نیامده است.

۱۶- در زمینه سمن ها و تشکل های معلولین به رغم اهمیت و تأثیر آنها در این قانون چیزی نیامده است.

دیگر ملاحظات: برخی نواقص هست که از منظر بیرونی قابل کشف است. یعنی با مقایسه متن این قانون با دیگر قوانین به دست می آید. یا مربوط به اجرای آن است. این ملاحظات در چهاربند می آید.

۱- همگان بر این باور هستند که قانون ضروری است ولی همه چیز و علت تامه حل مشکلات نیست. برای حل مشکلات اگر قانون ناقص هم باشد ولی شرایط دیگر مثل مجری لایق وجود داشته باشد، می توان امید به حل مشکلات داشت. از این رو نواقص را صرفاً جهت اطلاع داشتن بیان کردیم و اصراری بر نوشتن لایحه بهتر نیست. ولی برای اموری مثل اطلاع رسانی و ایجاد بسترهای لازم برای رفع مشکلات اصرار داریم. این موارد را قبلاً در بندهای ۱ تا ۹ توضیح دادیم.

۲- کمتر از یک دهه نگذشت که گفته شد قانون ۸۳ کارایی ندارد و باید قانون دیگری تدوین و تصویب شود. با اینکه در برخی کشورها، قوانین چند سده ای دارند. حال اینکه در ایران مدام به فکر

تعویض قانون هستند و فکر می کنند عوض شدن کلمات و جملات و تدوین متن با انشاء جدید، کلید حل مشکلات است، تفکری خطا است. برای تدوین هر قانون، سرمایه های بسیار اعم از وقت و انرژی انسانی و غیره مصرف می شود. عاقلی می گفت بهتر است معلولین بگویند ما قانون جدید نمی خواهیم، همان قانون قبل را خوب و کامل عمل کنید، بودجه تدوین و تصویب قانون جدید را به جامعه معلولین بدهید تا مشکلاتشان رفع شود. ولی دیگر کار از این حرف ها گذشته و قانون جدید به مجلس هم رسیده است و باید برای پیشبرد تصویب آن تلاش کرد. برای اینکه معلولین و تشکل ها به متن قانون جدید واقف شوند، باید سیر آن را ملاحظه کنند. زمره های تغییر قانون معلولین در دولت محمود احمدی نژاد پیدا شد. این دولت متنی شامل ماده ۳۶ تدوین کرد و قرار شد به صورت لایحه به مجلس شورای اسلامی ارسال گردد. یعنی از نظر این دولت این متن، نهایی و کامل بود، حتی آیین نامه های اجرای آن را هم نوشتند. ولی با آمدن دولت آقای روحانی گفته شد این متن قانون مشکلاتی دارد و به عنوان پیش نویس باید در کمیسیون اجتماعی نهاد ریاست جمهوری مطرح و پس از طی مراحل در هیئت دولت تصویب و به مجلس تقدیم گردد.

۳- راجع به کنوانسیون حمایت از معلولین هیچ اشاره ای نشده است. با اینکه مطابق عرف بین الملل و حقوق بین الملل، مواد کنوانسیون حاکم بر قوانین و مقررات داخلی است. یعنی در هر شرایط اولویت با کنوانسیون است.

۴- در باب ضمانت اجرایی در این پیش نویس، نکته بندی نیامده است.

پیش نویس قانون معلولین در ۳۶ ماده در اختیار برخی از تشکل ها قرار گرفت و در ماه های نیمه اول سال ۹۴، بحث درباره این پیش نویس نقل مجالس حقوق دانان و معلولین بود. همه مشغول بودند که ناگهان متن دیگری به وسط آمد. وزارت رفاه، این متن را لایحه جامع حمایت از حقوق معلولین شناخت.

در خبرها بود که متن لایحه جامع حمایت از حقوق معلولین ۶۶ ماده دارد. اما متنی که در اختیار قرار گرفت ۶۳ ماده داشت. سه ماده اختلافی که در لایحه جامع حمایت از حقوق معلولین نیامده است، مواد ۶۴، ۶۵ و ۶۶ است که بعداً توضیح می دهیم.

اواخر بهار و تابستان ۹۴ مشغول متن لایحه ۶۶ یا ۶۳ ماده ای بودیم که گفته شد هیئت دولت برخی از این مواد را تصویب کرده و به عنوان مصوبه دولت برای اجرا، به دستگاه های اجرایی ابلاغ کرده است. و علی القاعده بقیه مواد را به صورت لایحه به مجلس ارسال کرده است. البته خبرها در این زمینه متفاوت و گاه متناقض بوده است. بعداً اخبار منتشره در این زمینه را در یک بخش بررسی می کنیم اما متن هایی که به دست ما رسیده، چهار متن است. یعنی غیر از متن اصلی (۶۳ ماده ای)، نسبت به دو پاره شدن متن ۶۳ ماده ای، دو روایت و در مجموع سه متن به دست ما رسیده است. یک بار متنی به نام لایحه هیات دولت برای ارسال به مجلس در ۳۹ ماده از دبیرخانه مجمع هم اندیشی و کانون معلولین توانا واصل شد، ولی از پاره دوم آن که مصوبه دولت باشد چیزی دریافت نکردیم. سپس به تاریخ ۲۶ مرداد ۹۴ پس از پیگیری فراوان از دفتر انجمن باور به مدیریت آقای سهیل معینی و اصلی ترین چهره شناخته شده در تصویب قانون، دو متن دریافت شد: یک متن در ۲۸ ماده و مصوب هیأت وزیران در ۱۰ خرداد ۹۴ و دوم متنی با عنوان لایحه حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت با ۲۵ ماده. همچنین یک ضمیمه با عنوان استثنائاتی که در قانون ابقاء شد نیز از انجمن باور دریافت شد. همه این متون را به ترتیب در این مبحث می آوریم. اما در مورد تنوع و تعدد متون، علت آن شاید تعدد دستگاه های تصمیم گیرنده است. زیرا کمیسیون اجتماعی مستقر در ریاست جمهوری، وزارت کار و رفاه، گروه کارشناسان حقوقی و اجتماعی سازمان بهزیستی و نیز تشکل های مردمی مانند انجمن باور و مجمع هم اندیشی همه اینها جلساتی برای نهایی کردن متن حقوقی معلولین داشته اند. ممکن است برخی از متون توسط این مراکز منتشر شده باشد. البته دولت باید طی بیانیه، مواضع خود و متنی که قبول دارد را اعلام کند. عناوین متون واصل شده اینگونه اند:

۱- لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان (۶۳ ماده ای)

۲- لایحه هیئت دولت (۳۹ ماده ای)، اخذ شده از مجمع هم اندیشی تشکل های معلولان

۳- لایحه حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت (۲۵ ماده ای)، اخذ شده از انجمن باور

۴- متن استثنائاتی که در قانون ابقاء شد، اخذ شده از انجمن باور

۵- مصوبات داخلی دولت در خرداد ۱۳۹۴ (۲۸ ماده ای)، اخذ شده از انجمن باور

به منظور بررسی، مطابقت و اطلاع رسانی همه این متون که مورد نیاز پژوهشگران است را در این بخش آورده ایم. پس از آن به بررسی و تجزیه و تحلیل اخبار می پردازیم و در ادامه دیدگاه های مردم، تشکل ها و دولت آمده است.

متن لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان (۶۳ ماده ای)

لایحه (برنامه) جامع ۶۳ ماده ای حمایت از حقوق افراد معلول پس از بررسی در کمیسیون اجتماعی دولت و نهایی شدن در وزارت تعاون، کار و رفاه، توسط وزیر وقت، علی ربیعی به هیئت دولت تقدیم شد. در هیئت وزیران هم به تصویب رسید و بخش هایی از آن برای تبدیل شدن به قانون طی لایحه ای به مجلس شورای اسلامی تقدیم شد تا پس از تصویب اجرایی شود. بخش هایی هم به سازمان بهزیستی برای اجرا، تقدیم شد. ظاهراً قبل از اجرا، باید تبدیل به بخش نامه شود و به جاهای مختلف ابلاغ شود.

به اعتقاد انوشیروان محسنی بندپی رئیس سازمان بهزیستی کشور اجرای صحیح و بند به بند برنامه جامع حمایت از حقوق معلولان می تواند بخش مهمی از مشکلات معلولان را در حوزه های مختلف برطرف سازد. وی امیدوار است که بخش مهمی از این برنامه به صورت بخشنامه از سوی دولت به دستگاه ها جهت اجرا ابلاغ شود و بخش دیگر هم با تصویب در مجلس به قانون تبدیل شود. (۱)

فصل اول - کلیات

ماده ۱- تعاریف:

الف- فرد دارای معلولیت: در این قانون به کسی اطلاق می گردد که بر اساس طبقه بندی های بین المللی انواع معلولیت با تأیید کمیسیون پزشکی- توان بخشی نوع و تعیین شدت معلولیت سازمان بهزیستی کشور در اثر اختلال و آسیب جسمی، حسی، ذهنی و روانی و یا توأم، با محدودیت قابل توجه و مستمر در فعالیت های روزمره زندگی و مشارکت اجتماعی مواجه است.

تبصره- چگونگی تشکیل کمیسیون های پزشکی- توان بخشی تعیین نوع و شدت معلولیت و صدور کارت هوشمند معلولیت برای فرد دارای معلولیت، بر اساس آیین نامه ای خواهد بود که حداکثر ۳ ماه پس از تصویب این قانون، توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی با همکاری وزارتخانه های بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و وزارت کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران می رسد.

ب- وزارت: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

پ- سازمان: سازمان بهزیستی کشور

ت- دستگاه های مشمول: کلیه دستگاه های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری، قوه قضائیه، قوه مقننه، مجمع تشخیص مصلحت نظام و شورای نگهبان و سازمان ها و مؤسسات وابسته و تابعه آنها و کلیه سازمان ها و شرکت هایی که به نحوی از انحاء از بودجه عمومی کشور استفاده می کنند و یا قسمتی از بودجه آنها توسط دولت تأمین می گردد.

ص: ۴۰۲

ماده ۲- کلیه دستگاه های مشمول مکلف اند ضمن رعایت کلیه ضوابط و استانداردهای دسترس پذیری ساختمان ها و تأسیسات برای افراد دارای معلولیت در طرح های آتی و در دست تهیه خود، ساختمان و تأسیسات فعلی تحت پوشش خود را بر اساس برنامه ریزی و هدف گذاری معین و با پیش بینی بودجه مشخص سالانه، تا افق ۱۴۰۴ مناسب سازی کنند.

ماده ۳- شهرداری ها مکلف اند از صدور پروانه احداث، بازسازی و یا پایان کار برای ساختمان ها و اماکن با کاربری عمومی از جمله مجتمع های اداری، درمانی و آموزشی که ضوابط و استانداردهای مصوب دسترس پذیری افراد دارای معلولیت را رعایت نکرده باشند، خودداری و در احداث و بازسازی معابر عمومی مناسب سازی نمایند.

ماده ۴- دستگاه های متولی صدور مجوز، مکلف اند رعایت ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای افراد دارای معلولیت و استانداردهای مناسب سازی را در شرایط و الزامات صدور مجوز لحاظ نمایند.

ماده ۵- وزارت راه و شهرسازی موظف است در کلیه طرح های آماده سازی و اجرای مجتمع های مسکونی به صورت انبوه و نیز طراحی و اجرای شهرهای جدید، ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای افراد دارای معلولیت را رعایت نمایند.

ماده ۶- به منظور سیاست گذاری، برنامه ریزی اجرایی، نظارت بر امر مناسب سازی و ایجاد بانک جامع اطلاعات مناسب سازی در کشور، ستاد هماهنگی مناسب سازی کشور به ریاست وزیر کشور ایجاد می شود. ترکیب اعضا و شرح وظایف ستاد یاد شده و نحوه نظارت و پیگیری مناسب سازی طبق آیین نامه ای است که بنا به پیشنهاد وزارت کشور با هماهنگی وزارت راه و شهرسازی و وزارت ظرف ۳ ماه پس از ابلاغ این قانون به تصویب هیئت وزیران می رسد.

ماده ۷- وزارتخانه های راه و شهرسازی و کشور و شهرداری ها موظف اند حسب مورد نسبت به مناسب سازی و دسترس پذیری کلیه پایانه ها، ایستگاه ها، تأسیسات سامانه ها و ناوگان حمل و نقل درون شهری و برون شهری منطبق با استانداردهای بین المللی دسترس پذیری سامانه های حمل و نقل عمومی برای دسترسی افراد دارای معلولیت اقدام و امکان بهره مندی این افراد از ناوگان حمل و نقل زمینی، دریایی و هوایی را فراهم نمایند و کارکنان خود را جهت همیاری علمی و صحیح با مسافین دارای معلولیت، آموزش دهند.

تبصره ۱- شهرداری های مکلف اند جهت امکان پذیری تردد افراد دارای معلولیت شدید، سامانه های حمل و نقل ویژه افراد دارای معلولیت را با تجهیز ناوگان خودروهای مناسب سازی شده ایجاد نمایند. دولت مکلف است در ایجاد این سامانه ها به شهرداری های فاقد اعتبارات لازم، کمک نماید.

تبصره ۲- استفاده افراد دارای معلولیت های شدید از سامانه های حمل و نقل ریلی و اتوبوس رانی درون شهری دولتی رایگان و استفاده این افراد از سامانه های برون شهری ریلی، هوایی و دریایی دولتی نیم بها است. (برای بخش غیردولتی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است نسبت به پیش بینی اعتبارات لازم در لوایح بودجه سالانه اقدام نماید).

ماده ۸- وزارت مکلف است تسهیلات لازم برای مناسب سازی برای خودروهای افراد دارای معلولیت تحت پوشش بهزیستی کشور را تأمین نماید.

ماده ۹- وزارت مکلف است پوشش بیمه سلامت افراد دارای معلولیت تحت پوشش سازمان را به گونه ای تأمین نماید که شامل خدمات توان بخشی - پزشکی مورد نیاز این افراد باشد.

ماده ۱۰- سازمان مکلف است وسایل و تجهیزات توان بخشی و فناوری های کمک زیستی تسهیل کننده زندگی افراد دارای معلولیت را با رعایت استانداردهای لازم و با اولویت تأمین از تولیدات داخلی با بهای مناسب و منطبق با توان خرید مصرف کنندگان، در اختیار آنها قرار دهد.

ماده ۱۱- سازمان مکلف است نسبت به حمایت از نگهداری و مراقبت از افراد دارای معلولیت به ویژه افراد دارای معلولیت های اعصاب و روان، کم توان ذهنی، جسمی - حرکتی شدید و افراد دچار معلولیت های چندگانه در کانون خانواده از طریق ارائه خدمات آموزشی و مشاوره ای به خانواده ها به منظور همیاری صحیح آنان با افراد دارای معلولیت و پرداخت حق پرستاری یا مددکاری به سرپرست، همسر یا قیم این افراد اقدام نماید.

میزان این کمک متناسب با نوع و شدت معلولیت فرد دارای معلولیت، تعداد این افراد در هر خانواده و بر اساس هزینه های متعارف نگهداری و مراقبت از افراد دارای معلولیت و متناسب با تورم، تعیین و پرداخت می شود.

تبصره- اعتبارات مورد نیاز اجرای این ماده هر ساله توسط وزارت با هماهنگی معاونت برنامه ریز و نظارت راهبردی رئیس جمهور پیش بینی و در بودجه سالانه سازمان کشور منظور می شود.

فصل چهارم- امور ورزشی، فرهنگی، هنری و آموزشی

ماده ۱۲- وزارتخانه های ورزش و جوانان و فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف اند با هماهنگی معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور نسبت به اختصاص سهم عادلانه و متناسب افراد دارای معلولیت و کمک هزینه به بخش عمومی غیردولتی ارائه دهنده خدمات ورزشی به افراد دارای معلولیت از بودجه ورزش و امور فرهنگی، هنری و تفریحی کشور اقدام نمایند.

ماده ۱۳- وزارت ورزش و جوانان مکلف است با اولویت طراحی فراگیر اماکن و تأسیسات ورزشی در کنار سایر افراد، نسبت به توسعه مراکز و تأسیسات ورزشی اختصاصی فعالیت های ورزشی و حمایت از مسابقات و جشنواره های ورزشی افراد یاد شده اقدام نماید.

ماده ۱۴- استفاده افراد دارای معلولیت از مراکز، تأسیسات و خدمات ورزشی دولتی و شهرداری های کشور با اولویت کارکنان متبوع، رایگان است.

ماده ۱۵- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است به منظور استفاده برابر حقوق نابینایان و ناشنوایان از محصولات تصویری با تخصیص اعتبارات لازم از تولید فناوری (توصیف تصاویر) فیلم ها برای افراد نابینا و زیرنویس این محصولات برای افراد ناشنوا و نیز تجهیز سالن های نمایش به فناوری های کمکی مذکور حمایت به عمل آورد.

ماده ۱۶- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری مکلف است با پیش بینی منابع مالی مورد نیاز نسبت به تدوین و ابلاغ سیاست های حمایتی و اجرایی توسعه تورهای گردشگری برای افراد دارای معلولیت اقدام نمایند.

ماده ۱۷- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است از محل اعتبارات مصوب سالانه خود، بودجه مورد نیاز تولید و انتشار کتب و نشریات بریل، گویا، چاپ درشت و قالب های الکترونیک برای افراد نابینا و کم بینا و چاپ و انتشار کتب و نشریات تخصصی مورد نیاز افراد دارای معلولیت و هم چنین ایجاد پایگاه های اطلاع رسانی تخصصی این افراد را تخصیص دهد. هم چنین وزارت مذکور موظف است ضمن رعایت حقوق مالکیت معنوی ناشرین، با اتخاذ تدابیر تشویقی، ناشرین را به در دسترس نهادن نسخ الکترونیکی آثار خود جهت استفاده نابینایان و کم بینایان ترغیب نماید.

ماده ۱۸- مراجع نشر قوانین، مقررات، بخشنامه ها، دستورالعمل ها و اقدامات و تصمیمات قوای سه گانه و نهادهای عمومی مکلف اند موارد یاد شده را حداقل در یکی از اشکال بریل، گویا، چاپ درشت یا قالب های الکترونیکی در دسترس افراد دارای معلولیت قرار دهند.

ماده ۱۹- وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مکلف است استانداردهای دسترس پذیری به دیدارگاه های مجازی را برای فناوری های کمکی نابینایان و کم بینایان تدوین و بر رعایت آن از سوی دستگاه های اجرایی نظارت نماید.

ماده ۲۰- سازمان با همکاری وزارت آموزش و پرورش (سازمان آموزش و پرورش استثنایی) موظف است امکان دسترسی برابر و بدون تبعیض کودکان دارای معلولیت به مراکز آموزشی پیش دبستانی و مهد کودک ها در کنار همسالان فاقد معلولیت آنان را فراهم نماید. همچنین امکان آموزش کودکان زیر ۶ سال دارای معلولیت های شدید و حاد یادگیری، کم توان ذهنی و معلولیت های چندگانه که امکان آموزش در مراکز آموزش تلفیقی را ندارند، در مراکز خاص آموزشی از طریق حمایت از بخش غیردولتی یا رأساً فراهم نمایند.

تبصره- سازمان مکلف است نسبت به پرداخت کمک هزینه آموزش کودکان دارای معلولیت در مهد های کودک و مراکز آموزش پیش دبستانی اقدام نماید. میزان کمک هزینه مذکور هر سال توسط کارگروهی متشکل از وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری تعیین و اعتبارات مورد نیاز آن در بودجه سالانه سازمان منظور می شود.

ماده ۲۱- وزارت آموزش و پرورش مکلف است تا با ایجاد بستر لازم، امکان تحصیل رایگان دانش آموزان معلول از مقطع ابتدایی تا پایان مقطع آموزش متوسطه، هنرستان و کار و دانش، در مدارس عادی و در کنار دانش آموزان فاقد معلولیت فراهم نماید.

ماده ۲۲- وزارت آموزش و پرورش مکلف است امکان تحصیل رایگان دانش آموزان دارای معلولیت جسمی را که بر اساس تشخیص کارشناسان ارزیاب سازمان آموزش و پرورش استثنایی بر اثر نوع و شدت معلولیت یا مواجه با معلولیت های چندگانه، قادر به تحصیل در محیط های آموزش عادی نیستند در مراکز آموزش استثنایی دولتی تأمین نماید.

ماده ۲۳- سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور مکلف است کلیه پشتیبانی های تخصصی از دانش آموزان دارای معلولیت از جمله تأمین معلمین رابط، وسایل کمک آموزشی متناسب با معلولیت هر دانش آموز و تأمین منابع آموزشی قابل استفاده دانش آموزان دارای معلولیت حسی را تأمین نماید.

ماده ۲۴- سازمان مکلف است خدمات و وسایل توان بخشی مورد نیاز کودکان دارای معلولیت را از بدو بروز معلولیت کودک، در اختیار آنان قرار دهد.

ماده ۲۵- وزارتخانه های آموزش و پرورش، فرهنگ و ارشاد اسلامی، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، سازمان تبلیغات اسلامی، سازمان و مؤسسات وابسته به شهرداری ها و سایر مؤسسات دولتی، عمومی، غیردولتی مکلف اند ضمن ایجاد فرصت های برابر بهره مندی کودکان و نوجوانان دارای معلولیت از خدمات و برنامه های پرورشی و فرهنگی خود، از تولید منابع آموزشی فوق برنامه، بازی های فکری، کتب و نشریات ویژه کودکان و نوجوانان در اشکال قابل دسترس برای کودکان و نوجوانان دارای معلولیت های حسی و همچنین محصولات فرهنگی منطبق با نیازهای ویژه کودکان و نوجوانان دارای معلولیت، حمایت به عمل آورند.

ماده ۲۶- افراد دارای معلولیت نیازمند واجد شرایط در سنین مختلف می توانند با معرفی سازمان از آموزش عالی رایگان در واحدهای آموزشی تابعه وزارتخانه های آموزش و پرورش، علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دیگر دستگاه های دولتی و نیز دانشگاه آزاد اسلامی بهره مند گردند.

تبصره- آیین نامه اجرایی این ماده توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با همکاری وزارت، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دانشگاه آزاد اسلامی و معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور تهیه و به تصویب هیئت وزیران می رسد.

ماده ۲۷- سازمان مکلف است با همکاری وزارتخانه های علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و آموزش و پرورش و دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی تابع وسایل کمک آموزشی مورد نیاز دانشجویان دارای معلولیت و تأمین منابع و مواد آموزشی دانشجویان دارای معلولیت های حسی در اشکال قابل استفاده این دانشجویان را تأمین نماید. اعتبار مورد نیاز این ماده در بودجه سالانه دستگاه های مربوطه پیش بینی خواهد شد.

ماده ۲۸- تا زمان تحقق مطلوب روند مناسب سازی و دسترس پذیری ساختمان ها، تأسیسات و تجهیزات آموزشی و پژوهشی، دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی مکلف اند حداکثر تسهیلات و همیاری های لازم را جهت آموزش و پژوهش های دانشجویان دارای معلولیت، ارائه نمایند.

ماده ۲۹- وزارتخانه های علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و آموزش و پرورش، مکلف اند حداکثر ۶ ماه پس از ابلاغ این قانون دستورالعمل ارائه حمایت های جبرانی به دانشجویان دارای معلولیت را شامل ساماندهی چگونگی برگزاری امتحانات و آزمون ها، برخورداری آنان از دستیاران تحقیقاتی و پژوهشی (استفاده از کار دانشجویی) و چگونگی استفاده از امتیازات و تسهیلات رفاهی توسط دانشجویان دارای معلولیت تدوین و به کلیه دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی ابلاغ نمایند.

ماده ۳۰- وزارتخانه های علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و آموزش و پرورش و مراکز آموزش عالی ضمن نظارت بر جذب بدون تبعیض متخصصین دارای معلولیت در هیئت های علمی و پژوهشی با اعطای بورس های تحصیلی و مطالعاتی داخلی و خارج از کشور از ارتقاء سطح علمی افراد دارای معلولیت حمایت به عمل آورند.

ماده ۳۱- یکی از فرزندان اولیایی که خود دارای معلولیت بوده (هر دو یا یکی از آنها دارای معلولیت باشد) و یا یکی از فرزندان آنها دارای معلولیت باشد از انجام خدمت دوره ضرورت معاف است.

ماده ۳۲- مشمولانی که با معلولان انانث دارای معلولیت جسمی، حرکتی ازدواج کنند به صورت موقت از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می شود و پس از گذشت ۱۰ سال از استمرار ازدواج آنها، معافیت موقت به معافیت دائم تبدیل می شود.

فصل پنجم- کارآفرینی و اشتغال

ماده ۳۳- وزارت مکلف است در قالب اعتبارات مصوب سازمان، صندوق فرصت های شغلی معلولان و مددجویان بهزیستی را ایجاد و اساسنامه آن را ظرف ۳ ماه پس از ابلاغ این قانون به تصویب هیئت وزیران برساند.

ماده ۳۴- کارفرمایان بخش غیردولتی که افراد دارای معلولیت جویای کار را در مراکز کسب و کار خود استخدام کنند با رعایت شرایط زیر از یارانه حقوق و دستمزد افراد دارای معلولیت شاغل استفاده خواهند کرد:

مدت قرارداد استخدامی کارفرما با فرد دارای معلولیت شاغل حداقل یک سال باشد.

حقوق و دستمزد فرد دارای معلولیت شاغل بر اساس مصوبات شورای عالی کار و سایر قوانین و مقررات مربوط به طور کامل از سوی کارفرما پرداخت شود.

سایر مزایای قانونی تصریح شده در قانون کار (مزایای رفاهی کارگران) به فرد دارای معلولیت شاغل پرداخت شود.

تبصره ۱- منظور از فرد معلول جویای کار در این قانون، فرد معلولی است که توانایی انجام کار داشته و مهارت ها و آموزش های لازم برای اشتغال را کسب نموده باشد.

تبصره ۲- منظور از یارانه حقوق و دستمزد عبارت است از پرداخت حداکثر ۵۰ درصد حقوق و دستمزد ماهانه فرد دارای معلولیت شاغل با توجه به نوع معلولیت از محل برنامه اعتباراتی که ذیل ردیف وزارت در قوانین بودجه سنواتی درج می گردد.

تبصره ۳- یارانه حقوق و دستمزد برای هر فرد دارای معلولیت شاغل در بخش مزدبگیری غیردولتی تا ۵ سال قابل پرداخت است.

تبصره ۴- آیین نامه اجرایی این ماده ظرف ۳ ماه پس از تصویب این قانون توسط وزارت تهیه و به تصویب هیئت وزیران می رسد.

ماده ۳۵- کارفرمایانی که در مراکز کسب و کار خود، افراد دارای معلولیت جویای کار را استخدام نمایند، مشروط بر آنکه مدت قرارداد استخدامی آنان با فرد دارای معلولیت شاغل حداقل یک سال باشد. با توجه به تعداد افراد دارای معلولیتی که استخدام کرده اند از مشوق های مالیاتی برخوردار و از پرداخت حق بیمه سهم کارفرمایی در قبال افراد دارای معلولیت جذب شده معاف اند، همچنین افراد دارای معلولیتی که به صورت خوداشتغالی یا در کارگاه های اشتغال خانگی مشغول به کار می باشند حسب مورد از پرداخت حق بیمه سهم کارفرما یا خویش فرما معاف می شوند؛ حق بیمه سهم کارفرمایی یا خویش فرمایی این گونه افراد توسط دولت تأمین و پرداخت خواهد شد.

تبصره ۱- آیین نامه اجرایی این ماده توسط وزارت با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

ماده ۳۶- کارفرمایانی که افراد دارای معلولیت را جذب نمایند از سرانه وام خوداشتغالی بر اساس سیاست های هزینه ای شورای عالی اشتغال بهره مند خواهند شد.

تبصره- برخورداری از هر یک از امتیازات موضوع این ماده به تناسب شدت معلولیت و تعداد افراد دارای معلولیت به کار گرفته شده، در کارگروهی متشکل از وزارت و وزارت امور اقتصادی و دارایی و معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس جمهور تعیین خواهد شد.

ماده ۳۷- کلیه دستگاه های مشمول مکلف اند حداقل ۵ درصد مجوزهای استخدامی نیروی انسانی خود را (رسمی، پیمانی، قراردادی و سایر عناوین مشابه) به افراد دارای معلولیت واجد شرایط و دارای توانمندی کار در پست های مشمول مجوزهای مذکور اختصاص دهند.

ماده ۳۸- سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور مکلف است رأساً با جلب مشارکت بخش غیردولتی، اقدام به پذیرش کارآموزان دارای معلولیت نموده و از طریق مناسب سازی و توسعه مراکز موجود و یا تأسیس آموزشگاه ها و مراکز آموزش مهارت های فنی و حرفه ای افراد دارای معلولیت اقدام نموده و ضمن ارائه حمایت های لازم و تأمین تجهیزات تخصصی مهارت آموزی متناسب با شرایط کارآموزان دارای معلولیت، یارانه آموزش این افراد را در بودجه سنواتی خود منظور و پرداخت نماید.

همچنین این سازمان مکلف است به منظور تأمین کیفیت و بازدهی مطلوب آموزش های فنی و حرفه ای افراد دارای معلولیت، با اخذ مشاوره های تخصصی سازمان و سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور استانداردها و نظام نامه جامع آموزش مهارت های فنی و حرفه ای کارآموزان دارای معلولیت را تدوین و به مراکز موضوع این ماده ابلاغ نماید.

ماده ۳۹- وزارت مکلف است در راستای ایجاد اشتغال برای افراد دارای معلولیت و حفظ ایمنی این افراد حین کار، خدمات زیر را با همکاری سازمان های ذی ربط ارائه دهد:

صدور مجوز ایجاد مراکز کاریابی، خدمات کارآفرینی و مشاوره های شغلی ویژه افراد دارای معلولیت.

ایجاد بانک اطلاعات جامع کارآفرینی و اشتغال افراد دارای معلولیت.

طراحی، تدوین و تنظیم آیین نامه های حفاظت، ایمنی و بهداشت کار ویژه شاغلین دارای معلولیت با همکاری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی.

فصل ششم- مسکن

ماده ۴۰- وزارت راه و شهرسازی و سایر دستگاه های ذیل در حمایت از ایجاد مسکن مکلف اند متناسب با ارائه تسهیلات و اقدامات حمایتی از سازندگان واحدهای مسکونی اعم از انبوه سازان، تعاونی ها و بخش خصوصی، تعهد لازم برای اختصاص حداقل (۱۰ درصد) واحدهای مسکونی احدائی به افراد دارای معلولیت فاقد مسکن (با اولویت زوج های دارای معلولیت) به صورت ارزان قیمت و مناسب سازی شده با معرفی سازمان را توسط سازندگان مذکور اخذ و بر اجرای آن نظارت نمایند.

تبصره ۱- نظام بانکی کشور مکلف است تسهیلات اعتباری بلند مدت مسکن حمایتی موضوع این ماده را برای یک بار با نرخ سود ۴٪ تأمین و به افراد دارای معلولیت تحت پوشش سازمان و یا تعاونی ها و مؤسسات خیریه مورد تأیید سازمان اختصاص دهد.

معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهوری اعتبار مورد نیاز جهت پرداخت مابه التفاوت نرخ سود ۴٪ و نرخ سود مصوب سیستم بانکی را بر اساس مطالبه سالانه بانک مرکزی در قانون بودجه سالانه منظور خواهد نمود.

ماده ۴۱- سازمان ملی زمین و مسکن موظف است زمین مورد نیاز احداث واحدهای مسکونی افراد دارای معلولیت فاقد مسکن را به صورت اجاره بلند مدت (۹۹ ساله) تهیه و در اختیار افراد مذکور و یا تعاونی ها و مؤسسات خیریه ای که برای آنان مسکن احداث می نمایند، قرار دهد.

ماده ۴۲- افراد دارای معلولیت از پرداخت هزینه های صدور پروانه ساختمانی، آماده سازی زمین، عوارض نوسازی و هم چنین حق انشعابات آب، برق، گاز و دفع فضلاب منطبق با الگوی مسکن مصوب شهری یا منطقه معاف می باشند.

تبصره ۱- استفاده از تسهیلات موضوع این ماده صرفاً برای یک بار مجاز است.

تبصره ۲- وزارت و وزارت راه و شهرسازی موظف اند اعتبار مورد نیاز موضوع این ماده را هر ساله به معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور پیشنهاد، تا در قوانین بودجه سالانه پیش بینی شود.

فصل هفتم- فرهنگ سازی و ارتقای آگاهی های عمومی

ماده ۴۳- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران موظف اند با همکاری سازمان نسبت به تولید برنامه های رادیویی، تلویزیونی و هنری در سطح ملی و استانی با موضوع ترویج نگرش صحیح اجتماعی در خصوص معلولیت و افراد دارای معلولیت و آموزش های پیشگیرانه از بروز معلولیت اقدام نمایند.

ماده ۴۴- سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران مکلف نسبت به زیرنویسی فیلم ها و برنامه های شبکه های مختلف سیما، استفاده از رابط ناشنویان و نیز پخش توصیف شنیداری فیلم ها جهت افراد نابینا اقدام نمایند.

ماده ۴۵- وزارت آموزش و پرورش مکلف است جهت آشنایی دانش آموزان با حقوق و توانمندی های افراد دارای معلولیت دروسی را با محتوای آموزشی حقوق این افراد، علائم و نمادهای انواع معلولیت و نشانه های شهری مربوط به افراد معلولیت را در محتوای آموزشی در مقاطع تحصیلی دانش آموزان پیش بینی نمایند.

ماده ۴۶- دستگاه های اجرایی مکلف اند متناسب با موضوع فعالیت خود شیوه ارائه صحیح خدمات به افراد دارای معلولیت را با کسب نظر و مشاوره سازمان و تشکل های مردم نهاد افراد دارای معلولیت به کارکنان خود و با پیش بینی بودجه لازم آموزش دهند.

ماده ۴۷- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان تبلیغات اسلامی شهرداری کشور و سایر سازمان ها و نهادهای دارنده سالن های نمایش فیلم، مکلف اند بدون اخذ هزینه، امکان نمایش تیزرهای آموزشی در خصوص حقوق افراد دارای معلولیت را در اختیار سازمان های ذی ربط قرار دهند.

فصل هشتم- حمایت های قضایی و تسهیلات مالیاتی

ماده ۴۹- مراجع قضایی مکلف اند هنگام نصب قیم برای افراد کم توان ذهنی و مبتلایان به بیماری های روانی مزمن نظر سازمان را اخذ کنند. در مواردی که فرد واجد شرایطی برای پذیرش قیمومیت وجود نداشته باشد یا این سمت را نپذیرد داده مکلف است سازمان را به عنوان قیم تعیین کند.

ماده ۵۰- سازمان مکلف است در پرونده هایی که اعمال و اجرای این قانون و نیز کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت و مقررات دیگر حقوق جمعی این افراد تضييع شده است موضوع را تا حصول نتیجه پيگيري کنند.

ماده ۵۱- سازمان مکلف است حسب درخواست فرد دارای معلولیت یا در مواقع مقتضی قيم وی در پرونده هایی که حق فرد دارای معلولیت به دليل معلولیت (به تشخیص سازمان یاد شده) مورد تعرض قرار گرفته یا چنین ادعای مطرح است، در دادگاه مربوط شرکت نموده و به عنوان نماینده فرد دارای معلولیت با رعایت ماده ۳۲ آیین دادرسی مدنی محسوب می شود.

ماده ۵۲- كانون وکلای دادگستری و مرکز مشاوره قوه قضایه مکلف اند علاوه بر الزامات مندرج در قوانین مربوط موارد استفاده افراد دارای معلولیت از وکیل معاضدتی را به کلیه پرونده های مطروحه این گونه افراد در مراجع قضایی یا شبه قضایی تعمیم دهند.

ماده ۵۳- صد درصد از هزینه های اشخاص حقیقی و حقوقی در جهت احداث و تجهیز و توسعه و مناسب سازی کلیه مراکز توان بخشی، نگهداری و مراقبت، حرفه آموزی، آموزشی، کارآفرینی، رفاهی و مسکن مورد نیاز افراد دارای معلولیت که مجوز فعالیت از سازمان را کسب نموده با گواهی سازمان به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی خواهد بود.

ماده ۵۴- صد درصد حقوق و مزایا یا دستمزد مشمول مالیات افراد دارای معلولیت خیلی شدید و هشتاد درصد حقوق و مزایا یا دستمزد مشمول مالیات افراد دارای معلولیت شدید و شصت درصد حقوق و مزایا یا دستمزد مشمول مالیات افراد دارای معلولیت متوسط تا میزان و سقف سالانه مقرر از پرداخت مالیات معاف می باشند.

ماده ۵۵- پنجاه درصد حقوق و مزایا یا دستمزد مشمول مالیات یکی از اولیاء افراد دارای معلولیت خیلی شدید مادامی که مسئولیت پرداخت هزینه های مترتب بر معلولیت فرد بر عهده اولیاست از پرداخت مالیات معاف خواهند بود. گواهی تأیید نوع و شدت معلولیت افراد مشمول این ماده از سوی کمیسیون پزشکی تشخیص نوع و شدت معلولیت سازمان ارائه خواهد شد.

تبصره- آیین نامه اجرایی این ماده توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی و وزارت ظرف شش ماه از لازم الاجرا شدن قانون تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

فصل نهم- معیشت و تسهیلات اداری

ماده ۵۶- دولت موظف است کمک هزینه معیشت افراد دارای معلولیت بسیار شدید و شدید فاقد شغل و درآمد را به میزان حداقل دستمزد سالانه تعیین و اعتبارات لازم را در بودجه سالانه خود منظور نماید تا از طریق سازمان بهزیستی کشور به افراد دارای معلولیت پرداخت شود.

الف- بانوان کارمند دارای معلولیت، بانوان کارمند همسر فرد دارای معلولیت و یا دارای فرزند دارای معلولیت، به شرط نگهداری فرد دارای معلولیت در منزل (به تشخیص کمیسیون پزشکی سازمان)، از تسهیلات مقرر در قانون خدمت نیمه وقت بانوان و اصلاحات بعدی آن با استفاده از حقوق و مزایای کامل بهره مند خواهند شد و در صورتی که فرزند دارای معلولیت فاقد مادر باشد. پدر یا سرپرست قانونی وی و شاغلین مرد دارای همسر دارای معلولیت به شرط نگهداری فرد دارای معلولیت در منزل

(به تشخیص کمیسیون پزشکی سازمان)، با یک چهارم کسر ساعات کار هفتگی از حقوق و مزایای کامل استفاده خواهد نمود.

ماده ۵۷- سازمان موظف است نسبت به ارائه خدمات مددکاری، مشاوره ای و مراقبتی به افراد دارای معلولیت به ویژه زوج های دارای معلولیت اقدام نماید.

ماده ۵۸- دستگاه های مشمول مکلف اند ساعات کار روزانه شاغلین دارای معلولیت های شدید و خیلی شدید را حداکثر دو ساعت در روز کاهش دهند.

تبصره- اعتبارات مورد نیاز جهت اجرای این ماده توسط سازمان هر ساله به معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور جهت پیش بینی در بودجه سالانه اعلام خواهد شد.

فصل دهم- پیشگیری از بروز معلولیت

ماده ۵۹- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلف است با همکاری وزارت برنامه جامع پیشگیری و کاهش بروز معلولیت را تدوین و اجرا نماید.

ماده ۶۰- وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی موظف است با همکاری وزارت، بسته های آموزشی پیشگیری از بروز معلولیت های قابل اجتناب را برای خانواده ها و سایر گروه های هدف اجتماعی تدوین کرده و به صورت رایگان در اختیار آنان قرار دهد. هم چنین این وزارتخانه مکلف است از طریق شبکه خانه های بهداشت، خانواده های ساکن روستا و مناطق دور افتاده را در این زمینه آموزش دهد.

ماده ۶۱- سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران مکلف است با همکاری سازمان نسبت به تولید و پخش آموزش های پیشگیری از بروز معلولیت اقدام نماید.

ماده ۶۲- سازمان مکلف است، نسبت به آموزش پیشگیری های لازم به والدین دارای معلولیتی که نوع معلولیت آنان مبین احتمال بروز این معلولیت در فرزندان آن هاست اقدام نماید.

فصل یازدهم- شورای هماهنگی امور افراد دارای معلولیت

ماده ۶۳- به منظور هماهنگی بین دستگاه های مشمول و در راستای فراهم شدن زمینه اجرای این قانون و نظارت بر حسن اجرای آن شورای هماهنگی امور افراد دارای معلولیت یا ترکیب زیر تشکیل می شود:

وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی (رئیس شورا)

رئیس سازمان بهزیستی کشور (دبیر شورا)

وزیر راه و شهرسازی یا معاون ذی ربط

وزیر آموزش و پرورش یا معاون ذی ربط

وزیر علوم، تحقیقات و فن آوری یا معاون ذی ربط

وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی یا معاون ذی ربط

وزیر صنعت، معدن و تجارت یا معاون ذی ربط

وزیر کشور یا معاون ذی ربط

رئیس سازمان صدا و سیما یا جمهوری اسلامی یا معاون ذی ربط

معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور یا معاون ذی ربط

ص: ۴۱۱

نماینده تام الاختیار رئیس قوه قضاییه

رئیس بنیاد شهید و امور ایثارگران یا معاون ذی ربط

پنج نفر از نمایندگان افراد دارای معلولیت کشور به انتخاب شبکه های ملی تشکل مردم نهاد بر حسب گروه های اصلی افراد دارای معلولیت کشور (نابینایان، ناشنویان، افراد دارای معلولیت جسمی - حرکتی، افراد کم توان ذهنی و مبتلایان به اختلالات روانی مزمن که تا زمان ایجاد شبکه های مذکور، انجمن های ذی ربط عهده دار این وظیفه خواهند بود)

سه نفر از کارشناسان برجسته امور افراد دارای معلولیت کشور با معرفی وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی

اتمام متن ۶۳ ماده ای، اما با توجه به اینکه مشهور و شایع بود که این لایحه ۶۶ ماده ای است، سه ماده ای که اینجا نیامده یعنی مواد ۶۴ و ۶۵ و ۶۶ عبارت اند از:

ماده ۶۴: دبیرخانه شورا موظف است گزارش عملکرد هر سال را که بر اساس شاخص های هر برنامه و فعالیت تنظیم شده است حداکثر تا پایان آذرماه سال بعد به هیئت وزیران ارائه نماید.

ماده ۶۵: منابع مالی مورد نیاز در قالب مفاد لوایح بودجه سنواتی پیش بینی خواهد شد.

ماده ۶۶: کلیه قوانین و مقررات مغایر با این قانون ملغی الاثر می باشد.

احتمالاً مسئولین تدوین و نشر این لایحه، این سه ماده را غیرقابل نشر دانسته اند، زیرا مربوط به امور درون دولت می باشد.

متن لایحه مصوب در دولت

اشاره

پس از نهایی شدن لایحه جامع حمایت از حقوق معلولین در وزارت تعاون، کار و رفاه، متن آن همراه با نامه وزیر علی ربیعی به هیئت دولت تقدیم شد تا در جلسات دولت تصویب گردد. تاریخ ارسال و تقدیم لایحه به هیئت دولت گویا اواخر اردیبهشت ماه ۹۴ بوده است. اما تاریخ تصویب در هیئت دولت ۱۰ خردادماه ۹۴ بود. یعنی در این تاریخ آقای ربیعی دو متن به هیات دولت می برد: یکی به عنوان لایحه برای ارسال به مجلس و دوم متنی که توسط هیات دولت تصویب و به صورت بخشنامه ابلاغ می شود.

نخست متنی در ۳۹ ماده از مجمع هم اندیشی تشکل های مردم نهاد معلولان و کانون معلولین توانا به دست ما رسید که تیترو عنوان ندارد. یعنی با کلمه فصل اول - کلیات شروع شده است. اسم آن را «لایحه ۳۹ ماده ای» گذاشتیم.

اما به تاریخ ۲۶ مردادماه ۹۴ از انجمن باور دو متن دیگر دریافت شد یکی با عنوان «لایحه حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت» با ۲۵ ماده و دوم متنی به نام «مصوبات داخلی دولت» شامل ۲۸ ماده. متن لایحه ۲۵ ماده ای دارای امضاء وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزیر اقتصاد و دارایی و رئیس جمهور است. این سه متن را به ترتیب در زیر آورده ایم:

متن لایحه ۳۹ ماده ای

(اخذ شده از مجمع هم اندیشی تشکل های مردم نهاد معلولان)

فصل اول - کلیات

الف- فرد دارای معلولیت: در این قانون به کسی اطلاق می گردد که براساس طبقه بندی های بین المللی انواع معلولیت سازمان بهداشت جهانی با تأیید کمیسیون پزشکی - توان بخشی تعیین نوع و تعیین شدت معلولیت سازمان بهزیستی کشور در اثر اختلال و آسیب جسمی، حسی، ذهنی و روانی و یا توأم، با محدودیت قابل توجه و مستمر در فعالیت های روزمره زندگی و مشارکت اجتماعی مواجه است.

تبصره- چگونگی تشکیل کمیسیون های پزشکی- توان بخشی تعیین نوع و شدت معلولیت و صدور کارت هوشمند معلولیت برای فرد دارای معلولیت، براساس آیین نامه ای خواهد بود که حداکثر سه ماه پس از تصویب این قانون، توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی (سازمان بهزیستی کشور) با همکاری وزارتخانه های بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و وزارت کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران می رسد.

ب- وزارت: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

پ- سازمان: سازمان بهزیستی کشور

ت- دستگاه های مشمول: کلیه دستگاه های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری، قوه قضائیه، قوه مقننه، مجمع تشخیص مصلحت نظام و شورای نگهبان و سازمان ها و مؤسسات وابسته و تابعه آنها و کلیه سازمان ها و شرکت هایی که به نحوی از انحاء از بودجه عمومی کشور استفاده می کنند و یا قسمتی از بودجه آنها توسط دولت تأمین می گردد.

فصل دوم - مناسب سازی، دسترسی پذیری و تردد و تحرک

ماده ۲- کلیه دستگاه های مشمول مکلفند ضمن رعایت کلیه ضوابط و استانداردهای دسترس پذیری ساختمان ها و تأسیسات برای افراد دارای معلولیت در طرح های آتی و در دست تهیه خود، ساختمان و تأسیسات فعلی تحت پوشش خود را براساس برنامه ریزی و هدف گذاری معین و با پیش بینی بودجه مشخص سالانه، تا افق ۱۴۰۴ مناسب سازی کنند. / (این ماده از نظر اجرایی هم شامل دستگاه های اجرایی دولت تحت نظر قوه مجریه است که به این اعتبار می تواند به عنوان مصوبه هیئت دولت ابلاغ شود. بخشی از دستگاه های تحت شمول از جمله ساختمان های شهرداری های کشور و قوه قضائیه و برخی نهادهای عمومی تحت پوشش هیئت دولت و قوه مجریه نبوده، لذا تعمیم شمول اجرایی این ماده به همه دستگاه ها مستلزم الحاق هم زمان آن به لایحه نیز هست.)/

ماده ۳- شهرداری ها مکلفند از صدور پروانه احداث، بازسازی و یا پایان کار برای ساختمان ها و اماکن با کاربری عمومی از جمله مجتمع های اداری، درمانی و آموزشی که ضوابط و استانداردهای مصوب دسترس پذیری افراد دارای معلولیت را رعایت نکرده باشند، خودداری و در احداث و بازسازی معابر عمومی مناسب سازی نمایند.

ماده ۴- دستگاه های متولی صدور مجوز، مکلف اند رعایت ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای افراد دارای معلولیت و استانداردهای مناسب سازی را در شرایط و الزامات صدور مجوز لحاظ نمایند. / (این ماده نیز از نظر اجرایی هم شامل دستگاه های اجرایی دولت تحت نظر قوه مجریه است که به این اعتبار می تواند به عنوان مصوبه هیئت دولت ابلاغ شود. بخشی از دستگاه های تحت شمول

از جمله ساختمان های شهرداری های کشور و قوه قضاییه و برخی نهادهای عمومی تحت پوشش هیئت دولت و قوه مجریه نبوده لذا تعمیم شمول اجرایی این ماده به همه دستگاه ها مستلزم الحاق هم زمان آن به لایحه نیز هست.)

ماده ۵- وزارتخانه های راه و شهرسازی و کشور و شهرداری ها موظف اند حسب مورد نسبت به مناسب سازی و دسترس پذیری کلیه پایانه ها، ایستگاه ها، تأسیسات سامانه ها و ناوگان حمل و نقل درون شهری و برون شهری منطبق با استانداردهای بین المللی دسترس پذیری سامانه های حمل و نقل عمومی برای دسترسی افراد دارای معلولیت اقدام و امکان بهره مندی این افراد از ناوگان حمل و نقل زمینی، دریایی و هوایی را فراهم نمایند و کارکنان خود را جهت همیاری علمی و صحیح با مسافرین دارای معلولیت، آموزش دهند. (ماده ۷)

تبصره ۱- شهرداری های مکلف اند جهت امکان تردد افراد دارای معلولیت شدید، سامانه های حمل و نقل ویژه افراد دارای معلولیت را با تجهیز ناوگان خودروهای مناسب سازی شده ایجاد نمایند. دولت مکلف است در تشکیل این سامانه ها به شهرداری های فاقد اعتبارات لازم، کمک نماید.

تبصره ۲- استفاده افراد دارای معلولیت های شدید از سامانه های حمل و نقل ریلی و اتوبوسرانی درون شهری دولتی رایگان و استفاده این افراد از سامانه های برون شهری ریلی، هوایی و دریایی دولتی نیم بها است.

وزارت مکلف است جهت اجرای این تبصره در بخش غیردولتی نسبت به پیش بینی اعتبارات لازم در لوایح بودجه سالانه اقدام نماید.

(وزارتخانه های راه و شهرسازی و کشور موضوع این ماده زیر نظر دولت بوده و می توانند به طور مستقیم احکام این ماده را اجرا کنند، نهاد عمومی شهرداری ها موضوع این ماده می توانند از طریق لایحه مکلف به اجرای احکام ماده شوند. لذا این ماده نیز قابلیت دوگانه دارد.)

فصل سوم - خدمات بهداشتی، درمانی و توان بخشی

ماده ۶- وزارت مکلف است پوشش بیمه سلامت افراد دارای معلولیت تحت پوشش سازمان را به گونه ای تأمین نماید که شامل خدمات توان بخشی- پزشکی مورد نیاز این افراد باشد. (ماده ۹)

ماده ۷- سازمان مکلف است با اولویت حمایت از نگهداری و مراقبت از افراد دارای معلولیت های اعصاب و روان، کم توانان ذهنی، جسمی- حرکتی شدید و افراد دچار معلولیت های چندگانه در کانون خانواده از طریق ارائه خدمات آموزشی و مشاوره ای به خانواده ها به منظور همیاری صحیح آنان با افراد دارای معلولیت را از طریق مراکز وابسته به خود یا حمایت از مراکز بخش غیردولتی (خصوصی، تعاونی، خیریه و تشکل های مردم نهاد) تأمین نماید. (ماده ۱۱)

تبصره - میزان کمک هزینه بابت حق پرستاری یا مددکاری موضوع این ماده، متناسب با نوع و شدت معلولیت فرد دارای معلولیت، تعداد این افراد در هر خانواده و بر اساس هزینه های متعارف نگهداری و مراقبت از افراد دارای معلولیت و متناسب با تورم سالانه و میزان کمک هزینه پرداختی به مراکز بخش غیردولتی هر ساله با در نظر گرفتن نرخ تمام شده خدمات و نرخ تورم سالانه توسط وزارت با همکاری سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران می رسد.

فصل چهارم - امور ورزشی، فرهنگی، هنری و آموزشی

ماده ۸- استفاده افراد دارای معلولیت از مراکز، تأسیسات و خدمات ورزشی دستگاه های دولتی و شهرداری های کشور با اولویت کارکنان متبوع، رایگان است. (ماده ۱۴)

ماده ۹- مراجع نشر قوانین، مقررات، بخشنامه ها، دستورالعمل ها مکلف اند موارد یاد شده را حداقل در یکی از اشکال بریل، گویا، چاپ درشت یا قالب های الکترونیکی در دسترس افراد دارای معلولیت قرار دهند. (این ماده نیز در هر دو بخش مصوبه و لایحه قابل لحاظ است زیرا مراجع نشر قوانین و اطلاعات بیش از قوه مجریه می توانند زیر نظر قوه مقننه، قضاییه و نهادهای عمومی نیز باشند.) (ماده ۱۸)

ماده ۱۰- سازمان با همکاری وزارت آموزش و پرورش (سازمان آموزش و پرورش استثنایی) موظف است امکان دسترسی برابر و بدون تبعیض کودکان دارای معلولیت به مراکز آموزشی پیش دبستانی و مهدکودک ها در کنار همسالان فاقد معلولیت آنان را فراهم نماید. همچنین امکان آموزش کودکان زیر شش سال دارای معلولیت های شدید و حاد یادگیری، کم توان ذهنی و معلولیت های چندگانه را که امکان آموزش در مراکز آموزش تلفیقی را ندارند، در مراکز خاص آموزشی از طریق حمایت از بخش غیردولتی یا رأساً فراهم نمایند. (ماده ۲۰)

تبصره- سازمان مکلف است امکان آموزش کودکان دارای معلولیت والدینی را که قادر به پرداخت هزینه مهدکودک ها و مراکز آموزش پیش دبستانی نیستند، با پرداخت یارانه فراهم نماید. نسبت به پرداخت کمک هزینه آموزش کودکان دارای معلولیت در مهدهای کودک و مراکز آموزش پیش دبستانی اقدام نماید. میزان این یارانه کمک هزینه مذکور هر سال توسط کارگروهی متشکل از وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور تعیین و اعتبارات مورد نیاز آن در بودجه سالانه سازمان منظور می شود.

ماده ۱۱- وزارتخانه های آموزش و پرورش و فرهنگ و ارشاد اسلامی، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، سازمان تبلیغات اسلامی، سازمان ها و مؤسسات وابسته به شهرداری ها و سایر مؤسسات دولتی و عمومی غیردولتی سایر مراکز آموزش عالی غیردولتی مکلف اند ضمن ایجاد فرصت های برابر بهره مندی کودکان و نوجوانان دارای معلولیت از خدمات و برنامه های پرورشی و فرهنگی خود، از تولید منابع آموزشی فوق برنامه، بازی های فکری، کتب و نشریات ویژه کودکان و نوجوانان در اشکال قابل دسترس برای کودکان و نوجوانان دارای معلولیت های حسی و همچنین محصولات فرهنگی منطبق با نیازهای ویژه کودکان و نوجوانان دارای معلولیت، حمایت به عمل آورند. (دستگاه های مختلف موضوع این ماده هم زیر نظر قوه مجریه اند که به این اعتبار موضوع این ماده می تواند مصوبه باشد و هم خارج از شمول قوه مجریه و دولت که به این اعتبار می تواند احکام این ماده در مورد دستگاه های مذکور در قالب لایحه به مجلس شورای اسلامی فرستاده شود. لذا این ماده دارای قابلیت دوگانه است.) (ماده ۲۵)

ماده ۱۲- افراد دارای معلولیت نیازمند واجد شرایط در سنین مختلف می توانند با معرفی سازمان از آموزش عالی رایگان در واحدهای آموزشی تابعه وزارتخانه های آموزش و پرورش، علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دیگر دستگاه های دولتی و نیز دانشگاه آزاد اسلامی و سایر مراکز آموزش عالی غیردولتی بهره مند گردند. (ماده ۲۶)

تبصره- آیین نامه اجرایی این ماده توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با همکاری وزارت، وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، دانشگاه آزاد اسلامی و معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور تهیه و به تصویب هیئت وزیران می رسد.

ماده ۱۳- یکی از فرزندان والدینی که خود دارای معلولیت بوده یکی یا هر دو آن ها دارای معلولیت باشند و یا یکی از فرزندان آن ها دارای معلولیت باشد از انجام خدمت نظام وظیفه معاف می باشد. (ماده ۳۱)

ماده ۱۴- مشمولانی که با معلولان اناث دارای معلولیت جسمی، حرکتی ازدواج کنند به صورت موقت از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می شود و پس از گذشت ۱۰ سال از استمرار ازدواج آنها، معافیت موقت به معافیت دائم تبدیل می شود. (ماده ۳۲)

فصل پنجم- کارآفرینی و اشتغال

ماده ۱۵- وزارت مکلف است در قالب اعتبارات مصوب سازمان، صندوق فرصت های شغلی معلولان و مددجویان بهزیستی را ایجاد و اساسنامه آن را ظرف سه ماه پس از ابلاغ این قانون به تصویب هیئت وزیران برساند. (ماده ۳۳)

ماده ۱۶- کارفرمایان بخش غیردولتی که افراد دارای معلولیت جویای کار را در مراکز کسب و کار خود استخدام کنند، با رعایت شرایط زیر از یارانه حقوق و دستمزد افراد دارای معلولیت شاغل استفاده خواهند کرد:

۱- مدت قرارداد استخدامی کارفرما با فرد دارای معلولیت شاغل حداقل یک سال باشد.

۲- حقوق و دستمزد فرد دارای معلولیت شاغل براساس مصوبات شورای عالی کار و سایر قوانین و مقررات مربوط از سوی کارفرما پرداخت شود.

۳- سایر مزایای قانونی تصریح شده در قانون کار (مزایای رفاهی کارگران) به فرد دارای معلولیت شاغل پرداخت شود.

تبصره ۱- منظور از فرد دارای معلولیت جویای کار در این قانون، فرد معلولی است که توانایی انجام کار داشته و مهارت ها و آموزش های لازم برای اشتغال را کسب نموده باشد.

تبصره ۲- منظور از یارانه حقوق و دستمزد عبارت است از پرداخت حداکثر ۵۰٪ حقوق و دستمزد ماهانه فرد دارای معلولیت شاغل با توجه به نوع معلولیت از محل برنامه اعتباراتی که ذیل ردیف اعتباری وزارت در قوانین بودجه سنواتی درج می گردد.

تبصره ۳- یارانه حقوق و دستمزد برای هر فرد دارای معلولیت شاغل در بخش مزدبگیری غیردولتی تا ۵ سال قابل پرداخت می باشد.

تبصره ۴- آیین نامه اجرایی این ماده ظرف سه ماه پس از تصویب این قانون توسط وزارت تهیه و به تصویب هیئت وزیران می رسد. (ماده ۳۴)

ماده ۱۷- کارفرمایانی که در مراکز کسب و کار خود، افراد دارای معلولیت جویای کار را استخدام نمایند، مشروط بر آن که مدت قرارداد استخدامی آنان با فرد دارای معلولیت شاغل حداقل یک سال باشد- با توجه به تعداد افراد دارای معلولیتی که استخدام کرده اند- از مشوق های مالیاتی برخوردار و از پرداخت حق بیمه سهم کارفرمایی در قبال افراد دارای معلولیت جذب شده معافند، هم چنین افراد

دارای معلولیتی که به صورت خوداشتغالی یا در کارگاه های اشتغال خانگی مشغول به کار می باشند حسب مورد از پرداخت حق بیمه سهم کارفرما یا خویش فرما معاف می شوند؛ حق بیمه سهم کارفرمایی یا خویش فرمایی این گونه افراد توسط دولت تأمین و پرداخت خواهد شد. (ماده ۳۵)

تبصره ۱- آیین نامه اجرایی این ماده توسط وزارت با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

ماده ۱۸- کارفرمایانی که افراد دارای معلولیت را جذب نمایند از سرانه وام خوداشتغالی براساس سیاست های هزینه ای شورای عالی اشتغال بهره مند خواهند شد. (ماده ۳۵)

تبصره- برخورداری از هر یک از امتیازات موضوع این ماده به تناسب شدت معلولیت و تعداد افراد دارای معلولیت به کار گرفته شده، در کارگروهی متشکل از وزارت و وزارت امور اقتصادی و دارایی و معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس جمهور تعیین خواهد شد.

ماده ۱۹- کلیه دستگاه های مشمول مکلف اند حداقل پنج درصد مجوزهای استخدامی نیروی انسانی خود را (رسمی، پیمانی، قراردادی و سایر عناوین مشابه) به افراد دارای معلولیت واجد شرایط و دارای توانمندی کار در پست های مشمول مجوزهای مذکور اختصاص دهند. (ماده ۳۷)

ماده ۲۰- سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور مکلف است رأساً یا با جلب مشارکت بخش غیردولتی، اقدام به پذیرش کارآموزان دارای معلولیت نموده و از طریق مناسب سازی و توسعه مراکز موجود و یا تأسیس آموزشگاه ها و مراکز آموزش مهارت های فنی و حرفه ای افراد دارای معلولیت اقدام نموده و ضمن ارائه حمایت های لازم و تأمین تجهیزات تخصصی مهارت آموزی متناسب با شرایط کارآموزان دارای معلولیت، یارانه آموزش این افراد را در بودجه سنواتی خود منظور و پرداخت نماید.

همچنین این سازمان مکلف است به منظور تأمین کیفیت و بازدهی مطلوب آموزش های فنی و حرفه ای افراد دارای معلولیت، با اخذ مشاوره های تخصصی سازمان و سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور استانداردها و نظام نامه جامع آموزش مهارت های فنی و حرفه ای کارآموزان دارای معلولیت را تدوین و به مراکز موضوع این ماده ابلاغ نماید. (ماده ۳۸)

فصل ششم- مسکن

ماده ۲۱- وزارت راه و شهرسازی و سایر دستگاه های دخیل در حمایت از ایجاد مسکن مکلفند متناسب با ارائه تسهیلات و اقدامات حمایتی از سازندگان واحدهای مسکونی اعم از انبوه سازان، تعاونی ها و بخش خصوصی، تعهد لازم برای اختصاص حداقل (۱۰٪) واحدهای مسکونی احداثی به افراد دارای معلولیت فاقد مسکن (با اولویت زوج های دارای معلولیت) به صورت ارزان قیمت و مناسب سازی شده با معرفی سازمان را توسط سازندگان مذکور اخذ و بر اجرای آن نظارت نمایند. (ماده ۴۰)

تبصره ۱- نظام بانکی کشور مکلف است تسهیلات اعتباری بلندمدت مسکن حمایتی موضوع این ماده را برای یک بار با نرخ سود ۴٪ تأمین و به افراد دارای معلولیت تحت پوشش سازمان و یا تعاونی ها و مؤسسات خیریه مورد تأیید سازمان اختصاص دهد.

معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهوری اعتبار مورد نیاز جهت پرداخت مابه التفاوت نرخ سود ۴٪ و نرخ سود مصوب نظام بانکی را بر اساس مطالبه سالانه بانک مرکزی در قانون بودجه سالانه منظور خواهد نمود.

سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهوری اعتبار مورد نیاز جهت پرداخت مابه التفاوت نرخ سود ۴٪ و نرخ سود مصوب نظام بانکی را بر اساس مطالبه سالانه بانک مرکزی در قانون بودجه سالانه منظور خواهد نمود.

ماده ۲۲- سازمان ملی زمین و مسکن موظف است زمین مورد نیاز احداث واحدهای مسکونی افراد دارای معلولیت فاقد مسکن را به صورت اجاره بلند مدت (۹۹ ساله) تهیه و در اختیار افراد مذکور و یا تعاونی ها و مؤسسات خیریه ای که برای آنان مسکن احداث می نمایند، قرار دهد. (ماده ۴۱)

ماده ۲۳- افراد دارای معلولیت از پرداخت هزینه های صدور پروانه ساختمانی، آماده سازی زمین، عوارض نوسازی و هم چنین حق انشعابات آب، برق، گاز و دفع فاضلاب منطبق با الگوی مسکن مصوب شهری یا منطقه معاف می باشند. (ماده ۴۲)

تبصره ۱- استفاده از تسهیلات موضوع این ماده صرفاً برای یک بار مجاز است.

تبصره ۲- وزارت و وزارت راه و شهرسازی موظف اند اعتبار مورد نیاز موضوع این ماده را هر ساله به سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور پیشنهاد، تا در لویح بودجه سالانه پیش بینی شود.

فصل هفتم- فرهنگ سازی و ارتقای آگاهی های عمومی

ماده ۲۴- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران موظف اند با همکاری سازمان نسبت به تولید برنامه های رادیویی، تلویزیونی و هنری در سطح ملی و استانی با موضوع ترویج نگرش صحیح اجتماعی در خصوص معلولیت و افراد دارای معلولیت و آموزش های پیشگیرانه از بروز معلولیت اقدام نمایند. (ماده ۴۳)

ماده ۲۵- سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران مکلف است حداقل پنج ساعت از برنامه های خود را در هفته در زمان مناسب به برنامه های سازمان و آشنایی مردم با توان مندی های افراد دارای معلولیت اختصاص دهد و نسبت به زیرنویسی فیلم ها و برنامه های شبکه های مختلف سیما، استفاده از رابط ناشنویان و نیز پخش توصیف شنیداری فیلم ها جهت افراد نابینا اقدام نمایند. (ماده ۴۴)

ماده ۲۶- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان تبلیغات اسلامی، شهرداری های کشور و سایر زمان ها و نهادهای دارنده سالن های نمایش فیلم، مکلف اند بدون اخذ هزینه، امکان نمایش تیزرهای آموزشی در خصوص حقوق افراد دارای معلولیت و چگونگی تعامل با این افراد را که توسط سازمان و یا تحت نظارت سازمان تهیه شده است، فراهم آورند. (ماده ۴۷)

فصل هشتم- حمایت های قضایی و تسهیلات مالیاتی

ماده ۲۷- مراجع قضایی مکلف اند هنگام نصب قیم برای افراد کم توان ذهنی و مبتلایان به بیماری های روانی مزمّن نظر سازمان را اخذ کنند. در مواردی که فرد واجد شرایطی برای پذیرش

قیومیت وجود نداشته باشد یا این سمت را نپذیرد دادگاه مکلف است سازمان را به عنوان قیم تعیین کند. (ماده ۴۹)

ماده ۲۸- سازمان مکلف است حسب درخواست فرد دارای معلولیت یا در مواقع مقتضی قیم وی، در پرونده هایی که حق فرد دارای معلولیت به دلیل معلولیت (به تشخیص سازمان یاد شده)، مورد تعرض قرار گرفته یا چنین ادعای مطرح است، در دادگاه مربوط شرکت نموده و به عنوان نماینده فرد دارای معلولیت (با رعایت ماده ۳۲ آیین دادرسی مدنی) محسوب می شود. (ماده ۵۱)

ماده ۲۹- کانون و کلای دادگستری و مرکز مشاوران حقوقی، و کلا و کارشناسان قوه قضاییه مکلف اند علاوه بر الزامات مندرج در قوانین مربوط، موارد استفاده افراد دارای معلولیت از وکیل معاضدتی را به کلیه پرونده های مطروحه اینگونه افراد در مراجع قضایی یا شبه قضایی تعمیم دهند. (ماده ۵۲)

ماده ۳۰- صد درصد هزینه های اشخاص حقیقی و حقوقی در جهت احداث و تجهیز و توسعه و مناسب سازی کلیه مراکز توان بخشی، نگهداری و مراقبتی، حرفه آموزی، آموزشی، کارآفرینی، رفاهی و مسکن مورد نیاز افراد دارای معلولیت که مجوز فعالیت از سازمان را کسب نموده با تأیید سازمان به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی خواهد بود. (ماده ۵۳)

ماده ۳۱- صد در صد حقوق و مزایا یا دستمزد مشمول مالیات افراد دارای معلولیت خیلی شدید و هشتاد درصد حقوق و مزایا یا دستمزد مشمول مالیات افراد دارای معلولیت شدید و شصت درصد حقوق و مزایا یا دستمزد مشمول مالیات افراد دارای معلولیت متوسط تا میزان و سقف سالانه مقرر از پرداخت مالیات معاف می باشند. (ماده ۵۴)

ماده ۳۲- پنجاه درصد حقوق و مزایا یا دستمزد مشمول مالیات یکی از اولیاء افراد دارای معلولیت خیلی شدید و شدید مادامی که مسئولیت پرداخت هزینه های مترتب بر معلولیت فرد بر عهده اولیاست از پرداخت مالیات معاف خواهند بود. گواهی تأیید نوع و شدت معلولیت افراد مشمول این ماده از سوی کمیسیون پزشکی تشخیص نوع و شدت معلولیت سازمان ارائه خواهد شد. (ماده ۵۵)

تبصره - آیین نامه اجرایی این ماده توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی و وزارت ظرف شش ماه از لازم الاجراء شدن قانون تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

فصل نهم- معیشت و تسهیلات اداری

ماده ۳۳- دولت موظف است کمک هزینه معیشت افراد دارای معلولیت های بسیار شدید و شدید فاقد شغل و درآمد را به میزان حداقل دستمزد سالانه تعیین و اعتبارات لازم را در بودجه سالانه کل کشور منظور نماید تا از طریق سازمان بهزیستی کشور به افراد یاد شده پرداخت شود. (ماده ۵۶)

الف- بانوان کارمند دارای معلولیت، بانوان کارمند همسر فرد دارای معلولیت و یا مادر دارای فرزند معلول و یا والدین دارای معلولیت به شرط نگهداری فرد دارای معلولیت در منزل (به تشخیص کمیسیون پزشکی- توان بخشی سازمان)، از تسهیلات مقرر در قانون خدمت نیمه وقت بانوان و اصلاحات بعدی آن با استفاده از حقوق و مزایای کامل بهره مند خواهند شد و در صورتی که فرزند دارای معلولیت فاقد مادر باشد، پدر یا سرپرست قانونی وی و شاغلین مرد دارای همسر دارای

معلولیت به شرط نگهداری فرد دارای معلولیت در منزل (به تشخیص کمیسیون پزشکی - توان بخشی سازمان)، با یک چهارم کسر ساعات کار هفتگی از حقوق و مزایای کامل استفاده خواهد نمود.

ماده ۳۴- سازمان موظف است نسبت به ارائه خدمات مددکاری، مشاوره ای و مراقبتی به افراد دارای معلولیت به ویژه زوج های دارای معلولیت اقدام نماید. (ماده ۵۷)

پیشنهاد جایگزین ماده ۳۳ (۵۸)- کمک به تشکیل خانواده زوج های دارای معلولیت، از طریق پرداخت تسهیلات ویژه ازدواج، مسکن، ارائه خدمات مددکاری، مشاوره ای و مراقبتی به زوج های مذکور.

تبصره- اعتبارات مورد نیاز جهت اجرای این ماده توسط سازمان هر ساله به معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور جهت پیش بینی در بودجه سالانه اعلام خواهد شد.

ماده ۳۵- دستگاه های مشمول مکلف اند ساعات کار روزانه شاغلین دارای معلولیت های جسمی - حرکتی شدید و خیلی شدید را حداکثر دو ساعت در روز کاهش دهند. (ماده ۵۸)

تبصره- اعتبارات مورد نیاز جهت اجرای این ماده توسط سازمان هر ساله به معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور جهت پیش بینی در بودجه سالانه اعلام خواهد شد.

فصل دهم- پیشگیری از بروز معلولیت

ماده ۳۶- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلف است با همکاری وزارت و سازمان برنامه جامع پیشگیری و کاهش بروز معلولیت را تدوین و اجرا نموده و ماده ۶۰- وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی موظف است با همکاری وزرات، بسته های آموزشی پیشگیری از بروز معلولیت های قابل اجتناب را برای خانواده ها و سایر گروه های هدف اجتماعی تدوین کرده و به صورت رایگان در اختیار آنان قرار دهد. هم چنین این وزارتخانه مکلف است از طریق شبکه خانه های بهداشت، خانواده های ساکن روستا و مناطق دور افتاده را در این زمینه آموزش دهد. (ادغام مواد ۵۹ و ۶۰؛ ماده ۶۲- سازمان مکلف است، نسبت به آموزش پیشگیری های لازم به والدین دارای معلولیتی که نوع معلولیت آنان مبین احتمال بروز این معلولیت در فرزندان آن هاست اقدام نماید.)

فصل یازدهم- نظارت و منابع مالی

ماده ۳۷- به منظور هماهنگی بین دستگاه های مشمول و در راستای فراهم شدن زمینه اجرای این قانون و نظارت بر حسن اجرای آن و آیین نامه های اجرایی مربوط، شورای هماهنگی امور افراد دارای معلولیت با ترکیب زیر تشکیل می شود: (ماده ۶۳)

۱- وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی (رئیس شورا)

۲- رئیس سازمان بهزیستی کشور (دبیر شورا)

۳- وزیر راه و شهرسازی یا معاون ذی ربط

۴- وزیر آموزش و پرورش یا معاون ذی ربط

۵- وزیر علوم، تحقیقات و فن آوری یا معاون ذی ربط

۶- وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی یا معاون ذی ربط

۷- وزیر صنعت، معدن و تجارت یا معاون ذی ربط

۸- وزیر کشور یا معاون ذی ربط

۹- رئیس سازمان صدا و سیما یا معاون ذی ربط

ص: ۴۲۰

۱۰- معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور یا معاون ذی ربط

۱۱- نماینده تام الاختیار رئیس قوه قضائیه

۱۲- رئیس بنیاد شهید و امور ایثارگران یا معاون ذی ربط

۱۳- پنج نفر از نمایندگان افراد دارای معلولیت کشور به انتخاب شبکه های ملی تشکل مردم نهاد بر حسب گروه های اصلی افراد دارای معلولیت کشور (نابینایان، ناشنوایان، افراد دارای معلولیت جسمی- حرکتی، افراد کم توان ذهنی و مبتلایان به اختلالات روانی مزمن که تا زمان ایجاد شبکه های مذکور، انجمن های ذی ربط عهده دار این وظیفه خواهند بود)

۱۴- سه نفر از کارشناسان برجسته امور افراد دارای معلولیت کشور با معرفی وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی

تبصره ۱- دبیرخانه شورا در سازمان مستقر می باشد و مسئولیت پشتیبانی علمی، پژوهشی و خدماتی متناسب با وظایف و مسئولیت شورا را بر عهده خواهد داشت.

تبصره ۲- دستورالعمل های داخلی شورا به پیشنهاد دبیرخانه به تصویب شورا خواهد رسید.

تبصره ۳- دبیر شورا موظف است گزارش عملکرد هر سال را که بر اساس شاخص های هر برنامه و فعالیت تنظیم شده است حداکثر تا پایان آذرماه سال بعد به هیئت وزیران ارائه نماید. (ماده ۶۴)

ماده ۳۸- منابع مالی مورد نیاز، در قالب مفاد لوایح بودجه سنواتی پیش بینی خواهد شد. (ماده ۶۵)

تبصره- به منظور شفاف سازی منابع مالی اختصاص یافته برای حمایت از افراد دارای معلولیت، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور مکلف است نسبت به ایجاد ردیف اعتباری ذیل فصل رفاه اجتماعی متناسب با عناوین فصول این قانون در لوایح بودجه سنواتی اقدام نماید.

ماده ۳۹- کلیه قوانین و مقررات مغایر با این قانون ملغی الاثر می باشد. (ماده ۶۶)

تفاوت های متن ۶۳ ماده ای و لایحه ۳۹ ماده ای

بیست و چهار یا بیست و هفت ماده مصوب نشده و موادی هم جایجا و ترکیب و تلفیق شده است. این تغییرات برای کارهای پژوهشی مهم است. این ها را به ترتیب معرفی می کنم:

۱- ماده یکم مربوط به تعریف معلولین با یک تبصره و این تبصره دارای چهار بند است. این ماده به عنوان ماده یکم تصویب شده است. با همه بندها و تبصره آن.

۲- فصل دوم (مناسب سازی) شامل هفت ماده (۲ تا ۸) است. ولی هیئت دولت فقط چهار ماده یعنی ۲ و ۳ و ۴ و ۷ را تصویب کرده است. و سه ماده یعنی ۵ و ۶ و ۸ را تصویب نکرده است.

۳- برای ماده ۲ و ۴ توضیحگر آورده است. یعنی چند جمله در پرانتز جلو این مواد آورده است و وظایف دولت را در اجرا مشخص نموده است.

۴- فصل سوم (خدمات بهداشتی، درمانی و توان بخشی) شامل مواد ۹ و ۱۰ و ۱۱ است. اما هیئت دولت فقط مواد ۹ و ۱۱ را پذیرفته است. لذا در مصوبه دولت این فصل ۲ ماده دارد.

۵- ماده ۱۱ (در مصوبه دولت ماده ۷) تغییرات بسیار پذیرفته است. نیز یک تبصره را هیئت دولت تصویب کرده ولی با تغییرات بسیار.

- ۶- فصل چهارم (امور ورزشی، فرهنگی و آموزشی) شامل ۲۱ ماده از ۱۲ تا ۳۲ است. یکی از مفصل ترین فصول می باشد. اما هیئت دولت ۷ ماده از ۲۱ ماده را تصویب کرده است. یعنی مواد ۱۴، ۱۸، ۲۰، ۲۵، ۲۶، ۳۱ و ۳۲ را مصوب کرده است. آن هم با تغییرات محتوایی بسیار.
- ۷- فصل پنجم (کارآفرینی و اشتغال) شامل مواد ۳۳ تا ۳۹ (۷ ماده است). هیئت دولت غیر از ماده ۳۹ بقیه را تصویب کرده البته محتوای مواد را بعضاً تغییر داده است.
- ۸- فصل ششم (مسکن) شامل سه ماده از ۴۰ تا ۴۲ است. در تصویب هیئت دولت همه این مواد تصویب شده است.
- ۹- فصل هفتم (فرهنگ سازی و ارتقای آگاهی های عمومی) شامل پنج ماده (از ۴۳ تا ۴۷) است. هیئت دولت سه ماده ۴۳، ۴۴ و ۴۷ را تصویب کرده است.
- ۱۰- فصل هشتم (حمایت قضایی و تسهیلات مالی)، مواد ۴۹ تا ۵۵ یعنی ۷ ماده دارد. اما در هیئت دولت ۶ ماده یعنی ۴۹، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴ و ۵۵ تصویب شده است.
- ۱۱- فصل نهم (معیشت و تسهیلات اداری) شامل مواد ۵۶ و ۵۷ و ۵۸ است. هیئت دولت مواد ۵۶ و ۵۷ و ۵۸ را پذیرفته ولی یک پیشنهاد جدید ذیل ماده ۵۶ هم آورده است.
- فصل دهم (پیشگیری از بروز معلولیت) شامل مواد ۵۹ تا ۶۲ است.
- هیئت دولت سه ماده ۵۹ و ۶۰ و ۶۲ را ادغام و در یک ماده به نام ماده ۳۶ آورده است.
- فصل یازدهم به نام شورای هماهنگی امور افراد دارای معلولیت است. هیئت دولت عنوان این فصل را تبدیل به «نظارت مالی و منابع مالی» کرده است.
- در این فصل یک ماده (۶۳) آمده است که در متن ۶۳ ماده ای آخرین ماده می باشد. اما هیئت دولت سه ماده طولانی آورده است. به جهت اهمیت و مباحث بسیاری که درباره محتوای این فصل هست، متن ۶۳ ماده ای و متن مصوب هیئت دولت را می آورم.
- متن فصل یازدهم از لایحه ۶۳ ماده ای
- فصل یازدهم- شورای هماهنگی امور افراد دارای معلولیت
- ماده ۶۳- به منظور هماهنگی بین دستگاه های مشمول و در راستای فراهم شدن زمینه اجرای این قانون و نظارت بر حسن اجرای آن، شورای هماهنگی امور افراد دارای معلولیت یا ترکیب زیر تشکیل می شود:
- وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی (رئیس شورا)
- رئیس سازمان بهزیستی کشور (دبیر شورا)
- وزیر راه و شهرسازی یا معاون ذی ربط
- وزیر آموزش و پرورش یا معاون ذی ربط
- وزیر علوم، تحقیقات و فن آوری یا معاون ذی ربط

وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی یا معاون ذی ربط

وزیر صنعت، معدن و تجارت یا معاون ذی ربط

وزیر کشور یا معاون ذی ربط

رئیس سازمان صدا و سیما یا جمهوری اسلامی یا معاون ذی ربط

ص: ۴۲۲

معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور یا معاون ذی ربط

نماینده تام الاختیار رئیس قوه قضاییه

رئیس بنیاد شهید و امور ایثارگران یا معاون ذی ربط

پنج نفر از نمایندگان افراد دارای معلولیت کشور به انتخاب شبکه های ملی تشکل مردم نهاد بر حسب گروه های اصلی افراد دارای معلولیت کشور (نابینایان، ناشنویان، افراد دارای معلولیت جسمی- حرکتی، افراد کم توان ذهنی و مبتلایان به اختلالات روانی مزمن که تا زمان ایجاد شبکه های مذکور، انجمن های ذی ربط عهده دار این وظیفه خواهند بود)

سه نفر از کارشناسان برجسته امور افراد دارای معلولیت کشور با معرفی وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی

متن فصل یازدهم از مصوبه دولت:

فصل یازدهم- نظارت و منابع مالی

ماده ۳۷- به منظور هماهنگی بین دستگاه های مشمول و در راستای فراهم شدن زمینه اجرای این قانون و نظارت بر حسن اجرای آن و آیین نامه های اجرایی مربوط، شورای هماهنگی امور افراد دارای معلولیت با ترکیب زیر تشکیل می شود: (ماده ۶۳)

۱- وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی (رئیس شورا)

۲- رئیس سازمان بهزیستی کشور (دبیر شورا)

۳- وزیر راه و شهرسازی یا معاون ذی ربط

۴- وزیر آموزش و پرورش یا معاون ذی ربط

۵- وزیر علوم، تحقیقات و فن آوری یا معاون ذی ربط

۶- وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی یا معاون ذی ربط

۷- وزیر صنعت، معدن و تجارت یا معاون ذی ربط

۸- وزیر کشور یا معاون ذی ربط

۹- رئیس سازمان صدا و سیما یا معاون ذی ربط

۱۰- معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور یا معاون ذی ربط

۱۱- نماینده تام الاختیار رئیس قوه قضاییه

۱۲- رئیس بنیاد شهید و امور ایثارگران یا معاون ذی ربط

۱۳- پنج نفر از نمایندگان افراد دارای معلولیت کشور به انتخاب شبکه های ملی تشکل مردم نهاد بر حسب گروه های اصلی افراد دارای معلولیت کشور (نابینایان، ناشنویان، افراد دارای معلولیت جسمی- حرکتی، افراد کم توان ذهنی و مبتلایان به اختلالات روانی مزمن که تا زمان ایجاد شبکه

های مذکور، انجمن های ذی ربط عهده دار این وظیفه خواهند بود)

۱۴- سه نفر از کارشناسان برجسته امور افراد دارای معلولیت کشور با معرفی وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی

تبصره ۱- دبیرخانه شورا در سازمان مستقر می باشد و مسئولیت پشتیبانی علمی، پژوهشی و خدماتی متناسب با وظایف و مسئولیت شورا را بر عهده خواهد داشت.

تبصره ۲- دستورالعمل های داخلی شورا به پیشنهاد دبیرخانه به تصویب شورا خواهد رسید.

ص: ۴۲۳

تبصره ۳- دبیر شورا موظف است گزارش عملکرد هر سال را که بر اساس شاخص های هر برنامه و فعالیت تنظیم شده است حداکثر تا پایان آذرماه سال بعد به هیئت وزیران ارائه نماید. (ماده ۶۴)

ماده ۳۸- منابع مالی مورد نیاز، در قالب مفاد لوایح بودجه سنواتی پیش بینی خواهد شد. (ماده ۶۵)

تبصره- به منظور شفاف سازی منابع مالی اختصاص یافته برای حمایت از افراد دارای معلولیت، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور مکلف است نسبت به ایجاد ردیف اعتباری ذیل فصل رفاه اجتماعی متناسب با عناوین فصول این قانون در لوایح بودجه سنواتی اقدام نماید.

ماده ۳۹- کلیه قوانین و مقررات مغایر با این قانون ملغی الاثر می باشد. (ماده ۶۶)

تفاوت مصوبه هیئت دولت و پیش نویس ۶۳ ماده ای در فصل یازدهم چند نکته است:

۱- عنوان فصل عوض شده و به جای شورا آمده است: نظارت و منابع مالی؛ اما شورا در متن ماده ۳۷ (مصوبه هیئت دولت) پذیرفته شده است. یعنی با تصویب این قانون تمامی امور معلولین توسط این شورا برنامه ریزی و تصمیم سازی می شود.

۲- در مصوبه دولت سه تبصره برای ماده ۳۷ (که همان ماده ۶۳ قبلی است) آمده است. دو تبصره جدید و تبصره سوم همان ماده ۶۴ می باشد که در لایحه ۶۶ ماده ای آمده است.

۳- در مصوبه دولت مواد ۳۸ و ۳۹ افزوده شده که در واقع مواد ۶۵ و ۶۶ مندرج در لایحه ۶۶ ماده ای است.

لایحه ۲۵ ماده ای

در تاریخ ۲۶ مرداد ۹۴ متنی از دفتر انجمن باور دریافت کردیم که گفته می شود همان لایحه ای است که در دولت تدوین شده و به مجلس تقدیم می شود. این متن در ۲۵ ماده و با عنوان «لایحه حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت» با یک مقدمه توجیهی و امضاء وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزیر امور اقتصادی و دارایی و رئیس جمهور واصل شد. البته متن ۳۹ ماده ای با متن ۲۵ ماده ای بسیار شبیه هستند و بسیاری از مواد عیناً تکرار شده است. متن ۲۵ ماده ای را در زیر آورده ایم:

مقدمه توجیهی:

یکی از مهمترین دستاوردهای نظام جمهوری اسلامی ایران است که با لحاظ نیازهای اولیه افراد معلول، بر تحقق تعدادی از حقوق حقه آنان تأکید داشته است. علیرغم بهبود نسبی و قابل ملاحظه در آسایش و آرامش گروه هدف و ارتقاء سطح خدمات حمایتی و توانبخشی افراد دارای معلولیت، قانون جامع حمایت از حقوق معلولان - مصوب ۱۳۸۳ - نتوانسته است انتظارات و توقعات میلیون ها نفر از شهروندان معلول را برآورده سازد و موانع عمده فراروی آنان را رفع نماید. لذا به منظور رفع موانع پیش رو، انطباق مفاد قانون تحولات کشور به ویژه در رابطه با نظام اداری و تسهیلات استخدامی، استفاده از ظرفیت های بالقوه و بالفعل جدید کشور در بهبود سطح زندگی افراد جامعه هدف، ایجاد تمهیدات و اقدامات لازم توسط دستگاه های اجرایی ذیربط با توجه به وظایف و مسئولیت های آنان حذف موارد بازدارنده برای اجرای مطلوب و ارایه راه کارهای مناسب برای نیازهای مغفول مانده در قانون قبلی، لایحه زیر برای طی مراحل قانونی تقدیم می شود.

فصل اول- کلیات

ماده ۱- تعاریف

الف- فرد دارای معلولیت: شخصی که براساس طبقه بندی های بین المللی انواع معلولیت سازمان بهداشت جهانی با تأیید کمیسیون پزشکی- توانبخشی تعیین نوع و تعیین شدت معلولیت سازمان بهزیستی کشور در اثر اختلال و آسیب جسمی، حسی، ذهنی، روانی و یا توأم، با محدودیت قابل توجه و مستمر در فعالیت های روزمره زندگی و مشارکت اجتماعی مواجه است.

تبصره: چگونگی تشکیل کمیسیون های پزشکی- توانبخشی تعیین نوع و شدت معلولیت و صدور کارت معلولیت برای فرد دارای معلولیت، براساس آیین نامه ای خواهد بود که ظرف سه ماه پس از ابلاغ این قانون، توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی با همکاری وزارتخانه های بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران می رسد.

ب- وزارت: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

پ- سازمان: سازمان بهزیستی کشور

ت- دستگاه های مشمول: دستگاه های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری، قوه قضائیه، قوه مقننه، مجمع تشخیص مصلحت نظام و شورای نگهبان و سازمان ها و موسسات وابسته و تابعه آن ها و کلیه سازمان ها و شرکت هایی که به نحوی از انحاء از بودجه عمومی دولت استفاده می کنند و یا قسمتی از بودجه آن ها توسط دولت تأمین می گردد.

تبصره: دستگاه های مشمول ملزم به اجرای تکالیف مقرر در قانون جامع حمایت از حقوق معلولان و این قانون (حسب مورد) می باشند.

فصل دوم- مناسب سازی، دسترس پذیری و تردد و تحرک

ماده ۲- شهرداری ها مکلفند از صدور پروانه احداث، بازسازی و پایان کار برای ساختمان ها و اماکن با کاربری عمومی از جمله مجتمع های تجاری، اداری، درمانی و آموزشی که ضوابط و استانداردهای مصوب دسترس پذیری افراد دارای معلولیت را رعایت نکرده باشند، خودداری و در احداث و بازسازی معابر عمومی مناسب سازی نمایند.

ماده ۳- وزارت خانه های راه و شهرسازی و کشور و شهرداری ها موظفند حسب مورد نسبت به مناسب سازی و دسترس پذیری کلیه پایانه ها، ایستگاه ها، تأسیسات سامانه ها و ناوگان حمل و نقل درون شهری و برون شهری منطبق با استانداردهای بین المللی دسترس پذیری سامانه های حمل و نقل عمومی برای دسترسی افراد دارای معلولیت اقدام و امکان بهره مندی این افراد از ناوگان حمل و نقل زمینی، دریایی و هوایی را فراهم نمایند و کارکنان خود را جهت همیاری علمی و صحیح با مسافین دارای معلولیت، آموزش دهند.

تبصره ۱- شهرداری ها مکلفند جهت امکان تردد افراد دارای معلولیت های شدید، سامانه های حمل و نقل ویژه افراد دارای معلولیت را با تجهیز ناوگان خودروهای مناسب سازی شده ایجاد نمایند. دولت مکلف است در تشکیل این سامانه ها به شهرداری های فاقد اعتبارات لازم، کمک نماید.

تبصره ۲- استفاده افراد دارای معلولیت های شدید از سامانه های حمل و نقل ریلی و اتوبوس رانی درون شهری دولتی و عمومی رایگان و استفاده این افراد از سامانه های برون شهری ریلی، هوایی و

دریایی دولتی و عمومی غیردولتی نیم بهاء است. وزارت مکلف است جهت اجرای این تبصره نسبت به پیش‌بینی اعتبارات لازم در لوایح بودجه سالانه اقدام نماید.

فصل سوم- خدمات بهداشتی، درمانی و توانبخشی

ماده ۴- وزارت مکلف است پوشش بیمه سلامت افراد دارای معلولیت تحت پوشش سازمان را به گونه ای تأمین نماید که شامل خدمات توانبخشی - پزشکی مورد نیاز این افراد باشد.

ماده ۵- سازمان مکلف است با اولویت حمایت از نگهداری و مراقبت از افراد دارای معلولیت به ویژه افراد دارای معلولیت های اعصاب و روان، کم‌توانان ذهنی، جسمی - حرکتی شدید و افراد دچار معلولیت‌های چندگانه در کانون خانواده از طریق ارائه خدمات آموزشی و مشاوره‌ای به خانواده‌ها به منظور همیاری صحیح آنان با افراد دارای معلولیت و پرداخت حق پرستاری یا مددکاری به سرپرست، همسر یا قیم این افراد، خدمات مراقبتی و نگهداری از افراد دارای معلولیت را از طریق مراکز وابسته به خود یا حمایت از مراکز بخش غیردولتی (خصوصی، تعاونی، خیریه و تشکل های مردم نهاد) تأمین نماید.

تبصره ۱- میزان کمک هزینه بابت پرداخت حق پرستاری یا مددکاری موضوع این ماده، متناسب با نوع و شدت معلولیت فرد دارای معلولیت، تعداد این افراد در هر خانواده و براساس هزینه‌های متعارف نگهداری و مراقبت از افراد دارای معلولیت و متناسب با تورم سالانه و میزان کمک هزینه پرداختی به مراکز بخش غیردولتی هر ساله با در نظر گرفتن نرخ تمام شده خدمات و نرخ تورم سالانه توسط وزارت با همکاری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

تبصره ۲- خدمات و کمک هزینه موضوع این ماده و تبصره (۱) به سالمندان نیازمندی که به تشخیص سازمان در آستانه معلولیت قرار می‌گیرند، تسری می‌یابد.

فصل چهارم- امور ورزشی، فرهنگی، هنری و آموزشی

ماده ۶- استفاده افراد دارای معلولیت از مراکز، تأسیسات و خدمات ورزشی دستگاه های دولتی و شهرداری‌های کشور با اولویت کارکنان متبوع، رایگان است.

ماده ۷- افراد دارای معلولیت نیازمند واجد شرایط در سنین مختلف می‌توانند با معرفی سازمان از آموزش عالی رایگان در واحدهای آموزشی تابعه وزارت‌خانه‌های آموزش و پرورش، علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دیگر دستگاه‌های دولتی و نیز دانشگاه آزاد اسلامی و سایر مراکز آموزش عالی غیردولتی بهره‌مند گردند.

تبصره- آیین‌نامه اجرایی این ماده توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با همکاری وزارت، وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، دانشگاه آزاد اسلامی و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

فصل پنجم- کارآفرینی و اشتغال

ماده ۸- وزارت مکلف است در قالب اعتبارات مصوب سازمان، صندوق فرصت‌های شغلی معلولان و مددجویان بهزیستی را ایجاد و اساسنامه آن را ظرف سه‌ماه پس از ابلاغ این قانون به تصویب هیأت وزیران برساند.

ماده ۹- کارفرمایان بخش غیردولتی که افراد دارای معلولیت جویای کار را در مراکز کسب و کار خود استخدام کنند، با رعایت شرایط زیر از یارانه حقوق و دستمزد افراد دارای معلولیت شاغل استفاده خواهند کرد:

۱- مدت قرارداد استخدامی کارفرما با فرد دارای معلولیت شاغل حداقل یک سال باشد.

۲- حقوق و دستمزد فرد دارای معلولیت شاغل براساس مصوبات شورای عالی کار و سایر قوانین و مقررات مربوط از سوی کارفرما پرداخت شود.

۳- سایر مزایای قانونی تصریح شده در قانون کار (مزایای رفاهی کارگران) به فرد دارای معلولیت شاغل پرداخت شود.

تبصره ۱- منظور از فرد دارای معلولیت جویای کار در این قانون، فرد معلولی است که توانایی انجام کار داشته و مهارت‌ها و آموزش‌های لازم برای اشتغال را کسب نموده باشد.

تبصره ۲- منظور از یارانه حقوق و دستمزد عبارت است از پرداخت حداکثر پنجاه درصد حقوق و دستمزد ماهانه فرد دارای معلولیت شاغل با توجه به نوع معلولیت از محل برنامه اعتباراتی که ذیل ردیف اعتباری وزارت در قوانین بودجه سنواتی درج می‌گردد.

تبصره ۳- یارانه حقوق و دستمزد برای هر فرد دارای معلولیت شاغل در بخش مزدبگیری غیردولتی تا پنج سال قابل پرداخت می‌باشد.

تبصره ۴- آیین‌نامه اجرایی این ماده ظرف سه ماه پس از ابلاغ این قانون توسط وزارت تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

ماده ۱۰- کارفرمایانی که در مراکز کسب و کار خود، افراد دارای معلولیت جویای کار را استخدام نمایند، مشروط بر آن که مدت قرارداد استخدامی آنان با فرد دارای معلولیت شاغل حداقل یک سال باشد - با توجه به تعداد افراد دارای معلولیتی که استخدام کرده‌اند - از پرداخت حق بیمه سهم کارفرمایی در قبال افراد دارای معلولیت جذب شده معافند، هم چنین افراد دارای معلولیتی که به صورت خوداشتغالی یا در کارگاه‌های اشتغال خانگی مشغول به کار می‌باشند حسب مورد از پرداخت حق بیمه سهم کارفرما یا خویش‌فرما معاف می‌شوند. حق بیمه سهم کارفرمایی یا خویش‌فرمایی این گونه افراد توسط دولت تأمین و پرداخت خواهد شد.

تبصره ۱- آیین‌نامه اجرایی این ماده توسط وزارت با همکاری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

ماده ۱۱- سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور مکلف است راساً یا با جلب مشارکت بخش غیردولتی، اقدام به پذیرش کارآموزان دارای معلولیت نموده و از طریق مناسب‌سازی و توسعه مراکز موجود و یا تأسیس آموزشگاه‌ها و مراکز آموزش مهارت‌های فنی و حرفه‌ای افراد دارای معلولیت اقدام نموده و ضمن ارائه حمایت‌های لازم و تأمین تجهیزات تخصصی مهارت آموزی متناسب با شرایط کارآموزان دارای معلولیت، یارانه آموزش این افراد را در بودجه سنواتی خود منظور و پرداخت نماید.

همچنین این سازمان مکلف است به منظور تأمین کیفیت و بازدهی مطلوب آموزش‌های فنی و حرفه‌ای افراد دارای معلولیت، با اخذ مشاوره‌های تخصصی سازمان و سازمان آموزش و پرورش استثنائی کشور استانداردها و نظام‌نامه جامع آموزش مهارت‌های فنی و حرفه‌ای کارآموزان دارای معلولیت را تدوین و به مراکز موضوع این ماده ابلاغ نماید.

ماده ۱۲- وزارت راه و شهرسازی و سایر دستگاه های مربوط مکلفند متناسب با ارایه تسهیلات و اقدامات حمایتی از سازندگان واحدهای مسکونی اعم از انبوه‌سازان، تعاونی ها و بخش خصوصی، تعهد لازم برای اختصاص حداقل ده درصد واحدهای مسکونی احداثی به افراد دارای معلولیت فاقد مسکن (با اولویت زوج‌های دارای معلولیت) به صورت ارزان‌قیمت و مناسب‌سازی شده با معرفی سازمان را توسط سازندگان مذکور اخذ و بر اجرای آن نظارت نمایند.

تبصره ۱- نظام بانکی کشور مکلف است تسهیلات اعتباری بلندمدت مسکن حمایتی موضوع این ماده را برای یک بار با نرخ سود ترجیحی تأمین و به افراد دارای معلولیت تحت پوشش سازمان و یا تعاونی‌ها و مؤسسات خیریه مورد تأیید سازمان اختصاص دهد.

تبصره ۲- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور اعتبار مورد نیاز جهت پرداخت مابه‌التفاوت نرخ سود چهار درصد و نرخ سود مصوب نظام بانکی را بر اساس مطالبه سالانه بانک مرکزی در قانون بودجه سالانه منظور خواهد نمود.

ماده ۱۳- سازمان ملی زمین و مسکن موظف است زمین مورد نیاز احداث واحدهای مسکونی افراد دارای معلولیت فاقد مسکن را به صورت اجاره بلندمدت (نود و نه ساله) تأمین و در اختیار افراد مذکور و یا تعاونی‌ها و مؤسسات خیریه‌ای که برای آنان مسکن احداث می‌نمایند، قرار دهد.

ماده ۱۴- افراد دارای معلولیت از پرداخت هزینه‌های صدور پروانه ساختمانی، آماده‌سازی زمین، عوارض نوسازی و هم‌چنین حق انشعابات آب، برق، گاز و دفع فضلاب منطبق با الگوی مسکن مصوب شهری یا منطقه معاف می‌باشند.

تبصره ۱- استفاده از تسهیلات موضوع این ماده صرفاً برای یک واحد مسکونی مجاز است.

تبصره ۲- وزارت و سایر دستگاه‌های اجرایی ذیربط موظفند اعتبار مورد نیاز موضوع این ماده را هر ساله به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور اعلام نمایند تا در لویح بودجه سالانه پیش‌بینی شود.

فصل هفتم: فرهنگ‌سازی و ارتقای آگاهی‌های عمومی

ماده ۱۵- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان تبلیغات اسلامی، شهرداری‌ها و سایر سازمان‌ها و نهادهای دارنده سالن‌های نمایش فیلم، مکلفند بدون اخذ هزینه، امکان نمایش تیزرهای آموزشی مورد تأیید سازمان در خصوص حقوق افراد دارای معلولیت و چگونگی تعامل با این افراد را فراهم آورند.

ماده ۱۶- سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران مکلف است حداقل پنج ساعت از برنامه‌های خود را در هفته در زمان مناسب به برنامه‌های سازمان و آشنایی مردم با توانمندی‌های افراد دارای معلولیت اختصاص دهد و نسبت به زیرنویسی فیلم‌ها و برنامه‌های شبکه‌های مختلف سیما، استفاده از رابط ناشنویان و نیز پخش توصیف شنیداری فیلم‌ها جهت افراد نابینا اقدام نماید.

فصل هشتم- حمایت‌های قضایی و تسهیلات مالیاتی

ماده ۱۷- مراجع قضایی مکلفند هنگام نصب قیم برای افراد کم‌توان ذهنی و مبتلایان به بیماری‌های روانی مزمن نظر سازمان را اخذ کنند. در مواردی که فرد واجد شرایطی برای پذیرش قیمیت وجود نداشته باشد یا این سمت را نپذیرد دادگاه مکلف است سازمان را به عنوان قیم تعیین کند.

ماده ۱۸- سازمان مکلف است حسب درخواست فرد دارای معلولیت یا قیم وی (حسب مورد)، در پرونده‌هایی که حق فرد دارای معلولیت به دلیل معلولیت (به تشخیص سازمان یاد شده)، مورد تعرض قرار گرفته یا چنین ادعایی مطرح است، در دادگاه مربوط شرکت نموده و به عنوان نماینده فرد دارای معلولیت با رعایت ماده (۳۲) آیین دادرسی مدنی محسوب می‌شود.

ماده ۱۹- کانون وکلای دادگستری و مرکز مشاوران حقوقی، وکلا- و کارشناسان قوه قضائیه مکلفند علاوه بر الزامات مندرج در قوانین مربوط، موارد استفاده افراد دارای معلولیت از وکیل معاضدتی را به کلیه پرونده‌های مطروحه این گونه افراد در مراجع قضایی یا شبه قضایی تعمیم دهند.

ماده ۲۰- صد در صد هزینه‌های اشخاص حقیقی و حقوقی-ی در جهت احداث و تجهیز و توسعه و مناسب سازی کلیه مراکز توانبخشی، نگه-داری و مراقبت-ی، حرفه‌آموزی، آموزش، کارآفرینی، رفاهی و مسکن مورد نیاز افراد دارای معلولیت که مجوز فعالیت از سازمان را کسب نموده، با تأیید سازمان به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی محسوب می‌شود.

ماده ۲۱- پنجاه درصد حقوق و مزایا یا دستمزد مشمول مالیات یکی از اولیاء افراد دارای معلولیت خیلی شدید و شدید مادامی که مسئولیت پرداخت هزینه‌های مترتب بر معلولیت فرد بر عهده اولیاء است از پرداخت مالیات معاف خواهند بود. گواهی تأیید نوع و شدت معلولیت افراد مشمول این ماده از سوی کمیسیون پزشکی تشخیص نوع و شدت معلولیت سازمان ارائه خواهد شد.

تبصره- آیین‌نامه اجرایی این ماده توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی و وزارت ظرف شش ماه پس از ابلاغ قانون تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

فصل نهم- معیشت و حمایت‌های اداری و استخدامی

ماده ۲۲- دولت موظف است کمک هزینه معیشت افراد دارای معلولیت‌های بسیار شدید و شدید فاقد شغل و درآمد را به میزان حداقل دستمزد سالانه تعیین و اعتبارات لازم را در بودجه سالانه کل کشور منظور نماید تا از طریق سازمان بهزیستی کشور به افراد یاد شده پرداخت شود. بانوان کارمند دارای معلولیت، بانوان کارمند همسر فرد دارای معلولیت یا دارای فرزند دارای معلولیت به شرط نگهداری فرد دارای معلولیت در منزل (به تشخیص کمیسیون پزشکی - توانبخشی سازمان)، از تسهیلات مقرر در قانون خدمت نیمه‌وقت بانوان و اصلاحات بعدی آن با استفاده از حقوق و مزایای کامل بهره‌مند خواهند شد و در صورتی که فرزند دارای معلولیت فاقد مادر باشد، پدر یا سرپرست قانونی وی و شاغلین مرد دارای همسر دارای معلولیت به شرط نگهداری فرد دارای معلولیت در منزل (به تشخیص کمیسیون پزشکی سازمان)، با یک چهارم کسر ساعات کار هفتگی از حقوق و مزایای کامل استفاده خواهد نمود.

ماده ۲۳- دستگاه‌های مشمول مکلفند ساعات کار روزانه شاغلین دارای معلولیت‌های شدید و خیلی شدید را حداکثر دو ساعت در روز کاهش دهند.

فصل یازدهم- نظارت و منابع مالی

ماده ۲۴- به منظور شفاف‌سازی منابع مالی اختصاص یافته برای اجرای این قانون و حمایت از افراد دارای معلولیت، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی مکلف است نسبت به ایجاد ردیف اعتباری ذیل فصل رفاه اجتماعی متناسب با عناوین فصول این قانون در لوایح بودجه سنواتی اقدام نماید.

ماده ۲۵- با لازم‌الاجرا شدن این قانون، قانون جامع حمایت از حقوق معلولان - مصوب ۱۳۸۳- به استثنای ماده (۲) و تبصره‌های (۱) و (۳) آن، تبصره ماده (۴)، بندهای الف)، ج)، د)، ه-، و) و ز) و نیز تبصره‌های (۱) و (۲) ماده (۷)، ماده (۱۱) و ماده (۱۵) و تبصره آن ملغی‌الاثرباشد.

(وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی؛ وزیر امور اقتصادی و دارایی؛ رئیس جمهور)

استثنائات ایفا شده

همراه و ضمیمه متن لایحه ۲۵ ماده ای، در همان تاریخ ۲۶ مرداد ۹۴ متن دیگری از انجمن باور واصل شد که عیناً در زیر آمده است.

استثنائاتی که در قانون ایفاء شدند:

ماده ۲- کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی موظفند در طراحی، تولید و احداث ساختمان‌ها و اماکن عمومی و معابر و وسایل خدماتی به نحوی عمل نمایند که امکان دسترسی و بهره‌مندی از آن‌ها برای معلولان هم چون افراد عادی فراهم گردد.

تبصره ۱- وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی موظفند جهت دسترسی و بهره‌مندی معلولان، ساختمان‌ها و اماکن عمومی، ورزشی و تفریحی، معابر و وسایل خدماتی موجود را در چارچوب بودجه‌های مصوب سالانه خود مناسب‌سازی نمایند.

تبصره ۳- سازمان بهزیستی کشور مجاز است بر امر مناسب‌سازی ساختمان‌ها و اماکن دولتی و عمومی دستگاه‌های مذکور در ماده فوق نظارت و گزارشات اقدامات آن‌ها را درخواست نماید.

تبصره ماده ۴- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان تربیت بدنی و شهرداری‌ها موظفند کتابخانه، اماکن ورزشی، پارک و اماکن تفریحی خود را به نحوی احداث و تجهیز نمایند که امکان بهره‌مندی معلولان فراهم گردد.

بندهای الف، ج، د، ه-، و، ز و نیز تبصره‌های ۱ و ۲ ماده ۷

الف- اختصاص-اصح-دافل سه درصد (۳٪) از مج-وزهای استخدامی (رسمی، پیمانی، کارگری) دستگاه‌های دولتی و عمومی اعم از وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مؤسسات، شرکت‌ها و نهادهای عمومی و انقلابی و دیگر دستگاه‌هایی که از بودجه عمومی کشور استفاده می‌نمایند به افراد معلول واجد شرایط.

ج- پرداخت تسهیلات اعتباری به واحدهای تولیدی، خدماتی، عمرانی و صنفی و کارگاه‌های تولیدی حمایتی در مقابل اشتغال افراد معلول به میزانی که در قوانین بودجه سالانه مشخص می‌گردد.

د- پرداخت تسهیلات اعتباری خوداشتغالی (وجوه اداره شده) به افراد معلول به میزانی که در قوانین بودجه سالانه مشخص می‌گردد.

ه- پ-پرداخت تسهیلات اعتباری (وجوه اداره شده) جهت احداث واحدهای تولیدی و خدماتی اشتغال‌زا به شرکت‌ها و مؤسساتی که بیش از شصت درصد (۶۰٪) سهام و سرمایه آن‌ها متعلق به افراد معلول است.

و- اختصاص-اص حدافل شصت درصد (۶۰٪) از پست‌های سازمانی تلفنچ-ی (اپراتور تلفن) دستگاه‌ها، شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی به افراد نابینا و کم‌بینا و معلولان جسمی، حرکتی.

ز- اختصاص حدافل شصت درصد (۶۰٪) از پست‌های سازمانی متصدی دفتری و ماشین‌نویسی دستگاه‌ها، شرکت‌ها و نهادهای عمومی به معلولین

جسمی، حرکتی.

ص: ۴۳۰

تبصره ۱- کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی مجازند تا سقف مجوزهای استخدامی سالانه خود، افراد نابینا و ناشنوا و معلولین ضایعات نخاعی واجد شرایط را رأساً به صورت موردی و بدون برگزاری آزمون استخدامی به کار گیرند.

تبصره ۲- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور موظف است سه درصد (۳٪) از مجوزهای استخدامی سالانه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مؤسسات دولتی، شرکت‌ها و نهادهای عمومی و انقلابی را کسر و در اختیار سازمان بهزیستی کشور قرار دهد تا نسبت به برگزاری آزمون استخدامی اختصاصی برای معلولین واجد شرایط با همکاری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور اقدام و معلولین واجد شرایط پذیرفته‌شده را حسب مورد به دستگاه مربوطه معرفی نماید.

ماده ۱۱- مرکز آمار ایران مکلف است در سرشماری‌های عمومی جمعیت کشور به نحوی برنامه‌ریزی نماید که جمعیت افراد معلول به تفکیک نوع معلولیت آن‌ها مشخص گردد.

ماده ۱۵- رؤسای سازمان‌های بهزیستی استان‌ها مجازند در جلسات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان و گروه‌های کاری آن به عنوان عضو شرکت نمایند.

تبصره- به منظور کمک به اشتغال معلولان و مددجویان، رئیس سازمان بهزیستی کشور مجاز است در جلسات شورای عالی اشتغال شرکت نماید.

متن ۲۸ ماده ای مصوب دولت

به تاریخی که متن فوق واصل شد یعنی ۲۶ مرداد ۹۴، متن دیگری هم در ۲۸ ماده با عنوان مصوبات داخلی دولت از انجمن باور دریافت شد. مقدمه آن صراحت دارد هیات دولت در ۱۰ خرداد ۹۴ این متن را در ۲۸ ماده تصویب و با امضاء اسحاق جهانگیری معاون اول رییس جمهور به دستگاه‌های اجرایی ابلاغ شده است.

لازم به ذکر است متن ۳۹ ماده ای که قبلاً آوردیم، اگر لایحه باشد باید بخش دومی هم داشته باشد که هیات دولت تصویب کرد، ولی قسمت دومی به دست ما نرسید. اما متن ۲۵ ماده ای با عنوان لایحه، بخش دومی دارد که همین متن ۲۸ ماده ای است. زیرا دولت و وزیر تعاون، کار و رفاه تصریح دارد که متن ۶۳ ماده ای دو قسمت شده است. اکنون متن ۲۸ ماده ای مصوب در دولت را می آوریم:

وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی - وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی - وزارت راه و شهرسازی - وزارت ورزش و جوانان - وزارت دادگستری - وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی - وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات - وزارت آموزش و پرورش - وزارت کشور - وزارت صنعت، معدن و تجارت - وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران - سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری - سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور - سازمان بهزیستی کشور - بنیاد شهید و امور ایثارگران - مرکز آمار ایران

هیئت وزیران در جلسه ۱۰/۳/۱۳۹۴ به پیشنهاد وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و به استناد اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تصویب کرد:

۱- به منظور سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی اجرایی، نظارت بر امر مناسب‌سازی و ایجاد بانک جامع اطلاعات مناسب‌سازی در کشور، ستاد هماهنگی مناسب‌سازی کشور به ریاست وزیر کشور تشکیل می‌شود. ترکیب اعضاء و شرح وظایف ستاد یاد شده و نحوه نظارت و پیگیری مناسب‌سازی طبق دستورالعملی است که توسط وزارت کشور با هماهنگی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی که در این تصویب‌نامه «وزارت» نامیده می‌شود و وزارت راه و شهرسازی ظرف سه‌ماه از لازم‌الاجرا شدن این تصویب‌نامه تهیه و ابلاغ می‌شود.

۲- دستگاه‌های متولی صدور مجوز مربوط مکلفند با رعایت قوانین و مقررات مربوط، ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای افراد دارای معلولیت و استانداردهای مناسب‌سازی را در شرایط و الزامات صدور مجوز لحاظ نمایند.

۳- وزارت راه و شهرسازی موظف است در کلیه طرح‌های آماده‌سازی و اجرای مجتمع‌های مسکونی به صورت انبوه و نیز طراحی و اجرای شهرهای جدید، ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای افراد دارای معلولیت را رعایت نماید.

۴- وزارت مکلف است ساز و کار لازم جهت ارایه تسهیلات برای مناسب‌سازی خودروهای افراد دارای معلولیت تحت پوشش سازمان بهزیستی کشور که در این تصویب‌نامه سازمان نامیده می‌شود را با رعایت قوانین و مقررات مربوط فراهم نماید.

۵- سازمان مکلف است وسایل و تجهیزات توانبخشی و فناوری‌های کمک زیستی تسهیل‌کننده زندگی افراد دارای معلولیت را با رعایت استانداردهای لازم و با اولویت تأمین از تولیدات داخلی با بهای مناسب و منطبق با توان خرید مصرف‌کنندگان، در اختیار آنان قرار دهد.

۶- سازمان با همکاری وزارت آموزش و پرورش (سازمان آموزش و پرورش استثنائی) موظف است علاوه بر فراهم نمودن امکان دسترسی برابر و بدون تبعیض کودکان دارای معلولیت به مراکز آموزش پیش دبستانی و مهدکودک‌ها و مراکز آموزشی مقطع ابتدایی تا پایان مقطع آموزش متوسطه و هنرستان‌ها در کنار همسالان فاقد معلولیت آنان در مدارس عادی، امکان آموزش کودکان زیر شش سال دارای معلولیت‌های شدید و حاد یادگیری، کم‌توان ذهنی و معلولیت‌های چندگانه را که امکان آموزش در مراکز تلفیقی را ندارند، در مراکز خاص آموزشی از طریق حمایت از بخش غیردولتی یا رأساً فراهم نماید. سازمان مکلف است نسبت به پرداخت کمک هزینه آموزش کودکان دارای معلولیت در مهدهای کودک و مراکز آموزش پیش‌دبستانی اقدام نماید. بار مالی این بند توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور در لوایح بودجه سنواتی پیش‌بینی می‌شود.

۷- وزارتخانه‌های ورزش و جوانان و فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلفند با هماهنگی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و با رعایت قوانین و مقررات مربوط نسبت به اختصاص سهم عادلانه و متناسب افراد دارای معلولیت و کمک هزینه به بخش عمومی غیردولتی ارایه دهنده خدمات ورزشی به افراد دارای معلولیت از بودجه ورزش و امور فرهنگی، هنری و تفریحی کشور اقدام نمایند.

۸- وزارت ورزش و جوانان مکلف است با اولویت طراحی اماکن و تأسیسات ورزشی در کنار سایر افراد، نسبت به توسعه مراکز و تأسیسات ورزشی اختصاصی فعالیت‌های ورزشی و حمایت از مسابقات و جشنواره‌های ورزشی افراد دارای معلولیت با رعایت قوانین و مقررات مربوط اقدام نماید.

۹- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است با رعایت قوانین و مقررات مربوط به منظور استفاده برابر افراد ناشنوا از محصولات تصویری با تخصیص اعتبارات لازم از زیرنویس این محصولات برای افراد ناشنوا حمایت کند.

۱۰- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری مکلف است با پیش‌بینی منابع مالی مورد نیاز نسبت به تدوین و ابلاغ سیاست‌های حمایتی و اجرایی توسعه تورهای گردشگری برای افراد دارای معلولیت با رعایت قوانین و مقررات اقدام نماید.

۱۱- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است از محل اعتبارات مصوب مربوط، بودجه مورد نیاز تولید و انتشار کتب و نشریات بریل، گویا، چاپ درشت و در قالب‌های الکترونیک برای افراد نابینا و کم‌بینا و چاپ و انتشار کتب و نشریات تخصصی مورد نیاز افراد دارای معلولیت و هم‌چنین ایجاد پایگاه‌های اطلاع‌رسانی تخصصی این افراد را تأمین کند. همچنین وزارت مذکور موظف است ضمن رعایت حقوق مالکیت معنوی ناشرین، با اتخاذ تدابیر تشویقی، ناشرین را به ارائه نسخ الکترونیکی آثار خود جهت استفاده نابینایان و کم‌بینایان ترغیب نماید.

۱۲- مراجع نشر قوانین، مقررات، بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌ها مکلفند موارد یاد شده را با رعایت قوانین و مقررات مربوط حداقل در یکی از اشکال بریل، گویا، چاپ درشت یا قالب‌های الکترونیکی در دسترس افراد دارای معلولیت قرار دهند.

۱۳- وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مکلف است استانداردهای دسترس‌پذیری به دیدارگاه‌های مجازی برای فناوری‌های کمکی نابینایان و کم‌بینایان را با رعایت قوانین و مقررات مربوط تدوین و بر رعایت آن از سوی دستگاه‌های اجرایی نظارت نماید.

۱۴- سازمان آموزش و پرورش استثنائی کشور مکلف است با رعایت قوانین و مقررات مربوط کلیه پشتیبانی‌های تخصصی از دانش‌آموزان دارای معلولیت از جمله تأمین معلمین رابط، وسایل کمک آموزشی متناسب با معلولیت هر دانش‌آموز و تأمین منابع آموزشی قابل استفاده دانش‌آموزان دارای معلولیت حسی را فراهم نماید.

۱۵- وزارت آموزش و پرورش مکلف است با رعایت قوانین و مقررات مربوط امکان تحصیل رایگان دانش‌آموزان دارای معلولیت جسمی را که بر اساس تشخیص کارشناسان ارزیاب سازمان آموزش و پرورش استثنائی کشور بر اثر نوع و شدت معلولیت یا مواجه با معلولیت‌های چندگانه، قادر به تحصیل در محیط‌های آموزش عادی نیستند، در مراکز آموزشی استثنائی دولتی تأمین نماید.

۱۶- سازمان مکلف است با رعایت قوانین و مقررات مربوط خدمات و وسایل توانبخشی مورد نیاز کودکان دارای معلولیت را از بدو بروز معلولیت، در اختیار آنان قرار دهد.

۱۷- وزارت خانه‌های آموزش و پرورش و فرهنگ و ارشاد اسلامی، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، سازمان تبلیغات اسلامی، سازمان‌ها و مؤسسات وابسته به شهرداری‌ها و سایر مؤسسات دولتی و عمومی غیردولتی مکلفند با رعایت قوانین و مقررات مربوط ضمن ایجاد فرصت‌های برابر بهره‌مندی کودکان و نوجوانان دارای معلولیت از خدمات و برنامه‌های پرورشی و فرهنگی خود، از تولید منابع آموزشی فوق برنامه، بازی‌های فکری، کتب و نشریات ویژه کودکان و نوجوانان در اشکال

قابل دسترس برای کودکان و نوجوانان دارای معلولیت‌های حسی و هم چنین محصولات فرهنگی منطبق با نیازهای ویژه کودکان و نوجوانان دارای معلولیت، حمایت به عمل آورند.

۱۸- سازمان و وزارتخانه های علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و آموزش و پرورش و دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی تابعه مکلفند وسایل کمک آموزشی مورد نیاز دانشجویان دارای معلولیت و تأمین منابع و مواد آموزشی دانشجویان دارای معلولیت‌های حسی در اشکال قابل استفاده این دانشجویان را با رعایت قوانین و مقررات مربوط تأمین نمایند. اعتبار مورد نیاز این بند در بودجه سالانه دستگاه های مربوط پیش‌بینی خواهد شد.

۱۹- سازمان موظف است با همکاری سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور و سازمان‌های مردم‌نهاد به منظور توانبخشی حرفه‌ای، توانمندسازی و اشتغال حمایتی افراد دارای معلولیتی که به دلیل نوع و شدت معلولیت یا آسیب‌مندی از معلولیت‌های چندگانه قادر به کار در محیط‌های کسب و کار عادی نیستند، نسبت به گسترش کارگاه‌های آموزشی، حمایتی و تولیدی افراد دارای معلولیت و ارائه خدمات توانبخشی حرفه‌ای برای آنان با رعایت قوانین و مقررات اقدام نماید.

۲۰- وزارت مکلف است در راستای ایجاد اشتغال برای افراد دارای معلولیت و حفظ ایمنی این افراد حین کار، خدمات زیر را با همکاری سازمان... های ذی‌ربط و با رعایت قوانین و مقررات مربوط ارائه دهد:

الف: صدور مجوز ایجاد مراکز کاربایی، خدمات کارآفرینی و مشاوره‌های شغلی ویژه افراد دارای معلولیت.

ب: ایجاد بانک اطلاعات جامع کارآفرینی و اشتغال افراد دارای معلولیت.

ج: طراحی، تدوین و تنظیم آیین‌نامه‌های حفاظت، ایمنی و بهداشت کار ویژه شاغلین دارای معلولیت با همکاری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی.

۲۱- وزارت آموزش و پرورش مکلف است جهت آشنایی دانش‌آموزان با حقوق و توانمندی های افراد دارای معلولیت دروسی را با محتوای آموزشی حقوق این افراد، علایم و نمادهای انواع معلولیت و نشانه‌های شهری مربوط به افراد دارای معلولیت را در محتوای آموزشی مقاطع مختلف تحصیلی دانش‌آموزان با رعایت قوانین و مقررات مربوط پیش‌بینی نماید.

۲۲- دستگاه‌های مشمول مکلفند با رعایت قوانین و مقررات مربوط و متناسب با موضوع فعالیت خود، شیوه‌ارایه صحیح خدمات به افراد دارای معلولیت را با کسب نظر و مشاوره سازمان و تشکل‌های مردم‌نهاد افراد دارای معلولیت، به کارکنان خود آموزش دهند.

۲۳- سازمان موظف است با رعایت قوانین و مقررات مربوط نسبت به ارائه خدمات مددکاری، مشاوره‌ای و مراقبتی به افراد دارای معلولیت به ویژه زوج های دارای معلولیت اقدام نماید.

۲۴- سازمان مکلف است با رعایت قوانین و مقررات مربوط، نسبت به آموزش پیشگیری های لازم به والدین دارای معلولیتی که نوع معلولیت آنان مبین احتمال بروز این معلولیت در فرزندان آنهاست، اقدام نماید.

۲۵- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلف است با همکاری وزارت، برنامه جامع پیشگیری و کاهش بروز معلولیت را با رعایت قوانین و مقررات مربوط تدوین و اجرا نماید.

۲۶- وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی موظف است با همکاری وزارت و با رعایت قوانین و مقررات مربوط، بسته‌های آموزشی پیشگیری از بروز معلولیت‌های قابل اجتناب را برای خانواده‌ها و

سایر گروه‌های هدف اجتماعی تدوین کرده و به صورت رایگان در اختیار آنان قرار داده و از طریق شبکه خانه‌های بهداشت، خانواده‌های ساکن روستا و مناطق دورافتاده را در این زمینه آموزش دهد.

۲۷- سازمان مکلف است با همکاری وزارت در مواردی که به دلیل عدم اجرای قوانین و مقررات مربوط، حقوق جمعی افراد دارای معلولیت تضییع می‌شود، موضوع را تا حصول نتیجه پیگیری نماید.

۲۸- به منظور هماهنگی دستگاه‌های مربوط به اجرای این تصویب‌نامه و نظارت بر حسن اجرای آن شورای هماهنگی افراد دارای معلولیت با ترکیب زیر تشکیل می‌شود:

۱. وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی (رئیس)

۲. رئیس سازمان بهزیستی کشور (دبیر)

۳. وزیر راه و شهرسازی یا معاون ذی ربط

۴. وزیر آموزش و پرورش یا معاون ذی ربط

۵. وزیر علوم، تحقیقات و فناوری یا معاون ذی ربط

۶. وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی یا معاون ذی ربط

۷. وزیر صنعت، معدن و تجارت یا معاون ذی ربط

۸. وزیر کشور یا معاون ذی ربط

۹. رئیس سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران یا معاون ذی ربط

۱۰. رئیس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور یا معاون ذی ربط

۱۱. نماینده تام‌الاختیار رئیس قوه قضائیه

۱۲. رئیس بنیاد شهید و امور ایثارگران یا معاون ذی ربط

۱۳. پنج نفر از نمایندگان افراد دارای معلولیت کشور به انتخاب شبکه‌های ملی تشکل‌های مردم‌نهاد بر حسب گروه‌های اصلی افراد دارای معلولیت کشور (ناینیایان، ناشنوایان، افراد دارای معلولیت جسمی - حرکتی، افراد کم‌توان ذهنی و مبتلایان به اختلالات روانی مزمن) تا زمان ایجاد شبکه‌های مذکور، انجمن‌های ذی‌ربط عهده‌دار این وظیفه خواهند بود.

۱۴. سه نفر از کارشناسان برجسته امور افراد دارای معلولیت کشور با معرفی وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی

تبصره ۱- دبیرخانه شورا در سازمان مستقر می‌باشد و مسئولیت پشتیبانی علمی، پژوهشی و خدماتی متناسب با وظایف و مسئولیت شورا را برعهده خواهد داشت.

تبصره ۲- دستورالعمل‌های داخلی شورا به پیشنهاد دبیرخانه به تصویب شورا خواهد رسید.

تبصره ۳- دبیر شورا موظف است گزارش عملکرد سالانه این تصویب‌نامه را بر اساس شاخص‌های هر برنامه و فعالیت تنظیم شده است، به هیأت

وزیران ارایه نمایند.

(اسحاق جهانگیری معاون اول رئیس جمهور)

ص: ۴۳۵

از سال ۱۳۹۲ تا اکنون که مردادماه ۱۳۹۴ است، چند حادثه حقوقی اتفاق افتاده است. نیز تحلیل های متفاوت و نسبتاً زیاد درباره حقوق معلولین مطرح شده است. اهم حوادث در این دو سال عبارت است از: نشر پیش نویس ۳۶ ماده ای از طرف دولت جمهوری اسلامی؛ انتشار لایحه جامع حمایت از معلولان در ۶۳ یا ۶۶ ماده؛ انتشار متن مصوب دولت از طرف وزارت تعاون، کار و رفاه به عنوان نماینده دولت در امور معلولین؛ ده ها جلسه با عناوین مختلف جهت بررسی و اظهار نظر.

این حوادث با حواشی و تحلیل های مطرح شده، رخدادهایی است که در تاریخ حقوق معلولین تأثیر ژرف و همه جانبه خواهد داشت. این مبحث به دیدگاه های مسئولین می پردازد و تحلیل های آن ها را رصد می کند.

نخست اخبار منتشره در این سال ها که گویای اقدامات، تصمیم ها و آراء مجلسی ها و دولتی ها است را می آورم. زیرا برخی از حقایق حقوق معلولین را می توان از اخبار به دست آورد. سپس تحلیل های نمایندگان و مدیران دولتی را می آوریم. البته این تحلیل ها و بررسی ها مربوط به پیش نویس ۳۶ ماده ای و لایحه ۶۳ یا ۶۶ ماده ای و نیز مصوبه دولت است. تحلیل های ویژه و مخصوص پیش نویس ۳۶ ماده ای را قبلاً و بعد از متن آن پیش نویس آوردم و اکنون به بقیه تحلیل ها که شامل همه متون اخیر می شود می پردازم.

یک نکته مهم این است که اخبار به ترتیب تاریخ است. چون تاریخ اقدامات و تاریخ اظهارنظرها خود گویای نکات فراوان است. برای نمونه در مرداد ۱۳۹۱ معاون توان بخشی سازمان بهزیستی از اتمام اصلاحات لایحه خبر داده و گفته به زودی تقدیم مجلس می شود. دقیقاً دو سال و نه ماه بعد یعنی در خرداد ۱۳۹۴ وزیر رفاه، خبر اتمام اصلاح لایحه را گفته است.

سیر اخبار حوادث معلولین و رخدادهای حقوقی معلولین اگر دقیق بررسی شود، تعارض ها و تناقض ها، کارهای مکرر، و نیز نظرات ابداعی و ابتکاری و اقدامات سودمند به دست می آید.

جنبش حقوقی معلولین در اخبار و تحلیل های منتشره نمایان و پیدا است. در واقع اخبار و تحلیل ها گویا و نشانگر وضعیت کنونی و اوضاع گذشته این جنبش می باشد. تجارب و دستاوردهای مختلف را در اخبار و تحلیل ها می توان صید کرد و برای اقدامات آینده، از آن ها بهره گرفت.

این مبحث شامل دو بخش است: سیر حوادث در آینه اخبار؛ تحلیل و نقدها

اخبار حقوقی معلولین از سال ۹۱ تا ۱۰ مرداد ۹۴ رصد شده و به ترتیب تاریخی آمده است. بعد از هر خبر، نکات برجسته و مهم آن را نشان داده ایم.

تحلیل های هر مدیر دولتی یا هر نماینده به صورت گزینشی آمده است، یعنی فقط نکات مهم و سودمند انتخاب شده اند. پس از هر تحلیل، نکات مهم مندرج در تحلیل نیز آمده است.

درباره لایحه جامع حمایت از حقوق معلولین که ابتدا پیش نویس ۳۶ ماده ای و بعداً به لایحه ۶۳ ماده ای معروف شده، اخباری در سطح رسانه ها منتشر شده است. این اخبار گویای دیدگاه های مسئولین، تصمیمات و اقدامات آنها است. نکاتی در اخبار آمده که نشانگر مواضع حقوقی نهادها و از طرف دیگر، پیشرفت جریان حقوق خواهی معلولین می باشد. تا کنون در طول تاریخ حقوق معلولین، به اندازه دو یا سه سال اخیر اخبار و گزارش حول و حوش این موضوع منتشر نشده است. کثرت اخبار و گستردگی اطلاع رسانی در این باره نشانگر اهمیت آن و نیز نشانگر اهمیت و گستردگی جریان حقوق گرای معلولین است.

اتمام تدوین لایحه پیش نویس ۳۶ ماده ای در سازمان بهزیستی - ۳۰ مرداد ۹۱

معاون توان بخشی سازمان بهزیستی کشور در مرداد ماه سال ۱۳۹۱ از تدوین دو نسخه از لایحه بازنگری در قانون جامع حمایت از حقوق معلولان در سازمان بهزیستی و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی خبر داد و اعلام کرد که در این میان نسخه سازمان بهزیستی آماده شده است و در حال ارائه به وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی است. (۱)

اتمام اصلاح لایحه حمایت از حقوق معلولین در دولت - ۴ اردیبهشت ۹۴

علی ربیعی، وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی چهارم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴ از به اتمام رسیدن لایحه اصلاح قانون حمایت از حقوق معلولان در دولت خبر داده و گفت به زودی این لایحه که در راستای احقاق حقوق معلولان است تقدیم مجلس خواهد شد.

او در گفت و گویی با سایت جماران درباره آخرین وضعیت بررسی لایحه اصلاح قانون حمایت از حقوق معلولان در دولت، اظهار کرده بود: برای جامع تر شدن لایحه اصلاح قانون حمایت از حقوق معلولان پیشنهادات زیادی ارایه شده بود که وزارت کار تمام پیشنهادات را به طور دقیق مورد بررسی قرار داد. علت آنکه این لایحه با کمی تأخیر به اتمام رسید بررسی پیشنهادات مذکور بود که البته اکنون در کمیسیون اجتماعی دولت به پایان رسیده است و به زودی تقدیم مجلس خواهد شد.

همچنین از مشارکت معلولان در بررسی لایحه اصلاح قانون حمایت از حقوق معلولان خبر داد. این لایحه در صحن دولت در نوبت رسیدگی قرار دارد و تمام فقدان هایی که در راستای حقوق معلولان بود در آن لحاظ شده و تلاش شده نواقص قانونی آن نیز برطرف شود. در سال ۹۴ خبرهای خوشی برای معلولان خواهیم داشت و به نظر می رسد این لایحه می تواند به احقاق حقوق از دست رفته آن ها کمک کند. (۲)

ملاحظه: سایت جماران در نقد و توضیح نظرات وزیر نوشته است: این موضوعات در حالی مطرح شده که یکی از مسئولان سابق حوزه توان بخشی سازمان بهزیستی اجرای اصلاحیه قانون جامع

۱- سایت ممتاز نیوز، ۳۰ مرداد ۱۳۹۱.

۲- سایت جماران، ۴ اردیبهشت ۱۳۹۴.

معلولان را نیازمند تامین اعتبار سه هزار میلیارد تومانی دانسته و اعلام کرده بود: هر زمان که در مجلس به تصویب برسد باید بودجه مورد نیاز آن نیز تخصیص داده شود در غیر این صورت امکان اجرای آن نیست. (۱)

طرح برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت در هیات دولت - ۱۰ خرداد ۹۴

هیئت دولت عصر روز یکشنبه ۱۰ خرداد ۹۴ به ریاست دکتر حسن روحانی تشکیل جلسه داد و مهم ترین مسائل جاری کشور از سوی اعضای دولت مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفت.

سپس هیئت وزیران گزارش کمیسیون امور اجتماعی و دولت الکترونیک را درباره برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت مورد بحث و بررسی قرار داد و ضمن تصویب این برنامه، مقرر کرد بخشی از برنامه که نیازمند کسب اجازه از مجلس شورای اسلامی است در قالب لایحه به مجلس شورای اسلامی تقدیم گردد و بخش های دیگر آن نیز که در صلاحیت دولت یا دستگاه های اجرایی است، برای اجرا ابلاغ شود. (۲)

ملاحظه: ۱- اولین بار، یکشنبه ۱۰ خردادماه ۱۳۹۴، متن تدوین شده در وزارت رفاه در هیئت دولت مطرح شد. دولت رأی به دو تکه کردن آن داد. همین مبحث بعداً تنش زا شد و برخی به مخالفت آن برخاستند.

۲- در متن خبر تغییر لایحه یا قانون نیامده بلکه از «برنامه جامع حمایت از حقوق معلولان» یاد شده است. احتمالاً ضبط و تصحیف سهوی باشد. خبرنگار دقت حقوقی نداشته و در کاربرد واژگان دقت نکرده است. شاید دولت با دقت و عمداً واژه برنامه را استفاده کرده و هدفش تصویب یک راه یعنی برنامه برای یک دوره معین زمانی است مثل برنامه پنج ساله توسعه.

اگر اصطلاح برنامه عمداً استفاده شده باشد، نیازی به تصویب مجلس نیست و مثل دیگر برنامه ها، خود دولت می تواند تصویب کند.

تصویب برنامه جامع حمایت از حقوق معلولان - ۱۱ خرداد ۹۴

علی ربیعی وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی در حاشیه نشست مشترک با جمعی از معلولان کشور و سازمان های مردم نهاد در این حوزه، در مصاحبه اختصاصی با خبرنگار خبرگزاری صداوسیما با بیان اینکه این برنامه روز گذشته در ۱۱ فصل و ۶۸ ماده (۳) به تصویب هیئت وزیران رسیده است مهم ترین ویژگی این برنامه حمایتی را بهره مندی سالمندان کشور دانست که دارای معلولیت هستند.

وی دیگر ویژگی های این برنامه را مکلف کردن دستگاه ها برای اجرای طرح های حمایتی از معلولان اعلام کرد و افزود: وزارتخانه های کشور و راه و شهرسازی و همچنین شهرداری ها باید برای مناسب سازی فضاهای عمومی و پارک ها و سایر مکان هایی که مورد استفاده معلولان است، اقدام کنند.

ص: ۴۳۹

۱- سایت جماران، ۴ اردیبهشت ۱۳۹۴.

۲- پایگاه اطلاع رسانی دولت، ۱۰ خرداد ۱۳۹۴.

۳- ۶۸ ماده غلط تایپی یا اشتباه آقای ربیعی است و صحیح تر ۶۳ یا ۶۶ ماده ای است.

در این برنامه سازمان بهزیستی موظف شده است تجهیزات مورد نیاز معلولان را در قالب یارانه ای یا به صورت رایگان در اختیار آنان قرار دهد. وی همچنین حمایت مالی از افرادی را که در خانه از معلولان مراقبت می کنند از دیگر مواردی دانست که در برنامه جامع به آن اشاره شده است.

دولت در این برنامه وزارت ورزش و جوانان را مکلف کرده است علاوه بر اینکه امکانات ورزشی را به صورت رایگان در اختیار معلولان قرار دهد با مناسب سازی ورزشگاه ها نیز شرایط را برای حضور آنان در این اماکن هرچه سریع تر فراهم کند.

ناشنوایان امکان استفاده از برنامه های سینمایی را ندارند، افزود: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در این برنامه موظف است برای تولید برنامه های مورد علاقه این گروه از معلولان کشور با زیرنویس فارسی اقدام کند.

ایجاد اشتغال و تأمین معیشت معلولان را از دیگر وظایف دولت دانست و گفت: همچنین وزارت راه و شهرسازی در این برنامه جامع مکلف شده است با پرداخت وام های کم بهره از معلولان نیازمند مسکن حمایت کند. دولت موظف شده است تا پایان سال ۹۵ همه خانواده هایی را که دو فرد معلول دارند خانه دار کند. وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی نیز در این برنامه موظف به اجرای طرح های پیشگیرانه از جمله غربالگری برای جلوگیری از معلولیت شده است از تشکیل هیئت عالی نظارت در دولت برای اجرای دقیق این برنامه جامع خبر داد. هیئت عالی نظارت علاوه بر پنج وزیر و هشت نفر از معلولان؛ نمایندگان از صداوسیما، قوه قضائیه و معاونت برنامه ریزی ریاست جمهوری نیز حضور دارند.

بر اساس تصمیم هیئت وزیران بخش هایی دیگر از این لایحه که برای اجرایی شدن نیازمند قانون است به زودی به مجلس شورای اسلامی ارسال می شود.

وی با اشاره به اینکه لایحه حمایت از معلولان بیش از ده سال در دولت متوقف مانده است، تأکید کرد: دولت تلاش می کند بخش های باقیمانده را در اسرع وقت به مجلس شورای اسلامی ارسال کند تا در همین دوره پس از تصویب به اجرا درآورد. هم اکنون دستگاه های اجرایی کشور موظف به جذب ۳ درصد از کارکنان خود از میان معلولان کشور هستند، گفت: با تصویب مجلس شورای اسلامی این میزان به ۵ درصد افزایش خواهد یافت. (۱)

ملاحظه ۱:

۱- وزیر رفاه یک روز پس از طرح لایحه (یا برنامه) در دولت، در جمع خبرنگاران به تبیین قوت ها و برجستگی های این لایحه می پردازد. در این خبر بعضی جاها واژه برنامه و گاه واژه لایحه آمده است.

۲- وزارت رفاه و دیگر دست اندرکاران تدوین حقوق معلولین باید زودتر چندبار به اطلاع رسانی می پرداختند. ولی برای اولین بار آقای ربیعی نشست خبری در این باره گذاشته است.

۳- در متن خبر از نشست وزیر با تشکل ها و نهادهای معلولیتی سخن رفته است. ولی سزاوار بود از هر شهر تعدادی می آمدند یا یک نفر به عنوان نماینده می آمد. این جلسات معمولاً با شرکت کسانی اجرایی می شود که بر اثر رابطه همیشه حضور دارند.

ص: ۴۴۰

۴- وزیر محترم از این موضوعات سخن گفته است: سالمندان معلول؛ اعطای نیازمندی‌ها توسط بهزیستی؛ مناسب سازی؛ توسعه امکانات ورزشی؛ فیلم‌های زیرنویس‌دار برای ناشنویان؛ اشتغال؛ تأمین مسکن؛ پیشگیری؛ تشکیل هیئت عالی نظارت. در آخر آقای ربیعی می‌گوید ۱۰ سال است این برنامه در دولت مانده است یعنی از سال ۸۵ در دولت آقای احمدی نژاد شروع شده و در سال ۹۴ در دولت آقای روحانی به ثمر رسیده است.

ملاحظه ۲:

مسئول روابط عمومی کانون معلولین تونا قزوین، سید اکبر حسینی، گزارشی درباره سخنان وزیر رفاه (علی ربیعی) و نشست خبری مزبور دارد که توصیفی است و در زیر آمده است:

عصر دوشنبه ۱۱ خردادماه ۱۳۹۴ نمایندگان سازمان‌های مردم‌نهاد فعال کشور در دیدار با علی ربیعی وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی و رئیس کمیسیون اجتماعی دولت از کم و کیف تصویب لایحه حمایت از حقوق معلولان در هیئت دولت تدبیر و امید اطلاع یافتند.

وی با حضور در جمع مدیران و نمایندگان سازمان‌های مردم‌نهاد معلولان که به خواست وی در دفتر ایشان حضور یافته بودند ضمن ابراز خوشحالی از تصویب لایحه و طرح حمایت از معلولان گفت: از همکاران خواستم تا همه عزیزانی را که برای تحقق این هدف مهم تلاش کردند خصوصاً کسانی که در کمیسیون‌های فرعی و اصلی اجتماعی دولت یاریگر ما بودند و به نوعی خانواده بزرگ ما هستند دعوت نمایند تا شخصاً از آنان تشکر کنم و ان شاءالله سرآغاز فصل جدیدی از کار را با هم شروع کنیم.

علی ربیعی در حاشیه دیدار با نمایندگان سمن‌های معلولان و گروهی از خبرنگاران گفت: در نظام چند لایه تأمین اجتماعی، یکی از گروه‌های هدف ما جامعه معلولان هستند که باید پوشش صد درصدی برای آنها داشته باشیم.

حدود ۱۰ سال است که معلولان منتظر اجرای قانون جامع حمایت از معلولان هستند و خوشبختانه در دولت یازدهم این قانون با همکاری و مشارکت خود معلولان و گروه‌های ذی‌نفع مورد بازنگری قرار گرفت و این لایحه که اکنون به برنامه تبدیل شده در ۱۱ فصل تصویب شد که هر یک از فصول آن امکانات جدیدی برای معلولان به همراه خواهد آورد.

بخش‌هایی از این برنامه در اختیار دولت بود که برای تسریع کار در هیئت وزیران تصویب شد و از امروز قابل اجراست. بخش‌هایی نیز نیازمند تصویب در مجلس است و باید به قانون تبدیل شود. به عنوان مثال چنانچه مجلس تصویب کند از این پس یکی از فرزندان والدینی که خود دارای معلولیت بوده (هر دو یا یکی از آن‌ها دارای معلولیت باشند) و یا یکی از فرزندان آنها دارای معلولیت باشد از انجام خدمت نظام وظیفه معاف می‌شوند.

بر اساس فصل ابتدایی این لایحه فرد دارای معلولیت به شخصی اطلاق می‌شود که بر اساس طبقه‌بندی‌های بین‌المللی انواع معلولیت سازمان بهداشت جهانی با تأیید کمیسیون پزشکی-توان بخشی تشخیص نوع و تعیین شدت معلولیت سازمان بهزیستی کشور در اثر اختلال و آسیب جسمی، حسی، ذهنی، روانی و یا توأم با محدودیت قابل توجه و مستمر در فعالیت‌های روزمره زندگی و مشارکت اجتماعی مواجه است.

ص: ۴۴۱

فصل دوم این لایحه به مناسب سازی، دسترس پذیری و تردد و تحرک اختصاص دارد. دستگاه های متولی صدور پروانه و مجوز پایان کار ساختمان مکلف اند ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای افراد دارای معلولیت و استانداردها را در شرایط و الزامات صدور مجوز لحاظ کنند.

همچنین وزارت راه و شهرسازی موظف است در تمامی طرح های آماده سازی و اجرای مجتمع های مسکونی به صورت انبوه و نیز طراحی و اجرای شهرهای جدید، ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای افراد دارای معلولیت را رعایت کند.

در بخش خدمات بهداشتی، درمانی و توان بخشی بیمه ها را موظف کردیم پوشش بیمه سلامت افراد دارای معلولیت تحت پوشش سازمان را به گونه ای تأمین کنند که شامل خدمات توان بخشی و بهزیستی مورد نیاز این افراد شود. سازمان بهزیستی نیز مکلف است وسایل و تجهیزات توان بخشی و فن آوری های کمک زیستی تسهیل کننده زندگی افراد دارای معلولیت را با رعایت استانداردهای لازم و با اولویت تأمین از تولیدات داخلی با بهای مناسب و منطبق با توان خرید مصرف کنندگان در اختیار آن ها قرار دهد.

در همین فصل از لایحه حمایت از حقوق معلولان، سازمان بهزیستی مکلف شده است با اولویت حمایت از نگهداری و مراقبت از افراد دارای معلولیت به ویژه افراد دارای معلولیت های اعصاب و روان، کم توانان ذهنی، جسمی و حرکتی شدید و افراد دچار معلولیت های چندگانه در کانون خانواده از طریق ارائه خدمات آموزشی و مشاوره ای به خانواده ها به منظور همیاری صحیح آن ها با افراد دارای معلولیت و پرداخت حق پرستاری یا مددکاری به سرپرست، همسر یا قیم این افراد، خدمات مراقبتی و نگهداری از افراد دارای معلولیت را از طریق مراکز وابسته به خود یا حمایت از مراکز بخش غیر دولتی تأمین کند.

وزارتخانه های ورزش و جوانان و فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف شده اند برای اختصاص سهم عادلانه و متناسب افراد معلول و کمک هزینه به بخش عمومی غیر دولتی ارائه دهنده خدمات ورزشی به افراد معلول از بودجه ورزش و امور فرهنگی و تفریحی کشور در فصل چهارم این لایحه اشاره کرد.

کارآفرینی و تأمین اشتغال را از دیگر فصول تصویب شده این قانون در هیئت وزیران است. وزارت مسکن و شهرسازی برای تأمین مسکن ارزان قیمت و مناسب سازی شده معلولان به توافق هایی دست یافته اند.

بر این اساس با وام های کم بهره تکلیف هایی برای نظام بانکی کشور ایجاد شده که طبق آن خانواده های دارای دو معلول به بالا تا سال ۱۳۹۵ صاحب خانه شوند.

وی حمایت های قضایی و تسهیلات مالیاتی برای معلولان و تأمین معیشت و حمایت های اداری و استخدامی به اضافه برنامه های پیشگیری از بروز معلولیت را از دیگر فصل های این برنامه جامع دانست و گفت: به منظور هماهنگی بین دستگاه های مشمول در راستای فراهم شدن زمینه اجرای این قانون و نظارت بر حسن اجرای آن و آیین نامه های اجرایی مربوط، شورای هماهنگی با حضور هفت وزیر و روسای سازمان های بهزیستی، صدا و سیما، بنیاد شهید، نماینده تام الاختیار رئیس قوه قضائیه، پنج نفر از افراد دارای معلولیت و سه نفر از کارشناسان برجسته امور افراد دارای معلولیت کشور تشکیل خواهد شد.

تصویب این برنامه در هیئت وزیران نیازمند تلاش های گسترده ای بود و یک سال به طول انجامید همچنین امیدوارم در دو سال باقی مانده از عمر دولت یازدهم زیرساخت های لازم برای اجرای کامل این برنامه فراهم شود. (۱)

ملاحظه ۳:

مدیر دفتر فرهنگ معلولین، محمد نوری، یادداشتی درباره سخنان وزیر رفاه (علی ربیعی) منتشر کرده است:

۱- علی ربیعی وزیر محترم تعاون، کار و رفاه اجتماعی، برای پیشبرد امور معلولین سخت کوشیده است. به توصیه من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق همه معلولین و همه تشکل های معلولیتی از ایشان تشکر ویژه داریم. قطعاً نام ایشان در تاریخ خدمات به معلولین ماندگار است.

ایشان در ابتدای جلسه ۱۱ خرداد با تشکل ها و مسئولین از همه کسانی که برای پیشبرد امور حقوقی و اجرایی لایحه جامع تلاش کرده اند، تشکر کرد. این گونه اقدامات در ادبیات وزرا نادر است و نشانگر طبع خدمت گذاری آقای ربیعی است. فقط خدمت ایشان یک نکته عرض می کنم: جناب آقای ربیعی تجارب به دست آمده در جریان این لایحه مهم تر از خود آن است. این تجارب در گذشته ثبت و ضبط نشده است. تمنا می کنم تمامی مستندات و مدارک را در کتاب یا لوح فشرده در اختیار عموم قرار دهید. این اقدام کمک مهمی به پژوهشگران و نیز کمک به نسل های آتی برای فهم امور معلولین است. برای نمونه عرض کنم از دوره های قبل مثلاً از تلاش های دوره جبار باغچه بان یا دوره محمد خزائلی، اسناد و مدارک بسیار اندک مانده است. از این رو برای تحلیل و بررسی آن دوره دچار مشکل هستیم. (۲)

۲- دولت یازدهم که خود را مردمی می داند و واقعاً هم مردم آن را دوست دارند، باید مفاد این لایحه را قبل از تصویب در هیئت دولت در اختیار معلولین می گذاشت و از آنان مشاوره می نمود.

با اینکه چند بار درباره لایحه و برنامه، تحلیل ها و سخنانی منتشر شده اما هنوز تا ۱۰ مردادماه رسماً متن آنچه در دولت تصویب شده و متن موادی که قرار است به مجلس برود، منتشر نشده است. ۲۰ خردادماه خبرگزاری فارس لایحه ۶۶ ماده ای را منتشر کرد. اما تا چه اندازه مورد تأیید دولت است، تا متنی رسماً توسط دولت منتشر نشود و امضاء و مهر دولت را نداشته باشد نمی توان اطمینان پیدا کرد.

۳- ساختار این لایحه بسیار متین و پیشرفته شده است.

* اشکال زیر بنایی قوانین معلولیتی ایران این است که دولت محور است. کلید حلّ و راه کار سامان دهی به همه مشکلات را دولت می داند. با اینکه می توان مردم و معلولین را در قانون قرار داد.

* فصل دوم (مناسب سازی) شامل ۷ ماده است ولی درباره اساسی ترین مشکل مناسب سازی یعنی فرهنگ سازی، توجیه مردم بر اساس فرهنگ دینی و ترویج فرهنگ مناسب شدن همه امکان هیچ نکته ای نیامده است.

ص: ۴۴۳

۱- سید اکبر حسینی، سایت کانون معلولین توانا، ۱۲ خرداد ۱۳۹۴.

۲- محمد نوری، سایت دفتر فرهنگ معلولین، ۱۲ خرداد ۱۳۹۴.

* فصل سوم (خدمات بهداشتی، درمانی و توان بخشی)، در همه بندها توان بخشی روحی و فکری معلولان و اهتمام به بهداشت روانی همه اقشار معلولین مغفول است. با اینکه اصل و جوهره تصحیح و سامان بخشی امور معلولین منوط به روح و روان و تفکر است.

* فصل چهارم (امور ورزشی، فرهنگی، هنری و آموزشی)، مفصل ترین فصل و شامل ۲۰ ماده است، برای اولین بار به کتاب های بریل، گویا و الکترونیک توجه شده است. اما هنوز اشکالات زیر بنایی مشهود است.

چرا در وزارت فرهنگ و ارشاد، معاونت سینمایی و معاونت مطبوعاتی هست ولی معاونت کتاب گویا نیست؛ حداقل در معاونت فرهنگی معاونت کتاب گویا پیش بینی نشده است؟ با اینکه جمعیت استفاده از کتاب گویا، از استفاده کنندگان از سینما در جهان بیشتر است و در ایران چون نمی شناسند و بستر آن مهیا نیست شاید کمتر باشد.

کتاب گویا فقط برای معلولین نیست و عموم مردم در راه و در مواقع مختلف مشغول بودن می توانند از کتاب گویا استفاده کنند. در برخی اتوبوس ها و متروها و تاکسی های برخی کشورها، کتاب گویا هست. مسافران در مسیر راه یک مطلب یا یک کتاب را از این طریق مطالعه می کنند.

بهرحال در ساختار اداری وزارت فرهنگ باید برای کتب گویا، بریل و الکترونیک فکر و تدبیر اساسی شود. نیز برای فرهنگ سازی و برای حمایت از تولید کنندگان این نوع کتب نیاز به قانون هست. برای نمونه چرا وزارت ارشاد ۱۰۰ تا ۵۰۰ نسخه کتاب معمولی برای حمایت از ناشر خرید می کند ولی تا کنون هیچ نسخه ای از کتاب گویا خرید نکرده است؟

چرا خانه کتاب برای همه موضوعات نقد کتاب راه اندازی کرده ولی نقد کتاب بریل، نقد کتاب گویا و نقد کتاب الکترونیک ندارد و اراده راه اندازی آن را هم ندارد؟ و ده ها چرای دیگر. همه این ها قانون می خواهد و در این لایحه فکری برای این موارد نشده است.

در بخش آموزش نواقص افزون تر است. برای نمونه با اینکه در بخش ناشنوایان، بحرانی ترین مسئله زبان اشاره است، اما هیچ اشاره به آن نشده است.

* فصل پنجم (کارآفرینی و اشتغال)، دارای ۷ بند است ولی هیچ تدبیر جدید، راه کار ابتکاری برای اشتغال معلولین به چشم نمی خورد. نکات جالب ولی مبهم و کوتاه دارد. مثلاً ذیل ماده ۳۹ این گونه آمده است:

ایجاد بانک اطلاعات جامع کارآفرینی و اشتغال افراد دارای معلولیت.

کارشناسان قانون گذار اگر فقط تدبیرهایی برای بانک اطلاعات معلولین می داشتند، حداقل نیمی از معضلات اشتغال مرتفع می شد. اما در این زمینه فقط همین نیم جمله آمده است.

* فصل ششم (مسکن) در این بخش راه کارهای عملی و تدبیرهای مطلوبی عرضه شده است.

* فصل هفتم (فرهنگ سازی و ارتقای آگاهی های عمومی) شامل پنج ماده است. رادیو و تلویزیون، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت آموزش و پرورش و شهرداری ها موظف به فرهنگ سازی شده اند.

حداقل دو دهه است که از این نهادها خواستار فرهنگ سازی بوده ایم ولی بازدهی کمی داشته اند و درصد کمی فرهنگ مطلوب را در مردم، در معلولین و در مسئولین ارتقاء داده اند. برای روشن شدن این مقوله چند پرسش مطرح می کنیم:

مهم ترین متن دینی در بین همه کتب آسمانی در دفاع از معلولین، آیات نخست سوره عبس است، صدا و سیما چند برنامه در این زمینه داشته، چند فیلم ساخته است؟ عبدالله بن ام مکتوم نابینای مطلق و چند تن دیگر از صحابه رسول خدا(ص) که معلول بودند در چند کتاب درسی مطرح شده در کدام برنامه، همایش و غیره مطرح شده است؟

دفتر فرهنگ معلولین که یک تشکل کوچک مردمی است تا کنون چند هزار صفحه مطلب به روش های مختلف در مردم منتشر کرده است. سخنان معصومین(ع) درباره معلولین را به شکل های مختلف منتشر کرده است ولی کدام نهاد دولتی حتی یک درصد از کارهای دفتر فرهنگ معلولین را انجام داده است؟

* فصل های ۸ و ۹ و ۱۰ درباره امور قضایی، مالیاتی، تسهیلات اداری و معیشتی و پیشگیری است و نکات مطلوبی است. برای اولین بار پیشگیری در قانون درج شده است.

* فصل یازدهم درباره شورای هماهنگی امور افراد دارای معلولیت است. (۱)

جزئیات لایحه اصلاحی دولت برای حمایت از حقوق معلولان - ۲۰ خرداد ۹۴

حسین نحوی نژاد معاون توان بخشی سازمان بهزیستی در گفتگویی با سایت جماران به تاریخ ۲۰ خردادماه ۹۴ درباره چند موضوع صحبت کرد. او نگرانی ها از دو تکه شدن قانون معلولان را درست شمرد و گفت: تلاش می کنیم لایحه حمایت از معلولان به صورت کامل به مجلس فرستاده شود.

ما هم در دغدغه های معلولان شریک هستیم، ضمن تشکر از ریاست جمهوری و هیئت دولت، تلاش می کنیم به خاطر این که قانون دو تکه نشود، لایحه حمایت از معلولان را به صورت کامل به مجلس بفرستیم. دولت در این اقدامات تنها نیست و تا زمانی که لایحه به مجلس و کمیسیون ها برود، تشکل های معلولان در کنار دولت خواهند بود.

در جلسه وزیر رفاه با تشکل های معلولان و خبرنگاران اعلام شد که بخش هایی از لایحه حمایت از معلولان تحت عنوان برنامه از سوی دولت اجرا شود. در این جلسه نمایندگان تشکل های معلولان نگرانی خود را از تفکیک لایحه مطرح کردند. به نظر من، نگرانی به جایی است. البته دولت با قصد خیرخواهی، درصدد بوده بخش هایی که می توان به سرعت انجام داد، معطل مجلس نباشند.

قانون ۱۶ ماده ای مصوب ۸۳ از سال ۹۱ در حال بازنگری است. یکی از مشکلات این قانون این است که تمام کارها را منوط به تأمین اعتبار می کند. البته بودن قانون هر چند ناقص باشد، بهتر از نبودنش است. چند سال با همین قانون ۱۶ ماده ای و ناقص، بسیاری از مشکلات حل شد. مناسب سازی در کشور با همین قانون عملی و فراگیر شد. قبل از این قانون، مناسب سازی نبود. الزام

ص: ۴۴۵

دولت در پرداخت یارانه و ارایه تسهیلات و تکریم سالمندان، بر اساس قانون ۱۶ ماده ای اجرایی شد. در عین حال این قانون ایراداتی هم داشت که اشتغال یا معافیت ها از جمله مشکلات آن است.

شورای هماهنگی به عنوان نهاد ناظر بر اجرای قانون و سامان دهنده به حمایت همه جانبه از معلولان در قانون جدید آمده است. قرار شده، این شورا متشکل از هفت وزارتخانه، پنج سازمان، پنج نماینده از گروه های معلولان، سه متخصص و صاحب نظر به انتخاب وزیر کار، تعاون و رفاه اجتماعی، سیاستگذاری، برنامه ریزی، نظارت و رسیدگی به شکایات را بر عهده بگیرند.

اعضایی از قوه قضائیه و مقننه در این شورا حضور خواهند داشت. حضور آنان رسیدگی به امور معلولان و رفع ضعف ها و اشکالات بودجه ای و غیره را تسهیل می کند و موجب تقویت قانون می گردد. (۱)

ملاحظه:

۱- نظر آقای نحوی نژاد در گرفتن تصویب مجلس نسبت به همه ۶۳ ماده ارائه شده، به آراء حقوقی نزدیک است و مناسب با آینده نگری است. زیرا معمولاً با آمدن رئیس جمهور جدید قانون های مصوب در دولت قبلی هم کنار گذاشته می شود. حتی قانون مصوب مجلس در سال ۱۳۸۳ اجرا نشد.

۲- بین نظری که می گویند برای سرعت در اجرا باید قانون جدید دو تکه شود و نظری که می گویند کل مواد به مجلس برود و تصویب شود، می توان این گونه جمع کرد: دولت تصویب کند، تا مراحل تصویب قانون در مجلس طی می شود برای اینکه معلولین بدون قانون نمانند، این قوانین توسط دستگاه ها اجرا شود.

۳- آقای نحوی نژاد به قانون ۸۳ می پردازد و می گویند بازنگری این قانون از سال ۱۳۹۱ آغاز شد. اما آقای ربیعی می گفت از ۱۳۸۵ بررسی آن شروع شد. (۲)

۴- متذکر می شود قانون هر چند ناقص، بهتر از فقدان آن است و آثار و سودمندی های قانون ۸۳ مثل گسترش مناسب سازی را معرفی می کند.

۵- شورای هماهنگی یا شورای نظارت یا هر اسم دیگر آن گذاشته شود، نهادی است که برای اولین بار در تاریخ معلولین تشکیل می شود. این شورا شامل اعضای از شخصیت های حقیقی یا نماینده شخصیت های حقوقی است که توانایی تصمیم گیری دارند. با حضور این افراد نظام جمهوری اسلامی می تواند در عالی ترین سطوح مدیریتی و سیاسی کشور برای معلولین تصمیم گیری کند و مشکلات آنان را ریشه ای مرتفع نماید.

تاریخ مصرف دار شدن قانون معلولان - ۲۵ خرداد ۹۴

یادداشتی در پایگاه اطلاع رسانی و خبری جماران در ۲۵ خرداد ۹۴ منتشر شد و اقدام دولت را زیر سؤال برد. این یادداشت اینگونه شروع می شود: پس از آنکه وزارت رفاه بخش هایی از لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان را در ۶۶ ماده منتشر و اعلام کرد که بخش هایی دیگر برای تصویب به

ص: ۴۴۶

۱- . سایت جماران، ۲۰ خرداد ۱۳۹۴.

۲- . خبرگزاری مهر، ۱۱ خرداد ۱۳۹۴.

مجلس می رود، نگرانی هایی نسبت به تاریخ مصرف دار شدن قانون معلولان ایجاد شد. زیرا علی ربیعی وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی دوشنبه ۱۲ خرداد با اشاره به آخرین خبرها از سرنوشت لایحه حمایت از معلولان، گفت: بخش هایی از لایحه حمایت از معلولان اکنون به برنامه تبدیل شده و از امروز قابل اجراء است که دولت برای تسریع کار، این برنامه ها را در هیئت وزیران به تصویب رسانده و بخش هایی هم نیازمند تصویب در مجلس است.

این صحبت وزیر واکنش هایی را از سوی برخی تشکل های حامی معلولان در پی داشت که به نگرانی از دو تکه شدن قانون مربوط می شد. سهیل معینی مدیرعامل انجمن باور در این خصوص به خبرنگار جماران گفت: ضمن قدردانی از دولت برای تسریع روند پیگیری لایحه حمایت از معلولان، معتقدم وقتی یک لایحه به دو قسمت تقسیم می شود، ممکن است این مشکل را به وجود بیاورد که دست دولت های بعدی برای امتناع از اجرای برخی مصوبات هیئت دولت فعلی باز باشد. لذا اگر کل مواد، تحت عنوان لایحه به قانون تبدیل شود دولت های بعدی بدون کم و کاست ملزم به اجرای آن هستند. شاید نیت پشت قضیه این بوده که هیئت دولت اختیارات خود را به قوه دیگر وا نهد، اما به نظر من دولت نباید بدون تمرکز کافی برای تسهیل در اجرای قانون تصمیمی بگیرد که اجرای کل قانون در آینده به مشکل بخورد و فرصت تاریخی بازنگری آن از دست برود.

رونمایی بخش هایی از لایحه در ۲۰ خرداد ماه در حالی صورت گرفت که حسین نحوی نژاد معاون امور توان بخشی سازمان بهزیستی پیش از این در گفت و گو با جماران از تلاش برای ارسال کامل لایحه سخن گفته بود. به نظر او، با توجه به اینکه ما هم در دغدغه های معلولین شریک هستیم، ضمن تشکر از ریاست جمهوری و هیئت دولت، تلاش می کنیم به خاطر اینکه قانون دو تکه نشود لایحه حمایت از معلولان را به صورت کامل به مجلس بفرستیم. دولت دیگر در این اقدامات تنها عمل نخواهد کرد و تا زمانی که لایحه به مجلس و کمیسیون ها برود تشکل های معلولین در کنار ما خواهند بود.

محمد اسماعیل سعیدی عضو هیئت رئیسه کمیسیون اجتماعی مجلس هم در گفت و گویی ضمن اشاره به اینکه قانون جامع حمایت از حقوق معلولان هنوز به مجلس ارسال نشده است، گفت: به محض ارسال به سرعت در دستور بررسی و تصویب نهایی قرار می گیرد.

سرعت در روند بررسی و تصویب قانون معلولان بستگی دارد به اینکه دولت آن را به صورت طرح دو فوریتی به مجلس ارائه کند یا یک فوریتی .

در پایان نویسنده این یادداشت اظهار نظر می کند که با توجه به سوابق گذشته برخی دولت ها در عدم اجرا یا اجرای سلیقه ای مصوبات هیئت دولت های پیشین، این نگرانی وجود دارد که دولت های آینده بخش های رونمایی شده لایحه حمایت از معلولان توسط دولت تدبیر و امید را مورد بی مهری قرار دهند و نسبت به اجرای مصوبات دولتی که پروسه تبدیل شدن به قانون را در مجلس شورای اسلامی نگذرانده است، به صورت گزینشی و بر اساس سلیقه شخصی عمل کند.

ملاحظه: این یادداشت مشتمل بر نکات مهمی است.

۱- بر اساس مستندات محکمی نظر دولت برای دو تکه کردن قانون را آورده، سپس استدلال های مخالفان را هم آورده است.

۲- نویسنده گویا به اشتباه ۶۶ ماده را آورده است. زیرا می نویسد ۶۶ ماده مصوبه دولت شده و برنامه قابل اجرا است و بقیه مواد به مجلس ارسال می شود. در حالی که کل مواد ۶۶ ماده است و آنچه به عنوان مصوبه هیئت دولت منتشر شد. ۳۹ ماده است.

۳- از قول عضو کمیسیون اجتماعی مجلس آورده که هنوز چیزی به مجلس نرسیده است.

علنی شدن برنامه جامع حمایت از معلولان - ۲۷ خرداد ۹۴

سهیل معینی، مدیر عامل شبکه تشکلهای نایبایان و کم بینایان کشور و نماینده سازمان های غیر دولتی در کمیته تدوین لایحه جامع و مدیر مسئول روزنامه ایران سپید از علنی شدن متن «برنامه جامع حمایت از حقوق معلولان» که تغییر و تحول یافته لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان است، خبر داد.

به گفته او، متن لایحه در قالب ۶۳ ماده به هیئت محترم دولت تحویل داده شد که در جریان نقد و بررسی های نهایی آن، ابتدا سه ماده با ماهیت تضمین اجرای قانون به آن اضافه و سپس شش ماده از آن حذف شد که ۶۰ ماده باقیمانده متن برنامه جامع حمایت از حقوق معلولان را تشکیل می دهد.

متن برنامه شصت ماده ای توسط هیئت محترم دولت به دو بخش تقسیم شده که ۳۲ ماده از آن به صورت مصوبات قطعی هیئت دولت جهت اجرا به طور مستقیم به وزارتخانه ها و دستگاه های دولتی برای اجرا ابلاغ خواهد شد و ۲۸ ماده باقیمانده به صورت لایحه حقوق معلولان برای تصویب به مجلس شورای اسلامی فرستاده می شود. برخی تغییرات اعمال شده مطلوب نظر جامعه معلولان کشور نیست، از جمله عدم افزایش سهمیه استخدام دولتی افراد معلول از ۳ به ۵ درصد و نیز حذف امتیاز معافیت حقوق و دستمزد افراد معلول از پرداخت مالیات متناسب با شدت معلولیت آنها. اما، مهمترین دغدغه معلولان جدا از کمی و کاستی های اعمال شده به متن لایحه حمایت از حقوق، امکان تغییر و نقض مصوبات هیئت محترم دولت فعلی در زمان دولت آینده است که اگر کل متن لایحه جهت تبدیل شدن به قانون به مجلس شورای اسلامی می رفت امکان تخطی دولت آینده از اجرای قانون کاهش می یافت. معینی خواهان تلاش مستمر تشکل های معلولان در این امر شد. (۱)

ملاحظه: سهیل معینی متن برنامه مصوب دولت را ۶۰ ماده می داند. در حالی که متنی که منتشر شده و در دسترس است، ۶۶ ماده دارد. از طرف دیگر می گوید از ۶۰ ماده برنامه، ۳۲ ماده در هیئت دولت تصویب و به دستگاه های اجرایی ابلاغ شد و ۲۸ ماده به مجلس تقدیم می شود. در حالی که متن مصوبه دولت ۳۹ ماده دارد.

عجولانه بودن انتشار لایحه ۶۶ ماده ای - ۳ تیرماه ۹۴

علی صابری حقوق دان و نایبنا و عضو شورای شهر تهران در گفت و گو با خبرنگار پایگاه اطلاع رسانی و خبری جماران درباره لایحه اخیری که با عنوان حمایت از معلولان در دولت به تصویب رسیده است، اظهار کرد اقدام دولت در انتشار لایحه جامع ۶۶ ماده ای حمایت از حقوق معلولان عجولانه

ص: ۴۴۸

بود؛ چرا که از سال ۹۱ تاکنون کارشناسان بسیاری ساعت‌ها برای تنظیم لایحه حمایت از معلولان وقت گذاشته بودند و باید زحمات آن‌ها جمع‌آوری می‌شد و پس از تدوین جامع، عرضه می‌گشت.

دولت در ارسال لایحه به مجلس زمان زیادی را معطل کرد. اما از اصلاحیه دیگری رونمایی کرد. قانونی که کارشناسی و تدوین و تنظیم شده بود، زبانش حقوقی بود و صرفاً مطالبه‌گری نبود؛ نیز شامل تمام بخش‌های کشور می‌شد. کارشناسان از جمله اینجانب در جلسات در وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در سطوح مختلف استفاده شد. در خصوص بسیاری مباحث از جمله مالیات، مسکن، اشتغال و آموزش از کارشناسان خبره دعوت شده بود. اما آنچه ارائه شد متن کامل و شامل همه آن زحمات نیست. کارشناسان حدود سه سال بر روی این لایحه زحمت کشیده بودند که می‌توانست با کمک مرکز پژوهش‌های مجلس نواقص آن رفع شود و بهترین قانون در زمینه قوانین حمایتی باشد.

شاید اقدام دولت در رونمایی از ۶۶ ماده و ارسال بخش‌هایی از قانون برای تصویب در مجلس، اقدام خوبی باشد اما از نظر حقوقی قابل درک نیست. چون معلوم نیست دولت چه برنامه‌ای دارد. درست است که مصوبه هیئت وزیران از قانون کمتر است ولی بی‌اعتبار هم نیست و ابطال آن باید در دیوان عدالت، مجلس یا دولت صورت گیرد. اما نمی‌دانم اینکه بخشی از لایحه را تبدیل به برنامه کنیم و بخشی را به مجلس بفرستیم از نظر حقوقی، چه اهدافی را تعقیب می‌کند؟

ملاحظه: علی صابری گویا خودش عضو کمیته کارشناسان و تدوین‌کنندگان لایحه بوده است. انتقادات او تند است و مشخصاً دو نقد دارد:

۱- لایحه چند سال کارشناسی شده ولی در جمع اطلاعات و تدوین نهایی سرعت (به قول ایشان عجله) شده و ۶۶ ماده را عرضه کرده اند. با اینکه می‌شد متن بهتر و جامع‌تری عرضه کرد.

۲- دو تکه شدن متن ۶۶ ماده‌ای از نظر اینکه معلوم نیست چه هدفی را تعقیب می‌کند و پشت‌صحنه این تصمیم چیست؟ مشکل دارد.

اما دلیلی که همه مخالفان دو تکه شدن می‌آورند یعنی فقدان ضمانت برای اجرا شدن در دولت‌های بعد را ایشان قبول ندارد.

مثله شدن قانون جامع حمایت از حقوق معلولان - ۹ تیرماه ۹۴

علی صابری عضو حقوقدان و عضو کمیسیون برنامه و بودجه شورای شهر تهران با انتقاد از روند بازنگری و تصویب لایحه بازنگری شده قانون جامع حمایت از حقوق معلولان در دولت یازدهم در ۶۶ ماده، ابراز امیدواری کرد: با درایت وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی و هماهنگی با معاون اول رئیس‌جمهور، این لایحه مجدداً ارجاع و مورد بازنگری قرار گیرد.

او در یک‌صد و شصت و ششمین جلسه شورای شهر تهران به ریاست مرتضی طلائی، با اشاره به بازنگری قانون جامع حمایت از حقوق معلولان خاطرنشان کرد: در دولت گذشته و با کارهای کارشناسی و فارغ از مسائل سیاسی و با خرد جمعی بازنگری این قانون و با مشارکت تشکل‌های در وزارت رفاه شکل گرفت و در نهایت این موضوع به کمیسیون اجتماعی دولت ارسال شد.

همچنین او به فعالیت ستاد مناسب‌سازی معابر شهری برای جانبازان و معلولان اشاره کرد و گفت: در سال ۸۴ بر اساس مصوبه شورا این ستاد تشکیل و در نهایت در سال ۸۷ فعالیت خود را آغاز نمود

که متأسفانه در سال ۹۰ تعطیل گردید که با پیگیری های بنده و مجتبی شاکری مجدداً فعالیت این ستاد آغاز شد.

ملاحظه: سخنان صابری در این سخنرانی، شدت گفته هایش در ۳ تیرماه را ندارد و نرم تر است. ولی اینجا اطلاعاتی درباره ستاد و مناسب سازی داده که سودمند است.

دفاع کارشناس حقوق معلولان از لایحه دولت - ۱۳ تیرماه ۹۴

احمد عاملی کارشناس حقوق معلولان درباره لایحه جامع ۶۶ ماده ای حمایت از حقوق معلولان که اخیراً توسط دولت منتشر شده، آن را در حکم قانون دانست و گفت هیچ ایرادی به آن نیست و هر دولتی رأس کار قرار گیرد موظف است آن را اجرا کند.

دولت در واقع با استفاده از ظرفیت های قانونی این لایحه را تصویب کرده و دستگاہ های اجرایی مکلف هستند برای آن بودجه تعیین و آن را اجرا کنند. دولت های بعدی تنها می توانند در جهت حمایت از معلولان، لایحه فعلی را کامل کنند اما اجازه کنار گذاشتن مصوبه فعلی را نخواهند داشت.

این حقوق دان با اشاره به کنوانسیون جهانی حقوق معلولان که جمهوری اسلامی در سال ۱۳۸۷ آن را پذیرفته خاطر نشان کرد: ماده ۹ قانون مدنی می گوید کلیه معاهداتی که به تصویب مجلس برسد در حکم قانون است.

به نظر آملی، حقوق افراد دارای معلولیت در زمره حقوق عمومی و انسانی محسوب می شود، لذا هر قانون داخلی که درخصوص معلولان تصویب شود جزو اسناد حقوق بشر محسوب شده و باید مکمل کنوانسیون حقوق معلولان باشد. همچنین برخی موارد خصوصی انسان ها به خاطر اهمیت احیای کرامت انسانی افراد از جمله معلولان در زمره حقوق بشر محسوب می شوند.

قانون می تواند در چارچوب کنوانسیون به جزییات بیشتر بپردازد تا معلولان بتوانند در پروسه توان بخشی از مکانیزم های حمایتی بیشتری با توجه به ویژگی های خاص هر کشور برخوردار شوند.

دولت تدبیر و امید در واقع با استفاده از حق قانونی خود لایحه را تصویب کرده و الباقی که یک سری نقایص بوده را به مجلس فرستاده تا دستش در افزایش بودجه معلولان باز باشد.

به گزارش جماران، لایحه (برنامه) جامع ۶۶ ماده ای حمایت از حقوق افراد معلول پس از توقف ۱۰ ساله با ۱۱ فصل روز ۲۰ خرداد ماه امسال در هیئت وزیران به تصویب رسید و بخش هایی از آن برای تبدیل شدن به قانون طی لایحه ای به مجلس شورای اسلامی می رود تا پس از تصویب اجرایی شود.

پس از انتشار لایحه حمایت از حقوق معلولان توسط دولت، نگرانی هایی از سوی برخی تشکل های حامی معلولان نسبت به دو تکه شدن قانون ابراز شد و برخی عنوان کردند ممکن است دست دولت های بعدی در امتناع از اجرای مصوبات هیئت دولت فعلی باز شود. (۱)

ملاحظه: احمد آملی تنها کارشناسی است که در سال های اخیر، نظریات و تحلیل های مغایر دیگر دارد. به تکرار حرف های دیگران نپرداخته بلکه با مطالعه دقیق نظر داده است. حرف های جدید حقوقی دارد. برای نمونه درباره کنوانسیون تنها کسی است که نظر داده است. نیز تحلیلش از دو تکه

ص: ۴۵۰

شدن قانون هم با دیگران متفاوت است و به نظر او اشکالی ندارد. او این لایحه را با دیگر قوانین مقایسه کرده و قانون معلولین را حاکم بر دیگر قوانین دانسته است.

انتقادات انجمن دفاع از حقوق معلولان - ۱۵ تیرماه ۹۴

مدیرعامل انجمن دفاع از حقوق معلولان علی همت محمود نژاد در گفت و گو با خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، درباره لایحه حمایت از حقوق افراد معلولین، انتقاداتی مطرح کرد.

به نظر او، تمامی افراد فعال حوزه معلولان از مسئولان تا فعالان این حوزه همگی نسبت به بازنگری این لایحه در دولت، استقبال می کنند اما نسبت به برخی مفاد آن انتقاداتی دارند. درحال حاضر این لایحه به ۲ بخش تقسیم شده است؛ بخشی از آن به صورت برنامه دولت در ارتباط با حمایت از حقوق معلولان در دولت به تصویب رسیده و بخشی از آن نیز تنظیم شده تا به صورت لایحه و برای تبدیل شدن به قانون به مجلس شورای اسلامی ارائه شود.

این در حالی است که هرآنچه به عنوان برنامه در دولت به تصویب می رسد، ممکن است برای دولت های آینده قابل اجرا نباشد و مجدداً باید هر سال در دولتها به تصویب برسد در حالی که لایحه تنها یک بار به تصویب می رسد و به عنوان قانون قابلیت اجرای آن نیز دائمی و همیشگی است، اما برنامه ای که در دولت باقی مانده و تبدیل به قانون نمی شود، همواره باید برای اجرایش چانه زنی و پیگیری صورت گیرد.

همچنین در گذشته و در لایحه پیشین، ارائه وسایل توان بخشی به معلولان رایگان بود. طی سال های گذشته هیچ گاه سازمان بهزیستی هزینه ای برای ارائه وسایل توان بخشی از معلولان دریافت نمی کرد. اما در لایحه جدید آمده که دولت در قبال ارائه وسایل توان بخشی به معلولان باید از آنها هزینه ای حداقلی دریافت کند؛ حال این سؤال پیش می آید که معلولی که کار، اشتغال و حتی مستمری ندارد چگونه می تواند هزینه این خدمات و وسایل را پرداخت کند؟.

تمامی حقوق شهروندی معلولان در این لایحه مراعات نشده است. با وجود آنکه در این قانون به حقوق مدنی و همچنین حقوق قضایی معلولان در دادگاه ها نیز پرداخته شده است، اما این موضوعات پررنگ نیست؛ برای مثال در این قانون برای آن دسته از افرادی که علیه معلولان اقدامات مجرمانه انجام می دهند تشدید مجازات در نظر گرفته نشده است.

او از حذف قانون ۳ درصدی استخدام معلولان در دستگاه ها و نهادهای دولتی، خبر داد و گفت: در حالی که این قانون از سال ۱۳۶۸ تصویب شده، اما متأسفانه در جریان بازنگری «لایحه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت» توسط دولت، این قانون حذف شده که به هیچ وجه برای معلولان و فعالان این حوزه قابل قبول نیست.

در پیش نویس بازنگری «لایحه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت» که به دولت ارائه شد، سهم استخدامی معلولان به ۵ درصد ارتقاء یافت اما نه تنها ۵ درصد تصویب نشد بلکه ۳ درصد قانون استخدام نیز حذف شد.

همچنین خدمات رفاهی دولت به معلولان مشکلاتی دارد. اکثر خدمات اجتماعی و اقتصادی دولت تنها به معلولان شدید و خیلی شدید ارائه می شود، در حالی که باید این خدمات در اختیار

تمامی معلولان نیازمند قرار گیرد. برخی از معلولان با وجود معلولیت شدید به علت وضعیت مالی و توان اقتصادی بالا نیازی به دریافت مستمری ماهیانه و یا سایر خدمات از نهادهای حمایتی را ندارند اما ممکن است معلول خفیفی را داشته باشیم که به شدت نیازمند دریافت این خدمات باشد.

فردی که شرایط دریافت معافیت پزشکی دارد امکان فعالیت او در چرخه اقتصادی به صورت پویا، بسیار کم است؛ حتی اگر امکان حضور داشته باشد، تنها در دوره زمانی کوتاه (۵ تا ۱۰ ساله) توانایی کار کردن دارد و بعد از آن توانایی خود را از دست خواهد داد؛ به همین دلیل خدمات رفاهی دولت نباید تنها براساس تقسیم بندی معلولان به شدید و خیلی شدید ارائه شود؛ بلکه باید نیازمندی های این افراد مبنای ارائه خدمات قرار گیرد. البته معلولان شدید و خیلی شدید در اولویت قرار دارند، در واقع طبقه بندی از شدید و خیلی شدید باید به نیازمند و غیر نیازمند تغییر کند.

این لایحه باید به صورت کلی برای تبدیل شدن به قانون به مجلس شورای اسلامی ارسال شود. تا از طریق فراکسیون حمایت از حقوق معلولان، کمیسیون اجتماعی مجلس شورای اسلامی و سایر نمایندگان، بهره مند و تقویت گردد. (۱)

ملاحظه: علی همت محمودنژاد سه نقد بر لایحه حقوق معلولین دارد:

۱- دو تکه کردن این لایحه درست نیست.

۲- برخی مواد به ضرر معلولین است، مثل دادن وسایل مورد نیاز معلولین در مقابل دریافت وجه در حالی که قبلاً رایگان بوده است.

۳- در موادی حقوق شهروندی معلولین تماماً مراعات نشده و کاستی هایی دارد.

ارسال لایحه حمایت از حقوق معلولان با امضا رئیس جمهور به مجلس - ۱۹ تیر ماه ۹۴

انوشیروان محسنی بندپی رئیس سازمان بهزیستی کشور شب گذشته در مراسم افطاری انجمن حمایت از حقوق معلولان که با حضور جمعی از معلولان و همچنین علی همت محمودنژاد رئیس انجمن برگزار شد، اظهار داشت: بزرگ مددکار جهان بشریت حضرت علی (ع) بوده است و ویژگی های آن حضرت در تمامی ابعاد می تواند الگوی مناسبی برای هر مسلمانی باشد. وی با اشاره به خدمات در نظر گرفته شده از سوی سازمان بهزیستی برای جامعه هدف و به ویژه معلولان خاطر نشان کرد: خدمات تخصصی و توان بخشی، آموزشی، تحصیلی، حمایتی و غیره از جمله خدماتی است که از سوی سازمان ارائه می شود. در حال حاضر سازمان بهزیستی به زنان سرپرست خانوار، کودکان بی سرپرست و بدسرپرست، سالمندان، بیماران روانی مزمن و غیره خدمات مختلفی را ارائه می کند. او خطاب به معلولان خاطر نشان کرد: سازمان بنا دارد شرایطی را فراهم کند تا با حمایت معلولان مشکلات و موانع و چالش های روبه رو و در مسیر زندگی معلولان را مرتفع سازد. وی در ادامه به قانون جامع حمایت از حقوق معلولان اشاره کرد و گفت: این قانون در سال ۸۳ تصویب و در نهایت اجرا شد که با مشکلاتی روبه رو بود که در نهایت و در یکسال گذشته مورد بازنگری قرار گرفت و اصلاحاتی در این قانون انجام شده است.

ص: ۴۵۲

قانون جامع حقوق معلولان در حال حاضر در قالب ۲۵ ماده و ۱۰ فصل در هیئت دولت به تصویب رسیده است و به زودی با امضا حجت الاسلام روحانی رئیس جمهور و همچنین وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی به مجلس ارائه خواهد شد. تسهیل در استخدام معلولان، ارائه خدمات به معلولان فاقد اشتغال و ناتوان و ارائه خدمات حمایتی و مناسب سازی از جمله اصلاحاتی است که در قانون جدید صورت گرفته است. وی در پایان از برنامه ریزی سازمان بهزیستی جهت ارائه خدمات بیمه ای به معلولان خبر داد و گفت: بنا داریم تمامی معلولان را تحت پوشش بیمه تکمیلی قرار دهیم. (۱)

ملاحظه:

- ۱- آقای محسنی به نکات اختلافی که در یکی دو سال اخیر به ویژه از ۱۱ خرداد ۹۴ به بعد مطرح شده، نپرداخته است و از آن ها رد شده است.
- ۲- قانون مصوب در هیئت دولت، آیا برنامه است؟ آیا دو تکه ای است؟ آیا یک لایحه است که در هیئت دولت تصویب و پس از آن به مجلس می رود؟ خلاصه مباحثی که در حرف های دیگران بود در سخنان آقای محسنی نیست.
- ۳- متن قانون مصوب هیئت دولت را ۲۵ ماده ای در ده فصل اعلام کرده است.
- ۴- راجع به اشتغال ۳ درصد یا ۵ درصدی هم چیزی نمی گوید.

مشکلات قانون دارای معلولیت - ۲۹ تیرماه ۹۴

افشین پرفکر مقدم بازرس جامعه معلولین ایران در گفت و گو با خبرنگار پایگاه اطلاع رسانی و خبری جماران قانون معلولان مطلوب را دارای جامعیت دانست؛ در غیر این صورت به نظر ایشان، مشکلی که حل نمی کند هیچ، بلکه باری هم بر دوش معلولان و جامعه می گذارد و معلولان قانونی را که خود دارای معلولیت باشند نمی خواهند. او در مورد بازنگری قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، گفت: درحالی که معلولان چشم به لایحه حمایت از حقوق معلولان دوخته بودند، دولت در اقدامی غیر منتظره از قانونی که باید به مجلس ارائه می داد، رونمایی کرد.

تحلیل هیئت دولت این بود که بخشی از لایحه نوشته شده جزو برنامه های دولت است و احتیاجی به تصویب در مجلس ندارد. البته به نظر معلولان بهتر آن بود که لوایح نوشته شده که توسط کارشناسان و نمایندگان معلولان بعد از صرف وقت چند ساله و با زحمت بسیار نوشته شده بودند به مجلس ارائه و در بخش مرکز پژوهش های مجلس بررسی می شد. اما لایحه مورد نظر را به دو پاره قسمت کردند: قسمتی به عنوان برنامه دولت اجرا خواهد شد که به زعم دولت احتیاج به تصویب مجلس ندارد و بخش دوم به مجلس ارائه خواهد شد.

این در حالی بود که پیش از این دولت در ارائه این لایحه به مجلس، سستی به خرج داد و بعد از نزدیک به یک سال لایحه فوق ارائه شد. جالب این بود که در مدت این یک سال هیچ حرفی در مورد دوپاره شدن این قانون به میان نیامد و بعد از یک سال دولت به صورتی جهشی تصمیم گرفت بخشی از قانون را به صورت برنامه دولت اجرا کند.

ص: ۴۵۳

دلیل دیگر که برنامه شدن بخشی از قانون به صلاح افراد دارای معلولیت نیست، این است که ممکن است در تصویب ردیف بودجه سنواتی بعداً ممکن است برای قسمت برنامه ای دولت، بودجه تعیین نشود. در این صورت کاری نمی شود کرد. اما اگر این بخش از برنامه مصوب مجلس باشد در صورتی که به درستی انجام نشود مجلس می تواند دولت را ملزم به اجرای مصوبه مورد نظر کند.

جامع بودن قانون حمایت از حقوق معلولان به افزایش بندهای آن دارد. قانون جامع تر و راه گشایتر است که تعداد مواد قانونی آن بیشتر باشد. هر چه تعداد پیشنهادات انجمن های معلولان بیشتر باشد قانون بهتری خواهیم داشت؛ چون جوانب و ابعاد مختلف زندگی معلولین را پوشش می دهد. (۱)

ملاحظه:

۱- افشین پرفکر مقدم در مجموع دو نکته را تبیین کرده است: ۱- دو تکه شدن قانون معلولین به نفع معلولین نیست؛ چون برنامه مصوب یک دولت ممکن است در دولت بعدی مورد توجه نباشد و اجرا نگردد؛ دوم اینکه مجلس می تواند برای برنامه دولت به هر دلیل، ردیف بودجه در بودجه سنواتی اختصاص ندهد. اما وقتی قانون مصوب باشد مجلس موظف است؛ آن را ذیل سرفصل بگنجانند.

۲- جامعیت قانون بستگی به کثرت و کمیت مواد قانونی دارد. هر چه مواد بیشتر باشد، جامعیت آن بهتر است.

عدم تحقق وعده وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی - ۱۰ مرداد ۹۴

در ماه های نخست سال ۹۴، مسئولین دولتی درباره لایحه حمایت از معلولان اظهارنظرهای مختلفی کردند؛ وعده هایی دادند و قول دادند به زودی تکلیف این لایحه معلوم شود. اما پس از سپری شدن چند ماه و ورود به ماه های گرم تیر و مرداد و عملی نشدن قول ها، صدای اعتراضات بلندتر شد. فاطمه آلیا نماینده مردم تهران در مصاحبه با خبرگزاری خانه ملت به تندری مسائلی را مطرح کرده است:

او با انتقاد از عدم ارائه لایحه حمایت از حقوق معلولان از سوی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به مجلس گفت: با وجود آنکه چند ماه است که وزیر کار وعده ارائه این لایحه را به مجلس می دهد اما متأسفانه هنوز هفته مدنظر وی برای ارائه این لایحه فرا نرسیده چرا که هر بار اعلام می دارد که قرار است این هفته لایحه مذکور به مجلس تقدیم شود. وزیر کار حتی در صدا و سیما نیز اعلام کرد که قرار است این لایحه به مجلس ارائه شود که متأسفانه هفته گذشته نیز سپری شد اما از ارائه آن به مجلس خبری نیست. بیش یکسال و نیم است که وزیر کار به طور مرتب وعده می دهد که لایحه حمایت از حقوق معلولان به مجلس ارائه می شود. اما واقعیت آن است که این اقدامات باعث ناامیدی معلولان می شود. اگرچه ما بر این باور هستیم که اگر این لایحه نیز به تصویب مجلس برسد تا اجرایی شدن آن زمان لازم است.

بدون شک ارائه لایحه حمایت از حقوق معلولان و اصلاح قانون فعلی گامی در جهت احترام و حفظ کرامت معلولان است و نشان دهنده توجه مجلس و دولت به معضل این قشر از جامعه است.

ص: ۴۵۴

اگر هنوز این لایحه برای ارائه به مجلس آماده نیست وزیر کار نباید وعده آن را به معلولان می داد. چرا که عملی نشدن آن این سوال را در ذهن ایجاد می کند که آیا امید بخشی به معلولان باید مورد غفلت واقع شود؟ انتظار است بعد از شروع به کار مجلس در هفته آینده لایحه حمایت از حقوق معلولان به مجلس برسد تا بتوان بخش عمده ای از مطالبات معلولان را پاسخ داد. (۱)

ملاحظه:

۱- سرنوشت و زندگی معلولان به این لایحه منوط است. به همین دلیل آنان پیگیر هستند و اخبار را رصد می کنند. عدم عمل مدیران دولتی به قول و قرارهای خود تأثیرهای منفی در روحیه و روان آن ها خواهد داشت و موجب بی اعتمادی می شود.

۲- مشارکت اجتماعی مددجویان بستگی به اعتماد متقابل مردم و دولت دارد. اما با آسیب دیدن اعتماد فیما بین، بسیاری از پروژه ها و طرح ها با مشکل مواجه خواهد شد.

۳- دولت باید معلولان را فرزندان جامعه و ملت خودش بداند و حقایق را به اطلاع آن ها برساند. حتی مشکلات، موانع، کمبودها را به اطلاع آن ها برساند. مشکلات این لایحه و علل اجرایی نشدن آن را اطلاع رسانی کند. این روش پیامدهای مثبتی در پی خواهد داشت؛ از جمله معلولین توجیه می شوند.

ص: ۴۵۵

بخش گذشته حقایق حقوقی مددجویان در آینه اخبار مطرح و معرفی شد. این بخش تحلیل‌ها را به اختصار می‌آورد. این تحلیل‌ها، گویای آراء حقوقی کارشناسان درباره لایحه و متن ۶۶ ماده‌ای و بعضاً قوانین دیگر است. نکات مهم، طرح‌ها، دیدگاه‌ها و گاه‌قول‌های مهمی در این تحلیل‌ها آمده است که با گذشت چند سال الآن می‌توان به صحت و سقم آنها پی برد. تاریخ بیان این تحلیل‌ها مهم است و پژوهشگران با در نظر گرفتن ظرف زمانی که تحلیل در آن بیان شده، می‌توانند به حقایقی دست یابند. پس از هر تحلیل نکات مهم و برجسته ذیل ملاحظات آمده است. نیز ذیل هر ملاحظه تحلیل خلاصه شده است.

مشکلات قانون پیشین و چشم انداز قانون جدید - ۳۰ مرداد ۹۱

فاطمه آلیا نماینده مردم تهران، ری و شمیرانات و اسلام شهر و رئیس فراکسیون حمایت از معلولان در مجلس شورای اسلامی به عنوان سخنران در جمع مسئولان تشکل‌ها، آرزوی فراکسیون حمایت از حقوق معلولان را تحقق و ایجاد اتحادیه ملی معلولان در سراسر کشور دانست و گفت: در گذشته قدم‌های مؤثری در راستای ارائه خدمات به معلولان برداشته شد، اما هنوز کارهای زیادی بر زمین مانده و تا رسیدن به نقطه مطلوب فاصله بسیاری داریم.

با توجه به اینکه جامعه حساس و دغدغه مند شده است در حوزه حمایت از معلولان همین امر باعث خوشحالی و خرسندی است، در مجلس هفتم و درخصوص بودجه معلولان متأسفانه مشکلاتی به وجود می‌آمد، اما با گذشت زمان در مجلس هشتم با حمایت فراکسیون حقوق معلولان اعتبارات خوبی برای حمایت از معلولان تأمین شد.

بازنگری قانون جامع حمایت از معلولان با توجه به تأکید وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی در مجلس هشتم کلید خورد و امیدواریم اصلاحیه قانون به اتمام برسد و در قالب یک لایحه از طریق دولت به مجلس ارسال شود. چنانچه این قانون به مجلس ارسال شود، می‌توان امیدوار به اجرای کامل قانون باشیم، چراکه در این راستا دولت اعتبارات لازم را پیش‌بینی خواهد کرد.

وی با بیان اینکه در نسخه تدوین شده از سوی سازمان بهزیستی، نظرات وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی نیز لحاظ شده است، اظهار داشت، پس از ارسال به وزارت کار و رفاه اجتماعی، لایحه بازنگری حمایت از حقوق معلولان به هیئت دولت و سپس به مجلس ارسال می‌شود. پیش‌بینی می‌شود لایحه اصلاحیه قانون جامع حمایت از معلولان شهریور ماه تقدیم مجلس شود.

هرچند این قانون ۸ سال پیش به تصویب رسیده بود اما با توجه به نیازهای روز و اقتضائاتی که در حال حاضر وجود دارد ضرورت بازنگری طی دو، سه سال اخیر احساس گردید و اصلاحاتی در برخی از مواد آن در حال حاضر در دست بررسی و اعمال است.

به لحاظ ایراداتی که این قانون داشته، در یک سال اخیر یعنی از اواخر مجلس هشتم تا یکی، دو ماه اوایل مجلس نهم فراکسیون حمایت از حقوق معلولان جلسات متعدد کارشناسی با سازمان بهزیستی کشور، تشکل‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در امور معلولین برگزار کرده و به موازات آن

نیز کارهای کارشناسی در مرکز پژوهش های مجلس نیز انجام شده و نتایج آن یک سلسله پیشنهادهایی است که اکنون تنظیم و برای بازنگری و اصلاح قانون آماده شده است.

با توجه به اینکه در تبصره ۲ ماده ۱۶، اجرای این قانون موکول به تخصیص اعتبارات مربوطه می شد و همچنین عدم اجرای قانون ۳ درصد استخدام معلولان و پابرجا بودن معضل اشتغال و مسکن آنان، این موضوعات نیاز به اصلاح و بازنگری داشته، لذا مقرر شد پیشنهادات مشترک مجلس، تشکل ها و سازمان بهزیستی یک جا و به صورت یک لایحه از طرف دولت تقدیم مجلس شود و از آنجایی که این قانون در قالب یک لایحه به مجلس ارسال خواهد شد، می توان به اجرای کامل آن امیدوار باشیم زیرا دولت نیز اعتبارات لازم را پیش بینی خواهد کرد.

با توجه به سپری شدن چند سال از قانون جامع حمایت از حقوق معلولان و همچنین با توجه به زمانی که این قانون به تصویب رسید و در آن زمان به شورای نگهبان رفت و البته شورا هم فرصت نکرد ایرادات این قانون را مشخص و اصلاح کند، در حال حاضر اجرای قانون با مشکلاتی روبرو است که نیاز به اصلاحیه و بازنگری دارد.

بازنگری قانون جامع حمایت از معلولان با توجه به تأکید وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی در مجلس هشتم کلید خورد و در نتیجه برگزاری این نشست های مشترک، مقرر شد تا آخر شهریور ماه سال جاری لایحه اصلاحیه قانون جامع حمایت از معلولان به دلیل بار مالی و وظایف دولت در این ارتباط تقدیم به مجلس شود.

از آنجایی که این بسته پیشنهادی و اصلاحیه های صورت گرفته باید در کمیسیون اجتماعی دولت بررسی شود اما دولت قول داده که این فرآیند را تا آخر شهریور طی و لایحه را تقدیم مجلس کند و ما نیز امیدواریم در مهر و آبان ماه سال جاری لایحه اصلاحیه قانون جامع حمایت از معلولان را به تصویب برسانیم تا به فضل الهی دوازدهم آذر که روز جهانی معلولان است یک قانون جامع، مفید و به روزی برای توانمندسازی و پیشرفت بیشتر معلولان در عرصه های مختلف تحصیل، اشتغال، ازدواج و غیره را فراهم کنیم.

قانون جامع حمایت از حقوق معلولان گرچه دارای نقاط ضعفی بود که تحقق خواسته های معلولان را به تعویق انداخت اما زمانی که تصویب رسید که در کشور ما هیچ قانونی مختص افراد معلول وجود نداشت و به همین جهت در زمان خود، حرکتی موقتی محسوب می شد که هدف اصلی آن، برابری فرصت ها برای معلولان در ابعاد مختلف، اعم از آموزش، توان بخشی، اشتغال، تأمین سلامت و مشارکت اجتماعی بود، اما امیدواریم بازنگری قانون و تصویب آن در مجلس نیز نیاز به چندین سال زمان نداشته باشد!

تنها در سایه اصلاح قوانین و نظارت عالی ترین سطوح اجرایی می توانیم جامعه ای خالی از تبعیض را برای اقشار آسیب پذیر ترسیم کنیم و آنگاه است که به چشم حقیقت درمی یابیم معلولیت، ناتوانی و محرومیت نیست بلکه زمینه ساز پشتکار است و توانایی است به شرط آنکه راه، هموار و عدالت، روشنگر راه پیش رو باشد. (۱)

ص: ۴۵۷

۱- ایجاد اتحادیه ملی معلولان آرزوی فراکسیون حمایت از حقوق معلولان است.

۲- هنوز کارهای زیادی بر زمین مانده و تا رسیدن به نقطه مطلوب فاصله داریم.

۳- در مجلس هفتم مشکلاتی در بودجه سنواری معلولان وجود داشت. اما در مجلس هشتم با حمایت فراکسیون بودجه خوبی تصویب شد.

۴- بازنگری قانون جامع حمایت از حقوق معلولین با تأکید وزیر تعاون، کار و رفاه در مجلس هشتم شروع شد.

۵- با اتمام اصلاح قانون، آن را به صورت لایحه دولت به مجلس تقدیم می کند.

۶- لایحه اصلاحیه قانون جامع حمایت از معلولان شهریور ماه ۱۳۹۱ تقدیم مجلس می شود.

۷- از چند سال پیش (۱۳۸۸ و ۱۳۸۹) ضرورت بازنگری قانون ۸۳ احساس می شد.

۸- از اواخر مجلس هشتم و ماه های اول مجلس نهم، جلسات متعدد کارشناسی با سازمان بهزیستی جهت اصلاح قانون برقرار بود. مرکز پژوهش های مجلس نیز کارشناسی ها عرضه کرد. همه اینها منجر به بازنگری قانون شده است.

۹- پس از انجام بررسی در مجلس، نظرات به کمیسیون اجتماعی دولت منتقل می شود و دولت پیشنهادات را تدوین و به صورت لایحه تقدیم مجلس می شود. قرار است تا آخر شهریور، دولت لایحه را تقدیم مجلس کند.

۱۰- این لایحه در ماه های مهر و آبان در مجلس تصویب خواهد شد و دوازدهم آذرماه به مناسبت روز جهانی معلولین، قانون جامع، مفید و به روز خواهیم داشت. خلاصه اینکه قرار بوده قانون ۱۶ ماده ای ۸۳ را اصلاح کنند و نهایتاً تا آبان ماه ۹۱، تصویب آن در مجلس به اتمام برسد. اما اکنون مرداد ماه ۹۴ هستیم و هنوز خبری از تصویب مجلس نیست. البته دولت و مجلس تقصیر ندارند، علت عمده تأخیر، انتخابات جدید ریاست جمهوری و آمدن دولت یازدهم و آقای حسن روحانی است. البته اگر امور قانون گذاری و دلسوزی برای معلولین ضابطه مند و نهادینه بود، این تأخیرها وجود نداشت.

وضعیت ایده آل جامعه معلولین - ۳۰ مرداد ۹۱

همایون هاشمی، رئیس سازمان بهزیستی کشور در تیرماه سال ۱۳۹۱ در مراسم بازنگری قانون جامع حمایت از حقوق معلولان که با حضور نمایندگان مجلس و برخی از نمایندگان انجمن ها و تشکل ها برگزار شد، به بیان اهداف و فعالیت های بهزیستی در این زمینه پرداخت. او نخست به یکپارچه سازی و مناسب سازی پرداخت و گفت: اگر یکپارچه سازی و مناسب سازی در سطح جامعه اتفاق بیفتد، معلولان می توانند در عرصه های مختلف اجتماعی شرکت کنند. اما حضور مؤثر معلولین در جامعه، نیازمند قانونی همه نگر و جامع است. لذا سازمان خواهان ارتقاء حقوق معلولان و سطح پوشش خدمات در قالب یک قانون جامع اجرایی است.

قانون جامع حمایت از حقوق معلولان در سال ۱۳۸۳ تصویب شد و این یک قدم رو به جلو بود، اما در حال حاضر این قانون پاسخگوی اهداف بهزیستی و جامعه معلولان نیست و نواقصی در این قانون

مشاهده می شود. از ابتدا تدوین قانون ۸۳، یک قانون کامل و در عین حال با قابلیت اجرایی مورد نظر و بهزیستی تلاش کرد تا اتفاقات خوبی در تبصره ها و مفاد این قانون صورت گیرد.

بسیاری از وظایفی را که بهزیستی در حال حاضر انجام می دهد بر اساس قانون ۸۳ (ماده ای) به عهده سازمان نیست و باید سایر دستگاه ها و وزارتخانه ها آن را انجام دهند، اما متأسفانه چون نظارتی بر اجرای قانون وجود ندارد دستگاه ها و سازمان ها وظایف خود را انجام نمی دهند.

پیشنهادی تحت عنوان «پیشگیری از معلولیت ها» به این قانون اضافه شد که اگر این ماده به تصویب برسد گام مهمی را در جلوگیری و بروز معلولیت ها در جامعه برخواهیم داشت و به زودی نیز این اصلاحیه به اتمام می رسد و پیش بینی می شود در اواسط مردادماه این طرح از طریق وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به دولت و پس از بررسی های لازم در دولت به مجلس شورای اسلامی ارسال شود.

در حال حاضر بیش از ۲۴ هزار مرکز در سازمان وجود دارد که تعداد زیادی از آنها در قالب تشکل ها و خیریه ها اداره می شود.

هاشمی با اشاره به اجرای طرح آفتاب در سطح کشور یادآور شد، در این طرح مشکلات معلولان در بخش های مختلف همچون درمان، مسکن، اشتغال و ... بررسی می شود؛ به طوری که هر هفته بیش از ۶۰۰ معلول با معاونین و مدیران بهزیستی مشکلات خود را در میان می گذارند.

در ماده ۱۷ به بحث پیشگیری اشاره شده است که مبنی بر پدیده جلوگیری از بروز معلولیت هاست، سازمان بهزیستی کشور تأکید ویژه ای بر پیشگیری از معلولیت ها دارد و در همین راستا اولین بنیاد پیشگیری از معلولیت ها را در مشهد الرضا افتتاح کرد و به زودی در ۴ قطب کشور نیز این آزمایشگاه و مراکز ایجاد خواهد شد تا ارتقاء همه جانبه خدمات برای معلولان را با کمترین خلأ و مشکلات داشته باشیم. (۱)

ملاحظات و نکات

۱- مراسم بازنگری قانون ۸۳ با حضور نمایندگان تشکل ها، نمایندگان مجلس، رئیس و معاونان سازمان بهزیستی در تیرماه ۹۱ برگزار شد.

۲- قانون ۸۳ یک قدم به جلو بود اما در حال حاضر پاسخگوی اهداف بهزیستی و جامعه معلولان نیست و نواقصی دارد.

۳- نظارت بر اجرای قانون نیست و دستگاه ها و سازمان ها وظایف خود را انجام نمی دهند.

۴- پیشگیری برای اولین بار به قانون افزوده شد و مواد قانونی پیشگیری تدوین شد.

۵- در اواسط مرداد ۹۱، این طرح از طریق وزارت تعاون به دولت رفته، پس از بررسی در دولت به مجلس ارسال می شود.

۶- ۲۴ هزار مرکز در سازمان بهزیستی ثبت شده که بسیاری از آنها تشکل خیریه ای است.

ص: ۴۵۹

۷- طرح آفتاب در بهزیستی شروع می شود. در این طرح هر هفته، بیش از ۶۰۰ معلول به معاونین و مدیران بهزیستی مراجعه و مشکلات خود را منتقل می کنند. این طرح به بررسی مشکلات درمانی، مسکن، اشتغال و دیگر مشکلات معلولین می پردازد.

۸- اولین مرکز پیشگیری در مشهد الرضا افتتاح شد و قرار است به زودی در ۴ قطب دیگر کشور نیز مراکز پیشگیری افتتاح شود.

تأخیر در اصلاح قانون جامع حمایت از معلولان - ۲۶ دی ماه ۹۲

فاطمه آلیا (رئیس فراکسیون حمایت از حقوق معلولین مجلس شورای اسلامی)، آخرین فعالیت های این فراکسیون را گزارش داد: در حال حاضر در این فراکسیون بیشتر به اعتبارات و بودجه سنواتی برای بهبود زندگی و رشد مادی و معنوی معلولان می پردازد.

وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سازمان بهزیستی باید به صورت مدیریت شده و عادلانه در جهت رشد مادی و معنوی معلولین این بودجه را به کار بگیرند و در عین حال نگاهی هم به سازمان های مردم نهاد داشته باشد. همچنین فراکسیون حمایت از حقوق معلولان منتظر است، دولت محترم لایحه اصلاح قانون جامع حمایت از حقوق معلولان را به مجلس ارائه دهد. این امر تاکنون بیش از حد تعیین شده زمان برده است.

این لایحه آماده است و با همکاری تشکل ها، مجلس و دولت تهیه شده، اما مدت ها در کمیسیون اجتماعی دولت مانده است. ما در جلسه ای که دو ماه پیش با آقای ربیعی داشتیم؛ این مسئله را مطرح کردیم و ایشان نیز وعده دادند که ظرف دو هفته آینده این اصلاحیه ارائه داده شود اما هنوز این اتفاق نیفتاده است.

از آنجا که این قانون بسیار برای زندگی معلولین مهم و مؤثر است، تشخیص داده شد در فرآیند اجرا نیازمند یک سری تغییرات و اصلاحات است. بنابراین فراکسیون همچنان منتظر ارائه این اصلاحیه است.

بحث دیگری که از طریق مکاتبات با وزرای ذی ربط پیگیری می شود، درخواست تسهیلاتی برای فراهم کردن خودروی مناسب سازی شده برای معلولین است. سال ۸۵ قانونی داشتیم که اجازه می داد خودروی مناسب سازی شده برای معلولین از خارج از کشور وارد شود یا شرایطی در اختیار آن ها قرار گیرد که بتوانند این خودروها را وارد کنند. اما با توجه رویکرد اقتصاد مقاومتی بهتر است خودروسازان داخلی به این مسئله توجه کنند و خودروهای مناسب سازی شده، با کمک وزارت صنعت و معدن و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در اختیار افراد واجد شرایط در چهارچوب قانون قرار بگیرد.

نکته دیگر بحث مغفول واقع شده ایاب ذهاب معلولین است. همه معلولین به اندازه ای برخوردار نیستند که از وسایل نقلیه شخصی یا آژانس استفاده کنند. بنابراین می طلبد که چه برای استفاده از مترو، اتوبوس و بالابر، شرایط مناسبی برای آنان فراهم و تا زمان تکمیل این مناسب سازی حداقل بخشی از هزینه های ایاب و ذهاب معلولین لحاظ شود.

اکنون شهرداری تهران و تاکسیرانی بعضی وسایل نقلیه را مناسب سازی کرده اند؛ اما زمان استفاده از آن ها محدود است و رایگان هم نیست در حالی که در یارانه ای که به معلولین پرداخت می شود، این هزینه محاسبه نشده است.

علاوه بر این مسئله اشتغال، ازدواج و مسکن معلولین نیز باید در دستور کار همه دستگاه ها باشد. در این سال ها اخیر در این مورد تلاش های بسیاری شده و بخش مهمی از آن هم محقق شده است همچنین این فرهنگ سازی انجام شده است که معلولین هم بتوانند مانند یک شهروند عادی بین مردم زندگی و فعالیت کنند و برای توانمندسازی خودشان بکوشند.

همه جای دنیا قانون عصای سفید رعایت می شود یعنی راننده باید به محض دیدن عصای سفید مانند چراغ قرمز با آن برخورد کند. مجلس در حال بررسی این است که در قانون تخلفات رانندگی به آن بپردازد و فرد خاطی اعمال قانون شود. (۱)

ملاحظات و نکات

۱- در دولت جدید، اصلاح قانون معلولین و تدوین آن متمرکز در دولت شده و فراكسیون حمایت از معلولین در مجلس به امور دیگر معلولین مثل بودجه و اعتبارات می پردازد.

۲- اصلاح و تدوین لایحه حمایت از معلولین پیش حد و بیش از حد تعیین شده، زمان برده است.

۳- این لایحه با همکاری تشکل ها، مجلس و دولت تهیه شده اما مدت ها در کمیسیون اجتماعی دولت مانده است.

۴- تسهیلات برای خودروی مناسب سازی شده توسط فراكسیون در حال پیگیری است.

۵- ایاب و ذهاب و تقبل هزینه آن توسط دولت.

۶- فرهنگ سازی مهم است بطوری که معلولین مانند یک شهروند عادی بین مردم زندگی و فعالیت کنند.

۷- قانون عصای سفید و رعایت حق تقدم نابینایان در قانون راهنمایی و رانندگی در حال بررسی است.

تقدیم قانون حمایت از حقوق معلولان به مجلس - ۱۰ آذر ۹۳

همایون هاشمی رئیس بهزیستی در نشست خبری که به مناسبت ۱۲ آذر روز جهانی معلولین در محل سازمان بهزیستی برگزار شد، اظهار داشت: سازمان بهزیستی در سه حوزه پیشگیری، توان بخشی و خدمات اجتماعی فعالیت می کند و این فعالیت ها در سطح کشور گسترده شده است.

امروز به حوزه توان بخشی و توانمندسازی نیاز داریم و سازمان با تغییر رویکرد که مستلزم شرایط، منابع انسانی، سخت افزار و ادبیات منسجم و واحد است به این اقدامات مبادرت می کند. البته این اتفاق با زحمت و سختی در سنوات اخیر انجام شده و می توان گفت توانمندسازی به جای وضعیت معیشتی صرف در سازمان مستقر شده است.

از جمله مهم ترین اقداماتی که ظرف چند سال اخیر در سازمان انجام شده می توان به تغییر ادبیات در اقدامات بهزیستی، بازنگری قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، اجرای طرح های نوین در حوزه توانمندسازی، تغییر نوبت برنامه های توان بخشی به سمت خانواده ها اشاره کرد.

ص: ۴۶۱

در طرح جدید توان بخشی مبتنی بر خانواده تاکنون ۴ هزار و ۲۰۰ نفر خدمات در منزل گرفتند که این تعداد در حال عبور از مرز ۶ هزار نفر است. در این طرح معلول در کنار خانواده از طریق ویزیت در منزل آموزش می بینند. همچنین در طرح ترخیص معلولان سالمند و بیماران روانی حدود دو میلیارد تومان در فاز پایلوت هزینه شده است.

در سنوات گذشته در کل کشور ۱۰ هزار مسکن مناسب سازی شده برای معلولان ساخته شده است. تنها در شش ماهه نخست سال ۹۳ بیش از ۲۰ هزار مسکن تحویل مددجویان شده و تا پایان سال نیز به تعهدات خود در این زمینه عمل خواهیم کرد.

همچنین ۱۲ هزار و ۵۰۰ معلول ضایعه نخاعی از سازمان بهزیستی، خدمات مستمر و یارانه دریافت می کنند در بخش ناشنوایان نیز حدود سه سال است که پشت نوبتی نداریم و برنامه های غربالگری اوتیسم، ناشنوایی، کم شنوایی و پیشگیری از این بیماری ها انجام می شود تا جایی که در همه استان ها مرکز اوتیسم وجود دارد.

وی به بازنگری قانون جامع حمایت از معلولان و افزایش ماده های آن از ۱۶ به ۶۳ ماده قانونی هم پرداخت و قول داد این طرح به زودی برای تصویب تقدیم مجلس شود و در این طرح سهمیه سه درصدی اشتغال معلولان در سازمان ها به ۵ درصد افزایش یافته است.

در سال ۸۶، سازمان بهزیستی ۳۷ هزار پرسنل داشت که در حال حاضر به ۲۰ هزار نفر کاهش یافته اما با توجه به افزایش ۴ برابری بودجه این سازمان وظیفه بهزیستی نیز دو برابر شده و نیاز به کمک خیرین است.

امسال ۲۳۰ هزار مددجو وارد چرخه حمایت از بهزیستی شدند تا جایی که در برخی استان ها فرد پشت نوبتی نداریم و در وضعیت فعلی این سازمان به ۴ میلیون و ۸۰۰ هزار مددجو خدمت رسانی می کند.

در حال حاضر ۳۶ هزار دانشجو در مقاطع مختلف تحصیلی تحت پوشش سازمان بهزیستی هستند، از این تعداد یک هزار و ۵۰۰ نخبه معلول در مقطع دکتری و فوق دکتری تحصیل می کنند. (۱)

ملاحظات و نکات

۱- پیشگیری، توان بخشی و خدمات اجتماعی سه مأموریت اصلی سازمان بهزیستی است.

۲- با تلاش فراوان در سال های اخیر توان بخشی و توانمندسازی به جای معیشتی و خدماتی صرف قرار گرفت. به جای پرداخت وجه با دادن امکانات، خوراکی و پوشاکی، به تواناسازی فرد از جهات مختلف می پردازند تا روی پای خود بایستد و هزینه های خود را به دست آورد. اما مقدمه تواناسازی، فرهنگ سازی است. با توجه به اینکه مردم ایران مسلمان و شیعه اند، باید آنان را بر اساس فرهنگ شیعی، بیشتر با آیات و روایت آشنا نمود.

۳- مشارکت خانواده یا خانواده محوری در بهزیستی در حال فراگیری است.

۴- در همه استان ها مراکز اوتیسم دایر شده است.

۵- اشتغال از سه درصد به پنج درصد افزایش یافته است.

ص: ۶۶۲

۶- اکنون سازمان به ۴ میلیون و ۸۰۰ هزار مددجو خدمت رسانی دارد.

۷- ۳۶ هزار دانشجو تحت پوشش سازمان هستند.

۸- یک هزار و پانصد نخبه معلول در مقطع دکترا و فوق دکترا تحصیل می کنند.

کالبدشکافی برنامه جامع حمایت از حقوق معلولان - ۷ مرداد ۹۴

این روزها صحبت از معلولان با برنامه ای همراه است که امیدهای زیادی به آن بسته شده تا کلیدی برای قفل هایی باشد که سالها بسته بود. امیدها به برنامه ای است که از آن به عنوان «برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت» یاد می شود. برنامه ای که گاهی دغدغه ها درباره آن در قامت پرسش هایی بی پاسخ در میان فعالان حقوق معلولان ظاهر می شود.

در این میان، گوش شنوایی که در سکوت بی ادعای خود زبانی گویا برای پاسخ های ما باشد را در وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی می یابیم. پزشکی که سابقه مدیرکلی دفتر پیشگیری و توانمندسازی وزارت رفاه سابق و مدیرعاملی انجمن نخبگان معلول را نیز در پرونده شغلی اش دارد.

دکتر محمود علیمحمدی، مشاور وزیر تعاون کار و رفاه اجتماعی در امور معلولان، در حال حاضر در شورای عالی راهبردی سازمان بهزیستی کشور، نقشه راه بهتر زیستن را برای مخاطبان بی شمار بهزیستی ترسیم می کند. خبرگزاری ایسنا در گفتگویی با آقای علیمحمدی، تحلیل های ایشان را آورده است. این مصاحبه را خلاصه کرده و فقط تحلیل های غیرتکراری آن را می آوریم.

پیشینه و تاریخچه تدوین قانون معلولین: سابقه تدوین قانون جامع حمایت از حقوق معلولان به سال های منتهی به سال ۸۳ باز می گردد. زمانی که مسئولان سازمان بهزیستی کشور به این جمع بندی رسیدند که باید یک سند قانونی برای پیشبرد اهداف حوزه معلولان در دست داشته باشند.

پس از بررسی ها و مطالعات مقدماتی کارشناسان سازمان بهزیستی و گروهی از فعالان حقوق معلولان با حمایت و پیگیریهای ریاست سازمان بهزیستی، پیش نویس قانون جامع حمایت از حقوق معلولان را آماده کردند که بنا به دلایلی با هدایت های سازمان بهزیستی به صورت طرح در مجلس مطرح شد.

نمایندگان مجلس شورای اسلامی به جهت رعایت عدم مغایرت با اصل ۷۵ قانون اساسی، ماده ۱۶، به ویژه تبصره ۲ که اجرای مواد قانون را منوط به تأمین اعتبار آن از محل های خاص کرده بود را به طرح اضافه کردند.

براساس اصل ۷۵ قانون اساسی، در طرح های ارائه شده توسط نمایندگان، که به تقلیل درآمد یا افزایش هزینه عمومی می انجامد، می بایست طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد. به عبارت دیگر بدون موافقت نمی توان بار مالی بر دولت تحمیل کرد.

قانون جامع با این شرایط در اردیبهشت ماه سال ۸۳ توسط مجلس شورای اسلامی تصویب و به شورای نگهبان ارسال شد؛ در آن زمان بین شورای نگهبان و مجلس در این زمینه یک همکاری شکل گرفت که می تواند الگویی برای آینده باشد.

اگرچه نقطه ضعف قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، ماده ۱۶ آن بود که به نحوی موجب عدم ضمانت اجرایی آن می شد اما با این وجود، تصویب این قانون نقطه عطفی در تحولات حوزه افراد

معلول بود و علاوه بر آن که ما را جز و چهل و چند کشور پیشرو دارای قانون مستقل در حوزه معلولان قرار می داد؛ به عنوان اولین سند اختصاصی قانونی در زمینه حقوق معلولان، کرامت اجتماعی شهروندان دارای معلولیت را ارتقا می بخشید. تصویب قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، اگرچه در عمل انتظارات معلولان را برآورده نکرد، اما توانست گفتمان حوزه معلولیت را از «تقاضای لطف» به «مطالبه حق» تغییر دهد.

به تدریج آیین نامه های اجرایی قانون نیز تدوین و به تصویب رسید و در این میان بخش هایی که نیاز به بودجه و اعتبارات مالی نداشت توفیقات بیشتری را در اجرا نصیب ما کرد.

از جمله آیین نامه اجرایی ماده ۸ در جهت برابر سازی فرصتها، با اختصاص وقت اضافه به معلولان واجد شرایط در آزمون های ورودی و داخلی موسسات آموزش عالی، تحصیلات عالی را تسهیل و در کنار پرداخت هزینه تحصیل دانشجویان دارای معلولیت، جمعیت معلولان با تحصیلات دانشگاهی را به شکل قابل توجهی افزایش داد.

علل و عوامل بازنگری در قانون ۸۳: مواد ۱۵ تا ۱۵ می توانست ظرفیت های زیادی را در ارتقا کیفیت زندگی افراد معلول ایجاد کند که به دلیل مشکل ماده ۱۶ عمده این ظرفیتهای قفل و قابلیت اجرای آن سلب شده بود.

این در واقع اولین مشکل قانون و البته نه، تنها مشکل آن بود. علاوه بر این، دو مسأله دیگر نیز وجود داشت که در مجموع، اصلاح و بازنگری قانون جامع حمایت از حقوق معلولان را ضروری می کرد.

مسأله دوم این بود که در طی این سالها شرایط محیطی و زمینه های اجرایی قانون به نحوی تغییر کرد که برخی از مواد موضوعیت یا زمینه های اجرایی خود را از دست دادند.

به عنوان مثال در بند (و) ماده ۷ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان اشاره ای به الزام دستگاه ها به اختصاص ۶۰٪ از پست های سازمانی تلفنچی به نابینایان، کم بینایان و معلولان جسمی حرکتی شده بود که با روند خصوصی سازی و برون سپاری این گونه مشاغل به بخش خصوصی عملاً زمینه های اجرای این بخش از قانون از بین رفت.

مسأله سوم این بود که ما در آذر ماه سال ۸۷ با تصویب مجلس شورای اسلامی رسماً به کنوانسیون بین المللی حقوق افراد دارای معلولیت پیوستیم.

اگر متن کنوانسیون را ملاحظه فرموده باشید عبارات کنوانسیون بیشتر به شکل سیاستها و راهبردهای کلی بیان شده است و برای اجرا و تحقق آن می بایست قوانین متناسب و جزئی تری تهیه و تدوین شود. بنابراین برای اینکه در تحقق الزامات مفاد کنوانسیون تلاش مناسبی را به سرانجام برسانیم و گزارشات دوره ای مناسبی را ارائه کنیم، لازم بود تغییراتی را در قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، اعمال کنیم.

زمان شروع بازنگری و اصلاح قانون جامع و فعالیت های کمیته تلفیق و کمیسیون اجتماعی دولت: در اواخر سال ۹۰ بحث های مرتبط با ضرورت بازنگری قانون جامع حمایت از حقوق معلولان شکل جدی تر و عملیاتی تری به خود گرفت و در نهایت منجر به تشکیل اولین جلسه بازنگری قانون جامع حمایت از حقوق معلولان در اسفند همان سال شد.

این جلسات به طور عمد به حضور و محوریت نمایندگان از جامعه معلولان و کارشناسان دفتر توانمندسازی وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی تشکیل می شد، البته در ادامه جلسات و با توجه به موضوع جلسه، کارشناسانی از سازمان بهزیستی، دفتر حقوقی وزارتخانه، مرکز پژوهش های مجلس و نمایندگان دستگاه ها و سازمان هایی که به نحوی در قانون از آنها نام برده شده بود یا اجرای قانون به آنها مربوط می شد؛ در جلسات شرکت می کردند یا نظرات خود را به صورت مکتوب ارسال می کردند.

در نهایت این فعالیت ها در قالب کمیته تلفیق به عنوان هسته مرکزی کار، و با حضور افراد برگزیده، ادامه حیات داد. همزمان با این تلاش ها مسئولان سازمان بهزیستی نیز در مقیاس محدودتری جلساتی را برگزار و پیش نویسی را تهیه و به وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی ارسال کردند. و در همین ایام به موازات کارهای ارزنده کمیته تلفیق؛ برای افزایش دقت کار، نشست هایی نیز در دفتر مشاور امور معلولان با حضور اساتید حوزه توانبخشی، کارشناسان سازمان بهزیستی، مرکز پژوهش های مجلس و سایر صاحب نظران تشکیل شد و متونی که با زحمات ارزشمند دوستان کمیته تلفیق تهیه شده بود بازنگری شد.

در این جلسات تقریباً نظرات معاونان توانبخشی سازمان بهزیستی در ۳۰ سال اخیر اخذ شد و همچنین از نظرات تشکل های غیر دولتی و کارشناسانی که تجربه تدوین قانون جامع خدمات رسانی به ایثارگران را داشتند؛ استفاده شد. در نهایت جمع بندی نظرات در دی ماه ۹۱ به کمیته تلفیق ارسال شد. کمیته تلفیق نیز در آخرین بازبینی، اصلاحات مورد نظر خود را اعمال و پیش نویس لایحه اصلاح قانون جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت در فروردین سال ۹۲ به هیئت دولت ارسال شد. در نهایت آنچه که به سرانجام رسید حاصل یک کار کارشناسی سه لایه و با نهایت وسواس و دقت ممکن بود.

با استقرار دولت تدبیر و امید جلسات متعددی در کمیسیون اجتماعی دولت تشکیل و با پیگیری و حمایت های مجدانه ریعی وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی، متن ارسالی با دقت، کارشناسی و بررسی شد و در نهایت جرح و تعدیل هایی در آن اعمال شد.

انصافاً باید بگویم تغییرات و اصلاحات اعمالی کمیسیون، منطقی و قابل دفاع بود. در نهایت در بهار سال ۹۴ پیش نویس ارائه شده به هیئت وزیران، در قالب برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت به تأیید دولت رسید؛ البته این برنامه شامل دو بخش است یک بخش در قالب مصوبه هیئت وزیران تصویب و ابلاغ خواهد شد و بخش دوم نیز به شکل لایحه برای تصویب به مجلس شورای اسلامی ارسال می شود.

تفاوت برنامه جامع نسبت به قانون جامع: در قانون جامع حمایت از حقوق معلولان مصوب سال ۸۳، موادی راجع به تعریف معلولیت، مناسب سازی محیط، اشتغال، حمل و نقل و ورزش معلولان، بیمه درمانی، تأمین خدمات و وسایل کمک توانبخشی، مراکز نگهداری و توانبخشی معلولان، تحصیل و مسکن معلولان، نظام وظیفه و مسائل حقوقی معلولان و وظایف صدا و سیما نسبت به معلولان، را ملاحظه می کنیم که بر پای همه این مواد و موضوعات خوب و ضروری مانعی به نام ماده ۱۶ و مشکل تأمین اعتبار خودنمایی می کند.

در برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت، بخش هایی از مواد ۲، ۴، ۷، ۱۱ و ۱۵ قانون قبلی که مربوط به موضوعات مناسب سازی، تسهیلات حمل و نقل و فرهنگی و ورزشی، اشتغال، آمار و عضویت بهزیستی در شوراهای استانی بود؛ همچنان حفظ و ابقا شده است.

برخی از مواد مثل نظام وظیفه به دلیل اینکه در قوانین مربوطه دیده شده و تکراری است حذف و تعدادی موضوعات جدید مانند پیشگیری از معلولیت ها به آن اضافه شده و سایر موضوعات نیز تکمیل و بسط یافته است.

برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت، در قالب دو بخش تصویب نامه هیئت وزیران، با ۲۸ ماده و لایحه تقدیمی به مجلس با ۲۵ ماده در ۱۰ فصل، تهیه و تنظیم شده است. در مجموع این برنامه افق بسیار روشنی را در پیشبرد اهداف معلولان ترسیم می کند. تصویب برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت، فصل نوبنی را در استیفای حقوق معلولان خواهد گشود و منجر به تحولات عمیقی در افزایش کیفیت زندگی معلولان و کاهش بار ناتوانی خواهد شد.

همچنین، رصد کلان روندها و تغییرات محیطی، نویدبخش آینده ای روشن و مناسب برای معلولان است که در بستر برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت، تسهیل و تسریع خواهد شد.

کار و اشتغال افراد معلول: در برنامه جامع شرایط خوبی برای اشتغال فراهم شده است. از جمله تشکیل صندوق فرصت های شغلی معلولان با تسری به مددجویان بهزیستی از حالت اختیاری به تکلیفی تغییر یافته است. همچنین علاوه بر بیمه شدگان اجباری محیط های کاری معمول، معلولانی که به صورت خود اشتغالی یا در کارگاه های اشتغال خانگی مشغول به کار باشند حسب مورد از پرداخت حق بیمه سهم کارفرما یا خویش فرما معاف می شوند. ما امیدواریم با کمک این تسهیلات جهش مناسبی در اشتغال خانگی و خویش فرمایی معلولان ایجاد شود.

یکی از سیاست های مفید در حوزه اشتغال معلولان در بخش خصوصی پرداخت یارانه حقوق و دستمزد یا همان جبران کارایی به کارفرما به منظور تشویق کارفرمایان به استخدام و جذب معلولان است. این یارانه تا سقف ۵۰ درصد حقوق و دستمزد فرد دارای معلولیت با شرایطی که در لایحه آمده است قابل پرداخت به کارفرمایان است.

علاوه بر آن، در برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت، دستگاه های مشمول، مکلف به تقلیل ساعات کار شاغلین دارای معلولیت های شدید و خیلی شدید به میزان حداکثر دو ساعت در روز خواهند بود.

همچنین، پشتیبانی از خدمات اشتغال در بخش آموزش فنی حرفه ای، گسترش کارگاه های آموزشی حمایتی، برای معلولانی که مشکلات بیشتری دارند، ارائه خدمات توانبخشی حرفه ای، توجه به حفاظت، ایمنی و بهداشت کار معلولان و گسترش مراکز کاریابی ویژه افراد معلول، از جمله تسهیلات و تکالیفی است که در برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت پیش بینی شده است.

حل مشکل مسکن: در بخش مسکن هم ارائه تسهیلات و اقدامات حمایتی به تولید کنندگان مسکن، متناظر با تعهد ایشان نسبت به واگذاری ۱۰ درصد از واحدهای احداثی خود با تخفیف و به صورت مناسب سازی شده به معلولان خواهد بود. همچنین اختصاص تسهیلات بلند مدت مسکن حمایتی از سوی نظام بانکی با نرخ سود ترجیحی به معلولان واجد شرایط و معافیت از هزینه پروانه

ساختمان، عوارض نوسازی و حق انشعابات آب، برق، گاز، فاضلاب برای یکبار از جمله موارد پیش بینی شده در برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت است.

مشکلات فرهنگی، هنری، ورزشی و غیره: در ماده سیزده قانون جامع حمایت از حقوق معلولان در موضوع حمایت های قضایی برداشت عام و ناصوبی نسبت به نصب قیم برای افراد معلول وجود داشت که در برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت، تصحیح شد؛ به نحوی که می توان گفت، در این برنامه، حمایت های قضایی از معلولان، نسبت به قانون جامع دقیق تر و مبسوط تر شده است.

همچنین به منظور حمایت از خانواده های معلولان که بیشترین بار و مسئولیت معلولیت را اعضای خانواده بر دوش می کشند، تسهیلات و حمایت های مالی ویژه ای برای این گروه پیشنهاد شده است. از جمله ۵۰٪ حقوق و مزایا یا دستمزد مشمول مالیات یکی از والدین متکفل فرد معلول شدید و خیلی شدید معاف از مالیات خواهد بود.

در خصوص زنان نیز، بانوان کارمند معلول یا همسر فرد معلول یا دارای فرزند معلول، به شرط نگهداری فرد معلول در منزل می توانند از مزایای خدمت نیمه وقت بانوان با حقوق و مزایای کامل استفاده کنند. همچنین در برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت، پیش بینی شده که دولت کمک هزینه معیشت معلولان شدید و خیلی شدید فاقد شغل و درآمد را به میزان حداقل دستمزد سالانه تعیین اعتبار و پرداخت کند. در حوزه فرهنگ نیز به منظور تغییر نگرش های منفی نسبت به معلولان و ارتقاء آگاهی های عمومی، پخش رایگان تیزرهای آموزشی در سالن های نمایش در نظر گرفته شده و میزان ساعتی که صدا و سیما ملزم به پخش برنامه های مربوط به توانمندیهای معلولان بود از دو ساعت به پنج ساعت در هفته افزایش یافته است.

در زمینه برابری فرصت ها برای گروه های خاص معلولیتی، استفاده از زیر نویس در محصولات تصویری برای افراد ناشنوا، انتشار قوانین و تولید کتب و نشریات با فرمت قابل استفاده برای افراد نابینا و کم بینا، تشویق ناشرین به ارائه نسخه الکترونیکی آثار خود برای استفاده نابینایان و ایجاد پایگاه های اطلاع رسانی تخصصی معلولان، در برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت دیده شده است. علاوه بر این در زمینه تخصیص اعتبارات مرتبط با حمایت از تورهای گردشگری معلولان، فعالیتهای فرهنگی، هنری و ورزشی و حمایت از مسابقات و جشنواره های ورزشی معلولان نیز موادی در برنامه جامع در نظر گرفته شده است.

پیش بینی یک نهاد عالی نظارتی: پیش بینی بخش نظارت و هماهنگی، یکی از موضوعات کلیدی بود که در برنامه جامع، برای هماهنگی دستگاه های مرتبط با معلولان و نظارت بر اجرای وظایف آنها، تحت عنوان، شورای هماهنگی افراد دارای معلولیت دیده شد.

این شورا به ریاست وزیر تعاون کار و رفاه اجتماعی و دبیری رئیس سازمان بهزیستی کشور و با عضویت و شرکت تعدادی از وزرا و مسئولان سازمان ها و دستگاه ها یا معاونان آنها؛ به علاوه پنج نماینده از تشکل های غیر دولتی معلولان و نیز سه نفر از کارشناسان برجسته حوزه معلولان، تشکیل خواهد شد و می تواند تأثیر مناسبی بر انسجام و هماهنگی اقدامات این بخش داشته باشد، البته توجه به این نکته حائز اهمیت است که گزارش عملکرد این شورا می بایست سالانه به هیئت وزیران ارائه شود.

وضعیت تصویب برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت: بخش لایحه برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت به صورت طبیعی، به جهت نیاز به تصویب مجلس مسیر طولانی تری را طی خواهد کرد. اما بخشی از برنامه جامع که می بایست به شکل تصویب نامه هیئت وزیران به تأیید دولت برسد مسیر کوتاه تری خواهد داشت البته این بخش اخیر در آستانه تصویب است ولی هنوز به تصویب نرسیده است.

نگرانی ها در مورد دو بخشی شدن این قانون: نگاهی در دولت وجود دارد و به نظر من درست و منطقی است و آن این است که دولت نباید اختیاراتی را که به موجب قانون دارد؛ یک بار دیگر در قالب لایحه به تصویب مجلس برساند لذا برخی از موادی که در پیش نویس اصلاح قانون آمده بود به دلیل آنکه از وظایف یا اختیارات دولت بود در قالب پیش نویس مصوبه هیئت وزیران با ۲۸ ماده تنظیم شد. لذا این تصور که این نحوه تصمیم گیری، خاص قانون معلولان بوده اشتباه است و در موارد مشابه نیز این رویه اعمال می شود.

بخش دوم برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت نیز که نیاز به تصویب مجلس شورای اسلامی داشت در قالب لایحه ای با ۲۵ ماده و در ۱۰ فصل برای ارسال به مجلس تنظیم شده است.

عدم الزام دولت های آینده نسبت به اجرای مصوبات دولت های قبلی: با تغییر دولت ها مصوبات دولت های قبل لغو نمی شود مگر آنکه مصوبه سابق، به صراحت توسط مصوبه جدید لغو شود. بنابراین تا زمانی که یک مصوبه لغو نشود شأن قانونی آن حفظ شده و برای مجموعه قوه مجریه، در هر دولتی الزام آور است. چنانکه در حال حاضر نیز تعدادی از مصوبات دولت قبل، در دولت تدبیر و امید هم در حال اجرا است. به عنوان مثال مصوبه خودرو معلولان، مصوب دولت قبل است اما در این دولت اجرایی شد.

بالاخره هر کدام از این اشکال قانونی مزایا و معایبی دارند که در محاسبه منفعت نهایی، برآیند این مزایا و معایب باید در نظر گرفته شود.

بنابراین با توجه به مجموع شرایط، به نظر می رسد که مصوبه دولت برای معلولان منفعتی کمتر از مصوبه متناظر مجلس نداشته باشد. ثالثاً آنچه که در اجرای قوانین حوزه معلولان و تثبیت آن نقش کلیدی دارد حضور و مطالبه گری خود معلول در جامعه است به یقین با حیات و فعالیت جنبش های اجتماعی معلولان هیچ دولتی حاضر به نادیده گرفتن این شور و سرزندگی در پیگیری مطالبات به حق معلولان نخواهد بود.

تشکیل شورای عالی معلولان: واقعیت آن است که پیشنهاد ما شورای عالی معلولان بود اما از دولت قبل به این طرف یک تعدیلی در نگاه به شوراهای عالی به وجود آمد به این مفهوم که تعدد شوراهای عالی با توجه به محدودیت وقت رئیس جمهور، در نهایت منجر به تشکیل نشدن این شوراها و نقض غرض می شد.

از سوی دیگر شورای عالی رفاه همچنان ظرفیت هایی البته نه به شکل اختصاصی لیکن به شکل عمومی برای حل مشکلات معلولان دارد کما اینکه در گذشته نیز کمیته ای برای حل مشکلات معلولان در ذیل دبیرخانه این شورا فعالیت می کرد.

با این حال نباید اگر ما به ۱۰۰ نرسیدیم ۹۰ را نادیده بگیریم. شورای هماهنگی معلولان، با حضور هفت وزیر، رؤسای بنیاد شهید و سازمان های صدا و سیما، بهزیستی و مدیریت و برنامه ریزی، نمایندگان قوه قضائیه و تشکل های مردم نهاد؛ ظرفیت خوبی برای هماهنگی و پیگیری مطالبات معلولان ایجاد می کند که می تواند کمک مؤثری در نیل به اهداف این حوزه داشته باشد.

بهر حال ما باید بپذیریم در یک سیستم مشارکتی یا سلسله مراتبی ممکن است افرادی باشند که با ما هدف مشترک داشته باشند اما سلیقه و راهکاری متفاوت ارائه کنند که موجب اثرگذاری بر فرآیند تصمیم سازی و در نهایت تصمیم گیریشود. با این حال این روند کاملاً منطقی و منطبق بر عقلانیت و خرد جمعی خواهد بود اگر چه با سلیقه ما متفاوت باشد.

سهیمه ۳ درصد استخدام معلولان: بحث حقوقی اشتغال معلولان نکات ظریفی دارد که محتاج عنایت بیشتری است. در پیشینه موضوع، ما تبصره ۱۰ ماده واحده قانون تشکیل سازمان بهزیستی مصوب سال ۱۳۵۹ را داریم که در آن سهیمه اشتغال معلولان برای بخش های دولتی و غیر دولتی بسته به مورد بین ۲ تا ۵ درصد در نظر گرفته شده است. بنابراین سهیمه ۵ درصدی استخدام موضوع جدیدی نیست و اتفاق خاصی را رقم نخواهد زد کما اینکه در گذشته هم بوده است. استدلال دوستان سازمان مدیریت و برنامه ریزی هم برای عدم تغییر در سهیمه استخدام ۳ درصد قانون جامع معلولان این است که با توجه به اینکه سهیمه ۳ درصد هیچ گاه به طور کامل مورد استفاده قرار نگرفته، افزایش سهیمه به پنج درصد عملاً کمکی به معلولان نخواهد کرد.

نکته دیگر این است که در سالهای اخیر به ویژه در موضوع استخدام چند سال پیش آموزش و پرورش، در خصوص معلولان یک اختلاف برداشتی از قانون با مسئولان وزارت آموزش و پرورش و معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی سابق پیدا کردیم. به این مفهوم که آنها با استناد به ماده ۱۲۷ قانون مدیریت خدمات کشوری مبنی بر لغو کلیه مقررات مغایر با قانون مذکور، این قانون که مؤخر نسبت به قانون جامع حمایت از حقوق معلولان بود را ناسخ ماده ۷ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان می دانستند. بنابراین در اصلاح قانون برای ما بیش از اینکه عدد درصد سهیمه استخدامی مهم باشد ایجاد هر گونه تغییری در این ماده اهمیت داشت تا با استناد به آن، قانون سهیمه استخدام معلولان، مؤخر نسبت به قانون مدیریت خدمات کشوری شود و مشکل نسخ آن مرتفع شود.

با این مقدمه همانطور که اشاره شد، برای اینکه این مشکل به نحو دیگری مدیریت شود در لایحه تقدیمی تعدادی از مواد قانون جامع حمایت از حقوق معلولان از جمله برخی از بندها و تبصره های ماده ۷ قانون مذکور که به سهیمه ۳ درصد استخدام معلولان نیز اشاره دارد ابقا شده است به این ترتیب این بخش از ماده ۷ نسبت به قانون مدیریت خدمات کشوری مؤخر شده و مشکل ادعایی آن رفع می گردد لذا معلولان اطمینان داشته باشند نه تنها قانون سهیمه ۳ درصد استخدام معلولان حذف نشده است بلکه مشکلات قبلی آن نیز رفع خواهد شد.

نقش تشکل های غیردولتی و فعالان حوزه معلولان: نمایندگان معلولان در همه مراحل تدوین قانون مشارکت فعال داشته اند. فعالان و دلسوزان این حوزه با نقدهای منصفانه و نظرات اصلاحی خود که به وزارتخانه ارسال کرده اند، همواره کمک شایسته ای کرده اند.

در موقعیت کنونی و در این مرحله نظرات متعارض و متضاد کمکی به پیشرفت کار و تصویب برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت نخواهد کرد. از بحث‌ها و چالش‌های درون‌گروهی که بگذریم، در شرایط فعلی، توجه به این نکته اهمیت دارد که؛ کنش‌های اجتماعی متضاد در حمایت از حقوق معلولان، علامت خوبی برای حمایت‌طلبی و همراهی نیروهای اجتماعی نیست.

امروز به همدلی و وحدت کلیه معلولان برای حمایت از برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت و پیگیری حقوق خود نیاز هست (۱) و معلولین و تشکل‌های معلولیتی باید با هم‌زمانی و همدلی به بررسی دقیق مشکلات و تلاش برای رفع آنها اهتمام داشته باشند.

ملاحظات و نکات

۱- دکتر محمود علی‌محمدی قبلاً پزشک؛ مدیرعامل انجمن نخبگان معلول؛ مدیر کل دفتر پیشگیری و توانمندسازی وزارت رفاه بوده است و اکنون مشاور وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی در امور معلولان و عضو شورای عالی راهبردی سازمان بهزیستی کشور است.

۲- سابقه تدوین قانون جامع معلولین به سال ۱۳۸۳ باز می‌گردد.

۳- نمایندگان مجلس ششم در سال ۸۳ جهت رعایت اصل ۷۵ قانون اساسی، ماده ۱۶ را در قانون جامع حمایت از معلولین آوردند. اما همین ماده نقطه ضعف آن قانون شد.

۴- قانون ۸۳ نقطه عطفی در تاریخ معلولین بود، از طرف دیگر ایران جزء چهل و چند کشور پیشرو و دارای قانون مستقل در حوزه معلولان شد.

۵- تصویب قانون ۸۳ اگرچه انتظارات معلولین و مردم را برآورده نکرد اما توانست گفتمان حوزه معلولیت را از تقاضای لطف به مطالبه حق تغییر دهد. یعنی نشان می‌داد معلولین چه حقوقی دارند و روش تأمین حقوق آنها چگونه است.

۶- قانون ۸۳ موجب شد معلولین در برخی زمینه‌ها پیشرفت قابل توجه داشته باشند؛ مناسب‌سازی و تحصیلات متوسطه و دانشگاهی از جمله این پیشرفت‌ها بود.

۷- در مجموع سه مسأله در سال‌های پس از تصویب قانون ۸۳ رخ داد که بازنگری این قانون را ضروری می‌نمود: ۱- بند ۱۶ که کل قانون را متعلق به بودجه و اعتبارات مالی کافی می‌دانست؛ ۲- مباحثی و بندهایی از قانون ۸۳ به دلیل تغییر شرایط اجتماعی و پیشرفت فناوری، منسوخ شده بود، مثلاً در ماده ۷، بند (و) آمده بود، نهادها و دستگاه‌ها موظف‌اند، ۶۰ درصد از پست سازمانی تلفنچی را به نابینایان و معلولین جسمی حرکتی اختصاص دهند. این مبحث به دلیل خصوصی‌سازی بسیاری از سازمان‌ها و نیز آمدن فناوری جدید عملاً منسوخ شد و قانون هم باید تغییر می‌یافت؛ ۳- مسأله سوم الحاق ایران به کنوانسیون حمایت از معلولین در سال ۸۷ بود. این مسأله شرایط حقوقی معلولین را اساساً تغییر داد. کنوانسیون خط مشی کلی و راهبردها را بیان کرده و دولت و مجلس باید مبتنی بر آنها قانون مناسب با شرایط جدید تصویب می‌کردند. بالاخره این سه مسأله شرایط را تغییر داد و بازنگری در قانون را حتمی نمود.

ص: ۴۷۰

۸- محمود علیمحمدی اولین مدیر دولتی است که شروع بازنگری در قانون ۸۳ و سیر حوادث پس از آن را گزارش داده است. البته گزارش او بسیار اجمالی و مختصر است.

۹- برای اولین بار از سازمانی به نام کمیته تلفیق سخن به میان آورده است.

۱۰- تفاوت های برنامه جامع مصوب دولت و قانون جامع ۸۳ را توضیح داده است.

۱۱- برنامه مصوب دولت دارای ۲۸ ماده و لایحه تقدیمی به مجلس دارای ۲۵ ماده در ده فصل است.

۱۲- برای اولین بار صندوق فرصت های شغلی معلولان در برنامه آمده است.

۱۳- خوداشتغالی، اشتغال خانگی، یارانه حقوق و دستمزد، تقلیل ساعات کار معلولین از موضوعات مهم مندرج در برنامه است.

۱۴- محمود علیمحمدی در ۷ مرداد ۹۴ می گوید برنامه حمایت از معلولین هنوز در هیئت دولت تصویب نشده است. با اینکه در خرداد ماه همانطور که در اخبار آمده، آقای ربیعی و برخی مسئولین دیگر از تصویب آن در دولت خبر دادند.

ص: ۴۷۱

اشاره

نخبگان، پژوهشگران، نویسندگان، روزنامه نگاران، تشکل های مردمی، جایگاه انکارناپذیر در ایجاد و فراگیر شدن جنبش حقوقی معلولین دارند. در این جا به برخی از این فعالیت ها می پردازیم. مطالب این بخش شامل دو قسمت گزارش فعالیت معلولین و گزارش فعالیت مردم و هر کدام شامل فعالیت های فردی و فعالیت های جمعی است. در مجموع، مطالب این بحث در چهار گروه دسته بندی خواهد شد:

الف: فعالیت های تشکل های ویژه معلولین

ب: فعالیت های جمعی و مشترک معلولین

ج: اظهار نظر افراد و نخبگان

د: فعالیت های مشترک مردمی

ه: فعالیت های پژوهشی، انتشاراتی و رسانه ای

الف: فعالیت های تشکل های ویژه معلولین

دفتر فرهنگ معلولین

اشاره

این دفتر با خط مشی فرهنگ سازی و اطلاع رسانی به ترویج فرهنگ مطلوب بین مردم، معلولین و مسئولین می پردازد. از طریق انتشار نشریه توان نامه و نشریه الکترونیکی، سایت به روز و جامع در شبکه جهانی اینترنت، انتشار کتب گویا و بریل، برپایی جلسات و همایش ها، سخنرانی در نشست ها و جشنواره ها، انتشار کتب مرجع و راهنما و نشر کتب حقوقی، ترویج فرهنگ را به پیش می برد. کسانی که می خواهند از فعالیت های این دفتر مطلع شوند، می توانند به سایت دفتر مراجعه نمایند. (۱) از وقتی بحث تدوین قانون جدید اوج گرفت، مدیریت دفتر چند بار به کارشناسی و تألیف مقاله و انتشار آنها روی سایت اقدام کرد. اینجا سه یادداشت، یکی درباره قانون ۳۶ ماده ای و دوم درباره قانون ۶۳ ماده ای و سوم یادداشتی درباره حقوق بشر معلولین از سایت دفتر نقل می شود:

ملاحظات درباره پیش نویس قانون جامع حمایت از حقوق معلولان (۳۶ ماده ای)

ملاحظات درباره پیش نویس قانون جامع حمایت از حقوق معلولان (۳۶ ماده ای) (۲)

این نوشته به مثابه یک تحلیل برای متصدیان امور معلولین است. اما نکاتی که پیرامون قانون جامع هست در ده بند بررسی خواهد شد و از بند دهم به متن قانون جامع می پردازیم. یعنی نه بند نخست درباره تمهید مقدمات و بستر سازی برای تصویب و اجرا است.

ص: ۴۷۳

۱- ضرورت قانون خوب؛ هیچ شخصی با قانون و کارآیی آن و نیاز جامعه به قانون مخالف نیست، عدم قانون مساوی با آناشسیسم و هرج و مرج است. اما گاه شرایط به گونه ای است که نمی توان انتظار تصویب قانون کارآمد داشت و باید قوانین ناقص را پذیرفت.

شرایط ۳ سال اخیر از جمله مقطع هایی تاریخی است که نمی توانیم قانون جامعی که حلال همه مشکلات معلولین باشد، انتظار داشته باشیم. اگر چنین قانونی تصویب هم بشود، پول و امکاناتش نیست و بدون اجرا رها می شود.

۲- بر اساس نکته فوق لازم است مؤسسات معلولین با دقت و تدبیر، خط مشی چند مرحله ای داشته باشند. یعنی یک خط مشی پنج ساله کارشناسی و تدوین شود. در این خط مشی گفته می شود هر وقت شرایط کشور عادی شد و امکانات کافی وجود داشت، قانون A یعنی قوانین مطلوب و نهایی اجرا خواهد شد.

لذا قانون A را کارشناسی و برای مراجع ذی صلاح ارسال می شود و در صورت نیاز حتی تصویب هم می شود ولی اجرای آن منوط به عادی شدن شرایط می شود.

اما قانونی هم برای حال در نظر گرفته می شود بهر حال یکی از معضلات معلولین در همه دوره ها این است که قوانین پیشنهادی آنها با شرایط موجود تناسب و سازگاری ندارد. لذا باید در نوع قانون یکی ایده آل و نهایی و دوم موقت و مخصوص شرایط حاضر پیشنهاد نمود یا قانون موجود و جاری با افزودن بندهایی مناسب برای زمان کنونی می شود.

۳- مهم ترین مسئله شناخت زمان حال و ویژگی های آن و چگونگی حل مشکلات معلولین در این شرایط است. شناخت زمانه و شناخت راه های برون رفت از معضلات معلولین و نیز شناخت منابع تا بتوان با تکیه بر آنها برخی مشکلات را مرتفع کرد، به دست آوردن این شناخت ها کاری مشکل و نیاز به کارشناسان رشته های مختلف از حقوق تا جامعه شناسی، تعلیم و تربیت و غیره دارد.

اولاً اقتضانات، طرز فکر، اخلاقیات و ابعاد اجتماعی معلولین باید به خوبی شناخته شود؛ ثانیاً وضعیت بهتر و ایده آل معلولین هم باید شناخته شود و سوم راه های برون رفت از وضعیت نابسامان به وضعیت ایده آل هم بررسی و تحلیل شود. همه این ها نیاز به نخبگان و خبرگانی کارشناس دارد.

پس از این شناخت ها می توان قانونی کارآمد تدوین کرد. قانون باید در ظرف جامعه و شرایط خاص اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی تحقق یابد. اگر به وضعیت حال و شرایط موجود توجه نشود، بهترین قانون ها هم ابتر می ماند. مگر قانون ۱۶ ماده ای سال ۱۳۸۳ نبود، حداقل بندهای مترقی داشت ولی ابتر ماندن آن به دلیل عدم توجه به شرایط بوده است. به نظر می رسد کسانی که پیش نویس ۳۶ ماده ای را تدوین کرده اند شناخت جامعی از جامعه معلولین نداشته اند و این پیش نویس مشکلات جدی دارد که در بندهای بعد توضیح می دهیم.

۴- بخشی از شرایط را می توان ساخت و ایجاد کرد. مثلاً تقنین اولاً نیاز به عزم و اراده عمومی دارد؛ این عزم را می توان در مسئولین متصدی تقنین ایجاد کرد. دوم اینکه تقنین نیاز به بسیج افکار عمومی دارد؛ این را هم می توان ایجاد نمود. برای ایجاد شرایط مطلوب، آحاد معلولین و سمن های معلولین سراسر ایران از شورای هفت نفره و دبیر آن آقای سید محمد موسوی و حداقل از دبیرخانه

این شورا (مستقر در کانون معلولین توانا قزوین) (۱) توقع دارند: حداقل در ۲ سال اخیر که شورا تعیین شده و کار را شروع کرده اند، دو اقدام ضروری زیر را جدی گرفته و پیگیری نمایند:

الف) آموزش همگانی معلولین در زمینه قانون جامع. معلولین به عنوان مخاطبان اصلی این قانون، هیچ شناختی از آن ندارند؛ با اینکه ضروری است ساختار این قانون، مواد آن، دغدغه های تدوین کنندگان و دیگر ابعاد آن را بدانند. تا نسبت به حق و حقوق خودشان واقف شوند؛ تا اگر تبعیض یا ظلمی در حقشان هست، آگاه باشند. اگر نسبت به حقوقشان آگاه باشند می توانند از حقشان دفاع کنند و می توانند برای احقاق و استیفای حقوق خود اقدام نمایند. بر اساس پرس و جوی دفتر فرهنگ معلولین فقط یک درصد از معلولین این قانون را مطالعه کرده اند.

هیئت هفت نفره و دبیر شورا به راحتی می توانستند در هر شهر جلساتی برپا کنند مثلاً در هر شهر یک جلسه باشد و فردی برایشان قانون جامع را توضیح دهد یا جزوه ای چاپ شود و گویا و بریل شود و برای مراکز معلولین کشور ارسال شود. نیز خوب بود در مجله پیک توانا که متعلق به کانون توانا قزوین است، متن اصلی قانون و گزارش های بیشتری از آن چاپ می شد. دفتر فرهنگ معلولین دو سال است متن قانون و حواشی آن را روی سایت گذاشته است ولی دیگر مراکز کمتر تلاش کرده اند.

ب) دومین توقع معلولین از هیئت هفت نفره و دبیر محترم، اطلاع رسانی است. پس از اجلاس نخست در ۲۴ اسفندماه ۱۳۹۲ تاکنون چند صفحه درباره نشست ها، جلسات، اقدامات، تصمیم های شورا یا دبیر یا دبیرخانه اطلاع رسانی شده است؟ حجم اندک و انگشت شمار گزارش ها و متن هایی که بر روی خبرگزاری ها و سایت های معلولین منتشر کرده اند مؤید کم کاری در زمینه اطلاع رسانی فعالیت ها است.

بالاخره قانون جامع برای معلولین است و اینان اگر منفعل و دلسرد باشند، اگر تصویب هم شود، اجرای آن مشکل خواهد داشت.

۵- در زمینه توجیه مسئولین، عموم مردم و معلولین و همراه کردن این سه قشر با قانون جامع، حتماً لازم است چند اقدام مهم و اساسی انجام شود:

الف: تهیه کتاب های کم حجم برای هر سه گروه یعنی برای هر کدام یک کتاب ویژه. البته برخی مطالب این سه کتاب مشترک است ولی بیشتر مطالب متفاوت و ویژه است. این سه کتاب به چند محور مهم می پردازد:

- معرفی معلولین ایران و پیشرفت های آنان در دهه های اخیر. همگان باید بدانند معلولین کلّ و سربار نیستند، متکدی و جیره خوار نیستند بلکه شخصیت های بزرگواری هستند که در طول تاریخ در پیدایش تمدن و مدنیت و توسعه علوم مؤثر بوده اند.

- برای نمونه شخصیت های معلول که استاد دانشگاه هستند، وکیل و در پست های عالی اشتغال دارند باید در این کتب معرفی شوند. نایبای مطلق در دانشگاه تهران در مقام استادی چند بار استاد برتر شده است.

ص: ۴۷۵

۱- . تشکل جدیدی از سال ۱۳۹۲ در سمن های معلولیتی به نام «مجمع هم اندیشی» و «هیئت هفت نفره» شکل گرفته است که حدود ۶۵ مرکز غیر دولتی ویژه معلولین در آن عضو هستند. دبیر آن رئیس هیات مدیره کانون توانا قزوین سید محمد موسوی است.

- دیدگاه قرآن کریم و احادیث در دفاع از معلولین بسیار مهم است. سیره رسول خدا(ص) که نایبای مطلقى مثل عبدالله ابن ام مکتوم را در عالی ترین پست های اجتماعی و فرهنگی آن زمان منصوب کرد.

- نتیجه گیری در این کتب این است که معلولین در سطوح مختلف به پیشرفت کشور کمک کرده اند ولی چون تبعیض بوده و نتوانسته اند از فرصت های برابر استفاده کنند، نتوانسته اند خدمات مؤثرتر و گسترده تر داشته باشند و قانونی می خواهند تا عدالت را در مورد آنان اجرایی کند.

- نیز در این کتاب ها نمونه هایی از تبعیض ها در مورد معلولین با آمار و اسناد آورده شود و زندگی سخت و مشقت بار اکثریت آنها مطرح شود.

دستور حضرت علی(ع) خطاب به مالک اشتر که به عنوان والی عازم مصر بود بسیار مهم است. حضرت در مورد معلولین سخنان بسیار عالی مطرح فرموده اند. این سخنان را باید به گوش مسئولین این زمان که پیرو حضرت علی(ع) هستند، رساند و آنان را با انواع شیوه های توجیهی، آماده نمود تا قانون جامع را تصویب و اجرایی نمایند.

متأسفانه تاکنون کار جدی در باب آماده کردن و توجیه سه قشر مردم، مسئولین و خود معلولین نشده است. برای نمونه انتشار، کتب راهنما و توجیهی لازم است.

۶- در سال های اخیر و حتی در چند دهه اخیر حرکت های بسیار برای اصلاح امور معلولین برداشته شده ولی تداوم نداشته و مثل صاعقه ای سریع آمده و سریع هم خاموش شده است. مهم ترین وظیفه مسئولین نهادینه کردن و پایدار کردن جریان اصلاح امور معلولین است.

از این رو اولاً تشکل و تشکیلات شبکه ای لازم است؛ دوم تدوین خط مشی بلند مدت، میان مدت و کوتاه مدت است. برنامه و خط مشی گام به گام اجرا می شود و هر سال بخش هایی از آن اجرایی خواهد شد.

پیش نویس ۳۶ ماده ای بخشی از این برنامه و خط مشی است و راه کارهای آلترناتیو و جایگزین نیز باید منظور می شود که اگر پیش نویس تصویب نشد یا اجرا نشد، طرح های بدیل اجرا شود.

۷- بسیج افکار عمومی مهم ترین و کارآمدترین شیوه برای حل مشکلات ملی و عمومی است. در همه جهان و در طول تاریخ معضلات مهم با این شیوه رفع و رجوع شده است. قانون جامع و همه مسائل معلولین هم فقط با این شیوه قابل حل است.

بسیج افکار عمومی یعنی معلولین، مردم و نهادها و حتی دولت و مجلس و دستگاه رهبری و همگان از نظر فکری و ذهنی خواهان و طالب این موضوع باشند. قانون جامع وقتی به سامان می رسد هم در مرحله تصویب و هم در مرحله اجرا که افکار عمومی در این جهت متحد و بسیج شوند.

متأسفانه کار جدی در این زمینه نشده است، رسانه ها در این باب ضعیف عمل می کنند و اقدامات گسترده مشاهده نمی شود. با اینکه می توان نخست رسانه ها را ظرف یک ماه با مصاحبه ها، مقالات و گزارش های متعدد و هماهنگ غنی کرد. نیز مراجع تقلید، روحانیون و وعاظ را توجیه کرد تا در سخنان عمومی و منابر خواهان موضوع باشند، معلمین، استادان دانشگاه و خلاصه همه اقشار نخبه و دارای رهبری اجتماعی را با توجیه، بسیج نمود. پس از بسیج این قشر، خود اینان جامعه را بسیج می کنند.

۸- همگان در همه جلسات به درستی از فرهنگ سازی و ضرورت آن سخن می گویند، بخشی از فرهنگ سازی بسیج افکار عمومی از طریق اطلاع رسانی است. یعنی مهم ترین عامل برای بسیج عمومی، تغذیه علمی و اطلاعات است. مجمع هم اندیشی تشکل های معلولین و هیئت هفت نفره باید با نشر گزارش ها و متون کارشناسی رسانه ها و جامعه را تغذیه و از حرف ها تکراری و پوچ جلوگیری نماید.

برای نمونه عرض می کنم یکی از مسئولین در مرکز یکی از استان های بزرگ کشور درباره معلولین تعبیر گدا و متکدی به کار برده و مدعی شده بود اینان کار آیی ندارند و مؤثر نیستند. وقتی به ایشان عرض شد رسول خدا(ص) در اوج قدرت در مدینه یعنی سال هفتم قمری عبدالله ابن ام مکتوم نابینای مطلق را مؤذن صبح مسجد و جانشین خود در زمان هایی که در شهر حضور نداشت، تعیین کرد و قرآن کریم و خداوند، در پاسخ به کسانی که در جلسه ای به عبدالله کم توجهی (نه بی احترامی) کرده بودند آیات شدید و پر عتابی در سوره عَبَسَ نازل کرد. این مسئول محترم با شنیدن این واقعیت ها از گفته خود متأثر شد. این یک نمونه است و نشان می دهد اگر تشکل ها خوب کار کنند، جو و فضا عوض می شود و خود مسئولین، امور معلولین را پیگیری خواهند کرد. یعنی برخی مسئولین اگر داوری منفی در مورد معلولین داشته اند، حتماً مغرض نیستند، بلکه چون اطلاع کافی ندارند، بعضاً داوری غیرمناسب داشته اند. اینان ذاتاً مؤمن و شریف و دلسوز هستند و می توانند در پروژه های مختلف معلولیتی کمک کنند.

۹- اگر رهبر معظم حضرت آیت الله خامنه ای، ریاست جمهوری، دفتر رهبری، مدیران ارشد نهاد و وزرای مربوطه دائم در جریان اقدامات تشکل های معلولین قرار گیرند، در این صورت خودشان هم پیگیر امور می شوند و عامل محرک و پیش برنده خواهند شد. اطلاعات داریم که به ویژه مقام رهبری و دیگر مراجع خواهان اصلاح امور معلولین هستند و این سرمایه مهمی است.

حداقل گزارش همایش ها و جلسات و نسخه ای از ویژه نامه ها و متون کارشناسی در اختیار این مقامات قرار گیرد.

۱۰- متن قانون جامع

این پیش نویس به صورت لایحه به نام «لایحه جامع حمایت از حقوق معلولین» در ۳۶ بند عرضه شده است. ملاحظاتی درباره این قانون هست که ذیلاً به عرض می رسد.

۱/۱۰- ساختار ۳۶ بندی این قانون یعنی عناوین هر یک از بندها این گونه است:

ماده ۱ ضرورت برابری فرصت ها

ماده ۲ مناسب سازی اماکن وابسته به قوه قضائیه

ماده ۳ بیمه سلامت

ماده ۴ خدمات پزشکی و توان بخشی و حرفه ای

ماده ۵ پیشگیری

ماده ۶ مناسب سازی توسط دولت و شهرداری ها

ماده ۷ استفاده از اماکن عمومی ورزشی و فرهنگی

ماده ۸ خدمات ورزشی

ماده ۹ گردشگری و تورهای گردشگری

ماده ۱۰ انتشار کتب بریل و گویا و نشریات تخصصی و نسخ الکترونیکی

ماده ۱۱ معافیت سربازی

ماده ۱۲ استخدام و اشتغال

ماده ۱۳ مشوق مالیاتی برای کارفرمایان دارای کارگر معلول

ماده ۱۴ استفاده از وام خوداشتغالی برای کارفرمایان مزبور

ماده ۱۵ استخدام ۵ درصد

ماده ۱۶ آموزش و مهارت افزایی

ماده ۱۷ اشتغال معلولین

ماده ۱۸ تحصیل در دانشگاه

ماده ۱۹ تأمین مسکن

ماده ۲۰ آمارگیری از معلولین

ماده ۲۱ فرهنگ سازی توسط صدا و سیما

ماده ۲۲ آموزش نمادها و سمبل های معلولیتی در آموزش و پرورش

ماده ۲۳ آموزش مهارت ها

ماده ۲۴ نمایش تیزرهای آموزش حقوق معلولین در سینماها

ماده ۲۵ اقدامات قضایی مثل تعیین قیم و دادرسی معلولیتی که حقتشان تضییع شده

ماده ۲۶ مناسب سازی مراکز آموزشی

ماده ۲۷ معافیت مالیاتی معلولین در حقوق ماهانه

ماده ۲۸ تحصیل برابر

ماده ۲۹ آموزش رایگان

ماده ۳۰ پشتیبانی آموزشی

ماده ۳۱ خدمات توان بخشی کودکان

ماده ۳۲ تأمین نیازهای فکری و فرهنگی با تأمین محصولات فرهنگی و منابع آموزشی

ماده ۳۳ مستمری ماهانه

ماده ۳۴ ارتقای سطح زندگی

ماده ۳۵ بازنشستگی

ماده ۳۶ تشکیل شورای عالی امور شهروندان دارای معلولیت به ریاست رئیس جمهور

با مطالعه این مواد و تجزیه و تحلیل آنها به راحتی نتایج زیر به دست می آید:

- دولت متصدی امور معلولین است و تمامی امور معلولین از طریق دولت حل و فصل می شود.

- تمامی مفاد یا اکثر بندها دارای محتوای مالی است و هزینه های جدیدی را به نظام اداری- مالی دولت تحمیل می کند.

- در این قانون، به تعاونی ها، مردم و خود معلولین نقش اول داده نشده است. بلکه نقش اصلی و اول دولت است و بقیه تابع دولت ایفای مسئولیت می کنند. یعنی اگر دولت از این قانون حذف شود و

ص: ۴۷۸

کنار برود یا به هر دلیل نتواند ایفای مسئولیت نماید، بقیه عوامل و عناصر نقش خود را از دست می دهند.

با اینکه می شد، به خود معلولین و مردم نقش اول را داد و دولت مجری آنان باشد و اگر هم نتوانست مجری باشد، راه کارهای بدیل در نظر گرفته شود.

برای نمونه می توان قوانین این گونه ای داشت:

- جمعی از معلولین می توانند زمین بایری را در اختیار گرفته و زراعت کنند، وزارت کشاورزی باید مالکیت آنها را تثبیت کند و محصول آنها را با قیمت مناسب خرید نماید.

- جمعی از معلولین می توانند واحد تولیدی صنعتی راه اندازی کنند؛ در این صورت وزارت صنایع برای پروانه و مجوز آنها سریعاً اقدام نماید. برای ساخت و بهره برداری وام بدون بهره در اختیارشان بگذارد و فروش محصولات آنها را تا چند ماه بر عهده داشته باشد.

- معلولین در فردی یا گروهی بتوانند فیلم های سینمایی بسازند. وزارت فرهنگ و ارشاد در همه مراحل ساخت فیلم به آنان کمک کند و پس از تولید برای نمایش یا فروش فیلم های با موضوع معلولیت مساعدت نماید.

- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است محصولات فرهنگی مثل کتاب معلولین را تا پانصد نسخه خرید نماید.

این موارد بار مالی چندانی برای دولت ندارد و موجب اشتغال و سودآوری و حل مشکلات معلولین هم می شود. نیز قوانینی برای عموم مردم مثل موارد زیر تصویب کرد:

- مساجدی که یک اتاق ویژه معلولین تجهیز نمایند تا به راحتی بتوانند عبادت نمایند مثلاً با ویلچر به این اتاق آمده و نماز بخوانند، هر سال، یک ماه از پرداخت هزینه آب و برق معاف هستند. این اتاق ها در مساجد توسط مردم تجهیز خواهد شد.

مستحضر هستید که حضور معلولین در مساجد، پیامدهای مثبت فراوان خواهد داشت، در کاهش بیماری روانی آنها تأثیر دارد، موجب گسترش حضور اجتماعی آنان خواهد بود....

- کتابخانه هایی که بخشی را برای معلولین تجهیز کنند، مثلاً چند قفسه کتب بریل مورد نیاز نابینایان تجهیز کنند یا وسایل الکترونیکی مورد نیاز آنها تجهیز کنند یا امکاناتی برای ورود با ویلچر یا پارک ویلچر و استفاده از صندلی چرخ دار فراهم نمایند، وزارت ارشاد بابت تجهیز هر قسمت، ۱۰۰۰ عنوان کتاب رایگان در اختیار این کتابخانه ها قرار دهد. این قسمت با نظارت نهاد کتابخانه های عمومی اجرایی می شود.

- نیکوکارانی که یک واحد ساختمانی از ۵۰ متر تا بیشتر برای امور فرهنگی مثل کتابخانه معلولین اختصاص دهند، سازمان اوقاف موظف است امور حقوقی و تجهیز این مکان ها را با استفاده از معلولین منطقه اجرایی نماید. مثلاً کتابخانه ای تأسیس و در اختیار معلولین منطقه قرار دهد. به این روش که ۵ نفر از معلولین منطقه توسط خودشان به عنوان هیئت امنا و شورای مدیریت انتخاب و طبق آیین نامه مدیریت نمایند.

- دولت موظف است در همه امور معلولین از خودشان استفاده کند. مثلاً معلولین پزشکی توسط وزارت بهداشت و درمان توجیه شوند تا در هر منطقه یک واحد کوچک پزشکی و توان بخشی برای معلولین تجهیز و راه اندازی شود. دولت در اعطای مجوز و دیگر امور حقوقی تسریع و مساعدت نماید.

خلاصه اینکه در قانون جامع موارد زیادی دیده نشده و غفلت شده است. کمیته ای سه نفره را می توان مأموریت داد تا این موارد را استخراج و لیست کنند.

۲/۱۰- همان طور که از عناوین پیدا است، تشتت بین مواد هم سنخ مشاهده می شود مثلاً مناسب سازی در مواد ۲، ۶ و ۲۶ آمده است.

۳/۱۰- چنین قانونی حتماً نیاز به مقدمه ای مفصل درباره اهمیت معلولین در ساختار جامعه و فرهنگ و معرفی شخصیت های مهم معلولین و نقش بی بدیل معلولین در طول تاریخ و خدمات آنها، نیز درباره ضرورت قانون معلولین دارد. زیرا شناخت درست و واقعی درباره این قشر در جامعه وجود ندارد. حتی مسئولین و وزرا و بزرگان هم شناخت صحیحی از این قشر ندارند.

۴/۱۰- جایگاهی برای تعاونی، یعنی معلولین که می خواهند کار گروهی انجام دهند یا تعاونی های ترکیبی از معلولین و سالم ها در این قانون مشاهده نمی شود با اینکه بسیار مهم است. با اندک پشتیبانی مالی معلولین در قالب گروه های چند نفره می توانند درآمدهای خوبی داشته باشند و در این قانون این موارد مغفول است.

۵/۱۰- یک تجربه مهم در کویت، امارات و بحرین در مورد معلولین هست که می توان در قانون جامع هم از آن استفاده کرد.

هیئت امنایی برای معلولین در کویت حدود ۴۰ سال قبل تشکیل شد، اینان سرمایه های وقفی و خیرین را جمع آوری و بانکی تأسیس کردند. قرار شد خیرین پول های خود را در این بانک به مدت ۵ سال نگهداری کنند. بالاخره این بانک با برنامه ریزی های دقیق کارشناسانه شروع به درآمدزایی و قوی شدن کرد و تمامی امور معلولین از تحصیل تا اشتغال و غیره را زیر پوشش گرفت. نتیجه اینکه ظرف یک دهه تقریباً همه مشکلات آنان را رفع کرد. در ایران هم به راحتی می توان چنین تجاربی را اجرایی کرد و در قانون به آنها پرداخت.

۶/۱۰- مشکل اساسی معلولین چیست؟ قطعاً نه مساعدت مالی و نه مساعدت پزشکی است. بلکه نشناختن استعدادها و توانایی های آنان و عدم تبدیل این استعدادها از قوه به فعلیت و دوم معرفی آنان به مراکز و جوامع از زیربنایی ترین مشکلات است.

خلاصه معضل اصلی معلولین فقدان اطلاع رسانی در مورد توانایی ها و استعدادهای آنان است. معلولی که آموزگار بریل خوبی به زبان کردی است و خط بریل کردی را ابتکار کرده اگر به دنیا معرفی شود به کشورهای مختلف دعوت می شود تا به دانش آموزان کرد تبار نابینا بریل کردی یاد بدهد و اگر این اقدام عملی شود، این آموزگار سالانه میلیون ها دلار کسب درآمد خواهد داشت. اما متأسفانه در گوشه یکی از شهرهای کوچک در ایران است و کسی هم او را نمی شناسد. معلولی که تار خوب می نوازد یا نی خوب می نوازد یا قاری یا حافظ قرآن است یا استاد علوم قرآنی است و چند سال استاد نمونه شده است و خلاصه هر کدام استعداد و حرفه ای می دانند، اینان اگر به جهان معرفی شوند و

دولت هم موظف باشد، کاریابی، اعزام و اشتغال آنان را تسریع نماید، بسیاری از مشکلات معلولین مرتفع می گردد.

۷/۱۰- فرهنگ سازی به عنوان یک ضرورت جدی فقط در ماده ۲۱ مطرح شده و صدا و سیما را مسئول فرهنگ سازی معرفی کرده است. با اینکه همه می دانند صدا و سیما در این زمینه نه تنها خوب عمل نکرده بلکه گاهی عملکرد تخریبی داشته است.

لازم است برای فرهنگ سازی بندهای مختلف مطرح می شد و به ابعاد پیچیده آن عنایت می شد.

۸/۱۰- در باب مشاغل و طبقه بندی مشاغل معلولین، در قانون خلأهای جدی هست. اولاً باید تأکید کرد که معلولین توانایی داشتن مشاغل صنعتی، کشاورزی، خدماتی، فرهنگی و علمی را دارند. هم اکنون در همه این عرصه ها مشغول هستند.

اما دستیابی معلولین به پنج گروه از مشاغل مزبور نیاز به کارشناسی دارد. مهم این است که دولت باید موظف شود در هر بخش، حداقل ۷ درصد از فرصت ها را در اختیار معلولین قرار دهد برای نمونه:

* اگر قرار است دانشجو اعزام شود، ۷ درصد از معلولین اعزام شوند.

* اگر قرار است معلم و استاد به خارج اعزام کنند تا در دانشگاه یا مدارس متعلق به ایران کار کنند، ۷ درصد از معلولین باشد.

* نیز در گزینش استاد، گزینش نمایندگان شورای شهر و مجلس و خبرنگان، دانشجوی و طلبه، پزشک، مجوز چاپ و نشر، مجوز نشریه و صدها شغل دیگر باید معلولین منظور شوند.

۹/۱۰- متأسفانه حوزه علمیه قم طلبه معلول نمی گیرد. با رئیس شورای مدیریت صحبت شد ولی مانعی دارند و آن مصوبه شورای عالی است. در مسیحیت معلولین آموزش کوتاهی می بینند و به مدارس، بیمارستان ها و غیره اعزام و به تبلیغ مسیحیت می پردازند. تأثیر بسیار خوبی هم داشته است.

۱۰/۱۰- اقدامات زیربنایی فرهنگی و اطلاع رسانی مانند بانک های اطلاعات معلولین و رسانه های ویژه معلولین اصلاً در این قانون نیامده است. با اینکه به راحتی می شد وزارت فرهنگ و ارشاد را مسئول کرد و بانک سازی را بر عهده اش گذاشت. همچنین وزارت ارشاد موظف شود تمامی هزینه های نشریات معلولین را پرداخت نماید.

۱۱/۱۰- در نظام اداری ایران و در دولت جمهوری اسلامی هیچ جایی برای کتاب بریل، کتاب گویا و کتاب الکترونیک و خلاصه کالاهای علمی و فرهنگی معلولیتی و کتب معلولین منظور نشده است. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی باید یک معاونت در تشکیلات خود برای سامان دهی به این منظور ایجاد نماید.

۱۲/۱۰- وزارت فرهنگ و ارشاد و وزارت علوم موظف شود تا در کنار کتاب سال و کتاب فصل و انواع جشنواره ها و جوایز کتاب یک جشنواره و جایزه برای کتاب و یکی برای پایان نامه و سومی برای مقالات و چهارم برای دیگر کالاها مثل کتاب گویا راه اندازی کند و آثار برتر جایزه بگیرند. اساساً این قانون در این موارد خلأهای جدی دارد.

۱۳/۱۰- قانون جامع بیشتر به امور نابینایان و معلولین حرکتی و ذهنی پرداخته است و به ناشنوایان اندک پرداخته است و این تبعیض و بی عدالتی است: مثلاً زبان اشاره در ایران وضعیت بحرانی دارد ولی به آن اشاره نشده است و هیچ قانونی در مورد آن نیست.

۱۴/۱۰- بسیاری از کشورها از امکانات موجود در کشورهای اروپا و در امریکا برای بهبود وضعیت امور معلولین خود استفاده می کنند. مثلاً از بورس های تحصیلی، از امکانات دانشگاهی و کتابخانه ای و ده ها مورد دیگر بهره برداری و استفاده می کنند. می توان این گونه امور را تبدیل به قانون کرد.

۱۵/۱۰- امکانات عمومی مثل اوقاف و مساعدت هایی که سازمان اوقاف می تواند برای معلولین داشته باشد در این قانون نیامده است.

۱۶/۱۰- در زمینه سمن ها و تشکل های معلولین به رغم اهمیت و تأثیر آنها در این قانون چیزی نیامده است.

۱۱- همگان بر این باور هستند که قانون ضروری است ولی همه چیز و علت تامه حل مشکلات نیست. برای حل مشکلات اگر قانون ناقص هم باشد ولی شرایط دیگر مثل معجزی لایق وجود داشته باشد، می توان امید به حل مشکلات داشت. از این رو نواقص را صرفاً جهت اطلاع داشتن بیان کردیم و اصراری بر نوشتن لایحه بهتر نیست. ولی برای اموری مثل اطلاع رسانی و ایجاد بسترهای لازم برای رفع مشکلات اصرار داریم. این موارد را قبلاً در بندهای ۱ تا ۹ توضیح دادیم.

۱۲- در این متن هیچ اشاره به کنوانسیون و الحاق ایران به آن نشده است. کنوانسیون نیز یک مجموعه قوانین است و اگر بین آنها تعارض باشد؛ کدامیک رجحان و اولویت دارد. بهرحال در قوانین داخلی باید موضع قانون گذار ایرانی نسبت به کنوانسیون معلوم باشد.

ملاحظات درباره لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان (۶۳ ماده ای)

ملاحظات درباره لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان (۶۳ ماده ای) (۱)

همایش بزرگی از ۶۵ نهاد و تشکل معلولین در ۵ و ۶ خردادماه در قزوین برپا بود و دبیر و مدیر بخش حقوقی و اعضای هیئت هفت نفره هیچ کدام از لایحه ۶۳ ماده ای چیزی نگفتند. همه از لایحه ۳۶ ماده ای حرف می زدند. ناگهان ۲۰ خرداد خبرگزاری فارس لایحه ۶۶ ماده ای که در دولت تصویب شده بود را اطلاع رسانی کرد.

دولت یازدهم که خود را مردمی می داند و واقعاً هم مردم آن را نسبتاً بیشتر دوست دارند، باید مفاد این لایحه را قبل تصویب در هیئت دولت در اختیار معلولین می گذاشت و از آنان استمداد می نمود.

اما با مطالعه این لایحه، چند نکته به نظر رسید:

- ساختار این لایحه بهتر و پیشرفته شده است.

- اشکال زیر بنایی قوانین معلولیتی ایران این است که دولت محور است. کلید حل و راه کار سامان دهی به همه مشکلات را دولت می داند. با اینکه می توان مردم و معلولین را در کانون قرار داد.

ص: ۴۸۲

- فصل دوم (مناسب سازی) شامل ۷ ماده است ولی درباره اساسی ترین مشکل مناسب سازی یعنی فرهنگ سازی، توجه مردم بر اساس فرهنگ دینی و ترویج فرهنگ مناسب شدن همه امکانه هیچ نکته ای نیامده است.

- فصل سوم (خدمات بهداشتی، درمانی و توان بخشی)، در همه بندها توان بخشی روحی و فکری معلولان و اهتمام به بهداشت روانی همه اقشار معلولین مغفول است. با اینکه اصل و جوهره تصحیح و سامان بخشی امور معلولین منوط به روح و روان و تفکر است.

- فصل چهارم (امور ورزشی، فرهنگی، هنری و آموزشی)، مفصل ترین فصل و شامل ۲۰ ماده است، برای اولین بار به کتاب های بریل، گویا و الکترونیک توجه شده است. اما هنوز اشکالات زیر بنایی مشهود است.

چرا در وزارت فرهنگ و ارشاد، معاونت سینمایی و معاونت مطبوعاتی هست ولی معاونت کتاب گویا نیست؛ حداقل در معاونت فرهنگی معاونت کتاب گویا پیش بینی نشده است؟ با اینکه جمعیت استفاده از کتاب گویا، از استفاده کنندگان از سینما در جهان بیشتر است و در ایران چون نمی شناسند و بستر آن مهیا نیست شاید کمتر باشد.

کتاب گویا فقط برای معلولین نیست و عموم مردم در راه و در مواقع مختلف مشغول بودن می توانند از کتاب گویا استفاده کنند. در برخی اتوبوس ها و متروها و تاکسی های برخی کشورها، کتاب گویا هست. مسافران در مسیر راه یک مطلب یا یک کتاب را از این طریق مطالعه می کنند.

بهرحال در ساختار اداری وزارت فرهنگ باید برای کتب گویا، بریل و الکترونیک فکر و تدبیر اساسی شود.

نیز برای فرهنگ سازی و برای حمایت از تولیدکنندگان این نوع کتب نیاز به قانون هست. برای نمونه چرا وزارت ارشاد ۱۰۰ تا ۵۰۰ نسخه کتاب معمولی برای حمایت از ناشر خرید می کند ولی تا کنون هیچ نسخه ای از کتاب گویا خرید نکرده است؟

چرا خانه کتاب برای همه موضوعات نقد کتاب راه اندازی کرده ولی نقد کتاب بریل، نقد کتاب گویا و نقد کتاب الکترونیک ندارد و اراده راه اندازی آن را هم ندارد؟ و ده ها چرای دیگر. همه این ها قانون می خواهد و در این لایحه فکری برای این موارد نشده است.

در بخش آموزش نواقص افزون تر است. برای نمونه با اینکه در بخش ناشنوایان، بحرانی ترین مسئله زبان اشاره است، اما هیچ اشاره به آن نشده است.

- فصل پنجم (کارآفرینی و اشتغال)، دارای ۷ بند است ولی هیچ تدبیر جدیدی، راه کار ابتکاری برای اشتغال معلولین به چشم نمی خورد. نکات جالب ولی مبهم و کوتاه دارد. مثلاً ذیل ماده ۳۹ این گونه آمده است:

ایجاد بانک اطلاعات جامع کارآفرینی و اشتغال افراد دارای معلولیت.

کارشناسان قانون گذار اگر فقط تدبیرهایی برای بانک اطلاعات معلولین می داشتند، حداقل نیمی از معضلات اشتغال مرتفع خواهد شد. اما در این زمینه فقط همین نیم جمله آمده است.

- فصل ششم (مسکن) در این بخش راه کارهای عملی و تدبیرهای مطلوبی عرضه شده است.

- فصل هفتم (فرهنگ سازی و ارتقای آگاهی های عمومی) شامل پنج ماده است. رادیو و تلویزیون، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت آموزش و پرورش و شهرداری ها موظف به فرهنگ سازی شده اند.

حداقل دو دهه است که از این نهادها خواستار فرهنگ سازی بوده ایم ولی بازدهی کمی داشته اند و درصد کمی فرهنگ مطلوب را در مردم، در معلولین و در مسئولین ارتقاء داده اند. برای روشن شدن این مقوله چند پرسش مطرح می کنیم:

مهم ترین متن دینی در بین همه کتب آسمانی در دفاع از معلولین، آیات نخست سوره عبس است، صدا و سیما چند برنامه در این زمینه داشته، چند فیلم ساخته است؟ عبدالله بن ام مکتوم نابینای مطلق و چند تن دیگر از صحابه رسول خدا(ص) که معلول بودند در چند کتاب درسی مطرح شده در کدام برنامه، همایش و غیره مطرح شده است؟

تشکل های کوچک معلولین تاکنون کارهای فراوان انجام داده اند. مثلاً سخنان معصومین(ع) درباره معلولین را به شکل های مختلف منتشر کرده اند. ولی صدا و سیما در زمینه فرهنگ مذهبی معلولین کاری نکرده اند.

- فصل های ۸ و ۹ و ۱۰ درباره امور قضایی، مالیاتی، تسهیلات اداری و معیشتی و پیشگیری است و نکات مطلوبی است. برای اولین بار پیشگیری در قانون درج شده است.

- فصل یازدهم درباره شورای هماهنگی امور افراد دارای معلولیت است.

- این متن هم راجع به کنوانسیون مطبوعی ندارد.

حقوق شهروندی معلولین

رئیس جمهور جناب دکتر حسن روحانی(۱)

به مناسبت انتشار منشور حقوق شهروندی توسط رئیس جمهور و جایگاه معلولیت و معلولین در این منشور

متن پیش نویس منشور حقوق شهروندی امروز (۵ آذرماه ۱۳۹۲) همزمان با گزارش یکصد روزه رئیس محترم جمهور جناب دکتر حسن روحانی ساعت ۱۰ تا ۱۱ شب در کانال یک صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران منتشر شد. البته این متن در سایت ویژه رئیس جمهور یعنی www.president.ir منتشر شد. این متن منشور حقوق شهروندی و به عبارت ساده تر وظایف و خدمات دستگاه های حکومتی و دولتی در برابر مردم است.

امام همام شیعیان، امام علی(ع) به صراحت دولتمردان را موظف می دانست و در مواضعی از نهج البلاغه به ویژه در فرمان به مالک اشتر وظایف حاکمیت را بیان کرده است. اینک دکتر حسن روحانی با تأسی از آن امام، وظایف مسئولین و مدیران در رده های مختلف را تبیین نمود.

البته فقط بخشی از این منشور منتشر شده و در عنوان آن چنین آمده (گام اول: اصول کلی، برنامه و خط مشی دولت). اما جایگاه معلولین در این منشور چگونه است. دفتر فرهنگ معلولین به عنوان یک نهاد مردمی نگاه اجمالی دارد به جایگاه معلولیت و معلولین در این منشور. معلولین ایران

ص: ۴۸۴

زمین از نظر کمی و آماری جمعیت انبوهی را تشکیل می دهند و برخی جمعیت آنان را تا هفده درصد و حداقل ده درصد برشمرده اند.

یعنی جمعیت کسانی که مادرزاد یا بر اثر تصادف جاده ای و حوادث شغلی یا علل دیگر ناتوان شده اند، ۷ تا ۱۱ و نیم میلیون دانسته اند. اینان ناشنوا، کم شنوا، نابینا، کم بینا، ناتوان حرکتی از ناحیه دست و پا و ستون فقرات و بالاخره ناتوان ذهنی اند. متأسفانه با ظهور بیماری های صعب العلاج و لاعلاج و بحران تغذیه و تأثیرات آن در توانایی های جسمی و روحی، مشکلات موجود در جاده ها و خودروها و پایین بودن شاخص های ایمنی کار در مشاغل و دیگر علل و عوامل، روز به روز به آمار معلولین افزوده می شود. مهم این است؛ امروزه در دنیای پیشرفته به معلولین به چشم یک عنصر ناتوان و ذلیل و گوشه نشین نگاه نمی شود بلکه آنان را سرمایه ملی و دارای استعدادهای خاص و خارق العاده می دانند که توانایی های آنان منحصر به فرد است.

از این رو جا داشت جناب آقای حسن روحانی فصل ویژه ای برای معلولین گشوده و به مسائل و معضلات این قشر گسترده اجتماعی پردازد. قشری که از یک نظر از همه اقشار جامعه نماینده دارد زیرا پزشک معلول داریم، کشاورز، بازاری، طلبه، دانشجوی و دیگر اقشار معلول داریم. از جهت دیگر معلولین امروز تا مراتب عالی در ورزش، در پزشکی، در استادی دانشگاه، در درس حوزوی، در خلاقیت صنعتی و غیره پیش رفته اند.

جناب آقای رئیس جمهور این متن که بیست صفحه است، فقط در دو مورد، کلمه معلولان (صفحه ۱۱) و معلولیت (صفحه ۳) را به کار برده است. البته در یکجا، واژه ی گروه های آسیب پذیر (ص ۱۰)، در یکجا کودکان آسیب پذیر (ص ۱۳) و در دو جا توانمندسازی (ص ۱۰ و ۱۱) استفاده شده است. ضمن تشکر از جنابعالی که به فکر این قشر مظلوم بوده اید، اما به هیچ وجه ابعاد و مسائل و مشکلات حقوقی شهروندی آنان در فاز کلیات و خط مشی بیان نشده است و امید هست به حقوق این قشر فرهیخته اما مظلوم توجه جدی شود.

رئیس محترم جمهوری، معلولین ایران زمین حضرت عالی را انسانی شریف، مؤمن، فرهیخته و دلسوز دانسته و به همین دلیل مؤسسه ها و مراکز معلولین در سراسر کشور از موفقیت های حضرت عالی در انتخابات و دیگر توفیق های آن جناب مسرورند. مشکلات و موانع شما را درک می کنیم و نمی خواهیم در این شرایط سخت بر مشکلات بیفزاییم. فقط هدف این است که در این منشور جایگاه حقوقی معلولین مشخص شود. از اینرو دفتر فرهنگ معلولین چند پیشنهاد تقدیم می نماید:

۱- مناسب است برای تدوین بخش معلولین این منشور از خود معلولین و مؤسسات معلولیتی استفاده فرمایید. اگر اجازه فرمایید، دفتر فرهنگ معلولین مؤسسه های معلولین را دعوت و در یک نشست یک روزه دیدگاه های آنان را جمع آوری و پیش نویس این بخش را تدوین و تقدیم حضرتعالی نماید.

۲- مناسب است یک بخش مستقل شامل کلیات، انواع معلولین و طبقه بندی آنان و نیز حقوق هر کدام، تدوین گردد.

معلولین شامل چهار گروه عمده یعنی نابینایان، ناشنویان، ناتوان حرکتی و توان خواهان ذهنی است. هر کدام اقتضائات و حقوق ویژه ای مطالبه می کنند. از این رو لازم است در بخش کلیات، در یک بند تقسیم بندی آنها مطرح، آنگاه در چهارفصل به حقوق هر کدام مستقلاً پرداخته شود.

۳- قرآن کریم نسبت به همه متون مقدس، جدی تر به دفاع از معلولین پرداخته است. یک سوره در دفاع از نابینایی به نام عبدالله ابی ام مکتوم نازل شده است. منظور سوره عبس است که برخی مفسرین، آن را سوره اعمی نامیده اند.

مناسب است در طلیعه بخش مرتبط به حقوق معلولین، این سوره آورده شود.

۴- همان طور که شعر فارسی بنی آدم اعضای یکدیگرند در ورودی سازمان ملل حک شد، سخن امام علی(ع) و نیز سخن امام حسین(ع) درباره معلولین آن چنان زیبا است که صلاحیت نصب در سر در یونسکو و دیگر سازمان های مدافع حقوق معلولین را دارد. دفتر فرهنگ معلولین این سخنان را در قابی تقدیم جنابعالی می نماید و امیدواریم در محلی نصب فرمایید که نصب العین روزانه باشد.

نیز این دو سخن را اینجا هم برای استحضار عمومی می آوریم:

فرمان امام علی(ع) به مالک اشتر درباره معلولین:

آنگاه در خصوص طبقه گرفتار و محروم جامعه، که همه درها به روی آنها بسته است به تو هشدار می دهم؛ این طبقه عبارت اند از: فقیران، نیازمندان، افراد زمین گیر، خاطر پریشان ها یا دردمندان. همانا گروهی از این طبقه، خویشتن داری کرده، اما گروه دیگر به گدایی اقدام کرده اند. پس به خاطر خدا پاسدار حقی باش که خداوند برای این طبقه معین فرموده است: بخشی از بیت المال، و بخشی از غله های زمین های غنیمتی اسلام را در هر شهری به این طبقه اختصاص ده. زیرا تفاوتی بین خودی و غیر خودی نیست و دورترین مسلمانان همانند نزدیک ترین آنان سهمی مساوی از بیت المال دریافت می کنند. مبادا سرمستی حکومت تو را از رسیدگی به آنان باز دارد، بلکه همواره در فکر مشکلات آنان باش و به آنان اخم مکن. به ویژه کسانی که از چشم ها دورند و در منظر و مرئی نیستند، اولویت داشته و بیشتر سزاوار رسیدگی می باشند، چون دیگران آنان را کوچک می شمارند و کمتر به تو دسترسی دارند. برای این گروه، افرادی مطمئن، خدا ترس و فروتن را انتخاب کن تا درباره آنان تحقیق و مسائل را به تو گزارش کنند. نیز پیوسته از آنان دلجویی کن چون مسئولیتی سنگین بر دوش زمامداران است. پس بخشی از وقت خود را به کسانی اختصاص ده که به تو نیاز دارند، و شخصاً به امور آنان رسیدگی کن، و در مجلس عمومی با آنان بنشین. سربازان و یاران و نگهبانان خود را از سر راهشان دور کن تا بدون اضطراب با تو سخن بگویند. من از رسول خدا(ص) بارها شنیدم که می فرمود «ملتى که حقوق ناتوانان را از زورمندان، بدون ترس و لرز نتواند بازستاند، رستگار نخواهد شد». پس درشتی و سخنان ناهموار آنان را تحمل کن. البته اگر اموری را نتوانستی مهیا کنی با مهربانی، معذرت خواهی کن. (نهج البلاغه، عهدنامه مالک اشتر، فراز هفتم، ترجمه مرحوم محمد دشتی)

سخن امام حسین(ع) درباره معلولین:

ای مردم مشاهده می شود که بدون بیم و نگرانی پیمان خود را با خداوند شکسته اید؛ در حالی که از نقض تعهدات پدران خود هراسناک هستید، اما پیمان خودتان با رسول خدا و التزام به فرامین آن حضرت را عملاً معتبر نمی شمارید. به همین دلیل نابینایان و ناشنوایان و معلولین در شهرها پشتیبان و یاور ندارند و به امور آن ها رسیدگی نمی شود.

ای مردم به اندازه شرایط و موقعیت خودتان، برای معلولین احساس مسئولیت نکرده و تلاش نمی کنید؛ اگر توانایی هیچ کاری ندارید، حداقل از خادمان معلولین تشکر نمایید. (تحف العقول، ص ۲۳۷)

مردم مسلمان و مؤمن بدانند رئیس جمهوری انتخاب کرده اند که عامل به سخنان ائمه(ع) و رهبران دینی است و در زمینه معلولین هم دستورات بزرگان دین را راهنمای عمل خود دانسته است. به همین دلیل در قلوب همه مردم، از جمله معلولین جای دارد.

جامعه معلولین ایران

اشاره

این تشکل مردمی دیدگاه هایش درباره حقوق و قانون معلولان ایران را به شرح زیر بیان کرده و نخست به وضعیت حقوق معلولان در جهان پرداخته است.

اعلامیه جهانی حقوق بشر بر تمام ابعاد زندگی انسان ها سایه افکنده است. بنابراین حقوق بشر، حقوقی نیست که بعضی از کشورها جنبه صرفاً سیاسی به آن داده اند. اولین باری که کلامی از معلول در اعلامیه های جهانی مطرح می شود در سال ۱۹۲۴ است. در سال ۱۹۷۶ طرح صندوق حمایت از معلولین و نام گذاری سالی با این عنوان پیشنهاد داده شد که به این طرح جامه عمل نپوشاندند. تا سال ۱۹۸۱ که سال معلولین نام نهاده شد تا از نظرها فراموش نشود که ۱۰٪ از جامعه بشری ناتوانانی هستند به نام معلولین. اما در سال ۱۹۸۱ نتوانستند کمکی به جامعه معلولین نمایند تا اینکه تصمیم گرفتند برنامه ای جامع و مدون در طی یک دهه از سال ۱۹۸۳ تا ۱۹۹۲ ابلاغ نمایند.

برخی کشورها بیشتر و برخی کمتر در این زمینه کار می کنند، اما مجموعه این کار به جایی نرسید. قاره آسیا هم از سال ۱۹۹۳ تا سال ۲۰۰۳ را به عنوان دهه معلولین اعلام کرد و ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۷ را هم آفریقا اعلام کرد و سال ۲۰۰۳ را اروپا به عنوان سال معلولین انتخاب کرد، باز هم کار به جایی نرسید. احساس معلولین در جوامع این بود که ما نیاز به کنوانسیون بین المللی داریم.

در سال ۱۹۸۹ کنوانسیون حقوق کودک به تصویب رسید. اساس آن، اعلامیه جهانی حقوق بشر بود در سال ۱۹۹۳ کنوانسیون حقوق معلولین در سازمان ملل به تصویب مجمع عمومی رسید در آن قوانین استاندارد برای زندگی معلولان، شامل ۲۳ ماده است که خیلی از م-سائل در آن مطرح می شود که جنبه ال-زامی و اجب-اری ندارد و کشورها می توانند از آن استفاده کنند و می توانند استفاده نکنند. گزارش ها حاکی از آن بود که در کشورها عزم راسخی برای اجرای این قوانین وجود ندارد و قوانین دیگری هم در سال ۱۹۹۸ به تصویب می رسد که در آن می گویند: «آن چیزی که در اعلامیه جهانی حقوق بشر است در مورد معلولین هم مجری است و قابل انجام است».

اعلامیه ۱۹۲۴ فقط یک جمله دارد: «کودکی که دارای معلولیت ذهنی است باید حمایت شود». یعنی کلمه معلولیت از اینجا در قوانین بین الملل وارد شد. در اعلامیه حقوق بشر در ۱۹۴۸ اسمی از معلول نیست. اما برخی از مواد آن قابل تعمیم به مسئله معلولیت است. همه افراد بشر آزاد آفریده شده اند و نباید مورد هیچ گونه تبعیضی قرار گیرند. آن چیزی که ما با آن مسئله داریم تبعیض به خاطر معلولیت است.

چیزی که در کنوانسیون حقوق معلولان تصویب شده، همه حرفش این است که این تبعیض به خاطر معلولیت است و هیچ چیز دیگری نیست و سیاسی اش هم نباید بکنیم. این مشکلی که وجود دارد به خاطر معلولیتش نباید برایش تبعیض قائل شویم.

در ۱۹۵۹ باز یک اعلامیه می دهند که این اعلامیه هم توصیه است و خیلی نقشی ندارد کودکی که دارای معلولیت جسمی و ذهنی است باید تحت توجه خاصی قرار بگیرد.

در سال ۱۹۷۱ کمی جدی تر به این موضوع پرداخته می شود یک اعلامیه ۱۲ ماده ای داریم که در آن به مسائل کودکان دارای معلولیت به صورت جدی تر پرداخته شده است. از دولت ها و ملت ها می خواهند که به وضعیت کودکان دارای معلولیت رسیدگی کنند.

در سال ۱۹۷۵ باز یک اعلامیه در مورد معلولیت های جسمی مطرح می شود که در این اعلامیه مسائل به صورت دقیق تر و جزئی تر بیان می شود. مثلاً حق داشتن زندگی مستقل و حق حضور در برنامه های اجتماعی در نظر گرفته می شود. در سال ۱۹۸۹ کنوانسیون در مورد حقوق کودک به تصویب می رسد که چند سال بعد در ایران هم به تصویب می رسد.

کنوانسیون برای کسانی که به آن کنوانسیون می پیوندید در مرحله اول الزامی می شود یعنی زمانی که شما قبول کردید که به کنوانسیون پیوندید و زمانی که قانون شد شما ملزم به اجرای تمام آن قوانین هستید.

مگر چیزهایی که در خود کنوانسیون ها یک حق استثنا قائل می شوند. مثلاً یک کشور بر حسب عرف یا مذهب یا قوانین داخلی می تواند بعضی از قوانین کنوانسیون را اجرا نکند مثلاً کنوانسیون حقوق کودک، کودک تا ۱۸ سالگی تعریف شده ولی کودک در قوانین ما تا ۱۵ سالگی است یک مقدار مشکلاتی که ما در قوانین قضایی داریم همین مسئله است.

در ماده ۲۳ کنوانسیون از کودک معلول نام برده می شود و چون ما به کنوانسیون پیوستیم و در مجلس آن را تصویب کردیم ملزم به رعایت آن و ارائه گزارش هستیم. در ادامه به کشورهای عضو پیشنهاد می شود کودکانی که از نظر جسمی و روحی معلول هستند باید از یک زندگی کامل، محرمانه و در شرایطی که متضمن افزایش رشد اتکا به نفس به او باشد و مشارکت او را در جامعه افزایش دهد برخوردار باشد و تبصره های ماده ۲۳ می گوید که باید از معلول مراقبت ویژه شود.

تقریباً همه هدفش این است که افراد معلول مثل افراد عادی بتوانند در جامعه به عنوان شهروند زندگی کنند. ولی فضاها را در جامعه باید مساعد بکنیم تا افراد بتوانند در کنار هم زندگی بکنند. اینکه ما بتوانیم بگوئیم مشارکت افراد معلول برابر با افراد عادی است لازمه اش اول ارتقای آگاهی عمومی است. باید جلساتی را در جاهای مختلف طراحی کنند و یکی از اهدافش این باشد که بتوانیم آگاهی ها و توانمندی های معلولان را افزایش دهیم.

این نگاهی که در ما، انسان های به اصطلاح سالم وجود دارد که معلولین کسانی هستند که در آسایشگاه ها به سر می برند و چه می گویند که معلول در جامعه حضور داشته باشد؟ در جامعه معلولین افراد اندیشمند و مؤثر فراوانی وجود دارند.

هیچ نگرانی هم از این ندارد که نابینا است هیچ شرمی هم ندارد که بگوید نابیناست برای اینکه به عنوان مثال وکیل مدافع هموفیلی ها است. داستان هموفیلی ها را شما می دانید که به وسیله خون های آلوده مبتلا شدند ایشان توانستند این پرونده را پیروز شوند.

خواستن توانستن است یعنی آدمی؛ وکیلی و نابینا باشد و پرونده بزرگ را پیروز شود بنابراین جای تأسف دارد که در آیین نامه مجلس مصوب شده است:

نابینا نمی تواند نماینده مجلس شود در حالی که در انگلستان دو وزیر نابینا و در اندونزی رئیس جمهور نابینا داشتند.

با یک نگاه تیزبینانه در می یابیم که این ها انسان هایی هستند مانند ما، اما فاقد توانایی های کامل سایر اندامهای بدنشان می تواند! رشد کند و ارتقا یابد. بنابراین در ارتقای آگاهی این فضا باید وجود بیاید. دوم مراقبت های پزشکی، سوم مراقبت های توان بخشی و چهارم خدمات حمایتی. سال هاست که حقوق معلولین به عنوان وظیفه هر فردی نادیده گرفته شده است.

علم اصلاح نژاد تفکری است که در قرن ۱۹ شکل گرفت و بیان کرد معلولین کسانی هستند که نژاد ما را از بین بردند مانند هیتلر که از این تفکر استفاده کرد و گفت نژاد آریایی را معلولین از بین بردند. پنجاه هزار معلول را در آلمان در حمام های گاز خفه کردند. به خاطر اینکه هیتلر می گفت معلولین نژاد آریا را تخریب کردند به همین دلیل امروز هم نئونازی ها اولین کسانی که مورد حمله قرار می دهند معلولین هستند.

عقیم سازی عقب ماندگان ذهنی، تفکری ضد حقوق انسانی است که هنوز هم خواهان دارد. در دنیا تقریباً آسایشگاه جمع شده و جایی به عنوان آسایشگاه نگهداری در کشورهای توسعه یافته نداریم. حتی یک معلول، حتی آنکه زندگی نباتی دارد باید در کنار خانواده باشد و از او حمایت بشود نه اینکه در آسایشگاه نگهداری شود.

معلولین گفتند ما کنوانسیون می خواهیم و بدون کنوانسیون به حقوق خود دست نمی یابیم همچنان که ۶۰-۷۰ سال است که اعلامیه صادر شده اما هیچ کس به آن بها نمی دهد. گرچه قانون حمایت از معلولین را تصویب کرده ایم و سازمان ملل نیز می تواند برای معلولین اقداماتی انجام دهد اما نظر معلولین این است در سازمان ملل کاری را بدون حضور ما انجام ندهید و اگر می خواهید برای ما کاری کنید بگذارید ما حضور داشته باشیم. که البته این کار در دنیا بی سابقه است که کسانی که در کنوانسیون ذینفع هستند در نوشتن آن هم حضور داشته باشد.

مکزیک از سال ۲۰۰۰ دو بار پیشنهاد کنوانسیون را می دهد که مجمع عمومی آن را رد کرد و بالاخره در سال ۲۰۰۱ مجمع آن را پذیرفت.

طبق گزارش کنوانسیون از ۱۹۱ کشور عضو مجمع، فقط ۵۰ کشور هستند که قوانینی برای معلولین دارند، که این نشانگر برجسب ها و نگرش های منفی کشورها به کنوانسیون هستند. به عنوان مثال به رغم امکانات زیادی که در آمریکا وجود دارد ولی نگرش آنها نسبت به معلولین منفی است.

در فاصله ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۷، هفت نشست در رابطه با حقوق معلولین برگزار شد تا بالاخره پس از نهایی شدن نتایج در ۲۷ آگوست ۲۰۰۶ در ۱۳ دسامبر همان سال به این نتیجه رسیدند که کنوانسیون حقوق معلولین تصویب شود و قرار شد از ۳۰ مارس ۲۰۰۷ (۱۰ فروردین ۱۳۸۶) کشورهای موافق آن را امضا کنند که در همان روز اول ۸۰ کشور آن را امضا کردند که تا آن زمان بی سابقه بود و جامائیکا در همان روز آن را به تصویب مجلس کشورش نیز رساند.

طبق آخرین اطلاعات در حال حاضر ۱۲۷ کشور کنوانسیون را امضا کردند و می خواهند آن را در کشورشان به تصویب برسانند. لازم به ذکر است این کنوانسیون یک پروتکل الحاقی هم دارد و آن این است که در صورت عدم اجرای قوانین کنوانسیون می توان شکایت کرد.

۷۱ کشور علاوه بر اینکه کنوانسیون را امضا کردند پروتکل الحاقی را هم امضا کردند. ۲۳ کشور به تصویب پارلمان هایشان هم رسانده اند. در حال حاضر گرچه روند امضاها مقداری کند شده ولی روند تصویب ها رو به افزایش است تا ۲ ماه قبل ۱۷ کشور بودند که تصویب کردند و ۱۴ کشور هم پروتکل الحاقی را تصویب کردند.

در حال حاضر کشور ما جزء کشورهایی است که این کنوانسیون را امضاء نکرده و این در حالی است که وزارت رفاه موافقت خود را اعلام نموده و برای تصویب به هیئت دولت فرستاده است.

مجمع تشخیص مصلحت نظام و وزارت امور خارجه هم موافقت خود را اعلام نموده اند. کمیسیون حقوق بشر اسلامی در حداقل سه جلسه با حضور حقوقدانان و اساتید برجسته ماده به ماده این طرح را مورد بررسی قرار داده و عدم مغایرت آن را با شرع و عرف بیان کرده است. مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی هم موافقت خود را اعلام کرده است. و این یکی از خواسته ها و مطالبات جامعه معلولین است. یعنی جامعه معلولین ایران اگر دو خواسته داشته باشد یکی پیوستن به کنوانسیون است و دومی اجرای کامل حقوق جامع که ما خیلی آن را کامل نمی دانیم ولی به هر شکل چیزی است که مورد نیاز ما است.

این خرد جمعی، نگاهش، نگاهی انسانی است نگاه انسان هایی که در جامعه هستند و در کنار ما و باید از حقوقشان که در طول تاریخ نادیده گرفته شده و مورد غفلت قرار گرفته شده دفاع کرد پس بنابراین این وظیفه امروز بر عهده شمایی هم که این را می خوانید یا می شنوید نیز سنگینی خواهد کرد که:

اولاً از این مسئله دفاع کنید و ثانیاً این پیام را برسانید که معلولان در جامعه کسانی نیستند که باید از جامعه بیرونشان ریخت. کسانی نیستند که باید از جلوی چشم ردشان کرد بلکه کسانی هستند که باید بیابند در متن اجتماع و حضور فعال داشته باشند و در توسعه زندگی خودشان و در توسعه جامعه خودشان نقش داشته باشند.

همه ما زمانی ممکن است معلول شویم. ممکن است خدای ناکرده با یک سانحه یا یک سکنه مغزی، با یک سکنه قلبی، با یک بیماری به فردی تبدیل شویم که روی صندلی چرخ دار قرار گرفته. آن وقت خیلی دیر است که بیایم بگوییم حالا که روی این صندلی هستم خیلی خوب است که حقوق معلولین را رعایت بکنیم امروز باید به فکر این عزیزان باشیم.

قانون جامع حمایت از معلولین و ارزیابی نهادهای مدنی

چرا همیشه در میان معلولین یک عده باید فراموش شوند، حتی یک نفر. معلول اگر برگ زردی است در آفرینش و خلقت این برگ برای زیبایی آفرینش است این نگاه هنری است به معلولیت پس معلول زیبایی می بخشد و اگر نباشد، آفرینش زیبایی هایش به طور کامل مشخص نیست این نگاه، نگاه هنرمندانه است. خدا به کسانی که معلولیت دارند عشق می ورزد در انجمن حمایت از معلولین یک شعار وجود دارد که هر چند وقت یک بار عوض می شود.

قبل از این، شعار این بود که معلولین فرشتگان عالم ناسوت اند. این بیان برای این است که بدانند واقعاً معلولیت را از نظر فیزیکی هیچ گاه در زندگی خود دخیل ندانند چرا که معلولیت ماهیت انسان را عوض نمی کند.

معلولیت فیزیکی است آنچه که به چشم می بینند و آنچه که به ظاهر می بینند برای چشم است برای ظاهر است. اصلاً واقعاً زیاد مهم نیست که بخواهیم رویش مانور بدهیم باید راجع به حقوق معلولان صحبت کرد، راجع به اینکه وضعیت آنها چطور بوده است؟ و در آینده چطور خواهد بود؟ بزرگترین مشکلی که معلول دارد، با این مشکل فیزیکی، باورهای غلط فرهنگی است مگر نه اینکه معلول می تواند عاشق شود، گریه کند، نماز بخواند و روزه بگیرد. باورهای غلط فرهنگی، فکر می کنند فقط آنها هستند که می توانند عاشق شوند و دل دارند. نه همه با هم برابرند «ان اکرمکم عندالله اتقیکم» یعنی کسی بالاتر است که تقوی بیشتری پیشه کرده باشد.

آدم سودمند آدمی است که به افراد هممنوع خودش بیشتر سود برساند. چه بسا یک معلول سودش خیلی بیشتر از یک فرد سالم باشد.

کسانی را می توان معلول خواند که کنار خیابان از شب تا صبح می ایستند و هیچ کاری ندارند که انجام دهند. پس باید این باورهای غلط فرهنگی را با نشان دادن توانمندی های معلولین به جامعه، اصلاح کنیم. خیلی از خانواده ها معلولین را باور ندارند. یک بچه CP که به سختی می تواند حرف بزند توی بهزیستی برایش می نویسند MR این عقب مانده ذهنی است. انصافاً همین آدم در جشنواره خوارزمی شرکت کرده و جزء نفرات برتر شده است و امسال هم یک جشنواره ای در آلمان برپا شده و این فرد هم دارد در آن شرکت می کند این فرد به عنوان یک عقب مانده ذهنی شناخته شده است یعنی کسی که مددکار این فرد بوده حاضر - نبوده با این فرد ۱۰ دقیقه وقت بگذارد ببین - آیا ضریب هوشی دارد یا ندارد؟ عقب مانده ذهنی یعنی کی؟ یعنی کسی که واقعاً از نظر ارتباط با محیط خارج از خودش ناتوان باشد. این برمی گردد به اینکه معلول باید خود فعالیت کند و به اصطلاح جامعه را آگاه نماید اما آنچه راجع به حقوق معلولان بیشتر مد نظر است امسال سال ۸۷ پیگیر کنوانسیون حقوق معلولان باشیم.

جلسه ای در وزارت امور خارجه برای پیگیری کنوانسیون حقوق معلولین برگزار شد. در این جلسه چهارگروه، انجمن حمایت از حقوق معلولین، بنیاد شهید، بهزیستی و وزارت رفاه مأمور شدند که لایحه ای را تنظیم نمایند تا به تصویب هیئت دولت برسد. امسال با توانمندی هایی که در بدنه تشکل های معلولین است باید همه دست به دست هم دیگر بدهند تا این لایحه به تصویب برسد.

اما قانون جامع حمایت از حقوق معلولان که در ۱۶ اردیبهشت/۸۳ به تصویب رسید این قانون ۶ ماه قبل از این طرح یک فوریتی اش به تصویب رسیده بود بعد مشخص شد که مجلس می خواهد آن را در بایگانی اش نگه دارد. با تعاملاتی که با مجلس انجام شد، مجلس این را از بایگانی در آورد و تصویب کرد.

اکنون در مجلس فراکسیونی به نام فراکسیون دفاع از حقوق معلولین ایران برای اولین بار ایجاد شده است چرا این کار انجام شد؟ صرف وجود این فراکسیون بیانگر لزوم توجه بیشتر به حقوق معلولین است.

معلولین هم عضو جامعه هستند جامعه در اثر اشتباه و سهل انگاری، معلول را روی دست خودش قرار داده چرا او باید تاوان بدهد؟ معلول حق دارد از یک زندگی شرافتمندانه برخوردار باشد. حق دارد از تمام مواهبی که دیگران استفاده می کنند او نیز بهره مند شود. چرا نباید یک دانشجوی نابینا یا ناشنوا که سر کلاسی نشسته است بتواند به راحتی به اطلاعات دسترسی داشته باشد؟ نابینایان بطور متوسط ۱۴ ساعت بعد اطلاعات به دستشان می رسد. رادیو برای ناشنویان یک جعبه بی استفاده است. صدا و سیما چرا به ناشنویان غرامت پرداخت نمی کند؟ حق یک ناشنوا از رادیو تا چه اندازه است؟ آن را باید پرداخت کنند دولت جمهوری اسلامی پذیرفته که ۱۰٪ از واحدهای مسکونی ساخته شده برای معلولین است پس چرا اجرا نمی شود؟ اگر یک سال این کار انجام شود هیچ معلولی بدون خانه نمی ماند. اگر دختر معلول ازدواج نکرد، اگر کسی به سراغش نیامد کما اینکه ۹۰٪ دختران معلول به خاطر فیزیکی که نه ماهیت دارای سلیقه هست و تقوا دارد و... همه چیز دارد فقط یک کم پایش می لنگد می رود بهزیستی می گویند تو معلولیت کم است می خواهد ازدواج کند می گویند معلول هستی نه بهزیستی به خاطر معلولیت کم حاضر است آنها را بپذیرد نه اجتماع به آنها میدان می دهد.

اینجا حق این بانو چه می شود؟ کی باید به او غرامت پرداخت کند؟

در عربستان سعودی به دختر بالای ۳۰ سال آنسه می گویند. دولت عربستان به اینکه معلول باشد، سالم و غیر سالم ندارد به دختر آنسه ماهی ۲۰۰ دلار پرداخت می کند فقط به خاطر اینکه راحت باشد. در ژاپن عیدی به کودکان ۲۴۰ دلار می دهند، ولی در کشور ما که مهد تمدن و دین باوری و فرهنگ است به معلول ۱۰ هزار تومان عیدی می دهند. یک مستمری برای معلول می نویسند ۵ بار می رود بانک می بیند واریز نشده همان ۵ بار کرایه را داده ولی مجبور است چه کار باید بکند؟

پس حقوق انسانی معلولین دارد پایمال می شود. چرا وقتی قانون گذار تصویب می کند که بلیت هواپیما برای معلولین نیم بهاست، ولی برای همراه نیم بها نمی دهیم. این در صورتی است که نابینا به دلیل امنیت نمی تواند تنها مسافرت کند. باید خودمان را با دنیا همراه کنیم دنیا دارد حرکت می کند معلول به ترحم احتیاجی ندارد، به رحم احتیاج دارد. ترحم مال ضعیف است ولی رحم مال قوی به ضعیف است ولی همه این ها دارند به معلولین ترحم می کنند هر جا دم از معلول و معلولیت است اول غم است. هر جا سخن از زندگی معلول است ۴ نفر را نشان می دهند که پشت میله هستند. کی گفته این ها معلول اند؟ این ها محجورند و قدرت فکر ندارند.

شما رشد و شکوفایی به عقل مردم بدهید عاطفه هایشان خود به خود برانگیخته است. قرآن می گوید:

هر مولودی که زاده می شود فطرت خدایی دارد هیچ کس نیست که زاده شده باشد و فطرت خدایی نداشته باشد. پس بنابراین به دنبال این نباشیم که همه اش از عاطفه معلول استفاده بکنیم بیاییم حقوق انسانی او را بدهیم. معلولین هیچ چیزی از جامعه نمی خواهند فقط یک چیز می خواهند: حق، حق را اجرا کنند.

آمار معلولین استان و اینکه چه تعداد از معلولین تحت پوشش بهزیستی هستند اینگونه است: در مورد آمار معلولین در استان سمنان که توسط اداره بهزیستی استان سمنان شناسایی شده و دارای پرونده می باشد ۷۰۷۰ (هفت هزار و هفتاد) نفر است. که به تفکیک شهرستان ها:

۲۲۸۰ نفر در شهرستان شاهرود، دامغان ۱۱۶۰ نفر، سمنان ۲۳۸۹ نفر و گرمسار ۱۲۴۱ نفر، از این تعداد ۱۱۰۰ نفر مستمری بگیر هستند. از ۶۷۰ نفر روانی مزمن که در استان شناسایی شده اند ۱۸۵ نفر کمک هزینه درمان در منزل را دریافت می کنند و ۱۱۰ نفر هم در م-راکز شبانه و روزانه نگهداری می شوند. ۱۷۰ نفر ضایعه نخایی در استان شناسایی شده اند که از این ۱۷۰ نفر تنها ۱۶ نفر حق پرستاری را دریافت می کنند. برای ۴۵۰۰ نفر از معلولین شناسایی شده، کارت شناسایی معلولین کارت صادر شده و همه پوشش بیمه خدمات درمانی هستند و ۵۰۰۰ نفر هم بیمه مکمل و ۷۵ دانشجوی معلول تحت حمایت بهزیستی استان سمنان هستند که این دانشجویان از تحصیل رایگان برخوردار هستند. ۵۳۲ نفر از دانش آموزان کمک هزینه آموزشی دریافت می کنند و مراکز دولتی و غیردولتی که در آن خدمات ارائه می شود، مرکز سالمندان ۶ مرکز، ۵ مرکز شبانه و ۱ مرکز روزانه روانی مزمن، ۳ مرکز که ۲ مرکز شبانه روزی و ۱ مرکز روزانه و مرکز خانواده و کودک ناشنوا، ۱ مرکز توان بخشی کم توانان ذهنی، ۹ مرکز که ۴ مرکز بالای ۱۴ سال و ۲ مرکز زیر ۱۴ سال و ۳ مرکز شبانه روزی و ۲ مرکز شبانه روزی هم که واگذار شده است که یکی مرکز سالمندان بوده است و دیگر-ر مرکز نگ-هداری معلولین. در مجموع ۱۰۰۰ نفر مع-لولین در این مراکز خدم-ات توان بخشی و نگهداری را دریافت می کنند. با توجه به آم-ار ارائه شده خدماتی که بهزیس-تی ارائه می دهد اص-لاً قابل مقایسه با نیاز مددجویان و معلولین نیست.

یک دلیل عمده ای که برای این کار وجود دارد این است ساختار سازمان بهزیستی با یک وظایف بسیار زیاد و منابع بسیار محدود است که این منابع محدود باعث شده که خدمات توان بخشی و نگهداری و مستمری که باید ارائه بدهد نتواند آن را اجرا کند.

بودجه خرید وسایل کمک توان بخشی در استان آن قدر محدود است که اگر بخواهیم نیازهای اولیه وسایل کمک توان بخشی معلولین استان را بخواهیم مرتفع کنیم، این بودجه باید حداقل ۴ برابر شود. و در سایر قسمت های مختلف به همین شکل، به نظر می رسد سازمان بهزیستی علیرغم همه تلاشی که داشته به دلیل یک سری مشکلات و تنگن-ها نتوانسته خواسته ها و نیازهای معلولین را برطرف کند برای برطرف کردن این مشکلات راهکارهای زیر باید اجرا شود:

اولین قسمت این است که برای ارائه هر قسمتی و ه-ر سیکل کاری باید یک قانون جام-ع و مدونی وجود داشته باشد. این قانون مدون، باید اجرایی باشد. در سال ۸۳ قانون جامعی تصویب شد و در ۱۶ بند و ۱۰ ماده که کلمه مکلف و موظف در آن ذکر شده ولی متأسفانه معلوم نیست که چقدر از این قانون اجرا شده است. مطلب دوم بعد از قانون زمینه اجرایی آن است.

نه اینکه زمینه اجرایی قانون وجود نداشته باشد، خدماتی از سالها قبل ارائه می شده و این قانون ۲ تا ۳ سال است که شکل گرفته است و این قانونی هم که تازه ش-کل گرفته ضمانت اجرایی ندارد و خیلی ها ف-کر می کنند که مت-ولی اجرای این قانون سازمان بهزیستی است ولی برای ح-ل مشکلات

معلولین بایستی همه دست به دست هم بدهند. سه گروه در اینجا نقش خیلی اس-اسی دارند: اول خود معلولین دوم سازمان ها سوم جامعه.

اینکه باورهای غلطی که در جامعه وجود دارد درست است پس جامعه هم در رفع این باورها نقش دارند. این قانونی که تصویب شده نیاز به یک سری زمینه ها و بسترها برای اج-را دارد و یکی از این بسترها بحث اعتباری است. در این قانون ۱۶ بند وجود دارد که ۱۵ بند آن اج-رابی و در بن-د شانزدهم گفته شده که اجرای آن بندهای بالا منوط به اختصاص اعتبارات است. بناب-راین لازم است ابتدا اعتبارات آن هم اختصاص داده شود تا بعد اجرایی گردد.

نکته آخر هم اینکه، نباید قانون جنب-امتیازدهی و امتیازگیری داش-ته باشد. اگر معلولین مشارکت اجتماعی در جامعه داشته باشند جامعه س-ود می برد، و م-علولین نیز از قبل این مشارکت اج-تماعی می توانند نیازهای خود را مرتفع کنند. ب-نابراین باید اول ی-ک فرهنگ سازی شکل بگیرد و اگر نگرشی بر روی حقوق معلولین است باید به گونه ای باشد که احساس نشود کار برای معلولین ی-ک امتیازدهی است. بلکه معلول هم حق زندگی و مشارکت اجتماعی دارد.

سازمان مدیریت استان، یک بودجه ۱۰۰ میلیون تومان-ی برای مناسب سازی اختصاص داد. مناسب سازی چگونه انجام می شود؟ زمین را می سازند که اگر ویلچر از آن بالا رها کن-ند با سرعت پایین می آید. تازه آن هم اص-ولی انجام نمی شود خیلی از مسئولین و دوستانی که متصدی هستند که سازمان بهزیستی هم یک-ی از آن ارگان ها است هنوز به آن درجه از نگرش نرسیدند که بدانند فاصله بین سلامت یا عادی بودن یک انسان و معلولیت یک لحظه است.

با تشکر ویژه از تمام مادران و هم-سرانی که فارغ از همه دغ-دغه ها و مشکلات و مسائلی که بوده بدون هیچ گونه قانون کنوانسیون و پیمان نامه معلولین خود را پذیرفته اند و هدایت کرده اند که در جامعه حضور داشته باشند. (۱)

انجمن جوانان روشن بین اصفهان

اشاره

این انجمن درباره پیش نویس ۳۶ ماده ای مطلبی با عنوان «طرح پیش نویس شورای عالی معلولین کشور» منتشر کرده است. این مقاله به قلم علیرضا حیدری عضو انجمن تألیف شده است. ابتدا کلیاتی درباره قانون معلولین سپس پیش نویسی در ۳۹ ماده نوشته است.

انجمن جوانان روشن بین در سال ۱۳۷۹ با مجوز سازمان ملی جوانان اصفهان تأسیس شده و از آن زمان به فعالیت در امور مربوط به نابینایان می پردازد. مشکلاتی که معلولین کشور ما با آن مواجه هستند، ناشی از چهار عامل عمده است.

۱- فقدان قانونی جامع و به روز که دارای ضمانت اجرایی نیرومند بوده و بتواند مدافع حقوق معلولین در زمینه های مختلف باشد. (البته در کشور ما قانون جامع حمایت از حقوق معلولین به تصویب مجلس رسیده است لیکن این قانون متناسب با شرایط و نیازهای فعلی معلولین نبوده و از ضمانت های اجرایی لازم و کافی نیز برخوردار نمی باشد).

ص: ۴۹۴

۲- عدم وجود سازمانی که مسائل مربوط به معلولین را به شکل تخصصی و ویژه پیگیری نماید. (البته از آغاز پیروزی انقلاب اسلامی سازمان بهزیستی در راستای توان بخشی و حمایت از معلولین و سایر افراد آسیب پذیر جامعه تأسیس گردید. لیکن به علت واگذاری وظایف و مسئولیت های متعدد به این سازمان تأسیس سازمان و یا نهادی که بتواند، از ظرفیت ها و استعداد های معلولین استفاده نموده و مسائل و نیاز های ایشان را به شکلی ویژه و تخصصی پیگیری نماید. ضروری به نظر می رسد).

۳- فقدان نماینده ای در دولت که بتواند، به موقع نیاز های افراد معلول را منعکس و پیگیری نماید.

۴- فقدان نماینده ای از میان معلولین در مجلس شورای اسلامی که بتواند، در قانون گذاری ها مسائل و نیاز های معلولین را گوشزد و پیگیری نموده و همچنین در جهت پیگیری مسائل کلان مربوط به معلولین کشور، به موقع اقدام نماید. (البته در مجلس شورای اسلامی ایران، فراکسیون معلولین تا حد زیادی این اقدامات را انجام می دهد لیکن وجود نماینده ای از میان معلولین که از دانش لازم برخوردار باشد، می تواند به تسریع و تسهیل انجام فعالیت های مذکور کمک شایانی نماید).

با توجه به این موارد و نظر به این نکته که در حال حاضر طرح اصلاح قانون حمایت از حقوق معلولین در دولت محترم مطرح گردیده است، از حدود دو سال قبل، از طرف این انجمن، طرح تشکیل شورای عالی معلولین کشور مطرح گردیده و پیش نویسی نیز در جهت تشکیل این شورا تهیه و برای تمامی مسئولین ذی ربط، ارسال شده است. لیکن با توجه به این نکته که انجام اقداماتی از این دست، همکاری و هماهنگی تمامی افراد ذی ربط و ذی نفع را می طلبد.

طرح پیش نویس شورای عالی معلولین کشور

بر طبق تحقیقات میدانی، پژوهش های دانشگاهی و برآورد سازمان آمار و سازمان بهزیستی تعداد تقریبی معلولین کشور اعم از معلولین بینایی، ذهنی، ناشنوا و جسمی - حرکتی حدود پنج میلیون نفر می باشند، که روزانه ۱۱۰ نفر به آنها اضافه می شود و پیش بینی می گردد تا سال ۱۴۰۴ جمعیت معلولین بالغ بر دوازده میلیون نفر شود. اگر جمعیت خانواده ها و وابستگان معلولین را در نظر بگیریم ملاحظه می شود که بخش قابل ملاحظه ای از جمعیت کشور با مسئله معلولیت درگیر هستند. از اردیبهشت سال ۱۳۵۹ سازمان بهزیستی جهت حمایت و توان بخشی، آموزش و نگهداری این اقشار و دیگر طیف های آسیب پذیر تشکیل گردیده که هر ساله مبالغی از بودجه کشور را جهت این امور هزینه می نماید. ولی با وجود این، اکثر معلولین دچار محرومیت های اقتصادی، محدودیت های تحصیلی و حرفه آموزی و نیز نارسایی های مدنی و معضلات فرهنگی و اجتماعی می باشند. زیرا سازمان بهزیستی و دیگر مؤسسات متولی امور معلولین جهت پیشگیری از معلولیت، بسترسازی به منظور رشد معلولین آموزش پذیر و فراهم نمودن موجبات اشتغال و خودکفایی معلولین تحصیل کرده و آموزش دیده و همچنین توان بخشی مددجویان قابل اصلاح و تربیت، توفیق قابل توجهی نداشته اند. چرا که سازمان بهزیستی و دیگر نهادهای هم سو، اولاً فاقد برنامه ریزی علمی مبتنی بر واقعیت های روز بوده، ثانیاً از مدیران و کارشناسان متخصص و متعهد به پیشرفت معلولین در حد نیاز برخوردار نیستند یا استفاده لازمه را به عمل نمی آورند. از طرفی اساس نامه سازمان بهزیستی و آئین نامه ها و بخش نامه های مرتبط با وظایف آن از ضمانت قانونی و پشتوانه ی حقوقی مؤثری برخوردار نمی باشد. به همین دلیل دیگر وزارتخانه ها، نهادها و مخصوصاً بخش خصوصی و مراکز ملی چندان با این سازمان در جهت تحقق

اهدافش همکاری نمی نمایند. ثالثاً سازمان بهزیستی آن طور که باید بودجه و نیروی انسانی لازم را برای مطالعه و جذب پیشرفت ها و فناوری های دیگر کشورها در جهت پرورش، آموزش و توان بخشی معلولین اختصاص نداده و در برخی زمینه ها و رشته ها همچنان از متدها و اصول آموزشی سالیان پیش استفاده می نماید. کما اینکه معلولین کشور از بسیاری تجهیزات و امکانات آموزشی و توان بخشی مورد استفاده در کشورهای پیشرفته برخوردار نبوده و تجهیزاتی که به ندرت وارد کشور می شود بسیار گران هستند که عموم معلولین توان خرید آنها را ندارند و سازمان بهزیستی نیز در این خصوص برنامه و بودجه معینی تدارک ننموده است. باری از آنجایی که ادامه این وضعیت هر ساله مبالغ هنگفتی به بودجه سالیانه دولت تحمیل نموده و از طرفی نیازها و مشکلات معلولین و مددجویان انباشته تر می گردد و نظر به اینکه علاوه بر معلولین اعضای خانواده ی آنان نیز مستقیم و غیرمستقیم متأثر از کمبودها و مشکلات آنان می باشند، که این امر طیف گسترده ای از جامعه را دچار تنش و نارضایتی پنهان و آشکار می نماید، لذا تشکل های معلولین استان اصفهان دلسوزانه و از سر خیرخواهی و آینده نگری طرح ذیل را به منظور برون رفت از این وضعیت فرسایشی پیشنهاد می نمایند. چون بر این باوریم که تشکیل شورای عالی معلولین کشور به شرح مندرج در این طرح زمینه ساز کاهش هزینه های فراوان، خودکفا شدن اغلب معلولین و کارآمد شدن تدریجی سازمان های متصدی امور معلولین و مددجویان می گردد.

فصل اول: تأسیس شورای عالی معلولین کشور

ماده ۱: به منظور تصمیم گیری، سازمان دهی و نظارت بر حسن اجرای قوانین و مصوبات مربوط به معلولین و نیز بسترسازی جهت پیشگیری از معلولین و فراهم نمودن موجبات توان بخشی کلیه معلولین، دولت موظف است حداکثر شش ماه پس از تصویب این قانون اقدام به تشکیل شورای عالی معلولین کشور با شرایط ذیل نماید:

شورای عالی معلولین کشور با حضور وزرای کشور، بهداشت درمان و آموزش پزشکی، کار، رفاه و معاون، دادگستری، آموزش و پرورش، علوم، تحقیقات و فناوری، ریاست سازمان بهزیستی کشور و هشت نفر از نمایندگان نایبانیان، ناشنویان، معلولین جسمی - حرکتی و کم توان ذهنی و به ریاست رئیس جمهور تشکیل می شود.

تبصره ۱: برای تعیین هشت نماینده معلولین کشور به شرح زیر اقدام می گردد:

الف: در هر استان توسط استانداری انتخاباتی از بین معلولین آن استان و تشکل های مربوطه برگزار شده و از هر استان از هر یک از صنوف معلولین یک نماینده و جمعاً ۴ نفر تعیین می گردد.

ب: زیر نظر وزارت کشور این نمایندگان از کل کشور مجمعی تشکیل داده و از بین خود از هر یک از صنوف معلولین دو نماینده جمعاً هشت نفر جهت عضویت در شورای عالی معلولین کشور برای مدت ۴ سال انتخاب می کنند.

ج: شرایط کاندیداتوری نقرات برای عضویت در مجمع نمایندگان معلولین به شرح زیر است:

۱- عضویت در یکی از تشکل های قانونی معلولین حداقل به مدت ۲ سال

۲- حداقل ۳۰ سال سن و حداکثر ۵۰ سال سن

۳- حداقل تحصیلات درجه کارشناسی یا معادل آن

د: در مورد معلولین کم توان ذهنی عضویت قیم های آنان یا نفرات عضو تشکل های مربوطه به شرط احراز شرایط کاندیداتوری بلامانع است.

تبصره ۲: وظایف و محدوده اختیارات این شورا طبق این قانون بوده و آیین نامه اجرایی آن ظرف مدت ۳ ماه پس از تصویب قانون به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

تبصره ۳: دولت مکلف است ردیف بودجه شورای عالی معلولین کشور را در بودجه سالیانه لحاظ نماید.

تبصره ۴: پس از شکل گیری شورای عالی معلولین این شورا و نمایندگی هایش در سطح استان ها باید تمامی موارد قانونی و اجرایی مرتبط با معلولین را پیگیری و دنبال نموده و تمامی سازمان ها و مؤسسات دولتی، عمومی و خصوصی در هر شرایط ملزم به پاسخ گویی به این شورا می باشند.

ماده ۲: فرد معلول مشمول این قانون کسی است که معلولیت وی مورد تأیید وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی قرار گیرد.

ماده ۳: سازمان آمار ایران موظف است با همکاری مراجع ذی ربط، اقدام به شناسایی و ثبت آمار معلولین نبوده و آمار به دست آمده را در اختیار شورای عالی معلولین کشور قرار دهد.

ماده ۴: شورای عالی معلولین کشور موظف است، در تمامی لوایح دولت و مصوبات مجلس، شرایط و مطالبات ویژه معلولین را لحاظ نماید.

تبصره ۱: هیئت دولت و تمامی کمیسیون های مجلس شورای اسلامی موظف اند، مصوبات خود را به منظور بررسی مطابقت با شرایط و نیازهای افراد معلول در اختیار شورای عالی معلولین کشور قرار داده و از نظرات کارشناسی شده شورا در اصلاحات احتمالی مصوبات مذکور، استفاده نمایند.

فصل دوم: بهداشت، پیشگیری، درمان

ماده ۵: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف است، کلیه خانواده های ایرانی را مورد مطالعه قرار دهد تا در صورت مشاهده موارد مشکوک، اقدامات لازم برای راهنمایی و معالجه آنها صورت گرفته و بدین وسیله از گسترش معلولیت و تولد فرزندان معلول جلوگیری شود.

ماده ۶: به منظور پیشگیری عام از گسترش معلولیت، دولت موظف است علاوه بر ترویج آموزش های همگانی جهت رعایت نکات بهداشتی در خصوص معلولیت، اقدام به افزایش مراکز مشاوره ژنتیک در کلیه استان های کشور نموده و همه افرادی که مبادرت به ازدواج می نمایند را ملزم به انجام مشاوره رایگان نماید.

ماده ۷: دولت موظف است جهت درمان افراد معلول علاج پذیر (حسب تأیید وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی) از طریق خدمات رایگان، پرداخت وام های بلاعوض و یا وام های دراز مدت بدون بهره و همچنین در کوتاه ترین مراحل اداری به خصوص در موارد اعزام به خارج از کشور اقدام نماید.

فصل سوم: آموزش و توان بخشی

ماده ۸: دولت موظف است زمینه ی آموزش و تحصیل رایگان معلولین در تمامی سطوح و مقاطع و در مراکز آموزشی دولتی، خصوصی و غیرانتفاعی را به صورت رایگان فراهم نماید.

ماده ۹: دولت موظف است کلیه وسایل آموزشی و کمک آموزشی ویژه معلولین را تهیه و به اقتضای نیاز و نوع معلولیت در اختیار آنان قرار دهد.

تبصره ۱۰: چگونگی واگذاری این وسایل به صورت رایگان، نیم بها و یا فروش اقساطی طی مصوبه شورای عالی معلولین کشور تعیین می شود.

ماده ۱۰: تعلیم و تربیت معلولین باید از دوره آمادگی تا پایان دبستان در مدارس ویژه و توسط مربیان آموزش دیده انجام گیرد و از دوره راهنمایی به بعد مناسب با توانایی ها و استعداد های فرد معلول، در مدارس عادی و یا ویژه انجام شود.

تبصره ۱: بدیهی است که معلولین در تمامی مراحل، مقاطع و سطوح آموزشی همواره به خدمات مشاوره ای و تجهیزات آموزشی ویژه نیاز دارند از همین روی لازم است شورای عالی معلولین کشور سازمان های مربوطه را ملزم به تأمین و تدارک امکانات فوق نماید.

ماده ۱۱: برنامه های آموزشی و تحصیلی باید شامل همه افراد معلول از جمله بزرگسالان شده و به مناطق روستایی توجه خاص شود.

تبصره ۱: به منظور ایجاد عدالت، دادن فرصت های برابر به افراد معلول و جلوگیری از تضییع حق ایشان در رقابت با سایرین، در تمامی آزمون ها اعم از آزمون های تحصیلی و استخدامی، باید توسط مرجع آزمون گیرنده، شرایط، امکانات و تمهیدات ویژه و مورد نیاز این افراد تدارک دیده شود.

تبصره ۲: در صورت بروز هر مشکلی در این رابطه شورای عالی معلولین کشور و نمایندگی های آن استان ها موظف اند هر چه سریع تر مسئله را پیگیری نموده و در جهت رسیدن معلولین خسارت دیده به حقشان، اقدامات مقتضی را انجام دهند.

ماده ۱۲: روش های آموزش خاص معلولین می باید در دوره های تربیت معلم به عنوان جزئی از دوره آموزش گنجانده شود و تربیت معلم مخصوص با ویژگی اشرف بر کلیه موارد درسی امری الزامی است.

ماده ۱۳: فرآیند توان بخشی اعم از کسب مهارت های روزانه، جهت یابی و غیره و همچنین فرآیند حرفه آموزی متناسب با اصول علمی و زیر نظر افراد متخصص از آموزش های الزامی برای افراد معلول بوده و کلیه این افراد باید متناسب با تشخیص شورای عالی معلولین کشور برای نواحی مختلف، واجد گواهینامه دوره توان بخشی و حرفه ای باشند.

تبصره ۱: دولت موظف است در تمامی شهرستان ها مراکز ویژه ای را به منظور ارائه ی خدمات توان بخشی، آموزش مهارت های توانان یابی و حرفه ای به افراد معلول تأسیس نموده یا مراکز آموزشی موجود را به منظور ارائه ی خدمات مذکور به افراد معلول، از نظر امکانات و موقعیت فیزیکی مناسب سازی نماید.

تبصره ۲: تعیین مرجع ذیصلاح به منظور نظارت بر فرآیند آموزش مهارت های توان بخشی و حرفه ای معلولین بر عهده ی شورای عالی معلولین کشور و وزارتخانه ها و سازمان های دولتی مرتبط می باشد.

فصل چهارم: اشتغال و حرفه آموزی

ماده ۱۴: به منظور توان بخشی شغلی و تعدد حرفه ها برای افراد معلول به ویژه برای معلولین بینایی، وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی موظف است ضمن مناسب سازی مراکز فنی و حرفه ای آنها را به جدیدترین تجهیزات آموزشی ویژه آموزش به معلولین مجهز نماید.

ماده ۱۵: دولت موظف است افراد معلول آموزش پذیری را که به دلیل شدت معلولیت و یا نیازهای خاص خود از رقابت شغلی در بازار آزاد اشتغال ناتوان می باشند در یکی از مراکز دولتی و یا کارگاه های حمایتی به کار بگمارد.

تبصره ۱: منظور از کارگاه های حمایتی، مراکز دولتی است که از این پس به فراخور نیازها و توانایی های افراد معلول یا مجوز دولت راه اندازی گردیده و با نظارت و حمایت دولت تا رسیدن به مرز خودکفایی به فعالیت خود ادامه خواهند داد.

ماده ۱۶: کلیه سازمان ها، شرکت ها و مؤسسات دولتی و خصوصی موظف اند افرادی که در اثر سانحه دچار معلولیت شده اند را متناسب با توانایی و علاقه شان در شغل سابق خود نگه داشته و در غیر این صورت کار جدیدی را در همان سازمان یا شرکت به آنها محول سازند.

تبصره ۱: معلولین شاغل و کارکنانی که در اثر حادثه دچار معلولیت می شوند می باید در طول دوره درمان و توان بخشی از کلیه حقوق و مزایای خود برخوردار باشند.

تبصره ۲: بدیهی است که تأمین ملزومات و امکانات مناسب برای ادامه کار معلولین مذکور بر عهده ی سازمان مربوطه است.

ماده ۱۷: دولت موظف است علاوه بر توسعه اشتغال معلولین در سازمان های دولتی از طرق ذیل اقدام به ایجاد اشتغال و تأمین شغلی برای افراد معلول نماید.

الف: اختصاص بی قید و شرط ۵٪ از سهمیه ی استخدامی تمامی مراکز دولتی و عمومی به استخدام افراد معلول

ب: انحصاری ساختن بعضی مشاغل و تولید بعضی کالاها برای افراد معلول

ج: حمایت از طریق دخالت در تأمین مواد اولیه مورد نیاز با قیمت ارزان و خرید کالاها و خدمات تولید شده توسط افراد معلول و یا کارگاه هایی که اکثریت افرادش معلول هستند.

د: ایجاد انگیزه در کارفرمایانی که توانایی و تخصص و امکانات آموزش فنی حرفه ای و جذب افراد معلول را دارند.

ه- افزایش وام اشتغال به ویژه برای معلولین بینایی و همچنین اختصاص تسهیلات و پرداخت پاداش به کسانی که بتوانند برای افراد معلول ایجاد اشتغال نمایند.

و: معافیت مالیاتی و اختصاص تسهیلات ویژه به تعاونی های کوچک ویژه معلولین.

تبصره ۱: دولت موظف است از کارفرمایانی که با اخذ تسهیلات مذکور به استخدام افراد معلول مبادرت می نمایند، ضمانت های لازم را به منظور تأمین آتیه شغلی و پرداخت به موقع حقوق و مزایای معلولین دریافت نماید.

ماده ۱۸: سازمان ها و شرکت های دولتی و خصوصی موظف اند کارکنان معلول خود را در پست هایی قرار دهند که متناسب با آخرین مدرک تحصیلی یا حرفه ای آنان بوده و امکانات لازم را در جهت سهولت انجام کار در اختیارشان قرار دهند.

فصل پنجم: رفاه اجتماعی و توسعه فرهنگی و ورزشی

ماده ۱۹: سازمان های دولتی موظف اند، خدمات جانبی مؤثر برای توان بخشی حرفه ای شاغلین معلول خود را تهیه و به صورت رایگان در اختیار آن ها قرار دهند.

ماده ۲۰: از آنجایی که هزینه زندگی و معیشت معلولین به نسبت دیگر افراد مضاعف می باشد، لذا دولت موظف است هر ماه مبلغی به عنوان حق معلولیت به کلیه معلولین اعم از شاغل یا بازنشسته و یا بیکار پرداخت نماید. میزان و چگونگی این پرداخت توسط شورای عالی معلولین کشور تعیین می شود.

تبصره ۱: بخشی از حقوق معلولیت سنین پایین تر از هجده سال به خانواده هایشان اعطا خواهد شد و بخش دیگر در حساب پس اندازی که به نام فرد معلول افتتاح می گردد، نزد دولت ذخیره می شود تا پس از رسیدن به سن ۱۸ سالگی پشتوانه ای برای وی باشد.

تبصره ۲: به منظور رفاه اقتصادی افراد معلول و خانواده هایشان کالاهایی نیز به صورت رایگان و نیم بها در اختیارشان قرار خواهد گرفت.

تبصره ۳: به منظور حمایت از معلولین شاغل در مراکز دولتی حقوق ایشان از پرداخت کسورات معاف خواهد شد.

ماده ۲۱: افراد معلول برای دستیابی به تمام اشکال درآمدی و ترفیع موقعیت اداری و توسعه شغلی و حفظ آن و تأمین اجتماعی به شکلی که با نظام اقتصادی و توسعه یافتگی کشور متناسب باشد باید مانند هموعان غیر معلول از فرصت های یکسانی برخوردار شوند.

ماده ۲۲: دولت موظف است کسانی را که با افراد معلول زندگی می کنند و در کارهای روزمره به آنان یاری می رسانند به گونه ای مورد حمایت قرار دهد که بتواند استراحت کافی داشته و برای تأمین نیازهای شخصی خود اقدام نمایند.

ماده ۲۳: دولت موظف است حمایت های قانونی لازم را از لحاظ مالی و اداری نسبت به ایجاد و توسعه مراکزی که در راستای تولید وسایل کمک حرفه ای، آموزشی و غیره معلولین فعالیت می کنند به عمل آورد.

تبصره ۱: واردات کلیه وسایل و لوازم ویژه معلولین اعم از آموزشی، کمک حرفه ای، توان بخشی و غیره که در خارج کشور ساخته می شوند و همچنین مواد اولیه مورد نیاز ساخت این وسایل در داخل کشور از پرداخت هر گونه عوارض گمرکی و مالیات معاف می باشند.

ماده ۲۴: افراد معلول شاغل در سازمان ها و شرکت های دولتی و خصوصی از لحاظ سنوات خدمت و سن بازنشستگی نسبت به سایر افراد به طور اختیاری از پنج سال معافیت برخوردار می باشند و در صورت استفاده از این معافیت، مشمول کلیه حقوق و مزایایی خواهند بود که یک فرد پس از پایان دوره خدمت خود از آن بهره مند می باشد.

ماده ۲۵: دولت موظف است افرادی که دارای معلولیت های شدید یا چند معلولیتی هستند را برحسب مورد و بنا به نیاز و درخواست خانواده فرد معلول در منزل، مجامع شبانه روزی و یا مراکز ویژه به صورت رایگان و در صورت لزوم با فراهم آوردن امکانات و تجهیزات لازم، نگهداری نموده و جهت توان بخشی اجتماعی و حرفه ای ایشان، مساعی لازم را به کار برد.

ماده ۲۶: افراد معلول و سازمان های غیردولتی یا غیرانتفاعی، خدمات دهنده ویژه معلولین به هنگام دریافت پروانه ساختمانی، پایان کار، اخذ انشعاب آب، برق و گاز از تخفیف ویژه برخوردار می باشند که چگونگی آن توسط شورای عالی معلولین کشور تعیین می گردد.

ماده ۲۷: دولت موظف است هر ساله ایام جهانی تمامی گروه های معلولین را به نحو شایسته ای ارج نهاده از طریق رسانه های خبری به خصوص صدا و سیما، در جهت درک توانمندی های معلولین فرهنگ سازی نماید.

تبصره ۱: رسانه های گروه دولتی به خصوص صدا و سیما موظف اند، در برنامه های خود در هر طول هفته ساعتی را به بخش برنامه هایی جهت فرهنگ سازی پیرامون تبیین توانمندی ها و نیازهای معلولین اختصاص دهند. بدیهی است که تعیین مدت زمان لازم برای پخش این برنامه ها در طول هفته و همچنین سیاست گذاری پیرامون محتوای آن ها بر عهده ی شورای عالی معلولین کشور خواهد بود.

ماده ۲۸: دولت موظف است در برنامه های آموزشی عمومی، بهسازی و ارتقاء سطح دانش و آگاهی کلیه کارکنان سازمان های ذی ربط در امور معلولین، آموزش های پیشگیری، درمان، توان بخشی و درک علل پزشکی و اجتماعی معلولیت و مشارکت این افراد را لحاظ نماید.

ماده ۲۹: شورای عالی معلولین کشور موظف است با ایجاد واحد پژوهش و اطلاع رسانی جهت دست یابی به اهداف ذیل اقدام نماید:

الف - پژوهش درباره شرایط اقتصادی و اجتماعی معلولین و چگونگی مشارکت آنان در برنامه هایی که در زندگی آنان و خانواده هایشان مؤثر می باشد.

ب - پژوهش درباره علل و انواع بروز اختلالات معلولیت و چگونگی پیشگیری و مداوای آنها

ج - تدوین و ایجاد بانک اطلاعات جامع در زمینه حقوق، مشارکت و نیازهای فرهنگی و سایر نیازهای برآورده نشده معلولین برای آگاهی عمومی.

د - ارائه نتایج تحقیقات و پژوهش های به عمل آمده به معلولین و خانواده هایشان و متخصصان و کارشناسانی که در زمینه های گوناگون معلولین اعم از فرهنگی، پزشکی و غیره در ارتباط می باشند.

ه - تهیه آمار دقیق از معلولین به منظور برنامه ریزی لازم

و - تهیه جدیدترین اطلاعات از پیشرفت های پزشکی و وسایل کمک حرفه ای و آموزش و توان بخشی معلولین.

ماده ۳۰: دولت موظف است از طریق اقدامات ذیل، زمینه فعالیت معلولین را در انواع رشته های ورزشی فراهم و به توسعه و تقویت آن پردازد.

الف: احداث مکان های ورزشی متناسب با ویژگی گروه های مختلف معلولین.

ب: افزایش برگزاری مسابقات ورزشی به صورت کشوری و منطقه ای با کمیت و کیفیت مناسب

ج: تربیت مربیان ویژه در کلیه رشته های ورزشی

د: ایجاد امکانات ایاب و ذهاب و مسافرت ورزشکاران به مراکز ورزشی و مکان های برگزاری مسابقات

ه: تخصیص مزایای مالی به معلولین دارای مقام های جهانی و یا عضو در تیم ملی همانند سایر ورزشکاران هم سطح

ماده ۳۱: دولت موظف است جهت استفاده افراد معلول از مراکز و وسایل تفریحی، اقدام به مناسب سازی آنان، مطابق با وضعیت گروه های مختلف معلولین نماید.

فصل ششم: خدمات حمایتی، حمایت های حقوقی و قضایی و ازدواج

ماده ۳۲: رعایت حقوق افراد معلول به ویژه معلولین بینایی در هنگام عبور از خیابان از طرف رانندگان امری الزامی است دولت مکلف است که ساز و کار قانونی اجرای این ماده را فراهم نماید.

ماده ۳۳: دولت مکلف است در تمامی شهرها موجبات مناسب سازی معابر عمومی، مراکز تجاری، خدماتی، کتابخانه های عمومی و ایستگاه های تاکسی، اتوبوس، قطار و مترو و فرودگاه ها را از طریق تنظیم دستورالعمل و ابلاغ آن به ادارات ذی ربط فراهم نماید.

تبصره ۱: تمامی مراکز عمومی اعم از دولتی و غیره دولتی موظف اند دستگاه ها و تجهیزات ارائه ی خدمات عمومی خود نظیر خودپردازها، پوزها، دستگاه های اتوماتیک خرید بلیت و کالا را به نحوی مناسب سازی نمایند که دسترسی و استفاده از آنها برای تمامی معلولین امکان پذیر باشد.

تبصره ۲: مناسب سازی خدمات مذکور حتماً باید هنگام طراحی و ساخت آن ها برنامه ریزی شده و صورت گیرد.

تبصره ۳: مراکز دولتی و مؤسسات غیردولتی موظف اند، امکانات خود را در زمینه ی ارائه ی خدمات دولت الکترونیک را به منظور دسترسی و استفاده ی پرسنل و مراجعین معلول، مناسب سازی نمایند.

تبصره ۴: در صورت تخلف از موارد بالا مجوز پایان کار ساخت به سازمان متخلف اعطا نمی گردد.

ماده ۳۴: دولت موظف به اختصاص تسهیلات ویژه به منظور حمایت از افراد معلول در زمینه ی خرید، اجاره و یا ساخت مسکن می باشد.

تبصره ۱: تسهیلات ویژه مسکن معلولین باید به اندازه ای باشد که به آنان توانایی خرید، ساخت و یا اجاره مسکن در موقعیت مناسب شهر را بدهد.

ماده ۳۵: نیروی انتظامی و قوه قضاییه موظف به حمایت از افراد معلول و خانواده هایشان به هنگام بروز مشکلات اقتصادی می باشند و محاکم عمومی دادگستری، کلیه مراجع اختصاصی و اداری موظف اند پرونده های افراد معلول را خارج از نوبت و در اسرع وقت رسیدگی نمایند.

تبصره ۱: افراد معلول و خانواده هایشان در برخورداری از وکیل معاضدتی دارای حق اولویت می باشند.

ماده ۳۶: دولت موظف است کسانی را که با افراد معلول، ازدواج می نمایند مورد حمایت مالی و معنوی قرار داده و امکانات رفاهی از قبیل مسکن، اشتغال و غیره را برای آنان فراهم نماید.

تبصره ۱: زوج هایی که هر دو نفر آنها دچار معلولیت می باشند می باید از خدمات مددکار رایگان برخوردار شوند تا در انجام امور زندگی، آنان را یاری نمایند.

ماده ۳۷: افرادی که دارای والدین معلول هستند، باید در زمینه استخدام و تحصیل از اولویت ویژه برخوردار باشند، که چگونگی آن را شورای عالی معلولین کشور تعیین می نماید.

ماده ۳۸: دولت موظف است با تخصیص بودجه و صدور مجوزهای لازم موجبات طراحی، ساخت و تولید وسایل و تجهیزات آموزشی، کمک آموزشی و توان بخشی ویژه معلولین را در داخل کشور فراهم نماید.

ماده ۳۹: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، موظف است کلیه مراکز درمانی در شهرها را به ابزار و وسایل پیشرفته درمانی ویژه معلولین مجهز و ملزم به ارائه خدمات نماید. چگونگی پرداخت هزینه درمان افراد معلول توسط مصوبه شورای عالی معلولین کشور تعیین خواهد شد. (۱)

شبکه تشکلهای نابینایان و کم بینایان کشور (چاوش)

اشاره

آقای سهیل معینی به عنوان مدیر چاوش در جریان تصویب حقوق معلولین در سال های اخیر فعال بوده است. پس از آخرین اقدام هیات دولت در ۱۰ خرداد ۹۴ و تأیید متن حقوقی آماده شده، شبکه چاوش بیانیه زیر را در ۱۶ خرداد ۹۴ منتشر نمود.

بیانیه حمایت از تصویب لایحه حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت

شبکه تشکلهای نابینایان و کم بینایان برای هبستگی کلیه سمن های فعال سراسر کشور در خصوص حمایت از تصویب لایحه حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت بیانیه ای را منتشر کرد. متن بیانیه به این شرح است:

به نام خدا. هیئت مدیره شبکه تشکلهای نابینایان و کم بینایان کشور (چاوش) با تبریک تصویب برنامه جامع حمایت از حقوق معلولان کشور در نشست هیئت محترم دولت در روز یکشنبه ۱۰ خردادماه به جامعه شهروندان معلول ایران به ویژه شهروندان نابینا و کمبینا به عنوان دستاوردی بزرگ در راه پاسخگویی به حقوق شهروندی افراد معلول و بهبود چشم گیر سطح زندگی این افراد که محصول فعالیت مدافعین حقوق مدنی معلولان به ویژه نابینایان کشور است و با تشکر از فعالیتهای مستمر وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی در دفاع از این دستاورد تا تحقق کامل آن در هیئت دولت و با قدردانی صمیمی از حمایتهای دکتر حسن روحانی ریاست محترم جمهور در حمایت تمام عیار از تصویب این قانون در هیئت دولت با دعوت از تشکلهای عضو شبکه و نیز کلیه تشکلهای خارج از شبکه و فعال در سطح استانها و شهرستانهای مختلف کشورمان جهت هبستگی و حمایت از تصویب لایحه این برنامه در مجلس شورای اسلامی این تشکلهای را به هماهنگی و اقدام مشترک در زمینه های زیر فرا میخواند:

۱. انتشار متن برنامه برای آگاهی عمومی اعضای خود و ایجاد زمینه آشنایی و آگاهی کامل نابینایان و کمبینایان از حقوق مسلم شهروندان معلول در چهارچوب برنامه حمایت از حقوق معلولان از طریق نشر متن برنامه به هر شکل مقتضی و برپایی نشستهای تخصصی در این خصوص در اسرع وقت.

۲. فرا خواندن کارشناسان عضو خود و نیز دعوت از کارشناسان میهمان متخصص برای شرکت در نشستهای تخصصی مطالعه و بررسی دقیق متن برنامه، تعیین نقاط ضعف متن برنامه و قابل اصلاح در بررسیهای مجلس شورای اسلامی، جمع بندی نظرات کارشناسان مدعو و ارسال این جمع

ص: ۵۰۳

بندیهای برای هیئت مدیره شبکه که مدیر عامل و رییس آن از اعضای اصلی کمیته تدوین لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان هستند برای بررسی نهایی و طرح در مجلس شورای اسلامی.

۳. برقراری ارتباط نزدیک با نمایندگان حوزه های خود در مجلس شورای اسلامی جهت آگاهی آنان نسبت به متن قانون و جلب حمایت این نمایندگان برای تکمیل و تصویب متن لایحه حمایت از حقوق معلولان در مجلس شورای اسلامی.

لازم به یاد آوری است که با توجه به ضرورت تسریع در این روند به منظور تصویب لایحه در مجلس کنونی و ورود مجلس به فضای سیاسی انتخابات از نیمه دوم سال، ضروری است اقدامات توصیف شده از سوی تشکلهای نایبانیان و کمیتهای حد اکثر در یک ماه و نیم آینده صورت پذیرد. هیئت مدیره شبکه آمادگی کامل خود را برای هرگونه همکاری با تشکلهای نایبانیان در انجام موارد بالا اعلام میکند. (۱)

ص: ۵۰۴

هم اندیشی

هم اندیشی اسمی برای جریانی است که از سال ۱۳۹۲ بین تشکل های مردمی معلولین شکل گرفته است. مسئولان و مدیران مراکز سابقه دار معلولین پس از تأخیر در ارائه قانون معلولین و مشخصاً در سال ۹۲ در تعامل و گفت و گو بودند تا کاری انجام دهند و تدبیری برای مشکلات معلولین بیندیشند. پس از رایزنی ها به این نتیجه رسیدند نشستی برپا کنند. بالاخره بیست و چهارم اسفندماه ۱۳۹۲ به عنوان یک روز تاریخی جدید در تاریخ معلولین ایران ثبت شد، زیرا چند تشکل به دعوت «کانون معلولین توانا قزوین» دور هم نشستند و هفت نفر به عنوان سکان دار هدایت جامعه معلولین تدبیر و مدیریت امور کلان را بر عهده گرفتند. آقایان: سید محمد موسوی، علی اکبر جمالی، سهیل معینی، رحمان دلاوری، کاظم البرز کوهی، مهدی قنبری و علی ضرابی به عنوان هیئت هفت نفره انتخاب شدند. آقای سید محمد موسوی دبیر هیئت هفت نفره و آقای سهیل معینی نماینده هیئت برای همکاری با دولت جهت تصویب قانون جامع تعیین شدند.

«هم اندیشان» تاکنون سه نشست مهم و عمومی داشته اند. البته جلسات در سطح محدود و بین چند عضو یا جلسات هیئت منتخب هم برقرار بوده است. گزارش سه نشست عمومی ذیلاً تقدیم می شود. زیرا این جلسات عمدتاً برای پیگیری حقوق معلولین بوده و مباحث مهمی مطرح شده است. مهم این است که جریان هم اندیشی، جنبش حقوق گرایی معلولین را چند فاز به جلو برد.

نخستین نشست هم اندیشی تشکل های مردمی - اسفند ۱۳۹۲، تهران

اولین نشست هم اندیشی یک روزه سازمان های مردم نهاد معلولان به منظور بررسی لایحه حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت برگزار شد. بیش از پانزده تشکل حمایت از معلولان، روز پنج شنبه، به همت «کانون معلولین توانا» دور هم جمع شدند تا ضمن بررسی لایحه حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت، در روند تصویب قانون جامع حمایت از معلولان اثرگذار باشند.

سید محمد موسوی رئیس هیئت مدیره کانون معلولین توانا در این نشست ضمن تشکر از تشکل هایی که احساس مسئولیت کرده و دعوت کانون معلولین را برای شرکت در این نشست پذیرفته اند، کانون معلولین توانا را در این حرکت خادم و میزبان تشکل ها دانست و گفت: ما یک درد مشترک داریم لذا باید با حرکت های عاقلانه در بهبود وضعیت معلولان اثرگذار باشیم.

در بحث هدفمندی یارانه حق معلولان نیز به ویژه در بحث بنزین مطرح شد و معلولان بارها برای مطالبه این حق به بهزیستی مراجعه کردند و در نهایت همه گروه ها سهمیه خود را گرفتند اما برای معلولان هیچ فکری نشد. از اینرو این گروه باید در هر روز کاری مجلس حاضر باشند و جایگاه خود را در قوانین ببینند.

برخی مسئولان هنوز با واقعیت های زندگی معلولان آشنایی ندارند و ما باید برای آشنایی آنها به ویژه نمایندگان محترم مجلس با مسائل معلولان دور هم جمع شده و حرکت های اجتماعی انجام

دهیم. کانون معلولین توانای قزوین، بار مالی و میزبانی این حرکت را به عهده دارد و دوستانی مانند آقای معینی و صابری در کارشناسی، این حرکت را تقویت می کنند.

معلولان شدید و دارای زخم بستر در واقع رئیسان این جریان هستند. اگر لاستیک ویلچر معلولی پنچر شود او با مستمری اندک خود چگونه قادر به رفع این مشکل خواهد بود. البته قلب مسئولان با ماست، اما باید با دادن برنامه و آشنا کردن آن ها با مسائل معلولان، به یاری مدیران و مسئولان بشتابیم.

هدف این نشست را ایجاد یک کمیته حقوقی را که تلفیقی از تشکل ها باشد، دانست. در این کمیته تلفیقی، تشکل های غایب هم به مشارکت فرا خوانده می شوند.

مدیر عامل «انجمن باور» آقای سهیل معینی نیز در این نشست ضمن تشکر از تلاش کانون معلولین توانا در برگزاری این نشست کانون معلولین را از فعال ترین تشکل ها در خصوص حقوق افراد دارای معلولیت دانست و گفت: کانون معلولین با این که در قزوین مستقر است و دسترسی کمتری به امکانات موجود در پایتخت، دارد اما به جرئت می توان گفت از بسیاری از تشکل های مستقر در تهران فعال تر است.

ما از تمام تشکل ها این انتظار را داریم که تصور نکنند به علت دور بودن از تهران نمی توانند مؤثر باشند، چرا که مشکلات معلولان، ملی است و کانون معلولین توانا با وجود فاصله ای که با تهران دارد همواره توانسته در این راستا فعال باشد. در دهه هفتاد، شاهد رشد کمی تشکل های محلی، شهرستانی و استانی بودیم، اما به مرور مشاهده شد که ایجاد این تشکل ها رشد چشم گیری در بهبود شرایط زندگی معلولان نداشته و این نکته که حقوق افراد دارای معلولیت جنبه قانونی ندارد به عنوان یک خلأ احساس شد.

در ادامه فعالیت تشکل ها ضرورت برجسته کردن این حقوق حس شد و به این منظور کمیته ای در سال ۷۸ تشکیل شد که پیش نویس اولیه ی حقوق افراد دارای معلولیت را تهیه کرد و سازمان بهزیستی هم از سال ۸۱ در این موضوع ورود کرد و با رایزنی های انجام شده و نشست های صورت گرفته با نمایندگان مجلس، سرانجام قانون جامع حمایت از معلولان در سال ۸۳ به تصویب رسید.

اگر چه بند ۱۶ قانون یاد شده تحقق اعمال این قانون را به داشتن اعتبار منوط کرده، اما بزرگ ترین دستاورد قانون جامع این است که برای پیگیری حقوق معلولین مبنای قانونی پیدا کردند.

صرف نظر از این که وضعیت اجرایی قانون جامع به چه شکل است، اما بر اساس این قانون بیش از بیست هزار دانشجوی معلول در سراسر کشور توانستند وارد دانشگاه شوند و امروز کمتر مسئولی است که به ضرورت مناسب سازی فضاها برای دسترسی معلولان اعتقاد نداشته باشد.

هر فرد معلولی که قادر به کار باشد اما دولت نتواند به او کار بدهد، حق برخورداری از تأمین اجتماعی را دارد و این حق در قانون یاد شده برجسته شده و دولت مکلف شده حداقل حقوق بیکاری را که به سایرین می دهد به معلولان جویای کار نیز بدهد.

پرداخت بیمه ی سهم کارفرما، داشتن قانون جداگانه برای کودکان و نوجوانان معلول، معافیت مالیاتی، پرداخت حق مددکاری و دیگر دستاوردهای حقوقی را از دیگر دستاوردهای قانون ۸۳ دانست و گفت: در این قانون تلاش بر این بوده که تمامی مشکلات و مسائل پیش روی معلولان دیده شود.

تشکل‌ها باید در عین مستقل بودن با هم هماهنگ بوده و تعریف دقیقی از شبکه‌های ملی داشته باشند، همچنین تشکیل شبکه معلولان کشور باید هدف همه ما باشد.

سپس دکتر علی صابری، عضو شورای شهر تهران و عضو کانون و کلای دادگستری در این نشست با تاکید بر اینکه تشکل‌ها در اقدامات بزرگ و ملی باید همسو و هماهنگ باشند گفت: ما باید به هر قانون تصویب شده‌ای که به طور مستقیم و غیرمستقیم به معلولان ربط دارد به صورت ملی نگاه کرده و تخصصی برخورد کنیم.

این که ما در تمام قوانین، معلولان را فراتر ببینیم خوب است اما این انتظار که هر روز قانون جدیدی برای معلولان تصویب شود درست نیست.

وی با اعلام این مطلب که تشکل‌ها باید برای قانون جامع حمایت از معلولان انرژی بگذارند گفت: در مسائل حقوقی، حرکت‌ها باید تکاملی و منسجم باشد تا رسانه‌ها نیز در برخورد با تشکل‌ها ادبیات قوی‌تری پیدا کنند. آغوش دفتر شورای شهر به روی طرح‌ها، فکرها و نظریات همه باز است و ما می‌توانیم تشکل‌های شهر تهران و معلولانی را که تمایل دارند از تصمیمات شورای شهر مطلع سازیم.

محمود کاری، رئیس «انجمن ندای معلولان» با بیان این که اقدام کانون توانا در برگزاری این نشست، نقطه عطفی است و تشکل‌ها باید با برنامه‌ریزی فعالیت کنند گفت: مایه افتخار ماست که آقای موسوی به عنوان یک سرمایه‌گذار در کارخانه خود معلولان را استخدام کرده و سایر سرمایه‌داران هم باید بدانند که معلولان توانمند هستند.

محمد رضا دشتی از رعد مرکز از زحمات کانون توانا تشکر کرد و گفت: آنچه مسلم است این است که با پیگیری و تلاش تشکل‌ها لایحه حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت به نتیجه خواهد رسید.

رحمان دلاوری مدیرعامل جامعه معلولین و عضو شورای شهر دلیجان، توجه به توسعه دانش زندگی معلولان را از موارد قابل توجه دانست و گفت: در جامعه ما آموزش‌هایی برای کسانی که تازه معلول می‌شوند وجود ندارد و ما در تنظیم این لایحه بهتر است از کشورهای دیگر الگوبرداری کرده و همچنین دولت را متقاعد کنیم که از معلولان به عنوان نیروهای خلاق و ایده‌پرداز استفاده کند.

مهدی قنبری موحد، مدیرعامل و رئیس هیئت مدیره جامعه معلولین زنجان، ضمن تشکر از مسئولان جلسه، راه‌اندازی کلینیک‌های درمانی را از ضروریات معلولان اعلام کرد.

حامد عابدین زاده از انجمن ناشنوایان که خود نیز از ناشنوایان است، تربیت رابط ناشنوایان در سازمان‌های دولتی و استخدام این رابط‌ها را در همه مراکز برای برقراری ارتباط ناشنوایان و احقاق حقوق آن‌ها لازم دانست.

البرزکوهی از انجمن معلولین ضایعات نخاعی ایران از تلاش‌های کانون توانا و سیدمحمد موسوی تشکر کرد و گفت: قانون جامع، قانون بسیار خوبی است و برای تصویب این لایحه باید تلاش کرد. کسانی که می‌خواهند وارد این برنامه بشوند باید تقاضای مشخصی داشته باشند و گروهی برای پیگیری خواسته‌ها تشکیل دهند.

در پایان، هفت نفر از نمایندگان تشکل‌های حاضر در جلسه به منظور انجام مقدمات و تعیین زمان و نحوه برگزاری نشست‌های بعدی تعیین شدند. این هفت نفر موظف اند ظرف چند ماه، با برنامه‌ریزی منسجم و منظم، تشکل‌های معلولین را از سراسر ایران دعوت کنند و نشست دوم را تشکیل دهند.

گفتنی است، نمایندگان تشکل‌هایی از گیلان، مازندران، اصفهان، قزوین، زنجان، ساری، دلیجان، کاشان، تهران و دیگر شهرها برای شرکت در این جلسه آمده بودند. محل نشست سالن اجتماعات هتل هویزه تهران بود.^(۱)

این نشست هر چند محدود به ۱۵ تشکل بود ولی مدیریت آن، انگیزه تعمیم داشت و در جلسات بعدی دیگر تشکل‌ها هم دعوت شدند. بهر حال این نشست، سنگ بنای تأسیس تشکیلات فراگیر معلولین ایران بود و به هم اندیشی مشهور شد.

همانطور که در پایان گزارش آمده است، هفت نفر منتخب که کمیته یا هیئت یا به هر اسم دیگر فعالیت خود را از ۲۴ اسفند شروع کرده اند، اولین و مهم‌ترین انتظار از آنها، تدوین نقشه راه است. معلولین خوب به خاطر دارند که در دهه‌های متوالی، هر چند گاه، تجمعی و نشست‌های بوده و در همه این نشست‌ها دفاع از حقوق معلولین مطرح بوده است. اما پس از مدتی به سردی گراییده و بعد از نهایتاً ۵ جلسه، ملغی شده و از بین رفته است.

زیرا در همه حرکت‌های گذشته، محوریت به افراد تشکیلات داده می‌شد. یعنی یک یا چند نفر یا یک تشکیلات می‌آید، شعارهایی مطرح می‌نمود، افراد گرد او جمع شده و جلساتی برپا می‌شد و هر کس نظری می‌داد. پس از مدتی به هر دلیل، آن فرد یا تشکل کنار می‌کشید و جمع از هم می‌پاشید و مضمحل می‌شد. اما اگر برنامه محور باشد و در جلسه اول و دوم نقشه و برنامه‌ای مدون تصویب گردد، اگر فرد یا تشکیلات هم نبود، فرد و تشکل دیگر به وسط می‌آید.

این تجربه بیانگر این است که ضروری بود در نشست نخست هم اندیشی، برنامه‌ای مطرح و تصویب می‌شد. برای این کار، باید محور این نشست یعنی کانون توانا قزوین و سید محمد موسوی با کمک چند تن از متفکران و کارشناسان معلولین خط مشی و برنامه و نقشه راه برای پنج سال را تدوین می‌کردند و در یکصد نسخه تکثیر نموده و قبل از برپایی نشست برای مسئولین مراکز و نخبگان معلولین می‌فرستادند، آنگاه بر مبنای آن مراکز دعوت می‌شدند و در این نشست این برنامه مطرح و به تصویب می‌رسید. اما اگر در جلسه نخست این کار اجرایی نشده لازم است در جلسه دوم اجرایی شود.

دومین مجمع هم اندیشی - آبان ماه ۱۳۹۳، تهران

نه ماه بعد از نشست نخست یعنی در ۲۸ آبان ماه ۱۳۹۳، دومین مجمع هم اندیشی سازمان‌های مردم‌نهاد معلولان کشور به همت کانون معلولین توانا و با حضور بیش از شصت تشکل معلولین کشور در هتل لاله تهران برگزار شد. این تشکل‌های فعال در حوزه معلولان از سراسر کشور دور هم جمع شدند تا در تسریع روند تصویب قانون جامع حمایت از معلولان اثرگذار باشند. نه ماه قبل یعنی به تاریخ ۲۴ اسفند ماه ۱۳۹۲ تعدادی از نخبگان معلولین تجمع کردند و پس از بررسی اولویت‌ها و اهمیت موضوعات، به این نتیجه رسیدند که هم‌اکنون لایحه جامع، اولویت دارترین مسئله برای معلولین ایران است. از این رو هفت نفر جهت سامان‌دهی امور حقوقی معلولین ایران انتخاب شدند. نه ماه بعد اینان

ص: ۵۰۸

به همراه مسئولین شصت نهاد دیگر در ۲۸ آبان ماه ۱۳۹۳ در هتل لاله تهران تجمع کردند تا فکری برای اصلاح قانون معلولین کنند.

این قانون دارای پیشینه مفصل است. سابقه آن در قانون گذاری مجلس ها و دولت های پیش و پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران خود موضوع چند کتاب و پایان نامه است. در اصل به صورت لایحه و به نام «لایحه جامع حمایت از حقوق معلولین» توسط دولت به مجلس تقدیم خواهد شد. سپس در کمیسیون مربوط و صحن علنی مجلس بررسی و تصویب و در مرحله بعد به شورای نگهبان می رود. اما در افواه این لایحه به نام قانون جامع مشهور شده است. آخرین قانون معلولین، با نام «قانون جامع حمایت از حقوق معلولان» در ۱۶ اردیبهشت ماه ۱۳۸۳ در ماده ۱۶ با هدف احقاق حقوق شهروندی معلولان و برابری فرصت ها به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. تلاش های دولت آقای خاتمی در تصویب آن مؤثر بود. دولت نهم و دهم اراده جدی برای اجرای قانون معلولین نداشت. بالاخره به دلیل مشکلاتی که این قانون داشت، دولت دهم تصمیم گرفت، قانون جدیدی به صورت لایحه، آماده کند و به مجلس بفرستد. در دولت یازدهم کمیسیون اجتماعی نهاد ریاست جمهوری پیگیری کرد و بالاخره این قانون در وزارت کار و سازمان بهزیستی و کمیسیون اجتماعی دولت نهایی شد و به هیئت دولت ارسال گردید. دولت پس از تصویب آن را به مجلس ارسال کرد.

دبیر و اعضای هیئت منتخب تشکل های معلولان در دومین مجمع هم اندیشی سازمان های مردم نهاد کشور به بیان دیدگاه ها و نظریات خود پرداخته و تجربیات خود را با سایرین به اشتراک گذاشتند.

در این نشست، ضمن تشکر از حضور تشکل های مردم نهاد معلولان بر تشکیل اولین شبکه اجتماعی معلولان در کشور تاکید کرد. او به عنوان دبیر ضمن تأکید بر این مطلب که معلولیت ناتوانی نیست گفت: ما باید با تلاش های خود راه را برای سایر افراد دارای معلولیت و به ویژه کودکان و نوجوانان هموار کنیم. دور هم جمع شدن سازمان های مردم نهاد، یکی از اتفاقات خوبی است که به کمک مدیران تشکل ها به زودی شاهد آن خواهیم بود.

وی به عنوان مدیرعامل «انجمن باور» نیز در این مجمع با اشاره به ضرورت تصویب قانون جامع حمایت از معلولان گفت: سازمان های غیردولتی باید با گرفتن مشاوره های خوب، گام های اساسی بردارند. سپس تصویب قانون جامع با تلاش سازمان های مردم نهاد و به همت نمایندگان دولت یکی از اتفاقات خوبی است که امیدواریم به زودی شاهد آن باشیم. معلولان زمانی توانمند هستند که خودشان به خودشان کمک کنند و به اثبات توانایی های خود پردازند. ما باید به اندازه ای با هم اتحاد داشته باشیم که راهی جز ایجاد شبکه یکپارچه ملی برای خود نبینیم. ما با دورهم بودن ها خواهیم دید که قدرت زیاد و بزرگی داریم و می توانیم گام های مؤثری برداریم.

دکتر علی صابری به عنوان عضو شورای شهر تهران که خود نیز از معلولان است، در دومین مجمع هم اندیشی سازمان های مردم نهاد معلولان گفت: اگرچه تصویب قانون جامع حمایت از معلولان می تواند اتفاق خوبی برای این گروه باشد، اما اگر قرار است قانون باعجله تصویب شده و به خوبی اجرا نشود این کار مناسبی نخواهد بود. او با تأکید بر این که تشکیل شبکه ملی معلولین یک رویداد بزرگ برای معلولان است گفت: دیگر وقت آن رسیده که افراد دارای معلولیت در جلسات رسمی دور هم جمع شوند و دیگر وقت درد دل کردن های دوستانه به پایان رسیده است. همچنین با بیان این که

کانون معلولین توانا در دور هم جمع کردن تشکل‌ها به خوبی ایفای نقش کرده تصریح کرد: افراد دارای معلولیت باید به میدان بیایند و با انجام کارهای کارشناسی و علمی برای خود قدم بردارند.

در ادامه، مدیران برخی سازمان‌های مردم‌نهاد نظریات و پیشنهادهای خود را اعلام کرده و به ارائه راهکارها و دیدگاه‌های خود پرداختند.

در پایان، بیانیه دومین مجمع هم‌اندیشی سازمان‌های مردم‌نهاد معلولان توسط عضو هیئت مدیره کانون توانا و دبیر برگزاری مجمع هم‌اندیشی تشکل‌ها، سیداکبر حسینی قرائت شد و به امضای مدیران تشکل‌ها رسید. (۱)

بیانیه دومین مجمع هم‌اندیشی

شرکت‌کنندگان در این نشست در پایان، بیانیه‌ای را امضا کردند. متن این بیانیه این گونه است.

ما حاضرین در مجمع هم‌اندیشی سازمان‌های مردم‌نهاد معلولان با تأکید بر حقوق برابر همه شهروندان کشور ایران مندرج در قانون اساسی جمهوری اسلامی و سایر قوانین و مقررات رسمی کشور و حقوق شهروندان افراد دارای معلولیت مصرح در قوانین خاص این قشر معزز از جمله «قانون جامع حمایت از حقوق افراد معلول مصوب ۱۳۸۳ مجلس شورای اسلامی» و مفاد پیمان نامه جهانی حقوق انسانی افراد دارای معلولیت که با امضا و الحاق جمهوری اسلامی ایران به آن از اعتبار قوانین داخلی کشور برخوردار است و با تکیه بر ضرورت تحقق حقوق برابر شهروندان دارای معلولیت با سایر آحاد جامعه صرف نظر از تفاوت‌ها و محدودیت‌های جسمی، حرکتی، حسی، ذهنی و روانی یا توأم آنها، ایجاد بستر عملی مشارکت همه جانبه افراد دارای معلولیت در روندهای تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری‌های کلان کشور به ویژه امور معطوف به این شهروندان و ظرفیت‌سازی برای تحقق مفاد پیمان نامه جهانی حقوق انسانی افراد معلول در کشورمان، ضمن گرامیداشت روز جهانی معلولان، ۱۲ آذر و در راستای تحقق فلسفه وجودی این مناسبت یعنی توجه درخور به حقوق و نیازهای ۱۵ درصد از جمعیت دارای معلولیت جوامع بشری، تحقق مفاد مندرج در بندهای این بیانیه را خواستاریم:

با توجه به اتمام تدوین و بررسی‌های کارشناسی پیش‌نویس لایحه حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت در کمیسیون‌های تخصصی و اصلی هیئت دولت از یک سو و نقش کلیدی این لایحه بر بهبود سطح زندگی میلیون‌ها تن از شهروندان دارای معلولیت کشورمان از سوی دیگر از وزیر محترم تعاون، کار و رفاه اجتماعی به عنوان مسئول دستگاه مادر در تدوین و پیگیری اجرای این لایحه درخواست می‌نماییم در اسرع وقت این لایحه را با حساسیت اولویت رسیدگی به هیئت محترم دولت ارائه نماید.

ضمن تأکید بر درک روشن از وضعیت حساس ایران عزیزمان در شرایط کنونی بین‌المللی و مشغله دولت محترم یازدهم برای به فرجام رساندن پرونده هسته‌ای ایران و شکستن بی‌بازگشت تحریم‌های ناعادلانه تحمیلی علیه ایران با حفظ حقوق مسلم ملت بزرگمان، از رئیس جمهور محترم و هیئت دولت انتظار داریم با توجه به دامنه وسیع تأثیرات تصویب لایحه حمایت از حقوق افراد معلول بر سایر

ص: ۵۱۰

قوانین و مقررات معطوف به این گروه و لحاظ این لایحه به عنوان سند بالا دست در سیاست گذاری ها و برنامه ریزی های مربوط به رفع نیازهای شهروندان معلول، با اعمال حمایت حداکثری از این قانون آن را در کوتاه ترین زمان ممکن تصویب و به مجلس شورای اسلامی ارائه نمایند.

از نمایندگان محترم خانه ملت به ویژه فراکسیون حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت می خواهیم پس از دریافت متن لایحه از دولت محترم ضمن رفع نقایص و خلأهای احتمالی موجود در لایحه از طریق جلب مشارکت کارشناسان این حوزه و صاحب نظران فعال سازمان های غیر دولتی افراد معلول، در اسرع وقت این لایحه را برای ابلاغ به دستگاه های اجرایی تصویب نمایند و در ادامه مبتنی بر تجارب ده ساله سپری شده پس از تصویب قانون جامع حمایت از حقوق افراد معلول، با اعمال حساسیت های لازم ضمن رصد دقیق اجرای مفاد لایحه بر تحقق کامل آن نظارت نمایند.

با توجه به تأثیر اساسی تصویب و اجرای برنامه های پنج ساله کلان توسعه کشور بر سیاست گذاری ها و برنامه ریزی های اجرایی، از مسئولان محترم وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور می خواهیم نیازها، حقوق و جایگاه شهروندان دارای معلولیت را با جلب مشارکت کارشناسان صاحب نظر در حوزه افراد دارای معلولیت و سازمان های غیر دولتی فعال در این حوزه در برنامه ششم توسعه تدوین و مشخص نمایند.

از دولت محترم، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سازمان بهزیستی کشور می خواهیم به منظور تحقق هدف نهایی زندگی مبتنی بر عزت نفس، توأم با رفاه و مستقل شهروندان دارای معلولیت، با جایگزینی رویکرد توانمندسازی معلولان به جای تداوم چرخه معیوب اعطای کمک های بلاعوض کوچک، موقت و سطحی به افراد دارای معلولیت، با تدوین و اجرای برنامه های علمی کارآفرینی پایدار برای شهروندان دارای معلولیت متناسب با سطح توانمندی و مهارت های آنان، گام های عملی و ملموس برای خروج شهروندان معلول از چتر سازمان های حمایتی بردارند.

نمایندگان سازمان های مردم نهاد معلولان کشور؛ هتل لاله تهران- چهارشنبه ۲۸ آبان ماه ۱۳۹۳

امضاهای نمایندگان تشکل ها و شرکت کنندگان در آخر این بیانیه آمده است.

ملاحظات:

۱- در سخنان شرکت کنندگان سخنی از کنوانسیون نبود اما در متن بیانیه از این کنوانسیون یاد شده است.

۲- امور دعوت تشکل ها و شخصیت ها و تجمیع آنان و نیز اداره جلسه آنان، کار بس دشوار است. اما مدیران کانون معلولین توانا قزوین با سخت کوشی آن را به انجام رساندند.

۳- نشستی که با دشواری بسیاری اجرایی شده باید از لحظات آن استفاده می شد. افراد دعوت شده، نخبه های پر استعداد هستند و ظرفیت نشست هم اندیشی بی نظیر است. از اینرو می توانند بسیاری از مشکلات معلولین را سامان دهی کنند. امید است از این ظرفیت به خوبی استفاده شده باشد.

ص: ۵۱۱

۴- آقایان معینی، صابری و موسوی، تاریخ تحولات حقوقی معلولین را تا حدی تبیین کردند؛ اما برای تجربه اندوزی بیشتر لازم است در این جلسات، تاریخ حقوقی معلولین ایران و جهان با نگاه درس آموزی و عبرت گرفتن، بیان گردد.

سومین نشست مجمع هم اندیشی - ۵ و ۶ خردادماه ۱۳۹۴، قزوین

اشاره

سومین مجمع هم اندیشی سازمان های مردم نهاد معلولین در پنجم و ششم خردادماه ۱۳۹۴ در شهر قزوین در پارک سرسبز و فضای باز اداره جهاد سازندگی برگزار شد.

این مجمع با حضور مدیران ۶۴ تشکل و معلولین از شهرهای مختلف به منظور بررسی اقدامات انجام شده در زمینه قانون جامع در قزوین آغاز به کار کرد. اسناد و مدارک و نیز تحلیل های مرتبط به این نشست را جمع آوری کرده تا برای پژوهشگران در تاریخ بماند و ثبت و ضبط گردد.

قانون معلولین توانا به عنوان یکی از تشکل های قزوین بود. گفتنی است دبیرخانه تشکل جدید معلولین ایران یعنی مجمع هم اندیشی در قانون توانا قزوین مستقر است. از این رو همه امور مربوط به دعوت مهمانان و پشتیبانی برای نیازهای مختلف نشست در دبیرخانه مستقر در قانون انجام می شود. این اقدام خیرخواهانه قانون در کارنامه خود قانون و در تاریخ معلولین ثبت خواهد شد، زیرا بدون این مساعدت ها، این نشست عملی نمی شد. اکنون گزارش های قانون توانای قزوین و هیئت اعزامی دفتر فرهنگ معلولین در پی آن می آید.

گزارش قانون معلولین توانا

سومین مجمع هم اندیشی سازمان های مردم نهاد معلولان کشور در قزوین برگزار شد. سید محمد موسوی رئیس هیئت مدیره قانون معلولین توانا و دبیر مجمع هم اندیشی در اولین روز از این همایش ضمن تاکید بر این که معلولیت ناتوانی نیست، گفت: معلولان زمانی توانمند هستند که توانایی های خود را به اثبات برسانند. هم اندیشی سازمان های مردم نهاد اتفاقی مبارک است. البته شایسته ترین افراد برای تصمیم گیری در خصوص مشکلات معلولان خود آنها هستند و هیچ کس بهتر از خود معلولین به تنگناهای این قشر آگاهی ندارد. ما باید با تلاش های خود راه را برای سایر افراد دارای معلولیت و به ویژه کودکان و نوجوانان هموار کنیم. معلولین ده درصد از جامعه بوده و مانند دیگران دارای حقوق شهروندی هستند و دولت موظف است که از حق قانونی این قشر دفاع کند و برای دفاع از قانون حمایت از معلولان باید در اصلاحیه قانون راه حلی اندیشیده شود.

تصویب قانون جامع حمایت از معلولان، ضرورتی جدی است. سازمان های غیردولتی باید با دریافت مشاوره، برای تسریع در روند این اصلاحیه، قوانین حمایتی کشورهای دیگر را بررسی کرده و پیشنهادهای خود را به مسئولان ذی ربط ارائه کنند.

در این نشست دو روزه، لایحه ی حمایت از حقوق معلولان مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت و پیشنهادهای لازم برای لحاظ در قانون به هیئت دولت و مجلس ارائه خواهد شد. متأسفانه با گذشت بیش از یک دهه از تصویب قانون جامع حمایت از حقوق معلولان یعنی قانون ۱۳۸۳، روند اجرای آن با نارسایی هایی روبه رو بوده است.

حسن کاشی مدیر کل دفتر فرهنگی اجتماعی استانداری قزوین شروع به سخن نمود و تاکید کرد: سازمان های مردم نهاد و تشکل های غیر دولتی یک ظرفیت بالقوه محسوب می شوند و هر کشوری از آنها بهره بگیرد به موفقیت می رسد.

سومین مجمع هم اندیشی سازمان های مردم نهاد معلولان کشور در واقع به میزبانی استان قزوین برگزار شده و استانداری افتخار دارد از تشکل های معلولین پذیرایی نماید؛ به امید این که ظرفیت های بالقوه سازمان های مردم نهاد برای حل مشکلات و معضلات آماده شوند.

دیگر ظرفیت این سازمان ها تقویت سرمایه اجتماعی است و مؤلفه های سرمایه اجتماعی همان مشارکت است و استفاده از این ظرفیت ها باعث شکوفایی و پیشرفت کشور می شود. توجه به این سرمایه های اجتماعی اعتماد بین دولت و مردم را تقویت می کند و موجب پیشرفت های فرهنگی و اجتماعی می گردد.

دبیر مجمع و رئیس هیئت مدیره کانون معلولین تأکید کرد: افراد دارای معلولیت، ده درصد جمعیت جامعه را تشکیل می دهند و این افراد نیاز به بهداشت، درمان، آموزش و... دارند. دولت هم به تنهایی نمی تواند این وظایف را انجام دهد. تشکل های معلولان باید به وحدت برسند و فعالیت های خود را به انسجام برسانند تا به کمک دولت شتافته و با همکاری هم به اهداف مطلوب برسند. سازمان های مردم نهاد معلولان کشور باید به دنبال یکپارچگی باشند تا بتوانند به اهداف خود برسند. بدون تشکیلات هیچ اقدامی به ثمر نمی نشیند. ما باید تشکیلات فراگیر داشته باشیم؛ اما تشکیلاتی که در خدمت دولت و مردم نه روبرو دولت باشد. همه ما خیرخواه و خادم دولت هستیم. مدیران دولتی هم باید از این زاویه به ما نگاه کنند.

سهیل معینی مدیرعامل «انجمن باور» به ایراد سخن پرداخت و بر استفاده از ظرفیت هایی را که قانون برای معلولان قائل است تأکید کرد. وی ضمن تشکر از زحمات «کانون توانا» در برگزاری این نشست گفت: این دورهم جمع شدن های معلولان تمرینی برای هم اندیشی های بیشتر و بزرگ تر است. این مجمع باید در روند پیشرفت خود سرعت بیشتری پیدا کند تا هرچه زودتر به نتیجه برسیم. انتخابات مجلس نزدیک است و در چند ماه آینده و پیش از این که مجلس در فضای انتخابات وارد شود، باید بتوانیم قانون جامع را پیگیری و برای تصویب آن تلاش کنیم. یکی از مشکلات تشکل ها این است که دیر اقدام می کنند. در صحنه حضور ندارند و تأخیر دارند. باید در هر موضوع به سرعت و زود اقدام کرد. به طور مثال وقت تصویب قانون بودجه است و تشکل های معلولان باید در این وقت محدود اقدام کنند.

ظرفیت هایی که قانون برای معلولان قائل شده، خوب و مطلوب است هر چند نواقصی دارد، اما همین را هم استفاده نمی کنیم. از حالا باید تلاش کنیم که قانون جامع به طور مستحکم تصویب و پایه گذاری شود، چرا که پس از تصویب، دیگر نمی توان اصلاحیه ای اعمال کرد. قانون را نباید برای این دوره دانست؛ بلکه باید به گونه ای باشد که آیندگان هم بتوانند از آن بهره لازم را ببرند.

منصور برجیان مدیرعامل «انجمن علمی، فرهنگی معلولان ایران» ضمن تشکر از هیئت رئیسه مجمع و رئیس هیئت مدیره کانون معلولین، جمع کردن این گونه امکانات و افراد را دور هم آن هم از نقاط مختلف کشور کار بسیار سختی است و از کانون توانا تشکر کرد. وی از معلولان خواست

همواره

پشت یکدیگر باشند تا بتوانند به اهداف خود برسند. سپس تأکید کرد: من و شمایی که الان در این جلسه هستیم نمایندگان هزاران معلول هستیم و باید به همه معلولان فکر کنیم. آنان نیازهای بسیار دارند، ما باید با تدبیر و زمان سنجی به کمک دولت بشتابیم و مشکلات را از مسیر صحیح مرتفع نماییم. معلولان با وحدت به همدلی و هم اندیشی می رسند. خدای نکرده علیه هم نباشیم بلکه همیشه در تقویت همدیگر بکوشیم.

علی ضرابی عضو شورای هفت نفره مجمع هم اندیشی و مدیرعامل «انجمن ضایعات نخاعی ایران» در این نشست به اهمیت صنف گرایی تشکل های معلولان پرداخت، و موفقیت معلولین برای رفع مشکلات را صنفی وارد شدن می دانست.

مدیران سازمان های مردم نهاد باید در رسانه صحبت کنند و جامعه را با دیدگاه خود آشنا سازند، چون اطلاع رسانی و آگاه کردن جامعه و مردم بسیار مهم است.

اما در مورد بهزیستی، ظرفیت آن محدود است و اگر تنها مشکل بیمه معلولان را مرتفع کندا بسیار سپاس گزار خواهیم بود. معلولان باید با حقوق خود آشنا شوند و بدانند که طرح بیمه سلامت چه مزایایی دارد.

ایمانی راد از جامعه معلولان مشهد خواستار ارتباط مدیران تشکل ها با مدیران دولتی و عرضه خواسته های به حق جامعه معلولان به مسئولان شد. بهزیستی به عنوان سازمان حامی معلولان، یک سازمان معلول است و برای این سازمان وظایف مختلفی تعریف شده است. با توجه به محدودیت اعتبارات سازمان بهزیستی و تعدد وظیفه این سازمان، ایجاد تغییر در ساختار این سازمان لازم است. برخی از وظایف بهزیستی باید به سایر سازمان ها واگذار شود تا این سازمان به طور تخصصی تر به مسائل معلولان رسیدگی کند.

قول هایی که به تشکل ها داده می شود صرفاً اخلاقی است و ضمانت اجرایی ندارد و این مسائل باید مورد توجه معلولان قرار بگیرد.

مجدداً سهیل معینی، مدیرعامل «انجمن باور» و معاون سابق وزیر رفاه به اهمیت قانون پرداخت و این حرف که همه مشکلات ما در گرو قانون نیست را حرف درستی دانست. ولی گفت نباید نسبت به قانون بی اهمیت باشیم. الان هجده هزار دانشجوی معلول داریم که اگر الزام قانونی نداشتیم هرگز نمی توانستیم این تعداد دانشجوی معلول داشته باشیم.

اگر قانون مشخصی برای معلولان وجود نداشت، نمی توانستیم حرف رسمی برای گفتن داشته باشیم. هم اکنون قانون مدون و ویژه ای برای معلولان داریم که، ولی قانون بهتر و بی نقص تر می خواهیم، لذا درصدد اصلاح قانون هستیم.

اصلاحیه قانون جامع هم اکنون در کمیسیون اجتماعی دولت است و به زودی برای تصویب وارد مجلس می شود و ما می توانیم به این روند کمک کنیم. قانون جامع تا حدودی هم اجرا شد و نزدیک به سه سال روی اصلاحیه همین قانون کار شده است. ما نباید به دنبال مواردی باشیم که اشتغال معلولان را آسان کند و نه به دنبال مواردی که اشتغال معلولان را سخت و مشکل نماید. در امور معلولان چندین وزارتخانه از جمله آموزش و پرورش، بهداشت و... دخیل هستند و تنها جایی که از وزارت خانه های مختلف می تواند گزارش کارهای مربوط به امور معلولان را بخواهد شخص رئیس

جمهوری است؛ از این رو باید سطح شورای عالی معلولان را بالا بکشیم به گونه ای که خود شخص رئیس جمهوری بر آن نظارت داشته باشد. مدیران تشکل ها پیشنهاد بدهند که چگونه از دولت بخواهیم که تصویب قانون جامع را در الویت قرار دهد و متن قانون چگونه باشد که نمایندگان مجلس به آن رای مثبت بدهند.

مدیرعامل انجمن معلولین خوزستان به ضرورت قوانین کهن سالی پرداخت و گفت: کهن سالی در انتظار همه ماست. وی به افزایش قوانین پیری در کنار قوانین معلولان پرداخت. انجام کارهای اصلی از عهده دولت برمی آید و ما می توانیم به عنوان یک صنف گره گشا و مشاور انجام این امور را از دولت بخواهیم.

تشکل ها به روش های مختلف می توانند دولت را از ظرفیت های موجود در معلولین مجاب کنند.

محبوبه خلوق مدیرعامل «انجمن برنا» به نیازهای واقعی معلولان و این که باید یکصدا به گوش مسئولان برسد، پرداخت و آن را فقط از طریق تشکیل و راه اندازی شورای عالی معلولان ممکن دانست. او بیش از چهار دوره عضو شورای عالی زنان بوده و به مشکلات این طیف اشراف دارد و شبکه ارتباطات معلولین را راه حل بسیاری از مشکلات می داند. در شبکه سازی کسی به دنبال ریاست نیست و همه می خواهیم بخشی از صدای واحد معلولان باشیم. معلولان باید فعالیت های خود را یکپارچه کنند و به وحدت برسند. (۱)

گزارش گروه اعزامی دفتر فرهنگ معلولین

قرار شد در سومین مجمع یعنی پنجم و ششم خردادماه ۱۳۹۴ در قزوین شرکت کنیم. ساعت ۶ صبح از قم حرکت کردیم و ساعت ۵/۱۰ به قزوین رسیدیم. با این که از قبل اعلام شده بود جلسه ۳۰/۱۰ شروع می شود ولی با یک ربع تأخیر ساعت ۴۵/۱۰ شروع شد.

گزارش رخدادهای این جلسه را ذیلاً تقدیم می کنیم. نخست مجری برنامه (آقای سید اکبر حسینی) توضیحاتی داد و آقای سیدمحمد موسوی دبیر مجمع هم اندیشی و رئیس هیئت مدیره کانون توانای قزوین شروع به صحبت کرد و گفت:

- خدایا، در شرایطی که همه به فکر مادیات اند و یهود پشت دیوار وال استریت به فکر ربودن سرمایه های جهان است، ولی حلاوت خدمت به معلولین بسیار شیرین تر است و هیچ یک از جاذبه های مادی به پای آن نمی رسد.

ما معلولین، نخست عنان و مدیریت خود را به دست عزیزان دولتی سپردیم ولی آنان یا ضرورت کار را درست درک نکردند یا دغدغه و وقت کافی نداشتند و نتوانستند مدیریت کنند، لذا مجبور شدیم خودمان جمع شویم و تشکل ایجاد کنیم.

- معاون اجتماعی استانداری قزوین آقای کاشی تریبون را به دست گرفت و حدود بیست دقیقه درباره خدمات استانداری قزوین به معلولین در استان سخن گفت. لب سخن او این بود که معلولین ایران دارای ظرفیت هایی هستند که اهتمام به آنها موجب افزایش کارآیی دولت و نیز در عرصه بین الملل، موجب افزایش مشروعیت و مقبولیت خواهد شد.

ص: ۵۱۵

- سپس آقای موسوی مجدداً صحبت کرد و گفت: در جلسات قبلی هفت نفر به نمایندگی از مراکز انتخاب شدند. آقایان: علی ضرابی، کاظم البرز کوهی، رحمان دلاوری، علی اکبر جمالی، سهیل معینی، مهدی قنبری موحد و سیدمحمد موسوی و قرار شد خودم دبیر مجموعه و آقای سهیل معینی نماینده هیئت برای پیشبرد قانون جامع و پیگیری امور آن در دولت باشد.

نکته دیگر این که حالا که صاحب تشکیلات شده ایم، باید از اقدامات فردی و انفرادی پرهیز شود. برای نمونه برای کارهای جاری یا برای تبریک به رئیس جدید بهزیستی، اقدام هر شخص و مدیر هر تشکیلات به تنهایی، درست نیست بلکه باید از طریق مجمع اقدام شود.

- آقای معینی شروع به توضیح کرد: دکتر همایون هاشمی رئیس اسبق بهزیستی با این که مسئول اصلی برای قانون جامع حمایت از معلولان بود، به جلسات نمی آمد و حتی یک بار دبیر اجتماعی ریاست جمهوری به او اخطار داد.

سیر تصویب قانون این گونه است که پس از تدوین اولیه در جلساتی که دبیرخانه امور اجتماعی ریاست جمهوری برگزار می کند بررسی می شود و پس از گذشتن از این مرحله به وزارت کار می رود و وزیر کار آن را بررسی و ویرایش کرده و به هیئت دولت عرضه می کند. پس از تصویب هیئت دولت به مجلس می رود. در حال حاضر مرحله دبیر اجتماعی طی شده و قرار است وزیر به هیئت دولت عرضه کند که هنوز نکرده است.

- آقای نوری در یادداشتی به آقای معینی گفت: اگر ممکن است موارد زیر را توضیح دهید:

- آیا حقوق دانان کمک کردند و اینان چه کسانی بودند؟

- طرح در مجلس و تصویب مطلوب آن نیاز به توجیه و آماده کردن اذهان نمایندگان و نیز فضا سازی عمومی دارد. آیا اقدامات و فعالیت هایی در این مورد انجام داده اید و آیا می توانید این اقدامات را معرفی کنید؟

- اگر قانونی تصویب شود که کار آیی لازم را نداشته باشد چه کار باید کرد؟ و چه طرح بدیل و جایگزینی برای قانون جامع دارید؟

- مجدداً آقای موسوی صحبت کرد و گفت: همه تشکل ها و NGOها باید کمک کنند تا قانونی جامع تصویب شود. با نمایندگان شهر خود لابی کنید از آنان دعوت کرده و برای شان توضیح دهید. همچنین نمایندگان شورای شهر و استانداران را توجیه کنید و از آنان بخواهید تا از دولت بخواهند قانون زودتر و بهتر تصویب شود.

قبلاً هم اجمالاً گفتم در تعامل و گفت و گو با دولتی ها باید منافع جمع لحاظ شود، جوری نباشد که تلقی آنان از ما این باشد که برای تکدی نزدشان می رویم. از موضع شرافت مندانه نزد آنها برویم. تا نگویند این ها برای درخواست و دریافت ما را می خواهند. حرمت و احترام و شرافت جامعه معلولین را مراعات کنیم.

- افشار رئیس بهزیستی قزوین سخنران بعدی بود. وی درباره مسائل و معضلات معلولین به تفصیل سخن گفت. او فعالیت های قانون توانا قزوین را خوب و مفید توصیف کرد.

درباره قانون هم گفت: همه ی مشکل معلولین فقدان قانون نیست. قانون خوب اگر دست مجری بد بیفتد، خراب می کند و قانون بد اگر دست مجری خوب باشد آباد می کند. به نظر من اگر قانون

معلولین تصویب هم بشود در این شرایط قابل اجرا نیست، زیرا بسیاری از موارد آن مالی است و دولت بودجه کافی ندارد. برای اجرای این قانون، بودجه دولت چند برابر می شود و دولت فعلاً بودجه ندارد. در حال حاضر مهم ترین مشکل در معلولین فرهنگ است. باید نگرش مردم به معلولین عوض شود و آنها را شهروند درجه دو و سه ندانند بلکه مردم برای آنها احترام قائل شوند و مسئولان آنها را دارای حقوق مساوی بدانند.

خودباوری در معلولین مهم است؛ آنان باید بدانند جایگاه و نقش مؤثری در جامعه دارند. نباید خود را ارزان بفروشند.

- حجت الاسلام عابدینی امام جمعه قزوین که به جای آقای باریک بین منصوب شده سخنرانی کرد و انسان را موجودی دو بعدی دانست که دارای گوش معنوی و گوش جسمی، چشم مادی و چشم معنوی و ... است.

آن گاه مدیران و مسئولان نهادهای معلولیتی شروع به معرفی خود کردند. هر کس فقط نام و نام خانوادگی، سمت، شغل و تحصیلات خود را معرفی کرد.

بالاخره جلسه صبح تا ساعت یک و پانزده دقیقه ظهر ادامه داشت یعنی حدود دو و نیم ساعت فقط جلسه توسط آقای موسوی دبیر هفت نفره، آقای افشار (رئیس بهزیستی قزوین) و آقای عابدینی (امام جمعه قزوین) گذشت و آنان سخن گفتند و تریبون دست شان بود.

یکی از ابتکارات خوب مدیریت این همایش، برگزاری در تالار باغستان جهاد کشاورزی و در محوطه باز و باغ بزرگ و پر از درخت و گل بود که محیطی آرام و دلنشین داشت.

میزهای نهار را در کنار سالن و زیر درختان چیده بودند. نهار خوش مزه ای بود، چیدن میزها جالب بود، شوید باقلا با گوشت و نیز قیمة نثارا پلو بود. گویا درست آن نثار پلو و قیمة است ولی قزوینی ها آن را قیمة نثارا پلو می نامند. غذای مجلسی قزوینی ها است و از وقتی قزوین پایتخت صفویه بوده در مجالس اعیان و دربار بوده است.

نثار پلو شامل برنج، زعفران، خلال بادام و پسته و خلال پوست پرتغال است، گویا کمی شکر به آن می زنند و زیر برنج مقداری قیمة پرگوشت می ریزند.

بهرحال دستشان درد نکند به معلولان احترام کردند و از این نظر سنگ تمام گذاشته بودند.

در جلسه صبح، هیئت ها به محض ورود و نشستن، اتیکت جلوی آنها نصب می گردید. ما در کنار آقای حیدری از خراسان جنوبی و آقای جمالی یکی از اعضای هیئت هفت نفره و رئیس انجمن نابینایان ایران در تهران بودیم. نیز خانم کاظمی از مدیران سابق کانون توانای قزوین در کنار ما بود.

جلسه بعد از ظهر ساعت دو و چهل و پنج دقیقه شروع شد. در کنسداکتور برنامه، مکتوب و اعلام شده بود که بعد از ظهر، انتخابات شورای مرکزی است. ولی در اول کار معلوم بود مجری فضا سازی می کرد که انتخابات لغو شده است. می گفت: اعضا هنوز یکدیگر را نمی شناسند و چون شناخت دقیق از یکدیگر ندارند خوب است انتخابات برگزار نشود و به جلسه بعد از ماه مبارک رمضان موکول می شود. چون ما شبکه مجازی را راه اندازی می کنیم و روی این شبکه مدیران مراکز، خود را معرفی می کنند، و انتخابات با شناخت و آگاهی برگزار می شود.

موضوع دوم که در برنامه بود ولی اجرا نشد، رونمایی از شبکه مجازی بود. در این زمینه مجری بیان نکرد که چرا و به چه دلیل از شبکه مجازی رونمایی نمی شود، و فقط گفتند بعداً توسط مسئول فنی توضیحاتی ارائه می شود.

یادداشتی به مجری داده شد که دو موردی که در برنامه بود یکی انتخابات و دوم رونمایی شبکه مجازی خوب بود توسط دبیر محترم جناب آقای موسوی توضیح داده می شد و از مدیران معذرت خواهی می گردید. این کار، نوعی بی احترامی به شرکت کنندگان است و باعث می شود اعتماد خود را از دست بدهند.

مجری در اوایل جلسه بعد از ظهر اعلام کرد کسانی که صبح کتباً درخواست سخنرانی کرده اند به ترتیب سه دقیقه صحبت کنند. اولین نام محمد نوری مدیر دفتر فرهنگ معلولین بود.

* محمد نوری: نخست از آقای موسوی و آقای هادی پور و دیگر مدیران «کانون توانا» تشکر کرد و تشکیل این جلسه را نوعی احترام و تکریم معلولین دانست در شرایطی که بهزیستی کشور حتی یک بار حاضر نشده نهادهای مردمی را از سراسر ایران دعوت کند و آزادانه نظریات آنها را گوش دهد.

معلولین انسان های شریفی هستند که در پست های عالی ملی و مذهبی مشغولند، آنان در سمت های استاد دانشگاه، وکیل، نویسنده و پژوهشگر، روزنامه نگار، قاری و حافظ قرآن، کارشناس و مشاور امور دینی فعالیت می کنند. دعوت از تشکل های آنها، تکریم آنهاست. اما در باب قانون جامع، نظریات خود را قبلاً برای ریاست محترم جمهوری و آقای معینی ارسال کرده ایم. نیز طرح بدیل آماده کرده ایم. چون معتقدیم این قانون اگر تصویب هم بشود پاسخگو و حلال همه مشکلات معلولین نیست. آقای افشار(رئیس بهزیستی قزوین) هم گفت اگر تصویب هم بشود معلوم نیست تا چه حد اجرا بشود. بالاخره غیر از فعالیت برای تصویب و اجرای قانون جامع، لازم است همه تخم مرغ ها را در یک سبد نچیده و یک خط دیگر هم راه اندازی شود. یعنی اتاق فکری تعیین شود و خط مشی پنج ساله برای حل مشکلات معلولین تعیین گردد. از تجارب کشورهای منطقه و جهان هم استفاده شود. بسیاری از کشورها نه قانون جامع، نه پول نفت در اختیار معلولین نبود ولی با تدبیر و عقلانیت، مشکلاتشان را حل کردند. ما هم در ایران می توانیم مشکلات را حل کنیم.

ما در دفتر فرهنگ معلولین، طرح پیشنهادی تألیف کردیم در این طرح نوشته شده که از طریق فرهنگ سازی و اطلاع رسانی می توان اکثر مشکلات را رفع کرد:

با اطلاع رسانی می توان دولت و مجلس را توجیه کرد تا خودشان به دنبال حل مشکلات معلولین باشند.

با اطلاع رسانی مناسب، افکار عمومی در سراسر کشور و در قشرهای مختلف بسیج می شود. بسیج افکار عمومی اگر اتفاق بیفتد پنجاه درصد مشکل حل است. در همه دنیا و در طول تاریخ، معضلات بزرگ را از طریق بسیج افکار عمومی حل و فصل کرده اند. تعریف بسیج افکار عمومی هم این است: نخبگان، روزنامه نگاران، معلمان، استادان، روحانیان، مراجع، وعاظ و منبری ها و خلاصه همه به گونه ای توجیه شوند که به روش خودجوش و خودکار در پی حل معضلات معلولین باشند. همه جا سخن از آنان باشد. در قضیه تحریم تنباکو، میرزای شیرازی کاری کرد که همه بسیج شوند حتی در دربار همسر شاه با قلیان کشیدن شاه مخالفت می کرد.

با اطلاع رسانی مناسب، نیکوکاران و آدم‌های متمول شریف که در خارج از کشور زندگی می‌کنند برای حل مشکلات مالی معلولین اقدام کنند. همان راهی که در کشورهای حاشیه خلیج اجرا شد و بانکی از سرمایه‌های راکد چند نفر، برای معلولین ایجاد و تأسیس گردید و بسیاری از مشکلات معلولین رفع شد.

در این طرح، تدبیرهای آسان‌ولی اجرایی پیش‌بینی شده که می‌توان دولت و مجلس را تحت تأثیر افکار عمومی قرارداد. (۱) اصل این دیدگاه این است که معلولین بر استعدادهای خود تکیه داشته باشند و با تلاش و کوشش، جایگاهی برای خود ایجاد کنند. از نظر اجتماعی هم از جریان‌های اصیل جامعه مساعدت دریافت نمایند.

* محبوبه خلوک مدیر «انجمن برنا» درباره اهمیت و ضرورت شبکه صحبت کرد. یک نکته مهم آن شیوه ایجاد شبکه از پایین به بالا بود که کاملاً توضیح داد.

محمدی از شیراز درباره وزن و نقش اجتماعی معلولین، افزایش سمت‌ها و پست‌ها به عبارت دیگر ورود معلولین به پست‌ها و مسئولیت‌های عالی جامعه مثل تلاش برای نماینده مجلس شدن، تلاش برای وزیر شدن، تلاش برای نماینده شورای شهر شدن. نیز به اهمیت آموزش و توجیه معلولین و اهمیت مناسب سازی پرداخت.

* همدانی مدیر کانون معلولین خوزستان، درباره ضرورت تشکیل جلسات استانی پرداخت. یعنی نمایندگان معلولین یک استان هر دو ماه یک جلسه داشته باشند و به بررسی مشکلات و هم‌اندیشی پردازند.

نیز NGOهای هر استان نمایندگانی انتخاب کنند. این نمایندگان با استاندار، با شورای شهر، با دیگر مقامات و نمایندگان مجلس ارتباط داشته باشند. با این روش از تشّت و اختلاف جلوگیری می‌شود.

در این هنگام آقای «روزبه» استاندار قزوین به جلسه آمد و گفت من برای شنیدن آمده‌ام. مجری گفت: آقای استاندار، ۶۴ تشکل معلولین این جا حضور دارند و حدود یکصد نفر در سالن هستند.

* نخعی از انجمن دفاع از حقوق معلولان زاهدان، درباره وضعیت معلولین استان سیستان و شهر زاهدان و نیازهای معلولین را مطرح کرد.

* سهیل معینی مجدداً درباره اهمیت قانون گفت و سخن کسانی که می‌گویند نیازی به قانون نیست را نقد کرد. البته در جمع کسی نگفت قانون خوب نیست یا قانون ضرورت ندارد یا به سراغ قانون نباید رفت، بلکه فقط یکی دو نفر گفتند همه تخم مرغ‌ها را نباید در یک سبد چید و همه تلاش‌ها را نباید مصروف به قانون نمود، بلکه باید راه کارهای بدیل و جانشین برای حل مشکلات معلولین در نظر گرفت تا در صورت شکست راه کار قانون، کل پروژه اصلاح امور معلولین شکست نخورد. آقای معینی گفت: اگر قانون نبود این تعداد دانشجوی معلول جذب دانشگاه نمی‌شدند و موفقیت‌های دیگر را به دست نمی‌آوردند.

ص: ۵۱۹

۱- این طرح در قالب دیدگاه‌های دفتر فرهنگ معلولین در فصل چهارم، در قسمت دیدگاه‌های تشکل‌ها آمده است.

* ضرابی عضو هیئت هفت نفره و رئیس این هیئت در سخنانی به چند نکته اشاره کرد: من یقین دارم در این شرایط اگر این قانون به مجلس برود تصویب نمی شود. برای آماده کردن نمایندگان و مردم، مناسب است NGOها در هر منطقه و استان با هم جلسه داشته و سپس با مردم و نمایندگان مجلس جلسه بگذارند.

* محمود کاری از «انجمن ندای معلولین ایران» (تهران) نخست به ضرورت مداخله گری پرداخت و گفت: معلولین باید فنون و شیوه مداخله در سیاست و مدیریت کلان را بیاموزند. مداخله گری از اهم وظایف نهادهای معلولین است، زیرا بدون مداخله نمی توان به حل و فصل مشکلات معلولین پرداخت.

* آموزش معلولین و ارتقای سطوح دانش و مهارت آنان از ضرورت هاست. نیز فرهنگ سازی مهم است. NGOها باید مستقل بوده و روی پای خود بایستند. مدیران یاد بگیرند که با قناعت، داشته های خود را مدیریت کنند و بدون افراط و تفریط قانع و مستقل و آزادمنش باشند، روحیه متکدی نداشته باشند.

* حیدری از خراسان جنوبی خواهان تداوم نشست ها و جلسات شد و نقش استانداران در هر استان را مهم شمرد و NGOها را ملزم ساخت تا به ملاقات استانداران بروند و آنان را توجیه کنند.

* کوثری خود را به عنوان کارشناس امور اینترنت و سایت معرفی کرد و درباره نقش و جایگاه شبکه مجازی و دیجیتالی روی اینترنت سخن گفت. وی کارکردها و نقش های متعددی را برای شبکه برشمرد مثل ارتباط با هم و تعامل با یکدیگر، استفاده از اینترنت برای بهره وری از تجارب جهانی، کاهش هزینه ها. او اشاره کرد که لازم نیست مدیران، فیزیکی دور هم جمع شوند بلکه هر ماه به روش ویدئو کنفرانس با هم می توانند تعامل داشته باشند.

* حسینی به عنوان مجری مجدداً تأکید کرد که در پایان این جلسه از شبکه مجازی رونمایی می شود.

* مینا ترابی از بندرعباس و بهزاد علیزاده از گچساران به ترتیب درباره وضعیت معلولین شهر خود سخن گفتند.

علیزاده گفت: همدلی و همزبانی در استان و شهر ما نیست و همه با هم تعارض دارند از این رو شهر معلول است و کارکردن در این شهر بسیار مشکل است.

* ایمان زاده از جامعه معلولین مشهد، اکبرزاده از آذربایجان شرقی، امیری از کانون به ترتیب به نکاتی مثل ضرورت مناسب سازی و اصلاح وضعیت پزشکی دارو و درمان معلولین سخن گفتند.

* سید محمد موسوی گفت: هیئت هفت نفره منتخب شماس. من دبیر مجمع هستم و هیئت هفت نفره هم رئیس و سخنگو دارد. مجمع هم دبیرخانه دارد که کانون توانای قزوین دبیرخانه آن است.

* سید وفا ربیعی مدیرعامل «مؤسسه نیکوکاری رعد» سنج دربار اهمیت و نقش هنر در امور معلولین سخن گفت. ایشان عنوان کرد: افراد دارای معلولیت باید از راه هنر صحبت های خود را بیان کنند تا تاثیرگذاری بیشتری داشته باشند.

* محمدجواد خادمی از اصفهان درباره فعالیت های مؤسسه صحبت کرد و پس از او خانم حاجی لو که دکترای زمین شناسی دارد و روی ویلچر است از انجمن ضایعات نخاعی تهران سخن گفت.

* آخرین سخنران مجدداً سید محمد موسوی بود: تأسیس شبکه ضروری است و این کار را سریعاً انجام می دهیم. این شبکه دارای کارکردهای متفاوت و متعدد است. انتقال تجارب به یکدیگر و تعامل مدیران و آحاد معلولین با یکدیگر از طریق شبکه؛ شناسایی یکدیگر و ایجاد معارفه طبیعی در درون شبکه، چون هر شخصی اطلاعات خود را در صفحه خود می گذارد. از این رو معارفه و شناسایی برای رأی دادن آسان می شود. ما باید به معلولین اهمیت بدهیم، آنها را محترم بشماریم. وقتی شبکه راه اندازی شود هر مرکز می تواند خود و آثارش و خلاقیت ها و فعالیت هایش را معرفی کند.

همه مراکز و مؤسسات باید از حقوق معلولین حمایت کنند و یک سایت حقوقی هم جهت مشاوره حقوقی راه اندازی می کنیم.

مشکلات را در کتاب و جزوه هایی تجزیه و تحلیل کرده و منتشر می کنیم. نیز درباره نخبگان کتاب چاپ می کنیم.

من با مشاغل بدنی و کارگری برای معلولین مخالف هستم، ما باید مشاغل فکری و فرهنگی را برای آنان ترویج کنیم. معلولین باید از نظر فرهنگی و تحصیلی پشتیبانی شوند تا برای اشتغال در مشاغل مناسب آماده شوند. در آینده معلولین بلیط فروش و تلفن چی نداریم بلکه استاد دانشگاه، مدرس، پژوهشگر، روزنامه نگار و نویسنده داریم. اما ما باید آنها را از کودکی پشتیبانی کنیم تا مراحل عالی تحصیل را طی کنند و به مشاغل عالی برسند.

اما مؤسسات نباید هر کدام فردی عمل کنند و نزد مسئولین رفته و درخواست های مالی داشته باشند بلکه مراکز باید از طریق هیئت هفت نفره و دبیرخانه با مقامات ملاقات کنند.

تفرقه و اختلاف به مصالح و منافع معلولین ضربه می زند بلکه همه یک صدا و بدون تشتت و با یک موضع گیری واحد باید حضور و ظهور داشته باشند.

برخی از مسئولان دوست دارند معلولین به صورت متفرق به سراغ آنها بروند و دوست دارند معلولین به درخواست های مالی پردازند. بعضی از آنها به من گفتند: مؤسسات معلولیتی همگی اهل معامله اند و به فکر مصالح معلولین نیستند بلکه به فکر حساب های خودشان هستند. از این رو بعد از این، همه نهادهای معلولیتی و همه مدیران با نظم و طبق قواعد مطلوب باید اقدام به ارتباط نمایند.

بالاخره ساعت هفت و سی دقیقه جلسه بعدازظهر هم به پایان رسید. یعنی حدود پنج ساعت طول کشید. همه خسته بودند و دعوت شدند به آش دوغ در محوطه باغ، آش خوش مزه ای بود ولی مثل آش دوغ اردبیل و تبریز نبود و بیشتر شبیه آش رشته ی تهران بود.

روز دوم همایش برنامه عمومی و نشست نبود. بسیاری پس از پایان مراسم روز نخست، قزوین را ترک کردند؛ به ویژه تشکل های مهم تر کسی نماند و تماماً رفتند. اما افرادی که ماندند به بازدید کارخانه گروه بهداشتی فیروز رفتند. شایان ذکر است که ۹۲ درصد کارمندان و کارکنان این کارخانه را افراد توان یاب (معلول) تشکیل می دهند.

- ۱- نشست های متعدد معلولین از سال ۱۳۷۰ تا کنون را شرکت کرده ایم، ولی این نشست نسبتاً بهتر و پربارتر و مؤثرتر بود. هرچند می توانستند بهتر مدیریت کنند و تأثیر آن را نیز افزایش دهند.
- ۲- استفاده محیطی نشست بسیار کم بود؛ یعنی می توانستند تدبیرهایی برای فرهنگ سازی و معارفه مراکز در محوطه داشته باشند؛ مثلاً نمایشگاهی از آثار و تولیدات مراکز شرکت کننده در حاشیه همایش برپا کنند، همچنین تاریخ تأسیس هر مؤسسه و فعالیت های آن را در صفحه بزرگ نمایش دهند.
- ۳- اطلاع رسانی در مورد اقدامات و فعالیت های هیئت هفت نفره بسیار ضعیف بود. می توانستند با ایجاد نمایشگاه یا انتشار یک ویژه نامه یا یک جلد کتاب فعالیت ها و چهره ها را معرفی کنند؛ مثلاً بسیاری با اعضای هفت نفره آشنا نبودند و کارنامه آنها را نمی دانستند. همچنین با انجام ابتکارات مختلف معرفی بیشتر هیئت و دبیر مجمع امکان پذیر بود.
- ۴- بازتاب و انعکاس رسانه ای نشست نسبتاً خوب بود؛ یعنی اولین مباحث و گفت و گوها روی سایت کانون توانا اطلاع رسانی می شد. ولی متن گزارش وقایع بسیار کم و ناکافی بود و گزارش ها چندان حرفه ای نبود. همچنین جا داشت آلبوم عکس مفصل و قطعات فیلم از همایش حداقل بر روی سایت کانون توانا درج می شد.
- ۵- برخی موارد مهم اعلام شده اجرایی نشد یکی انتخابات و دوم رونمایی از شبکه مجازی بود.
- ۶- بالاخره این نشست از وقایعی است که در تاریخ معلولین ایران ماندگار خواهد شد. سخنان افراد، تعاملات، دیالوگ ها همه اسناد مهمی است که در آینده معلولین تأثیر جدی دارد.
- ۷- سخنان اکثر شرکت کنندگان، تکراری بود؛ یعنی مباحث گذشته را مجدداً بیان کردند. همچنین در چارچوب قانون جامع کمتر صحبت شد. مدیر جلسه هم تذکر نمی داد و این جلسه فاقد جمع بندی نهایی و نتیجه گیری بود و بیشتر جهت آشنایی مراکز بایکدیگر بود.
- ۸- جلسه به روش فردی مدیریت می شد. این گونه جلسات خوب است، رئیس جلسه و مجری هر دو ساعت عوض شود و به روش گروهی اداره گردد.
- ۹- وضعیت صوتی و صدا رسانی جلسه مطلوب نبود و اغلب صداها نمی رسید.
- ۱۰- به رغم همه مشکلات، نسبت به دیگر جلسات، تأثیر فکری و معنوی آن بهتر و بیشتر بود. (۱)

دیدگاه انجمن علمی و آفرینش های هنری معلولان ایران

این تشکل با تلاش و اهتمام مهندس منصور برجیان در سال ۱۳۸۴ تأسیس شده است. از آن زمان تا کنون ایشان مدیرعاملی آن را بر عهده داشته و توانسته اقدامات نیکویی در کارنامه خود ثبت کند. برجیان بر اثر تصادف اتومبیل از ناحیه دو پا، فاقد حرکت و ویلچر نشین شد ولی دارای اخلاق حسنه و روابط انسانی متعالی و مهم تر دارای سوابق کاری فراوان برای معلولین است.

ص: ۵۲۲

آقای برجیان در نشست های مختلف حقوقی معلولین شرکت کرده و دارای تجارب سودمندی است. پس از نشست سوم مجمع هم اندیشی، طی نامه ای نظر او را جویا شدیم و ایشان نوشت:

احتراماً؛ عطف به نامه شماره ۹۰۲/۹۴ مورخ ۱۰/۳/۱۳۹۴ به استحضار می رساند مجمع هم اندیشی سازمان های مردم نهاد معلولین ایران با دبیری کانون معلولین توانا در قزوین برگزار گردید و علی رغم مدیریت خوب و زحمات بسیار زیاد و اقداماتی که در این خصوص انجام پذیرفته بود. متأسفانه این گردهمایی هیچ گونه بازدهی و نتیجه مشخص نداشته و فقط می توان گفت یک گردهمایی خوب و بی نظیر بوده که با برنامه ریزی های پرمحتواتر می توان بهتر از این همایش ها را پربارتر تدارک و اجرایی نمود. ضمناً مواردی چند قابل ذکر است.

۱- شورای هفت نفره به غیر از برگزاری همایش آن هم با زحمات و هزینه و مدیریت کانون توانا، هیچ گزارشی از عملکرد و یا فعالیت های انجام شده ارائه ننموده تا در این خصوص بتوان بررسی و اظهار نظر نمود.

۲- با توجه به اظهارات وزیر محترم تعاون، کار و رفاه اجتماعی در جلسه مورخ ۱۱/۳/۱۳۹۴ لایحه قانون از هیئت دولت به مجلس ارائه و تعدادی از موارد آن به صورت طرح در دستور کار دولت قرار گرفته است، پس شورا فقط می تواند در جهت تصویب لایحه در مجلس اقدام جدی و فراگیر به عمل آورد و پس از تصویب در مجلس، هیئت دولت با صدور بخشنامه در خصوص ارائه خدمات برای جامعه هدف به کلیه ادارات، سازمان ها و مراکز تابعه آن ها را ملزم به همکاری بدون هیچ گونه کم و کاستی نماید.

۳- این شورا می تواند با برنامه ریزی بهتر برای ارتباط بیشتر سازمان های مردم نهاد مرتبط با معلولین و رسیدن به اهداف بلندتر و حمایت از یکدیگر بسیار مؤثر و کارآمد عمل نماید و در نشست های آتی با دستور کار مشخص و قابل پیگیری با مشارکت دیگر انجمن ها اقدام نماید.

۴- یکی دیگر از اهداف شورا باید ایجاد روحیه هماهنگی و مطالبه حقوق در عزیزان گروه هدف باشد و با پیگیری سازمان های مردم نهاد مرتبط در خصوص احیای این قانون و اجرایی شدن آن گام های مؤثر و کاربردی برداشته شود.

در خاتمه از پیگیری مجدانه و تلاش های بی وقفه دفتر فرهنگ معلولین و خصوصاً جنابعالی نهایت سپاس و تشکر را دارد. (منصور برجیان، ۲۴ خردادماه ۹۴)

تشکل ها و شخصیت های شرکت کننده

تلاش کردیم اسامی شرکت کنندگان را فهرست کنیم تا در تاریخ بماند. از نظر پژوهشی، اینگونه اطلاعات بسیار مهم است. ده ها سال بعد، مؤلفی می خواهد درباره نشست های هم اندیشی، مطلبی تألیف کند، اینکه چه افرادی و چه تشکل هایی آمدند و چه حرف هایی مطرح شد، برای او مهم است. از اینرو برای اینکه این اطلاعات در تاریخ بماند اسامی شرکت کنندگان را گردآوری کردیم. اینان به ترتیب الفبا چنین اند:

انجمن باور/ تهران (سهیل معینی)

انجمن توان یابان مشهد (ابراهیم هدایی)

انجمن توانای آمل (حامد رزازی)

انجمن جسمی حرکتی دامغان (مرصع گلابی، سمانه امیرآبادی)

انجمن جوانان روشن بین اصفهان (محمدجواد خادمی، علی فارسی مدان)

انجمن حمایت از کودکان و نوجوانان توان یاب (مریم مظفری)

انجمن حمایت از معلولین خوزستان (احمد همدانی پور، جمیله دغاغله، مریم عطایی)

انجمن خانواده ناشنویان ایران/ تهران (اکرم سلیمی، رضا محمودی)

انجمن دفاع از حقوق معلولین (محمد نخعی قانی، ابوالحسن غفاری)

انجمن سماوات (سید ساعد مطهری)

انجمن ضایعات نخاعی شیراز (سید مجید موسوی)

انجمن ضایعات نخاعی قزوین (محمدحسن راد منش)

انجمن ضایعات نخاعی هرمزگان (فرشید معنایی)

انجمن علمی آفرینش های هنری معلولان ایران/ تهران (منصور برجیان، اکبر نقدلو)

انجمن فرهنگی رفاهی معلولین بینایی گیلان (احمد ممتازی)

انجمن فرهنگی موج نور اصفهان (اسماعیل رفاهی، علی اکبر معصوم زاده)

انجمن مراکز غیر دولتی استان کرمان (محمدعلی افضلی)

انجمن معلولین کهکیلویه و بویراحمد (محراب علوی، شکرالله محرابی نژاد، مختار دهراب پور)

انجمن معلولین هرمزگان (مینا ترابی، شهناز باقرزاده)

انجمن نابینایان ایران/ تهران (علی اکبر جمالی، مجتبی نورآهان، منصور شادکام)

انجمن نابینایان آذربایجان غربی (عبدالمناف عظیمی، مریم عبداللهی)

انجمن ناشنویان استان مرکزی (غلامعباس کزازی)

انجمن ندای معلولین ایران (محمود کاری، محمد روشنی)

انجمن همت گلستان (رضا شاه حسینی)

آسوده ماوی اصفهان (شهناز ملک محمدی)

جامعه معلولین ارومیه (پری مرد میدان)

جامعه معلولین استان البرز (احمد سردشتی، پیام میرعلائی)

جامعه معلولین اصفهان (پروین شیرانی، محمدرضا طاهری)

جامعه معلولین ایران/ تهران (کامران عاروان)

جامعه معلولین آذر بایجان شرقی (علی اصغر اکبرزاده)

جامعه معلولین دلیجان (رحمان دلاوری)

جامعه معلولین زنجان (مهدی قنبری موحد، علیرضا جباری)

جامعه معلولین ساری (اسداله دلاویز، بهنام شکارچی)

جامعه معلولین گچساران (مهرداد علیزاده)

جامعه معلولین لرستان (جواد یعقوب وند، فضل الله نوری)

جامعه معلولین مرکزی (مصطفی چقایی)

جامعه معلولین مشهد (محمدایمانی راد، محسن رضا زاده چرخکار)

جامعه معلولین یزد (مسعود سلطانی، حسین مدعی)

جامعه نابینایان اصفهان (صفیه جان قربان، سید وحید صابری)

جامعه نابینایان آذر بایجان شرقی (داود خلیل آبادگان)

جامعه نابینایان طلیعه خراسان شمالی (حمید حیدری، فرامرز فخار)

جامعه نابینایان یزد (روح الله رنجبر)

دفتر فرهنگ معلولین / قم (محمد نوری، علی نوری)

شورای هماهنگی تشکل های مردم نهاد استان فارس (محمد مهبودی)

ضایعات نخاعی استان تهران (فریده حلمی)

کانون آموزش و اشتغال معلولین / اصفهان (زیبا ربانی، پروین هاشم زاده)

کانون سازمان های مرد نهاد لرستان (حسین امینی خواه، مهدی نجفی)

مجتمع رعد غرب تهران (محمد رضا دشتی)

مجتمع نیکوکاری رعد کرج (غلامرضا احمدی بیداخویدی)

مرکز حمایت از معلولین ضایعات نخاعی / تهران (علی ضرابی، کاظم البرزکوهی)

مرکز رعد سنندج (سید وفا ربیعی، شهین لحافیان)

مؤسسه توان گستران برنا (محبوبه خلوق)

مؤسسه توانبخشی ولیعصر (ایمانعلی مردانی)

مؤسسه خیریه عمل (محمد رضا هدایتی)

مؤسسه رعد زنجان (سید مسعود هاشمی)

مؤسسه معلولین شرق گیلان (عباس بابادوست)

مؤسسه نابینایان قزوین (غلامعلی بخشی فرد)

مؤسسه رعد الغدیر (علی سلطان زاده)

تصاویر این نشست در بخش ضمائم پایان کتاب آمده است.

درباره حقوق معلولین در سال های اخیر، استادان دانشگاه، روحانیون و وعاظ، حقوق دانان، مؤلفین و دیگر نخبگان، تحلیل های فراوان گفته و نوشته اند. آوردن همه اظهارنظرها، خود کتابی مفصل و حجیم خواهد شد. اما اینجا خیلی خلاصه و فشرده، چند مطلب منتخب را آورده ایم.

درس ها و عبرت آموزی از تحقق قانون جامع حمایت از معلولان - ۲۶ دی ماه ۹۲

مجلس شورای اسلامی در ۱۶ اردیبهشت ماه سال ۱۳۸۳ قانون جامع حمایت از حقوق معلولان را در ۱۶ ماده و با هدف احقاق حقوق شهروندی معلولان و برابری فرصت ها به تصویب رساند.

بر اساس این قانون؛ کلیه وزارتخانه ها، سازمان ها و مؤسسات و شرکت های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی موظف شدند تا در طراحی، تولید، احداث ساختمان ها و اماکن عمومی، معابر و وسایل خدماتی به نحوی عمل کنند که امکان دسترسی و بهره برداری از آن ها برای معلولان همچون افراد عادی فراهم شود، اما با گذشت ۸ سال از تصویب این قانون، این قشر همچنان در آرزوی اجرای کامل این قانون هستند.

بهارستانی ها در آن زمان به این فکر بودند که اجرای چنین قانون می تواند تا حدودی از حجم مشکلات معلولان بکاهد اما نمی دانستند که بعد از ۸ سال، این شهروندان همچنان سهمی از امکانات رفاهی، تفریحی، مناسب سازی شهری، حمل و نقل عمومی و ... نداشته باشند و قانون جامع حمایت از حقوق معلولان فقط در کاغذ باقی بماند.

در قانون جامع حمایت از معلولان دولت مکلف شده زمینه های لازم را برای تأمین حقوق معلولان، فراهم و حمایت های لازم را از آنها به عمل آورد، ضمن اینکه تمامی وزارتخانه ها، سازمان ها و مؤسسات و شرکت های دولتی و نهادهای عمومی و انقلابی موظف اند در طراحی، تولید و احداث ساختمان ها و اماکن عمومی و معابر و وسایل خدماتی به نحوی عمل کنند که امکان دسترسی و بهره مندی از آنها برای معلولان همچون افراد عادی فراهم شود و سازمان بهزیستی کشور وظیفه دارد در چارچوب اعتبارات مصوب در قوانین بودجه سالانه اقدامات ذیل را به عمل آورد.

در بخش دیگری از مواد قانون جامع حمایت از معلولان آمده است: این افراد می توانند در استفاده از امکانات ورزشی، تفریحی، فرهنگی و وسایل حمل و نقل دولتی (مترو، هواپیما، قطار) از تسهیلات نیم بها بهره مند شوند و افراد تحت سرپرستی معلولان با معرفی سازمان بهزیستی کشور تحت پوشش بیمه خدمات درمانی و بیمه مکمل درمانی قرار گیرند. ضمن اینکه یکی از فرزندان اولیائی که خود ناتوان و معلول بوده (هر دو یا یکی از آنها معلول باشد) و یا حداقل دو نفر از فرزندان آنها ناتوان و معلول باشد، از انجام خدمت وظیفه عمومی معاف می شود.

در ادامه مواد قانون جامع حمایت از معلولان نیز بر حمایت دولت جهت ایجاد فرصت های شغلی برای افراد معلول و پرداختی سازمان بهزیستی کشور به مراکز غیردولتی (روزانه و شبانه روزی) بابت نگهداری، خدمات توان بخشی و آموزشی و حرفه آموزی معلولان تأکید شده است.

در موادی دیگر از قانون جامع حمایت از معلولان آمده است که مرکز آمار ایران موظف است در سرشماری های عمومی جمعیت کشور به نحوی برنامه ریزی کند که جمعیت افراد معلول به تفکیک نوع معلولیت آنها مشخص شود.

بر اساس مواد دیگر این قانون سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران موظف است حداقل دو ساعت از برنامه های خود را در هفته در زمان مناسب به برنامه های سازمان بهزیستی کشور و آشنایی مردم با توانمندی های معلولین اختصاص دهد ضمن اینکه سازمان بهزیستی کشور موظف است با ایجاد ساز و کار مناسب، نسبت به قیومیت افراد معلول اقدام کند و دادگاه ها موظف اند در نصب یا عزل قیم معلول صرفاً از طریق سازمان مذکور عمل و مبادرت به صدور حکم کند.

در خصوص تأمین بودجه مورد نظر نیز در قانون جامع حمایت از معلولان ذکر شده است که بودجه از محل اعتباراتی که دستگاه ها و نهادها حسب وظایف قانونی در قوانین بودجه سالانه منظور می کنند و از محل اعتبارات هزینه ای و تملک سرمایه ای سازمان بهزیستی کشور که تاکنون از محل اعتبارات مذکور خدمات لازم را به معلولان ارائه داده است و از محل وجوه واصله از اجرای طرح هدفمند کردن یارانه ها در کشور و همچنین از محل صرفه جویی در هزینه های دستگاه ها، شرکت های دولتی و نهادهای عمومی که می زان سالانه آن برای هر یک از دستگاه ها و شرکت ها و نهادها را هیئت وزیران مشخص شده است، تأمین شود.

تبصره ۲ ماده ۱۶ این قانون نیز اجرای این قانون را موقوف به تخصیص اعتبارات مربوطه کرده و گفته آن تعداد و یا بخشی از مواد این قانون که نیاز به اعتبار جدید داشته باشد مادامی که اعتبار لازم از محل منابع مذکور در این ماده تأمین نگردد اجرا نخواهد شد.

با نگاهی گذار به برخی از مواد قانون جامع حمایت از حقوق معلولان پی خواهیم برد که بخش گسترده ای از مواد از سوی دستگاه ها و سازمان ها مغفول مانده که همین امر منجر به کاهش خدمت رسانی به معلولان شده است.

قانون جامع حمایت از حقوق معلولان متوجه اشکالاتی از جمله تضعیف جایگاه سازمان بهزیستی در الزام دستگاه ها به اجرای قانون و نظارت بر عملکرد آنها و همچنین تبصره ۲ ماده ۱۶ این قانون است که راه فرار را برای دستگاه ها باز گذاشته و اجرای قانون را منوط به تخصیص بودجه دانسته خواهیم شد، که سرانجام پس از گذشت سالها از تصویب این قانون، مسئولان پی به مشکلات این قانون بردند و خواستار بازنگری در آن شدند و به همین منظور اواخر سال گذشته مسئولان از بازنگری و اصلاح مفاد این قانون با تشکیل کارگروهی متشکل از وزارتخانه های رفاه، بهداشت، فراکسیون حمایت از معلولان مجلس و تشکل های غیردولتی خبر دادند.^(۱)

مسئولین، مدیران و تشکل های معلولین لازم است از قانون ۸۳ و عدم موفقیت آن درس بگیرند و تجارب پیشین را در جریان قانون جدید عملی کنند. البته هنوز کسی، روزنامه نگاری، و کارشناسی تحلیل جامع از علل و عوامل عدم موفقیت آن عرضه نکرده اند. زیرا اطلاعات جامع، آمارها را در اختیار

ص: ۵۲۷

ندارند. تجربه بزرگی که در قانون ۸۳ و قوانین پیش تر بوده این است که تمامی اسناد و مدارک جمع آوری شود و بانک اطلاعات سرویس دهی گردد.

حق مشارکت معلولان در زندگی سیاسی و عمومی - تیرماه ۹۲

برای معلولان در ابعاد مختلف، اعم از آموزش، توان بخشی، اشتغال، تأمین سلامت و مشارکت اجتماعی بود، اما امیدواریم بازنگری قانون و تصویب آن در مجلس نیز نیاز به چندین سال زمان نداشته باشد.

معلولان یا به تعبیر شایسته تر توان خواهان، بزرگ ترین اقلیت جهان نام گرفته اند که حدود ۱۰ درصد از جمعیت این کره خاکی را تشکیل می دهند. اقلیتی پراکنده که هیچ مرزی نمی شناسد. در دل تمام ملل و اقوام و مذاهب اعم از زن و مرد یافت می شوند. اما اقلیت نامیدن آنها به معنای اقلیت حقوقی نیست. معلولان تابع نظام حقوقی اقلیت ها نیستند بلکه در حوزه جداگانه ای به نام حقوق معلولان به عنوان شاخه ای از نظام حقوق بشر و تحت لوای آن قرار دارند. حقوق معلولان پا را از مرزهای نظام حقوقی داخلی فراتر نهاده و وارد عرصه ی نظام حقوق بین الملل شده است. بر این اساس، صیانت از حقوق افراد دارای معلولیت دیگر نه از سر لطف و دلسوزی نهادهای قدرت است بلکه الزام و تعهدی قانونی است که بر عهده یکایک دولتهاست. کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت (۲۰۰۶) نقطه ی عطفی در تاریخ بشریت و نشانگر عزم جدی جامعه ی جهانی در پاسداری از حقوق معلولان محسوب می شود. این کنوانسیون، معلولان را با وجود برخورداری از حمایت های کلی اسناد بین المللی حقوق بشری چون اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸) و میثاق بین المللی حقوق بشر (۱۹۶۶)، زیر چتر حمایتی حقوق خاص قرار می دهد. معلولان به دلیل دارا بودن وضعیت خاص جسمی یا روحی و روانی ناتوان از بهره وری کامل حقوقی که برای همه ی انسان ها در نظر گرفته شده می باشند و در مواردی قربانی تبعیض های مضاعف و چندگانه قرار می گیرند مانند زنان و کودکان معلول که حتی ممکن است وضع از این بدتر باشد اگر از می ان گروه های اقلیت نیز باشند! در نتیجه مبرهن است که این گروه از جمعیت انسانی نیازمند مداخله ی جدی تر دولت در فراهم کردن امکانات و یاری رساندن به آنها از طریق اتخاذ سیاست ها و تدوین و اجرای قوانین مساعد حال آنهاست. با آگاهی از چنین واقعیتی بود که سازمان ملل متحد دست به تدوین و تصویب کنوانسیون ۲۰۰۶ زد که خوشبختانه با اقبال جهانی نیز روبرو بود. بر اساس آخرین آمار اعلامی در سایت سازمان ملل متحد، ۱۵۵ کشور کنوانسیون مزبور را امضا و ۱۳۰ کشور به تصویب رسانده اند از جمله ایران که بعد از امضاء سند در زمان ارائه شده اولیه برای امضا کشورها، در سال ۱۳۸۷ شمسی در مجلس شورای اسلامی این کنوانسیون را به تصویب رساند اگرچه با تأخیری قابل توجه سند الحاق ایران از سوی وزارت خارجه به سازمان ملل تودیع شد. بهر حال سند مزبور در حال حاضر، وارد نظام حقوق داخلی کشور ما شده و همسنگ با دیگر قوانین داخلی الزام آور محسوب می شود.

از جمله مواد مهمی که در این کنوانسیون ۵۰ ماده ای وجود دارد و قصد داریم در این نوشتار کوتاه بیشتر به آن پردازیم ماده ی ۲۹ می باشد. ماده ی ۲۹ به حقوق سیاسی معلولان می پردازد و به طور روشن بر حق آنان برای مشارکت در زندگی سیاسی و عمومی تأکید می کند. مشارکت در زندگی

سیاسی و عمومی یک حق بشری و همچنین مبنایی برای برخورداری از دیگر حقوق بشری به شمار می رود. حق رأی دادن و حق انتخاب شدن از مهم ترین جلوه های این حق به شمار می روند. هرچند این حق فراتر از تشریفات جریان های دموکراتیک است و مشارکت در مفهوم گسترده تری از جمله مشارکت در تصمیم گیری های سیاسی و قانون گذاری و همچنین مشارکت در روند توسعه را در بر می گیرد.

حقوق سیاسی که مفهوم شناخته شده ای در نظام حقوق بشر است در ماده ی ۲۵ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی چنین آمده است: «هر شهروندی حق و امکان خواهد داشت بدون در نظر گرفتن هیچ یک از تبعیضات مذکور در ماده یک (نژاد، رنگ، جنس، زبان، مذهب، عقیده سیاسی یا عقیده دیگر، اصل و منشأ ملی یا اجتماعی، ثروت، نَسَب یا سایر وضعیت ها) و بدون محدودیت های غیر معقول:

الف. در اداره امور عمومی بالمباشره یا به واسطه نمایندگان که آزادانه انتخاب شوند، شرکت نماید.

ب. در انتخابات ادواری که از روی صحت به آراء عمومی مساوی و مخفی انجام و تضمین کننده بیان آزادانه اراده انتخاب کنندگان باشد رأی بدهد و انتخاب بشود.

ج. با حق تساوی طبق شرایط کلی بتواند به مشاغل عمومی کشور خود نائل شود.

«کمیته حقوق بشر مرجع نظارتی میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی در یک نظریه تفسیری، ابعاد مشارکت در امور عمومی و حق رأی را چنین تشریح می کند: «ماده ۲۵ میثاق حق همه ی شهروندان در شرکت در امور عمومی، حق به رأی دادن و انتخاب شدن و حق برخورداری از خدمات عمومی را به رسمیت شناخته و از آن حمایت می کند. میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی همه ی کشورها را فارغ از نوع نظام سیاسی که بر آنها حاکم است، ملزم می کند که به نحو مقتضی مصوبات و سیاست های مرتبط خودشان را با این میثاق تطبیق دهند تا همه شهروندان از فرصت مؤثر بهره مندی از حقوقی که در میثاق حمایت شده است، برخوردار شوند. ماده ۲۵ در مرکز ثقل حکومت دموکراتیک - که بر پایه ی رضایت مردم و مطابق با اصول این میثاق (حقوق مدنی و سیاسی) شکل گرفته است - قرار دارد».

اما ماده فوق الذکر میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی با وجود شمولیت گسترده ی آن، برای حمایت از حقوق سیاسی معلولان ناکافی است زیرا این ماده که سعی در کوتاه کردن دست دولت در برقراری تبعیض داشته، هیچ گونه تعهد ایجابی را برای دولت برای برداشتن موانع عملی تبعیض فراروی افراد دارای معلولیت در نظر نمی گیرد، در صورتی که امروز در دنیا این مسئله روشن شده است که با توجه به تحولات حقوق بشری، معلولان بیش از موانع قانونی از تبعیض های عملی واقع در متن جامعه رنج می برند و نمی توانند در یک فرصت برابر و چشم بسته به تفاوت ها با بقیه مردم رقابت کنند بلکه نیاز به اقدامات حمایتی دارند تا کمبودها و نارسائی های آنها جبران شود. به خاطر همین کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت، دولت ها را ملزم می کند که پس از برداشتن موانع تبعیض آمیز علیه معلولان بایستی تئوری تبعیض مثبت را در حق آنان اجرا کنند؛ در نتیجه بر اساس ماده ی ۵ کنوانسیون مذکور، تدابیر ویژه ای که برای تسریع یا دستیابی به برابری عملی افراد دارای معلولیت ضروری است، به عنوان تبعیض تلقی نمی گردد. ماده ی ۲۹ کنوانسیون نیز بر اساس همین رویکرد

است که حمایت دولت را در مشارکت دادن معلولان در امور سیاسی ضروری می‌داند. لحن ماده ۲۹ کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت با لحن ماده ۲۵ میثاق حقوق مدنی و سیاسی متفاوت است:

در ماده ی ۲۹ از عبارات (دولت) تعهد می‌نماید، تضمین می‌کند، ترغیب می‌کند و.. استفاده شده است یعنی مسئولیت بیشتر بر دوش دولت سنگینی می‌نماید. در بند الف ماده ۲۹ آمده است که دولت‌های عضو متعهد خواهند شد که تضمین نمایند افراد دارای معلولیت می‌توانند بطور مؤثر و کامل در زندگی سیاسی و عمومی بر مبنای برابر با سایرین، مستقیماً یا از طریق نمایندگان که آزادانه برگزیده اند از جمله حق و فرصت افراد دارای معلولیت جهت رأی دادن و انتخاب شدن، مشارکت نمایند.

نکته دیگری که در ماده ی ۲۹ بایستی مورد توجه قرار گیرد این است که هیچ محدودیتی را برای معلولان فرض نمی‌کند و حتی معلولان ذهنی از حقوق سیاسی کامل برخوردارند و می‌توانند در انتخابات رأی بدهند و یا انتخاب شوند. زیرا که هدف اولیه کنوانسیون یاد شده ترویج، حمایت و تضمین برخورداری کامل و برابر از تمامی حقوق بشر برای تمام افراد معلول بوده است و هیچ استثنایی را باقی نگذاشته است. هر چند در حال حاضر معلولان ذهنی در اغلب کشورها از حقوق کامل برخوردار نیستند ولی طبق نظر دیوان اروپایی حقوق بشر محروم کردن آنان از مشارکت سیاسی نقض اصل تساوی انسان‌ها و حق بر انتخابات آزادانه است. نمونه ی مشهور آن قضیه **Kiss Vs Hungary** در نزد دیوان اروپایی حقوق بشر می‌باشد. در این قضیه خواهان (**kiss**) که مبتلا به جنون افسردگی بوده طبق حکم دادگاه مجارستان تحت قیمومیت جزئی قرار گرفت. وی از اینکه از حق ثبت نام در انتخابات محروم شده بود نزد دیوان اروپایی حقوق بشر شکایت کرد زیرا که طبق قانون اساسی مجارستان افرادی که تحت قیمومیت قرار داشته باشند حق رأی ندارند. دیوان مذکور قانون داخلی مجارستان را نقض ماده ۳ (حق بر انتخابات آزاد) پروتکل اول کنوانسیون اروپایی حقوق بشر تشخیص داد. کمیسر حقوق بشر شورای اروپا از این رأی تاریخی استقبال کرده و آن را نقطه ی شروعی برای تغییر در جهت ارتقا حقوق افراد دارای معلولیت عنوان کرده است.

با این حال گروه اندکی از کشورها محدودیت‌های اعمال شده بر افراد ناتوان ذهنی را برداشته اند؛ برای مثال استرالیا یکی از کشورهایی است که تمام محدودیت‌های معلولان برای انتخاب کردن و انتخاب شدن را در قوانین داخلی کشور برداشته است، در نتیجه آنها حق دارند از تمام حقوق سیاسی خودشان در تساوی با دیگران برخوردار شوند. در همین راستا دولت بریتانیا در سال ۲۰۰۶ قانون انتخابات را اصلاح کرد که بر اساس آن افراد ناتوان ذهنی که پیش از این فاقد صلاحیت حقوقی برای رأی دادن بودند، از حقوق کامل برخوردار شده اند. از طرف دیگر، یکی از کشورهای موفق در زمینه پاسداری و حمایت از حقوق معلولان که در آثار منتشره بین المللی در موضوع مورد بحث حاضر معرفی شده، کشور بوركینا فاسو می‌باشد که علاوه بر رفع موانع قانونی بر سر راه مشارکت سیاسی افراد معلول، به دنبال تضمین عملی برنامه تبعیض مثبت، در نهادهای قضایی، قانون گذاری و اجرایی سهمیه های خاصی را برای معلولان در نظر گرفته است.

در کشور ما با وجود اینکه ایران عضو کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت ۲۰۰۶ می‌باشد اما در حقوق داخلی تضمین مدبرانه ای برای حقوق سیاسی معلولان اندیشیده نشده است. حتی قانون جامع حمایت از حقوق معلولان هیچ ماده ای را به این موضوع اختصاص نداده است. در قوانین

انتخابات کشور نیز معلولان با چالش های جدی مواجه هستند. از جمله ی این چالش ها بحث شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان در قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی و نیز به همان نحو، شرایط انتخاب کنندگان در قانون انتخابات ریاست جمهوری است. ماده ۲۷ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی یکی از سه شرط انتخاب کنندگان را عاقل بودن ذکر می کند یعنی این ماده معلولان ذهنی را از حق رأی دادن محروم می کند. از طرف دیگر، در بند ۶ ماده ۲۸ همان قانون در مورد شرایط انتخاب شوندگان آمده است که انتخاب شوندگان هنگام ثبت نام باید دارای سلامت جسمی در حد برخورداری از نعمت بینایی، شنوایی و گویایی باشند. تبعیض آمیز بودن این بند بر کسی پوشیده نیست. زیرا که بخش های زیادی از معلولان را از شرکت در انتخابات و کاندید شدن برای نمایندگی مجلس محروم می کند. ماده ۳۶ قانون انتخابات ریاست جمهوری هم مثل قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی یکی از شرایط سه گانه ی انتخاب کنندگان را عدم جنون می داند؛ در نتیجه مجانبین که جزء معلولان ذهنی به شمار می روند از صلاحیت حقوقی برای رأی دادن برخوردار نیستند. البته در خصوص جنون شاید بتوان این توجیه را مطرح کرد که ناتوانی ذهنی وقتی به این درجه برسد دیگر اراده فرد منتفی می شود و تشخیصی در موضوعات ندارد تا بتواند رأی بدهد و طبیعتاً قیّم و سرپرست فرد به جای او تصمیم درست و منطبق با مصالح او را باید اتخاذ نمایند ولی اگر ناتوانی ذهنی در این سطح نباشد، به طرق مختلف از جمله کمک قانونی دیگران باید این امکان را فراهم کرد که فرد دچار مشکل، بتواند خود تشخیصش را در امور مختلف اجتماعی بیان دارد و از فرصت های مزبور محروم نشود. نکته دیگر قابل ذکر در حیطه قوانین کشور ما این است که در کمال تعجب بر خلاف قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی، در مقررات مربوط به انتخابات ریاست جمهوری، سلامت جسمی از شروط کاندیدها برای ثبت نام در انتخابات ریاست جمهوری محسوب نمی شود گرچه حکمت آن روشن نیست و هیچ تجربه عملی نیز در این خصوص نداشته ایم ولی ظاهراً امتیاز مثبتی به نفع حقوق معلولان در مقایسه با قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی به شمار می رود. قانون انتخابات شورای اسلامی شهر و روستا اما هیچ گونه ذکر در مورد سلامت جسمی و روانی به عنوان شرط لازم برای افراد انتخاب کننده یا انتخاب شونده به می ان نیاورده است؛ در نتیجه معلولان در انتخابات شورای اسلامی شهر و روستا با هیچ مانعی به لحاظ معلولیت روبرو نخواهند بود. قانون انتخابات شورای اسلامی شهر و روستا یکی از مدرن ترین و دموکراتیک ترین قانون انتخاباتی کشور به لحاظ برقراری اصل برابری و منع تبعیض محسوب می شود که نه تنها معلولان و برخی گروه های آسیب پذیر دیگر با محدودیت مشارکت مواجه نیستند بلکه اقلیت های دینی نیز برابر با دیگران می توانند در آن با حق رأی کامل و آزادانه در انتخابات شرکت کنند.

آنچه اجمالاً با مطالعه قوانین انتخاباتی در نظام حقوقی ایران بر می آید این است که علیرغم وجود قوانین مترقی به خصوص قانون اساسی کشور و تأکید آن بر برابری همگانی در مقابل قانون و در بهره مندی از قانون (اصول ۱۹ و ۲۰)، مستثنی کردن معلولان و انکار حقوق کامل آنها در مشارکت سیاسی از لحاظ موازین بین المللی حقوق بشر معاصر قابل پذیرش نیست و بر همین اساس لازم است نهادهای قانون گذاری و سیاست گذاری عمومی ضمن توجه به تعهدات بین المللی کشور، در

جهت رفع موانع موجود قدم های مثبتی بردارند و به خصوص زمینه های اجرایی ماده ۲۹ کنوانسیون را به طور کامل فراهم آورند.

حقوق سیاسی معلولان در انتخابات محدود به رأی دادن و رأی گرفتن نیست. دیگر حقوقی که معلولان در فرایند انتخابات دارند نباید مورد غفلت واقع شود. شاید مجموعه حمایت هایی که معلولان در زمان انتخابات به آن نیاز دارند در یک نگاه ساده به نظر برسند ولی برای خود افراد دارای معلولیت بسی پراهمیت می باشند. دسترسی به رسانه هایی که برای معلولان قابل فهم باشد مانند تهیه روزنامه به خط بریل برای نابینایان برای آگاهی از اخبار، آگاه کردن آنها از شرایط ثبت نام، لیست کاندیدها، تشکیل احزاب، رأی دادن، حتی کاندید شدن و انتخاب شدن و محل مناسب قرار گرفتن صندوق رأی گیری که برای معلولان قابل دسترس باشد، از جمله حقوق دیگر معلولان هستند که باید در این زمینه مراعات شوند. در خیلی از کشورها به مسئولان برگزار کننده انتخابات آموزش های ویژه رفتار با معلولان داده می شود که مبادا حقوق متناسب با شئون آنان نادیده گرفته شود.

نتیجه طبیعی مشارکت دادن معلولان در زندگی سیاسی و عمومی هر جامعه برابر ماده ۲۹ کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت، این است که آنها اعم از ناتوانان حسی یا ذهنی احساس خواهند کرد که در تصمیم گیری های سرنوشت جامعه همراه با سایر افراد به طور برابر شریک اند و چه دستاوردی بزرگ تر از این امر که همه اجزا جامعه در فرآیند تکاملی جامعه مشارکت داشته باشند. (۱)

منابع:

مجموعه قوانین و مقررات انتخابات جمهوری اسلامی ایران قابل دسترس در سایت وزارت کشور

www.ohchr.org/EN/Issues/Disability/Pages/politicalpubliclife.aspx

www.ohchr.org/EN/Issues/Disability/Pages/ThematicStudies.aspx

Thematic study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on participation in political and public life by persons with disabilities (A/HRC/۱۹/۳۶)

Marianne Schulze, Understanding the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, July ۲۰۱۰, Available Online

<http://www.handicap-international>

fr/fileadmin/documents/publications/HICRPDManual.pdf

www.un.org/disabilities

نامه سرگشاده به ریاست سازمان بهزیستی دکتر همایون هاشمی - مهرماه ۹۳

آقای خسرو گیتی فعال در عرصه حقوق ناشنوایان در نامه ای به دکتر هاشمی رئیس وقت سازمان بهزیستی کشور درباره حقوق ناشنوایان مطالبی را آورده است و متن نامه پس از سلام اینگونه است:

چون با وجود تصویب کنوانسیون حقوق اشخاص دارای معلولیت بموجب ماده واحده مصوب ۳ آذر ۱۳۸۷ مجلس شورای اسلامی از اجرای این کنوانسیون تا حال حاضر هیچ اثر و نشانی از تغییر در وضع اشخاص دارای معلولیت مشاهده نمی شود و به عنوان مثال علیرغم مقررات کنوانسیون درباره شناسایی زبان اشاره و استفاده از آن در آموزش ناشنوها هنوز از نظر سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور استفاده از زبان اشاره در آموزش اطفال ناشنوا ممنوع است و به نظر می رسد تعیین تکلیف برای سازمان های مربوط به اجرای این کنوانسیون تصویب آیین نامه اجرائی هیئت

۱- این مقاله به قلم محمدرضا آفتاب در وب سایت کمیسیون حقوق بشر اسلامی منتشر شده است.

وزیران را ایجاب می کند لذا با ایفاد طرح پیشنهادی برای این آیین نامه به پیوست هرگونه اقدام مقتضی را برای بررسی و نهایی کردن و تصویب آن به تجویز اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی استدعا دارد.

لزوماً اضافه می کند که هرگاه علت بلا- اجرا ماندن کنوانسیون احتمالاً- این گمان باشد که اظهار نظر شورای محترم نگهبان در جلسه مورخ ۴/۱۰/۱۳۸۷ خود دایر به عدم مغایرت این قانون با موازین اسلام و قانون اساسی بالحاظ شرط مقرر در تبصره ۲ آن و بدون رسیدگی ماهوی به مقررات کنوانسیون بوده است هرچند چنین گمانی درباره اظهار نظر شورای نگهبان به معنای این است که شورای محترم نگهبان انجام وظیفه اختصاصی خود مقرر در اصل نود و یکم قانون اساسی را به قوه مجریه محول کرده است که این نظر قابل قبول نیست لیکن می توان موضوع را از شورای محترم نگهبان سؤال نمود و بعد از حصول اطمینان از اینکه اظهار نظر قبلی شورای نگهبان با بررسی ماهوی مقررات کنوانسیون و احراز عدم مغایرت آن با موازین اسلام و قانون اساسی بوده برای تصویب آیین نامه اجرایی کنوانسیون اقدام شود.

در رعایت « موازین حقوقی » منظور در تبصره ۲ مذکور هم هر چند معنای واضح آن موازین اسلام و قانون اساسی است اما اگر در این خصوص هم تردیدی باشد می توان بر طبق اصل هفتاد و سوم قانون اساسی تفسیر عبارت را از مجلس شورای اسلامی درخواست نمود. با تجدید احترام و تشکر قبلی از هرگونه اقدام مساعد جنابعالی. خسرو گیتی، ۳ مهر ۱۳۹۳ (۱)

ملاحظات: بر اساس نکات مطرح شده در نامه مزبور، آقای گیتی طرح پیشنهادی برای آیین نامه اجرائی قانون تصویب کنوانسیون حقوق اشخاص دارای معلولیت را به صورت زیر عرضه کرده است.

۱- با توجه به مقررات کنوانسیون حقوق اشخاص دارای معلولیت وزارت رفاه، کار و امور اجتماعی (سازمان بهزیستی کشور) موظف است تهیه و اجرای پیگیر و مستمر طرح های زیر را در اولویت قرار دهد:

الف - آگاه سازی جامعه از معلولیت و لزوم قبول آن به عنوان یک نوع انسانی و احترام به منزلت انسانی اشخاص معلول

ب - مناسب سازی اماکن و مؤسسات و وسایل خدماتی و حمل و نقل برای سهولت استفاده اشخاص معلول از جمله اشخاص نابینا و ناشنوا از این امکانات

پ - تأمین و توزیع وسایل توان بخشی بین اشخاص معلول بطور مجانی و حداکثر نیم بها حسب اقتضای مورد.

ت - تأسیس یک دفتر امور اشتغال اشخاص دارای معلولیت برای تهیه و اجرای تمامی طرح های حرفه آموزی، کارآفرینی، کاریابی برای اشخاص معلول و استخدام و اشتغال آنها در سازمان های دولتی و بخش خصوصی

ث - حمایت منظم و مستمر از کودکان و زنان و سالمندان معلول

ص: ۵۳۳

ج - برقراری کمک مالی برای اشخاص معلول و فقرزدائی از جامعه معلولان (کمک هزینه برای اشخاص معلول با درآمد شغلی و مستمری برای اشخاص معلول بدون کار و یا از کار افتاده)

۲- هرگونه اقدام لازم برای اجرایی کردن قسمت هایی از قانون جامع حمایت از معلولان که تاکنون بلا اجرا مانده است به عهده وزارت رفاه و کار و امور اجتماعی خواهد بود.

۳- وزارت رفاه و کار و امور اجتماعی مکلف است مراقبت نماید که در تمام تصمیم گیری های قانونی و اداری درباره امور اشخاص معلول نظر مشورتی سازمان های مربوط به آنان کسب شود و مورد توجه قرار گیرد و در امور اجرایی و خدماتی مربوط به هر گروه از معلولان هم از سازمان ها و اشخاص همان گروه استفاده شود.

۴- وزارت رفاه و کار و امور اجتماعی مسئول تهیه و اجرای طرح های مناسب تأمین سایر حقوق اشخاص دارای معلولیت مقرر در کنوانسیون است که در این آیین نامه از آن ذکری نیست و با توجه به بند الف قسمت ۱ ماده ۴ در هر مورد که تأمین حقوق اشخاص دارای معلولیت مطرح در این قانون وضع قانونی را ایجاب نماید تهیه پیش نویس لایحه قانون مورد نیاز به عهده وزارت رفاه و کار و امور اجتماعی خواهد بود.

۵- وزارت آموزش و پرورش (سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور) مکلف است آموزش مجانی پیش دبستانی و دبستانی و راهنمایی اطفال دارای معلولیت را با پشتیبانی های لازم آموزشی تأمین نماید.

۶- با توجه به شناسایی زبان اشاره به عنوان زبان خاص ناشنواها در ماده ۲ کنوانسیون حقوق اشخاص دارای معلولیت و سایر مواد کنوانسیون مربوط به این موضوع اولاً- وزارت آموزش و پرورش (سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور) و وزارت علوم و فن آوری به اقدامات لازم برای استفاده از زبان اشاره و مترجم زبان اشاره در آموزش ناشنواها در تمام سطوح آموزش ملزم می گردند.

ثانیاً- وزارت رفاه و کار و امور اجتماعی (سازمان بهزیستی کشور) موظف است برای تهیه و اجرای طرح های تحقیقاتی زبان اشاره مورد استفاده ناشنوایان مناطق مختلف کشور و ثبت و ضبط آن در فیلم های ویدئویی با استفاده از محققان زبان اشاره دانشگاهی کشور و کارشناسان زبان و نیز برای آموزش و تأمین مترجمان زبان اشاره در تمام موارد منظور در کنوانسیون مذکور اقدام نماید و هزینه اجرای تمامی طرح های مذکور در این آیین نامه از جمله طرح های تحقیقاتی و آموزشی زبان اشاره و حق الزحمه مترجمان زبان اشاره را در تمام موارد در بودجه سالانه خود پیش بینی نماید.

۷- کلیه وزارتخانه ها و سازمان های دولتی و شهرداری ها در اجرای این آیین نامه مکلف به همکاری با وزارت رفاه و کار و امور اجتماعی خواهند بود. (۱)

در پایان لازم به ذکر است اصلی ترین حقوق ناشنوایان ارتباط اجتماعی آنها است. اگر آنان نتوانند با دیگر ناشنوایان تعامل و ارتباط داشته باشند قطعاً بسیار مغبون خواهند شد. با توجه به اینکه زبان اشاره در ایجاد ارتباط ناشنوایان مؤثر است، لازم است در این زمینه تدبیر جدی عملی گردد.

ص: ۵۳۴

مجید انتظاری عضو هیات مدیره جامعه معلولان ایران درباره مشکلات و خواسته های معلولان می گوید: «به نظر می رسد توجه به نیازها و خواسته های معلولان در کشور در چرخه ای معیوب قرار گرفته و حل این مشکلات بسیار فراتر از وظایف سازمانی مانند سازمان بهزیستی است». می افزاید: «در همه جای دنیا سازمان ها و ارگان های مختلف در چرخه زندگی افراد معلول نقش مهمی دارند اما در ایران همه نگاه ها تنها به سازمان بهزیستی است، در حالی که این شکل از کار منطقی و درست نیست و همه دستگاه ها به نوعی باید به نیازهای معلولان جامعه پاسخ دهند.»

او با اشاره به ناقص بودن قوانین مربوط به معلولان می افزاید: «طبق ماده قانون اساسی بسیاری از دستگاه ها و وزارتخانه ها وظایفی را در قبال افراد معلول دارند اما متأسفانه همه آنها حتی شهرداری هم از این مسئولیت شانه خالی می کنند.» او تأکید می کند: «شهرداری وظیفه دارد معابر را برای افراد معلول مناسب سازی کند اما می توان گفت هیچ توجهی به این مساله نمی شود و اگر هم اقدامی شده کم و ناچیز بوده است.»

وی راجع به قانون ۸۳ می گوید: «این قانون با تمام نواقصی که داشت اما وزارتخانه ها و ارگان ها را موظف کرده بود برای پیشبرد اهداف جامعه معلولان اقداماتی انجام دهند اما باز هم معلولان مورد بی مهری این دستگاه ها قرار گرفتند و اقدامات مناسبی که بتواند به آنان کمک کنند را ندیدند.»

«براساس آمارها ۱۵ درصد از جمعیت کشور؛ یعنی چیزی حدود ۱۲ میلیون نفر از افراد جامعه معلول هستند، این در حالی است آمار بهزیستی حدود چهار میلیون نفر است و این نشان می دهد همه افراد معلول به دلایل شخصی نخواستند از امکانات بهزیستی بهره مند شوند.»

او تأکید می کند: «هرچند مسئولان کشور آمار ۱۵ درصد را قبول ندارند و طبق آمار جمعیت معلول را ۱۱ درصد اعلام می کنند اما با این وجود باز هم برای همین درصد - که چیزی حدود ۹ میلیون نفر را شامل می شود - کار اساسی ای انجام نداده اند.» انتظاری می گوید: «حال این سوال پیش می آید که آیا برای ۹ میلیون نفر تنها سازمان بهزیستی می تواند پاسخگوی آنها باشد و با توجه به سطح درآمد دستگاه ها و ارگان های دولتی آیا نباید قدمی از سوی آنان برداشته شود؟»

او با بیان اینکه ۶۰ درصد از جمعیت اعلام شده معلولان بیکار هستند، می گوید: «این افراد به دلایل مختلف و محدودیت هایی که دارند نمی توانند از خانه خارج شوند و یکی از علت های آن هم این است که دسترسی های لازم برای آنان تعریف نشده است و به همین دلیل فرد معلول به تنهایی نمی تواند از خانه خارج شود.» این عضو هیات مدیره جامعه معلولان ایران معتقد است: «معلولان با چهار مشکل اساسی مثل حق دسترسی، حق آموزش، حق معیشت و مسائل فرهنگی مواجهند. تمام این مشکلات دست به دست هم می دهد تا معلولان نتوانند با مشکلاتی که دارند به راحتی در جامعه حضور یابند.»

نگاه تبلیغ محور به جای برنامه محور: «با این همه مشکلاتی که گفته شد تنها سازمان بهزیستی نمی تواند پاسخگویی این مسائل و مشکلات باشد. متأسفانه نگاهی که هم اکنون در جامعه حاکم است نگاه تبلیغ محور به جای برنامه محور است.»

انتظاری می گوید: «نکته مهم تر اینکه مشکلات معلولان تنها در روز جهانی معلولان مطرح می شود و این افراد در این روز تاج سر جامعه می شوند؛ همه می آیند وعده وعید هایی می دهند، می روند و دوباره همه چیز فراموش می شود تا سال آینده و این چرخه همچنان ادامه دارد.»

او به گفته های ابوترابی نماینده مجلس اشاره می کند و می گوید: «این نماینده هم بارها تاکید کرده برای جامعه اسلامی زینده نیست که افراد معلول در تنگنا قرار گیرند و خدماتی که در خور و شایسته آنان است، انجام نگیرد.»

وی از مسئولان خواست از زیر بار مسئولیت حمایت و کمک معلولان شانه خالی نکنند و با همراهی تمام دستگاه ها به نیازهای این قشر پاسخ دهند.

انتظاری یکی از انتقادات وارده به دستگاه های دولتی را متوجه سازمان صداوسیما می داند و می گوید: «طبق ماده ۱۲ قانون اساسی این سازمان باید هفته ای دو ساعت برنامه مفید برای معلولان داشته باشد اما متأسفانه این اتفاق نیفتاده و اگر هم کاری شده در حد ساخت یک سریال بوده که آن هم چهره خوبی از معلولان ارائه نشده است.»

او حق استخدامی معلولان را مورد اشاره قرار می دهد و می گوید: «در ماه های گذشته، رای اصلاحی دیوان عدالت اداری درباره استخدام معلولان در آموزش و پرورش صادر شده است. این دیوان یک بار دیگر بر الزام آموزش و پرورش به استخدام افراد دارای معلولیت تاکید کرد اما اتفاقی که عملاً در ۱۰ سال گذشته افتاده، بی توجهی و شانه خالی کردن دستگاه های دولتی و وزارتخانه ها از زیر بار استخدام سه درصدی معلولان بوده که باید مسئولان مربوطه پاسخگوی این مساله باشند.»

وزیر آموزش و پرورش و تخریب استخدام معلولان: عضو هیات مدیره جامعه معلولان ایران می گوید: «در سال ۸۹ حاجی بابایی وزیر آموزش و پرورش محمود احمدی نژاد با استخدام معلولانی که در آزمون استخدامی وزارت آموزش و پرورش نمره قبولی دریافت کرده بودند، مخالفت کرد. همین امر با واکنش افراد دارای معلولیت و به خصوص معلمان معلول مواجه شد و به شکایت از این وزارتخانه به دیوان عدالت اداری انجامید.» او تاکید می کند: «دیوان عدالت اداری هم حق را به معلولان داد و در آرای متعدد خود بر الزام آموزش و پرورش نسبت به اعمال سهمیه معلولان در آزمون استخدامی تاکید کرد اما داستان به همین جا ختم نشد و مدیرکل دفتر حقوقی، املاک و حمایت قضایی معاونت حقوقی و امور مجلس وزارت آموزش و پرورش در تیرماه ۹۱ طی دادخواستی که بی شباهت به فرار رو به جلو برای توجیه اشتباه این وزارتخانه نبود، یک بار دیگر نسبت به رای صادره اعتراض کرد که دیوان عدالت اداری نیز در روز ۲۵ خرداد ۹۳ با ابلاغ رای اصلاحی، مجدداً بر دادنامه قبلی تاکید کرد.»

انتظاری با بیان اینکه طبق بند الف ماده «۷» قانون ۱۶ ماده ای حقوق معلولان، اختصاص حداقل ۳ درصد از مجوزهای استخدامی دستگاه های دولتی و عمومی اعم از وزارتخانه ها، شرکت ها، موسسات، نهادهای عمومی و انقلابی و دیگر دستگاه هایی که از بودجه عمومی کشور استفاده می کنند به افراد معلول واجد شرایط، وظیفه ای قانونی است، یادآور می شود: «در هیچ کجای این بند هم لفظ «می تواند»، «در صورت امکان» یا عباراتی از این دست که متضمن «اختیاری» بودن موضوع برای دستگاه ها باشد، نیامده و به نظر می رسد قانونگذار در مقام بیان، دستگاه ها را «مکلف» کرده

است. بنابراین استخدام ۳ درصد جزء حقوق قانونی معلولان محسوب می شود و هیچ دستگاهی نمی تواند و نباید از زیر بار این وظیفه، شانه خالی کند.»^(۱)

سیر برنامه جامع از اصلاح تادوین - مرداد ۹۴

سهیل معینی مدیر عامل انجمن باور ناگفته هایی از روند بازنگری قانون جامع حقوق معلولان را در مصاحبه ای با روزنامه ایران سپید بازگفته است. ضرورت توجه نهادهای دولتی، نهادهای عمومی غیر دولتی و نهادهای خصوصی به معلولان، موضوع تازه ای نبوده و از سالهای دور مورد توجه برخی کارشناسان و فعالان حوزه معلولان بود. لزوم برخورداری قشر معلول از حقوق ویژه، در درجه اول اهمیت مباحث کارشناسان قرار داشت و ضرورت نیل به مجموعه مدونی از حقوق ویژه افراد معلول، آن دسته از فعالان صاحب دغدغه و نمایندگان پیگیر در مجلس شورای اسلامی را بر آن داشت تا اقدام به تدوین مجموعه منسجمی تحت عنوان «حقوق ویژه افراد معلول» کنند. ماحصل آن اقدامات، تصویب قانون ۱۶ ماده ای «حمایت از حقوق معلولان» در سال ۱۳۸۳ در مجلس ششم شورای اسلامی شد. اما بعد از گذشت چند سال، مسائلی مثل میزان نظارت بر اجرای قانون و لحاظ کردن موارد مغفول مانده، مسئولان و برخی کارشناسان را به امر بازنگری آن قانون واداشت. حاصل فرآیند مباحث و جلسات متعددی که برگزار گردید، تدوین مجموعه ای از مواد تحت عنوان «برنامه جامع حمایت از حقوق معلولان» شد که مقرر گردید این مجموعه در قالب لایحه ای از سوی دولت یازدهم به مجلس ارائه شود تا تحت بررسی نمایندگان مجلس قرار بگیرد. نکته جالب توجه و در عین حال قابل بحث، روند چگونگی تدوین برنامه جامع حمایت از حقوق معلولان است. به نظر میرسد طرح شفاف مباحث مطروحه در جلسات بازنگری قانون جامع و بیان نکات ناگفته پیرامون فرآیند تدوین برنامه جامع، برای تنویر افکار جامعه هدف، مفید باشد. به همین بهانه، گفتگوی مفصلی با سهیل معینی، مدیر عامل شبکه تشکلهای نایبایان و کمیسیون کشور و مدیر عامل انجمن باور که به عنوان یکی از نمایندگان نهادهای غیر دولتی در طرح بازنگری قانون جامع حمایت از حقوق معلولان حضور داشته، انجام داده ایم.

* به عنوان سرآغاز گفتگو، اشاره ای به ضرورت بازنگری قانون جامع حمایت از حقوق معلولان داشته باشید.

- بعد از اینکه قانون در سال ۸۳ به تصویب مجلس ششم رسید، پس از چند سال به این فکر افتادیم روند پیشبرد اجرای قانون را بررسی کنیم. در این بررسی به اشکالاتی برخوردیم که بخشی از آن اشکالات به متن قانون باز می گشت. بارها این مسأله را با دوستانی که نگاه حقوقی داشتند مطرح کردیم. حقیقت این است که متن قانون جامعه به صورت طرح قانونی در مجلس تصویب شد. طرحهای قانونی برخلاف لوایح، نمی توانند بار مالی بر دولت تحمیل کنند. به هر حال باید این قانون از فیلتر تأیید شورای نگهبان هم می گذشت. یکی از مهمترین اصول تأیید مصوبات مجلس از سوی شورای نگهبان، عدم مغایرت با شرع و همچنین عدم مغایرت با اصل ۷۵ قانون اساسی بود که بنا بر

ص: ۵۳۷

اصل ۷۵ قانون اساسی، نباید طرحهای مصوب مجلس بار مالی بر دولت تحمیل کنند. طبعاً در تنظیم متن قانون این نکته لحاظ شد که بار مالی بر دولت تحمیل نشود تا مورد تأیید شورای نگهبان گردد. خب موادی که ابعاد رفاه اجتماعی معلولان را پوشش می دادند، طبعاً باری مالی داشتند، به همین علت یا حذف شدند یا به گونه ای نگاشته شدند که مستقیم بار مالی بر دولت تحمیل نکنند. این یکی از نقایص قانون بود. نقیصه دیگر قانون، همان ماده ۱۶ معروف بود که اجرای قانون را منوط به وجود بودجه میکرد. علاوه بر اینها، فقدان نظارت نقیصه و ضعف دیگر قانون بود.

یکی از وظایف دوگانه مجلس در کنار امر قانونگزاری، نظارت بر حسن اجرای قوانین است. انتظار می رفت در طول این یازده سال مجلس بر اجرای این قانون نظارت دقیق داشته باشد که به هر دلیل، این نظارت ضعیف بود. در نتیجه تلاش بر این شد تا در متن اصلاحیه قانون، نهاد نظارتی دیده شود. این موارد، نقایص و ضعف های درونی قانون محسوب می شدند، اما اشکالات دیگری هم وجود داشت. مثلاً برخی مواد قانون به دلیل تحولات قانونی و اداری در کشور از درجه اعتبار ساقط شده بودند. به عنوان نمونه، آنجا که در موضوع مسکن مقرر شده بود ۱۰ درصد مسکن های اجاره به شرط تملیک باید به معلولان اختصاص یابد، دیگر قابل اجرا نبود یا در بحث استخدام ها مقرر شده بود ۶۰ درصد پست اپراتوری تلفن ها باید شامل معلولان شود که این سیستم ها دستخوش تحولات اداری و قانونی قرار گرفته بودند. بنابر این باید متن قانون مورد بازنگری قرار میگرفت. ضمن اینکه برخی موارد مثل مسائل مربوط به تأمین اجتماعی در قانون لحاظ نشده بودند و باید به هر شکل در قانون گنجانده می شدند. مجموعه این جمع بندی ها پس از ۸-۹ سال اجرای قانون در یک طیف زمانی یکی دو ساله این نتیجه را به دست داد که بهتر است قانون جامع حمایت از حقوق معلولان مورد بازنگری قرار گرفته و تقویت شود و نقایص قانون از نظر محتوایی، اجرایی و تطبیق با شرایط زمان حل گردد. با توجه به اینکه دولتی و همچنین غیر دولتی ها متقاعد به بحث بازنگری شده بودند، نوعی همگرایی و وفاق به منظور بازنگری قانون شکل گرفت و همین اتفاق، جرقه شروع روند بازنگری را زد.

* کمیته بازنگری با چه ساختاری تشکیل شد؟

- وقتی ضرورت بازنگری احساس شد و مقرر شد که امر بررسی و بازنگری قانون به شکل جدی انجام شود، مسئولان دولتی وقت در مصاحبه های مختلف اعلام کردند که قانون جامع در حال بازنگریست و از سوی دیگر مجلس فشار آورد که هرچه زودتر کار بازنگری انجام شود. پیرو این زمینه ها سازمان بهزیستی به ماجرا ورود پیدا کرد و قرار شد تا کمیته ای تشکیل شود. در اینجا لازم میدانم به عنوان یک فعال غیر دولتی به طور شفاف اظهار کنم که متأسفانه برخی از مسئولان دولتی به دلایلی نظیر جایگاه، موقعیت یا صندلی با مقتضیاتی مواجه می شوند که با واقعیت برخی مسائل فاصله دارند از جمله همین قانون جامع حمایت از معلولان. این قانون موضوع لوکس و ویتروینی نیست، زندگی بسیاری از معلولان در گرو این قانون است و عملاً رابطه مستقیم با زندگی افراد معلول دارد. منظورم این نیست که همه مشکلات را باید در قانون جستجو کرد، مشکل اساسی در اجرای قانون است، اما برخی مشکلات هم به ضعف های قانون باز می گردد. بنابر این، قانون جامع برای ما جنبه حیات و ممات دارد، دغدغه ما در اینجا متفاوت از دیگران است. متأسفانه برخی مسئولان دولتی در آن مقطع

نگاه تبلیغاتی کردند و در مصاحبه ها اعلام کردند که این قانون ظرف شش ماه بازنگری می شود. حال آنکه این امر ناممکن است! شما هنوز زیرساختهای اصلاح قانون را تدارک ندیده اید! ببینید قانونگذاری امر ساده ای نیست؛ حتی در مجلس هم که نهاد رسمی قانونگذاری است، تصویب یک قانون مراحل متعددی را طی میکند؛ نخست در قالب یک طرح به کمیسیون فرعی میرود و بعد از آن به کمیسیون اصلی، سپس به کمیسیون تلفیق فرستاده میشود و پس از طی کردن این مراحل به صحن علنی میرود و در آنجا رأی گیری صورت میگیرد و بعضاً اشکالاتی وارد میشود و مجدداً برای اصلاح به کمیسیون اصلی ارجاع میشود، یک روند منسجمی است که باید هم این گونه باشد. قانون متن ساده ای نیست که هر لحظه تغییر کند، آثار جدی حقوقی بر آن وارد می شود و بر زندگی میلیونها نفر تأثیر می گذارد.

وقتی از سوی سازمان بهزیستی برای حضور در طرح بازنگری دعوت شدیم، از ما خواستند که به سرعت پیش نویسی آماده کنیم تا به عنوان خوراک در اختیار رئیس وقت سازمان قرار بگیرد، سپس مدت زمان لازم و منطقی برای روند بازنگری را در اختیارمان بگذارند. این عوامل باعث شد که ظرف یکی دو هفته به طور ضرب الاجل کار را انجام دهیم و باید اذعان کنم که بسیار غیر کارشناسی صورت گرفت، فقط خود ما غیر دولتی مجبور شدیم این کار را انجام دهیم، چون میخواستیم مدت زمان واقعی که حد اقل بین شش ماه تا یک سال در نظر گرفته بودیم و تقاضا کرده بودیم را در اختیارمان قرار دهند.

در هر حال پیش نویس ابتدایی که با پیش نویس واقعی خیلی فاصله داشت، تنظیم شد و قرار شد بعد از آن، کار بازنگری در سطح بالاتری در وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی ادامه یابد، چون وزارتخانه مادر این حوزه بود و قرار بود متن قانون در سطح کلان بررسی شود. در این مرحله وزارت تعاون از انجیوهای معلولان دعوت کرد تا نظرهای خود در خصوص بررسی و اصلاح قانون جامع را بیان کنند که این مباحث طی سه تا پنج جلسه مطرح شد که تخمیناً با حضور ۳۰ انجیو صورت گرفت که ماحصل این جلسات، تدوین یک پیش نویس شد. این را برای آن عده میگویم که اظهار کرده بودند که انجیو ها در این طرح نقشی نداشتند، اتفاقاً NGO ها نقش داشتند و این بی انصافی است که بخواهیم نقش آنها را منکر شویم؛ منتها یکی از اصلی ترین فعالیتهای ما در دنیا، مشارکت کارشناسانه در بررسی و تدوین قوانین مربوط به معلولان است که الزاماً بسیاری از NGO های ما در ایران از عهده این کار بر نمی آیند. من این نکته را بارها گفته ام و متأسفانه بسیاری از همین ها دلخور شده و این نکته را بر نتافته اند.

* چرا من بر این موضوع تأکید میکنم؟

- ببینید اظهار نظر درباره اینکه مثلاً مستمری ۵۲ هزار تومانی برای اداره زندگی یک معلول کافی نیست، نیاز به بررسی کارشناسی ندارد و هر کسی اعم از نوجوان و بزرگسال بر این نکته واقف است، اما بحث چگونگی تخصیص مبلغ قابل قبول به عنوان مستمری بر اساس درآمدهای دولت و تأمین بودجه محتاج مباحث کارشناسی است و هر کس به اعتبار اینکه مدیر یک انجمن یا انجیو است، نمی تواند به سادگی در این کار مشارکت کارشناسانه داشته باشد. البته نمی توانم بگویم که همه اظهار

نظریات انجیو ها در آن مرحله غیر کارشناسی بود، اتفاقاً برخی اظهار نظرها رگه هایی کارشناسی شده ای داشتند، منتها انسجام لازم در تدوین متن پیش نویس را نداشتند. به اصطلاح پایه را میداد، اما اینکه چه سمت و سویی داشته باشد دیده نمی شد. تشخیص این هم بر عهده ما نبود، خود وزارتخانه با استفاده از کارشناسانی که داشت تصمیم گرفت اظهار نظرهای انجیو ها را دریافت کند و در مرحله بعدی به شکل تخصصی، نظریات دریافتی به قول معروف چکشکاری شده و فرم و قالب حقوقی بگیرد. در نتیجه قرار شد کمیته ای فشرده و تخصصی برای انجام این مرحله تشکیل شود.

* از ساختار تشکیل کمیته تخصصی گفتید، بد نیست اشاره ای به ترکیب این کمیته کنید.

- وقتی مقرر شد که کمیته ای تخصصی و فشرده بحث بازنگری را پیگیری کند، عملاً این کمیته با حضور عده ای از مدیران وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، مدیران و کارشناسان سازمان بهزیستی از بخش دولتی تشکیل شد و از بخش غیر دولتی من و آقای صابری، عضو شورای اسلامی شهر تهران برای حضور در این کمیته دعوت شدیم. البته علت این دعوت، میزان سوابق کار ما در حیطه معلولان و نقشی که در تنظیم پیشنویس قانون داشتیم، بود. علاوه بر این، خود من در سالهای بعد از تصویب قانون جامع حمایت از معلولان به مدت یک سال و نیم تا دو سال، مشاور وزیر کار بودم. به نظرم این اتفاق، مایه فخر و مباهات ما و جامعه نایبانیان است که نمایندگان بخش غیر دولتی کمیته تخصصی، از بین نایبانیان انتخاب شده اند. به جز من و آقای صابری، آقای دکتر شهبازی که کارشناس حقوقی و یکی از کارشناسان جانباز مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی است نیز به این کمیته دعوت شد؛ البته در یکی از جلسات آقای محمودنژاد از انجمن دفاع از حقوق معلولان حضور داشت، ولی حضور او محدود به همان جلسه بود.

* مجموعاً روند بررسی و بازنگری قانون از آغاز تا پایان از نظر بازه زمانی طی چه مدت زمانی انجام شد؟

- جلساتی اولیه که با حضور انجیو ها تشکیل میشد، به فاصله هر یک یا دو هفته طی سه تا پنج جلسه انجام شد، اما بعد از آن تا تشکیل کمیته کمی فاصله افتاد. در این مرحله هم مثل آغاز کار، برخی مسائل بیرونی بر روند بررسی تأثیر گذاشت. صحبت ما مربوط به سال ۹۰ و آغاز کار کمیته در سال ۹۱ است. دولت وقت اصرار بسیار داشت که کار به هر شکل پیگیری شده و حصول نتیجه شود تا قانون در دولت دهم به تصویب برسد. بنابر این فشار بسیار وارد شد و به رغم درخواست ما مبنی بر اختصاص زمانی معادل یک سال، اعلام شد که تنها فرصتی که در اختیار ما گذاشته شده فقط شش ماه است و باید کار بازنگری تا شهریور و مهر ۹۱ به پایان برسد. ما دو راه در پیش رو داشتیم؛ نخست با این رویکرد که کار ما اصلاحیه و بازنگری قانون است و اگر بنا باشد هم اصلاحیه انجام شود و هم بازنگری صورت گیرد، مقتضیات خاص خود را می طلبید. دوم، نوشتن قانون از نو و باز بودن دست ما برای نوشتن قانون که این امر هم مقتضیات ویژه خودش را داشت.

طبعاً اجماع بر راه نخست صورت گرفت و بنا شد پایه قانون جامع باشد و کار اصلاحیه و بهینه سازی بر آن صورت بگیرد. طبیعتاً اگر دست ما باز و فرصت کافی می بود، امکان بازنویسی و تنظیم قانون از نو فراهم می شد و موارد مغفول مانده بیشتری مد نظر قرار می گرفت. طبعاً باید کار پایه به پایه

و بر اساس مواد قانون جامع انجام می شد و روال هم به طریق اولی، بر این مبنا گذاشته شد. در هر جلسه مسئولان مربوط به حوزه های هر ماده دعوت می شدند تا کار بررسی با حضور آنها صورت بگیرد. واقعیت این است که متأسفانه همین روند به خوبی انجام نگرفت؛ مسئولان برای حضور در جلسات کم توجهی میکردند، برای حضور فلان مسئول باید نامه نگاری های فراوان صورت می گرفت، برخی مسئولان به جای اینکه خودشان حضور داشته باشند، معاون خود را می فرستادند، معاون نمی آمد شخصی در حد یک کارشناس فرستاده می شد و ... همین برخورد آن مسئولان بعدها کار دست ما داد. زمانی که مسئول ذیربط در جلسه حاضر نمی شد و یک کارشناس را می فرستاد، به هر حال کار بررسی و اصلاحیه انجام می شد، اما زمانی که بحث به کمیسیون تخصصی دولت فرستاده شد، در آن مقطع بود که نماینده بالاتر فلان وزارتخانه یا سازمان اصل قضیه را زیر سؤال می برد.

با همه این مشکلات کار ادامه پیدا کرد و در نهایت در ۲۸ اسفند ۹۱ متن نهایی نوشته شد. خوب یادم هست که وقتی در همان ۲۸ و ۲۹ اسفند متن نهایی بررسی می شد تا در اختیار وزارتخانه قرار بگیرد، دولت تعجیل داشت تا قبل از پایان سال حرف و حدیث باقیمانده ای نباشد و متن نهایی در اختیار وزارتخانه باشد تا بعد از تعطیلات نوروز ۹۲ و آغاز هفته کاری جدید، کار بررسی و ارائه به مجلس انجام شود، چون هدف اصلی دولت این بود که قانون در زمان دولت دهم تصویب شود. اما حوادث بیرونی که قبلاً اشاره کردم، در این مقطع بر کار ما تأثیر گذاشت. وقتی مشخص شد که نماینده دولت دهم برای شرکت در انتخابات ریاست جمهوری رد صلاحیت شد، و خبری قطعی این موضوع در اردیبهشت ۹۲ اعلام شد، تمام آن فشارها برداشته شد و کلاً قضیه از سوی دولت رها شد.

* برداشته شدن فشارها از سوی دولت چه تبعاتی در پی داشت؟

- برداشتن فشارها فی نفسه ایجاد مشکل نکرد؛ مشکل این بود که اگر ما می دانستیم چنین مدت زمانی در اختیارمان قرار خواهد گرفت، این زمان را می خریدیم و بسیار پخته تر عمل می کردیم و از نمایندگان بلندپایه تر دولت در روند اصلاحیه بهره می گرفتیم. این تبعات متأثر از انگیزه های سیاسی بود که بر یک اتفاق غیر سیاسی و کاملاً حقوقی تحمیل شد. هدفم از بیان این مطالب، تنویر افکار دوستان معلول به ویژه نابینایان است تا بدانند قانون در چه فضایی اصلاح و بازنگری شد.

* پس از اینکه شما متن نهایی قانون را تسلیم وزارت تعاون کردید، کار وارد چه مرحله ای شد؟

- وقتی متن قانون آماده شد، به کمیسیون تخصصی در دولت فرستاده شد. در تدوین لوایح دولتی نیز، روال مثل طرحهای مجلس است؛ یعنی کمیسיוنی تخصصی برای بررسی تشکیل می شود و وزارتخانه ای که موضوع آن قانون است با استفاده از کارشناسان حقوقی و نمایندگان خود و وزارتخانه هایی که در موضوع مواد قانون ذیربط هستند و همچنین کارشناسان حقوقی نهاد ریاست جمهوری، مواد تدوین شده را چکشکاری کرده و آماده می کنند تا به کمیسیون اجتماعی دولت فرستاده شود. خوشحالم که با افتخار اظهار کنم که حضور نمایندگان نابینای بخش غیر دولتی در

کمیسیون تخصصی دولت، یکی از معدود اتفاقاتی بود که رخ داد. من و آقای صابری البته آقای صابری به علت مشغله های زیاد در شورای شهر در بسیاری از جلسات نمی توانست حاضر شود.

در کنار دوستان دولتی، کار را به شکل کاملاً چالشی پیش بردیم. از آنجا که هدف اصلی ما دفاع از حقوق معلولان بود، در موارد زیادی با مباحث چالش بر انگیزی با دوستان دولتی مواجه بودیم؛ البته بعدها همان دوستان اذعان داشتند که وجود آن چالشها لازم بود. اما باید با تأسف اظهار کنم که سازمان بهزیستی در آن مقطع مثل لشکر شکست خورده عمل کرد. رئیس وقت سازمان که اصلاً در جلسات حضور نداشت، معاون توانبخشی آقای سخنگویی هم شاید در دو جلسه حاضر شد. این روال غیر متعهدانه باعث شد که یک بار دبیر کمیسیون کتباً به آقای هاشمی اعتراض کند. واقعاً جای گله از آقای هاشمی است که چرا به تعهدات خود به عنوان سازمان دولتی پایبند نبود. بهرحال انتخابات ریاست جمهوری برگزار شد و طبیعتاً تا زمانی که دولتی جدید کابینه را تحویل بگیرد زمانی صرف شد، دبیر اولیه کمیسیون تغییر کرد و دبیر جدید با روندی تازه اما بدون هیچ فشاری کار را ادامه داد، کارشناسان جدید نظرهای خاص خود را داشتند و در نهایت، با تمام مقتضیاتی که بر قانون بار شد، متن نهایی با تغییراتی آماده شد.

این نکته را لازم میدانم بیان کنم که کمیسیونها محل چالش اند. در واقع در کمیسیونها بده بستان صورت میگیرد، در یک جا مجبور میشوی کوتاه بیایی تا در جای دیگر بتوانی از موارد مهمتری دفاع کنی، به هر حال آنچه در کمیسیون آماده و نهایی میشود، قطعاً با آنچه که به شکل اولیه ارائه شده تفاوت دارد. بر همین اساس، برخی مواد که ما ارائه کرده بودیم، در متن نهایی حذف شدند. در کل آنچه آماده شد، اکثریت موادی بود که ما ارائه کرده بودیم، اما برخی مواد با دگرگونی مواجه شدند. خب متن نهایی آماده شد و به کمیسیون اجتماعی فرستاده شد که در آنجا تشکل ها و کارشناسان دخل و تصرف نداشتند و جلسه در حد وزرا بود و با شتاب بیشتری پیش میرفت. در آن مرحله هم تلفاتی داشتیم، اما آنچه به عنوان متن اولیه به کمیسیون اجتماعی ارسال شده بود، متنی شامل ۶۶ ماده بود. در نهایت در ۱۰ خرداد متن نهایی تصویب شد، اما اتفاقاتی افتاد. نخست اینکه از همان ۶۶ ماده اولیه چند ماده حذف شد و دومین اتفاق، دو پاره شدن متن بود. استدلال دولت این بود که موادی که در اختیار خودش است و می تواند جزو مصوبات داخلی دولت قرار داده و به سازمانها و نهادهای ذیربط ابلاغ کند را نباید به مجلس احاله کند. در واقع موادی در قالب لایحه به مجلس احاله میشود که الزاماً جزو اختیارات دولت نیست و محتاج تأیید مجلس است یا مجلس به طور غیر مستقیم بر آن تأثیر دارد؛ مثلاً موادی که دارای بار مالی هستند، حتماً باید در مجلس به تصویب برسند. بر این اساس، آنچه در دولت تصویب شد، «برنامه جامع حمایت از حقوق معلولان» عنوان گرفت که شامل دو بخش است: مصوبات داخلی دولت شامل ۲۸ ماده و لایحه ای که باید به مجلس ارائه شود که شامل ۲۵ ماده است. (۱)

ص: ۵۴۲

این مقاله به صورت نامه به ریاست محترم کمیسیون اصل نود مجلس شورای اسلامی آقای پورمختار ارسال شده است:

از آنجایی که بنده خود فردی معلول بوده و دارای تحصیلات فوق لیسانس حقوق جزا و جرم شناسی می باشم و با توجه به اینکه بعد از مدت ها لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان توسط دولت محترم تقدیم مجلس گردیده است، بنده حقیر در وهله اول به عنوان یک معلول و اما بعد به عنوان یک حقوقدان بعد از مطالعه آن لایحه نواقص و ایرادات و خلأهای برجسته و غیر قابل اغماضی مشاهده کردم که با نام این لایحه یعنی ((لایحه جامع حمایت از حقوق معلولین)) کاملاً در تضاد بوده و مهم تر اینکه در صورت تصویب این لایحه و عرضه آن در قالب قانونی لازم الاجراء، قطعاً سعی در جمع قوانین متفرقه مربوطه و نیز جامعیت آن بوده به نحوی که جوابگوی نیازها و حلال مشکلات این قشر آسیب پذیر باشد، چرا که جامعه معلولین ایران سال هاست در انتظار تصویب قانونی هستند که حداقل پوشش دهنده نسبی مشکلات و معضلات این طیف از جامعه بوده و حداقل در یک بازه زمانی ربع قرن به اقتضای شرایط زمانی و دیگر شاخص های تأثیرگذار دیگر شاهد خلأ قانونی مناسب برای ارائه خدمات به معلولان نباشیم، لذا بر خود واجب دیدم با توجه به اینکه تمامی مشکلات این گروه از جامعه هدف سازمان بهزیستی به وضوح در طول یک دوره زندگی ۳۳ ساله را با پوست و گوشت و استخوان خود لمس کرده ام و با بیان این نکته که از آنجایی که تنظیم کنندگان اصلی این لایحه به شکر خدا خود معلول نبوده و به عبارتی مصداق جمله معروف: ((بدون پوشیدن کفش های دیگری در مورد راه رفتن وی نباید قضاوت کرد)) می باشند، جای هیچ گونه گلایه ای نیز در خصوص ایرادات بر ایشان وارد نیست، فلذا نواقص و ایرادات لایحه مزبور را بر اساس فصل بندی های آن لایحه به تفکیک به محضر مبارک تقدیم می دارم، امید است که ان شاءالله نسبت به رفع ایرادات و اصلاح لایحه مذکور و نهایتاً تصویب آن، برای همیشه شاهد ایجاد یک پشتوانه قانونی محکم و مستدل برای توجه و تلاش بیش از پیش در راستای رفع معضلات این قشر از جامعه خود باشیم:

۱- جناب آقای دکتر شهریاری، در قسمت آخر بند الف ماده یک از فصل اول مبحث کلیات، جمله ((با محدودیت قابل توجه و مستمر در فعالیت های روزمره زندگی)) آورده شده است، که این قید ((قابل توجه)) خود جای تفسیر برای اجرا کنندگان را باز گذاشته به نحوی که در آینده شاهد تصمیمات سلیقه ای در برخورد با معلولیت ها و شناسایی و خدمات رسانی به آن ها توسط کمیسیون های تشخیص معلولیت خواهیم بود، مضافاً اینکه یکی از مشکلات و دغدغه های فعلی معلولان همین مسئله بوده و با توجه به این که یکی از اهداف تصویب قوانین جامع رفع ابهامات و برطرف کردن ایراد های قوانین فعلی است امید است به این مسئله توجه گشته و قید مزبور از متن ماده حذف گردد.

۲- جناب آقای دکتر شهریاری، در ماده سوم از فصل دوم مربوط به مناسب سازی، اگر چه نهادهای ذکر شده مصداقی بوده و حصری نیستند، اما تنظیم کنندگان لایحه در بیان مصداق ها به ذکر اهم نهادها در قالب مجتمع های اداری، درمانی، آموزشی و تجاری پرداخته اند، لذا مستدعی

است، هتل ها و مسافرخانه ها را که یکی از موارد گریبان گیر و کاملاً مشهود در مسافرت های معلولین می باشد را نیز به این مصادیق اضافه نماید.

۳- جناب آقای دکتر شهریاری، در تبصره دوم از ماده هفتم لایحه و در فصل دوم، تسهیلات استفاده از بلیط نیم بهاء، صرفاً و فقط برای معلولین با درجه شدید پیشنهاد گردیده است، اما همان گونه که استحضار دارید معلولین با درجه شدید، اصولاً و در اکثر موارد به کسانی اطلاق می گردد که کاملاً زمین گیر بوده و نوع معلولیت آن ها با توجه به بخشنامه ها و آئین نامه های دور از عدالت سازمان بهزیستی در مهر و موم های اخیر در خصوص سخت گیری کمیسیون های تشخیص معلولیت، به گونه ای بوده که معلولین با درجه شدید در ۹۵٪ موارد از توانایی جسمی لازم برای رفتن به سفر برخوردار نبوده و لذا حتی حذف این تسهیلات تا تصویب آن با این شرایط ((لحاظ کردن برای معلولان با درجه شدید)) نزدیک تر به صواب بوده، چون عملاً وجود خارجی به سختی برای آن متصور می باشد، لذا با توجه به امید معلولان به رایگان کردن بلیط ناوگان زمینی و هوایی، پیشنهاد می گردد ماده مزبور بدین نحو که «معلولین با درجه متوسط به بالا با داشتن یک نفر همراه آن هم به خاطر اینکه این معلولان حتماً باید در سفرها حداقل یک همراه داشته باشند از بلیط ۱۰۰٪ رایگان و معلولین تا درجه متوسط به تنهایی از بلیط نیم بها استفاده نمایند» اصلاح و تصویب گردد.

۴- جناب آقای دکتر شهریاری، در فصل سوم که مربوط به خدمات بهداشتی، درمانی و توانبخشی می باشد، انتظار می رفت که تنظیم کنندگان این لایحه، خدمات رفاهی را نیز اضافه می نمودند، لذا استدعا دارم در صورت امکان با اختصاص دادن ماده ای در این فصل به امکانات رفاهی، ترتیبی مقرر گردد تا در مواردی که معلولان در مسافرت به سر می برند و یا برای معالجات و یا دیگر امور از محل اقامت دائم خود سفر کرده اند، در خوابگاه های سازمان بهزیستی در سراسر کشور اسکان داده شوند، زیرا یکی از مشکلات اساسی معلولین اعم از خود و همراهانشان از قبیل همسر و فرزندان و فرد همراه و کمک کننده به ایشان، راه ندادن آن ها به مهمانسراها و خوابگاه های سازمان بهزیستی بوده که مسئولین عزیز بیان می دارند که صرفاً متعلق به کارمندان سازمان بهزیستی می باشند.

۵- جناب آقای دکتر شهریاری، تنظیم کنندگان لایحه در ماده ۱۰ متأسفانه به بدعتی ناپسند آن هم در قبال قشری روی آورده اند که سقف آرزوهای این قشر حرکتی چند متری و یا ایستادنی چند ثانیه ای آن هم با کمک ابزار انسانی و توانبخشی می باشد، اما در ماده مزبور دادن هر نوع وسیله توانبخشی به معلولان را در صورت پرداخت بهای آن تجویز کرده اند، لذا خواهشمندم اولاً به دلیل اینکه تصویب این ماده بدین شکل ما را در مقابل خدا، قدم و قلم و وجدانمان بدهکار خواهد کرد، ثانیاً مغایرت با کنوانسیون ۲۰۰۷ حقوق معلولین بوده و ثالثاً کرامت و شأن افراد معلول خدشه دار خواهد شد و رابعاً شأن ملی و بین المللی نظام جمهوری اسلامی ایران برتر و فراتر از این است که در مقابل دادن یک عصا یا ویلچر هزینه آن را از فردی معلول که تنها آرزویش عصایی بوده تا با تکیه بر آن بتواند برای دقیقه ای لذت ایستادن را تجربه کند، گرفته شود، لذا خواهشمند است برای حفظ شأن نظام و مجلس محترم و برای اینکه در آینده برای این مصوبه مورد مؤاخذه وجدان و آیندگان خود قرار نگیریم، ضمن حذف این ماده ترتیبی عنایت فرمایید وسایل کمک توانبخشی به صورت رایگان در اختیار معلولان قرار گیرد.

۶- جناب آقای دکتر شهرداری، با توجه به ماده ۳۲ لایحه و تسهیلات در نظر گرفته شده برای آقایانی که با معلولین اناث ازدواج می کنند از جمله معافیت از خدمت و وظیفه عمومی، پیشنهاد می گردد ضمن اضافه کردن تبصره ای به ماده ۱۱ لایحه، سیاستی تشویقی نیز برای ازدواج خانم ها با آقایان معلول از قبیل، تحت پوشش بیمه تأمین اجتماعی قرار گرفتن چنین خانم هایی و جزء مشاغل سخت و زیان آور محسوب کردن این نوع بیمه برای آن ها لحاظ گردد، زیرا با این کار از یک طرف امتیاز خانم ها و آقایان سالمی که با معلولین جنس مخالف ازدواج می کنند برابر شده، و از طرف دیگر علاوه بر اینکه خانم های معلول از سرخوردگی احتمالی ناشی از این تفکر که شاید ازدواج آقایان سالم با ایشان نه از روی عشق و دوست داشتن که صرفاً به خاطر استفاده از معافیت خدمت و وظیفه عمومی بوده مصون خواهند بود، مضافاً با وجود امتیاز بیمه ای لحاظ شده برای خانم های سالمی که با آقایان معلول ازدواج می کنند، چنین اناثی قطعاً با داشتن پشتوانه مناسب بیمه ای، علاوه بر احساس امنیت برای دوران از کار افتادگی، سختی های احتمالی زندگی با یک مرد معلول را نیز فراموش کرده و به یقین احتمال جدایی و از هم پاشیدگی زندگی آن ها هم بسیار کمتر خواهد بود.

۷- جناب آقای دکتر شهرداری، در فصل چهارم که مربوط به امور فرهنگی و غیره می باشد، پیشنهاد می گردد که تسهیلاتی برای چاپ تألیفات معلولین در نظر گرفته شود زیرا که، معلولین بسیار زیادی در کشور وجود داشته که آثار تألیفی متعددی در زمینه های مختلف آماده چاپ دارند، اما به دلیل نداشتن هزینه های چاپ و سخت گیری مجموعه انتشاراتی کشور در چاپ آثار این قشر، خواهشمندم علاوه بر در نظر گرفتن یارانه و تسهیلاتی برای آن دسته از انتشاراتی هایی که آثار معلولین را پذیرش و چاپ می کنند، ساز و کار لازم و مناسب جهت آسان تر شدن اخذ مجوز آثار این قشر از وزارت خانه های مربوطه برای چاپ نیز فراهم گردد.

۸- جناب آقای دکتر شهرداری، در فصل چهارم و در ماده ۲۶ لایحه، که از نظر بنده به عنوان یک معلول، مهم ترین، اساسی ترین و ضروری ترین اصل این لایحه می باشد، تنظیم کنندگان محترم با سطحی نگری و بخل ورزی در مورد گنجاندن شرط ((نیازمند واجد شرایط))، دایره شمول پرداخت شهریه دانشجویان معلول را فوق العاده و بر خلاف اصول پیش گفته ملی و بین المللی محدود کرده اند، زیرا که در حال حاضر علیرغم وجود نص صریح قانون جامع حمایت از حقوق معلولین و برنامه های سوم، چهارم و پنجم توسعه خصوصاً بند «ک» ماده ۲۰ قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه و قوانین بودجه ای سال های اخیر خصوصاً بند «الف» تبصره ۱۵ قانون بودجه سال ۱۳۹۴، و نیز حمایت همه جانبه تشکل های مردم نهاد و کنوانسیون های بین المللی حمایت از حقوق معلولین، بالاتفاق در خصوص تحصیل رایگان معلولین در تمام مقاطع تحصیلی، اما متأسفانه به دلیل وجود چنین قیدی در آیین نامه اجرایی قانون جامع مصوب ۱۳۸۳، شاهد این معضل بوده ایم که سازمان محترم بهزیستی با دست آویز قرار دادن همان قید، در زمان های مختلف با صدور بخشنامه های مختلفی با این مضامین که در برهه ای شدت معلولیت از ۵۰٪ به بالا را شرط پرداخت شهریه و در برهه ای دیگر و باز هم با تفسیر همان قید عملاً نصوص صریح قوانین مارالذکر مبنی بر تحصیل رایگان معلولین را زیر پا گذاشته و نبود بودجه را بهترین بهانه و مستمسک قرار داده و تشخیص خود را در خصوص پرداخت شهریه به معلولین به دلخواه خود، از هر گونه گزند و اعتراض و تجدیدنظری در امان می دیدند، کما

این که در حال حاضر هیچ معلولی در سطح کشور ولو محتاج و نیازمند نداریم که به صورت رایگان و بدون بدهکاری در دانشگاه های واجد شهریه از قبیل پیام نور و دانشگاه آزاد در حال تحصیل باشند، لذا آوردن چنین قید و شرطی برای پرداخت شهریه معلولین، شبیه این خواهد بود که دستگاه های مسئول پرداخت شهریه ایثارگران عزیز و گرامی بیان نمایند که از پرداخت شهریه هر کدام از جانبازان و خانواده های شهدایی که وضع مادی مطلوبی دارند معذوریم که این قاعده ای کاملاً بر خلاف اصل بوده چرا که مقنن اصل را در این خصوص بر حمایت، تشویق و احترام به معلولین دارای پشتکار و اراده و نیز علاقه مند به تحصیل قرار داده اند، بنابراین پرداخت ۱۰۰٪ شهریه معلولان در مراکز آموزشی و دانشگاهی در وهله اول یک اصل کلی برای حمایت از نفس معلولین تحصیل کرده می باشد، بنابراین مستمندان و ملتسمانه از شما نمایندگان محترم تقاضا دارم پرداخت شهریه معلولان را بدون قید و شرط تصویب فرمایید، تا اولاً معلولین با مسلح شدن به سلاح علم و دانش، وارد چرخه آموزش و علم و نهایتاً کارآفرینی، تولید و پژوهش قرار بگیرند و به واسطه نداشتن یا نپرداختن شهریه، تبدیل به سرباری برای جامعه نشوند و ثانیاً معلولانی که با هزاران بدبختی و گرفتاری و امید به آینده تا مرحله تحصیلات عالی ادامه تحصیل داده اند، و مهم تر به دلیل معلولیتی که دارند و باید کنار خانواده هایشان تحصیل نمایند و به همین سبب نیز اکثر معلولان در دانشگاه های آزاد و پیام نور که در تمام شهرها وجود دارند در حال تحصیل اند، از ادامه تحصیل باز نمانند.

۹- جناب آقای دکتر شهریار، در ارتباط با مبحث آموزش مندرج در فصل چهارم لایحه، پیشنهاد می گردد موارد ذیل در آن لایحه گنجانده شده و تصویب گردد، چرا که از جمله موضوعات مهمی که گریبان گیر معلولان بوده اما متأسفانه از دید تنظیم کنندگان لایحه پنهان مانده است همین مسائل بوده که ذیلاً به آنها اشاره می گردد:

الف: جهت تشویق معلولان به تحصیل و قدردانی از ایشان که با وضعیت معلولیت ادامه تحصیل داده اند و نیز اینکه حداقل باید شرایط جسمی و روحی این قشر را با داوطلبان سالم و فاقد معلولیت مقایسه کرده و از آنجایی که رقابت افراد معلول با افراد سالم و فاقد معلولیت آن هم در شرایط برابر با مشکلات و محدودیت های مختلفی که معلولین دارند، قطعاً رقابتی ناعادلانه می باشد، پیشنهاد می گردد سهمیه ای برای آزمون های مقاطع مختلف تحصیلی اعم از کنکور، ارشد، دکترا، اعزام به خارج و دیگر رقابت های آموزشی- تحصیلی برای معلولین در نظر گرفته شود.

ب: پیشنهاد می گردد تسهیلات لازم برای انتقال دانشجویان معلول به محل زندگی خانواده آنها در نظر گرفته شده و تصویب گردد.

ج: پیشنهاد می گردد برای شرکت در کلاس های تقویتی از جمله کنکور، برای معلولان تسهیلاتی از قبیل پرداخت شهریه شرکت آنها در این کلاس ها، تصویب گردد.

۱۰- جناب آقای دکتر شهریار، در خصوص فصل پنجم از لایحه مزبور در مورد مبحث اشتغال، پیشنهاد می گردد موارد ذیل اضافه و تصویب گردد:

الف: پرداخت تسهیلات کارآفرینی از محل وجوه اداره شده و بدون بهره به معلولان.

ب: ایجاد سازوکار مناسب و امضاء تفاهم نامه های لازم و انجام هماهنگی های بین بخشی با هدف تسهیل و عدم سخت گیری در تشکیل تعاونی های ویژه معلولین و نیز تعاونی ها و شرکت های با موضوع خدمت به معلولین.

ج: تأمین سهم آورده معلولان در زمان تشکیل تعاونی ها و نیز زمان اخذ تسهیلات جهت ایجاد مشاغل پایدار و تولیدی.

د: مکلف کردن سازمان بهزیستی در خصوص واگذاری مراکز زیر مجموعه آن سازمان که موافقت اصولی مراکز مزبور را سازمان بهزیستی صادر می کند، از قبیل مراکز نگهداری و حرفه آموزی معلولین و مراکز و کلینیک های مددکاری به معلولین واجد شرایط و با اولویت آن ها.

۱۱- جناب آقای دکتر شهرداری، در فصل هشتم لایحه و در مبحث حمایت های قضایی، پیشنهاد می گردد که لزوماً در صورت امکان موارد ذیل به لایحه مذکور اضافه و تصویب گردد:

الف: مکلف کردن قضات به تعیین مجازات هایی غیر از حبس در جرائم تعزیری، به دلیل مناسب نبودن حبس برای معلولین با درجه متوسط به بالا و هم چنین پیش بینی تفکیک زندانیان معلول از دیگر زندانیان، با در نظر گرفتن آئین نامه نحوه تفکیک و طبقه بندی زندانیان مصوب ۹/۹/۱۳۸۵ رئیس قوه قضائیه.

ب: اجازه بهره مندی و حمل وسایل دفاع شخصی برای معلولین.

۱۲- جناب آقای دکتر شهرداری، در ماده ۵۵ این لایحه مواردی در خصوص تسهیلات مالیاتی در نظر گرفته شده، که متأسفانه اهم موارد مورد اغفال واقع شده، لذا موارد ذیل پیشنهاد می گردد، امید است به لایحه مزبور اضافه و تصویب گردد:

الف: در وهله اول ملتسمانه خواهشمندم مستند به استدلالات قبلی در خصوص قید شدت معلولیت در مورد برخورداری معلولین از برخی معافیت های مالیاتی در نظر گرفته شده، قید مزبور حذف گردد.

ب: خواهشمند است که مصداق حقوق، مزایا و مشاغل معاف از مالیات اعم از محل های کسب، مغازه داری، مشاغل پزشکی، وکالت، سردفتری و مواردی از این قبیل به صورت حصری برشمرده شوند.

ج: با توجه به قانون مربوط به ورود خودروی سواری در موارد خاص مصوب ۱۹/۳/۱۳۷۰ مجلس شورای اسلامی که در مورخ ۲۶/۳/۱۳۷۰ به تأیید شورای نگهبان رسیده است، و نیز با لحاظ کردن این مطلب که در سال ۱۳۹۳ به دلیل ورود تعدادی خودروی ویژه معلولین و اختصاص آن ها به افرادی خاص به صورت سلیقه ای، پیشنهاد می گردد که هر فرد معلول با درجه متوسط به بالا و از نوع جسمی و حرکتی برای یک بار با استفاده از معافیت های مالیاتی و گمرکی بتواند خودروی خارجی مناسب خود را وارد نماید.

و اما نکته ما قبل آخر اینکه، استدعا دارم در صورت امکان ترتیبی عنایت فرمایید تا در زمان تصویب لایحه مورد اشاره چه در کمیسیون های تخصصی و چه در صحن علنی مجلس این حقیر به عنوان یک معلول حقوقدان و به نمایندگی از جامعه معلولین ایران حضور داشته و با دفاع از این

مرقومه در جهت تصویب قانونی جامع به شما عزیزان و معلولین گرامی در بهره مندی از تصویب این قانون کمکی کرده باشم.

در پایان بر خود واجب می دانم به استحضار برسانم که از جمله خصوصیات و ویژگی های یک قانون گذار خوب این بوده که قانونی را مصوب نمایند که جامع نگر، برطرف کننده خلأهای تقنینی، شفاف، صریح، متناسب با یک بازه زمانی حداقل ربع قرن، برطرف کننده نیازهای آتی جامعه هدف و همراه با آینده نگری باشد، لذا خواهشمندم از آنجایی که مخاطب و موضوع لایحه مزبور، قشری خاص بوده که در جامعه اسلامی سقف آرزوها و آمال ایشان مناسب سازی محیط اطراف و پرداخت و تأمین شهریه دانشگاهشان می باشد، با تصویب لایحه مذکور و صد البته با اصلاح و اضافه کردن موارد پیشنهادی در مرقومه این حقیر و مضافاً آنچه قطعاً از دیدگاه با بصیرت شما در این خصوص از قلم نخواهد افتاد، گامی ماندگار در اواخر عمر این دوره از مجلس بردارید که ان شاء الله دعای خیر این طیف آسیب پذیر از جامعه بدرقه راه تک تک شما و نمایندگان محترم خواهد بود. (۱)

ص: ۵۴۸

۱- . نصرت اله مجاهدی منش، نامه به کمیسیون اصل نود مجلس شورای اسلامی، مهر ماه ۱۳۹۴.

نشست کمیسیون حقوق بشر - ۳۰ بهمن ۱۳۹۲

کمیسیون حقوق بشر اسلامی از نهادهای مردمی است که به وضعیت حقوق بشر در ایران رسیدگی می کند. یکی از اقدامات این کمیسیون برپایی نشست‌های درباره حقوق معلولین در سی ام بهمن ماه ۱۳۹۲ بود. در این نشست کارشناسان حقوق معلولین یعنی آقایان علی صابری، رحیم نوبهار و محمد نوری درباره حقوق معلولین به عنوان بخش و مصداقی از حقوق بشر سخن گفتند.

زیرا معلولین از بارزترین و مهم ترین اقشار مطرح در حقوق بشر هستند و چتر حقوق بشر از هر جهت شامل آنان باید بشود. کمیسیون حقوق بشر اسلامی و جناب ضیائی فر به همین دلیل به معلولین و حقوق آنان عنایت ویژه دارند و برای اولین بار جلسه کارگاهی برای بررسی حقوق توان خواهان در سی ام بهمن ماه ۹۲ برگزار کردند. هدف این نشست، آشنا نمودن مدعوین با ابعاد حقوق اینان بود. مدعوین دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری در رشته حقوق بودند. استادان در چند برنامه از ساعت ۸ صبح تا ۷ بعدازظهر، هر کدام جنبه ای از حقوق توان خواهان را واری و بررسی نمودند. مدیر دفتر فرهنگ معلولین، آقای محمد نوری از جمله استادانی بود که به بررسی حقوق معلولین در متون اسلامی پرداخت. خلاصه متن حاضر در این جلسه مطرح شد.

وضعیت کنونی معلولین در جهان اسلام و بالأخص در ایران به گونه ای است که نسبت به تعداد و جمعیت آنها، کمبودها و نواقص بسیار است. بر اساس آمارهای عرضه شده بیش از ۱۲ درصد از جامعه ما را معلولین تشکیل می دهند یعنی بیش از هشت میلیون از جمعیت ایران، به نوعی معلولیت دارند. منظور معلولیت هایی است که منشأ مادرزادی یا بر اثر تصادف یا بیماری است و جانبازان جنگ از قلمرو ما فعلاً بیرون هستند. تصور بفرمایید جمعیتی بیش از هشت میلیونی داریم ولی نظام حقوقی کارآمد ندارند، اشتغال فراگیر ندارند، نظام بیمه و خدمات جامع ندارند، آینده آنان نامعلوم است و ده ها نوع نواقص دیگر پیش روی جامعه معلولین است. قابل توجه اینکه دبیر کل سازمان ملل متحد آقای بان کی مون هفته گذشته اعلام کرد یک میلیارد معلول در جهان هست (۱). در ارتباط با این مشکلات دو فرضیه هست.

باور عده ای این است که ریشه همه این نقایص عدم حمایت شریعت و دین است. اما فرضیه دومی هست که دین دفاعیات از معلولین دارد ولی مسلمانان همتی برای شناخت متون دینی در ارتباط با معلولین نداشته اند.

کلیات و قضایایی که در متون درج شده می تواند مبنا و اساس استنباط های فقهی و تدوین قوانین موضوعه باشد. در مسائل و موضوعات دیگر هم از چند روایت و آیه احکام بسیار استنباط شده است.

در اینجا تلاش می کنیم قضایای دینی، آیات و روایاتی که در دفاع از معلولین و تکریم معلولین وارد شد، معرفی و بررسی کنیم. چون احترام معلولین و تکریم آنان زیر بنایی ترین مسئله است.

ص: ۵۴۹

اگر حقوقدانان، فقها و مدیران باور به محترم بودن معلولین داشته باشند قطعاً در وظایف خود کوتاهی نمی کنند.

نگرش جوامع و متفکران: مناسب است ابتدا نگاهی به نگرش جوامع نسبت به معلولین در عصر ظهور اسلام داشته باشیم. از گذشته های دور نگرش و نگاه مردم به معلولین منفی بوده است. افراد معلول را به دیده نحوست و بدیمنی و شوم می نگریستند؛ معلول را فرزند شیطان، ثمره و فرزند گناه، دارای روح خبیثه می دانستند. در این باره اساطیر در فرهنگ باستان رواج دارد. دو راه کار همواره مطرح بوده است:

الف: نابود کردن معلول

ب: محتاج ترحم و مراقبت دائمی

در یونان باستان کودکان معلول را در رودخانه می افکندند. ارسطو می گوید معلولین حق حیات ندارند (این نکته را در کتاب معروف سیاست گفته است). افلاطون می گوید معلولین در جامعه آرمانی و پویا جایی ندارند. در قرون وسطی معلولین را به دلیل اینکه فکر می کردند دارای روح شیطانی و پلشت هستند در آتش می سوزاندند. حتی در دوره جدید، داروین، معلول را به دلیل بقای اصلح یا بقای اکمل، ناقص و نابود شونده می داند.

بالاخره همه نظام های اجتماعی و اخلاقی که بشر ساخته نه تنها جایگاهی برای معلول در نظر نمی گرفتند بلکه معلول را محکوم به نابودی و دارای سرنوشت هلاکت پذیر می دانند.

تنها انبیاء و صالحان به ویژه اسلام، منادی احترام و تکریم معلولین بوده و آنها را انسان های باشرف و صالح می دانسته اند. درست است معلول یک حس یا یک عضو ندارد ولی انسان است و به جای آن حواس و استعداد های دیگر او قوی تر است.

طبقه بندی متون اسلامی: اسلام تفاوتی بین انسان ها قائل نشده و همه را فرزندان آدم و بدون تمایز و تفاوت دانسته است. متونی که به معلولین پرداخته به سه دسته عمده قابل تقسیم اند:

الف: آیات قرآن

ب: روایات

ج: متون تاریخی بیانگر سنت و رویه معصومین(ع)

در وقت اندک نمی توان به همه این ها رسید و فقط به آیات آن هم به اجمال می پردازم. اما آیات قرآنی که احترام به معلولین و کرامت آنان را مطرح کرده اند به چند گروه قابل دسته بندی می باشند. گاه این آیات را در بیست گروه دسته بندی و بررسی کرده اند. چند دسته از آیات را اجمالاً عرض می کنم:

۱- تعریف معلول

در مثل ها و ادبیات عامیانه مردم در بین ایرانیان و عرب ها هست که به کافر یا به انسان خطاکار یا متهم یا قاتل کور، نابینا، اعمی، معاق و معلول گفته می شود. با اینکه چشم و بینایی دارد و بدنش سالم است. در قرآن هم همین نکته پذیرفته شده است. یعنی کور و معلول واقعی و حقیقی را نداشتن چشم و فقدان بینایی نمی داند بلکه این گونه افراد با مردمان دیگر برابر هستند بلکه کسانی که ایمان و بصیرت ندارند کور واقعی اند.

ص: ۵۵۰

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَ لَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ (سوره حج آیه ۴۶)

چندین آیه در قرآن هست که می فرماید کسانی که برای حل مشکلات مردم تلاش و حرکت نمی کنند، در واقع مشلول و معلول حرکتی هستند ولی فردی که یک پا ندارد ولی در راه خدا و برای سعادت و بهورزی مردم دائم در تلاش و حرکت است، این فرد را نمی توان شل و اعرج نامید بلکه این فرد از هر نظر مساوی با دیگران است.

قرآن صراحتاً می فرماید عده ای زیادی از مردم که در جهنم هستند: لَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَ لَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ (اعراف ۱۷۹)

کسانی چشم، گوش و بدن سالم دارند ولی از مرتبه انسانیت سقوط کرده اند چون غفلت دارند. یعنی واقعیت ها و حقایق را نمی فهمند و به راه اشتباه رفته اند.

بهرحال نخستین دسته از آیات که کم هم نیست، آیاتی که مردمی که اعضاء و جوارحی مثل چشم، گوش، دست و پا ندارند، معلول نمی دانند یا حداقل معلول حقیقی نمی دانند و می گوید این ها مثل دیگران هستند بلکه معلول واقعی را کسانی معرفی می کند که فاقد انسانیت اند، ظالم اند، غافل اند، از کمک به مردم دریغ ورزیده اند و از سیر در راه حق ابا دارند.

۲- آیات گروه دوم: عدم تمایز و تبعیض ذاتی بین انسان ها

از نظر قرآن همگان و عموم انسان برابر و تساوی ذاتی دارند و تنها ملاک تمایز و برتری تقوی است. آیه معروف انا خلقناکم من ذکر و انثی و جعلناکم شعوباً و قبائل لتعارفوا ان اکرمکم عندالله اتقیکم (حجرات ۱۳) گویای این است که اختلافات مردم ذاتی نیست و برتری به تقوا است.

از این رو معلول و سالم تفاوت و افتراق ذاتی با هم ندارند. در حقوق، در فرصت ها و امکانات اجتماعی و آموزشی یکسان می باشند. چه بسا معلولی که به دلیل داشتن محاسن اخلاقی از افراد عادی برتری دارد.

۳- آیات گروه سوم: مسئولیت همگانی

از نظر قرآن معلول و غیر معلول، نابینا، ناشنوا و شنوا همه مسئولیت دارند و متعهدند در راه خدا تلاش کنند و برای سعادت جامعه خود بکوشند.

خداوند می فرماید همه مسلمانان باید از خداوند اطاعت کنند و نیز از رسول خدا(ص) اطاعت کنند و اعمی، اعرج و مریض نمی توانند بگویند به دلیل مشکل جسمی، از زیر بار مسئولیت شانه خالی کنند. یعنی عمومیت آیات اطاعت، ایمان، مسلمانی و غیر شامل معلول و غیر معلول می شود و معلولین استثناء نشده اند. البته در برخی تکالیف فرعی مثل جهاد حکم از آنها سلب شده ولی در اصل مسئولیت ها، وظیفه و تعهد دارند.

ليس على الاعمى حرجٌ ولا على الاعرج ولا على المريض حرجٌ و من يطع الله و رسوله (فتح ۱۷)

۴- آیات گروه چهارم: تأمین امنیت روانی و اجتماعی برای معلولین

اذیت مادی یا معنوی معلولین در قرآن نهی شده است. تحقیر و مسخره کردن و سنگ انداختن به آنان که متأسفانه بسیار در جامعه ما رواج دارد از نظر قرآن مردود است.

يا ايها الذين آمنوا لا يسخر قومٌ من قومٍ عسى ان يكونوا خيراً منهم (حجرات ۱۱)

رسول الله (ص) فرمود: ان الله يعذب الذين يعذبون الناس في الدنيا (صحيح ابن حبان، ج ۱۲، ص ۴۲۶)

آیات و روایات در این زمینه فراوان است و خلاصه همه آنها این است که همانطور که مردم عادی در بازار و محل کار و محل تحصیل تردد دارند و کسی مزاحم آنها نیست معلولین هم باید چنین باشند. متأسفانه هم اکنون دائم معلولین مورد آزار و بی احترامی قرار می گیرند.

چند پروژه تحقیقاتی درباره این واقعیت که چرا معلولین در عرصه جامعه حضور ندارند اجرا شده است. حضور معلولین در اماکن عمومی در کشورهای اروپایی و پیشرفته چشمگیر است؛ در خیابان های لندن یا پارک های پاریس، معلولین فراوان مشاهده می شوند. ولی در ایران به ندرت به معلول برخورد می شود. با اینکه تقریباً از هر ده نفر یک نفر معلول باید دیده شود. علت اصلی عدم حضور آنان، نداشتن امنیت و بی حرمتی به آنان است. در شهر قم بارها مشاهده شده بچه ها به معلولین سنگ انداخته و آنها را مسخره کرده اند یا راننده تاکسی بی احترامی کرده است.

سوره عبس و تولى

شاه بیت و احساسی ترین و حساس ترین آیات مدافع معلولین، ده آیه نخست سوره عبس است. گاه این سوره به همین دلیل اعمی نامیده اند. آهنگ این سوره بسیار زیبا است.

فردی نابینا به نام عبدالله بن ام مکتوم پسران پسران جای حضرت رسول (ص) را پیدا می کند و به سراغ حضرت می آید و درصدد پرسیدن، چند سؤال شرعی بوده است در حالی که رسول خدا با جمعی از بزرگان و اشراف مشغول گفتگو بود، عبدالله بن ام مکتوم وارد شد، سلام گفت، و با سروصدا می خواست خود را به حضار معرفی کند.

یکی از اهل جلسه از او رو برگرداند و چهره در هم کشید و حالت ناراحتی به خود گرفت. ولی عبدالله چون نابینا بود و هیچکدام از این حالت ها را ندید، مجدداً صدا می زد و خواهان پاسخ رسول خدا (ص) بود. در این هنگام آیات نخست این سوره نازل شد. درباره شأن نزول و فردی که رو برگرداند، اختلاف است. اهل سنت رسول خدا و شیعیان خلیفه سوم، یا فرد دیگری را ذکر کرده اند. البته همه، روی اینکه نابینایی به جلسه اشراف وارد شده و اشراف و بزرگان به او بهاء ندادند و احترام او را پاس نداشته و به او بی توجهی کردند، اتفاق نظر دارند.

خداوند در دفاع از این فرد نابینا می فرماید:

ای کسانی که رو بر می گردانید و به نابینای تازه وارد بی توجهی می کنید، و چهره در هم می کشید و حالت عبوس به خود می گیرید. شما چه می فهمید او مزکی و پاک و آگاه است. البته این حادثه برایش سودمند است و بر آگاهی او می افزاید.

اما شما که خود را اشراف و مستغنی و سرمایه دار و پول دار می دانید به قول علامه طباطبایی در ترجمه آیه اما من استغنی اما تویی که توانگری خود را به رخ مردم می کشی و فکر می کنی متصدی او و مسئول او هستی در حالی که چنین نیست.

او که شتابان به سوی شما آمده در حالی که خدا ترس و متقی و با خشیت است ولی شما در تغافل هستید و خود را به غفلت می زنید گویا او را ندیده اید.

ص: ۵۵۲

این ده آیه بسیار زیبا و آموزنده است. یکی از سران کلیسا در بیروت در جلسه ای که برای معلولین بود پس از توضیح این آیات می گفت اگر فقط ما این چند آیه را داشتیم همه معلولین را به سوی خودمان جذب می کردیم ولی مسلمانان این همه دُرهای گران بها دارند ولی معرفی و استفاده نمی کنند.

فارغ از مباحث علمی زیادی که درباره این ده آیه در تفاسیر مفصلاً به آنها پرداخته اند و بیشتر آنها را در کتاب سوره روشندان آمده است. آیات خیلی روشن و واضح و گویا به ضرورت تکریم و احترام به معلولین و روشندان پرداخته است. خلاصه اینکه چند نکته مهم در این آیات هست:

الف) احترام و توجه به معلولین لازم و ضروری است. بین امور بسیار مهم که رسول خدا مشغول سامان دهی به آنها بوده، توجه به خواسته یک معلول مقدم و ارجح است. بزرگان با رسول خدا جلسه مهمی داشتند و مشغول بحث های مهم درباره اسلام و مسلمین بودند، از طرف دیگر یک نابینا آمده و خواستار توجه جمع یا خواهان سؤالاتی از رسول خدا است. خداوند می فرماید به دومی اهمیت بده و این را مقدم بشمار.

می توان این نکته را به عرصه های اجتماعی تعمیم داد؛ یعنی اگر امر دایر باشد بین تبلیغات و صرف هزینه های میلیاردی برای تبلیغ در زمینه اسلام و رسیدگی به امور معلولین، آیا باید از امور معلولین عبس و تولی داشت یا امور معلولین واجب تر است؟

حقوقدانان و مدیران اجتماعی وقتی تراحم و تعارض بین امور عمومی و امور معلولین را مشاهده می کنند به نظر می رسد بر اساس این آیات باید امور معلولین را مقدم بشمارند. البته هم اکنون برعکس است در همه زمینه ها از امور معلولین عبس و تولی می شود؛ و جامعه اسلامی و نظام اسلامی از این قشر روی برگردانده است.

حقوق ماهانه دریافتی یک معلول در کشورهای اروپایی حداقل ۷ هزار یورو است یعنی حدود ۲۵ میلیون تومان است، در ایران چقدر است بعضی از آنها را بهزیستی حقوق ماهانه ۲۵ تا ۵۰ هزار تومان می دهد. این مبلغ کرایه ماشین آنها برای رفتن و دریافت آن مبلغ نیست.

عبدالله بن ام مکتوم پس از اینکه آن احترام و تکریم الهی را عیناً مشاهده کرد تبدیل به انسان خلاق شد که خدمات بزرگی به فرهنگ اسلامی کرده است. زندگی نامه او در منابع مثل الطبقات الکبری ابن سعد آمده است. احادیث فراوانی از طریق او نقل شده است. اروپا که به نابیناها حقوق می دهد و به آنها توجه می کند نتیجه آن مشارکت و حضور معلولین در امور مختلف و تلاش برای پیشبرد امور است. به همین دلیل افراد معلول رقم بسیار بالایی به اقتصاد ملی این کشورها کمک کرده اند. اختراعات بسیاری توسط معلولین بوده است مثلاً برق را ادیسون ناشنوا اختراع کرد.

بهرحال ثمره و نتیجه احترام به معلولین، برکت های فراوان دارد که در همین آیات هم آمده است.

ب) از آیات سوره عبس و تولی درس می گیریم که اگر کسی یا کسانی معلولین را تحقیر کردند، به آنان بی توجهی نمودند، دولت، مجلس شورای اسلامی، سازمان بهزیستی، کمیسیون حقوق بشر اسلامی، دفتر فرهنگ معلولین یا هر گروه و شخص دیگر باشد فرقی نمی کند مسلمانان وظیفه دارند با عتاب با او برخورد کنند، توبیخ کنند، و مثلاً بگویند: چرا کمیسیون حقوق بشر تاکنون هیچ اقدامی درباره معلولین انجام نداده؛ چرا هنوز حقوق معلولین، بیمه معلولین، تحصیل، اشتغال و ده ها مشکل آنان حل نشده است؟

چرا کنوانسیون حقوق معلولین در دسامبر ۲۰۰۶ (بهار ۱۳۸۶) در سازمان ملل تصویب شد، حتی کشورهایی مانند مصر و سودان ظرف سه روز آن را پذیرفتند و دولت این کشورها دستور العمل اجرایی صادر کرد. اما در ایران ۳۰ ماه بعد امضاء و پذیرفته شد یعنی در مهر ۱۳۸۸. بعد از پذیرش هنوز آیین نامه های اجرایی آن در زمینه های مختلف تدوین نشده و این میثاق نامه بین المللی در ایران هنوز شکل اجرایی و حتی حقوقی به خود نگرفته است.

درس های دیگری از این سوره می توان آموخت که در کتاب سوره روشندان مطرح شده است.

سرگذشت حضرت ایوب (ع)

حضرت ایوب (س) را قرآن به گونه ای زیبا و عبرت آموز مطرح کرده است. قرآن از حضرت ایوب چهار بار در چهار سوره نام برده و او را از نسل ابراهیم و از انبیاء معرفی کرده است. حضرت ایوب مشکلات جسمی داشت و به قول امروزی ها معلول بود. قرآن معلولیت او را این گونه بیان می کند:

و ایوب اذ نادى ربه اَنى مَسْنى الضَّر و انت ارحم الراحمین (سوره انبیاء آیه ۸۳)

و اذ کربدنا ایوب اذ نادى ربه انى مسنى الشيطان بِنُصْب و عذاب (ص ۴۱)

ضُر و نُصْب در تفاسیر به نقص عضو، بیماری لاعلاج یا صعب العلاج و معلولیت تعبیر و تفسیر شده است. ایوب با اینکه پیامبر بود معلولیت داشت. ایوب سال های زیادی از عمرش را با درد و عذاب سپری کرد اما واکنش او صبر و عبودیت بود. انا وجدناه صابراً نعم العبد انه اواب (سوره ص، آیه ۴۴)

به خاطر استقامت و صبوری و تحمل، دعایش مستجاب شد و خداوند او را عافیت و سلامتی بخشید و به ثروت زیاد و مکنث فراوان دست یافت. بهر حال از نظر قرآن معلولیت سد راه ترقی انسان نیست حتی مانع پیامبری هم نیست. چون ایوب پیامبری بود که حدود بیست سال از عمرش را معلول بود. با این حال نکات و عبرت هایی درباره ایوب ذکر کرده که عبارت اند از:

- ایوب از هدایت یافتگان است. (انعام، آیه ۸۴)

- ایوب از محسنین و نیکوکاران است. (انعام، آیه ۸۴)

- به ایوب وحی می شده است. (نساء، آیه ۱۶۳)

- ایوب هم ردیف ابراهیم، اسماعیل، یعقوب، یونس، هارون و سلیمان است. (نساء، آیه ۱۶۳ و انعام، آیه ۸۴)

- بدبختی ها و مشکلات در زندگی انسان از جمله در زندگی ایوب منسوب به شیطان است. (سوره ص، آیه ۴۱)

- ایوب با تلاش شخصی خودش و بهره گیری از توانمندی های خود، ضُر و معلولیت را کنار زد و بی اثر ساخت. (سوره ص، آیه ۴۲)

- او از خداوند برای رفع مشکلات ناشی از معلولیت طلب کمک نمود (انبیاء، آیه ۸۳)

- اجابت و پاسخ مثبت خداوند به درخواست ایوب (انبیاء، آیه ۸۴)

- رفع مشکلات و ناراحتی های ناشی از معلولیت پس از خداگرایی ایوب. (انبیاء، آیه ۸۴)

- ایوب بر اثر معلولیت نه تنها فقیر و بیچاره نشد بلکه ثروتمند و صاحب امکانات فراوان گردید. (انبیاء، آیه ۸۴)

- سرگذشت ایوب را عبرتی برای بندگان و خردمندان دانسته است. (سوره انبیاء، آیه ۸۴)

ص: ۵۵۴

- ایوب را بر اثر مرض و معلولیت از جامعه طرد کردند و مردم با او رفتار ناشایسته داشتند ولی او هرگز مردم را نفرین نکرد و بد مردم را نخواست.
- خداوند به او امر کرد که پا به زمین بکوبد و چشمه ای آب گرم برای شستشوی بدن بیمارش و چشمه ای آب سرد به او اعطا کرد. (سوره انبیاء، آیه ۸۴) یعنی او روی پای خودش بپا خواست و عافیت بازیافت.
- خداوند ایوب را به اواب یعنی بازگشت کننده به خداوند (ص، آیه ۳۲)، صابر (ص، آیه ۴۴) و دارای عبودیت معرفی کرد (سوره انبیاء، آیه ۸۴).
- معلولیت منتسب به خداوند نیست بلکه ایوب می گوید شیطان مرا به بلایا دچار کرده است. (ص، آیه ۴۱)
- خداوند به ایوب کتاب، داوری و نبوت اعطاء کرد. (انعام، آیات ۸۹-۹۰)

داستان سرگذشت ایوب در سه فرهنگ اسلامی، یهودی و مسیحی مؤثر بوده است. بطوری که هم در قرآن به آن توجه شده و هم در تورات، رساله ای به نام ایوب هست. نیز در ادبیات فارسی مثل هایب مثل صبر ایوب، چشمه ایوبی، شراب ایوبی رواج دارد. ایوب نبی در بلاکشی و صبر و تحمل و یعقوب نبی هم در فراق و دوری از فرزندش و صبر در همه این فرهنگ ها اسوه و الگو شده اند.

خلاصه اینکه سرگذشت حضرت ایوب در قرآن این است که او با تلاش با صبر و با درایت بر مشکلات معلولیت فائق آمد و به امکانات بزرگی دست یافت.

مولانا جلال الدین رومی درباره حضرت ایوب چنین سروده است:

آن یکی اندر بلا ایوب وار/ و آن دگر در صابری یعقوب وار

هفت سال ایوب با صبر و رضا/ در بلا خوش بود با ضیف خدا

تا چو وا گردد بلای سخت رو/ پیش حق گوید بصد گون شکر او

کز محبت با من محبوب گُش/ رو نکرد ایوب یک لحظه ترش

از وفا و خجالت علم خدا/ بود چون شیر و عسل او با بلا

گفت حق ایوب را در مکرمت/ من بهر مویت صبری دادمت

او شد تسلیم او ایوب وار/ کی اسیرم هرچه می خواهی بیار

مرغِ آبی غرق دریای عسل/ عین ایوبی شراب و مغتسل

که بدو ایوب از پا تا بفرق/ پاک شد از رنجهها چون نور شرق

وضعیت حقوقی معلولین

تا اینجا هم آیات قرآن در ارتباط با توجه و احترام به معلولین مطرح شد. اما می خواهیم این ذهنیت را در ارتباط با کنوانسیون جهانی حقوق معلولین (مصوب سازمان ملل متحد دسامبر ۲۰۰۶/ بهار ۱۳۸۶) بررسی کنیم. این کنوانسیون مانیفست و راهنمای جامعه معلولین است و دارای ۵۰ ماده اصلی و ۱۸ ماده الحاقی است. مهم ترین ویژگی آن تأکید بر کرامت ذاتی معلولین است. ولی تعابیر آن بسیار ضعیف تر از تعبیرهای قرآنی است.

این کنوانسیون پس از تصویب در بهار ۱۳۸۶ در مجمع عمومی سازمان ملل، به همه کشورها از جمله جمهوری اسلامی ابلاغ شد تا نظر خود را

بدهند. اما دولت با داشتن گنجینه ای از آموزه های اسلامی مدافع حقوق معلولین و کانون جامع حمایت از معلولین مصوب سال ۱۳۸۳ و آیات و روایات

ص: ۵۵۵

فراوان، این میثاق نامه جهانی را تا ۵/۲ سال بعد امضاء نکرد. تا بالاخره در مهر ۱۳۸۸ رسماً این تعهدنامه بین المللی را پذیرفت. اما نکته مهم این است که:

اولاً نهادهای مردمی معلولین اعتراض های جدی به روش بررسی و شیوه پیوستن به این کنوانسیون و دیگر کنوانسیون های بین المللی دارند. با اینکه معلولین و نهادهای معلولیتی می توانند آراء و نظریات اساسی و راهبردی بدهند ولی کلاً از آنها مخفی نگاه داشته شده؛ از آنان خواسته نمی شود نظر بدهند و آنان را به مشارکت دعوت نمی کنند. این نوعی کم لطفی و بی احترامی به آنان است و به قول قرآن روی برگرداندن نسبت به آنان است.

نکته دوم در خود این کنوانسیون هست که دولت های عضو می توانند اطلاعات بدهند، دیدگاه جامعه خودشان را منعکس کنند. دولت جمهوری اسلامی حداقل می تواند تفسیر علامه طباطبایی از سوره عبس را به انگلیسی ترجمه و ارسال کند. یعنی آیات و روایات و سیره نبوی که بهترین آموزه ها را در زمینه تکریم و احترام معلولین دارد مطرح نشده، اما مجدداً سازمان ملل در حال تکمیل اطلاعات برای تکمیل کنوانسیون جامع تر است.

گویا چند سال آینده کنوانسیون جامع تر مطرح خواهد شد. دفتر فرهنگ معلولین آمادگی دارد با همکاری کمیسیون حقوق بشر اسلامی متنی را آماده کند و برای سازمان ملل بفرستند متنی که چهره واقعی اسلام و قرآن کریم را در زمینه تکریم معلولین نشان می دهد. این معرفی نامه با عملکرد مسلمانان در رده های مختلف و دولت مردان تمایز می یابد. یعنی چهره واقعی و حقیقی قرآن و اسلام را به جهان معرفی کنیم تا این ذهنیت دنیا که ساختار سیاسی و اجتماعی جوامع اسلامی را نماینده اسلام می داند تصحیح شود.

خلاصه اینکه معلولین از نگاه قرآن افرادی هستند که فقط فاقد یک عضو یا یک حس می باشند، ولی در اصل انسانیت و در دارا بودن خلاقیت و در اینکه می توانند اقدامات بزرگ و سازنده ای داشته باشند تفاوتی با دیگران ندارند. از این رو باید مثل دیگران از مواهب اجتماعی، از فرصت ها و امکانات آموزشی، اجتماعی و اقتصادی بهره مند شوند.

در چند ماه گذشته قانونی تصویب شده که نایبنا نمی تواند برای نمایندگی مجلس شورا ثبت نام کند، قانون مصوب داریم که فرد معلول هر چند معلولیت در چند انگشت داشته باشد، نمی تواند به حوزه علمیه راه یابد و قوانین دیگر که تماماً با روح آیات قرآن در تعارض جدی است. وظیفه حقوقدانان است که تکلیف جامعه را روشن کنند. حضرت رسول(ص) به نایبناهای مطلق مسئولیت های مهم مثل اداره شهر مدینه به عنوان پایتخت ام القرای جهان اسلام می سپرد. از این رو مصوبه های فوق هم با آیات قرآن و هم با سنت نبوی در تعارض است. کمیسیون حقوق بشر اسلامی می تواند این تعارض را مطرح و راه کار درست را معرفی نماید. (۱)

ص: ۵۵۶

۱- به قلم محمد نوری، اخذ شده از مجله توان نامه، شماره ۲ و ۳، آبان- بهمن ۱۳۹۲، ص ۸۳-۹۱.

اشاره

در دو دهه اخیر فعالیت های علمی، انتشاراتی و رسانه ای در حوزه معلولین رشدی پیوسته و آرام داشته است. البته پس از روی کار آمدن دولت یازدهم (دکتر حسن روحانی) سرعت یافته است. انتشار کتاب و مقالات حقوقی یا راه اندازی سایت اینترنتی برای تبیین حقوق معلولان و دیگر اقدامات مشابه تأثیر اساسی و زیربنایی در حقوق معلولین و تحولات حقوقی دارد. اینجا تلاش می کنم گزارش اجمالی از این گونه فعالیت ها را عرضه کنم.

۱- پایان نامه نگاری

پایان نامه های دانشگاهی اهمیت بسیار در توسعه و پیشرفت هر علم بر عهده دارد. زیرا پایان نامه ها محصول و نتیجه حدود بیست سال تحصیل یک شهروند و علاوه بر آن ترکیبی از اندیشه ها و تجارب چند استاد و دانشجو است. پایان نامه علاوه بر اینکه شاخص سنجش وضع یک فرهنگ و علم است، نقش تأثیر گذار در پیشرفت علم را بر عهده دارد.

به رغم اینکه در کشورهای جهان اسلام مثل مالزی، عربستان سعودی و لبنان سالانه ده ها پایان نامه در عرصه معلولین تحقیق، تألیف و عرضه می شود. اما در ایران تا سال های اخیر تعداد بسیار محدود عرضه شده بود و جدیداً پایان نامه های با کیفیت در موضوعات معلولیت رو به افزایش است. برای نمونه به چند مورد از آن ها اشاره می کنم:

- نقد و بررسی صور خیال در شعر شاعران نابینا: با تأکید بر شوریده شیرازی، فاطمه صادقی تبار، دانشگاه قم، زمستان ۱۳۹۲.

- نقش فرهنگ بر تغییر نگرش جامعه نسبت به حقوق کودکان دارای ناتوانی، زهرا نیکویی، دانشگاه مفید، ۱۳۹۴.

با اینکه در زمینه حقوق و امور حقوقی معلولین ده ها موضوع و سوژه ناب و مهم هست ولی هنوز استادان به اهمیت موضوع واقف نیستند و به دانشجویان خط دهی مناسب ندارند. استادان و دانشجویان محترم توجه داشته باشند به جای اینکه در موضوعات بی اثر و تکراری پایان نامه بگیرید، در موضوعاتی مثل معلولیت ذهنی و تلقی فقهای مسلمان از آن؛ رابطه سفه و معلولیت ذهنی؛ مشاغل ممنوع و مشروع برای معلولین در فقه اسلامی و حقوق ایران، قانون کتاب بریل، قانون کتاب گویا، وظایف حقوقی شهرداری ها در زمینه معلولین و ده ها موضوع دیگر می توان پژوهش کرد.

چند نکته در پایان نامه نگاری در موضوعات معلولیت قابل توجه است:

- نیکوکاران و نهادهایی باید مشوق شوند و تصویب شود که برای هر پایان نامه ویژه معلولین مبلغی به دانشجو و مبلغی به استاد پرداخت شود. اقدامات تشویقی موجب افزایش رغبت خواهد شد.

- صدا و سیما به معرفی افرادی که پایان نامه ویژه معلولین می نویسند، پردازد.

- سمن های معلولین با اطلاع رسانی، سوژه ها و موضوعات مورد نیاز را اعلام کنند.

- سازمان بهزیستی و وزارت فرهنگ و ارشاد باید در زمینه چاپ و نشر این پایان نامه ها قوانین و تدبیرهایی داشته باشند.

تاکنون در زمینه حقوق معلولین ایران این آثار منتشر شده است:

- مجموعه قوانین مثل قانون جامع حمایت از حقوق معلولان (تهران، سازمان بهزیستی، ۱۳۸۶) این گونه آثار که از چهار عنوان تجاوز نمی کند، مجموعه قوانین بدون شرح و توضیح است. همه این ها در حدّ جزوه است. البته سازمان بهزیستی ۵ عنوان کتاب خوب و مطلوب دیگر منتشر کرده است مثل: حقوق کودکان فاقد سرپرست قانونی، فاطمه رضایی (تهران، سازمان بهزیستی، ۱۳۸۷).

سازمان بهزیستی در زمینه حقوق کودک به ویژه مسائلی مثل سرپرستی، حضانت و فرزندخواندگی آثار بیشتری منتشر کرده است:

- بررسی مفهوم پدیده بی سرپرستی، علی حاج یوسفی، تهران، سازمان بهزیستی، ۱۳۷۴.

- آیین نامه اجرایی فرزندخواندگی، دفتر امور شبه خانواده، تهران، سازمان بهزیستی، ۱۳۸۵.

- چکیده ای بر فرزند پذیری، رضا رزاقی، تهران، سازمان بهزیستی، ۱۳۸۵.

- وضعیت کودک آزمایشگاهی در سیستم حقوق ایران، تهران، جهاد دانشگاهی، ۱۳۷۷.

- مجموعه استفتائات مراجع تقلید، قم، بهزیستی استان قم، ۱۳۸۱.

- مجموعه قوانین و مقررات سازمان بهزیستی کشور، محمد منصوری، تهران، سازمان بهزیستی، ۱۳۷۶.

- موانع و مشکلات حقوقی پیرامون مراقبت در خانواده، سید مجتبی موسوی، شیراز، اداره بهزیستی استان فارس، ۱۳۸۲.

- دو کتاب حقوق معلولان در قوانین ایران از سید احمد باختر (تهران، جاودانه، ۱۳۸۸) و کتاب مرجع حقوق معلولین از حسین زهرایی و سید محمدرضا تابان (نوید شیراز، ۱۳۹۳) دارای قوانین بیشتر و جامع تراند. اما هر دو بدون شرح و توضیح و فقط مجموع قوانین می باشند. البته آقای باختر متخصص حقوق و وکیل است و کتابش بی عیب تر ولی کتاب دوم دارای اشکالات فراوان ساختاری و محتوایی است. با این حال بهتر از هیچ چیز است و تا حدی به نیازهای پژوهشی محققان پاسخ می دهد.

- دفتر فرهنگ معلولین هم چهار اثر حقوقی با عنوان های فعالیت های مجلس شورای اسلامی، قانون گذاری برای معلولان، حقوق فرهنگی معلولین و سوره روشندان منتشر کرده است. این آثار به رغم کم حجمی ولی مؤثر بوده است.

- مهم تر اینکه یک مجموعه آثار حقوقی توسط دفتر فرهنگ معلولین در حال نهایی شدن و انتشار است و برای اولین بار منابع رفرنس جامع عرضه خواهد شد. یکی کتاب حاضر با عنوان حقوق معلولان ایران در چهار فصل و شامل قوانین معلولین از ۱۳۰۱ تا ۱۳۹۴؛ نیز شامل اظهار نظرها و داوری ها و نقد و بررسی ها و مقایسه های آراء حقوقی است.

دومین کتاب که به زودی به چاپ می رود ترجمه نکت الهمیان و نکت العمیان از صفدی (قرن ۷ق) است. یک اثر مرجع و بسیار مهم در زمینه معلولین مسلمان از سده یکم تا ششم قمری است.

سوم کتابی با عنوان منشور حقوقی معلولان بر اساس قرآن و سنت، تألیف آن به پایان رسیده و در حال ویرایش است. تمامی آیات و روایات و گزارش های درباره سیره معصومین (ع) که محتوای حقوقی و معلولیتی دارد اینجا آورده و بررسی شده است. این کتاب با چنین رویکردی کاملاً ابتکاری است.

کتاب چهارمی در دست تألیف است با عنوان معلولیت در فقه اسلامی و شامل آراء فقها می باشد. امیدوارم با تأمین بودجه پژوهشگران، این آثار به زودی منتشر شود.

- چند اثر ویژه معلولین با اینکه حقوقی نبود ولی در فرهنگ سازی جامعه معلولین بسیار مؤثر بوده است. منظوم کتب نیک وی آچیچ است که چند عنوان آن به فارسی برگردان شده است:

مهیار ناشدنی، ترجمه مسیحا برزگر (تهران، نشر ذهن آویز، ۱۳۹۲)

همین اثر با عنوان توقف ناپذیرباش توسط الهه صالحی برگردان و چاپ شده است (تهران، دُرسا، ۱۳۹۳). (۱)

۳- نشریات ویژه معلولین

از گذشته نشریه و جراید در فرهنگ سازی معلولین مؤثر بوده است. در سال های اخیر نشریات بسیار (حدود پنجاه عنوان مجله معلولیتی) در ایران منتشر شده است. بعضی از آنها مثل شکست سکوت متوقف شده اند. اما نشریات سودمند و پرطرفداری که اکنون منتشر می شود عبارت اند از:

- آوای رسا، ماهنامه فرهنگی، اجتماعی از جامعه معلولین یزد. این مرکز قبلاً پیک معلولین را به همین سبک و روش منتشر می کرد.

- آوای نگاه، توسط انجمن خانواده ناشنویان ایران منتشر می شود.

- افق اندیشه، گاهنامه کانون ناشنویان ایران

- بشری، علمی، فرهنگی، اجتماعی و ورزشی. توسط مؤسسه بشری تهران، به قلم بریل و ویژه نابینایان منتشر می شود.

- پیک توانا، ماهنامه فرهنگی و اجتماعی. توسط کانون معلولین توانا قزوین منتشر می شود.

- تعلیم و تربیت استثنایی، ماهنامه علمی، آموزشی و فرهنگی. توسط سازمان آموزش و پرورش استثنایی منتشر می شود.

- توان نامه، فصلنامه مطالعاتی و اطلاع رسانی ویژه معلولیت و معلولین. توسط دفتر فرهنگ معلولین قم و موسسه معلولین فرهیخته منتشر می شود.

- توان یاب، فصلنامه فرهنگی و اجتماعی. توسط مجتمع نیکوکاری رعد غرب تهران منتشر می شود.

- سپیدنامه وصال، توسط بنیاد توانگران کارآفرین نور شیراز منتشر می شود.

- علم و فرهنگ، ماهنامه فرهنگی و اجتماعی. در تهران و به شیوه بریل و ویژه نابینایان منتشر می شود.

- کودکان استثنایی، فصلنامه علمی پژوهشی. توسط پژوهشکده کودکان استثنایی منتشر می شود.

اینها اهم نشریاتی است که هم اکنون در ایران منتشر می شود و تأثیرهای متعدد بر فرهنگ و جامعه معلولین دارند. از جمله موجب گسترش جریان حقوق خواهی در جامعه معلولین شده است. زیرا از طریق این نشریات، معلولین در جریان اقدامات مجلس شورا و دولت قرار گرفته و به کاستی ها یا اقدامات مثبت پی می برند. اثر دیگر این نشریات ایجاد اجماع عمومی و پیدایش حس مشترک برای اقدام همگانی بین معلولین است. اینکه معلولین به قناعت عادت کرده و نسبت به وضع موجود و

۱- .مراجعة شود به مصاحبه با مترجم این اثر، مسیحا برزگر در مجله توان نامه، ش ۴-۶، ص ۲۷۱.

تبعیض‌ها اعتراض نکرده‌اند، به خاطر همین نشریات است که با زبان‌ها و تحلیل‌های مختلف آنان را دعوت به اقدام عاقلانه و غیر احساسی نموده‌اند و متذکر شده‌اند حرکت‌ها احساساتی نه تنها وضع را بهتر نمی‌کند بلکه پیامدهای زیان‌بار و مخرب در پی خواهد داشت. بهر حال نشریات معلولیتی تاکنون آثار مطلوبی از جمله برای پیشرفت حقوق معلولین داشته‌است.

در دهه‌های اخیر نهادهای دولتی کمتر اهتمام به نشر مجلات معلولیتی داشته‌اند و بار تولید و انتشار نشریات بر دوش تشکل‌های مردمی و خود معلولین بوده‌است.

۴- سایت‌ها، وبلاگ‌ها و شبکه‌های موبایلی

معلولین از وسایل مدرن استفاده کرده و به سرعت خودشان را با شرایط جدید منطبق می‌کنند. هم‌اکنون ده‌ها سایت و سامانه‌های اجتماعی در اینترنت یا روی خط موبایلی در شهرها توسط معلولین راه‌اندازی و به اطلاع رسانی، گفتگو و انتشار خواسته‌های اجتماعی و حقوق مشغول هستند. اینگونه سامانه‌ها در حقوق معلولین و توجه معلولین به جریان حقوق‌گرایی و مسائل و مباحث ویژه معلولین بسیار مؤثر بوده‌اند.

خلاصه و نتیجه‌گیری

تاریخ حقوق معلولین و تحولات حقوقی معلولین در ایران بدون در نظر گرفتن کتب حقوقی، پایان‌نامه‌ها، نشریات و سامانه‌های مجازی و الکترونیک معلولین امکان‌پذیر نیست. زیرا این چهار فاکتور در تحولات حقوقی معلولین ایران تأثیر زیربنایی و محتوایی داشته‌اند.

ص: ۵۶۰

مجلس شورای اسلامی دارای فعالیت های تقنینی است و نمایندگان فعالیت هایی در کمیسیون ها و در صحنه علنی دارند که مربوط به وظایف قانونی و شغلی آن ها است. اما آن ها حیثیت و شأن دیگری هم دارند و آن نظارت بر امور حوزه انتخابی خود و نیازهای مردم و انعکاس آن ها به مسئولین دولتی است. این حوزه کاری آن ها به نام فعالیت اجتماعی معروف است.

قبلاً در فصل سوم، مبحث ۴ و در برخی جاهای دیگر به نقش قانون گذاری مجلس و نمایندگان در حوزه معلولین پرداختیم و اکنون به نقش و جایگاه اجتماعی مجلس و نمایندگان در حوزه معلولین می پردازیم. البته فعالیت های نمایندگان سراسر ایران را فرا می گیرد و بسیار گسترده است و جمع آوری اطلاعات همه تلاش های آن ها ممکن نیست. فقط مواردی که در رسانه ها منعکس شده و قابل دسترسی بود می آورم. این مبحث به ترتیب تاریخ تنظیم شده و از اردیبهشت ۹۱ شروع می شود و تا ۱۶ خرداد ۹۴ تداوم دارد.

قلمرو این مبحث شامل اهم دیدگاه های نمایندگان مجلس به ویژه نمایندگان عضو کمیسیون اجتماعی یا فراکسیون حمایت از معلولان درباره مسائل معلولین است. با مطالعه این مبحث فهرستی از مشکلات معلولین ایران و نیز فهرستی از دغدغه های مسئولین و راه کارهایی که عرضه می کنند به دست می آید.

نمایشگاه مددجویان و معلولان - ۱۷ اردیبهشت ۹۱

نمایشگاه دستاوردهای مددجویان و معلولان تحت حمایت سازمان بهزیستی از ۱۷ اردیبهشت تا ۲۱ اردیبهشت در تالار آفتاب مجلس برگزار شد.

کبری کاوه مدیر روابط عمومی و امور بین الملل سازمان بهزیستی کشور، با بیان این که در نمایشگاه معلولان و مددجویان سازمان بهزیستی، دستاوردهای زنان بی سرپرست و معلولان به نمایش گذاشته شد، گفت: خوشبختانه سازمان بهزیستی اقدامات خوبی را برای حمایت از این قشر انجام داده است. او با اشاره به برنامه ریزی سازمان بهزیستی برای حمایت از افراد معلول و مددجو، افزود: این سازمان در چند سال اخیر با شناسایی افراد واجد شرایط، اقدام به ایجاد کارگاه های آموزشی و آموزش این افراد کرده است.

وی ادامه داد: طراحی، حکاکی، سفال گری، قالی بافی، فرش بافی، نقاشی و اختراعات به ثبت رسیده از مهم ترین دستاوردهای ارائه شده معلولان و مددجویان در این نمایشگاه به شمار می آید. هدف این نمایشگاه آشنایی نمایندگان با فعالیت های معلولین و شناخت واقعیت های زندگی آنان است. بلکه در آینده نیازهای حقوقی معلولین بهتر مرتفع گردد. (۱)

ص: ۵۶۱

برخی نمایندگان عضو در فراکسیون حمایت از حقوق معلولان و پیشگیری از معلولیت های مجلس از شیرخوارگاه آمنه در تهران بازدید کردند.

عبدالرضا عزیزی در گفت و گو با خبرنگار اجتماعی خبرگزاری خانه ملت، در تشریح جزئیات نشست مشترک اعضای فراکسیون حمایت از حقوق معلولان مجلس با مسئولان سازمان بهزیستی در شیرخوارگاه آمنه، تصریح کرد: شب گذشته و همزمان با شب نوزدهم ماه مبارک رمضان تعدادی از نمایندگان عضو فراکسیون حمایت از حقوق معلولان از شیرخوارگاه آمنه در تهران بازدید کردند.

نماینده مردم شیروان در مجلس شورای اسلامی ادامه داد: در این مراسم نمایندگان مجلس از نزدیک با چگونگی و نحوه خدمت رسانی مددکاران اجتماعی و مربیان به نوزادان و شیرخواران آشنا شدند و بر حمایت سازمان بهزیستی از شیرخواران تأکید کردند.

وی افزود: فاطمه آلیا نماینده مردم تهران و شمیرانات و رئیس فراکسیون حمایت از حقوق معلولان، حمیدرضا عزیزی فارسانی، محمد تقی توکلی نماینده مردم الیگودرز، علیرضا فولادگر نماینده مردم اصفهان، سکینه عمرانی نماینده مردم سمیرم و فیروزی در این مراسم حضور داشتند.

رئیس کمیسیون اجتماعی مجلس یادآور شد: بخشی از این خدمات در شیرخوارگاه ها و مراکز نگهداری کودکان ارائه می شود که در حال حاضر سطح این خدمات استانداردهای لازم را دارد.

ضرورت تغییر نگرش مسئولان به مشکلات معلولان - ۵ شهریور ۹۱

افخمی عضو کمیسیون اجتماعی مجلس با انتقاد از بی توجهی برخی از مسئولان به مشکلات معلولان گفت: طبق قانون جامع حمایت از معلولان، دستگاه های دولتی موظف هستند ۳۰ درصد ساختمان های خود را در جهت استفاده آسان معلولان بازسازی کنند اما بسیاری از ادارات و سازمان ها این قانون را اجرا نمی کنند.

شهرزاد افخمی در گفت و گو با خبرنگار اجتماعی خبرگزاری خانه ملت، اظهار داشت: برخی از سازمان ها و وزارتخانه ها نیازهای معلولان را جدی نمی گیرند و به رغم گذشت حدود هشت سال از تصویب قانون جامع حمایت از معلولان در مجلس شورای اسلامی هنوز این قانون به شکل کامل اجرا نمی شود. از اوایل دهه ۷۰ متناسب با نیازهای معلولان تغییراتی در مبلمان شهری و برخی از اماکن مانند خیابان ها و پارک ها به وجود آمد اما این تغییرات به گونه ای نبوده که نیازهای این افراد را به طور کامل تأمین کند. به تازگی برخی از ادارات و سازمان های دولتی تلاش هایی را برای تسهیل در رفت و آمد معلولان انجام داده اند که هنوز این موضوع فراگیر نشده است. انتظار ما این است که مسئولان همدلی بیشتری با معلولان داشته باشند و نوع نگاه خود را به این قشر مظلوم تغییر دهند. معلولان ادعایی برای دریافت حق و حقوق خود ندارند و تغییر نگرش جامعه و مردم به مسائل و مشکلات معلولان موضوعی است که می تواند تأثیر بسیاری در احقاق حقوق این قشر از جامعه داشته باشد. (۱)

ص: ۵۶۲

سید محمد مهدی پور فاطمی، عضو کمیسیون اجتماعی مجلس با اشاره به امتناع شرکت های بیمه گر از بیمه اجتماعی معلولان گفت: دولت و مجلس باید شرکت های بیمه گر را موظف به اعمال بیمه برای معلولان کنند. متأسفانه اغلب شرکت های بیمه گر به دنبال تأمین منافع و سود خود هستند و از همین رو از بیمه معلولان جسمی و ذهنی خودداری می کنند که این موضوع به نوبه خود آسیب ها و معضلات اجتماعی را به دنبال دارد. در این شرایط فقط باید شرکت های بیمه گر را موظف به بیمه اجتماعی معلولان کرد و از همین رو باید دولت با ارائه لایحه و یا نمایندگان مجلس با ارائه طرحی، قانونی را در مورد موظف کردن شرکت های بیمه گر به انجام بیمه معلولان به تصویب برسانند.

وی با بیان اینکه بیمه نشدن معلولان آنها را در آینده دستخوش مشکلات بیشتری می کند، تصریح کرد: اگر این افراد مشمول بیمه اجتماعی نشوند در سنین بالاتر با مشکلات و معضلات عمده تری مواجه خواهند شد. سازمان بهزیستی، کمیته امداد امام خمینی و کمیسیون اجتماعی مجلس باید با برگزاری جلساتی موضوع بیمه معلولان را مورد پیگیری قرار دهند تا به نتیجه مطلوب برسند.

برخی از معلولان حتی از نظر راه رفتن، نشستن و برخاستن نیز با مشکلات زیادی مواجه هستند. اگر این افراد مشمول بیمه اجتماعی نباشند و حادثه ای برای آنها رخ دهد، هیچ کس پاسخگوی این فرد معلول و خانواده وی نخواهد بود. (۱)

اجرای قوانین حمایتی ناشنوایان - ۸ مهر ۹۱

محمداسماعیل سعیدی، دبیر اول کمیسیون اجتماعی مجلس با اشاره به فرارسیدن روز جهانی ناشنوایان گفت: یکی از راه های پشتیبانی از ناشنوایان تغییر رویکرد سازمان ها و نهادهای حمایتی از دولتی به مردمی است. او ضمن گرامیداشت یاد و خاطره مرحوم جبار باغچه بان، راه اندازی اولین مدرسه برای ناشنوایان توسط مرحوم باغچه بان را نقطه عطفی در تاریخ حمایت از این افراد است. اگر حمایت از ناشنوایان در قالب نهادهای مردمی باشد، این افراد می توانند با پشتیبانی خیرین بخشی از مشکلات خود را حل کنند. برخی از ناشنوایان و کم شنوایان با مشکلات مالی مواجه هستند؛ زیرا آنان از طبقه محروم جامعه هستند و از آنجا که سازمان های دولتی نمی توانند به تنهایی حمایت کاملی از ناشنوایان داشته باشند، حمایت های مردمی می تواند تا حدودی کمبودها و مشکلات آنان را مرتفع کند. اما باید فرهنگ حمایت از ناشنوایان در میان مردم نهادینه شود و برای فرهنگ سازی در این زمینه، رسانه ها می توانند گام های مثبتی را بردارند زیرا در دین اسلام و حتی تمامی ادیان الهی برای کمک به افرادی که با معلولیت های ذهنی و جسمی دست و پنجه نرم می کنند؛ توصیه هایی شده است.

فضای شهرها باید برای ناشنوایان مهیا و تجهیز شود. در طراحی و نصب علائم شهری باید این موضوع مدنظر قرار بگیرد. مثلاً محل تردد ناشنوایان از امکانات لازم برای هشداردهی به آنها برخوردار باشد. متأسفانه با نگاهی به فضاهای شهری متوجه می شویم که ملاحظات و تدابیر لازم برای تسهیل

در رفت و آمد ناشنوایان اتخاذ نشده است. اما اجرای قوانین و تدوین آیین نامه های معلولین با مشکلاتی مواجه است و تاکنون مسئولان اجرایی وجود نقیصه های احتمالی در قوانین مربوط به ناشنوایان را به نمایندگان مجلس منعکس نکرده اند و این موضوع بیانگر آن است که برای حمایت از ناشنوایان خلاءهای قانونی وجود ندارد، بلکه شکل اجرای قوانین نقص دارد. (۱)

ملاحظه: این نماینده محترم به وجود اشکالاتی در جامعه ناشنوایان اذعان فرموده اند. قابل توجه اینکه جامعه ناشنوایی ایران در شرایط خوبی نیست، نه تنها امکانات اجتماعی کمتری نسبت به دیگر اقشار معلولین به اینان اختصاص یافته بلکه در همه قوانین سهم ضعیفی دارند و مواد اختصاصی به آنان کمتر است. با اینکه نسبت به نابینایان و معلولین حرکتی بیشتری و بدترین مشکلات را دارند. ولی به قول خودشان تحمل می کنند و با مظلومیت تمام زندگی قناعت آمیزی دارند. از بدترین اجحاف ها در حق آنان ممنوعیت آموزش زبان اشاره در مدارس است، درست مثل اینکه آموزش الفبای فارسی از مدارس حذف و ممنوع گردد.

بعد از چند دهه، بچه های بی سواد یا کم سواد می شوند و امکان ارتباط با دیگران را نخواهند داشت. از این نماینده محترم تقاضا می کنم به عنوان فرد ناشناس به کانون و مراکز ناشنوایان سراسر ایران بروند و صمیمی شوند و پای درد و دل آنان بنشینند، آن وقت متوجه عمق مشکلات حقوقی و اجتماعی ناشنوایان خواهند شد.

نمایشگاه دستاوردهای ورزشی معلولین - ۲۱ آبان ۹۱

علی لاریجانی رئیس مجلس شورای اسلامی به هنگام بازدید از این نمایشگاه گفت: ورزشکاران جانباز و معلول نشان دادند که افرادی که بهر حال نقیصی دارند خللی در اراده هایشان ایجاد نشد بلکه این اراده و انگیزه چند برابر شده است. او در جریان بازدید از نمایشگاه آشنایی با عملکرد و دستاوردهای ورزش جانبازان و معلولین، نابینایان و کم بینایان که در محل راهروی کریدور عبوری نمایندگان مجلس شورای اسلامی به نمایش درآمده بود گفت: بنده در دو مقطع خدمت عزیزان ورزشکار پارالمپیک در تهران و قم رسیده بودم و این همت و اراده ورزشکاران باعث شد که روحیه و انگیزه ای در کشور به وجود آید. در بازی های المپیک نیز نقش مؤثری داشتند و معدل مدال های آنان از معدل کلی کاروان ایران بالاتر بود و این بیانگر این است که جانبازان و معلولین از یک اتکای به نفس قابل توجهی برخوردارند. این نمایشگاه هم گوشه ای از اراده ورزشکاران و جانبازان را نشان می دهد. ولی برای نمایندگان مفید است که در حین تردد از مجلس از این نمایشگاه بازدید داشته باشند و از توانایی های عزیزان دیدن داشته باشند.

رئیس مجلس شورای اسلامی درباره تفکیک بودجه کمیته ملی پارالمپیک و تأیید اساسنامه آن تصریح کرد، این مسئله که هم اکنون در کمیسیون فرهنگی مجلس در دست بررسی است پیگیری خواهد شد.

ص: ۵۶۴

این نمایشگاه به همت کمیته ملی پارالمپیک در محل مجلس شورای اسلامی برگزار شد. (۱)

کمک به مراکز نگهداری معلولین - ۱۳ آبان ۹۱

علی لاریجانی رییس مجلس شورای اسلامی به هنگام افتتاح فاز دوم آسایشگاه معلولان ایثار ورامین گفت: کسانی که به معلولین خدمت می کنند مایه احترام و افتخار هستند و حتی بر گردن همه ما دارند، ما هم باید مشکلات آنها را ببینیم و مرتفع کنیم و مجلس تا جایی که بتواند برای کمک به مراکز نگهداری معلولین تلاش خواهد کرد.

او در افتتاح فاز دوم آسایشگاه معلولان ایثار ورامین با حضور مسئولان این شهرستان با تبریک ایام عید غدیر اظهار داشت: راهی که مسئولان کشور سال های پس از انقلاب در آن قدم برمی دارند همواره با یاد خدا بوده و امیدواریم این راه برای مسئولان هموارتر و برخی از مشکلاتی که برای کشور به وجود آمده مرتفع شود. تاکنون با بازدید از چند آسایشگاه از نزدیک با مشکلات این مراکز آشنا شده و این مراکز یکی از مکان هایی است که وجودش برای کشور مهم تلقی می شود. خدمت در این مراکز بسیار با ارزش است، زیرا مرکز بهزیستی از کسانی که نیازهای جسمی، روحی و روانی دارند و مشکلات مادی هم به آنها افزوده نگهداری می کنند. معلولان نیازمندترین قشر جامعه هستند و کسانی که به آنها خدمت می کنند بسیار مورد احترام مردم و مسئولان می باشند. (۲)

بیانیه فراکسیون حمایت از حقوق معلولان - ۱۳ آذر ۹۱

فراکسیون «حمایت از حقوق معلولان و پیشگیری از معلولیت ها» به مناسبت روز جهانی معلولان (۱۲ آذر) بیانیه زیر را صادر کرد.

۱۲ آذر ماه هر سال فرصت مغتنم و مناسبی برای توجه ویژه و مضاف بر امور جاریه در طول سال، به وضعیت معلولان عزیز است. لذا فراکسیون حمایت از حقوق معلولان و پیشگیری از معلولیت ها ضمن گرامیداشت این روز و تبریک به جامعه محترم هدف به استحضار می رساند نظام جمهوری اسلامی ایران بر مبنای فرهنگ و دیدگاه اسلامی و آیات و روایات متعدد همواره مراقب و پیگیر بهبود وضعیت معیشتی، توانمندسازی و بهره گیری بهینه از استعدادها و توان معلولان بوده است.

قانون جامع حمایت از حقوق معلولان در سال ۸۳ به تصویب رسید اما در مرحله اجرا و در گذر زمان نقایص و خلأهای متعددی در آن مشهود گردید که اصلاحیه آن را ضروری نمود از این رو جلسات کارشناسی این فراکسیون در دوره های هشتم و نهم مجلس و حسب اطلاع جلسات مشابه در دولت «لایحه اصلاحیه قانون جامع» را در آستانه بررسی در مجلس شورای اسلامی قرار داده است که ارائه خدمات به روز و تلاش هر چه بیشتر برای بهبود زندگی و ارتقای جایگاه معلولان عزیز در عرصه های فردی، خانوادگی و اجتماعی زیر چتر قانون و با لحاظ اعتبارات مناسب در بودجه های سالانه را نوید می دهد. اگر چه بخش قابل توجهی از موانع موجود به نگاه ها و نگرش ها برمی گردد و آن هم متأسفانه عدم باور به استعدادها و تأثیر گذاری این اقلیت قابل توجه در فرآیند پیشرفت و تعالی

ص: ۵۶۵

۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۱۲ آبان ۹۱.

۲- . همان، ۱۳ آبان ۹۱.

کشور است که امیدواریم با فعالیت موثرتر رسانه‌ها نگرش‌های غیراصولی و ناصحیح نسبت به معلولان عزیز اصلاح گردد و شعار امسال روز جهانی معلولان «رفع موانع موجود برای ایجاد جامعه‌ای در دسترس و تمام شمول برای همه» محقق گردد.

در پایان با تبریک مجدد روز جهانی معلولان توجه همه مسئولان ذی‌ربط به ویژه همکاران محترم در مجلس شورای اسلامی را به اولویت نیازهای آنها و تلاش برای تصویب لایحه اصلاح قانون جامع معلولان و نیز مسئولان اجرایی را به اجرای صحیح قانون جامع و نیز قانون الحاق به کنوانسیون جهانی حمایت از حقوق معلولان جلب می‌نماید. (۱).

دو هزار معلول فارغ التحصیل آماده استخدام - ۴ دی ۹۱

همایون هاشمی رئیس سازمان بهزیستی کشور، با تأکید بر اینکه این سازمان در ارائه اسامی معلولان متقاضی کار به دستگاه‌های دولتی کوتاهی نکرده است، ولی تا کنون هیچ دستگاهی برای دریافت اطلاعات معلولان به منظور استخدام آنان درخواستی نداشته است.

وی در واکنش به اظهارات مسئولان دولتی مبنی بر کوتاهی سازمان بهزیستی در ارائه اسامی معلولان متقاضی کار به دستگاه دولتی و وزارتخانه‌ها، تصریح کرد: با توجه به برنامه ریزی‌های انجام شده از سوی سازمان بهزیستی هم اکنون تعداد معلولان متقاضی کار و میزان تحصیلات این افراد مشخص است. اشتغال هر فرد موجب استقلال اقتصادی او می‌شود، داشتن شغل به شخص هویت اجتماعی بخشیده و در او اعتماد به نفس ایجاد می‌کند، در این میان متأسفانه تعداد زیادی از معلولان، با وجود تحصیلات عالی و کسب دانش و مهارت لازم نمی‌توانند به شغل مناسب برسند.

او با اعلام اینکه هم اکنون حدود ۱۵ هزار دانشجوی معلول در دانشگاه‌های کشور مشغول به تحصیل هستند، گفت: بر اساس آخرین آمار هم اکنون حدود دو هزار فارغ التحصیل آماده استخدام داریم. نوع معلولیت معلولان متقاضی کار در بانک اطلاعاتی سازمان بهزیستی جمع‌آوری شده است. هر دستگاه و وزارتخانه‌های دولتی اطلاعات را درخواست کند با کمال رضایت آن را ارائه می‌کنیم. بر اساس قانون تمام دستگاه‌های دولتی مکلف به استخدام سه درصد معلولان هستند. تاکنون هیچ وزارتخانه‌ای برای دریافت اطلاعات معلولان درخواست نکرده، از این رو کوتاهی از خودشان بوده است. (۲).

ملاحظه: قابل توجه ریاست محترم بهزیستی، برخی کشورها جریان اشتغال را آزاد گذاشته‌اند و موفق هم بوده‌اند. یعنی بانک اطلاعات معلولین که جناب آقای هاشمی می‌فرماید سامانه‌ای می‌شود که امکان ورود و خروج دارد. به طور روزانه معلولان متقاضی کار با مشخصات روی سایت قرار می‌گیرند. تلفن تماس آن‌ها هم اعلام می‌شود.

هر جا اعم از ادارات دولتی و مراکز خصوصی نیاز به نیرو داشته باشد به این سامانه سر می‌زنند و جذب کارمند می‌کنند. قسمت سومی هم دارد و به اطلاع رسانی جراید و سایت‌های متقاضی و

ص: ۵۶۶

۱- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۱۳ آذر ۹۱.

۲- همان، ۴ دی ۹۱.

خواهان نیرو می پردازد. یک گروه همه جراید و روزنامه ها و رسانه ها را مطالعه کرده و اطلاعات مراکز نیازمند نیروی کار را جمع آوری و روی سایت بانک اطلاعات می گذارند.

اگر ارتباط و مناسبات معلولین به عنوان نیروی کار و کارفرمایان خواهان نیروی کار آزادانه باشد دو طرف راحت تر و زودتر با هم کنار می آیند. از این رو توصیه می شود دولت همیشه در سایه و بدون اینکه دیده شود، فقط نظارت کند.

کاندیدها و نماینده شدن معلولان

این موضوع در سال های اخیر مجدداً مطرح و دیدگاه های مخالف و موافق مطرح و منتشر شده است. آراء نمایندگان مجلس و نقد آنها ذیلاً آورده می شود. لازم به ذکر است همه دیدگاه ها یک جا تجمیع شده اند.

امکان نمایندگی نایبانیان و اهتمام به حقوق آنان - ۱۴ مهر ۹۲

رسول خضری عضو هیئت رئیسه فراکسیون حمایت از حقوق معلولان با یادآوری بازدید اعضای فراکسیون معلولان مجلس در آستانه روز جهانی نایبانیان از انجمن نایبانیان ایران گفت: نایبانیان باید فرصت برابر با دیگر آحاد مردم در بهره مندی از تسهیلات موجود در کشور داشته باشند. او بر این که نایبانیان باید فرصت برابر با دیگر آحاد مردم در برخورداری از تسهیلات و امکانات موجود در کشور را داشته باشند، تأکید کرد و با توجه به نقصی که نایبانیان دارند، آن ها را نیازمند حمایت هایی از سوی مسئولان برای به فعلیت رساندن استعدادها و ظرفیت های آن ها دانست. نایبانیان نیز می توانند مانند دیگران در عرصه های تولید و خدمات و سایر زمینه های اجتماعی و شغلی مؤثر و مولد باشند. نایبانیان باید در عرصه اشتغال و حوزه های فرهنگی و اقتصادی بیش از پیش توانمند شوند. به شرط اینکه قوانین مربوطه در این حوزه ها که اجرای آن راکد مانده، سریعاً اجرایی شود. ۲۳ مهرماه روز جهانی نایبانیان و عصای سفید است و مجلس حقوق نایبانیان را با اصلاح بند ۶ ماده ۲۸ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی پیگیری خواهد کرد. در صورت تصویب، نایبانیان نیز می توانند به عنوان کاندیدا برای نمایندگی مجلس شرکت کنند. وی با یادآوری بحث مناسب سازی، مناسب سازی مناطق مختلف برای راحتی نایبانیان را تاکنون مطلوب ندانست. به ویژه اخیراً روز به روز مشکلات نایبانیان در زمینه ایاب و ذهابشان بیشتر می شود. نیز در خصوص بیمه تأمین اجتماعی و آتیه نایبانیان نیز موانعی هست و امید است با توجه مسئولان این عزیزان نیز از خدمات بیمه برخوردار شوند. (۱)

مخالفت با کاندیدا شدن نایبانیان برای مجلس شورای اسلامی - ۱۳ آذر ۹۲

دیدگاه های سه نماینده مجلس:

حامد قادرمرزی نماینده مردم قروه و دهگلان در مجلس شورای اسلامی مخالف طرح اصلاح بند ۶ ماده ۲۸ قانون انتخابات مجلس است و معتقد است: مجلس به جای دادن مجوز به نایبانیان برای

ص: ۵۶۷

ورود آنها به قوه مقننه به تأمین حقوق شهروندی آنان پردازد. او با احترام به نایبانیان و معلولان می گوید: باید توجه داشت که مطابق با اصل ۸۴ قانون اساسی هر نماینده در برابر همه ملت باید پاسخگو باشد که این از توان معلولان و نایبانیان خارج است.

حامد قادرمرزی در نشست علنی امروز (چهارشنبه ۱۳ آذرماه) مجلس شورای اسلامی، در مخالفت با طرح اصلاح بند ۶ ماده ۲۸ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی با آخرین اصلاحات گفت: مشخص نیست طرحی که در حال حاضر در مجلس مطرح شده با چه منظور بوده و هدف طراحان از طرح آن چیست؟ او با بیان اینکه اگر هدف طراحان از مطرح کردن طرح مذکور احترام به حقوق معلولان و نایبانیان باشد بهتر است مجلس به فکر حقوق شهروندی آنان باشد و افزود: حضور نایبانیان و معلولان در مجلس و ایفای نقش نمایندگی به چالش کشاندن توانایی آنها است. آیا بهتر نیست مجلس به تأمین رفاه و حقوق شهروندی معلولان و نایبانیان باشد و به جای اینکه تصمیم بگیریم در مجلس نایبانیان را داشته باشیم از تفکرات آنها و نظریات آنها استفاده کنیم؟ بهتر است قوه مقننه به بحث اشتغال و سایر امکاناتی که برای نایبانیان و معلولان لازم است توجه داشته باشد و از اینکه مجوز به آنها برای حضور در انتخابات داده شود دوری کنند.

قادرمرزی با بیان اینکه کسانی که تجربه کار نمایندگی را درک کرده اند می دانند برای شخص نایب انجام کار نمایندگی تقریباً غیر ممکن است. نمایندگان توجه داشته باشند که نایبانیان و معلولان چگونه می توانند در کمیسیون ها حاضر شده و پا به پای مسئولان اجرایی کشور پیگیر پروژه ها و مطالبات مردم باشند. ایفای نقش نمایندگی توان بالا و آمادگی جسمانی کافی را می طلبد.

جواد هروی نماینده قرائت و عضو کمیسیون آموزش و تحقیقات نیز در مخالفت با طرح مذکور گفت: نمایندگان مجلس توجه داشته باشند که ما در خانه ملت قانون تصویب می کنیم و برای کمک به نایبانیان و معلولان می توانیم آن ها را در مناسب دیگر یاری کنیم.

نماینده مردم قرائت در مجلس شورای اسلامی با انتقاد از راهکارهایی که از سوی طراحان و موافقان طرح اصلاح بند ۶ ماده ۲۸ قانون انتخابات مطرح می شود راهکارهای سنجیده ای نیست و با استفاده از فناوری های نوین باید این کارها انجام شود تصریح کرد: راهکارهایی که مطرح شده از جمله داشتن خط بریل و یا تلفن های همراهی که نایبانیان بتوانند از آنها استفاده کنند یعنی برخورداری از فناوری های نوین که این خود دلیل بر خلاف و مغایرت طرح است. ایفای نقش نمایندگی توان بالا و آمادگی جسمانی کافی را می طلبد و ما نمایندگان که از توانایی جسمی لازم برخوردار هستیم و از توان خود به طور کامل استفاده می کنیم، باز هم در برخی مواقع در برابر مردم خجل هستیم.

این نماینده مردم در مجلس نهم با اشاره به بند ۶ قانون انتخابات گفت: تأمین آزادی های سیاسی در حدود قانون باید برای همه باشد اما باید به نقش نمایندگی و وظیفه خطیر آن توجه کنیم و با در نظر گرفتن این مطلب که اگر نایبانیان در انتخابات مجلس شرکت کنند نه تنها رفع تبعیضی نخواهد شد بلکه عین بی عدالتی است در خصوص این موضوع تصمیم گیری کنید. حضور نایبانیان و معلولان در انتخابات مجلس شورای اسلامی به مخاطره انداختن توان آنها و به چالش کشاندن ظرفیت های آنها است. من معتقد هستم آنچه را که قانون گذاران پیشین تصویب کرده اند را ما در حال حاضر نادیده

گرفته ایم. برخی از قوانینی که در حال حاضر تصویب می شود خیلی عجولانه بوده و در خصوص طرح مذکور نیز قانون نباید به معنای دلجویی باشد بلکه باید طبق قوانین و بر اساس بررسی های کارشناسانه باشد و مشکلات نایبانیان با تصویب این طرح مرتفع نخواهد شد.

رجب رحمانی نماینده مردم تاکستان و عضو کمیسیون برنامه و بودجه نیز در مخالفت با طرح اصلاح بند ۶ ماده ۲۸ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی با آخرین اصلاحات گفت: طبق فرمایش امام خمینی خدمت به معلولان خدمت به نبی اکرم (ص) است و احترام به جانبازان که ریشه های انقلاب هستند لازم است اما نمایندگان باید بدانند که با این مصوبه مشکلات معلولان و نایبانیان مرتفع نخواهد شد. با بیان اینکه مسئولیت نمایندگی یک مسئولیت خطیری است. مطابق با اصل ۸۴ قانون اساسی هر نماینده در برابر همه ملت باید پاسخگو باشد که این از توان معلولان و نایبانیان خارج است. ما نمایندگان که با تمام توان به ایفای نقش نمایندگی می پردازیم گاهی کم می آوریم چه برسد به نایبانیان و معلولانی که از ضعف جسمانی نیز برخوردارند. یک نماینده باید توان حرکت پا به پای مسئولان اجرایی کشور را داشته باشد و بتواند کارهای مردم را پیگیری کند. نماینده مجلس باید به معنای واقعی کلمه فعال و پرجوش باشد و ما نمایندگان می توانیم به معلولان و نایبانیان در مسئولیت های دانشگاهی و یا حداکثر یک سازمان فرهنگی کمک کنیم و از نظرات آنها در تصویب قوانین استفاده کنیم. (۱)

ملاحظه: نظرات سه تن از نمایندگان محترم، حامد قادرمرزی، جواد هروی و رجب رحمانی در اینکه نایبانیان صلاحیت برای نمایندگی مجلس را ندارند دقیقاً مطالعه شد. گویا هر سه یک متن داشته اند و هر سه یک با یک ادبیات سخن گفته اند. اما ادله و استدلال های آن ها عبارت است از:

- نمایندگی از توان معلولان و نایبانیان خارج است.
 - ایفای نقش نمایندگی به چالش کشیدن توانایی آن ها است.
 - برای نایبانیان، انجام کار نمایندگی غیرممکن است.
 - نایبانیان و معلولان نمی توانند پا به پای مسئولان اجرایی، پیگیر مطالبات مردم باشند.
 - نمایندگی توان بالای جسمانی و بدنی می طلبد.
 - شرکت نایبانیان در انتخابات مجلس، نه تنها رفع تبعیض نیست بلکه عین بی عدالتی است.
 - اصلاح قانون موجب نادیده گرفتن آراء قانون گذاران پیشین است.
 - قانون نباید دلجویی باشد بلکه باید بر اساس کارشناسی باشد.
 - بر اساس قانون اساسی، هر نماینده باید به ملت ایران پاسخگو باشد و نایبانیان و معلولان توان پاسخگویی ندارند.
 - نایبانیان به دلیل ضعف جسمانی توانایی نمایندگی ندارند.
- ده دلیل مزبور در سخنان نمایندگان بود. البته برخی استدلال ها شبیه به هم بود که تکرار نکردم. اما قابل توجه نمایندگان محترم:

ص: ۵۶۹

۱- در شریعت و فقه یا در قرآن و حدیث آیا چنین شغلی برای معلولین یا نابینایان ممنوع اعلام شده است؟ اگر هست شما سه تن، چرا به چنین معنی اشاره نکردید؟

فقیهان مسلمان، مواردی که این گونه افراد نمی توانند انجام دهند یا موظف و مکلف به انجام نیستند، دقیقاً برشمرده اند. اما هیچ فقهی نگفته فرد معلول نمی تواند متکفل امور اجتماعی مثل تقنین بشود. اما اجتهاد و افتاء یعنی بیان احکام مکلفین با اینکه از قانون گذاری بسیار مشکل تر است به اجماع فقها، معلولین غیرذهنی (یعنی سه دسته معلولین حرکتی، چشمی و گوشه) می توانند متصدی آن بشوند. مراجع و مجتهدین فراوان در طول تاریخ داشته ایم که معلولیت داشته اند.

در حوزه علمیه شیعه، مرحوم آیت الله سید هبهالدین شهرستانی و مرحوم آیت الله سید عبدالهادی شیرازی از مراجع متأخر و نابینا بودند.

نمایندگان محترم از شما انتظار هست، چون مردم مسلمان را نمایندگی می کنید، استدلال های دینی و شرعی داشته باشید. اصل اول برای ما اسلام است و برای هر کاری باید بپرسیم آیا اسلام و فقه اسلامی اجازه داده یا نه؟

۲- اصل دوم باید دید آیا زمان رسول خدا(ص) یا ائمه(ع) اگر چنین موردی بوده، این بزرگواران چگونه عمل کرده اند؟ رسول خدا(ص) در حداقل ۱۳ جنگ مهم مثل احد وقتی می خواست عزیمت کند و شهر را ترک کند، شهر را به یک فرد نابینای مطلق یعنی عبدالله (عمرو) بن ام مکتوم می سپرد و به او مأموریت های مهم و پست های کلیدی داد. پستی که در حد وزارت فرهنگ و ارشاد امروزی است.

اگر شما در آن زمان بودید می گفتید این کور، توان جسمی ندارد که قائم مقام رهبر مسلمانان جهان و پیامبر و رسول خدا(ص) باشد. اتفاقاً عده ای به پیامبر اعتراض کردند و رسول خدا(ص) با استدلال به آن ها تفهیم کرد. عبدالله شایستگی دارد. نیز در زمان حضرت علی(ع) و دیگر ائمه(ع) هم مواردی بوده است. خوب بود به این گونه قضایای تاریخی و روایات مراجعه می فرمودید. بالاخره هیچ معنی از طرف معصومین(ع) هم نداریم.

۳- می فرمایید معلول و نابینا توان جسمی ندارد. هم اکنون نابینایی داریم که دکتر دارد، مجتهد است، معمم است و در وزنه برداری هم رکورد دار است. شما که مدعی سلامت و توان هستید کدام یک این گونه هستید.

معلولین ذهنی ایران، تأکید می کنم ذهنی اخیراً در مسابقات ورزشی در امریکا، ۷ مدال طلا و چندین مدال نقره و برنز برای ایران آوردند. کافی است در اینترنت سری به اخبار پارالمپیک بزنید یا کتاب آچیچ را بخوانید. آچیچ استرالیایی است که مادرزاد نه دست دارد و نه پا (تصور کنید نه دست و نه پا) علاوه بر اینکه در علم و فرهنگ پیشرفت هایی داشته که فکر نکنم هیچ یک از نمایندگان مجلس ما در ایران داشته باشند، یعنی تحصیلات را تا دکتری طی کرد و دکتر گرفت با بهترین امتیاز، حداقل ۲۰ کتاب دارد که حداقل ده کتاب او به حداقل ده زبان در جهان ترجمه شده است. از خانواده فقیر بود ولی با درایت و تدبیر، الآن جزء سرمایه دارهای امریکا است. در کتاب مهار ناشدنی می گوید با مطالعه آثار مولانای ایرانی و شعرهای مولانا، نکات و راهنمایی های سودمندی دریافت کردم. برخی اشعار مولانا را هم آورده است. از شما سه نماینده محترم تقاضا می کنم کتاب آچیچ که به فارسی

ترجمه شده را حتماً مطالعه فرمایید تا معلول را بشناسید. این کتاب با عنوان مهار ناشدنی منتشر شده است.

غیر از همه این‌ها آچیچ در چند رشته ورزشی، در مسابقات شرکت می‌کند و کاملاً سرحال است. تعجب می‌کنم که می‌فرمایید توان جسمی ندارند. آیا نماینده مجلس اسبق مرحوم دکتر محمد خزائلی نماینده مردم اراک در دو دوره که نابینا بود، توان نداشت. تمنا می‌کنم کارنامه فعالیت‌های او وقتی نماینده بود را مطالعه کنید. چند زبان می‌دانست، کتاب‌های مختلف در حد آثار مرجع مثل تاریخ قرآن نوشته است، تدریس داشت، آموزشگاه نابینایان را در تهران و اراک اداره می‌کرد و فعالیت‌های دیگر. تازه در آن زمان تکنولوژی این زمان هم نبود. خودش در یکی از نطق‌های مجلس می‌گوید، هر هیتتی از ایران به خارج می‌رود، از من به عنوان حیثیت ایرانیان صحبت می‌شود و می‌گویند اینکه ایرانیان در مجلس چنین نماینده‌ای دارند، معلوم است به حقوق انسانی معلولین اهتمام دارند.

شش مورد از ده استدلال‌های فوق در مورد ناتوانی جسمی است؛ می‌توان ده‌ها مورد دیگر را مثال زد با اینکه معلول‌اند ولی توان جسمانی مطلوب دارند.

۴- استدلال دیگر شما این است که اگر ما قانون را اصلاح کنیم و به معلولین اجازه نمایندگی بدهیم، نظر و رأی قانون‌گذاران پیشین را نادیده انگاشته‌ایم.

چند آیه در قرآن هست که کسانی را مذمت می‌کند که به عقب و اعقاب و پیشینیان نظر دارند و سیره آنان برایشان حجت و الگو است. به جای اینکه به حق و حقیقت اهتمام داشته باشند.

بر اساس آیات قرآن توجه گذشته و روش گذشتگان را به رخ کشیدن به نظر قرآن کریم باطل است. مگر راه و سیره حق و درستی باشد مثل سیره نبوی که اهتمام به آن ضروری است.

شما می‌فرمایید قانون‌گذار پیشین، آنان هم شاید اشتباه می‌کرده‌اند، لذا به صرف گذشته و عقب بودن دلیل بر درستی و صحت نیست.

۵- می‌فرمایید قانون نباید دلجویی باشد و باید بر اساس کارشناسی باشد. بله کسانی که مدافع شرکت معلولین در مجلس و در همه پست‌های کلان هستند این‌گونه استدلال می‌کنند که معلولین انسان‌های کارآمد، فعال، چابک و کارشناس‌اند. حداقل کارشناس امور معلولین می‌باشند و حضور آن‌ها در جاهایی مثل مجلس یک ضرورت است. هیچ‌کس از موافقین نگفته‌اند به خاطر ترحم و دلجویی، نابینایان به مجلس بیایند.

۶- استدلال دیگر شما این است که بر اساس قانون اساسی نماینده باید پاسخگوی مردم باشد و معلول نمی‌تواند.

قبلاً گفته شد، شما یا بر اساس تجربه بگویید نمی‌تواند و توانایی پاسخگویی ندارد، یا بر اساس شریعت، فقه، قرآن و سنت. بدون مبنا نمی‌توانید بگویید نابینا و معلول نمی‌تواند پاسخگو باشد. آیا تا کنون موردی سراغ دارید که کاری را به نابینایی سپرده‌اید و او توان تأمین نیازهای مردم را نداشته است؟ آیا مثلاً نماینده شورای شهر تهران که نابینا است تا کنون کم‌کاری داشته است؟ یا دلیل حقوقی، فقهی، تاریخی بیاورید.

برای اینکه بدانید معلولین در طول تاریخ اسلام چه نقشی داشته اند، شما را ارجاع می دهد به کتاب نکت الهمیان و نکت العمیان از خلیل الدین صفدی از نویسندگان و دیوانیان مملوکیان در سده ۷ق. این کتاب شامل نام و زندگی نامه چهارصد نابینا (عمیان) است که از سده یکم تا ششم قمری دانشمند بودند یا سمت ها و پست های عالی داشتند و بالاخره جزء قشر نخبگان بودند. نتیجه صفدی در این کتاب این است که اگر نابینایان نبودند علوم قرآنی و علوم حدیثی و بسیاری از دیگر علوم اسلامی با این کمال به دست ما نمی رسید. آنان مثل ضبط صوت روایات را حفظ می کردند و سینه به سینه انتقال می دادند. از شما نمایندگان محترم تقاضا می کنم حداقل مقدمه این اثر را مطالعه فرمایید.

بهرحال هیچ یک از استدلال های شما وارد نیست. اگر نابینایی در حد و قباره دکتر خزائلی، در این زمان حاضر شود وظیفه نمایندگی را بر دوش بگیرد، موجب سرافرازی ایران و تشیع در سراسر جهان است و خواهند فهمید در ایران و در مکتب تشیع، معلولین به مدارج عالی صعود کرده اند.

حضور نابینایان در رقابت های انتخاباتی مجلس - ۱۹ فروردین ۹۴

فاطمه آلیا رئیس فراکسیون حمایت از حقوق معلولان از بررسی طرح یک فوریتی حضور نابینایان در رقابت های انتخاباتی خبرداد و گفت: با تجهیزات و فناوری های جایگزین، یک نماینده نابینا می تواند به وظایف خود در جایگاه نمایندگی مجلس به خوبی عمل کند.

او در خصوص حضور نابینایان در رقابت های انتخاباتی، گفت: طرح اصلاح بند ۶ ماده ۲۸ قانون انتخابات به حضور نابینایان در رقابت های انتخاباتی اشاره دارد که سال گذشته نیز در دستور کار مجلس قرار گرفت.

نماینده مردم تهران، ری، شمیرانات، اسلامشهر و پردیس در مجلس شورای اسلامی، ادامه داد: اما این طرح به چند دلیل در سال گذشته حائز آراء کافی نشد، مهم ترین دلیل مخالفان برای رد این طرح در آن مقطع زمانی این بود که در حال حاضر فاصله بسیاری تا انتخابات باقی مانده و دلیلی برای طرح این موضوع نیست. همچنین برخی نمایندگان آشنایی چندانی با فناوری های جایگزین و جبران کننده نابینایی نداشتند؛ به عبارت بهتر نمایندگان مطرح می کردند که یک نماینده نابینا چگونه می تواند به وظایف خود عمل کند، زیرا با توجه به اینکه قانون اساسی به این نکته اشاره می کند که وظیفه نمایندگی قائم به شخص بوده و قابل واگذاری نیست، البته باید تأکید کرد که علت فاصله زمانی تا زمان انتخابات یک موضوع کاملاً احساسی بود.

این نماینده مردم در مجلس نهم با بیان اینکه در سال جدید فضا به چند دلیل برای طرح این موضوع آماده تر است، تصریح کرد: به عنوان نمونه می توان به طرح چند پیشنهاد دیگر در خصوص اصلاح قانون انتخابات اشاره کرد که این موضوع هم به همراه آن پیشنهادها بررسی می شود، همچنین با توجه به اینکه در پایان سال جاری انتخابات مجلس برگزار می شود، دیگر شاهد طرح موضوعاتی نظیر فاصله زمانی بسیار تا انتخابات نیستیم. البته تعداد بسیاری از نمایندگان با تجهیزات و فناوری های جایگزین نابینایی در حال حاضر آشنا شدند، به عنوان مثال با پیگیری های فراکسیون

حمایت از حقوق معلولان و همکاری هیئت رئیسه در آزمون استخدامی مجلس ۳ درصد سهمیه برای معلولان در نظر گرفته شد.

رئیس فراکسیون حمایت از حقوق معلولان، افزود: این طرح در سال جدید با یک فوریت تقدیم هیئت رئیسه شده و انتظار می رود که نمایندگان با رأی بالا این طرح را تصویب کنند، تا نایبانیان واجد شرایط بتوانند در رقابت های انتخاباتی شرکت کنند. (۱)

توهین به معلولان - ۲۳ مهر ۹۴

سهیل معینی مدیرعامل شبکه تشکل های نایبانیان و کم بینانیان کشور چاوش:

روز چهارشنبه ۲۲ مهرماه، درست یک روز قبل از روز جهانی نایبانیان نمایندگان مجلس شورای اسلامی در حرکتی ناباورانه نه تنها قاصد خبری خوش برای بیش از پانصد هزار نفر نابینا و کم بینای ایران عزیزمان نبودند بلکه اقدام به تصویب عدم امکان نامزدی نایبانیان و کم بینانیان برای نمایندگی مجلس کردند.

گذشته از اینکه این مصوبه نقض حقوق اساسی افراد نابینا و کم بینا یعنی حق انتخاب شدن برای نهادهای تصمیم گیر کشور محروم می کند، ادبیات سخیف و توهین آمیز برخی نمایندگان به خصوص آقای غلامرضا کاتب نماینده محترم گرمسار که گفتند: «چه فرقی می کند بین بینایی و شنوایی، البته شاید بهتر هم باشد کسی که لال باشد وارد مجلس شود، حداقل چالش درست نکند و در دسر هم برای ما درست نکند» قلوب صدها هزار تن شهروندان نابینا و کم بینا را به شدت جریحه دار کرد.

آیا این گونه ادبیات با شأن نمایندگی ملت منطبق است؟! آیا این عبارات توهین به شأن و کرامت شهروندان دارای معلولیت کشور نیست؟

از نمایندگان موافق با پیشنهاد حذف امکان نامزدی نایبانیان برای مجلس باید پرسید آیا انجام وظیفه خطیر نمایندگی خانه ملت نیاز به خرد، تخصص و قدرت دفاع از حقوق موکلین را دارد یا چشم بینا؟!

سخنان جناب آقای کاتب نه تنها دفاعی منطقی از پیشنهاد حذف امکان حضور نایبانیان در مجلس نبود بلکه آشکارا به همه شهروندان دارای معلولیت توهین تلقی می شود. آیا جا نداشت و ندارد هیئت رئیسه محترم مجلس از ادای ادبیات سخیف و غیرمؤدبانه نسبت به گروه کثیری از شهروندان ممانعت کند؟ از فراکسیون حمایت از حقوق معلولان در مجلس که در این روزها با استدلال عدم ارائه خدمات به معلولان کشور (که در بسیاری از موارد بازمانده از دولت های قبلی و ریشه ای درازمدت دارد) درصدد استیضاح وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی است می پرسیم آیا جا نداشت و ندارد که از حقوق معلولان به ویژه تحصیل کرده ترین آنان در مجلس دفاع کنید و اجازه ندهید در صحن علنی مجلس اینگونه شأن شهروندان معلول خدشه دار شود؟!

بیا بید دفاع از حقوق شهروندان معلول را خوراکی برای بازی ها و رقابت های سیاسی جناحی نکنیم. از نظر حقوقی نیز منع نایبانیان برای نامزدی مجلس نقض ماده ۲۹ پیمان نامه جهانی حقوق معلولان است که توسط مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳ آذر ۱۳۸۷ به تصویب رسیده است.

ص: ۵۷۳

حداقل انتظار این شهروندان از نمایندگان توهین کننده و هیئت ریسه محترم خانه ملت عذرخواهی در این خصوص، التیام احساسات و کرامت جریحه دار شده نایبانیان و کم بینانیان و بازنگری در مصوبه ای است که حقوق اساسی این شهروندان را منطبق با قانون اساسی، قانون جامع حمایت از معلولان، پیمان نامه جهانی حقوق افراد معلول و اعتقادات معنوی جامعه ما نقض می کند. (۱)

رفتار تبعیض آمیز نمایندگان - ۲۴ مهر ۹۴

علی صابری عضو شورای شهر تهران و نایبنا درباره اظهارنظر برخی نمایندگان گفت:

تصمیمی که نمایندگان مجلس شورای اسلامی چهارشنبه گذشته و در آستانه روز جهانی عصای سفید مبنی بر عدم اصلاح بند ۶ ماده ۲۸ که مانع حضور نایبانیان در انتخابات مجلس می شود از ۲ جهت ماهوی و شکلی قابل نقد است. از نظر ماهوی استند لال زیاد وجود دارد اما خلاصه اش اینکه دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت پیوسته و سند آن را امضا کرده است. روح این کنوانسیون رفع تبعیض است و در ماده ۴ آن، ما و تمام اعضای آن ملزم شده ایم که قوانین تبعیض آمیز تصویب نکنیم و قبلی ها را نیز اصلاح کنیم. این در حالی است که در آستانه گزارش دادن به سازمان ملل هستیم. البته گزارش نخست را دولت در این رابطه ارائه کرده و باید از آن دفاع کند.

گزارش دوم را هم دولت باید تهیه کند. نکته اساسی اینجاست که مطمئناً NGOهای کشور در قالب گزارش سایه، اگر دولت به معنای عام نخواهد این رفتار و قانون تبعیض آمیز را گزارش کند، این موضوع را به سازمان ملل ارائه می کنند. در ضمن حامیان رفع رفتارهای تبعیض آمیز در کشورهای دیگر نیز اگر ما این کار را نکنیم، به خاطر دسترسی هایشان گزارش می کنند.

اما از نظر شکلی هم تصمیم نمایندگان موافق منع حضور نایبانیان در انتخابات مجلس توهین آمیز قلمداد می شود. اگرچه به قوانین نمایندگان مجلس طبق حقی که دارند، احترام می گذاریم اما به رفتار توهین آمیز نمی شود احترام گذاشت. نمایندگان شأن خود را در حفظ حقوق افراد دارای معلولیت با این کار بسیار تنزل دادند. پس باید این رفتار را در داخل حل کنیم. من به عنوان نماینده ای از سوی مردم و جامعه معلولان، از نظر حقوقی در حال بررسی هستیم تا براساس قانون نظارت بر رفتار نمایندگان مجلس، شخصاً شکایتی را به هیئت رئیسه رسیدگی کننده به این قانون تقدیم کنم.

البته جا برای اینکه حتی شکایت کیفری هم شود باز است و برخی به دنبال این نوع شکایت هستند اما بنده چنین شکایتی نخواهم کرد. از نظر شکایت کیفری باید عنوان کرد که نمایندگان مجلس اگرچه در اظهارنظر مصون هستند اما در خصوص عدم حفظ کرامت انسانی مصونیت ندارند. بنده سعی خواهم کرد تا با شخص آقای دکتر لاریجانی هم صحبت کنم و دلایلم را در این رابطه توضیح دهم.

ص: ۵۷۴

در ضمن به ایشان پیشنهاد می‌کنم برنامه سازان فرهنگی، برنامه‌ای برای نمایندگان مجلس بسازند و در قالب آن آداب سخن گفتن، توهین نکردن و حفظ کرامت انسانی را در رابطه با معلولان آموزش دهند. این تصمیمات در حالی گرفته می‌شود که الان نمایندگان در حال بررسی و اصلاح قانون جامع حمایت از معلولان هستند! ذکر این نکته نیز خالی از لطف نیست که ناشنوایان هم با وجود فناوری‌های روز می‌توانند وارد مجلس و شورا شوند. (۱)

نمایشگاه معلولان به مناسبت هفته معلولین - ۱۷ آذر ۹۲

نمایشگاه معلولان به مناسبت هفته معلولین با حضور فاطمه آلیا رئیس فراکسیون حمایت از حقوق معلولان و جمعی از نمایندگان مجلس و نوبخت سخنگو دولت افتتاح شد و تا چهارشنبه ادامه داشت.

بر اساس این گزارش نوبخت معاون برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور و جمعی از نمایندگان اعضای فراکسیون حمایت از حقوق معلولان و پیشگیری از معلولیت‌ها در این مراسم حضور داشتند. احمد فدایی دبیر نمایشگاه معلولان با اشاره به وعده نوبخت به معلولان در این مراسم گفت: به گفته آقای نوبخت قرار است دولت برای حمایت از معلولان صنایع دستی آنها را خریداری و در قالب ارائه هدایا به کشورهای مختلف به منظور آشنایی ملل مختلف با صنایع دستی ایران ارائه کند.

رئیس فراکسیون حمایت از معلولان مجلس گفت: به مناسبت بزرگداشت روز جهانی معلول، نمایشگاهی با این موضوع در مجلس شورای اسلامی برپا شده که آیین گشایش این نمایشگاه در مجلس شورای اسلامی برگزار شد.

فاطمه آلیا در گفت و گو با خبرنگار اجتماعی خبرگزاری خانه ملت توضیح داد: به دنبال نشست مشترک فراکسیون حمایت از معلولان و انجمن‌های مردم نهاد که با حضور نایب رئیس مجلس، رئیس سازمان بهزیستی کشور و جمعی از نمایندگان مجلس هفته پیش در کمیسیون تلفیق مجلس شورای اسلامی برگزار شد، فعالان این حوزه با کمک فراکسیون حمایت از معلولان مجلس، تصمیم به برپایی این نمایشگاه گرفتند.

نمایشگاه بزرگداشت روز معلول در محل دائمی نمایشگاه‌های مجلس برگزار شده و پذیرای بازدیدکنندگان است.

رئیس فراکسیون حمایت از معلولان یادآور شد: مراسم افتتاحیه این نمایشگاه نیز امروز (یکشنبه ۱۷ آذرماه) ساعت ۱۰ در محل برگزاری نمایشگاه‌های مجلس شورای اسلامی برگزار شد. (۲)

توجه رانندگان به نابینایان در معابر - ۲۷ فروردین ۹۳

نمایندگان در نشست علنی امروز (چهارشنبه ۲۷ فروردین ماه) مجلس شورای اسلامی و در جریان بررسی یک فوریت الحاق یک تبصره به ماده ۲۶ قانون رسیدگی به تخلفات رانندگی، با الحاق این تبصره به ماده مذکور موافقت کردند که بر اساس آن رانندگانی که به نابینایان دارای عصای سفید در سطح معابر توجه نکنند، متخلف شناخته می‌شوند.

ص: ۵۷۵

۱- سایت همشهری آنلاین، ۲۴ مهر ۱۳۹۴.

۲- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۱۷ آذر ۹۲.

بر اساس این ماده واحده تبصره زیر به عنوان تبصره ۲ به ماده ۲۶ قانون رسیدگی به تخلفات رانندگی مصوب ۸ اسفند ۱۳۸۹ الحاق می شود.

تبصره ۲- عبور و مرور نابینایان دارای عصای سفید در سطح معابر برای رانندگان وسایل نقلیه در حکم چراغ قرمز است و رانندگان ملزم به توقف کامل در برخورد با این افراد دارای معلولیت نابینایی می باشند. در صورت تصادف وسایل نقلیه با این افراد، راننده مکلف به پرداخت خسارت های جانی و مالی مصدوم یا متوفی می باشد. در صورت بروز هرگونه معلولیت جدید ناشی از تصادف، پرداخت کلیه هزینه های درمانی و جبرانی آن بر عهده راننده وسیله نقلیه می باشد.

احمد امیرآبادی فراهانی نماینده مردم قم در موافقت با این طرح با بیان اینکه قرار است درباره جزئیات این طرح در کمیسیون اجتماعی بحث و گفت و گو صورت گیرد. همه کشورهای دنیا با گرمی داشت روز جهانی عصای سفید قوانینی برای تسهیل عبور و مرور نابینایان وضع کرده اند و طرح مذکور با قانون حمایت از معلولان تفاوت دارد. او با تأکید بر اینکه این طرح بار مالی ندارد، خواستار رأی نمایندگان به یک فوریت این طرح شد.

مهرداد بانوج لاهوتی نماینده مردم لنگرود در مخالفت با این طرح با بیان اینکه در قوانین راهنمایی و رانندگی در صورت برخورد خودرو با عابر راننده در هر صورت مقصر است. در این قانون فرقی میان عابر سالم یا معلول و نابینا وجود ندارد و به هر حال بر اساس ماده ۲۹ مقررات رانندگی، رانندگانی که با عابری برخورد کنند، متخلف شناخته شده و مکلف به پرداخت خسارت جانی و مالی به فرد مصدوم شده اند. تعیین کردن پرداخت خسارت جانی و مالی بدون لحاظ کردن خدمات بیمه برای رانندگان متخلف تبعات ناگواری پی دارد. بر اساس قانون رانندگان موظف به داشتن بیمه هستند و در صورت تصادف بدون داشتن بیمه نامه مکلف به پرداخت خسارت می شوند. حال چرا در این طرح مجدداً رانندگان متخلف را موظف به پرداخت خسارت کرده ایم؟

در پایان رأی گیری و پس از تصویب این طرح، محمدرضا باهنر نایب رئیس مجلس با بیان اینکه این مصوبه اقدام مبارکی در حمایت از نابینایان است، خواستار بررسی و تصویب جزئیات آن در کمیسیون اجتماعی شد. (۱)

تولید تجهیزات معلولان در داخل - ۲۴ خرداد ۹۳

فاطمه آلیا رئیس فراکسیون حمایت از معلولان مجلس، از برگزاری جلسه این فراکسیون با حضور وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی و محمدحسن ابوترابی فرد نایب رئیس مجلس شورای اسلامی در روز شنبه ۲۷ تیرماه خبر داد.

در این جلسه نمایندگان فعال از تمام ان.جی.اوها حضور می یابند تا به بررسی مشکلات حوزه معلولان پردازند. وجه تمایز این جلسه با نشست های اخیر در ارایه راهکارها است. بر این اساس از شرکت ها و مجموعه های تولید کننده تجهیزات معلولان نیز دعوت شده تا با حضور در فراکسیون به

ص: ۵۷۶

بررسی چگونگی تولید تجهیزات در داخل پردازند. وی در پایان گفت: امید است در این جلسه به راه حلی برای رفع مشکلات معلولان دست یابیم. (۱)

معافیت گمرکی خودرو جهت استفاده معلولان - ۱۱ شهریور ۹۳

وزارت صنعت، معدن و تجارت در تازه ترین اقدام خود مجوز معافیت گمرکی خودرو جهت استفاده حدود ۴۵۰۰ نفر از معلولان را با محدودیت ۵ سال خرید و فروش صادر کرد. به گزارش خبرگزاری خانه ملت، وزارت صنعت، معدن و تجارت مجوز معافیت گمرکی خودرو را جهت استفاده حدود ۴۵۰۰ نفر از معلولان را با محدودیت ۵ سال خرید و فروش صادر کرد. بنابراین گزارش؛ جامعه معلولان خواهان حذف محدودیت ۵ سال خرید و فروش جهت حسن استفاده از این امکانات است. گفتنی است در همین زمینه از سوی هیئت مدیره جامعه معلولان ایران شعبه اصفهان نامه ای به فاطمه آلیا رئیس فراکسیون دفاع از حقوق معلولان مجلس ارسال شده که بدین شرح است:

احتراماً ضمن آرزوی توفیق همه خدمت گزاران به نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران سرانجام با پیگیری های انجام شده از سوی مسئولان محترم مبلغ ۰۰۰/۰۰۰/۳۰۰ ریال معافیت از گمرک وارد نمودن یک خودرو برای حدود ۴۵۰۰ نفر از معلولان اختصاص و به سازمان صنعت، معدن و تجارت ابلاغ گردیده است. لیکن محدودیت در نظر گرفته شده به مدت ۵ سال خرید و فروش خودرو مذکور امکان تبدیل به احسن و تبدیل خودرو مناسب را از عزیزان معلول سلب نموده است که این امر مشکل مهمی فراسوی عزیزان معلول قرار داده است که بذل عنایت در خصوص حذف این تبصره می تواند کمک قابل توجهی جهت استفاده بهینه از مجوز اعطا شده برای عزیزان معلول باشد. (۲)

معضلات اجتماعی برای نابینایان - ۲۳ شهریور ۹۳

فاطمه آلیا با انتقاد از اینکه معابر شهری برای معلولان مناسب سازی نشده، در مورد توانمندسازی و رشد و پیشرفت نابینایان تحلیلی عرضه کرد. او به محیط خانواده و محیط اجتماعی به عنوان زمینه های رشد این افراد اشاره کرد. مقدماتی و ابتدایی ترین نیاز برای معلولان، مناسب سازی اماکن و معابر عمومی است زیرا امروزه یکی از درخواست های جدی معلولان عبور و مرور راحت در سطح شهر و بهره مندی از امکانات است.

این نماینده مردم در مجلس نهم، با بیان اینکه مناسب سازی اماکن شهری و بین راهی موضوعی است که در معرض دید عموم بوده و مردم به راحتی این اقدام را ارزیابی می کنند، تصریح کرد: مناسب سازی موضوعی نیست که تنها با ارایه گزارشات مکتوب بتوان آن را پیگیری کرد بلکه اقدامی در سطح جامعه است که مردم به راحتی می توانند مشاهده کنند که مسئولان تا چه اندازه توانستند در جهت بهبود اوضاع حرکت کنند.

وی با بیان اینکه در تهران تنها معابر منطقه ۱۷ برای تردد معلولان مناسب سازی شده است، گفت: در این منطقه تلاش شده تا از علائمی برای معلولان استفاده شود، از سویی دیگر در ادارات نیز

ص: ۵۷۷

۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۲۴ خرداد ۹۳.

۲- . همان، ۱۱ شهریور ۹۳.

محل هایی برای تردد راحت تر این افراد در نظر گرفته شده که به نظر می رسد اقدامی در خور توجه است همچنین در شهرستان های قم و مشهد نیز فعالیت های مثبتی در این میان انجام شده است.

وی به بروز معضلی به نام زانوهای زخمی معلولان نابینا در کشور اشاره کرد و گفت: امروزه شاهد هستیم که در اغلب پیاده روها برای جلوگیری از تردد موتورسواران موانع فلزی نصب شده که عبور و مرور را برای معلولان نابینا سخت و طاقت فرسا کرده است به گونه ای که پدیده زانوهای زخمی برای معلولان در برخورد با این فلزها به وجود آمده است؛ این درحالی است که برای جلوگیری از تردد موتورسواران می توانستند از اعمال قانون استفاده کنند. او با انتقاد از بی توجهی نسبت به ساخت پلکان مترو برای عبور و مرور معلولان جسمی حرکتی، ادامه داد: امروزه بخشی از جمعیت معلولان، از خدمات مترو محرومند زیرا پلکان این وسیله حمل و نقل شهری برای معلولان مناسب سازی نشده است.

این نماینده مردم در مجلس نهم، درباره پیگیری های مجلس برای بهبود اوضاع، تأکید کرد: ما به عنوان نماینده مردم تذکر می دهیم و پیگیر رفع این معضل هستیم اما مسئولان دولتی اقدامی برای حل آن نمی کنند به گونه ای که اکنون در اماکن عمومی تنها ۳۰ درصد مناسب سازی معابر صورت گرفته است. (۱)

نمایشگاه ناشنوایان، نابینایان و آلزایمر - ۱۶ مهر ۹۳

اعضای فراکسیون حمایت از معلولان امروز از نمایشگاه ناشنوایان، نابینایان و آلزایمر که در محل مجلس شورای اسلامی تشکیل شده است بازدید کردند. این نمایشگاه با عنوان نمایشگاه ناشنوایان، نابینایان و آلزایمر از شنبه (۱۲ مهر) آغاز شده و تا شنبه (۱۹ مهر) ادامه خواهد داشت؛ این نمایشگاه شامل پوستر، عکس و مطالبی است که در مورد حقوق ناشنوایان و نابینایان و قشر آلزایمری ارائه شده است. بر اساس این گزارش اعضای فراکسیون معلولان اظهار امیدواری کردند که با همکاری دولت و مجلس مشکلات این قشر از جامعه هرچه سریع تر مرتفع شود. به ویژه مسائل حقوقی آنان سامان پذیرد. (۲)

اختصاص باجه به معلولان توسط بانک صادرات - ۲۲ دی ۹۳

فاطمه آلیا رئیس فراکسیون حمایت از حقوق معلولان در نامه ای از مدیرعامل بانک صادرات ایران به دلیل اجرای طرح تکریم جانبازان و معلولان و اختصاص یک باجه در هر شعبه جهت ارائه خدمات به آن ها تشکر کرد. متن نامه به شرح زیر است:

جناب آقای مهندس پیشرو مدیرعامل محترم بانک صادرات ایران

سلام علیکم؛ ضمن تقدیر و تشکر از اجرای طرح تکریم جانبازان و معلولان محترم و اختصاص یک باجه در هر شعبه جهت ارائه خدمات به آن عزیزان در بانک مذکور، خواهشمند است دستور فرمایند

ص: ۵۷۸

۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۲۳ شهریور ۹۳.

۲- . همان، ۱۶ مهر ۹۳.

در آن دسته از شعب بانک صادرات که تابلوی مربوطه در معرض دید گروه هدف نیست، اقدامات مقتضی صورت گیرد. (۱)

بازدید از مراکز نگهداری معلولان - ۱۳ اسفند ۹۲

فاطمه آلیا رئیس فراکسیون حمایت از حقوق معلولان، از بازدید دو مرکز نگهداری معلولان در شهرستان های مارلیک و شهریار، در ۱۳ اسفندماه گزارش داد و گفت: در این بازدید مقرر شد امکانات مناسبی در اختیار معلولان و مددجویان قرار گیرد. وی با بیان اینکه مرکز نگهداری از معلولان مهرداد به نگهداری معلولان یتیم اهتمام دارد، ادامه داد: معلولانی که در این مرکز هستند به طور کامل مجهول الهویه بوده و نگهداری از آنان از هر جهت سخت و دشوار است.

این نماینده مردم در مجلس نهم، با یادآوری مشکلاتی که در مرکز نگهداری از معلولان وجود دارد، تصریح کرد: کمبود امکانات، تجهیزات و ضعف حمایت از پرسنل این مراکز از جمله مشکلاتی بود که با حضور رئیس سازمان بهزیستی مورد بررسی قرار گرفت.

با حضور رئیس سازمان بهزیستی، امام جمعه و فرماندار شهرستان مارلیک مقرر شد که با همکاری سازمان بهزیستی تجهیزات مورد نیاز و از همه مهم تر تأمین مکان مناسب برای این مرکز هر چه سریع تر انجام شود.

آلیا با یادآوری بازدید فراکسیون متبوعش از مرکز معلولان در شهریار، گفت: مرکز بعدی که مورد بازدید قرار گرفت در شهریار قرار داشت که در این مرکز بیشتر عقب مانده های ذهنی از رده سنی ۱۴ تا ۷۰ سال نگهداری می شود. او از مسئولان خواست با حضور خود در این مراکز نشان دهند که به معلولان توجه دارند. وی پیشگیری را بهتر از درمان دانست و وزارت بهداشت و درمان را موظف کرد با همکاری سازمان بهزیستی تلاش کنند تا با اتخاذ تدابیری مناسب از تولد انسان های معلول پیشگیری شود.

او با یادآوری اصلاح قانون جامع حمایت از حقوق معلولان که این روزها در مجلس در دستور کار قرار گرفته است، تصریح کرد: بازدید از مراکز نگهداری از معلولان موجب می شود نمایندگان در حین اصلاح قانون مذکور با نگاه واقع بینانه تری به این دسته از شهروندان نگرین و قوانین مناسبی را نیز در این باره تصویب کنند. گفتنی است؛ در این بازدید رئیس سازمان بهزیستی کل کشور، مجتبی رحمان دوست نماینده مردم تهران در مجلس، رئیس بهزیستی شهرستان های مارلیک و شهریار و همچنین فرماندار آن نیز حضور داشتند. (۲)

برگزاری مراسم روز جهانی سندروم داون در مجلس - ۲۴ اسفند ۹۳

مراسم روز جهانی سندروم داون با حضور نایب رییس مجلس، اعضای فراکسیون حمایت از حقوق معلولان و پیشگیری از معلولیت ها و جمعی از نمایندگان در تالار آفتاب مجلس شورای اسلامی برگزار شد. محمد حسن ابوترابی فرد در مراسم روز جهانی سندروم داون که امروز (یکشنبه ۲۴ اسفند) در

ص: ۵۷۹

۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۲۲ دی ۹۳.

۲- . همان، ۱۳ اسفند ۹۲.

تالار آفتاب مجلس شورای اسلامی برگزار شد، مبتلایان به این بیماری را به عنوان فرشته های پاک معرفی کرد و گفت: نیاز است که از مبتلایان به بیماری سندروم داون حمایت شود، آنها از فرشته های پاک روی زمین هستند.

همچنین فاطمه آلیا رییس فراکسیون حمایت از حقوق معلولان و پیشگیری از معلولیت ها گفت: مجلس شورای اسلامی اولین پارلمان در ایران است که این فراکسیون را از مجلس هفتم فعال کرده و در هر دوره نیز مورد توجه نمایندگان قرار گرفته است. این فراکسیون تمام معلولان را مشمول می شود که مبتلایان به سندروم داون نیز جزو آنها هستند. وی با اشاره به نام گذاری ۲۹ اسفندماه به نام روز جهانی سندروم داون، عنوان کرد: مبتلایان به سندروم داون با ۴۷ کروموزوم متولد می شوند، در حالی که انسان های سالم ۴۶ کروموزومی هستند و همین اختلاف باعث شده تا آنها کمی از هم سن و سال های خود دیر آموزتر باشند، اما در مقابل، این اشخاص کاملاً صادق، صمیمی، مهربان و بعضاً دارای استعدادهای شگفت انگیزی هستند.

آلیا تصریح کرد: در یک ابتکار جدید در کشور ما و به دلیل ضرورت مورد توجه قرار گرفتن این قشر، مقرر شده دیواری تحت عنوان دیوار ۴۷ در شهرهای مختلف کشور و در محل های پرتردد احداث شود تا مبتلایان به این بیماری فعالیت های هنری، دل نوشته و خواسته های خود را روی این دیوارها نصب کرده تا مورد توجه مردم قرار گیرد. (۱)

محل توقف وسیله نقلیه معلولان در خیابان مردم - ۱۷ فروردین ۹۴

فاطمه آلیا رییس فراکسیون حمایت از معلولان مجلس در پیگیری های خود خواستار نصب تابلوی ویژه محل توقف وسیله نقلیه معلولان در انتهای خیابان مردم و مقابل خروجی اختصاصی مجلس شورای اسلامی شده بود که بر اساس نامه معاون حقوقی و امور مجلس ناجا سرتیپ دوم خلبان محمد زارعی این تابلو نصب شد. (۲)

بازدید از مرکز معلولان ذهنی دخترانه ورد آورد - ۲۴ فروردین ۹۴

امروز دوشنبه (۲۴ فروردین ماه) اعضای فراکسیون حمایت از حقوق معلولان مجلس شورای اسلامی از مرکز معلولان ذهنی دخترانه ورد آورد بازدید کردند تا از نزدیک با شرایط کنونی این مرکز و مشکلات آن آشنا شوند. در ابتدای این بازدید مهناز اوجانی مدیر مجتمع خدمات بهزیستی ورد آورد در خصوص فعالیت این مرکز گفت: این جا تنها مرکز دخترانه دولتی تهران است و تعداد ۲۹۰ نفر به طور شبانه روزی نگهداری می شوند.

وی افزود: قدمت این مرکز به بیش از ۴۰ سال می رسد که ساختمان دچار فرسودگی شده و نیاز به مرمت و بازسازی دارد. سقف شهریه دریافتی از معلولان بستگی به وضعیت اقتصادی خانواده ها دارد و در مواقعی با شهریه ۱۰ هزار تومان هم از افراد نگهداری می کنیم.

ص: ۵۸۰

۱- . خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۲۴ اسفند ۹۳.

۲- . همان، ۱۷ فروردین ۹۴.

پس از بازدیدهای میدانی اعضای فراکسیون حمایت از حقوق معلولان مجلس شورای اسلامی از مرکز معلولان ذهنی دخترانه ورد آورد جلسه مشترکی به منظور بررسی مشکلات و راه کارهای ارتقاء ظرفیت این مرکز برگزار شد.

با توجه به بازدید عمل آمده و بررسی وضعیت معلولان و خانواده های آنان و شایعه واگذار شدن این مجموعه با سابقه به بخش خصوصی بر دولتی ماندن این مرکز و رفع خلاء و تقویت راه های مشارکت خیرین مورد تأکید قرار گرفت.

فاطمه آلیا رئیس فراکسیون با بیان این که باید مراکز درمانی و نگهداری از معلولان همچنان باید دولتی بمانند افزود: در صورت واگذاری این مراکز به بخش خصوصی خانواده هایی که دارای مشکلات مالی و خانوادگی هستند دیگر نمی توانند هزینه نگهداری از بیمارشان را تأمین کنند. بازارچه ای به منظور فروش صنایع تولید مراکز نگهداری از معلولان به منظور کمک به مرکز نگهداری معلولان ذهنی و بیمار باید ایجاد شود تا بخشی از هزینه های نگهداری و درمانی تأمین شود.

آلیا خاطر نشان کرد: امیدواریم هرچه زودتر دولت لایحه اصلاحیه قانون جامع حمایت از حقوق معلولان را به مجلس ارسال کند تا مجلس شورای اسلامی خلأهای خدمت رسانی به معلولان و بیماران را برطرف کند.

احمد فدایی دبیر فراکسیون حمایت از حقوق معلولان و پیشگیری از معلولیت های مجلس شورای اسلامی با انتقاد از عدم اشتغال معلولان در دستگاه های دولتی و مشکلات جذب آن ها در بخش خصوصی گفت: انطباق شغل و کار در دستور کار دولت وجود ندارد که این موضوع باعث شده تا معلول پس از قبولی در آزمون در مصاحبه یا تشخیص نوع فعالیت رشته کاری در مصاحبه پزشکی مردود شود.

محسن علیمردانی نایب رئیس کمیسیون اجتماعی مجلس شورای اسلامی در این جلسه گفت: حقوق کارمندان بهزیستی پایین است که باید بیشتر شود. مسأله دیگر که باید جدی تر به آن پرداخته شود بحث برنامه های علمی و تحقیقاتی در مراکز تحت پوشش بهزیستی است.

وی افزود: مسأله اشتغال افراد دارای معلولیت نیز از دغدغه هایی است که با افزایش بودجه اشتغال به میزان ۴۰۰۰ میلیارد تومان، امیدواریم درصدی از این مبلغ به معلولان اختصاص یابد.

گروسی نماینده شهریار نیز به حق ۳ درصد اشتغال معلولان در مراکز دولتی اشاره و تأکید کرد که این موضوع باید در ادارات دولتی اجرایی شود. (۱)

اجرای تنها ۳۰ درصد قوانین حوزه معلولان - ۱ اردیبهشت ۹۴

فاطمه آلیا رئیس فراکسیون حمایت از حقوق معلولان مجلس، با تأکید بر ضرورت اجرای کامل قوانین حوزه معلولان، گفت: ضروری است رئیس جدید سازمان بهزیستی از همه ادارات اجرای قانون استخدام ۳ درصد معلولان را مطالبه کرده و آمار خود را به فراکسیون دفاع از حقوق معلولان ارائه کند.

ص: ۵۸۱

او درباره بی توجهی به حقوق معلولان، گفت: سیاست های کلان و رویکرد جمهوری اسلامی عموماً محرومیت زدایی است که بخشی از محرومان جامعه را معلولان تشکیل می دهند و در طیف معلولان نیز عده قابل توجهی را افراد خوش فکر و با اراده شامل می شود. قطعاً وظیفه مسئولان رسیدگی به این قشر است و اساساً یکی از شاخص های پیشرفت جامعه توجه به معلولان است به ویژه در جمهوری اسلامی ایران که قانون جامع حمایت از معلولین نیز وجود دارد.

ایران در سال ۸۷ به کنوانسیون جهانی حقوق معلولان پیوست در کنوانسیون جهانی معلولان ایران متعهد است اقداماتی جهت پیشرفت زندگی مادی و معنوی معلولان انجام دهد. همچنین قانون مجلس شورای اسلامی هم که در سال ۸۳ به تصویب رسید دارای موادی است که نسبت به قوانین کنوانسیون مترقی تر است اما متأسفانه برآوردها نشان از اجرایی شدن تنها ۳۰ درصد از این قوانین در کشور است و بعضاً مسئولان اجرایی کم لطفی می کنند.

به عنوان مثال در آیین نامه های اجرایی؛ قانون و قانونگذار مشخص کرده است که شغل تلفنچی انحصاراً به نابینایان اختصاص دارد اما در اکثر دستگاه ها این امر اجرا نشده است. به دنبال اینکه قوانین به درستی اجرایی نمی شود، بررسی کاملی بر روی علل عدم اجرای قوانین مصوب سال ۸۳ شده است. با توجه به مقتضیات زمان و محدودیت های موجود قانون نیاز به بازنگری داشت از همین رو پیشنهادهای جدید ارائه شد و کمیته ای سه گانه متشکل از مجلس شورای اسلامی به همراه مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، سازمان بهزیستی به عنوان نماینده دولت و سازمانهای مردم نهاد معلولان تشکیل شد.

وی با بیان اینکه اصلاحیه قوانین مصوب مجلس خروجی کمیته سه گانه بود، گفت: اصلاحیه در خصوص تسهیلات به معلولان در زمینه ازدواج، اشتغال، ادامه تحصیل و نیازهای دیگر و همچنین مشوق هایی برای کارفرمایان است و حتی در مورد ساعت کاری و بازنشستگی معلولین پیشنهادهای مفصلی داده شد که نظر کارشناسان و مسئولان شهرستان های مختلف نیز لحاظ شده است.

اصلاحیه در سال ۹۱ آماده شده است ولی مقرر شد تا برای پوشش منابع مالی دولت لایحه ای در این زمینه به مجلس ارائه کند. متأسفانه دولت قبل اقدامی در این زمینه انجام نداد و با روی کار آمدن دولت یازدهم، وزیر جدید رفاه حدود یک سال پیش این وعده را به مجلس داد که لایحه را پس از بازنگری تقدیم مجلس کنند که هنوز این امر صورت نگرفته است حتی در جلسه ای که شش ماه پیش با وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی داشتیم، مجدداً وعده داده شد که ظرف مدت یک هفته لایحه اصلاحیه قانون حمایت از معلولان به مجلس ارائه می شود ولی متأسفانه هنوز این کار انجام نشده تا ما به عنوان نمایندگان مردم بتوانیم قانون را تقویت و به روز کنیم هر چند قانون از قبل نیز اجرا نمی شد.

طبقه بندی معلولان مقدمه رفع مشکلات: در حال حاضر خلاءهایی در این زمینه وجود دارد. از جمله اینکه طبقه بندی معلولان به صورت علمی ارائه نشده یعنی باید آمار دقیقی از معلولان شدید و خیلی شدید داشته باشیم که خدمات متناسب با آن صورت بگیرد اما امروزه مراجعاتی که به فراکسیون حمایت از معلولان می شود خبر از ناهماهنگی در این زمینه دارد به این شکل که تعریفی که از معلولان مورد نظر است افراد با معلولیت یک انگشت تا معلولیت کامل ضایعه نخاعی را شامل می شود.

این امر وظیفه سازمان بهزیستی است هرچند گفته می شود که این کار را انجام داده اند ولی در عمل این کار صورت نگرفته است. در حال حاضر ۱۶ هزار معلول ضایعه نخاعی است که ساعات کار و نوع اشتغال شان باید مشخص شود، با توجه به اینکه طبقه بندی معلولان از اولویت هایی است که باید هر چه سریع تر بدان پرداخته شود، همچنین شرایطی باید برای مناسب سازی مسکن معلولان فراهم شود، امروزه هستند خانواده هایی که به سختی می توانند تردد کنند و به دلیل اینکه برخی مستأجر هستند مناسب سازی های مسکن به درستی صورت نمی گیرد.

در دولت نهم موافقت نامه ای بین وزارت رفاه و مسکن منعقد شد که طبق آن سالانه ۱۰۰ هزار واحد مسکونی مناسب سازی شده در اختیار معلولان قرار گیرد که این امر نیز امروز با چالش هایی مواجه شده است، مجلس بر موضوع مستمری معلولان نیز بسیار با فشاری کرد اما چون در لایحه دولت قید نشده بود، دولت این بار مالی را نپذیرفت، در حال حاضر معلولان ماهی ۵۰ هزار تومان دریافت می کنند در صورتی که قانون مقرر کرده حداقل حقوق یک کارگر را باید دریافت کنند.

به دلیل طبقه بندی نشدن معلولان پرداخت ماهی حدود ۷۰۰ هزار تومان به تمامی معلولان امکان پذیر نیست. طبقه بندی معلولان در واقع مقدمه رفع تمامی مشکلات معلولان است، با توجه به اینکه امروز رئیس جدید سازمان بهزیستی معرفی شده امیدواریم در دوران ریاست جدید نقاط قوت ریاست قبلی ادامه یابد و البته نقاط ضعف هم برطرف شود، اولویت نخست مجلس با اهتمام رئیس جدید سازمان بهزیستی در اسرع وقت اصلاحیه قانون جامع حمایت از معلولان است هرچند به معلولان وعده داده شده بود که روز معلولان سال ۹۲ این امر محقق شود ولی امیدواریم روز معلولان ۹۴ این قانون آماده اجرا باشد.

نظارت بر سازمان بهزیستی لازم است تا امکانات به صورت عادلانه توزیع شود. همچنین سازمان بهزیستی باید بر معلولانی که در مراکز توانبخشی نگهداری می شوند، نظارت شود. متأسفانه برخی مراکز توانبخشی مجهز و مناسب به بخش خصوصی واگذار شده که این امر هزینه های زیادی را برای خانواده های مستضعف به بار می آورد، درخواست داریم تا این مراکز بررسی شود و تقاضا داریم مراکزی به خیرین واگذار شود که نیازمند تقویت است نه اینکه مراکز مجهز واگذار شود. بخشی از مراکز خدمات توانبخشی نیز به بخش خصوصی واگذار شده است که سبب شده تا تعرفه های مختلف در بخش های چون گفتاردرمانی را شاهد باشیم، از همین رو از ریاست جدید بهزیستی تقاضای بررسی داریم.

با ارائه اصلاحیه وضع معلولان بهتر خواهد شد. عدم اصلاح قوانین حمایت از معلولان علت اصلی کوتاهی مسئولان مربوطه نیست بلکه عامل اصلی عدم دغدغه و نظارت مدیران مربوطه است. تا هنگامی که دغدغه اصلی رئیس سازمان مربوطه کارهای تبلیغاتی و تشریفاتی است به یقین فرصت بازرسی های سرزده و رفع مشکلات نخواهد بود. بعضاً بخشی از بودجه ها در جای خود هزینه نمی شود در مجموع می توانیم بگوییم مشکل قانونی و بودجه نداریم و علت اصلی عدم مدیریت اقتصادی است، در چند سال اخیر نماینده ها توجهی ویژه به این امر نداشته اند.

اشتغال مهم ترین دغدغه معلولان. ماده ۷ قانون جامع، سهمیه استخدامی ۳ درصد برای معلولان در نظر گرفته شده و تمامی وزارت خانه ها و سازمان ها موظفند که ۳ درصد سهمیه استخدام شان را به

معلولان اختصاص داده و حتی این امر بدون آزمون صورت بگیرد و در آگهی های استخدام چاپ کند. از این رو سازمان بهزیستی نیز موظف به اطلاع رسانی مؤثر در سراسر کشور به معلولان است تا واجدان شرایط در جریان قرار گیرند.

این امر در مجلس عملیاتی شده است و امروز به همین میزان معلول در مجلس مشغول به فعالیت هستند اما سازمان های دیگر از جمله سازمان بهزیستی این ۳ درصد را اعمال نمی کنند. همچنین بارها از وزرای مختلف درخواست کردیم تا یکبار قانون جامع حمایت از معلولین را مطالعه کنند تا به این قوانین واقف باشند. وزارت آموزش و پرورش در دولت قبل به این قانون هیچ توجهی نداشت که در این خصوص مجلس پیگیری های بسیار کرد تا جایی که دیوان عدالت اداری نیز همراه با مجلس شد و اعلام کردند وزیر آموزش و پرورش دولت دهم یا منقصل از خدمت می شود و یا اینکه ضروری است این قانون را اجرا سازد که پس از آن این اتفاق رخ داد. امیدواریم در آزمون استخدامی دولت و آزمون استخدامی که در آبان ماه صورت می گیرد سهم ۳ درصدی معلولان لحاظ شود. این سهمیه در اصلاحیه قانون حمایت از حقوق معلولان به ۵ درصد افزایش یافته است. در هر نقطه ای از کشور هم که این قانون لحاظ نشود بهتر است معلولان در وهله نخست به سازمان بهزیستی منطقه خود مراجعه کنند و در صورت کوتاهی با فراکسیون حمایت از معلولان مجلس مکاتبه ای داشته باشند تا در چارچوب قانون به حقوق شان پرداخته شود.

یکی از معضلاتی که نهادهای مختلف دارند این است که گفته می شود توانایی جذب معلولان را ندارند این در حالی است که این افراد توجهی به قوانین ندارند، این توجیه منطقی نبوده و لازم است دستگاه ها به خاطر رعایت حقوق معلولان بررسی کنند که چه کارهایی قابل واگذاری به معلولان است و پس از آن سهمیه ۳ درصد را در چارچوب کار علمی خود لحاظ کنند، امروزه حتی نرم افزارهایی استفاده می شود که معلولان توانایی استفاده از آنها را دارند.

از رئیس جدید بهزیستی تقاضا داریم از همه ادارات مطالبه کنند تا تمامی نهادهای عمومی، دولتی و غیر دولتی سهمیه ۳ درصد را اعمال کنند و آمار مطالعات خود را به فراکسیون ارائه کنند تا تعداد معلولان نسبت به تمامی افراد سازمان مشخص شود، این یک قانون است که سازمان بهزیستی متولی اصلی اجرای قوانین معلولان است. (۱)

کمبود اعتبار و اجرا نشدن قانون بازنشستگی - ۱۹ اردیبهشت ۹۴

رسول خضری عضو هیئت رئیسه فراکسیون حمایت از حقوق معلولان مجلس اجرای کامل قانون بازنشستگی پیش از موعد معلولان را ضروری دانست و گفت: معلولیت نباید در جامعه برای معلولان محدودیت و ناتوانی ایجاد کند لذا سازمان تأمین اجتماعی موظف است هر چه سریع تر قانون بازنشستگی پیش از موعد معلولان را در خصوص همه معلولان اجرا کند. دلیل اجرا نشدن کامل قانون بازنشستگی پیش از موعد معلولان را کمبود بودجه عنوان کرد و گفت: به گفته دولت تنها دلیلی که باعث اجرائ نشدن کامل قانون بازنشستگی پیش از موعد معلولان شده کمبود بودجه و اعتبارات بوده

ص: ۵۸۴

است. طبق ادعای دولت چون در بحث پرداخت حقوق و مزایای معلول بازنشسته پیش از موعد و جایگزینی آن مشکل دارند این قانون ناقص اجرا شده است لذا امیدواریم که دولت با برطرف کردن مشکلات اقتصادی خویش هر چه سریع تر این قانون را در مورد همه معلولان اجرا کند. او خواهان توجه بیشتر دولت به مشکلات معلولان شد و گفت: لازم است سازمان تأمین اجتماعی مشکلات اجرا نشدن کامل قانون بازنشستگی پیش از موعد معلولان را هر چه زودتر مرتفع کند و همچنین امیدواریم که مشکلات رفاهی، معیشتی و استخدامی این قشر هر چه زودتر حل شوند. در طی سال های گذشته قوانین متعددی برای حمایت از معلولان، تصویب و ابلاغ شده اند اما متأسفانه در زمان اجرا یا هرگز رنگ اجرا به خود ندیده اند و یا ناقص اجرا شده اند. در خصوص لایحه اصلاح قانون جامع حمایت از حقوق معلولان چندین سال است که پیگیر آن هستیم و اخیراً در جلساتی که با وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سازمان بهزیستی داشتیم خوشبختانه عنوان کردند که لایحه را به دولت فرستادند که پس از مصوب شدن در دولت به مجلس فرستاده شود که امیدواریم پس از تصویب این لایحه اصلاحی قسمت اعظمی از مشکلات حقوقی معلولان برطرف شود. بحث حمایت از معلولان باید به نوعی باشد که به معلولان ماهیگیری یاد بدهیم چون خیلی از این افراد کارآفرین هستند و در بحث تولید و چرخه اقتصادی می توانند نقش بسزایی ایفا نمایند، نباید این افراد را سربار جامعه بدانیم لذا باید با تصویب هر چه سریع تر لایحه اصلاح قانون جامع حمایت از معلولان خدمتی به این قشر کنیم. (۱)

اشتغال معلولان در نشست مشترک کمیسیون اجتماعی، بهزیستی و معلولان - ۲۱ اردیبهشت ۹۴

عبدالرضا عزیزی رئیس کمیسیون اجتماعی مجلس از نشست مشترک کمیسیون اجتماعی با رئیس و معاونان سازمان بهزیستی خبر داد و موضوع اشتغال معلولان در این جلسه مورد بحث و بررسی قرار گرفت. در جلسه امروز که در ساختمان سازمان بهزیستی و با حضور رئیس و معاونان این سازمان برگزار شد موضوعات مختلفی از جمله اشتغال معلولان و اجرای قانون مجلس در این باره مورد بحث و بررسی قرار گرفت. در این جلسه موضوع افزایش حقوق کارمندان سازمان بهزیستی مطرح و اعضای کمیسیون هر یک پیشنهادات خود را در ارتباط با مسائل مطرح شده در جلسه عنوان کردند. (۲)

بازدید اعضای کمیسیون اجتماعی مجلس از سازمان بهزیستی - ۲۷ اردیبهشت ۹۴

عباس صلاحی عضو کمیسیون اجتماعی مجلس شورای اسلامی با اشاره به اینکه سازمان بهزیستی از جمله سازمان هایی است که ارتباط و تعامل نزدیکی با کمیسیون اجتماعی مجلس دارد افزود: اعضای کمیسیون برای آشنایی و معارفه با آقای محسنی بندپی و بیان دیدگاه های خود و شنیدن نظرات وی به عنوان رئیس جدید بهزیستی کشور به این سازمان رفتند. نظر نمایندگان کمیسیون را در مورد بندپی مثبت عنوان کرد و گفت: ایشان از اعضای مؤثر فراکسیون وفاق مجلس

ص: ۵۸۵

۱- خبرگزاری مجلس شورای اسلامی، ۱۹ اردیبهشت ۹۴.

۲- خبرگزاری فارس، ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۴.

هشتم بود و در دوره مدیریت خود بر حوزه سلامت نیز کارنامه درخشانی در بیمه ۲ میلیون و ۵۰۰ هزار نفری مردم داشت و به این دلیل اعضای کمیسیون نظر مثبتی در مورد وی دارند و آمادگی خود را برای حمایت از رئیس این سازمان در کمیسیون اعلام کردند. رویکرد سازمان بهزیستی جلوگیری از تعدد مراکز حمایتی و هدفمند کردن فعالیت های آنان است تا با استفاده از اعتبارات محدودی که در اختیار این سازمان قرار دارد، منابع به خوبی در اختیار جامعه هدف قرار گیرد. اجرای طرح معاینه در منزل و هزینه منابع مالی بهزیستی در این بخش و کاهش تعداد افراد پشت خطی و متقاضی دریافت خدمت از بهزیستی و نیز توجه به موضوع اشتغال معلولان از برنامه هایی است که رئیس جدید سازمان بهزیستی در این دیدار بر اجرای آن تأکید کرد.^(۱)

تحول در سازمان بهزیستی - ۱۱ خرداد ۹۴

فاطمه آلیا در خصوص اظهارات اخیر رئیس سازمان بهزیستی کشور مبنی بر تشکیل دو شورای سالمندان و مناسب سازی در سازمان بهزیستی، گفت: رئیس سازمان بهزیستی از تغییرات در چارت سازمانی خبر داده این در حالی است که ستادهایی در سازمان بهزیستی از جمله ستاد توانمندسازی وجود دارد که متأسفانه برای این ستاد تنها یک پست سازمانی قرار داده شده که جز یک مسئول هیچ زیرمجموعه ای برای آن تعریف نشده و این گونه ستادها به دنبال ساز و کارهای عملیاتی نیستند. او با اشاره به تغییر ریاست سازمان بهزیستی، اظهار امیدواری کرد که سازمان بهزیستی متحول شود و به رئیس جدید یادآوری کرده ام که بهزیستی نیازمند تحول است، از این رو لازم است تا مدیریت جدید بهزیستی ساختارهای بی خاصیت که تنها یک نام دارند را بررسی کند.

وی با انتقاد از ایجاد ساختارهای غیر کاربردی در سازمان بهزیستی، تصریح کرد: سازمان بهزیستی باید مجموعه ای کیفی و چابک و البته با ساختاری مناسب باشد، با توجه به اینکه متولی مناسب سازی وزارت کشور است، اما باید تأکید کرد که بخشی از فعالیت های این بخش به حوزه فعالیت سازمان بهزیستی مربوط است بر این اساس باید ایجاد شورای مناسب سازی در سازمان بهزیستی توجیه عملکردی داشته باشد.

ضرورت واگذاری امور حمایتی به کمیته امداد امام خمینی (ره) و امور توانبخشی به سازمان بهزیستی: طرحی در مجلس مطرح شده که طبق آن تمامی امور حمایتی به کمیته امداد امام خمینی (ره) و امور توانبخشی و توانمندسازی معلولان و سایر اقشار به سازمان بهزیستی سپرده شود و با تلفیق وظایف این دو نهاد، کارها به شکل گسترده تر پیگیری خواهند شد. آلیا گفت: با تلفیق کارهای حمایتی و توانبخشی تعاملات بین دو سازمان نیز بیشتر خواهد شد و در واقع نیازمندان بیشتری را هم مورد پوشش قرار خواهند داد. کمیته امداد امام خمینی (ره) از این طرح استقبال کرده و پذیرفتند که بار سنگین وظایف حمایتی را به دوش کشند، همچنین اعلام توانایی انجام این کار را کرده اند. با قانونی شدن طرح مذکور و تقسیم کار، احتمال تغییر در چارت های سازمانی و برنامه های هر دو سازمان وجود دارد، لذا تغییراتی که رئیس سازمان بهزیستی از آن نام برده قطعی نیست.

بهرتر

ص: ۵۸۶

است تا مدیران سازمان ها با اعلام برنامه های خود تنها در جامعه ایجاد انتظار نکنند، بیان صرف امیال و آرزوها درست نیست بلکه شایسته است تا بیشتر به امور عملیاتی پرداخته شود. از رئیس سازمان بهزیستی نیز تقاضا کرد که هرچه سریع تر اصلاحیه قانون جامع حمایت از معلولان را که ماه ها است وعده تحقق آن داده شده را به مجلس ارائه کند.

انوشیروان محسنی بندپی رئیس سازمان بهزیستی کشور از راه اندازی دو شورا در سازمان بهزیستی خبر داده و گفته است، که به دلیل تشدید فعالیت ها، تشکیل شورای عالی سالمندان و همچنین شورای مناسب سازی از جمله برنامه های این سازمان در سال جاری خواهد بود. (۱)

ملاحظه

تحول در سازمان بهزیستی یک ضرورت جدی و حتمی است. البته بهزیستی به عنوان اصلی ترین نهاد متکفل امور معلولین، کارنامه سنگین و حجیمی دارد و در بخش های مختلف کارهای مطلوب و سودمندی عرضه کرده است. اما اگر کارنامه را با بودجه، امکانات و اعتبار اجتماعی بسنجیم، خواهیم دید بهزیستی کارنامه مطلوب تری می توانست داشته باشد.

سازمان بهزیستی را از سه موضع و منظر می توان ارزیابی کرد و پس از ارزیابی درباره ضرورت تحول آن به داوری نشست:

۱- سنجش و ارزیابی سازمان بر مبنای کارنامه فعالیت ها

۲- سنجش و ارزیابی به روش مقایسه کارنامه با سه داشته بودجه، امکانات و اعتبار

۳- سنجش و ارزیابی به روش مقایسه کارنامه موجود با وضع مطلوب با اجرای شیوه های مدرن

اما پیش از هر چیز سازمان باید استراتژی های کلان خود را مشخص نماید. شرایط کشور عوض شده است، مثلاً در زمان جنگ نیاز به فعالیت های خدمات رسانی یک ضرورت بود اما اکنون نهادهای خدماتی فربه و توانا شده اند و بهزیستی می تواند مسئولیت ها را به آنها بسپارد.

به نظر اینجانب بهزیستی باید به سمت تبدیل شدن به یک سازمان پشتیبانی فرهنگی- اجتماعی برود. بحث در این زمینه مجال دیگر می طلبد اما فقط یک مثال می زنم: امام صادق (ع) فرمود به جای صدقه دادن به نیازمندان به او وسیله کار بدهید تا کاملاً و دائماً بی نیاز شود. امروزه حتی وسیله دادن هم در همه جا مکفی نیست و اغلب با اطلاع دادن، بسیاری از نیازمندی های رفع می شود. اگر به معلولین راه درست را یاد داد، اگر به آنها به موقع اطلاع رسانی کرد و اگر آموزه ها و اطلاعات درست و سودمند در اختیار آنان قرار دهیم، خودشان راهشان را پیدا کرده و نیازهای خود را مرتفع می نمایند.

مطلوب است سازمان بهزیستی نسبت به هر کدام از جامعه های هدف، نوع خاصی از تدبیر را داشته باشد. معلولین امروز ایران بیش از همه نیازهای فرهنگی دارند. نیازهای مادی و معیشتی هم فراوان دارند ولی اگر با روش های مدرن و با فرهنگ سازی، فکر آنان را بسازیم بقیه مسیر را خودشان می روند.

گام نخست برای بهزیستی برای اینکه در جاده تحول قرار گیرد چند مورد است:

۱- دست کشیدن از طرح ها و حرف های کلیشه ای و تکراری.

۲- مجال ندادن به آدم های سودجو که به جای دلسوزی برای ملت به فکر خود هستند.

ص: ۵۸۷

۳- شناسایی نیروهای فکور و دلسوز که تجربه نشان داده، با قناعت زندگی کرده و آلوده نشده اند.

۴- سازماندهی نیروهای دلسوز و اهل اندیشه در بخش های مختلف تحت عناوین اتاق های فکر.

۵- ایجاد جو مباحثه و گفتگو بین مدیران، نیروهای فکری و تشکل های مردم نهاد و رسیدن به خرد جمعی.

در پایان متذکر می شوم همانطور که جمود و عدم تحول مذموم است، تحول ناگهانی و انقلابی و بدون مبانی فکری و فاقد خرد جمعی بسیار مخرب تر است و باید از آن گریزان بود.

بازدید رئیس فراکسیون حمایت از معلولان از مرکز نگهداری معلولین نمونه - ۱۶ خرداد ۹۴

فاطمه آلیا رئیس فراکسیون حمایت از معلولان و پیشگیری از معلولیت ها دوشنبه هفته گذشته از مرکز نگهداری معلولان نمونه بازدید کرد. او با نحوه فعالیت های این مرکز آشنا و در جریان مشکلات مادریارها، پرستارها و مددجویان قرار گرفت، البته در این بازدید آقای نیک اختر مدیر مرکز نگهداری معلولان نمونه و کارگزار مؤسسه خیریه ریحانه گزارشی از نحوه رسیدگی، نگهداری، فعالیت ها و مشکلات این مجموعه ارائه کردند. همچنین جمعی از منتخبان ورزشکار مدال آور و مربی های ورزشی و قرآنی شهرستان اسلامشهر نیز از بخش های مختلف این مرکز بازدید به عمل آوردند.

گفتنی است مرکز نگهداری معلولان نمونه واقع در احمدآباد مستوفی شهرستان اسلامشهر با ۴۰ هکتار وسعت بزرگ ترین مجموعه نگهداری افراد دارای معلولیت در خاورمیانه است که خدمات رسانی به حدود دو هزار توانخواه بالای ۷ سال را بر عهده دارد. (۱)

ص: ۵۸۸

اشاره

شهرداری مردمی ترین نهاد است و فعالیت هایش ارتباط مستقیم با مردم دارد. از اینرو از بدو شکل گیری شهرداری (بلدیه) در ایران، بخشی از کارهایشان را به معلولین اختصاص دادند. اما در سال ۱۳۵۸ با شکل گیری سازمان بهزیستی، شورای انقلاب، فعالیت های ویژه معلولین شهرداری ها را به بهزیستی سپرد. قبلاً در قانون بهزیستی توضیح آن آمده است. اما بعدها مجدداً شهرداری ها، به معلولین پرداختند و در درون خود بخش های اداری برای رسیدگی به امور معلولین ایجاد کردند.

قانون ۸۳ برای اولین بار در چند جا از جمله مناسب سازی پای شهرداری ها را به حوزه معلولین باز کرد. تبصره ۲ از ماده ۲ در این قانون آمده است:

تبصره ۲: شهرداری ها موظفند از صدور پروانه احداث و یا پایان کار برای آن تعداد از ساختمان ها و اماکن عمومی و معابری که استانداردهای تخصصی مربوط به معلولان را رعایت نکرده باشند خودداری نمایند. (۱)

نیز در آیین نامه اجرایی ماده ۲ قانون ۸۳ چنین آمده است:

ماده چهارم

شهرداری های سراسر کشور موظفند جهت مناسب سازی اماکن عمومی اقدامات زیر را انجام دهند:

الف) مناسب سازی معابر عمومی با اولویت معابر اصلی و نزدیک به تقاطع ها و همچنین پارک ها.

ب) تجهیز و نصب چراغ ها و علائم راهنمایی مناسب در معابر عمومی و برجسته سازی سطوح پیاده روهای نزدیک به تقاطع و همچنین پارک ها.

پ) رفع موانع و تطبیق مقررات صدور پروانه با ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای معلولان.

تبصره: اعتبار لازم برای اجرای این ماده و سایر مواردی که بر عهده شهرداری ها گذاشته شده است از محل اعتبار مربوط تأمین می گردد. (۲)

شهرداری ها هم اکنون از طریق پرداخت عوارض، پروانه ساختمانی، مناسب سازی، استخدام و اشتغال، فرهنگسراها، سلامت و غیره با امور معلولین ارتباط پیدا می کنند و دارای امکانات بالفعل و بالقوه بی نظیری برای فرهنگ سازی معلولان و ارتقای فرهنگی و اجتماعی آنان می باشند. یعنی شهرداری ها غیر از فعالیت های روزمره در زمینه های عوارض و مناسب سازی، از دهه نود و به ویژه در سال های نخست بعد از سال ۱۳۹۰، طرح های بنیادی و زیربنایی را در امور معلولین آغاز کردند. اگر این طرح ها نمایشی و موقت نباشد و به خصوص شهرداری تهران به عنوان الگو، در اجرایی کردن همه ابعاد آن اراده داشته باشد، پس از چند سال شاهد تحولات گسترده در جامعه معلولین خواهیم بود. اهم این طرح ها یکی تشکیل شورای راهبردی معلولان در شهرداری تهران و دوم تشکیل کانون معلولان محله در هر محله تهران است. اینجا اجمالاً گزارشی از این طرح ها تقدیم می گردد.

ص: ۵۸۹

۱- قانون جامع حمایت از معلولان، ص ۱۰.

۲- همان، ص ۲۸.

شورای راهبردی معلولان شهرداری تهران با حضور دکتر رحمت الله حافظی رئیس کمیسیون سلامت، محیط زیست و خدمات شهری شورای شهر تهران، دکتر محمدمهدی گلکمانی مدیرکل سلامت شهرداری تهران، دبیر کل کانون معلولان شهر تهران و جمعی از اساتید دانشگاه و نمایندگان تشکل های مردم نهاد فعال در حوزه معلولان در ساختمان معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران در ۲۹ آذرماه ۱۳۹۲ برگزار شد.

در این نشست دکتر محمدمهدی گلکمانی مدیرکل سلامت شهرداری تهران در خصوص تشکیل شورای راهبردی معلولان در شهرداری تهران و ضرورت آن توضیحاتی ارائه داد.

سپس دکتر رحمت الله حافظی بر عزم جدی شورای شهر تهران به ویژه کمیسیون سلامت، محیط زیست و خدمات شهری بر توجه ویژه به عوامل تأثیرگذار بر سلامت شهروندان و رفع مشکلات افراد داری نیازمندی های ویژه تأکید و اعلام آمادگی کرد. در این نشست در خصوص ویژه برنامه های روز جهانی معلولان مصادف با دوازدهم آذرماه، توجه به مناسب سازی فضاهای شهری برای معلولان، استفاده از توانمندی کانون های معلولان در نظارت بر مناسب سازی فضاهای شهری بحث و تبادل نظر شد.

همچنین در این نشست در خصوص اجرای پروژه اثربخشی فعالیت های کانون های معلولان شهر تهران که از سوی اداره کل مطالعات شهرداری تهران در حال اجراست، توضیحاتی از سوی مجری طرح ارائه شد و اعضای شورا نظرات خود را در این زمینه اعلام کردند. (۱)

دومین نشست شورای راهبردی معلولان شهرداری تهران: این نشست ۶ بهمن ماه ۱۳۹۲ با حضور مدیر عامل سازمان زیباسازی شهر تهران، مدیرکل سلامت شهرداری تهران، دبیرکل کانون معلولان شهر تهران، جمعی از اساتید دانشگاه و نمایندگان تشکل های مردم نهاد فعال در حوزه معلولان به میزبانی سازمان زیباسازی برگزار گردید. دومین نشست شورای راهبردی معلولان شهرداری تهران در سال جاری ۶ بهمن ماه با حضور جناب آقای دکتر کامیاب مدیر عامل سازمان زیباسازی شهر تهران، دکتر محمدمهدی گلکمانی مدیرکل سلامت شهرداری تهران، دبیرکل کانون معلولان شهر تهران، جمعی از اساتید دانشگاه و نمایندگان تشکل های مردم نهاد فعال در حوزه معلولان به میزبانی سازمان زیباسازی برگزار گردید.

ارائه گزارش فعالیت های انجام شده سازمان زیباسازی در حوزه معلولان، بحث و بررسی در خصوص استفاده از ظرفیت سازمان زیباسازی در جهت رفع مشکلات افراد دارای معلولیت و نیازهای خاص، لزوم تشکیل مدیریت واحد شهری، ضرورت تدوین ضوابط و قوانین مناسب سازی و اهمیت نظارت بیشتر بر امر مناسب سازی از جمله مواردی بود که در این جلسه به آن پرداخته شد.

گفتنی است بهره گیری از توانمندی کانون های معلولان به منظور نظارت بر مناسب سازی فضاهای شهری، تشکیل کارگروه مشترک بین شورای راهبردی و سازمان زیباسازی جهت بررسی همکاری های

متقابل، استفاده از پیام‌های آموزشی در حوزه معلولان در فضاهای تبلیغاتی شهر از مهم‌ترین مصوبات نشست فوق‌الذکر بود. (۱)

ملاحظه: در نشست آذرماه ۹۲ شورای راهبردی، سخنان زیبا و طرح‌های زیربنایی مطرح شد. اما در نشست بهمن ماه ۹۲ فقط به مناسب سازی پرداخته‌اند. سطح شرکت کنندگان هم تنزل یافته است. همانطوری که در ابتدای این مبحث گفته شده، معلولان نیاز به عمل دارند، آنان هر سال به مناسبت‌های مختلف مثل روز جهانی معلولین شعار و سخن زیاد شنیده‌اند ولی عمل کم دیده‌اند. شهرداری تهران امکانات خوب نیز مدیران دلسوز و کارآمد دارد. اگر شهرداری تهران خط مشی پنج ساله برای اصلاح امور معلولین تدوین کند و همه ابعاد و امور جامعه معلولین را بررسی و با راه کارهای اصلاحی بیاورد، وظایف شهرداری و وظایف دیگر نهادها نیز مشخص خواهد شد.

کانون معلولان محله

شهرداری تهران چندی است به تشکیل کانون معلولان محله همت گماشته و درصدد است، معلولین و محلات تهران را پس از شناسایی دعوت و به نشست‌های علمی، فرهنگی و هنری بپردازد. تا کنون ۳۸۴ کانون تشکیل شده و نه هزار نفر عضو شده‌اند.

صبح روز ۱۱ آذرماه ۹۲ نشست تخصصی معلولان و زندگی شهری با حضور معاون اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، رئیس شورای اسلامی شهر تهران، ستاد مناسب سازی شهرداری و اعضای معلولان محلات و نیز سمن‌های فعال در حوزه معلولیت در محل ایوان شمس معاونت اجتماعی فرهنگی شهرداری تهران برگزار شد.

آقای ایازی معاون اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران در این نشست ضمن خیر مقدم به تمامی معلولین و جانبازان حاضر در جلسه و مسئولین اظهار داشت: باور مان اینست که معلولین شاید به ظاهر توانایی خود را از دست داده باشند ولی قطعاً توانمندی‌های بسیار دیگری دارند که سبب نقش آفرینی آنان در عرصه‌های مختلف اجتماعی خواهد شد.

وی با اشاره به نقش آفرینی جدی معلولین در عرصه‌های مختلف علمی، کنفرانس‌های خوارزمی، مسابقات جهانی و پارالمپیک اظهار داشت: اینها همه واقعیتی است که فرا روی جامعه است و باید سبب این باور شود که از ظرفیت‌های آنان در عرصه‌های مختلف اجتماعی استفاده نماییم.

این جلسه نقطه آغازی در عرصه شهری تا مدیران را بر آن دارد که از این ظرفیت‌ها به خوبی استفاده نمایند.

معاون اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران خطاب به معلولین اظهار داشت: فعالیت آنان در احداث کانون معلولان در جهت رساندن پیام خود به مسئولین و شهروندان در استفاده از ظرفیت آنان است.

ایازی با یادآوری احداث ۳۷۴ کانون معلولان در سطح محلات و عضویت ۸ هزار و ۶۰۰ نفر در این کانون‌ها تأکید کرد: این امر بیانگر حضور مؤثر و جدی شما معلولین در عرصه‌های اجتماعی است و

ص: ۵۹۱

۱۲ آذر به عنوان روز جهانی معلولان فرصتی در جهت توجه جدی تر به معلولین و مناسب سازی و رفع نواقص موجود در سطح شهر است.

وی یکی از اقدامات صورت گرفته در حوزه معلولین را تشکیل شورای معلولین با حضور این افراد عنوان کرد و گفت، در این شورا موضوعات مختلف در حوزه مسائل شهری مورد بحث و بررسی قرار گرفته و به افراد ذینفع در این خصوص منعکس خواهد شد. این حرکت نمادین جهت بیان این دغدغه ها سبب ایجاد فرصتی برای مسئولین در جهت پرداختن به مسائل و مناسب سازی شهر برای معلولین خواهد شد.

وی در پاسخ به نماینده معلولان در خصوص سهم معلولین در افتتاح پروژه های شهری افزود: مقوله مناسب سازی شهر یکی از دغدغه های مدیرانی شهری بوده و اقدامات خوبی نیز در این راستا صورت پذیرفته که از آن جمله می توان به پیاده راه سازی هایی اشاره نمود که مناسب سازی در آن به خوبی رعایت شده است.

وی در ادامه پاسخ ضمن اشاره به راه اندازی سامانه حمل و نقل ویژه معلولین طر شت به عنوان پایلوت اجرا شده در سطح تهران و نیز وسایل نقلیه عمومی مناسب سازی شده مانند اتوبوس ها افزود: شهر باید مناسب تمامی معلولان و سالمندان شده و شورای شهر نیز مصوباتی را در راستای ایجاد شهر دوستدار سالمند، کودک و معلولان نموده و مدیران شهری را مکلف به انجام این مصوبات نماید. برنامه پنج ساله دوم شهرداری ایجاد شهری اجتماعی است؛ از اینرو باید به موضوعات معلولین توجه بیشتری شود و اختصاص بودجه مناسب و توجه جدی تر مسئولان شهر سازی به این قشر و نیز اهتمام مدیران شهری بی تردید این امر مرتفع خواهد شد.

احداث مجموعه قمر بنی هاشم ویژه معلولین در همین راستا است و درصدد راه اندازی مجموعه های دیگری در سطح شهر تهران هستیم. البته احداث کانون معلولین محلات و شورای معلولین محلات نیز متناسب با همین رویکرد و دغدغه بوده است.

احمد مسجد جامعی، رئیس شورای اسلامی شهر تهران یکی دیگر از سخنرانان اصلی این نشست بود. اجرای مفاد قانونی حمایت از حقوق معلولان و مناسب سازی معابر از جمله نکات مورد تأکید وی بود که مسجدجامعی خبر داد به طور جد در کمیسیون سلامت، محیط زیست و خدمات شهری شورا پیگیری خواهد شد. در سال های گذشته اقدامات بسیاری در شهر برای این گروه صورت گرفته بود. راه اندازی کانون های معلولان در ۳۷۴ محله شهر تهران پیامی است که باید به مسئولان برسد تا از این ظرفیت ها استفاده شود. در نشست مذکور همچنین تأکید شد که مدیران شهری باید تمام توان و ظرفیت های موجود را برای بهره مندی از دانایی، توانایی و تجربه معلولان به کار بگیرند.

در ادامه این نشست دو پنل با محوریت قانون و افراد دارای معلولیت و نیز افراد دارای معلولیت و شهری بدون مانع با حضور تعدادی از مسئولین و نماینده ان جی او های فعال در حوزه معلولین در جهت پاسخگویی به سؤالات معلولان و رفع معضلات آنان برگزار شد.

در پنل نخست دکتر حافظی رئیس کمیسیون سلامت، محیط زیست و خدمات شهری شورای اسلامی شهر تهران، فاطمه آلیا رئیس فراکسیون معلولان مجلس شورای اسلامی، یحیی سخنگویی معاون سازمان بهزیستی کشور، سهیل معینی مدیر عامل انجمن باور و عضو تیم بازنگری قانون جامع

حمایت از حقوق معلولان، علی صابری کارشناس حقوقی، به تعدادی از پرسش های مطرح شده در خصوص قانون جامع حمایت از حقوق معلولان و ضوابط و دستورالعمل های اجرایی و راهکارهای قانونی مشکلات معلولان پاسخ دادند. (۱)

نشست رسانه ای کانون معلولان شهر تهران: یازدهم آذر ماه به بهانه روز جهانی معلولان، کانون معلولان شهر تهران نشستی را با اصحاب رسانه در محل شهرداری منطقه ۷ تهران برگزار نمود. موضوع این نشست «ظرفیت شناسی رسانه در پیگیری و تحقق حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت» بود که با هدف آشنایی اصحاب رسانه با کانون معلولان محلات شهر تهران و نیازهای بر حق شهروندان دارای معلولیت و تأکید بر تأثیر همراهی رسانه ها در تحقق رویای شهری بدون مانع و دسترس پذیر برای همه و برابری فرصت ها برگزار گردید.

میهمان این نشست، جمعی از اصحاب رسانه، دبیران فعال کانون های معلولان شهر تهران، برخی از کارشناسان حوزه افراد دارای معلولیت و مدعوینی از شورای اسلامی شهر تهران، شهردار و معاونین منطقه ۷ شهرداری تهران بودند.

در ابتدای این نشست قهرمانی معاون اداره کل سلامت شهرداری تهران با گرامیداشت روز جهانی معلولان با اشاره به برخی از مهم ترین اقدامات انجام شده توسط شهرداری تهران به ویژه اداره کل سلامت در خصوص پاسخگویی به نیازهای شهروندان دارای معلولیت همچون راه اندازی کانون های معلولان در سطح محلات، راه اندازی سامانه حمل و نقل ویژه معلولان و جانبازان، تشکیل شورای راهبردی معلولان و پیگیری مناسب سازی شهری، بر لزوم مشارکت سازمان هایی همچون شهرداری، بهزیستی و انجمن های فعال حوزه افراد دارای معلولیت با یکدیگر برای پاسخگویی شایسته به نیازهای شهروندان دارای معلولیت تأکید نمود.

آقای نگهبان شهردار منطقه ۷ که میزبانی نشست صمیمانه کانون معلولان شهر تهران با اهالی رسانه را در ساختمان شهرداری بر عهده داشت نیز پس از خیر مقدم به میهمانان، از آمادگی منطقه هفت برای مناسب سازی فضاهای شهری و حمایت و همکاری مستمر با کانون معلولان برای دسترس پذیر نمودن امکانات و خدمات شهری منطقه خبر داد.

ترانه میلادی، دبیر کل کانون معلولان شهر تهران نیز با اشاره به اینکه حدود سه سال از فعالیت رسمی کانون های معلولان محلات شهر تهران می گذرد عنوان نمود: امید آن داریم با همکاری اصحاب رسانه بتوانیم نیازهای واقعی شهروندان دارای معلولیت را به گوش مسئولان برسانیم و اهالی رسانه برای تغییر نگرش جامعه در ارتباط با معلولیت و لزوم حضور شهروندان دارای معلولیت در جامعه به کمک ما بیایند.

او ضمن ابراز تأسف از عدم مناسب سازی فضاهای شهری برای شهروندان دارای معلولیت، با اشاره به ساخت و سازهای جدیدی که در شهر صورت می گیرد افزود: مناسب سازی اماکن قدیمی و بافت های فرسوده شهری نیاز به صرف زمان و هزینه هنگفتی دارد که گاهی در برخی موارد هیچ راه کاری برای مناسب سازی این اماکن وجود ندارد، اما انتظار می رود در ساخت و سازهای جدید پیش

ص: ۵۹۳

از آغاز بکار پروژه، مبحث دسترس پذیری و اعمال صحیح استانداردهای مناسب سازی در پروژه ها دیده شود و اگر این امر محقق نشد از جانب سازمان های مسئول پیگیری و جریمه های سنگین برای متخلفین در نظر گرفته شود. در حال حاضر کانون های معلولان شهر تهران خدمات خاص رفاهی به شهروندان ارائه نمی دهند زیرا خود کانون ها نیز بودجه ای در اختیار ندارند و به همین دلیل توان خود را معطوف بازنمایی مشکلات شهروندان دارای معلولیت و برقراری ارتباطات مؤثر با مدیریت شهری برای برطرف کردن این مشکلات نموده اند. به نظر او شهر تهران دارای معلولیت است زیرا اگر شهری از لحاظ فیزیکی سالم باشد پذیرای کلیه شهروندان خواهد بود. اگر درمانی برای کاهش معلولیت های جسمی نیست و درصد معلولیت فرد در بیشتر مواقع رو به افزایش می رود، راه های درمان بسیاری برای بهبود معلولیت شهر وجود دارد که عدم توجه به شیوه های موجود صدمات جبران ناپذیری را بر اقلیت کثیر شهروندان دارای معلولیت تحمیل می کند.

دکتر محمد کمالی، کارشناس و استاد دانشگاه و از فعالان حوزه افراد دارای معلولیت در بخش دیگری از این نشست با ارائه تعریفی از معلولیت و مقایسه رویکرد اجتماعی به این مقوله در گذشته و حال به این نکته اشاره نمود که در طول تاریخ آنچه بر افراد دارای معلولیت گذشته است موجب شکل گیری رویکرد متفاوتی نسبت به آنان در مقایسه با سایر افراد جامعه شده است. معلولان برای اینکه به جامعه ثابت کنند شهروند درجه دو نیستند در کنار پذیرفتن معلولیت خود باید تلاش نمایند با کسب مهارت های فردی و اجتماعی توانمندی خود را به جامعه اثبات نمایند. وی در ادامه به کشورهایی همچون سوئد، نروژ و بسیاری از شهرهای آلمان اشاره نمود که در آنها دسترسی کامل شهروندان دارای معلولیت به کلیه خدمات و نقاط مختلف شهر امکان پذیر می باشد و ما باید متعهدانه تلاش کنیم تا بتوانیم در راستای احقاق حقوق شهروندی این قشر از جامعه اقدامات مشابهی را به انجام برسانیم.

کمالی همچنین به نقش بسیار وسیع و تأثیرگذار رسانه ها در خصوص شکل گیری افکار عمومی در مواجهه با معلولیت اشاره نمود و ضمن انتقاد از پخش سریال هایی که باورهای غلط را در جامعه انتشار می دهند افزود: متأسفانه در برخی از برنامه های تلویزیونی، سریال ها شاهد آن هستیم که فرد بعد از انجام گناهان متعدد و خلاف اخلاق اجتماعی و باورهای دینی در نهایت به دلیل عقوبت خطاهای خود دچار معلولیت یا بیماری های لاعلاج شده و این باعث شکل گیری کلیشه های نادرستی از عوامل بروز معلولیت و بیماری در ذهن مخاطبین می گردد.

کمالی در ادامه افزود: نباید هنگام مواجهه با افراد دارای معلولیت ظرفیت ها و توانمندی های آنان را نادیده بگیریم و این گروه از افراد جامعه می بایست از حقوقی برابر با سایر احاد جامعه برخوردار باشند، هرچند ممکن است تحقق این مهم هزینه هایی را برای سازمان های متولی در برداشته باشد. وی در ادامه گفت: اینکه تصور کنیم کلیه امور معلولان را سازمان بهزیستی باید ساماندهی کند تفکر اشتباهی است که مانع تغییر و بهبود شرایط زندگی فردی و اجتماعی افراد دارای معلولیت می شود.

شعار امسال روز جهانی معلولان «توسعه پایدار، نوید فناوری» به این موضوع اشاره دارد که با توجه به فراگیری استفاده از فناوری، امروزه دانش و اطلاعات در دسترس همگان قرار گرفته و این امر امکان برابرسازی فرصت ها برای همگان را تسهیل بخشیده، بنابراین افراد دارای معلولیت نیز

می بایست بتوانند از مزیت های فناوری و تکنولوژی های روز بهره مند شوند، اما هنوز در در بسیاری از کشورها مشکلات متعددی برای دسترسی آسان معلولان به این ابزارهای ضروری و کارآمد وجود دارد.

در ادامه این نشست سهیل معینی، از کارشناسان و فعالان حوزه معلولان کشور و همچنین مدیر مسئول روزنامه ایران سپید ضمن اشاره به اینکه در حال حاضر ۱۵ درصد جمعیت جوامع انسانی را افرادی با معلولیت های ذهنی، روانی، جسمی و حرکتی، نابینا و ناشنوا و ... تشکیل می دهند افزود: عواملی چون افزایش طول عمر، سالمندی جامعه، حوادث، بیماری های ژنتیکی، که در برخی ابعاد رو به گسترش بوده از عوامل تأثیرگذار در ایجاد معلولیت هستند. در ایران نیز این امار در حال افزایش است که نگاه کارشناسانه و دقیق تری را به این حوزه می طلبد.

روز جهانی معلولان روزی برای جشن و پایکوبی نیست و فلسفه وجود چنین روزی ایجاد حساسیت در جوامع و دولت ها برای توجه بیشتر به نیازها و ایجاد فرصت های برابر برای معلولان با سایر احاد جامعه در تمامی ابعاد زندگی است.

معینی در ارتباط با نقش رسانه ها در شکل گیری افکار عمومی گفت: رسانه ها همواره دو نقش متفاوت را بر عهده داشته اند، نقشی در مقابل کلیت جامعه و دولت و نقش دیگری را در ارتباط با گروه های هدف خود، رسانه ها باید صدای رسای افراد آسیب دیده و گروه های اجتماعی متفاوت، خصوصاً افراد دارای معلولیت باشند.

دکتر زهرا ریاحی مشاور کمیسیون سلامت و دبیر کمیته سلامت شورای شهر تهران، در ارتباط با این موضوع که هیچ کس نه می تواند و نه اجازه دارد در مواجهه با افراد دارای معلولیت برچسب های گوناگون بر آنها بزنند، ریاحی با گسترده بودن طیف ناتوانی در افراد جامعه افزود: مسئولان می بایست اقدامات خود در راستای برطرف نمودن مشکلات معلولان را نه یک اقدام سمبلیک و انسانی بلکه یک وظیفه تلقی کنند چرا که بسیاری از مشکلات امروز افراد دارای معلولیت بخاطر عملکرد اشتباه یا عدم اقدام به موقع و کارآمد در پاسخگویی به نیازهای بر حق این گروه از جامعه بوجود آمده است.

علی صابری، عضو شورای اسلامی شهر تهران با تقدیر از عملکرد کانون های معلولان شهر تهران، با اشاره به اینکه در حوزه افراد دارای معلولیت نیاز است مسائل را در ابعادی متفاوت بررسی کنیم افزود: نگاه ما به این حوزه باید در سطح ملی، شهری و محله ای تمامی مسائل پیش روی این عزیزان را در بر بگیرد. در برنامه ریزی های خود و در مباحثی همچون مناسب سازی فضاهای شهری علاوه بر بعد کلان ملی و شهری می بایست به اقدامات عملی در بعد محله ای نیز توجه کرده و از مشارکت شهروندان دارای معلولیت برای شناسایی مشکلات و برطرف کردن موانع پیش روی آنها استفاده نمود. در این خصوص کانون های معلولان محلات شهر تهران امکان این مشارکت را فراهم آورده و با همکاری انجمن ها و سایر سازمان ها همچون شهرداری می توان به بسیاری از این نیازها در سطح محله های شهر پاسخ داد.

پرسش و پاسخ اصحاب رسانه با میزبانان نشست، بخش پایانی این ویژه برنامه را به خود اختصاص داد. اهمیت نقش رسانه در استیفای حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت و ظرفیت سازی برای دریافت پاسخ های مناسب به نیازهای مطرح شده در این حوزه می تواند روند کند برابری فرصت ها

برای همگان را در جامعه ما تسریع ببخشد و در تغییر نگرش های نادرست و باورهای غلت جامعه در مورد معلولیت بسیار موثر باشد. (۱)

بخشنامه شهرداری تهران در احقاق حقوق شهروندی معلولین

آقای علی صابری عضو شورای شهر تهران از بخشنامه ای خبر داد که آقای قالیباف شهردار تهران صادر کرده و خواستار تحول در شئون و امور معلولین توسط شهرداری تهران شده است. گزارش دکتر صابری اینگونه روی سایت شورای شهر قرار گرفته است:

در راستای تحقق سازمان انسانی و ارتقای اخلاق اسلامی در مدیریت شهری تهران و به منظور ارج نهادن و بزرگداشت فرهنگ ایثار و شهادت و همچنین خدمت رسانی به مصدق بارز حکمت و رحمت پروردگار و احقاق حقوق شهروندی جانبازان و معلولین، کلیه واحدهای تابعه شهرداری تهران موظفند جهت ارائه خدمات مناسب و در شأن و کرامت و منزلت جانبازان عزیز و معلولین گرامی جسمی حرکتی و نابینایان و دیگر معلولین که به واحدهای شهرداری مراجعه می کنند، اقدامات ذیل را به انجام رسانند:

۱. انتخاب و معرفی فرد یا افراد واجد شرایط و آشنا با مراحل انجام امور اداری به عنوان مسئول پیگیری امور جانبازان و معلولین.

۲. تأمین فضا و امکانات مناسب جهت استقرار جانبازان و معلولین در طبقه همکف ساختمان

۳. اتخاذ تمهیدات لازم به نحوی که از بدو ورود جانبازان و معلولین، در طول انجام امور اداری و تا هنگام اتمام کار و خروج از ساختمان شهرداری، ضمن استقبال مناسب و برخورد محترمانه و پیگیری امور و نیز همراهی کامل ایشان در مراحل مختلف اداری توسط مسئولین پیگیری امور جانبازان و معلولین (موضوع بند ۱) صورت گیرد.

۴. طی دوره های آموزشی توسط مسئولین پیگیری امور جانبازان و معلولین، برابر برنامه آموزشی ابلاغی.

مسئولیت راهبری و اجرای کامل این بخشنامه به عهده ستاد اجرایی طرح تکریم ارباب رجوع مستقر در مناطق، سازمان ها و شرکت های وابسته به شهرداری بوده و بالاترین مقام واحدهای ستادی و صف شهرداری مسئول نظارت بر حسن اجرای بخشنامه خواهند بود. (۲)

ص: ۵۹۶

۱- سایت کانون معلولان محله، ۱۵ آذر ۱۳۹۳.

۲- سایت شورای اسلامی شهر تهران، ۳ خرداد ۱۳۹۳.

این کتاب اختصاصاً به موضوع حوادث حقوقی و تحولات تاریخی در زمینه مباحث حقوقی افراد دارای معلولیت می پردازد. از اینرو سیر رخدادهای مهم پیگیری و گزارش شده و اگر در حاشیه آن تحلیل و نقدی بوده، آن را هم آورده ایم. لازم به تذکر است، هدف از تألیف این کتاب تبیین قله ها و حوادث مهم حقوقی بوده و می خواستیم چشم انداز کلی از حقوق معلولین ایران را گزارش کنیم. از اینرو درصدد تبیین همه فعالیت های مجلس یا دولت یا تشکل های معلولین در زمینه حقوق معلولین نبوده ایم؛ هر کدام از اینها نیاز به بررسی و تألیف خاص خود را دارد. تاریخ اقدامات و فعالیت های حقوقی دولت در عرصه معلولین نیاز به یک جلد کتاب ویژه دارد یا اقدامات و تلاش های مجلس شورا در عرصه قانون گذاری برای معلولین و جوانب و ابعاد و حواشی آن، کتاب حجیمی می شود. اما در این کتاب شمه ای از اهم فعالیت های مجلس را هم آورده ایم؛ نیز خلاصه ای از اهم اقدامات حقوقی دولت برای معلولین را گزارش کرده ایم؛ نه همه اقدامات را. البته در آینده قصد هست مجموعه آثار حقوقی معلولین را به کمک استادان و سروران عزیز تکمیل کنیم. طرح کارشناسی شده اینگونه است:

۱- معلولین و معلولیت در فقه و فرهنگ اسلامی

۲- حقوق معلولان ایران (همین اثر)

۳- مجلس های قانون گذاری و حقوق معلولین ایران

۴- نقش دولت ها در در حقوق معلولین ایران

۵- مشارکت تشکل ها در گسترش و تثبیت حقوق معلولین ایران

۶- قوانین ورزشی معلولین ایران

۷- قوانین آموزشی (تعلیم و تربیت) معلولین

۸- شهرداری ها و حقوق معلولین

۹- سازمان بهزیستی و حقوق معلولین

۱۰- حقوق نابینایان در قوانین ایران

۱۱- حقوق ناشنویان در قوانین ایران

۱۲- مناسبت های معلولین در ایران

۱۳- بررسی تطبیقی قوانین ویژه معلولین ایران و کشورهای اسلامی

۱۴- بررسی تطبیقی قوانین ویژه معلولین ایران و کشورهای غربی

این ۱۴ جلد یک مجموعه حقوقی کامل است که گویای ابعاد مختلف تحولات حقوقی معلولین ایران می باشد. طرح دیگری در دستور کار هست و می خواهیم چند اثر درباره ابعاد هویت معلولین ایران تألیف کنیم. عناوین این مجموعه اینگونه اند:

۱- جامعه معلولین ایران

۲- فرهنگ معلولین ایران

۳- تاریخ معلولین ایران

ص: ۵۹۷

به علاوه یک مجموعه کتب مرجع شامل عناوین زیر مورد نیاز جدی است:

الف) دائرالمعارف ها

۱- دانشنامه ناشنوایی و ناشنوایان

۲- دانشنامه نابینایی و نابینایان

۳- دانشنامه افراد دارای معلولیت حرکتی و حسی

۴- دانشنامه افراد دارای معلولیت ذهنی

ب) مآخذشناسی

۱- کتابشناسی آثار گویا

۲- کتابشناسی آثار بریل

۳- کتابشناسی زبان اشاره

۴- کتابشناسی عمومی معلولین

ج) راهنما

۱- راهنمای نشریات ویژه معلولین ایران و جهان

۲- راهنمای مراکز و تشکل های ویژه معلولین ایران و جهان

۳- راهنمای وسایل و تجهیزات توانبخشی معلولین

د) شخصیت شناسی

۱- مستند مشاهیر معلول ایران و جهان

۲- فرهنگ نامه نخبگان دارای معلولیت

آثار مزبور نیاز اولیه ضروری برای پژوهش در عرصه معلولیت و معلولین است و بستر همه مطالعات و پژوهش ها و زمینه هرگونه فعالیت حقوقی، قانون گذاری و فرهنگی است. اگر این اقدام اجرایی شود و در دسترس استادان، نخبگان، جامعه معلولین و دیگر اقشار قرار گیرد، زمینه بسیاری از مشکلات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مرتفع می گردد.

سازمان بهزیستی در چند سال قبل، خط مشی خود را تغییر داد و فرهنگ سازی و توانمند سازی را در اولویت قرار داد. این اقدام صحیح و سنجیده ای بوده و در احادیث معصومین(ع) هم داریم که به جای صدقه و کمک نقدی به نیازمندان ابزار کار بدهید.

۳۰ جلد کتاب های مزبور، پنج سال کار می طلبد و صدها فرد دارای معلولیت از سراسر ایران را می توان به کار گرفت و از توانایی های آنها در تألیف این آثار استفاده کرد.

نخستین جلد از مجموعه نخست، کتاب پیش روی شما است، امید است با نقدهای خود راه اصلاح آن را هموار فرمایید.

ص: ۵۹۸

آموزش حقوق بشر برای مدارس ابتدایی و متوسطه، تدوین کمیسر عالی حقوق بشر سازمان ملل، تهران، انتشارات صبح میثاق، ۱۳۸۷.

اشتغال معلولین: راهنمای انتخاب و به کارگماری معلولین به انضمام کلیه قوانین و مقررات مربوط به از کارافتادگی - معلولیت و اشتغال معلولین و ایثارگران، ترجمه و تألیف امین... علوی، مجید رشید کابلی، تهران، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی، ۱۳۸۱، ۱۶۰ص.

اشهر المعوقین فی العالم، زهیر جمجوم، بیروت، دار عمار، ۱۹۹۰.

الاعاقه... حقوق متساویه، عبدالرحمن غانم، هیئه الاعمال الفکریه، ۲۰۱۴م.

ایران شهر، تهران، کمیسیون ملی یونسکو، ۱۳۴۳، ج ۲.

بهره ناشنویان، ثمینه باغچه بان، تهران، امیرکبیر، بی تا.

پایگاه اطلاع رسانی دولت (www.dolat.ir)

پورتال وزارت آموزش و پرورش (www.medu.ir)

پیشبرد حقوق افراد معلول: گفت و شنود ایران و امریکا درباره حقوق، سیاست و دادخواهی، به کوشش سارا کرنبلت و آلن مور، [واشنگتن]، مرکز استیمسون، ۲۰۱۱م.

پیمان نامه بین المللی حقوق افراد دارای معلولیت به زبانی کودکانه، ارائه کننده منبع اصلی بنیاد ویکتور پی ندا یونیسف، ترجمه پریسا افتخار، قم، آیین احمد (ص)، ۱۳۸۷، ۴۸ص.

تاریخ مشروطه ایران، احمد کسروی، نشر نگاه، ۱۳۸۸، ۹۵۱ص.

«تأملی بر حقوق معلولان از منظر کنوانسیون حقوق معلولان و سایر اسناد بین المللی»، منوچهر توسلی نایینی، اندیشه‌های حقوق خصوصی، شماره سیزدهم، پاییز و زمستان ۱۳۸۷، ص ۵۱-۸۲.

«تأملی بر قانون جامع حمایت از حقوق معلولان در پرتو مقررات کنوانسیون حقوق اشخاص دارای معلولیت»، الهام یوسفیان، مجله پژوهش های حقوقی، شماره ۱۳، (بهار و تابستان ۱۳۸۷)، ص ۲۱۹-۲۰۹.

«تحول گفتمانی: حق ها و آزادی های معلولان در آینه حقوق بشر معاصر»، سید محمد قاری سید فاطمی، مجله پژوهش های حقوقی، شماره ۱۳، بهار و تابستان ۱۳۸۷، ص ۱۸۵-۲۰۸.

«تعهدات جمهوری اسلامی ایران در زمینه حقوق فرهنگی افراد معلول»، سید احمد طباطبایی و سعید نوری نشاط، مجله حقوق خصوصی، سال ششم، شماره ۱۵.

توسعه فرهنگی: تجارب و خط مشی ها، آگوستین ژیرار، تهران، مرکز پژوهش های بنیادی، مرکز آمار و برنامه ریزی پژوهش های فرهنگی و هنری.

توقف ناپذیر باش: قدرت باور نکردنی ایمان در عمل، نیک وی آچیچ، ترجمه الهه صالحی، تهران، دُرسا، ۱۳۹۲.

«حقوق آموزشی کودکان معلول در ایران: ضرورت همگانی با تحولات بین‌المللی»، علی رضایی، مجله پژوهش‌های حقوقی، شماره ۱۳، بهار و تابستان ۱۳۸۷، ص ۲۲۱-۲۳۶.

حقوق بشر در متون مقدسه ادیان الهی، محمدحسن ضیایی فر، تهران، نشر صبح میثاق، ۱۳۸۴.

حقوق ذوی الاحتياجات الخاصه فی الشریعه الاسلامیه، محمد بن محمود حوّا، جده، دارالامه، ۱۰۱۰م.

ص: ۵۹۹

«حقوق فرهنگی، بخش فراموش شده حقوق بشر»، یانوج سیمونیه، ترجمه رضا مصطفی زادگان، همشهری، سال هفتم، شماره ۱۹۰۸، ۳۰ مرداد ۱۳۷۸، ص ۶.

حقوق فرهنگی معلولین، سیداحمد طباطبایی، سعید نوری نشاط، قم، دفتر فرهنگ معلولین، ۱۳۹۰، ص ۵۴.

حقوق کودکان، فاطمه رضایی، ولی الله نصر، حمیدرضا الوند، تهران، سازمان بهزیستی، ۱۳۸۷.

حقوق معلولان در قوانین ایران، احمد باختر، تهران، جنگل: جاودانه، ۱۳۸۶، ص ۱۹۵.

حمایت از اشخاص دارای معلولیت در نظام بین المللی حقوق بشر، نگار نباتی، با دیباچه ابراهیم بیگ زاده، [برای] مؤسسه توان بخشی ولیعصر (عج)، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش، ۱۳۸۹، ص ۲۵۲.

خبرگزاری تسنیم (www.tasnimnews.com)

خبرگزاری جماران (www.jamaran.ir)

خبرگزاری دانشجویان ایران، ایسنا (www.isna.ir)

خبرگزاری فارس (www.farsnews.com)

خبرگزاری مجلس شورای اسلامی (www.icana.ir)

خبرگزاری ممتازنیوز (www.momtaznews.com)

خبرگزاری مهر (www.mehrnews.com)

خلاصه مقالات و سخنرانی های همایش حقوق معلولین، تهران، مؤسسه خیریه حمایت سبز پارسیان، ۱۳۸۴.

دانشنامه جهان اسلام، به کوشش بنیاد دایرهالمعارف اسلامی، جلد ۱۶، ۱۳۹۱.

دانشنامه دانش گستر، تهران، ۱۳۸۹.

دانشنامه ناشنویان (دانا)، سه جلد، تهران، مؤسسه فرهنگی هنری فرجام جام جم، ۱۳۸۸، ص ۱۲۰۰.

دانشوران روشندل، ناصر باقری بیدهندی، قم، بوستان کتاب، ۱۳۷۶، ص ۱۸۳.

دایرهالمعارف

فارسی، جلد اول، سرپرستی غلامحسین مصاحب، ۱۳۴۵.

درآمدی بر برنامه ریزی، ابراهیم رزاقی، تهران، ۱۳۶۷.

راهنمای فیلم معلولیت، اباذر نصراصفهان، قم، مؤسسه معلولین فرهیخته، ۱۳۹۴.

راهنمای گزارش دهی حقوق بشر، شامل شش سند بین المللی حقوق بشر، مرکز حقوق بشر با همکاری مؤسسه آموزش و تحقیقات ملل متحد (یونیتار) ژنو.

رسائل مشروطیت: ۱۸ رساله و لایحه درباره مشروطیت، به کوشش غلامحسین زرگری نژاد، تهران، انتشارات کویر، ۱۳۷۴.

سایت جامعه معلولان ایران (www.iransdp.com)

سایت جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران (www.rcs.ir)

سایت دادگستری استان تهران (www.dadgostary-tehran.ir)

سایت دفتر فرهنگ معلولین (www.handicapcenter.com)

سایت روزنامه ایران سپید (www.iransepid.ir)

سایت سازمان آموزش و پرورش استثنایی (www.seo.medu.ir)

سایت سازمان بهزیستی کشور (www.behzisti.ir)

سایت فدراسیون ورزش های جانبازان و معلولین (www.irisfd.ir)

سایت فراکسیون حمایت از حقوق معلولان و پیشگیری از معلولیت ها (www.fpd.parliran.ir)

ص: ۶۰۰

سایت کانون معلولان شهر تهران (www.kmt۲۲.org)

سایت کانون معلولین توانا (www.iranavana.com)

سایت کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی (www.ical.ir)

سایت مجتمع آموزشی نیکوکاری رعد (www.raad-charity.org)

سایت مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی (www.rc.majlis.ir)

سایت معلولین ایران (www.idp.ir)

سایت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی (www.mcls.gov.ir)

سایت ویکی پدیا، دانشنامه آزاد (www.wikipedia.org)

سخنوران نابینا، علی اکبر مشیر سلیمی، تهران، فریدون علمی، ۱۳۴۴.

عصر پهلوی، تهران، انتشارات اطلاعات، ۱۳۴۶.

فعالیت های مجلس شورای اسلامی در عرصه معلولین، به کوشش قدرت اله عفتی، قم، دفتر فرهنگ معلولین، ۱۳۹۱، ۱۱۱ص.

فکر دمکراسی اجتماعی در نهضت مشروطیت ایران، فریدون آدمیت، تهران، پیام، ۱۳۵۴.

قانون جامع حمایت از حقوق معلولان و آیین نامه های اجرایی مصوب، دبیرخانه کمیته اجرایی قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، تهران، سازمان بهزیستی کشور معاونت امور توان بخشی، ۱۳۸۵، ۳۰ص.

قانون جامع خدمات رسانی به ایثارگران و سایر قوانین و مقررات مربوط، یوسف رونق، تهران، انتشارات فرمش، ۱۳۹۴.

قانون گذاری برای معلولین: مصوبات مجلس شورا، به کوشش اباذر نصرافهانی، ویرایش محمد نوری، قم، دفتر فرهنگ معلولین، ۱۳۹۰.

قوانین حقوقی راهنمایی برای افراد ناشنوا و کم شنوا، تهران، سپند مینو، ۱۳۹۴، ۲۷۴ص.

قوانین و مقررات کار، رفاه و تأمین اجتماعی، جهانگیر منصور، تهران، نشر دوران، ۱۳۹۴.

قوانین و مقررات مربوط به بهزیستی، حمایتی و امدادی (با آخرین اصلاحات و الحاقات) به انضمام توضیحات تکمیل، تدوین بهروز مرادی، نادعلی الفت پور، حسین باقری زرین قبائی، تهران، ریاست جمهوری، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور، ۱۳۹۲، ۱۸۹ص.

کتاب مرجع حقوق معلولین مشتمل بر کلیه قوانین، مقررات، آیین نامه ها و معرفی سازمان های مرتبط با معلولین و نیز کنوانسیون های بین المللی سه زبانه پارسی، انگلیسی و فرانسه، حسین زهرایی، سیدمحمدرضا تابان، شیراز، نوید شیراز، ۱۳۹۳، ۳۴۸ص.

کنوانسیون بین المللی حقوق معلولان و قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، معاونت امور توان بخشی - دفتر امور توان بخشی معلولان جسمی حرکتی و حسی [سازمان بهزیستی کشور]، تهران، آرویج، ۱۳۸۶، ۹۸ص.

کنوانسیون بین المللی حقوق معلولین، ترجمه و تألیف حمیدرضا حسین زاده، مترجم همکار ملیحه باذلی، تهران، حمیدرضا حسین زاده، ۱۳۸۹.

کودکان استثنایی، دانیل هالاها و جیمز کافمن، ترجمه فرهاد ماهر، تهران، انتشارات رشد، ۱۳۸۷.

لغت نامه دهخدا، علی اکبر دهخدا، تهران، ۱۳۷۴.

مجله افق اندیشه، کانون ناشنویان ایران، سال اول، ش ۸، تیرماه ۱۳۹۳.

مجله پیک توانا، ش ۵۸، فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۴.

مجله توان نامه، ش ۱، شهریور و مهر ۱۳۹۲؛ ش ۲-۳، آبان تا بهمن ۱۳۹۲؛ ش ۴-۶، فروردین تا شهریور ۱۳۹۳.

مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش، دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش، تهران، مدرسه.

معلولیت ها: راهنمای تطبیق و اجرای اثر بخش میثاق جهانی حقوق افراد دارای معلولیت، ترجمه ابوالحسن فقیه، کاظم نظم ده، محمدتقی همرنگ یوسفی، تهران، سازمان بهزیستی کشور، روابط عمومی، ۱۳۸۸، ۲۳۷ص.

معلولین نامدار ایران و جهان، محمدرضا بیگدلی، منصور محمدزاده، حسین شمسی ملایری، تهران، سازمان آموزش و پرورش استثنائی، ۱۳۷۹.

مفقودان و ایثارگران از دیدگاه حقوقی و قوانین حمایتی، محمد امینیان مدرس، تهران، بنیاد پژوهش های اسلامی و سمت، ۱۳۸۰.

مهار ناشدنی، نیک وی آچیچ، ترجمه مسیحا برزگر، تهران، نشر ذهن آویز، ۱۳۹۲.

نامداران اراک، حسن صدیق، به کوشش محمدرضا محتاط، اراک، ۱۳۷۲.

نکت الهمیان فی نکت العمیان، صلاح الدین خلیل بن ایبک الصفدی، به کوشش احمد زکی بک، بیروت، دار صادر، بی تا.

همایش حقوق کودکان استثنائی در ایران: خلاصه سخنرانی ها و مقالات، تهران، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، ۱۳۷۹.

Absent Citizens: Disability Politics and Policy in Canada. Michael J. Prince, University of Toronto Press, ۲۰۰۹, ۲۴۰p

Americans with Disabilities: Exploring Implications of the Law for Individuals and Institutions. Leslie Francis Anita Silvers, Psychology Press, ۲۰۰۰, ۴۱۰p

Criminal Mental Health and Disability Law, Evidence and Testimony: A Comprehensive Reference Manual for Lawyers, Judges, and Criminal Justice Professionals. John Parry, American Bar Association, ۲۰۰۹, ۴۶۲p

Disability in Islamic Law. Vardit Rispler-Chaim, Springer Science Business Media, ۲۰۰۶, ۱۸۸p

Encyclopedia of American Disability History, Susan Burch, Paul K., ۲۰۰۹, Facts on File Library of Health and Living

Encyclopedia of Disability, ۲۰۰۶, ۵Vol, SAGE Publications, ۲۹۳۶ p

The Encyclopedia of Blindness and Vision Impairment, Susan Shelly, Allan Richard, M.D. Rutzen, ۲ edition, ۲۰۰۲, Facts on File Library of Health and Living, ۳۵۶ p

Women with Disabilities: Essays in Psychology, Culture, and Politics. Michelle Fine, Adrienne Asch, Temple University Press, ۲۰۰۹, ۳۶۵p

ضمائم

اشاره

کتابشناسی حقوق معلولین

تصاویر نشست ها

فهرست تفصیلی

ص: ۶۰۳

کتابشناسی حقوق معلولین (۱)

فهرست حاضر شامل اهم کتب حقوقی منتشر شده به سه زبان فارسی، عربی و انگلیسی است. مدعی جامعیت نیستیم ولی سعی شده همه منابع و کتابخانه‌ها بررسی و کتاب‌های چاپ شده حقوقی آورده شود.

الف: کتاب‌های فارسی

اشتغال معلولین: راهنمای انتخاب و به کارگماری معلولین به انضمام کلیه قوانین و مقررات مربوط به از کارافتادگی - معلولیت و اشتغال معلولین و ایثارگران، ترجمه و تألیف امین... علوی، مجید رشید کابلی، تهران، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی، ۱۳۸۱، ۱۶۰ص.

بررسی تطبیقی حقوق معلولین در حوزه اشتغال، محمدعلی فرجی، تهران، جنگل؛ جاودانه، ۱۳۸۹، ۱۳۹ص.

بررسی حقوقی ازدواج موقت دختران (معلولین جسمی - حرکتی)، عادل ناصری، پریسا خزایی، تهران، کاکتوس، ۱۳۹۱، ۱۰۳ص.

پیمان نامه بین المللی حقوق افراد دارای معلولیت به زبانی کودکان، ارائه کننده منبع اصلی بنیاد ویکتور پی ندا یونیسف، ترجمه پریسا افتخار، قم، آیین احمد (ص)، ۱۳۸۷، ۴۸ص.

توان بخشی حرفه ای معلولین؛ تساوی حقوق و مشارکت کامل، ترجمه محمدجواد توفیق، اصفهان، دانشگاه اصفهان، اداره روابط علمی و بین المللی، ۱۳۶۱، ۹۹ص.

حقوق فرهنگی معلولین. سیداحمد طباطبایی، سعید نوری نشاط، قم، دفتر فرهنگ معلولین، ۱۳۹۰، ۵۴ص.

حقوق کم توانان و برابری فرصت‌ها، تهران، پارسا، نوآور، ۱۳۹۱،

حقوق کودک و کودک معلول در قوانین داخلی و بین المللی، محمدرضا بیگدلی، ناظر علی اصغر کاکوجویاری، تهران، سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور، پژوهشکده کودکان استثنایی، ۱۳۷۹، ۲۹۰ص.

حقوق کودکان معلول، مهدی رحمانی، با دیباچه و مقدمه ای از حمید ابهری، رشت، کدیور، ۱۳۹۱، ۱۷۶ص.

حقوق معلولان در قوانین ایران، احمد باختر، تهران، جنگل؛ جاودانه، ۱۳۸۶، ۱۹۵ص.

حقوق معلولین، کرج، مدیر فلاح، ۱۳۹۴، ۱۲۲ص.

حمایت از اشخاص دارای معلولیت در نظام بین المللی حقوق بشر، نگار نباتی، با دیباچه ابراهیم بیگ زاده، [برای] مؤسسه توان بخشی ولیعصر (عج)، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش، ۱۳۸۹، ۲۵۲ص.

راهنمای کاربردی ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای افراد معلول جسمی - حرکتی، ندا رفیع زاده [و دیگران]؛ مشاوران سعید ایران فر، پارسا زرین، تهران، مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی، ۱۳۹۲، ۱۷۰ص.

سفیران ساحل امید در قوانین حقوقی، هانیه عرب، تهران، انتشارات نظری، ۱۳۹۳، ۱۵۲ص.

۱- . به اهتمام اباذر نصر، خرداد ۱۳۹۴.

ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای افراد معلول جسمی - حرکتی، مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، تهران، مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، ۱۳۸۷، ص ۵۵.

فعالیت های مجلس شورای اسلامی در عرصه معلولین، دفتر فرهنگ معلولین؛ به کوشش قدرت الله عفتی، قم، دفتر فرهنگ معلولین، ۱۳۹۱، ص ۱۱۱.

قانون جامع حمایت از حقوق معلولان و آیین نامه های اجرایی مصوب، دبیرخانه کمیته اجرایی قانون جامع حمایت از حقوق معلولان. تهران، سازمان بهزیستی کشور معاونت امور توان بخشی، ۱۳۸۵، ص ۳۰.

قانون گذاری برای معلولین، مصوبات مجلس شورا، به کوشش اباذر نصرافصفهانی، ویرایش محمد نوری، قم، دفتر فرهنگ معلولین، ۱۳۹۰.

قوانین حقوقی راهنمایی برای افراد ناشنوا و کم شنوا، تهران، سپند مینو، ۱۳۹۴، ص ۲۷۴.

قوانین و استانداردهای اماکن ورزشی معلولین، مؤلف مهدی رستگاری، تهران، عصر انتظار، ۱۳۸۸، ص ۱۲۵.

قوانین و مقررات مربوط به بهزیستی، حمایتی و امدادی (با آخرین اصلاحات و الحاقات) به انضمام توضیحات تکمیل، تدوین بهروز مرادی، نادعلی الفت پور، حسین باقری زرین قبائی، تهران، ریاست جمهوری، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور، ۱۳۹۲، ص ۱۸۹.

کتاب مرجع حقوق معلولین مشتمل بر کلیه قوانین، مقررات، آیین نامه ها و معرفی سازمان های مرتبط با معلولین و نیز کنوانسیون های بین المللی سه زبانه پارسی، انگلیسی و فرانسه، حسین زهرایی، سیدمحمدرضا تابان، شیراز، نوید شیراز، ۱۳۹۳، ص ۳۴۸.

کنوانسیون بین المللی حقوق معلولان و قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، معاونت امور توان بخشی - دفتر امور توان بخشی معلولان جسمی حرکتی و حسی [سازمان بهزیستی کشور]، تهران، آرویح، ۱۳۸۶، ص ۹۸.

کنوانسیون بین المللی حقوق معلولین، ترجمه و تألیف حمیدرضا حسین زاده، مترجم همکار ملیحه باذلی، تهران، حمیدرضا حسین زاده، ۱۳۸۹، ص ۱۱۲.

معلولیت ها: راهنمای تطبیق و اجرای اثر بخش میثاق جهانی حقوق افراد دارای معلولیت، ترجمه ابوالحسن فقیه، کاظم نظم ده، محمدتقی همرننگ یوسفی، تهران، سازمان بهزیستی کشور، روابط عمومی، ۱۳۸۸، ص ۲۳۷.

ب: کتاب های عربی

الاتفاقیات

الدولیه المتعلقه بحقوق الانسان الخاصه (حقوق الطفل - حقوق المرأه - حقوق اللائحین - حقوق العال - حقوق المعوقین - حقوق السجنا). وسیم حسام الدین احمد، منشورات الحلبي الحقوقیه، ۲۰۱۰م.

احکام المعاقین دراسه مقارنه بین الشریعه الاسلامیه والقانون المصری. محمد سمیر احمد عطیه، مکتبه المدینه.

الأطفال المهمشون قضایاهم و حقوقهم. منشورات المنظمه الإسلامیه للتربیه والعلوم والثقافه - إیسيسكو - ۱۴۲۰ق.

الاعاقه... حقوق متساویه، عبدالرحمن غانم، هیئة الاعمال الفکریه، ۲۰۱۴م.

حقوق ذوی الاحتياجات الخاصه بین الواقع والقانون. محمد سامی عبد الصادق، قاهره، لب نا، ۱۴۲۴ق.

حقوق ذوى الاحتياجات الخاصه دراسه مقارنه. رضا عبدالحليم عبدالمجيد عبدالبرائى، دارالنهضه العربيه، ٢٠١٢م.

حقوق ذوى الاحتياجات الخاصه فى الشريعه الإسلاميه. محمد بن محمود حوا، جده، السعوديه، دار الأسمه للنشر والتوزيع؛ بيروت، دار ابن حزم، ١٤٣١ق.

ص: ٦٠٦

حقوق ذوي الاعاقه بين الاتفاقيات الدوليه والقوانين العربيه. حماده على عبدالمعطي، رياض، دار الزهراء للنشر والتوزيع، ٢٠١٣م.

حقوق المعاقين. دائره القضاء الشرعي، أبو ظبي، إماره أبو ظبي، ٢٠١١م، ٩١ص.

حقوق المعاقين: مجالات التعليم والتأهيل والعمل والإعلام مايو ١٩٩٣. دائره الثقافه والإعلام، الشارقه، الإمارات العربيه المتحده، دائره الثقافه والإعلام، ١٤١٤ق، ١٩١ص.

حقوق المعاقين في التربيه الإسلاميه. على إبراهيم الزهراني، المدينه المنوره، دار البخاري، ١٤١٩ق، ٢٠٨ص.

حقوق المعاقين في التشريعات والقوانين العربيه والدوليه. فايز محمد عيد جابر، الشارقه، الإمارات العربيه المتحده، مدينه الشارقه للخدمات الإنسانيه، ١٤٢٦ق، ١٠٥ص.

حقوق المعوقين بين الشريعه والقانون. مصطفى أحمد القضاء، إربد، الأردن؛ عمان، الأردن: مؤسسسه حماده للدراسات الجامعيه والنشر والتوزيع، ١٤٢٢ق، ٥٧٢ص.

حقوق المعوقين في الإسلام. مصطفى بن حمزه، الرباط، مطبعه طوب بريس، ١٤٣٢ق، ١٠٥ص.

حقوق المعوقين في المجتمع الفلسطيني. الهيئه الفلسطينيه المستقله لحقوق المواطن، رام الله، فلسطين، الهيئه الفلسطينيه المستقله لحقوق المواطن، ١٤٢٦ق، ١٦٠ص.

حقوق و رعايه المعاقين من منظور الخدمه الاجتماعيه. محمد سيد فهمي، دارالوفاء، ٢٠١٢م.

الحمايه القانونيه لحقوق المعاقين ذوي الاحتياجات الخاصه. وسيم حسام الدين الأحمد، منشورات الحلبي الحقوقيه، ٢٠١٠م.

رعايه المعوقين في معايير العمل والتشريعات في الدول العربيه، دراسه مقارنه. محمد عثمان خلف الله.

سياسات الرعايه الاجتماعيه للمعوقين في المجتمعات الناميه. عبدالله محمد عبدالرحمن، اسكندريه: دارالمعرفه الجامعيه، ١٤٢٢ق، ٢٩٧ص.

قانون حقوق الأشخاص المعوقين بين النظرية والتطبيق، جهاد التركي.

المجتمع المدني والمدافعه عن حقوق المعاقين. نهى محمد هلال الشويري، دارالوفاء لدنيا الطباعه والنشر، ٢٠١٤م.

المعوقون. د. عدنان ابراهيم الاحمد، د. تاج السر عبدالله الشيخ، بي جا، بي نا، ١٤١٩ق، ٢١٥ص.

ج: كتاب هاي انگليسي

Absent Citizens: Disability Politics and Policy in Canada. Michael J. Prince, University of Toronto Press, ٢٠٠٩, ٢٤٠p

Affirmative action in the employment of ethnic minorities and persons with disabilities. Jane Hodges–Aeberhard Carl Raskin, Geneva: International Labour Office, ١٩٩٧, ١١٥p

Americans with Disabilities: Exploring Implications of the Law for Individuals and Institutions. Leslie Francis Anita Silvers, Psychology Press, ٢٠٠٠, ٤١٠p

Backlash Against the ADA: Reinterpreting Disability Rights. Linda Hamilton Krieger, University of
.Michigan Press, ٢٠٠٣, ٤١٧p

Code of Practice: Trade Organisations and Qualifications Bodies. Disability Rights Commission, The
.Stationery Office, ٢٠٠٤, ١٥٨p

Criminal Mental Health and Disability Law, Evidence and Testimony: A Comprehensive Reference
Manual for Lawyers, Judges, and Criminal Justice Professionals. John Parry, American Bar
Association, ٢٠٠٩, ٤٤٢p

ص: ٤٠٧

- Critical Disability Theory: Essays in Philosophy, Politics, Policy, and Law. Dianne Pothier Richard Devlin, UBC Press, 2011, 352p
- Critical Perspectives on Human Rights and Disability Law. Marcia H. Rioux Lee Ann Bassler Marks Lee Ann Bassler Melinda Jones, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, 552p
- Disability the Politics of Education: An International Reader. Susan Lynn Gabel Scot Danforth, Peter Lang, 2008, 667p
- .Disability and Discourse Analysis. Dr Jan Grue, Ashgate Publishing, Ltd., 2015, 152p
- .Disability in Islamic Law. Vardit Rispler-Chaim, Springer Science Business Media, 2006, 188p
- .Disability Politics Theory. A. J. Withers, Fernwood Pub., 2012, 149p
- .Disability Politics and Community Care. Mark Priestley, J. Kingsley, 1999, 256p
- Disability politics symposium. Uday Desai Mack C. Shelley, Policy Studies Organization, 1994, 192p
- Disability Politics: Understanding Our Past, Changing Our Future. Jane Campbell Mike Oliver, Routledge, 2013, 240p
- Disability Protests: Contentious Politics 1970-1999. Sharon N. Barnartt Richard K. Scotch, Gallaudet University Press, 2001, 272p
- Disability Rights and the American Social Safety Net. Jennifer L. Erkulwater, Cornell University Press, 2006, 252p
- .Disability Rights and Wrongs Revisited. Tom Shakespeare, Routledge, 2013, 296p
- Disability Rights in Europe: From Theory to Practice. Anna Lawson, Caroline Gooding, Hart Publishing, 2005, 323p
- .Disability Rights Law: Cases and Materials. Samuel R. Bagenstos, Foundation Press, 2010, 712p
- Disability rights. Published by the Social Justice Resource Project (SJR) and the Legal Education Action Project (LEAP) at the Institute of Criminology. University of Cape Town, 1993, 35p
- Disability, discrimination, and equal opportunities: a comparative study of the employment rights of disabled persons. Brian John Doyle, Mansell, 1995, 380p
- Disability, Divers-Ability and Legal Change. Melinda Jones Lee Ann Bassler Marks, Martinus Nijhoff

.Publishers, ١٩٩٩, ٤٠٠p

.Disability, Politics and the Struggle for Change. Len Barton, Routledge, ٢٠١٣, ١٩٢p

.Disability in Jewish Law. Tzvi C. Marx, Routledge, ٢٠٠٣, ٢٧٢p

Disabled Children and the Law: Research and Good Practice Second Edition. Janet Read Luke
.Clements David Ruebain, Jessica Kingsley Publishers, ٢٠٠٦, ٣٢٠p

Disabled Justice?: Access to Justice and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities.
.Eilionóir Flynn, Ashgate Publishing, Ltd., ٢٠١٥, ١٩٠p

Disabled People in Britain and Discrimination: A Case for Anti-discrimination Legislation. Colin Barnes,
.C. Hurst Co. Publishers, ١٩٩١, ٢٦٤p

Disabled Persons and the Law: State Legislative Issues. Bruce D. Sales D. Matthew Powell Richard
.Van Duizend, Springer Science Business Media, ٢٠١٣, ٨٧٩p

Disabled Rights: American Disability Policy and the Fight for Equality. Jacqueline Vaughn, Georgetown
.University Press, ٢٠٠٣, ٣٢٨p

Employment, Disability, and the Americans with Disabilities Act: Issues in Law, Public Policy, and
.Research. Peter David Blanck, Northwestern University Press, ٢٠٠٠, ٤٨٨p

.Exploring Disability. Colin Barnes, Geof Mercer, Polity, ٢٠١٠, ٢٨٨p

FDR's Body Politics: The Rhetoric of Disability. Davis W. Houck Amos Kiewe, Texas AM University
.Press, ٢٠٠٣, ١٥٤p

From Good Will to Civil Rights: Transforming Federal Disability Policy. Richard Scotch, Temple
.University Press, ٢٠٠٩, ٢٣٠p

- Independent Futures: Creating User-led Disability Services in a Disabling Society. Colin Barnes, Geoffrey Mercer, British Association of Social Workers, Policy Press, 2006, 223p
- Is the Law Fair to the Disabled?: a European Survey. G. Pinet, the University of Michigan, World Health Organization, Regional Office for Europe, 1990, 354p
- Issues in Human Rights Protection of Intellectually Disabled Persons. Andreas Dimopoulos, Ashgate Publishing, Ltd., 2013, 264p
- Justice for People with Disabilities: Legal and Institutional Issues. Marge Hauritz Charles J. G. Sampford, Sophie Blencowe, 240p
- Law and the Contradictions of the Disability Rights Movement. Samuel R. Bagenstos, Yale University Press, 2009, 228p
- Law, justice, and the disabled. V. R. Krishna Iyer, Deep Deep, 1982, 156p
- Law, liberty, and psychiatry: an inquiry into the social uses of mental health practices. Thomas S. Szasz, London, Routledge Kegan Paul, 1974, 281p
- Law, Rights, and Disability. Jeremy Cooper, Jessica Kingsley Publishers, 2000, 317p
- Leading Cases in the Common Law. Alfred William Brian Simpson, Clarendon Press, 1996, 311p
- Legal Problems of Dealing with the Mentally Disabled. The Institute, 1973, 58p
- Legal Rights of Developmentally Disabled Citizens: An Advocacy Manual for Minnesota. Rebecca A. Knittle, Minnesota Developmental Disabilities Advocacy Project, Legal Aid Society of Minneapolis, Incorporated, 1977, 148p
- Letters on the Legal Disabilities of Roman Catholics and Dissenters, and on the Dangers Apprehended from Their Removal. William David Evans, J. Ridgeway, 1813, 253p
- Make Them Go Away: Clint Eastwood. Christopher Reeve and the Case Against Disability Rights, Mary Johnson, Advocado Press, 2003, 296p
- Making Rights a Reality?: Disability Rights Activists and Legal Mobilization. Lisa Vanhala, Cambridge University Press, 2010
- No Longer Disabled: The Federal Courts and the Politics of Social Security Disability. Susan Gluck Mezey, ABC-CLIO, 1988, 195p
- Perspectives on Disability, Discrimination, Accommodations, and Law: A Comparison of the Canadian

.and American Experience. Wayne Thomas Oakes, LFB Scholarly Pub., ۲۰۰۵, ۲۷۰p

.Perspectives on Health and Human Rights. Sofia Gruskin, psychology press, ۲۰۰۵, ۶۴۹p

Prenatal Testing and Disability Rights. Erik Parens Adrienne Asch, Georgetown University Press, ۲۰۰۰,
.۳۹۲p

Rights of the Disabled. David M. Haugen Susan Musser Andrea B. DeMott, Infobase Publishing, ۲۰۰۸,
.۲۹۶p

Reading Embodied Citizenship: Disability, Narrative, and the Body Politic. Emily Russell, Rutgers
.University Press, ۲۰۱۱, ۲۵۳p

Sexuality, law, and the developmentally disabled person: legal and clinical aspects of marriage,
.parenthood, and sterilization. Sarah F. Haavik Karl Menninger, P.H. Brookes Pub. Co., ۱۹۸۱, ۱۹۱p

The Disability Rights Movement: From Charity to Confrontation. Doris Fleischer, Frieda Zamesm,
.Temple University Press, ۲۰۱۱, ۳۲۳p

The Disability Rights Movement: From Deinstitutionalization to Self-determination. Duane F.
.Stroman, University Press of America, ۲۰۰۳, ۲۶۴p

.The Disability Studies Reader. Lennard J. Davis, Routledge, ۲۰۱۳, ۶۰۰p

The international convention on the rights of persons with disabilities the comprehensive law for
protection of the disabled's rights. compiled by the sensory – Motor Disability Affairs
.Office..Rehabilitation Deputy, tehran, arvig, ۲۰۰۷, ۸۰p

- The Legal Rights of Students with Disabilities: International Perspectives. Charles J. Russo, Rowman
.Littlefield Publishers, ٢٠١١, ٢٦٦p
- The New York disability benefits law. New York State School of Industrial and Labor Relations,
.Cornell University, ١٩٥٢, ٣٥p
- The Politics of Disability: A Need for a Just Society Inclusive of People with Disabilities. Peter Gibilisco,
.CCB Publishing, ٢٠١٤, ٣٤٢p
- The Politics of Disability: Identity, Policy, Ideology. Tony Fagan Paul Reynolds, SAGE Publications,
.Limited, ٢٠٠١, ١٩٢p
- The UN Convention on the Rights of Persons With Disabilities: European and Scandinavian
.Perspectives. Oddný Mjöll Arnardóttir, Gerard Quinn, BRILL, ٢٠٠٩, ٣١٩p
- Understanding
.Disability: From Theory to Practice. Michael Oliver, Palgrave Macmillan, ١٩٩٦, ١٩٢p
- Understanding Disability: Inclusion, Access, Diversity, and Civil Rights. Paul T. Jaeger, Cynthia Ann
.Bowman, Greenwood Publishing Group, ٢٠٠٥, ١٦٥p
- Women with Disabilities: Essays in Psychology, Culture, and Politics. Michelle Fine, Adrienne Asch,
.Temple University Press, ٢٠٠٩, ٣٦٥p

نشست حمایت از حقوق معلولین، مؤسسه حمایت سبز پارسیان، آذر ۱۳۸۴

تصاویر نشست‌ها

نشست حمایت از حقوق معلولین، مؤسسه حمایت سبز پارسیان، آذر ۱۳۸۴

نشست سازمان بهزیستی با تشکل های مردم نهاد معلولان، اسفند ۱۳۹۱

نشست سماوات: سمینار بین المللی مراکز آموزش و اشتغال زایی توان یابان، نیاسر کاشان، آبان ۱۳۹۲

نشست مشترک معلولان و فراکسیون حمایت از حقوق معلولان مجلس شورای اسلامی، آذر ۱۳۹۲

نشست شورای راهبردی معلولان شهرداری تهران، معاونت امور اجتماعی و فرهنگی، آذر ۱۳۹۲

دومین نشست شورای راهبردی معلولان شهرداری تهران، سازمان زیبا سازی، بهمن ۱۳۹۲

دومین نشست شورای راهبردی معلولان شهرداری تهران، سازمان زیبا سازی، بهمن ۱۳۹۲

نشست تخصصی معلولان و زندگی شهری، معاونت اجتماعی فرهنگی شهرداری تهران، آذر ۱۳۹۲

نشست حقوق افراد توان خواه، کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران، بهمن ۱۳۹۲

نخستین نشست مجمع هم‌اندیشی تشکل‌های مردم‌نهاد معلولین، تهران، اسفند ۱۳۹۲

نشست فراکسیون حمایت از حقوق معلولان مجلس، سازمان بهزیستی و جمعی از معلولان کشور
اردیبهشت ۱۳۹۳

نشست جایگاه معلولیت در برنامه ششم توسعه، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، آبان ۱۳۹۳

نشست جایگاه معلولیت در برنامه ششم توسعه، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، آبان ۱۳۹۳

دومین نشست مجمع هم اندیشی تشکل های مردم نهاد معلولین، تهران، آبان ۱۳۹۳

یازدهمین مجمع هم‌اندیشی سازمان‌های مردم‌نهاد معلولان کشور
محل ۱۳۴۲/۸/۲۸ - چهارشنبه تهران

ما حاضرین در مجمع هم‌اندیشی سازمان‌های مردم‌نهاد معلولان با تأکید بر حقوق برابر همه شهروندان کشور ایران مندرج در قانون اساسی جمهوری اسلامی و مقررات رسمی کشور و حقوق شهروندان افراد دارای معلولیت صریح در قوانین ملی این کشور معزز از جمله "قانون جامع حمایت از حقوق افراد معلول مصوب ۱۳۸۲ مجلس شورای اسلامی" و "قانون پیمان نامه جهانی حقوق اساسی افراد دارای معلولیت که با امضاء و الحاق جمهوری اسلامی ایران به آن از اعتبار قوانین داخلی کشور برشوردار است و با تأکید بر ضرورت تحقق حقوق برابر شهروندان دارای معلولیت با سایر افراد جامعه صرف نظر از تفاوتها و محدودیتهای جسمی، حرکتی، حسی، ذهنی و روانی با انجام اولیاد ایجاد بستر عملی مشارکت همه جانبه افراد دارای معلولیت در روندهای تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیریهای کلان کشور به ویژه امور معلولان به این شهروندان و ظرفیت‌های برای تحقق اهداف پیمان نامه جهانی حقوق اساسی افراد معلول در کشورمان، ضمن گرامیداشت روز جهانی معلولان، ۱۲ آذر و فرآیند استحقاق فلسفه وجودی این مناسبت پستی کوتاه در خوربه حقوق و نیازهای ۱۵ درصد از جمعیت دارای معلولیت بومیان کشور، تحلیلی مفاد مندرج در بندهای این بیانیه را خواستاریم:

- ۱- با توجه به اهمیت تعیین و بررسیدگی کارشناسی پیش‌نویس لایحه حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت در کمیته‌های تخصصی و علمی هیأت دولت از یک سو و نقش کلیدی این لایحه در برپه سطح زندگی میلیون ها تن از شهروندان دارای معلولیت کشورمان از سوی دیگر از طرفی محترم نمایندگان کار و رفاه اجتماعی به عنوان مسئول دستگاه دادر در تعیین و پیگیری اجرای این لایحه در خواست‌های تعیین می‌شود شروع وقت این لایحه را با حساسیت اولویت رسیدگی به هیأت محترم دولت ارائه نماید.
- ۲- ضمن تأکید بر ترک رفتار از وضعیت جسمی افراد شهروندان در شرایط کنونی بین معلول و مشغله دولت محترم بازدهم برای هر فردمان سازمان‌یافته هسته ای ایران و شناسایی می‌شود که در صورت تصمیم‌گیری با مطالبه تخصصی طبقه ایران با حفظ حقوق معلولان در گام، از واقعیت‌های محترم و هیأت دولت انتظار داریم با توجه به دانش وسیع نمایندگان لایحه حمایت از حقوق افراد معلول بر سایر نمایندگان معلولان معلولان به این گروه و لحاظ این لایحه به عنوان سند والا دست در رسیدن کارگزاران و برنامه‌ریزهای مربوط به واقع نیازهای معلولان معلول، با اصلاح حمایت‌های دولتی از این قانون آن را در کوتاه‌ترین زمان ممکن تصویب و به مجلس شورای اسلامی ارائه نمایند.
- ۳- از نمایندگان محترم دولت شاکت‌نامه پیروان فراگسین حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت می‌خواهیم پس از دریافت متن لایحه از هیأت محترم ضمن رفع نواقص و غلط‌های احتمالی موجود در لایحه از طریق جذب مشارکت کارشناسان این حوزه و صاحب نظران فعال سازمان‌های غیر دولتی افراد معلول، در شروع وقت این لایحه را برای اطلاع به دستگاه‌های اجرایی تصویب نمایند و در ادامه متنش بر اساس ۱۰ ماده سوری شده پس از تصویب قانون جامع حمایت از حقوق افراد معلول، با اصلاح حساسیتهای لازم ضمن رفع نواقص اجرایی مفاد لایحه بر تحقق کلی آن نظارت نمایند.
- ۴- با توجه به تأکید اساسی تصویب و اجرای برنامه‌های توسعه کلان توسعه کشور براساس کارگزاران و برنامه‌ریزهای اجرایی، از مسئولان محترم وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سازمان‌های مرتبط و برنامه‌ریزی کشور می‌خواهیم بازگشت حقوق و جایگاه شهروندان دارای معلولیت را با جلب مشارکت کارشناسان صاحب نظر در حوزه افراد دارای معلولیت و سازمان‌های غیر دولتی فعال در این حوزه، در برنامه‌های توسعه کشور و متناسب تعیین و مشخص نمایند.
- ۵- از دولت محترم و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سازمان‌های مرتبط کشور می‌خواهیم به منظور تحقق هدف اصلی اعلامی در برنامه‌های ملی، اقدام با رفاه و مسائل شهروندان دارای معلولیت، با جایگزینی روش‌های نوین و استفاده از معلولان به جای اقدام بر روش‌های سنتز و استفاده از روش‌های سنتز، با توجه به اهمیت دولت و مشخصی به افراد دارای معلولیت، با تعیین و اجرای برنامه‌های علمی کارآفرینی زودباز برای شهروندان دارای معلولیت، با استفاده از روش‌های علمی، گشای عملی و مناسب برای شروع شهروندان معلول از چشم سازمان‌های دولتی و خصوصی و سازمان‌های مردم‌نهاد معلولان کشور.

سومین نشست مجمع هم اندیشی تشکل های مردم نهاد معلولین، قزوین، خرداد ۱۳۹۴

تصویب برنامه جامع حمایت از حقوق معلولان در هیئت دولت، خرداد ۱۳۹۴

مقدمه..... ۷

فصل اول: تصویب قانون های موردی (۱۳۰۱-۱۳۶۸)..... ۱۱

طلیعه.....

۱۳

مبحث ۱: دوره مجلس شورای ملی (۱۳۰۱-۱۳۵۷)..... ۱۵

خدمات ضروری و رفاهی با تأسیس هلال احمر (شیر و خورشید سرخ)، مصوب ۱۳۰۱.. ۱۶

حقوق مدنی ناشنویان (کر و لال)، مصوب ۱۳۰۷..... ۱۹

سربازی معلولین، مصوب ۱۳۲۱..... ۲۵

آموزش حرفه ای، مصوب ۱۳۳۸..... ۲۵

آغاز تعلیمات حرفه ای..... ۲۶

توصیه نامه درباره حرفه آموزی معلولان..... ۲۷

مصوبه ۸ مهر ماه ۱۳۳۸ مجلس شورای ملی..... ۲۸

توصیه نامه مربوط به تجدید تربیت و آموزش حرفه ای معلولین..... ۲۸

مذاکرات مجلس شورای ملی..... ۳۶

قانون استخدام مصوب مجلسین، مصوب ۱۳۴۵..... ۳۸

دفتر امور کودکان استثنایی، ۱۳۴۷..... ۳۸

وضعیت حقوقی معلولین در آینه نطق ها..... ۴۰

نطق مرحوم محمد خزائلی در ۱۳۴۶..... ۴۱

نطق مرحوم محمد خزائلی در ۱۳۴۸..... ۴۴

لایحه قانون تشکیل وزارت رفاه اجتماعی، مصوب ۱۳۵۳..... ۴۷

قانون تأمین اجتماعی، مصوب ۳ تیرماه ۱۳۵۴..... ۴۷

وضعیت آموزش استثنایی، ۱۳۵۶-۱۳۵۷..... ۴۸

مشروح مذاکرات مجلس شورای ملی..... ۴۸

نطق آقای کبیری در ۱۳۵۶.....	۵۵
مبحث ۲: دوره انقلاب اسلامی و مصوّبات شورای انقلاب (۱۳۵۷-۱۳۶۰).....	۵۷
آئین نامه استخدامی شهرداری های کشور، مصوب ۱۳۵۷.....	۵۷
لایحه ادغام آموزشگاه رضا پهلوی (علوی)، اسفند ۱۳۵۸.....	۵۸
تأسیس سازمان بهزیستی، مصوب ۱۳۵۹.....	۵۹
لایحه تشکیل سازمان بهزیستی کشور.....	۶۰
اصلاحات قانون بهزیستی.....	۶۲
ساختار سازمان بهزیستی.....	۶۳
اصلاحات سال های ۷۴ و ۱۳۷۵.....	۶۸
قانون معافیت مالیاتی، مصوب ۱۸ تیر ماه ۱۳۷۴.....	۶۸
تبصره های اصلاحی.....	۶۸

ارزیابی عملکرد سازمان بهزیستی..... ۷۰

زیستن یا بهزیستن..... ۷۰

سازمان بهزیستی در دو مقطع تاریخی: ۱۳۵۹ و ۱۳۹۴..... ۷۳

اولویت های پژوهشی بهزیستی..... ۷۹

رئیس محترم سازمان بهزیستی و خلیل صفدی کار گزار مملوکیان..... ۸۶

کارنامه همایون هاشمی در مسند ریاست سازمان بهزیستی..... ۹۰

مبحث ۳: دوره جمهوری اسلامی و مصوبات موردی مجلس شورای اسلامی (۱۳۶۰-۱۳۶۸)..... ۹۵

قانون معلولیت نمایندگان مجلس، رانندگان و نگهبانان آنها و شورای نگهبان، مصوب ۱۳۶۰..... ۹۶

حقوق از کار افتادگی، مصوب ۱۳۶۱..... ۱۰۰

قانون اجازه پرداخت حق الزحمه بیماران روانی، مصوب ۱۳۶۵..... ۱۰۱

قانون مالیات، مصوب ۱۳۶۶..... ۱۰۱

بازنشستگی معلولین، مصوب ۱۳۶۷..... ۱۰۲

مسئولیت و وظایف دولت، مصوب ۱۳۶۷..... ۱۰۵

استخدام معلولین، مصوب ۱۳۶۷..... ۱۰۵

قانون استخدامی وزارت جهاد سازندگی.....

۱۰۵

قانون استخدامی وزارت اطلاعات.....

۱۰۶

قانون استخدامی نیروی انتظامی.....

۱۰۷

بازنشستگی از کار، مصوب ۱۳۶۷..... ۱۰۸

قانون مصوب ۶۷.....

۱۰۸

نتیجه گیری.....

فصل دوم: دوره توسعه حقوق آموزشی و مشارکتی (۱۳۶۸-۱۳۸۳)..... ۱۱۳

طلیعه.....

مبحث ۱: سازمان آموزش و پرورش استثنایی..... ۱۱۷

قانون تشکیل سازمان آموزش و پرورش استثنایی، مصوب ۲۱ آذرماه ۱۳۶۹..... ۱۱۷

اساسنامه سازمان آموزش و پرورش استثنایی..... ۱۱۸

اطلاع رسانی درباره ابعاد آموزش استثنایی..... ۱۲۲

همایش حقوق کودکان استثنایی..... ۱۳۲

مبحث ۲: مناسب سازی..... ۱۳۵

ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای تردد معلولین، مصوب ۱۳۶۸..... ۱۳۵

مناسب سازی شهری تهران برای جانبازان و معلولین، مصوب ۸۴..... ۱۴۱

مبحث ۳: قوانین موردی در این دوره..... ۱۴۵

قانون ورود خودرو و پلاک معلولیت، مصوب ۱۳۷۰..... ۱۴۵

بیمه معلولین، مصوب ۱۳۷۴..... ۱۴۵

مبحث ۴: برنامه توسعه و معلولین ۱۴۷

قانون برنامه دوم توسعه، مصوب ۲۰ آذرماه ۱۳۷۳ ۱۴۷

قانون برنامه سوم توسعه، مصوب ۱۷ فروردین ماه ۱۳۷۹ ۱۴۸

آیین نامه اجرایی بند ج ماده (۱۹۳) قانون برنامه سوم توسعه، مصوب ۲۶ بهمن ۱۳۷۹ ... ۱۴۸

قانون برنامه چهارم توسعه، مصوب ۱۱ شهریورماه ۱۳۸۳ ۱۵۰

مبحث ۵: الحاق به کنوانسیون حقوق کودک، ۱۳۷۳ ۱۵۱

ایران و کنوانسیون حقوق کودک ۱۵۱

همایش حقوق کودکان استثنایی در ایران ۱۵۳

نتیجه گیری ۱۶۷

فصل سوم: دوره شفافیت و توسعه حقوق عمومی شهروندی معلولین (۱۳۸۳-۱۳۹۱) ۱۶۹

طلیعه ۱۷۱

مبحث ۱: زمینه ها و علل ۱۷۵

مبحث ۲: تدوین و تصویب قانون جامع ۸۳ ۱۷۹

مبحث ۳: اجرای قانون جامع ۱۸۵

آیین نامه اجرائی ماده (۲) ۱۸۵

اصلاح آیین نامه اجرایی ماده (۲) ۱۸۷

دستورالعمل اجرایی ماده ۶ ۱۸۹

آیین نامه اجرائی ماده (۸) ۱۹۴

آیین نامه اجرائی تبصره (۴) ماده (۹) ۱۹۵

آیین نامه اجرائی ماده (۱۰) ۱۹۶

آیین نامه اجرایی ماده (۱۳) ۱۹۸

آیین نامه اجرایی ماده (۱۴) ۲۰۰

آیین نامه های تصویب نشده.....	۲۰۱
دستگاه های مرتبط با مواد قانون جامع به تفکیک هر ماده.....	۲۰۱
اقدامات انجام یافته.....	۲۰۲
مبحث ۴: کمیسیون و فراکسیون معلولین و معلولیت.....	۲۰۷
فراکسیون حمایت از معلولین.....	۲۰۸
اتاق فکر.....	۲۱۰
اساسنامه فراکسیون.....	۲۱۰
الحاق به کنوانسیون جهانی حمایت از معلولین.....	۲۱۱
کارنامه و عملکرد.....	۲۱۱
ارتباطات هماهنگی و هم افزایی.....	۲۱۲
برنامه توسعه.....	۲۱۳
استخدام معلولین در شغل پرستاری.....	۲۱۴

اهتمام به امور ورزشی، اقتصادی و مدنی معلولین ۲۱۵

مبحث ۵: نظریات دولت ۲۱۷

نظریات وزارت آموزش و پرورش در مورد قانون ۸۳ ۲۱۷

نظریات وزارت کشور در مورد قانون ۸۳ ۲۱۸

نظریات سازمان بهزیستی کشور در مورد قانون ۸۳ ۲۱۸

مستندات قانونی مرتبط در قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، مصوب ۱۳۸۳ ۲۱۹

مبحث ۶: طرح های زمینه ساز قانون یا معرف کار آیی قانون ۲۲۱

نمایشگاه توانمندی ها ۲۲۱

کمیته پیگیری، اجرا و بهینه سازی قانون حمایت از معلولان ۲۲۵

نامه انجمن های فعال معلولان به رئیس مجلس ۲۲۵

طرح تعاون و همکاری مشترک ۲۲۶

انجمن نخبگان معلول ۲۲۸

سال عدالت و تکریم معلولان ۲۲۸

کارگروه جمع آوری آراء برای برنامه پنجم توسعه ۲۲۹

مبحث ۷: نقد و بررسی: ردیه و دفاعیه ۲۳۱

اجرای قانون ۲۳۲

دیدگاه موسی قربانی ۲۳۲

دیدگاه محمدرضا صابری ۲۳۳

دیدگاه انوشیروان محسنی بندپی ۲۳۳

دیدگاه حسن فاتحی ۲۳۴

آمار معلولین و پوشش دادن بهزیستی ۲۳۶

اشتغال و استخدام ۲۳۶

مسکن ۲۴۴

مناسب سازی.....	۲۴۵
شرایط مطلوب و ایده آل.....	۲۴۸
اعتبارات مالی و بودجه.....	۲۴۸
تبعیض و برابری فرصت ها.....	۲۵۰
مبحث ۸: یک تجربه حقوقی: عدم اجرای سه درصد و شکایت به دیوان عدالت اداری.....	۲۵۳
عدم استخدام معلولان در آموزش و پرورش.....	۲۵۳
رأی دیوان عدالت اداری.....	۲۵۴
دیدگاه مجید انتظامی.....	۲۵۶
تضییع حقوق معلولان در آموزش و پرورش و عدم اجرای سهمیه استخدامی.....	۲۵۷
مبحث ۹: برنامه توسعه.....	۲۵۹
جایگاه معلولیت در برنامه ششم توسعه.....	۲۶۱

موارد پیشنهادی دبیرخانه پیگیری بیمه تأمین اجتماعی معلولان..... ۲۶۵

مبحث ۱۰: کارآیی دستگاه اجرایی..... ۲۶۹

داوری حسن فاتحی..... ۲۶۹

نقد و بررسی..... ۲۷۰

مبحث ۱۱: الحاق به کنوانسیون حمایت از معلولین..... ۲۷۳

محتوای کنوانسیون و الحاقیه آن..... ۲۷۴

دیدگاه دولت جمهوری اسلامی ایران..... ۲۷۶

ترجمه و انتشار در ایران..... ۲۷۹

تصویب کنوانسیون حقوق معلولین..... ۲۸۰

دولت های عضو کنوانسیون حاضر..... ۲۸۱

متن مواد کنوانسیون..... ۲۸۳

پروتکل الحاقی کنوانسیون..... ۳۰۳

قانون تصویب کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت..... ۳۰۶

ملاحظات و بررسی های تصویب کنوانسیون توسط مجلس شورای اسلامی..... ۳۰۷

انتشار متن کنوانسیون در ایران..... ۳۱۰

دیدگاه دکتر محمد کمالی..... ۳۱۰

بررسی و دیدگاه ها درباره کنوانسیون..... ۳۱۲

تعهدات جمهوری اسلامی ایران..... ۳۱۳

حق آموزش افراد دارای معلولیت..... ۳۱۴

مشارکت فرهنگی اجتماعی..... ۳۱۹

حق آزادی و دسترسی به اطلاعات..... ۳۲۲

حق زندگی..... ۳۲۳

تساوی در برابر قانون..... ۳۲۴

دسترسی به عدالت.....	۳۲۴
نفی شکنجه و مجازات بی رحمانه و تحقیر.....	۳۲۵
حق آزادی تغییر محل زندگی و ملیت.....	۳۲۶
حق توانمندسازی و توان بخشی.....	۳۲۶
حق کار و اشتغال.....	۳۲۷
مناسب سازی جهت دسترس پذیر شدن اماکن.....	۳۲۸
مبحث ۱۲: سرنوشت «قانون ۸۳».....	۳۳۳
تصویب قوانین موردی.....	۳۳۷
افزایش معلولین تحت پوشش بهزیستی.....	۳۳۷
کارنمای فعالیت های حقوقی.....	۳۳۷
مبحث ۱۳: همایش حقوق معلولین، ۱۳۸۴.....	۳۳۹

قطعهنامه همایش حمایت از حقوق معلولین سال ۱۳۸۴ ۳۴۲

نتیجه گیری

۳۴۳

فصل چهارم: دوره جنبش حقوق گرای معلولین (۱۳۹۰-۱۳۹۴) ۳۴۷

طلیعه

۳۴۹

مبحث ۱: تلاش برای تدوین قانون جدید ۳۵۱

بررسی ناکارآمدی قانون ۸۳ ۳۵۱

مبحث ۲: لایحه حقوق شهروندی افراد دارای معلولیت ۳۵۵

متن لایحه حقوق شهروندی ۳۵۶

مقایسه قانون ۸۳ و لایحه حقوق شهروندی ۳۷۴

نشست بررسی لایحه حقوق شهروندی ۳۷۴

مبحث ۳: پیش نویس ۳۶ ماده ای ۳۷۹

متن پیش نویس لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان (۳۶ ماده ای) ۳۷۹

تجزیه و تحلیل پیش نویس ۳۹۰

مبحث ۴: لایحه جامع حمایت از حقوق معلولین ۴۰۱

متن لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان (۶۳ ماده ای) ۴۰۲

متن لایحه مصوب در دولت ۴۱۲

متن لایحه ۳۹ ماده ای ۴۱۳

تفاوت های متن ۶۳ ماده ای و لایحه ۳۹ ماده ای ۴۲۱

لایحه ۲۵ ماده ای ۴۲۴

استثنائات ابقا شده ۴۳۰

متن ۲۸ ماده ای مصوب دولت ۴۳۱

مبحث ۵: سیر رخدادهای حقوقی از نگاه مسئولین ۴۳۷

سیر حوادث در آینه اخبار..... ۴۳۸

۴۳۸ اتمام تدوین لایحه پیش نویس ۳۶ ماده ای در سازمان بهزیستی

۴۳۸ اتمام اصلاح لایحه حمایت از حقوق معلولین در دولت

۴۳۹ طرح برنامه جامع حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت در هیات دولت

۴۳۹ تصویب برنامه جامع حمایت از حقوق معلولان

۴۴۵ جزئیات لایحه اصلاحی دولت برای حمایت از حقوق معلولان

۴۴۶ تاریخ مصرف دار شدن قانون معلولان

۴۴۸ علنی شدن برنامه جامع حمایت از معلولان

۴۴۸ عجلانه بودن انتشار لایحه ۶۶ ماده ای

۴۴۹ مثله شدن قانون جامع حمایت از حقوق معلولان

۴۵۰ دفاع کارشناس حقوق معلولان از لایحه دولت

۴۵۱ انتقادات انجمن دفاع از حقوق معلولان

۴۵۲ ارسال لایحه حمایت از حقوق معلولان با امضا رئیس جمهور به مجلس

مشکلات قانون دارای معلولیت.....	۴۵۳
عدم تحقق وعده وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی.....	۴۵۴
تحلیل ها و نقدها.....	۴۵۶
مشکلات قانون پیشین و چشم انداز قانون جدید.....	۴۵۶
وضعیت ایده آل جامعه معلولین.....	۴۵۸
تأخیر در اصلاح قانون جامع حمایت از معلولان.....	۴۶۰
تقدیم قانون حمایت از حقوق معلولان به مجلس.....	۴۶۱
کالبدشکافی برنامه جامع حمایت از حقوق معلولان.....	۴۶۳
مبحث ۶: نقش مردم و سمن ها.....	۴۷۳
الف: فعالیت های تشکل های ویژه معلولین.....	۴۷۳
دفتر فرهنگ معلولین.....	۴۷۳
ملاحظات درباره پیش نویس قانون جامع حمایت از حقوق معلولان (۳۶ ماده ای).....	۴۷۳
ملاحظات درباره لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان (۶۳ ماده ای).....	۴۸۲
حقوق شهروندی معلولین.....	۴۸۴
جامعه معلولین ایران.....	۴۸۷
قانون جامع حمایت از معلولین و ارزیابی نهادهای مدنی.....	۴۹۰
وضعیت اجتماعی و اقتصادی حقوق معلولین.....	۴۹۲
انجمن جوانان روشن بین اصفهان.....	۴۹۴
طرح پیش نویس شورای عالی معلولین کشور.....	۴۹۵
شبکه تشکلهای نابینایان و کم بینایان کشور (چاوش).....	۵۰۳
بیانیه حمایت از تصویب لایحه حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت.....	۵۰۳
ب: فعالیت های جمعی و مشترک معلولین.....	۵۰۵
نخستین نشست هم اندیشی تشکل های مردمی.....	۵۰۵

۵۰۸دومین مجمع هم اندیشی
۵۱۲سومین نشست مجمع هم اندیشی
۵۱۲گزارش کانون معلولین توانا
۵۱۵گزارش گروه اعزامی دفتر فرهنگ معلولین
۵۲۲دیدگاه انجمن علمی و آفرینش های هنری معلولان ایران
۵۲۳تشکل ها و شخصیت های شرکت کننده
۵۲۶ج: اظهار نظر افراد و نخبگان
۵۲۶درس ها و عبرت آموزی از تحقق قانون جامع حمایت از معلولان
۵۲۸حق مشارکت معلولان در زندگی سیاسی و عمومی
۵۳۲نامه سرگشاده به ریاست سازمان بهزیستی دکتر همایون هاشمی
۵۳۵مشکلات معلولین
۵۳۷سیر برنامه جامع از اصلاح تا تدوین
۵۴۳ایرادات لایحه جامع حمایت از حقوق معلولان
۵۴۹د: فعالیت های مشترک مردمی
۵۴۹نشست کمیسیون حقوق بشر
۵۵۷ه- : فعالیت های پژوهشی، انتشاراتی و رسانه ای

۵۵۷	۱- پایان نامه نگاری.....
۵۵۸	۲- تحقیق و تألیف کتاب.....
۵۵۹	۳- نشریات ویژه معلولین.....
۵۶۰	۴- سایت ها، وبلاگ ها و شبکه های موبایلی.....
۵۶۱	مبحث ۷: فعالیت های اجتماعی نمایندگان مجلس.....
۵۶۱	نمایشگاه مددجویان و معلولان.....
۵۶۲	بازدید فراکسیون حمایت از حقوق معلولان از شیرخوارگاه آمنه.....
۵۶۲	ضرورت تغییر نگرش مسئولان به مشکلات معلولان.....
۵۶۳	موانع بیمه معلولان.....
۵۶۳	اجرای قوانین حمایتی ناشنوایان.....
۵۶۴	نمایشگاه دستاوردهای ورزشی معلولین.....
۵۶۵	کمک به مراکز نگهداری معلولین.....
۵۶۵	بیانیه فراکسیون حمایت از حقوق معلولان.....
۵۶۶	دو هزار معلول فارغ التحصیل آماده استخدام.....
۵۶۷	کاندیدا و نماینده شدن معلولان.....
۵۷۵	نمایشگاه معلولان به مناسبت هفته معلولین.....
۵۷۵	توجه رانندگان به نابینایان در معابر.....
۵۷۶	تولید تجهیزات معلولان در داخل.....
۵۷۷	معافیت گمرکی خودرو جهت استفاده معلولان.....
۵۷۷	معضلات اجتماعی برای نابینایان.....
۵۷۸	نمایشگاه ناشنوایان، نابینایان و آتزایمر.....
۵۷۸	اختصاص بجا به معلولان توسط بانک صادرات.....
۵۷۹	بازدید از مراکز نگهداری معلولان.....

۵۷۹ برگزاری مراسم روز جهانی سندروم داون در مجلس
۵۸۰ محل توقف وسیله نقلیه معلولان در خیابان مردم
۵۸۰ بازدید از مرکز معلولان ذهنی دخترانه ورد آورد
۵۸۱ اجرای تنها ۳۰ درصد قوانین حوزه معلولان
۵۸۴ کمبود اعتبار و اجرا نشدن قانون بازنشستگی
۵۸۵ اشتغال معلولان در نشست مشترک کمیسیون اجتماعی، بهزیستی و معلولان
۵۸۵ بازدید اعضای کمیسیون اجتماعی مجلس از سازمان بهزیستی
۵۸۶ تحول در سازمان بهزیستی
۵۸۸ بازدید رئیس فراکسیون حمایت از معلولان از مرکز نگهداری معلولین نمونه
۵۸۹ مبحث ۸: نقش و جایگاه شهرداری
۵۹۰ شورای راهبردی معلولان
۵۹۱ کانون معلولان محله
۵۹۶ بخشنامه شهرداری تهران در احقاق حقوق شهروندی معلولین
۵۹۷ پایان

منابع و مأخذ..... ۵۹۹

ضمائم..... ۶۰۳

کتابشناسی حقوق معلولین..... ۶۰۵

الف: کتاب های فارسی..... ۶۰۵

ب: کتاب های عربی..... ۶۰۶

ج: کتاب های انگلیسی..... ۶۰۷

تصاویر نشست ها..... ۶۱۱

فهرست تفصیلی..... ۶۳۱

ص: ۶۳۹

بسمه تعالی

هَلْ يَشْتَوِي الَّذِينَ يَظْلُمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ ه. ش. تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
 ۲. ارتباط با مراکز هم سو
 ۳. پرهیز از موازی کاری
 ۴. صرفاً ارائه محتوای علمی
 ۵. ذکر منابع نشر
- بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خود کار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در

دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نمایم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آبادیه ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

